БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылдан үнделиктинге

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1957 ИЮНЬ 1 СУББОТА № 108 (3820)

Өртээ 20 коп.

АНЫЯКТАРНЫҢ I ОБЛАСТЬ ФЕСТИВАЛЫ БӨГҮН КЫЗЫЛ ХООРАЙГА ЭГЕЛЭЭН.

Бистиң областың аныяктарының „Тайбың болгаш улустарның найыралы дээш“ деп I область фестивалының киржикчилеринге изиг байыр!

Күш-ажылдың, тайбыңның болгаш найыралдың байырлалы

Кызыл хоорай байырлал шинчи кирген. Кудумчуларда, бажыңнарның кырында болгаш ханаларында — туктар, лозунгулар, плакаттар, янзы-бүрү каасталга, шимелгелер. Хоорайның кудумчулары каткы хөглүг, ыры-шоорлуг, эрес, сорукутуг, онак, сергек аныяктар-биле долдунган.

Ол болза областың аныяктарының фестивалының — чалыы назынның өөрүшкүлүг байырлалының эгези ол. «Да здравствует мир во всем мире!» (Бүгү делегейге тайбың делгерезин!») деп орус дылда, «Монгол-зөвлөлтийн ард түмний эвдрэлшгүй найрамдал мандтугай!» («Моол-совет улустарның бузулбас найыралы делгерезин!») деп моол дылда, «Октябрьның социалистиг Улуг революциязы делгерезин!» деп, «Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнда күш-ажылчы чаа чедиишкиннер-биле ужуражыыл!» деп тыва дылда бижиттинген лозунгулар болза аныяктарның фестивалының утказын күш-ажылдың, тайбыңның болгаш найыралдың байырлалы кылдыр херечилеп турар.

Бо байырлалга областың бүгү черлеринден — колхозтардан, совхозтардан, машина-трактор станцияларындан, бүдүрүлгелерден, албан организацияларындан, өөредилге черлеринден ийи муң ажыг аныяктар киржип турар.

Область фестивалы болурунуң мурнунда бүдүрүлгелерге, албан организацияларга, өөредилге черлеринге, колхозтарга, совхозтарга, машина-трактор станцияларынга хөй-хөй көрүлделерден эгелээш, суурларның, хоорайларның, районнарның фестивальдары болуп эрткилээн. Ол бүгү көрүлделерден шилеп үнген, шилиттинген эң талантылыг оолдар болгаш кыстар ам областың фестивалында чыглып келген. Ол шилилге байлак болган деп чүве билдингир. Чүге дизе бистиң чуртувуста аныяк салгакчыларның чогаадыкчы тывынгыр күштериниң ёзулуг чечектелиириниң делгем оруу ажык.

Аныяктарның фестивалы хамыктың мурнунда тайбың күш-ажылдың байырлалы болуп турар. Муң-муң аныяктар боттарының холдары-биле совет улуска материалдыг чаагай чүүлдерни тургузар дээш эрес-шудургу күш-ажылының өөрүнчүг түңнелдери-биле областың фестивалынга ужурашкан.

Бүдүрүлгелерден область типографиязының, «Тыва тудуг» трестизиниң, Кызылдың аъш-чем комбинадының аныяктары боттарының хүлээлгелерин алдарлыг күүседип, бүдүрүлгениң эки көргүзүглерин фестивальга белек болдурганнар.

Аныяк механизаторлар, тараажылар, кукурузачылар, ногаажылар бедик дүжүттүң үнезин салыр, часкы тарылганы чедиишкинниг эрттирер дээш эрес шудургу ажылдаан болгаш ажылдап турарлар. Чөөн-Хемчик, Чаа-Хөл, Тес-Хем, Каа-Хем, Бии-Хем болгаш өске-даа районнарга часкы тарылганы чедиишкинниг чорударынга аныяктарның ролю биче эвес болган деп чүвени демдеглезе чогуур. Колхозтарның болгаш совхозтарның аныяк саанчылары, малчыннары мал ажылының продуктулуун бедидер, инектен саап алыр сүттү болгаш хойдан кыргып алыр дүктү көвүдедир дээш бүгү улустуң демиселинде идепкейлиг киржип турарлар.

Бөдээниң болгаш хоорайның аныяктары совет кижилерниң чаагай чуртталгазынга үнелиг чүүлдерни тургузар дээш фестивальга алдар кылдыр күженишкинниг ажылдааннар. Кызыл хоорайның аныяктары, ылангыя педагогика институдунуң студентилери, көдээ ажыл-агый техникумунуң сургуулдары, Кызыл-Мажалыктың болгаш Чадаана хоорайның аныяктары хоорай, суурлар чаагайжыдылгазынга идепкейлиг киржип, хөй ыяштарны олуртуп, чечектерни тараан. Барыын-Хемчик, Чаа-Хөл болгаш өске-даа чамдык районнарның колхозтарында чаа клубтар тургустунгулаан. Аныяк композиторларның — педучилищеде Чүлдүм-Сюрюнуң, Улуг-Хем районнуң Баян-Кол-Аксында башкы Сат Соруктуң чогааткан чаа ырларының тааланчыг аялгаларын фестивальдың хүннеринде аныяктар күүседирлер.

Фестивальда чыылган аныяк ыраажылар, танцычылар, хөгжүмчүлер, хөөмейжилер, уран-чечен номчукчулар, күш-культуржулар боттарының уран-чечен талантылары-биле, чогаадыкчы тывынгыр мергежили-биле, эрес каншагай көргүзүглери-биле совет кижилерни өөртүрлер.

Кызыл хоорайда болуп турар фестиваль совет аныяктарның Бүгү-эвилел фестивалынга киржирлерин шилип үндүрер. Фестивальдың киржикчи бүрүзү боттарының районнарының аллар ады дээш демиселиишкинзан, совет аныяктарның Бүгү-делегей фестивалынга киржир эрге дээш маргыжып чаржырлар. Ынчангаш фестивальдың киржикчи бүрүзүнүң чүректеринде бодунуң районунуң ады-биле Москва деп бодалдар хып турар. Ол чалбыыштыг бодалдар хайныккан тудум-на фестивальдың киржикчилериниң чедиишкиннери улам улуг болур.

Моон ужурунда фестивальдың киржикчи бүрүзүнүң хүлээлгези хүндүлүг чаагай болгаш харыысалгазы улуг деп чүвени олар ханызы-биле медереп билир ужурлуг.

Акы-дуңма найыралдыг моол улустуң аныяктарының төлээлери фестивальда аалчылар болуп келген. Олар бисте чүгле аалчылар болуп келген эвес, харын база совет комсомолчуларның болгаш аныяктарның үлегер дуржулгазын көрүп, өөренип алыр дээш келгеннер. Бо чорук бистиң фестивальдың киржикчилериниң организастыг болур чоруун, улуг харыысалгазын негеп турар. Моол аалчыларга совет аныяктарның мурнакчы үлегерин, чогаадыкчы талантылыын, эрес шудургузун, омак-хөглүүн, найыралдыын, организастыын болгаш сагыыга чурумнуун фестивальдың киржикчилери болгаш оон организакчылары, областың төвү—Кызыл хоорайның комсомолчулары, аныяктары көргүзер ужурлуг.

Фестиваль болза, аныяктарны совет патриотизминиң болгаш пролетаржы интернационализминиң ёзузунга кижизидер туктуң адаа-биле, хоорайга болгаш көдээге культура-массалыг ажылды моон ынай улам күштелдирериниче, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга төлептиг ужуражырынче аныяктарны мобилизастаар лозунгунуң адаа-биле эртер ужурлуг.

Чалыы назынның байырлалы—аныяктарның область фестивалы бистиң аныяк өскеннериниң Төрээн чуртунга ынакшылын, күш-ажылга эрес шудургузун, тайбынче чүткүлүн, улустарның найыралынга бердинген, Коммунистиг партияны долгандыр оларның сырый каттышкаан көргүзер.

«Коламбиа бродкастинг систем» деп америк радиотелевизор компаниязының корреспондентилери-биле Н. С. Хрущевтуң чугаалашканы

«Коламбиа бродкастинг систем» деп америк радиотелевизор компаниязының Совет Эвилелинде келген бөлүк корреспондентилерин болгаш ажылдакчыларын СЭКП ТК-ның Бирги секретары эш Хрущев май 28-те Кремльге хүлээп алган.

Совет Эвилелиниң даштыкы болгаш иштики политиказынга, делегей байдалынга болгаш совет-америк харылзааларга хамаарыштыр айыттынган компанияның төлээлекчилери-биле беседаның үезинде салдынган хөй санныг айтырыгларга Н. С. Хрущев харыылар берген. (СЭТА).

ОБЛАСТЫҢ РАЙОННАРЫНДА ЧАСКЫ ТАРЫЛГАНЫҢ ЧОРУП ТУРАРЫНЫҢ МЕДЭЭЗИ

(1957 ч. май 25-те, планга удур хуу-биле)

Районнар	Чааын тараан тараалар	Силос кылыр кукуруза тарылгазы	Картофель олуртулганы
Чаа-Хөл	104,5	85,9	83,3
Тес-Хем	101,8	60,0	46,0
Чөөн-Хемчик	97,8	73,7	20,2
Каа-Хем	97,6	12,8	37,9
Бии-Хем	97,5	17,7	35,2
Таңды	90,8	20,0	6,1
Бай-Тайга	85,8	—	—
Барыын-Хемчик	81,8	5,1	34,3
Сүт-Хөл	81,7	33,0	33,6
Эрзин	78,5	—	—
Улуг-Хем	87,0	25,2	17,3
Тожу	56,1	—	—
Өвүр	33,1	—	—

Тываның фестиваль ыры

Совет чоннуң төлдери дег
Солангылыг чечек-даа чок!
Чалыы назын байыры дег
Чараш, хөглүг наадым-даа чок!
Чалгаан тугун чалап туткан
Чалыы Тыва оглу, кызы
Фестивальчы
Ырывысты
Бедиктерже
Ужудар бис!

Алызындан найыралдыг
Акы-дуңма бүледе бис.
Өөрүшкүзү мөңгежирээн
Өндүр чоннуң төлдери бис.
Чалгаан тугун чалап туткан
Чалыы Тыва оглу, кызы
Фестивальчы
Ырывысты
Бедиктерже
Ужудар бис!

Шынгаңывыс — кылыр иштен
Чыл-да тудум мечек-мечек.
Чырык-чаагай чуртталгага
Шырайывыс хөглүү киткээн.
Чалгаан тугун чалап туткан
Чалыы Тыва оглу, кызы
Фестивальчы
Ырывысты
Бедиктерже
Ужудар бис!

Чаартыкчы күзел-биле
Чалгыналган сорукутуг бис,
Чүү-даа берге дужуп келзе,
Шүглүп үнер күштүг-даа бис!
Чалгаан тугун чалап туткан
Чылыы Тыва оглу, кызы
Фестивальчы
Ырывысты
Бедиктерже
Ужудар бис!

С. МОЛДУРГА.

Моол аныяктарның төлээлери Тывада

Аныяктарның область фестивалы-биле холбаштыр ВЛКСМ-ниң Тыва обкомунуң чалаанын ёзугаар, бистиң чуртувус-биле кожа-хелбээ турар акы-дуңма Моолдуң Аныяктарының революстуг эвилелиниң Убса-Нур аймактың аревачылериниң төлээлери четкилеп келгеннер.

Төлээлериниң составында 10 кижи кирип турар. Оларның аразында ажылчыннар, партияның, аревэниң болгаш көдээ ажыл-агыйның ажылдакчылары база артистар бар. Төлээлерни Моолдуң Аныяктарының революстуг эвилелиниң Убса-Нур аймак комитединиң секретары эш Балзан баштап чоруур.

Аалчылар майның 29-ту Өвүр районнуң төвү Хандагайты суурга чедип келгеннер. Оларны аңаа ВЛКСМ Тыва обкомунуң болгаш районнуң хөй-ниити организацияларының төлээлекчилери уткуп алганнар. Хандагайтыга аалчыларның келгени-биле холбаштыр аңаа хөй кижи киржикчилиг митинг болган. Оон соонда олар Чадаана хоорайга чедип келген болгаш Чөөн-Хемчик районнуң чамдык колхозтары, албан бүдүрүлге черлери-биле танышканнар.

Моолдуң Убса-Нур аймактың аревачылериниң төлээлери дүүн хүндүс Кызыл хоорайга чедип келгеннер. Төлээлер фестивальдың байырлалдарынга киржир болгаш оон соонда «Элегес» совхозунга, Хову-Аксының чаа бүдүрүлгезинге болгаш Каа-Хем районнуң «Тиилелге» колхозунга база Кызыл хоорайның үлетпүр бүдүрүлгелеринге, өөредилге черлеринге баарлар.

Область фестивалының киржикчилери Кызылда

Бирги область фестивалынга киржири-биле келген Тожу районнуң аныяк оолдарын, кыстарын кызылчылар май 29-та аэропортка уткуп алганнар. Кызылдың башкы училищезиниң бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмүнүң киржикчилери байыр чедирип, оларга дириг чечек тудуп бергеннер.

Тожунуң аныяктарының аразында эки уран-чүүл көргүзүглериниң күүседикчилеринден болгаш спортсменнерден аңгыда колхоз бүдүрүлгезиниң мурнакчылары бар. «Совет Тыва» колхозтуң аныяк зачызы Хайлаң, «Май бири» колхозтан келген тыва улустуң ырларының болгаш аялгаларының игил-биле эң эки күүседикчизи Сарыг-оол дээн ышкаш аныяк оолдар, кыстар хөй. Мөгелер Шойдак, Үзек олар шилиндектерниң күрежинге киржирлер.

* * *

Ол хүн Кызылда Эрзин, Өвүр болгаш өске-даа районнарның аныяктары чедип келгеннер. Бо хүн фестивальдың байырлалдарынга олар киржип эгелээннер.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң дөрткү сессиязы

РСФСР-ниң Дээди Совединиң дөрткү сессиязы бодунуң ажылын май 29-та Москвага, Кремльдиң улуг ордузунга дооскан.

Республикага үлетпүрнү болгаш тудугну эргелеп башкарар чорукту улам ынай сайзыраңгайжыдар дугайында айтырыгны чугаалажып көөрү май 29-та үргүлчүлээн. Бир-ле дугаарында депутат **И. Н. Богачев** (Свердловск область) санал берген. Эртемниң албан черлериниң ажылының дугайын ол чугаалаан. Эргелел эрге-ажы барымдаалаар мооңдактар үлетпүрге ышкаш эртем албан черлериниң ажыл-чорудулгазынга база улуг саадалдарын чедирип турган деп оратор айыткан. Аңгы-аңгы министерстволарның адырлар аайының институттары болган чок-ла чаңгыс аай угланыышкыныг болуп, бир демей айтырыглар-биле ажылдап турган. Үлетпүрнү эргелеп башкарарын эде тургузары эртем ажылын экижидеринге изиг баар ужурлуг.

Депутат **И. С. Паньшин** (Сталинград область) СЭКП ТК-ның февраль Пленумунуң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң чедиги сессиязының шиитпирлерин ажылчы чоннарның бүгү-нииити чүүлдүгзүнгениниң дугайын чугаалавышаан, областың үлетпүрү дөрт айларның планын дыка ажыр күүсеткен, продукция бүдүрүн үндүрери эрткен чылдың ол-ла үези-биле деңнээрге 12,5 хуу көвүдээн деп демдеглээн.

Обласка улус ажыл-агыйының Чөвүлелин үлетпүрнү болгаш тудугну эргелеп башкарарын эде организастаарының түңнелинде хостадыр штаттыг кижилерден тургузар деп депутат дыңнаткан.

Депутат **А. А. Кокарев** (Красноярск край) министерстволарның, ылангыя Хөмүр даш үлетпүрүнүң министерствозунуң талазындан улус ажыл-агыйын удуртуп турарының практиказында четпестерни шүгүмчүлевишаан, чогуур экономиктиг районнарның суурунга үлетпүрнү болгаш тудугну эргелеп башкарарын девискээр принцизин барымдаалап эде тургузары эргелел эрге-ажы барымдаалаар мооңдактарны чайладыр болгаш чер-черниң база бүдүрүлгелериниң курлавырларын эки ажыглаар аргалыг баар деп чүвени онзалап демдеглээн.

Красноярск ГЭС-тиң, алюминий болгаш хөмүр даш үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниң тудуун дүргедедир талазы-биле боттуг дуза көргүзерин РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелинден ол дилээн. Крайның улус ажыл-агыйының Чөвүлелинге ажылдаар бедик мергежилдиг тускай эртемниглер херек деп чугаалааш, москвачыларны ол Красноярскиже чалаан.

Депутат **Л. Я. Флорентьев** (Кострома область) пес-тааны, ыяш болгаш машина тудуунуң үлетпүрү сайзыраңгай район болур Костроманың экономиктиг районун тодаргайлап чугаалааш, обласка үлетпүрнү болгаш тудугну эргелеп башкарарын эде организастаанының түңнелинде область чүгле бар штады-биле ажырбайн баар эвес, харын ону элээн кызырып болур деп дыңнаткан.

Депутат **В. В. Стефанихин** (Карел АССР) Россия Федерациязының девискээринге улус ажыл-агыйының 70 Чөвүлелдерин тургузар база чаңгыс үлетпүр болгаш тудуг министерстволарын дужурер дугайында эш Ясновтуң илеткелинге тайылбырлатынган саналдарны деткип турарын медеглээн. Ыяш ажылын сайзыралдырының болгаш чурттуң бойдус байлактарын чогумчалыг ажыглаарының эргежок чугулазын ол демдеглээн.

Депутат **С. А. Каравеав** (Тюмень область) улус ажыл-агыйының Чөвүлелдери боттарының экономиктиг районнарының көдээ ажыл-агыйын хөгжүдер дугайын база утпас ужурлуг деп чугаалаан.

Депутат **Д. Ф. Савельев** (Удмурт АССР) чурттуң аңгы административтиг хуваалдазынга таарыштыр экономиктиг районнарны тургузары шын деп санаан. Ол чорук область организацияларының ажылынга долу харыысалгалыг, бот туржайлан чорукту болгаш сонуургалдыг хандырар. Материалдыг курлавырларны эң улуу-биле ажыглаарынче угланган хемчеглерни чорударынга ажылчыннарның, интеллигенцияның, удуртур органнарның инициативазы калбаа-биле нептерээр.

Депутат **И. М. Серегин** (Ульяновск область) Ортаакы Поволжьениң үлетпүрлүг улуг районну болу берген ол областың болгаш Ульяновск хоорайның үлетпүрүн хөгжүдериниң перспективаларының дугайын чугаалаан. Бар чиг-эт сууру экономиктиг районнуң бүдүрүкчү күштерин улам ынай хөгжүдеринге эң байлак перспективаларны тургузуп турар.

Депутат **А. Д. Домарев** (Коми АССР) агаартыныс хөй байлактарының чери болур республиканың индустриалдыг хөгжүлдезиниң кайгамчык улуг аргаларының дугайын чугаалаан.

Сессияга шупту 29 депутаттар санал бергеннер.

Илеткелчиниң—РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы депутат эш Ясновтуң доозукчу харыызының соонда Дээди Совет РСФСР-ге үлетпүрнү болгаш тудугну эргелеп башкарар чорукту организастаарын улам ынай сайзыраңгайжыдар дугайында Хоойлуну хүлээп алган. РСФСР-ниң Дээди Совединиң тургусканы тускай комиссияга Хоойлунуң төлевилелин көрүп тургаш, сессияга чугаалажылга үезинде депутаттарның киирген эдиглерин, немелделерин барымдаалап көрген. Республиканың Көдээ ажыл-агый министерствозун болгаш Совхозтар министерствозун РСФСР-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу кылдыр каттыштырар дугайында Хоойлуну сессияга хүлээп алган.

РСФСР-ниң Конституциязының—Үндезин хоойлузунуң текстизинге РСФСР-ге үлетпүрнү болгаш тудугну эргелеп башкарар чорукту организастаарын улам ынай сайзыраңгайжыдар дугайында Хоойлудан болдунган өскерилделерни болгаш немелделерни Дээди Совет база киирген.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ушку болгаш дөрткү сессияларының аразындагы үеде хүлээп алдынган Чарлыктарын база сессия бадылаан.

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый болгаш үлетпүр делгелгелериниң ажыттынарының дугайында

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый болгаш Бүгү-эвилелдиң үлетпүр делгелгелериниң Бол комитеттери 1957 чылдың делгелгезин июнь 2-де, воскресеньеде, ажыдар деп шиитпирни хүлээп алган. (СЭТА).

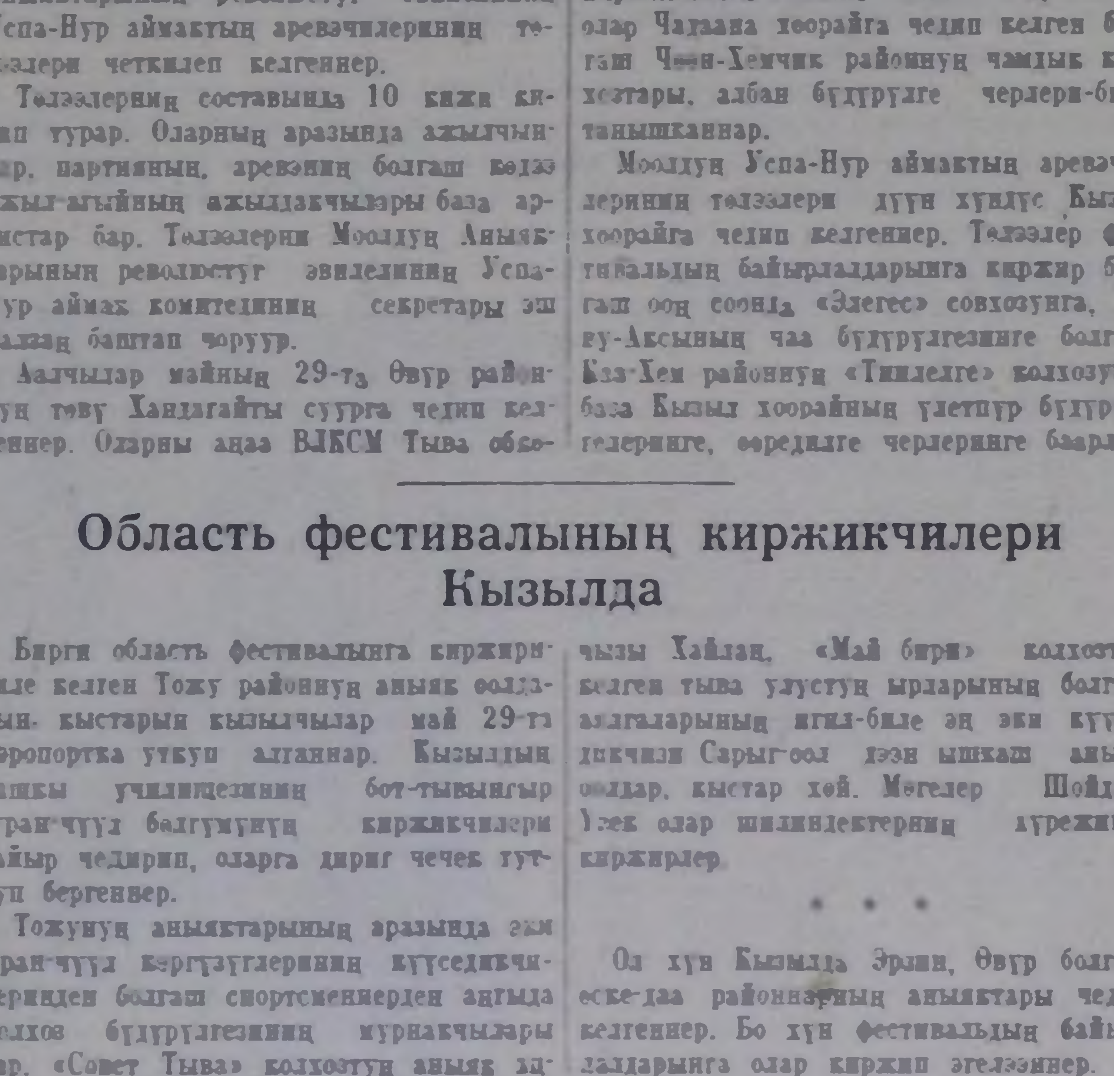

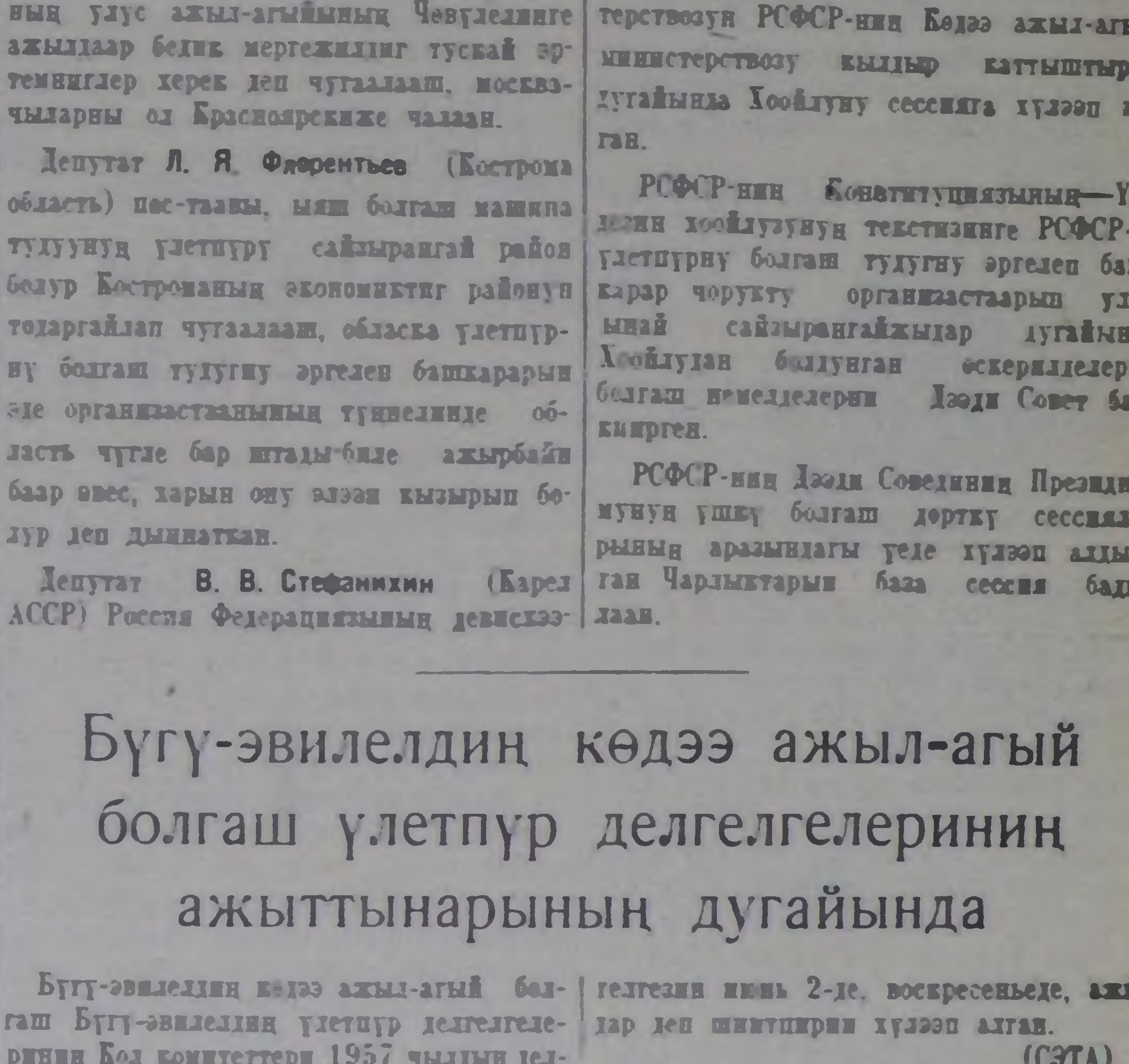

Чурукта: Тожу районнуң аныяктарын Кызылдың башкы училищезиниң сургуулдарының аэропортта уткуп ап турары.

Область Совединиң ийиги сессиязы

Чоокта чаа область Совединиң бешки чыыжының ийиги сессиязы болуп эрткен. Сессияга школа интернаттарының байдалынын болгаш оон ажылын экжидер талазы-биле хемчеглерниң дугайында, ол ышкаш эрткен сессияга депутаттарның шүгүмчүлелдиг саналдарының болгаш сонгукчуларның чагыгларының күүселдезиниң дугайында айтырыгларны чугаалашкан.

Бир дугаар айтырыгның дугайында обкүүскомнуң даргазының оралакчызы эш **Х. Анчимаа** илеткел кылган. Школа интернаттарын тургусканы база ында колхозчу араттарның уругларын күрүнениң долу хандырылгазы-биле ажаап турар чорук тыва улустуң дугайында партияның болгаш чазактың сагыш салыышкыннарының тодаргай илерээшкиннериниң бирээзи болурун илеткелчи демдеглээн. Интернаттарга уругларны ажаап-тежээринге 1944 чылдан бээр 280 миллион 496 муң рубльди чарыгдаан. Ол сорулгага 1957 чылда 28 миллион 23 муң рубльдиң чарыгдаары бюджетте бердингген. Илеткелчиниң оон ыңай уламчылап чугаалааны болза:

— Бүгү-ниитиниң өөредилгезин боттандырарынга болгаш национал кадрларны белеткээринге интернаттар шиитпирлиг рольду ойнаан болгаш ойнап-даа турар. Чеди чыл школаларын дооскаанарның 49 хуузу база тыва ортумак школаларны дооскаанарның 98 хуузу интернаттарга чурттап турган өөреникчилер болур. Соолгу беш чылдың дургузунда интернаттарның кижизиткеннериниң иштинден 98 башкылар, кодээ ажыл-агыйының 170 тускай эртемниглери болгаш 49 медицина ажылдакчылары белеткеттинген. Амгы үеде областың школа интернаттарында күрүнениң долу хандырылгазында 7322 тыва өөреникчилер бар.

Политехниктиг өөредилгени бүгү хемчеглер-биле хөгжүдүп, өөредилгениң амыдыралдан болгаш коммунизм тургузуушкунунуң практиказындан хоорук чорууп ажып эртери эргежок чугула деп СЭКП-ниң XX съездизиниң айтышкынын боттандырбышаан, материалдыг базаны чыл бүрүде быжыглап, өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың эки дуржулгазын чедип алган интернаттар хөй. Областың дээре интернаттарының санынга Кызылдың №2 школазының, Туранның № 2 школазының, Эрзин школазының, Эрги-Барлык школазының, Бүңгүртүг школазының интернаттарын киирип болур.

Илеткелчи болуруң илеткелиниң дыка хөй кезиинге школа интернаттарының ажылында дыка улуг четпестер бар дээрзин чугаалаан. Чамдык школа интернаттарының кижизидилге ажылының болгаш ажыл-агый чорудулгазының байдалы областа ниитизи-биле ам-даа дыка кусу деңнелде турар болгаш СЭКП-ниң XX съездизиниң совет школаның мурнунга салган негелделерин ырапта харылзавайн турар дээрзин ол демдеглээн.

Дыка хөй школаларда болгаш интернаттарда өөредилге-кижизидилгелиг ажылды багай тургускан. Багай өөредилгениң эң-не улуг хуузу Чаа-Хөл районнуң школаларынга онаажып турар, ында 3 өөреникчи бүрүзүнден-не бирээзи багай өөренип турар. Хөй-хөй интернаттарда школадан болгаш класстан дашкаар хемчеглерни организастаарда уругларның өөредилгези-биле дыштанылгазын дүүштүр чорударын таарыштыр бодап кылбаан.

Чамдык интернаттарда өөреникчилерниң сагыш-чуруму дыка багай. Өөреникчилер эт-хөреңгини болгаш дерик-херекселдерни үрээр, оорланыр чоруктарның фактылары хөй. Ындыг чижектерни ылангыя Бай-Тайга, Чаа-Хөл, Сүт-Хөл, Тес-Хем районнарының школаларының чамдык интернаттарында бар. Үстүнде фактылар болза, хамыктың мурнунда школаларда болгаш интернаттарда идейлиг кижизидилге ажылының саалдаргай, четпес болуп турары-биле тайылбырлаттынар.

Интернаттар эргелекчилери чүгле ооң барымдаалап облоновуң номенклатуразында кирип турарлар. Херек кырында облоновуң удуртукчулары оларны чүгле саазын кырында даңзызынга көрүп олурарлар. Облоно болгаш райкүүскомнар эки шилээш тывынмаан болгаш тагеп чок кижилерни ол ажылче чорудуп турарының таварылгалары хөвээр эвес.

Облоно (эргелекчизи эш Болдур-оол) школалар интернаттарының ажылдакчыларының мергежилин бедидер болгаш оларны быжыглаар талазы-биле соолгу үеге чедир дыка четпес ажылдап келген.

Интернаттарның материалдыг базазы ам-даа дыка багай байдалда турар. Барык-ла бүгү интернаттарның бажыңнары чаңгыс аай хевирлиг эвес болгаш олар уругларның амыдыралының болгаш өөредилгезиниң эң бедуун негелделерин безин харыылаваайн турар. Бай-Тайга районда 3 чеди чыл школалары, Тес-Хем районда 2 школалар интернат чок болгаш чүгле столоваялыг.

Интернаттарның дузалал оран бажыңнары: чунар бажың, чем белеткээр, хеп чуур черлер, складтар, чем шыгжаар бажыңнары оон-даа дора байдалда турар. Оон-биле чергелештир колхозтарның күжү-биле болгаш хереңгизи-биле интернаттар тудуушкунун боттандырар ажылдар чорувайн турар.

Чижээ, областа улуг колхозтарның бирээзи Бай-Тайга районнуң Молотов аттыг колхоз бодунуң күжү-биле 80—100 өөреникчилерге интернатты чүге тудуп ап болбазыл? Ол колхозта күрүне хандырылгазынга кирген колхозчуларның 70 уруглары хуу бажыңнарда болгаш өглерде чурттап турарлар. Ынчалзажок колхоз баштаар черни школаның интернадының дугайын ындынай бодавайн-даа турар.

Аъш-чемге үндүрүп берген акша-хөреңгини оскаар чарыгдап турарының, чем продуктуларны оорлап самчыгдаарының хөй санныг фактылары бар. 1957 чылдың февраль айда Улуг-Хем районнуң Баян-Кол интернадының столоваязының повары Путинцева болгаш хлеб быжырыкчызы Орехова олар чем продуктузун үргүлчү оорлаан шугуг харыысалгазынга киргеннер. Бии-Хем районнуң Хадын интернадының аъш-чем шыгжакчызы Норбук-оол 1956 чылдан бээр 10 муң рубль хире самчыгдалды кылган. Аъш-чемге үндүрүп берген акша-хөреңгиден Хандагайтының ортумак школазынга чыныгдыван, эдер-хаарнак, мотоцикл, ийи бажыңнар садып алган турганы илерээн.

Облоно болгаш чамдык райкүүскомнар школа интернаттарының ажылынче ханылап кирбейн, интернаттарның ажыл чорудулгазының дугайында оларның отчеттарын албайн турарлар. Бо чылдың 4 айларының дургузунда Барыын-Хемчик, Бии-Хем, Чаа-Хөл, Улуг-Хем райкүүскомнары интернаттар ажылының дугайында чаңгыс-даа айтырыг чугаалашпааннар.

Эш Анчимаа бодунуң илеткелиниң төнчүзүнге интернаттарның ажылы СЭКП-ниң XX съездизиниң негелделеринге дүүшпес турар талазында интернаттарның ажылында бар турар четпестерни чайладыры-биле шыңгыы хемчеглерни алыры чер-чер Советтерниң, партия, профсоюз, комсомол организацияларының чугула сорулгазы болур дээрзин онзалап демдеглээн.

Илеткелдиң соонда санал-оналдар эгелээн.

Депутат **Сюрюн** (Бии-Хем район, «Өөк» совхозу) бир дугаарында санал берген, областа школа интернаттарын тургусканы ында колхозчу араттарның уругларын күрүнениң долу хандырылгазы-биле ажаап-тежээп, оларны бүгү тала-биле сайзырангай, эртем билиглиг кижилер кылдыр өстүрүп, кижизидип турары уруглар дугайында партияның болгаш чазактың тодаргай сагыш салыышкыны болур дээрзин чугаалаан.

Ыраккы мал фермаларында саанчыларның, кадарчыларның уругларын интернатка хаара тудуп, арганыг болза, ыраккы чамдык фермаларга эге класстарны ажыдарының чугулазын ол айыткан. Ылангыя «Өөк» совхозтуң Чкалов фермазының ажылдакчылары аңаа боттарының уругларын өөредир эге классты ажыдарын негеп турар. Ынчалзажок совхозтуң дирекция чери-даа, район организациялары-даа бо айтырыгны аңдыгаа чедир шиитпирлевээн. Ону ам черле шиитпирлээр өйү келген деп ол демдеглээн.

Өвүр районнуң школа интернаттарында өөредилге номнары, көргүзүглүг материалдары чедишпес болгаш политехниктиг өөредилгениң холдуунда-ла багай боттандырып турарын депутат **Д. Янзоо** шүгүмчүлээн. Ооң чугаалап турары-биле алырга политехниктиг өөредилгени боттандырарда школаларга быжыг материалдыг суурну, өөредилге мастерскаяларын тургузары эргежок чугула. Ол ышкаш Дус-Дагның кодээ Соведи школалар ажылынче ханылап кирбейн турарын ол шүгүмчүлээн.

Эрзин районнуң школалары келир өөредилге чылынга белеткелди шагда эгелээнин, ол ажылдарга ажылчы чоннар идепкейлиг киржип турарының дугайын депутат эш **Аранчаа** чугаалаан. «Коммунизмче орук» колхоз бодунуң күжү-биле 40 уруглар чурттаар чаа интернатты тудуп турар.

Школа интернаттарын септээринге ол районда ада-иелерни калбаа-биле киириштирип, бо талазы-биле хөй-ниитиниң шефтелгезин чорудуп турар. Ындыг арга-биле келир өөредилге чылынга одаар ыяштың 95 хуузун белеткеп, 75 хуузун сөөртген. Эрзин ортумак, Бай-Даг чеди чыл школаларында школа септелгелери эки.

Бай-Дагда 160 кижи өөренир чаа школаны тудуп турар. Ынчалзажок тудуг материалдарын сөөртүрү кончуг бергедеп турар. Бо талазы-биле областың автотрестизи (начальниги эш Пономаренко) биске дуза көргүспейн деп, облкүүскомнуң шиитпири турда-ла ол албан чери биске каяа-даа дуза көргүспейн турар. Ол школаның тудуун акшаландырарынче облоно безин-даа кошкак кичээнгей салып турар. Ол ышкаш областың садыг организациялары школаларның септелгелеринге херегләр чамдык чүүлдер-биле хандырбайн, интернатта чурттап турар уругларга таарышкан идик-хепти ыраккы районнарга экелбейн турарының дугайында ол шүгүмчүлээн.

Депутат эш **Маркованың** (Чөөн-Хемчик) чугаалааны болза:

—Школа интернаттарында кижизидилге ажылының бедик деңнелдиг болуру— оон ажылдакчыларындан хамаарлыр. Ынчалзажок облоно болгаш чамдык районолар ол ажылды чугулага көрбейн, интернат эргелекчилеринге болгаш кижизидикчилерге башкы эртеми чок, бо талазы-биле кандыг-даа дуржулга-мергежил чок кижилерни чорудуп турар. Ооң чижээн бистиң школадан көрүп болур. Бо чылын аңаа 3 кижизидикчилер солушкан. Ол ышкаш интернаттарның столоваяларында четчир санныг аъш-чем продуктулары бар болза-даа, амданныг аъш-чемни белеткеп билир поварлар эвээш.

Бистиң школа интернадының столоваязының поварының чижээн алырга, оларның чамдыктары кашпаны безин хайындырып билбестер болгай. Облоно бо дугайында база-ла чогуур хемчеглерни алыры чугула.

Эш **Доржулдай** (Чаа-Хөл район) бодунуң саналынга школа интернаттарының бажыңнарының телевизиялин шын кылып, тудугларның шынарын бедидеринче кичээнгейни улгаттырар айтырыгны көдүрүп үндүрген. Ол ындыг чижекти чугаалаан. Чаа-Хөл ортумак школазының интернадының ийи каът бажыңының телевизиялин шын эвес кылганы-биле ону септээринге чыл санында муң-муң рубльди үндүрүп турар. Ылангыя эрткен чылын ооң септелгезинге 50 муң рубль үнген болза, бо чылын 70 муңну чарыгдаар деп турар. Ол ышкаш интернаттарга хүлээп алыр уругларның назы харын, өске-даа бүгү байдалдарын шыңгыы көөру чугула дээрзин ол саналдаан.

Бай-Тал школазының башкылары боттарының күжү-биле чурттаалга бажыңын тудуп турарын, ында Сталин аттыг колхоз ортумак школага бир улуг бажыңны интернат кылдыр бергенин депутат эш **С. Хертек** (Бай-Тайга) чугаалаан.

Сессияга облоно эргелекчизиниң оралакчызы эш **Соколов**, күш-культура болгаш спорт талазы-биле область комитединиң даргазы эш **Горбунов**, депутаттар Даваалай (Баа-Хем), **Самбуга** (Улуг-Хем) олар база санал бергеннер.

СЭКП обкомунуң секретары, депутат **С. К. Тока** сессияга санал берген, райкүүскомнарның, партия райкомнарының талазындан школа интернаттарынче кичээнгейни улгаттырарын, школаларның материалдыг базазын быжыглап, интернаттарны уругларны кижизидер ёзулуг албан черлери кылдыр тургузары дээш школага шефтеп турар организацияларның, бүгү хөй-ниитиниң күжүн ол ажылга калбаа-биле киириштирериниң чугулазын онзалап демдеглээн.

Сессия бо айтырыгның талазы-биле делгереңгей шиитпирни хүлээп алган.

Ийиги айтырыгның талазы-биле сонгукчуларның чагыгларының болгаш эрткен сессияга депутаттарның шүгүмчүлелдиг саналдарының күүселдезиниң дугайында информацияны облкүүскомнуң секретары депутат эш **Г. Иванов** кылган. Информация сессияга бир үн-биле хүлээп алдынган.

* * *

Сессияга организастыг айтырыгны база көрген. Облкүүскомнуң социал хандылга килдизиниң эргелекчизинге эш **Г. М. Сагалакновту** бадылаан.

Ядролуг чепсекти шенээрин доп-дораан соксадыр

Бии-хемчилерниң үнү

Атомнуг болгаш водородтуг чепсектиң шенелделерин соксадыр дугайында Тайбың камгалалының Совет комитединиң мелегезели совет улустуң нарын деткиишкинин алган. Кижилерни массалыы-биле узуткаарының ол айыылдыг чепсектериниң шенелделерин соксадыр дугайында бүгү улустуң күчүлүг үнүнге Бии-Хем районнуң ажылчы чоннары чаңгыс кижи ышкаш каттыжып турар.

Районнуң «Коммунизмниң тугу» солуну бо айтырыгның талазы-биле ажылчы чоннарның санал-оналдарын калбаа-биле чырыдып турар. Хөй уругларның иези А. Кокинаның чугаалап турары болза: Мен хөй уругларның иези мен. Мээн ажы-төлүм дайын көрбейн, тайбың чурттаар болза, оон улуг аас-кежик меңээ турбас. Ол коргунчуг чепсектерни бүдүрүп үндүрүп, оларның шенелделерин кылып турар чорукту соксадырын негеп тур мен.

Ада-чурттуң Улуг дайынының инвалиди эш П. Алексеевтиң мелегээзи болза: Бистиң Коммунистиг партиявыс болгаш Совет чазаавыс бүгү делегейге тайбынны быжыглаарынче угланган хемчеглерни моон соңгаар-даа боттандырар дээрзинге бүзүреп турар бис. Бистер тайбың тургузукчу күш-ажылды кылып, тараа тарып, мал азырап турар бис, а бистиң улуг налыыг кырганнарывыс чыргалдыг дыштанылгазын көрүп, бистиң аныяк салгакчыларывыс школаларда омак-хөглүг өөренип турарлар.

Бистиң бо тайбың чаагай чурттаалгавыска кыжанып турар атомнуг болгаш водородтуг чепсектерниң шенелделерин доп-дораан соксадырын негеп тур бис.

Районнуң албан организациялары, школа өөредилге, бүдүрүлге черлериниң коллективтеринде, кодээниң ажылчы чоннарының ортузунда бо чугула айтырыгның талазы-биле митингилер, хуралдар, таныштырга ажылдары чер болганда калбаа-биле чоруп турар.

И. ЦЕЛИЩЕВ.

Тайбыңны күзеп турар бис

Атомнуг болгаш водородтуг чепсектерин шенээрин үргүлчүлевишаан турар чорукка удурланыышкынының митингизинге Кызылдың херелекчилер кооперациязының тудуг ажылчыннары чыглып келген. Дашчылар, штукатуржулар болгаш тудугжулар Тайбыңның Бүгү делегей Чөвүлелиниң Бюрозунуң Кыйгырыын болгаш Тайбың камгалалының Совет комитединиң мелегелейин улуг кичээнгей-биле дыңнаан.

Аныяк дашчы Тюлюш сөс ап чүве чугаалааш мынча дээн: Бистер совет кижилер чер бөмбүрзектиң кырында шупту кижилерге тайбыңны күзеп турар бис. Бистер бодувустуң тайбың аас-кежиктиг чурттаалгавысты тургузуп турар бис, бистер кымга-даа шаптык таварыштырбайн турар бис, ынчангаш биске кым-даа шаптыктавазын. Бистиң чазаавыстың тайбың политиказын совет улус деткиилиниң харылзындан деткип турар. Амдыгаа чедир үргүлчүлевишаан турар атомнуг болгаш водородтуг чепсектерниң шенелдезин доп-дораан соксадырын негеп тур бис.

Бистиң төрээн чуртувуска кандыг-даа таварылгаларга удур сүр-күштүг тургузар төлээде улам эки ажылдаар болгаш Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга алдар кылдыр алган хүлээлгелеривисти хуусаа бетинде күүседир бис, — дээн.

Ооң дараазында сөс ап чүве чугаалаан эш Таржаа күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедилевинче коллективтиң бүгү кежигүннерин кыйгырган.

Ядролуг чепсекти шенээрин үргүлчүлеп турар чорукту доп-дораан соксадыр дугайында негелдени деткип турар резолюцияны митингиниң киржикчилери чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

А. ЛЕПЕШКИН.

Чоннуң деткиишкини

САМАГАЛДАЙ. **(Телефон-биле).** Тес-Хем районнуң Калинин аттыг кодээ ажыл-агый артелиниң хову турлаанга колхозчу суурга Тайбыңның бүгү делегей Чөвүлелиниң Бердин кыйгырыын болгаш Тайбың камгалалының Совет комитединиң мелегелеин таныштыкан митинг болгулаан. Атомнуг болгаш водородтуг чепсектерни шенеп турарының үезинде оон айыылдыг хоразының дугайында СЭКП райкомунуң ажылдакчызы эш Салчак доңчу тайылбыр кылган.

Тайбың чурттаалгага, кижилерниң аас-кежиктиг амыдыралынга айыылдыг атомнуг дайынны болдурбазын, делегейниң деңнилгелиг кижилери шыңгыы негеп турар деп тудугжу Наңзал тодаргай чугаалаан. Төрээн колхозунуң улам ыңай хөгжүлдезинге, колхозчуларның культурлуг амыдыралын улам чаагайжыдарынга чүткүлдүг ажылдаарын колхозчулар хүлээнген.

Митингиниң киржикчилери атомнуг болгаш водородтуг чепсекти шенээрин, база оон бүгү курлавырларын узуткаарын негээн шиитпирни хүлээп алган.

Улам сорук кириишкин

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң VII сессиязының материалдарын областың ажылчы чоннары чурттуң бүгү черлеринде ышкаш калбак таныжып, үлетпүрнү болгаш тудугну эргелеп башкарар чорукту организастаарын улам ыңай сайзырангайжыдар дугайында партияның болгаш чазактың шиитпирлерин чоп чаңгыс үн-биле деткип турар. СЭКП Таңды райкомунуң секретары эш Тамдакайның редакцияга дыңнатканы болза:

— Сессияның материалдарын районнуң албан организация, бүдүрүлге черлеринде, колхозтарында болгаш совхозтарында, машина-трактор станцияларында болгаш бригадаларында улуг көдүрлүүшкүннүг таныжып турар. Жданов аттыг колхозта партия организациязы сессияның ажылының түңнелдерин баштайгы калбак актив киришкен партия хуралынга, а дараазында фермаларга, бригадаларга таныштырган. Шупту чеди кезек черге болган хуралдарга 200 ажыг кижи олуруушкан. «Межегей» совхозта, Буденный аттыг база өске-даа колхозтарда таныылга хуралдары улам калбарып турар.

Чоннуң калбак хуралдарынга сөс ап чүве чугаалаан кижи бүрүзү улустуң материал-культурлуг чаагай байдалын улам ыңай хөгжүдери дээш партияның болгаш чазактың чорудуп турары хемчеглерниң боттанылгазын амыдыралдан тодаргай көргүзүп турган. Совет кижилер дугайында ол улуг сагыш салыышкынга харыы кылдыр кааш дапкыр күжениишкинниг ажылдаарын илередип турар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң VII сессиязының материалдарын Хову-Аксы комбинаттың ажылчын албан-хаакчылары, инженер техниктиг ажылдакчылары бедик көдүрлүүшкүннүг таныжып турар. Амгы үеде бүдүрүлгениң цехтеринде, бригадаларында хөй кижи киржикчилиг хуралдар улам калбарган.

Комбинаттың чурттаалга бажыңнары кылыр база тудуг-монтаж бригадалары бо чылдың баштайгы дөрт айларында бүдүрүлге планын ырапта ажыр күүсеткен. Быханчылар бригадазынга 150, а ыяш заводунга 300 ажыг кижи киришкен таныылга хуралдарынга коллектив оон-даа артык ажылдаарын хүлээнген. Октябрьның алдарлыг 40 чыл оюнга чедиишкинниг уткуушкунун дээш чарыш кижи бүрүзүн улам сорук кириип турар.

ТЫВА ОБЛАСТЫҢ АНЫЯКТАРЫНЫҢ ФЕСТИВАЛЫ

Бөгүн Кызыл хоорайга область аныяктарының бирги фестивалы болуп эрттер. Аңаа Тываның бүгү булуңнарындан аныяктарның төлээлери 700 ажыг кижи чедип келген. Хоорайның аныяктары-биле кады фестивальга шупту ийи муң ажыг кижи киржирлер. Область фестивалынга районнарның аныяктары боттарының эң эки ыраажыларын, танцычыларын болгаш спортчуларын чорутканнар. Ол байырлалга бүдүрүлгениң аныяк мурнакчыларындан 50 кижи аалчылар болуп киржирлер.

Бүгү-эвилелдиң болгаш область фестивалынга белеткелдер аныяктарның күш-ажылчы бот идепкейин улуу-биле көдүрген. Часкы тарылганың үезинде көдээге база ол ышкаш бүдүрүлге черлеринге-даа комсомолчу аныяктарның тускай бригадалары боттарының улуг байырлалы область фестивалынга бүдүрүлгениң эки көргүзүглери-биле уткуржар дээш социалистиг чарышты салып, күжениишкинниг-биле ажылдап турганнар. Область типографиязының, дааразынга комбинадының, тудуг трестизиниң, аъш-чем комбинадының аныяктары бо үелерде боттарының хүлээлгелерин ажыр күүседип, эки ажылдааннар.

Ол ышкаш хоорайларның болгаш суурларны ногаанчыдар ажылга аныяктарның киржилгези улуг болган. Он-он муң ыяштарны болгаш хөй-хөй чечектерни аныяктарның күжү-биле тарып олурткан. Бо ажылга Кызыл хоорай болгаш Кызыл-Мажалык суурнуң аныяктары эки киришкеннер.

Фестивальга белеткелдерниң үезинде Барыын-Хемчик, Чаа-Хөл болгаш өске-даа районнарның чамдык колхозтарынга чаа клубтар тургускулаан, колхозтарның клубтар бүрүзүнде бот-тывынгыр уран-чүүлдүң коллективтерин тургускан.

Чижээ, Сүт-Хөл районнуң Сталин аттыг база Барыын-Хемчиктиң «Совет Тываның 5 чылы» колхозтарының клубтарынга бот-тывынгыр уран-чүүлдүң бөлгүмнери чок турган. Ам ол клубтарда башкыларның болгаш өске-даа кодээ интеллигенцияның удуртулгазы-биле концерттерни үргүлчү үндүрүп турар, чоокта чаа болуп эрткен район фестивалдарынга ол коллективтер эки черлерни эзэлээн.

Районнарга болуп эрткилээн фестиваль байырлалдары аныяктарның иштинден эки талантылыг аныяктарны шилип үндүрген. Ооң бир херечизи чоокта чаа Новосибирскиге болуп эрткен фестиваль конкурзунга бистиң областан барган аныяктарның чедиишкиннери-биле киришкени болур. Ол конкурска аныяк композиторлар Чүлдүм-Сюрюн (педучилищениң студентизи), Сат Сорук (Баян-Кол Аксыда школа башкызы) боттарының бижээн музыкаларын киириштиргеннер.

Аныяктарның бирги область фестивалы Кызыл хоорайга болуп эртер. Кызылдың аныяктары бодунуң төрүттүнген хоорайын мырыңай байырлалдың шимчизи-биле каастап шимээннер. Кызыл хоорайның топ кудумчулары бо хүннерде плакаттар, транспарантылар-биле база янзы-бүрү гирляндылар, тукчугаштар-биле шиметтинген.

Фестиваль аныяктарның байырлалдыг чыскаалы-биле эгелээр. Болониның бажынга Кызыл хоорайның аныяктары, оон соонда районнарның аныяктары алфавит аайы-биле чыскаалып алыр. Чыскаал Кочетов кудумчузун таварааш Интернационал кудумчузу-биле 11 шакта «Совет Тываның беш чылы» стадионга келирлер. Таптыг-ла 11 шак турда область фестивалының байырлыг ажыдыышкыны болур. Оон соонда стадионга спорттуң маргылдаалары эгелээр болгаш районнардан келген бот-тывынгыр уран-чүүл коллективтери дөрт кезек черге концерт үндүрер.

Бежээ 8 шакта парка Луиный бал болур. Ооң программазында—эң эки карнавал костюмун, эки ыраажыларның болгаш танцычыларның конкурстары база аттракционнар болгулаар.

Июньнуң 2-де спорттуң болгаш бот-тывынгыр уран-чүүлдүң маргылдаалары уламчылаар. Бежээкиниң 4 шакта парктың ногаан театрынга түңнел концерттиң көргүзүглери болур, ооң программазынга хоорайның болгаш районнарның уран-чүүл көргүзүглеринден эң эки номерлерни киирер. «Совет Тываның беш чылы» стадионга түңнел үндүрер болгаш фестивальдың байырлыг хаашкыны болур.

Фестиваль эртип турар хүннерде парка болгаш Ленин кудумчузунга үрер хөгжүмнер, радиолар ойнап турар. Бүзелиг кижилер аңаа үргүлчү танцылап болур.

Область фестивалынга бистиң чалалывыс ёзугаар Моол Арат Республиканың Убса-Нур аймактың аревэчилериниң төлээлери келгеннер. Бистиң ол хүндүлүг аалчыларывыс Чадаана, Шагаан-Арыг хоорайларны таварып ында чамдык колхозтарның, бүдүрүлге черлериниң ажылы-биле таныжып, май 31-де Кызылга четкилеп келгеннер.

Кызылга келген фестивальдың байырлалдарынга киришкен, «Элегес» совхозу, Хову-Аксы, Тубсанаторий база Баа-Хемниң «Тиилелге» колхозунга болгаш Кызыл хоорайның өөредилге черлеринге, бүдүрүлгелеринге баарлар.

Бистиң областың аныяктарының бирги фестивалы ёзулуг чаңгы назынның байырлалы болуп, бистиң аныяктарывыстың Коммунистиг партияга, Төрээн чуртунга кызыгаар чок бердингенин көргүзер.

Б. ЮМБУУ,

ВЛКСМ обкомунуң секретары.

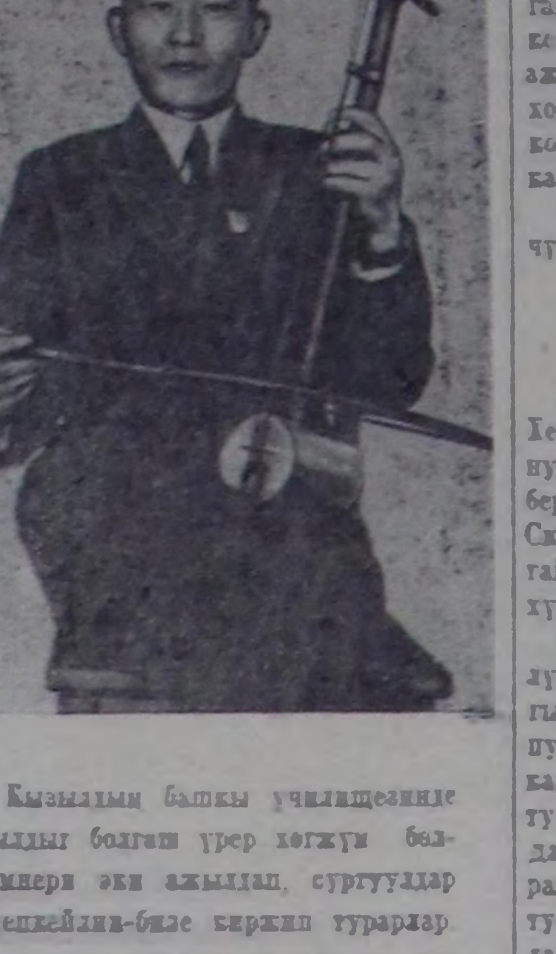

Кызылдың башкы училищезинде хылдыг болгаш үрер хөгжүм бөлгүмнери эки ажылдап, суруглуулар идепкейлиг-биле киржип турарлар. Бөлгүмнуң киржикчилеринде эки өөренип турарларның саны өзүп турар. 4 «б» курста Сундуй Доржу музыканы эки өөренип алган. Ол чоокта чаа болуп эрткен хоорай фестивалынга эзээн кааш номерлерни киириштеш, эки түңнелди чедип алган.

Чурукта: Сундуй Доржунуң бызаанчы-биле тыва ырыларны ойнап олурары.

Фото Д. Сат-оолдуу.

Кыргылданы он хонукта доозар

АРЫГ-БАЖЫ. **(Телефон-биле).** Улуг-Хем районда Маленков аттыг колхоз хойнуң кыргылдазын майның 28-те эгелей берген. Колхоз баштаар чери (даргазы эш Сюмбюр) бо талазы-биле белеткелди багай эвес чорутканын ажылдың баштайгы хүнү илереткен.

Ферманың кайы-даа кожаныңдан бөлүк хойларны график ёзугаар экеп кыргыларынга эптиг Чоон-Дытта тускай пункт белеткээн. Ында таарымчалыг кажаалан ангыда электрик агрегадызының туружун база кылган. Ажылдаарынга-даа эптиг, хойнуң дүгүн довураккка боранштырбайн алырынга-даа эки тускай бедик шалаларны ында тургускулаан.

Маленков аттыг колхоз кыргылда-биле 4700 ажыг хойнуң дүгүн, 2500 хире өшкүнүң чөгүн ажаап алыр планныг. Ол хире хөй малды быска үеде кыргып, оон дүгүн чидириг чокка ажаап алыры чиик эвес сорулга. Часкы дөнүт алаан үргүлчүлеп, кыргылданы орайтадканда болза, колхозчу малчыннар ол ажылды он хонукта доозарын хүлээнген.

Шагаан-Арыгның машина-трактор станциязының чорудуп бергени 12 хачыларлыг агрегады (механиги Терентьев) база ажылдап киришкен. Хүннүң баштайгы чартыында хол хачыларлыг 25 кижи ажылдап турган, а ийиги чартыындан эгелээш оларда 15 кижи немешкен.

Кыргылга пунктузунда күш-ажылдың организастыы эки тургустунган: чамдыктары хойну туткаш хүлүп бээр, өскелери кыргыыр, а дүгтү ажаар, аъш-чем белеткээр кижилер база бар. Ажылдың бүдүрүкчүлүү, эки шынары дээш чарыш кижи бүрүзүн улам сорук кириип турар.

Организастыг ажылдап турар

СҮТ-БАЖЫ. **(Телефон-биле).** Таңды районнуң «Тиилелге» колхозунуң малчыннары Улуг Октябрьның 40 чыл оюнга уткуштур мал өстүрер планны күүседири, оон продуктулуун бедидери дээш чүткүлдүг ажылдап турар.

Май 26-да хөй кыргылдазы эгелээн. Балгазын МТС-тен келген 20 хачыларлыг электрикыргылда агрегады баштайгы ийи хүнде 200 ажыг хойну кырган.

Колхозтуң зоотехниги эш Салчак 8 муң ажыг хойну быска хуусаада кыргып, дүгтү чидириг чокка ажаап алырынга организастыг хемчеглерни эки чорудуп турар.

Бичии уруглар—бистиң аас-кежиивис, келир үевис

Чурукта: (солагай талазындан он талазынче) Кызылдың № 1 уруглар яслизиниң элээди уруглар группазында Таня Токарева, Гоша Бокуров, Ра Шагдыма оларның ойнап турары.

Аас-кежиктиг чаш назын

Ийи каът улуг бажың чанында элээди болгаш биче уруглар-ла эмгежок. Шуптузу чыглып алгаш ойнап турар кээрге чүзүн-бүрүн анарган сагланайнып чылдар чечектер-ле.

Бичии оолдар, уруглар солун оюннарга хандыккаш шоолуг-даа чүве эскерер хире эвес турганнар. Бичии хүүректер, кочаллар-биле чепсегленип алгаш, черин буталай баскан, ынаар суг куткан (эдезинин суг кылып алган) турганнар. Бичии ногаан-ногаан ойнаарзы машиналарын чамтыктары чолаачылаан, а өскелери оозун чанчоб кадыны-ла чүүрге баантар турганнар. Ол-ла дорзуң «чалачылар» аар чүгүн сөөртке чорудтарлар. Ынчыт «улуг ажыл» кылып турган улус ыынап-ла чүнү эскерер боор.

Оларның чанында элээн элээди уруглар база-ла боттарының ажылын кылган турар: чайганган, аът-малын мунган..

Шак бо чылыг хүннерде Кызылдың № 1 уруглар садынга эртенгиле эгелээш, кежээге чедир уругларның хөглүг үнү, сергек каткызы үзүлбес. Чайгы хүн караа чылып келгенде уруглар сады улам-на шимээн-даашты, хөглүг апарган. Ында уругларның дыштанырынга, ойнаарынга таарымчалыг байдалдар тургустунган. Бүгү-ле чүве оларның эргезинде.

Он ийи шак ажып, дүштеки чем үези чедип келген. Ковчуг солун оюну каапкаш кээрге база-ла хомудачыг. Ынчалажок ойнап турган уруглар улуг, чырык өрээлге чыглып кээп, боттарынга таарыштыр кылып каан төгерик столдарынга тонаанныы конуг кээп олуруп алганнар. Бичии кады аназ орза-даа, чамдыктары дестүнмейн барганнар.

Уругларга амданныг, хөй янзы чемни белеткеп каан. Уруглар тоттур чемненип алгаш, поварларга эки чем дээш өөрүп четтиргенин илереткеш, дыштаныш чорупканнар. Уруглар бичии-бичии, арыг оруннарынга удуп чыдып алганнар.

Уруглар дыштанып алган соонда ынай бээр агаарлап чоруптарлар. Шала улгады берген уруглар дыштанылга болгаш культура паркынга баргаш, үнүштерниң канчаар үнүп эгелеп турарын, чечектерниң аттарын доктаадып ап турарлар.

Уруглар агаарлап чораан келгеш база-ла ойнап эгелээрлер. Кижизидикчилер уругларның ойнап хөглээринге болгаш оларның дыштанырынга таарымчалыг байдалдарны тургузуп, ол хемчеглерни солун болгаш хөглүг эрттирер дээш кызымак ажылдап турарлар. Ооң-биле кады элээди уругларзы күш-ажылга чанчыктырары болгаш оларны ажылга ынак кылдыр кижизидери чугулага көрдүнүп турар. Шала улгады бергеннери садтың чанында тарып каан ыяштарны, чечектерни үргүлчү ажаан, боттарының хайгааралынга ап, эртен, кежээ озал чокка суггарып турарлар.

Уруглар садка турган шүлүктер доктаадып, ырлап, танцылар өөренип, янзы-бүрү чүүлдерни кылырынга өөренип турарлар. Оларның чамдызы боттары оруннарын эдип, столдар кырын шып, ан бичиилерни ойнадып турар.

Кызылдың № 1 уруглар садынга хөй-хөй уруглар бар, оларның кол нурууз ажылчыннарның уруглары. Ол уруглар садында Суитеректин, Лашкевтарның ийи-ийи уруглары бар. Ниитизи-биле уруглар садынга 140 чыгаш чаштар бар.

Ажылчын Бликовтуң үш уруглары шуптузу садта.

Уруглар садында ада-иелери дүнеки ээлчегле ажылдаар уругларның садка хүн-хүн чок үргүлчү турар болуун тургускан. Олар дуржулгалыг кижизидикчилерниң хайгааралынга турарлар.

Н. СОЯН.

Чайгы дыштанылга солун эртер

Өөреникчилерниң чайгы дыштанылгазының үезинде чорудар хемчеглерге Бай-Хемниң районоозу дуржулгалыг башкыларны түскээлээн. Олар-биле дугуржуп, сүмележкен болгаш оларны башкылар билип бедидер институтче чеди хонук хүрээлелиг семинарже чорудар бис. Оларның аразында янзы-бүрү школаларның башкылары бар.

Ол башкылар кала-каза поход кылыш чорууруунуң планын тургузуп алган. Поход үезинде дыштанылга шактарында өөреникчилерге төрээн черниң байлаанын дугайында беседаларны чорудар болгаш янзы-бүрү оюннарны база планда көрген. Көк-Хаак школазының 17 өөреникчилерин орус дыл башкызы Егорованың удуртулгазы-биле В. И. Ленинниң Шушенское суурда Бажың-музейин экскурсилап көөрлер.

Өөреникчилер төрээн черлеринге поход кылып чораан, школаларынга бойдус булуну кылырынга болгаш өөредилгеге херегзээр янзы-бүрү чүүлдерни чыып алырлар. Дагларның тургустунганын, хемнерниң агымының ууп, он солагай талакы эдерни канчаар тодарадырын, чартык болгаш бүдүн ортулуктарны ангылап өөренирлер. Аян-чорукчулар бойдустуң чараш чурумалдарын боттары чуруп, школаларының фото альбомнарын четчелээри-биле чурук база тырттырып ап чорууурлар. Районнуң школалары өөредилге чылының төнгенин демдеглеп, одаг ажылдар болгаш хол, бут бөмбүүнүң оюннарын чорударлар.

Районнуң школаларының директорлары башкыларның шолээзин таарыштыр кылган. Чайгы каникулдар үезинде школага хөй-нитти ажылдарын чорудар болгаш школа чанының участоктарынга ажылдарны удуртур-биле бир башкы ылавыла артып калыр. Июнь айда районнуң пионерлериниң слёду болур. Ооң-биле кады спорт талазы-биле: хол, бут бөмбүүнүң база янзы-бүрү оюннарының, танцыларының маргылдааларын организастаар.

Көк-Хаак болгаш өске-даа школаларның үстүкү класстарының өөреникчилери болза, бижик билбес болгаш бичии билир кижилерни бижикке өөредирлер. Олар үжүглелдер, кыдыраашта болгаш карандаштарын ап алганнар. Культармейжилерниң семинарын база чорудуп турар. Фермаларга, чайлагларга барып, бижик билбес кижилерни өөредип эгелээрлер.

Өөреникчи бүрүзү чайгы каникул үезинде болуунун школазының бажыңын, ооң эт-херекселдерин сентээр болгаш өөредилгеге херегзээр янзы-бүрү чүүлдерни чыыр, а чанчыктары школазынга стадион тургузарынга киржир. Ооң аңгыда төрүттүнген колхозтарының шөлдеринге база ажылдаарлар. Олар кедээ ажыл-агый ажылдары болгаш техника-биле таныжарлар.

Бүрен-Бай-Хаак школазы өөреникчилерниң бедик дүжүт өстүрер бригадазын организастаан. Бригадага колхоз түскай черни үзүп берген. Өөреникчилер ол черинге кызылтас, кукуруза болгаш ногааларны тарып алганнар. Бригаданың кижи бүрүзү түскай кылыр ажылдыг.

Бистиң районнуң школачылары бүгү-чурттуң уруглары ышкаш, чайгы дыштанылгазын хөглүг, солун эрттирерлер.

П. БАРАНОВ.

Чурукта: (он талазындан солагай талазынче) Кызылдың № 1 уруглар садында Оля Бликова, дунмазы Галя болгаш Таня биле ном көрүп олурары.

Иелерниң сөзү

Бистиң өг-бүлевис ниити дыка хөй. Мээң уругларымның хөй кезии школаларда, өөредилге черлеринде өөренип турарлар. Зина биле Тамара колхозтуң эге школазынга өөренип кыштааннар. Бир уужу Самагалдайның ортумак школазынга күрүнениң долу хандырылгазынга өөренип турганнар. Ооң улуг уруувус Вера Кызылдың кедээ ажыл-агый техникумунуң ийиги курзунда, а база бир уруг Кызылдың ортумак школазынга өөренип турган. Ынчаарга бистер кайывыс-даа колхозта ажылдап турар бис.

Бистиң өг-бүлевис хөй болза-даа уругларывыстың хөй кезии школаларда өөренип, эртемнерни чедип ап турар. Бистиң чурттавывыс өөрүшкүлүг болгаш аас-кежиктиг. Совет чазак, Коммунистиг партия хөй уруглуг иелерге канчаар-даа аажок улуг дузаны көргүзүп турар. Ынчаарга биеке ай санында-ла 250 рубльдиң дузаламчызын берип турар. Амгы үеде бистер Тес-Хем районнуң Сталин аттыг колхозта чурттап турар бис. Ол уругларны өстүрүп кижизиткени дээш меңээ Маадыр ие деп хүндүлүг атты тывыскан. Ол болза революция мурнунда «херээжоктар» деп кочуладып аадыш чораан тыва херээженнерниң сагыжынга-даа кирбейн чораан чүгле болур. Амгы үеде хөй уругларны өстүрүп кижизиткен иелерге Совет чазак Маадыр ие деп хүндүлүг атты тывысып, ооң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнап, бүгү талалыг дузаламчызын көргүзүп турар.

Бистиң чуртувустуң аас-кежиктиг ажы-төлү чүгле ада-иезиниң эвес, Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың, бүгү улустуң сагыш-салыышкынының болгаш эргеледиишкиннери-биле хүреэлеткен.

Бистиң уругларывыстың өөренгенинге школаларны, яслилерни, лагерьлерни, эмнелге черлерин болгаш өске-даа бүгү-ле чүүлдерни тургузуп бергени база оларны дээш мөгег шылаг чок сагыш салып турар төрээн Коммунистиг партияга, Совет чазакка өөрүп четтиргенимни бүгү совет иелер-биле кады илередир.

Маадыр ие БАЛЫМА ЧАДАМБА.

• • •

Бөгүн чер бөмбүрзээниң бүгү булуңнарында иелерниң өөрүшкүлүг үннери чаңгыланып турар. Олар уругларынга аас-кежиктиг амыдыралды хандырар, оларны дайынның айыылындан, бүгү-ле човалаң хилинчектен камгалаар деп бүрүн шиитпирлиг.

Социализмниң улуг чуртунуң хамаатылары ие-херээженнерниң улуг өөрүшкүлери болза, хосталганың, аас-кежиктиң чуртунда уруглар дугайында чүгле ие болгаш ада кижилер сагыш салып турары эвес, харын бирги ээлчегде бистиң алдарлыг Коммунистиг партиявыс, бистиң төрээн чазаавыс сагыш салып турары болур.

Мен ам 6 уругларлыг мен. Бодум веттехник ажылында 19 чыл ниитизинде үзүктел чок ажылдап турар мен. Уругларымның үжү Кызылдың школаларынга өөренип, а ийизи уруглар садынга кижизидиртип турар. Хөй уруглуг ие дээш совет күрүне меңээ дузалап турар.

Хөй уругларлыг болганымга чоргааранып чоруур мен. Бистиң чурттуң бүгү-ле бичии уругларынга ышкаш мээң уругларымга келир үениң аас-кежии база оңаажыр дээрзин билир мен.

Капиталистиг болгаш колониальдыг чурттарда бичии уругларның салым-чолу оон өске. Ында миллион-миллион бичии уруглар өөренирин күзеп турар, ынчалажок олар ону кылып шыдавайн турар. Чүге дээрге, хырнын тоттурар хлеб тып алыр дээш херегжиттеннерге ажылдап берип турарлар...

Бистиң хуузалгавыс өзүп турар бичии уругларны коммунизм тургузуушкунунуң ёзузунга кижизидери болур.

Т. БИЧИЖИК, хөй уруглуг ие.

Чурукта: аныяк пионерлер боттарының сборунда.

ДЕЛЕГЕЙНИҢ УРУГЛАР КАМГАЛАЛЫННҢ ХҮНҮ

Бүгү деңнээлиг кижи төрелгетен бөгүн Делегейниң уруглар камгалалының Хүнүн демдеглеп турар. Делегейниң херээженнерниң демократтыг федерациязының инициативазын ёзугаар доктаадып тургускан бо Хүнүг тайбың дээш, уругларның амыдырал чурттаалгазын болгаш кадыын камгалаар дээш, оларны кижизидерин демократчылар дээш демиселдин бүрү-биле бүгү делегейге эп-сеткил каттыштырылгазын быжыглаарының демдээ-биле бүгү чурттарда эрттирип турар.

Бистер, совет кижилер, Делегейниң уруглар камгалалының Хүнүн улуг өөрүшкү-биле демдеглеп турар бис. Чүге дээрге бистиң чуртувустуң уруглары бүгү улустуң ынакшылы болгаш эргеледилгези бүрүзээн. Бистиң Төрээн чуртувус бичии уругларның амыдырал чурттаалгазын болгаш кадыын кавайындан эгелээш-ле камгалап, оларны ынакшыл-биле дорукуттуруп, кижиниң эң эки шынарларын оларга сиңниктирип, ие херээженнерниң дугайында үргүлчүлүг сагыш салыышкынын илередип турар.

Уругларның амыдырал чурттаалгазы үнелиниң-биле экижилеринге хөй чүүлдерни кылган Кыдат Улус Республиказының, Польша Улус Республиканың, Чехословак Республиканың, Герман Демократтыг Республиканың, Венгр Улус Республиканың, Румын Улус Республиканың, Болгарияның Улус Республиказының, Албанияның Улус Республиказының, Корей Улус-Демократтыг Республиканың, Моол Арат Республиканың, Вьетнамның Демократтыг Республиказының чедиишкиннерин Делегейниң уруглар камгалалының Хүнүнде өөрүшкү-биле демдеглеп турар бис.

Капиталистиг чурттарда ажылчы чоннарның уругларының өөрүшкү чок, ядамык-түреңги байдалы оларның улам ынайгы салым-чолу болза делегейниң тайбынга ынакшылдыг, бүгү-ле деңнелгелиг кижилериниң дувурээзиниң күштелдирип турар. Тайбынның херээн камгалаавайн турган, уругларның амыдырал-чурттаалгазын, кадыын болгаш чаагай байдалын камгалап болбас деп чүвени чер делегейде миллион-миллион кижилер медерел билип турар. Атомнуг болгаш водородтуг чепсекти хоруур дугайында Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Берлин Кыйгырыын ниити-биле деткип, улустар аразының бүгү-ле маргылдаалыг айтырыгларын тайбын чугаалажыышкыннарының аргазы-биле шиитпирлеп болур деп йөрээлеп турар кижилерге олар боттарының үнүн каттыштырып турарлар.

Улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын чымчадырынче, улустар аразынга кады ажылдажылганы, найыралды болгаш бүзүрежилгени быжыглаарынче угланган базым бүрүзүнге бүгү чурттарның болгаш диптерниң херээженнери изиг байыр чедирип турар. Улуг Совет Эвилели баштаан социалистиг лагерьниң чурттарының ажылчы чоннарының болгаш херээженнерниң келир үениң салгакчыларының аас-кежиктиг, өөрүшкүлүг амыдырал чурттаалгазы дээш соксаал чок демисели бүгү делегейниң хостаалгага болгаш тайбынга ынакшылдыг бүгү-ле ак-сеткилдиг кижилеринге сорук киирикчи үлегер-чижек болуп турар.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязы уругларның болгаш аныяктарның амыдырал чурттаалгазынга үнелиг өскерилделерни болдурган. Ажылчы чоннарның ажы төлүн кичээнгей-биле болгаш сагыш салыышкыны-биле хүреэлээри-биле Совет эрге-чагырга бодунуң тургустунуп келгенниниң баштайгы хүннеринден эгелээш-ле кайгамчык улуг хемчеглерни ап келгени ооң баштайгы декреттеринден болгаш доктаалдарындан илдең болуп турар.

Бистиң чуртувуста бичии уруг бүрүзүнүң дугайында сагыш салыышкыны ооң төрүттүнериниң ырак мурнунда-ла эгелээр. Совет ие херээженнерниң күш-ажылын хоойлу ёзугаар камгалап, сааттаныгның талазы-биле узун хуусаалыг төлевирлиг шөлээлерни, уруг азырар иелерге кызырган ажыл хүнүн, өргежок чугула халас медицина хайгааралын база поликлиниктарын, эмнелгелерни, херээженнер болгаш уруглар консультацияларының калбак четкизин дамчыштыр дузаламчыны хандырып берип турар.

Совет кижилерниң амыдырал чурттаалгазының материалдыг болгаш культуралыг деңнелин чайгылыш чок бедидери-биле чергелештир ажылчы чоннарның уруглары кадык-чаагай өскен, бүгү талалыг хөгжүлделиг, аас-кежиктиг амыдырал чурттаалгалыг турзун дээш оларга эргежок чугула бүгү-ле таарымчалыг байдалдарны Коммунистиг партия болгаш Совет чазак хамаарып берип турар.

Уругларның коммунистиг өөредилгезиниң болгаш кижизидилгезиниң чаа системазының тургузуушкуну бистиң чуртувуска чайгылыш чок чорутунуп келген. Хоорайларга болгаш ажылчын суурларга бүгү-нити ылавыла эге өөредилгени 1931 чылда-ла боттандырган, ортумак школаларның четкизи хөй катап өскен. Ада-чурттуң Улуг дайынының доозулганының соонда бүгү-нити ылавыла чеди чыл өөредилгезин чер болганга боттандырып эгелээн болгаш ону 1949—1951 чылдарның дургузунда кошуунда дооскан. Ам үнелээш бүгү-нити ортумак өөредилгени боттандырарынче масштаблыг шилчилгени эгелээн. Совет чурттуң бүгү уругларынга хоорайларда-даа, суурларда-даа долу ортумак өөредилгени бээр деп бистиң партиявыстың программазы-биле 1919 чылда-ла салдынган сорулганы бо беш чылдың дургузунда шиитпирлээш турарын СЭКП-ның XX съезди айыткан. 1956 чылда ССРЭ-ге 200 муң ажыг школалар, оон ниитизинде 34 муң ортумак школалар турган. Ам чыл бүрү 10 муң чедир чаа школалар ажыглаалга кирип турар. Партияның XX съездизиниң инициативазы ёзугаар школа-интернаттарны организастап эгелээн. Уругларның кадык чаагай амыдырап чурттаарынга, чедиишкиннииг өөренеринге, ажылдаарынга, дыштанырынга, бүгү талалыг сайзыралынга таарымчалыг байдалдар ол школа-интернаттарга тургустунган турар.

Өөреникчилерниң коммунистиг кижизидилгезиниң болгаш бүгү талалыг хөгжүлдезин хандырарда школаларга дузаламчы кылдыр школадан дашкаар албан черлериниң, уруглар театрларының, киноларның, музыка болгаш уран-чүүл школаларының, библиотекаларның болгаш культура чырыдыышкынының өске-даа албан-черлериниң калбак четкизин бистиң чуртувуста тургускан. Уругларга таарышкан солуннарны болгаш журналдарны, янзы-бүрү уран-чечен литератураларны база өөредилге номнарын чурттуң ном үндүрер черлеринде хөйү-биле парлап үндүрүп турар.

1957 чылдың январьга чедир пионерлерниң болгаш школачыларның 2,154 ордулары болгаш бажыннары, аныяк техниктерниң 230 ажыг область, хоорай, республика станциялары, аныяк натуралистерниң 197 станциялары, уругларның 129 экскурсия-турист станциялары, уругларның 122 парктары, уругларның болгаш аныяк өскенниң 792 спорт школалары, уругларның 100 ажыг театрлары ажылдап турган. Чуртта бичии уругларга хөглеп-ойнаарынга таарыштыр кылган 29 демир оруктар база бар.

Уругларның албан-черлериниң, школаларының, школадан дашкаар болгаш культура чырыдыышкынының өске-даа албан-черлериниң бүгү системазы совет чурттуң уругларынга болгаш аныяк өскенинге ханы болгаш быжыг билиглерни берип, оларны Төрээн чуртунга кызыгаар чок ынакшылдыг сайзырангай, кадык шырак, культурлуг хамаатылар кылдыр кижизидип турар.

Уругларның болгаш аныяк өскенниң кадыын камгалаарының, оларны өөредириниң болгаш кижизидериниң бүгү херээн хөгжүдеринче болгаш экижидеринче бистиң партиявыстың болгаш күрүневистиң доктаамал сагыш салыышкынының дугайын ол херегледерге күрүне бюджединден акшаландырыышкынының соксаал чок өзүлдези херечилеп турар.

Социал-культура херегледеринге, кадык камгалалынга болгаш чырыдыышкынга чарыгдалдарының ниити түңү 1956 чылда 161,5 миллиард рубль болган. Бо чылын социал-культура херегледеринге 188,4 миллиард рубльди чарыгдаары көрдүнген.

Ажылчы чоннарның уругларының өөредилгезиниң, бүгү талазы-биле культурлуг хөгжүлдезиниң болгаш кижизидилгезиниң дугайында Совет күрүнениң сагыш салыышкыны национал областарның болгаш республикаларның чырыдыышкын, социал-культура херегледериниң чарыгдалдарының чурагайлары чырыткыландыр херечилеп турар.

Моон тодаргай чижээнге бистиң Тыва автономнуг областы кирип болур. Бистиң аныяк областывыстың экономиказын болгаш культуразын улам ындай хөгжүдер, ажылчы чоннуң амыдырал чурттаалгазының материалдыг болгаш культурлуг деңнелин чайгылыш чок бедидер дээш партия биле чазак тодаргай хемчеглерни ап, оларны амыдыралга боттандырып турар. Областың хоорайлары болгаш колхозчу суурлары хүн келген тудум өзүп, чечектелип, колхозчу араттарның аажок хөй нуруузу чаагайжыды туттунган чылыг, чырык бажыңнарже кирген.

1930 чылда Тывага чүгле 3 школа бар болуп, оларга 150 хире уруглар өөренип турган болза, ам областа 151 школалар, оларның ниитизинде 28 ортумак, 73 чеди чылдың болгаш 49 эге школалар ажылдап, оларда 31 муң ажыг уруглар өөренип турар. Ол өөреникчилерниң аразында тыва чоннуң 20 муң ажыг уруглары бар. 7 муң ажыг өөреникчилер 75 интернаттарда күрүнениң долу хандырылгазында чурттап турар.

Уругларның албан-черлериниң, уруглар садтарының болгаш яслилерниң саны база чылдың-на көвүдеп турар. Социал-культура хемчеглеринге бюджет чарыгдалдары чыл келген тудум канчаар-даа аажок улуг хемчээлдиг өзүп, бо чылын область бюджединиң 73,5 хуузун чырыдыышкынга, социал-культура херегледеринге чарыгдаар кылдыр көрген.

Уруглар садтарын, яслилерни, лагерьлерни болгаш уругларның өске-даа албан черлерин областың районнарынга болгаш Кызылга немей ажыдарын көрүп турар.

Делегейниң уруглар камгалалының Хүнүн ССРЭ-ге улуг байырлал кылдыр, тайбың болгаш улустар аразынга найырал дээш, өзүп орар салгакчыларының аас-кежиктиг келир үези дээш демисежип турар чер бөмбүрзээниң бүгү-ле ак-сеткилдиг кижилери-биле эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү кылдыр демдеглеп турар.

Делегейниң уруглар камгалалының байырлалының хүнү бо чылын онза өөрүшкүлүг байдалда эртип турар. Ол болза совет улустуң амыдыралында кайгамчык улуг болуушкун-биле—Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнуң байырлалынга белеткел-биле капсырлажып турар. Аныяктарның болгаш студентилерниң Москвага болур VI Бүгү делегей фестивалынга келир делегейниң деңнээлиг аныяктарының төлээлекчилери бо чайын бистиң чуртувус уткуп алыр.

Бөгүн, Делегейниң уруглар камгалалының Хүнү—июнь 1-де бүгү-ле бүдүрүлгелерде болгаш колхозтарда, школаларда болгаш уругларның албан-черлериниң кылдынган ажылдың түңнелдерин ажылчы чоннар үндүрүп, партияның XX съездиниң салган сорулгаларынга дүгүштүр уругларны болгаш аныяк өскенни өөредириниң болгаш кижизидериниң херээн улам ындай үндезини-биле экижидериниң хемчеглерин айтып турар.

Делегейниң уруглар камгалалының Хүнү школаларга өөредилге чылының доостурунга, пионерлерниң чайгы лагерьлериниң ажыдарынга, уруглар яслилериниң болгаш садтарының чайлаглар же үнеринге турасканкан байырлалдар-биле база капсырлажып турар.

Делегейниң уруглар камгалалының Хүнүн демдеглевишаан, совет кижилер бүгү делегейге: «Бистиң уругларывыс болгаш аныяктарывыс бо тур!» деп чоргаарланыышкын-биле болгаш арыг сеткил-биле чугаалап болур. Совет оолдар, кыстар амыдыралдың кол утказы улустуң аас-кежии, хосталгазы болгаш деңнээлгеэ дээш чогаадыкчы тайбың күш-ажылда кылдыр көрүп турар. Чүге дээрге совет уругларны турушкуг болгаш көргүжү чок демисекчилер, бистиң чуртувуска — тиилээн социализмниң чуртунга коммунизмниң тургузукчулары кылдыр кижизидип турар бис.

Улуг Ленинниң тургусканы Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың мерген удуртулгазы-биле бистиң чуртувустуң улуу боттарының ажы-төлдериниң аас-кежиктиг келир үези дээш моон соңгаар-даа улам-на улуг күженишкинниг ажылдаар.

Б. ДОЛЧАНМАА,
СЭКП Кызыл хоорконуунуң секретары.

К. Е. ВОРОШИЛОВТУҢ МАР-ГА ЧОРУП ТУРГАНЫ

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошиловтуң Моол Арат Республикага чорааны моол улустуң улуг байырлалы болган. Республиканың найыралдың байырлалдыы-биле шимеп каан. Шөлдер болгаш кудумчулар туктар-биле хөлбенишкен, кежээлерде сайтылгааныг каастаалгалар чайынзалган. К. Е. Ворошиловтуң болгаш ону үдеп чоруур кижилерниң МАР-га чоруп турганының дугайында тодаргай дыңнадыгларны төп солуннар хүннүң бижип турган.

К. Е. Ворошилов, Ш. Р. Рашидов, В. П. Елютин, Н. Т. Федоренко, В. И. Писарев олар, Ж. Самбу, Ю. Цеденбал, Д. Дамба болгаш МАР-ның өске-даа күрүне база партия ажылдакчыларының үделгези-биле «Замт» деп көдээ ажыл-агый каттыжышкынынга болгаш Төп аймакта Жаргалантунуң куражыл-агыйынга майның 28-те чорааннар. «Замт» деп каттыжышкынга совет аалчыларны элээн каш чүс кижи уткаан. К. Е. Ворошиловка болгаш оон өөрүнге олар изиг байырны чедирип турганнар. Барык 20 чыл бурунгаар тургустунган ол каттыжышкын чуртта эң-не хоочуннарының бирээзи. Каттыжышкынның кежигүннеринге совет улустан эш К. Е. Ворошилов байыр чедиргеш болгаш ажылынга оларның чедиишкинниг болурун күзээн. Силерниң кылып турар чүүлдериңер, ол дээрге—улуг херек, ол дээрге—чаа амыдыралды тургузарынга сүүр болур деп К. Е. Ворошилов чугаалаан.

Жаргаланту куражыл-агыйынга К. Е. Ворошилов болза 11 муң гектар тарыгга шөлдүг болгаш барык 28 муң баш малдыг күрүнениң ол улуг ажыл-агыйының ажылы-биле таныжкан. К. Е. Ворошиловту болгаш өске-даа совет аалчыларны куражыл-агыйның ажылдакчылары чүректиң ханызындан уткааннар.

КҮРҮНЕ УНИВЕРСИТЕДИНДЕ

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошилов, Ш. Р. Рашидов, В. П. Елютин, Н. Т. Федоренко болгаш В. И. Писарев олар майның 29-та күрүнениң Чойбалсан аттыг университединге моол найыралдың дээди өөредилге черлериниң студентилери-биле болгаш башкылары-биле ужурашканнар. Ужуражышкынга Ж. Самбу, Д. Дамба, Ч. Сурунжаб, Б. Ширендыб, С. Авирзэд база олурушкулаан.

Университеттиң ректору сураглыг моол чогаалчы болгаш эртемден Д. Цыбегмид К. Е. Ворошиловка болгаш өске-даа аалчыларга чүректиң ханызындан байырны башкыларның болгаш өөреникчи аныяктарның мурнундан чедирген. 15 чыл бурунгаар Совет Эвилелиниң дузаламчызы-биле тургускан университетте ам 2300 студентилер—келир үениң эмчилери, агрономнары, зоотехниктери, башкылар өөренип турар деп ол чугаалаан.

Аныяктарның мурнундан чуве чугаалаан студент уруг Нурмо Хишге К. Е. Ворошиловка изиг байырны чедиргеш, совет аныяктарга байыр дамчыдып бээрин оон дилээн.

Чыылганнарның мурнунга К. Е. Ворошилов чуве чугаалаан. Оон чугаазын чыылганнар улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш дииниттиг адыш часкаашкыннары-биле үргүлчү үзе киргилеп турган.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошиловтуң даасканын ёзугаар өөредилгениң, эртемниң болгаш техниканың 2 муң том номнарын университеттиң библиотеказынга белекке бээр-дир дээрзин ССРЭ-ниң Дээди өөредилге министри Н. П. Елютин дыңнаткан.

СОВЕТ ТУСКАЙ ЭРТЕМНИГЛЕР-БИЛЕ УЖУРАЖЫЛГА

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошилов болгаш ону үдеп чоруур кижилер МАР-да ажылдап турар совет тускай эртемниглер-биле болгаш совет элчин черниниң ажылдакчылары-биле ужуражышкын кылган.

Ужуражышкынга МАР-ның Улустуң улуг хуралының Президиумунуң Даргазы Ж. Самбу, МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ю. Цеденбал болгаш Моолдуң араттың революстуг партиязының ТК-ның Бирги секретары Д. Дамба олар база олурушканнар.

ССРЭ-ниң МАР-да элчини В. П. Писарев К. Е. Ворошиловка болгаш өске-даа аалчыларга Моолда чурттап болгаш ажылдап турар совет кижилерниң мурнундан чүректиң ханызындан байырны чедиргеш.

Улан-Баторда совет школаларның пионерлери база К. Е. Ворошиловка байыр чедиргеннер.

Республиканың экономиказын болгаш культуразын хөгжүдер, национал кадрларны белеткээр талазы-биле боттарының моол өңнүктеринге дузалавышаан, Моолда совет тускай эртемниглериниң канчаар ажылдап турарының дугайын совет тускай эртемниглериниң төлээлекчилери К. Е. Ворошиловка чугаалап бергеннер.

Улам экизи-биле ажылдаарынче, боттарының ажылдарын бот-шүгүмчүлелчи көөрүнче, моол өңнүктерге көргүзер дузаламчы улам улуг үре-түңнелдиг болурунуң дугайында оралдажырынче совет тускай эртемниглерни эш Ворошилов кыйгырган.

МООЛ, СОВЕТ УЛУСТАРНЫҢ НАЙЫРАЛЫНЫҢ МИТИНГИЗИ

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошиловтуң МАР-га чорааныңга холбаштыр Моол Арат Республиканың найысылалынга найыралдың митингизи майның 29-та болган. Хоорайның төвүнде Сухэ-Батор шөлүнге моол найысылалдың 50 муң ажыг чурттакчылары чыглып келген. Олар борта МАР-ның болгаш ССРЭ-ниң күрүне туктарын, тайбыңның ак-көк туктарын, эш Ворошиловтуң чуруктарын туткулап алгаш келгеннер.

К. Е. Ворошилов, Ш. Р. Рашидов, В. П. Елютин, Н. Т. Федоренко, В. П. Писарев база Ж. Самбу, Ю. Цеденбал, Д. Дамба, П. Сурунжаб, Б. Ширендыб оларның болгаш Моолдуң Араттың-революстуг партиязының база МАР-ның чазааның өске-даа удуртукчуларының ниндирге кээлгүлеп келгенин дииниттиг адыш часкаашкыннары-биле уткаан.

Митингини МАР-ның Улустуң улуг хуралының Президиумунуң Даргазы Ж. Самбу ажыткан. Тудуг ажылчыны Лхансүрүн, арат Переннадмид болгаш экономиктиг эртемнерниң доктору Жагварал олар митингиге чуве чугаалааннар.

Митингиге МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ю. Цеденбал база чуве чугаалаан.

Оон соонда К. Е. Ворошилов чуве чугаалаан, ону өөрүшкүлүг, дииниттиг адыш часкаашкыннары-биле уткаан.

Улан-Баторнуң ажылчы чоннар депутаттарының хоорай хуралының чагыргазының даргазы Д. Батжаргал К. Е. Ворошиловту Улан-Батор хоорайның хүндүлүг хамаатызы кылдыр бадылаар дугайында хоорай хуралының шиитпирин митинг өйүнде чарлаан.

Ындыг бедик алдарны көргүскени дээш, Улан-Баторнуң хоорай эрге-чагыргаларынга четиргенин эш К. Е. Ворошилов илереткен болгаш ол бедик атты шынзыдар мен деп ол чугаалаан.

К. Е. ВОРОШИЛОВКА МООЛ АРАТ РЕСПУБЛИКАНЫҢ МААДЫРЫ ДЕП АТТЫ ТЫВЫСКАНЫ

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Моол Арат Республиканың Улустуң улуг хуралының Президиуму эш К. Е. Ворошиловка Моол Арат Республиканың Маадыры деп атты тывысыр дугайында Чарлыкты майның 29-та үндүрген.

Моол улустуң хосталгазын болгаш тускай хамаарышпас чоруун, Моол Арат Республиканың болгаш ССРЭ-ниң аразында аңы-дүңмааның үзүлбес найыралын быжыглаар талазы-биле база Моол Арат Республиканың экономиктиг болгаш культурлуг хөгжүлдезиниң херээнге оон шыгаарангай ачы-хавыязы дээш К. Е. Ворошиловка ол атты тывыскан деп Чарлыкта чугаалап турар.

Моол Арат Республиканың Улустуң улуг хуралының Президиумунуң Даргазы Ж. Самбу ол-ла хүн Сухэ-Батор орденни болгаш Моол Арат Республиканың Маадырының демдээ—Алдын сылдысты К. Е. Ворошиловка тывыскан.

Тайваньда американнарның кара-туразында аажылаашкыннары

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилелиниң дамчытканын ёзугаар алырга, америк сержант Рейнольдстың кыдат Лю Цзыжанның өлүргени ортулукта американнарның хөй-санның кем-буруулуг үүлгедиглериниң чүгле бирээзи-дир деп Тайваньдан Гонконгта келген кижилер чугаалап турар.

Гаосюнде болгаш Цзилунда эриктерже чоруткан америк далайжылар херээженнерни истеп-сүрүп, оларны дорамчылап турар. Ресторан ээзи кажииниң уруун бир америк офицер күчүлээрин оралдажып турган. Ону чоруй барыңар деп дилээрге, ол уругнуң адазынче бижектиг халдап, ресторанга чогуш үндүрүп турган.

Тайбэйде Чжунхуа кудумчузунда ресторанга америк солдат аңаа берген чемнерге таарзынмааныныы демдээ кылдыр ресторанны өртедипкен.

Чжуншань кудумчунуң соңгу талазы секторунуң чамдыызы херек кырында америк албан черлериниң апарган. Мында америк шериг албан черлери, клубтар болгаш чурттаар бажыңнары долган. Тайваньның уран-көрүштүг черлеринче базырынга ам чүгле хөй эвес кыдаттар дидип турар, чүге дээрге, мында кыдаттарны кара-туразында аажылап, оларны дорамчылап турар американнар тергиидеп турар.

Тайвань солуннарының дыңнадыгларыбиле алырга, эрткен чылдың баштайгы чартыында шериг машиналары 1500 кижини бастырган. Оларның чамдыктары өлген. Ол талазы-биле буруулуг американнарны харысаалгага киирбээн, чүге дээрге олар онза байдалдың эргелерин эдилеп турарлар.

Тайваньда болуушкуннар дугайында кыдат парлалганың бижип турары

ПЕКИН. (СЭТА). Тайваньда болуушкуннар кыдат хөй-ниитиниң кичээнгейинге төвүнде турар. «Америк агрессорлар Тайваньдан чоруңар!», «Улуг төрээн чуртту тайбың каттыштырар дээш демисежиңер!», «Чер америк агрессорларның буттарының адаанда хып тур» деп болгаш өске-даа эгелерниң адаанда Тайваньда байдал дугайында дыңнадыгларны кыдаттың бүгү-ле төп солуннары парлап, Тайваньда ада-чуртчуларының демиселин деткип турар КУР-нуң хөй-ниити ажылдакчыларының кыйгырыгларын база парлап турар.

«Жэньминьжибао» солуннуң «Бүгү Тайваньның патриотчу күштери каттыжыңар!» деп мурнуку чүүлүнде бижип турары болза, америк өлүрүкчүнү агартып үндүргени чыдаан болган күчүлүг чыгаал америк империалистерге Тайваньда ада-чуртчуларның улуг сагындырыы болуп турар. Тайваньны Каттышкан Штаттар чепсектиг күш-биле эжелеп алган. Ынчалза-даа олар тайваньчыларның чүректерин чаалап ап шыдавас деп ол чүүлде чугаалап турар.

Кызылдың школаларында

Май 24-те Кызылдың школаларының онгу классчылары боттарының школаларынга эң сөөлгү катап кичээлдеп эртиреринче далажып чоруп турганнар. Өөредикчи бүрүзү ооржуп, тоннанып апарган ышкаш. № 1 школаның онгу классчылары ол хүн байырлалдың чараш хептерин кедип алган, школазынга хоглуг омак чеде бергеннер. Ынчап төрээн школазы оларга кажангызындан-даа артык чоок болгаш көңнүг эргим кылдыр сагындырып турган. Он чылдарның дургузунда өөренип келген школазынга эң сөөлгү кичээл эгелээн. Ушку урок төнген соонда школа хериминиң иштинге бирги классчылардан эгелээш бүгү өөреникчилер чыскаалыпкан. Школаның тугун туткан онгу классчылар чаңгыс дай кылаш-биле базып үнүп келгеш өргүнүн мурнунга турупканнар.

Школаның директору Черниченко доозукчуларга байыр чедирип чуве чугаалаан.

— Өөредилге чылы чаа эгелеп турда биске чечектерни бергеш, өөредилгеге чедиишкинниг болурувусту күзеп турган силер. Бис силерниң мурнуңарга өрелиг артпайн, элээн чедиишкиннерлиг-даа болдувус. Номчуур, бижиирин өөренип, ырларны болгаш шүлүктерни доктаадып, ырлап, номчуп турар апарган бис— деп, ам бирги классчы болган Серёжкова чугаалаан. Доозукчуларга өөрү белектер бергилээннер.

Доозукчуларның мурнундан Найдин сөс алган.

— Өөредилге чылын чедиишкинниг доостувус. Ам бышкан билигниң аттестадын алыр дээш бүгү күжүвүстү салып турганы, доозарының экзамендеринге эки белеткенирин арткан. Он чылдарның дургузунда бисти өөредип, кижизидиериниң бүгү күжүн харамнанмайн ажылдап келген башкыларывыска четтирдивис. Школавысты доосканы, дээди өөредилгеге черлеринге өөренип, бүдүрүлгеге ажылдай берген үевисте төрээн школавыстың ат-адарын дээш күш-ажылга кызымак болур бис. Школавыстың адын кангаланар, өөредилгеге чедиишкинниг болурувларны күзеп-дир бис, эргим бирги классчылар— деп ол чугаалаан.

Школаның доозукчузу Коновалов школаның тугун келир онгу классчы Койдуге тутсуган. Өөредилгеге болгаш чурумга улуг чедиишкинниг болуп, школаның адын дээш кызып өөренирин ол хүлээнген.

Байырлалдың шугум чыскаалы доостурга, онгу классчыларның эң сөөлгү кичээлиниң коңгуулуурун хапкан.

Хөөрайның № 10 ортумак школазын бир дугаар-да доозуп турар онгу классчылары өөредилге чылынын доозулганы-биле холбаштыр байырлалдың шугум чыскаалын кылганнар. Кызылдың өске-даа школаларынга онгу классчыларның өөредилге чылын доосканынга холбаштырган шугум чыскаалдары болгулаан.

Бышкан билигниң аттестады дээш доозукчулар кичээнгейлиг катаптаашкынче углаазырып, күжениишкинниг ажылдап турар.

Келир өөредилге чылынга белеткел

Школаны чаа өөредилге чылынга белеткээр дээш Кызылдың № 2 ортумак школазының өөреникчилери болгаш башкылар коллективи, кижизидикчилери боттарының күжү-биле школа бажыңының, интернаттың келир өөредилге чылынга үткүштүр септелгезин чорудуп турар.

Өөреникчилер школаның болгаш интернаттың септелгезин чорудар талазы-биле түс-түс бригадалар болуп алгаш боттарының даалгалыг ажылдарын чогуур айыткан шактарында күүседип турарлар.

Сески класстарның өөреникчилери интернаттың, столоваяның малгаш кагар дранказын хая дооскан болгаш штукатурка ажылын уламчылап кылыр. 9-ку класстарның оолдары школаның дуржулга участогунуң чылытлап кылган черинин оңгарын казып дооскан. Ам оон иштики ханазын кылыр.

8—9 класстарның уруглары интернаттың 28 кышкы төннарының септелгезин кылып дооскан болгаш оолдарның дашкыкы хептеринин септелгезин дооскан. Ам 8—9 класстарның уруглары уруглар платьелериниң септелгезин болгаш оруг дөжектиң херекселдериниң септелгезин үргүлчүлеп турар. Школаның болгаш интернаттың септелге ажылынга өөреникчилер А. Санчай, А. Чанзыр, З Куулар, Саидак, кижизидикчи башкылар А. Балдина, З. Попова олар идепкейлиг киржип турарлар.

Бүгү өөреникчилерниң воскресниги база болуп эрткен. Ол воскресниктиң түңнелинде школага чаа кабинеттерниң иштин, күш-культура болгаш шериглиг кичээли эртирер залының иштин чугайлап дооскан.

Ам школа интернадының чөвүлелиниң шиитпири ёзугаар интернатта чурттаар турар бүгү өөреникчилерниң киржилгези-биле интернаттың ораалдериниң чугайлаашкынын доозар болгаш түнбочкаларның септелгезин кылып, бүдүр.

Хөөрайдан школага кээп өөренип турар уругларның ада-иелериниң калбак хуралы май 31-де болган. Ол хуралга чайгы септелге үезинде ада-иелерниң аңаа киржилгезиниң дугайында айтырыгны чугаалашкан.

Септелге ажылын дүргеледир дугайында школаның төрээлер комитети болгаш школаның дирекция чери тускай планны тургускан. Школаның келир өөредилге чылында одалгага херегээр 120 тонна хөмүр дашты сөөртүп алган.

Ынчанмыжежек школаны келир өөредилге чылынга белеткээриниң ажылынга № 2 школаны шефке алган № 1 АТБ (начальниги Макаренко) бо хүннерге чедир кандыг-даа дуза чедирбээн.

Г. ШАГДЫР.

Делегей байдалының допчулалы

Суэц канал суднолар чоруурунга бүрүнү-биле ажыттынганындан бээр бир ай ашкан. Хүн-бүрүде каналдың кайы-даа талазынче янзы-бүрү чурттарның он-он суднолары эртип турар. Барыын таланың империалистиг бөлүктериниң каналдан суднолар чоруур чорукту соксадыр дээн оралдажышкыннары бүрүнү-биле буурап дүшкен. Бүгү-ле суднолар, оон иштинде англи-даа суднолар египет администрацияга чогуур доктаатынган каайлыны төлеп турарлар.

Агрессияның болгаш күш көргедириниң политиказының буурап дүшкенин ёзулуг билинген чорук болза англи общиналар палатазынга премьер-министр Макмилланның чоокта чаа мегеглели болур. Макмиллан болза англи чазак «англи судно ээлеринге Суэц каналды ажыглаарындан ойталанар деп моон соңгаар сүмелеп шыдавас» дээн.

Моон-биле чергелештир, Египеттиң национализастааны Суэц каналга хоралыг доктар таварыштырар сорулга-биле Англияның болгаш Францияның 1956 чылдың сентябрьде тургусканы «Суэц канал ажыглакчыларының каттыжышкыны» деп ёражок чүүлү алдар-сураг чогу-биле доозулган. Ол каттыжышкынның кежигүннериниң чоокта чаа Лондонга чыылдырган хуралынга болза ук каналдан судно чоруур чорукту хандырар дугайында Египеттиң декларациязында негелделерни ёзугаар каналды ажыглаарын ол каттыжышкынның кежигүннеринге чөпшээрээр деп шиитпирни хүлээп алган. Чүгле Францияның төлээлекчизи оон чуртунуң судно ээлеринге каналды ажыглаарын биеэки хевээр хоругдаан турар деп мелегдээн. Англияның «Таймс» деп солуну каттыжышкынның шиитпирин, оон болуунуң буурап дүшкенин билингени ол деп чөптүү-биле айыткан. «Таймс» болза «каналды ажыглавас дээри черле боттанмас» деп бижээн.

Египетке удур империалистиг авантюраның түңнелин чоокта чаа болган англи общиналар палатазынга Суэц айтырыгның талазы-биле санал бериишкиннери тодаргай көргүскен. Оппозицияның мурнундан лейборист Бивен «Египетке удур чазактың өскүтпен дайынның угаан шаскынныраан кенен-сеткилдиң кем-буруулуг чүүлү дээрден өске сөглээр аргажок» деп чугаалаан. Общиналар палатазынга болган санал бериишкининге парламент кыдырының кырындан чамдык англи депутаттар «Улуг акызы»—америк монополистерге чемени ажыы-биле сөглеп турганы база-ла онза. «Каттышкан Штаттар Ортаакы Чөөн чүкке нефть байлактарының контролюн боттарынга хандырып алырын оралдажып турар. Бо сорулгаларны чедип алыр дээш демиселге америк монополиялар Англияның түрүжүн кошкадырын оралдажып турар» деп, мурнунда министр турган Шинуэлл чугаалаан.

Мынчангаш, Египетке удур империалистиг авантюра буступ дүшкен. Бо болза Чоокку Чөөн чүкте национал-хосталгалыг шимчээшкинниң төөгүге ужурлуг кайгамчыктыг чедиишкини болур.

Ынчалза-даа барыын-европа колониалдыг күрүнелер болгаш АКШ болза Чоокку Чөөн чүк чурттарында экономика болгаш политика талазы-биле ам-даа күштүг туруштарлыг болуп хевээр артып турарлар. Ынчангаш ол чурттарның чонунуң тускай хамаарышпас чорукту бүрүнү-биле чедип алырының оруунда ам-даа аар болгаш улуг демисел туруп турар, олардан ол талазы-биле сырый каттыжышкын, шыдамык чорук болгаш серемчилел негеттинип турар.

Сөөлгү айларның болгаш хүннерниң фактылары болза колониалдыг күрүнелерниң талазындан Араб Чөөн чүктүң чурттарынга удур өнчүк-чөңгээлер соксавайн турарын херечилеп турар. Египетке удур ындыг өнчүк-чөңгээлерниң саныңга израиль чагырыкчы бөлүктерниң планы хамааржыр, ону АКШ чүүлдүг деп чөпшээрээн, ол израиль планның ужуру чүл дээрге, Египет-биле бөө-чепсектиг үскүлежиишкинни үндүрер дээн тодаргай бодал-биле Суэц каналдан «шенелде суднону» чорудар деп турары болур.

Араб Чөөн чүкке дыка улуг кыжаныг болза «Эйзенхауэрниң доктриназы» деп чүүл болур, оон тодаргай боттанылгазы чоокта чаа Иорданияга көргүстүнген. Бо чуртка америк элчин черниниң удуртур киржилгези-биле реакцылыг шегеттер «Эйзенхауэрниң доктриназын» хүлээп албас дээн Набулсиниң чазаан дүжүргеннер. Хосталганың оруунга кирген чурттарны «коргудары-биле» Чер-ортулук далайның чөөн талазынче АКШ бодунуң алдыгы флодун чорудкан болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкинге удур демисежир дээш Чоокку Чөөн чүкте бөө-чепсекти чорудуп турарлар. «Эйзенхауэрниң планын конгрессте чүүлдүг деп көргениниң соонда ийи ай-даа четпээнде эгелээн америк бөө-чепсектиң болгаш материалдарның ол чаа агымышкыны болза Ливиядан Афганистанга чедир барык 5 муң миль черде калбарган районда чорудтунуп турар» дээрзин «Юнайтед Стейтс ньюс энд Уорлд рипорт» деп журнал бижип турар.

Чоокку Чөөн чүк чурттарын эптерештирер дээш, АКШ политиктиг мегеүгүлдерден болгаш өнчүк-чөңгээлерден чекеннмейн турар. Чижээ, Иорданияга патриоттуг күштерни басканының соонда, Египет болгаш Сирия болза Иорданияның, Иракты ң, Саудов Аравиязының болгаш Ливияның дөрт корабльдеринге удур сүлчээ белеткеп турар деп меге чүүлдү чарлаан.

Ынчалза-даа Араб Чөөн чүктүң чурттарының хөй нуруузу «Эйзенхауэрниң доктриназының» ужур-утказын билип апканнар. Сирияның «Аль-ахбар» деп солуну: «Эйзенхауэрниң доктриназы дээрге—Египетче үш күрүнениң халдаазы ышкаш, база-ла ындыг агрессия» деп чөптүү-биле демдеглээн. Бо удаада Америк болза араб чурттарның эң-не кошкаа — Иорданияже халдаашкынны кылып турар. Бо сүлчээниң сорулгазы болза, Сирияны бузээлээш, Египетти чааскаанзыраткаш, араб чурттарда национал-хосталгалыг шимчээшкинни базары болур». «Эйзенхауэрниң доктриназы» дээрге араб чурттарның иштики херээнче даштыкының холгаарлаашкынының эң-не бужар хевириниң бирээзи болур» деп судан парламентиниң депутады Хасан От-Тахер чугаалаан.

Азияда болгаш Африкада америк политиканың дугайында солун түңнелди англи «Рейнольдс ньюс» солун кылган. «Англичаннар биле американнарның аразында карачангыс ылгал болза, американнарда артык күчүлүг линкорлар бары болуп турар дээрин Азияның улустары көрүп турарлар» деп ол солун бижээн. Атомнуг чепсек-биле болгаш линкорлар-биле хөй чүвени кылып болур, ынчалза-даа оларның дузазы-биле өңнүктер тып ап, кижилерге сагылдар чедирип шыдавас».

Араб Чөөн чүктүң чурттарының улустары колонизаторларга удур боттарының демиселинге ам-даа хөй шыгалдаларны эртер ужурга таваржыр. Ынчалза-даа, бир эвес олар чаңгыс эпти, сырый каттыжышкынны болгаш серемчилелди быжыг тудар болза, империалистер оларга күш четпес деп чүвени оларның демиселиниң дуржулгазы херечилеп турар.

* * *

Францияның социалист Ги Молле баштаан чазаа болза национал хуралга бүзүрел дугайында бадылаашкынга эвээш кезикти алган болгаш ол чазак дүшкен. Сөөлгү айларда Францияны бачыдадып турган политиктиг кризистиң кол чылдагааны мындыг: 1956 чылдың январь 2-де парламент соңгулдаларынга чөөн күштерниң тиилээниниң түңнелинде 16 ай мурнунда эрге-чагыргага киргеш, оон соонда удатпаанда боттарының соңгулда мурнундагы депшилгелиг программазындан ойталап, парламентиниң барыын үзелдиг партияларынга даянып алгаш, реакцылыг идегеттерге таарымчалыг политиканы чазактың чоруда бергени болур. «1956 чылдың январь 2-де чөн-биле дугуржулга кылдынган турган, ынчаарга чагырыкчылар ол дугуржулганы ора тырткаш, херек кырында ону реакция-биле дугуржулгага солаан» деп чоокта чаа Морис Торез чугаалаан. Ги Моллениң социалист болуп турарының фактызы «Келергей барыын идегеттерниң оон чазаанга дужаарганы колониалдыг политиказынга кандыг-даа социалистиг шинчи көргүспээн» деп «Либерасьон» солун бижип турар.

Англияның болгаш Израильдиң агрессиви бөлүктери-биле кады Египетке удур француз чазактың өскүткен дайыны база Алжирде национал-хосталгалыг күштерге удур дайын француз депшилгелиг хөй-ниитини онза хорадап киленнеткен. Ол алызын бодавазы реакцылыг үүлгедиг Францияны политиктиг болгаш экономиктиг аар бергедээшкиннерге таварыштырган. 1956 чылдың январь 31-де Ги Молле бодунуң чазак декларациязында алжир айтырыгны тайбың арга-биле шиитпирлээрин чедип алыр деп аазаан. Ынчалза-даа амгы үеде Алжирде 550 муң француз армия туруп турар, мында ханныг тулчуушкуннар болгаш полицейжи арааттанзыг үүлгедиглер чорутунуп турар, ол чорук Францияның бүгү-ле депшилгелиг хөй-ниитизиниң килеңин болдурун турар. Чазактың Алжирде колониалдыг политиказы радикал партияның кежигүннери — депутаттарның элээн бөлүү-биле социалистерниң аразында харылзааның үстүрүнге харын чедирген. Францияның компартиязы эгезинден тура-ла алжир айтырыгны тайбың арга-биле шиитпирлээри, алжиржилерниң национал эргелерин хүндүлээри дээш шиитпирлиг-биле туржуп келген дээрзин чугаалаан-даа хереэ бар деп бе.

Египетке болгаш Алжирге дайын чорудулгаларынга канчаар-даа аажок хөй акша-хөреңгини чарыгдааш, оон бүгү-ле экономиктиг уржуктарын ажылчы чоннарның эктинге чүдүрерин чазак оралдажып турган. Чүгле 1956 чылдың дургузунда чурт иштинде дорт үндүрүг 12,5 хуу, доора үндүрүг 7,6 хуу өскен. Калбак херегле л чүүлдерниң өртээн улгаттырганы ажылчы чоннарның боттуг ажыл төлевириниң дыка кызырлырынга база-ла чедирген. Чурттуң күрүне бюджединиң үштүң бирден хөй кезиин дайын чарыгдалдарын дуглаарынга сназаган турган болза-даа, хамаатыг херегледерге, чижээ, улус чырыдыышкынынга бээр чээлини кызырар деп саналды, дужериниң мурнунда чазак үндүрген. Чазак болза реакцияның аайынга кирип, Бүгү-ажылдың бүгү-ниити конфедерациязын, коммунистиг парлалганы истеп сүрер чорукту болдуруп, компартияны хоругдаар деп реакцияның ажык чүткүлүнге орук ажыдып турган.

Барыын үзелдиг партиялар болгаш идегеттер Ги Моллениң чазаан боттарының эрге-ажыктарынга бүрүнү-биле ажыглап алгаш, база оон кошкаан билгеш, парламент соңгулдаларынга айтырганывыстың соонда четчири-биле быжыга берген-дир бис, ам чазакты бодувустуң холувуска ажелеп алыр үевис келген-дир деп санап алганнар. Барыын-реакцылыг күштер Алжирде дайынны улам шиитпирлиг-биле болгаш ажыы-биле чорудар, евратом болгаш «ниити рынок» дугайында керээлерни дүрген бадылап-чарлаар деп бодап турарлар, база олар сандарай берген чөөн күштерни чылча шаварын оралдажырлар болгаш ындыг янзы-биле эрткен чылдың январь 2-де болган соңгулдага айтырышкынының орнун алырын оралдажырлар. Чаа тургустунар чазакка болгаш чурттуң иштинге бүгү-ле барыын күштерни компартияга база өске-даа бүгү чөөн партияларга, организацияларга удур каттыштырарын барыын парлалга негеп турар. Фашистиг идегеттер база ажыы-биле идепкейжээн.

Амгы тургустунга берген байдал француз ажылчы чоннарның эң-не чугула эрге-ажыктарынга кыжаныг болуп турар. Тургустуна берген байдалдан кандыг арга-биле үнүп болурул? Амгы байдалдан үнер арга болза, чурттуң национал эрге-ажыктарынга таарымчалыг программаны күүседип шыдаар чазакты тургузарында» деп Францияның коммунистиг партиязының ТК-зының политбюрозунуң чарлааны медегледе демдеглээн. Ажылчын ангыының ниити болуп хөделири, социалистерниң болгаш коммунистерниң чаңгыс фронтузун тургузары база бүгү-ле демократтыг болгаш национал күштерни каттыштырарын өйү келген чугула сорулга кылдыр Францияның коммунистиг партиязы идип үндүрүп турар. Ол болза «чөөнга болуунуң күзел-соруунуң тиилелгезин чедип алырынга аргаларны бээр бырадар» болур.

Франция ам улуг шыгалданың мурнунда туруп турар. Оон салым-чаланыының улуг нуруузу депшилгелиг күштерниң сырый каттыжышкынының хирезинден хамааржыр. Социалистиг партияның бодунуң удуртулгазынга база бичве эвес харысаалга онаажып турар. Чазактың дужериниге чедирген ол бүгү болуушкуннардан социалистиг партия чогуур түңнелди кылып шыдаар ирги бе?.

А. ШАТИЛОВ.

Редактор Н. С. ШОЙГУ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация килдизиниң — 3—68, харысаалгалыг секретарьның, культура болгаш амыдырал килдизиниң 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый килдистериниң 3—68, чагаа килдизиниң база бухгалтерияның 3—65.

ТС—00180. Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылдан үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

№ 109 (3821) | 1957 ч. июнь 2, воскресенье | Өртээ 20 коп.

СССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошиловтуң Азия чурттарынга чорааш ээп келгени

Азия чурттарынга үр аян-чоруктан май 30-де ээп келген, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошиловту москвачылар чылыг-биле уткаан. Кыдат Улус Республиказы, Индонезия Республиказы, Вьетнамның Демократтыг Республиказынга болгаш Моол Арат Республиказынга ол чораан.

Совет Эвилелиниң күрүне туктары-биле шимээн Внуково аэродрому байырлалдың шинчизин кире берген турган. Боранныг хүн түрбүже, аңаа чүс-чүс москвачылар чыылган. Уткукчуларның аразынга К. Е. Ворошиловтуң кадайы— Е. Д. Ворошилова база турган.

Эш К. Е. Ворошиловту эштер Н. А. Булганин, Л. М. Каганович, Г. М. Маленков, А. И. Микоян, В. М. Молотов, М. З. Сабуров, Н. С. Хрущев, Л. И. Брежнев, Д. Т. Шепилов, Е. А. Фурцева, Н. М. Шверник, А. Б. Аристов, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчылары М. П. Тарасов биле К. М. Озолинь, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. П. Георгадзе, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединиң Даргазы П. П. Лобанов, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединиң Даргазының оралакчызы П. Т. Комаров, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүннери А. А. Андреев, С. М. Буденный болгаш Н. В. Капитонов, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги оралакчызы болгаш ССРЭ-ниң Күрпланының Даргазы И. И. Кузьмин, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. А. Яснов, ССРЭ-ниң министрлери П. Я. Антропов, И. А. Бенедиктов, Ф. Д. Вараксин. А. А. Громыко, П. В. Дементьев, Н. П. Дудоров, Н. А. Дыгай, А. Г. Зверев, В. П. Зотов, И. Г. Кабанов, В. Д. Калмыков, М. Д. Ковригина, Е. Ф. Кожевников, Д. Р. Корниец, А. К. Бортунов, А. И. Костоусов, А. Н. Косыгин, В. А. Кучеренко, В. В. Мацкевич, Н. А. Михайлов, Г. М. Орлов, Д. В. Павлов, К. Д. Петухов, Н. И. Стробин, С. М. Тихомиров, Д. Ф. Устинов, М. В Хруничев, ССРЭ-ниң Дээди Судунуң Даргазы А. Ф. Горкин, ССРЭ-ниң Чиңгине прокурору Р. А. Руденко, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң күш-ажылдың болгаш ажыл төлевириниң айтырыгларының талазы-биле Күрүне Комитединиң Даргазы А. П. Волков, армия генералы И. А. Серов, ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министриниң оралакчылары В. В. Кузнецов биле Н. С. Патоличев, ужар-чүүлдүн кол маршалы П. Ф. Жигарёв, ужар-чүүлдүн маршалы Б. А. Вершинин, СЭТА-ның харысалгалыг удуртукчузу Н. Г. Пальгунов, «Известия» солунунуң кол редакторы Б. Д. Губин, ВОКС-тың баштаар черниң даргазы Н. В. Попова, Моссоветтиң күскомунуң даргазы Н. И. Бобровников, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң кидистер эргелекчилери Н. Ф. Курдюков, Б. М. Волков, Ф. Ф. Молочков, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң канцеляриязының начальниииниң оралакчызы В. Г. Высотин, Москва хоорайның комендантызы генерал-майор И. С. Колесников, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң харысалгалыг ажылдакчылары уткуп алганнар.

Уткукчуларның аразынга ССРЭ-де дипломаттыг төлээ черлериниң баштыңнары, элчин черлериниң ажылдакчылары, а ол ышкаш совет болгаш даштыкы журналистер турган.

16 шак 30 минута турда агаар корабли «ТУ—104» чайгы шөлге бээп хөнупкан. Аэродромга чыыганнар К. Е. Ворошиловту чаңгыс аай диңмиттиг алыш часкаашкыннары-биле уткааннар. Совет чазактың болгаш Коммунистиг партияның удуртукчулары К. Е. Ворошиловка чүректиң ханызындан байыр чедирип турганнар.

Аян-чорукка эш К. Е. Ворошиловту үдеп чораан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчызы болгаш Узбек ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Ш. Р. Рашидов, ССРЭ-ниң Дээди өөредилге министри В. П. Елютин, ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министриниң оралакчызы Н. Т. Федоренко олар база К. Е. Ворошилов-биле кады Москвада ээп келгеннер.

Моол Арат Республиканың ССРЭ-де Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчини С. Бата база Москвада ээп келген.

Чоннуң кижи бүрүзүнге онааштыр эьт, сүт болгаш саржаг бүдүрер талазы-биле АКШ-ты эң чоокку чылдарда чедер бис

РСФСР-ниң Соңгу-Барыын талакы районнарының көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының чөвүлел хуралынга бодунуң чугаазынга эш Хрущев чоннуң кижи бүрүзүнге онааштыр эьт, саржаг болгаш сүт бүдүрер талазы-биле Американың Каттышкан Штаттарын эң чоокку чылдарда чедер болгаш эртер деп күрүнениң чугула улуг сорулгазын салган. Бистиң партиявыстың көдүрүп үндүрген сорулгазын көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилери изиг-биле чүүлдүзүнүп турар.

Колхозтар болгаш совхозтар боттарының мурнунда алган хүлээлгелерин эде көрүп турар дугайында тыңнадыглар чурттуң бүгү булуңнарындан кирип турар. Мал ажылының продуктуларын бүдүрериин дыка көвүдедиринге чаа немелде курлавырларны олар тып турарлар. Полтава областың көдээ ажыл-агыйының ажылдакчылары бедик хүлээлгелерни алганнар. Олар көдээ ажыл-агыйның ажыглалдыг 100 гектар черлеринге хамаарыштыр эътти дириг деңзизинге мынчаар бүдүрер деп хүлээнгеннер: 1957 чылда 71,2 центнерни, 1958 чылда—88,1 центнерни, 1959 чылда—114,3 центнерни, 1960 чылда—150 центнерни.

1956 чылдыынга деңнээрге областа эът бүдүрерин 1960 чылда 3,1 катап, а колхозтарга болгаш совхозтарга 4 катап өөр.

Сүт бүдүрерин өстүрер талазы-биле база бедик хүлээлгелер алдынган. Бир эвес эрткен чылын ол областа 100 гектар ажыглалдыг чер бүрүзүнге хамаарыштыр 278 центнер сүт алдынган болза, 1957 чылда 332 центнерни, а 1960 чылда 381 центнерни алырын шиитпирлээн.

1960 чылда чоннуң кижи бүрүзүнге онааштыр 519 килограмм сүттү, 8,4 килограмм саржагны, 143 килограмм эътти бүдүрерин чедип алыр деп шиитпирлээн.

Краснодар крайының Пластуновский районнуң Буденный аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары эш Н. С. Хрущевтуң чугаазын изиг-биле деткип чүүлдүзүнгеннер. Колхозтуң хову бригадаларынга болгаш фермаларынга хөй кижи киржикчилиг хуралдар болган.

№ 1 сүт-бараан фермазының малчыннарының хуралын ажытпышаан, колхоз даргазы В. Д. Огневойнуң чугаалааны болза:

— Чоннуң кижи бүрүзүнге онааштыр мал ажылының продуктуларын бүдүрер талазы-биле Американың Каттышкан Штаттарын эң чоокку чылдарда чедер дугайында Никита Сергеевич Хрущевтуң саналы мени кончуг сорук кирип, өрткен. Американы чедер ужурлуг бис. Келир чылын бистиң колхозувус эът бүдүрерин 1956 чылдыынга деңнээрге барык беш катап көвүдедип болур. Ол дээрге көдээ ажыл-агыйның ажыглалдыг 100 гектар черинге хамаарыштыр 100 центнер эът алыр дээни ол-дур.

Сүттү ажыглалдыг 100 гектар черге хамаарыштыр алырга, 1958 чылда 260 центнерни, а 1960 чылга чедир 400 центнерни бээр бис.

Никита Сергеевич шын-на сөстерни чугаалаан-дыр. Американың Каттышкан Штаттарын чедер үе чедип келген, ынчангаш бистер бодуун кижилер, ол сорулганы күүседиринге бүгү-ле чүүлдерни кылыр бис деп саанчы Мария Кравченко чугаалаан. Бо чылын колхозка саар инек бүрүзүнден сүт саалдазын ортумаа-биле 2.400 килограмм кылдыр планнаан. Бодум хуумда муң килограммны хөйнү саарын хүлээнии тур мен.

— А сенден тудавас мен, Мария Федоровна,—деп саанчы Нина Барабанова кыйгырыг салган. Инек бүрүзүнден мен база 3.400 килограмм сүттү бээр мен. Харын бүгү ферма үш муң килограммдан эвээш эвес сүттү бээр ужурлуг.

Саанчыларның саналын хурал чүүлдүзүнүп деткээн. Эът бүдүрерин келир чылын-на беш катап көвүдедир, а сүт бүдүрерин 1960 чылга чедир ийи чартык катап көвүдедир деп кыйгырыгны колхозчулар артельдиң бүгү кежигүннеринге үндүрген.

Көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының Ленинградка болган чөвүлел хуралының материалдары-биле Азербайджанның колхозчулары кичээнгейлиг таныжып турар. «Правда» колхозтуң даргазы Гани Амирасланловтуң чугаалап турары болза:

Колхозчуларның мурнунга эш Хрущев улуг, ынчалзажок черле күүсеттинип болур сорулганы салган. Ол дугайын бистиң колхозувустуң дуржулгазы база херечилеп турар. Эрткен чылын көдээ ажыл-агыйның ажыглалдыг 100 гектар черлер бүрүзүнге хамаарыштыр 45 центнер эътти алган бис. Ол дээрге районда ортумаа-биле ап турарындан хөй-дүр, ынчангаш ол чурагайны дыка ажырып болур бис.

Эътти болгаш сүттү күрүнеге дужаар талазы-биле чыл онаалгазын бо чылын шагда-ла ийи катап ажыр күүсеткен бис.

Мал ажылын хөгжүдер талазы-биле айтырыгның дугайында чоокта чаа бистиң колхозувуска ниити хурал болган. Бо чылын-на эът бүдүрерин ийи катап өстүрүп, ажыглалдыг чүс гектар чер бүрүзүнден эътти 100 центнер чедирип, а сүт бүдүрерин 380 центнер чедирип болур деп түңнелди кылган бис. 1960 чылда ажыглалдыг чүс гектар чер бүрүзүнден 120 центнер эътти болгаш 500 центнер сүттү алыр деп шиитпирлээн бис.

Колхоз даргаларының, партия райкомнарының секретарьларының болгаш райкүүскомнар даргаларының көдээ ажыл-агыйның бүгү-ле продуктуларын бүдүрерин көвүдедир дугайында область чөвүлел хуралы Льговка болган. Чоннуң кижи бүрүзүнге онааштыр эътти, саржагны болгаш сүттү бүдүрер талазы-биле эң чоокку чылдарда Американың Каттышкан Штаттарын чедер деп салдынган сорулганы дүргени-биле күүседир талазы-биле хемчеглерни ол чөвүлел хуралдың киржикчилери чугаалажып көргеннер.

Эрткен чылдың часкы айлары-биле деңнээрге, сүт саалдазы областа ам ийи катап өскен.

Новгород областың колхозчулары чаа бедиткен хүлээлгелерни ап турарлар.

Ленинградка болган чөвүлел хуралдың киржикчизи, Новгород областың Борович районнуң «Буденныйжы» колхозунуң даргазы А. Романовтуң медеглээни болза:

— Эш Хрущевтуң салган сорулгазын бистиң колхоз черле күүседип шыдаар. Бодувустуң аргаларывысты деңзилеп көргеш, ажыглалдыг чүс гектар чер бүрүзүнден эътти болгаш сүттү бүдүрерин 1957 чылда ийиден ажыг катап көвүдедир деп шиитпирлээн бис. Беш чылдың төнчүзүнде ол деңнелди каш-даа катап ажырарын оралдажыр бис.

(СЭТА).

СПОРТТУҢ ЧАЙГЫ СЕЗОНУ

Спорттуң чайгы сезону бистиң областа кидин-не эгелей берген. Районнарның болгаш Кызыл хоорайның аныяктарының апрель, май айларда болгулаан фестивальдарының үезинде күш-культура талазы-биле маргылдаалар база калбаа-биле болган. Чиик атлетиканың, национал хүрештиң болгаш күш-культураның өске-даа хевирлериниң талазы-биле аңаа болгулаан маргылдаалар болза, областың аныяктары спортка хөй-хөйү-биле улам хандыгып турарын болгаш оларның спортчу мергежили чылдын-на өзүп турарын көргүскен.

Областа ам бар «Урожай», «Буревестник» болгаш «Динамо» деп үш эки-тураның спорт ниитилелдеринде 9497 күш-культуржулулдар 178 күш-культура коллективтери бар. Ол болза, күш-культуржуларның саны эрткен чылдан 1650 кижи хөй болуп турар. Область хемчээли-биле 1956 чылда 13 катап чорудкан маргылдааларга болгаш спартакиадаларга 1466 спортсменнер киришкен. Тыва күш-культуржулар сөөлгү чылдарның дургузунда бистиң федерацияның зоналар талазы-биле чорудуп турар маргылдааларынга доктаамал киржип турар апарган.

Бут бөмбүүнүң талазы-биле хоорайның кубогу дээш чидиг маргылдаалар Кызылдың бут бөмбүүнүң командаларының аразынга болгулаан. Хоорайның кубогун типографияның командазы чаалап алган. Спорттуң чайгы сезонунуң эгези болур спорт маргылдаалары болгаш күш-культураның өске-даа хемчеглери районнарда база-ла чорук турар. Бо хүннерде Кызыл хоорайда болуп турар аныяктарның область фестивалынга бистиң күш-культуржу аныяктарывыс чедиишкинниг киржип турарлар.

Ындыг болза-даа күш-культура болгаш спорт талазы-биле область комитединиң (даргазы эш Горбунов), «Буревестник», «Урожай» деп эки-тура спорт ниитилелдериниң онаа багай ажылдап турарының түңнелинде бистиң областа спорт кончуг оожум сайзырап, бо херекте улуг четпестер барын миннир херек.

Ылангыя суг спортун ап көрээлинер. Таарымчалыг материалдыг сууру чок, олче сагыш салбайн турарының ужурунда спорттуң бо хевири бисте сайзыравайн турар деп чугаалап болур. Кызыл хоорай дужунга Улуг-Хемге суг станциязын тудар дугайында ам хөй чылдар дургузунда чугаа чорун турар, а херек кырында бо талазы-биле чүү-даа кылдынмаан. Чугаадан ажыл херекче шилчиир үе ам черле келбээн чүве бе?

Ол ышкаш Сарыг-Сепке, Шагаан-Арыгга, Чаа-Хөлге, Тоора-Хемге суг станцияларын, хеме станцияларын чүге тургузуп болбазыл? Хамык ужур спортчу организацияларның, комсомол, профэвилел организацияларының болгаш чер-чер Советтериниң талазындан инициатива, шудургу кызымак болгаш организакчы улуг ажыл херек. Ындыг станциялар хамаан чок оон дыка улуг болгаш нарын тудугларны улусчу аргалар-биле кыска хуусааларда шынарлыг кылдыр тудуп, ажыглалга кирип турарының чижектери бистиң чуртта дыка хөй болгай. Ол эгелекчи чорукту, мурнакчы болгаш улуг ажыктыг арганы маңаа база калбаа-биле ажыглаар херек. Ынчангаш бистиң областа мергежилдиг эштикчилерни, хемечилерни болгаш бедик черлерден сугже халыыр күш-культуржуларны белеткеп ап, спорттуң ол хевирин сайзырадырының бүгү аргалары бисте черле бар.

Бисте бир кол четпес чүве болза, күш-культураны доктаамал кылырынга, спорт талазы-биле маргылдааларны бедик деңнелге эрттирериңге материал-техниктиг базаларның, стадионнарның, спорт шөлдериниң чок болуп турары болгаш бар шөлдер сайзыратынмайн, чаагайжыды кылдынмайн, белеткетинмейн турарында. Таңды районнуң Хову-Аксының бүдүрүлге черинде дыка хөй аныяктар ажылдап, чурттап турар, а ында күш-культура ажылы оларның ортузунда чок. Ында комсомол организациязының секретары эш Тыртый-оол ол дугайында, ылаңгыя спорттуң чайгы сезонунга спорт шөлүн, оон материал-техниктиг суурун белеткээр дугайында чүнү-даа кылбайын турар. Ындыг чижектерни хөйнү көргүзүп болур.

Ол ышкаш спортту массалыг болдурар талазы-биле ажыл бисте дыка четпес. Кызыл хоорайда ыяш заводу, аъш-чем комбинады дээн ышкаш улуг-улуг бүдүрүлгелерде болгаш областың чамдык колхозтарында, МТС-теринде, совхозтарында күш-культураның кудукку коллективтери тургустунмайн турар. Бедик коммунистиг ниитилелдиң бүгү талазы-биле сайзырангай, кадыкшылдыг кижилерин өстүрүп кижизидеринче бистиң Коммунистиг партия болгаш Совет чазак улуг кичээнгейни салып турар. Оон тодаргай херечизи болза, дыка хөй күш-культуржуларны болгаш бистиң чуртта күш-культура шимчээшкининиң ажылдакчыларын чазактың орденнери болгаш медальдары-биле бо чылын шаңнааны болур.

Бүдүрүлге албан организация болгаш өөредилге черлериниң бүрүзүнге, колхоз, совхоз, МТС бүрүзүнге спорттуң кудуку коллективтери, спорт шөлдери ылавы-ла тургустунган турарын чедип алыр херек. Спорттуң массалыг болурун чүгле ынчаарда хандырып, ГТО-нуң болгаш БГТО-нуң нормаларын хөй-хөй кижилер дужааган турарын чедип ап болур бис.

Чылдың кайы-даа үезинде чедиишкинниг чорудуп болур хол шыдыраазын ап көрээлинер. Сөөлгү үеде шыдыраа дугайында бистиң областа мырыңай чүү-даа дыңналбастаан. Күш-культура болгаш спорт талазы-биле область комитединиң чанында шыдыраа секциязын тургускан аттыг болган, а херек кырында оон ажылы чок, шыдыраа спортун сайзырадыр, аныяктарны олче хандылар дугайында кандыг-даа ажыл чорувайн турар. Шыдыраага аныяк өскенни өөредиринден эгелээш, оон чер-черге массалыг маргылдааларын база өске-даа хемчеглерни чайын чүге үргүлчү чорудуп болбазыл.

Спорттуң чайгы сезонунда херектиг хеп аймаа, херекселдерни чер болганга четчири-биле садыглаар дугайында харысалгалыг сорулга областың садыг организацияларының мурнунда база туруп турар.

Спорттуң чайгы сезонун бо чылын организастыг болгаш бедик деңнелге эрттирери спортчу организацияларның, чер-черлерде комсомол, профэвилел организацияларының амгы үеде эң-не чугула хүлээлгелериниң бирээзи болуп турар.

Тарааның үнүжү чаагай

БАРА-ТАЛ. (Телефон-биле). Чаа-Хөл районнуң «Тиилелге» колхозу бо чылын часкы хову ажылын организастыг чорудкан. Тараа культураларын 1270 гектарга тарыыр планнын херек кырында 222 гектарны ажыр чашкан. Оон иштинде кол культура кызылтасты 805 гектарда тараан. Хөрзүннү ажылдап кылганы болгаш чажылданы чорутканы багай эвес болганын хынаалда илереткен.

Колхозчу тараажылар болгаш МТС-тиң ында ажылдап турар механизаторлары Октябрьның алдарлыг 40 чыл оюнга уткуштур бо чылын гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 13 центнерден кулу эвес тарааны өстүрүп алырын хүлээнген. Оларның сөзү боттуг ажыл-херектен карышпас.

Хөрзүнүнүң чогуур шыгы үнүшке чугула негелделиг. Сугат бугаларын чогуур «ийүнде белеткээриңге колхоз боттуг хемчеглерни чорудкан. Оон уламындан 380 гектарны чажар мурнунда суггарарын хандырган. Баштайгы чаштынган тарааларның үнүжү амгы үеде 15 см бедип келген. Хову бригадазының суггарылга звенолары чайгы суггарылганың баштайгы ээлчээн чоокку хүннерде эгелээр деп турар.

Хой кыргылдазы

Улуг-Хем районнуң Калинин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң малчыннары бо чылын хой кыргылдазын организастыг чорудар, дукту чидириг чок камгалап алыр дээш белеткел ажылын кажангызындан-даа артык чорудкан. Кыргылда чорудар кажааны туткан, оон шалазын салган, столдарны база кылган.

Шагаан-Арыг МТС-тиң электри кыргылда агрегадының механизаторлары бүрүн белеткелдиг, 12 хачыларлыг чеде бергеннер. Олардан аңгыда хол хачыларлыг 17 кыргыкчылар база ажылдап эгелээн.

Көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының Ленинградка болган чөвүлел хуралынга эш Н. С. Хрущевтуң чугаазын брошюра кылдыр үндүргени

«Чоннуң кижи бүрүзүнге онааштыр эът, саржаг болгаш сүт бүдүрер талазы-биле Американың Каттышкан Штаттарын чоокку чылдарда чедер» деп брошюраны күрүнениң политиктиг ном үндүрер черипарлап үндүрген. РСФСР-ниң Соңгу-Барыын талакы областарының болгаш автономнуг республикаларының көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының Ленинград хоорайга болган чөвүлел хуралынга эш Н. С. Хрущевтуң 1957 чылдың май 22-де чугаалаан чугаазы ында кирген.

Брошюраны массалыг тираж-биле үндүрген.

Узбекистанда тараа ажаап алышкыны

ТАШКЕНТ. (СЭТА). Узбекистанда тараа ажаалгазы эгелээн. Час кандааашкынныг болган болза-даа, эрте хуусааларда тарытынган суггарылга чок шөлдерден кузун чажып тарыыр арбайны 14—15 центнерни бастырып ап турар. Кызылтасты арапап ажаап алышкыны эгелээн.

ХРОНИКА

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы-биле ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозун болгаш ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозун эвилелреспубликаның чаңгыс министерствозу ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу кылдыр каттыштырган.

ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министринге эш Владимир Владимирович Мацкевичини томуйлаан.

Школада баштайгы экзаменнер

Кызылдың № 2 ортумак школазында доозарының болгаш шилчииринин экзаменнери эгелээн.

Майның 30. Эртенгиниң 8 шак 30 минута. Школаның күш-культура шөлүнге доозарының болгаш шилчииринин экзаменнерин дужаар өөреникчилерниң шугум чыскаалы болган. Аңаа школаның директору А. Фельченко бодунуң чугаазынга Совет чазактың, Коммунистиг партияның аныяк салгакчылар дугайында улуг сагыш салыышкынын демдеглевишаан, экзаменнерин чүгле 4—5 демдектиг кылдыр дужаарын оларга күзээн.

Бо чылын бышкан билигниң аттестазының экзаменин дужаарынга оңгу классчылардан шупту 64 кижи кирген.

Оңгу классчылар Н. Островскийниң «Кан канчап катканы» деп номундан Павел Корчагинниң овур-хевири, А. Фадеевтиң «Аныяк гвардия» деп романындан партияның болгаш комсомолдуң ролю, Н. Некрасовтуң «Русска кым чурттаары эки» деп чогаалындан тараачыннар деп темаларга сочинениелерни бижээннер.

Бо темаларга бижиттинген сочинениелерден алгаш көөрге, оңгу класстарның өөреникчилери экзаменнер белеткелиниң үезинде улуг күженишкинниг ажылдааны тодаргай болуп турар. Ылангыя оңгу класстың өөреникчилериниңден А. Билик, Д. Тиниммей, А. Аракчаа, Салчак Төгүс-оол дээш оон-даа өскелер чүгле 4—5 демдектиг кылдыр бижээннер.

Чедиги классчыларның алгебраның арифметиказы-биле хыналда ажылдың түңнелинде (класстың башкызы Эртине) Дига Рима, Т. Сарыг-оол, А. Бөвейлең, В. Хопуя дээш оон-даа өскелер чүгле 4,5 демдектерлиг дужааганнар.

Оңгу классчыларның хөй кезии боттарының бижээн сочинениелериниң темаларынга уткузун шыны-биле илередип, сөс талазы-биле бодууп, чечен кылдыр бижип көргүскеннер.

Ылангыя 10 «а» класстың өөреникчизи А. Билик А. Фадеевтиң «Аныяк гвардия» деп романындан партияның ролюнуң дугайында бижээш, оон алдарының дугайында мынча деп бижээн: «Бистиң чуртувусче фашистиг эжелекчилер оор ёзу-биле халдап келирге, боттарының хостуг, аас-кежиктиг чурталгазын камгалап алыр дээш бистиң чонувус Коммунистиг партияны дээскиндир сырый каттышканнар. Партия оң-не берге болгаш харысалгалыг ажыл-херектерге бодунуң төрээн чурту дээш бодун бердинген коммунистерни бирги одуругже чорудуп турган». Сергей Тюлениниң овур-хевирин илереткишаан, оон бижээни болза, «Сергей Тюленин эрес-дидим, шоваалан оол. Ол маадырлыг эрес дидим чоруктар дугайында бодап чораан. Бажан ол улуг кижилерниң чурт талгазының дугайында номнардан номчуурга ону маадырлыг чоруктарже кыйгырып турган. Бергелерни ажып тиилээри чоннуң херээ дээш деңнсежири Сергейге алдар болуп турган. Ол дээрге, кайгамчыктыг чаагай сагыш сеткил-дир! Сергей кандыгыл, оон херээ база ындыг» деп бижээн.

Май 30-де оңгу класстарга бышкан билигниң аттестадының экзаменнери эгелээн.
Чурукта: Кызылдың № 2 школаның оңгу класының өөреникчилери орус дыл экзаменинде.

40 ЧЫЛ МУРНУНДА

1917 чылда Кызыл гвардия

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының тиилелгези дээш демисселге Кызыл гвардия улуг рольдуг болган.

1905 чылдан эгелээш, ажылчыннарның чепсетлениишкининиң болгаш чепсектиг отрядтарны тургузарының дуржулгазы 1917 чылдың февральда — хаан чазакты дужурер дээш демиселдиң хүннеринде заводтарга дружиналар болгаш Кызыл гвардияның баштайгы отрядтарын тургузарынга ажыглаттынган.

Чурттуң янзы-бүрү хоорайларынга, бүдүрүлгелерге, бирги ээлчегде улуг заводтарга болгаш фабрикаларга чепсектиг ажылчыннарның отрядтары — ажылчын милиция тыптып келгилээн. Ол отрядтар оон соонда тургустунган Кызыл гвардияның кол өзектери болган. Петроград чижектиг улуг хоорайларга ол отрядтар Ажылчын гвардиязының район отрядтары кылдыр каттышкан турган.

1917 чылдың апрель 17(30)-де Петроградка фабрикаларның, заводтарның болгаш дайынчы дружиналарның төлээлериниң хуралы Кызыл гвардияны тургузарынга холбаштыр чыылдырган. «Петроградтың бүгү ажылчыннарынга» кыйгырыгны хурал үндүрген. Кызыл гвардейжи отрядтарны тургузарынче ажылчыннарны ында кыйгырып турар. Апрель 29-та (май 12-де) «Правда» солунга «Ажылчын гвардияның Уставының төлевилелин» парлап үндүрген. Тергиидекчи ангыларның улуска удур контрреволюстуг чиишенишкининге удур демиселди чорудары, ажылчын ангының чаалап алган бүгү чүүлдерин холунга боозун туткаш камгалаары Ажылчын гвардияның сорулгазы болур деп ол төлевилелде чугаалап турган. Тур чазак хоругдап турза-даа ажылчыннар боттарының чепсектиг отрядтарын тургузуп турганнар. 1917 чылдың чайынынга чедир бүгү-ле улуг хоорайлар болгаш үлетпүр төптери боттары Кызыл гвардияныг апаргылаан.

Кызыл гвардейжи отрядтарны организастаар ажылды большевик партияның район комитеттери чорудуп турган. РСДАП(б)-ның Төп Комитединиң чанынга турган шериг организациязы Кызыл гвардияны тургузарынга болгаш өөредиринге улуг рольдуг болган. Ол организация кызыл гвардейжилерни өөредиринге шериг кезектеринден куштерни хандыдып турган.

1917 чылда Кызыл гвардияның өзүлдези чуртка ажылчын шимчээшкининиң ниити көдүрлүүшкүнү-биле деңге болуп турган: апрель болгаш июнь чыскаалдары, корниловчуларга удур демисел, Октябрьның белеткелиниң хүннери—Кызыл гвардияны организастаарының чугула үелери болуп турган. «...Кызыл гвардейжилер мөлчүкчүлерниң дараазындаа ажылчы чоннарны болгаш мөлчүттеннерни хостаарының чаагай болгаш улуг тоогулуг ажыл-херээн кылып турганнар» (Ленин, Чогаалдар, том 27, арын 218).

Чурукта: Кызыл гвардейжилер 1917 чылдың Октябрьның хүннеринде машина чанында.

В. И. Лениннин Путилов заводунга чорааны

ЛЕНИНГРАД (СЭТА). Киров заводунче кирер кол ажикте арка бедип үнген. Оон ындында делгем шөл көступ турар. Ол шөлдүн хажызында үр турганындан карара берген бажыңнар аразында сесерликтиң аныяк бүрүлери ногаарып турар. Оң талазында прокат цехи. Оон ханазында мрамор даштан оюп сиилээн мындыг сөстер бар:

«Маңаа 1917 чылдың май 25-те (12-де) мурнунда Путилов (ам Киров) заводунуң эр, херээжен ажылчыннарының хөй муң кижилиг митингизинге революцияга пролетариаттың сорулгаларының дугайында кижи төрелгетенниң улуг гениин, бүгү делегей пролетариадының баштыңы Владимир Ильич Ленин чугаалаан..»

Ол адарыг хүннүн дугайын хөй-хөй хоочун бүдүрүлгечилер утпаан. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюн байырлаарынга белеткелдиң үезинде олар кады ажылдап турар аныяк эштеринге боттарының сактыышкыннарын чугаалап бээрлер.

Заводтуң хүндүлел самбыразын тургускан шөлдүн төвүнге хөй аныяктар чыылган. Мурнуву Путилов заводунуң слесары, Кызыл гвардияның баштайгы отрядтарын тургускан болгаш Выборг ордунуу штурмнаарынга киришкен, ам заводтуң парлакчы цехиниң начальниги А. К. Мирошниковтуң чугаазын ол аныяктар шуптузу дыңнаксап турганнар.

1917 чылда Лениниң даштыкыга чорааш ээп келгениниң соонда заводтуң ажылчыннарынга буржуаз партияларның саъдары мочуладырып кудулап баткан хоочун революсчу чугаалап берген. Боттарының кудулап балып турар ат-алдарын көдүрер дээш меньшевиктер болгаш эсерлер боттарының баштыңнары чуве чугаалаар митингилерни чыылдырарын шиитпирлээннер. Оларның чыылдырар митингизинге Владимир Ильичини келдирер дугайында дилегни партияның Петроград комитединден большевиктер дилээн. Айыткан шагында 20 муң ажыг путиловчулар чыглып келген. Чыылганнар шөлдү долгаш, бажыңнарның крышаларының кырындан баар үнгүлээн турган.

Бир дугаарында эсержи оратор чуве чугаалаан. Ыңчалза-даа ажылчыннар оон чугаазын дыңнаарын күзевейн: «Бисти тоолдар-биле чеңгерери болзун!», «Тараачыннарга черни кажан бээр силер?», «Дайын чок болзун!» деп алгырыжып турган. Аныяктар шоодуглуг ырыларны ырлап эгелээрге, чогенчиг агитатор оон чоруур ужурга таварышкан.

Чыылганнар хенертен өөрүшкүлүг хайныга берген. «Ленин!» деп үннер дыңналган. Орук ажыдып, дистинип турупкан кижилерниң аразы-биле Ильич дүрген базып орган. Ажылчыннар аңаа байыр чедирип турганнар.

Владимир Ильич бодуун билдингири-биле чуве чугаалаан. Дайынның империалистиг шынарын, Тур чазактың улуска удур мөзү шынарын, меньшевиктерниң болгаш эсерлерниң чөпшээрежикчи политиказын ол илередип, Советтер эрге-чагыргазының, ажылчын контрольдуң эң чугулазының дугайын чугаалаан. Оон чугаазы чыылганнарны магадаткан.

Ленин илдирден дүжүп кээрге, ажылчыннар оон холундан барып тудуп алганнар. «Ура! Ленин келгереин!» деп күштүг үннер диңмиреп турган. Ажылчыннар боттарының ынак баштыңчызын заводтуң хаалгазының чанында автомобильге чедир үдеп кааннар. Путиловчулар оон-биле кады Нарвский заставка чедир чорааннар.

Ол хүннүң дугайында заводтуң хоочун бүдүрүлгечилери М. Г. Алексеев, В. В. Васильев, Ф. И. Гич, П. Д. Никитин олар «Кировец» солуннуң арыннарынга чүүлдер бижиин, заводтуң радиозун дамчыштыр чугаалаашканнар.

Митинг болган шөлге В. И. Лениннге тураскаалды Улуг Октябрьның 40 чыл оюнга чедир тургузар.

Улуг Октябрьның байырлалынга белек кылдыр

Хүлээлгезин күүседип турар

Совет кижилерниң материалдыг болгаш культурлуг хереглелдерин хандырар талазы-биле СЭКП-ның XX съездизиниң айтыышкыннарын күүседиишаан, Кызылдың мебель фабриказының ажылчыннары ыяштан кылган эт-херекселдер бүдүрер планны чедиишкининиг күүседип турарлар.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының төөгүлүг 40 чыл оюнун байырлалынга күш-ажылчы чаа-чаа чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш социалистиг чарышты калбартпышаан, фабриканың коллективи 1957 чылдың бирги кварталында ниити продукция бүдүрер планны 128,2 хуу, барааныг продукцияны бүдүрерин — 121,8 хуу күүсеткен, а апрель айда — ниити продукция бүдүрерин 118,4 хуу кылдыр күүсеткен.

Боттарының бүдүрүлге нормаларын хүн бүрүде чүгле доллур эвес, харын ажыр күүседип турар ажылчыннарның саны биеэте көвүдээн. Чижээ, фабриканың ажылчыннары: эш Стрельников апрельде планын 250 хуу, эш Леденцова — 120 хуу, Малышева — 111 хуу күүседип, боттарының мурнакчы үлегерин бүгү ажылчыннарга көргүзүп турар. Олар боттарының бүдүрүлге планын чүгле сан талазы-биле эвес, харын шынар талазы-биле эки күүседип, материалдарны камнап, продукцияның бот-үнезин улам чиигедип турарлар.

Бистиң мурнакчыларывыс боттарының бүдүрүлгечи мергежилин болгаш күш-ажылының бүдүрүкчүлүүн соксаал чок бедидип, Октябрь байырлалынга аадар болдурган чарышты калбартпышаан, эки түңнелдерни чедип ап турар.

Сөөлгү алээн каш чылдарның дургузунда бистиң фабрикавыс чылдың ийиги кварталының бүдүрүлге планын чедир күүсетпейн келгенин онзалап демдеглээр херек. Чижээ, 1956 чылдың майда план чүгле 44 хуу, ол чылдың ийиги кварталының бүдүрүлге планы 74 хуу күүсеттинген. Оон кол чылдагааны чүдел дизе, чиг-эттиң курлавырларының үзүктелиишкининде болгаш чазаныгга херекселдериниң чедишпезинде болуп турган.

Эрткен чылдарның ол чазыглары болгаш четпестери 1957 чылдың ийиги кварталында катаптавас дээш фабриканың директциязы база партия эге организациязы алээн хемчеглерни ап чоруткан, чазаныгга хереглетинер ыяш материалдарны белеткээн. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга аадар кылдыр фабриканың ажылчыннары бо чылдың ийиги кварталының бүдүрүлге планын хуусаа бетинде 110 хуу күүседирин хүлээнип алган эрестиг ажылдап турарлар.

Ийиги кварталдың бүдүрүлге планын чүгле доллур эвес, харын ажыр күүседириниң бүгү аргалары бисте бар. Ол аргаларны болгаш иштики курлавырларны бүрүн ажыглаары, улуг байырлалга аадар болдурган социалистиг чарышты коллективке улам калбартыры, ажылчыннарның ортузунга партийжи масса-политиктиг ажылды күштелдирери, күш-ажылды улам-на механизастаары, ажылчыннарның техниктиг билиин, мергежилин бедидеринче кичээнгейни угландырары— бүдүрүлге планын чедиишкининиг күүседириниң үндезини болуп турар.

Хоорайның болгаш көдээниң ажылчы чоннарның хереглелдиң эки шынарлыг чүүлдери-биле (ыяштан кылган нарын чүүлдер-биле) хандырары мебель фабриказының бүгү ажылчыннарының кол сорулгазы. Социалистиг чарышты ажылчыннарның ортузунга калбартпышаан, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери, продукцияның шынарын бедидери болгаш бот-үнезин чиигедири дээш демиселди улам күштелдирип турар бис.

«Үлетпүрнү болгаш тудугну эргелеп башкарар чорукту организастаарын улам ыңай сайзырангайжыдар дугайында» ССРЭ-ниң Дээди Совединиң чедиги сессиязының хүлээп алган Хоойлузун мебель фабриказының бүгү ажылчыннары, техниктиг ажылдакчылары изиг чүүлдүгээнүүшкүн-биле уткуп, хүлээп алган болгаш бедиткен чаа хүлээлгелерни боттарынга алганнар.

Чедип алдынган эки көргүзүглер-биле чергелештир, мебель фабриказының ажылында ам-даа улуг четпестер бар. Бүдүрүлге контролю фабрикада дыка четпес организастатынган, чиг-эт материалдарын камнаары дээш демисел ам-даа кошкак, кирген болгаш үнген материалдарның учедун фабриканың бухгалтериязы багай кылып турар. Бо четпестер болза, бүдүрүлге планын чедиишкининиг күүседиринге моондакты таварыштырып турар. Бо четпестерни кыска хуусаада шиитпирлиг узуткаары — бистиң соңгаарладып болбас сорулгавыс.

Ажылда бар четпестерни илередип узуткавышаан, бүдүрүлге планын чедиишкининиг күүседип, Октябрь байырлалынга күш-ажылчы бедик көргүзүглерлиг ужуражыылыңар!

А. ШАРЫПИН,

Кызылдың мебель фабриказының директору.

Чайгы сезонче кирипкен

Кызылдың ыяш заводунуң коллективи хоорайны тудуг ыяжы-биле сөөлгү чылдарда багай эвес хандырып келген. Хоорайның тудуун ыяш материал-биле үзүктел чок хандырарынга ыяш заводунуң доктаамал ажылдаары эргежок чугула. Ыңчангаш бистиң коллектив апрель айның болгаш май айның баштайгы чартының дургузунда заводтуң капитал септелгезин чоруткан. Септелге чедиишкиннинг доозулган.

«РЛБ-75», «РЛ-65» маркалыг пилорамаларның кол кезектерин чаа кезектер-биле солаан. Сугдан ыяш үндүрер эрги херекселдерни септээн болгаш чаа 2 механизмни тургускан.

Завод баштайгы салдарны май 20-ден эгелеп алган, пилорамалар май 23-те ажылдап эгелээн. Капитал септелге кылган пилорамалар баштайгы ажылдаан хүннеринде багай эвес түңнелиг болган. Май 23-те 30 кубометр, а 24-те 60 кубометр ыяшты 2 пилорама дилген. Дараазында хүннерде пилорамаларның бүдүрүкчүлүү улам бедээн. Май 25—26-да 70—80 кубометр ыяшты дилген.

Пилорамаларга чүдүктарны киирерге бир угда 3 янзы тудуг материалдарын дилип үндүрер. Бажың ханазы кылыр дөрбелчин ыяштарны, кылын болгаш чуга манзыларны дилдирип турар.

Пилорамаларда дуржулгалыг ажылчыннар ажылдап турарлар. Воротников, Гузик, Филимонов, Шаганин, Черкашин, Шадрин олар ажыл нормазын хүн бүрү 140—150 хуу чедир күүседип турарлар. Механик Скобелин пилорамаларның капитал септелгезин эки кылдырган. Пилорамаларны чайгы сезон үезинде үзүктелиишкин чок ажылдадыр дугайында ол хүлээлге алган ажылдап турар.

Улуг Октябрьның 40 чыл болур оюнга аадаржыткан социалистиг чарышты коллективте калбарткан. 1957 чылдың бүдүрүлге планын улуг байырлалга белек кылдыр хуусаа бетинде боттандырар дээш коллектив бедик хүлээлгени алган.

С. ТАМБИЛЬ.

Колхоз тудуу

Тудуг ажылы шапкын чоруп турар

Чөөн-Хемчик районунуң «Кызыл тараачын» колхозунуң тудугжулары районнуң тудугжуларының кыйгырыын ажыдыралга боттандырар дээш, Октябрьның 40 чыл оюнга тудуг талазы-биле чедиишкиннинг ужуражыр дээш, тудугга звенолар болгаш тут-тус колхозчулар аразында социалистиг хүлээлгелеринге ээ болур дээш тудуг ажылын шапкын темп-биле чорудуп турар.

Колхоз бо чылын 24 чурттаңга бажыңнарын тудар планныг. Ам херек кырында малчыннар кыштагларында 11 бажыңнарны, суурда 3 бажыңны, хову турлаанда 5 бажыңны тудуп доосхан, ол ышкаш тайгада 13 бажыңнарның ханаларын тудуп доосхан. Ол бажыңнарны суурже ээкелгеш, эптеп салыр.

Колхозчу тудугжулар чурттаңга бажыңнарының тудуу-биле кады бүдүрүлге, культура-ажыдырал болгаш мал ажылының тудугларын база тудуп турар.

Тудуг ажылында мурнакчыларның саны өзүп турар. Оларның санынга Сат Туран-оол, Монгуш Банчыыр-оол, Донгак Сенди, Сат Бежен, Торул-оол болгаш оон-даа өскелер кирип турар.

Тудуг бригадазының 65 кижи, 19 терелиг аъттар, прицептиг бир автомашина ажылдап турар. Эш Чыгаа удурткан херээженнерниң тускай звенозунда 20 кижи түүйбу белеткелин чедиишкиннинг чорудуп турар.

А. САМБУ.

Кылдынып турар тудуглар

Өвүр районнуң «Совет Тываның 5 чылы» колхозунуң тудуг бригадазы 17 чурттаңга бажыңнарының ханаларын, 1100 баш мал кирер 3 кажааларны тудуп доосхан. Уруглар яслизиниң бажыңының тудуу ам удавас ажыглалга кирер.

Тудугжулар Дамдын-оол, Үстүүнчүк, Байыр-оол болгаш оон-даа өскелер тус-тус онаашкан ажылдарының нормазын 150—200 хуу күүседип турар.

И. ЧОЗАР.

Тудугнуң темпизин дүргедедир

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик»» колхозунуң тудугжулары бо ажыл-агый чылында 21 чурттаңга бажыңнарын, складты-биле кады магазин бажыңын тудар болгаш эрткен чылын шала кылдынган 20 чурттаңга бажыңнарының крышаларын, кладовкаларын четче кылган.

Ындыг-даа болза, ында тудугларның темпизи дыка оожум. Тудуг ыяжы пландан ажыр кестинген-даа болза, оон хөй кезин тудуг шөлдеринче сөөртүнмээн. Тудугга херегжээр даш эвээш сөөртүнген. Тудуг бригадазы ам-даа дыка хөй чурттаңга бажыңнарын кылыр. Четпестерни чайладыры, тудуг материалдарын четчири-биле дүрген сөөртүп алыры, тудугнуң темпизин дүргедедир дээш күш-ажылын организастаашкынын, оон бүдүрүкчүлүүн бедидери, тудугжуларның идепкейин көдүрери онза негеттинип турар.

С. ЛАСЮРЮН.

Район Совединиң сессиязы

Чоокта чаа Барыын-Хемчик район Совединиң сессиязы болуп эрткен. Сессияга депутаттар болгаш активчилер 1957 чылда районнуң бюджединиң дугайында райсан кылдызиниң эргелекчизи эш Сыдам-оолдуң илеткелин чугаалажып көргеннер.

1956 чылда район бюджединиң оруглалыг-даа, чарыгдалдыг-даа талазының чүгээр күүсеттингенин сессия демдеглээн. Ындыг болза-даа бюджет күүселдезинге улуг четпестер бар болган. Чамдык ажыл-агый организацияларының болгаш колхозтар үлүртүкчуларының ажыл-агыйжы эвес чорууну ужурундан бюджетке дыка хөй оруглаар чедир кирбээн. Чижээ, Кызыл-Мажалык МТС (директору Гудков) 76 муң рубльди, «Ленин оруу», «Совет Тываның 5 чылы» колхозтар күрүне чээшкиниң облигацияларындан 36 муң рубльди бюджетке чедир киирбээнин, база Хөндерген, Аксы-Барлык, Эрги-Барлык кедээ Советтериниң бюджет оруглаарын күүсетпейн турганын сессияга санал берген депутаттар болгаш активчилер шыңгыы илередип шүгүмчүлээннер.

Сессия 1957 чылда район бюджединиң оруглалы кезинин 9461 муң 200 рубльге, чарыгдалдыг кезинин 9442 муң 700 рубльге бадылааш, бюджет күүселдезин хажык чокка боттандырарын районнуң сан органынга, кедээ Советтерге, а ол ышкаш бүдүрүлгелер, колхозтар үлүртүкчуларынга шыңгыы дааскан.

Советтерниң организас-массалыг ажылының дугайында райкүүском даргазы эш Дамдын-оолдуң илеткелин сессияга депутаттар чугаалашкан. Эрткен чер-чер Советтерниң соңгулдааларының соолгунден бээр Советтерниң организас-массалыг ажылында чамдык чедиишкиннер бар болза-даа ук ажыл партияның болгаш чазактың бо үеги негелделериниң деңнелинге чедир ам-даа эде тургустунмайн турарын сессия демдеглээн.

Күүскомнарның болуп эрттип турар хуралдарын болгаш кедээ Советтерниң сессияларын белеткеп турарының деңнели чавыс, үндүрген шиитпирлерниң күүселдезиниң хыналдазы кошкак. Кедээ Советтер чанында доктаамал комиссияларның хөй нуруузу эки ажылдавайн турар, ажылчы чоннарның негелде хомудалдарын дыңнангыр эвес кээр, оону чогуур өй-шаанда харылап бербес чоруктар райкүүскомдан эгелээш, кедээ Советтерге чедир ам-даа бар болуп турарын сессияның киржикчилери шыңгыы илередип, ол четпестерни дарый чайладырын райкүүскомдан, кедээ Советтер күүскомнарындан, район болгаш кедээ Советтер депутаттарындан негээннер.

Чугаалашкан айтырыгларның талазы-биле тодаргай шиитпирлерни сессия хүлээп алган, оларны боттандырары дээш депутаттар ангы үеде хайныышкынныг ажылдаар турарлар.

С. АРАПТАҢ.

Малчыннар болгаш тараажылар ортузунга садыгны эки организастаар

Бистиң областың хереглекчилер ниитилелиниң ажылдакчылары Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга уткуштур калбарткан социалистиг чарышка алган хүлээлгелерин күүседип, хоорайлар болгаш суурларның чурттакчы чоннарының ортузунга садыглаашкынны багай эвес боттандырып турар.

Ындыг болза-даа, хоорайлар болгаш районнар төптеринден ырак черлерде ажылдап, чурттап турар малчыннарның, тараажыларның ортузунга садыгны чамдык черлерде ам-даа четпес организастап турарын демдеглээр херек.

Хову ажылдарында ажылдап турар колхозчулар болгаш механизаторлар, ол ышкаш мал одарладылышкынында малчыннар бо үеде бистиң областың кедээде чурттакчыларының хөй нуруузу болуп турар. Хереглелдиң эргежок чугула барааннарын садып алыр дээш олар хоорайларда, районнар болгаш колхозтар төптеринде магазиннерже үргүлчү чорук кылыр ужурга таваржып, ыгүлеп турары чамдык черлерде ам-даа хаая эвес. Ол чорук колхозчу малчыннарның болгаш тараажыларның ажылынга улуг моондактыг.

Хову турлагларда тараажыларга болгаш ырак черлерде турар малчыннарга садыгны чээкшудалыр талазы-биле чамдык районнар эрткен чылын алээн боттуг хемчеглерни ап чоруткан. Ол чугула ажылды моон соңгаар доктаамал үргүлчүлээри эргежок чугула.

Каа-Хем райпозу эрткен чылын хову ажылынга ажылдап турганнарга болгаш малчыннарга ийи чорумал садыгны, бир автолавканы база тергелиг садыгны организастаан. Оон ыңай турум садыгларның ажылдакчылары ырак черлерде турар малчыннарга ай санында дөрт удаа барып садыглап турган.

Каа-Хемниң Бүрен-Хем аксында магазинниң эргелекчизи эш Чернов чүгле малчыннарның ортузунга садыглап турган, 70 муң рубльдиң барааннарын садыглап сайтарган. Ол-ла райпонуң организастаан автолавказы хову турлагларга чоруп турган, чангыс айның дургузунда безин 131 муң ажыг рубльдиң барааннарын садыглап турган. Оон аңгыда дужут ажаап алыышкынының үезинде шаңнарга болгаш тараа хүлээп алыр черлерге көжер столоваяларны организастаан турган.

Каа-Хем райпозунуң бо практиказы дыка ажыктыг. Каа-хемчилер бо ажылын ангы үеде база эгелей бергеннер. Өске райполар каа-хемчилерниң бо үлегерин ажыглаары чугула.

Сут-Хол райпозу тур ийи [illegible] ийи садыгларны организастааш, оларның бирээзин Калинин аттыг, Жданов аттыг болгаш «Сталинчи орук» колхозтарының Мал-Чүректе чайлагларынга, өскезин Алдыы Үстүү Ишкиннер оруктарында малчыннарның чоогунга тургускан. Ол садыгларның бирээзинге эш Дагба ажылдап турган, ол ам бо чылын база-ла үргүлчүлеп ажылдап турар. Ол ышкаш Таңды райпозунуң Владимировкада магазин эргелекчизи эш Бухтуева, Сосновкада магазин эргелекчизи эш Федосенко болгаш оон-даа өскелерниң эрткен чылын садыг точкаларындан ырак черлерде ажылдап турар чурттакчы чоннарга бараан чедирип садыглаар талазы-биле багай эвес ажылдааның демдеглээри чугула.

Ындыг болза-даа, чамдык райполар бо талазы-биле багай ажылдап турар. Чижээ, Чаа-Хол райпозунуң хандырза чогуур Шанчы, Чөөн-Хемчик райпозунуң—Ийме дээн ышкаш черлерде чурттап турар малчыннарга садыг барбайн турар. Барыын-Хемчик районнуң Ак-Хаалыг-Сайыр, Шуудуг-Сайыр, Час-Адыр болгаш Барлыктың оорууларында малчыннарны чылдың кайы-даа үелеринде барааннар-биле дыка четпес хандырып турар.

Барыын-Хемчиктиң Ак-Өөруу, Час-Адыр-Бажы, Кызыл-Тайга ышкаш черлерге машина-даа, терге-даа барып шылавас чуве телээде, Сут-Хол райпозунуң үлегерин ап, ындыг черлерге тур садыг четкизин ажыдар ийикпе азы бараан сөөрткен чүъктүг коштар организастаар дээн чижектиг ажылдарны чорудары чугула. Аңаа хереглетинер транспортту хамаарышкан колхозтарның баштаар черлери тускайлап бээр ужурлуг.

Хову шөлдерде, мал чайлагларында ажылдап турар колхозчуларны, тараажыларны болгаш каларчыларны чиик эрттиг, эки шынарлыг сапогтар, брезент тоннар дээн ышкаш чугула хереглелдиң өске-даа барааннары-биле үзүктел чок хандырар, ук барааннарны оларга чедирип садыглаар талазы-биле тодаргай болгаш боттуг хемчеглерни алыры бүгү райполардан негеттинип турар.

МТС-терниң болгаш совхозтарның механизаторларының чагыгларын ёзугаар районарже мотоциклдер болгаш өске-даа ол чергелиг барааннарны чорудуп бээрге, ол чагыглар механизаторларга четпес, харын оларны албан организация черлери ийикпе, азы таварышкан-на кижилер доорартан садып алгаш баар чоруктар бар болуп турар. Чижээ, Барыын-Хемчиктиң механизаторларынга садары-биле чоруткан мотоциклдерниң бирээзин районнуң шаңгаа салбырының начальниги садып алган, механизаторларның дилээ-биле Бии-Хем райпозунче чоруткан мотоциклди районнуң прокуратура черинге садып алгаш барган. Ындыг таварылгалар өске-даа районнарда бар.

Колхозтарга, МТС-терниң болгаш совхозтарның механизаторларынга чагыглар ёзугаар чорудуп берип турар барааннарны кандыг-даа албан организация черлери ийикпе, азы албан-дужаалдыг кижилер доорартан садып аптар чоруктарны моон соңгаар шуут соксадыры чугула.

Садыг точкаларындан ыракта чурттап, ажылдап турар малчыннар болгаш тараажылар ортузунга садыглаашкынны экижидер, ажылчы чоннарның хүн-бүрү өзүп турар хереглелдерин үзүктел чок долу хемчээлдиң-биле хандырар дээш чонга эптиг ээлдек, культурлуг садыглаары херегле кооперациязының бүгү ажылдакчыларындан негеттинип турар.

И. ЛОПСАН,

облпотребсоюзтуң даргазының оралакчызы.

Областың ажыл-агыйы, культура тургузуушкунунуң бүгү адырларында ажыл-иш хайныгып-ла турар

Редакцияга чагаалар—ажылчы чоннарның санал-оналының илерээшкини

Хүлээлгезин күүседип турар

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга алдар болдурган социалистиг чарышка алган хүлээлгезин Тожу районнуң «Совет Тыва» кәдээ ажыл-агый артелиниң тудугжулары чедиишкинниг боттандырып турарлар.

Колхозта бо чылын 15 чурт-талга бажыңнары тудары көрдүнген болза, 14 бажыңнарны тудуп, ажыглалда киирген. Колхозчу тудугжулар эрткен чылдарда шала кылдынган 25 бажыңнарның крышаларын, кладовкаларын база кылган.

Тудуг бригадазы бүдүрүлгениң болгаш культура-амыдыралдың тудугларын база чорудуп турар. Тудугжулар Талым сүт-бараан фермазында 30 инек турар бир кажааны, дилги фермазында дилгиге бээр чем шыгжаар бир складты, хой мал фермазында тарып боозадылга пунктузунуң бажының туткан.

Колхозчу тудугжулар ам сүт-бараан фермазынга 1 кажаа, 1 склад тудар. Колхоз бо чылын 2400 кубометр тудуг ыяжы белеткээр планын күүсеткен, 800 кубометр ыяш дилер турган болза, 400 кубометрни дилип ажыглалга киирген. Белеткетинген ыяш материалдар тудуг шөлдеринде сөөртүнген. Тудуг бригадазы ам тууйбу бүдүрер сарайның тудуун кыла берген.

Бо чылдың планында көрдүнген бүгү тудугну Октябрь 1-ге чедир күүседир дээш колхозчу тудугжулар күжениишкинниг ажылдап турар.

К. КУУЛАР.

Тожу районнуң «Май бири» кәдээ ажыл-агый артелиниң мурнакчы хойжузу Ак Мыялай кодан хоюндан ам төрээн 93 хойнуң 103 хураганын доруктуруп алган.

Малдың баш саның өстүрер, оон продуктулуун бедидер дээш чүткүлдүг ажылдап турар дуржулгалыг малчын Мыялай районнуң Хүндүлел самбыразынга үргүлчү кирип турар.

Чурукта: Ак Мыялай (солагай талазында), оон дузалакчызы Серии (оң талазында).

Соңу В. Үзентии. Фотозу П. Гольцевтуу.

Ниитиниң хөреңгизиниң камгалалында

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг кәдээ ажыл-агый артелинде кәдээ магазинниң таңныылы алдан үш харлыг Шири-Дарыма ол ажылынга 19 чыл дургузунда ажылдап келген.

Хөй-ниитиниң өнчүзүн таңныылдап келген үезинде Шири-Дарымага бир-даа озалондактыг таварылга болуп көрбээн. Шири-Дарыма чүгле таңныыл хүлээлгезин күүседип турар эвес, магазинниң арыг-шевери дээш садыгжыларга дузалажып, магазинниң иштин аштап, барааннарны таарыштыр салып турар.

Шири-Дарыма магазинниң девискээрин арыг-шевер тудуп, Ак-Туруг суурда албан организацияларга, школага, суурнуң чурттакчыларынга үлегерни көргүзүп турар. Магазинниң девискээрин оон үргүлчү аштап турарын көргеш, албан организациялар, колхозчулар боттарының девискээрин аштап арыглап турар аларган.

Хоочун таңныыл назылап кырааны-биле күрүне пенсиязын ап турар, ынчалза-даа, хөй-ниитиниң ажылын кылып, Төрээн чуртунуң херээнге бодунуң күш-ажылын салыр дээш кызымаккай ажылдап турар.

Шири-Дарыма «Шын» солунну чагыдып алган, оон иштики, даштыкы байдалдарны номчуп билип ап турар. Солундан номчуп билип алган чүүлүн улуска чугаалап берип, суртаал ажылын база чорудуп турар. Хөй-ниитиниң херээ дээш ак-сеткилдиг ажылдап турар Шири-Дарыманың күш-ажылын үнелеп, Чаа-Хөл райпозунуң баштаар чери ону каш удаа өртектиг чүүлдер-биле шаңнап, мактап келген.

Х. КУНГАА.

Улуг Октябрьның 40 чыл оюнга

Областың чурт шинчилел музейи Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл болур оюнга белеткелин чорудуп берген. Музейниң үш салбырларының делгээн чүүлдерин таарыштыр тургузар болгаш чаа чүүлдерни немээр. Бойдус салбырынга Тывада тириг амытаннарның дүрзү хевирлерин болгаш карталарны, схемаларны немээр.

Төөгү салбырын «Октябрьның социалистиг Улуг революциязы» база «Тывага хамааты дайыны» деп ийи кол темаларга долузу-биле эде кёрүп кылыр. Ол темаларга материалдар чыыры эгелээн. Тывага болган хамааты дайынга холбаглажыр янзы-бүрү барымдааларның фотохоолгаларын музей тып алган. Партизаннар Хлебников биле Кочетовтуң музейге дамчытканы документилер болгаш өске-даа экспонаттар боттуг барымдаа болуп турар.

Совет үениң салбырынга эң-не хөй экспонаттарны эде тургузуп кылыр. Оон сорулгазы—Совет Эвилелиниң составынга Тываның киргениниң соонда Тывага кандыг-кандыг чаартылгалар болганын тодаргайы-биле көргүзер. Ылангыя оон экспонаттарынга чаа чүүлдерни немээр, ында «Совет Эвилелиниң составынга Тываның кирген», «Тывага коллективизация» дээн ышкаш темаларның экспонаттарын колдут сайгарар.

«Тывага коллективизация» деп темага 1944—45 чылдарда хуу ажылдыг араттарның каттышкан ажыл-агыйларже кирип турарын болгаш чер андарып, үрезинни белеткеп, арыглап турарын көргүскен фото-чуруктар база бар. «Областың кәдээ ажыл-агый бөлүү» деп экспонаттарның дериглезиниң планында кол-кол малдарның, азырал куштарның кештерин хептээш, дириг чүве дег кылдыр тургузары көрдүнген.

Музейде амдызында Тывада бар янзы-бүрү үксаалыг хойларның дүгүн чыып алган. Мал ажылының материалдары моон сонгаар-даа чыгдынган турар. Туранда, Марачовкада сүт-бараан фермаларының мурнакчы дуржулгазының база областа кәдээ ажыл-агыйның мурнакчыларының чуруктары музейге астынар.

Эртемниң болгаш техниканың мурнакчы дуржулгазын ажыглап турар Каа-Хем районнуң мурнакчы ажылдыг колхозу—«Тиилелгениң» 1956 чылдан эгелеп электри ажыглап мал кадарып турарын көргүзүп, оон македин, ол янзылыг өске-даа макеттерни кылыры көрдүнген.

«Тываның үнүжү» деп темага сорт шөлдеринден чыгдынган бедик дүжүттүг ажылдарның планын ёзугаар музейниң тараа культураларының сноптарындан болгаш кукурузаның бышкан баштарындан белеткээн экспонаттарны делгээр. Музейниң чурукчузу М. Речкин Тываның кол-кол тараа культураларын районнуңдарының картазын тургузуп эгелээн. Оон ынай музейге шаанда араттарның хол кадыыры-биле тараа кезип, хол-биле чулуп турганын база ангы үеде дүжүт ажаап алыышкыны комбайн-биле ажаатынып турарын көргүскен ийи улуг макетти кылыр. Тараа культураларын ангылаай ажаап алырын көргүскен ийи янзының македи база бар.

Бистиң областың аныяк үлетпүрүнүң экспонаттары база делгетинер. Тууйбу заводунуң, механиктиг септелге мастерскаязының, алгы заводунуң, хөмүр дашы, дус тывыжының талазы-биле багай эвес көргүзүглер областа бар. Ол (1944—1956) чылдарның дургузунда областа электри энергия ажылдап үндүрүүшкүнү 5,5 катап, хөмүр даш тывыжы 12 катап өскен. Бо бүгү болза совет эрге-чагыргазының үезинде тывага үлетпүрнүң дыка өзенин көргүзүп турар.

Тыва автономнуг областың картазын электрижидип тургаш кылганы эң-не солун экспонат болуп турар. ССРЭ-ниң составынга Тываның киргенинден эгелээш бо хүннерге чедир болдунган бүгү-ле чаартылгаларны ында киирер. Чижээлээрге, колхозтар, совхозтар, школалар, эмнелгелер, уруглар садтары, яслилер, культура чырыдыышкын албан черлери болгаш өске-даа.

Музейге делгетинер бо үстүнде айыттынган экспонаттар болгаш материалдар бистиң областың ажылчы чоннарының алдыгы беш чыл планын амыдыралга чедиишкинниг боттандырар дээш демиселдин турарын көргүзер. СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин күүседир дээш ажылдап турар социалистиг күш-ажылдың маадырларының, бүдүрүлгениң мурнакчыларының, РСФСР-ниң алдарлыг эмчилериниң, башкыларының, артистериниң чуруктарын музейге азар.

Улуг Октябрьның 40 чыл оюнуң байырлалынга холбаштыр кылып бүдүрер ажылдарның планын ёзугаар музейниң ажылдакчылары ажылын эгелей бергеннер.

Г. ВАХРУШЕВА.

ДОПЧУЗУ-БИЛЕ

КӨДЭЭ КЛУБТА

Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң сууру — Борбак-Арыгда кәдээ клубта культура-массалыг ажыл багай эвес чорup турар. Клубта бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмү доктаамал ажылдап турар. Колхозчулар неделя санында клубка кээп, концерттерни көрүп турар. Оон аңгыда аныяктарның массалыг кежээлери клубтуң ажыл планы ёзугаар чорутунуп турар.

Культура - массалыг ажыл чүгле клубта болуп турар эвес, хову турлагларында, сүт-бараан фермаларында ажыл-ишчилерге концерттер көргүстүнүп турар. Уран-чүүлдүң бот-тывынгыр бөлгүмүнүң киржикчилери малчыннарга, тараажыларга, механизаторларга, тудугжуларга беседаларны, солун номчулгаларын кылып берип турарлар.

Клуб эргелекчизи К. Серен-оол клуб чөвүлелиниң хуралын эрттирип, орта ажылдың чорудулгазын чугаалажып, четпестерин чайладыр талазы-биле алыр боттуг хемчеглерни шиитпирлеп ап турар.

К. Семис-оол.

СОЛУН КОНЦЕРТ

Областың национал театрының артистери чоокта чаа Бии-Хем районнуң «СЭКП XX съездизи» кәдээ ажыл-агый артелиниң колхозчуларынга солун концерт көргүскен.

Артистер концертке шиилер үзүндүлерин база көргүскеннер. «Хайыран боттуң» бирги кежегезин, «Бустуушкуннуң» ушку кежегезин көргүскүлээн. Ол көргүзүглерни колхозчулар улуг сонуургал-биле көргеннер.

Театрның дирекциязы болгаш артистер колхозчулар-биле харылзажып, моон соңгаар колхозка кээп, солун концерттерни, шиилерни колхозчуларга көргүзүп турарын суурнуң чурттакчылары артистерден дилээннер.

М. Маады.

БАЗА КЕЛИР СИЛЕР

Таңды районнуң «Тиилелге» кәдээ ажыл-агый артелиниң кежигүннери оюн көргүзүп бээрин дилеп областың национал театрының артистерин чалаан. Колхозчуларның дилээ-биле артистер чоокта чаа колхозка кээп оюн көргүскен.

Артистерниң тургускан концертин колхозчулар, школачылар улуг сонуургал-биле көргеннер. Лопсан, Оюн, Мартай-оол, Сагды, Ковлова олар орус, тыва дылдарга чаа солун ырыларны мергежилдиг-биле күүсеткеннер. Артистерниң күүсеткен таныылары болгаш өске-даа оюннары дыка солун болган.

Артистерниң база катап келирин колхозчулар, школачылар дилеп турганнар.

Д. Ондар.

ЧАА КУДУК

Чериниң 149 метр хаяызындан аттыгып үнүп турар суглуг кудук «Элегес» совхозтуң Каък сүт-бараан фермазының девискээринде туттунган. Кудуктуң кылыышкыны элээн солун кылдыр механизастатынган.

Кудук — мал суггарарынга, чурттакчыларның ажыглалынга таарыштыр кылдынган. Кыжын үеде доңмазын дээш оон кырында бажың туткан. Кудуктуң аксында ажыттынып, хагдынып турар хаалгажыгаш база кылдынган.

Т. Монгуш.

Ажылчын болгаш кәдээ корреспондентилерниң бирги область съездизиниң соонда

Ажылчын болгаш кәдээ корреспондентилерниң эрткен чылын болган бирги область съездизиниң соонда ажылчын болгаш кәдээ корреспондентилерниң шимчээшкини дыка калбарган, оларның бижип турар материалдарының шынары бедээн.

Область болгаш районнар солуннарының ажылчын болгаш кәдээ корреспондентилериниң хүрээлели эрткен чылдарга бодаарга ангы үеде дыка өскен. Ынчангаш редакцияларга кээп турар чагааларның саны көвүдээн. Автор активиниң көвүдеп турары-биле область болгаш районнар солуннарының арыннарында байлак жанрлар хөй-биле парлаттынып турар апарган.

«Шын» солуннуң ажылчын болгаш кәдээ корреспондентилери эрткен чылдың төнчүзүнде 643 кижи турган болза, 1957 чылдың беш айларының дургузунда 812 кижи чедир көвүдээн. Ажылчын болгаш кәдээ корреспондентилерниң бирги область съездизиниң мурнунда «Шын» солунга чүве бижип турар херээжен авторлар кончуг эвээш турган, ам оларның хүрээлени өскен. Херээжен ажылчын болгаш кәдээ корреспондентилер база-ла янзы-бүрү профессиялыг кижилер болуп турарлар. Эштер Күскелей, Дубошникова, Оюун, Дываа, Даваа-Самбуу, Жукова, Матпа, Бичекыс ышкаш, «Шын» солун редакциязынга доктаамал бижип турар херээжен авторлар хөй.

Ажылчын болгаш кәдээ корреспондентилерниң бирги область съездизиниң мурнунда Бии-Хем районга кәдээ корреспондентилер чүгле 2 кижи турган болза, ам 30 кижи бар. Ол ышкаш Тожуга, Тес-Хемге, Таңдыга, Каа-Хемге 5 кижи турган болза, ам 40 четкен. Автор активиниң хүрээлени чаа районнарда дыка өскен. Чөөн-Хемчикте 100 ажыг, Улуг-Хемде—90 ажыг, Чаа-Хөлде—86, Бай-Тайгада—83, Сүт-Хөлде—74, Барыын-Хемчикте—61 кижи бар. Өвүр болгаш Эрзин районнарда кәдээ корреспондентилер ооргу үеде 60 ажыг турар. Автор активи Кызыл хоорайда база көвүдеп турар.

Ажылчын болгаш кәдээ корреспондентилерниң шимчээшкини калбарганы-биле «Шын» солун редакциязынга кээп турар чагааларның саны дыка көвүдээн. 1956 чылдың бүгү дургузунда редакцияга 6961 чагаа келген болза, 1957 чылдың беш айларында 4148 чагаа келген. Эрткен чылдың ол-ла үезинде 1763 чагаа келген турган.

«Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнуң байырлалынга белеткел дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын таныжып, «Үлетпүрнү болгаш тудугну эргелеп башкарар чорукту организастаарын улам ынай сайзырангайжыдар дугайында» эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин бүгү улустуң чугаалажып көрүп турар үезинде «Шын» солуннуң редакциязынга ажылчын болгаш кәдээ корреспондентилерден дыка хөй чагаалар кээп турган. Мартта 898, апрельде 799 чагаалар келген. Чүгле март 1-те 353, апрель 10-да 267 чагаалар редакцияга келген.

Партияның болгаш чазактың бо чугула документилерин таныжып, чугаалажып тургаш, алдыгы беш чылдың планын болгаш 1957 чылдың сорулгаларын хуусаазының бетинде доллур база ажыр күүседир дээш областың бүгү колхозчуларының, ажылчыннарының, бүгү ажылчы чонунуң чаа бедик хүлээлгелер алганын ажылчын болгаш кәдээ корреспондентилер калбаа-биле бижип турган болгаш алдынган хүлээлгелериниң канчаар күүсеттинип турарын ам бижип турарлар.

«Шын» солуннуң ажылынга улуг дузаны чедирип, үнелиг материалдарны үргүлчү бижип турар ажылчын болгаш кәдээ корреспондентилерниң демдеглээри чугула. Эштер Олдырев, Шаравии, Данзырын, Ойдуп-оол, Борбай-оол, Чартак-Хуна, Намзын, Сүктер, Сотнам, Сундуй, Лопсан, Спирин, Сарыг-оол, Човаг, Танзын-оол, Маадыр-оол, Серин, Араптан, Ласюрюн, Таваа-Самбуу, Кызыл-оол, Самбуу, Кара-оол, Адыг, Чинбии, Кызыл-оол, Адыгаа, Гаврилов, Херел, Агбан, Доржу, Тава, Шомбун, Ойдуп, Сырат-оол, Нурсат, Сарбаа, Семис-оол, Монгуш, Доржу, Петухов, Үзек, Ондар Балыргы, Куулар ышкаш амыдыралчы чүүлдерни үргүлчү бижип турар авторларның саны көвүдээн. Мурнунда чылдарда «Шын» солунга ажылчын болгаш кәдээ фотокорреспондентилер чок турган болза, ам бар апарган.

Ажылчын болгаш кәдээ корреспондентилерниң «Шын» солун редакциязынга кээп турар чагааларының сайгарылгазы бо чылын элээн экижээн. 1956 чылдың баштайгы беш айларында келген чагааларның 757-ин солуннарга чырыттынган болза, бо чылдың ол-ла үезинде келген чагаалардан 1867 чагаа парлаттынган, 1755 ажыг чагаалар авторларынга харылаттынган. Партия, совет болгаш ажыл-агый организацияларынга ажылчын болгаш кәдээ корреспондентилерниң шүгүмчүлелдиг чагааларын хуралдарга чугаалажып, ажыл-агый болгаш культура-тургузуушкунунда четпестерин узуткаарының хемчеглерин ап турар. Бо чылын организацияларже чорутка шүгүмчүлелдиг 100 ажыг материалдарның 60 ажыынга редакция харыыларны алган.

Ажылчын болгаш кәдээ корреспондентилер болза, колхозтарда, МТС-терде, совхозтарда социалистиг чарыштың организакчылары, бүдүрүлгелерниң чаартыкчылары, идепкейлиг мурнакчы кижилер болур. Олар болза, солуннарның арыннарынга бүгү-ле мурнакчы, бүгү-ле чаа, депшилгелиг чүүлдерни шын чырыдар, хожудангай болгаш ажык чок чүүлдерни шүгүмчүлеп илередир дээш эң-не чоагай сагыш болал-биле, чүткүл-биле доллуртунганнар.

Бүгү совет кижилериниң ангы бөлүктери болгаш күженишкиннери СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынче алдыгы беш чылдың планының, 1957 чылдың сорулгаларын доллур болгаш ажыр күүседиринче угланган. Областың ажылчы чону бүгү совет улус-биле бир демей улуг патриотчу сорук кириишкин-биле Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга белеткенип турар. Ажылчын болгаш кәдээ корреспондентилерниң сорулгазы болза, массаларның политиктиг болгаш бүдүрүлгечи идепкейин, оларның социалистиг чарышка алган хүлээлгелериниң күүселдезин үргүлчү солуннар арыннарынга чырыдып бижиири болур.

А. АЛДЫН-ХЕРЕЛ.

Чурукта: Кызылдың № 1 уруглар садының санаторий бөлүүнүң кижизидикчизи Валентина Ивановна Шербан Сведа От-сол-биле.

Фотозу В. Лутковтуу.

Организас-массалыг ажылды экижидер

Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозунда херээженнер чөвүлели күш-ажылчы херээженнерни артель бүдүрүлгезинге киириштирер талазы-биле организакчы ажылды күштелдирип турар. Херээженнер чөвүлелинге чугула айтырыгларны чугаалажып, чугаалашкан чүүлдерни ажыл-херекке боттандырарынга херээженнерни киириштирип келген.

Күш-ажыл кылып шыдаар херээженнер колхоз бүдүрүлгезиниң кол-кол адырларында—хову ажылында 50, тудугда 70, мал ажылында 40 кижилер түс-түс үстүн алган ажылдап турарлар. Эрткен чылдарда артельге ясли чок турганындан херээженнер колхоз бүдүрүлгезинге долузу-биле киржип шыдавайн турганнар. Бо чылын ясли тудуун доозуп, ажыглалга киргени-биле ниитиниң ажылынга херээженнерниң киржилгези калбарган. Оларның иштинде мурнакчыларның хүрээлени өскен. Чижээлээрге, саанчылар эштер Норбу Сонаа, Долчун саалданың алды айларының дургузунда боттарынга бижиттиртинген инек бүрүзүнден 445—500 литр сүттү саап алганнар.

Хойжу херээженнерден эш Сагаачы 217 хойдан 220 хураганны, эш Биче-оол 172 хойдан 182 хураганы алгаш, доруктуруп турар. Хойжу херээженнер хой бүрүзүнден 2 кг дүктү алырын хүлээнгеш, хой кыргылдазын эгелей берген. Сууржулга херээн чедиишкинниг шиитпирлээринге херээженнер эр кижилер-биле бир демей демисежип турарлар. Тудугжу херээженнерниң киржилгези-биле тудуг бригадазының кежигүннери бо чылын 12 чуртталга бажыңнарын, ясли болгаш өске-даа тудугларны доозкаш, ажыглалга киирген. Ам херээженнер клуб тудуун эгелээн. Хүн бүрүде ажыл онаалгаларын 200—300 хуу күүседип турар Шулуу, Дойсумаа, Белен Норзут ышкаш мурнакчы тудугжулар хөй.

Колхоз бүдүрүлгезиниң өске-даа адырларында күженишкинниг ажылдап, дуржулгазын өскелерге дамчыдып турарлар бисте хөй. Херээженнерниң хөй-нити организацияларының ажылынга киржилгезин база идепкейжээн. Агитаторлар эштер Б. Шойжун, Долуна, Долчун колхозчулар ортузунга лекцияларны, илеткелдерни номчуп, беседаларны, солуннуң ыткыр номчулгаларын доктаамал чорудуп турар. Политиктиг билиин бедидер талазы-биле херээженнерниң сонуургалы бедээн. Лекцияларга, илеткелдерге, беседаларга, солун номчулгазынга олар үргүлчү олуржуп, бижик билбеннерниң, политчырыдыышкыннарда өөренип турар.

Моон-биле чергелештир кижизидилгелиг болгаш организастыг ажылдар колхозчу херээженнерниң ортузунда ам-даа четпес чорутунуп турары айтыры чугула. Күш-ажылдың организациязын кошкак тургусканывыстан 21 кижи күш-хүнүнүң доктаатынган минимумун чедир күүсетпейн турар.

Күш-ажылчы херээженнерниң ортузунга организастыг болгаш кижизидилгелиг ажылдарны улам-на күштелдирип тургаш, оларны ниитиниң ажылынга идепкейлиг көдүрери колхозта партия организациязының, херээженнер чөвүлелиниң чугула сорулгазы болур.

Д. НАМ-ООЛ, колхозта херээженнер чөвүлелиниң даргазы.

Демниг ажылдың түңнели

Майның 10—15 хүннеринде Ара-Арганың автомашина оруунуң бээрт черлерин кылып доозар дугайында колхоз баштаар чериниң шиитпирин Сүт-Хөл районнуң Калинин аттыг кәдээ ажыл-агый артелиниң кежигүннери боттандырганнар.

Колхозтуң тудугжулары, малчыннары, колхоз баштаар чериниң, кәдээ Советтиң ажылдакчылары шупту 63 кижи автомашина чоруурунга улуг шаптараазының оруктуң аштап кылган. Ара-Аргадан тудуг ыяжы, оттулар ыяш болгаш өртеткен чугай алырынга эки орук үш-ле хүнүнүң дургузунда кылдынган.

К. ДАДАР-ООЛ.

Чадаганның инкубатор станциязы бо чылын 90 муң дагаа оолдарын чазылдырган колхозтарга садар хүлээнге алган. Севээ эгелээнден бээр 30 муң ажыг дагаа оолдарын чазылдырып, областың бүгү районнарының колхозтарынга саткан.

Чурукта: Инкубатор станциязының эргелекчизи Е. И. Вершинаның дагаа оолдарын колхозтарга чорударынга белеткеп турары.

Фото С. Феоктистовтуу.

„Барлык“ совхозта

Моон мурнунда чылдарда совхозтуң девискээрин сайзырадыр, ону ногаанчылар талазы-биле сагыш салдынмайн келген.

Совхозтуң дирекция чери болгаш партия организациязы совхозтуң девискээрин сайзырадыр, ону ногаанчылар дугайында элээн ажылды чорутпан болгаш моон соңгаар чорудар деп турар.

Суурда бо чазын 200 ажыг ыяшты тарып олурткан, 8 чуртталга бажыңнарын, контораны хериминээн. Машина-трактор септелгезиниң мастерскаязының девискээрин чазап кылган болгаш херимин, хаалгазын кылган.

Совхозтуң девискээринде олурткан ыяштарны, ажылчын, албан-хаакчыларның кодан чанында участоктарын суг-биле ханыдырар суггарылга бугазын суурнуң иштинче казып кирген. Ыяш суггарылгазынга буга суундан аңгыда кудуктарның суун база ажыглаар.

Суурнуң чаагайжылгазында совхозтуң ажылчын, албан-хаакчылары идепкейлиг ажылдап турар.

М. БИРИ-САНАА.

КОЛХОЗ РЫНОГУНДА

Баа-Хем районнуң Молотов аттыг болгаш «Тиилелге» кодээ ажыл-агый артельдери чер аразы ырак-даа болза, Кызыл хоорайның колхоз рыногунга кодээ ажыл-агыйның янзы-бүрү продуктуларын экеп садып турарлар. Бо чылдың өгезинден бээр ийи колхоз сезен муң ажыг рубльдиң продуктуларын хоорайның чурттакчыларынга саткан.

Бо колхозтарның рынокта ларёктарынга кыш дургузунда эът, саржаг, сметана, сүт, далган болгаш өске-даа продуктулар үзүктелиишкин чок кээп турган. Парниктерге өстүрген ногаа аймаан март, апрель айларда база эккеп садып турган.

Колхозтар амгы үеде часкы хову ажылдарын чорудуп турарлар. Бо чугула кампания доостуру билек, Кызыл хоорайның колхоз рыногунга кодээ ажыл-агый продуктуларын хөйү-биле сада бээрлер.

А. ХҮРЕҢ-ООЛ.

Дилги ажылын сайзырадыр

Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозу кара дилги өстүрер ажылды 1956 чылдан эгелээн. Дилги ажаакчызынга колхозчу Аптыыланы томуйлаан.

1956 чылда колхозтуң дилгизинге ээзиде чок болган. Чүге ындыг болганыл дээрге, дилгилерниң туфар оран-савазы, турар чери таарымча чок болганындан төрээн дилгилер оолдарын боттары узуткап каапканнар.

Бо чылын дилгилерниң турар черин колхоз төвүнден ырак черде кылган, оларның турар оран-савазын таарыштыр кылгаш, дилги бүрүзүнге тускай өрээлдер кылган. Оларның чиир чемин таарыштырган. Дилгилер ам ыыт-шимээн дыңнавас, оожургалдыг байдалда туруп турарлар.

Дилги ажаакчызы Аптыыла оларның аажы-чаңын безин биле берген, дилгилер Аптыылага чаңчыга бергеннер. Бо чылын 6 дилги төрээн, оларның 30 оолдары улгады бергеннер. Колхозта ам 40 ажыг дилги бар.

Х. СЕРЭЭ.

Ада-иелер экзаменнер үезинде

Школаларда өөредилге чылы дооступ турар. Башкыларның болгаш өөреникчилерниң күженииишкинин ам үеде экзаменнерни чедиишкинниг дужаарынче угланган.

Экзаменни чедиишкинниг дужаары өөреникчи бүрүзүнүң программа материалын эки шиңгээдип билип алганындан болгаш катаптаашкынны системалыг-биле эрткениниден хамааржыр.

Экзаменнер үезинде өөреникчиниң билип алган чүүлдерин быжыглап, тускайлаң ажылдаар, боданыр чорукка, кичээңгейлиг болурунга болгаш чүвени утпас болурунга чаңчыктырар.

Өөреникчиниң өөренип эрткен материалдарын катаптаарынга, экзаменнерге ада-ие дыка улуг рольдуг.

Бир эвес ада-иелер-биле башкыларның калы ажылдажылгазы кошкаар болза, өөреникчиниң бо ду туразы-биле чүве шиитпирлээр чорукка киирер. Ынчангаш ада-ие-биле башкыларның чаңгыс ааі негелдези чугула негетиниң турар.

Часкы үеде уруглар даштыгаа ойнаксаары аажок апаар. Чугула экзаменнерге белеткенир шактарны түңнел чокка эрттирип, бодунга берге байдалды тавартыштырып болур. Ындыг болганда хүн чурумун шыңгыы сагыыр дугайында ада-иениң негелдези—экзаменнер үезинде чугула чүүлдүң бирээзи болур. Областың школаларында ада-иелер-биле башкыларның чаңгыс ааі негелдезиниң түңнелинде хөй-хөй школалар өөредилге чылын чедиишкинниг-биле доозуп келген.

Ылаңгыя Улуг-Хем районнуң Баян-Кол да ортумак школада урууларын чыл бүрүде школага өөредип, дараазының класынче шилчидеринге улуг сагыышты салып келген хөй уругларлыг ада-иелер бар. Оларның уруглары чүгле чаңгыс класста эвес, аңгы-аңгы класстарда өөренип турарлар. Чижээ: Бай-Бара Дончааның 3 класста Галязы, 5 класста Веразы, 6 класста Бара-кызы, 8 класста Колязы өөренип турар. Ол уруглар чыл бүрүде шилчиириниң болгаш доозарының экзаменнерин дужаап, дараазының класынче шилчип келгеннер. Кыргыс Ойдуп-оолдуң школада 4 уруу өөренип турар: 2 класста Билчинмаа, 3 класста Өшкү-саар, 4 класста Балыңоол, 5 класста Адыгжы; база-ла ол школада Казанцевтиң 3 класста уруу, 5 класста оглу, 7 класста оглу, 8 класста оглу өөренип турар—бо уруглар 4—5 демдектиг өөренип келген болгаш өөредилге чылын чедиишкинниг доозарлар.

Бии-Хем районнуң «Кызыл партизан» колхозунуң кежигүнү О. Үдүм-Бараа школа назылыг урууларын чыл бүрүдеэки доостуруп, оларның кижизидилгезинге улуг сагыышты салып келген. Ам оон уругларының бичези Эрбектиң чеди чыл школазында дараазының класынче шилчиир. Оон улуглары Үдүм-Бараа Петя Кызылдың № 2 ортумак школазын бо чылын доозар, ам күрүне экзаменин дужаап турар. Үдүм-Бараа Лида Красноярскиниң эмчи институдунга шилчириинин экзаменин дужаар.

Бо үстүнде чижектерден алгаш, көөрге, ада-иелер 3—4 уругларын школага өөредип турган экзаменнерни чедиишкинниг доостуруп келген.

Г. ШАГДЫР.

Аърга-ыяшты өрттен камгалаар

Аърга-ыяш—бистиң Төрээн чуртувустуң байлаа. Бистиң чурттуң хамааты бүрүзү аърга-ыяшты үрелиишкинден, ылаңгыя өрттен камгалаар хүлээлгелиг.

Ам кайда-даа өрт болгу дег чылдак үне берзе, аърга-ыяш өртени берип болуру эң белен үе болуп турар.

Аърга-ыяш иштинге өртү боддурбас талазы, өрт камгалалының чурумун шыңгыы сагыыры эргежок чугула. Отту кичээңгей чок, шын эвес ыпсырга, аърга-ыяш өртенип, оон өрт болу бээриин практика көргүзүп турар болгай. Аърга-ыяш иштинде чурттап, ону ажыглап турар чамдык кижилерде отту хынамча чок салыр, тырткан таакпызының арттыын, оваан өжүрбейн ол хевээр кааптар болгаш өске-даа серемчилел чок чорук тар тургулаар. Оон түңнелинде өрт өөскүп үнүп турар.

Чамдык албан черлери, колхозтар, совхозтар болгаш хуу-даа ажылдыг ийикчаңгыс кижилер шөлдерни, сиген кезер черлерни арыглап-аштаар сорулга-биле эрги оът-сигенни, чыраазарны, хараганнарны өртеткеш, өрт үндүрүп база болур.

Өрт болза, улус ажыл-агыйның хогжүдеринге, чоннуң аас-кежиктиг, чаагай амыдыралынга эки эвес уржуктарны, каража-богаралды чедирер. Ынчангаш аърга-ыяш иштинге чораан кижи бүрүзү өрт камгалалының бүгү чурумнарын кичээңгейлиг сагыыр ужурлуг. Өрт болганда ону узуткаарынга идепкейлиг киржир, бир эвес ол өрт өжүртүнмес болза, чоогунда чурттакчыныг черже медээлээр, азы күш-ажыл шыдаар бүгү чонну өрт өжүрериинче мобилизастаар херек.

Чер болганга хамаан чок одаг кылып, от салырындан чайлап чорууру эргежок чугула.

Хамаатылар! Аърга-ыяшты өрттен камгалаалыңар! Аърга-ыяш иштинге от салырда серемчилелдиг болуулуңар!

Ю. ЭПШТЕЙН,
Сарыг-Септиң өрт камгалалының начальниги.

Малдың төлүн менди ап турар

Чөөн-Хемчик районнуң Жданов аттыг кодээ ажыл-агый артелиниң малчыннары малдың чаш төлүн менди өстүрер дээш демисежип турар. Олар баштайгы төрээн 85 инектиң 85 бызааларын, 795 хойнуң 795 хураганын, 433 өшкүден 441 анайны менди доруктуруп турар. Шалдаакай, Алдын-кыс, Часпый дээн ышкаш малчыннар малдың чаш төлүн менди өстүрер талазы-биле эң кызымак ажылдап турар.

Х. ОЮУ.

Суурларны чаагайжыдар

(Редакцияга чагаалар дээчулалы)

Районнар болгаш колхозтар төптериниң чаагайжыдылгазының дугайында хөй санныг чагааларны кодээ корреспондентилер «Шын» солуннуң редакциязынга хөйү-биле бижип турарлар.

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг колхозунуң төвү Ак-Туругда 300 ажыг чаңгыс ааі хевириниң чуртталга бажыңнарда культура-амыдыралдың болгаш бүдүрүлгениң хөй тудугларлары бар. Ындыг болза-даа колхоз төвүнде ногаанчылыгга ажылы чорутунмайын турарын М. Манзы бижээн. Суурну чаагайжыдар дугайында колхоз баштаар черинге колхозчулар саналдарны киирип келгеннер. Колхоз баштаар чери, оон даргазы эш Федотов ол саналдарны деткип, суурну чаагайжыдар талазы-биле амдызында чедир организастыг хемчеглерни албаан. Чаа-Хөл суундан буга казып, суурну суг-биле ханыдырып ногаанчылар, колхозчуларның кодан чанының участоктарын сайзырадыр дугайында колхозчуларның колхоз баштаар черинге тургузуп келген айтырыы боттанмайн турарын автор демдеглеп турар.

Бай-Тайга районнуң төвү—Тээли суурда чурттаалга, культура албан-черлериниң тудуунуң чыл бүрүде өзүп турарын демдеглевышаан эш Сайын-Маадырның шүгүмчүлеп бижээни болза, Тээли суурда арыг-шевер сагыттынмайн турар. Пок болгаш чүүлду төгер оңгарлар чок болганындан суур дыка боктаалып турар. Чурттакчылар бокту таварыышкан черинге төп турупда районнуң санитар-чырыдыышкын албан чериниң ажылдакчылары тайылбыр ажылын чорутпайн турар. Суурну арыг-шевер тургузар дугайында Тээли суур Совети, районнуң кадык камгалал органы чоннуң ортузунга тайылбыр ажылын, организастыг хемчеглерни чорударыы чугула.

О. Самбуунуң Барыын-Хемчик районнан «Ленин оруу» колхозундан бижип турары болза, колхозтуң организас, ажыл-агыйның быжыглап, колхозчуларның материалдыг чаагай байдалының болгаш культурлуг деңнелиниң бедээни-биле суурну ногаанчыдып, чаагайжыдары чугула. Колхозтуң чурттаалга бажыңнарының, культура-амыдыралдың бүдүрүлгениң тудугларының шыпары куду, чедир кылдынмайын ажыглаалга кирген тудуглар хөй. Суурда 150 ажыг чурттаалга бажыңнарының чүгле 40 ажылы крышалыг, бажыңнарның хөй кезии клозовкалары чок, арыгланыр чер чүгле 2 бар болгаш кудумчулар бок-сүрээ-биле долдунган.

Улуг-Хем районнуң Ленин аттыг кодээ ажыл-агый артелиниң, суурнуң ында школа, эмнелге болгаш чурттаалга бажыңнарының чаңының арыг-шевер өөвезин—**У. Шаравии** бижээн. Огородтарны суггарар бүта суу боктаалган, ону аштап арыглаадыр талазы-биле колхозта кижи эмнелгезиниң пунктузунуң эргелекчизи Бара-оол тайылбыр ажылын чорутпайн турар. Ол ышкаш кудуктар ажыглаалдан үнген. Суурну арыг-шевер тургузар талазы-биле колхозчуларның ортузунга тайылбыр ажылын чорудуп, суурну чаагайжыдар ногаанчылар үнүштерни хөйү-биле олуртуп тарыыр дугайында колхозчуларны организастаар ол келген.

КЫЗЫЛ ХООРАЙНЫ НОГААНЧЫДАР ДЭЭШ

Областың совет болгаш партия школазының, облпотребсоюзтуң, горпонуң, кодээ ажыл-агый техникумунуң, септелге заводунуң, даг экспедициязының төп механиктиг септелге мастерскаязының, № 3 школаның коллективтери болгаш чамдык өске-даа организациялар Кызыл хоорайның чаагайжыдылгазынга туруунга, эң ылаңгыя ногаанчыдылгазынга идепкейлиг киржип турарлар.

Хоорайның ногаанчыдылгазынче сагыш салып турар коллективтер боттарының девискээринде, оларга хамаарышкан кудумчуларда янзы-бүрү үнүштерни тарып олуртуп, оларның ажаалгазынче доктаамал кичээңгейни салып турар. Оон аңгыда хоорайның партия болгаш совет органнарының хоорайның ногаанчылыгазының талазы-биле берген даалгаларын өйшаанда күүседип турарлар.

Ногаанчылыгга ажылын чугулага көрүп турар организациялар тарып олурткан үнүштерниң суггарылгазын, профилактиктиг ажылдарны үргүлчү чорудуп, чыл-чылда немелде тарылганы чорудуп турарлар. Ынчангаш оларның девискээринде тарып олурткан янзы-бүрү үнүштерниң өзүлдези дыка эки. Чамдык коллективтер хоорайда массалыы-биле тарып турар үнүштерден аңгыда чимистиг үнүштерни база тарып өстүрүп турар. Ындыг коллективтерге совет болгаш партия школазын, № 3 школаны, кодээ ажыл-агый техникумун киирип болур.

Облпотребсоюз, совпартшкола, горпо, кодээ ажыл-агый техникуму, № 1 уруглар сады, башкы институду болгаш № 2 школа болгаш өске-даа коллективтер ногаанчылыгга талазы-биле улуг ажылдарны кылган. Олар боттарының девискээринде, хамаарышкан кудумчуларынга чүс-чүс чаа үнүштерни тарып олуртканнар, ам чечек тарылгазының белеткелин чорууда берген.

Албан организацияларыдан аңгыда хоорайның бүгү чурттакчылары төрээн хоорайының чаагайжылыгга тудуунга, ногаанчылыгазынга улуг салышкыннарны киирип турарлар. Хоорайның чурттакчылары боттарының бажыңнарының чанында янзы-бүрү үнүштерни олуртуп турарлар. Бо чазын дыка хөй ыяштарны тарып олурткан. Ыяш тарылгазындан аңгыда чимистиг үнүштерни өстүрүп турарлар бар. Оларның саны үжен ажып турар. Чижээлээрге, Найырал кудумчузунда № 168 бажыңда чурттап турар А Булгаков сад ажылын чорудуп келгенден бээр дөрт чыл чедип турар. Оон садында чимистиг 200 ажыг янзы-бүрү дестер бар. Эрткен чылын ол элээн хөй дүжүттүг яблоктаң, ранеткадан алган. Оон садында янзы-бүрү кат аймаа өзүп турар.

Албан организация черлери, чурттакчы чон ыяш олуртулгазын чорутпушаан, чечектер тарылгазынга белеткелди ам чорудуп турар. Хоорайның чаагайжыдылгазы тудуг конторазының шугуму-биле безин кол-кол кудумчуларга, сесерликтерге дыка хөй янзы-бүрү чечектер олуртунар. Конторанын коллективи чечектер рассадазын белеткеп алган, боттарындан артыкшылдыг чечектерни херегжээн организацияларга садар.

Хоорайның ногаанчылыгазынга, эң ылаңгыя болунуң девискээрин чаагайжыдарынга областың совет болгаш партия школазынның коллективиниң улуг ажылды бүдүрүп турарын демдеглээри чугула. Коллектив школаның девискээринге үнүш тарылгазын үргүлчү чорудуп, ажаалгазын эки хандырып келген. Школаның девискээринде, аңза хамаарышкан Ленин кудумчузунуң кезээнде олурткан үнүштерни эки өстүрүп алган. Немелде тарылганы, профилактиктиг хемчеглерни чылчылда-ла чорудуп келген. Үнүштерни өстүреринге кол чүве болза, суггарылга болур. Школа ыяш суггарылгазын механизастаан, девискээринде доктаамал ажылдап турар фонтан бар. Тарып олурткан үнүштерниң ажаалгазын чорударын школаның директору эш Кротский, директорнуң ажыл-агый талазы-биле оралакчызы эш Сунцов боттары удуртуп турарлар.

Кызыл хоорайның Кызыл партизан кудумчузунда кызыл партизаннарга тургускан тураскаалдың девискээринге кажан чыл улаштыр үнүштерни тарып олуртуп келген-даа болза, кавыыг-даа түңнел чок болуп келген. Совет болгаш партия школазының коллективи ол тураскаалдың девискээрин чаагайжыдыр кылып, ногаанчыдарын күзеп, хоорайның партия болгаш совет организацияларының мурнунга бодунуң күзелин илереткен. СЭКП хооркому болгаш хоорай Совети коллективтиң саналын деткээш, кызыл партизаннарның акы-дунма хооруң бо чылын коллективте быжыглаан.

Тураскаалдың девискээрин чаагайжыдыр кылыр, ногаанчылар ажылды чорударының планын, телевилелин коллектив кылган, хоорайның төлевилел органынга бадылга алган. Төлевилел кааста лга талазы-биле чараш болган. Коллектив бодунуң чогаадып алган план, төлевилелин ёзугаар ногаанчыдылганы эгелээн.

Коллектив мында дыка хөй янзы-бүрү үнүштерни тарып олурткан, чечектер тарыыр черлерни кылып, долгандыр шириктерни салган. Тураскаалдың дөзүн чечектер олуртурунга таарыштыр кылган. Чечектер тарыырынга белеткээн черлеринде элээн хөй дес шенелерни олуртуп каан. Мында олуртуп тараан үнүштерниң хөй кезии чадаң үнүштер. Ыткады, долаана, хараган база бар. Оон аңгыда үргүлчү ногаан турар шивилерни база олурткан. Коллектив аңаа чечектерни удавас олуртур.

Кызыл партизаннарга тураскаалдың девискээринде олуртуп тараан үнүштерниң суггарылгазын электростанция хандырган. Суггарылганы насос күжү-биле хоолай дамчыштыр чорудар кылдыр тургускан. Олурткан үнүштерниң аразында бичии арыктар каскан, суг оларны дамчып бүгү тарылганы суггарар.

Хоорайның чаагайжыдылгазынга улуг салышкыннарны кылып турар коллективтер ногаанчылыгага боттарының дуржулгазын өске коллективтерге дамчыдып, ногаанчылыгга талазы-биле хоорайның бирги чери дээш демиселди чорудары чугула.

А. АЛЕКСЕЕВ.

Хоорайның чаагайжыдылгага тудуг кон торазының чечек өстүрер теплицазы.
Фото П. Колостуу.

Тайваньның чонунуң патриоттуг демисели-биле кыдат улус эп-сеткил каттыштырып турар

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилелиниң дамчытканының ёзугаар алырга, Тайваньның чонунуң патриоттуг демиселибиле кыдат улустуң эп-сеткил каттыжыышкынын илередип турар медеглелдерни Кыдаттың элээн каш хөй-ниити организацияларлы парлап үндүргүлээн.

Кыдат девискээр Тайваньны америк империалистер чепсектиг күштериниң дузаламчызы-биле эжелеп алган болза-даа, ол ортулуктуң чону оларга чагыртпаан, олар кургаг черде Кыдаттың эрткен оруу-биле чоруурлар болгаш америк агрессорларны кургаг черде Кыдаттан үндүр сывырыпканы-биле бир демей, ол америк агрессорларны Тайваньдан үндүр сывырарлар деп, Профэвилелдерниң бүгү-кыдат федерациязы болунуң медеглелинде айтып турар.

Херээженнерниң бүгү-кыдат демократтыг федерациязының медеглелинде чугаалап турары: Тайваньда бистиң эр, херээжен бир ада-чурттугларывыс америк империализмниң дарлалын кезээ-мөңгеде биле шыдажып эрттип шыдавас болгаш кулданыкчыларга удур демиселче чайлаш чокка кодурлуп үнерлер.

Тайваньда антиамериканчы патриоттуг чыскаалдың бирги олуруунга аныяктар турганнар деп Демократтыг аныяктарның бүгү-кыдат федерациязының медеглелинде айтып турар. Тайваньның аныяктарының болгаш Тайваньда бистиң бүгү-ле бир ада-чурттугларывыстың чептүг демиселин кургаг черде Кыдаттың аныяктары бистер бүгү-ле күштеривис-биле деткиир бис деп медеглелде чугаалап турар.

Тайваньда бистиң бир ада-чурттугларывыстың АКШ-ка удур патриоттуг демисели колониализмге болгаш америк агрессияга удур демиселге салышкын болур деп, даштыкыдан ооп чаңгылап келген кыдаттарның Бүгү-кыдат каттыжыышкынының медеглелинде чугаалаан.

Тайбэйде болуушкуннарны АКШ-та канчаар көрүп турары

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Тайваньда антиамериканчы үнүүшкүнүг демиселдер-биле холбаштыр Кыдат Улус Республикага хамаарыштыр америк политиканың адынга шүгүмчүлел АКШ-та күштелген. Кыдат Улус Республиканы политика болгаш экономика талазы-биле аңгылаарының чалча чанкайшичи ёзу-чурумга даянган политиказы буураашкынының кызыгаарында турар деп чүвени америк парлалга херек кырында мининип турар.

Ол политиканың келир үези чок, ынчангаш буурап душкүүшкүнге таваржыры чайлаш чок деп «Нью-Йорк геральд трибюн» солуннуң хайгааракчызы Липпман демдеглээн. Липпманның сөстери-биле алырга, ол политиканың кезии болза, КУР-биле садыглажыышкынны шыңгыы кызыгаарлаарын деткиириинче Англияны, Германияны болгаш Японияны, а ол ышкаш Барыын Германияны ыдалаар дээр АКШ-тың оралдажыышкыны, база америк корреспондентилерниң Кыдатче баарынга хамаарыштыр АКШ-тың таарымча чок туружу болуп турар.

АКШ-тың өске-даа чамдык солуннары КУР-га хамаарыштыр АКШ-тың политиказын шүгүмчүлеп, Тайваньда болуушкуннар дугайында бодалын илергейлеп турар.

Моон-биле холбаштыр элээн хөй конгрессменнер Тайваньда америк шериглерниң санын кызырарын база Чан Кайшиниң ирип-чыдаан ёзу-чурумунга дузаламчыны дыка кызырарын неген турар. Чамдык сенаторлар өске-даа чурттарда америк шериглерниң санын база кызырарын неген турар.

Японияның профэвилелдериниң чиңгине Чөвүлелиниң съездизи

ТОКИО. (СЭТА). Японияның 3,5 миллион кежигүннерлиг болуп турар эң улуг профэвилел каттыжыышкыны болур профэвилелдериниң Чиңгине Чөвүлелиниң 8-ки онза съездизи майның 30-де Токиода ажыттынган. Ажылчыннарның амыдырал байдалын экижидери дээш «часкы шавар халдаашкын» дээр демиселге киришкен профэвилел удуртукчуларынга хамаарыштыр эрге-чагыргаларның шаажылалдыг хемчеглерни алганынга удур демиселдиң хевирлерин съезд чугаалажып көөр.

Японияның ажылчын аңгызын оон чаалап алыышкыннарындан куругланды рып каар деп монополистиг капиталдың оралдажыышкыннарынга удур япон ажылчы чоннарның улам сырый каттыжыышкынныы-биле демисежиринге бо съезд өгелел үе болур ужурлуг деп, чиңгине чөвүлелдиң даргазы съездини ажыдып тура медеглээн.

Съездиге социалистиг партияның даргазы Судзуки чүве чугаалаан. Япон чазак болза ажылчын аңгыга хамаарыштыр шаажылалдыг хемчеглерни албышаан. оон-биле кады чурттуг катап чепсеглээр чорукту боттандырарын оралдажып турар деп ол чугаалаан. Харын ол сорулга-биле премьер-министр Киси АКШ-че чоруур деп турар дээрзин Судзуки медеглээн. Премьер-министр болза Мурнуу-Чөөн Азияның чурттарынга чоруп турган, «ол чурттарга Японияны АКШ-тың бүзүретирген кижизи кылдыр көргүзерин албадап турган» деп, социалистиг партияның даргазы ону буруудалып турган.

Японияның компартиязының мурнундан съездиге чүве чугаалаан Иосио Сига болза чазактың шаажылалдыг хемчеглеринге удур демиселдиң планын ажылдап кылыр дээш болунуң съездизин чиңгине чөвүлел ажылчын шимчээшкининиң иштинде бирле дугаар чыып турар-дыр деп демдеглээн. Чурттуң ажылчын шимчээшкини чаа чадаже шилчип турар деп чугаалап болур-дур дээрзин Сига демдеглээн. Ажылчыннарның дуруп ёзугаар эргелерин камгалаар төлээде калбак демиселди делгеретири болгаш парламентиге ажыл-чорудуганы идепкейжидери эргежок чугула деп Сига чугаалаан.

Окинава—АКШ-тың атомнуг базазы

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Ассошиэйтед Пресс агентилелдиң дыңнадыын ёзугаар алырга, атом октаалыышкынныг «Найк» деп болу башкартынар сарыдты адып үндүрер тургузугну япон ортулук Окинавага тургускан турар деп Каттышкан Штаттарның Камгалал министерствозу чарлаан.

Ядролуг чепсектиң америк шенелделериниң дугайында Японияның ДХМ-ниң медеглели

ТОКИО. (СЭТА). Невада штатта ядролуг чепсектиң америк шенелделериниң эгелээни-биле холбаштыр Японияның даштыкы херектер министерствозунуң медеглелин япон солуннарда парлап үндүрген. Ол шенелделерни холбаштыр япон чазак «хомудалын» илередип тур деп медеглелде ылаңгыя чугаалап турар.

«Ындыг шенелделерниң түңнелинде туруп келир радиацияның кижи төрелгетенге айыылдыын барымдаалап көргеш, ол шенелделерни соксадыр дугайында дилегни АКШ-тың чазаанга база катап кылыр талазы-биле япон чазак эргежок чугула хемчеглерни алган болгаш үстүнде айыткан дилегни АКШ-тың чазаа база катап ханызы-биле бодап көөр боор дээрзиниң дугайында япон чазак улуг идегелди салып турар деп медеглелде оон ынай айтып турар.

„Эйзенхауэрниң доктриназынга“ удурланыышкынның чыскаалы

КАИР. (СЭТА). МЕН агентилелиниң Хартумда корреспондентизиниң дыңнадыын ёзугаар алырга, империалистиг «Эйзенхауэр доктриназын» Суданга дээрин АКШ-тың оралдажып турарынга удурланыышкынның демдээ кылдыр судан найысылалдың студентилериниң хөй кижи киржикчилиг чыскаалы майның 29-та болган.

Хартум университединиң болгаш өске-даа өөредилге черлериниң студентилери хоорайның кудумчулары-биле чыскаалып эрттип америк империализмге болгаш колониалдыг «Эйзенхауэрниң доктриназынга» удур лозуңгуларны салып чоруп турганнар.

Чыскаалчылар судан эрге-чагыргаларга бижик дамчыдып берген, ында болза «Эйзенхауэрниң доктриназын» бүрүн шаап, ону хүлээп албазын неген турар.

Албадаашкынның америк политиказының база бир буураашкыны

ЛОНДОН. (СЭТА). Англияның даштыкы херектер министри Селвин Ллойд май 30-де общиналар палатазынга чүве чугаалап тургаш, Кыдат Улус Республика-биле садыглажыышкында кызыгаарлаашкыннарны Англия кошкадыр бодалдыг деп медеглээн.

Түс черниң политиктиг бөлүктеринде ол базымны улуг ужур-дузалыг кылдыр көрүп турар, чүге дээрге, англи чазак ол шиитпирни садыглажыышкын хоругдаарының эгелекчизи Каттышкан Штаттарның шудургу удурланыышкынынга чарыштыр хүлээп алган.

Чижээлээрге, Бермуд чөвүлел хуралының үезинде Макмиллан ол дугайын президент Эйзенхауэрге чугаалаан, ынчалза-даа оортан чөпшээрежилге ап шыдаваан.

Чамдык хайгааракчылар англи чазактың Кыдат-биле садыглажыышкында моондактарны кошкадыр дээн шиитпирин албадаашкынның америк политиказынга улуг согуушкун кылдыр үнелеп турар.

Редактор Н. С. ШОЙГУ.

РЕДАКЦИЯНЫН АДРЕЗИ Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация килдизиниң — 3—88, харысалгалыг секретарының, культура болгаш амыдырал килдизиниң 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үстүүр болгаш транспорт, кодээ ажыл-агый килдистериниң 3—68, чагаа килдизиниң база бухгалтерияның 3—65.

ТС—00181. Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1957 ИЮНЬ 4 ВТОРНИК № 110 (3822)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

БИСТИҢ ОБЛАСТА (1 арын).
МООЛ ААЛЧЫЛАРНЫ УТКУП АЛГАНЫ (1 арын).
А. Резуев. — Ленинниң чурттап турган черинде (2 арын).
ХООРАЙЛАР ЧААГАЙЖЫДЫЛГАЗЫ:
С. Голунов. — 1957 чылда Кызылдың коммунал тудуглары болгаш чаагайжыдылгазы (2 арын).
М. Радычин.—Бистиң хоорайывыс чаагайжып турар (2 арын).
С. Сырат-оол. — Колхозтуң тудугжуларында (2 арын).
А. Гневышева. — Кызылдың уругларының чайгы дыштанылгазының талазы-биле чорудар хемчеглер (3 арын).
Редакцияга чагаалар (3 арын).
Мурнакчы дуржулганың школазы (3 арын).
Америк империализм Иорданияга удур сүлчээнин хорлээледикчизи (4 арын).
Индияның үлетиңр хөгжүлдезинге совет дузаламчы (4 арын).
Чанкайшичи артиллерияның Сямынь хоорайны боолагылааны (4 арын).
Багдад керээзи колонизаторларның чепсээ (4 арын).
Колхозтуң бөжүлгэ бажыңында (4 арын).
Кызылдың механизация училищезинге тудуглар чүге кожудап турарыл (4 арын).

Шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди улам калбартыр

Коммунистиг партияның XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлери-биле чепсегленген Совет Эвилелиниң улустары чаа-чаа чедиишкиннерни чедип ап, коммунизмниң тиилелгелери дээш могаг-шылаг чок ажылдап турар. Бистиң чурттуң хөгжүлдезин улам дүргедедирикге дузалап турар күчүлүг чепсектерниң бирээзи болза, шүгүмчүлел болгаш бот-шүгүмчүлел болур. Шүгүмчүлел болгаш бот-шүгүмчүлел— бистиң ажылывыста четпестерни база алдагдалдарны узуткаарының, коллективтиг удурттулганы быжыглаарының чепсээ.

Бодунуң хүн-бүрү ажылын күүседирде-даа, нарын улуг айтырыгларны шиитпирлээрде-даа ону бүгү талазы-биле хынап көөрүнүң чугулазын партия үргүлчү кегеп, өөредип турар. Ажылга хынамчалыг болуп, таарымчалыг болгаш таарымча чок чүүлдерни шүгдүнүн көрүп турган ажылдаарының кайгамчыктыг үлегерин СЭКП ТК бисбе көргүзүп турар. Оон тодаргай чаа чижээ болза, алдыгы беш чыл планының, күрүне пенсияларының, күрүне чээшкиннериниң болгаш үлетиңрнү база тудугну удуртурун чаартып тургузарының дугайында төлевилелдерни барылдаарының мурнунда оларны баштай чарлап, бүгү улустуң саналын, сүмезин ап турганы болур. Ол арга частырыг чок ажылдаарынга улуг ажыктыг. Чоннуң саналын ап, ажылда четпестерни болгаш частырыгларны ажыы-биле шүгүмчүлеп көөрүн калбартыры коммунистиг тургузуушкунунуң херээнге ажылчы массаларның идепкейин болгаш киржилгезин бедидип, масса-биле партия организацияларының харылзаазын улам быжыглап турар.

Шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди калбартырының хемчеглерин албас, бодунуң ажылын хынамчалыы-биле шүгүмүн көрбес чорук улуг частырыгларга чедирип болур. Оон боттуг чижээн партияның Улуг-Хем райкомунуң ажылындан көрүп болур. Районнуң партия конференциязының доктаалы дараазында конференцияга чедир райкомнуң ажылынга удуртулга болур ужурлуг турбуже, райком ук доктаалды боттандырарынче угланган хемчеглерни кончуг кошкак чорудуп келген. Оон түңнелинде соолгу үениң иштинде Улуг-Хем районнуң ажыл-агыйны сайзырадыр талазы-биле хожудап турар апарган. Районда тарааның дүжүдү чавыс, малдың баш саны улуг хоранчалыг болгаш оон продуктулуу шоолуг өзүлде чок. Оон чылдагааны чүл? Оон кол чылдагааны болза, партия райкому болгаш оон бирги секретары эш Градобоев чоннуң ортузунга организакчы болгаш кижизидилгелиг ажылды сула чорудуп турганындан аңгыда, бодунуң ажылын хаңызы-биле анализтеп, шүгдүнүн көрбейн турганында деп СЭКП обкомунуң бюрозу демдеглээн.

СЭКП Улуг-Хем райкомунуң болгаш оон бюрозунуң ажылында шүгүмчүлел болгаш бот-шүгүмчүлел калбарбайн турарын, ындыгы партийжа негелде чогун СЭКП обкомундан чоруткан хыналда илереткен. Районда колхоз даргалары эштер Сюмбюр, Паву арагага хандып, ажылынга улуг четпестерни болдуруп турда, райком шыңгыы хемчег албаан. Киров аттыг колхозта партия организациязының секретары эш Сенис-оол, райкомнуң инструктору эш Добров база-ла арагалап, колхозчу массаларның ортузунга организакчы болгаш кижизидилгелиг ажылды күштелдирериниң улуу, харын ында-мында ужуп калган чыдар. Чон аразында тендирип, алексейниң чоруур байдалга чедип турда, райкомнуң секретарьлары ол кижилерден хал-бактанмышаан турары чиктиг чүве. Ол дугайын чоокта чаа болуп эрткен районнуң партия активиниң хуралынга коммунистер чидии-биле шүгүмчүлээннер.

Ажылдакчыларның четпестерин принципиальдыг шүгүмчүлелдиң болгаш бот-шүгүмчүлелдиң аргазы-биле илередип турган, оларны эдип, чазап алырының оруунга харын ындыг кижилерни камгалаар азы частырыгларын чаап кааптар чоруктар улуг хоралыг. Ындыг байдал партияның Таңды, Бии-Хем болгаш Эрзин райкомнарының практиказында бар. СЭКП Таңды райкому колхозтарның удуртур ажылдакчыларының ажылга харысалгазы чок, арага-дарыга хандыыр чоруунга удур шыңгыы демисел чорутпайн турар. Бии-Хем райкомунуң херээжен чон ортузунга ажыл чорудар килдизиниң эргелекчизи эш Н. Темир-оол колхозтарга барбас, ажылынга харысалга чок, шүшпени шылажыр аргажок турбуже, оон аттарының камнап, чүгле эштиң хуузунда чугаалажыышкыннар-биле кызыгаарлаарын, ону соолгу үеге чедир ажылга тургузуп келген. Ол ышкаш СЭКП Эрзин райкому, оон секретары эш С. Чымба шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди калбартырын деткивейн турар. Райпо даргазы Ханхалаевтиң ажылында болгаш оон бодунуң аажы-чаңында улуг четпестерни солун арыннарынга каш удаа шүгүмчүлеп бижээн.

Эш Чымба ол материалдарны хаңызы-биле илеретпейн, чогуур хемчег алгаш, солунга харыылаарының улуу, харын-даа «ол ындыг улуг четпестер эвес-тир, солунга материал бижээн авторнуң бодунда база четпестер бар, Ханхалаев бараан саарылгазының планын күүседип турар кижи» деп турда, ону СЭКП обкомунуң секретарьлады шын эвес деп көрген болганы солунга харыы бээрин бодунга даастааш турган. Ындыг болза-даа эш Чымба солунга харыы бербейн турар. Ол болза шүгүмчүлелди кызар дээн оралдажыышкынның база бир хевири. Шак ындыг четпестер-биле шыңгыы демисежири чугула, ону партия райкомнары болгаш оон ажылдакчылары бир дугаарында баштаар ужурлуг.

Шүгүмчүлелди калбартыр, ажылда бар четпестерни арын-нүүр барымдаалавайн илередир, партия, совет болгаш хөй-ниити организацияларынга демократияны калбартыр дугайында партияның кыйгызының бодунуң хууда эрге-ажыынга ажыглаарын, бистиң удуртур органнарывыстың болгаш ажылдакчыларывыстың ат-алдарынга хора чедирериң оралдажыр идегеттерге удур кам-хайыра чок демиселди чорудар херек. Ийи-чаңгыс идегеттер бисте база бар. Чижээ, Чөөн-Хемчик районнуң Баян-Тала школазының интернат ажылдакчызы Очур-оол дээрзи районнуң партия, совет органнарының удуртур ажылдакчыларын арагалаарынга хандаан, эрге-дужаалын шын эвес ажыглаан, шүгүмчүлел кызыкчылары, самыыраан кижилер кылдыр солунга хөй материал бижээн, ол боду эвес, а өске кижилер бижээн кылдыр меге аттар тудуп салгаш чорүткан. Хыналдадан илерээни болза, Очур-оол моон мурнунда-даа ындыг материалдар чогаадып, актыг черге улуг бактап бижиир «шүгүмчүлекчи» болган. Ол кижини партиядан үндүрген.

Шүгүмчүлел болгаш бот-шүгүмчүлел— совет ниитилелдиң хөгжүлдезиниң шимчедир күжү. Ону калбартырын деткиири, шүгүмчүлээн четпестерни дарый узуткаарын контрольдаары партия организацияларының кичээнгейиниң төвүнге турар ужурлуг. Бо талазы-биле болдунар хемчеглер четче алдынмайн турар. Ооң бир чижээ болза, район солуннарынга үнген шүгүмчүлелдиг материалдарны СЭКП-ниң чамдык райкомнары хынап, хемчег албайн, буруулугларга чогуур харысалгазын көргүспейн турарындан көстүр.

Шүгүмчүлел болгаш бот-шүгүмчүлел партияның күчүлүг чепсээ. Ону бүгү аргалар-биле калбартыры болгаш шүгүмчүлелди кызар чорук-биле демиселди үргүлчү чорудары тергиин чугула сорулга. Ажыл-агый болгаш культура талазы-биле сорулгаларны чедиишкинниг күүседиириниң аргаларын партия, совет болгаш хөй-ниити организацияларының хуралдарынга үргүлчү чугаалажып, четпестерни аңаа чидии-биле шүгүмчүлеп, пландарны чедиишкинниг боттандырарының хемчеглерин төлевилеп ап турары бистиң ажылывыстың доктаамал чаңчылы болур ужурлуг.

Сессияның шиитпирин таныжып турар

ЧАДААНА. (Телефон-биле). ССРЭ-ниң Дээди Советиниң чедиги сессиязының материалдарын Чөөн-Хемчик районнуң бүгү ажылчы чоннары бедик көдүрлүүшкүннүг таныжып турар.

Районнуң колхозтарынга, чурттакчылыг суурларга 617 ажыг кижи киржилкчилиг 63 кезек черге таныжылга хуралдары болган. Аңаа сөс ап чүве чугаалаан кижи бүрүзү сессияның шиитпирлерин бүрүн деткип турган.

Бүдүргеге, албан организация черлеринге болгулаан хуралдарга санал берген кижи бүрүзү үлетиңрнү болгаш тудугну эргелеп башкарар чорукту организастаарын улам ынай сайзырангайжыдар дугайында Хоойлуну түс-түс өөренип, амыдыралга боттандырарын хүлээнгеннер.

Күш-ажылдың организастыы эки

Чөөн-Хемчик районда «Октябрьның 30 чылы» колхоз ажыл-агый артелиниң тудуг бригадазы (бригадири Тодаштай) кыска үениң иштинде чурттаганың 26 бажыңнарын ажыглалга киирген. Ол ышкаш эрткен чылын чедир кылдынмаан 15 бажыңнарны база крышалаан.

Кандыг-даа ажылдың чедиишкиннинг бодуру хынамчалыг белеткелден болгаш организастыг удурттулгадан кол хамаарлыр. Бригада бо талазы-биле элээн ажылдарны чорүткан, тудуг материалдарын чогуур өйүнде белеткеп алган.

Бригадада күш-ажылдың организастыы эки тургустунган. Ажылдың темпизи, эки шынары дээш чарыш кижи бүрүзүн улам сорук киирип турар.

БИСТИҢ ОБЛАСТА

Кызылдың башкы училищезиниң сургуулдары экзаменнерге белеткенип турарлар.

Чурукта: училищениң 4 «б» курзунуң кончуг эки өөреникчизи Оолдар Хеймер-оолдуң күрүне экзамениинге белеткенип олурары.

Фото Д. Стал-оолдуу

Чадаана МТС-те

Чадаана МТС-тиң механизаторлары Октябрьның Улуг революциязының 40 чыл оюнга төлептиг ужуражырынга белеткенишаан, күш-ажылга темпилерни хүн бүрүде өстүрүп турар.

Чымчак чер андарылышкынынга шынчыткен трактор ажылдарының чартык чыл планын МТС күүсеткен.

Ленин аттыг колхозта ажылдап турар Иосиф Очаковскийниң удурткан № 5 трактор бригадазы часкы хову ажылдарын эгелээниниң баштайгы хүннеринден эгелээш, ажылдың бүгү хевирлеринге күш-ажыл талазы-биле үлегерлиг чоруун көргүскен.

Трактористер Сат Бегзи, Монгуш Дажы олар чартык чылдың сезон онаалдаларын күүсеткилээн. Ол ышкаш ол-ла бежки трактор бригадазының трактористери Николай Злыгостев, Михаил Пигалев чартык чылдың сезон онаалдаларын күүседип, ныка хөй кывар, чаар чүүлду камнап алган.

«Комсомол 30 чылы» колхозта ажылдап турар Сат Седипке удурткан № 4 трактор бригадазында тракторист Буулар Кадыр-оол ДТ-54 деп тракторга чартык чылдың бүдүрер ажыл онаалдазын күүседип, 1065 килограмм кывар чүүлду камнап алган.

Эш М. Николаевтиң бригадирлээни «Кызыл тараачын» колхозта ажылдап турар № 3 трактор бригадазының трактористери Буулар Мартыдай, Монгуш Эртине, Буулар Мөчекпен олар чартык чылдың сезоннуг онаалдазын чедиишкиннинг күүседип, аазн хөй кывар чүүлду камнап алган.

Чайгы семиртилгени шын организастаар

САМАГАЛДАЙ. (Телефон-биле). Ленин аттыг колхоз ажыл-агый артели Тес-Хем районда улуг колхозтарның бирээзи. Ооң чүгле шээр малы безин 25 муң ажып турар. Колхоз баштаар чериниң чоокта чаа болган хуралынга малды бо чылын организастыг чайлагладыр дугайында айтырыгны чугаалашкан.

Колхоз амыдыралында бо чугула кампания ажылынга белеткелдер организастыг чорутунуп турар. Кол чайлагларда кажаалар кылдынган, а чамдык черлерде ыланчыы сүт-бараан фермаларының хонаштарында бажыңнар база бар. Кодан малдарның одар солуп көжер хонаштары графикте тодаргай көргүстүнген.

Ленин аттыг колхозтуң малы бо чайын ындыг кол чайлагларга одарлатыннар: Шуурмакка 3500 хойдан аңгыда, ынайыстыг бода малдан аныяк база сувай 1600 баштыг чайлагладыр, Теректиг база Хараалыг хемнерге 300 чылгы, 260 инек болгаш 5000 хой; Деспең болгаш Серлик баштарынга 12 муң ажыг шээр мал, 380 чылгы болгаш 600 ажыг инек: Үстүү-Шынааның Кара-Хөлге 3600 хойдан аңгыда 460 инек, 2700 чылгы баар.

Моон-биле кады малчыннарның ыланчыы чайгы одарладыышкын үезинде материал-культурлуг негелделерин хандырарынга колхоз баштаар чери болгаш ында партия, комсомол организациялары ажыглаштын боттуг хемчеглерни чорудуп эгелей берген. Шуурмакта болгаш Оруку-Шынаада доктаамал магазиннер ажылдап турар, а аңаа немей Хараалыг-Хемге чаа магазин ажыдарынга белеткел барык доозулган. Ол ышкаш колхоз төвүнде турум кинону ажыглавышаан, районда көжер кинонуң көргүзүглерин чайлагларже угландырар. Колхозчу аныяктарның школачылар-биле каттышкан культбригадазын база организастап турар.

— Колхозчу малчыннарның болгаш зооветеринария ажылдакчыларының амгы кол кичээнгейи чайгы семиртилгени чедиишкинниң чорудары дээш белеткелче угланган — деп, колхоз даргазы эш Биче-оол дыннаткан. Бо хүннерде 4190 ажыг хойнуң дүгү кыргытынган. Ол ажылда МТС-тиң бирээзи-ле 12 хачылардыг 2 агрегаттары, колхозтуң 6 хачылардыг агрегады база колхозчу херээженнерден 80 ажыг кижи кол хачылардыг киржип турар. Малдың аарыг азы кадык байдалын шинчиир, кодан аайы-биле таарыштыр үзер хемчеглерни организастап турар.

Эрзин район Советиниң депутаты эш К. Биче-оол «Коммунизмче орук» колхозтуң мурнакчы малчыны. Малдың баш санын өстүрер, оон продуктулуун бедидер талазы-биле чыл-чылда-ла бедик көргүзүглерлиг болуп келген. Эрткен чылын 319 баш хойларның хураганнарын бүрүн камгалап алдынмаан, дүк кыргылдазының планын ажыр күүсеткен.

Эш Биче-оолдуң коданында 329 баш төрүүр хой бар, ам хураганнаан 210 хойнуң 215 хураганың менди дорүктүрүп турар.

Сөзү болгаш фотозу **Д. Седипкоотуу.**

Дүктү чидириг чокка ажаап алыры дээш

Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг колхозунуң малчыннары хоюнуң дүгүн чидириг чокка ажаап алыры дээш кыргылдага белеткелди багай эвес чорутканнар. Ыланчыы кыргыыр пунктунуң дериглгезин эки кылып, ында «дүктен 140 муң рубль орулганы киирээли!» деп лозунг аскан. Май 24-те баштайгы кыргылда хүнүнде 16 кижи кол хачызы-биле 234 хой кыргааш, 500 кг ажыг дүктү ажаап алган.

Кыргаан хоюнуң болгаш дүгүнүң учедун шын тургускан. Дүк ыгаары-биле тургускан тускай кижилер күрүнеге дужаарынга белеткеп турар. Артель баштаар чери хой кыргылдазын организастыг эрттирер сорулга-биле кыргылда нормазын, оон төлевирин бижээн көскү черде аскан. А авансыны 5 хонук санында берип турарын доктааткан.

Дүктү чидириг чокка камгалап алыры дээш социалистиг чарыш кыргыкчылар ортузунда калбарган. Агитаторлар беседаларны, номчулганы чорудуп, хана солунун үндүрүп турар.

Келир чылдың дүжүдүнге

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнуң байырлалынга белеткелдер дугайында СЭКП ТК-ның доктаалын таныжкан хуралынга Чадаана МТС-тиң механизаторлары тарылганы агротехниканың бедик негелделери ёзугаар доозарын хүлээнгеннер. Оларның хүлээлгези ажыл-ииш-биле дүжүп турар.

МТС-тиң № 7 трактор бригадазы «Коммунизмче орук» колхозтуң тарылгазынга ажылдап, тарылганы чедиишкиннинг доосканнар. Май 23-тен эгелеп келир чылдың тарылгазынга белеткел — чайгы чер андарылгазын чедиишкиннинг чорудуп турар. Бо чылын 900 гектар чер андарар планындан кааш-ла хүн 500 гектарны андарган. Механизаторлар Мательков, Монгуш, Сүге-Маадыр, Назыты олар ДТ-54 деп трактор-биле хүн онаалдазын 200 хуу чедир күүседип турар.

Часкы тарылганы организастыг эрттирзе-даа, чайгы чер андарылгазында улуг четпестер барын база айтыр херек. Ыланчыы Ак-Сүге, Арбай-оол, Оказ-оол оларның тракторлары болганчок-ла үрелиишкинге таваржып турар.

Куш ажылын сайзырадыры дээш

ЧАДААНА. («Шынның» корр.). Чөөн-Хемчик районда инкубатор станциязының ажылдакчылары Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга чедиишкиннинг ужуражыр, ыланчыы колхозтарны дагаа оолдары-биле хандырар дугайында кызымак ажылдап турар. Бо чылын 80 муң дагаа оглу дорүктүрар планындан 10 муңну хойну өстүрүп тарадыр деп шиитпирлеп алганнар.

Баштай үндүргени 14 муң дагаа оглун Улуг-Хем, Барын-Хемчик болгаш Чөөн-Хемчик районнарның колхозтарынга берген. Ийиги ээлчегде салганы 56 муң чуургалар ам частып үнер четкен. Колхозтарның куш ажылын сайзырадырынга станцияның ажылдакчылары улуг дузаны чедирип турар.

Моол аалчыларны уткуп алганы

Бистиң областың аныяктар фестивалынга кожа турар акы-дугма Моол Арат Республикадан аныяктарның төлээлери чедип келир деп дыңнадыгга Тываның бүгү ажылчы чону өөрээн. Моол аалчылар орук аайы-биле Өвүр, Чөөн-Хемчик, Чаа-Хөл болгаш Улуг-Хем районнарынга чораан болгаш фестиваль эртен эгелээр деп турда, майның 31-де, Кызылга чедип келгеннер.

Аалчыларны уткуп алыры-биле облуусовмунуң болгаш партия обкомунуң бажыңының баарында шөлге Кызылдың муң-муң ажылчы чоннары чыылган турган. «Бузулбас совет-моол найырал делгерезин!», «Моол улуска акы-дуңмачыл байыры!», «Аныяктарның бирги областъ фестивалының киржикчилеринге байыр!» деп лозунгуларны аскылап делгээн.

Шөлге чон улам-на көвүдеп турган. Хөгжүм байырлал маршын ойнаан, пионерлер болгаш комсомолчулар эргим аалчыларга чечектер тутсуулаан. Моол улустан чоруткан аалчыларны чыылганнар динмиттиг адыш часкаашкыннары-биле уткааннар.

Моол аныяктарның төлээлекчилерин уткуп алырынга холбаштырган митингини комсомол хоорбомунуң секретары эш Сабирзянов ажыткан.

Аалчыларга байырлыг сөстер-биле ВЛКСМ обкомунуң секретары эш Юнбуу, РСФСР-ниң алдарлыг артизи Бара-кыс Мунзук, Педагогика институдунуң студентизи Сат Мөнге, дааранычы Монгуш Сенис-кок болгаш № 2 школаның өөреникчизи Монгуш олар чүве чугаалааннар. Олар Тываның аныяктарының мурнундан моол аныяктарга изиг байырын чедирген болгаш Совет Эвилелиниң база акы-дугма Моол Арат Республиканың найыралын болгаш кады ажылдажылгазын моон соңгаар-даа улам быжыглаарынга боттарының белеткин илередип чугаалааннар.

Моол аалчыларның мурнундан митингиге аревэниң Успа-Нур аймак комитетиниң бирги секретары эш Балзан чүве чугаалаан.

— Тыва автономнуг областың ажылчы чоннары, эргим эштер, моол аныяктарның мурнундан силерге изиг байырны чедирерин чепшээреп көрүнер —деп ол чугаалаан.

Тыва аныяктарның фестивалынга киржири-биле бисти чалаанынга бис кончуг өөрээн бис деп ол чугаалаан. Оон ыңай, Тыва областың чамдык районнарынга кончуг сонуургалдыы-биле чоруп, социалистиг чаартылгаларның талазы-биле ажылчы чоннарның чедиишкиннери-биле таныштывыс дээрзин ол чугаалаан.

Эш Балзанның оон ыңай чугаалааны:

— Эргим эштер! Силерниң кайгамчык эки областыңарга бистиң чедип келгенивис бистиң чуртувуска Климент Ефремович Ворошиловтуң чедип келгени-биле холбажып турар. Эш К. Е. Ворошиловка Моол Арат Республиканың Маадыры деп атты чоокта чаа бистиң чазаавыстың тывысканы болгаш аңаа Сухэ-Батор орденин база Маадырның демдээ—Алдын сылдысты тывысканы бисти кончуг өөрүп турар.

Успа-Нур аймактың ажылчы аныяктары бистер, бүгү моол улус-биле бир дөмей, бистиң чуртувуска найыралдың абсеткилдиг дузаламчызын болгаш деткимчезин көргүзүп турары дээш Совет Эвилелин сеткилдиң ынаа-биле көрүп турар бис. Совет улустуң дузаламчызының ачызы-биле бодувустуң чаа амыдыралывысты улам экизи-биле тудар бис дээрзинге бисте чигзиниг чок.

Оон соонда эш Балзан, баштай тыва дыл кырынга, оон соонда орус дыл кырынга: «Моол болгаш совет аныяктарның үзүлбес найыралы делгерезин!» деп лозунгуну салган.

Митинг доозулган, ынчалза-даа чүректиң ханызындан уткуушкунга сеткили хайныган кызыгчылар шөлге таравайн үр туруп турганнар.

Чурукта: 1 Моол төлээлериниң бирги область фестивалынга келгени, 2. Моол аалчылар-биле ужуражыышкын митингизи.

Ленинниң чурттап турган черинде

Петроград талазынын Ленин кудумчузунда (мурнунда Широкий деп турган) № 48/9 бажың Ленинградтан өске-даа черлерге шаглан тура билдингир. Мында А. И. Ульяновавың болгаш оон ашаа М. Т. Елизаровтуң аален турганы № 24 квартирага, даштыкыдан ээп келген үезинден эгелээш чажыт ажылче кирген-жеге, 1917 чылдың апрель 4/17-ден июль 5/18-ке чедир Владимир Ильич Ленин чурттап турган.

1927 чылда, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 10 чылының бүдүүзүнде, ол квартирага В. И. Ленинниң музейин ажыткан. Оортан эгелээш, чыл бүрүзүнде он-он муң совет кижилер болгаш даштыкы өннүктер ол төөгүлүг черни көрүп турарлар. Ажылчы чоннарның баштыңчызы болгаш башкызы, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының организакчызы болгаш удуртукчузу Ленинниң дугайын мында бүгү чүве чугаалап турар. Оон-биле кады, мында чүве бүрүзү Ленинниң амыдыралы бөдүүн, биче сеткилдиг кижи кылдыр көргүзүп турар.

Ленинниң бодунуң бижээн холдунуң уңгу-биле, Ленинниң чүүлдерин парлагылап каан «Правданың» ёзулуг номерлери-биле, 1919 чылда парлап үндүрүлгээн оон брошюралары-биле, Владимир Ильичиниң бодунуң эдилеп чораан чүүлдери-биле көрүкчүлер ханы сонуургалдыг таныжарлар.

Торнео деп кызыгаар черден Петроградче, бодунуң угбазы Анна Ильиничнаже В. И. Ленинниң: «Понедельникте дүне чеде бээр бис, «Правдага» дыңнадып көрүнер. Ульянов» деп телеграммазының чуруузу тыртырып каан хоолгазы көрүкчүлерниң кичээнгейин хаара тыртып келир.

Финлянд вокзалдың шөлүнге Ленинниң ажылчыннарның болгаш солдаттарның ниит, өөрүшкү-биле уткаанының өйүн көргүскен, чурукчу Моравовтуң чураан чуруун тыртырып кааны көстүп турар.

Ак маны самбырада В. И. Ленинниң бодунуң бижээни «Апрель тезистериниң баштайгы демдеглелдери» деп чүүлдүң чурукка тыртырган хоолгазын делгээн. Ону шупту-ла бир саазынның дөрттүң бир кезиинде бижээн, ынчалза-даа социалистиг революцияның тиилелгези дээш демиселдиң гениалдыг планын мында өнирген.

Эн чугула сорулганы шиитпирлээринче—социалистиг революцияның талазынче массаны чаалап алырынче партия вирипкен. Партияның масса хээш демиселин Ленин баштаан. 1917 чылда ол петроград ажылчыннарның мырыңай ортузунга, солдаттарның болгаш матростарның аразынга туруп турган. Петроградтың фабрикаларының болгаш заводтарының ажылчыннарының хөй муң кижилерлиг митингилеринге, массалыг съездилерге болгаш конференцияларга Ленинниң чугааларын квартира-музейниң элээн каш делгелгелери көргүзүп турар.

1917 чылдың май 12-де амгы үениң дугайында оларга Ленинниң чугаалаан чугаазын Путилов заводтуң ажылчыннары кайы хире кичээнгейлиг-биле дыңнап турганын чурукчу Бродскийниң чуруундан тыртып каан чурук көргүзүп турар. Чурукчу Васильевтиң чуруу тараачыннар депутаттарының I Бүгү-россий хуралынга Ленинниң чугаазын көргүзүп турар.

Ленинниң квартиразын көргеннер Ленинниң ажылга кайгамчык улуг чүткүлдүүнге карак-биле бүзүрээр. Партияның бүгү ажыл-чорудулгазын хүн-бүрү удуртупушаан, оон-биле кады массаларның мурнунга ол барык хүнүнүң чүве чугаалап турган. Чүгле апрельде болгаш майда ажылчы чоннарның хуралдарынга болгаш митингилеринге 28-тен ажыг эвес чүве чугаалаан. Оларның хөйүнге 10—12 муң кижилер олуржуп тургулаан. «Правданың» редактору турганн, аңаа чүүлдерни Ленин хүнүн бижип турган, ол бижирде, чамдыкта чаңгысты эвес, харын хүнде элээн кашты бижиир. Ол бүгү аңаа улуг куженишкиннерни үндүрерин негеп турган. Ол үеде Владимир Ильичиниң оон төрелдери бүгүн хүн-хүнү-биле көрбес турган деп Н. К. Крупская сактып турар: ажылче ол эртен эрте чоруур, орай дүне чанып келир, а даартазында ол база-ла бажыңынга чок болур. Хонук-хонуу-биле ындыг янзылыг.

Боду чеже-даа чайы чок турган бол, Ленин угаангыр, сергек, чугаакыр кижи чораан. Партияның Төп Комитединиң кежигүннери-биле чергелештир аңаа ажылчын-большевиктер база үргүлчү Ленинниң квартиразынга бо-ла чеде бээрлер. Олар-биле Ленин чазык, үр чугаалажыр турган.

Бир ындыг ужуражылга дугайын Сан-Гали заводтуң ажылчыны турган И. А. Овсянников чугаалап турар, бо ажылчын өске ийи эштери-биле кады Ленинниң хурал соонда бажыңынга чедир үдеп чораан. Шак ораайтаан болза-даа, Владимир Ильич Ленин оларны бодунга чалай берген, шайладып, шөлээни-биле үр чугаалашкан. Аалчыларны үдеп чорудуп турган, Ленин болза оон бодун үдээни дээш оларга четиргенин илередип, оларның кижи бүрүзүнүң холдарын туткаш, чедиишкиннит ажылдаарын күзээн.

Большевиктер партиязының болгаш оон баштыңчызының ханы чажыт ажылдаарынче кирер ужурга таваржы бергени июльдуң эгезинде болгулаан хайнышкынның болуушкуннарның болуп тургулааның квартира-музейниң көрүкчүлери мында делгээн чүүлдерден сүрүштүр көрүп ап болур.

...Массаларга большевиктерниң салдары дүргени-биле өзүп турган. Революсчу большевикчи лозунгуларның адаа-биле Петроградка күчүлүг чыскаал болган июньнуң 18-те ол онза тодаргай апарган.

Мындыг чурук бар. Чыскаалган ажылчыннар: «10 министрлер-капиталистер чок болзун!», «Бүгү эрге-чагырганы ажылчыннар, солдаттар болгаш тараачыннар депутаттарының Советтеринге!» деп лозунгуларны туткулап алган чоруур.

А неделя эртпен соонда найысладыя Нева болгаш өске-даа кудумчуларынга эраатанзыг боолаашкыннар үнген. Ол дээрге ажылчыннарның болгаш солдаттарның июльда болган тайбың чыскаалын каржыланган контрреволюция боолап турганы ол.

Июльдуң 5-те даңгаар эртен Ленинниң квартиразынга Я. М. Свердлов чораан. «Правданың» редакциязының болгаш типографиязының бажыңын дүне юнкерлер болгаш казактар үрегдеп каапканнар дээр дугайын Ильичиге ол чугаалаан. Оон өске большевикчи организацияларны база үрегдегилээн. Ол дүне Владимир Ильич «Правданың» редакциязынга ажылдап турган болгаш чүгле аас-кежиктиг душ болуп, халдаашкын мурнунда үжен минута бурунгаар оон чоруй барган турган. Орта-ла чажыт байдалче шилчиир деп шиитпир хүлээп алынган. Я. М. Свердлов бодунуң сугта өтпес тонун Ленинниң эктинге кедир каапкан болгаш орта ол шии-биле ээп келбези-биле Широкий кудумчузунда квартираны олар ийилээ кагган чорупканнар.

Ийи хонганда ол бажыңга контрразведканың боо-чепсектиг отряды чаза таварып кирип келген. Олар Түр чазактың дужаалы-биле Ленинни тудуп алыр дээш келгеннер. Ленинни дилээр дээш, юнкерлер квартираның бүгү-ле булуннарын артырбайн чиндип, чымчак чүүлдерни чыдалар-биле деже шашкылап турганнар. Бажыңның кыры, адаа, дашты дээш, дилевээн чери-даа чок. Елизаровтарга бажың ажылдакчызы болуп турган бижик билбес кедээ уруг Аннушка дээрге, чемненир черге үжег чоруп турда, юнкерлерниң чиндилгезинге килеңнээш, кыжырыг-биле: «суугу иштин база көрүңер, ында-даа чүү-бир кижи олуруру чадавас» диген. Юнкерлер ажынып калчаараашт, бажыңның ээзи М. Т. Елизаровту, Н. К. Крупскаяны болгаш Аннушканы туткулап алгаш барганнар.

Социалистиг революцияның улуг баштыңчызының Широкий кудумчуга туруп турганының дугайында тураскаалды оон соондагы чылдарның хайнышкынныг болуушкуннары чолуп каавытпаан. В. И. Ленинниң мөчээниниң соонда ол кудумчуну оон ады-биле адааш, а оон чурттап турганы квартираны музей кылып каан. Ленинниң төрелдериниң дузаламчызы-биле беш өрээлдерниң ийизин: Ленинниң өрээлин болгаш столованы мурнуку хевээр кылдыр катап кылып кагган.

Елизаровтарның квартиразынга Владимир Ильич болгаш Надежда Константиновна олар, Ленинниң авазы—Мария Александровна Ульяновапың шаанда чурттап турган өрээлин ээлеп турганнар.

Ол өрээлдиң иштики байдалы бодунуң бөдүүнү-биле кижиниң кичээнгейин тыртар бээр. Ажылга болгаш кыска дыштанылгага эң-не чугула чүүлдер мында бар. Сонга баарында чүве бижиир стол бар, орта Ленин дүнеги шактарга бодунуң гениалдыг чогаалдарын бижип турган. Ол улуг эвес столга олуруп алгаш, үш айларның дургузунда 150 чүүлдерни, элээн каш брошюраларны болгаш өске-даа чогаалдарны Ленин бижээн.

Ханада ийи аастыг шкаф турар. Орта чедип келгениниң баштайгы хүннеринде-ле оон бодунда болгаш Надежда Константиновнада идик-хеп хөй эвес-тир, оларны кадагларга аскылап каап болур, а номнарны, солуннарны көрүмнүг тургузар херек, ынчангаш шкафты номнарга таарыштырып алыр-дыр деп Владимир Ильич чугаалаан. Шынап-ла ол шкафты номнар, солуннар чыдарынга таарыштыр кылып алганнар.

Ленин аваа-ла демир орунга удуп турган, шугланыр чүвези солдат шепкенинден чоорган. Н. К. Крупскаяның орну база ындыг бөдүүн. Столдуң солагай талазында азыгта өңгүр үгүлзалап дараан шывыглыг чымчак сандай турган. Ол сандайны өг-бүлеге «кырган-аваның» дижир турганнар, чүге дээрге Ленинниң авазы амыдыралының сөөлгү чылдарында орта олуруп алгаш аргып, дааранырынга ынак турган. Ол сандайны ынак авазының дугайында тураскаал кылдыр Ленин камныг кадагалап чораан болгаш 1918 чылда Москваже көжерде ону бодунга ап алган.

Музейде ийиги өрээл—столовая. Мында байдал база-ла Ленинниң өрээлинде ышкаш бөдүүн. Елизаровтарның чемненир столу хевээр арткан. Ол столга большевиктер партиязының ТК-зының кежигүннериниң чөвүлел хуралдары Ленинниң удуртулгазы-биле болгулап тургулаан, орта революцияның чугула айтырыгларын шиитпирлеп турган.

Ындыг чөвүлел хуралдарның бирээзиниң дугайын Н. И. Водвойский сактып турар. 1918 чылдың июнь 18-те чыскаалдың соонда ТК-ның кежигүннери болгаш Водвойский (партияның ТК-зының чанында Шериг организациязының удуртукчузу турган) Ленин-биле кады Широкий кудумчузунга чөвүлел хуралга чеде бергеннер. Улус шупту шагзыраан, ынчалза-даа өөрүшкүлүг тургулаан.

Бир чыскаалчының белекке бергени улуг эвес тулуу кызыл чечекти Ленин бажыңынга эккелген. Мария Ильинична Ульянова ол чечекти столдуң ортузунга салып каан, ынчангаш революсчу массаларның чоокта чаа болуп эрткен чыскаалының дугайын ол чечек чөвүлел хуралдың киржикчилеринге сагындырып турган.

...Сайгылгаанның өңгүр кааста лгалыг лампаларын столдуң үстүнде азып каан. Он талада сонга чанында Ленинниң ажыглап турган сава-саңгазын суккулап каан элгүүрге турар.

Ол үениң чамдык херекселдери, чижээ, сандайлар болгаш сыртыктарлыг диван артып калбаан, оларның хоолгаларын ында делгээн. Сөөлгү үеде квартира-музей чайганып турар кресло-сандай-биле-баян, Ленин орта олуруп алгаш, дыштанылганың кыска шактарында төрелдери-биле чугаалажып, чамдыкта бодунуң ынак музыка чогаалы пианинога дуңмазы Мария Ильинична ойнап бээрге ону дыңнап турган.

Улуг Октябрьның дөртенги чылында В. И. Ленинниң квартира-музейинге экскурсантыларның барып турары көскүзү-биле күштелген. Орта ажылчыннар, колхозчулар, албан-хаакчылар, студентилер, школачылар баргылап турар. Оларның аразында ленинградчылар болгаш москвачылар-даа, сибирьжилер болгаш уралчылар-даа, украиннер болгаш казахтар-даа, армяннар болгаш узбектер-даа — бистиң делгем Төрээн чуртувустуң хөй улустарының төлээлекчилери бар. Борта даштыкылар база ховар эвес чоргулаар. Ленинниң квартиразы-биле көрүкчүлер ханы сонуургалдыг таныжып турар. Улуг Ленинге, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга хамаарышкан чүректиң ханызындан чылыг сөстерни демдеглел дептеринге хөй кижилер чоруурда бижигилеп каарлар.

«...Улуг болгаш оон-биле кады ындыг кончуг бөдүүн кижи болур Ленинниң биче сеткилдиг чурттап чорааны бисти кайгатты»,—деп Ленинградтың Володарский аттыг дааранылга фабриказының ажылчыннары бижип турарлар.

«...В. И. Ленин-биле холбашкан черлерни биске оон артырып кааны дээш партияга четтирдивис. Улуг Ленинниң биче сеткилдиинге, бөдүүнүнге бодал-сагыжывыстың ханызынга чедир сеткилдивис хайынды»,—деп Ленинградтың далайның садыг флодунуң ажылдакчылары бижип турарлар.

Шериг далайжылары—балтийжилерниң бижип турары: «...Революцияның улуг гениинниң чырыткылыг овур-хевири бистиң угаанывыска кезээде артып калыр. Далайжылар бистер, бистиң күрүневистиң күчүзүн чайгылыш чокка быжыглаар бис».

Бөлук кыдат студентилер демдеглел дептеринде мындыг сөстерни бижип каан: «...Бис борта кайгамчык өөрүшкүнү бодап турдувус, улуг Ленинниң чүрээниң соруушкунун, оон чугаазын дыңнаан, оон ажылының түңнелдерин көрген ышкаш болуп турдувус».

Кызыл хилин-биле шап каан ол улуг эвес дептерде хөй санныг бижээн чүүлдер болза Ленинниң тураскаалынга кызыгаар чок хүндүлел болгаш мөңге ынакшыл-биле, оон улуг, делегейни чаартып турар өөрениинге кызыгаар чок бердингени-биле тынып турар.

А. РЕЗЦОВ,
В. И. Ленинниң квартира-музейиниң эргелекчизи.
Ленинград хоорай.

Хоорайлар чаагайжыдылгазы

1957 чылда Кызылдың коммунал тудуглары болгаш чаагайжыдылгазы

СЭКП-ниң Төп Комитеди болгаш Совет чазак Тыва областың экономиказын болгаш культуразын хөгжүдеринче хүн бүрүнүң кичээнгейин салып, улуг дузаламчыны көргүзүп келгениниң түңнелинде областың амыдыралында хөй-хөй чаартылгалар болган. Чаагайжытынган чаа колхозчу суурлар тургустунган, Тывада эрги суурлар болгаш хоорайлар чаагайжыдыр чаартынып турар. Тыва областың төвү—Кызыл хоорайның чаагайжыдылгазынга болгаш тудугларынга чыл келген тудум-на хөй-хөй акша-хөреңгини тускайлап берип турар.

Бо чылын Кызыл хоорайның коммунал бүдүрүлгелериниң, чурттаалга бажыңнарының тудугларын чорударынга болгаш хоорай чаагайжыдылгазының ажылдарын боттандырарынга 16 миллион ажыг рубльди чарыгдаар. Кызылдың паротурбиналыг электростанциязының тудуунга болгаш оон баштайгы ээлчээн ажыглаалгага киирерингe чеди миллион рубльди берип турар. Ол акша-хөреңгини августуң 1-ге чедир шиңгээдип, 2500 киловатт күчүлүг баштайгы котёлду болгаш турбинаны бо чылдың октябрьның 1-ге чедир ажыглаалгага киирерин тудугжулар болгаш монтажчылар хүлээнип алган ажылдап турарлар. Хоорайны электри энергия-биле хандырарын ол үндезини-биле экижидер.

Ындыг болза-даа, ол тудуг шөлүнде (участоктуң начальниги эш Нормерков) ажылдың амгы үеде чоруп турар темпизи ук хүлээлгелерниң чедиишкинниг күүсеттинерин хандырып шыдавайн турарын демдеглээр херек. Ол тудугга 250 кижи ажылдаар ужурлуг турбуже, ам ында чүгле 140 кижи ажылдап турар. Тудугга эргежок чугула херектиг демир, ыяш, дилген маңзылар болгаш өске-даа чамдык материалдар чедишпейн турарының хараазы-биле монтажчылар ам безин кылыр ажыл чок болуп турары ховар эвес.

Шакта 80 куб. метр суг дамчыдар күчүлүг хоолайның тудуу ам ийи чыл үргүлчүлеп келген. Ол ажылды областың коммунал ажыл-агыйының септелге-тудуг конторазының коллективи (контораның начальниги эш Галяс) чорудуп турар. Бо чылын ол ажылды үргүлчүлеп чорударынга 950 муң рубльди үндүрүп берген. Тудугжулар ук ажылды бо чылдың иштинде доозарын хүлээнген.

Бо чылын хоорайга хеп аймаа чүүр комбинаттың тудуун эгелеп чорудар, аңаа бир миллион рубльди үндүрүп берген. Хоорайның чаагайжыдылга конторазы Енисейниң он талакы эриинде чаа парикмахерскаяның тудуун доозуп турар болгаш асфальт-бетон заводунуң тудуунче эгелеп кирипкен, ол заводтуң бирги ээлчээ бо чылдың ийиги чартыында ажыглаалгага кирген турар ужурлуг. Ынчангаш, хоорайда коммунал ажыл-агыйның чаа бүдүрүлгелериниң тудугларын кылырынга 9 миллион ажыг рубль чарыгдатынар.

1957 чылда чурттаалга бажыңнары 1956 чылдыңынга деңнээрге ийи катап хөй туттунар болгаш ажыглаалгага кирер. Ниитизи-биле бо чылын хоорайга 9324 дөрбелчин метр шөлдүг 95 чурттаалга бажыңнарын тудуп тургузар, оларны кылырынга чарыгдаар хөреңгилер 12 миллион 700 муң рубль болур. Чүгле коммунал ажыл-агый чериниң күжү-биле бо чылын чурттаалга бажыңнарының тудуунга 2835 муң рубльди чарыгдаары көрдүнген.

Ленин кудумчузунда 16 аал иштиг чурттаар үш каът бажыңның тудуун бо чылдың июль 1-де доозар болгаш 18 аал иштиг чурттаар бажыңның тудуунче эгелеп кирер ужурлуг турбуже, тудуг шөлүнде (участоктуң начальниги эш Бутанаев) ажыл кончуг оожум темпилиг чоруп турар.

Коммунал бүдүрүлгелериниң ажылдакчылары бо чылын чурттаалга бажыңнарының тудугларын боттарының күжү-биле чорудар деп улуг хүлээлгелерни боттарынга алган. Ындыг арга-биле хоорайның барык талазынга ниитизи-биле муң ажыг дөрбелчин метр шөлдүг үш-үш квартиралыг 21 чурттаалга бажыңнарын тудуп тургузар. Областың коммунал ажыл-агыйының септелге-тудуг конторазы ындыг он беш бажыңнарны тудар. Ол бажыңнарга чурттаар эштер ук бажыңнарның тудуунга идепкейлиг киржип турарын онзалап демдеглээр херек. Ол чорук ажылдың шынарлыг болгаш дүрген темпилиг болурунга дыка ажыктыг болуп турар. Бо чугула болгаш ажыктыг үлегерни хоорайның өске чамдык бүдүрүлгелеринде база албан черлеринде нептеретпейн турары дыка хомудаачыг.

Хоорайның чурттаалга бажыңнар эргелелиниң чурттаалга фондузун алгыдарынче болгаш бажыңнарны септээринче бо чылын улуг кичээнгейни салып турар. Чурттаалга бажыңнарының кол септелгелерин чорударынга 550 муң рубльди чарыгдаар, 242 өг-бүлелер чурттаар 22 бажыңнарны септээри ам негеттинип турар, оон аңгыда Степная болгаш Дружба кудумчуларында 108 өг-бүлелер чурттап олурар чаа туткан чурттаалга бажыңнарының кол болгаш өске-даа үүрмек септелгелерин чорудар. Ындыг турбуже, хоорайда септелгелер ажылы дыка оожум чоруп турарын демдеглээр херек.

Хоорай чаагайжыдылгазының ажылдарынга бо чылын ниитизи-биле 3 миллион 670 муң рубльди чарыгдаар. Кызылдың Чүлдүм, Комсомольская, Интернациональная, Дружба кудумчуларынга база Красноармейская кудумчунуң чамдык черлеринге оруктар сайлаашкынның ниитизи-биле 50 муң дөрбелчин метр хире хемчээлдиг шөлге чорудар. Оон аңгыда Интернациональная, Красноармейская, Дружба кудумчуларынга чеди километр хире узун хемчээлдиг тротуарларны (чадаг улус оруун) асфальтылап кылыр. Кызыл хоорайны чаагайжыдар талазы-биле бо хире улуг хемчээлдиг ажылдарны боттандырар турбуже, хоорай чаагайжыдылгазының конторазы (начальниги эш Амелин) дыка четпес ажылдап турарын демдеглезе чогуур.

Эриктер быжыглаар болгаш хоорайның тулаалыг черлерин кургадыр ажылдарга бо чылын 700 муң ажыг рубльди тускайлап берген, хоорайның чөөн талазында дамбаның тудуу ам дооступ турар, оон даараазында хоорай мурнунда тулааның суун Тоннас-Сугже аксып киирер коллекторну дерип кылыр.

Хоорайны ногаанчыдарының талазы-биле бо чылын улуг ажылдарны чорудары негеттинип турар, ол сорулгага 400 муң ажыг рубльди чарыгдаар. Төрээн хоорайывыстың тудугларынга болгаш чаагайжыдылгазынга идепкейлиг киржири хоорайның бүгү ажылчы чоннарының патриотчу хүндүлүг хүлээлгези. Ынчангаш, тудуг болгаш чаагайжыдылга ажылдарынче хоорайның бүгү ажыл-ишчилерин эвилелдээри бүдүрүлгелерниң болгаш албан черлериниң удуртукчуларындан, ында партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларындан негеттинип турар.

Кызыл хоорайны сайзырадыр талазы-биле мурнувуста туруп турар улуг сорулгаларны чедиишкинниг шиитпирлеп, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга чедиишкинниг ужуражылынар!

С. ГОЛУНОВ,
хоорайның коммунал ажыл-агый чериниң эргелекчизи.

Бистиң хоорайывыс чаагайжып турар

Сөөлгү чылдарда Чадаана хоорай тудуг суурж улга болгаш ногаанчыдылга талазы-биле элээн сайзыраан. Чыл бүрүде-ле бүдүрүлге, албан организация черлериниң болгаш чурттаалганың он-он чаа тудуглары немежип, кудумчуларның ол-бо талаларында тарып олурткан чүс-чүс ыяштар, чараштыр кылган кажаа херимнер хоорайны улам каастап турар.

Чүгле 1956 чылда безин Чадаана хоорайның чурттакчылары 100 ажыг чурттаалга бажыңнарының тудуун доозуп ажыглаалгага киирген. Хоорайга аъш-чемниң болгаш калбак херегледиң барааннарын садыглаар 2 магазиннер база пекарня ажыттынган. Чадаана МТС-тиң күжү-биле чаа клуб база туткан. Ук клуб районнуң амгы культура бажыңындан 2 катап хөй олуттарлыг. Хоорайның коммунал ажыл-агый чери эки шынарлыг чунар бажыңның тудуун доозкаш, ажыглаалгага киирген.

Хоорайны ногаанчыдарының айтырыы бисте бүгү улустуң херээ болу берген. Улуг-даа, бичии-даа чурттакчы кижи бүрүзү төрээн хоорайның чаагайжыдылгазынга бодунуң улуг хуузун киириштирер ниит күзел-биле ажылдап турар. 6 хире чылдар мурнунда Чадаана хоорайның төвүнге хоорай чурттакчыларының хаваннары болгаш саар инектери ында хааа «селгүүстеп» кылаштажыр, ажык шөлчүгеш турган. Ам ол шөлчүгешти ногаан арыгжыгаш—кайгамчык чаражы садчыгаш тургустуна берген. Чүгле эрткен 1956 чылда безин Чадаана хоорайда 4 муң чыгам ыяштарны тарып олурткан.

Тудугжулар болгаш хоорайның чаагайжыдылгазы бо чылын онза хайнышкынныг. Чүге дээрге Улуг Октябрьның 40 чылы болур байырлалынга хоорайның бүгү чурттакчылары эки шынарлыг квартиралар-биле четче хандыртынган турзун дээш, бистиң төрээн хоорайывыс ногаан ыяштар-биле болгаш чечектер-биле шыптыгып турзун дээш бүгү-ле хемчеглерни ап турар бис. Чүгле эрткен чазын 4 муң чыгам ыяштарны тарып олурткан болгаш 360 дөрбелчин метр хемчээлдиг черге чадаг хериминерни кылган. Хоорайның суггарылга системазын чурумчуткан. Чадаана хоорайның дал ортузу-биле хап бадып чыдар буганың суун квартал сабыңга четчир кылдыр таарыштыр хуваап, хоорай иштиниң суггарылга системазын чурумчуткан. Хоорайның ногаанчыдылгазынга эң идепкейлиг киржип турар бүдүрүлге, албан организация черлериниң коллективтерин база айтыры чугула. Чижээ: Чадааның машина-трактор станциязының коллективи (директору Навознов, партия эге организациязының секретары Шириндииви) чүгле эрткен чазын безин МТС девискээринде 400 ажыг ыяштарны тарып олурткан болгаш чадаг херим кажааларын кылган. Ол ышкаш район эмнелгезиниң коллективи 200, үрүглар сады 150 ажыг ыяштарны тарып олурткан болгаш эки ажаап өстүрүп турарлар.

Хоорай иштинде чадаг улус аргыжар болгаш машина-оруктарын эде кылыр талазы-биле база биче эвес ажылдар кылдынган. Бо чылдың эгезинден бээр 8 чаа көвүрүглерни туткан болгаш 180 дөрбелчин метр хемчээлдиг оруктарны септээн. Амгы үеде хоорайда орук тудуунуң он шиитпирлиг хүннери чоруп турар. Хөй-ниитиниң күжү-биле, Чадаана хоорайның кол кудумчузу болур Сталин аттыг кудумчуну Октябрьның 40 чыл оюнуң байырлалының бетинде асфальтылап доозар кол сорулга салдынып турар.

Бистиң районнуң колхозчу тудугжулары бо чылын колхозчу өреге бүрүзүн чурттаалга бажыңы-биле бүрүн хандырарын хүлээнмишаан, областың эр, херээжен бүгү колхозчуларын социалистиг чарышка кыйгырган. Чадаана хоорайның чурттакчы чону, ажылчын, албан-хаакчылары хоорай чаагайжыдылгазының болгаш чурттаалга тудугларының талазы-биле областың өске хоорайларындан болгаш район төптеринден чылып калбазын база хүлээнип турарлар. Хоорайның коммунал ажыл-агый чериниң чанында тудуг септелге конторазы бо хүннерге чедир 4 чурттаалга бажыңнарының тудуун доосган болгаш ам 11 чурттаалга бажыңнарының тудуун чорудуп турар.

Оон-биле кады бистиң ажылывыста бар чамдык четпестерни демдеглээри чугула. СЭКП ТК-ның декабрь Пленуму эрткениниң соон дарый СЭКП-ниң Чөөн-Хемчик райкому болгаш райкүүском чамдык албан черлерин таарыштыр көжүргеш, хосталган бажыңнарны чурттаалгага дужаар дугайында элээн ыттыр чугаалажып эгелээн. Бо талазы-биле тодаргай план безин бижиттинген турган. Ынчалза-даа ол чугаалажылгаларының түңнели чок доозулганы хомудаачыг. Бо чугула херекти бисте ам кым-даа сонуургавайн турар.

Хуузунда чурттаалга бажыңнары тудуп турар ажылчын, албан-хаакчыларга бүгү таланың деткимчезин көргүзери хоорккүүскомнуң хүлээлгези болур. Чадаана хоорайда тудугларның хөй-нуруузу хуузунда тудутлар болуп турар, а ынчалза-даа хоорккүүскомнуң талазындан чүгле бажыңны кана тудуп болурун чөпшээреп турар боордан башка хуу тудугжуларга тодаргай дуза чедирбейн турар, оон түрүк бо чылын ындыг арга-биле чеже бажың туттунарының тодаргай саны безин билдинмес.

Бистиң практиктиг ажыл чорудулгазында бар болуп турар бо-даа, өске-даа четпестерни дарый узуткап, Улуг Октябрьның 40 чыл байырлалынга тэлептиг ужуражыр дээш улуг кужениишкинниг ажылдаары чадаанажыларның мурнунда хүндүлүг хүлээлгези.

М. РАДЫГИН.
Чадаана хоорай Сэвединиң даргазы.

Малын организастыг чайлагладырынга

АКЫЖАК. (Телефон-биле). Кандыг-даа ажылдың чедиишкинниг болуру хынамчалыг белеткелдиң болгаш организастыг удуртулгаан чугула хамааржыр. Чаа-Хөл районда Сталин аттыг колхоз кыштагладыышкынга эки белеткенгенинден малы хүр чыл ашкан. Чайын күрүкке семиртген мал кынка шыдамык, продуктулуу-даа бедик болурун практика улам-на бүзүредип турар.

Мал чайлагладырынга белеткел талазы-биле бир чугула ажыл болза, хөй кыргылдаазы болур. Ол ажылды чогуур өйүнде чедиишкинниг организастаары дүкту чиирииг чокка ажаап алырын база хандырар. Колхоз баштаар чериниң даргазы эш Балчый-оолдуң редакцияга дыңнатканы болза:

— Бо чылын бистиң колхоз беш муң ажыг хойнуң дүгүн болгаш дөрт муң хире өшкүнүң чөөгүн ажаап алыр планныг. Бо ажыл бисте май 28-те эгелээн. Часкы донат аазэн хүннерде улажып, кыргылдааны орайтаткан болза-даа, ажылдың темпизи сөөлгү хүннерде багай эвес болуп, дөрт-ле хүн безин 1500 ажыг хойнуң дүгүн кыргаан.

Колхоз малын Бистиг-Кара, Чаа-Хөл бажы, Урбун, Кара-Туруг чайлагларынче одарлаалыр. Колхоз баштаар чери дуржулгалыг малчыннарны түс бүрү быжыглаан, оларның хонаштары графикте база айыттынган. Июньнуң 10-га чедир бүгү малды чайлагтаткан турар.

Колхозчу малчыннар амгы үеде хөй кыргылдазын чоокку хүннерде доозары дээш чүткүлдүг ажылдап турар. МТС-тиң чорудуп бергени 6—6 хачылаарлыг ийи агрегаттарынан аңгыда колхозчу херээженнерден 50 кижи хол хачыларлыг база ажылдап турар.

Колхозтуң тудугжуларында

Тес-Хем районнуң Ленин аттыг колхоз ажыл-агый артелиниң тудуг бригадазы ийи звенода үстүп алган ажылдап турар. Звенолар бо чылын 7 тудугнуң кол тудуун доосқан болгаш 5 тудугну ажыглаалгага киирген.

Чайнааның 6 кижи составтыг звенозу үш аал иштиг чурттаар бажыңны, узуну 18 м, дооразы 8 м бир кажааны тудуп ажыглаалгага киирген. Звено мурнакчы ажылдааш 650 рубльди немелде телевирге алган. Ол звенонуң бызанчылары Күнзегеш, Допчун-оол, Танов олар хүн нормазын үргүлчү 2—3 катап күүседип турарлар.

Звенолар бот-боттарының аразында социалистиг чарыштыг. Звенолар алган хүлээлгезин Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнуң байырлалының бетинде күүседир дээш ажылдап турарлар. Мыйлааның удуртказы звено 2 чурттаалга бажыңын, бир чунар бажыңны ажыглаалгага киирген. Бо звенода мурнакчылар база хөй. Комсомолчу аныяк бызанчылар Доспан-оол, Серен-оол, Борбак-оол, Күңгаа олар тудуг ажылынга эки мергежип, үлүг нормаларын дыка ажыр күүседип турарлар.

Звенолар социалистиг чарышка алган хүлээлгелерин күүседип турарлар. Ынчангаш Шайланның звенозу немелде телевирге база 650 рубльди алган. Немелде телевирни тургусканы колхозта тудугнуң темпизин дүргедедир арганы берген.

С. СЫРАТ-ООЛ.

Кызылдың уругларының чайгы дыштанылгазының талазы-биле чорудар хемчеглер

Белир өөредилге чылының чедиишкиниг болуру —уругларның эки дыштанылгазындан база улуг хамаарлыжыр. Ынчангаш Кызыл хоорайда 4 муң ажыг өөреникчилерниң болгаш школа назы четпээн чүс-чүс уругларның дыштанылгазын чечен чогааллар номчуурубиле, чайгы өөредилге онаалдаларын күүседири-биле болгаш школалар чанында өөредилге-дуржулгалыг участоктарга ажылдадырыбиле болгаш өске-даа хемчеглер-биле дүүштүрери эргежок чугула. Ол айтырыгны школаларның, уруглар садтарының, пионерлер бажыңының удуртукчуларыбиле кады хоорку үүскомга чугаалашкан. Уругларның чайгы дыштанылгазын таарыштыр чорудар талазы-биле хемчеглерни боттандырар тускай комиссияны тургускан.

Бо чылын уругларның чайгы дыштанылгазының үезинде дараазында хемчеглерни чорудары көрдүнген. Школа назыны четпээн 580 уругларны чайлагга тургузар, школа назылыг 40 хире уруглар Кызыл чанында болгаш Сосновкада пионер лагерьлеринге баар. Бүгү школаларның уругларындан 150 кижи турар лагерьни пионерлер бажыңының чанынга организастаар. Материалдыг байлалыындыг кончуг эвес 100 хире уругларны хүнде бир катап чемгерер тускай черни база анаа тургузар.

Өөредилге чылы доозулган соонда школаларның түс-түс класстарының удуртукчу башкылары өөреникчилерибиле хоорайга болгаш төрээн черинге элээн ырады аян-чоруктарны кылырлар. Олар баар черлерин аныяк туристерниң станциязы-биле болгаш география башкылары-биле дугуржуп алганнар. Чамдык өөреникчилер боттарының башкыларыбиле кады В. И. Ленинниң шөлүлгеге турган чурттап, чорупт турган черлери-биле таныжар дээш Шушенское суурга баарлар.

Чайгы дыштанылга үезинде бүгү уругларны спортка хаара тудар сорулгабиле спорт маргылдааларын чорудар. «Тываның аныяктары» солунунуң призи дээш эвио болгаш судно-мотолистерниң маргылдаазы, школачыларның чайгы хоорай спартакиадазы, чадаг терге спортунуң маргылдаазы, чиик атлетика болгаш өске-даа чүүлдерни чорудар. Ол ышкаш хоорайның школачылары Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга алдар болдурган уругларның область спартакиадазынга, көдээ ажыл-агый ажылдарынга, школалар чанында өөредилге-дуржулгалыг участоктарның ажылынга ол ышкаш аныяк натуралистерниң болгаш туристерниң область делгелгезинге киржирлер.

Эң дээре 20—25 өөреникчилер Артекке дыштаныр болгаш маадыр хоорай Ленинградче экскурсия кылып чорууруар.

Амгы үеде уругларның хөй нурууzу суурларны, школаларының чанын, уруглар садын ногаанчыдып, чаагайжыдарынга болгаш школаларны келир өөредилге чылынга белеткээр ажылдарга кадба-биле киржип турарлар. Хоорайның хөй-хөй школачылары аллеяларны, чимистиг садтарны өстүрер, скверлерни кылырлар.

Кызылдың № 2 школазының өөреникчилери чаа скверде ыяш тараан болгаш столовазын септеп турарлар. Олар интернадын база септээрлер. № 9 школаның өөреникчилери ногаалар рассадыларын өстүрер чылыткылыг черлерни кылырындан ангыда, школазының эт-херекселдерин септээрлер. № 7 школа күш-культура залын болгаш спорт шөлү тударынга дузалажыр болгаш школазын радиожудар.

Паркка уругларның лекция залын тудар болгаш анаа номчулга конференцияларын организастаар. Уруглар библиотеказы паркка барып ажылдаарындан ангыда, анаа уругларга кино көргүзүглерин организастаар.

Школалар директорлары, уруглар садтарының болгаш бажыңнарының удуртукчулары уругларның чайгы дыштанылгазының үезинде чорудар хемчеглерниң планын тургузуп, ол албан черлериниң ажылдакчыларының шөлээзин таарыштырары уругларның эки дыштанылгазының үндезини болур.

А. ГНЕВЫШЕВА.

Башкир АССР. Республиканың найыслалы Уфада Белая хемни кежир демир орук көвүрүүнүң тудуушкуну доозулган. Ол чаа көвүрүг республиканың чөөн талакы районнарын Уфа хоорай биле харылзаштырар.

Чурукта: Белая хемни кежилдир чаа көвүрүгнүң нити хевири. Фото **Л. Якубовтуу.** СЭТА-ның фотохрониказы.

Депутат соңгукчуларында

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаты эш Дүкежек Улуг-Хем районнуң Киров аттыг колхозунуң клубунга соңгукчуларбиле ужурашкан. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң бо чылын болуп эрткилээн сессияларының түңнелдерин база бодунуң соңгуткан үезинден бээр чорудуп келген ажыл-херээниң дугайын депутат соңгукчуларга тодаргай таныштырган.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражыры дээш колхоз бүдүрүлгезин улам-на быжыглап, күрүне мурнунга планныг онаалгаларны долдур болгаш ажыр күүседиринче колхозчуларны ол кыйгырган.

Колхозчулар ол чагыгларны изиг-биле хүлээп албышаан, колхозка уруглар яслизин организастаарынга, садыг шугумун дамчыштыр тудугнуң чамдык херекселдерин тып аларынга база өске-даа элээн хөй айтырыглар талазы-биле дуза көргүзерин депутаттан дилээннер.

Д. ЧАМЗЫРЫН,
К. ШАКТАР-ООЛ.

Номчукчуларның бижип турары

БАРЫЫН-ХЕМЧИК. «Комсомол 30 чылы» колхоз малга хөй чемнерни белеткээр дээш сугаттыг черлерни суггарып турар. Сарыг-Белде 60 гектар сиген шөлүнүң баштайгы суггарылгазын дооскан.

М. ДЫЛАЙ.

ЭРЗИН. «Сталинчы орук» колхозта бот-тывыңгыр уран-чүүл бөлгүмүнүң киржикчилери фермаларга, бригадаларга барып оюннарны көргүзүп турар. Кожазы «Кызыл сылдыс» колхозтуң колхозчуларынга концертти база көргүзүп турар.

Л. АРАКЧАА.

УЛУГ-ХЕМ. Жданов аттыг колхозтуң баштаар чери колхозчу суурну ногаанчыдар дээш организастыг ажылдарны чорудуп турар. Бо чазын чурттал-бажыңнарының, школа, эмнелге, колхозтуң конторазының болгаш бүдүрүлге тудугларының чанында элээн хөй янзы-бүрү ыяштарны тарып олурткан. Ногаанчыдылгага колхозчу комсомолчулар улуг ажылды кылган.

К. ДЫБАА.

ТОЖУ. «Май бири» колхозтуң малчыны Докпаазын малдың баш санын өстүрер дээш бүгү хемчеглерни ап келген. Ооң кадарган инектери чыл-чылда хорамча чок болуп турар. Бо чазын инек кадарып чораащ 6 оолдуг бөрүнү боолап кааң. Бөрүнүң кежин белеткел черинге дужааган, өртээн болгаш шаңналын алган.

А. КҮСКЕМЕЙ.

Бичии чаштар дээш

Барыын-Хемчик районнуң «Совет Тываның 5 чылы» көдээ ажыл-агый артелинге эрткен чылдарда уруглар яслизи чок турган. Эки кылдыр деритинген ясли апрельде ында ажыттынган.

Яслиде 90 ажыг бичии уруглар иениң чылыг ажаалгазында турар турар. Уругларга таарымчалыг байдал тургустунган. Ооң ажылын экижидер талазыбиле ясли эргелекчизи коммунист Чыртак чугула хемчеглерни ап турар. Ясли тургустунганынга хөй-хөй иелер уругларын өөрүшкүлүүбиле анаа эккеп, ооң кижизидикчилериниң уруглар дээш эки сагыш салып ажылдаарын идегээш, колхоз бүдүрүлгезиниң янзы-бүрү алырларында киржип турарлар.

Яслиде ам-даа четпейн турар оруннарны, өске-даа херекселдерни четчелээрин дүргедедири чугула.

М. ЧҮЛДҮМ.

Суур чаагайжыдылгазы

«Коммунизмче орук» колхозтуң суурy Өвүр районда чаа өзүп, сайзырап орар суурларның бирээзи. Колхоз кежигүннери, ында эге школаның башкылары болгаш өөреникчилери суур чаагайжыдылгазының херээнче улуг сагыш салып турарлар.

Суурнуң узун болгаш доора кудумчуларында янзы-бүрү ыяштарны олурткулаан. Чурттал бажыңнарының, клуб, школа, интернаттың девискээринде хөй санныг ыяштар олуртунган. Суурнуң ортузунга шөлге сесерлик тургузуп өстүрери-биле янзы-бүрү ыяштарны олурткан.

Суур иштинде олуртунган ыяштарга камгалал кажаалар кылдынып, ыяштарга суггарылга чорутуп турар.

К. МӨГЕ.

Боттарының күжү-биле

Эрзин районнуң Бай-Даг чеди чыл школазының өөреникчилери боттарының күжү-биле стадион тудуп алыр деп шиитпирлеп алганнар. Школачыларның идепкейлиг киржилгези-биле стадион доозулган. Десиндир херимнээш, чарашшыр будуп алганнар.

Чаа стадионда чадаг чарыштың шөлү, городки кагар чер, кыжын чүңгү кылыр бедикти тускай дерип тудтан. Турникти тургускан, моондактар, хол, бут бөмбүү ойнаар шөлдер база черниң узун, бедиин халыыр черни белеткээн.

Өөреникчилер болгаш колхозчу аныяктар хостуг шактарында күш-культураның янзы-бүрү хевирлерин чорудуп, дыштанылгазын культурлуг өрттирер аргалыг болганнар.

Н. САГААН-ООЛ.

Өөредилгениң түңнели

Баа-Хем районнуң «Ленинчи орук» колхозунда эге школаның башкылар коллективи төрелдер комитеди-биле, ада-иелер-биле ажылды эки чоруткаш, 1956—57 өөредилге чылында багай эвес түңнелди чедип алган.

Школаның өөредилгезиниң нити шынары 93,12 хуу болган. Башкылар Мельникованың, Адыяның башкылап турары II, IV класстарның өөреникчилеринде чаңгыс-даа багай демдек чок болган. Школада 36 пионерлер бар, оларның өөредилгезиниң шынары чүс хуу болган.

Уругларының өөредилгези, сагылга-чурумну дээш улуг кичээнгейни салып турар ада-иелерни демдеглээри чугула. Ивановтуң, Юртаевтиң, Сиферовтуң школада 2—3 уруглары өөренип турарлар. Оларның уруглары чүгле 4—5 демдектиг өөренгеннер.

Төрелдер комитеди, ада-иелер болгаш колхоз баштаар чери школага улуг дузаны көргүзүп турар.

Колхоз баштаар чериниң болгаш ада-иелерниң киржилгези-биле школаның коллективи школаны чаа өөредилге чылынга белеткеп эгелей берген.

М. ШЫДЫРАА.

Редакцияга ЧАГААЛАР

Мал ажылында чамдык четпестерни чайладыр

Бай-Тайга районнуң Мөңгүн-Тайгада «Малчын» колхозунуң партия организациязы коммунистерни колхоз бүдүрүлгезиниң түс-түс участоктарында быжыглаан. Оларның хөй нурууzу колхоз бүдүрүлгезиниң кол угланыышкыны — мал ажылында үлегерлиг ажылдап турарлар. Чижээ, коммунистер Манзын, Хунан-Кара олар бо чылын төрээн хойларының хураганнарын бүрүн камгалап алганнар. Ниитиниң мал ажылында мурнакчылар саны улам-на көвүдеп орар.

Ындыг болза-даа колхоз малын кадарган болуп ат хүлээп чоруур, а херек кырында чүткүлдүг ажылдавас ниитчаңгыс кижилер коммунистерниң-даа аразында бар болуп турарын демдеглээр херек. Кадарчы Улуг-Барак колхоз хоюн 1954 чылдан бээр кадарып келзе-даа соң кадарган хоюнуң чаш төлү хорамчага чылдын-на таваржып турар. Чүгле бо чылын безин ооң кошканындан 80 ажыг баш хураганнар хораан.

Бо чоруктуң чылдагааны болза, мал чеми сигенниң белеткетинмейн турарында, эрткен чылын кыштагга белеткээн сигенни Улуг-Барак бодунуң харысалгазы чогу-биле малга үредип каапкан турган.

Малдың чудаар чоруу чайгы үеде ооң семиртилгезинден база хамаарлыжыр. Улуг-Карак чайын малды эки оъттүг, суглуг черлерге семиртирип оралдашпайн турар. Чайгы үеде ол харысалгалыг ажылды школачы уругларга дагзып кааш, боду чүңү-даа кылбайн, арагалап чайлаар турган.

Онаашкан ажылынга харысалгазын бедитпейн, ниитиниң өнчүзүнге когарал таварыштырып турар коммунист Улуг-Барактың дугайында тодаргай хемчег алыры колхозтуң партия организациязындан негеттинип турар.

С. САМБУУ.

Харысалга чок малчыннарны анаа салып болбас

Таңды районнуң Жданов аттыг колхозунуң Оңгар-Ховуда бир кодан инээнниң кадарчызы А. Төп-Хорааның ажылында болгаш аажы-чаңында четпестерни чугаалавас аргажок. Эрткен кыжын колхозтуң девискээринге хар чуга болгаш соок улуг эвес болган. Кадарчының кыштаан долгандыр делгем одарлар бар, ында сиген, саваң ырак эвесте, малды ажаарынга таарымчалыг байдал тургустунган турган.

Ындыг турбуже, Төп-Хораа кыжын, чазын инектерниң ажаалдазын суларадкан. Аштап арыглавайн турганындал инек кажаазының ишти дош-булук апарган кыштаан. Чамдык үелерде кадарчы кажаа иштинде инек элээн 6—7 хонгаш аштап турган. Инектерниң одарладылышкыны, немелде чемгерилгези чогуур негелдезинге чедир чорутунмайн келген. Төп-Хораа санаторийге, Балгазын, Владимировка суурларга арагалап кыштаан. Ажаалга багайындан чудаан 12 баш төрүүр инектер өлүп хораан, 18 баш инек бөдүртүп тургузар чорукка таварышкан. Ол ышкаш хойжу С. Хунажык харысалга чок ажылдааны-биле 83 баш дөтпе хураганнарны чүдалып өлүргөн. Хураганнарның кышкы, часкы ажаалгазы дыка багай турган.

Арагачы, ажылынга харысалга чок кадарчы Төп-Хорааның дугайында ферма эргелекчизи С. Негейге колхозчулар каш катап дыңнадып, ооң кададында инектерни өске кадарчыга ажаадыр дугайында сүмезин берип келген. Ол сүмени С. Негей херекке албаан, Төп-Хораа ооң арагачы ажи болганда, ону ол камгалап турар. Бир эвес Төп-Хорааның четпестерин чогуур үезинде илередип, ону эдип алырының хемчеглерин алган болза, инектерниң ажаалгазы баксыравас болур ийик. Ниитиниң ажыл-агыйынга когарал таварыштырган, харысалга чок малчыннарны анаа салып болбас.

Ч. МААДЫР-ООЛ.

Ажыл аъттарын камнаар

Улуг-Хем районнуң Калинин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң баштаар чери ажыл аъттарының ажыглалынче болгаш ажаалдазынче кичээнгей салбайн турар.

Ажыл аъттарын ажаап чемгерер тускай аът кажаазы колхозта чок. Ынчангаш ажыл аъттары бригадаларга быжыглаан аайы-биле түс-түс колхозчулар холунда сандараан. Ооң ужурундан аъттарның күш-дендилдези багай, хөй кезиниң оргалары ойбак, чамдыктары аскак болуп турар.

Ажыл аъттарының ниити, чаңгыс аай ажаалдазы чогун ажыглап, чамдык колхозчулар ук аъттарны боттарының туразы-биле эдилеп чамдыкта хуузунда ажыл-херектерин бүдүреринге ажыглап турарын чылгы мал фермазының эргелекчизи эш Биче-уруг, колхоз даргазы В. Паву олар эки ожаарбайн турары дыка-ла таарымча чок.

Кыжын, ылаңгыя чазын ажыл аъттарын багай ажаап, ажылга кам чок эдилээнинден колхоз часкы хову ажылдарын арган аъттар-биле эрттирер ужурга таварышкан.

Ам бүгү-ле ажыл аъттарын аар-саар ажылдарга ажыглаарын соксадып, оларны дыштандырып, эки семирткеш, сиген кезиилдезинге, дужут ажаап алыышкынынга база өске-даа ажылга камныг ажыглаар ужурлуг.

И. СЕНДИР-ООЛ.

МУРНАКЧЫ ДУРЖУЛГАНЫҢ ШКОЛАЗЫ

(Бүгү-эвилелдин көдээ ажыл-агый делгелгезинин директору эш Б. Н. Богданов-биле беседа)

Июнь 2-де, воскресеньеде, Москвага Бүгү-эвилелдин көдээ ажыл-агый делгелгезиниң ажиктери база катап ажыттынган, ооң ажылының дөртку сезону эгелээн.

Эрткен үш чылдарның дургузунда делгелге көдээ ажыл-агыйын ажыл-ишчилерге дыка алдаржыдып, мурнакчы дуржулганың ёзулуг школазы болу берген. Ооң ажылында көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң 654 мурнакчылары, 51 муң ажыл-агыйлар болгаш организациялар, оларның иштинде 15 муң ажыг колхозтар, 3 муң совхозтар, 1400 машина-трактор станциялары киришкен.

Бүгү-эвилелдин көдээ ажыл-агый делгелгезиниң киржикчилериниң сан составының өскерилгени бистиң социалистиг көдээ ажыл-агыйывыстың нитти өзүлдезин тодаргай көргүзүп турар. Делгелгеге киржир эргени чедип ап турар колхозтарның санының улам көвүдеп турары ол дугайын тодаргай чугаалап турар. Чижээ, 1954 чылда гектар кызылтастан ортумаа-биле 20 центнер ажыг дужүттү алган 381 артельдер делгелгеге киришкен болза, 1956 чылда ол-ла хире көргүзүглүг 1151 колхозтар дептиттинген. Делгелгениң баштайгы чылында гектардан 35 центнер ажыг кукуруза алган 19-ла колхозтар делгелгениң киржикчилериниң санынга кирип турган. Эрткен чылын ындыг дужүттүг 361 колхозтар киришкен.

Мал ажылының талазында боттарының чедиишкиннери-биле делгелгеге киржир эргени чаалап алган колхозтарның саны база көвүдээн. 1954 чылда инек бүрүзүнден 2.500 болгаш оон хөй сүт алган 248 колхозтар делгелгеге киришкен болза, 1956 чылда ындыг көргүзүглүг 603 колхозтар киришкен.

Черниң гектар бүрүзүн экизи-биле ажыглап турар мурнакчы ажыл-агыйлар ББАД-ның киржикчилериниң аразында онза көскүзү-биле өзүп турар. Чүс гектар ажыглалдыг чер бүрүзүнге хамаарыштыр 30 центнер ажыг хаван эъдин алган колхозтар делгелгениң баштайгы сезонунда 27 болуп турган. Эрткен чылын ындыг колхозтар 250 турган.

Чер ажылының болгаш мал ажылының продуктуларын бүдүрүп үндүрерин улуг-биле көвүдедиринге совет көдээ бар улуг ажыл-агый делгелгезиниң киржикчилериниң санының чыл бүрүде өзүп турары тодаргай көргүзүп турар. Моон ужурунда мурнакчы дуржулганы көрүп алыр дээш чурттуң бүгү черлеринден делгелгеге хөй экскурсантылар кээп турар. Үш чылдарның дургузунда делгелгени 23 миллион ажыг кижи кээп көрген. Делгелге чүгле совет кижилерниң кичээнгейин хаара тудуп турар эвес, харын база даштыкы аалчыларны сонуургадып турар. Делгелгеге даштыкы чурттардан 52 муң кижилиг 3. 835 бөлүк төлээлер чораан.

Делгелгениң бо чылгы дөртку сезону бүгү улустуң байырлалынче Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чылынга белеткелдиң үезинде болуп турар. Ол улуг байырлалга алдар болдурган социалистиг чарыш колхозтарда, МТС-терде болгаш совхозтарда калбарган. Совет эрге-чагырганың чылдарында үлетпүр, көдээ ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң талазы-биле совет улустуң чедиишкиннерин 1957 чылдың делгелгезинге—кол павильонга-даа, республикаларның болгаш зоналарның павильоннарының залдарынга-даа делгеренгейн-биле көргүзер.

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң киржикчилеринге улам бедик негелделер салып турза-даа, бо чылып оларның саны 400 муң кижи чедир өзер. Чамдык эвилелдешкен республикалар болгаш областар делгелгеге эң баштай киржир. Кур черлерни чедиишкиниг шиңгээдип алганы болгаш күрүнеге бир миллиард пуд тараа дужаар хүлээлгелерин күүсеткени дээш Казах ССР делгелгениң киржикчизи кылдыр бадылатырган. Узбек, Таджик болгаш Туркмен республикалар база делгелгениң киржикчилеринге эң баштай бадылатырган.

Делгелгеге киржир эрге дээш демиселге Тула болгаш Тамбов областар улуг чедиишкиннерни чедип алган. Тула областың малчыннары 1955—1956 ажыл-агый чылында инек бүрүзүнден ортумаа-биле 2130 килограмм чедир сүт саап ап, ооң мурнунда чылдың көргүзүглеринден 815 килограммны ажырган. Тамбов областың көдээ ажыл-агыйының ажылдакчылары база дыка эки түңнелдерни чедип алган. Мурнунда чылга деңнээрге, эрткен чылын олар инек бүрүзүнден сүт саалдазын 730 килограмм көвүдеткен. Ол чедиишкиннер болза Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге киржир эргени Тула болгаш Тамбов областарга берген.

Мал ажылының продуктуларын бүдүрүп үндүрерherинге чедиишкиннери дээш Украин ССР делгелгеге ийи катап киржир алдарлыг болган. Оон-даа өске республикалар, крайлар, областар база боттарының көдээ ажыл-агыйының чедиишкиннерин көргүзерлер.

Делгелгениң киржикчилери дээрге, хоорунуң ажыл-ишчилериниң улуг армиязы: колхозчулар, совхозтарның болгаш МТС-терниң ажылдакчылары көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери болгаш удуртур ажылдакчылары ол. **Делгелгениң мурнунда турар сорулга—чүгле чедиишкиннерни, ажылдың сөөлгү түңнелдерин эвес (аңга чедир чамдыкта кылып турары ышкаш эвес), харын база мурнакчы колхозтарның, МТС-терниң болгаш совхозтарның, көдээ ажыл-агыйның чаартыкчыларының ажылының методтарын, аргаларын ханызы-биле илередири ол.**

Ол сорулга-биле бо чылдан эгелеп павильоннарның экспозицияларын эде тургузуп, павильон бүрүзүнге ийи-үш кол темаларны тускай бээр. Ол темаларны хамаарышкан зонаның көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң кол алырынга аза культуразынга холбаштырар. Чижээ, Москва областың павильонунга кол тема—сүттүг мал ажылын болгаш үлетпүр төптерин долгандыр ногаа-картофель ажылын хөгжүдери болур. Казах ССР-ниң болгаш Сибирьниң павильоннарының көргүзүглеринге кол черни кур болгаш куруккая черлерни шиңгээдириниң, тараа бүдүрүлгезин көвүдедириниң айтырыглары, ол ышкаш сүттүг мал ажылы болгаш нарын дүктүг хой ажылының айтырыглары болур.

Кол темаларны ажылдап кылырынга көдээ ажыл-агыйның В. И. Ленин аттыг Бүгү-эвилел академиязының, ооң институттарының болгаш дуржулга станцияларының улуг өртемденнерин, эртем ажылдакчыларын киириштирер. Чижээ, кукурузаның үрезин ажыл-агыйының болгаш кукуруза бүдүрүлгезиниң дугайында бүгү делгирлерни ажылдап кылыры кукурузаның Бүгү-эвилел эртем-шинчилел институду харылзаар, хөвеңниң бедик дужүттүг сорттарын өстүрүп үндүрер талазы-биле теманы хөвең ажылының Бүгү-эвилел институду белеткээр, минералдыг болгаш чутайлыг удобрениелерниң ужур-дузазының дугайында делгирлерни белеткээринге академик Т. Д. Лысенко идепкейлиг киржип турар.

СЭКП ТК-ның шиитпирин ёзугаар зоналарның көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының чөвүлел хуралдары көдээ ажыл-агыйның ажыглалдыг чүс гектар черинге хамаарыштыр 100 центнер эът болгаш 400 центнер сүт алыр дээш социалистиг чарыштың эгезин салган. Чүс гектар черге хамаарыштыр көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрер талазы-биле эң эки түңнелдерни чаа, дөпшилгелиг аргаларының дузазы-биле чедип алган ажыл-агыйлар болгаш мурнакчылар боттарының чедиишкиннерин делгеренгей көргүзер эргени бо чылын алырлар. Кайгамчыктыг шимчээшкинниң инициаторлары—мурнакчы колхозчулар, МТС-тер болгаш совхозтар-биле хүн бүрүдеги харылзааларны делгелге тургузар. Тамбов областың Мичуринский районунуң Е. И. Андреевага даргалаткан Коминтерна аттыг артелиниң колхозчулары ол чүтүла шимчээшкинниң эгелекчилери болган. Олар көдээ ажыл-агыйның чүс гектар черинге хамаарыштыр 1957 чылда — 60 центнер эътти, 1958 чылда—100 центнерни, а 1960 чылда — 170 центнерни алырын хүлээнгеннер. Кол павильонга болгаш кара хөрзүннүг Төп куржагның павильонунга ол колхозтуң делгирлерин организастаар.

Колхозтарның 1957 чылда алган хүлээлгелериниң күүселдезин канчаар чорутурарын эвилелдешкен республикаларның павильоннарынга болгаш Россия Федерациязының зоналар павильонунга база көргүзер.

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге делгээр чүүлдерни улам-на дириг болгаш билдингир кылдыр эде кылырын бо чылын эгелээр деп шиитпирлээн. Ону кылырда амгы үениң техниктиг аргаларын—автоматиканы, кинону, электрини моон соңгаар калбаа-биле ажыглаар. Ол чорук павильоннарга материалдарны шимчеп, хөделип турар кылдыр көргүзер арганы бээр.

Эки үксаалыг малдарны, рекордчу малдарны, инектиң механизастатынган саалдазын, кадарчы ыттарның ажылын, транспорт ажылынга аъттарны ажыглаарының янзы-бүрү аргаларын көргүзер. Көдээ ажыл-агый техниказын ажылдап турда көргүзер тускай шөлдү бо чылын тургузар.

Үнүштерни боттарын делгеп көргүзеринче улуг кичээнгей салдынып турар. Аңаа шылгаранган чимистерни болгаш ногааларны көргүзер. Эң эки чүүлдерни херечилелдер-биле демдеглээр, а оларны өстүрген көдээ ажыл-агый ажылдакчыларынга алдын болгаш мөңгүн медальдарны тывсыр болгаш Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң киржикчизи кылдыр бадылаар.

Дужүт ажаап алыышкынының массалыг үезинде тарааның болгаш кукурузаның неделин, ногааларның болгаш картофельдиң неделин, мал чеми культуразының неделин, чимистерни болгаш каттарның неделин болгаш өске-даа хемчеглерни чорудар. Ол хүннерде делгелгеге чимистерниң, каттарның, ногааларның садыглаашкынын организастаар.

Делгелгениң чайгы сезонунда чыл бүрүде муң чыгыы тайылбырлакчылар, оларның аразында түс-түс черлерниң 150—200 тускай эртемниглери ажылдап турар. Ажылды экижидер сорулга-биле делгелгениң киржикчилеринден көдээ ажыл-агый мурнакчыларын болгаш чааргыкчыларын тайылбырлакчылар кылдыр хандыдарын шиитпирлээн.

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң бо чайгы сезонунга миллион-миллион кижилер келир. Чурттуң янзы-бүрү районнарындан организастыы-биле безин 200 муң чыгыы экскурсантылар келир. Мурнакчы дуржулганы экскурсантыларның өөренип алырының тускай минимум программазын Кол комитет ажылдап кылган. Ол ажылдың чедиишкиниг болуру республикаларның Министрлер Чөвүлелдериниң болгаш область, край Советтериниң күүскомнарының экскурсантыларны болгаш бөлүктер удуртукчуларын кайы хире шын шилээниндеп хамааржыр. Делгелгени көөр он хүннерниң дургузунда бөлүк аайы-биле эки ажылдап кылган темаларлыг экскурсантылар бөлүктери хөй чүүлдү көрүп, өөренип ап болурлар.

Эрткен үш чылдарның дургузунда делгелгениң киржикчилери муң-муң ажыл-агыйлар болгаш организациялар 105 муң алдын болгаш мөңгүн медальдар-биле шаңнатгылаан. Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң Кол комитеди делгелгениң киржикчилериниң шаңнаарының чурумун өскертип, шаңналдарның санын көвүдедир деп шиитпирлээн. Делгелгениң алдын азы мөңгүн медаль-биле шаңнаткан киржикчилери ам натура шаңналды база алыр. Ажыл-агыйларга шаңналдарның аразында пилорамалар, кежүп чоруур электростанциялар, локомобильдер, моторлуг хемелер, спорт шөлдеринге дериглелер болгаш өске-даа чүүлдер бар.

1957 чылда Бүгү-эвилелдин көдээ ажыл-агый делгелгези чуртка көдээ ажыл-агый продуктуларының элбекшилдиг тургузары дээш, алдыгы беш чыл планын хуусаа бетинде күүседири дээш демиселди улам калбартырынга дузалаар.

Америк империализм Иорданияга удур сүлчээниң хөрлээледикчизи

Чоокку Чөөн чүкте ындыында-ла дүш-күүрлүг байдалды дыка чидиглендирген Иорданияда болуушкуннар хөй-хөй чурттарда калбак хөй-ниитиниң кичээнгейин бодунче хаара тудупкан.

Шак ол араб күрүне чогум кандыг чурту ынчаш?

Иорданияның девискээри ындыг-ла улуг эвес—100 хире муң дөрбелчин километр, а чурттакчы чон талазы-биле ол эң-не бичии араб күрүнелериниң бирээзи: оон чурттакчыларының саны бүдүн чартык миллион кижиден ашпайн турар.

Иорданияның кызыкы барыын чүгүнде Иерусалим хоорай турар, ону израиль болгаш араб деп ийи кезекке өнедиин чарып каан. Иерусалим болза христианнарның, мусульманнарның, иудейлерниң ыдыктыг хоорайы бооп сураглаан. Өлче чыл бүрүде-ле делегейниң янзы-бүрү чурттарындан он-он муң туристер болгаш сонуургакчылар кээп турар. «Ыдыктыг черлери» Иорданияга хамаарлыжып турар эрги хоорайда турар. Даштыкы туризм иордан бюджеттиң орулгазының чугула үнер дезү болуп турар.

Иерусалимниң району—Иорданияның эң-не үнүш-дүжүткүр кезектериниң бирээзи. Мында хензиг-даа дилиндек чер артырбайн доозазын ажылдап болбаазырадып каап турар. Оливка ыяштарының чурум-чыскаалдыг одуруглары вызылтастың, арбайның, кукурузаның шөлдери-биле аралажып турар; чимистиг ыяштар, апельсиннер, яблоннар, абрикостар хөй. Бүгү чурттуң адының эге демдээ болур Иордан хемниң шынаалары бодунуң үнүш-дүжүткүрү-биле онза алдаржаан.

Иордан шынаазы далай дениинден барык-ла 400 метр чавыс черде чыдар. Өлүг-биле сүттеп каан кофеге дөмейлежир боралчак кызыл-хүрен сугалыг Иордан хем Өлүг далайже хап кирип чыдар. Бодунда кандыг-даа органиктиг амыдыралдыг чүве чок болганы-биле, ол хөл шак ынчаар—Өлүг далай кылдыр адаттырган чүве-дир. Ол чорук болза, аңаа далайнының оон 7,5 катап хөй дустуг болуп турары-биле тайылбырлатынар. Өлүг далайга эштирп ышкаш кижи амдажылар чүве белен тывылбас, суг кижини хандыр киирбес, үстүнче үндүр идиптер, ынчангаш аңаа кижи черле дүжүп өлбес. Өлүг далайда эзилген минералдың үнелиг дустарның кайгамчык хөй курлавырлары ам-даа кончуг кошкак ажыглатынып турар, ынчангаш иорданчылар өлче келир үениң улуг ынанышын салып турарлар. Элээн-каш үлетпүр бүдүрүлгелерин тударының планнары ажылдатынып кылдынган, ынчалза-даа акша-хөреңги чоктуң хараазы-биле оларны боттандырар чорукту соңгаарладып чыдып-ла турар.

Иордан хемниң шыназындан Иорданияның найысылалы—Амманче угландыр чазаглыг орук дөштелип шөйлүп үнген. Чөөн чүкче ынайлаан тулум-на агаар улам кургаг, чурттуң аян-чуруму улам-на чаңгыс аай бооп бар чоруур. Амманда чөөн болгаш мурнуу чүкче углаптарга Ирак-биле болгаш Сауд Аравия-биле кызыгаарга чедир чурттакчы чону эвээш куруг ховулар дыка хөй километр бооп шөйлүп чоруткан. Чурттуң экономиказында чугула рольду ойнап турар көшкүн мал ажылы ол районнарда нептерээн.

Амман — улуг эвес хоорай, оон чурттакчы чону сөөлгү чээрби чылдар иштинде каш-даа катап өскен болгаш ам 175 хире муң кижи бооп турар. Хоорайның чоок кавызында цемент заводу болгаш колдуунда-ла аъш-чем үлетпүрүнүң элээн-каш улуг эвес бүдүрүлге черлери туруп турар. Иорданияның бойдус байлааның кол чүүлү болур фосфатты база-ла ында улуг эвес хемчээлге тып турар. Карачаңгыс демир орук Амманны Иорданияның кожазы Сирияның найысылалы Дамаск-биле болгаш чурттуң мурнуу чүгүнде турар Маан деп бичии хоорай-биле харылзаштырып турар.

Иерусалимде, Набулуста болгаш Рамаллахта—чурттуң барыын талакы районнарында турар хоорайларда элээн каш үлетпүр бүдүрүлгелери бар болгаш ында бүгү чонның үштүн ийи кезии мооңмешкен. Иорданияның ажылчын ангызының саны хөй эвес, 30-40 муң кижиден көвүдевес. Чурттуң чонунуң кол ажылы болза, чер ажылы болуп турар. Иордан көдээде чартык феодал ёзу-чурум колдаан, а черни сайзырадып ажылдаарының техниказы дыка бүдүүлүк. Тараачыннар чүгле чер чедишпезиниден эвес, харын чер суггарылгазының системалары оожум калбарып турар төлээде сугнуң чедишпезинден база качыгдап турар.

Иорданияның тыптып келгениниң болгаш догуннап турарының төөгүзү чоокка чедир-ле британ империализминиң Чоокку Чөөн-чүкте политиказы-биле сырый холбашкан турган. Делегейниң бирги дайынының соонда ол үеге чедир Отоман империяның кезээ болуп турган Палестинаны Англия эжелеп алган. Чурт ийи кезекке хуваатынган. Иордан хемниң чөөн талазында улуг хоорайлары чок куруг хову районнар Трансиорданияның (Иордания ынды) эмиградан деп адатырган болгаш Англияның мандаттыг девискээри, тодаргайлаарга херек кырында колониязы апарган.

Англи колониалдыг политиканың удуртукчуларының бодалы-биле алырга Трансиордания англи империализминиң Чоокку Чөөн чүкте ынаныштыг шериг базазы болур ужурлуг турган. Ол чурт чугула стратегтиг байдалды ээлеп турар болгаш араб күрүнелериниң: Сирияның, Ливанның, Ирактың, Сауд Аравиязының, Египеттиң тылында турар ышкаш кылдыр сагындырар деп чүвеге бээзүрээр төлээде картаны топтап көөрге-ле четчир. Трансиорданияның девискээринге өлээн каш шериг базалары туттунган, аңаа англи арминың ужар чүүл, танк, механизастатынган кезектери үргүлчү туруп келген.

Оон-биле кады бодунуң тергиидекчи байдалын быжыглап алыр дээш англи командылал аңаа Араб легионну (шеригни) тургускан, ону Англия бүрүнү-биле акшаландырып, чепсеглеп турган. Легионга арабтарны чүгле Трансиорданиядан эвес, харын Ирактан база келдирип турган. Легион болза, кожа турар чурттарда арабтарның национал хосталгалыг шимчээшкинин базар сорулгага тургустунган. Сөөлгү чылдарда легионну Глабб деп англи генерал командылап турган, ону Барыын чүкке Глабб-паша, «Иорданияның чинзе кадаваан хааны» деп адай берген.

Делегейниң ийиги дайынының доозулганының соонда национал-хосталгалыг шимчээшкинниң күчүлүг көдүрлүүшкүнү араб чурттар-биле катай бүгү-ле кулаштырган Чөөн чүкту хаара туткан. Колониалдыг дарлалга удур демиселдиң хажызынга Трансиордания база-ла туруп калбаан. 1946 чылда Англия бодунуң мандадындан ойталаар болгаш Трансиорданияга—«1948 чылдың керээзи» деп сураглаан кулданыглыг керээни дөгээш, чуртка ёзу барымдаалаан хамаарышпас чорукту тыпсыр ужурга таварышкан.

Ол керээге даянгаш, англи империализм чуртту шынында-ла бодунуң тергиинделиниң адаанга хевээр тудуп турган. Англия аңаа чүгле бодунуң шериг базаларын хевээр тургузуп, мурнуку-ла оязр бодунуң шериглерин тудуп турган эвес, харын Трансиорданияның харылзажылга оруктарын, сан-хөө системазын, армиязын база контрольдап турган.

1948 чылда, Израиль күрүне тургустуна бергенде, Израиль биле араб күрүнелерниң аразынга Палестина дайыны хып үнген. Оон түңнелинде Иордания хемниң барыын талазында Израильдиң ээлеп ап четикпээни районнар Трансиорданияга каттыжа берген. Ол үеден бээр чурт Иордания кылдыр адатырар апарган. Оон чурттакчы чону барык-ла үш катап өскен; оон-биле кады Иорданияга Палестинадан үнген 500 муң хире дескен кижилер—арабтар кээп кирген. Ол кижилер Израиль күрүнениң составынче кирген девискээрлерден үндүр сүрдүргеннер болган.

Палестинадан дескеннерниң дугайында айтырыг—Чоокку Чөөн чүкте эң-не чарын айтырыгларның бирээзи. Ону АКШ-тың болгаш Англияның империалистиг бөлүктери улустарның аразынга өжээнешкек болгаш көрүшпес чорукту кыныр төлээде ажыглап турарлар. Ол айтырыгны нарындадыр болгаш кижилерниң качыгдал түрегделдерин боттарының бак, кара сагыштыг эрге-ажыктарынга ажыглаар дугайты эвээш эвес базымнарны ол бөлүктер кылып келгеннер.

Төрээн черлеринден үндүр сүрдүрген болгаш амылырап чурттаар чүве чок дескен кижилер кожазында араб чурттарда—Сирияда, Египетте, Ливанда хоргадап чорууулар, ынчаарга оларның эң хөйү Иорданияда турар. Экономика талазы-биле шак ындыг кошкак хөгжүлделиг, чер чок чоруктан болгаш сан-хөөнүн бергедээшкиннеринден качыгдап турар чурт дескеннерни чүгээр амыдырап чурттаар арга-биле хандырып, ажылды болгаш черни берип шыдавас дээрзи билдингир болбайн канчаар. Палестина дайынының доозулганындан бээр 8 чыл эрткен, а дескеннерниң хөй нуруузу мынчага чедир хөлчок дапкыш сырый болгаш түреңги байдалда, чыл дургузунда каш-ла неделяда ажылдап, тускай лагерьлерде чурттап турар. Лагерьлер эргип чоруп турумда кенээ чугаалааны болза, дескеннерниң кол нургулайы Каттышкан Нациялар Организациязының чогуур фондуларындан айда 2 доллар 50 цент кылдыр тыпсып турар чаржынчыг дузаламчы-биле амыдырап турар. Боттарының түреңги байдалының уъжун чогум-на кымнар буруулугул деп чүвени дескеннер билир болгаш чогум-на оон ужурунда лагерьлерниң чурттакчылары бүгү-ле антиимпериалистиг шимчээшкиннерге иденкейлиг кирип турарлар.

Англи тергиинделге удур, ёзулуг хамаарышпас чорук дээш иордан улустуң демисели, шак ол хоозурангай чурттуң дугайын бүгү делегейге чугаалажыр кылдыр албадааш, сөөлгү чылдарда онза калбак хемчээлге четкен. Дарлакчыларга удур шыңгыы согуушкунну 1955 чылдың декабрьда таварыштырган, ынчан иордан улус чуртту багдад пактызынче киир тырттар дээн оралдажыышкыннарга удур тура халыышкын үндүрген. Удурланыышкынның массалыг шимчээшкини ынчан бүгү Иорданияны хаара алган. Иорданияны багдад пактызынче киирер дээн колонизаторларның планнарын улустуң удурланыышкыны буурадып каан. 1956 чылдың март айда иордан улус чаа улуг тиилелгени чедип алган: чурттан генерал Глаббты болгаш англи шериг чевүлекчилери үндүр сывырткан. Араб легион эде организастатынган, иордан арминың удуртулгазынче бодунуң улузунуң келир үезин хамаарышпас чорукту араб чурттар-биле кады ажылдажырганы болгаш даштыкы тергиинделден хосталгаш быжыглаар чоруктан көрген аныяк офицерлер кирген.

Ол-ла чылдың октябрьда парламентиге эң баштайгы хостуг соңгулдалар чуртка болган. Англи болгаш америк колонизаторларның каржы-хажагай албадалы турзажок, соңгулдалар барыын чүкке чыншылаңнаан барыын үзелдиг бөлүглежилгелерниң антырылышкыны-биле доозулган. Национал-хамаарышпас чорукту быжыглаарының платформазында турар патриотчу партияларның блогу соңгулдаларга тиилээн. Сулейман Набулсиге баштаткан чазак тургустунган, ол чазак 1948 чылдың англи-ордан керээзин чок кылыр, Совет Эвилели-биле болгаш Бытат Улус Республика-биле дипломаттыг харылзааларны доктаадыр деп шиитпирни хүлээп алган болгаш «Эйзенхауэрниң доктриназын» хүлээп алырындан ойталаарын медеглээн. Улустуң көөр хоннуу чок керээни чок кылганы Иорданияга бо чылдың март айда национал улуг байырлал кылдыр демдеглээн. Иорданияның Англия-биле дугурушканынга үндезилээш, англи шериглер Иорданияның девискээриндэн 1957 чылдың сентябрьның ортаңга чедир үнүп чоруур ужурлуг турган.

Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүктүң чурттарынга АКШ-тың президентизиниң тускай төлээлекчизи Д. Ричардстың чоокта чаа чорулт чораанының түңнериннде чазак баштыңчызы С. Набулсиге болгаш оон министрлеринге араб улустарның америк империализминиң кулданып алырының чепсээ болур «Эйзенхауэрниң доктриназын» хүлээп алыр кылдыр оларны албадаар сорулга-биле каржы ыйыдыышкыннары кылган.

Иордан арминың кол штабының даргазы антиимпериалистиг шимчээшкинге идепкейлиг киришкен дээш сөөлүнде албанындан халаттырган генерал Абу Нуварның медеглээни болза: «Хаан ордузунуң болгаш АКШ-тың элчин черинин талазындан мени шериг чазак тургузар болгаш «Эйзенхауэрниң доктриназын» хүлээп алыр кылдыр бүзүредир дээш күштүг ыйыдыышкынны кылып турдулар.

Колониалдыг доктринаны Иорданияга дөгээр деп АКШ-тың оралдажыышкынының ол бүрүү шаап турар деп чүве тодаргай апаарга, Вашингтон-биле тудуш сээнниг сүлчээни чуртка удур организастаан. Апрельдиң эгезинде Хусейн хаан Набулсиниң чазаан дүжүрериниче чыгаан, оон соон дарый бүгү-ле политиктиг партияларны болгаш профэвилелдерин тарадыпкан, оларның баштыңнарын тудуп хоругдаглаан. Ол үүлгедиишкиннерни чыскаалдар-биле болгаш ажыл соксадыышкыннары-биле харылаан улуска удур каржы ялалаадар эгелээн. Амманның, Иерусалимниң, Набулустуң кудумчуларынга офицерлери боттарының аззергек үзел-бодалдары-биле сураглаан танк кезектери кестүгүлеп келген. Боо чепсектиг аймактар Амманны бүзээлей берген. Ол-ла үеде национал-ка удур күштер патриотчу офицерлерни чыгча шаварын организастаан. Ону боттандырарда боттарын империалистерге ажылдап бээри-биле шагдан-на боораштырып алган болгаш хөй-хөй араб чурттарда хорууттурган «Мусульман акы-дуңма чорукун» организациязын ажыглап турган.

Ол болуушкуннарның эгелээринге чедир элээн-каш хонук бурунгаар израиль болгаш ирак армияларны дайынчы байдалга кииргeн дугайы чарлатынган, а 6-гы америк шериг-далай флодуну Чер ортузу далайга турган корабльдерин, Францияларның болгаш Италияның эриктерин далаш-бачымы-биле каггаш, Иорданияны кожазында ливан девискээр суглерынга келген турган. Чоокку Чөөн чүкке чаа дайын өртүнүң айыылы шак ынчаар тургустунган, ол дугайты харылзалга хамыктың мурнунда Американың Каттышкан Штаттарынга чүъктелир.

ССРЭ-ниң даштыкы херектер министерствозу бодунуң медеглелинге мынчаар сагындырган: «Иорданияда болуушкуннар-биле холбашкан байдалдың чаа чидигленишкинниниң бүдүүзүнде улуг айыылдыг болуп турар. Ол чорук аар уржуктарга чедирип болур». Иорданияның соон дарый шак ол медилиг колонизаторжу үүлгедиглерниң объектизи Сирия болгаш Египет болган туруп болур деп ол медеглелде айыткан турган.

АКШ-тың Чоокку Чөөн чүкте дайын белеткелдери, Иорданияның иштики херектеринче оон ажыы-биле холгаарлап турары болза, боттарының национал хамаарышпас чорууун быжыглаары дээш туржуп турар араб улустарның чаңгыс эвии үрээринче, араб чурттарга колониалдыг дарлалдың дөңгүзүн база катап кедире каарынче угланган сүлчээни америк империализм аңаа белеткээн деп чүвени бүгү делегейге көргүскен. «Американың Иорданияда үүлгедиишкиннери Египетти Сириядан үзе кириринче араб чаңгыс эпти үрээринче, Египетти болгаш Сирияны блокадалаарынче угланган» деп Египеттиң «Аш-Шааб» солуну бижээн. «Эйзенхауэрниң доктриназы» бөтканын турар деп чүвени Иорданияда болуушкуннар тодаргайы-биле көргүскен.

Иорданиядан кээп турар медээлер болза бичии чурттуң эрес маадыр улузу хосталга болгаш хамаарышпас чорук дээш, америк империализмниң кем-буруулуг сүлчээзинге удур демиселин улам чылап турар дээр дугайын чугаалап турар-дыр.

П. ДЕМЧЕНКО.

Индияның үлетпүр хөгжүлдезинге совет дузаламчы

ДЕЛИ. (СЭТА). Совет Эвилелиниң Индияга тыпсыры 600 миллион рупийни (индий акша) аар машина тудуунуң заводун болгаш даг машиназы тудуунуң заводун тударынга, Корба деп хөмүр даш черин хөгжүдеринге, электростанциялар тударынга, дураннаар чүүлдерниң шилин кылыр фабриканың болгаш өске-даа бүдүрүлгелерин тудуунга ажыглаарын Индияның чазаа бодан турар деп садыгның болгаш үлетпүрүнүң күрүне министри Шах улус палатазынга дыңнаткан.

Шах оон ыңай, чуртка аар машина тудуунуң хөгжүлдезиниң программазын улус палатазынга дыңнаткан. Совет Эвилелиниң бөлүк тускай эртемниглериниң болгаш Англиядан келген бөлүк тускай эртемнигнерниң илеткелдерин чазак ылавылалдыы-биле көрүп чугаалашкан деп ол медеглээн. Аар машина тудуунуң заводун совет тускай эртемнигнерниң илеткелинде саналдап турарыз ёзугаар база хөмүр даш үлетпүрүнге херегзээр чепсеглелдер заводунуң тудуун совет тускай эртемнигнерниң өске бир бөлүүнүң илеткелинде саналын ёзугаар тудуп эгелээр деп Индияның чазаа принцип талазы-биле шиитпирлээн. Аар машина тудуунуң заводу баштайгы чадада чыл иштинде 45 муң тонна хире машиналарны болгаш чепсеглелдерин бүдүрүп үндүрүп турар болур, оон соонда ол заводтуң бүдүрүлгезин 80 муң тонна чедир улгаттырган турар.

Хөмүр даш үлетпүрүнге чепсеглелдер бүдүрер завод чылда 30 муң тонна чепсеглелдерни бүдүрүп үндүрер болур.

Чанкайшичи артиллерияның Сямынь хоорайны боолагылааны

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилелиниң дыңнатканын ёзугаар алырга, Цзиньынь ортулуктарда чанкайшичи артиллерия Сямынь (Амой), Дадан, Линьхе хоорайларны болгаш өске-даа районнарны боолагылаан. Боолаашкыннарның түңнелинде Сямыньның бир чурттакчызы балыглаган.

Улустуң хосталгалыг армиязының эрик артиллериязы харыы боолаашкынны ажыткан.

Фуцзянь фронтузунуң штаб начальниктиниң медээзин ёзугаар алырга, чанкайшичи артиллерия майның 1-ден 30-ге чедир Кыдаттың девискээринче артиллерияның шупту 126 боолаашкыннарын кылганнар, орта 4890 ажыг снарядтарны үндүр атканнар.

Багдад керээзи—колонизаторларның чепсээ

КАРАЧИ. (СЭТА). Багдад керээзиниң «үрегдекчи ажыл-чорудулгалары-биле» демиселдиң комиссиязы деп адаар комиссияның сессиязы майның 29-та Карачиге доозулган. Сессияның ажылы онза чажыт байдалга эрткен. Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүк чурттарының улустарының национал-хосталгалыг шимчээшкининге удур демиселди күштелдирер дугайында шиитпирни сессияның киржикчилериниң хүлээп алганы оларның кылган дыңналыындан көстүп турар. Ол-ла районнуң национал тускай хамаарышпас чорук дээш улустуң шимчээшкини-биле демиселжиириниң «калбак планын» комиссия ажылдап кылган деп «Таймс оф Карачи» солун бижип турар.

Колхозтуң божулга бажыңында

Чылыг чымчак салгынга аъргаңын ыяштары оожум сылдыргайындыр чайганып, Хөндергей хемниң суу өлдерге каккылашкаш, оожум дагжап чыдар. Шак бо каас, чараш черде Чөөн-Хемчик районнуң «Кызыл тараачыы» колхозунуң товү калбара берген турар. Эртенден кежээ орайга чедир суурнуң бүгү улуг кижилери тургузукчу күш-ажылды кылып турарлар. Артельдиң ажыл-агыйы хүн-бүрү сайзырап, оон байлаа көвүдеп турар. Оон-биле кады суурнуң чурттакчы чону база өзүп турар. Чүгле бо чылын безин 32 кижи немешкен. Өг-бүле өлери ийи колхозчулар ийистээн. Оларның уруглары кадык, шырак өзүп турар.

Ынчангаш колхозка божулга бажыңын тудары чугула апарган. Божулга бажыңын тудуп дооскан болгаш бо чылдың апрель айдан эгелээш ажылдап турар.

Оон эргелекчизи Г. Дамба он чылдарның дургузунда ажылдап, билиин, күжүн ол ажылга харам чокка берип келген. Галина Дүктүг-оолновнаны колхозчулар улуг өөрүшкү-биле хүлээн ап турарлар. Г. Дамба чүгле херээжеңнерниң божуурунга дузалап турар эвес, харын оларның ортузунга санитар чырыдыышкынның талазы-биле ажылды чорудуп турар.

Колхозтуң божулга бажыңын дөрт кижиге таарыштыр кылган. Бажың ажыттынга киргенден бээр дөрт бичии уруг төрүттүнген. Оларның бирээзиниң иези Доңгак Баир ол оон он дугаарты уруу. Баирның уруглары шуптузу эки дорттуп турарлар.

Колхозтуң божулга бажыңы черле хөй турбас. Аңаа келген иелерни Г. Дамба биле ажылга ынак акушерке Ф. Афонина олар эки ажаап турарлар. Божулга бажыңынга хүнну-не келер кээп, эмчилерниң сүмезин алгаш чоруп турарлар.

Сөзү биле фотозу С. ФЕОКТИСТОВТУУ.

Кызылдың механизация училищезинде тудуглар чуге хожудап турарыл

Кызылдың механизация училищезиниң баа бажыңының, курсантыларның ниити чурттаглга черниң бажыңының база школаның башкылары болгаш өске-даа ажылдакчылары чурттаар бажыңнарның тудуу Кочетов кудумчузунда (хоорайның барыын талазында) чоруп турар. Кызыл хоорайның сайзырадырының кол планын ёзугаар аңаа өөредилге хоорайжыгажы тургустунган турар ужурлуг.

Мында тудуг ажылдарының планы чыл бүрүде күүсеттинмейн келген, ынчангаш механизация училищезинде тудуглар дыка саадап турар. Өөредилге черниң кол улуг бажыңының тудуун шагда-ла—1953 чылда эгелээн, а ук тудуг амга чедир доозулбаан. Чурттаглга бажыңнарының курсантыларның столовазының тудуу база-ла доозулбастаан.

Механизация училищезинде тудугларның ынчаар саадап турарының кол чылдагааны чүдел дизе, училищениң директору эш Шишигининиң талазындан тудуг ажылдарынче чогуур кичээнгейни углап дырбайн келгенинде болур. Тудуг ажылдарын башкарып турган кижилерниң ажылынга кандыг-даа контрольду тургуспаан. Оон ужурунда чамдык ак-сеткилдиг эвес кижилер күрүнениң тускайлаан акша-хөреңгилерин камнаалга чок чарыгдап, харын-даа самчыгдаар таварылгаларны болдуруп турган.

Чижээ, 100 муң рубль түңнүг каралаңы күрүнеге чедирген. Училищениң бажыңнарының тудуунда ажылдап турар Амбросов, улуг механик Волошин, оон дуңмазы чолаачы Волошин болгаш өске-даа кижилер күрүне хөреңгизиниң күсели-биле боттарынга бажыңнар тудуп алган болуп турар.

Тудуг ажылдарын амгы үеде удуртур хүлээлгелиг кижи эш Рязанов тудуг шөлдеринге кончуг эвээш кээп, тудугга техниктиг удуртулганы барык боттандырбайн турар, оон түңнелинде чамдык тудугларның, ылангыя чурттаглга бажыңнарының тудуп турар шынары дыка чавыс.

Механизация училищезиниң бажыңнарының тудуун дүргедедип, оларны бо чылын ажыглаалга бүрүн киирерииче угланган хемчеглерни алыры училищениң дирекция черинден база ында партия эге организациязындан негеттинип турар.

К. КОСТИН.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

Ревматизм болгаш ону эмнээри

Бир эвес кым-даа ревматизм—чүгле чүстер аары деп бодаар болза, ону шын эвес билгени ол. Орус эмчи Соколовский болгаш барык оон-биле бир удаа француз эртемден Буйо олар ревматизмден аараанда болган чок-ла чүрек база аарый берген турар деп чүс чыл бурунгаар шинчилээннер.

Ам үеде тодаратынганы болза, ревматизм — чүгле чүстерни болгаш чүректи үрегдеп турар эвес, а харын хан савалары, кешти, ижин-шөйүндүнүң ылчыргай карттарын (плевра, перикард, брюшина), паарны, бүүректерин, нерви системазын, кижиниң бүгү организмин үрегдеп турар ниити аарыг болур.

Ревматизмниң тыптып келири халдавыр өөскүдүкчүлери микроорганизмнерниң организмерже дамчып кирери-биле тайылбырлатынар. Ындыг болзажок, ол халдавырның характери амдыгаа чедир-ле үзе тодаргайлатынмаан. Элээн хөй эртемденнер ол аарыгны гемолитиктиг стрептокок тывылдырып турар деп санап турар. Төп нерви системазының ажылдаашкынының кемдеп үрелгенинден баксыраан организмниң боттарының байдалындан болгаш оон бүдүжүнден ревматизмниң тыптырыы болгаш оон үргүлчүлеп аарыыры улуг хамаарылгалыг. Мага-ботту соокка каксыр чорук ревматизмниң тыптырынга идиг берип, халдавырның өөскүүрүн күштелдирер болгаш нерви системазын божаандырып. Стрептококтуг халдавыр-биле болган чок-ла холбашкан турар хоочураан тонзиллиттер деп адап турар саат-боостааның дегдириишкини ревматизмниң өөскүүрүнге дузалап турар.

Аарып эгелээри кончуг дүрген, кижиниң температуразы дораан-на 39° чедер ийикле оон-даа бедий бээр, ынчап барган үеде кижиден хөй сут дер үнер, чем чиир хөңнү чок апаар. Ынчап барган үеде мөчүлерниң чүстери ыжып келир болгаш ышкаң черлерниң кижи изип, кыза бээр, оон аарышкылыы кончуг апаар. Ол бүгү болуушкуннарның узамдыгып үргүлчүлээри 2—3 неделядан 2—3 айлар чеде бергилээр.

Ревматизмден аараанда чүстерге хуулуушкуннар болуру-биле чергелештир чүректиң иштики шырымаларынга (эндокарт), чүректиң ыынган эъттеринге (миокард) болгаш чүректиң даштыкы шырымаларынга (перикард) өскерлиишкиннер база болгулаар. Ол чугула органның (ревмокардит) шупту кезектеринге үрелиишкиннер чамдыкта хаая эвес таварышкылаар.

Төп нерви системазының ол ревматиктиг үрелиишкини колдуунда-ла хорея деп адаар аарыг ышкаш янзылыг билдирип эртер. Хорея мургулайында-ла бичии уругларга болган чок деттен турар. Оон аараанда кижиге боттан хамаарышпас дүрген, серт кыныы бээр шимчээшкин тыптып келир, ол чорук кижиниң чугаалаарынга, чем чииринге шаптыктыы кончуг апаргылаар, а кижи коргуп девидээнде ол улам күштелип турар болгаш уйгу үезинде соксай бээр. Хорея каш неделялар иштинде үргүлчүлеп болур.

Ревматизмден аараан кижиниң кежинге чамдыкта быйыргын шивишкилер көстүп келгилээр, ол ышкаш өкпе-паарның болгаш ижин-шөйүндүнүң хуулуушкуннары билдире бээр. Ревматизмден аараан кижиниң ханынга өскерлиишкиннер база көстүп келир эритроциттерниң (РОЭ) сиверииниң реакциязы дүргедей бээр, чамдыкта лейкоциттерниң ниити саны көвүдээш, гемоглобинниң болгаш эритроциттерниң саны эвээжеп турар апаар.

Ревматизмден эмнээрде, ылангыя кажан ол чүрекке халдай берген үеде эмнээрде, аарыг кижи дөжекке чыда үр үениң иштинде режимни шыңгыы сагып эмнедирин негеп турар. Бирги ээлчегде маңаа баштайгы неделяларниң хүн-дүнүнде аарыг кижиге салициловый натрийниң 8,0—10,0 граммазын берип турарын сагындырары чугула, а оон соонда ук эмниң дозазын чоорту эвээжедип эгелээр. Аспиринни болгаш пирамидонну маңаа база чедиишкиниг херглеп турар. Сөөлгү чылдарда ревматизмни гормоннар-биле, ылангыя гипофизаның адренокортикотроптуг деп адап турар гормоннары-биле (АКТГ) эмнеп турар чорук дыка калбарган.

Чүстерге деттен кандыг-даа аарыгларны кижилер ревматизм деп адап чаңчыгып калган. Бир эвес чүстер хоочурап аараааш хөй чылдар дургузунда үргүлчүлеп келген болгаш оон ужурундан ук чүстерниң хевир байдалы-даа, оларның ажылдаары-даа каракка көзүлдүр дыка өскерлип, хуулуп турар, а чогум чүректиң талазындан өскерлиг билдирбес болза—ону ревматизм деп адап турарлар. Бо аарыг болза медицинада спецификтиг эвес халдавырлыг полиартрит деп аттыг туруп турар. Ону үстүнде чугаалаанывыс ёзулуг ревматизм-биле холуп болбас. Хоочураан халдавырлыг полиартриттен аараан кижилерни эмнеп турар үеде салициловый кислота, аспирин, пирамидон дээш ышкаш эмнер, ревматизмге ышкаш ындыг түңнелдерни берип шыдавайн турар.

Спецификтиг эвес халдавырлыг полиартриттен болгаш чүстерниң чамдык өске-даа хоочураан аарыгларын эмнээринге массаж, кадыкшылга күш-культуразы, физиотерапия болгаш курорт эмнелгези дыка улуг ужур тузалыг.

Эртемденнер болгаш эмчилер ам үеде ревматизмни эмнээриниң чаа, артык күштүг чепсектерин дилеп тыварының талазы-биле ажылдарны чорудуп турар.

Тыва областың санитар-чырыдыышкын бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация килдизиниң — 3—88, харыысалгалыг секретарьның, культура болгаш амыдырал килдизиниң 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый килдистериниң 3—68, чагаа килдизиниң база бухгалтерияның 3—65.

ТС—00182

Культура эргелелиниң типографиязы.

...ЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген.

...ЫН

...НИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ ...ТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ...С КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1957 МАЙ 5 СРЕДА № 111 (3823)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң Финляндияже баар деп турарынга (1 арын).

РСФСР-нин улус ажыл-агый чөвүлелдериниң даргаларының хуралы (1 арын).

Эът, сүт болгаш мал ажылының өске-даа продуктуларын бүдүрерин көвүдедири дээш совхозтар болгаш МТС-тер ажылдакчыларының чарыжы (1 арын).

Бүдүн чартык миллион көрүкчүлер (1 арын).

БИСТИҢ ОБЛАСТА (1 арын).

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң шиитпирлерин таныжып турар (2 арын).

Советтерниң организас массалыг ажылын бедик деңнелче (2 арын).

Н. Намай. — Коллективтиг кежээлерниң бүдүн күүселдезин чедип алыр (3 арын).

Н. Базан. — Колхоз бүдүрүлгезинге удуртулганы күштелдирер (3 арын).

П. Ушаков. — Фермаларга үрелиг мал ажылын организастаар (3 арын).

Совет-камбоджа чугаалажылгыкынар дугайында дыңнадыг (4 арын).

М. Мамонов. — Областың экраннарында үнүп турар чаа кинолар (4 арын).

...ннар дугайында сагыш ...жынны күштелдирер

...агай чорууну ...ындан артык ...оммунистиг пар... чазаавыста чок. ...ыралы улам-на ...үт болган турзун ...ак бүгү-ле хем... турар. Бүгү совет ...улам экижилеринче ...четлери бистиң ...ган болгаш боттан... ...штаныр болгаш бай... мурнуу чарышында ...к чедир кызырган, ор... ...и өөредилге черлеринге ...и күш чок бол... ...ап турган ...ылар...

Кызылдың электростанциязының бус дамчылар цехиниң бажынынга арыг агаар кирер черни кылыр дугайында айтырыгны ажылчыннар шагда-ла тургускан. Ажылчыннарның ол негелдезин хандырар дугайында электростанцияның дирекциязы болгаш областың коммунал ажыл-агый чери (начальниги эш Звездочкин) хөй удаа аазап турза-даа, олар боттарының аазаашкынын амга чедир күүсетпейн турарлар. Ажылчыннарның күш-ажылының байдалдарын экижидер дугайында сагыш салбас, оларның амыдырал-чуртталгазын сонуурган көрбес чоруктар Шагаан-Арыг болгаш Чадаана райүлетпүр комбинаттарында база бар.

Чадааналың райүлетпүр комбинады апрельден өске айларның бүдүрүлге планын бо чылын күүсетпейн келген, а Шагаан-Арыгның комбинады бүдүрүлге пла... үргүлчү чедир күүсетпейн, хожудан... болуп турар.

...ннарның күш-ажылын эки ор... тудуг материалдары-биле ... чедир хандырбас чорукту ... трестизиниң удуртукчулары ...мов, Новиков олар болду... ...журунда чамдык тудуг ...удукжулар бүдүн хүнүнд... ...жыл чок туруп турар. ...арын тударының гра... ...ниниң алзэн хөй бри... ...н өгезинден бээр күү...

...ылангыя ажыл... ...сагыш салыыш... ...партия, совет, ...профэвилел организа... ...рулгазы. Ажылчын... ...ыш салыышкынны ... илергейлээр ...нарның бажынна... ...канчаар чурттап, өө... ...чүнү херелген, чүнү ди... ...дыр өөренип көөрү, олар... ...лерин чогуур үезинде ханды... ...жок чугула.

...лчын бүрүзү болуунуң мергежилин ... нити билиин соксаал чок бедит... ...ен турар дугайында үргүлчү сагыш салыр ажылчыннарның күш-ажылының байдалдарын экижидер, бүдүрүлгеге техниканың айыыл чок болур чоруун хандырар дугайында айтырыгларны ажылчыннарның хуралдарынга доктаамал чугаалажып турар херек.

Бүдүрүлге черлериниң ажыл-ишчилериниң хүн бүрүдеги херегледдерин хандырарда хоорайларда болгаш ажылчын суурларда магазиннерниң, столоваяларының ажылын экижидери чугула. Ажылчыннарның нити чуртталга черлеринге таарымчалыг бүгү байдалдарны тургузар, масса-политиктиг ажылды аназ күштелдирер дугайында айтырыг бүдүрүлге черлериниң удуртукчуларының, ында партия болгаш профэвилел организацияларының кичээнгейиниң төвүнге турар ужурлуг.

...ажыл... ...ар-биле ...рүлгениң ...организа... ...жылчыннар ...салыышкын ...шкиниг күүсе... ...лыг болуп турар: ...ды бо чылдың бирги ...рүлге планын 106,1 ...107,3 хуу кылдыр күү... ...ннарның күш-ажылының ...планда көргүнгенинден бир... ...а 9,8 хуу ажыр бедээн.

А... ...нарның күш-ажылының бай... ...экижидериниң бүгү аргалары б... ...ге бүрүзүнде бар. Ындыг болза-даа ...ажылчыннарның күш-ажылының байдал... ...ын экижидер дугайында чугула айтырыг... ...нийги черлериниң херээ кылдыр көрүп т... ...р ажыл-агый удуртукчулары бисте а...-даа бар. Бүдүрүлгеде техниканың ай...ыл чок болур чоруун эки хандырбас, а...ылчыннарга тускай хептерни бербес, о...арның амыдырал-чурттадгазының дугай... ...сагыш са...бас чоруктар чамдык бүдүрүлге черлери... бар.

Ажылчын коллективтерге бот-тывынгыр уран-чүүлдүң бөлгүмнерин организастаары, бар бөлгүмнерниң ажылын экижидери, коллективтиг кино, шии, музей көрүүшкүннерин организастаары чугула. Политиктиг болгаш өске-даа темаларга лекцияларны, беседаларны чорудары, көскү агитацияның бүгү хевирлерин калбартып ажыглаары, мурнакчыларның дуржулгазын бүгү ажылчыннарның ортузунга нептередири бүдүрүлге черлериниң удуртукчуларындан, партия, комсомол организацияларындан негеттинип турар.

Ажылчыннар дугайында сагыш салыышкынны хүн бүрүнүң кичээнгейиниң төвүнге тургузаалынар.

РСФСР-ниң улус ажыл-агый чөвүлелдериниң даргаларының хуралы

СЭКП ТК-ның РСФСР талазы-биле бюрозундан чыылдырган, Россия Федерациязының улус ажыл-агый Чөвүлелдериниң даргаларының хуралы чоокта чаа Москвага болган.

Үлетпүрүң болгаш тудугну өргелеп башкарарын организастаар талазы-биле улус ажыл-агый Чөвүлелдериниң практиктиг сорулгаларының дугайында дыңнадыг кылып, СЭКП ТБ секретары эш А. Б. Аристов чүве чугаалаан.

Чөвүлел хуралдың ажылынга СЭКП ТК-зының бирги секретары эш Н. С. Хрущев, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Н. А. Булганин, СЭКП ТБ секретарылары эштер Л. И. Брежнев, Е. А. Фурцева, Н. И. Беляев киришкен.

(СЭТА).

Эът, сүт болгаш мал ажылының өске-даа продуктуларын бүдүрерин көвүдедири дээш совхозтар болгаш МТС-тер ажылдакчыларының чарыжы

Эът, сүт болгаш мал ажылының өске-даа продуктуларын бүдүрерин алзэн көвүдедири дээш демиселди улам калбартыр дугайында СЭКП ТБ болгаш ССРЭ-ниң министрлер Чөвүлелиниң Кыйгырыын колхозчу тараачыннар, МТС-тер болгаш совхозтарның ажылчыннары улуг сорук кириишкининиг уткаан. Чурттуң улус ажыл-агыйының ажылдакчылары чурттакчы чоннуң кижи-бүрүзүнге онаштыр эът, сүт болгаш саржаг бүдүрериниң талазы-биле Американың Каттышкан Штаттарын чоокку чылдар иштинде чедер деп сорулга салып турар.

Ниитиниң мал ажылының чаа күчүлүг кедирлүүшкүнү дээш чарыш бүгү улустуң характерлиг болуп турар. Оон чедиишкини ажыл-агый удуртукчуларының болгаш профэвилел организацияларының талазындан оперативтиг удуртулгазы, оларның практиктиг дузаламчызындан алзэн улуг хемчээлдиг хамааржыр.

Мурнакчы коллективтерниң эгелээшкинин деткивишаан, ВЦСПС-тиң Президиуму чурттакчы чоннуң кижи-бүрүзүнге онаштыр эът, сүт болгаш саржаг бүдүрер талазы-биле АКШ-ка чоокку чылдар иштинде чедер талээде мал ажылының продуктуларын бүдүрерин чидимбиле улгаттырар дээш МТС-тер болгаш совхозтар ажылчыннарының болгаш тускай эртемниглерниң социалистиг чарыжын калбаа-биле организастаарын МТС-тер болгаш совхозтарның профэвилел организацияларынга, профэвилелдериниң төп, область, край болгаш республика комитеттеринге болгаш Чөвүлелдеринге дааскан.

Совхозтарның, МТС-терниң болгаш өске-даа ажыл-агый бүдүрүлгелериниң ажылчын комитеттери, мал ажылының фермаларының болгаш салбырларының цех комитеттери болгаш профбөлүк организакчылары ниитики аргаларны илередиринге идепкейлиг киржир болгаш аназ үнезилээш эът, сүт болгаш саржаг бүдүрерин бүгү хемчег-биле көвүдедирип чедип алыр ужурлуг.

Хүлээлгелерниң түңнелдерин бүдүрүлге хуралдарынга чугаалашпышаан, күүселдезин он хонуктап, айлап база ажылдарның түс-түс хевирлери тиңгеңге хынап турарын ВЦСПС, совхозтар болгаш МТС-терниң ажылчын комитеттеринге сүмелээн. Мал ажылын хөгжүдерниң чугула айтырыгларының талазы-биле: малдың чем суурун быжыглаар талазы-биле, малдың баш санын көвүдедир, семиртилгезин болгаш оларладып семиртирин организастаар талазы-биле хемчеглер дугайында директорларының илеткелдерин ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның хуралдарынга дыңнап турар.

Тус-тус мурнакчы фермаларны болгаш тус-тус ажылдакчыларны мактап шаңнаарын чүгле чылдың төнчүзүнде эвес, харын ай бүрүзүнүң иштинде ажылдың түңнелдерин ёзугаар, азы тус-тус ажылдарның хевирлери доозулгазын ёзугаар чорудар ужурлуг.

Профэвилелдерниң Чөвүлелдери болгаш машина тудуушкунунуң ажылчыннарының, транспорт болгаш аар-машина тудуушкунунуң ажылчыннарының, химия үлетпүрүнүң ажылчыннарының болгаш өскелерниң-даа профэвилелдериниң төп комитеттери кедээ ажыл-агыйга херегээр чагыгларны дүрген күүседири дээш социалистиг чарышты калбартыр ужурлуг.

(СЭТА).

Бүдүн чартык миллион көрүкчүлер

Олар актернуң эң бедик шаңналын— көрүкчүнүң хүлээп көрүүшкүнүн алганнар. Индияга, Бирмага, Индонезияга оларның көргүскен оюну дээш барык бүдүн чартык миллион кижи адыш часкаан. Совет циркиниң мастерлериниң оюннар көргүзүп турганы калбак-делгем стадионнарга бо удааларда көрүкчүлер сыңмышпайн турган.

«Цирк дээрге кезээде-ле хөглүг хандыкшыл эвес-ле болгай, хөй-хөй кижилерниң мунгак сактыышкыннары база оларның-биле холбаалыг. Орус цирктиң көргүзүглериниче хөй кижилерниң чүгле каңгыг-бир кезии кирер аргалыг болган. А арткаңнары? Арткаңнары дээрге билеттер тып ап четпейн аас-кежиктиг кижилерниң чугаалары-биле сеткилин өөртүп алганнар» деп Калькуттада үнүп турар «Стейтсмен» солун бистиң актерларывыстың гастрольдарының хүннеринде бижээн.

Совет цирк артистерин баштап чораан цирк уран-чүүлүнүң Күрүне училищезиниң директору А. М. Волошиниң столувун кырында, солуннарга бижээн чүүлдерден үзе кескилеп алган мындыг чүүлдер кончуг хөй:

«Нйи шактың дургузунда 60 муң билеттерни саткан» деп «Сватхината» солун бижээн. «Фри пресс джорнел» болгаш «Индиан экспресс» деп солуннар көрүкчүлерниң мындыг сонуурганы таварылга эвес деп бижээн. Бо солуннарның чүүлдери: «Сагыш-сеткилди хайныктырып турар номерлер», «Кайгамчык чараш көргүзүглер» деп эгелерлиг болган.

«Циркиниң көргүзүү кайы-даа хире узамдыга бээрге сеткил өөрүшкүзү уламна хайныгып турган. Көрүкчүлерге чүгле чапсарлар үезинде чалгааранчыг болуп турган болгаш көргүзүг соолзүреп келгениниң дугайын чарлай бээрге мунгаранчыг болуп турган» деп «Таймс оф Индиа» солун бижээн.

Совет цирк артистери Индияга, Бирмага болгаш Индонезияга 80 катап оюн көргүскеннер. Ол бүгү оюннар ажык дээр адаанда стадионнарга болуп тургулаан. Ол черлерниң көрүкчүлери орус циркти кажан-даа көрүп көрбээн, а кончуг хөй кижилер орус кижилерни харын бир-ле дугаарында көргени чадан чок. Бистиң гимнастыларывыс, акробаттарывыс, жонглерларывыс, эквилибристеривис, хөглүжүмчүлеривис аренаже билдингир сураашкынныг-биле үнүп турганнар. Олар боттарының бүгү-ле билдизин, боттарының бараан болганы улуг, өөрүшкүлүг уран-чүүлдү чайынналдыр көргүзерин оралдажып турганнар.

Бурунгу Делиге, Калькуттага уттундурбас ужуражылгыкыннар оларга хөй болган. Кыдат-биле, Лаос-биле, Таиланд-биле кызыгаарлажып турар Шаннарның чараш чуртунуң найыслалы—Туангджи кончуг байырланчыг чаагай болган. Театрлары-биле болгаш уран таңцылакчылары-биле алдаржаан хоорай—Мадрас болуунуң хүндүлээчел чоруу-биле бистиң артистеривистиң сагыжындан уттундурбас болган. Манаа база-ла Бомбейге ышкаш, совет көрүкчүлерге билдингир сураглыг киноактерлар боттарының студиязынга совет цирк артистерин өөрүшкүлүг хүндүткелбиле хүлээп алган. Бистиң артистеривистиң оюннар көргүзүп турганының дугайында хроникалыг фильмерни олар Индиядан чорууруунуң мурнунда-ла көрүп алганнар.

Рангунга бистиң артистеривистиң оюн көргүскениниң баштайгы хүнүнде хоорайның бүгү төвү шуут-ла стадион болу берген турган. Стадионга чедир беш километр черниң дургузунга чүве өртер арга чок болуп турган. Машиналыг кижилер автомобильдерин каапкаш, чадаг чоруп турганнар. Индирлерге чедир кижилер иткилежип алган шуужуп чоруп турганнар. Шөлээде чоруп турар премьер-министр У Ну тускай чалаа чорупкан деп оюн эгезинде көрүкчүлерге чарлаан. «Бөгүн совет цирк бистиңнде келгенин билип алыр аас кежиктиг болдум. Интернационалчы найыралды болгаш чаагай тура-сорукту бедик-биле үнелеп турар мен. Совет цирк чедиишкиннерлиг болурун күзедим» деп У Ну бижээн.

Үш чурттарга беш айлар чедиишкинниг үргүлчүлээн цирк уран көргүзүглеринге киржип чорааннар болза, клоун-пародистер Анисим Савич биле Василий Мозель, гимнастика Евгения Страшная, жонглер Хосров Абдулаев, акробаттар Т. болгаш В. Владимировтар, РСФСР-ниң алдарлыг артизи Оскал-оол баштаан бөлүк тыва жонглерлар болгаш чиңге демир кырынга таңцычылар, Юрий Быковскийниң бөлүк акробаттары—шуракчылары, күштүг аттракцион—Григорий Новак, агаарга гимнастика—Лидия Викторова, акробаттар А. болгаш Е. Буделиннер болуп турар.

Бистиң цирк уран-чүүлүнүң артистери чораан чурттарынга боттарының уран-мергежилдиин болгаш совет циркиниң кайгамчык улуг чедиишкиннерлиг хөгжүп турарын чайынналдыр көргүскеннер.

БИСТИҢ ОБЛАСТА

ОБЛАСТЫҢ МТС-ТЕРИНДЕ ТРАКТОР АЖЫЛДАРЫНЫҢ ЧОРУП ТУРАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА МЕДЭЭ

(1957 ч. май 31-де)

МТС-тер	Трактор ажылдарының күүселдезиниң хуузу
Сүт-Хөл	46,2
Чадаана	34,4
Сарыг-Сеп	30,2
Шагаан-Арыг	29,3
Балгазын	29,2
Бии-Хем	28,4
Тес-Хем	27,4
Бай-Тайга	27,3
Кызыл-Мажалык	25,2
Бай-Хаак	22,7
Чаа-Хөл	22,1

ОБЛАСТЫҢ РАЙОННАРЫНДА ЧАСКЫ ТАРЫЛГАНЫҢ ЧОРУП ТУРАРЫНЫҢ МЕДЭЭЗИ

(1957 ч. май 31-де, планга удур хуу-биле)

Районнар	Чазын тараан тараа культуралары	Тарылганган кукуруз	Олурткан картофель
Каа-Хем	107,8	39,8	71,8
Тес-Хем	106,5	103,0	100,0
Чаа-Хөл	106,4	95,7	104,4
Чөөн-Хемчик	101,3	123,4	77,4
Бии-Хем	100,7	47,0	56,0
Таңды	97,8	38,7	41,4
Бай-Тайга	90,3	—	50,0
Эрзин	88,0	100,0	100,0
Барыын-Хемчик	86,8	40,0	65,0
Сүт-Хөл	85,4	73,9	61,3
Улуг-Хем	83,8	39,0	37,1
Өвүр	82,7	—	—
Тожу	56,1	—	—

Уруглар камгалалының хүнүн Кызылга эрттиргени

Кызылдың Сталин аттыг Культура бажынынга уруглар камгалалының Бүгү-делегей хүнүн демдеглээн байырлыг хурал бедик көдүрлүүшкүнүг болуп эрткен. Аңаа илеткелди № 7 ортумак школаның директору эш Плюснина кылган. Делегейниң мурнакчы кижилериниң тайбың күш-ажылы биле бүдүрүп алганы культураның төптерин, чурттадганың шөлдерин үрээр, ылангыя кижилерниң кадыынга айыылдыг болгаш хоралыг атомнуг дайынны болдурбазын негээн демиселге чаңгыс эп-сеткилдиг каттыжарынче хоорайның бүгү херээженнерин илеткелчи кыйгырган.

Хөй уруглуг иелерниң мурнундан эш Бичижик сөс алган.—Алды уругларның иези кижи мен, оларны атомнуг дайынның халаптыг айыылын көрзүн дээш эвес, харын школаны чедиишкинниг доозуп, ынак Төрээн чурттуңун улам күчүлүг болгаш чечектелип сайзыраарынга кандыг бир чаа-чаа ажылыганы, совет кижилерниң күш-ажылын чиңгедиринге ажыктыг чүүлдерни кылып, ак-сеткилдиг патриотчу хамаатылар болзун дээн күзелим-биле оларны кижизидип турар мен. Ынчангаш уругларымны күш-ажылга ынак кылдыр, өөредилгеге чедиишкиниг болурунга бүгү-ле таарымчалыг байдалды тургузуп турар мен. Мал эмнелгезинге 18 чылдарда үзүктел чокка ажылдап келдим. Саналының түңнелинде Бичижик, хоорайның бүгү херээженнерин тайбыңның, чаагайжыдылганың херээ дээш улам күжениишкиниг ажылдаарын кыйгырган. Кижи эмчизи эш Горбунова, Бичижиктиң саналынга каттышкаш, атомнуг дайынны болдурбас чорукту мурнакчы херээженнер чедип ап болур деп чугаалаан.

Хоорайның №2, № 7 школаларының тергиин өөреникчилери Д. Ира, Б. Таяа олар атомнуг болгаш водородтуг чепсектиң шенелдезин соксадырын, оон бүгү курлавырларын узуткаарын негээн демиселге өөредилгениң тергиин эки демдектерин ап турган идепкейлиг киржирин илеретпишаан, чыылганнарга пионерже байыр чедирген.

Т. КАРА-ТОННУГ.

Чаа-хөлчүлерниң хүлээлгези

ЧАА-ХӨЛ. (Телефон-биле). Районнуң колхозчулары бо чылын күрүнеге кедээ ажыл-агый продуктулары дужаар планын хуусаа бетинде чедиишкиниг күүседирин чугаалашкан. «Тиилелге» колхозка болган хуралга эътти 3, сүттү 20, дүктү 1, ноганы 15, картофельди 100 тонна кылдыр дужаарын колхозчулар хүлээнгеннер. Аңаа колхоз даргазы эш Кава-Сарыг сөс алгаш, оон боду күрүнеге бир хаван оглун, 72 кг сүттү, 800 кг тарааны пландан ажыр дужаарын хүлээнгеш, колхозчуларны кыйгырган. Оңу Сүктер, Норбу, Доржу болгаш оон-даа өске колхозчулар деткээн.

Колхозчулардан чүгле ол хуралга олурушканнар безин 4 тонна тарааны, 812 кг сүттү болгаш 4 хаван оглун пландан ажыр дужаарын хүлээнген.

Мал эмчизи Васильев болуунуң саналынга 10 баш кас, өдүректи, 100 кг сүттү, 100 дагаа чуургазын дужаар деп хүлээлге алган. Районда күрүнеге дужаар продукцияны хүлээп алыры амгы үеде чедиишкиниг чоруп турар.

Д. АРАКЧАА.

Мал чеми белеткээринге

Малга быжыг чем суурну тургузар чорук күрүнениң мал өстүрер планын күүседиринге болгаш малдың продуктулуун улам бедидеринге чугула ужур-дузалыг. Эрзин районда «Сталинчи орук» колхоз сиген кезилдезинге белеткелин барык доосхан.

Ажылының эртен чылда дуржулгазын быжыглавышаан, сигенни малга чемгир, эки хоолулуг үеде ажаап алыры дээш колхоз баштаар чери боттуг хемчеглерни алган. Чаа шөлдерни немей калбартыр, суггарылганы организастаар база өске-даа ажылдар чорутунган.

Септелгелер кылырынга онаап тургускан звено болуунуң мурнунда салдынган сорулганы чедиишкиниг күүседип турар. Бо хүннерде звено аът-биле сигел кестирер 15 машиналарны, 7 дырбаштарны болгаш холдуң 25 кадыырларын, 20 ажыг дырбааштарын септеп белеткээн.

Х. ДАРМАЖАП.

Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң Финляндияже баар деп турарынга

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Н. А. Булганин болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү Н. С. Хрущев Финляндияга баар дугайында Финляндияның президентизиниң болгаш чазааның чалаашкынын хүлээп алган деп совет парлалгага дыңнаткан турган. Н. А. Булганин болгаш Н. С. Хрущев Москвадан Финляндияже июнь 5-те үнүптерлер. Хельсинкиге олар июньнуң 6-да чеде бээр.

Н. А. Булганин болгаш Н. С. Хрущев Финляндияже баарда ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министри А. А. Громыко, ССРЭ-ниң Культура министри Н. А. Михайлов, армия генералы И. А. Серов, Даштыкы садыг министриниң оралакчызы П. Н. Кумыкин, армия генералы М. С. Малинин, ССРЭ-ниң ДХМ коллегия кежигүнү Л. Ф. Ильичев, ССРЭ-ниң ДХМ килдис эргелекчизи Ф. Ф. Молочков, ССРЭ-ниң ДХМ килдис эргелекчизиниң оралакчызы С. А. Афанасьев олар үдеп чоруур.

Совет удуртукчуларның Финляндиядан ээп кээрин июньнуң 13-те телевилээн.

(СЭТА).

Тыва шүлүк чогаалының кежээзи

Май 30-де, дылдың, литератураның болгаш төөгүнүң эртем-шинчилел институдунуң хуралдаар залынга тыва шүлүк чогаалының кежээзи болган. Кежээни институттуң эртем ажылдакчызы эш Калзан ажыткаш, чогаалчылар эвилелиниң тыва салбырының секретары эш Саган-оолга сөс берген. Оратор тыва шүлүк чогаалының канчаар хөгжүп келгенин чугаалавышаан, шүлүкчүлер сөөлгү чылдарда боттарының мергежилин алзэн бедиткенин демдеглээн. Шүлүкчүлерниң чогаалдары чыл бүрүде-ле тускай номнар кылдыр үнүп турар апарган. Шүлүкчүлер боттарының чогаалдарының идейлиг деңнелин бедидип, областа боор турар кайгамчык улуг чаарттыгалары шын чырыдып турарлар.

Кежээниң киржикчилери С. Пюрбюнүн «Эрик», «Аялга болгаш чурттаалга» деп шүлүктерин, М. Кенин-Лопсанның «Октябрьның оглу» деп шүлүглелиниден үзүндүнү, Емельяновтуң «Бичии-оол», «Отчугаштар», Тамбаның Каа-Хемниң ажыл-ишчилериниң дугайында бөлүк шүлүктерин, Сюрюн-оолдуң «Моортай биле Ыт», Куулжының «Баштыңчының үнү», Кенденгештиң «Чайык соонда», «Сактыышкын» деп шүлүктерин, чогаалчы-шүлүкчүлер Ныыныева биле Бoлова оларның орус дылга очулдурган шүлүктерин номчааның кежээниң киржикчилери улуг кичээнгей-биле дыңнааннар.

Дүктүг чидириг чокка ажаап алыр

Чөөн-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхоз хоюнуң кыргылдазын эгелей берген. Зоотехник Бакуменко, мал фермазының эргелекчизи Сынтыр-оол оларның удуртулгазы-биле дүктү чидириг чокка ажаап алыры дээш кыргыкчылар кызымаккай ажылдап турар.

Чадаана МТС-тен келген электри кыргылда агрегадының механизаторлары баштайгы хүнде 400 ажыг хойну кыргаан. Хөй бүрүзүнден 1,8 кг дүктү алганнар. Хүнде 25 кг дүктү бир хачы-биле кыргыыр планы, дуржулгалыг кыргыкчылар 200 хуу чедир күүседип турарлар.

Колхозчу херээженнер хол хачызы-биле дүрген кыргыырының аргазын чедип алганнар. Чижээ, Бербах хүнде 20 хойну кыргып турар.

М. БАДЫ.

• • •

Баян-Талада «Октябрь 30 чылы» кедээ ажыл-агый артелиниң малчыннары Улуг Октябрьның 40 чыл оюнга холбаштыр колхозунуң 10 чыл оюнга ажыл-агый талазы-биле чедиишкиниг ужуражырын шиитпирлеп алганнар.

МТС-тиң чорудуп бергени электри кыргылда агрегадының механизаторлары-биле колхозчулар чаңгыс эп-сеткилдиг ажылдап турар. Баштайгы ийи хүннерде олар 630 хойну кыргаан. Агрегадага ажылдап турарлардан Долаат, Мая олар хүнде 30 хой кыргыыр онаалдазын үргүлчү ажыр күүседип турар, а хол хачызы-биле кыргып турар Дыртык, Өлзеймаа, Шүлүк олар хүнде 14—18 хойну кыргып турар.

О. САЯН.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң шиитпирлерин таныжып турар

Чурукта: Кызыл горкозунуң № 1 чайназында бүдүрүлге эргелекчизи Тамара Васильевна Стефанованың дүштеки часларда ССРЭ-ниң Дээди Совединиң чедиги сессиязының материалдарын таныштырып турары. Фото П. Колосову.

Бедик көдүрлүүшкүн-биле хүлээп ап турар

Чаа-Хөл районнуң ажылчы чоннары ССРЭ-ниң Дээди Совединиң чедиги сессиязының шиитпирлерин бедик көдүрлүүшкүн-биле хүлээп ап турарлар.

Сессияның материалдарын колхозтарның болгаш МТС-тиң бригадаларынга, районнуң албан организацияларынга 31 катап черге болган хуралдарга 1346 кижиге таныштырган болгаш аал-бөлүктер аайы-биле агитаторлар чер-черге беседаларны чорудуп турган.

Сессияның шиитпирлерин районнуң «Тиилелге» колхозунуң колхозчулары улуг көдүрлүүшкүн-биле хүлээп ап, бедиткен хүлээлгелерни ап турарлар.

Үлегерлиг болгаш тудугнуң эргелеп башкарарын сайжыраңгайжыдар дугайында хоойлуну колхозчулар бир ап-сеткилдиг деткээн болгаш колхоз бүдүрүлгезинде ажы-агыйның планнаашкынының экижидер, тудуг ажылында четпестерни узуткаар хемчеглерге көдээ Советтиң, колхоз баштаар чериниң ролюн бедидер дугайында тодаргай саналдарын бергеннер. Колхозта бар курлавырларны долузу-биле ажыглап турганда бо чылын пландан дашкаар 3 тонна эътти, 20 тонна сүттү, бир тонна дүктү, 100 тонна картофельди болгаш 150 тонна ногаа аймаан күрүнеге кирерин колхозчулар хүлээнгеннер.

Хуралга киришкен 36 колхозчу өг-бүлелер боттарының күзели-биле Октябрьның 40 чыл оюнга алдар кылдыр пландан дашкаар 4150 кг тарааны, 512 кг сүттү, 950 кг дензилиг 4 хаван оолдарын өстүрүп садарын болгаш өске-даа көдээ ажыл-агыйы продуктуларын кирер хүлээлгени алганнар.

Тудуг бригадири эш Шалган колхозта тудуг ажылын дүргедедиринче хемчег алдынмайн турарын, мансы материалдарының диилигези саадап турарын, бо талазы-биле МТС-тиң колхозка четпес дузалап турарын айыткаш, ол четпестерни дүрген узуткаар хемчегни алырын колхоз баштаар чериниден негээн. Эш Шалган чурттаалганың 7 бажыңнарын 6 ай 15-те ажыглалга кирерин бригаданың мурнундан хүлээнген.

№ 1 хову бригадазының кежигүннери Анава, Тараачы олар тарааның чайгы суггарылгазын, ажаалдазын экижидип турган бодунга быжыглаан чериниң га бүрүзүнден ортумаа-биле 14 центнер четдир дүжүттү алырын болгаш күрүнеге пландан дашкаар 300—300 кг тарааны кирерин хүлээнген. Ол колхозтуң даргазы эш Кагаа-Сарыг күрүнеге 1 хаван оглун өстүрүп бээрин, 800 кг тарааны, 72 кг сүттү кирерин хүлээнген.

Сталин аттыг колхозка малчыннар хуралынга сессия материалдарын таныштырган хуралга киришкен малчыннар малдың семиртилгезин, чайгы ажаалдазын экижидерин болгаш боттарының күжү-биле 8—8 тонна сигенни кезип алырын хүлээнгеннер.

МТС-тиң механизаторлары сессия материалдарын трактор бригадаларының турар черлеринге 92 кижиге таныштырган. Шанчының курупкан ховузунда № 5 трактор бригадазының трактористери эштер Чадамба, Бурундукай, Купчигин олар хүн бүрүнүн ажыл-нормазын 200 хуу чедир күүседир деп хүлээлге алганнар.

Ленин аттыг колхозка сессия материалдарын 9 катап черге 600 ажыг кижиге агитаторлар эштер Ортун-оол, Данзырын, Дыдый-оол, школа директору эш Балчыр олар тайылбырлап таныштырган, сессияның материалдарын таныжкан колхозчулар Очур-оол, Кувискаал, Хертек хүн-нормазын 200 хуу чедир күүседирин, тудуг бригадазында Седен, Сеңгин олар улуг нормазын 200 хуу чедир күүседип, бажың чок колхозчуларны ноябрь 1-ге чедир бажың-биле хандырарын хүлээнгеннер. Ол ышкаш хой кадарчызы эш Шактар-оол 30 кг эътти, 500 кг тарааны күрүнеге бээрин хүлээнген.

Атомнуг болгаш водородтуг чепсектиң шенелделерин хоругдаар дугайында айтырыгның талазы-биле АКШ-тың конгрезинге болгаш Великобританияның парламентизинге ССРЭ-ниң Дээди Совединиң кыйгырыын район төвүнге болгаш колхозтарга болгулаан хой кижи киржикчилерлиг митингилерге ажылчы чоннар изиг-биле деткээннер.

Р. ХУНАЙ-ООЛ.

Чурттаалга бажыңнарының тудуун октябрь байырлалынга чедир бүрүн доозар дээш

«Тыва тудуг» трестизиниң эш Хертек Темирге баштаткан комплекстиг тудуг бригадазының бүгү кежигүннери «Үлегерлиг болгаш тудугну эргелеп башкарар чорукту организастаарын улам ыңай сайжыраңгайжыдар дугайында» ССРЭ-ниң Дээди Совединиң чедиги сессиязының хүлээп алганы Хоойлуну таныжып, изиг-биле уткуп хүлээп алгаш, чурттаалга бажыңнарын бо чылын тударының планын Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга чедир бүрүн күүседирин хүлээнип алган эрестиг ажылдап турарлар.

Тудугжуларның күш-ажылының бүдүрүкчүлүү улам бедээн, тудуг ажылдарының шынары экижээн, тудуг материалдарының камналгазын улам күштелдирген. Комплекстиг бригадада тудугжулар бо чылдың апрель айда тудуг ажылдарының планын 162,8 хуу кылдыр күүсээ бетинде күүсеткеннер. Тудугжулар эштер Бомбуй-оол болгаш Кувискаал олар боттарының нормаларын хүн бүрүде 200 хуу чедир күүседип турар.

— Ажылчы чоннарны эки шынарлыг, чаагайжыды туттунган бажыңнар-биле бүрүн хандырар дугайында төрээн Коммунистиг партиявыстың болгаш Совет чазаавыстың салган чугула сорулгазын бистиң бригадавыс болуңун тудуг участогунга эрестиг күүседип шыдаар—деп, ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң депутады, облкүүскомнуң кежигүнү бригадир эш Хертек Темир чугаалап турар.

Ооң комплекстиг бригадазының тудугжуларының чедиишкиннериниң үндезини чүдел дизе, тудугжуларның күш-ажылын шын организастап турарында, тудуг материалдарын тудуг шөлүнге чедиртип алырынче кичээңгейни баш бурунгаар угландырып келгенинде, бүгү тудугжуларның ортузунга күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаанында болгаш оларның ортузунга масса-политиктиг ажылды күштелдиргенинде болуп турар.

Тудугжуларның мергежилин бедидеринче кичээңгейни ук бригадада үргүлчү угландырып турар. Ооң түңнелинде тудугжуларның разрядтары көвүдеп, оларның күш-ажылының бүдүрүкчүлүү улам бедип турар. Чижээ, тудугжу эш Бомбуй-оол ам бызанчы, штукатуржу, суугу кылыкчызы, дашчы мындыг тускай эртемнерни шиңгээдип алган.

Мурнакчы тудугжуларның дуржулгазын, тудугнуң дешпилгелиг методтарын бүгү тудугжуларның ортузунга нептеридеринче хүн бүрүнүң кичээңгейин ол бригадада күштелдирген. Бо бүгү хемчеглер болза, тудуг ажылдарының планын чедиишкинниг күүседириниң аргазын комплекстиг бригадага берип турар.

Колхозчу тудугжуларны улам сорук кииргени

Өвүр районда «Кызыл туг» колхозтуң тудуг бригадазы бодунуң мурнунда салдынган сорулганы чыл санында чедиишкинниг күүседип келген. Бо чылын чурттаалганың 35 бажыңнарын кылыр, а майның 25-ке чедир 18 бажыңнарны ажыглалда кирген.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң VII сессиязының шиитпирлерин таныжкаш, колхозчу тудугжулар пландан ажыр 15, ынчангаш чурттаалганың шупту 50 бажыңнарын кылырын хүлээнген. Оларның сөзү боттуг ажыл-херектен карыкпас, ол тудугларны Октябрьның алдарлыг 40 чыл оюнга уткуштур бүрүн ажыглалга кииргип шыдаарлар.

Моон-биле кады культура-амыдыралдың тудугларын бригада база чорудуп турар. Ол ышкаш ниитизи-биле 2400 хой кирер 4, бирээзинге-ле 50 бызаа кирер 2 кажааларны доозкан. Хорумнуг-Ойда 100 инектиң кажаазын кылып турар.

Б. КУУЛАР.

Дүн-хүнде бедик дензи немелдези дээш

Каа-Хем районнуң Ворошилов аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң хаван ажаакчылары Ирина Сазанова болгаш Татьяна Копанева олар Улуг Октябрьның 40 чыл оюнга алдар кылдыр бедиткен социалистиг хүлээлгени боттарынга алган.

Олар Төрээн чуртка хой хаван эъди бээр болгаш бир баш хаванда дүн-хүн ниитинде бир килограммдан эвээш эвес диириг дензи немелдезин алыр деп хүлээлге алгаш, боттарының сөзүн ээлеп турар.

Артельдиң баштаар чери оларга апрель айның эгезинде 36 баш хаван оолдарын дензилээш хүлээдип берип каан. Оларның баш бүрүзү ортумаа-биле 40—48 килограмм диириг дензилиг турган. А шуптузунуң дензизи ол үеде 15 центнер турган.

Зоотехник эш Сальникова дүн-хүн ниитинде бир хаван оглундан 500 грамм дензи немелдезин алыр, бүгү хаван оолдарын ниитизи-биле 18 центнер диириг дензилиг кылдыр өстүрер даалганы хаван ажаакчыларынга берген. Хаван ажаакчылары И. Сазанова, Т. Копанева зоотехниктиң сүмезинге таарыштыр, дензи немелдезин ийи катап өстүрерин, хаван оолдарын азыраарының чем рационун кылып, оларның чемгерер шагын доктаадып бээрин зоотехниктен негээн.

Зоотехник эш Сальникова чемгерилге рационун кылып база хаван оолдарын чемгерериниң, селгүүстелдириниң чурумун доктаадып берген. Ынчангаш чемгерилгениң хүн чурумун болгаш чемгерилге рационун хаван ажаакчылары эки өөренип көрүп, шынгыы сагып, хаван оолдарын ээлчежип кадарып турган. Чижээ, Ирина хаван оолдарын кадарып чорүй баарга Татьяна хаваннарга чем белеткеп, боттарының ажылынга мындыг янзылыг ээлчештирип келген.

Азырал, ажаалданың доктаатынган чурумун шынгыы күүсеткенинин соонда хаван ажаакчыларының ажылы эки түңнелин берген.

Ужен хонганда хаван оолдарын күрүнеге дужаар эът планынга киириштир дужааган. Ынчаарга хаван оолдарын дензилээрге ниитизи-биле 18 центнер эвес, а 30 центнер, азы бир хаван оглунуң дүн-хүн ниитинде диириг дензи немелдези 1,5 килограмм болган.

Колхоз баштаар чери хаван оолдарын эки ажаарганы дээш Сазанова, Копанева оларга бир-бир хаван оолдарын берген.

Н. АФОНИН.

Советтерниң организас-массалыг [...] улам бедик деңнелче

КОЛХОЗ ТУДУУНУҢ ПЛАНЫН АЖЫР КҮҮСЕДИРИ ДЭЭШ

Бай-Тайга районнуң Көп-Сөөк көдээ Совединиң апрель төнчүзүнде болуп эрткен 3-кү сессиязы «Тиилелге» колхозтуң 1957 чылда тудуг ажылының чорудуп турарының дугайында тудуг бригадири эш Барбаның илеткелин чугаалажып көрген.

Эрткен чылын колхоз план ёзугаар чурттаалганың 19 бажыңнарын тудар турган, чүгле 9-ту тудуп, бүгү колхозчу өрегелерниң 65 хуузу бажыңнар-биле хандыртынмаан чорукту чылдаганы чурнунда колхоз даргазы турган Ергит, көдээ Совет даргазы турган Бышкак оларның четпес удуртулгазында деп сессия демдеглээн.

Бо чылын колхоз 37 чурттаалга бажыңнарын, бүдүрүлгениң мал ажылының 47 санныг тудугларын кылырын пландаан, ук планны боттандырары хөй-жудап, апрель айда эгелээн болза-даа бо аразында 18 чурттаалга бажыңнарының, 1000 баш хой кирер ийи улуг кажааларның база 55 баш бызаа кирер бир улуг кажааның ханаларының тудуу доозулган. Оларның иштинде ээзи хой бажыңнар ажыглалда кирип турар.

Тудугжулар Октябрьның 40 чыл оюнга алдар болдурган социалистиг чарышты калбарткаш, улуг байырлалга чедир 50 чурттаалга бажыңнарын ажыглалга бүрүн кирер хүлээлгени алганнар.

Колхозтуң хожудангай байдалын чоокку үеде узуткаар, ону организас-ажыл-агый талазы-биле быжыглаар дээш колхоз даргазы эш Олаң-оолдуң кызымаккай ажылдап турарын, ылаңгыя тудуг ажылынга удуртулганың ээзэн экижээниниң түңнелинде депутат эш Кадыт-оол, бызанчылар Сайын-оол, Достай-оол, Сапаай, Алтыы ышкаш мурнакчы тудугжулар санының көвүдеп турарын сессия демдеглээн.

Колхозчу тудугжулар ортузунга культура-массалыг ажылды улам-на калбартып, 1957 чылда колхозтуң бүгү тудугларының планын Октябрьның улуг байырлалының [...]нде доздур болгаш ажыр күүседиринге колхозчу массаны сырый организастаарынче угланган тодаргай шиитпирни сессия хүлээп алган. Ол шиитпирни амыдыралга боттандырары дээш депутаттар болгаш активчилер хайнышкынныг ажылдап турарлар.

О. САЛЧАК.

* * *

МАЛ АЖЫЛЫНДА ЧАМДЫК ЧЕТПЕСТЕРНИ ЧАЙЛАДЫР

Чөөн-Хемчик районнуң Хорум-Даг көдээ Совединиң чоокта чаа болуп эрткен ийиги сессиязынга депутаттар болгаш активчилер Жданов аттыг колхозтуң мал ажылының туруп турар байдалының дугайында депутат эш Сарыкайның илеткелин чугаалажып көргеннер. Колхозтуң ниитилештирген малын хүр кыштагладыр, малдың чаш төлүн менди камгалап алыр талазы-биле малчыннарның ээзэн чедиишкинниг болганын илеткелчи демдеглээн. Хорум-Дагның сүт-бараан фермазының инек кадарчызы О. Шалдаккай оларны үргүлчү солуп келгениниң түңнелинде ооң коданында инектерниң кужу семис болган, ферма сүт саалдазының талазы-биле колхозта бирги черни ээлеп турар. Хойжу Алдын-кыс, өшкү кадарчызы Хунаш олар төрүттүргенх чаш малды бүрүн өстүрүп турар, саанчылар эштер Ламажап, Хапыы олар сүт саалдазынга бедик көргүзүглерни чедип ап турар деп ол чугаалаан.

Ооң-биле кады колхозтуң мал ажылында улуг четпестер база бар. Жданов аттыг колхозтуң баштаар чериниден болгаш көдээ Советтиң күүскомундан малдың продуктулуг болур чоруун бедидер, ооң уксаазын сайзырадыр ажылды четпес удуртуп турар, малдың чылыг кажаа-хоралазы чедир хандыртынмаан, ооң ажаалгазы четпес болганындан колхоз малы хоромчалыг болуп турар. Шээр малдан ниитизи-биле 130 баш чедир хоралаан, кыжын төрүттүнген 20 ажыг хаван оолдары, 30 ажыг дагаалар чидирилгиг болган чорук сессияга илереэн. Колхозта малдың кызыраар чорду-биле дениссел четпес чоруп турар. Колхоз чыдыгында 40 хире белериниң шуут кызыраады илереэн. Бо чорук болза мал ажылының тускай эртемниглериниң багай ажылдаазын, малдың элержиилгезиниң үезинде зоотехниктиг хайгааралдашкынының черүттаанының фактызы болур деп, депутаттар болгаш активчилер чидиг-биле шүгүмчүлээннер.

Мал ажылының илереэн улуг четпестерни чайладып, 1000 баш шээр мал кирер чаңгыс аай хевирниң ийи улуг кажааларын, чазагларга 4 кажааларны чайгы үеде тудар, малчыннарны чурттаалга бажыңнары-биле бүрүн хандырар база оларның амыдырал байдалын экижидер хемчеглерни айыткан шиитпирни сессия хүлээп алган. Малдың бедик продуктулуг чоруун чедип алыр сорулга-биле малчыннар ортузунга тайылбыр-массалыг ажылды күштелдирерин, часкы дүк кыргылдазын кыска хуусаада бедик шынарлыг доозкаш, июнь эгезинде бүгү малды чайлаглазырынче колхозчу малчыннарны организастаарын шиитп[...] база айыткан.

М. С[...]

* * *

КАРА-ТАЛ КӨДЭЭ СОВЕТТИ[...] СЕССИЯЗЫ

Чаа-Хөл районнуң Кара-[...] вединиң чоокта чаа болуп [...] сессиязынга депутаттар [...] лер көдээ Советтиң деви[...] ге пунктузунуң болгаш [...] хоза клуб ажылының [...] лажып көргеннер.

Эмнелге пунктузуну[...] четпестер сессияга и[...] чизи Онгаңның янзы-б[...] камгаланыр дугайында [...] тайылбыр ажылын ч[...] вер айтырыгның те[...] беседаларны организ[...] база ук эмнелге ажы[...] ээлдек эвес ажылдап тур[...] киржикчилери шынгыы иле[...]

«Тиилелге» колхозта клуб[...] лында улуг четпестер сессияга [...] рээн. Ооң эргелекчизи Байырааның [...] ка лекция, беседаларны, кежээлерни [ор]ганизаставайн келгенин депутаттар чидиг-биле илереткеш, клубту чоннуң культуразының өзүлүг одаа болдурар дээш шынгыы ажылдаарын аңаа дагзып турганнар.

Сессия чугаалашкан айтырыглар талазы-биле шиитпирни хүлээп алган. Ол шиитпирде Сталин аттыг болгаш «Тиилелге» колхозтарының эмнелге пункттарынга ийи божуулга бажыңнарының тудугларын ноябрь 1-ге чедир доозар, чоннуң ортузунга санитар-чырыдыышкынның тайылбыр ажылдарын калбартыр хемчеглер айыттынган.

Ады үнген колхозтарда клубтарның капитал септелгезин чоокку хуусаада доозар хемчеглер шиитпирде база көрдүнген.

Т. ОПУШТАЙ.

* * *

СОВЕТТИҢ ОРГАНИЗАС-МАССАЛЫГ АЖЫЛЫН ЭКИЖИДЕР

Улуг-Хем районнуң Хендерге көдээ Совединиң чоокта чаа болуп эрткен ээлчеглиг сессиязынга депутаттар болгаш активчилер Советтиң ажыл-чорудулгазын экижидер болгаш массалар-биле оларның харылзаазын күштелдирер дугайында СЭКП ТК-ның 1957 чылдың январь 3-теги доктаалын таныжып база ол доктаалды амыдыралга боттандырар хемчеглерни чугаалажып көргеннер.

Чер-чер Со[...] ган сонгулдал[...] тиң организас[...] дык чедиишкин[...] чоннарның ам[...] жилеринче Сове[...] салбайн турган[...]

Советтиң деви[...] тыг колхозтуң м[...] бажыңнар чогун[...] чедир-ле саңдар[...] турарлар. Колхоз[...] лы-биле күүсетпе[...] туңган, бажыңнар[...] турегулаар чорук ч[...] чуларның ажыглалы[...] жыңнар херимнетин[...] гайжылыглазы, ынш[...] чорувайн турар.

— Арыг бажы че[...] интернады эрткен чы[...] кончуг соок кыштаан[...] кезиниң чурттаар ба[...] колхозчулар бажыңнар[...] жыр чорукка таварыш[...] интернаттың, башкыларың[...] га одаар ыяш үстүп т[...] мындан чамдык б[...] дээш өөре[...] [...]

[...] улуг [...] угула[...] чорук о[...] сессияга [...] ажылын чо[...] лерни алыры[...] гээн.

Айыттынган б[...] чайладып, ажылчы ч[...] көдээ Советтиң организа[...] лын экижидер, доктаамал [...] ның ажылын диргизер, [...] сонгукчулар-биле ужуражы[...] организастаар хемчеглерни а[...] турган, Маленков аттыг колхо[...] ажылын хөгжүдер, колхозчулар[...] жун чурттаалгаже шилчидер база[...] та школаны келир өөредилге [...] чедиишкинниг белеткээр хемчегле[...] ыткан шиитпирни сессия хүлээп [...]ган. Депутаттар болгаш советтиң акти[...]лери ол шиитпирни күүседири дээш амгы үеде хайнышкыныг ажылдап турарлар.

Т. ХОВАЛЫГ.

Облпотребсоюзка болган хурал

Тыва облпотребсоюзтуң баштаар чериниң чөвүлелиниң хуралы чоокта чаа болуп эрткен. Ук хуралга садыг ажылдакчыларындан аңгыда областың партия болгаш совет ажылдакчылары база олурушкан.

Областың хереглекчилер ниитилелиниң сан-хөө ажыл-чорудулгазының дугайында облпотребсоюзтуң баштаар чериниң даргазы эш Агаповтуң болгаш областың хереглекчилер ниитилелиниң баштаар чериниң ревизия комиссиязының даргазы эш Утевтиң илеткелдерин баштаар чериниң чөвүлелиниң хуралы чугаалажып көрген. Ооң ынай 1956 чылдың орулгалар болгаш чарыгдалдарының балансызын база бадылаан.

Бистиң областың хереглел кооперациязының ажылдакчылары СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, ажылчы чоннарның херегселдерин хандырар талазы-биле чамдык эки түңнелдерни чедип алганын хурал демдеглээн. Үүрмектеп садар барааннарның саарылга планын областың хереглекчилер ниитилели 1956 чылда 101,8 хуу, а 1957 чылдың 4 айларының планын—102,2 хуу кылдыр күүсеткен.

Үлегерлиг болгаш аъш-чем барааннары-биле көдээниң ажылчы чоннарын хандырар талазы-биле эки түңнелдерни Тожуңуң (райпо даргазы эш Пешков), Эрзинниң (эш Ханхалаев), Таңдының (эш Панфилов) хереглекчилер ниитилелдери болгаш Өөктүң (даргазы эш Дорофеев) хереглел кооперациязы чедип алган.

Ооң-биле чергелештир, областың хереглекчилер ниитилелиниң сан-хөө ажыл-чорудулгазында улуг четпестерни барын хурал демдеглээн. Улуг-Хем, Бии-Хем, Бай-Тайга районнары бараан саарылгазының планын 1956 чылда күүсетпээн болгаш бараан саарылгазының планын 1957 чылда күүседиринче угланган хемчеглерни ам-даа эвээш чорудуп турар.

Ниитиниң социалистиг өнчүзүн камгалаарынче угланган демиселди чамдык райполарның баштаар черлери дыка кошкак чорудуп турар. Ооң түңнелинде Өвүрнүң, Барыын-Хемчиктиң, Бай-Тайганың болгаш Тес-Хемниң хереглекчилер ниитилелдериниң системазында өре-самчыгдалдар эвээжээрден туржук, харын көвүдеп турар.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга алдар болдурган бүгү совет улустуң күчүлүг социалистиг чарыжынга идепкейлиг киришкишаан, ажылчы чоннарның улам өзүп турар херегледдерин эки хандырары дээш улуг күженишкинниг ажылдаарын облпотребсоюзтуң баштаар чериниң чөвүлелиниң хуралы садыг ажылдакчыларын кыйгырган.

Ферма ажылдакчылары бажыңнар-биле хандыртынар

Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артелиниң № 2 сүт-бараан фермазының төвү Арыг-Бажы—чаа сууржугаш кылдыр өзүп турар.

Эрткен чылын Арыг-Бажында 6 чурттаалга бажыңнары, 100 баш инектиң кажаазы болгаш бир бызаа кажаазы туттунган. Бо чылын ферманың ажылдакчыларын бажыңнар-биле бүрүн хандырары, мал кажаазын механизастаары, ниитиниң чунар бажының тудары бүдүрүлге планында көрдүнген.

Колхоз баштаар чери фермада тудуг ажылын удуртуру-биле тудугжулар звенозунуң удуртукчузунга Доқпак-оолду томуйлап, звенода 8 кижини быжыглаан. Тудугжулар звенозу тудугга херегжээр бүгү материалды белеткээш, тудуг шөлүнде сөөртүп эккеп алган. 3 чурттаалга бажыңнарының, чунар бажының тудуу доозулган.

Тудугжулардан Борбай-оол, Өлчей олар хүн нормаларын 100—125 хуу чедир күүседип, тудугжуларның боттарының аразында социалистиг чарыжының мурнакчылары болуп турар.

Т. САРЫГ-ООЛ.

...иг керээлерниң бүрүн ...дезин чедип алыр

...ууну эргелеп ...астарын улам ...р дугайында» ...ин чедиги сес-...узун бүгү совет ...үнүп үткүп, ху-...үүшкүннүг бүү-...ың салган төөгүлүг ...га чедиишкиннг ...фэвилел организа-...йнаар ужурлуг.

...ациялары бодунун ...иг күүседир тала-...рниң болгаш ында ...циаларының аразын-...тиг керээлери шинт-...ы эргежок чугула. ...ллективтиг керээлер-...н күүселдезин чедип бистиң областа көдээ ...ш чурт үлетпүр ажыл-... профэвилел обкомнары ...да четпес ажылдааны...

керээлерни чарарын ...ан, харын-даа «Өөк» МТС-терге, ...ерлеринге ...нар-...

социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга күш-ажылчы чаа-чаа чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш бүдүрүлге черлериниң ажылчыннарының болгаш көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының ортузунга социалистиг чарышты улам-на калбартыры профэвилел обкомнарының болгаш оларның чер-черде комитеттериниң дорт хүлээлгези болуп турар.

Бистиң областың үлетпүрүнүң болгаш көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери Октябрь байырлалынга адар бодурган тодаргай хүлээлгелерни алгаш чүткүлдүг ажылдап турарлар. Областың үлетпүр бүдүрүлге черлериниң ажылчыннары боттарының бүдүрүлге планнарын 105—106 хуу күүседирин, продукцияның бот-үнезин 5 хуу чиигедирин болгаш шынарын бедидерин хүлээнгеннер. Малдың баш санын өстүрер, оон продуктулуун бедидер, көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдедир талазы-биле областың совхозтарының, МТС-териниң болгаш колхозтарының ажыл-ишчилери бедиткен хүлээлгелерни алганнар. Чижээ, тараа культураларының га бүрүзүнден ортумаа-биле колхозтарга 12 центнер, совхозтарга—13 центнер дүжүттү өстүрүп, ажаап алырын, хой бүрүзүнден колхозтарга 2 кг дүктү, совхозтарга — 3,4 кг дүктү кыргып алырын, инек бүрүзүнден колхозтар... 1000 кг, совхозтарга—2000 кг сүттү ... алырын областың көдээ ажыл-агый... бүгү ажылдакчылары хүлээнип ...ажылдап турарлар. Ам бистиң кол ...е чүдел дизе, коллектив бо-...гый бүрүзү, ажылчын, ту-...чу, механизатор бүрүзү ...ан хүлээлгелерин күүсет-...авыла чедип алырында ...ээге алгаш, ону күүсет-...козун аазаашкын кы-...рээн, хоралыг чаңчы-...сый шавары чугула. ...дынган хүлээлгелер ...е, а херек кырында ...ан турарынче угла-...анизастаар херек. ...вединиң чедиги бол-...ээди Совединиң дөрткү ...салган сорулгаларынга ...тпүр болгаш көдээ ажыл-агый ...ериниче профэвилел организа-...ның ажыл-чорудулгазын чаартыр ...ргузары, бүдүрүлге планнарын че-...шкиннинг күүседир херекке оларның ...н идепкейлиг киржилгезин чедип алыры эргежок чугула.

Коллективтиг керээлерниң күүселдезин чедип алыры—профэвилел организацияларының чугула херээ.

Н. НАМАЙ,
Облпрофсоветтиң даргазы.

Чурукта: Чаа-Хөл районнуң «Тиилелге» көдээ ажыл-агый артелиниң тудуг бригадазының ажылчыны Анай Зинаида Дагба.
Фото П. Колостуу.

Хой бүрүзүнден 2 кг дүк кыргытынган

Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң ажыл-ишчилери дүк кыргылдазынче организастыг эгелеп кирген. Ам кыргылдада 20 кижи ажылдап, хол хачызы-биле кыргып турар.

Бир кодан 537 ирттер кадарып турар Т. Чамбааның ирттериниң дүгүн кыргып эгелээн. Бо коданда мал эки семис деңгелделиг кыштаанының түңнелинде хой бүрүзүнден дүк кыргылдазы ортумаа-биле 2,2 килограмм, а чамдыктарындан 3,2 килограмм болган.

Дүк кыргыкчыларының иштинден дүк кыргылдазын көвүдедип, дүктү чидириг чок кыргып ап турар мурнакчылар илереп турар. Чижээ, Б. Биче-кыс хой бүрүзүнден ортумаа-биле 2,2 килограмм, С. Шапой 2,5 килограмм, С. Мадалмаа 2,7 килограмм дүктү кырган.

Ч. ДЫВАА.

Чылгычы Х. Кыргыс

Өвүр районнуң «Совет Тываның 5 чылы» колхозунуң чылгычызы Х. Кыргыс 4 чыл дургузунда чылгычылап келген. Оон ажаалгазында 300 ажыг чылгы мал менди туруп турар. 74 белерниң иштинден баштайгы төрээн 21 бениң 21 кулуну менди алдынган. Оон арткан белерниң кулуннарын хорамча чокка алырынче ол улуг кичээнгей салган.

Бо чылгычы дөрт чыл дургузунда 32 бөрү өлдүрүп, 5 улуг бөрүнү ыяңгыя бо чылын 5 бөрү оглун өлүрген.

Н. ТАМДЫҢ.

Колхозчу чазаныкчы Д. Шактар

Эрзин районнуң «Коммунизмче оруг» көдээ ажыл-агый артелиниң кежигүнү Доптаң Шактар биче чажындан эгелээш ыяш чонуп, чазаныр ажылга мөөгежилиг чедип алырын оралдажып келген.

Ол баштай-ла балды сыптары, ыяш хүүректер кылып эгелээш, оон соңгаар янзы-бүрү тудугларның бөдүүн кылыгларын кылырының аргаларын шиңгээдип ап, ёзулуг чазаныкчы апарган. Д. Шактар колхозтуң тудуг бригадазында ам алды чыл иштинде ажылдап турар.

Аныяк тудугжу Д. Шактар чазаныгга талазы-биле аңаа даандырган тудугнуң бүгү кылыгларын чүгле эки шынарлыг күүседип турар.

Н. НУРЗАТ.

...угалар казып үндүрген

...«Сталинчы оруг» ...херээженнери но-...едик дужут алыры ...а-биле 12 километр хем-...угтарылга бугазын улуг ...иг казып доосааш, ажыт-...ен. ...ь болгаш бахчылер тарыыр участоктарны ол ийи буганың суу-биле суггарып эгелээн. Буга казыышкынынга Ш. Дирчинмаа, Д. Маша, С. Бүкег, С. Солун-кыс, А. Бара-кыс олар кызымак ажылдап, улуг нормаларын ажыр күүсеткилээн.

Ч. ЧАШ-ООЛ.

Колхоз бүдүрүлгезинге удуртулганы күштелдирер

Улуг-Хем районнуң Баян-Колда Сталин аттыг колхозу 1957 чылдың бүдүрүлге планында көрдүнгенин ёзугаар ажыл-агыйның бүгү адырларының талазы-биле эвээш эвес кижениишкиннерни үндүрүп, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга таалептиг ужуражып болур ниитики курлавырлар болгаш аргалар бар.

1957 ажыл-агый чылында көрдүнген планныг ажылдарны уштап баштаар болгаш ниитиниң ажылын элээн бедик чадаже көдүрери-биле колхозчуларның отчёт-соңгулдалыг хуралындан колхоз даргазынга эш Синиткинни база дарганың оралакчызынга зоотехник Сайынхөөнү соңгаандан бээр элээн каш айлар эрткен.

Бо эрткен үениң иштинде колхозтуң ниити ажыл-агыйы экижиириден туржук, харын-даа дорайтап турар апарган. Ажыл-агый чылының барык-ла сес айлары эрттип турда, колхозтуң удуртукчулары эштер Синиткин, Сайынхөө олар удуртулганы ала-чаңгаарлаашкынның оруунче киирип, планныг ажылдарның күргүзүглери дээш ёзулуг демисел чорутпайн турар. Колхоз баштаар чериниң айда, кварталда чорудар ажылының планы чок болуп турар. План чок ажылдап турарының хараазы-биле баштаар чериниң даргалары конторадан үнмейн, ону оолааринге өйлежип турар.

Ниити удуртулганың кошкак болганындан колхоз чавсы тарылгаже органнзас чок кирген болгаш хову ажылдары аажок оожум темпилиг чорупп турар. Хову ажылынче апрель 22-ден эгелеп кирген, май 25-ке чедир чүгле 120 гектарны андарып, 95 гектар тарааны чажып тараан.

Ногаа ажылының талазы-биле көрүштүг чүве колхозта чок. Майның эгезинде чүгле ийи парникке капуста рассадазын үндүргеш, оон ыңай чүнү-даа кылбаан. Колхоз бо чылын 30 гектар картофель тарыыр планныг, а картофель үрезинни чүгле 35 тонна. Четпес үрезинни ам-даа тып албаан. Картофель үрезини тывар дугайында баштаар чер боттуг хемчег ап шыдаваан.

Хову-даа база ногаа-даа бригадаларында ажылдаар кижилер кончуг эвээш, ажылдаза чогуур колхозчу херээженнерниң, аныяк кыстарның хөй кезии ясли чогунга чылдак каккаш, аалдарында анаа-ла олургулап турар. Ясли дугайында негелде тургузарга колхоз баштаар чери яслини доораан дерип тургузар бис деп аазаашкын кылырынга өйлешкеш, чогум ол талазы-биле кандыг-даа боттуг хемчег албайн турар.

Тудуг ыяжы белеткээр, ону тудуг кылыр участоктарже сөөртүр ажыл мырыңай суларап баткан. Суурда-даа, машина орууна-даа белеткээн тудуг ыяжы чок. Колхозта 4 санныг автомашиналар шуут ажылдавастаан. Оларның чамдызы үрелген, ажылдап болуу деглери бензин болгаш автол чогундан анаа тургулаар. Машиналарның өй-тавында ажылын хандырар болгаш үрелген кезектерин септээр 800 рубль шалыныг механик кижи киирип алган, ол кижиниң бүдүрүп күүсеткен ажылы-даа көзүлбес, доктаамал ажыл телевирин ай төнерге-ле салгаттырып ап, ону чоогдаарынга өйлежип турар.

Байда-даа колхозчу тараачыннар мал ажылының продуктуларын көвүдедир дээш кижениишкинниг ажылдап турда, бо колхоз мал ажылын артельдиң орулгалыг адыры кылыр талазы-биле ёзулуг демисел чорутпайн, харын ону ажыл-агыйның улуг когаралдыг адыры болдуруп турар. Чижээ, дүктү өй-шаанда чидирит чокка кыргып алыр болза, артель оон биче эвес орулганы киирип алыр ужурлуг турбуже, дүк кыргылдазынга белеткел-даа кылбаан, кыргылдаже-даа эгелеп кирбээн.

Сүт-бараан фермазында ажыл кончуг саңдаргай байдалда. Фермаларда сүт саалдазы эрткен чылдан куду болуп турар. Эрткен чылын 35 гектар кукуруза тараан, ону ажаап албайн, малга чидирткен, белеткетинген 40 тонна силос ажыглал чок болган.

Колхозта партия организациязы баштаар чериниң кошкак удуртулгазының дугайын партия хуралынга чугаалашкаш, ажылды экижидер хемчеглерни айтып, баштаар чериниң даргаларынга, кежигүннеринге тодаргай даалгаларны берзе-даа, ол хемчеглер амылыралга боттанмайн турар. Оон ужурундан колхозтуң бүгү-ле ажылы аген-халап, көскү шимчээшкин чок чидиргей байдалче киргени тодаргай.

Колхозчуларның бот-хүлээлгелерин түңнээр, мурнакчыларны илередир, оларны мактап шаңнаар, хүндүлел болгаш көргүзүг самбыраларынга илередир, шалыңчы бригадага болгаш фермага шилчиир түңчүгаштарны тыпсыр деп партия организациязының шиитпири херек кырында күүсетпинмейн, саазын кырында артып калган. Оон-биле чергелештир колхозчу ажыл-ишчилерниң ортузунда политик-кижизидилгелиг ажыл багай чорудуп турар.

Колхозта комсомол организациязы болгаш херээженнер чөвүлели колхоз бүдүрүлгезинге барык-ла киржилге чок болуп турар.

Сталин аттыг колхозтуң баштаар чериниң ажыл-чорудулгазында четпестерни узуткаар, ниитиниң ажыл-агыйын көдүрер дугайында практиктиг дузаны көргүзүп, колхоз бүдүрүлгезинге удуртулганы күштелдирери партияның Улуг-Хем райкомундан, райкүүскомдан болгаш Шагаан-Арыг МТС-тен негеттинип турар.

Н. БАЗАН.

Тудуг ыяжын дүрген сөөртүр

Улуг-Хем районнуң Баян-Колда «Х Улуг хурал» база Сталин аттыг ийи колхоз бо чылын тудуг ыяжын тайгага белеткээр планын сан талазы-биле өй-шаанда күүсетсе-даа тудуг ыяжын тудуг шөлдериниче сөөртүр ажылды багай организастаан.

Ам кайы-даа колхозта шала тургунган чуртталга бажыңнары, мал кажаалары хөй. Ол тудуглар хөй материалды негеп турар. Ындыг турбуже колхозтар баштаар черлери тудуг ыяжының сөөртүлгезин дүрген организастаарынче кичээнгейни салбайн турар. Чижээ, Сталин аттыг колхозтуң Тойлук тайгазында белеткээн 800 ажыг кубометр тудуг ыяжы, ол ышкаш «Х Улуг хурал» колхозтуң 1200 кубометр ыяжы машина оруунга безин үндүртүнмээн чыдар болгаш ону сөөртүп алыры бергеден турар.

Ийи колхозтуң баштаар чери бүгү хемчегни ап тургаш, тудуг ыяжының сөөртүлгезин организастап, тудугларның темпизин дүргедедири чугула.

К. ОЙДУП-ООЛ.

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР

Колхозтар тудуунче кол кичээнгейни угландырар

Барыын-Хемчик районнуң партия, совет организациялары болгаш колхозтар баштаар черлери колхозтарга бо чылын тудар тудуглар планын хуусаазында күүседир дээш улуг кичээнгей салып турар.

Районнуң колхозтары бо чылын 16.924 кубометр тудуг ыяжын белеткээн. «Большевик», «Кызыл тараачын» колхозтар тудуг ыяжы белеткээр планын ажыр күүседип, бо талазы-биле мурнакчылар болган. «Комсомол 30 чылы», «Ленин оруу» колхозтар тайгада белеткээн тудуг ыяжын тудуг участоктарынче сөөртүр ажылды эки организастап, боттарының тырттар күштерин чон ажыглап, тудуг ыяжының хөй кезиин сөөртүп алган.

Ам колхозтарда тудуг ажылы шиң... дук чорупп турар. «Комсомол 30 чылы» колхоз чуртталга бажыңнарының 80 хуузун, «Кызыл тараачын» колхоз 50 хуузун, «Ленин оруу» колхоз 40 ажыг хуузун тудуп доосулаан. Бо колхозтар оон-биле чергелештир культура-амыдыралдың, бүдүрүлгениң, мал кажааларының тудугларын чедиишкиннинг күүседип турар.

Чамдык колхозтар планда көрдүнген тудугларны кылырын дүрген күүседир, өглерде чурттап турар колхозчуларны сууржудар дээш бүгү бар аргаларны ажыглаар талазы-биле боттуг хемчеглер албайн, тудуг ажылын ала-чаңгаарлаашкынче киирип турар. Чижээ, «Совет Тываның 5 чыл оюу» колхоз тудуг ыяжы белеткээр планын амга чедир күүсетпээн, тайгада белеткээн ыяш сөөртүлгезин дендии хожудадып турар. Ол ышкаш чуртталга бажыңнары тудар планы үзеринге чыгадып турар. Колхоз ам 75 бажыңның чүгле 12-зин тудуп доосkан.

Ворошилов аттыг колхозта тудуг ажылы база-ла хожудангай байдалда чорупп турар. Колхоз бо чылын планнатынган 70 чуртталга бажыңнарының чүгле 9-зун шала-була тудкан аттыг болуп, тудуг ыяжының сөөртүлгезин саададып турар.

Ам районнуң колхозтарының баштаар черлери, партия организациялары тудуг ыяжын выска хуусаада сөөртүрүнче, тудуг планын күүседиринче кол кичээнгейни угландырып, тудуг планының күүселдезин ылавыла чедип алыр ужурлуг.

С. АРАПТАН.

Чылгычыларның негелдези

Улуг-Хем районнуң Баян-Колда Сталин аттыг колхозунуң чылгычылары Белекпен, Севекпит, Даваа олар колхозтуң бир кодан 200 ажыг баш чылгы малын кадарып турар.

Чылгычылар бүгү малды чедеп, аскырак малдарны акталап доосkан. Бо час эгелээнден бээр чылгычылар үш черге олар солуп көшкен. Чылгы малдың ниити деңгилдези эки. Ам кулуннаан 29 белерниң 29 кулуннары менди камгалатынган.

Чылгычыларның материалдыг негелдезин колхоз баштаар чери багай хандырып турар. Чаъс-боранга кедер резина плащтар, малдың хоралыг дайзыны араатаннарга удур боо болгаш огъ-чемзек чылгычыларда чок. Олар ээр, чүгэн, чулар, аргамчы-биле четче хандыртынмаан. Ол ышкаш чылгычыларның чурттаар өглерин, кедер идик хевин экижидер талазы-биле колхоз баштаар чери база-ла кичээнгей салбайн турар.

Колхоз баштаар чери чылгычыларның амыдырал чуртталгазын өөренип көрүп, оларның эргежок чугула негелделерин өй-шаанда хандырар ужурлуг.

М. МЕНДОТ.

Фермада байдалды экижидер

Өвүр районнуң «Кызыл тук» колхозунуң Хоруннут-Ойда сүт-бараан фермазының тургустунган чери инек малга таарымчалыг болгаш мал чемнерин четчир-биле белеткеп ап, хөй сүт саалдазын хандырып болур чер болуп турар.

Фермада ам 90 ажыг баш саар инектер бар. Хүнде инек бүрүзүнден 4 литр сүт саап ап турар. Фермада ажылдап турар колхозчуларның саны-даа, база оларның шынары-даа, ажылдың бүдүрүкчүлүүн чедип алырынга четчир.

Ындыг болза-даа, ниити корум-чурум аажок кошкак, эреңгей байдалда туруп турар. Фермада агитас-массалыг ажыл багай тургустунган. Агитаторлар ажылдавайн турар.

Фермада культбазада номнары эвээш, ында радиоприемник барык-ла ажыглатынмастаан. Чүге дээрге, ферма эргелекчизи Ооржак Саар культбазаны шоочалап каап ажытпас. Колхозчулар ону ажыдар, радиоприемникти ажылдадыр, радио дамчыдылгазын дыңнаар деп негелде кылырга, колхозчуларны олче киирбейн, ажылын хорадаар чаңын көргүзүп турар.

Колхоз баштаар чери, партия организациязы бо бүгүнү өөренип көргеш, фермада байдалды экижидер ужурлуг.

М. МААДЫР-ООЛ.

Фермаларга үрелиг мал ажылын организастаар

Колх...арда ниитиниң мал ажылының продуктулуун эң дүрген бедидеринниң херээнде чугула хемчеглерниң бирээзи колхоз бүрүзүнге, мал ажылының ферма бүрүзүнге үрелиг мал ажылын организастаары болур. Фермаларда экижиткен мал кончуг эвээш болгаш шуут арыг укзаалыг малдар чок болуп турар бистиң областың колхозтарының байдалдарынга үрелел ажылы онза чугула ужур-дузалыг.

Областың колхозтарының алдыгы беш чыл планында 1955 чыл-биле деңнээрге дүк бүдүрерин 4,4 катап көвүдедир, бир хойдан ортумак кыргылда 1,5 кг турганын 2,7 кг чедирер, 1960 чылда хойларның 65 хуузу нарын, чартык нарын болгаш чартык бөдүүн дүктүг хойлар болган турарын айыткан. Эът, сүт угланыышкынныг инектерниң чылда саалдазын 1500—2000 кг чедир бедидерин, бүрүнеге дужаар малдың дириг деңзизин болгаш эът бүдүрерин 3 катап улгаттырарын беш чыл планында база айыткан.

Бо сорулгаларны күүседиринге областың колхозтарынга эң чоокку чылдарда бедик продуктулуг укзаалар-биле түс чериниң биче продуктулуг малын хайнактаар ажылды калбак хемчээлдерге боданчалыг чорудары улуг ужур-дузалыг.

Областың колхозтарынга малдың укзаазын экижидеринге болгаш үрелел ажылын организастаарынга сөөлгү чылдарның дургузунда өске черлерден нарын дүктүг укзааның 1350 үрелиг кошкарларын, симменталь укзааның 469 бугаларын, ангор укзааның 500 ажыг хуналарын, дон, буденновчу, орлов укзааларының 280 үрелиг аскырларын база улуг ак болгаш кемерово укзааларының 200 баш өскүр хаваннарын әккелген.

Ынчалзажок үрелел ажылын организаставайн турда, малдың укзаазын дүрген экижидери болгаш оон продуктулуун бедидери чедип алдынмас. Ынчаарда үрелел ажылының шиитпирлиг чүүлдериниң бирээзи малдарны шын шилип алыры болур. «Эки үрелиг бүдүрүкчү болза кодан малдың чартызы-биле деңнежир» деп академик М. Ф. Иванов бодунуң үезинде кончуг шын чугаалаан. Бир инектен чылда бир бызааны, бир хойдан ийи хураганны ап болур, а тарып боозадылганы чорутташ, бир үрелиг бүдүрүкчүнү эки ажыглаанда чаңгыс чылын чүс-чүс, харын-даа муң баш экижиткен чаш малдарны (хураганнарны, бызааларны) ап болур.

Үрелел херээнге бодунуң шынарының талазы-биле бүдүрүкчү болза, ону быжыглаан коданның кыс малындан дүрүм ёзугаар ажыг болур ужурлуг. Моон ужурунда бодунуң ажыл-агыйынга үрелиг бүдүрүкчүнү садып ап азы өстүрүп турганының үезинде бо ниити негелдени шыңгыы сагыыры колхоз бүрүзүнге эргежок чугула.

Ындыг турбуже, чамдык колхозтарның удуртукчулары үрелел ажылының ужур-дузазын чедир үнелевейн турар чүүл бар. Чижээ, Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг колхозунга үрелиг кошкарлар болгаш бугалар кыжын багай азыраанындан чамдыкы кончуг арган кирген, харын чамдыктары өлген. Чөөн-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын», «Большевик» болгаш Сталин аттыг колхозтарында нарын дүктүг үрелиг кошкарларының, Барыын-Хемчик районнуң «Ленин оруу» колхозунда үрелиг бугаларының күш-деңгилдези дендии куду болуп турар. Бүгү колхозтарга үрелиг бүдүрүкчүлерниң ажаалда, чемгерилгезин экижидериниң хемчеглерин алыр херек.

Хойларның дүккүр, инектерниң сүткүр продуктулуун болгаш эъткир мыйыстыг бода малдың база хаван ажылының эъткир продуктулуун дүрген бедидер талазы, колхоз бүрүзүнге продуктулуунуң, дириг деңзизиниң, даштыкы хевир шынарының талазы-биле ниити коданнан ылгалып турар эң дээре малдарның бөлүүн тургускан турар ужурлуг. Оон соонда малдарның ол бөлүүнге үндезилээш колхоз бүрүзүнге үрелел ажылынга экижиткен чаш малдарны доруктурар.

Малдың укзаалыг шынарын экижидери болгаш продуктулуун бедидери үрелел ажылынга малдың шилилгезинден дыка хамааржыр. Укталып тывылганының, салгал шынарының болгаш продуктулуунуң талазы-биле эң дээре малдарны шилип алыр. Үрелел ажылынга түс-түзүнда болгаш массалыг шилилге улуг рольду ойнаар.

Массалыг шилилге дээрге, ызыгуур-салгал шынарларын барымдаалаваайн даштыкы демдектериниң болгаш продуктулуунуң талазы-биле малдарның үнелелин чорудар үрелел ажылының ындыг хевири болур. Ындыг болганда массалыг шилилгени муң-муң болгаш харын-даа он-он муң баш хойлуг колхозтарның хөй ажылының улуг фермаларынга калбаа-биле ажыглап турар. Ындыг фермаларга бүгү малдың шынарларының түс-түс үчётун кылыры улуг бергедээшкинниг болур.

Түс-түзүнда шилилге дээрге, чүгле даштыкы демдектериниң болгаш продуктулуунуң талазы-биле эвес, харын база үре-салгал шынарының болгаш укталып тывылганының талазы-биле эң дээре малдарны илередир арганы бээр.

Бо методту колдуунда инектерниң болгаш хойларның үрелиг коданнарынга чорудар. Түс-түзүнда шилилге кандыг-бир шынарларының талазы-биле эң дээре малдарны алырын хандырар. Чижээ, нарын, сырый болгаш узун дүктүг хойларны, сүтте хөй үстүг тудуп турар бедик сүт саалдалыг инектерни, улуг дириг деңзилиг болгаш өске-даа шынарларлыг эъткир малды бээр.

Массалыг шилилгеде төрүүр малдарның түскай бөлүүн болгаш оларның-биле эдериштиреринге чогуур шынарлыг бүдүрүкчүлерни шилип алыр. Ынчаарда бүдүрүкчүлерниң шынары инектерниң азы хойларның коданының төрүүр составындан артык болуру сагыыры чугула.

Ажыл-агыйда үрелиг мал кылдыр өстүрүп турар малдарның шынарын тодарадыр талазы, колхозтарның үрелиг мал фермалары бүрүзүнге экижиткен малдың бөлүүнүң айы-биле инек бүрүзүнден сүт саалдазының хүн бүрү учётун, чаңгыс айда азы ийи айда бир катап сүттүң үекүрүнүң тодарадылгазын чорудар ужурлуг. Үрелел бөлүүнге үекен хойларның дүк кыргылдазының түс-түзүнга учётун кылыр, оларладыр семиртилгеде болгаш семирип алыралда турар эъткир малдың учётун база чорудар.

Оон-биле чергелештир колхозтарның үрелел фермаларынга малдарның даштыкы хевирлерин шинчип хемчээш, шынарын илередир ажылды чыл бүрү чорудары үрелел ажылынга улуг ужур-дузалыг. Ону бонитировка деп адаар. Бонитировканы зоотехник, мал эмчизи болгаш ферма ажылдакчызы составтыг комиссия чорудар. Бүгү малдың көрүлдезин чорутташ, комиссия болза, малдың даштыкы хевирин үнелээр, кылыының байдалын шинчилээр болгаш продуктулуунун, дириг деңзизиниң, даштыкы хевириниң, укталып тывылганының база үре-төл талазы-биле кандыг бөлүкке кирерин тодарадыр.

Бо бүгү барымдааларга үндезилээш, түс-түс мал бүрүзүн ажыл-агыйга канчаар ажыглаарын шиитпирлеп алыр. Бонитировканың түңнели үнген соонда эки шынарлыг малдар үрелел бөлүүнге, өскелери ажыглал сорулгазынга кирер, а биче продуктулуу холутунуп каар.

Үрелел ажылын чедиишкинниг чорудуп, малдың укзаазын экижидерин, продуктулуун бедидерин дүрген хандырарының эң чугула чүүлдериниң бирээзи малдың тарып боозадылгазы болур. Бо ажылды чорутканының дузазы-биле бир эки кошкарның үрезин-биле 1000—2000 болгаш оон-даа хөй хойну, бир үрелиг буга-биле 200—300 болгаш оон-даа хөй инектерни тарып боозадып болуру практикада билдингир. Ынчангаш, чаңгыс үнелиг бүдүрүкчүден чылда чүс-чүс болгаш муң-муң экижиткен үре-төлдү ап болур. Үрелел ажылын организастаарынга болгаш чорударынга зоотехниктер, ветеринария ажылдакчылары, мал ажылының бригадирлери болгаш фермалар эргелекчилери көскү черни ээлээр ужурлуг. Оларның организакчы ажылындан үрелел ажылын хөгжүдери дыка хамааржыр.

Айыттынган ажылдарны өй-шаанда күүсеткен, тургустунган сорулгалар чедип алдынган турар талаэде, бо хемчеглерниң күүселдезин дээш совет, партия болгаш көдээ ажыл-агый органнарының талазындан контрольду организастаары кончуг чугула.

Колхозтарның, оларның удуртукчуларының, зооветеринарияның түскай эртемниглериниң сорулгазы болза, үрелел ажылының бүгү хемчеглерин хандырары, тарып боозадылга чорудар чаңгыс аай хевирлиг пункттарны тудары, тарып боозадылганың техниктерин белеткээри, үчётту экижидери, быжыг чем сугуру, малдың эки ажаалда, азыралын тургузары болур.

П. УШАКОВ.
Областың көдээ ажыл-агый эргелелиниң кол зоотехниги.

Совет-камбоджа чугаалажыышкыннар дугайында дыңнадыг

Принц Нородом Сианук биле ССРЭ-ниң чазаазының аразында 1956 чылдың июльде Москвага чедип алдынган дугуржулганы ёзугаар, Камбоджаның болгаш ССРЭ-ниң аразында экономиктиг болгаш культурлуг харылзаалар аңаа дүүштүр хөгжүүр ужурлуг практиктиг оруктарны камбоджа тускай эртемниглер-биле кады ажылдап кылыр төлээде совет тускай эртемниглерниң комиссиязы Камбоджага чеде бергеннер.

Камбоджага бодунуң чорупп турган үезиниң дургузунда совет тускай эртемниглерниң комиссиязы болза Камбоджаның экономиктиг болгаш культурлуг айтырыглары-биле таныжарынга бүгү-ле аргаларны Камбоджаның хааннығ чазаандан алганнар.

Камбоджа болгаш совет тускай эртемниглер чугаалажыышкыннарны 1957 чылдың февраль 20-де эгелээн, ол чугаалажыышкын ажык найыралдың болгаш бот-боттарын билчиринниң байдалынга эрткен. Боттарының ажылдарының түңнелинде олар дугуржулгаларның дараазында төлевилелдерин белеткээннер:

культура болгаш эртем талазы-биле кады ажылдажылга дугайында дугуржулга;
садыг дугуржулгазы;
төлелге дугуржулгазы;
Пном-Пеньге эмнелге чери тудар дугайында дугуржулга, бо дугуржулгаларга ийи талаларның төлээлекчилери майның 31-де ат салганнар.

ССРЭ-ниң улустарының өмүнээзинден хаанныг Камбоджаның улузунга Совет чазактың белээ болур үстүнде айыттынган эмнелге чери 500 орунналыг болур болгаш хүнде 500 кижи шинчилер поликлиниканы болур деп ылавылаан.

Экономиктиг болгаш техниктиг кады ажылдажылга дугайында дугуржулганың төлевилелин чугаалажыышкыннарның чорудулгазында база чугаалажып көрген; ийи чурттарның аразында экономиктиг болгаш техниктиг кады ажылдажылгазын хөгжүдеринче угланган ажылды уламчылап чорудары ажыктыг деп ийи төлээлер санааннар. Ол сорулга-биле Камбоджаның төлээлекчилери аңаа таарышыр үеде ССРЭ-ге кээп болур.

(СЭТА)

Сэцу Мукоданиниң эрес маадырлыг ажылы

ТОКИО. (СЭТА). «Иомиури джапан ньюс» солуннуң майның 28-те дыңнатканын ёзугаар алырга, Хиросима хоорайны американ атомнуг бомба-биле бомбалап турарының үезинде бертинип когараан, ол хоорайның чурттакчызы 60 харлыг Сэцу Мукодани болза ядролуг чепсекти хоруур дугайында негелдеге 480 муң кижиниң адын боду чорупп тургаш салдырып алган.

Ол бомбалаашкынның үезинде Мукоданиниң өг-бүлезиниң 10 кежигүннерин ышкынган болгаш боду чугаалай албас, дыңнай албас болу берип, инвалид болуп арткан деп ол солун айтып турар. Ол кижи бодунуң амыдыралын ядролуг чепсекти хоруглаарының херээнге бээр деп шиитпирлээн. Чуртту эргий кезип чоразының соонда Мукодани болза, ат салган кижилерниң санын 500 муң чедирер дээш Токиода чеде берген. Солуннуң айтып турарындан алырга, оон соонда Мукодани болза ядролуг чепсекти хоруглаар дугайында негелдени БНО-га киирип бээри-биле АКШ-че чоруур болап турар.

Иорданияда байдал

ДАМАСК. (СЭТА). «Ат-Шахрир» солуннуң дыңнадыын ёзугаар алырга, Иорданияда парламентини тарадырынга белеткел чорупп турар. Реакцылыг депутаттар ол чорукка хөй-ниитиниң санал-оналын белеткээр сорулга-биле парлалгага чүүлдер бижип, парламентиниң тарадырының эргежок чугулазын үндезилээрин ол чүүлдерде оралдажып турарлар. Чижээлээрге, парламентиниң даштыкы херектер талазы-биле комиссиязының даргазы Мустафа Халифи ындыг мелеглели кылган.

«Ан-Нур» солуннуң дыңнадыын ёзугаар алырга, Иорданияда хоруглатырганнарның саны 10 муң кижи чедип турар.

Ливанда байдал

БЕЙРУТ. (СЭТА). Ливан парлалганың дыңнадып турарындан алырга, майның 30-де Ливанга болган чыскаалдарның үезинде полицияның болгаш чыскаалчыларның аразында үскүлежиишкиннерниң түңнелинде Бейрутка 7 кижи өлүрткен болгаш 70 кижи балыглаткан. 400 хире кижини тудуп хоругдаан.

Чазактың тускай дыңнадыын парлалгада парлап үндүрген, ында болза май 30-нуң чыскаалдарын организастаган ливан оппозицияның удуртукчуларын ол чыскаалдарны болгаш митингилерни эрге-чагыргалардан баш бурунгаар чөпшээрел чокка, чазакты дужурер сорулга-биле организастаан деп буруудадып турар.

Чуртка корум-чурумну тудары дугайында бүгү харысалганы шеригниң командылалынга чазак дааскан деп дыңнадыгда оон ынай айтып турар. «Дүүрүү үскүлежиишкиннерниң» организакчыларының херээниң талазы-биле истелгени эгелээр деп дужаалды чазак берген деп дыңнадыгда база айтып турар. Парлалганың дыңнадып турарындан алырга, бүгү-нииттиниң ажыл соксадыышкынын оппозицияның негелделерин туюлунга чехандыргыже үргүлчүлээринче чонну Ливанның «Национал фронтузу» кыйгырган.

БЕЙРУТ. (СЭТА). Премьер-министр турган Саиб Саламны тудуп хоругдаанының дугайын ливан парлалга дыңнадып турар, ол болза Бейрутка май 30-де болган чыскаалдар үезинде балыглаткан турган.

Солуннарның дыңнадыындан алырга, оон бодун тудуп хоругдаанынга удурланыышкынның демдээ кылдыр Саиб Салам аш чарлаан.

БЕЙРУТ. (СЭТА). Ливанның социалистиг дештилгелиг партиязының удуртукчузу Камаль Джумблат мелеглел парлап үндүрген, ында болза ливан парламентиге соңгулдалар чорудары-биле шилчилге үезиниң чазаан тургузарының эргежок чугулазының дугайында «Национал фронтунуң» үндүрген негелделерин деткиир турар.

БЕЙРУТ. (СЭТА). Ливанда байдал амдаа нарын хевээр артып турар. Парлалганың дыңнадыгларын ёзугаар алырга, чурттакчы чоннуң аразында тудуп хоругдаашкын чуртта уламчылавышаан турар. Хоругдатырганнарның саны 950 кижи чедип турар деп «Ас-сиас» солун бижээн. Оппозистиг «Ал-инар», «Ас-сиас» болгаш «Аль-хавадис» солуннарның үндүрүлгезин эрге-чагыргалар майның 31-де хураганнар.

Чыскаалдар болуп турда полицейжилерниң өлүргүлеп каан кижилериниң хөөржүдүлгези Бейрутка болган. Дыңнадыгдан алырга, хөөржүдүлге үезинде полицейжилерниң болгаш орта киришкеннерниң аразынга чаа үскүлежиишкиннер болган. Оларның кайызының-даа талазында балыглаганнар бар болган.

«Телеграф» солуннуң бижээнин ёзугаар алырга, Ливанның «Национал фронтузу» чаа кыйгырыг парлап үндүрген, ында болза амгы чазак дүшкүже чедир ажыл соксадыышкынын үргүлчүлээринче чонну кыйгырып турар. Чуртка парламент соңгулдаларын чорудар төлээде, кымга-даа хамаарышпас чазакты тургузарын ол кыйгырыгда негеп турар.

БЕЙРУТ. (СЭТА). Ливанда бүгү-нииттиниң ажыл соксадыышкыны уламчылавышаан. Шериг кезектери, полиция отрядтары найысылалда таңныылдап чоруп турар.

«Аш-Шарк» солуннуң дыңнадыын ёзугаар алырга, майның 31-де Баальбек болгаш Хермель хоорайларга чоннуң чыскаалдары болгулаан, чазактың дужерин болгаш соңгулдалар чорудары-биле кымга-даа хамаарышпас чаа чазак тургузарын олар негеп турганнар.

Египет солун Иорданияга АКШ-тың шериг базазын тургузарының планының дугайында

КАИР. (СЭТА). Иорданиядан англи шериглерни үндүре бергениниң соонда аңаа бодунуң шериг базазын АКШ-тың тургузар деп бодап турарының дугайында дыңнадыгларны холбаштыр араб хөй-нитти дүвүреп турар.

«Империалистиг илчирбениң иштинде чаа дээрбек» деп мурнуку чүүлүнде «Аш-Шааб» солун болза иордан улустуң негелдезин ёзугаар англи шериглерни Иорданиядан үндүрүп чорупп турда, аңаа американ шериг базаларын тургузар дугайында дыңнадыглар кирип турар деп бижээн.

Иорданияда англи саъылдарны ам Каттышкан Штаттарның саъылдары-биле солуп турар. «АКШ бодунуң сан-хөө талазы-биле аргаларын дузак кылдыр ажыглап алгаш, оон дузаламчызы-биле ол районга бодунуң тергиидээшкинин доктаадырын оралдажып турар деп ол солун демдеглеп турар... Бир даштыкы ээ өске даштыкы ээ-биле, даштыкы ажелдиң бир хевири өске хевир-биле солуттунуп турар».

КУДР-ДА ҮЛЕТПҮР ТУДУУ

ПХЕНЬЯН. (СЭТА). Корейнның Төп телеграф агентилелиниң дыңнадыын ёзугаар алырга, Сонгу Хванхе можуда «Хванхе» деп металлургия комбинадында домна суугузун ажыглалдга кииргн.

Сонгу Хамген можуда металлургияның Ким Чак аттыг комбинадында бүдүрүлге күчүзү чылда 280 муң тонна кокс батареязының (суугузунуң) тудуу эгелээн. Ол суугунуң тудуун бо чылдың ноябрьның төнчүзүнде дооскан турар.

Ядролуг чепсекти шенээринге удур

АФИНЫ. (СЭТА). Ядролуг чепсектиң шенелделеринге удур демиселдиң неделязы майның 28-те Грецияда эгелээн, ону чурттуң студентилериниң болгаш өөреникчилериниң эвилелдери чорудуп турар.

Франция биле Тунистиң аразында харылзааларның чидиглеңнип турары

ПАРИЖ. (СЭТА). Сөөлгү ийи хүннерде Франция биле Тунистиң аразында харылзаалар улуу-биле чидиглеңген. Француз шериг кезектериниң болгаш Тунистиң национал армиязының отрядының аразынга майның 31-де Тунистиң девискээринге чепсектиг үскүлежиишкиннер болган, оон түңнелинде тунис шериг албанныглардан 7 кижи өлүрткен болгаш 14 кижи балыглаңган дээрзин моон мурнунда дыңнаткан болгай. Июньның 1-де тунис чазактың далаштыг хуралы болган, үстүнде айыткан үскүлежиишкинге холбаштыр, тус черниң тунис эрге-чагыргаларының чөпшээрели чокка хөделиишкиннер кылырын Тунистиң девискээринде турар француз шериглерге хоруглаар деп шиитпирни ол хуралга хүлээп алган. Оон ынай Тунистиң чазаа болза Тунистиң девискээринден француз шериглерни үндүрер дугайында чугаалажыышкыннарны эгелээрин Францияның чазаандан негээн. Хуралдың соонда Тунистиң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы Ладхам бодунуң чазааның ол шиитпирлериниң дугайын француз элчин Горска дыңнаткан.

Майның 31-де болган үскүлежиишкиннер үезинде өлүрткен тунис солдаттарның хөөржүлгези июньның 1-де болган. Париж парлалганың дыңнадыгларын ёзугаар алырга, тус черниң чурттакчылары хөйү-биле чыылган ол хөөржүлгеге чазактың баштыңы Хабиб Бургиба чүве чугаалааш, бир эвес Франция бодунуң шериглерин үндүрер дугайында чугаалажыышкыннарны чорударындан ойталаар болза, ол айтырыгны улустар аразының органнарынче шилчиткен турар деп медеглээн.

Чурттакчы чон болгаш чер-черлерниң эрге-чагыргалары Тунистиң бүгү-ле кол-кол оруктарында моондактар тургускулаан. «Журналь дю диманш» солуннуң айтып турарындан алырга, казармаларынга хевээр турар болгаш кандыг-даа хөделиишкиннерни кылбас деп дужаалды бодунуң командылалындан француз шериглер алган.

Каттышкан Штаттар чааскаанзырап калган

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Кыдат Улус Республика-биле садыглажылгада кызыгаарлаашкыннарны кошкадыр дугайында Англияның шиитпирин тайылбырлавышаан, ол шиитпир болза Ыраккы Чөөн чүкте американ политиканың буураашкынының херечизи болур болгаш ол политиканы эде көөрү негеттинип турар дээрзин хөй-хөй американ солуннар чажырбайн турарлар.

Тайваньда антиамериканчы демиселдер база Кыдат-биле садыглажыр дугайында айтырыг талазы-биле эвилелчилерниң аразында чөрүлээ АКШ-тың Ыраккы Чөөн чүкте политиказын эде көөрүнүң эргежок чугулазын демдеглеп турар деп «Нью-Йорк таймс» солуннуң корреспондентизи Гамильтон айыткан.

«Чикаго Сан Энд Таймс» солуннуң корреспондентизи Кунуң дыңнатканы ёзугаар алырга, АКШ-тың өске-даа бүгү «кол эвилелчилери» база биче чурттар Кыдат-биле садыглажылга дугайында Англияның үлегерин эдерерлер апаар деп американ албан кижилери манап турарлар. Формозага чокта чаа болган антиамериканчы үймээннерниң соон дарый садыглажылганы кызыгаарлаар талазы-биле Каттышкан Штаттарның чааскаанзырай берген чоруу Кыдатка хамаарыштыр бодунуң политиказын эде көөрүнче Эйзенхауэрниң чазаан албадаар фактор кылдыр айтып турар деп ол корреспондент айыткан. Каттышкан Штаттарның боттарында безин Генри Форд, АКШ-тың садыг палатазының удуртукчулары, Калифорнияның болгаш Орегоннуң судно ээлери ышкаш ындыг хөреңгитеннер Кыдат-биле садыглажырынче сонуургалын илередип турар.

Англияның шиитпири болгаш Тайваньда болуушкуннар «АКШ-тың Ыраккы Чөөн чүкте политиказынче дыка чугула болгаш хавы» көөрүнче конгрессти албадаарлар деп «Крисчен Сайенс монитор» солуннуң корреспондентизи Стэнфорд Вашингтондан бижээн. «Чазактың ыраккы-чөөн чүк политиказы фактыларга удурланышкак болуп турарының болгаш Каттышкан Штаттарны чааскаанзырадып турарының... дугайын ол ийи болуушкуннар чугаалап турар ышкаш-тыр» деп Стэнфорд немеп бижип турар.

Япония, Барыын Германия, Италия болгаш «садыглажылганы күзеп турар өске-даа хөй чурттар. Кыдатка удур политиказының талазы-биле Каттышкан Штаттарны улам-на чааскаан кылдыр кагбышаан», Англияның үлегерин эдерерлер деп корреспондент санаан турар. «Садыг талазы-биле ол аргаларны ажыглаар дугайында чөпшээрежилгени чедип алыр сорулга-биле Вашингтонга американ бүдүрүлге ээлериниң талазындан» ыйыышкынның күштелирин Стэнфорд баш бурунгаар чугаалап турар.

«Вашингтон пост энд таймс геральд» солун бодунуң редакция чүүлүнде Англияның шиитпирин «чөптүг» деп адап турар. «КУР-нуң чазаа-биле кандыг-бир шынга үндезилеттинген дугуржулганы кылырындан коргар кижилерниң чепсээ кылдыр» бир эвес ону санавас болза, Кыдат-биле садыглажылгага кызыгаарлаашкын тургузарын Каттышкан Штаттарның хевээр артырары «ындыг-ла шын эвес болуп турар» деп ол солун бижээн.

Бодунуң Ыраккы Чөөн чүкте политиказының талазы-биле «Каттышкан Штаттар чааскаан хөделип турар» дээрзин демдеглевишаан, солуннуң уламчылап бижээни: «Кыдат-биле моон соңгаар-даа кандыг-даа шуут харылзааларны тургуспас деп күрүне департаментизинде аажок кызыдып турза-даа, ол политика дүрген-биле буурап дужуп турар».

Элээн хөй солуннарның чөптүг бижиглеп турарынга удурланыштыр американ парлалганың чамдык кезээ Ыраккы Чөөн чүк талазы-биле даштыкы политиканың амгы буураан угланыышкынның ам-даа камгалап турар. Чижээлээрге, Нью-Йоркта «Дейли ньюс» солун болза барыын талакы чурттарның КУР-же баргылап турар судноларын «тудуп доктаадырынга албан ёзузунуң эвес дузаламчыны» көргүзер талазы-биле чанкайшичи судноларга дуза көргүзерин Ыраккы-Чөөн чүк сугларында турар 7-ги американ флотка сүмелеп турар.

Италияда чаа чазакты тургусканы

РИМ. (СЭТА). Дзоли баштаан чаа чазактың программалыг мелеглелин дыңнаары-биле май 29-та сенатты болгаш депутаттар палатазын чыылдырар деп турар. Ол мелеглел талазы-биле маргылдаалыг чугаалажылга май 31-де эгелээр.

Чаа чазак дээрге, чуртка «христиан-демократтыг монополияны» доктаадып тургусканы ол болур деп чүвени «Унита» солун онзалап демдеглээн.

Тургустунган кабинетте барык бүгү министрлер христиан-демократтыг партияның иштинде эң-не реакцылыг агымнарның талалакчылары болуп турар дээрзин ол солун айыткан. Хөй-хөй министрлер чурттуң эң-не консервативтиг капиталистиг болгаш аграржы бөлүктери-биле боттарының харылзаалыг болуп турары-биле сурагжааннар.

Грек парламентиниң көскү депутадын американ автомашина базып каан

АФИНЫ. (СЭТА). Грек парламентиниң чаңгыс-аай демократтыг чөөн партиядан депутат генерал Сарафисти болгаш оон кадайын американ офицер чолаачылап чораан автомашина таварыпкан. Сарафис өлген, оон кадайы аары-биле балыглаңган.

• • •

Гитлержи фашизм-биле демиселдиң үезинде С. Сарафис ЭЛАС-тың (Грецияның улустуң хосталгалыг армиязының) командылакчызы турган. 1945 чылда грек чазак Сарафисти, антифашистиг демиселге идепкейлиг киришкени дээш, тудуп кара-бажыңнаар дугайында дужаал үндүрген. 1951 чылда болган парламент соңгулдаларынга С. Сарафис кара-бажыңга чыдырда-ла чаңгыс аай демократтыг чөөн партиядан ону парламентиниң депутадынга соңгаан турган, ынчалза-даа соңгулдалар талазы-биле тускай суд Сарафисти парламентиниң депутадынга соңгааның күш чок болдурган. Оон соонда немелде соңгулдаларга С. Сарафисти парламентиниң депутадынга база катап соңгаан.

Грецияның девискээринге американ базаларны тургузарынга удур С. Сарафис шиитпирлиг-биле демисежип турган. «Авги» солунга чүүлдер бижип турган, Грецияга атомнуг базаларны тургузарының улуг айыылдыын ол удаа-дараа айтып турган.

Бичии оолдуң ойнап турары.

Фото[illegible]

Областың экраннары[illegible] үнүп турар чаа кино[illegible]

Областың кино тарадыр чериниң конторазынга хөй-хөй чаа кинолар кээп турар. Үнүп эгелей берген «Катап дүшпес час» деп кино совет кижилерниң бедик моральдыг мөзү-шынарының дугайын чугаалап турар. Фильмниң маадырлары — аныяк археологтар Аня биле Женя болгаш Аняның ада-иези Елена Андреевна болгаш генерал Новожилов. Ук кинода бүдүүлгеде билдингир артистер Е. Козырева, Н. Извицкая, А. Михайлов, Н. Дмитриев, Н. Сю[illegible]цев олар ойнап турар.

Бистиң областың ажылчы [illegible] чоокку үеде «Тывынчылар» [illegible] өңнүг кинону көөр. Ону [illegible] таалчы Д. Гранинниң ын[illegible] романын ёзугаар тургус[illegible] вынчылар» деп кино [illegible] чаңыш-сыныш чок со[illegible] чыларының, боттарын[illegible] дээш партияның демо[illegible] гаш совет хоойлужу[illegible] дарынга белен эрг[illegible] чүлерниге болгаш [illegible] ат кадагалаанар[illegible] демиселин болгаш [illegible] чүвениң эрги чүве[illegible] деп турарының [illegible] турар.

Киевтиң урап[illegible] тар студиязы «Маль[illegible] нүг кинону кылып доо[illegible] Горькийниң чогаалын ёз[illegible] гускан. Ол-да чогаалчының [illegible] ынга үндезилээш кылган «Че[illegible] деп кино Тываның кино экра[illegible] рынга үнүп эгелээр. Ол кино капиталистиг ниитилелде акшаның кижини канчаар будап турарының дугайын чугаалап турар.

Ол ышкаш «Хөглүг солдар» деп катырынчыг кино база катап экраннарга үнүп эгелээр. Ында кадарчы Бостаның ролюнда уран-чүүлдүң алдарлыг ажылдакчызы Л. Утесов, бажың ажылдакчызы Анютаның ролюнда алдарлыг артист Л. Орлова олар ойнап турар. Ол кино Боста биле Анютаның ынакшылының, оларның хөглүг ужуралдарының дугайында номчукчуларга чугаалап турар.

«Грузия-фильмниң» үндүрген чаа өңнүг кинону «Шорлуучаа» деп адаан. Чолаачы уругнуң улуг даргалары, кады ажылдап турар эштери, оларның кадай[illegible] ынчаар алап турарлар. [illegible] конун «Арыг шинээрген [illegible] рассказын ёзугаар тургус[illegible] лессияның легендазы» де[illegible] «Белорусьфильм» [illegible] постниктиг [illegible] лорус [illegible] ак[illegible]

[illegible] тулу[illegible] Шанх[illegible] ген. «Ы[illegible] Ында Х[illegible] болуушун[illegible] канчаар к[illegible] рар. Оон к[illegible] патриоттар [illegible] олар боттары[illegible] рамнанмаанар[illegible] ынчы даалга к[illegible]

Ол ышкаш ини[illegible] чехословак «Марс[illegible] югослав «Чазын...» бо[illegible] «Ужудунчу Марештиң хе[illegible] кинолар база үнүп эгелээр.

М. МАМО[illegible]

Үлегерлиг болур ужурлуг

Кызылдың башкылар билиин бедидериниң институду областың эге болгаш чеди чыл школаларының башкыларының курстарын, семинарларын эрттип, школаларда өөредип турар бүгү эртемнерни башкылаар талазы-биле эргежок чугула методтуг билиглерни берип турар.

Оон ангыда институттуң ажылдакчылары методтуг айтыышкыннарны чогаадып школаларже чорудуп турар болгаш боттары школаларның башкыларының уроктарынга олуржуп, анализтерин берип турарлар.

Институттуң дирекциязының болгаш методистериниң бо бүгү ап турар хемчеглери эге болгаш чеди чыл школаларынга башкылаашкынны улам сайзыраңгайжыдарынга улуг ужур-дузалыг.

Кызыл хоорайның партия, совет организацияларының, бүгү ажылчы чоннарының чорудуп турары база бир улуг ажылы, институтка кээп турар башкыларга үлегер болур хоорайның чаагайжыдылгазынга тудуунче, ногаанчыдылгазынче институттуң дирекциязының, методистериниң сагыш салбайн азы херекке албайн турарын демдеглээр херек.

Институттуң туруп турар бажыңы Кызылдың төөгүзүнге холбажыр. Тываның национал-хосталгалыг революциязы тиилээн соолунде аңаа Совет Армияның бир кезээ үр чылда туруп келген. Кызыл хоорайга ийи, үш каът бажыңнар, бүдүрүлге черлери чок турда база бир көрүнчүг бажың турган.

Бо бажыңның, институттуң амгы байдалы Кызыл хоорайның төп кудумчуларында албан черлеринден, бүдүрүлгелер болгаш чуртталга бажыңнарындан база-ла онзаланып көстүр. Оон онзаланыр чүвези чүдел? Бичии-даа чаагайжыдылга чогу-биле онзаланыр. Институттуң Кызылга партизаннар кудумчузунче талазы[illegible] зин оваалатынган, ында үш тер[illegible] олуртуп каан, ол муң-не кажаалы[illegible] тики девискээринде дөрт терек ба[illegible]

Чайын ол-чаъстыг үелерде, чаш[illegible] ар эрин чыырда институтче кирери берге. Институттуң девискээринче ки[illegible]рер кол эжиктиң черин хат оңгарландыр хап каан, ону суг дола бээр, ынчангаш бо албан черинче кирерде [illegible] эжик [illegible]лаар апаар. Институт долгандыр хериминиң ынчалза-даа Улуг-Хем эринде чурттаалга бажыңы-биле ниити хериминиг болганындан аргыжылга оруу апарган.

Мында кандыг-даа чаагайжыдылга тургут, ногаанчыдылга чогундан институт ээнзиргей байдалдыг. Бир эвес «Башкылар билиин бедидериниң институду» деп бижимел астынмаан болза, ээн бажың-дыр деп көөр. Институттуң девискээри чаагайжыдыр туттунган, янзы-бүрү үнүштер олуртунган турган болза, аңаа кээп өөренип, консультациялар ап турар башкылар, школалар эргелекчилери, директорлары оон үлегер ап, боттарының школаларының девискээрин чаагайжыдыр кылырынга, ногаанчыдарынга, эң ылангыя школаларның өөредилге-дуржулга участоктарын сайзырадырынга оларга улуг ужур-дузалыг болур ийик.

Кызыл хоорайның партия болгаш совет органнарының хоорайны чаагайжыдар дугайында салып турар сорулгаларын боттандырар дээш хоорайның бүгү ажылчы чоннары сөөлгү каш чылдарда хайнышкынныг ажылдап турунда башкылар билиин бедидериниң институдунуң бүгү ажылдакчылары, оон директору эш Бегзи эскет чок олуруп турарлар.

А. ХҮРЕҢ-ООЛ.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, ниитизи информация килдизиниң — 3—88, харысалгалыг секретарьның, культура болгаш амыдырал килдизиниң 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый килдистериниң 3—68, чагаа килдизиниң база бухгалтерияның 3—65.

ТС—00184.

Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген.

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1957 ИЮНЬ 7 ПЯТНИЦА № 112 (3824)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Тайбынның болгаш күш-ажылдың байырлалы (1 арын).

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ.— **А. Донгак.** —СЭКП райкомунуң бюрозунга отчет (2 арын).

Суурлар чаагайжыдылгазы (2 арын).

С. Комбуй-оол.— Өөредилге-кижизидилгелиг ажылды күштелдирер (2 арын).

М. Севен.— Дук кыргылдазының темизин дүргедедир (2 арын).

К. Дордуп-оол.— Партия райкому болгаш интеллигенция (2 арын).

Совет аныяктарның Тыва область фестивалы (3 арын).

«Совет Эвилели Азияда чүс-чүс миллион өңнүктерлиг» (4-кү арын).

Быдат дагжыларның чедиишкини (4 арын).

Францияда чазак кризизи уламчылавышаан (4 арын).

Францияда чепсегленишкинниң дужурери болгаш тайбын дээш национал конференцияның доозулганы (4 арын).

Буэнос-Айресте шериг чөвүлел хуралы (4 арын).

Англияда ажыл-соксадыышкынныг шимчээшкинниң өзүлдези (4 арын).

Авзангыр болгаш күштүглерниң марыылдаазы (4 арын).

ИДЕЙ-ПОЛИТИКТИГ АЖЫЛЧЕ ИНТЕЛЛИГЕНЦИЯНЫ ИДЕПКЕЙЛИГ КИИРИШТИРЕР

Бистиң областың үлетпүр бүдүрүлгелеринде, колхозтарында, совхозтарында, МТС-теринде, школаларында, медицина албан черлеринде чүс-чүс ортумак болгаш дээди эртемниг башкылар, эмчилер, агрономнар, зоотехниктер, инженерлер, техниктер ажылдап турар. Олар боттарының хүлээлгелиг ажылындан аңгыда, ажылчы чонну коммунистиг ёзуга кижизидеринин талазы-биле областың партия организациязынга дузалажып, чон ортузунда хөй-ниитичи улуг ажылды күүседип, боттарының эртем-билиин, дуржулгазын массага мергежилдиг дамчыдып берип турар.

Чоннуң кижи бүрүзүнге онаажтыр эът, сүт болгаш саржаг бүдүрер талазы-биле эң чоокку чылдарда Американың Каттышкан Штаттарын чедер деп сорулганы партияның Төп Комитеди салып турар. Бо улуг сорулганы чедимишкинниг шиитпирлээринге, интеллигенция улуг күш болуп, чугула рольду ойнаар.

Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң талазы-биле бистиң областың мурнунда салдынган сорулгаларны чедиишкинниг боттандырары ажылчы чоннуң культурлуг деңнелиниң, политиктиг медерелиниң соксаал чок өзүлдезинден улуу-биле хамааржыр. Бо хүндүлүг болгаш харысалгалыг сорулганы ханызы-биле медереп билип, массаның ортузунга политик-кижизидилгелиг, агитация-массалыг ажылга улуг көдүрлүүшкүн-биле киржип турар интеллигентилер бистиң областа хөй. Ылангыя Бии-Хем районнуң Туран хоорайда культура Бажыңында хөй кезии интеллигентилерден тургустунган агиткультбригада колхозтарның хову турлагларында болгаш мал ажылының фермаларында ажыл-ишчилерниң ортузунга агитация-массалыг ажылды доктаамал организастап, бот-тывынтыр уран-чүүлдүн концерт, шии көргүзүглерин чорудуп келген. «Коммунизмниң түгү» солуннуң редакциязының (редактору эш Елькина) болгаш район эмнелгезиниң (эргелекчизи эш Жданова) коллективтери часкы тарылга үезинде механизаторларның болгаш колхозчуларның ортузунга культура-массалыг ажылды чорударынче улуг кичээнгейни салган. Олар Тарлагда Ленин аттыг колхозка часкы тарылга үезинде лозунг, плакаттарны бижип, фотомонтажты кылып белеткээн, чечен чогаалдың, политиктиң болгаш көдээ ажыл-агыйның хөй номнарын шилип чыггаш көжүп чоруур библиотеканы, ол ышкаш эмнелге талазы-биле баштайгы дузаламчы көргүзеринге шарыг материалдарлыг болгаш эм херекселдерлиг бичии аптечканы организастааннар. Хову турлааның чанынга спорт шөлчүгежин база дерип тургусканнар. Ынчангаш район төвүнүң болгаш колхозчу суурнуң интеллигентилери кижилерниң бедик бүдүрүкчүлүг күш-ажылынга болгаш культурлуг дыштанылгазынга дуза болур бүгү хемчеглерни чорутканнар. Ол бүгү хемчеглер колхоз тараа культураларының тарылгазын беш ажыл хүннеринде доозарынга улуг идиг берген.

Областың партия организациязы интеллигенция-биле идей-политиктиг ажылды күштелдирериниче, оларны ажылчы чоннуң ортузунга политик-кижизидилгелиг ажылга киириштирериниче улуг кичээнгей салып турар. Чоокта чаа СЭКП обкомунуң Пленумунга интеллигенция ортузунга политиктиг ажылды экижидер хемчеглер дугайында айтырыгны чугаалажып, бо талазы-биле боттуг хемчеглерни айыткан.

СЭКП Кызыл хоорkому, Бии-Хем, Эрзин райкомнары сөөлгү үеде интеллигентилерниң хуралдарын эрттиргилээн, ылангыя башкыларның, эмчилерниң, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң тускай дыштанылга кежээлерин организастап, аңаа лекцияларны, политиктиг илеткелдерни кылып турган.

Партия Бии-Хем райкому районнуң интеллигентилериниң идей-политиктиг кижизидилгезиниң дугайында сагыш салып турар. Делегей байдалының болгаш теоретиктиг айтырыгларның талазы-биле районнуң интеллигенциязынга лекцияларны, илеткелдерни үргүлчү номчуп турар. Туранның ортумак школазында политэкономия өөрениринин бөлгүмүн организастаан. «Өөк» совхозта экономика өөрениринин семинарын организастаан. Ында көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери өөренип турар. Эмнелгениң дээди болгаш ортумак эртемниг бүгү ажылдакчылары политөөредилгеде хаара тыртынган. Эрткен чылын тараа культураларының дүжүдү ортумаа-биле районга гектардан 20,3 центнер, саар инектен сагган сүт 1226,7 кг болган. Ол чедиишкиннерни чедип алырынга интеллигентилер улуг рольду ойнаан деп чүвени айтыр херек.

Байы-ла черде интеллигенция-биле идей-политиктиг ажыл үттүндүрүп, партия организациялары бодунуң ажыл-чорудулгазының ол чугула участогун кошкадып турар болур, ында улуг четпестер болгаш частырыглар болганчок таваржып турар.

Каа-Хем, Чаа-Хөл, Таңды болгаш өске-даа чамдык районнарда интеллигенция-биле ажылды дыка кошкак тургусканының түңнелинде чамдык коммунист-интеллигентилер арагаже хандыыр, сагылга-чурум үрээр, партияның Уставын хажыдар таварылгалар бар. Ылангыя СЭКП Каа-Хем райкому интеллигенция-биле ажылды дыка кошкак тургускан. Районнуң интеллигенция хуралын райком чаңгыс-даа катап чорутпаан. Районнуң удуртур ажылдакчылары интеллигенцияның мурнунга лекцияларны, илеткелдерни ховар кылып турар. Партия эге организациялары интеллигенцияның идей-политиктиг деңнелин бедидеринге кошкак кичээнгей салып турарының түңнелинде дээди болгаш дооспаан дээди эртемни алган чамдык удуртукчу ажылдакчылар (райкүүском даргазы эш Шелков, МТС директору эш Пащенко, райстатэргелелиниң начальниги эш Здорнов болгаш өскелер-даа) безин хожудангай хөөн-бодалдарга алзып, шажын байырлалының хүнүн (пасханы) байырлап, арагалап, ажылга үнмейн турган чүүл бар. Ону партия райкому эскет чокка эрттирип каан.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга чедиишкиннии ужуражыр дээш бистиң бүгү чуртувус белеткенип турар. Ол улуг байырлалга төлептиг ужуражыр дээш совет интеллигенция күженниглиг ажылдап турар.

Ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң болгаш ажылчы чоннуң коммунистиг кижизидилгезиниң херээнге бистиң областың интеллигенциязы бодунуң салыышкынын киирип турар болгаш хоорайларны, районнар төптерин, көдээ суурларны чаагайжыдар сорулганы боттандырарынга идепкейлиг киржип турар.

Партия организациялары интеллигенция ортузунга идеология ажылын күштелдирер, марксисчи-ленинчи теорияны, партияның болгаш чазактың шиитпирлерин ханы болгаш чогаадыкчы өөренип алырынга хүн бүрүнүң дузаламчызын организастаар ужурлуг.

Мал чемнери белеткээри, тарааның чайгы ажаалгазы, дүжүт ажаап алырынга белеткелдер-биле холбаштыр шөлдерде механизаторларның, колхозчуларның, совхозтар ажылдакчыларының ортузунга агитас-массалыг ажылды үндезини-биле экижидеринче партия, комсомол организациялары онза кичээнгейни салып, ол ажылче көдээ интеллигенцияны идепкейлиг киириштирери чугула.

ТАЙБЫҢНЫҢ БОЛГАШ КҮШ-АЖЫЛДЫҢ БАЙЫРЛАЛЫ

1957 чылдың Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый болгаш үлетпүр делгелгелериниң ажыттынганы

1957 чылдың Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый болгаш үлетпүр делгелгелери июнь 2-де, воскресеньеде байырлалдыг байдалга ажыттынган. Бо өөрүшкүлүг болуушкун шагда-ла чанчыл болу берген—көдээ ажыл-агый делгелгези бодунуң туруп келгениниң дөрткү чылынга, үлетпүрнүү—ийиги чылынга кирген. Фабрикаларның, заводтарның, шахталарның, конструктор бюроларының, колхозтарның болгаш совхозтарның, машина-трактор станцияларының ажыл-ишчилериниң болгаш көдээ ажыл-агый эртемниин кижилерниң, инженер-техниктиг угаан-боданың сөөлгү чыл иштинде тургусканы бүгү чүүлдерниң дээрезин мында Бүгү-эвилелдиң көрүлдезинде делгеп көргүскен.

Ордуларда — павильоннарда болгаш ажык шөлчүгештерде чыгдынган хөй санныг экспонаттар. Экспонат бүрүзү—чүгле хайныгып турар болгаш чогаадыкчы күш-ажылдың кайгамчыктыг түңнели эвес; ол болза совет кижилерниң мурнакчы дуржулгазын көскүзү-биле илередип, тайбын күш-ажылдың чаа-чаа тиилелгелеринче, бистиң чуртка өлбекшилди тургузарынче кыйгырып турар.

Он-он муң аалчылар БКАД-тың делгем шөлдеринге болгаш аллеяларынга эртенне дола берген турган. Чиашкынга чаа-ла чүгдүнган ногаан үнүштер, чер болганда хөй санныг чечектер. Кол эжиктиң кайгамчык улуг арказында — бүгү-ле эвилелдешкен республикаларның туктары. Аалчыларның сеткил-сагыжы көдүрүлген болгаш өөрүшкүлүг тургулаан. Оларның аразында — Совет Эвилелиниң бүгү черлеринден келгилээн экскурсантыларның баштайгы бөлүү. Оларның иштинден хөйү—БКАД-тың хөй удаадагы киржикчилери. Ол дугайын оларның хөректеринде кара-ногаан бажаажыгаштарда чайынналчак медальдары херечилеп турар. Даштыкыдан дыка хөй аалчылар, оон иштинде Албаниядан, Болгариядан, Польшадан, Румыниядан, Венгриядан, Моол Арат Республикадан, Герман Демократтыг Республикадан болгаш өске-даа чурттардан келгилээн төлээлер киржип турар. Дипломаттыг корпустуң кежигүннери, даштыкы журналистер база келгилээн.

Эртенгиниң 10 шакта өштер **Н. А. Булганин, К. Е. Ворошилов, Л. М. Каганович, Г. М. Маленков, А. И. Микоян, В. М. Молотов, М. З. Сабуров, Н. С. Хрущев, Л. И. Брежнев, Н. М. Шверник, А. Б. Аристов** делгелгеге келген. Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың удуртукчулары ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министри эш В. В. Мацкевичиге, Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң директору эш Б. Н. Богдановка болгаш Бүгү-эвилелдиң үлетпүр делгелгезиниң директору эш В. Э. Новаковскийге үдетпир алгаш, «РСФСР-ниң», «Үзбек ССР-ниң, «Чиик үлетпүрнүң», «Станок тудуушкунунуң» болгаш «Хөвенниң» павильоннарын көрген.

«Чиик үлетпүр павильону» көрүп тургаш, эш Н. С. Хрущев кылымал волокнодан кылган песту делгеп көргүскен делгегни сонуургап көрген. Кылымал пес натуральныг дүктен кылган пестерден бичии-ле ылгалдыг болгаш дыка чиик өртектиг-дир деп кичээнгейни угландырган. Оларны көрүп тургаш, эш Н. С. Хрущев автомашиналарның иштики кылыгларынга торгу пестер ажыглаарын автомобиль үлетпүрүнге хоругдаары, оларны кылымал пестер-биле солуурy чугула-дыр дээрзин эскерип каан. Бо чараш пестерни ол ышкаш скатерлер, чадыглар болгаш улус хереглелиниң өске-даа чүүлдерин кылырынга калбаа-биле ажыглаза чогуур.

...Хүндүскүнүн 12 шак. Муң-муң кижилер колхозтар шөлүнге чыылган. Бол павильоннуң гранит даш индириниң кырында—партияның болгаш чазактың удуртукчулары, үлетпүрнүң болгаш көдээ ажыл-агыйның сураглыг кижилери, улус демократтыгларының чурттарының көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының төлээлери. 1957 чылдың көдээ ажыл-агый болгаш үлетпүр делгелгелериниң ажылының эгелээрин үткаан митингини БКАД-тың Кол делгелге комитединиң даргазы ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министри эш **В. В. Мацкевич** ажыткан.

БКАД-тың директору **Б. Н. Богдановка** баштайгы сөстү берген. Партия болгаш чазак дээре колхозтарның, совхозтарның болгаш МТС-терниң, көдээ ажыл-агыйның мурнакчыларының болгаш органзакчыларының дуржулгазын, а ол ышкаш эртем-шинчилел албан черлериниң чедиишкиннерин калбаа-биле пропагандалаар чугула сорулганы БКАД-тың мурнунга салган деп ол чугаалаан. Бо чугула сорулганы күүсетпишаан, БКАД чүгле совет улуска эвес, харын даштыкыга-даа улуг сурагжыдыганы чедип алган. Эрткен чылдарда аңаа 23 миллион кижи, оон иштинде бир миллион ажыг организастыг экскурсантылар, ол ышкаш 50 муң ажыг даштыкы аалчылар болгаш туристер чорааннар.

Чоннуң кижи бүрүзүнге онаштыр эът, сүт болгаш саржаг бүдүрериниң талазы-биле чоокку чылдар иштинде АБШ-ка чедер деп СЭКП ТК-ның салган сорулгазын шиитпирлээрде көдээ ажыл-агый ажылдакчыларынга делгелге дузалаар деп эш Богданов айыткан.

Бүгү-эвилелдиң үлетпүр делгелгезиниң директору эш **В. Э. Новаковский** бодунуң чугаазынга мынча деп чугаалаан: ол дугайын делгелгениң экспонаттары херечилеп турар бистиң индустриалдыг совет күрүневис амгы үениң кандыг-даа нарын машиназын тургузуп шыдаар. Социалистиг үлетпүрнүң ажылдакчылары эрткен чылын муң ажыг чаа технологтуг чорудулгаларны тургускан, а эртемденнер машиналарның дыка хөй чаа конструкцияларын шиитпирлээн, хөй-хөй чаа проблемаларны шиңгээдип алган. Оон дыка хөйү 50 муң хире янзы-бүрү экспонаттарны делгеп көргүскени амгы делгелгеде илеретинген. Үлетпүрнү болгаш тудугну эргелеп башкарарын эде тургусканы-биле холбаштыр чурттуң экономиктиг районнарының үлетпүр бүдүрүлгелериниң болгаш эртем албан черлериниң мурнакчы дуржулгазын шинчилээр болгаш мөөңнээр база ажыл-агыйның бүгү адырларынга ону нептередиринге дузалаар чаа, чугула сорулга делгелгеде онаатынган деп оратор чугаалаан.

Индирде — Тамбов областың Мичуринский районунуң Коминтерна аттыг колхозунуң даргазы агроном **Е. И. Андреева.** Бо көдээ ажыл-агый артели 100 гектар ажыглалдыг көдээ ажыл-агый черинге хамааршытыр 170 центнер эътти алыр деп хүлээлге алган. Көдээ ажыл-агыйның сураглыг органзакчызы бодунуң артелиниң дугайын, ол хүлээлгелер канчаар күүсеттинип турарының дугайын чугаалаан.

Москва областың Красногорский районунуң «Херел» колхозунуң даргазы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Т. С. Пряхинге** сөс берген. Ол база-ла артель ажыл-агыйының өзүлдезиниң дугайын болгаш колхозчуларның чүткүлдүг күш-ажылының дугайын чугаалаан. Чоннуң кижи бүрүзүнге онаштыр эът, сүт болгаш саржаг бүдүрериниң талазы-биле чоокку чылдар иштинде АБШ-ка чедер деп Коммунистиг партияның идип үндүрген сорулгазын бүгү чуртта хүлээп көрүп турар деп эш Пряхин медеглээн. Улуг Октябрьның дөртен чыл оюнга алдар кылдыр чаржып турар бистиң колхозтуң колхозчулары 100 гектар ажыглалдыг көдээ ажыл-агый черинге хамаарыштыр 890 центнер сүттү болгаш 72 центнер эътти бо чылын алган турар дээш демисежип турар. Бодунуң чугаазын ол мындыг сөстер-биле доозкан:

— Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгези болза, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң продуктуларының өлбекшилиң чуртка тургузарының талазы-биле оларның мурнунда турар сорулгаларны хуусаа бетинде күүседиринче көдээ ажыл-агыйның бүгү ажылдакчыларын мобилизастаарының чаа күчүлүг чүүлү болзун! Ажылчыннарның болгаш тараачыннарның бузулбас эвилели делгерезин! Бистиң бүгү тиилелгелеривистиң сорук киирикчизи болгаш органзакчызы — бистиң Коммунистиг партиявыс делгерезин!

Сураглыг украин колхозчу, Сумы областың Лебединский районунуң Ленин аттыг колхозунуң саанчызы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **М. Я. Савченкога** сөс берген.

— Бо хүн болза, бистиң Төрээн чуртувустуң көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилеринге кайгамчыктыг чаагай хүн-дүр — деп, ол чугаалаан. Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң — улустуң бо университединиң эжиктери дөрт катап ажыттынып турар-дыр. Делгелгениң павильоннарында социалистиг көдээ ажыл-агыйның 40 чыл иштинде чедиишкиннери көргүстүнген. Олар ёзулуг-ла кайгамчык улуг чаагай. Колхозчу тургузугнуң улуг тиилелгелерин бодунуң артелиниң чижээнге сураглыг колхозчу көргүскен. Бистиң бөдүүвис чаартынган, ында кижилер — колхозчу бүдүрүлгениң кайгамчыктыг чогаадыкчы тургузукчулары өскен деп ол чугаалаан.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары эш **Н. С. Хрущевтуң** чугаазын митингиниң киржикчилери изин-биле үткааннар. Оон чугаазын улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш адыш часкаашкыннары-биле каш удаа үзе кирип турган.

Митинг төнген. Фонтаннарның мөңгүннелчек атыгыышкыннары бедидир чашкылап турган. Аалчылар үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый павильоннарынче, мал ажылының фермаларынче, экспонаттыг тарылгаларже чорупканнар.

Эртен эрте эгелээн болгаш чартык хүн иштинде үргүлчүлээн чаашкын москвачыларны коргутпаан. Минута санында көрүкчүлерниң улам-на чаа-чаа бөлүктери келгилеп тургулаан. Булуттар тарай бергилээн, ногаан садтарны болгаш ховуларны, ордуларны — павильоннарны херелдендирген чырык хүн энтузиастарны өөртүпкен. Демдеглел дептеринге чүве бижээн, ССРЭ-ниң улустуң артизи Тамара Ханум кижилерниң байырлалдыг хөөнүн эки илереткен: «Бөгүн өөрүшкүлүг болуушкуннуң хүнүнде бистиң бүгү улузувус-биле кады бистиң кайгамчыктыг республикаларывыстың чедиишкиннеринге чоргаарланыр аас-кежиктиг болдум».

Ол чедиишкиннер бодунуң социалистиг Ада-чуртту дээш кижи бүрүзүнге өөрүшкүлелди хайныктырып турар. Бо чылын — БКАД 400 муң хире киржикчилерлиг. Оларның иштинден дээрелериниң ажылын павильоннарның хөй санныг делгелгелеринден көрүп болур. Делгелгеге киржир эргени чүгле тус-тус ажыл-агыйлар болгаш мурнакчылар эвес, харын бүдүн-бүдүн крайлар болгаш областар, чеди эвилелдешкен республикалар чаалап алганнар. Оларның аразында ССРЭ-ниң чаа амыдыралчы чери — Казахстан. Казах ССР-ниң павильонунуң төвүнде хүрең-кызыл хилинде Казахстанны Ленин ордени-биле шаңнаар дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыының сөстү алдын-биле бижээн. А, оон адаанда кызылтастың алдын ховузу. Төөгүге болуп көрбээн ажыл херек. Чаңгыс беш чыл иштинде республикага тараа бүдүрүлгези беш катап өскен! Ынчалзажок, Казахстанның көдээ ажыл-агыйы чүгле тараа-биле эвес, харын ол ышкаш хөвең-биле, дүк-биле, торгу-биле, чимистер-биле база [illegible]. Көрүкчүлер павильондан үнүп туру, Казахстанның чонунга чаа-чаа улуг чедиишкиннерни күзеп турарлар.

Республика бүрүзү бодунуң байлактарын, бодунуң чедиишкиннерин магадап кайгап турар.

— Украинаның колхозтарының болгаш совхозтарының чедиишкиннери-биле чүрек өөрүүр-дүр — деп Москва школазының башкызы бижээн.

Совет кижилерниң эп-сеткил каттыштырылгазын Башкир АССР-ниң Октябрьск хоорайының нефтичилериниң төлээлери Азербайджан ССР-ниң павильонунга тодаргай илереткен.

— Акы-дуңма республиканың чедиишкиннери-биле өөрүп магадалывыс — деп олар бижээн. Бакунуң дыка хөй нефтичилери нефть үлетпүрүн хөгжүдеринге дузалап келген болгаш дуза-даа турар. Ынчангаш ол акы-дуңма дузаламчызы кайгамчыктыг түңнелдерни берип турар. Чуртта нефть тывыжы хүн бүрүзү өзүп турар. Улус ажыл-агыйының бүгү адырларын хөгжүдеринге улам улуг чедиишкиннерлиг болурун азербайджанчыларга күзеп-дүр бис.

Социалистиг күрүнениң, оон ажыл-агыйының үндезини индустриалдыг күчүзүн көргүскен үлетпүр делгелгезиниң павильоннарында көрүкчүлер хөй. Делегейде эң улуг 204 муң киловатт күчүлүг Братск ГЭС-тиң турбиналарының үлегер дураазы бо-дур. Мында чаа машиналарның, станоктарның, приборларның баштайгы чүс-чүстерин делгеп көргүскен. Оларның аразында — модернизастаан тракторлар, автомат шуушттурулгалыг шугумнар, кайгамчык чараш прессер болгаш оон-даа өске хөй чүүлдер.

Аар индустриядан аңгыда дыка улуг чедиишкиннерни чедип алган чиик үлетпүрнү калбаа-биле көргүскен. Чаа пестерниң, идиктерниң, хеп аймааның, янзы-бүрү хереглел чүүлдериниң хевир-дүрзүзү көрүкчүлерниң сонуургалын хайныктырып турар. Атомнуг энергияны тайбын сорулгаларга, совет эртемнерниң чедиишкиннеринге ажыглаарын көргүзеринче онза черни делгелгеде тускайлап үндүрген. Совет өрге-чагырганың 40 чылының иштинде социалистиг үлетпүрнүң чедиишкиннери тускай делгелгеде илеретинген, партияның XX съездизиниң Директивалары-биле дүүштүр үлетпүрнү хөгжүдериниң перспективалары көргүстүнген.

* * *

1957 чылдың көдээ ажыл-агый болгаш үлетпүр делгелгелериниң ажыттынганы совет кижилерниң тайбын күш-ажылының тода чараш байырлалы кылдыр хуула берген.

1957 чылдың Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый болгаш үлетпүр делгелгелеринге ССРЭ-ге келген даштыкы төлээлерниң аллары болдурган хүлээп алыышкынны ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу делгелгелерниң девискээринге тургускан.

Хүлээп алыышкын чылыг болгаш чүректиң ханызындан болуп эрткен.

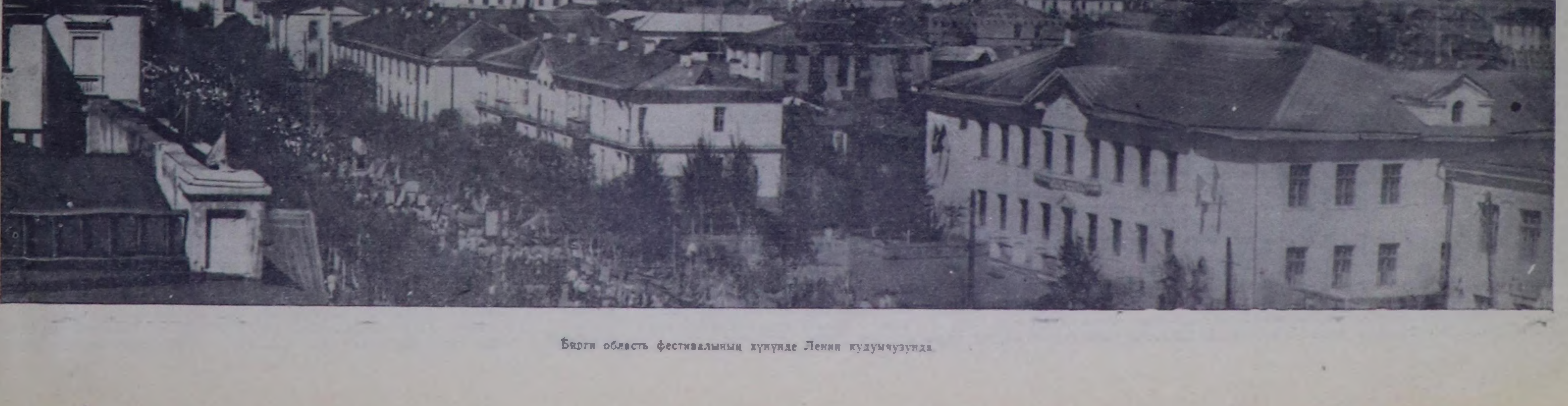

Бирги область фестивалының хүнүнде Ленин кудумчузунда.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

СЭКП РАЙКОМУНУҢ БЮРОЗУНГА ОТЧЕТ

Чоокта чаа СЭКП Улуг-Хем райкомунуң бюрозу ВЛКСМ райкомунуң ажылының дугайында комсомол райкомунуң секретары эш Адар-оолдуң илеткелин дыңнаан.

Районнуң комсомолчулары болгаш аныяктары ажыл-агыйның болгаш культура тургузуушкунунуң херээнге идепкейлиг киржип турарын бюро демдеглээн. ВЛКСМ райкомунуң, комсомол эге организацияларының ажыл-чорудулгазы экижип, партия организацияларының удуртулгазы-биле аныяктарны кижизидер херекте чаа-чаа чедиишкиннерлиг болуп турар. Колхозтарда, совхозта болгаш МТС-те, бүдүрүлге, албан черлеринде дыка хөй комсомолчулар болгаш аныяктар күш-ажылдың бедик үлегер чижээн көргүзүп келген. «Күш-ажылдың хостуу» колхозтуң саанчызы комсомолчу В. Тюлюш, Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң саанчызы У. Садакова-биле чаржып турар. Комсомолчу-аныяктарның бригадалары ховуларда, мал ажылында болгаш ажыл-агыйның өске-даа адырларында тургустунгулаан. Ленин аттыг колхозта комсомолчу-аныяктарның бригадазы клуб тудуунда, ыяш белеткелинде идепкейлиг киржип турарлар.

Комсомол райкому пленумнарны, актив хуралын эртирип, оларга аныяктарның амыдыралы-биле холбашкан чүүлдө айтырыгларны чугаалаштырып, үндүрген шиитпирлерниң күүселдезин организастап турар. Райком бюрозунуң хуралдары өйүнде болуп, план ёзугаар ажылдап келген. Комсомол организацияларының хуралдары өзүп, мурнакчы комсомолчулар партияның хуралдарынга кирип турар. Районда бир муң бир чүс ажыг комсомолчуларлыг 46 комсомол организациялары ажылдап турар.

Оон-биле чергелештир илеткелге ханаарышкан чамдык четпестерни демдеглээри чугула. Эш Адар-оол комсомол ажылынга алдан мергежээн болгаш районнуң комсомолчуларының, аныяктарының ажыл-амыдыралын, комсомол организацияларының ажыл-чорудулгазын эки билир хирезинде-ле комсомол организацияларының ажылынга партийжи удуртулганың байдалын, аныяктарны күш-ажылга кижизидериниче угланган хемчеглерни илеткелинге тодаргай айытпаан. Илеткелдиң хөй кезии сан-түңнерден тургустунган, шүгүмчүлел болгаш бот-шүгүмчүлелди калбартпаан, моон соңгаар комсомол райкомунуң мурнунга чаа кандыг эгелекчи саналдар, сорулгалар салдынып турарын, оларны боттандырарынга партия райкомундан, оон эге организацияларындан кандыг практиктиг дузаламчылар негеттинип турарын илеткелчи барык-ла чугаалавайн барган. Ол чүгле доңчу харызынга чамдык колхозтарның баштаар черлери, партия организациялары (чижээ, Ленин аттыг колхозтуң) комсомолчу-аныяктарның ажыл-агый участоктарында бригадаларын быжыглаарын бодавас, оларның киржикчилерин ажылдап турар черлеринден солуур, бригададан үндүрер чоруктар турганын чугаалаан. Ол шүгүмчүлелди райком бюрозу шын деп үнелеп көрген. Четпестерниң дугайында шак ындыг өске-даа чижектерни чугаалаан болза моон соңгаар ажылды улам экижидеринге улуг дузалыг болур ийик.

Хоорайның чаагайжыдылгазынга комсомолчу-аныяктар идепкейлиг киржир ужурлуг. Ында «Комсомольская» кудумчуну хоорайның комсомол организациялары шефке ап, аңаа ыяштар олуртуп, көвүрүгжигештер кылырын, ону чаңгыс аай чаагай кудумчу кылдыр тургузарын, сгадыгыды экижидерин организастаар дугайында эгелекчи чоруктуг болуп болур турган. Шак ындыг саналдарны киирген болза районнуң партия организациялары оларны чүгле үнелеп көөр эвес, харын улам-на деткиир, ынчангаш практиктиг дузаламчыны көргүзер турган. ВЛКСМ райкому комсомол организацияларының инициативазын көдүрбейн турарын партия райкомунуң бюрозу четпес деп демдеглээн.

Комсомол организациялары аныяктарның идейлиг кижизидилгезиниң талазы-биле бүгү-ле ажылдарны чорудар хүлээлгелиг. Аңаа партия организацияларының удуртулгазы, оларның дузазы улуг ужурлуг. Районда бүгү комсомолчуларның 40 ажыг хуузу комсомол өөредилгезинде хаара туттунган. Дыка хөй комсомолчулар өөредилге чылын чедиишкиннер-биле доозуп турарлар. Ынчалза-даа чамдык комсомол организацияларында өөредилге шуут үзүлген. Комсомол райкомунуң бюро кежигүнү Санчы безин өөредилгезин үзүп, пропагандистиң негелдезин күүсетпейн турган. Ынчаарга ВЛКСМ райкомунуң бюрозунуң кежигүннери боттары ындыг байдалдыг турган, өске комсомолчуларга негелдени канчап кылыры?

Комсомолдуң хуралдары — кижизидилгениң школазы болур. Ындыг турда-да үндүрген шиитпирлерниң күүселдези дээш демисел комсомол организацияларында кошкак чоруп турар. Чамдык организацияларның хуралдарынга протоколдар бижиттинмейн турар, ан чугула чүүлдерни —хуралга комсомолчуларның берген саналдарын демдеглевейн турары илерээн.

Оон-биле кады ВЛКСМ райкомунуң бюрозунуң кежигүннери хуралдарга олурушкаш комсомол организацияларының ажылын экижидер талазы-биле боттарының санал-оналдарын бербейн турарлар. Партия райкомунуң пропагандизи Шожут комсомол райкомунуң пленумундан бюро кежигүнүнге соңгуткан. Ол, бюрога ховар олуржуп, бодунуң идепкей чок чоруун көргүзүп келген.

ВЛКСМ райкомунуң секретары Адар-оол партия райкомунуң бюрозунга олуруушпайн турар. Комсомол райкомунуң секретары СЭКП райкомунуң бюрозунуң ажылындан байлак дуржулганы алыр, бот-шүгүмчүлелди болгаш шүгүмчүлелди кылырын өөренир ужурлуг, чижээ, партия райкомунуң бюрозу колхозта азы кайы-бир албан черинде парторгтуң кандыг-бир айтырыг талазы-биле илеткелин дыңнаан болза, ол партия организациязы, оон секретары аңаа хамааржып турар комсомол организациязын канчаар удуртуп, аңаа канчаар дузалажып турарын билип ап болур.

СЭКП Улуг-Хем райкому колхозтарда, совхозта, МТС-те болгаш хоорайның бүдүрүлге, албан черлеринде комсомол организацияларының ажылын үндезини-биле экижидип, партия организацияларының удуртур ролюн бедидеринче кичээнгейни салыры чугула. Клубтарга, кызыл-булуңнарга аныяктарның культура-массалыг кежээлерин организастаарынга, оларның ортузунга лекция пропагандазын калбартырынга практиктиг дузаламчыларны партия организациялары көргүзер ужурлуг. Комсомол организациялары боттарының масса-политиктиг ажылын, аныяктарның күш-ажылчы идепкейин улам ыңай бедидеринче угландырар хүлээлгелиг.

А. ДОНГАК.

Тес-Хемни кежилдир көвүрүг. Фото С. Феоктистовтуу.

СУУРЛАР ЧААГАЙЖЫДЫЛГАЗЫ

Суур чаагайжып турар

Октябрьның 40 чыл оюнга чедиишкиннлиг уткуражыр дээш Хандагайты суурнуң чурттакчы чону төрээн суурун ногаанчыдарынга идепкейлиг киржип турарлар. Олар суурнуң садынга 300 ажыг, төп кудумчунуң ийи талазынга 480 янзы-бүрү ыяштарны, албан черлериниң чанынга 200 болгаш 130 ажыг ыяштарны чурттакчы бажыңнарының чанынга олурткан. Садта олурткан ыяштарны үргүлчү суггарып турары-биле ийи кижини тускайлаан. Бир суг сордурар насос база ажылдап турар.

Суурнуң төп кудумчузунда олурткан ыяштарның ийи талазын херимнеп кажаалаарын тус-тус организацияларга дааскан. Херек кырында ол организациялар ийи километр чыгам черни кажаалап алган. Ооң иштинде райпо коллективи 98 метр черни херимнээн. Бижи эмнелгелери, ажаалта кассазы дээн ышкаш организациялар бо ажылга багай киржип турар.

Д. СПИРИН.
Өвүр район.

Колхозчу суурлар ногаарарып турар

Солчур эге школазының чанынга ажылдаарынга таарыштыр кетинип алган уруглар чыглып келген. Олар дораан-на машинага олургаш, ыяш туруп алыр черинге чеде бергеннер. Ажыл эгелээн. Удаваанда уруглар чүс чыгам ыяштарны казып алганнар. Ам школаның интернаттың чанында уругларның тарып алган ыяжы ногаарарып үнүп турар. Ол ажылга дөрткү классчылар Чечекмаа, Көвел олар эки киришкеннер.

Т. САРЫГ-ООЛ.

* * *

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозтуң ажыл-ишчилери Октябрьның 40 чыл оюнга алдар кылдыр колхоз төвү Чыраа-Бажы суурнуң үш кудумчуларын ногаанчылар болгаш колхозчу бүрүзү бажыңнарының чанынга бештен өрү ыяшты олуртур деп сорулга салганнар. Оон ангыда олурткан ыяштарны, колхозчуларның бажыңнарын херимнээри көрдүнген.

Суурнуң төп кудумчуларынга 2500 ажыг ыяштарны болгаш чадан үнүштерни олурткаш, чараштыр херимнеп алган. Олурткан ыяштарның аразында шиви, хадың, терек, хөй чимистиг үнүштер бар. Суурну ногаанчылар ажылга 60 ажыг эр, херээжен колхозчулар ажылдаан.

С. КЫЗЫЛ-ООЛ.

Хүлээлгелерни амыдыралга боттандырар

Эрзин суур болгаш колхозтар төптери улам-на калбарып, чурттакчы чонунуң саны көвүдеп турар. Суурларны ногаанчылар болгаш чаагайжылар айтырыгны чыл санында тургузуп, хуралдарга чугаалажып келген-даа болза, херек кырында ол талазы-биле чүү-даа кылдынмаан. Эрзин суурга эрткен күзүн ыяш олуртурун организастаарын кожээ Совет даргазы турган Б. Өязей соңгаарладып турганындан ам чаңгыс-даа ыяш олуртунмаан.

Ол ышкаш Эрзин суурга ВЛКСМ райкомунуң инициативазы-биле стадион тударын эрткен чылын-на эгелээн, ынчалза-даа райкүүском акша-биле хандырбаанындан стадион тудуу ара соксаан. Эрзин суурда хөй-хөй чуртталга бажыңнарының, албан черлериниң херимнери, крышалары чок. Колхозтар төптеринге ыяштар олуртулгазын чугулага көрбейн турар. Районнуң дөрт колхозтарының чаңгызында-даа стадион чок. Колхозтуң комсомолчулары бажыңнарының чанынга 3—4 ыяштар олуртуруп хүлээнип алган, ынчалза-даа ол хүлээлгелер күүсетинмейн турар.

Н. ШОМБУН.

Өөредилге-кижизидилгелиг ажылды күштелдирер

Чоокта чаа Барыын-Хемчик районнуң бүгү башкыларының хуралы болуп эрткен.

Хуралга бүгү эвилелдиң башкылар съездизинге белеткелдер болгаш районда школа башкыларының моон соңгаарты сорулгаларының дугайында СЭКП райкомунуң секретары М. Пахомов илеткел кылган.

Илеткелчи бодунуң илеткелинге районнуң башкылары бүгү совет улус-биле кады Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл болур оюнга чедиишкиннинг уткуражыр дээш улус өөредилгезиниң херээнге чамдык чедиишкиннерни чедип алганын айыткан. Хөндөлен чеди чыл школазының эге школа башкызы Сюрюнмаа, Шекпээр чеди чыл школазының башкызы Золотухина болгаш өске-даа чамдык башкылар боттарының башкылаан класстарынга өөредилге-кижизидилгелиг ажылдарны экижидип, уругларны коммунизмниң ёзузунга кижизидип, оларга быжыг билиглерни дамчыдып бээр талазы-биле багай эвес ажылдааннар. Өөредилге чылының дургузунда Ак-Довурак чеди чыл школазының башкылар коллективи, Час-Адырда эге школаның башкылары эрткен чылдарга бодаарга өөредилгениң шынарын экижиткен.

Ындыг болза-даа школалар талазы-биле чамдык чедиишкиннер-биле кады четпестер база бар дээрзин илеткелчи демдеглээн. Эрткен өөредилге чылында школа назылыг 300 ажыг өөреникчилер школаже хаара туттунмаан. Үшкү улдунуң түңнелинге чедир 389 өөреникчилер өөренип турган школазын каггаш чоруткан болгаш ол-ла улдунуң түңнелинде 624 өөреникчилер багай демдектерлиг өөренген чорук районнуң улус өөредилге килдизиниң четпес ажылын херечилеп турар.

Районнуң башкыларында боттарының билиин бедитпес, хөй чылдар дургузунда башкы училищезинге заочниктеп келгеннерниң саны дыка хөй. Аянгаты чеди чыл школазының башкызы Санаа 11 чыл иштинде башкылап келзе-даа, ам-даа педучилищениң ийиги курзунда катаптавышаан хевээр. Кызыл-Мажалык ортумак школазының башкылары Сазаа, Булчун, Бүчүн олар башкы училищезин доозуп алырының бүгү аргалары бар турда-ла Санаа ышкаш хөй чылдар иштинде өөренип келгеннер.

Школада өөредилге-кижизидилгелиг ажылдарны ажыл-агый-биле холбаштырбайн эртирип турары четпес. Физика, химия, география башкылары чүгле номда бижип каан чүүлдерни уругларга дамчыдып бээр боордан өске, а номда бижип каан чүүл херек кырында ажыл-агыйда канчаар ажыглатынып турарын, колхозтарның, совхозтарның шөлдеринде ажылдың канчаар чоруп турарын, колхозчулар кожээ ажыл-агыйның янзы-бүрү культураларын канчаар ажаап өстүрүп турарын өөреникчилерге таныштырбайн турарлар. Чамдык башкылар колхозтуң ажыл-амыдыралы-биле танышпас, ол дугайында чугаалаарга «бистиң херээвис эвес» дижир. Кызыл-Мажалык ортумак школазының математика башкызы Рагозина бүдүн өөредилге чылының дургузунда 10-гу класстың өөреникчилери-биле кады чаңгыс катап Ак-Довуракта электри станциязынга барган.

Партияның XX съездизиниң шиитпиринде ортумак болгаш чеди чыл школаларынга политехниктиг өөредилгени калбартып чорударын тодаргай айыткан. Ындыг турбуже районнуң кайы-даа школаларында ол ажыл боттанмайн турар. МТС директору эш Гутков ол айтырыгны чугулага көрбейн келген. Чамдык школаларда тракторлар, комбайннар, сеялкалар бээр болза-даа өөредилгеге ажыглаар аргажок. Ону өөредир тускай эртемниг кижилер-биле школалар хандыртынмаан.

Күш-культура өөредилгези школаларда багай тургустунган. Школалар чанынга спорт шөлдерин тургузар дугайында СЭКП райкомунуң бюрозунуң эрткен чылгы доктаалы амдыгаа чедир күүсетинмээн. Школаларның удуртукчулары ол айтырыгны чүгле ийиги черге айтырып кылдыр көрүп турар.

Районо эргелекчизи Папый-оол, методика кабинединиң эргелекчизи Терских олар аныяк башкыларга кандыг-даа практиктиг дузаламчыны чедирбейн турарын Хөндөлен чеди чыл школазының башкызы Шерементьева бодунуң саналынга шүгүмчүлээн. Районда мурнакчы дуржулгалыг башкыларның арга-дуржулгазын нептередир талазы-биле ажыл кошкак тургустунгаб дээрзин ол чугаалаан.

Дөн-Терезин чеди чыл школазының өөредилге эргелекчизи Очур төреддер-биле ажылды багай тургусканының миннип чугаалавышаан, школа директору Өлзейниң өөредилге-кижизидилгелиг ажылдарже кол кичээнгейин салбайн, а ажыл-агый айтырыын кол чугулалап көрүп турарын айыткан.

Үк хуралга 10 кижи санал берген болгаш чаа өөредилге чылынга чедиишкиннинг уткуражыр талазы-биле шиитпирни хүлээп алган.

С. КОМБУЙ-ООЛ,
«Шынның» корреспондентизи.

Дүк кыргылдазының темпизин дүргедедир

Чөөн-Хемчик районунуң колхозтары хойдан бедик шынарлыг дүкту кыргып алырының белеткелин бо чылын элээн эки чоруткан. Колхоз бүрүзүнде кыргылда пунктулары тургустунган. Чадаананың машина-трактор станциязының электри кыргылда агрегаттарының база колхозтарның боттарының күжү-биле дүк кыргылдазы районга майның ийиги чартыындан эгелээн.

Чамдык колхозтарның баштаар черлериниң бо ажылче эки сагыш салганы-биле база кожээ Советтерниң, партия эге организацияларының боттуг дузалашкаы-биле кыргылда пунктулары эки белеткенген. Эки белеткелдиг колхозтарда дүк кыргылдазы шапкын темпилиг чорутунуп, хойдан хөй дүк алдынып турар. Чижээ, Ленин аттыг колхозта дүк кыргылдазының пунктулары үш кезек черде тургустунган, биргизинде электри агрегат-биле, ийигизинде хол хачызы-биле кыргылда чорутунуп турар. Ында сөөлгү хүннерге чедир ниитизи-биле 1900 ажыг баш хой, оон иштинде электри агрегат-биле 1270 ажыг баш хой кыргытынган. Ол колхоз хой бүрүзүнден ортумаа-биле 2 кг чыгыы дүкту ап турар. Кыргылда агрегадының удуртукчузу эш Цибульский кыргылданы кыска хуусаада доозар дээш ажылдың темпизин шапкынчыдып турар.

Электри кыргылда агрегаттың болгаш хол хачызы-биле кыргыыр кыргыкчыларның аразында социалистиг чарыштың мурнакчылары хөй. Чижээ, агрегатта кыргыкчылар Хүреш биле Серенмаа чарышка тиилекчилер болуп турар. Олар хүнде агрегат хачызы-биле 25 хой кыргыыр нормалыг тургаш, 32-35 хойларны хүн бүрүде кыргып турар. Ол ышкаш хүнде-ле 25—32 чедир хойларны кыргып турар кыргыкчылар Дарга, Саарбай, Өлчеймаа, Шаннай-оол болгаш оон-даа өскелер хөй.

«Октябрь 30 чылы» кожээ ажыл-агый артелинде дүк кыргылдазы эки чоруп турар. Ында кыргылда электри агрегат-биле база хол хачызы-биле чорутунуп турар. Эш Шертовка удуртурган электри кыргылда агрегадының ажылдакчылары каш-ла хүннерниң дургузунда 600 баш хойну кырган. Кыргылданы хынамчалыг чорудуп турары-биле колхоз хой бүрүзүнден 2,3 кг дүкту ап турар. Бо артельдиң алдарлыг хойжузу Моңгуш Саадыктың бир кодан иттериниң кыргылдазы үргүлчүлеп турар. Оон иттериниң баш бүрүзү-ле 3 килограмм чедир дүкту берип турар. Ол колхозтуң хойну хол хачылары-биле кыргыыр пунктуларында ажыл база-ла багай эвес чоруп турар. Колхозта электри агрегатта ажылдап турар 12 кыргыкчыларның иштинде Х. Долзат, Б. Маая хүнде 30—50 хойларны кыргып турар. База хол хачызы-биле кыргып турар М. Дыртык, М. Өлзеймаа, М. Шужук хүнде 15 хой кыргыыр онаалгазын 18—20 сан чедирип, дүкке чидирерни болдурбайн турар. Ол ышкаш «Искра» колхозта хой кыргылдазы эки чорутунуп турар.

Дүк кыргылдазы районда ниитизи-биле оожум темпилиг чоруп турар. Сталин аттыг, «Коммунизмче орук», «Кызыл тараачын» колхозтарда кыргылданың байдалы экиживейн турар. Сталин аттыг колхозтуң (баштаар чер даргазы эш С. Ревнюк, парторг А. Дигик, кожээ Совет күүскомунуң даргазы В. Байкак) бо чугула ажылче кошкак сагыш салганы-биле май 29-ка чедир ында чүгле 320 баш хой электри агрегаттың күжү-биле кыргытынган. Колхозта кыргылда пунктузу белен эвес. Ылангыя Хараганда кыргылда пунктузу багай деритинген. Кыргыкчылар чадыглар-биле хандыртынмаанындан хой довурак кырында кыргытынып, дүк довуракка боражып турар.

«Коммунизмче орук» кожээ ажыл-агый артелиниң баштаар черинин, ында партия эге организациязының сула хемчег ап турарындан дүк кыргылдазы шулуудап чалан турар. Хол хачылары-биле хой кыргыыр пунктуларның ажылы бо артельде чүтээр чоруп туреажок, кыргылда агрегадының хачыларын чече ажылдатпайн турар. Агрегатка ажылдаар кижилер чедишпезинден электри кыргылда агрегадының хачыларындан хүнде-ле дөрт азы беш хачы ажылдавайн турар.

Бо медилиг чорук өске-даа колхозтарда база бар. «Кызыл тараачын» колхозта кыргылда пунктулары эки чепсеглетинмээн. Ында барган кыргылда агрегады ам-даа ажылдавайн турар.

Колхозтарда электри кыргылда агрегаттарының өйүнде ажылдаарынга, оларның ажылының бүдүрүкчүлүүн бедидеринге Чадааннаң машина-трактор станциязының дирекциязының талазындан боттуг дуза чедирбейн турарын демдеглээри чугула. Агрегаттарда артык хачы бистери чок, кывар чүүл, ылангыя автол четпес. Оон уламындан элээн каш агрегаттарда хачыларның бистери сыгылаан, олар ам ажыглал чок чыткылаар. Кывар чүүл чогундан үе-шаг эрттирип, манадыр чорук ховаан эвес. Амгы үеде агрегаттың 2 динамолары үрелгеш, ажылдавайн турар. Бо дугайында МТС-тиң кол инженери эш Дубовцов сагыш салбайн турар.

Кыргыкчылар ортузунда партияның агитация-массалыг ажылын «Октябрь 30 чылы» колхозта парторганизация эки чорудуп турар. Өске артельдерде партия эге организацияларының агитаторларының үнү кыргыкчылар аразында дыңналбайын турар.

Амгы үе болза малды чайлагладырының үези болур. Ындыгами төлээзинде, кайы-даа колхозтарның удуртукчулары агаар-бойдус соок турар, ынчангаш хойну кыргыырын бичии соңгарладыр, хойнуң дүгүнүң доорзунуң хозалырын манаар дээр хөндеп уштунун, чайлаглаашкын бетинде часкы кыргылданы доозары-биле шудургу хемчег алыры чугула.

М. СЕВЕН,
«Шынның» корреспондентизи.

Партия райкому болгаш интеллигенция

Өвүр районда күш-ажылчы интеллигентилерниң саны хөй болуп турар. Чүгле башкыларның, эмчилерниң болгаш фельдшерлерниң саны безин 100 ажыг. Оларның иштинден боттарының идей-теоретиктиг деңнелин бедидип, марксизм-ленинизм теориязын шиңгээдип ап, теориязы ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң сорулгалары-биле холбаштырып турарлар хөй. Районнуң интеллигентилери ажылчы чоннар депутаттарының черчер Советтериниң бо чылын болган соңгулдаларынга белеткелдериниң, часкы ховү ажылдарының үезинде агитас-массалыг ажылдарны калбартырынга, СЭКП Төп Комитединиң декабрь болгаш февраль Пленумнарының шиитпирлерин, Үлетүрүң болгаш тудугну эргелеп башкарарын организастаар чорукту улам ыңай сайзырангайжыдар дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң чедиги сессиязынга эш Хрущевтуң илеткелин партияның, чазактың иштики, даштыкы политиказын ажылчы чоннарның ортузунга тайылбырлаарынга идепкейлиг киржип турар.

Районнуң ажылчы чонунуң мурнунда турар ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң сорулгаларын шиитпирлээринге интеллигентилер улуг рольду ойнап турар. Башкылар, эмчилер, кожээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери районнуң төвүн болгаш колхозчу суурларны чаагайжыдар талазы-биле улуг ажылды чорудуп турар, колхозчуларның амыдыралын культурлуг ёзу-биле чаартырынга олар үлегер чижектерни көргүзери-биле чергелештир, бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмнерниң ажылынга киржип турарлар.

Районнуң болгаш кожээ Советтерниң депутаттарынга 21 интеллигентилер соңгуткан, оон ыңай партия, комсомол райкомнарының болгаш колхоз баштаар черлериниң кежигүннеринде соңгутурган, боттарының хүлээлгелерин эки күүседип, чонунуң ортузунга алдар хүндүлелди чедип ап турарлар хөй. Район эмнелгезиниң кол эмчизи Ондар Домбуу бодунуң хүлээлгезин эки күүсетпишаан хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг киржип турар. Ол-ла эмнелгениң уруглар эмчизи эш Черных бодунуң онаашкан ажылын ак сеткилдиг күүсетпишаан, бодунуң депутат хүлээлгезин эки күүседип турар. Оон ангыда ажылчы чоннарның ортузунга медицина темаларынга лекцияларны, илеткелдерни кончуп турар. Саглыда «Кызыл туг» колхозтуң зоотехниги эш Валева колхозтуң фермаларынга үргүлчү барып, мал ажылдакчыларынга үргүлчү дузалажыры-биле чергелештир малчыннарның культуразын бедидер дээш улуг ажылды кылып турар. Фермаларга келгеш, чунар бажыңны изиткеш, саанчыларны чуңдурар, идик хевин арыг-силиг ап чорууру дугайын оларга чугаалап берип турар. Оон ындыг идепкейлиг чоруун көргеш, колхозчулар ону район Советиниң депутадынга соңгуп алганнар. Эш Валева соңгукчуларның идегелин эки күүседип турар. Торгалыгда ортумак школаның башкызы эш Гаврушкина бодунуң башкы ажылын хөй-ниитиниң ажылы-биле холбаштырып, эки ажылдап турар. Ындыг интеллигентилерни хөйнү көргүзүп болур.

Районнуң интеллигентилериниң хөй кезии партия өөредилгезиниң янзы-бүрү хевирлеринде өөренип-даа, башкылап-даа турарлар. Район төвүнде экономика өөренир ийи чылдыг школазында 25 интеллигентилер, оон ангыда СЭКП төөгүзүн болгаш агар-политика өөренир бөлгүмнерде өөренип турарлар.

Бир эвес партия райкому болгаш эге организациялары интеллигентилер-биле ажылды оон-даа эки организастаан болза оларның идепкейлиг чоруу бедик болуп, районнуң ажыл-агый, политиктиг амыдыралынга киржилгези оон-даа улуг турар ийик.

Чүгле ийи удаа башкылар хуралы эрттирген боордан башка районнуң бүгү интеллигентилериниң чаңгыс-даа хуралын, дыштанылга кежээлерин райком организаставаан. Районнуң удуртур ажылдакчылары интеллигенция мурнунга лекцияларны, илеткелдерни кончуг ховар кылып турар.

Районнуң 108 интеллигентилериниң иштинден политиктиг болгаш эртем билиглер нептередир ниитилелдиң кежигүннеринге чүгле 7 кижини киирип алган, а оларның чамдыктары чонунуң мурнунга чаңгыс-даа лекция кылбаан. Чижээ башкылар Сарыг-оол, Дагбын болгаш Шорай-оол олар ол ниитилелдиң кежигүнү болгандан бээр чаңгыс-даа лекция номчуваан.

Өвүр район бистиң областың төп районнарынга деңнээрге ырак болгаш орук харылзаа талазы-биле берге районнарның бирээзи. Районнуң ажылчы чонун коммунизмниң ёзузунга кижизидерниң чугула чепсээ—кино чуруу көргүзүлгезин организастаарынче областың культура килдизи кичээнгей салбайн турар. Районда 5 чурум кинолар саатынып турар, бирээзиниң мотору чок, бар моторлар үрелик, лампалар чедишпес, кывар, чаар материалдары үргүлчү үстүр. Ырак черлерге кино көргүзери-биле берген кажер кинонуң автомашиназын өскээр ажыглап турар. Кино ажылдакчыларын ажылынга захырысалга чок, арагалаар, кино чурукту орта көргүспес таварылгалар бар. Саглыда кино механиги эш Балзан биче хулиган херек ужурунда 15 хонук хоругдаалга чыткан. Областың кино прокат чериниң начальниги эш Маконор лай айның репертуар планын кылырда Өвүр районнуң төвүнге болгаш кожээ клубтарга мурнунда 2—3 катап көргүскен «Вена танцылап тур», «Круша пиво», «Мокрая спина», «Правосудие», «Рассыльная отделия» дээн ышкаш киноларны база катап үндүрүп көргүзери-биле чоруткан. Кожээ ажыл-агый болгаш чаа техниканың дугайында киноларны, журналдарны кончуг ховар чорудуп турар. Районнуң интеллигентилериниң культура чырыдыышкын албан черлериниң ажылынга киириштирер, оларның организастааны бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмнерин деткиир хамаан чок, районнуң культура килдизиниң эргелекчизи турган арагачы Муравьев, оон соонда кирген эш Конгар олар чүгле арагалап, сош-содаа үндүрерниге өйлежип турган.

Культура чырыдыышкын албан черлериниң ажылын экижидер дугайында партия райкомунуң бюрозу каш-даа катап чугаалашкаш, элээн хөй хемчеглерни айтып, эки шиитпирлерни хүлээп алган болза-даа ажыл-херектиң байдалы амдыгаа чедир кандыг-даа өскерилге чок арткан.

Чамдык интеллигентилерниң талазындан боттарының билиин бедидип, тускай эртеминге мергежир талазы-биле сагыш салбайн турар. Районнуң 73 башкыларының аразында 20 ажыг кижи башкының тускай эртеми чок, «Коммунизмче орук» колхозта эге школа башкызы эш Сарыг-оол башкы училищезинге бот-өөредилге-биле өөренир дээш 1950 чылда киргеш, доозуп чадааш, 1956 чылда оон үнген. Ол-ла школаның башкызы эш Бопеек 1951 чылда база-ла аңаа өөренири-биле кирип алган 6 чыл иштинде чаңгыс-даа курс дооспаан.

Башкыларның өөредилгезиниң дугайында партия райкому контрольду тургуспаан. Областың улус өөредилге килдизи болгаш кадык камгалал килдизи база өске-даа область организациялары Өвүр районче кадрлар чорударда районнуң онзагай байдалын барымдаалап көрбейн турган.

Өвүр районнуң партия, комсомол организациялары интеллигентилер ортузунга идей-политиктиг ажылды дыңзыдарынга кичээнгей салыры эргежок чугула.

К. ДОРДУП-ООЛ.

СОВЕТ АНЫЯКТАРНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ ФЕСТИВАЛЫ

Аныяктарның бирги область фестивалының ажыдыышкыны.

ТУК КӨДҮРТҮНГЕН

Парктың калбак ногаан арыының кырынга эртенги хүн өлээн бедип келгенде Ленин кудумчузунуң ужунда шолчүгешке фестивальдың киржикчилери болгаш хөй санныг көрүкчүлер чыглып келген. Областың бүгү булуңнарындан чедип келген аныяк оолдар, кыстарны бойдус безин улуг өөрүшкү-биле хүлээп ап турган ышкаш. Булут чок көк дээр, шиметтинген кудумчулар, янзы-бүрү национал хептерлиг аныяктар шуптузу каттыышкаш чаңгыс каас чурумал болуп турган.

Эртенгиниң он шак четпээн турда-ла Ленин кудумчузун чон дола берген. Районнардан чыглып келген аалчыларга байыр чедирикчээн, күштүг, дидим болгаш хөглүг аныяктарны көрүксээн кижи бүрүзү ында турган.

«Аныяктар, тайбың болгаш аас-кежик дээш бурунгаар» деп лозунгуну чыскаалган аныяктар мурнунда түдүп алган чорааннар. Янзы-бүрү рассаларның болгаш аңгы-аңгы нацияларның аныяк оолдар, кыстарын хей-аъттыг кирип турар шак бо лозунг Тываның аныяктарының бирги область фестивалының ёзулуг ужур-дузазын илередип турган. Москвага болур улуг байырлал — аныяктарның Бүгү-делегей фестивалы база бо лозунгунуң адаа-биле эртер.

Байырлыг чыскаалдың эң мурнунда пионерлер. Олар чүзүн-бүрүн шарларны түдүп алган чорааннар. Пионерлер чыскаалды баштап алгаш хоорайның төп кудумчузу-биле базыпканнар.

Пионерлерниң соонда спортчу хептерин кедип, чараштыр чыскаалып алган спортсменнер. Оларның аразында шагдан чаңчыл болган хүреш-содаан кедип алган мөгелер, чараш-чараш хептерлиг спорттуң өске-даа хевирлериниң киржикчилери база бар. Күштүүнүн, аваангырының болгаш спортчу мергежилиниң база маргылдааларга чедип алган тиилелгелериниң херечизи кубоктарын туткулап алганнар база бар.

Кодээ ажыл-агый техникумунуң колоннаазы чараш болгаш көрүштүг шиметтинген. Социалистиг кодээ ажыл-агый ажылдакчыларының мурнунга партияның салган тооглуг сорулгаларын шиитпирлээр дээш, мал ажылының продуктуларын улам хөй болдурар дээш база бедик дүжүт дээш демиселдиң мурнуку одуруунга удавас барып ажылдаар келир үениң агрономнары, зоотехниктери болгаш мал эмчилери ол. Олар ССРЭ-ниң хөй национал дыт улустарының национал хептерин кеткилеп, эвилелдешкен республикаларның сүлделерин болгаш күрүне туктарын түдүп алган чорупп олурганнар.

Оларның соонда районнар төлээлекчилери. База-ла хүн херелинге чайынналган көк, ногаан, сарыг, ак хептерлиг, додуккан хүрең-хүрең шырайлар дыг аныяк оолдар, кыстар базып олурган. Бай-Тайга, Тес-Хем болгаш ыраккы Тожу районнарының төлээлекчилери болгаш өскелер-даа үрер хөгжүмге үдетирген ырлыг-шоорлуг чорупп олурган.

Бир-ле дугаарында Тывага улуг металлургтуг комбинатты тургузуп турар Хову-Аксы суурнуң аныяк ажылчыннары Таңды районнуң төлээлекчилериниң аразындан ылгалып турган. Ол бүдүрүлгениң аныяк түдүгжүлериниң алдарлыг ажыл-херээ обласка билдингир. Уругларның майкаларында көге бугалар чуруп кааны оларның тайбың дээш чүткүлүн көргүзүп турар.

Байырлыг чыскаал төнген-даа болза үлүс тараваан. Олар бистиң обласка бир дугаар болуп турар аныяк назынның байырлалының ажыдылгазы болур «Совет Тываның 5 чылы» стадионче углапкан.

Эртенгиниң он бир шак чедип турда стадионнуң шөлүн фестивальдың киржикчилери, а олуттарны көрүкчүлер ээлепкен. Фестивальдың киржикчилери — ажылчыннар, колхозчулар, сургуулдар күш-ажылга, өөредилгеге болгаш спортка чаа-чаа чедиишкиннер дээш боттарының улуг байырлалынга белеткенип турганнар. Оларның эң дээре болганнары чыглып чедип келгени ол.

Парадты комсомол обкомунуң бирги секретары Юмбу хүлээп алгаш, чыскаалды эргип, районнарның болгаш Кызылдың төлээлекчилеринге байыр чедирген. Аныяк оолдар, кыстар эткир үн-биле «Ура», деп дыңзыг харылап турганнар.

Юмбу фестивальдың киржикчилеринге байыр чедиргеш, партияның салган сорулгаларын алдарлыы-биле күүседип турар совет аныяктарының күш-ажылчы чедиишкинин чугаалаан. Оон чажээнге чурттуң чөөн болгаш соңгу талазынга чаа бүдүрүлге черлерин тударынга, кур болгаш куруукан черлерни шиңгээдип алырынга совет аныяктарының киржилгезин айтырга-ла четчир. Тываның аныяктарының күш-ажылчы тиилелгелерин, аныяк колхозчуларның, механизаторларның болгаш совхозтар ажылдакчыларының дугайында оратор чугаалаан. Бистиң хоорайларывыстың, суурларывыстың аныяктары фестивальга белеткенип турган, чүгле спорт маргылдааларынга улуг чедиишкинниг болурунче болгаш бот-тывынгыр уран-чүүл номерлерин эки кылдыр белеткээринче сагыш салып турган эвес, харын хоорайларны болгаш суурларны чаагайжыдарынга болгаш өске-даа ажылдарга база эки киржип турганын, эш Юмбу чугаалаан.

Байырлалга киржири-биле чалатырып келген моол төлээлерниң баштыңчызы, моолдуң революстуг аныяктарының Успа-Нур аймак комитединиң секретары Балзан сөс алган. Фестивальдың киржикчилеринге Балзан орус, тыва дыл кырынга байыр чедирген болгаш оларның улуг чедиишкинниг болурун күзээн.

Фестивальдың одун кыпсып, түгүн көдүрери-биле май 31-де 4х100 метрге болган эстафетаның тиилекчилери чедип келген. Улуг тавакка фестиваль одун кыпкан болгаш туг дээрже киискип үнген. Аныяктарның бирги область фестивалы ажыттынган!

Өөрүшкүлүг ырлар болгаш танцылар

Хоорай паркының Ногаан театрынга болган түңнел концерт Бии-Хем районнуң хөйнүң ыры-биле ажыттынган. Оларның ырлары: «Партияга алдар», «Дужут» деп ырыларны күүсеткеннер. Ол болза областың эң эки хөйнүң ырыларының бирээзи болган. Ынчалза-даа «Москва фестивалы делгерезин» деп ырны күүсеткен Таңды районнуң хөйнүң ыры болгаш «Сибирь кыйгырып тур» деп ырычы күүсеткен Тес-Хем районнуң хөйнүң ыры журнуң бедик үнелелин алган.

Кызыл хоорайдан иштиги херектер эргелелиниң коллективиниң хөйнүң ыры эки болган. Ынчалза-даа ол коллектив оон эки кылдыр күүседип болур аргалыг турган.

Тожу районнуң төлээлекчилери түңнел концертке янзы-бүрү номерлерлиг киришкен. Районнуң «Май 1» колхозунда клуб эргелекчизи эш Чараш-оолдуң чогааткан аялгалыг «Байлак Тожувус чечектел» деп ырын көрүкчүлер улуг үнелел-биле уткаан. Оон сөзүн ол колхозта чеди чыл школазының интернат эргелекчизи эш Самыя чогааткан. Тожу районнуң төлээлекчилери тыва болгаш украин ырларын аялгаларын домбралыг хөгжүмге эки күүсеткеннер.

Танцылаар коллективтерден Кызылда кодээ ажыл-агый техникумунуң танцы коллективи дыка улуг чедиишкиннинг ойнаан. Ол коллективтиң танцычылары боттарының көрүштүг күүседези-биле көрүкчүлерни боттарынче хандыктырган. Кодээ ажыл-агый техникумунуң ыры ансамблиниң база эки күүседикчилериниң бирээзи болган.

Түңнел концертке эң-не көскү жаар болза бот-тывынгыр аныяк кижилерниң ыры уран-чүүлү болган. «Тарээн чурт» деп орус улустуң ырын күүсеткен эш Болдукпан (Таңды районон) болгаш «Шуру дилекчилери» деп операдан арияны мергежилдиг күүсеткен эш Кошкаров (Кызыл хоорай) түңнел концертке ыраажылардан эки ыраажылар болган.

Оон-даа өске ыраажыларны көрүкчүлер база чедиишкиннинг деп үнелээннер. Эштер Шулуу болгаш Оолак (Чөөн-Хемчик район), Л. Ким (Тес-Хем район), Сержи (Бай-Тайга район), Дарый-оол болгаш Долчун (Сүт-Хөл район) оларның ырыларын көрүкчүлер адыш часкаашкыны-биле уткаан.

Хөөмейжилерниң күүседиглерин көрүкчүлер түңнел концертке улуг сонуурган-биле дыңнааннар. Чөөн-Хемчик районнуң хөөмейжилери Манчакай, Ак-оол болгаш Тапкай олар боттарының хөөмейлери-биле дыңнакчыларны таалатканнар. Новосибирск хоорайга болган бөлүк областар, крайлар аразының конкурузунга оларның киришкени таварылга эвес. Областың национал театрның артизи Дамба-Даржаа хөөмейге база-ла чедиишкиннинг болган.

Чаңгыс кижилеп күүседир танцыга Эрзин районнуң төлээлекчизи Дамчанов болдунуң «Чылгычы» деп танцызын күүсеткени шылгараңгай болган. Өвүр районнуң төлээлекчилериниң «Болчажыышкын» деп хөктүг танцызын көрүкчүлер база сонуургаан.

Түңнел концертке область фестивалының киржикчилеринден аңгыда Новосибирскиге болган конкурстуң киржикчилери база ойнаан. Кыдай, Сай-Хоо, Дыртык-Кара, Барышева, Бады-Сагаан олар составтыг танцы бөлүү Тываның национал танцызы «Ыңгылыг шыгыраашкынны» күүсеткеннер. Национал хөгжүм-биле күүсеткен тыва ырларның аялгазы ол танцыны үдээн. «Хандагайты» деп улустуң ырын бөлүк ыраажылар эки күүсеткен.

Аныяктарның бирги область фестивалының түңнел концертинге Моол Арат Республикадан келген төлээлерниң ийи кежигүнериниң көргүзүглери солун болуушкун болган. Успа-Нур аймактың театр артизи эш Кабсанның «Улуг чаагай кайгамчыктыг чурт», «Чараш кыс» деп моол ырыларны күүсеткени, ол-ла театрның артизи эш Ичин-Хорлуунуң чараш акробадын көрүкчүлер улуг сонуурган-биле көрүп, изиг-биле уткаан.

Түңнел концертке бирги черни Тожу районнуң бот-тывынгыр уран-чүүл коллективи, ийиги черни — Бай-Тайга районнуң төлээлекчилери, үшкү черни Тес-Хем районнуу алган.

Аныяктарның I область фестивалының түңнел концерти Тываның бот-тывынгыр уран-чүүлүнүң киржикчилериниң мергежилин өзүп турарын көргүскен.

Чер болганда ыр-шоор, оюн-тоглаа

Каастанып каапкан кудумчу ортузунда четтинип алган, чүзүн-бүрү торгудан даараан тыва тоннарлыг бөлүк оолдар, кыстар аас-кежиктиг чалыы назынны алгап базып органнар. Ийи-үш болуп алган ырлап-шоорлаан аныяктар оларның чаны-биле каржып, солчуп турганнар. Өртедип турар изиг хүнге тумааргай серген кургаг агаарга хөглүг танцының аялгазы түңей дыңналып келген. Кудумчунуң ол-бо талазында хөглүг ырын ырлап чораан аныяктар тура дүшкеш, хөгжүм чанынче оон-моон бөлдүнүп келгеш, төгериктей туруп алганнар.

— Силер-биле кады каш долганы кааптарын чөпшээрээр — дээш, аразында эзилдек мөгейгилээш, ийи-ийизи-биле танцылап турупканнар. Улуг-Хемден кудумчулар кезип келген сыынга, дүрген дескиңнээшкиниң ээнинге аныяктарның хеви хөлбеңнешкен.

Фестивальдың баштайгы хүнүнде Кызылдың төп кудумчуларынга, шөлчүгештеринге боттарының-даа хөгжүмүнге, үрер-даа хөгжүмге үдетирген мындыг янзылыг ырлар, танцылар бо-ла таваржып кээр турган.

Чечектелип, ак торгудан кылган чайгы тонун кедипкен чодураалар бүргээн дыштанылга болгаш культура паркынга кежээликтеп келгенде аныяк назынның байырлалы үргүлчүлевишаан турган. Парктың Ногаан театрынга фестивальдың киржикчилери бөлүк-бөлүү-биле кээп, олуттарны ээлепкен. Ааа шүлүкчүлер, национал театрның артистери база чедип келген. Кодээниң мергежилдиг аныяктарынга Тываның уран-чүүл ажылдакчылары боттарының ажылының дугайын допчулап чугаалааш, шүлүкчүлер чаа-чаа чогаалдарын номчаан, а ыраажылар боттарының эң ынак ырларын күүсеткен.

— Бодум мергежилим, ажылым талазы-биле шии артизи кижи болгай мен. Ынчалза-даа оон-биле кызыгаардатпайн, тыва улустуң ырларынга ынакшып, оларны бажыңымга-даа, сценага-даа үргүлчү ырлап турар мен. Ынчангаш бирги область фестивалының киржикчилеринге бодумнуң эң ынак ырларымдан ийи-үш хирени ырлап берейн — дээш, РСФСР-ниң алдарлыг артизи Мунзук Кара-кыс баянист Лаптанның үдеп бээрин дилээн.

Баянның сыгы херлип, салаалар үннер кезип салчып турда, ырның оожум аялгазы-биле кады ыраажының эткир үнү кежээки шыгып келген агаарга дүрген тарап, арыгларга чаңгыланып келген. Кара-кыс «Бай-ла Хемчикти» ырлап турда черле кым дыңнаксавас боор! Ыр дооступ, дараазындагы кижи сцена мурнунга үнүп келгенде көрүкчүлер аразында бир-ле кижиниң үнү дыңналган:

— Ырның аялгазы, ыраажының үнү ам-даа кулаамга дыңналып кээп тур...

Максим болгаш Кара-кыс Мунзуктар кады орус, тыва ырлар ырлааш, көрүкчүлерни улуг сонуурганткан.

Шүлүкчүлер Б. Хөвенмей, Ю Кюнзегеш, К. Кудажы болгаш аныяк артистер С. Сип-оол, С. Тамара, баянист А. Лаптан болгаш өскелер-даа ужуражылгаларга кээп, районнардан келген уран-чүүлдүң аныяк күүседикчилериниң мурнунга өрелиг артып калбааннар.

Июньнуң чылыг кежээзинде парктың лекция номчуур чериниң чанынга ак-көк баштыг кырганнар-даа, шып кынган аныяктар-даа эмгежок турган. Фестивальдың киржикчизи бүрүзү бодунуң бөлүүнүң номерин эш-өөрүнге сонуургадыксаан, өннүктериниң солун чүнү көргүзерин манап турган, а солун-солун номерлерни сеткил ханып көрүп, дыңнап тургулаар. Уран-чечен номчулганы баянистер, гармонистер солаан, а сөөлгүлериниң оруун ыраажылар, танцычылар үнүп кээп турган.

Шак ынчаар-ла эң эки ыраажы, танцычы, хөгжүмчү болгаш уран-чечен номчукчу дээш конкурс кидин түлүк болуп турган. Оон чаны-биле эртип чыткан кижи безин ону эскерип кааш доктаап элээн оо-данып тура, ындыг кижи мындыг чүүлдү күүседирин дилеп тур дээш чагыглы чорудуптар. Удаваанда-ла ол хөйнүң ортузунда тургузуп каан автомашина кырында үнүп келгеш, ырлар ырлаан, шүлүк номчаан турар...

Кандыг көнчүг узун думчуктуг кижи дээр сен! Хөөрем кижи бир километр дыги дег. Келген кижи-ле оон думчуунче дээрбек ыштарны кедире октаарын оралдашкан. Дыка хөй кижи оон узун думчуунга хөй дээрбек кедириксээн, ынчалза-жок, узун думчукка дээрбек кедире октаптары ындыг-ла белен эвес болгаш ону күүседи каантар кижи ховар турган. Оон чанында база-ла хөй аныяктар чыглып алган, дээрбек октаар ээлчээн манаан турган.

Парктың стадионунга эртенден-не одаг ыяжын оваалап каан. Найыралдың одаазының хып үнер шагы элек-даа болза кызылчылар, аалчылар ону эргээн турганнар. Эрткен, дүшкен кижи оваалыг ыяшче бир көргеш, оон-биле кады шагын көөрүн чер-ле утпас турган. Шак чоокшулаан орда стадионга хөй санныг аныяктар, кырганнар чыглып кээп, оваалыг ыяшты хүрээлепкен. Янзы-бүрү ракеталар дээрге шаштыгып, паркты чырыдып тургулаан.

Аныяктарның улуг найыралының одаа ажыттынган. Оттуң кызыл чалбыыжы дүнеки салгын уунда хөлбеңнейнип, чанында девискээрни дыка ырады чырыдып турган. Одагның чалбыраазы одуу долгангаан аныяк оолдар, кыстар дыка орайтагыже ойнааннар. Ыры, танцы болгаш өске-даа оюннар мергежээн кижилери күүседи бээрге бир-ле өскениң ышкаш апаар. Бодуунуң эки ырлап билир ырыны безин өске кижи күүседи бергенде хоюгдан хоюг болгаш аялгазы бир-ле чараш чаагай апарган ышкаш болур...

Кызылга фестиваль болуп эрткен хүннерде Кызылдың кудумчуларынга, паркынга, скверлериниң аныяктарның эткир ырлары, чараш үннери черле үзүктелбес турган. Кудумчунуң бир ужунга чаа ырны эгелей ооорге дөө ыракта чорааан улус улаштырып алгаш баар. Кежээ паркка Ай карнавалы болуп турган. Кызылчылар танцылаар, боодалга кылыр черлерни аалчыларның эргезинге берген. Уран-чүүлдүң аныяк күүседикчилери болгаш спортсменнер сеткил хандыр хөглеп турганнар.

Шак ынчаар бирги область фестивалының баштайгы хүнү доозулган.

Эртенинде база-ла чалыы назынның байырлалы диңмирел турган. Ында-мында, ырак-чоокта ыр-ла ыр.

Кежээ фестивальдың түгүн дүжүрери-биле районнарның аныяктары Кызылдың «Совет Тываның беш чылы» стадионунга чедип келгеннер. Туг дүжүрүлгениң соонда фестивальдың киржикчилери от туткан чыскаалга киреринге белен турган. Стадионнуң ол-бо булуңнарындан чүзүн-бүрүн ракеталар дээрже бедип, аныяктарның арыннарын чедээштеддир чырыдып турган.

Одун кыпсып түдүп алган аныяктар Интернационал кудумчузундан Кочетов кудумчузу-биле саткаш, Ленин кудумчузунда облкүүском чаны-биле Кызыл партизаннар тураскаалынче углапкан. Тураскаал чанынга митинг болган болгаш районнарның төлээлери веноктар салган.

Аныяктар оон келгеш, облкүүском чанынга «Бистиң ырларывыс» деп моол киноңу көрген.

ФЕСТИВАЛЬДЫҢ ТҮҢНЕЛИ

Аныяктарның фестивалынга областың бүгү районнары, Хову-Аксының бүдүрүлгезиниң коллективи, акы-дунма Моол Арат Республиканың Успа-Нур аймааның революстуг аныяктарының төлээлекчилери— аалчылар (удуртукчузу Успа-Нурнуң аймак комитединиң секретары эш Балзан) киришкеннер.

Фестивальдың түңнелин июнь 3-те хүндүскүнүң 1 шакта үндүрген.

Июнь 3-те 1 шакта Гастелло аттыг паркта чайгы Ногаан театрга Кызылдан болгаш районнардан келген аныяктар долдур олурупканнар. Фестивальдың комиссиязы президиум столунга кээп олурарга олурушканнар дииминниг адыш часкаашкыны-биле уткааннар. ВЛКСМ обкомунуң секретары, жюриниң даргазы эш А. Б. Юмбу фестивальдың түңнелин дыңнаткан. Тожу, Бай-Тайга, Тес-Хем районнары болгаш Кызыл хоорай эң дээре көргүзүглерлиг болганнар.

Аныяктарның область фестивалынга Каа-Хем биле Бии-Хем районнарның аныяктары дыка четпес белеткелдиг келгенин эш Юмбу демдеглээн.

Бот-тывынгыр уран-чүүл талазы-биле Тожу районнуң аныяктарының коллективи бирги черни ээлээн болгаш фестивальдың оргкомитединиң бирги чергениң дипломуу-биле, 2500 рубль түңнүг үнелиг чүүлдер-биле шаңнаткан.

Ийиги черни Бай-Тайганың төлээлери ээлээш, ийиги чергениң дипломуу-биле база 2000 рубльдың үнелиг чүүлдери-биле шаңнаткан. Ыраажыларның аразындан Таңдының, Бай-Тайганың ыраажылары шылгарааннар болгаш бирги болгаш ийиги чергениң дипломнары-биле шаңнатканнар.

Тожу районнуң аныяктарының төлээлери эң хөй шаңналды алганнар. Оларның вокаль ансамбли база бирги черни ээлээн болгаш үнелиг шаңналды алган. Барыын-Хемчиктиң хыдыг музыка ойнакчылары база-ла багай эвес ойнааннар.

Танцылаар коллективтерниң аразындан бирги, ийиги болгаш үшкү черлерни Кызылдың кодээ ажыл-агый техникумунуң, Тес-Хем болгаш Таңды районнарының төлээлери алганнар.

Бот-тывынгыр уран-чүүлдүң киржикчилериниң аразындан Чараш-оол, Савына, Бадаа (Тожу району), Дамчанов (Эрзин), Сарыг-оол, Горбунова (Бай-Тайга), Каширов, Болдукпан (Таңды) болгаш хөөмейлекчилер Такпай, Ак-оол, Манчакай, Дамба-Даржа олар шылгарааннар болгаш оларның шуптузу бирги чергениң дипломнары-биле болгаш үнелиг чүүлдер-биле шаңнатканнар.

Спортчуларның чарыжының талазы-биле Кызыл (бирги черни), Улуг-Хем (ийиги черни) Барыын-Хемчик (үшкү черни) ээлээн. Чиик атлетика талазы-биле Кызылдың спортчулары бирги черни ээлээн болгаш область фестивалының оргкомитединиң кубогун база бирги чергениң дипломуу-биле шаңнаткан. Таңды биле Улуг-Хем районнар ийиги болгаш үшкү черлерни ээлээннер. Боодалга талазы-биле Улуг-Хем бирги черни алгаш кубок болгаш бирги чергениң дипломун алган.

Сиилип кылыр уран-чүүлдерниң делгелгезиниң талазы-биле онза эки чүүлдерни улуг-хемчилер, эрзинчилер болгаш өвүржүлер делгеп көргүскеннер.

Моол Арат Республиканың аревэчилериниң болгаш аныяк өскенниериниң мурнундан Успа-Нур аймааның аревэ комитединиң секретары эш Балзан фестивальдың киржикчилеринге байыр чедирип чугаалаан.

Чоокта чаа Улан-Баадыр хоорайга МАР-ның аныяктарының 10000 кижи киржикчилиг республика фестивалы болуп эрткен. Оларның аразындан шылгарап үнген 200 аревэчилер аныяктарның бүгү делегей фестивалынга киржир деп турарын чугаалаан. Совет аныяк өскенниериниң дуржулгазын өөренип турарын оратор онзалап демдеглээн. Совет болгаш моол аныяктарның найыралының демдээ кылдыр ВЛКСМ обкомунга белек бараалгадып турарын ол чугаалаан.

Фестиваль доозулган соонда эң дээре киржикчилерин кинога тырттырган.

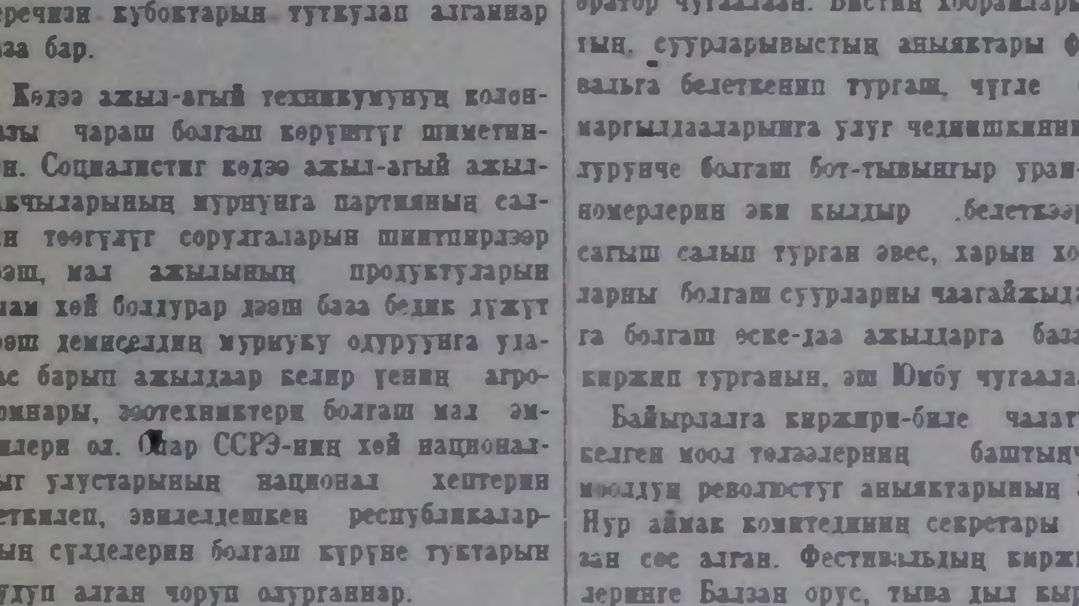

Чурукта: Бызааныы болгаш лимби-биле Дыртык-оолдуң (Сүт-Хөл) ырлап турары.

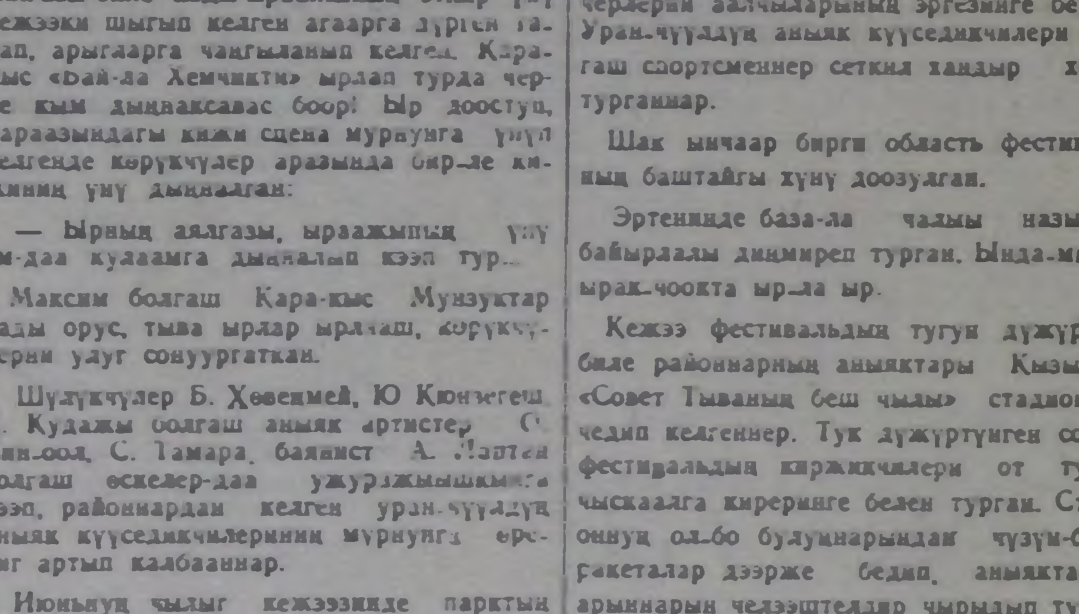

Чурукта: Кодээ ажыл-агый техникумунуң сургуулдарының дөрт Иван деп кожамык ырын күүседип турары.

„Совет Эвилели Азияда чүс-чүс миллион өңнүктерлиг“

ПЕКИН. (СЭТА). Июньнуң 1-де Кыдаттың бүгү-ле төп солуннары «Совет Эвилели Азияда чүс-чүс миллион өңнүктерлиг» деп улуг-улуг аттар-биле, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошиловтуң Азияның чурттары—Кыдатка, Индонезияга, Вьетнамга болгаш Моолга чоруп чораш ээп чанып келгениниң холбаштыр Москвада спорт ордузунга болган ажылчы чоннарның митингизиниң дугайында дыңнадыгларны парлап үндүргүлээн. Эш К. Е. Ворошиловтуң чугаазының иштинде экономиктиг болгаш хөй-ниити амыдыралының бүгү-ле адырларында демократтыг болгаш социалистиг үнделиин чаартылгаларны Кыдат Улус Республиказы боттандырган, культура, эртем, чырыдыышкын болгаш кадык камгалалы чедиишкиннери-биле хөгжүп турар деп чугаалаан черлерин солуннар парлап үндүргүлээн.

Боттарының чурттарының экономиказын болгаш культуразын хөгжүдер талазы-биле Индонезияның, Вьетнамның болгаш Моолдуң улустарының чедиишкиннериниң дугайында эш К. Е. Ворошиловтуң чугаалаан чүүлдерин база солуннар парлагылап турар.

Кыдат дагжыларның чедиишкини

ПЕКИН. (СЭТА). Бирги беш чыл планың КУР-га чогаадырда 1957 чылда хөмүр тывыжын 52 миллион 600 муң тонна санга тодаргайлаан. Ындыг болза-даа, кыдат шахтёрларның патриотчу күш-ажылының түңнелинде ол сан ам дыка ажыртынган. КУР-нуң хөмүр даш үлетпүрүнүң министерствозунуң төлээлекчилери СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседага министерствога чагырткан хөмүр даш шахталарының коллективтери бо чылын чуртка 90 миллион тонна хөмүрнү бээр сорулганы бодунуң мурнунга салган деп дыңнаткан. Чер-чер чагыргазында шахталарда хөмүр даш тывыжын киириштирерге бо чылын чуртка 117 миллион тонна хөмүр дашты казып тывары төлевилетинген.

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилелиниң дыңналып турары болза, Цзянсу мужузунуң Хуайхэ хеминиң адыры Синьян хеминиң белдиринде тургустунган чаа шлюз май 30-де ажыглалда кирген. Шлюз болза Хуайхэ хемин чагырып адыр талазы-биле кол гидротехниктиг тудугларның бирээзи болур. Элээн соңгу талазында туттунган Шэян шлюзу-биле база тудуг талазы-биле чүгле төлевилетинген база бир шлюз-биле кады Синьян шлюзу үерлээшкинден камгалаар болгаш Хуайхэ хеминиң бассейнинде 1 миллион га хире тараа тарыыр черлерни суггарган турар.

Францияда чазак кризизи уламчылавышаан

ПАРИЖ. (СЭТА). Францияда чазак кризизи он үш хонук уламчылап турар. Католиктиг партияның удуртукчузу, министрлер чөвүлелиниң даргазы албан-дужаалга кандидат Пфлимлен сөөлгү хүннерниң дургузунда, ону долгандыр чазакты тургузуп болур программаны ажылдап кылыр дээш, политиктиг ажылдакчылар-биле чугаалажыышкыннар кылып турган. Пфлимлениниң бүгү күженишкиннери келир чазакка социалистерниң киржирин хандырарынче угланган. Оон чогаадып киирген программазы болза эрги политиканың аргазы-биле «чаа Алжирни» тургузарын көрүп турар. Католиктиг партияның Биаррицке болган съездизинге Алжирде дайын чорудулгаларын кошкатпазынче болгаш олче немелде 100 муң солдаттарны чорударынче кыйгырыглар дыңналып үнүп турган.

Пфлимлен оон ыңай евратом болгаш «ниити рынок» дугайында керээлерни доп-дораан бадылаарын база саналдап турар.

Пфлимлениниң киирген саналынга социалистиг партия бодунуң харыызын оон национал чөвүлелиниң шиитпириниң соонда июньнуң 3-те бээр ужурлуг. Чазак тургузар дугайында Пфлимлениниң оралдажыышкынының кандыг түңнелдиг болуру эчизи барып социалистиг партияның туружундан хамааржыр. Национал чөвүлелдиң хуралынга чүве чугаалааш, социалистерниң удуртукчузу Ги Молле социалистерниң чазакка кирерринге «принципиалдыг чылдагаан-биле» удурланмазын кыйгырып турган.

Чазак тургузар дугайында Пфлимлениниң чугаалажыышкыннары-биле холбаштыр «Социальдыг республиканчылар» генерал Де Голльну эрге-чагыргаже кыйгырар дугайында кампанияны уламчылавышаан турар.

Францияда чепсегленииишкинни дүжүрери болгаш тайбың дээш национал конференцияның доозулганы

ПАРИЖ. (СЭТА). Францияның тайбының национал чөвүлелинден чыылдырган тайбың дээш болгаш чепсегленииишкинни дүжүрери дээш национал конференциязы ажылын Парижке дооскан. Оон ажылынга чеди чүс бежен төлээлер киришкен. Алжир айтырыын, чепсегленииишкинни дүжүрериниң болгаш атомнуг шенелделерин соксадырының айтырыын, Германияның болгаш Европага айыыл чок чоруктуң айтырыын төлээлер чугаалажып көрген.

Бирги айтырыгның талазы-биле көскү француз чогаалчы Жан Поль Сартр, француз эвилелдиң хуралының кежигүнү Леон Фейкс, шажынчы Филлатр болгаш өскелер-даа чүве чугаалааннар. Национал-хосталгалыг шимчээшкинниң төлээлекчилери-биле чугаалажыышкыннар кылып тургаш, Алжирде дайын чорудулгаларын доп-дораан соксадырының эргежок чугулазын чүве чугаалаан бүгү кижилер демдеглеп турганнар. Жан Поль Сартр күш дөгээриниң политиказының талалакчыларының меге-нүтүлдүг политиказын сойгалап илереткен болгаш демократтыг база дениилгелиг солуннарга удур чорудуп турар шаажылалдың хемчеглерин буруу шапкан.

Чепсегленииишкинни дүжүрериниң айтырыының талазы-биле база калбак санал беришкиннери болган. Ажылчы чоннарның оргазынга аар чүктешки болуп турар эндере чепсегленииишкин болза улустарның аразынга сезиглелди болгаш бүзүрел чок чорукту төрүттүнүп турар деп, бо айтырыг талазы-биле хүлээп алдынган резолюцияда чугаалап турар.

Кады күженикчилерниң аргазы-биле ядролуг шенелделерни соксадырын болгаш эндере чепсегленииишкинни узуткаарын улустар чедип ап болур дээрзин резолюцияда демдеглеп турар.

Конференция доозулганының соонда массалыг митинг болган, орта француз улуска кыйгырыг хүлээп алган. Ол кыйгырыгда ылаңгыя чугаалап турары: «Алжирде дайынны соксадыр дугайында бодунуң шиитпирлиин өспушаан турар шиитпирлии-биле хөй-ниитиниң санал-оналы бадыткаар ужурлуг. Ам тургусту нар чазак катап төрүттүнүп турар герман милитаризминиң мурнунга Францияны кошкадып турар политиканы соксатсын дээш база чепсегленииишкинни дүжүреринге болгаш коллективтиг айыыл чок чорукту организастаарынга ол чазак идиг берзин дээш хөй-ниитиниң ол санал-оналы чазакка негелдени кылыр ужурлуг...»

Атомнуг шенелделерни соксадыр дугайында улустар аразының керээлерин чары болгаш Европага тайбың арга-биле таарыштырылганы боттандырары дээш чаа француз чазак хемчеглерни алырын митингиниң киржикчилери негеп турарлар.

Буэнос-Айресте шериг чөвүлел хуралы

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). Аргентинаның, Бразилияның, Уругвайның болгаш Парагвайның шериг төлээлекчилериниң «Мурнуу Атлантиканың камгалалы» деп адаар чүүлдү организастаарының айтырыының талазы-биле майның 15-те эгелээн чөвүлел хуралы доозулган.

Парлалганың демдеглеп турарындан алырга, камгалалдың америк чурттар аразында чөвүлелиниң «сүмезин» кол үнезин кылдыр аңаа чугаалажып көрген. Чөвүлелдиң даргазы америк генерал Шеперд ол чөвүлел хуралдың хөөнүн тудуп турган.

Чугаалажыышкыннарның киржикчилериниң бадыткап турарындан алырга, мурнуу-атлантика зоназының чурттарының шериг талазы-биле хемчеглерин «дүүштүрериниң» айтырыын чөвүлел хуралга чугаалашкан. Ынчалза-даа, түс черниң парлалгазының демдеглеп турарындан алырга, чөвүлел хуралдың киржикчилериниң медеглелдерин ёзугаар, олар каңдыг-бир «тускай керээни» чарарын бодавайн турар болгаш «ол чурттарның бюджеттеринде көрдүнген хемчээлдерден ажылтыр эмин эртир хөй чепсеглээшкин кылырылдан» олар дадагалзаарлар. Демдеглеп турарындан алырга, Латин Американың чурттарының шериг бөлүглелдеринге болгаш эндере чепсегленииишкиннерге удурланып турар хөй-ниитизиниң калбак демиселин холбаштыр ындыг декларацияны кылыр ужурга олар таварышканнар.

Чөвүлел хуралга хүлээп алдынган шиитпирлерни чарлаваан. Ол шиитпирлерни камгалалдың америк күрүнелер аразында чөвүлелинге шилчиткен турар деп чүгле дыңнаткан.

Американнар Мурнуу Вьетнамда

ПЕКИН. (СЭТА). Сайгондан дыңнадыгларны ёзугаар алырга, Мурнуу Вьетнамда француз шериг миссиязы иголиньдем эрге-чагыргаларның негелдезин ёзугаар бодунуң ажыл-чорудулгазын соксаткан деп Синьхуа агентилели дамчыткан. Оон-биле кады Мурнуу Вьетнамда америк офицерлерниң саны ийи муң ажыг кижи кылдыр көвүдээн.

Англияда ажыл соксадыышкынныг шимчээшкинниң өзүлдези

ЛОНДОН. (СЭТА). Англи күш-ажыл министерствозунуң «Министри оф лейбор газет» органынга парлатынган тускай медээ ёзугаар алырга, 1956 чыл Англияга ажылчын шимчээшкинниң улам ыңай кедүрлүүшкүнүнүң чылы болган. Сөөлгү 20 чыл иштинде ажыл соксадыышкыннарының эң хөй саны бо чылын чорутунган. 1956 чылда Англияга 2654 ажыл соксадыышкыны болган, оларга 508 муң кижи киришкен, оон түңнелинде 2 миллион 83 муң ажыл хүннери оскундурган. Бүгү ажыл соксадыышкыннарының 86,3 хуузу ажыл-төлевири болгаш күш-ажылдың негелделери дээш чөрүлдээлерниң ужурундан тывылган.

Бо чылын ажыл соксадыышкынныг демисел дугайында тускай медээлер амдызында парлатынмаан болза-даа, 1957 чылдың баштайгы айлары ажылчын шимчээшкининиң улам ыңай калбарыышкынының дугайын херечилеп турар. Судно тудугжуларының болгаш машина тудугжуларының март айда болган чүгле чангыс ажыл соксадыышкынынга бүгүн чартык миллион хире кижи киришкен.

Алжирде дайын байдалы

ПАРИЖ. (СЭТА). Парижтиң парлалгазының дыңнадыгларын ёзугаар алырга Француз шериглер биле база алжирниң национал-хосталгалыг армиязының отрядтарының аразында калыг-дошкун чепсектиг үскүлежиишкиннер алжирде үргүлчүлеп турар. Сөөлгү ийи хонук иштинде тулчуушкуннарга чүс алжиржилер өлүрткен. Француз шериглерниң когарлдарының дугайын дыңнатпайн турар. Эң күчүлүг тулчуушкуннар Тебесса хоорайдан ырак эвес черге база Тунис кызыгаарының чоогунга болгулаан.

Тайваньда байдал

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Тайбэйден кээп турар дыңнадыглар болза хоорайда күженишкинниг чөрүк үргүлчүлеп турарын херечилеп турар.

Хоорай мурнукузу хевээр херек кырында бүзээлелдиг байдалда турарын Юнайтед Пресс агентилелиниң корреспондентизи дамчыдып турар. Эрткен неделде антиамериканчы чугаалар-биле холбаштыр Тайбэйже киирген шериглер хевээр артып турар. «Баштайгы медээ ёзугаар Тайбэйже кирерин ге белен» чаа шериг кезектери хоорайның чоок кавызында мөөңнетинген. Америк элчин чериниң болгаш АКШ-тың информация албаның бажыңнарының чанында чепсектиг отрядтар таарыштыр тургустунгулаан.

«Тургустунган күженишкинниң чорукту эвээжедир» дээш америк эрге-чагыргалар бодунуң элчин чериниң кезиин болгаш Окинава ортулукта өске-даа ажылдакчыларын өскээр сайгарып көжүрееринге белеткенип турарын дыңнадып турар.

Ортулуктуң америк ажелелинге чоннуң билелнээшкинин илередип турар материалдарны чамдык тайбэй солуннар парлап үндүрерин үргүлчүлеп турар. «Цзыливаньбао» солунга парлатынган чагааларның бирээзинде чугаалап турары болза, «Лю Цзэ-жанны өлүргенин бис кажан-даа бодап чорбуур бис». «Американнар Люнуң херээ доозулган деп чугаалап турар. А бис болза, ол херек чүгле эгелээн деп санап турар бис» — деп өске чагаада база чугаалап турар.

5 муң америк доллар хемчээлдиг акша дузаламчызы көргүзерин сүмелээн чанкайшичи даштыкы херектер министри Джорджъениң саналындан өлүрткен Лю Цзэ-жанның кадайы ойталааныын дыңнадыгларда айтып турар.

ПАКИСТАНДА АМЕРИКАННАРНЫҢ КАРА-ТУРАЗЫНДА ААЖЫЛААШКЫННАРЫ

КАРАЧИ. (СЭТА). «Пакистан таймс» солун майның 31-де ийи американнарның хулиганчы үүлгедиинин дугайын дыңнаткан, оларның бирээзи офицер болган. Хазал Абдал деп демир орук станциязындан ырак эвес черде доора кешкен оруктуң ажыдарын ында турар таңныылдан американнар негээннер. Кижилер дажыглаан поезд чоокшулап кел чыдарын холбаштыр таңныыл кижи ол негелдени күүседиринден ойталаарга, американнар болза Пакистанның дугайында дорамчылалдыг сөстерни чугаалавышаан, ол таңныылды эттеп эттеп, оруктуң боттарының туразы-биле ажыдыпканнар. Станцияның начальниги кел чыткан поездини доктаадыр ужурга таварышкан. Ол чорук поездини 30 минута иштинде озалдаар ужурга таварыштырган.

Пакистанда туруп турар американнарның кара-туразында аажылалдарының дугайында фактыларны парлалгага моон мурнунда-даа удаа-дараа бижип турган. Американнарның хулиганчы үүлгедиглериниң дугайын чоокта чаа Национал хуралга база чугаалажып турган.

Америк ажелекчилериниң кара-туразында үүлгедиглеринге удур демисежип үнген Тайваньның чурттакчыларынга ынчаар шылын пакистан парлалганың илередип турары солун.

СОВЕТ АНЫЯКТАРНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ ФЕСТИВАЛЫ

Аваангыр болгаш күштүглерниң маргылдаазы

Фестивальдың тугу дээрже киискип үнмээн, чалыы назынның байырлалы амдаа арай ажыттынмаан, а спорт маргылдаалары шагда-ла эгелээн турган.

Оолдарның болгаш уругларның 4Х100 метрге эстафетазы май 31-де болган. Бүгү районнарның спортсменнери областың чайгы спартакиадазынга бир-ле дугаар шупту чыглып келген. Спортсменнерниң аразынга чидиг демисел үнген болгаш ооң-биле спорт маргылдаалары эгелээн.

Фестивальдың одун кыпсыр болгаш тук көдүрер эргени алыр болганы эстафета киржикчилериниң аразында демиселди улам күштелдирген. Бир-ле дугаарында Чаа-Хөл, Эрзин болгаш Чөөн-Хемчик районнарның уруглары маңнаан. Ол командаларның келген шагы шуптузунуңна бир минутадан ажып турган.

Таңды районнуң спортсменнериниң эстафетага маңнааны демги районнардан ыракта өске болган. Оларның этаптарны эртип, доктаар черге кээп турда маңы улам-на дүргедеп турган. Оларның шагы бир минутага бичии-ле четпээн. Ынчалза-даа оларның көргүзүү өске районнардан ыракта эки.

Чуруктарда: 10 километр спортчу кылашка тиилекчи В. Назынге моол төлээлерниң кежигүнү Тамара Байжанзыйның найыралдың белээ кылдыр херек демдээн кадап берип турары болгаш бедиин халырынга тиилекчилерниң бирээзи Михаил Монгуш (Чөөн Хемчик район).

Маргылдаа үргүлчүлевишаан.

Кызылдың спортсменнери этаптарны кончуг дүрген эрткеннер. Дусенко бирги болгаш ийиги этапта кымга-даа четирбээн, а өскелери оон чедиишкинин бызыглаан. Ынчангаш команда 58 секундада кээп, эң эки шакты көргүскен. Өске районнарның командалары оон эки түңнелди көргүзүп шыдаваан. Таңды биле Улуг-Хем районнуң спортсменнери эстафетага эки маңнааннар.

Кызыл хоорайның, Таңды болгаш Улуг-Хем районнарның командалары шүглүп үнген болгаш эстафетаның финалынга кирер аргалыг болганнар. Оолдарның эстафетага көргүскен шагы районнар ааңы-биле уругларның маңнаан шагы-биле кончуг дөмей болганы солун. Оолдар командаларындан финалга база Кызыл хоорайның, Таңды болгаш Улуг-Хем районнарның спортсменнери кирген. Шүглүп үнген үш командалардан Кызылдың спортсменнери эки үени көргүскен (48,5 секунда). Бо тиилелгени Лебедев, Воронков, Хвойцев болгаш Грудинин олар чедип алган.

Июнь 1-ниң эртенинде болган финалга Кызылдың төлээлекчилери (оолдарның-даа, уругларның-даа командалары) тиилеп үнген болгаш тукту көдүрүп, фестивальдың одун кывысканнар.

Тук дээрже шаштыгып үнген болгаш чиик атлетиканың маргылдаалары эгелээн...

Бир-ле дугаарында чүс метрге маңнаары-биле уруглар үнүп келген. Ол дистанцияга Ира Бондарева (Кызыл) тиилээн. Оон маңнаан шагы 13,8 секунда. Ийиги черни кызылчы Дусенко (14 сек), үшкү черни 14,4 секундада маңнаан Уразова (Таңды) олар алган.

Оолдардан чүс метрге Грудинин (Кызыл) 11,4 секундада келген болгаш бирги черни ээлээн. Ийи дугаарында Абросимов (Таңды) 11,6 секундада келген, а үшкү черде кызылчы Хвойцев (12 сек).

Черниң узунун халырынга уруглар маргылдаазы эгелээн. Кызылдың төлээлекчизи Бондарева 4,35 метрни халаан, ынчалза-даа эрткен чылгызынга 28 см четпээн. Ийи дугаарында Дусенко (4,21 метр), 3,87 метрни халаан Улуг-Хем районнуң төлээлекчизи Шахтарова үшкү черде барган. Спорттуң бо хевиринге оолдардан эң эки түңнелди Лебедев (Кызыл) көргүскен болгаш 5 метр 69 сантиметрни халаан.

Эң ырак дистанцияларга маңнаарынга спортсменнерниң чүгле техника талазы-биле белеткели негеттинер эвес, харын оларның тиилелге дээш шудургузу болгаш шыдамыгы негеттинер. Беш километрге маңнаарынга ол талазы-биле XII область спартакиадазының чемпиону Филягин (Таңды) бир дугаарында келген болгаш ол дистанцияны 17 минута 22,2 секундада эрткен.

Уруглар маңнаарынга белеткенип турган. Олар 800 метрни эртерлер. Бир дугаарында Кузьмина (Кызыл) 2 минута 46,5 секундада маңнап кээрге көрүкчүлер ону адыш часкаашкыны-биле уткуп алган. Ийиги болгаш үшкү черде Шулепова (Баа-Хем), Черменева (Сүт-Хөл) олар.

Оолдар черниң бедиин халырының талазы-биле 1955 чылда-ла тургускан рекордту ам-даа ажып шыдаваан хомудаачыг. Бединге 2 метр 60 сантиметрни халааш бирги черни Лебедев алган. Уруглардан бедиин халырынга бирги черни Чаа-Хөл районнуң төлээлекчизи 1,25 метрни халааш алган.

Уруглардан диск шывадаарынга Медведева (Кызыл) бирги черни алган (28 м 50 см). Свистованың 1955 чылда тургусканы область рекордундан 70 см ажыг болган. Оолдардан Орлов (Баа-Хем) 31 м 32 см черге диск шывадаан болгаш өнир чылгы область рекордунга 1 м 28 сантиметрни немеп каан.

Ядро октаарынга уруглардан Медведева (10 м 20 см), оолдардан Бии-Хем районнуң төлээлекчизи Борещ (10 м 39 см) олар бирги черни алганнар.

Маргылдааның баштайгы хүнүнде спорт кылажы болган. Бо спорттуң ам-не берге хевириниң бирээзи болур. Спорт кылажы-биле 10 километрни Назын (Чөөн-Хемчик) 58 минута 27 секундада эрткеш, бирги черни алган. Ийи дугаарында болгаш аң сөөлүнде келген Косых (Каа-Хем) ийиги черни алган. Ооң үени бир шак ажып турар. Доктаар черге чүгле ийи кижи келген. Өске районнарның төлээлери спорт кылажының техникалыг билбес болганы-биле маргылдаадан хостаткан.

Чиик атлетика маргылдааларынга ниитизи-биле бирги черни 13121 санныг Кызыл, ийиги черни 9992 санныг, Таңды районну болгаш 9690 санныг Улуг-Хем район үшкү черни алган. Чиик атлетика талазы-биле шилчип чоруур кубокту Кызыл хоорайның төлээлекчилери чаалап алган.

Область фестивалының программазында национал хүреш база кирген. Областың бүгү районнарындан шилиттинген 64 мөгелер хүрешкен.

Мөгелерниң беш шак иштинде тутчуп келгениниң түңнелинде Сүт-Хөл районнуң хоочун мөгези Семис-оол шүүлген болгаш Кызылда совпартшколаның дыңнакчызы Сүүр-оол үжүүрлешкен Комбу (Чөөн-Хемчик), Чаш-уруг (Барыын-Хемчик) олар дөртке артканнар.

Тиилээн командалар болгаш шүүлген мөгелер диплом-биле болгаш өртектиг бараанар-биле шаңнаткан.

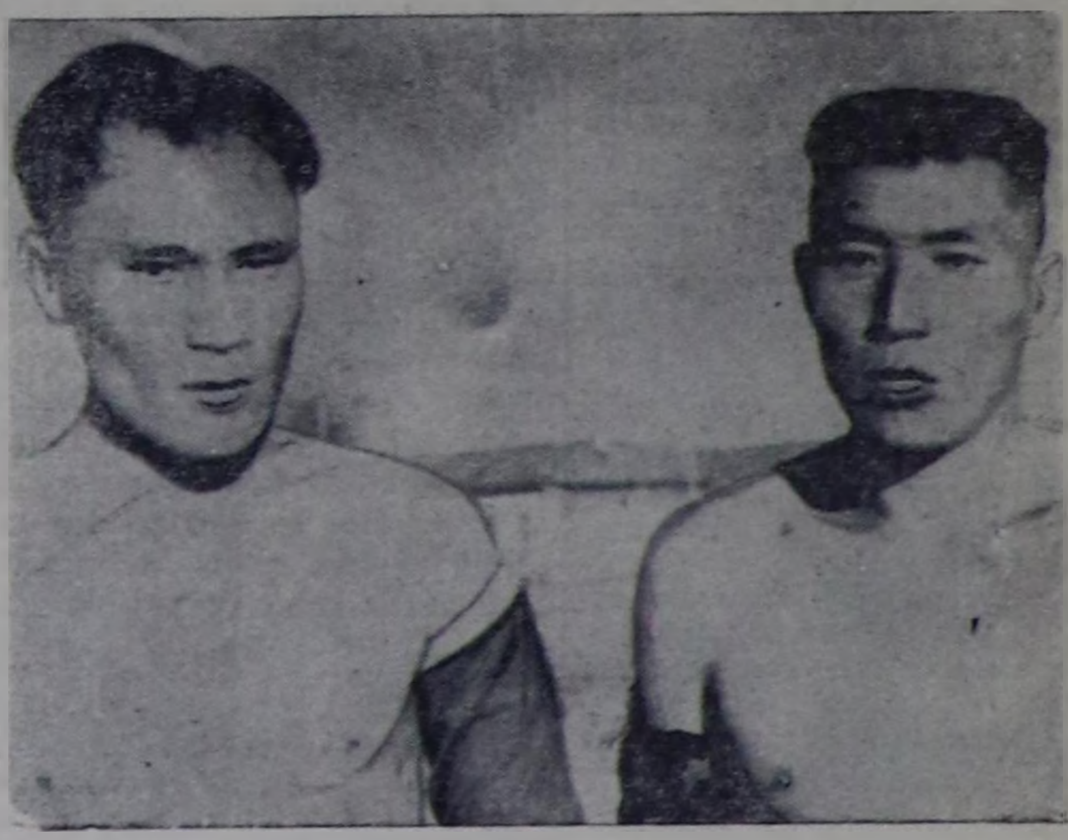

Чурукта: (солагай талазындан оң талазынче) үжүүрлешкен мөге Сүүр-оол (Кызыл) шүүлген мөге Семис-оол (Сүт-Хөл).

Парктың призи дээш

Кызылдың Гастелло аттыг культура болгаш дыштанылга паркының призи дээш хол бөмбүүнүң болгаш баг кагарының талазы-биле маргылдаалар бо чылдың июнь 1-де эгелээн. Маргылдаада Кызыл хоорайның өөредилге болгаш албан организация черлеринден командалар киржип турар.

Бо ийи чүүл хевирниң маргылдаазынга областың совпартшколазының командалары бирги черде чоруп турар. Ылангыя оолдарның № 1 хол бөмбүүнүң (капитаны Дыртык-Бара) командазы ээ шыырак дээн командаларны удуп алган. Ам чүгле үш команда-биле ойнаары арткан.

Аныяк туристерниң походу

Кызылдың бүгү школаларында өөредилге чылы чедиишкинниг доозулган. Школа бүрүзү уругларның чайгы дыштанылгазын организастыг эртиреринче кол кичээнгей салып турар.

Хоорай кыдыында лагерьге эге класстарның өөреникчилери чоокку хүннерде дыштанып эгелээр. А өрү класстарның өөреникчилери төрээн черин өөренип алзын каш туристиг походту кылырлар.

Кызыл-Сарыг-Сеп-Ильинка-Балгазын-Чагытай-Кызыл таварты баштайгы бөлүк эш Зиновьеваның удуртулгазы-биле июнь 6-да чорупкан.

КУЛЬТУРАНЫҢ БОЛГАШ ДЫШТАНЫЛГАНЫҢ ГАСТЕЛЛО АТТЫГ НОГААН ТЕАТРЫНГА
ИЮНЬ 8-ТЕ
Н. ПОГОДИН
„КРЕМЛЬДИҢ КУРАНТЫЛАРЫ“
В. И. Лениннин ролюнда—Артист Л. И. ЮХИН.
ИЮНЬ 9-ТА
КВИТКА—ОСНОВЬЯНЕНКО.
„ХҮН ДААМАЛЫ ШЕЛЬМЕНКО“
(Баштайгы үндүрүлгези)
Билет өртээ 3 рубльден 4 рубль чедир.
Шиилерниң эгелээри кежээкиниң 9 шак.
Касса паркта хүн-бүрүде кежээкиниң алды шактан эгелеп ажылдап турар.
Шиинге кирер билеттиглер паркче халас кирер.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация килдизиниң — 3—88, харысалгалыг секретарьның, культура болгаш агыдырал килдизиниң 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агыи килдистериниң 3—68, чагаа килдизиниң база бухгалтерияның 3—65.

ТС—00187. Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылдан үндезилеттинген.

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1957 ИЮНЬ 8 СУББОТА № 113 (3825)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Н. А. Булганинниң болгаш Н. С. Хрущевтуң Финляндияже чорупканы (1 арын).
ОБЛАСТЫҢ ХОВУЛАРЫНДА (1 арын).
Дээди өөредилге черлеринге хүлээп алыышкынның чаа дүрүмнериниң дугайында (1 арын).
ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: **В. Ермолаев.** — Бүдүрүлгеде коммунистерниң мурнакчы ролю (2 арын).
КОЛХОЗ ТУДУУНДА: **М. Кызыл-оол.** — Түлүг планын күүседир дээш. **О. Самбуу.** — Элээн хөй тулуглар кыдыкпын турар (2 арын).
ОБЛАСТЫҢ МАЛЧЫННАРЫНДА (2 арын).
СҮМЕ: **С. Норбу** — бижик билгүүнү башкылаары (2 арын).
ХЕРЕГЛЕЛ ХАНДЫРЫЛГА ТЕМАЗЫНГА: **В. Чучун.**—Комиссионнуг садыгны бүгү хемчеглер-биле калбартыр (3 арын).
П. Белых. — Ниитиниң чемненилге черлериниң ажылын чаа сорулгаларның деңнелинче (3 арын).
М. Севээн. — Колхоз рынокту сайзыралыр (3 арын).
Редакцияга чагаалар (3 арын).
Я. Мазор. — Делегей байдалының допчулалы (4 арын).
Кедээ ажыл-агыйга кооперастаашкын чорудары Индияга эргежок чугула (4 арын).

Сиген кезилдезинге белеткелди организастыг чорудар

Чоннуң кижи бүрүзүнге онаалтыр эът, сүт болгаш саржаг бүдүрер талазы-биле Американың Каттышкан Штаттарын эң чоокку чылдарда чедер—күрүнениң болгаш совет кижилерниң, ылангыя көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилериниң чугула сорулгазы болур. Ол улуг сорулганы амыдыралга боттандырарда малдың баш санын чедиишкинниг өстүрери-биле кады оон продуктулуун улам-на бедидери негеттинип турар. Мал ажылын хөгжүдеринде, оон продуктулуун бедидерде хамыктың мурнунда малга быжыг чем-суурну чогуур өйүнде белеткеп тургузарындан хамааржыр деп СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели үргүлчү айтып келген.

Амгы үеде мал ажылын күчүлүг көдүрерингe болгаш малдан үнер продуктуларны бүдүрерин дүрген көвүдедиринге таарышкан байдалдар тургустунган. Эът, сүт, дүк болгаш малдың өске-даа продуктуларын кыска хүүсаада ийи катаптан эвээш эвес кылдыр бүдүрерин чедип ап болурун мурнакчы колхозтарның, совхозтарның болгаш мурнакчыларның дуржулгазы тодаргай көргүзүп турар. Ону чедип алырда чүнүң-даа мурнунда ниитиниң малынга четчир санныг быжыг чем-суурну тургузары эргежок чугула.

Сиген кезилдезин эгелээринге болгаш мал чемнерин силостаарынга чедир саннай хонук арткан. Мал чемнерин белеткээринге кол кичээнгейни салып турар районнар, колхозтар сиген кезилдезиниң белеткелдерин барык доозуп турар. Чижээ, Эрзин районнуң колхозтары сиген кезилдезиниң болгаш мал чемнери силостаарының белеткелин барык дооскан. Ол районда «Кызыл сылдыс» колхоз (даргазы эш Борбак-оол, партия эге организациязының секретары эш Баларчы) аъттыг сиген кезер 18 машиналарын, 11 дырбаажтарны, 61 айыыраарны болгаш өске-даа үүрмек чепсек-херекселдерни септеп дооскан. Ол ышкаш Бии-Хем районда Ленин аттыг колхоз сиген кезилдезиниң белеткелдеринче кол кичээнгейни салып, колхоз баштаар черинге болгаш партия эге организациязының ажык хуралынга чугаалажып, сиген кезилдезиниң белеткелин бедик темпилиг чорудуп турар.

Чамдык СЭКП райкомнары, райкүүскомнар, МТС-терниң болгаш совхозтарның директорлары, колхозтарның баштаар черлери малга быжыг чем-суурну тургузарының белеткелдерин болгаш мал чемнерин бүдүрерин организастаарын чедир үнелевейн, ол ажылды багай удуртуп турар. Оон уламындан областың колхозтарында болгаш совхозтарында мал чемнерин бүдүрери малдың баш санының өзүлдезинден дыка хожудап турар. Колхозтар болгаш совхозтар сиген белеткелиниң, силос салыышкынының планын чыл бүрүде күүсетпейн турары таварылга эвес. Эрткен чылын колхозтар сиген кезилдезиниң планын чүгле 77,7 хуу, силос салыышкынын 49,9 хуу, а совхозтар сигенниин — 29,2 хуу, силостуун—67,7 хуу күүсеткенин айтырга-ла мал чемнерин белеткээринче чамдык колхозтарның болгаш совхозтарның удуртукчуларының кичээнгей салбайн турарын бо фактылар херечилеп турар.

Малга быжыг чем-суурну тургузарда бир дугаарында сиген кезилдезинге болгаш силос салыышкынынга баш бурунгаар ынак кылдыр белеткенири эң чугула. Ындыг турбуже, сиген кезилдезиниң белеткелдерин Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Чаа-Хөл, Улуг-Хем, Тес-Хем районнарының колхозтары мынчага чедир барык эгелевээн. Бай-Тайга районда Сталин аттыг болгаш «Мурнакчы» колхозтар сиген кезилдезиниң белеткелдериниң дугайында айтырыгны колхозчуларның болгаш баштаар черниң хуралдарынга безин чугаалашпаан.

Эрткен чылдар ышкаш сиген кезилдезиниң белеткелдерин баш бурунгаар чорутпайн, ол улуг кампания ажыгга белеткел болгаш организас чок киргеш, мал чемнерин бүдүрериниң планын чыл бүрүде күүсетпес чанчылдар-биле СЭКП райкомнары, райкүүскомнар шыңгыы демисежип, эрткен чылда турган четпестерни катаптавас дээш амдыгааштан эгелээш сиген кезилдезиниң белеткелдериниң талазы-биле организастыг, боттуг хемчеглерни ап чорудар ужурлуг. Мал ажылынга быжыг чем-суурну тургузарын ийиги чергениң айтырыы кылдыр көрүп ол ажылды үнелевес колхозтар болгаш совхозтар база МТС-тер удуртукчуларын бо чылын шыңгыы харыысалгага киирер херек.

Четчир санныг мал чемнерин белеткевейн чыткаш, малдан хөй сүт саалдазын. Эки шынарлыг эътти болгаш дүгтү алырын база малдың өлүп хораарын үнгезинин-биле узуткаарын болзан-даа хереэ чок. Малга быжыг чем-суурну тургузары —ниитиниң мал ажылын көдүрериниң, оон продуктулуун дыка бедидериниң кол чүүлү болур.

Машина-трактор станциялары сиген кестирер, бөлер, саразттаар болгаш өске-даа машиналарның септелгезин чүгле чаа эгелеп турар. МТС-тер директорларының бирги черге хүлээлгези болза, мал чемнерин белеткээр бүгү машиналарның септелгезин июнь 20-ге чедир эки шынарлыг кылдыр септеп доозарын хандырбышаан, машиналарның бүдүрүкчүлүүн бедидер сорулга-биле оларның башкарыкчыларынга мергежилдиг механизаторларны шилип ап, мал чемнери белеткээр бригадаларны организастап тургузары болгаш бригадаларга тодаргай график-онаалданы бээри болур.

Мал чемиинң балансызының эвээш эвес хуузун силостаан кукуруза ээлеп турар. Ынчангаш кукурузаның чайгы ажаалгазын эки чорудуп, ону силостаар оңгарларны, траншейлерни, башняларны баш бурунгаар белеткээрин колхоз, совхоз бүрүзү соңгаарладып болбас. Эрткен чылдар ышкаш силос оңгарларын казар ажылды мал чемнерин белеткеп эгелээнде капсырлаштыр чорудар шын эвес практикадан чайлаары эргежок чугула.

Партия, совет, көдээ ажыл-агый органнары сиген кезилдезин организастыг, бедик темпилиг чорударда бүгү колхозчуларның болгаш совхозтар ажылдакчыларының идепкейлиг киржилгезин хандырар болгаш мал чемнериниң белеткелинде ажылдап турарларга материалдыг сонуургалдарның хемчеглерин калбаа-биле тайылбырлап бээр ужурлуг.

Колхоз, совхоз болгаш МТС бүрүзүнде сиген кезилдезиниң болгаш силос салыышкынының белеткелдерин хүн-бүрү хынап, илереттинген четпестерни кыска хүүсаада узуткаары, мал чемнери белеткээр бригадаларны четчелеп тургузарын, оларга график-онаалдаларны бээрин, сиген кезилдезиниң ажылчын планын кылырын контрольдаары болгаш сигенчилер ортузунга культура-массалыг ажылдарны чорудары СЭКП райкомнарының, райкүүскомнарының эң чугула сорулгазы болур.

Партия болгаш комсомол организациялары — колхоз бүдүрүлгезинге коммунистерниң, комсомолчуларның мурнакчы ролюн улам-на бедидип, оларны мал чемнери белеткээриниң эң-не харыысалгалыг участоктарынга таарыштыр тургузупшаан, негелдени кажангызындан-даа артык дыңзыдып, организастыг болгаш политик-массалыг ажылды бедик деңнелге тургузарын чедип алыр херек.

1957 чыл — мал ажылынга быжыг чем-суурну тургузарын шиитпирлээриниң эргилделиг чылы болур ужурлуг. Ниитиниң малынга янзы-бүрү эки шынарлыг, четчир санныг чемнерни белеткээринче колхозчуларның, совхозтар болгаш МТС-тер ажылдакчыларының бүгү күжүн эвилелдээри партия организацияларының, совет органнарының хүндүлүг хүлээлгези.

Областың ховуларында

★

Кукурузаны дөрбелчин-уяланчак арга-биле тарып турар

Улуг-Хем районнуң Калинин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң ажыл-ишчилери Шагаан-Арыг МТС-тиң механизаторлары-биле кады кукуруза тарылгазын кукуруза тарыыр СКГ—4 деп агрегатты дөрбелчин-уяланчак арга-биле тарып турар.

МТС-тен ажылдап турар агрегаттың башкарыкчызы эш Т. Дойду-оол, машинист Т. Сайнаа болгаш 8 кижи составтыг комсомолчулар звенозу агрегаттың бүдүрүкчүлүг ажылын хандырып, улуг күжениишкинниг ажылдаанының түңнелинде беш хүннер иштинде 125 гектар кукурузаны тараан.

Агрегаттың механизмнери бичии-даа үрелиишкин чок эки ажылдап турар. Агрегатта кижи бүрүзү шын дөрбелчиннерни тургузар болгаш силос салырынга кукурузаның ногаан массазының бедик дүжүүн алырын хандырар дээш бир эп-сеткилдиг, улуг күжениишкинниг ажылдап турар.

В. ТОГЛАКПАН.

371 гектарны суггарган

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» көдээ ажыл-агый артелиниң хову бригадазының ажыл-ишчилери тараа культураларының бедик дүжүттерин алыр дээш тараа суггарылгазын түлүктеп чорудуп турар.

Суггарылга бригадазында 30 кижи составтыг шилиндек суггарыкчыларны быжыглаан. Олар май 26-га чедир 371 гектар тарааны суггарган. Тараалар бир дески, 7—10 сантиметр бедик кылдыр өзүп турар.

Суггарыкчыларның иштинден Түмен, Сюрюн, Эндээ олар мурнакчылар болуп, база гектар бүрүзүнден 24—25 центнер дүжүт алыр дээш эрестиг ажылдап турар.

К. СЕРИҢ.

РАЙОННАРДА КАРТОФЕЛЬ БОЛГАШ КУКУРУЗА ТАРЫЛГАЗЫНЫҢ ЧОРУП ТУРАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА МЕДЭЭ
(Июнь 1-де турган хуу-биле)

Районнар	картофель	кукуруза
Бай-Тайга	50	—
Өвүр	—	—
Барыын-Хемчик	65	40
Сүт-Хөл	61,3	73,9
Чөөн-Хемчик	77,4	123,4
Чаа-Хөл	104,4	95,7
Улуг-Хем	37,7	39,0
Таңды	41,4	38,7
Бии-Хем	56,0	47,0
Каа-Хем	71,8	39,8
Тес-Хем	100	103,0
Эрзин	100	100
Тожу	—	—

★ ★

Чаагай дүжүттү өстүрүп алырынга

Таңды районда Сталин аттыг колхозтуң хову ажылының бригадазы суггарылганың тускай звенозун 6 кижи составтыг тургускан. Болачиктиң удуртканы ол звено тарылга мурнунуң суггарылгазы-биле элээн шөлдерни хандырган. Эрте чашкан тарааларның үнүжү чаагай болуп турар.

Звено амгы үеде чайгы суггарылганың баштайгы ээлчээн база эгелей берген. Сөөлгү хүннерге чедир 150 гектар суггартынган. Хүнде бир кижи 2 гектарны суггарар нормалыг, а оларның бирээзиле 3,5 гектарны суггарып, сугну халас чорутпас дээш дүн, хүннүң дүргүзүнда ажылдаар ээлчеглерни тургускан.

Колхоз баштаар чери болгаш хову ажылының бригадазы суггарыкчыларга негеттинген резин идиктер болгаш өске-даа херегелтиннер чүүлдерни чогуур өйүнде хандырып турар. Звено чайгы суггарылганың ийиги ээлчээн июльдуң эгезинде база уламчылаарын планнап турар.

С. ТАНЗЫН-ООЛ.

* * *

Чөөн-Хемчик районда Ленин аттыг колхоз часкы хову ажылын организастыг дооскаш, тарааның чайгы ажаалдазынга белеткелин ол-ла дораан эгелээн турган. Колхозтуң элээн хөй тараа шөлдерин хандырып турар Көк-Терек бугазының аштагазын 10 хонук иштинде дооскан.

Суггат бугазының аштагазынга хову ажылының бригадазындан 15 кижи деткамал ажылдап турган. Оларның иштинден М. Маадыр-оол, Х. Монгуш-оол, О. Кыстан, О. Меңге ышкаш мурнакчы ажылдаашнарны хөйнү илередип болур. Амгы үеде тарааның чайгы суггарылгазының баштайгы ээлчээн эгелей берген.

К. МАШПАК-ООЛ.

Октябрьның алдарынга

АКЫЖАК. **(Телефон-биле).** Чаа-Хөл районда Сталин аттыг колхозтуң ногаа ажылының бригадазы эрткен чылын 20 муң рубль оруглалыг болган, а бо чылын 50 муңдан эвээш эвес орулганы тарээн колхозунга бээрин ногаачылар хүлээнген. Октябрьның алдарлыг 40 чыл оюнга уткуштур алган социалистиг хүлээлгезин олар ажыл-херек кырынга чедиишкинниг көргүзүп шыдаарлар.

Организастыг удуртулганың болгаш кызымак күш-ажылдың түңнелинде бригада олуртулганы чогуур өйүнде, агротехниканың негелделерин ёзугаар дооскан. Хөрзүнүң ажылдап белеткээни база багай эвес болганын хыналда илереткен. Бригада эрткен чылга улуг олуртулга шалум 10 гектар калбарткан, а ажыглалга киир гени амгы шөлү шупту суггаттыг черлерде.

Бригада бо чылын картофельдиң 20 гектарга олуртур планныг турган, а херек кырында оон 3 гектар хөй болган. Янзы-бүрү ногаа культураларын 11 гектарга олурткан. Парниктерде өстүрүп турар помидор, капуста болгаш огурец культураларының үнүжү чаагай.

Эки суггарылга бедик дүжүттү хандырар

Бай-Тайга районнуң «Тиилелге» колхозунуң № 1 болгаш 2 хову бригадаларының ажыл-ишчилери тараа культураларының бедик дүжүүн алыр дээш тараа суггарылгаазын организастыг чорудуп турар.

Суггарылга чорудары-биле 15 кижини быжыглаан. Олар ам Кызыл-Даг, Алаак, Өөруг бугаларының суу-биле 300 гектар тарааны суггарып эгелээн. Ол бугаларның суу-биле бир гектардан 12-ден эвээш эвес центнер дүжүттү алырын хандырар.

О. САЛЧАК.

Чайгы чер аңдарылгазы

ЧАДААНА. **(Бистиң корр.).** Чадаана машина-трактор станциязының № 7 трактор бригадазы бо чайын «Коммунизмче орук» колхозтуң 870 гектар черин аңдарар.

Бригаданың механизаторлары ам 600 ажыг гектар черни аңдарган. Трактористерниң хүнде нормазы 4,9 гектар черни аңдарар турда Назыты, Сүге-Маадыр, Монгуш олар нормазын 150—200 хуу чедир күүселип турарлар.

ОБЛАСТЫҢ РАЙОННАРЫНДА ЧАСКЫ ТАРЫЛГАНЫҢ ЧОРУП ТУРАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА МЕДЭЭ
(1957 чылдың июнь 5-те хуу-биле)

Районнар	Чазын тарыыр тараалар	Кукуруза	Картофель
Каа-Хем	111,8	56,0	88,8
Бии-Хем	107,0	92,5	100,3
Чаа-Хөл	106,4	95,7	104,4
Тес-Хем	103,0	103,0	100,0
Таңды	101,8	61,5	62,2
Чөөн-Хемчик	101,4	123,4	87,8
Сүт-Хөл	98,4	100,0	87,3
Эрзин	95,1	100,0	100,0
Бай-Тайга	93,0	55,4	67,0
Улуг-Хем	92,9	74,0	67,2
Барыын-Хемчик	86,8	40,0	65,0
Өвүр	84,9	—	67,6
Тожу	64,6	—	57,8

Пенсиялар чедирип бээриниң чаа чуруму

Пенсиялар чедирип бээриниң чаа чурумун РСФСР-ге чорудар. Пенсия ап турарларга акшаны, ам туруп турары ышкаш, почта шилчилгези-биле эвес, харын тускай дептержигештер ёзугаар бериш турар болур, ол дептержигештерни социал хандырылгазының килдистери 1—2 чыл хуусаалыг кылдыр чогаадып кылыр болгаш оларны пенсия ап турарларга почта салбырлары дамчыдып бээр. Пенсия ап турар кижиниң чогуур айда алыр ужурлуг түңнү почтачы аңаа бергеш, ол кижиден талон ордуруп алыр. Ындыг оруп алыр талоннарлыг дептержигештер-биле бүгү-ле пенсия алыр кижилерни хандырган турар.

Пенсияларны чедирип бээриниң чаа чуруму бо талазы-биле хөй күш үндүрер ажылды дыка бөдүүнчүлер болгаш дүргеледир. Оон-биле кады моон кангалга база үнер, чүл дээрге чүгле почталап шилчилгe кылырын узуткаары безин саазын чарыгдалын чылда 240 тоннага кызырар аргалы бээр.

Дуржулга кылдыр баштай Владимир болгаш Иваново областарга чорудкан, пенсия чедирериниң бо чаа чурумун ам 27 областарда нептереткен. Бо чаа чурумну июль 1-ден эгелээш РСФСР-ниң Москва хоорайдан амгы бүгү девискээринге херглеп чорудар, ынчаарга Москвада пенсия ап турарларның саны хончуг хөй телээде, ол чурумну орта ээй соңгаар херелеп чорудар.

Татар уран-чүүлдүң болгаш литератураның декадазының түңнел концерти

Татар уран-чүүлдүң болгаш литератураның декадазының киржикчилериниң түңнел концерти июньнуң 4-те ССРЭ-ниң Улуг театрынга болган. Ук концерт болза чаңчыл болган улустуң үндезин байырындан—«Сабантуй» деп улустуң чогаалындан көргүзүг-биле эгелээн. Хөй ыры, танцының, хөгжүмнүң болгаш вокалдың көргүзүглери-биле солуттунуп турган. Сценаның алдарлыг мастерлери-биле кады улустуң бот-тывынгыр чогаадылгазының төлээлекчилери боттарының уран-чүүлүн база көргүскеннер.

Көрүкчүлер күүседикчилерге магадап, өөрүп, адыш часкап турганнар. Концертке улустуң амыдыралындан тодаргай сценажыгаштарны, улустуң ырларын, классиктерниң болгаш амгы үениң композиторларының операларындан арияларны киирген турган.

... Концерт доостур четкен. Сценага оон бүгү киржикчилери чыглып келген. Ак-көк дээр чайыналып, нефть сортурар вышкаларның хевирлери көстү берген. Чуруп көргүскени Казань кремлиниң кырынче чайынналып хүн дег, РСФСР-ниң сүлде демдээ көдүрлүп үне берген.

Концерт болза, Татар АССР-ниң национал культуразының ёзулуг байырлалы, бистиң чуртувустуң улустарының найыралының байырлалы болган.

Концертини эштер Н. А. Булганин, К. Е. Ворошилов, Л. М. Каганович, А. И. Кириченко, Г. М. Маленков, А. И. Микоян, В. М. Молотов, М. З. Сабуров, Н. С. Хрущев, Г. К. Жуков, Л. И. Брежнев, Д. Т. Шепилов, Е. А. Фурцева, Н. М. Шверник, А. В. Аристов, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. А. Яснов, а ол ышкаш СЭКП-ниң Татар обкомунуң секретарлары З. И. Муратов биле С. Г. Батыев, ТАССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң даргазы С. Н. Низамов, ТАССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы С. Шарафеев база көргеннер.

Н. А. Булганинниң болгаш Н. С. Хрущевтуң Финляндияже чорупканы

Найысладың Ленинград вокзалынга июньнуң 5-те кежээ чүс-чүс москвачылар чыылган турган. Президент Урхо Кекконненин болгаш Финляндия Республиканың чазааның чалаанын ёзугаар Хельсинкиже чорупкан ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганинны болгаш ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң кежигүнү Н. С. Хрущевту олар чүректиң ханызындан чылыг-биле үдээннер.

Вокзалдың улус турар черин Совет Эвилелиниң күрүне туктары-биле шимээн турган.

Вокзалга эштер Л. М. Каганович, Г. М. Маленков, А. И. Микоян, В. М. Молотов, М. Г. Первухин, М. З. Сабуров, Г. К. Жуков, Л. И. Брежнев, Д. Т. Шепилов, Е. А. Фурцева, Н. М. Шверник, А. Б. Аристов ССРЭ-ниң министрлери, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министерствозунуң харыысалгалыг ажылдакчылары четкилей бергеннер.

Вокзалга, ССРЭ-де туруп турар дипломаттыг төлээ черлериниң баштыңнары, совет болгаш даштыкы журналистер база тургулаан.

Н. А. Булганин болгаш Н. С. Хрущев база өске-даа совет удуртукчулар вокзалдың улус турар черинге үнгүлеп келирге, ажылчы чоннарның аңаа тургулап турган хөй санныг төлээлекчилери оларга дидиитиг адыш часкап байыр чедиргеннер.

Н. А. Булганинга болгаш Н. С. Хрущевка үдекчилер орук сүүр менди-чаагай чоруурун күзээннер.

Дээди өөредилге черлеринге хүлээп алыышкынның чаа дүрүмнериниң дугайында

ССРЭ-ниң Дээди өөредилге министерствозу дээди өөредилге черлеринге 1957 чылда хүлээп алыышкынның дүрүмүн бадылаан. Бо дүрүмнерде чаа чүве чүл?— деп мындыг айтырыг-биле СЭТА-ның корреспондентизи дээди өөредилге министри Н. П. Елютинге барган.

Дээди өөредилге черлеринге хүлээп алыышкынның тургустунган практиказы улуг четпестерлиг болуп турарын министр чугаалаан. Амгы үеде дээди өөредилге черлеринге ортумак школаны чаа-ла дооскулаан, амыдыралчы дуржулга чок болгаш бүдүрүлгени билбес аныяк оолдар база кыстар кирип турар. Оон-биле чергелештир дээди школа бедик мергежилдиг тускай эртемниглерни белеткээр хүлээлгелиг, ынчангаш практиктиг болгаш амыдыралчы дуржулгалыг, эң-не белеткелдиг студентилерниң санын онза хынамчалыг шилип алыр хүлээлгелиг.

Оон-биле холбаштыр ССРЭ-ниң Дээди өөредилге министерствозу кирериниң экзаменнерин эки демдектерге дужаагаан, улус ажыл-агыйының болгаш культураның янзы-бүрү адырларында ажылдың ийи чылдан эвээш эвес практиктиг дуржулгалыг кижилерни бүдүрүлгеден чарып, дээди өөредилге черлеринге конкурстан дашкаар бирги ээлчегде киир санзары чаа дүрүмнерде көрдүнген. Оон-биле кады айыттынган чиңгелделер чүгле практиктиг ажылга болтарын эки илереткен аныяктарның дээре кезиинге нептеретинер. Совет Армияның болгаш флоттуң кезектеринден халашканнар. Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери ындыг эргелерни эдилээн турар.

Медальдыглар, а ол ышкаш тускай ортумак өөредилге черлериниң кончуг эки өөреникчилери эрткен чылдагы чурумнарга: алдын медаль-биле шаңнатканнар кирериниң экзаменнери чокка, а оон артканнары шилип алган тускай эртеминден хамааржыштыр бир эң чугула эртем талазы-биле экзаменнер-биле хүлээп алдынган турар. Ол экзамен чүгле эң улуг дээди өөредилге черлеринге дужаатынган турар, оларның даңзызын дээди өөредилге черлеринге кирерлерниң справочниинге чарлаар. Ындыг экзаменнерни дужааганнарның иштинден чүгле «экиден» куду эвес демдекти алганнарны киир санаан турар, а ортумак демдектер алганнарга ол азы өске дээди өөредилге черинге ниити чурум ёзугаар конкурска киржир эргени бээр.

Алдын медальдар-биле шаңнаткан болгаш ийи чылдан куду эвес практиктиг ажыл стажтыглар экзаменнер чокка билдириишкиннер киргениниң хире чергези-биле, а шак ындыг стажтыг, мөңгүн медальдар-биле шаңнатканнарны болгаш тускай ортумак өөредилге черлериниң кончуг эки өөреникчилерин кайы-бир эки демдектигде бир эртем талазы-биле кирериниң экзаменниг киир санаан турар. Бо экзаменнер стаж чок, медальдыгларга тургустунган дээди өөредилге черлеринге чорутунган турары билдингир.

Ажыл талазы-биле бүдүрүлге стажтыг аныяктарга болгаш Совет Армиядан база Шериг-Далай Флодундан халашкан кижилерге чиңгелделерни калбарткан чорук ортумак школаларны дооскан болгаш ажылдың бүдүрүлге стажы ам-даа чок салым чаяанныг совет аныяктарга дээди өөредилге черлеринче кирерин хаап каар дээни ол эвес. Ортумак школаларны чедиишкинниг дооскан аныяк оолдар болгаш кыстар дээди өөредилге черлеринге конкурстуң экзаменнери-биле база кирип болур аргалыг болурлар.

Экзаменнерге кирериниң болгаш дээди өөредилге черлеринге киир санаарының дугайында айтырыгны хүлээп алыышкын комиссиязының хуралдарынга коллегиалдыг шиитпирлээн турар.

1957 чылда дээди өөредилге черлеринге хүлээп алыышкынның чаа дүрүмнеринде боттуг өскерлиишкин болза, эртем бүрүзүнүң аайы-биле хүлээп алыышкын экзаменин комиссиялар, тодаргайлаарга ийиден эвээш эвес экзаменаторларның киржилгези-биле чорутткан турары болур. Ол болза, кирип турарларның билиглериниң эң-не шын объективтиг үнелиин хандырар болгаш хүлээп алыышкынны чорударынга кандыг-бир хажыдыышкындан чайладыр.

Дээди өөредилге черлеринге кирериниң экзаменнери ССРЭ-ниң Дээди өөредилге министерствозунда бадылаан программалар ёзугаар чорутунган турар, ол программалар сөөлгү үениң иштинде киирген өскерилгелер болгаш немелделер барымдаалаан ортумак школаларның программаларының хемчээлинге дүгжүп турар.

Аныяктарның болгаш студентилерниң Бүгү-делегей фестивалын Москвага эртирери-биле холбаштыр Москваның дээди өөредилге черлеринге кирериниң экзаменнериниң чорударының чаа хуусаалары доктаатынган: Москвада чурттап турарларга август 1-ден 15-ке чедир, а оон арткан киржикчилерге август 16-дан 29-ка чедир; Москваның дээди өөредилге черлеринге киир санаарын август 30—31-де чорудкан турар, кичээлдерниң эгелээри сентябрь 2-де. Өске хоорайларның дээди өөредилге черлериниң экзаменнерин август 1-ден 20-ге чедир чорудар, киир санаарын август 21-ден 25-ке чедир.

Дээди өөредилге черлеринге чаа хүлээп алыышкын болза, тускай эртемниглерни белеткээриниң шынарын улам ыңай бедидеринге бирги чергелиг ужур-дузалыг күрүнениң улуг чугула херээ болур деп министр түңнелинде чугаалаан. Дээди өөредилге черлери хүлээп алыышкынга эки белеткенир болгаш ону организастыг эртирер хүлээлгелиг.

(СЭТА).

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

БҮДҮРҮЛГЕДЕ КОММУНИСТЕРНИҢ МУРНАКЧЫ РОЛЮ

Сөөлгү отчёт-соңгулдалыг хуралдың сөзүгледе агды заводунуң партия эге организациязы СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин боттандырар талазы-биле бодунуң ажылын алгаш эде тургускан. Коммунистер бүдүрүлге планын долдур болгаш ажыр күүседиринче, үндүрүп турар продукцияның шынарын экижидеринге, идик аймааның талазы-биле ажылчы чоннарның негелделерин күүседиринче бүгү коллективти организастап турарлар.

Бо чылдың бирги кварталының бүдүрүлге планын 120 хуу күүседири-биле бедиткен хүлээлгени коллектив бодунга алган турган. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга алдар болдурган социалистиг чарышты ажылчыннар ортузунга калбартканының түңнелинде ол хүлээлге чедиишкинниг боттанып турар. Чижээ, завод бирги кварталдың бүдүрүлге планын ниитизи-биле 122 хуу, а 4 айның 129 хуу күүсеткен. Амгы үеде заводтуң ажылчыннары кылыр ажылдың нормазын долдур болгаш ажыр күүседип турарлар.

Заводтуң партия организациязы бүдүрүлгениң технологиязын сайзырангайжыдар өрги дериглерни чаа дериглелер, машиналар, механизмнер-биле солуурун, ажылчыннарның, ылангыя коммунистерниң ортузунга күш-ажылдың организастыг чорууң, күрүнениң сагыыга-чурумун бызыгаар айтырыгларны бодунуң хуралдарынга чугаалажып келген. Бо талазы-биле завод дериглелерни болгаш машиналарны эде тургускулап турар. Ол чорук бүдүрүлгениң технологтуг чорудулгазынга шуушутурулгалыг арганы херегзээрин, кидис идиктерни даараалаштырылгалыг арга-биле бүдүрерин хандырар.

Сапог кылыр цехтиң мастерлери бүдүрүлгениң амгы байдалдарында-даа продукцияның элээн хөй чаа хевирлерин шиңгээдип алганнар. Ында чылыг дүктүг алгы-биле доңарлап каан хром хол хаптарын, хром перчаткаларны, чолаачылар кедер хол хаптарын, чылыг дүктүг алгы-биле доңарлаан, хромдан кылган херээжен ботинкалар, уругларның тапочкаларын бүдүрүп турар. Бо чаа кылыгларны бүдүрерин шиңгээдип алган чорук чиг этти элээн камныг ажыглаарының аргазын хандырган.

Бүдүрүлгеге күш-ажылдың байдалдарын экижидер, сапог бүдүрүлгезиниң негелдезин хандырар чаа бажың тудар дугайында айтырыгны коммунистер бодунуң хуралынга бо чылдың эгезинде-ле чугаалажып көргеннер. Ол айтырыг болза, сапог кылыр цехтиң амгы бажыңының чогумчалыг ажылдаарынга таарымча чок болгазындан үнүп келген. Ол чаа бажыңны заводтуң чыыдырган акша-хөреңгизиниң күүсели-биле тударын дирекция чери төлевилээн. Амгы үеде тудугнуң материалдарын белеткеп база ук бажыңның төлевилелин бадылаар хемчеглерни дирекция чери ап турар.

Заводтуң коммунистери бүдүрүлгениң технологиязын сайзырангайжыдары дээш демисежипшаан, боттарының мурнакчы үлегер-чижээн массаларга көргүзүп турарлар. Область Совединиң депутаты, заводтуң дуржулгалыг ажылчыны эш Хүрекпен бүдүрүлгениң планын күүседир талазы-биле бедик көргүзүглерни үргүлчү чедип ап турар. Сапог кылыр хоочун ажылчын эш Ладанов ажыл нормазын 250 хуу чедир күүседип, бедик шынарлыг продукцияны үндүрерин хандырып келген. Ол бүдүрүлгеде И. Рощин ажыл планын күүседир талазы-биле бедик көргүзүглерни база-ла чедип ап турар. Эш Рощин партия организациязының эң шыырак агитатору, коллективтиң иштинде ону аажок хүндүлеп турар. Кызыл хоорай Совединиң депутады, столяр эш Сунзуй бүдүрүлгеге элээн хөй рационализаторжу саналдарын киирген, олар хүлээп алдынган болгаш ажыктыг түңнелдерни берип турар.

Ынчангаш бүдүрүлгениң коммунистериниң хөй кезии боттарының чижектери-биле ажылчыннарга дириг үлегер болуп, массаның иштинге партияның авангардылыг ролюн эки боттандырып турарлар.

Ындыг болза-даа партия организациязының ажылында четпестерниң ам-даа барын айтыры чугула. Ылангыя хөй-ниитиниң организацияларының ажылынга партийжи удуртулга четпес боттаныл келген. Коллективте хана солуннуң үнүп турары доктаамал эвес, мурнакчыларның дуржулгазы оон арыннарында эвээш чырытынып, четпестерни илереткен шүгүмчүлелдиг материалдар калбарбайн турар. Партияның иштиги ажылында ындыг четпестерни дарый чайладып, коллективте комсомолдуң, профэвилелиниң база хана солуннуң ажылын экижидеринче боттуг хемчеглерни алыры чугула.

Коллективтиң иштинге партияның политиктиг-кижизидилгелиг болгаш агитас-массалыг ажылын калбартып тургаш, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга күш-ажыл талазы-биле чедиишкинниг ужуражырынче, заводтуң чыл планын декабрь 20-де долдур күүседиринче ажылчын массаларны улам-на сырый организастаары агды заводунуң партия организациязының, оон тус-тус коммунистерниң соңгаарлатынмас сорулгазы болуп турар.

В. ЕРМОЛАЕВ,
Агды заводунуң партия эге организациязының секретары.

Улуг Октябрьның 40 чыл оюнга алдар кылдыр

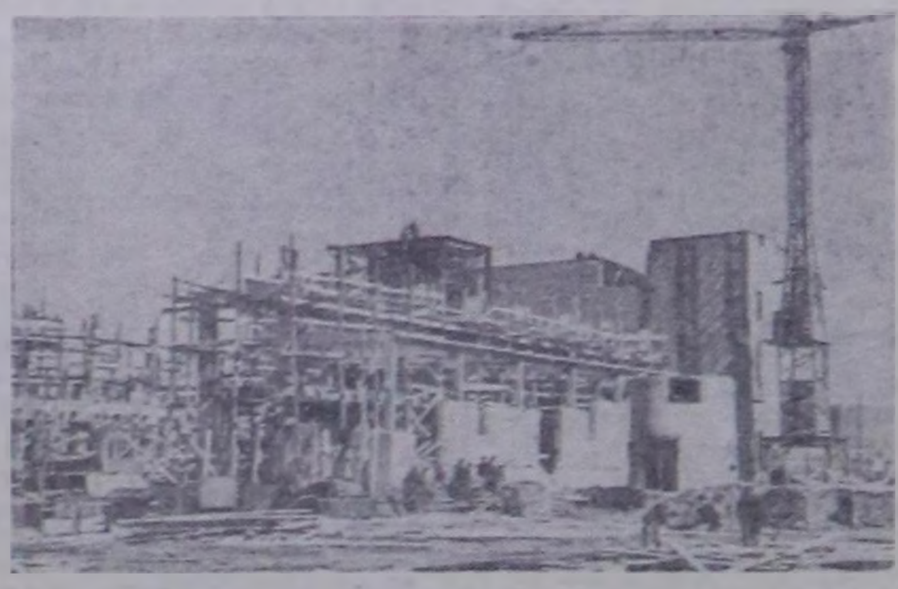

Кызылда 5 муң киловатт күштүг паратурбиналыг электростанцияны тудуп турар.
Оон бирги ээлчээ Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнда ажыглаалга киирер. Чаа электростанция хоорайның үлетпүр черлерин болгаш чурттакчы чонун электроэнергия талазы-биле хереглелин хандырар.
Чурукта: Кызыл хоорайда электростанцияның тудуушкуну.
Фото **Ю. Бармининиң.** СЭТА фотохроникказы.

КОЛХОЗ ТУДУУНДА

Тудуг планын күүседир дээш

Бай-Тайга районнуң «Тиилелге» колхозунуң тудуг бригадазы Улуг Октябрьның 40 чыл оюнуң байырлалынга чедиишкинниг ужуражыр дээш тудуг ажылын эртген чылдардан ыракта эки организастап турар.

Колхоз бо чылын 37 чурттаар бажыңнарын болгаш өске-даа элээн хөй тудугларны кылырын планнаан. Бригадада бызыгаан бүгү тудугжуларны 8 звено кылдыр үскен, оларның бирээзинде-ле 4 кижи ажылдап турар. Ам 18 бажыңның кол тудуун дооскаш, ажиктерин, соңга чаактарын, шалаларын болгаш кладовкаларын кылып турар. Оларның иштинде 3 бажыңны ажыглаалга киирген. Звенолардан коммунист Н. Сайын-оолдуң болгаш С. Аптының, Х. Бадыг-оол оларның удурткан звенолары мурнакчы болуп, звенолар аразында шилчиир тукту чедип ап турар.

Ийи хову турлаанда 5 өрээлдиг бир-бир барактарны болгаш 2 чурттаар бажыңнарын тудуп дооскан. Саамчыр деп черде муң баш хой кирер улуг кажааны колхозтуң сураглыг хойжузу С. Бандан тудуп турар. Биче-Саамчырда 500 хой кирер кажааның тудуу доозулган. Тудуг бригадазының чазаныр черинде рамаларны, ажык, соңга чаактарын шевер чазаныкчылар белеткеп турар. Оларның аразында чазаныкчылар О. Бызан, С. Дамба олар хүн нормазын 125—270 хуу чедир күүседип, кончуг идепкейлиг ажылдап турар.

Тудугларның дилиг материалдары-биле колхозтуң пилорамазы үзүктел чок хандырып турар апарган. Ында ажылдап турар Сенди, Каваа олар хүнде 7 кубометр материалды дилдирер тургаш, 13—14 кубометр чедирип турар. Ыяш чүдүрүкчүзү Оолактың, чолаачы Үрүлениң ыяш сөөртүлгезинге кызымаккай ажылдап турарын демдеглезе чогуур.

Бригадир эш Бакчаптың удуртулгазы-биле 14 херээженнер түүйбү, саман бүдүрүлгезинде ажылдап турарлар. Ол ышкаш колхоз бо чылын чугай өртедир ажылды база чорудуп турар.

М. КЫЗЫЛ-ООЛ.

Элээн хөй тудуглар кылдынып турар

Барыын-Хемчик районнуң «Ленин оруу» колхозунуң тудуг ажылы эртken чылдарнындан дээре чоруп турар. Октябрьның 40 чыл оюнуң улуг байырлалынга телептиг ужуражыр дээш тудугжулар социалистиг хүлээлгелерин алгышаан, оон күүселдези дээш күженишкиниг ажылдап турар.

Коммунист С. Сүрүн удурткан тудуг бригадазы бо чылын 65 чурттаар бажыңнарын тудар планныг, майның бирги чартыынга чедир 34 бажыңны туткан, оон иштинден 19 бажыңнарны кладовкалары, крышалары оон-даа өске чүүлдери-биле бүрүн четчелеп кылган. 195 хавaa кирер чаңгыс аай хевирлиг кажааның тудуу доостур четкен.

Барлык ховузунда бирги хову бригадазының турлаанда нити чурттаар бажыны, столовая, чунар бажың база туттунган. Тудугжулар ийиги сүт-бараан фермазында 100 бызаа кирер чаңгыс аай хевирлиг кажааны туткаш ажыглаалда киирген, шаар малдың кол одар чери болгаш турлаа—Бара-Хаяда байызынгадаа 400 баш хой кирер бодуун 2 кажааны тудуп дооскан. Тудуг бригадазы чаа магазинниң бажыңның ханазын дооскан, эртken чылда шала кылдынган 6 чурттаар бажыңнарын бүрүн туткаш ажыглаалда киирип турар.

Пилорама доктаамал ажылдап, хөй мандыларны дилип, оон-биле тудугларны үзүктел чокка хандырып турар. Комсомолчу Кызыл-оолдуң база Доржунуң болгаш Самбуунуң удурткан тудуг звенолары эки ажылдааннар. Чазаныкчы Сагаан-оол бүдүрер ажыл нормазын хүн бүрүде 150—160 хуу күүседип келген. Чолаачы Доржат ыяш сөөртүлгезинге кызымак ажылдаан. Тудугжулар Октябрьның 40 чыл оюнга чедир бүгү тудугларны кылып доозарынче улуг кичээнгейин угландырган.

О. САМБУУ.

Аныяк тускай эртемниглер

Бо чылын Москваның Ленин ордениг Тимирязев аттыг кодээ ажыл-агый Академиязының доозукчулары Тывада кээп турар. Ол дээрге Тываның кодээ ажыл-агыйының экономиктиг тургузуунга чаа болуушкун, тыва аныяктардан Тимирязев аттыг Академияның бирги доозукчулары болур.

Чулажык Делгишпей Академияның зоотехник факультедин кончуг эки демдектер-биле дооскаш, эртемден зоотехник деп дипломну алган. Бистиң областың кодээ ажыл-агый өөредилгеге болгаш облкүүсконга келгеш, кайы-бир колхозче ажылдап чорударын ол дилээн. Эш Чулажыктың ол дилээн ёзугаар ону Улуг-Хем районнуң Киров аттыг колхозка зоотехниктээри-биле чорудкан.

Академияның агрономия болгаш зоотехник факультеттериниң студентилери эштер Ёнзак, Данзырын олар бо чылдың июнь 12-де эң сөөлгү экзаменнерин дужаарлар.

Моон соңгаар Тимирязев Академиязын дыка хөй аныяк тыва оолдар, кыстар чылдын-на доозуп келирлер. 1958 чылда Академияны он ажыг тыва оолдар, кыстар доозарлар.

Т. КЫЗЫЛ-ООЛ.

ОБЛАСТЫН МАЛЧЫННАРЫНДА

Хой кыргылдазын массалыг эгелээн

Частың кыска доңады чазылган соонда-на хой кыргылдазын областың колхозтары массалыг эгелээн. Чаа-Хөл районнуң машина-трактор станциязы бирээзи-ле 12 хачылардыг 6 агрегаттарны белеткеп чорудкан, олар амгы үеде хамааржыкан колхозтарынга барып ажылдап кирипкен.

Сталин аттыг колхозта 2 агрегаттардан аңгыда хол хачылардыг 53 кижи, «Тиилелгеде» 1 агрегат, 39 кижи, Ленин аттыг колхозта 1 агрегаттан аңгыда 46 кижи хол хачылардыг, Молотов аттыг колхозта 2 агрегат, 65 кижи ажылдап турар. Кыргылда пунктуларында ажылдың организастыы эки, күш улам-на немежип турар.

Районнуң колхозтары хой кыргылдазын дүргедетпишаан, күрүнеге дүк дужаалдазын база организастап эгелей берген. Баштайгы хүннерде кыргыттынган дүктен Сталин аттыг, Ленин аттыг, «Тиилелге» колхозтардан 3500 килограмм дүк дужаатынган. Белеткел черлеринде хүлээп алыышкыннар түлүктеп турар.

Т. НАЙМЫТ-ООЛ.

* * *

Таңды районнуң Сталин аттыг колхозунда Бай-Хаак МТС-тен 2 агрегаттар ажылдап турар. Оон ыңай колхозчу херээженнерден хол хачылардыг 58 кижи бар. Бо хүннерге чедир 2149 хойнуң дүгү ажаап алдынган. Хой бүрүзүнден дүктүң ортумак хемчээли 1,8 кг, а эрттерден 2,2 кг болуп турар.

Колхоз баштаар чери кыргылда пунктуларын дерип белеткээни көрүштүг, бүгү талазы-биле таарымчалыг болуп турар. Аңаа сөөлгү хүннерде делегей байдалының дугайында лекцияларны 2 катап чорудкан, ында бызаңгылаан агитаторлар беседаларны, солун номчулгазын доктаамал чорудуп турар.

Кыргылданы дүргедедир чорук малды чогуур өйүнде чайлагладырын хандырар, ол ышкаш күрүнеге дүк дужаарын база дүргедедир. Сталин аттыг колхоз чүгле сөөлгү беш хүннер иштинде безин белеткел пунктуларында 2470 килограмм ажыг дүктү дужааган.

С. ТАНЗЫН-ООЛ.

* * *

Улуг-Хем районда Киров аттыг колхозтуң малчыннары хой кыргылдазын организастыг чорудуп турар. Ажылдың баштайгы беш хүнеринде 1900 хойну кыргаан, оон 2437 кг дүк ажаап алдынган.

Кыргылда пунктузунда күш-ажылдың организастыы багай эвес тургустунган. Чамдыктары хойну туткаш хүлүп бээр, өскелери кыргып турар, а чамдыктары дүктү кургадып, арыглап, сортулап турар. Ажылдың бүдүмчүрү, эки [illegible] дээш социалистиг чарыш кижи бүрүзүн улам сорук киирип турар.

Д. ДОНГАК.

Малдың чайгы одарладыышкыны эгелээн

Каа-Хем районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозта нииттиниң малының чайгы одарладыышкыны эгелээн.

Мыйыстыг бода малды 5 кезек кодан кылдыр үскен. Малды семиртилгеже үндүрер мурнунда мал бүрүзүн тус-тузунда деңзилээн.

Күрүнеге дужаар эът планынга киирер 70 баш шарыжыктарны инекчи Аланцыга хүлээткен, оларның баш бүрүзүнүң ортумак деңзизи 210 килограмм болган. Аланды каларган шарыларын ортумактан өрү деңгилделиг кылдыр семиртирин хүлээнген. Ол ышкаш хөй малды база тус-тузунда деңзилээш, үзүп одарлаткан.

Г. КИИМЕЙ.

М а л ч ы н н а р д а

Эрзин районнуң «Коммунизмче оруу» кодээ ажыл-агый артелиниң малчыннары мал оолдаашкынын чедиишкинниг чорудуп, малдың чаш төлүн менди доруктурган.

Хойжулардан Чигжит 340 хойнуң 345 хураганын, Сагаачы 339 хойнуң 350 хураганын, Ванчыт 316 өшкүнүң 319 анайын менди камгалап алган.

Малчын Чоксумнуң удуртулгазы-биле малчыннар кыштагларда чаа кажааларны тудуп турар. Олар чоокта чаа 400 баш хой кирер улуг кажааны тудуп дооскан. Аңаа малчыннар Чигжит, Адыя, Банчын болгаш тудугжулар Ликтип, Буния олар кызымак ажылдаан.

Район төвүнүң ажылчын, албан-хаакчылары боттарының инициативазы-биле 600 баш хой кирер кажааны туткаш, колхозка хүлээдип берген. Ол ажылга Сергей, Ярип, Седип, Сакты-Сюрюн, Садыр-оол олар эки ажылдаан.

Ам малчыннар Дагылдының Сарыг-Тейде 400 баш хой кирер улуг кажааны тудуп эгелээн. Олар ону кыска хуусаада күүседир дээш кызымак ажылдап турар.

К. НУРЗАТ.

Малдың продуктулуун бедидер дээш

Тере-Хөлдүң девискээри хой ажылын хөгжүдеринге таарымчалыг. Чайын аңаа кандаашкын, күштүг чаъс-боран болбайн, кыжын соок чок, хар чуга болуп турар. Балыктыгның үстүү талазында дагдар барык-ла кыш санында кара кыштаар. Ол дээрге, делгем хой одарлыг чер. Хойжулар чайын Тарыс, Үстүү-Балыктыг, Шивилиг, Чекпе деп черлерге хойларны одарладып семиртир.

Артель хойнуң уксаазын экижидер, продуктулуун бедидер дээш хемчеглерни ап турар. Каракуль кошкарлар-биле эдериштирген хойлардан 1956 чылда төрүттүнген 84 хайнак хураганнар шупту менди доруккан. Хойжулар эртken чылын 851 хойларны цыгай уксаалыг кошкарларның үрези-биле тарып боозаткан, оон иштинден төрүттүнген 450 цыгай хайнак хураган чаңгыс-даа хорамча чокка алдынган. Хайнак хураганнар тус черниң хойларының хураганнарындан ылгалып, бызыг, улуг чаагай, дүкүр болуп турар.

Хойжулар болгаш мал ажылының тускай эртемниглери колхозтуң бүгү кыс хойларын 2 чыл дургузунда каракуль, цыгай, меринос кошкарлар-биле хайнакташтырып эдериштирген турарын чедип алыр. Хойжулар Долгар, Амыртаа болгаш оон-даа өскелер төрүттүнген хайнак хураганнарны менди доруктуруп турар.

Колхоз келир күзүн 2000 баш хойну тарып боозадыр, аңаа белеткелди баш бурунгаар чорудар. Артель эртken чылын хой ажылындан 180 муң рубль алган болгаш 1957 чылда 290 муң рубль оруулганы киирип, мурнуку чылдардаазындан хөй дүктү хой бүрүзүнден кыргып алыр. Хойларның одарладыышкынының эки организастаары, оон-биле чергелештир хойга четчир санныг сигенни, чылыг, чырык кургаг кажааларны белеткээри онза чугула негелделиг турар.

Н. ХЕРЕЛ.

Чайлаг-Алаак фермазында

Чаа-Хөл районнуң Чайлаг-Алаакта сүт-бараан фермазының 14 саанчылары 124 инектерни саап турар. Олар май ай иштинде 33 муң 389 килограмм сүттү сааган.

Саанчыларның иштинде мурнакчы саанчылар хөй. Чижээ, Довукай инек бүрүзүнден 509 килограмм сүттү, Данзынмаа 488 килограммны, Банчыыр-оол 424 килограммны сааган.

А. ДОРЖУКАЙ.

Номчукчуларның биске бижип турары

ЧӨӨН-ХЕМЧИК. «Большевик» колхозта библиотека эргелекчизи комсомолчу Анай номчукчулар конференцияларын эрттирип, парлалганың ужур-дузазының дугайында солун чугаалажыышкыннарны чорудуп турар. Анай фермаларга, бригадаларга, ырак одарларда малчыннарга номнарны чедирип, колхозчуларга номчулгаларны, беседаларны кылып берип турар. Чоокта чаа Дөргүн, Даштыг-Тей фермаларының ажылдакчыларынга араганың хоразының дугайында беседа кылып берген.

К. САРЫГ-ООЛ.

ӨВҮР. «Кызыл туг» колхозтуң колхозчузу О. Сарыг 1952 чылдан бээр колхозчуларның чагыгларын, чагаа-бижиктерин чедирип келген. Колхозчуларның ниити чагылгазы 250 ажыг. Сарыг ам чылдың ийиги чартыында парлалга чагылгазының талазы-биле тайылбырны чорудуп, бижидилгени чорудa берген.

С. ОЧУР.

КЫЗЫЛ ХООРАЙ. Автомашина школазында 100 ажыг кижи өөренип турар. Олар удавас күрүне шылгалдазы тудар. Курсантылар «ЗИС-150», «ГАЗ-51», «ЗИС-5», «МАЗ—200» маркалыг машиналарның тургузуун, ажылдаарын болгаш техниктиг ажаалдазын өөренип турарлар. Школада эки өөредилгелиг курсантылар хөй.

Х. БАРААН.

ЧАА-ХӨЛ. Ленин аттыг колхозтуң өшкү кадарчызы Саңгаажап 309 баш төрүүр өшкүлер кадарып турар. Бо чылын 100 баш өшкү бүрүзүнден 115 анай алырын хүлээнгеш, төрүүр бүгү өшкүзүнден 399 анайны алган, менди өстүрүп турар.

К. ДОРЖУ.

СҮМЕ

БИЖИК БӨЛГҮМҮН БАШКЫЛААРЫ

Кандыг-бир чылдагааннар-биле амдыгаа чедир бижикти өөренип ап шыдаваан, бижик билбес улуг назылыг кижилерни бүрүнү-биле кыска хуусаада бижикке өөредириниң ниитиниң хемчеглерин улус өөредилгезиниң органнары хөй-ниитиниң организациялары-биле кады ап турар.

Амгы үеде бижик билбестерниң өөредилгезин кургулайында-ла хөй-ниитиниң калбак киржилгези-биле чедиишкинниг чорудуп турар. Бижик билбестерни бижикке өөрединиге культармейжилер болгаш хөй-ниитичи методистер болуп ажылдап турар мурнакчы кижилер хөй. Дыка хөй (школалар башкыларын киирбеске) бедик эртем-билиглиг ажылчыннар болгаш колхозчулар, эмчилер, агрономнар база библиотекалар эргелекчилери, номчулга бажыңнарының, клубтарның хөй санныг ажылдакчылары, ниизы-бүрү өөредилге черлериниң студентилери, школаларның үстүкү класстарының өөреникчилери дээш өске-даа мергежилдиг кижилер башкылап турарлар. Ындыг башкыларга башкылаарының арга-мергежилиниң талазы-биле боттуг дуза негеттиниг турары билдингир.

Улус өөредилгезиниң органнары районнуң педогогика кабинеттери-биле кады оларга методиктиг дузаларны доктаамал көргүзерде хөй-ниитичи методистерге бижик билбестерни өөредириниң эки арга-дуржулгаларын шыырак билир мурнакчы школалар башкыларын, школалар удуртукчуларын, улус өөредилге органнарының ажылдакчыларын идепкейлиг киириштирип, хаара тудар ужурлуг. Ындыг методистер боттарынга бызыгаан хөй-ниитичи культармейжилер-биле үргүлчү (неделяда бирээден эвээш эвес) таныштылгалыг тайылбырларны эрттирер. Ол таныштылгалыг тайылбырга дараазында айтырыгларны киирип болур.

Улуг улустарны бижикке өөредириниң онза байдалдары: улуг улусту бижикке өөредири, школага уругларны өөредириниден мырыңай ылгалдыг болур. Ынчаарга улуг кижилер болза, амыдыралдың оруун көрүп, чурттап эрттип келген болгаш билиг-медерел сайзыралынын-даа, назы-хар байдалынын-даа талазы-биле ылгалдыг аңгы-аңгы кижилер болур.

Өөренир кижилерниң билии-биле баш бурунгаар эки таныжып, оларның билииниң талазы-биле бөлүктерге хуваары чугула. Бижик билбестерни бижикке өөредириниң талазы-биле методиктиг айтыышкыннар болгаш өөредилге номнары программа-биле кичээнгейлиг таныжар.

Төрээн дыл, сан кичээлдерин эрттирериниң календарлыг (хүн бүрүде) планын тургузуп, сайгаржыр. Кичээлдер эрттирериниң пландарын үргүлчү тургузар. Методист болза, культармейжиниң кичээлинге олуржупкаш, оон эрттирген кичээлдериниң дугайында долу анализти кылыр болгаш чедер, четпес талаларын тайылбырлап бээр. Кичээлдерни эрттирериниң талазы-биле культармейжилерниң аразынга дуржулгалар солчулгазын чорудар.

Бижик өөредилгезиниң программазын доосканнарга хыналданың түңнел шылгалдазын эрттирер. Шылгалданың түңнелинде бижик билбестерниң күрзүн доосканнарын бижикти биче билирлериниң бөлүүнче киирер. Оон ыңай оларның ат, фамилияларын болгаш билиглериниң дугайында демдектери салдынгылаан протоколду, азы актыга 2—3 башкылар (культармейжи, школа удуртукчузу азы районнуң төлээзи) аттарын салган турар. Тургускан протоколду азы актыны районнуң (хоорайның) улус өөредилге килдизинге чорудар. Оон соонда бөлгүмнүң программазын доосkan кижиге чогуур шынзыдыгланы районодан тыпсыр. Ол ышкаш чер-чер Советтеринде бижик билбестерниң данзызынга олар өөредилгени доосkan, доосшааныңын талазы-биле демдеглелди кылыр.

Шылгалдаларның хыналда ажылдарының талазы-биле төрээн дылга диктант бижилер чижекти мынчаар кылып ап болур:

ДИКТАНТ

Төрээн чуртунга ыңак бол. Ону камгала. Бистиң хоорайларывыс чараш. Бистиң суурларывыс шыдалдыг, бай. Бистиң Төрээн чуртувустуң найысылалы — Москва, Бүгү чон ол хоорайга ыңактар. (Найысылалы деп сөстү доскага бижип бээр).

Оон өске база бир чижек.

ЧАС

Час келген. Дээр аяс. Хүн хурту уламн. Дамырак сут шылыраан. Балык чемнээн. Куштар ырлажыканнар. Куштар уя туткан. Улустар ногаа тараанар. (Ногаа деп сөстү доскага бижип бээр).

Бижик билбестерниң өөредилгезин мындыг янзылыг доостуруп, үстүнде айытканы ышкаш хыналда ажылдарының шылгалдазын чорудар деп чүвениң культармейжилер билген турар ужурлуг. Мындыг чижектерни методист чаа башкылап турарларга ылавыла таныштырган турар.

Бажан хөй-ниитиниң методиги боду бижик билбестерниң бөлүүн башкылап турар болза, ынчан ол бодунуң кичээлдеринге чаа ажылдап чоруур культармейжилерни үргүлчү олуруштуруп, номчуурунуң, бижииниң болгаш санажылгазының чанчылдарынга бижик билбестерни канчаалдыр бижикке өөредирин оларга херек кырынга көргүзер.

Аргалыг болза чаа ажылдап турар хөй-ниитичи культармейжилерниң семинарын чогуур өйүнде чыыдырып, оларның тус-тузунда кичээлдерин кандыг янзылыг эрттирип турарын, кандыг-кандыг частырыгларны болдуруп турарын чугаалажыр. Бот-боттарының аразында дуржулгаларын солчур. Манза методистер кеңзи рольду ойнаар ужурлуг.

Чоннуң иштинге бижик билбес чорукту узуткаарынга районнарның педогогика кабинеттериниң идепкейлиг киржилгези улуг рольду ойнаар. Ол албан черлери культармейжилерге хүн бүрүнүң эргежок чугула практиктиг дузаларын чедирип турар. Методистерге методиктиг удурткалганы бээрлер. Педкабинеттерге чижек календарлыг планнарны болгаш кичээлдерни канчаалдыр чорударының пландарын, конспектилерин кичээлдерге херегләэр көргүзүглер материалдарын доктаамал кылып, баш бурунгаар ыяк белеткээн турар. Кабинет айда бир-даа катап болза, методистерниң тускай семинарларын эрттирер ужурлуг. Аңаа чоокку үеде чорудар ажылдарының тодаргай пландарын дугуржуп чугаалажыр.

С. НОРБУ,
облононуң инспектору.

ХЕРЕГЛЕЛ-ХАНДЫРЫЛГА ТЕМАЗЫНГА

Комиссионнуг садыгны бүгү хемчеглер-биле калбартыр

Комиссионнуг садыг болза, колхозчу суур-биле хоорайның аразында ажыл-агыйжы харылзааларның бирээзи, хоорайларның болгаш ажылчын суурларның чурттакчы чонунуң кедээ ажыл-агый продуктуларынга херегледерин долу хемчээлдиг хандырарынга немелде салыышкын болуп турар.

Колхозтарның, колхозчуларның артыкшылдыг продуктуларын колхоз рыногунга сайгарарынга эвээш эвес колхозчулар болгаш транспорт, чарлыгып турар. Ол чардыгыышкынны болдурбас ийикпе, азы эвээжедир талаэде, комиссионнуг садыгны нептередири эргежок чугула.

Комиссионнуг садыг — колхозтарның болгаш колхозчуларның артыкшылдыг продуктуларын херегел кооперациязының садыг четкилери хүлээп алгаш, хоорайларның болгаш ажылчын суурларның чурттакчыларынга сайгарып садыглаары болур. Ук продуктуларны сайгарып садыглаарынга үнүрген чарыгдалдарының шүүделинге садыг четкилери саткан продуктуларының 10 хуузун алыр.

Комиссионнуг садыглар болза, колхозтарның болгаш колхозчуларның шүүделин дыка чиигедир, ынчангаш колхозтарга база колхозчуларга дыка ажыктыг болуп турар. Комиссионнуг ындыг садыгларның дугайында, оларны бүгү хемчеглер-биле калбартыр дугайында ажылчы чоннарның ортузунга тайылбыр-массалыг ажылды чорудары эргежок чугула.

Херегел кооперациязының организациялары комиссионнуг садыгларга дириг малдарны, эьтти, азырал куштарны (дагаа, кас, өдүрек оон-даа өске), балык эьдин, чүурганы, сүт болгаш сүт продуктуларын, картофельди, ногаа аймаан, ары чигирин, кат чимистерни болгаш өске-даа продуктуларны рынокта күштүг болуп турар ниити өртектерниң деңи-биле колхозтарның болгаш колхозчуларның доктаатканын ёзугаар хүлээп алыр.

Хүлээп ап, хүлээдип берип турар үеде бир талазындан херегел кооперациязының организациялары, өске талазындан колхоз (азы колхозчу) комиссионнуг керээни чарар, хүлээдип болгаш хүлээп ап турар продуктуларның саны, хевирлери, дужаар хуусаалары, садар өртээ болгаш аразында санажып алырының чурумнарын аңаа тодаргай айтыр ужурлуг.

Продуктуларны болгаш өске-даа чүүлдерни дужааган колхозтарның (азы колхозчуларның) күзелин ёзугаар ук бараанмарның өртээн дораан-на туда акша-биле азы оларның банкыда агар санынга шилчидилге-биле төлеп берип болур.

Комиссионнуг садыглар колхозтарның болгаш колхозчуларның артыкшылдыг продуктуларын сайгарып садыглаар дээш үнүрген чарыгдалдарын дуглаарынга тускай хууну саткан продуктуларның болгаш өске-даа бараанмарның өртээнден алыр.

Садып алыкчыларны эъш-чем продуктулары-биле долу хандырарынга болгаш колхозтарның база колхозчуларның орулгаларын көвүдедиринге улуг рольду ойнаар ужурлуг комиссионнуг садыгны бистиң областа 1956 чылдан эгелеп организастаза-даа, ук садыгны экижидер дугайында сагыш салыышкынның кошкаан демдеглээр херек. Чижээ, областың хереглекчилер ниитилелиниң эвилелиниң ниитизи-биле 1956 чылда 4 миллион рубль түңнүг бараанмарны комиссионнуг садыгга хүлээп алгаш, саарар планныг тургаш, чүгле 631 муң рубль түңге саарып, планын чүгле 15,8 хуу күүсеткен. Комиссионнуг садыгны эки организастаарынга эңне таарымчалыг районнар: Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Бии-Хем, а ол ышкаш Кызыл хоорай болуп турар. А херек кырында комиссионнуг садыг бо черлерде дыка багай организастатынган.

Кызыл горпозу (даргазы эш Кожевин) 1956 чылда 2500 муң рубль өртектиг продуктуларны болгаш өске-даа чүүлдерни комиссионнуг садыгга сайгарар планын чүгле 608 муң рубль түңнүг. Улуг-Хем райпозу (даргазы эш Бомбуй) 400 муң рубль планын 12 муң рубль түңнүг кылдыр күүсеткеннер. Комиссионнуг садыгның ужур-дузазын чамдык райполарның болгаш горпонуң талазындан чедир үнелевейн келгенин үстүнде фактылар херечилеп турар. Комиссионнуг садыгларның шөлүг хогжүвейн турарының бир кол чылдагааны чүдел дизе, колхозтарга болгаш колхозчуларның ортузунга тайылбыр-массалыг болгаш организастыг ажылдарны дыка четпес чорудуп турарында. Чижээ, Кызыл хоорайның хереглекчилер ниитилелиниң комиссионнуг магазининиң эргелекчизи эш Воробьёв хоорай чоогунда колхозтар-биле 1956 чылдың дургузунда чаңгыс-даа керээни чарбаан. Ук магазинниң эргелекчизи эш Воробьёв бир эвес колхозтарга барган тайылбыр болгаш организакчы ажылдарны чорутткан болза, хоорайның ажылчы чоннарынга чугула херектиг продуктулар база өске-даа бараанмар ол садыгга арбын турар ийик.

Ажылчы чоннарның херегледерин хандырарынга комиссионнуг садыгның ужур-дузазын СЭКП ТК-ның секретары эш Беляев РСФСР-ниң хереглекчилер ниитилелиниң эвилелиниң чөөкта чаа болуп эрткен хуралынга чугулалап демдеглээн болгаш комиссионнуг садыгны моон соңгаар бүгү хемчеглер-биле калбартырынче херегел кооперациязының бүгү ажылдакчыларының кичээнгейин угландырган.

Комиссионнуг садыгларны калбартырынче кичээнгейни күштелдирери хоорайның болгаш районнарның хереглекчилер ниитилелдериниң баштаар черлеринден негетинип турар.

В. ЧУЧУН,
областың херегглекчилер ниитилелиниң план болгаш саң-хөө килдизиниң экономизи.

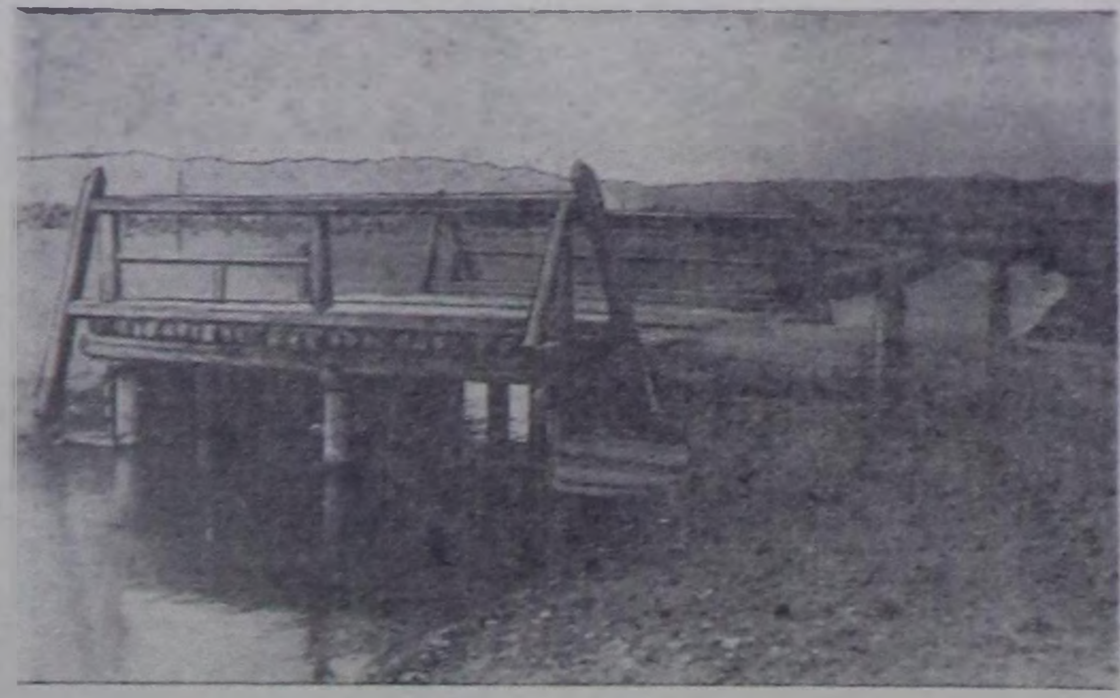

Чурукта: Тес-Хемниң суггарылга бугазы. Фото С. Феоктистовтуу.

Колхоз рыногун сайзырадыр

Чадаана хоорайга сөөлгү чылдарда колхоз рыногу элээн калбарып өзүп орган. Ону улам чаагайжыды тудуп калбартырынга хөй түңнүг акша-хөреңгилер көрдүнүп, аңаа элээн ажылдар кылдынган. Районнуң кедээ ажыл-агый артельдери, чурттакчылары боттарының артыкшылдыг продуктуларын рынокка эккээп садып, хоорайның чурттакчыларын кедээ ажыл-агый продуктулары-биле хандырып турган. «Искра», «Коммунизмче орук» колхозтар продуктулар садыглаар ларёктарны рынокка ажыдып, артыкшылдыг продуктуларын сөөлгү үш-дөрт чылдар дургузунда аңаа садыглап турганнар.

Колхоз рыногун улам сайзырадырының улуу, харын рыногту дүжүрген турган. Колхоз рыногу турган шөлдү хоорай Совединиң күүскомунуң шиитпирлери-биле өске сорулгаже шилчиткен. 1956 чылдың күзүнүнден бээр хоорайда колхоз рыногу чок болган. Колхоз рыногунга шөл шилип алыр дугайында хоорай Совединиң күүскомунга хөй боданыышкын төрүттүнген турза-даа, рынок шөлүнге эптиг чер мынчага тывылбаан. Рынок шөлүнге чер «шиичилеп» тывар талазы-биле хоорай Совединиң күүсекчи комитединиң даргазы турган Клушин эки мергежил, сагыыгыр тыптынып чадаан. «Часкан-дыр бис, хайыраан рынок шөлүн оскунуп, аңаа кылдынган тудугларны үрээнивис тонна буруу-дур, рынок шөлү тыптыры бергедээн-дир» деп бодал хооркүүскомга төрүттүнген.

Хоорайның ам топ шөлү кылдыр хуулган, колхоз рыногу турган шөлдү чаагайжыы тударынга мурнунда чылдарда дыка хөй акша-хөреңги үнген. Ындыгы эрткен чылын аңаа 15 муң рубль кордүнген. Ол хөреңгини ынчан хоорай Совединиң күүскомунуң даргазы турган Клушин, коммунал хандырылга болгаш тудуг конторазының начальниги турган Алексеев өске сорулгаларга чарыгдап тотчеглээннер. Оларның ол кадык эвес байдалын Чөөн-Хемчик район Совединиң күүскому аңаа-ла эрттирип каан.

Хоорайда колхоз рыногунуң чогу кынын ы үеде Чадаана хооркүүскомну ындыгла дүүретпейн турган. Боттарынга артыкшылдыг продуктуларны колхозтар, колхозчулар болгаш хоорайның чурттакчылары кудумчуларда, садыг-магазин чоогу азыг-будуннарда, хоорайда эъш-чем продуктулар садыгларының чанында садып турар. Колхозчуларның рынок шөлүнге турган ларёктары ам чок. «Искра» колхозтуң ларёгу, райпоже шилчээн. «Коммунизмче орук» колхозтуу хагдынган.

Колхоз рыногунуң шөлү ам Брестьянская кудумчузунда тараа белеткел пунктузунуң чанында тургустунган. Ында бар дериилге дээрге узуну 6 метр хире дөрт маңзы кошкан, тургузуп каан чаңгыс стол, оон өске чүү-даа чок.

Бир эвес ол шөлдүн девискээрин алгыдып тургаш, эки дерир болза, рынок шөлү болуп болур. 1956 чылдың күзүнүнден бээр шудургу хемчеглерни алган болза, рынок шөлү четче эвес болза-даа элээн деритинген турар ийик. Бо чылын ол рынок шөлүн чаагайжыдыр кылырынга 10 муң рубль кордүнген. Ажыл-ниити ёзу-биле көрүп, рынок шөлүн дүрген сайзырадып дериирипче сагыш салган болза, чамдык чүүлдер кылдынып болур турган. Хоорай Совединиң күүскомунуң даргазынга Радыгинниң ажылдаанындан бээр ийи ажыг айлар эртсе-даа, рынок шөлүн чаагайжыдар талазы-биле ажыл кылбаан. Колхоз рыногун сайзырадыр дугайында хоорай Совединиң сессияларынга депутаттарның саналдарын боттандырарынче боттуг хемчеглер алынмайн турар.

М. СЕВЕН.

Кызымак хойжу

Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң хойжузу эш Хүртең-оол ниитиниң мал ажылын хөгжүдери дээш кызымак ажылдап турар. Бодунуң ажаап турар хоюнга кыжын чидиртир, четчир сигенни ол белеткээр деп турар. Эрткен чылын хойжу бир сараат сигенни белеткээш, кыжын хойну сиген-биле чемгерип кыштаан. Оон ажаалгазында хойнуң баш саны онча-менди. 165 төрээн хойдан 175 хураган менди алдынган.

Эрткен чылын хой бүрүзүнден 1 кг 800 грамм дүктү ол кыргып алган, бо чылын оон хөй дүктү күскү агарлаашкын-биле кады кыргып алыр деп хүлээлге алган. Ол ам хойну одарладып семиртири-биле чайлаглаткан.

С. КЫЗЫЛ-ООЛ.

Ниитиниң чемненилге черлериниң ажылын чаа сорулгаларның деңнелинче

Тыва областың херегел кооперациязының хөй-нити чемненилге черлери ажылчы чоннарны хандырар талазы-биле чамдык эки көргүзүглерни чедип алган. Эрткен сөөлгү ийи чылдарның дургузунда ниитиниң чемненилге черлериниң 7 бүдүрүлгелерин тургускан, а 1957 чылда 7 столоваяларны болгаш 3 чайнаяларны тудуп тургузарын планнап көрген. Сүт-Хөл, Бай-Тайга болгаш Барыын-Хемчик районнарда столоваяларның болгаш чайнаяларның тудуу амгы үеде дооступ турар.

Үжен ажыг олуттуг столованы Өвүр районда, 150 олуттуг ресторанны Кызыл хоорайда тудуп эгелээн. Ниитиниң чемненилге черлериниң эрги бүдүрүлгелерин чаартып дерээн болгаш чаа бүдүрүлгелерни тудуп тургускан чорук ажылчы чоннарны хандырарын элээн экижиткен. Хоорайларның болгаш кожууннарның ажылчы чоннарын хандырар талазы-биле Чадаанада, Шагаан-Арыгда столоваялар, Кызыл хоорайда № 2, 3 столоваялар, Туранда болгаш Бай-Хаакта чайнаялар эки ажылдап турар.

Бо черлерниң столоваяларында база чайнаяларында чемни эки шынарлыг кылдыр белеткеп, аңаа келген кижилерни культурлуг ёзу-биле эптиг, ээлдек чемгерип турар. Кандыг-кандыг чемнерни чон сонуургап турарын ол столоваяларның ажылдакчылары айтырып, чемненикчилерниң чагыгларын ёзугаар чемнерни белеткеп турарын онзалап демдеглээр херек. Кызылдың № 1 чайнаазының коллективи чемненикчилерниң ёзулуг хүндүткелин чедип алган. Ол чайнааның директору коммунист эш Черменов, повары эш Воронцова олар чемненикчилер-биле боттарының харылзаазын күштелдирип, оларның негелделерин, саналдарын база шүгүмчүлелин кичээнгейлиг өөренип көрүп турарлар. Ол чайнаа бодунуң планын ай санында үргүлчү ажыр күүседип келген.

Чемненикчилерниң негелделерин дыңнангыр ёзу-биле хандырып, үлегерлиг ажылдап турар ажылдакчыларның саны өскен. Чижээ, Кызылдың № 3 столовязының повары О. Старовойтова, Эрзин суурда столованың повары С. Остраверкова, Элегес-Аксында чайнааның повары О. Петрова болгаш оон-даа өскелер чоннуң мурнунга бараан болур боттарының харыысалгалыг болгаш хүлүлүг хүлээлгелерин эки күүседип турарлар.

Элээн каш столоваяларны болгаш чайнааларны немей ажыдып, эргилерин алгыдып чаарткан-даа болза, бистиң областың хөй-нити чемненилге черлери ажылчы чоннарның соксаал чок өзүп турар херегледерин ам-даа чедир хандырбайн турарын демдеглээр херек. Чамдык чайнааларда болгаш столоваяларда чемнерни кулу шынарлыг кылдыр белеткеп, чемненикчилерниң сеткилин хомудадып турары ховар эвес. Чемненикчилерни хандырар талазы-биле Өвүр, Бай-Тайга районнарның болгаш Ак-Довурак суурнуң столоваялары дендии багай ажылдап турар.

Буфеттерниң болгаш киоскилерниң ажылында улуг четпестер бар. Ниитиниң социалистиг өнчүзүн самчыгдаар, будуглаар таварылгалар чамдык буфеттерде, киоскилерде, столоваяларда болгаш чайнааларда ам-даа бар.

Ажылчы чоннарның хүн бүрүде өзүп турар херегледерин чедиишкинниг хандырар талаэде, ниитиниң чемненилге черлериниң ажылын шиитпирлиг экижидери эргежок чугула. Столовая болгаш чайнаа ажылдакчыларының ортузунга масса-политиктиг база организакчы ажылды күштелдирери, чемненикчилерге ээлдек эвес, оларның херегледерин болгаш негелделерин дыңнангыр эвес көөр чоруктарга удур шиитпирлиг демиселди чорудары чугула.

Улуг Октябрьның 40 чыл оюнуң байырлалынга белек кылдыр ниитиниң чемненилге черлериниң ажылын чаа сорулгаларның деңнелинге чедир экижидери Кызыл хоорайның болгаш районнарның херегелекчилер ниитилелдериниң баштаар черлериниң чугула сорулгазы болуп турар.

П. БЕЛЫХ,
ниитиниң чемненилге черлериниң технологу.

Редакцияга ЧАГААЛАР

Электри станциязының ажылын экижидер

Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» кедээ ажыл-агый артелиниң төвү—Хендей-Аксы суурда 40 ат күштүг электри станциязы чогуур күчүзүнге чедир ажылдавайн турар.

Электри станциязын 1956 чылда чаа тургускан үезинде ол эки ажылдап турган. Безек када эки ажылдааш, ук станция чоорту-ла ой-тавында ажылдаастаан. Ылаңгыя эрткен кышкы айлар кыдында суурнуң чурттакчылары бажыңнарын, албан черлерин чырык-биле хандырып шыдаваан.

Колхоз баштаар чери электри станциязынга одаар ыяшты баш бурунгаар четчир кылдыр белеткедир хемчег албаанындан, аңаа одаар ыяшты тайгадан хүннүн-не ундур эккеп турган. Ол ыяш ол, ирик, дең черзиилер болуп турган. Ыяштың шынары багай болганындан локомобильдиң котёлун изидип шыдавайн келген. Ол ышкаш чаар материал чандыкта уурагүлеп турган.

Электри станциязының кышкы үеде орта ажылдаваанының кол чылдааганы ол. Оон ыңай база бир чылдааганы болза ында ажылдап турар Дарна, Трышкин ышкаш кижилерниң техниктиг билииниң четпезинден локомобильдиң чамдык кезектери үрели бээрге, ону эде кылып албайн турганы болур.

Станция ажылдап турган үеде чырыкты таарымчалыг берип база шыдавайн турар. Чамдыкта чырык аажок экиний бээр, а бир чамдыкта хиртин багай чырыктыг болу бээр. А чамдык кежээлерде шуут чырывайн баар. Ынчангаш суурнуң чурттакчыларының, өөреникчилерниң кежээ өөренип кичээлдээринге, хөй-ниитиниң хемчеглерин эрттирерипге саатыг болуп турар.

Электри станциязы моон соңгаар ындыг янзылыг ажылдап болбас. Колхоз баштаар чери станцияга одаар ыяшты чайгы үеде четчири-биле белеткедип, негеттинер септелгени кылдырып, электри станциязын чогуур күчүзүнге чедир ажылдадып, суурну чырык-биле өйүнде хандырза чогуур.

Б. ЯРИН.

Хемчег алыры негетинип турар

Бай-Тайга районнуң Моңгун-Тайгада кедээ херегелекчилер ниитилелиниң садыг ажылдакчылары харысалга чок, четпес ажылдап турар. Ында үлетир бараанмар магазининиң эргелекчизи Д. Севик үргүлчү арагалап, ээрик садыглап турар, чамдыкта магазинни хаап алгаш, ниитинге тура хүнзээр чоруктары чаңчыл болган. Оон хараазы-биле ырак черлерден келген садып алыкчылар хоңдур манаар ужурга таваржып турар.

Херегелекчилер ниитилелиниң баштаар чери Севиктиң бо чоруунуң дугайында ийи удаа чугаалажып көрген-даа болза, оон кандыг-даа түңнел үнмээн, Севик ол хевээр-ле үргүлчүлевишаан. Аъш-чем магазининиң эргелекчизи Даш-оол болза, Севик ышкаш база ынчаар харысалга чок ажылдап турар. Ол март 11-де ээрик садыглап хүнзээш, оон даартазында хүнде магазинин шуут ажытпайн, арагалап турган.

Ол-ла хүннүң кежээзинде Даш-оол, хлеб быжырыкчызы Чамыян, склад эргелекчизи Буянды олар пекарняга чыглып алгаш, коллективтиг арагалаашкынны кылганнар.

Кедээ херегелекчилер ниитилелиниң улуг бухгалтери Бюрбю эрткен 1956 чылдан бээр арагалап келген. Ол бо чылдың март 10-да дыка ээртир арагалап алгаш, бодунуң кадайын кемдедир эттээш, оон дараазында ийи хонуктарның дургузунда улаштыр арагалаан чүүл бар.

Моңгун-Тайгада садыг черлериниң ажылын экижидер талазы-биле чогуур хемчээн дарый алыры негетинип турар.

Ш. ХЕРТЕК.

Ажыл-агыйжы эвес чоруктуң түңнели

* * *

Улуг-Хем районнуң Сталин аттыг колхозунуң баштаар чери эрткен чылын Кызыл-Чыраада 200 гектар черни бо чылдың тарылгазынга киирери-биле трактор бригадазынга аңдартырган. Ындыг-даа болза, ол черде бо чылын тараа тарытынмаан. Мурнундан бээр сиген кезип чораан 80 гектар шөлдү база аңдарган. Ол сиген кезер шөлдү аңдарган чорук чазыг болган, колхозтуң сиген кезер шөлү чедишпес деп чүве билдинтир турган.

Хөй күш, акша-хөреңги чарыгдап турган, аңдартынган чер ажыглатынмас апарганы-биле колхозка когарал таварышкан. Колхоз мынчага чедир тарылга планын күүсетпээни чогенчиг.

Артель эрткен чылын 100 инек кирер кажааны хуу кижилерге туттурган, ынчалза-даа, оон чүгле ханазы туттунган, ол тудугнуң кылдынганының шынары дыка багай. Кажааның фундаментизи болгаш ханалары чогуур негелдезинге чедир эки кылдынмаан ужурунда, оон бир чартызы улуг хат болганындан эндерлип кээп дүшкен. Ынчангаш ол кажааны база катап кылыр ужур таварышкан, ону тударынга дыка хөй акша-хөреңги чарыгдатынган, ам база чарыгдал үнер. Ниитиниң ажыл-агыйынга каражалыг, мындыг четпес чорук-биле эптежип болбас.

К. ОЙДУП-ООЛ.

Парлатынмаан чагааларның изи-биле

Каа-Хем районнуң Хрущев аттыг кедээ ажыл-агый артелинде школаның башкыларының болгаш ажылдакчыларының шалыңын районнуң саададып турарын колхозчу С. Седип редакцияга бижээн. Ол дугайын редакция Каа-Хем райкүүскомга дыңнаткан.

Райкүүскомнуң секретары Черныщеваның редакцияга дыңнатканы болза, школаның башкыларының болгаш ажылдакчыларының шалыңын саададыр чорук районога турган. З. Седиптиң 1956 чылдың ноябрь болгаш декабрь айларның шалыңын 1957 чылдың март 9-та, Домбужайның 1956 чылдың декабрь айда алыр шалыңын январьда төлээн.

ХӨЙ-НИИТИНИҢ ИНСТРУКТОРУНГА ДУЗАЛАМЧЫ

Агаар халдаашкынынга удур камгалал

Бактериологтуг чепсек

Агрессчи милитаристиг бөлүктер болу берип болур чаа дайынны атомнуг, химиктиг болгаш бактериологтуг чепсектерни калбаа-биле херглээн турар бүгү ниитиниң дайыны кылдыр көрүп турарлар.

Бактериологтуг чепсекти ажылдап кылырын ылаңгыя АБШ-та, Англияда, Канадада болгаш Барыын Германияда күштүг-биле чорудуп турар. Агрессчи соңгу-атлантика бөлүглелиниң киржикчилери чурттар ол чепсекти боттарының армияларының чепсеглелинде тускай хүлээп алганнар.

Америк империалистер бактериологтуг чепсекти корей улуска удур демиселге херглеп турганы база билдингир болгай. Ынчангаш, кижилерни массалыг-биле халдадып аартырының чепсээ кылдыр ол чепсекти моон соңгаар-даа империалистерниң херглей бээри магат чок. Моон ужурунда бактериологтуг чепсектиң хайынчы мөзү-шынарын эки билип алыры болгаш өөрүттан камгаланының билигн биске эргежок чугула.

Бактериологтуг чепсек деп чүл

Бүгү-ле халдавырлыг аарыглар кижиниң организминче аарыг өскүдер микробтарның (аңаа каракка көзүлбес эң биче курттарның) шургуп кире бээриниң уржуундан үнүп келир. Чамдык микробтар чүгле кижини аартыр (холера, ижин тифи), өскелер — чүгле мал, аң амытаннарны аартыр (ямы, сибирь язвазы, бруцеллез) дээрзи билдингир болгай. Аарыг өскүдер хөй-хөй микробтар дезинфексилээр (чидирип арыглаар) ээлдиришкиннерниң саъдарындан, изиди хайындырыышкындан дүрген-биле өлгүлеп калыр. Ынчалза-даа микробтарның чамдык хевирлери (сибирь язвазының бактерия курттары) улуг шыдамыккай тускай органнар болу берип болур. Бүгү-ле микробтар боттарының мөзү-шынарын ыныкынмайн донуруушкунну чиик эрттирерлер.

Эрткен дайыннарның үезинде эпидемиялар — шериглерниң болгаш хамаатчы чоннуң аразынга массалыг халдавырлыг аарыглар үнгүлеп келип турган. Ынчаарга тулчуушкуннарга шуут болур когаралдардан ол аарыглардан когаралдар хөй болуп турган.

Чонга эң улуг ааралды эпизоотиялар — кедээ ажыл-агый малдарының болгаш үнүштерниң массалыг аарыыр чоруу таварыштырып турар. Янзы-бүрү эпидемияларның, эпизоотияларның болгаш үнүштер аарыгларының үнүп келип турарынче шеригниң тускай эртемниглери кичээнгей сала берген. Ынчангаш халдавырлыг аарыгларның өскүдүкчүлерин бактериологтуг чепсек кылдыр ажыглаарының бодалы төрүттүнүп келген.

Бактериологтуг чепсек дээрге, кижилерни, кедээ ажыл-агый амытаннарын, аъш-чемни болгаш сугну хоралыг микробтар-биле халдавырладырынга аарыглар өскүдер микроорганизмнерни болгаш токсиннерни (хораннарны) ажыглаары болур.

Оон-даа алгыг билиг болза «биологтуг» чепсек деп тускай сөстер болур, ол дээрге, кижилерни, мал, аң амытаннарны, сугну, аъш-чемни болгаш үнүштерни хоралыг микробтар-биле халдавырладырынга аарыглар өскүдер микробтарны болгаш токсиннерни ажыглаарындан ангыда, база халдавырлатынган курт-кымыскаяктарны, хемирикчилерни болгаш кедээ ажыл-агыйның өске-даа хоралакчыларын ажыглаары болур.

Бактериологтуг чепсекти фабрикаларга болгаш заводтарга бүдүрбейн турар, кандыг-бир химиктиг бүдүмелдерден үндүрүп албайн турар болгаш харын кылымал лабораторияларга аңаа бөдүүн болгаш билдингир аъш-чемге өстүрүп турар. Кыска хуусаа иштинде ол эмнежок хөй санныбиле мөөңнели берип болур. Теория талазы-биле санаанындан алырга, чогуур таарыштырган байдал турда бактерияның чаңгыс клетказы 48 шакттың дургузунда бодунга дөмей 271 миллиард тускай үрени берип болур.

Аарыг өскүдер микроорганизмнерни оларның хевирлеринге болгаш хемчээлдеринге база биология талазы-биле онза байдалдарынга хамаарыштыр бактериялар, вирустар, риккеттсиялар болгаш грибоктар кылдыр ылгап турар.

Аарыг өскүдер бактериялар дээрге чүгле микроскоп-биле көрүп болур чаңгыс клеткалыг эң-не бичии организмнер болур. Чаңгыс дамды сугга чүс-чүс миллион бактериялар кире бээр. Бактериялар болза чума, холера, ижин тифи болгаш өске-даа аарыгларны болдуруп турар. Чамдык бактериялар (батулизм, столбняк болгаш өскелер-даа) күштүг хораннарды (токсиннерни) болдуруп турар, ол хораннар кижиниң азы өске-даа амытанның организминге кире бергеш аар аарыгларны (хораннаашкынны) болдуруп турар. Номнарда бижээнинден алырга, батулизмнуң токсини (хораны) кургаг бүдүмелдиң чаңгыс граммазында элээн каш он муң өлүмнүг түңнүг болуп турар.

Суук байдалга кадагалаарга токсиннер дүрген-биле үрелир, ынчалза-даа, кургадыптарга боттарының токсинниг күжүн хөй-хөй неделдерниң болгаш айларның дургузунда олар хевээр артырар. Хайындырарга болгаш дезинфексилээр бүдүмелдерниң саъдарынга токсиннер дүрген-биле үрелир.

Аарыг өскүдер бактерияларны болгаш токсиннерни бисти долганып турар черивистен тып алыры кончуг берге болгаш оларның бөйдүс байдалын тодаргайлап билип алырынга элээн каш хонуктар херек.

Аарыг өскүдер вирустар болза бактериялардан чүс-чүс, муң-муң катап биче болур болгаш оларны чүгле онза күштүг электрон микроскобу-биле тып ап болур. Вирустар болза бактериялардан бодунуң химиктиг мөзү-шынары-биле ылгалып турар. Оларны аңаа чемненилгениң байдалынга өстүрер болгаш олар чүгле амытаннар организминге азы дагааның өзүн турар үрелеринге көвүдеп өөр. Вирустарның хөй-хөй хевирлери кургадыышкынны чиик эрттирер болгаш ындыг байдалбиле үр үениң иштинде (хөй неделдерде болгаш айларда) хевээр кадагалатыныр болур. Кижилерниң болгаш амытаннарның хөй айыылдыг аарыгларын (оспаны, пситакозту, тенек аарыыр чорукту, гриппти болгаш өскелерни-даа) вирустар болдуруп турар.

Аарыглар өскүдер риккеттсиялар боттарының биология мөзү-шынарының болгаш хемчээлдериниң талазы-биле бактериялярның болгаш вирустарның ийи аразында туруп турар. Олар хан сорар амытаннарның (саргы, быт) мага-бодунуң иштинде чурттап турарлар. Риккеттсиялар боттарының хевирлериниң талазы-биле чамдык бактерияларга чөөкшулап турар, ынчаарга химиктиг мөзү-шынарының болгаш кылымал чеңгериилгелерге өзүп шыдавазының талазы-биле вирустарга дөмейлежип турар. Лаборатория байдалынга турда риккеттсиялар дагааның өзүн турар үрелеринге өөр болгаш хөй аар аарыгларны (ниишкиннээр тиф, халыыдадып сиридир аарыгны болгаш өскелерни-даа) болдуруп турар.

Аарыглар өскүдер грибоктар үнүш бөлүүнүң микроорганизмнери болуп турарлар, олар болза тургузуунуң артык нарыны-биле болгаш көвүдеп өзериниң аргаларының артык сайзырангай байдалдары-биле бактериялардан ылгалып турар. Грибоктарның температураны шыдажыыр эттери бактериялардан элээн бедик. Грибоктарның тускай органнары үр кургадыышкынны болгаш дезинфексилээр бүдүмелдерниң саъдарын үр үеде шыдап эртип турар.

(Уланчылыг).

Делегей байдалының допчуалдары

Майның 27-де он хонук чапсарлаан соонда чепсегленишкиннерни дужурер талазы-биле КНО-нуң кудуку комитединиң комиссиязының ажылы Лондонда база дагын уламчылай берген. Ол-ла хүн барыын талакы чурттарның хөй-хөй парлалга органнары кудуку комитеттиң ажылының перспективаларынга боттарының таарзының турарының дугайын база катап медеглээннер. Ынчаарга чамдык солуннар кудуку комитетте төлээлеттирген чурттарның бодалдары чоокшулаткан деп демдеглээннер. Ынчалза-даа кудуку комитеттиң баштайгы хуралының соонда АКШ-тан тайбың кады ажылдажылганың дайзыннары чепсегленишкиннерни дужурер талазы-биле айтырыгларга дугуржулганы үзерин болгаш чепсегленишкиннерни эндере бүдүрерин ыргылчылаары-биле чаа шаптыктарны тургузарын база катап болдап турарын көргүскен медегледер келген. Мында чугаа база ханыктың мурнунда Вашингтонга парлап үндүрген, барыын герман канцлер Аденауэр биле АКШ-тың президентизи Эйзенхауэрниң аразында чугаалажылгыдын түңнелин үндүрген медегледиң болгаш оларның кады кылган декларациязының дугайында болуп турар.

Ийи курүне ажылдакчыларының аразынга болган беседалар АКШ-тың болгаш ГФР-ниң чазактарының бодалдарын дыка таарыштырарынга идиг болган деп медегледе чугаалап турар. «Бодалдарның ол таарыштырылгазы» чүү чүвеге үндезилеттинип турарыл? Ол айтырыгга харыызы үстүнде адаан декларациядан тып ап болур. Оон авторлары, «Совет айыылы» дугайында эрги болгаш шагда-ла буруу шаптырган бадыткалдарны катаптавышаан, агрессчи соңгу-атлантик блогун (НАТО) база катап мактап турарлар. «Бүгү хостуг делегейниң айыыл чок чоруун камгалаарынга» НАТО кол ужур дугаар (тодаргайлаарга, барыын талаының капиталистиг чурттарының) болуп турар, ол блоктуң «камгалакчы» күчүзүн «быжыглаары эргежок чугула», бонн чазак болунуң чепсектиг күштерин өстүрерин «болдунар-ла» дүргени-биле эгелезе чогуур, АКШ «Европага болунуң күштерин хевээр артырар бодалдыг» деп ол декларация бүзүредиксен турар. Ол дээрге бистиң билириивис кажар аргалар-дыр! Ынчаарга улустар аразының ийү келген айтырыгларын, бирги ээлчегде герман айтырыгны болгаш чепсегленишкиннерни дужурер дугайында айтырыгны тайбың чөптүг шиитпирлээринче орукту тыварын декларацияның авторларының ындыт туружу бербейн турар деп чүве мырынай тодаргай-дыр.

Херек кырында бо ийи айтырыглар талазы-биле декларацияның киирип турар саналы чүгле байдалы нарыыдадып турар болгаш оларны шиитпирлээриниң оруунга шаптыктарны тургузуп турар. Чепсегленишкиннерни дужурер херекке баштайгы базымнарның дугайында дугуржулгаларны чедип алырынга Каттышкан Нациялар Организациязынга кужениишкиннерин салырынга АКШ болгаш ГФР белениин декларацияда илередип турарлар-да, харын. Ынчалзажок чепсегленишкиннерни дужурериниң тодаргай айтырыгларының талазы-биле дугуржулгаларны Лондонда хуралдап турар кудуку комитетке чедип алырынга Вашингтоннуң бодалдарының шынныынга бүзүрен болбазының бадыткалын эң сөөлгү фактылар берип турар. Ылангыя АКШ-тың төлээзи Стессенниң Лондонга эккелген саналын кудуку комитетке дыңнатпайн, харын НАТО-нуң Парижте доктаамал чөвүлелинге Стессенниң илеткээни, ону чажыды-биле чугаалажып турары, ындыг янзылыг чигзиниишкиннерни болдуруп турар. Шак ындыг хөделиишкиннерни чепсегленишкиннерни дужурериниң тодаргай айтырыгларының талазы-биле дугуржулгаларны Каттышкан Нациялар Организациязынга чедип алырынга белениниң дугайында Эйзенхауэр—Аденауэрниң Вашингтон декларациязының бадыткаашкыны-биле канчап дүштүрериил деп айтырыгны делегейниң хөй ниитизи салып турар.

Ангы-аңгы дугуржулгаларны дамчыыштыр чепсегленишкиннерни дужурер дугайында бүгү нити дугуржулгаже кириштеринге АКШ-тың белениниң дугайында демги вашингтон декларацияның бадыткалдары таарымчалыг чорукка эвээш үндезиледерни берип турар. Декларацияның ол кезээниң кол утказы чүдел дизе, чепсегленишкиннерни дужурер дугайында калбак дугуржулгаларның «чайлаш чок эге чүүлү» Германияны катап каттыштырарының айтырыын шиитпирлээри болур дээр янзылыг бадыткалда болуп турар. Оон-биле чергелештир ындыг катап каттыжыышкын Барыын чүктүң, тодаргайлаарга «хостуг соңгулдалар» дээр чүвениң негелделеринге чедип алдының болур деп демдеглеп турарлар. Ынчаарга ол чүү оруг деп чүве шагда-ла билдинген болгай. Ында Герман Демократтыг Республиканың болгаш немец улустуң бүгү демократтыг күштерин бүрүнү-биле херекке албазын, а ол ышкаш бонн ёзу-чуруму болгаш милитаризация талазы-биле оон бүгү хүлээлгелерин бүгү Германияга нептередирин көрүп турар. Вашингтон декларациязының бодалын ёзугаар чепсегленишкиннерни дужурер дугайында бүгү талалыг дугуржулганы оон эгелээр ужурлуг болуп турар.

Германияны катап каттыштырарын, оон соонда чепсегленишкинниң дужурерин баштай саналдавышаан, декларацияның авторлары барыын Европа күрүнелериниң шериг бөлүгделинче Бонну каттыштырганы болгаш Барыын Германияны НАТО-нуң составынга киирген Германияны катап каттыштырарынга эң улуг шаптыктарны тургускан, ол байдалды эскербейн турар янзылыг болуп турарлар. Ол актылар Барыын Германияны катап чепсеглээрин болгаш ону агрессчи күштерниң кол согукчу кужу болгаш кол шериг депкижи кылырын ажык болдурган. Ынчаарга декларация болза НАТО-нуң мурнунга Боннуң хүлээлгелерин бүгү Германияга нептередирин көрүп турар болгаш барыын герман чепсектиг күштер «аңгы үениң эң сайзырангай чепсектериниң хевирлери-биле», тодаргайлаарга атомнуг чепсек-биле чепсеглеттинген турар ужурлуг деп база катап демдеглеп турар.

Вашингтон декларациязында илереттинген турушн чепсегленишкиннерни дужурерин-даа, Германияны катап каттыштырарын-даа күзевейн турарын айтып турар.

Бонн болгаш Вашингтон Германияны каттыштырарынче сагыш салып турар дээр янзылыг бодалды тургузарынче вашингтон декларациязы оралдажып турары ол факт кичээнгейни хандыдып турар. Ол кажарлаашкын парламент соңгулдаларының (соңгулдалар сентябрьда болур) бүдүзүнде ГФР-де герман чаңгыс эптиң дугайында айтырыгга Бонннуң политиказының өзүп турар дыннангыр эвес чоруунга эң-не дүүрээн башкарыкчы барыын герман партия — христиан-демократтыг эвилелдиң соңгулда мурнундагы бодалдары-биле болдунган. Ынчалза-даа барыын герман соңгукчуларны вашингтон декларациязының меделгелтери чегейле боор. Кадык бодалдыг кижи бүрүзү, ол декларацияны номчааш, ону Германияны каттыштырарынче эвес, а харын чурттуң башкаланчак чоруун быжыглаарынче болгаш оон барыын талакы кезиин Европага америк шериг планнарын боттандырарының чепсээ болдурарынче угланганын бүзүреп көре бээр.

Өскээр чугаалаарга декларацияда көрүп турар политиканың сорулгаларының бирээзи болза бонн ёзу-чурумну Американың Европага кол-кол дааныр чери болдурар деп турарында. Азияга ындыг рольду АКШ-тың агрессчи бөлүктери Тайваньда Чан Кай-шиниң, Мурнуу Корейда Ли Сын Манның, Мурнуу Вьетнамда Нго Динь Дьемниң чалча ёзу-чурумнарынга берип турары билдингир болгай. Ынчалза-даа америк колонизаторларга чамдык ышкаш Тайваньга болган болуушкуннар ындыг ёзу-чурумнарга дааныры эң-не идегел чок болгаш быжыг эвес дээрзин көргүзүп турар.

Бүгү делегейниң улустары Азияга АКШ-тың бүгү политиказының бурузашкыны болуп турар Тайвань болуушкуннарының калбаарын кичээнгейлиг хайгаарап турарлар. Америк колонизаторларга удур Тайваньның чонунуң шиитпирлиг удурланыышкыны АКШ-ка көрүп дээр болгаш айнаалыраар чорукту болдурган, ол чорук чүгле парлалганың тайылбырлалдарынга эвес, харын хөй-хөй удуртукчу ажылдакчыларның чугааларынга илерээн.

Даллес бодунуң, парлалга конференциязынга чүве чугаалап турган, Тайваньга болган болуушкун болза чүгле хаай болуп турар факт эвес, харын өскениң девискээрлеринге америк чепсектиг күштерниң туруп турары болгаш ол девискээрлерге америк шериг базаларын тургузуп турары бүгү делегейде өзүп турар хөөн чок чорукту илередип турар дээрзин хүлээп көрген. Тайваньга болган болуушкун болза Чан Кай-шичи ёзу чурумунуң дарлалының адаанда чурттап турар кыдаттарның Кыдатка даштыкы колонизаторларның шаандагы эзээшкининиң дугайында бодалының хевээр артканының уржуу болгаш олар-биле американнарның аразында кандыг-даа ылгал чок болуп турунда деп чүвени Даллес база хүлээп көрген.

Ындыг янзылыг хүлээп көрүүшкүннер хөй-хөй америк солуннарның тайылбырлалдарында бар болуп турар. Тайваньның чонну америк шериг холгаарлаашкынынга байыр чедирип турар болгаш Кыдаттың кургаг черинче америк боо-чепсекке деткиткен Чан Кай-шиниң халдап кириптериниң шагын четикпейн манап турар дээр янзылыг. Вашингтоннуң бодап алган тоолун Тайбэйге болган эң кадыгчидиг болгаш шапкын аитиамериканчы чыскаалдарның бирээзи хүл ыйба кылыр чажыпкан деп «Нью-Йорк пост» солун бижээн.

Тайваньга болган болуушкуннарның ужур-дузазын үнелеп ханмас. Олар болза америк колонистерниң туразында аажылап турары бүгү чурттардан деткииичени ап турар болгаш АКШ-тың Азияга, бирги ээлчегде Кыдат Улус Республикага хамаарыштыр бүгү политиказының бурулаашкыны болур.

Оон-биле холбаштыр АКШ-тың Европада эвилелчилери Кыдатка хамаарыштыр америк политиканың чепсээ болур чоруундан ойталап эгелеп турары кайгамчыктыг болуп турар. Чижээ, Англия Кыдат-биле садыглажырынга «тускай хедеелир» бодалын болгаш бо талазы-биле кызыгаарлаашкыннарны кошкадырын медеглээн. Англияның даштыкы херектер министри Ллойд, ол шиитпирниң дугайын медеглевишаан, өске чурттарның хөй кезии Англияның үлегерин эдерерин немеп чугаалаан. БУР-биле садыглажырын бүрүн хоруглаарының политиказын боттандырып турар АКШ-тың күрүне департаментизи Англияның шиитпиринге «эң-не кударааның» тускай илереткен. Ол шиитпирни тайылбырлавышаан, Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң корреспондентизи Хайтауэр кызыл Кыдат-биле садыглажырын шыңгы контрольдаарын хевээр артырарынга Англияны күткүүр дээш үр тулчуушкунга АКШ уттурган дээрзин айтып турар.

Азияның улустары америк колонизаторларның политиказынга боттарының эптеш чок өжээннешкек чоруун онза күш-биле көргүскен хүннерде делегей болза, мырынай өске янзының чыскаалдарының херечизи болган. Чугаа болза Азияның чурттарынга эш Ворошиловтуң чоруп турган үезинде болгулаан, Совет Эвилелинге база оон улустарынга бердиниишкинниң болгаш ынакшылдың кайгамчык улуг манифестацияларының дугайында болуп турар. Бүгү улустарның бүрүн эргелерин хүндүлээринге үндезилеттинген болгаш кандыг-даа колониалдыг дарлалга удур бүгү делегейге тайбынны болгаш кады ажылдажылганы хандырарынче угланган ССРЭ-ниң политиказынга азия улустарының бүзүрелиниң кескү илерээшкини ол манифестациядан илереп көзүлген.

Я. МАЗОР.

Тес-Хем районнуң Калинин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң хойжулары Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга алдар кылдыр хойдан-на 1,9 кг дүк кыргып алырын хүлээнген. Колхозта кыргылданы механизастаан. Кыргыкчы П. Дуктудей 9 хойдан 19 кг. Шагаачы 5 хойдан 10 кг, Емчүр 6 хойдан 12,5 кг дүктү кыргып алганнар.

Чурукта: Колхозта хой кыргылдазын электри кыргылдаа-биле кыргып турары.

Фото С. Феоктистовтуу.

Ыяш камгалалын күштелдирер

Улус ажыл-агыйының кайы-даа адырларынга ыяштың ужур-дузазы кончуг улуг. Ыяш — Совет күрүнениң социалистиг өнчүзү, ол бистиң чонувустуң байлаа. Коммунистиг партия болгаш Совет чазак чурттуң ыяш байлаан камгалаар дугайында улуг сагыш салыышкынны илергейлеп келген.

Бистиң областъ ыяш талазы-биле дыка байлак. Ол улуг байлакты чогум кайы хире камгалап турар бис? Дыка четпес деп ажыы-биле демдеглээр херек.

Областың чамдык девискээрлеринге өрттүң таварылгалары мурнунда болуп, улус ажыл-агыйынга хөй каража хоразын чедирип турган. Бо чорук колдуунда бистиң чамдык кижилеривистиң оваарымча, серемчилел чогундан болуп турар.

Аңнап, балыктаар, кат-чимис, тоорук, чөөгү чыып алыр, ыяш белеткелинге ажылдаар дээш азы бодунуң аал-чоруун кылыр кайы-биле чамдык кижилер арыгга азы өзениг черлерге баргаш, одаглангаш, оозун чедир өжүрбейн, өөрткан өртү өөскүдүп турары хаая эвес.

Бо чоруктарны болдурбас төлээде, кижи бүрүзү кана-даа орукка чоруунда өрт-ке удур хемчеглерни ыргылчы ап чорудары, серемчилелди күштелдирери чугула. Ажан, кана өрт болган таварылгада, ону өжүрүп узуткаарынга идепкейлиг киржири хамааты бүрүзүнүң чөргүн болбас хүлээлгези.

Г. СОЛОМОНОВ.

Баа-Хем районнуң ыяш ажыл-агый черниниң инспекторы.

Чолаачы Оттук-оолдуң звенозу

Өвүр районнуң «Коммунизмче оруу» колхозунуң чолаачызы, комсомолчу Оттук-оол ол ажылынга мергежилдиг ажылдап, бодунуң төлептиг тоналаннын көргүзүп, төрээн колхозунда үш чыл ажыл үеде чолаачылап турар.

Оттук-оол бо чылын комсомолчулардан тускай звено тургузуп алгаш, тайгадан тудуг ыяжын сөөртүп турар. Оттук-оолдуң звенозу 30 чуртталга бажыңнарынга, склад, ясли, чунар бажынга херегле-тиннер тудуг ыяжының барык кол нурууз автомашина-биле сөөртүп доозкан.

Ыяш сөөртүкчүлериниң звенозунда Анаш-оол, Дажы, Адар-оол, Чылбаанай олар күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип, куженишкининиг ажылдап турар.

Д. ДЭЭРБЕК.

Улуг-Хем районнуң суурларында

Улуг-Хем районда Калинин аттыг колхозтуң төвү—Эл-Бажы суур ылангыя сөөлгү чылдарда элээн калбарган, чаа-чаа тудуглар улам-на немежип турар. Моон-биле кады суурну ногаанчылар, янзы-бүрү тарымал ыяштар олуртур ажыл хожудап турарын база демдеглээр херек.

Төрээн суурунуң чаагайжыдылгазынга бүгү-ниитиниң кичээнгейин салыр деп, колхозчулар чөөкта чаң шиитпирлээн. Аңгы үеде ол ажыл калбарып турар. Колхозчу бүрүзү бодунуң бажыңының чанында беш ыяштарны олурткан, оларны камгалап хериинээн, ан ажаап, суггарып турар.

И. СЕНДИР-ООЛ.

* * *

Улуг-Хем районнуң Баян-Колда Сталин аттыг колхозунуң сууру чыл келген түдүн-на өзүп, культура-амыдыралдың, бүдүрүлгениң тудуглары болгаш чуртталга бажыңнары немежип турар. Ынчалзажок суурда чаңгыс-даа кудук чок, ыяш олурткулазы кониге куруг. Арыглаңыр бажыңнар ховар, чуртталга бажыңнарының болгаш албан черлериниң херимнери кылдынмаан. Суурда турар эге школа эрткен чылын элээн ыяштарны олурткан-даа болза, ажаалгазы багай болганындан шуптузу каткылан калган.

М. МЕНДОТ.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

Көдээ ажыл-агыйга кооперастаашкын чорудары Индияга эргежок чугула

ДЕЛИ. (СЭТА). Көдээ ажыл-агыйны кооперастаарының айтырыгларын өөренип көөрү-биле эрткен чылын Кыдат Улус Республикага чоруп чораан индий төлээлерниң илеткелин мында парлап үндүрген. Көдээ ажыл-агыйга кооперастаашкынны чорудары экономиктиг-даа, социалдыг-даа талазы-биле Индияга эргежок чугула деп илеткелде айтып турар. Кооперация болза черни ажылдап кылырын эвижиделериниң база көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин көвүдедириниң аңгыда, чонну ажыл-биле хандырарынга болгаш оон амыдырал деңнелгезин көдүреринге чаа аргаларны ажыдар.

Төлээлер үлегер кылырының программазын сүмелеп турар, ону ёзугаар, чоокку дөрт чылдарның иштинде көдээ ажыл-агыйның он муң хире кооператив ниитилелдерни чуртка организастаан турар ужурлуг, ону бежен суур бүрүзүнге бир ниитилел турар кылдыр организастаар. Оон соонда, дуржулганың чыгдынган ааңы-биле, кооперастаашкынның нити национал программазын ажылдап кылган турар ужурлуг.

Индияның көдээ ажыл-агыйынга кооперастаашкынны чорударда эки-тураның принцивин шыңгыызы-биле сагыыр ужурлуг деп илеткелде демдеглеп турар.

(СЭТА).

Англи эрге-чагыргаларның Кипрде шаажылалдыг үүлгедиин

ЛОНДОН. (СЭТА). Никозиядан (Кипр ортулук) дыңнадыгларны ёзугаар алырга, 22 харлыг киприотчу журналист Никоса Сампсонну англи шериг судуу өлүрүп шаажыларынга шиитken. Сампсонну ол боочепсек эдилеп чораан деп буруудаткан.

Рейтер агентилелиниң корреспондентизиниң дыңнадыындан алырга, судка Сампсон мынча деп чугаалаан: «Мени буруудадып турарын хүлээп албас мен. Ол шупту нүгүл-дүр».

КУЛЬТУРАНЫҢ БОЛГАШ ДЫШТАНЫЛГАНЫҢ ГАСТЕЛЛО АТТЫГ НОГААН ТЕАТРЫНГА

ИЮНЬ 8-ТЕ

Н. ПОГОДИН.

„КРЕМЛЬДИҢ КУРАНТЫЛАРЫ"

В. И. Ленинниң ролюнда—Артист Л. И. ЮХИН.

ИЮНЬ 9-ТА

КВИТКА—ОСНОВЬЯНЕНКО.

„ХҮН ДААМАЛЫ ШЕЛЬМЕНКО"

(Баштайгы үндүрүлгези)

Билет өртээ 3 рубльден 4 рубль чедир.

Шиилерниң эгелээри кежээкиниң 9 шак.

Касса парккa хүн-бүрүде кежээкиниң алды шактан эгелеп ажылдап турар.

Шииге кирер билеттиглер паркче халас кирер.

Кино фильмнер тарадырының Тыва область конторазы

ОБЛАСТЫҢ ЭКРАННАРЫНЧЕ

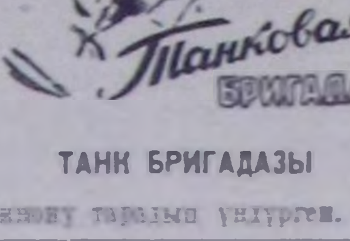

ТАНК БРИГАДАЗЫ

деп кинону тарадып үндүрген.

Новосибирскиниң кооператив техникуму 1957—1958 өөредилге чылдарынга өөреникчилер чыылдазын чорудуп турар

Кирериниң экзаменнерин чедиишкининг туткан, чеди чыл болгаш ортумак школаларның хемчээли-биле эртемниг, 30 хар чедир назылыг, эр херээжен, ССРЭ хамаатыларын техникум хүлээп алыр.

7—8—9 класстар дооскаыннарны үлетпүр болгаш аъш-чем бараанңарының бараан-эртемниглериниң салбырларының 1 курзунга 3 чыл хуусаалыг хүлээп алыр.

10 класс дооскаыннарны 2 чыл хуусаалыг тус-тус бөлүктерге: бухгалтер учёдунуң база үлетпүр болгаш аъш-чем бараанңарының бараан-эртемниглериниң салбырларынга хүлээп алыр.

1 курска кирерлер кирериниң экзаменнерин дараазында эртемнерге дужаар:

1. Орус дыл (бижимел диктант);
2. Орус дыл болгаш литературлуг номчулга (аас-биле);
3. Сан (аас-биле).

Тус-тус бөлүктерге кирерлер дараазында эртемнерге экзаменнер дужаар:

1. Орус дыл болгаш литература (аас-биле база бижимели-биле);
2. Сан (аас-биле база бижимели-биле).

Техникумга кирериниң экзаменнерин чедиишкининг дужааганда кониурстан дашкаар хүлээп алырлар болза:

а) хереглекчилер кооперациязынга ийи чылдан эвээш эвес практиктиг ажыл стажтыг кижилер;

б) Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери;

в) чериг шериг албаның хуусаазы төнгениниң соонда чепсектиг күштерден запасче халашкан, анаа болгаш сержант составының шериг албанныглары, ол ышкаш чепсектиг күштерден запасче халашкан офицерлер.

Бүгү-ле хүлээп алдынганнарны чуртталга шолу-биле болгаш орун-дөжек херекселдери-биле хандырар. Стипендия нити чурум ёзугаар болур.

Кирериниң билдириишкиннерин август 1-ге чедир чорудар. Экзаменнер 1-де эгелээр.

Техникумга кирерлер мындыг чүүлдерни эккээр:

Шилип алган тускай эртемни айыткан, директорнуң адынга билдириишкин, доопчу шандар, эртемниң дугайында херечилел (аттестат), төрүттүнгениниң дугайында херечилел (нотариустан шынзыткан хоолгазы), кадыының байдалының дугайында № 286 форма ёзугаар эмчиниң шынзылгазы, чурттап турар чериниден шынзылга, 3×4 сантиметр хемчээлдиг үш фоточурук, шериг билет азы келдириишкин херечилели (боду көргүзер).

Хереглел кооперациязынга 2 чыл ажыл стажтыг кижилер мындыг немелде документилерни кирер: кылып турган албан дужаалының болгаш ажыл стажының дугайында бүдүрүлге болгаш хөй-нити организациязының удуртукчузунуң ат салган, ажылдап турар черинден шынзылга.

Техникумнуң адреси: **Новосибирск хоорай, Кызыл проспект № 40 (Орджоникидзе кудумчузундан кирер). Телефон 3—63—95.**

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, ниитиин информация килдизиниң — 3—88, харыысалгалыг секретарьның, культура болгаш амыдырал килдизиниң 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый килдистериниң 3—68, чагаа килдизиниң база бухгалтерияның 3—65.

ТС—00189

Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген.

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1957 ИЮНЬ 9 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 114 (3826)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Хөй уругларлыг ие Ш. М. Кууларга «Маадыр ие» деп хүндүлүг атты тывысканы (1 арын).

«Улустар аразында тайбыңны быжыглаары дээш» делегейниң Ленинчи шаңналдарының талазы-биле Комитетте (1 арын).

Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущевтуң Выборг хоорайның ажылчы чону-биле ужурашканы (1 арын).

Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущевтуң Финляндияда чеде бергени (1 арын).

БИСТИҢ ОБЛАСТА (1 арын).

А. Чунарев. — Хүлээлге канчаар күүсеттинип турарыл (2 арын).

Д. Ендан.—Культура массалыг ажылдар (2 арын).

ОКТЯБРЬНЫҢ 40 ЧЫЛ ОЮНГА АЛДАР БЫЛДЫР: Н. Антонов. — Хову-Аксының тудугжуларында (2 арын).

Г. Кинмей. Ажыктыг эде тургузугга (2 арын).

Херээженнер — коммунизмниң идепкейлиг тургузукчулары (3 арын).

КНО-нуң чепсегленииишкинин дужурер талазы-биле белеткел комитединге совет төлээлекчиге француз патриоттарының организациязының чагаазы (4 арын).

ССРЭ-ге болгаш улус демократтыг чурттарынга удур АКШ-тың хоралыг ажыл-чорудулгазы (4 арын).

КИНО: Т. Сараева. — Танк бригадазы (4 арын).

Ажыл-агый, культура тургузуушкунунга херээженнерни калбаа-биле кириштирер

Областың херээженнериниң бирги съездизинге олуржуру-биле херээженнерниң эң эки төлээлери — ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң дыка хөй шылгарангай мурнакчылары чыглып келгилээн. Олар боттарының эртен, июнь 10-да болур съездизинге Улуг Октябрьның 40 чыл оюн чедиишкиниг уткуурунуң практиктиг сорулгаларын чугаалажырлар.

Совет өрге-чагырганың чылдарында тыва улустуң амыдыралынга дыка улуг өскерилгелер болганы ол съездиге база демдеглеттинер. Шаанда кошкун амыдыралдыг чорган арат ажыл-агыйларының 98,3 хуузу колхозтарда каттышкан, чурт үлетпүрүнүң чаа-чаа адырлары тургустунган болгаш улам-на хөгжүп турар. Тыва улустуң культурлуг деңнели өскен. Областың колхозтары, МТС-тери болгаш совхозтары эрткен, 1956 кезээ ажыл-агый чылында тарылга шөлүн калбартыр, кезээ ажыл-агый культураларының дүжүткүүн бедидер, малдың баш санын өстүрер, мал ажылының продуктулуун бедидер талазы-биле демиселге багай эвес түңнелдерни чедип алган. Область бүрүнге ылавыла дужаар 18,8 тонна тарааны 36,6 тонна кылдыр, а пландан ажыр 600 муң пуд тарааны дужаарын хүлээнген, 1 миллион 86 муң пудту дужааган. Ол бүгү сорулгаларны күүседиринге областың херээженнери улуг киржилгелиг болган.

Областың улус ажыл-агыйының херээженнер киришпейн турар кандыг-даа адырлары чок. Үлетпүрде ажылдап турарларның 39,2 хуузу херээженнер. Кызылдың дааранылга, аъш-чем комбинаттарында болгаш алгы заводунда ажылчыннарның ырахта-ла хөй кезии херээженнер болуп турар.

Бо хүннерде үлетпүр, кезээ ажыл-агый болгаш культура хөгжүлдезиниң мурнакчылары болуп турар херээженнерниң адап демдеглээри онза өөрүнчүг. Оларның саны дыка хөй. Кызылдың дааранылга комбинадында Н. Худорожниковаың бригадазы бүдүрүлге нормазын чыл бүрүде ажыр күүседип келген. Область типографиязының парлакчызы, комсомолчу Попова, Кызылдың аъш-чем комбинадының ажылчыны Хертек Серен, Бай-Хаак райүлетпүр комбинадының мастери Чупина, Баа-Хем районнуң Бүренде ыяш ажыл-агый черинин ыяш кезикчилери Тырышкина, Долганова, Сарыг-Сеп райүлетпүр комбинадының ажылчыны Тупицына олар ажыл нормазын үргүлчү 120—140 хуу күүседип турарлар.

Областың кезээ ажыл-агыйында мурнуң херээженнер бар. Бир эвес эрткен чылын Бай-Тайга районнуң колхозчу саанчылары саар инек бүрүзүнден ортумаа-биле 305 кг сүт сагган (хожудап турар) болза, а Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң Туранда төп фермазының саанчылары 2027 кг сүттү сагганнар. Ында мурнакчы саанчы Садакова бо ажыл-агый чылының эгезинден бээр майның 1-ге чедир бодунга быжыглаан инек бүрүзүнден 1250 кг сүттү сагган. Шак ындыг дыка хөй мурнакчы саанчылар бо съездиде чыглып келгилээн.

Малдың чаш төлүн чидирбейн чокка ажаап алганнарының алдар-сураа бедип турар. Улуг-Хем районнуң «СЭКП-ның XIX съездизи» колхозунда хойжу Дөнге Оолак 372 хойдан 404 хураганны, Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунда хойжу Чигжи 610 хойнуң бирээзинден-не 4 кг дүкү кыргып алган. «Элегес» совхозта Маланья Санкина, Сүт-Хөл районнуң Киров аттыг колхозунда Ондар Хэндов хаван бүрүзүнден 22 хаван оолдарын ажаап алганнар. Күш ажылын хөгжүдериниң база-ла дыка хөй мурнакчылары бар.

Картофель болгаш ногаа тарылгазынга кол-ууда херээженнер киржип турар. Сөөлгү чылдарда колхозтарда тудугжу херээженнерниң саны өскен. Саман, туйбу бүдүрүлгезиниң, ыяш белеткелиниң мурнакчыларының, штукатурщуларның, дашчыларның, печка кылыкчыларының саны херээженнерниң аразында дыка хөй. Ылангыя Чаа-Хөл, Сүт-Хөл районнарда саман бүдүрүлгезиниң, Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Чөөн-Хемчик районнарда туйбу бүдүрүлгезиниң мастерлери апарган херээженнер хөй.

Улус өөредилгезиниң болгаш кадык камгалалының херээнге херээженнер идепкейлиг киржип турар. Областа школалар башкыларының 70 чыгыы хуузу херээженнер. Оларның аразында «РСФСР-ниң школаларының алдарлыг башкызы» атты чедип алганнар бар. Дыка хөй херээженнер чурттуң дээди болгаш ортумак өөредилге черлеринде өөренип турарлар. 1930 чылда Тывага ортумак эртемниг чаңгыс-даа эмнелге ажылдакчызы чок турган, ынчаарга амгы үеде областың кадык камгалалының бүгү ажылдакчыларының 91,9 хуузу херээженнер болуп турар. Таңды районнуң Ленин аттыг колхозунда кижи эмчизи Елизавета Сову ол хүлээлгезин болгаш хөй-ниити ажылын ак сеткилдиг-биле күүседип, чоннуң мурнунга улуг хүндүткелди чедип алган. Кадык камгалалының шак ындыг хөй-хөй херээжен ажылдакчылары бар. Областа 700 ажыг херээженнер черлер Советтериниң депутаттарынга соңгуттурган.

Совет херээженнерниң шак ындыг чедиишкиннери болгаш деңг эргелери болза, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының тиилелгезиниң чайыннанчак түңнели, совет херээженнер дугайында Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың доктаамал сагыш салыышкынының ачызы болур.

Ынчалза-даа совет кижилер чедип алган чедиишкиннерге мензэргенип, сагыш оожургап болбас. Партия организацияларының херээженнер ортузунда кижизидилгелиг ажылының четпестери ам-даа хөй. Чамдык колхозтарда херээженнерниң күш-ажылынга таарымчалыг байдалдар тургустунмаан. Ылангыя эрткен чылын колхозчу херээженнерден Бай-Тайга районда 411 кижи күш-хүнүнүң минимумун күүсетпээн, 143 кижи колхоз бүдүрүлгезинге шуут киришпээн. Барыын-Хемчик районнуң Ворошилов аттыг колхозта күш-ажыл кылып шыдаар 319 херээженнер бар, оларның иштинден 157 кижи күш-хүнүнүң минимумун күүсетпээн, 22 кижи шуут ажылдаваан. Мындыг четпестер-биле партия организациялары, кезээ Советтер болгаш херээженнер чөвүлелдери шыңгыы демисежир ужурлуг.

Бир эвес ажыл-херекти эки организастаар болза, бистиң херээженнеривис күрүнениң, ажыл-агыйның болгаш культура тургузуушкунунуң херээнге боттарының киржилгезин улам-на күштелдирип, ажылдың эң эки түңнелдерин көргүзүп шыдаарлар.

Амгы үеде школаларның чаа өөредилге чылынга белеткелдери эгелээн. Школаларның болгаш интернаттарның арыг-шевер байдалын экижидеринге херээженнер чөвүлелдери болгаш төреллер комитеттери улуг рольду ойнаарлар. Ынчангаш школалар болгаш интернаттар септелгелеринге (бажыңнар чугайлаарынга, шалалар будуурунга, школалар девискээрин чаагайжыдарынга болгаш өске-даа ажылдарга) херээженнерни идепкейлиг кириштирер херек.

1957 ажыл-агый чылы — Октябрь революциязының алдарлыг улуг байырлалын демдеглээри-биле холбашкан турар. Ажылчы чон социалистиг чарыштың канчаар-даа аажок бедиткен хүлээлгелерин алган. Совет кижилерниң сөзү херек кырында ажыл-биле белдээр дүгжүп турар. Кызылдың дааранылга комбинадының ажылчыннары беш айның бүдүрүлге планын 119 хуу күүсеткен. Бо чылын областың колхозчулары саар инек бүрүзүнден 840 кг сүттү саар планныг турда, Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң дыка хөй саанчылары оон 2—3 катап хөй сүттү саарын хүлээнгеннер. Олар боттарының сөзүн алдарлыы-биле ээлеп турарлар.

Херээженнер — чоннуң деңг кезии, бистиң чуртувуска коммунизмниң тиилелгези дээш идепкейлиг демиселчилер. Ынчангаш областың херээженнериниң бирги съездизиниң шиитпири Тываның ажылчы херээженнериниң күш-ажылчы болгаш политиктиг идепкейин улам күштүү-биле көдүрер, оларның ажыл-агый, культура тургузуушкунунга калбак киржилгезин хандырар дээрзинге чигзениг чок.

„Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш" делегейниң Ленинчи шаңналдарының талазы-биле комитетте

«Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш» деп делегейниң Ленинчи шаңналдарының талазы-биле Комитеттиң болуп эрткен хуралынга делегейниң Ленинчи шаңналдарынга кирер кандидаттарны дептилериниң чуруунуң дугайында болгаш ол шаңналдарны тывыжының негелделериниң дугайында айтырыгны чугаалажып көрген болгаш ол талазы-биле доктаалды хүлээп алган.

Ол доктаалды ёзугаар алырга, эртем ажылдары, литература болгаш уран-чүүл чогаалдары азы хөй-ниитичи, шажынчы база өске-даа ажыл-чорудулгазы улустар аразынга тайбыңны быжыглаарының херээнге шылгарангай салыышкын болуп турар болза, оларның политиктиг, үзел-бодалдарындан, партияларга хамаарылгазындан, чүдүлгезинден болгаш расазындан хамаарылга чокка, кандыг-даа кижилерге делегейниң Ленинчи шаңналдарын тывысып болур.

Кайы-бир кандидаттарга шаңналды тывысыр дугайында айтырыгны сөөлүнде барын делегейниң Ленинчи шаңналдарының талазы-биле Комитет шиитпирлээр.

Делегейниң Ленинчи шаңналдарынга кандидатураларны эртемниң албан черлери, өөредилге черлери, культураларның болгаш уран-чүүлдүң ажылдакчыларының ассоциациялары, шажынчы ниитилелдер, улустар аразының болгаш ол ышкаш национальдыг-даа хөй-ниити (профэвилел, кооператив, херээженнер, аныяктар болгаш өске-даа) организациялары база делегейниң Ленинчи шаңналдарының талазы-биле Комитеттиң кежигүннери боттары-даа дептидип болур.

Шаңналдарның чоокку тывысыышкыны бо чылдың төнчүзүнде болур болгаш 1958 чылдың январь 1-де парлап үндүрген турар. Шаңналга кандидаттар кирерин бо чылдың сентябрь 15-ке чедир хүлээп алыр.

Келир үеде делегейниң Ленинчи шаңналдарынга кандидаттар кирерин Комитет чыл бүрүзүнде декабрь 31-ге чедир хүлээп алыр, а шаңналды дараазында чылдың майда тывысыр.

Делегейниң Ленинчи шаңналдарынга кандидаттар дептидер организациялар дараазында материалдарны Москва, делегейниң Ленинчи шаңналдарының талазы-биле Комитетке деп адрес-биле чорударын чарлап тур: кандидатты дептиткенниң тодаргай тайылбырын, эртем ажылдарын, чогаалдыгларын, чечен чогаалдарын болгаш хөй-ниити ажыл-чорудулгазын характерлеп, тайбыңны быжыглаарынга оларның үнелиишкининиң дугайын херечилеп турар дончу биографтыг медээлерни болгаш өске-даа эргежок чугула материалдарны чорудар.

Доктаалга ат салганнар: делегейниң Ленинчи шаңналдарының талазы-биле Комитеттиң даргазы академик Д. СКОБЕЛЬЦЫН, Комитеттиң даргазының оралакчылары: ГО МО ЖО (Кытат), ЛУИ АРАГОН (Франция), Комитеттиң кежигүннери: АННА ЗЕГЕРС (Германия) АНТОНИО БАНФИ (Италия), ДЖОН БЕРНАЛ (Англия), ПАБЛО НЕРУДА (Чили), МИХАИЛ САДОВЯНУ (Румыния), Г. АЛЕКСАНДРОВ (ССРЭ), САХИБ СИНГ СОКХЕЙ (Индия), И. ЭРЕНБУРГ (ССРЭ), ЯН ДЕМБОВСКИЙ (Польша).

Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущевтуң Выборг хоорайның ажылчы чону-биле ужурашканы

ВЫБОРГ. (СЭТА). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү Н. С. Хрущев Финляндияже баар оруу таайы-биле Выборг хоорайга доктаагаannar.

Байырлалдыы-биле шиметтинген вокзалга оларны хоорайның чурт ажылчы чоннарының хөй санныг төлээлери уткуп алган.

Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущев вокзал чоогунда шөлге үнүп келген. Маңаа оларга муң-муң выборгчулар ужурашкан. Байыр чедирген сөстер бүгү талалардан дыңналып турган. Чыглып келген чонга Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущев дончу байыр чедирген болгаш изии-биле уткуп хүлээп алганынга өөрүп четтиргенин илереткеннер.

Орта хары кылдыр шөлге чыылган чон Коммунистиг партия, чазак болгаш улуг совет улустуң алдар дээш йорээл салып турганнар.

Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущев вагонче кире бергеннер. Үдекчилер оларга орук-сүүр эки чорууруун күзээн болгаш Финн улуска чуректиң ханызындан изиг байыр чедирерин дилээннер.

Москва—Хельсинки аразының тускай поезд оон ыңай шимчеп чорупкан.

Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущевтуң Финляндияда чеде бергени

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). Финлянд республиканың Президентизиниң болгаш чазааның чалаанын ёзугаар июньнуң 6-да Финляндияның найысылалы Хельсинкиде ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү Н. С. Хрущев олар чеде бергеннер. Н. А. Булганин болгаш Н. С. Хрущев олар-биле калбы оларны үдеп чоруур ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министри А. А. Громыко, ССРЭ-ниң Культура Министри Н. А. Михайлов, армия генералы И. А. Серов, даштыкы садыг министриниң оралакчызы П. Н. Кумыкин, армия генералы М. С. Малинин, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң Коллегия кежигүнү Л. Ф. Ильичев, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң килдис эргелекчизи Ф. Ф. Молочков болгаш ССРЭ-ниң ДХМ-ниң килдис эргелекчизиниң оралакчызы С. А. Афанасьев олар база чеде бергеннер. Финляндияның ССРЭ-де Онза болгаш Бүрүн эргелиг элчини Ээро А Вуори база чеде берген.

Финляндияның болгаш Совет Эвилелиниң күрүне туктары-биле каастап шиметтинген Хельсинкиниң кол вокзалынга Финлянд парламентиниң даргазы К. А. Фагерхольм, Премьер-Министри В. И. Сукселайнен, чазак кежигүннери, юстицияның канцлери О. Хонка, чепсектиг күштерниң командылакчызы генерал Б. Хейсканен болгаш албанның оон-даа өске кижилери хүндүлүг совет аалчыларны уткуур-биле чеде бергеннер.

Совет күрүне ажылдакчыларын уткуур-биле вокзалга Хельсинки хоорайның гарнизонунуң хүндүлүг таныылдыы чыскаапкан турган.

Финляндияның Премьер-Министри В. И. Сукселайнен болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин олар вокзалга чүве чугаалааннар.

БИСТИҢ ОБЛАСТА

Эрткен чылдыындан ыракта хөй

ХАНДАГАЙТЫ. (Радио-биле). Өвүр районда «Торгалыг» колхоз хөй кыргылдазын организастыг чорудуп турар. Июньнуң 5-ке чедир 2160 ажыг хойнуң дүгүн ажаап алган. Кыжын семис чыл ашкан, чазын хараганныг черлерни бодунар-ла арга-биле оюп оларлаткан ужурунда хойнуң дүгү арбын болуп турарын амгы кыргылда илереткен.

Экижиткен уксааның хойлары эрткен чылын ортумаа-биле 3 кг дүкү берген, а бо чылын хойлар 4 кг, ирттер 5 кг дүкү кыргыдып турар. Чурт хойлары чүгле часкы кыргылдага безин 2 кг дүкү берип турар. Ол ышкаш ангор өшкүлер 1956 чылда 1 кг чөөкү берген, а бо чылын оларның бирээзи-ле 2,5—3 кг дүкү кыргыдып турар. Чүгле ол эвес, чурт өшкүлериниң чөөктери мурнуку чылдардан база ыракта белээн.

Колхоз хоюнуң кыргылдазын хол хачылыг чорудуп турар. Кыргыкчы бөлүктерниң аразында 1 автомашинаны хүк сөөртүрүнге тускайлап быжыглаан. Күрүнеге баштайгы кургатынган арыг дүктерден 700 килограмм кирген, дужаалда ам түлүтпен турар.

Д. ШАГДЫР.

Дуржулгалыг малчын

Чөөн-Хемчик районда кезээ ажыл-агый дуржулга станциязында Ондар Чымбуу областың мурнакчы малчыннарының бирээзи. 1945 чылдан эгелээш станцияның каракуль болгаш меринос хойларын кадарып келген.

Чымбуунуң кадарган хойларындан төрүттүнген каракуль болгаш меринос хойлар областың дыка хөй колхозтарында тараан.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга чедиишкинниг уткуур дээш алган хүлээлгелерин малчын күүседип турар. Бо чылын төрээн 292 хойдан 310 хураганны менди өстүрүп, хойдан-на 4 кг дүкү кыргып алган.

О. ТӨКЗЭН-ООЛ.

Солун лекция

Өвүр районнуң төвү Хандагайты суурга солун лекция болган. СЭКП обкомунуң секретары эш Ортун-оолдуң «Делегей байдалының дугайында» номчааны амыдыралга холбашкан ол лекциязын суурнуң чурттакчылары болгаш ажылчын, албанхаакчылар улуг кичээнгейлиг дыңнаан. Шак ындыг база өске-даа солун лекцияларны, ылангыя кезээ чоннуң ортузунга номчуурун улам калбартыры негеттинип турар.

Д. СПИРИН.

Чаагай дүжүттү өстүрүп алыр

ШАГААН-АРЫГ. (Телефон-биле). Улуг-Хем районда Ленин аттыг колхоз часкы хову ажылын мурнуку кайы-даа чылдардан организастыг чорудкан. Тараа культураларын ниитизи-биле 2293,5 гектарда чашкан азы планда бердүүгениинден 107,5 гектар хөй, оон иштинде кызылтасты 1157 гектар. Мал чемиинге 100 гектар көк суда, 200 гектар кукуруза база чогуур өйүнде тарыттынган. Чүгле кукуруза өстүрериниң эвес, хову ажылының өске-даа звенолары амгы кичээнгейни чайгы ажаалдаже угландырган.

* *

ЧАА-ХӨЛ. (Телефон-биле). Молотов аттыг колхозтуң шөлдеринде тарааның амгы үнүжү 20—30 сантиметр бедип келген. Ол болза, колхозчу тараажыларның механизаторлар-биле демниг күш-ажылының түңнели. Часкы тарылга бедик дүжүт өстүрүп, ажаап алырынга ажылдың чүгле эгези болур.

Колхозтуң хову ажылының бригадазындан тускай звено амгы үеде Терезинниң шөлдеринде суггарылганы улам калбартып турар. Оларда Комбуй-оол, Байлак, Шаравии ышкаш суггарыкчының оналдазын хүн бүрү каш дапкыр ажыр күүседип турарлар хөй.

Найыралдыг хүлээп алышкын

Тыва областың аныяктар фестивалынга Моол Арат Республикадан чаладып келген аалчылар — Моолдуң Революстуг Аныяктарының төлээлери чуртунче чаныр аъттаныышкынының мурнуу чарыында СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары эш Тока хүлээп алган. Хүлээп алышкынга Моол Арат Республикадан келген аалчылар болгаш партия, совет, комсомол организацияларының төлээлекчилери киришкен.

Аалчыларның удуртукчузу, Моолдуң Революстуг Аныяктарының Уепа-Нур аймак комитединиң секретары Балзан эш баштап чоруур төлээлеринге көргүскен чүректиң ханызындан чылыг хүлээп алышкынннарының дугайын аалчыларның мурнундан өөрүп четтиргенин илереткен. Аныяк Тыва областың экономика болгаш культура тургузуушкунунуң херээнде кайгамчык улуг чедиишкиннерни карак-биле көрүп, таныжып алыр аргалыг болганының дугайын, социалистиг тургузуушкунунуң ол байлак үлегер-дуржулгазын бодунуң улузунга дамчыдарын эш Балзаң чугаалаан.

Социалистиг утка-шынарлыг, национал хевирлиг уран-чүүлдүң Тывада четкелиишкинин онзалап демдеглээн. Ылангыя чогаалчы Салчак Токаның «Боттанган күзел» деп шиизин Моол дылга очулдуруп, ону Моолдуң театрларынга үндүрер дугайында күзелин илереткен.

Хүлээп алышкынга ВЛКСМ Тыва обкомунуң секретары эш Юмбу, СЭКП обкомунуң секретары эш Тока олар аалчыларга байыр чедирип чүве чугаалааннар.

Июнь 8-те Моол аныяктарның төлээлекчилери чуртунче ээп чанып каннар.

Моол аныяктарның төлээлери кажа-даа чорда оларны найыралдыг демдээ кылдыр чечектерлиг уткуп турган.

Чаа клуб ажыглалда кирген

Чөөн-Хемчик районда «Кызыл тараачын» колхоз 250 олуттуг, таарымчалыг өрээлдерлиг чаа клубун бо чылдың майның 15-те доозуп, ажыглалда кирген. Оон тудуун чүгле тудуг бригадазы эвес, харын колхозчуларның шефтээшкини-биле кылдап чорүүнган, ону эш Сат эки удурткан.

Культураның одаа болур ол кезээ клубтуң иштинки дериглезин база дооскан, ам шимеңезин кылып турар. Колхозчулар, ында кезээ интеллигенция болгаш аныяктар хостуг шактарында номчулга, кино, массалыг кежээлер кылырынга таарымчалыг клубтуг болган.

А. АК-ООЛ.

Дүк кыргылдазы

ЭРЗИН. (Бистиң корр). «Кызыл сылдыс» кезээ ажыл-агый артелиниң кыргыыр хойлары 5644. Кыргылда эгелээнден бээр 5242 хой кыргыттынган. Хой бүрүзүнден ортумаа-биле 1,5 кг дүк алдынган.

Колхоз хөй кыргылдазын ийи кезек черде чорудуп турар. Колхоз төвүнде кыргылда пунктузунда 52 кижи, Торе-Хөлде пунктуда 23 кижи хол хачызы-биле кыргып турар. Кыргыкчылар Күндүг, Шулуу олар хүнде 10—10 хөй кыргыыр нормазын кайызы-даа 40 чедирип, кыргыкчыларның мурнунда чорүп турарлар. Кыргылда эгелээнден бээр Күндүг 200 ажыг хойларны кыргаан. Артельдиң хөйжулары бо чазын 971 кг дүкү чыып алганнар.

Күрүнеге дүк дужаар планын колхоз баштайгы кыргылдада үзе дужаар деп турар. Күрүнеге дужаар дүкү ылгап, кургадып турар.

Район төвүнде албан организация черлериниң коллективтери колхозтарның хөй кыргылдазынга улуг дузаны көргүзүп турарлар. Ындыг болза-даа чамдык коллективтерден колхозтарда барган улус организас чок багай ажылдап, колхозчуларның сүмелерин херекке албайн, чамдык хүннерде ажа хүнзээр чоруктар бар. Район эмнелгезиниң коллективинден «Кызыл сылдыс» колхозта барган 12 кижи организас чок ажылдап, колхозчуларның сүмелерин херекке албайн турарлар. Олар баштайгы хүн чүгле ийи хөй кыргаан.

Хөй уругларлыг ие Ш. М. Кууларга „Маадыр-ие" деп хүндүлүг атты тывысканы

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1957 чылдың май 30-те үндүрген Чарлыы-биле Тыва автономнуг областың Чөөн-Хемчик районунда «Большевик» колхозтуң колхозчузу—Шувуу Мөнгеновна Кууларга «Маадыр-ие» деп орденни болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң тускай бижиин тывыспышаан, «Маадыр-ие» деп хүндүлүг атты тывыскан.

(СЭТА).

Хүлээлге канчаар күүсетинип турарыл?

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының төөгүлүг 40 чыл оюнга бүдүрүлге көргүзүглериниң талазы-биле чаа-чаа чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш Кызылдың алгы заводунуң коллективи бодунга бедиткен социалистиг хүлээлгелерин алгыышаан, небель фабриказының коллективин социалистиг чарышка кыйгырган.

Олар боттарының алган хүлээлгезинге: чыл планын хуусаа бетинде күүседир, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн сес хуу бедидер, продукцияның бот-үнезин алды хуу чиигедир, планнан дашкаар 250 муң рубльдиң продукциязын бээр болгаш планнан дашкаар 95 муң рубльдиң арыг орулгазын киирип алыр, продукцияның чаа хевирлерин (хромну, хөм кылыгларны) бүдүрүп үндүрерин шиңгээдип алыр, сапог даараар цехтиң чаа корпузун тудуп тургузар, кидис идик цехиниң ажылын эде тургузар, ажылдың шуушттурулгазын аргазын организастаар деп хүлээнгеннер.

Алган социалистиг хүлээлгелерин күүседир талазы-биле коллектив чамдык эки түңнелдерни чедип алган. Нитги продукцияны бүдүрүп үндүрериниң талазы-биле эрткен дөрт айларның планын 124 хуу, а бараанның продукцияны—118 хуу күүсеткен. Бо чылдың дөрт айларында эрткен чылдың ол-ла үезинге деңнээрге 300 муң рубль түңнүг продукцияны хөй кылдыр бүдүрүп үндүрген.

Алгы заводунуң коллективинде идик даарачылары—Ладанов, Бабкин, Рощин болгаш кидис идик өйүкчүзү Перебоева база хөмчүлер—Пленкин, Смирнов олар ышкаш хүн нормазын үргүлчү 150—200 хуу күүседип, шалыпчы ажылдап турар мурнакчыларның хүрээлени өскен.

Оон-биле чергелештир, алгы заводунуң ажыл-чорудулгазын эки кандыр өөренип көөр болза, үстүнде бедик көргүзүглерниң артында улуг четпестер бар. Чүл дизе, нитги продукция бүдүрүп үндүрериниң талазы-биле планны ажыр күүседирин күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип турган эвес, а харын артык ажылчыннар кужу херелеп турган чедип алган болуп турар. Планнарны күүседири дээш бо чылдың баштайгы дөрт айларында 72 кижи ажылдаар ужурлуг турган, а херек кырында ажылдаан ажылчыннарның саны 89 болуп турар. Ындыг артык ажылчын кужу херелеп турган, завод 177 муң рубль түңнүг продукцияны бүдүрүп үндүрген.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер план бирги кварталда чүгле 98,9 хуу күүсетинген. Квартал иштинде бир ажылчын ортумаа-биле 10417 рубль түңнүг ажылды кылыр деп планда көргүзүлген, а херек кырында бир ажылчын 10300 рубльдиң ажылын кылган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү апрельде элээн бедээн, ындыг болза-даа, бүдүрүлгеде артык ажылчыннар ам-даа бар болуп турар.

Бүдүрүп үндүрүп турар бараанның продукциязының бот-үнезин алды хуу чиигедир деп хүлээлгеде айыткан болза, а харын продукцияның бот-үнези 2.2 хуу азртап турар чүүл бар. ол ышкаш планнаан ажыр чыылдаар болгаш орулгалар киирип алыр дугайында хүлээлгелер күүсетинмейн турар.

Бүдүрүлгеде мындыг чедимче чок байдалдың үнүп кээп турар кол чылдагааннарының бирээзи чүдел дизе, заводтуң дирекциязы чери (директору эш Скрыль), партия организациязы (секретары эш Ермолаев) болгаш профэвилелиниң местковy (даргазы эш Бабуков) ажылчыннар ортузунга полит-массалыг ажылды четпес чорудуп турарында. Социалистиг чарыштың айтырыгларын бүдүрүлгеде хана солуунда көнчүт өвээш чырыдып турар. Хана солун чогуур өй-шаанда үнмейн келген, ажылда четпестерни илереткен шиитпирлиг, чиңге шүгүмчүлелдер хана солунда барык чок.

Мурнакчы ажылчыннарның дуржулгазын нептередир ажыл чорбайн турар. Кескү агитацияның хевирлерин цехтерде кызыы организастаан. Ажылчыннар ортузунга лекциялар номчулгазын, илеткелдерни болгаш беседаларны чүгле байырлал хүннерин таварыштыр чорудуп турар.

Ажылчыннар ортузунга хүн бүрүнүң масса-политиктиг ажылын бүдүрүлгениң тодаргай айтырыглары, сорулгалары-биле чоок холбаштырбайн турар.

Заводтуң цехтеринде көргүзүг самбыралары бар-даа болза, ажылчын бүрүзү хүн болгаш ай нормазын канчаар күүседип турарын ында демдеглеп көргүспейн турар.

Алгы заводунуң дирекциязы, профэвилел организациязы ажылчыннарның күш-ажылының бүдүрүкчүлүүн улам бедидеринге эргежок чугула таарымчалыг байдалдарны тургузуп бээриниң талазы-биле четпес ажылдап турар. Коллектив социалистиг хүлээлгени алгандан бээр оон күүселдезиниң дугайында түңнелдин ажылчыннарга мынчага чедир чаңгыс-даа катап кылып бербээн. Чогаадыкчы болгаш чаартыкчы чорукту бүдүрүлгеге нептередир талазы-биле коллективте кандыг-даа ажыл чорбайн турар.

Заводтуң бүдүрүп үндүрүп турар продукциязының шынары ам-даа кыпа куду болуп турар. Ол чорук ылангыя ажылчыннарның техниктиг өөредилгезин чорутпайн турарында. Ол ышкаш заводта бар чамдык машина, дериг-херекселдер долузу-биле ажыглаттынмайн турар.

Бо бүгү четпестерни дарый чайлаткаш, Улуг Октябрьның 40 чыл оюнга чедиишкинниг ужуражыры-биле алган социалистиг хүлээлгелериниң күүселдези дээш күжениишкинниг ажылдаары заводтуң коллективинден негеттинип турар.

А. ЧУНАРЕВ.

Кызылдың № 10 школазының амыдыралында башкыларга-даа, өөреникчилерге-даа улуг өөрүнчүг болуушкун болуп турар. Ол школаның онгу класстылар бо чылын бир-ле дугаар доозуп турарлар. Оларның чамдыктары школазын доосааш бүдүрүлгеге ажылдаар, а өскелери дээди өөредилге черлеринге өөредилгезин уламчылаарлар.

Бышкан билиин аттестадынга экзаменнер дужаап эгелээрде олар бир-ле дугаарында чечен чогаалга сочинение бижээннер. Доозукчуларның арызындан Белогорский сочинениени бешке а оон өске он бир өөреникчилер—дөртке бижээн.

Чурукта: Кызылдың № 10 школазының доозукчуларының орус чечен чогаалга сочинение бижип турары.

Культура-массалыг ажылдар

Эрзин районнуң культура албан-черлериниң ажылдакчылары колхозтарның малчыннарының болгаш хову турлаанда ажыл-ишчилерниң культурлуг негелделеринге дүүштүр культура-массалыг ажылды чорударынга багай эвес киржип турарлар.

Эрзинниң дөрт колхозтарында уран-чүүл бөлгүмнери доктаамал ажылдап турар. Уран-чүүл бөлгүмнериниң ажылында колдуунда клуб эргелекчилери, кедээ интеллигенция — башкылар, ветфельдшерлер, кижи эмчилери болгаш колхозчу аныяктар бар. Мерени «Сталинчи орук» колхозтуң уран-чүүл бөлгүмү чүгле бодунуң колхозунуң фермаларынга болгаш суурнуң чурттакчыларынга оюн-концерт көргүзериниден аңгыда, харын өске колхозтарже база баргылаан. Ол бөлгүм «Кызыл сылдыс» кедээ ажыл-агый артелинге ойнап чораан. Бөлгүмнүң программазында: орус, тыва ырларының нитги болгаш база ийи-чаңгыс ыраажыларның күүседиглери, каргыраа, сыгыт, хылдыг хөгжүм дээш оон-даа өске чүүлдерни киирген.

«Чаа орук» колхозтуң бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмүнүң киржикчилери Тес-Хем районнуң Калинин аттыг колхозка чораан келген. Бөлгүмнүң эки ойнакчылары — башкылар Баадыр, Аракчаа, тудугда Сагаан-оол, учётчик Мыя Лида оларның аттары районда сурагжаан.

Районнуң Культура бажыңының эргелекчизи эш Мария Аткинбага болгаш ВЛКСМ райкомунуң секретары эш Ширшинге удуртурган 14 кижи составтыг агиткультбригада часкы тарылга үезинде хову шөлдерже болгаш фермаларже элээн хөй үнүүшкуннерни кылган. «Кызыл сылдыс», «Коммунизмче орук» болгаш «Сталинчи орук» колхозтарның Артыштыгда хову турлагларынга бо бригада солун концерттерни көргүскээн.

Тараажыларның болгаш малчыннарның культурлуг негелдезин хандырары—культура албан-черлериниң ажылдакчыларының дөрт хүлээлгези болур.

Кино-чурук үндүрүлгезин доктаамал организастаар болгаш аргалыг-ла болза чаа кинофильмнерни үзүк чок көргүзери чугула. Эрзин районда көжер кино ажылдап турзажок, көргүзер кинофильмнери колдуунда эрги болуп турар. Көжер кино фермаларже, хову турлагларынче чүгле район төвүнден чедип барып турар эвес, ону колхозтардан база үндүрер херек.

Д. ЕНДАН.

Номчукчуларның бижип турары

ӨВҮР. «Кызыл тук» колхозтуң кежигүнү Апак чөөкта чаа тайгада тудуг бригадазынче бар чоргаш, алды оолдуг бөрүге таварыы берген. Улуг бөрүнү боолааш балыглапкан, бөрү оолдарын маапкаш чөрүй барган. Апак бөрзектерни ойладып турбаш, шуптузун өлүрүп каан.

Б. КУУЛАР.

* * *

ЭРЗИН. Эрзин суур-биле Хөндей суур аразының оруунуң чамдык черлерин «Коммунизмче орук» колхозтуң колхозчулары септээн. Өл-шыктыг үелерде баягашталы бээр черлерни сайлаам, 210 метр ажыг даштыг черни аштап кылган, орукта оңгарларны десимлеп кылган.

Н. НУРЗАТ.

* * *

ТОЖУ. «Совет Тыва» колхозтуң балыкчы бригадазы апрельден бээр 4,3 тонна балыкты тудуп, райпога дужааган. Бригада чайын болгаш күзүн Азас хөлден балыктаар. Ук хөлде балык дыка элбек. Бригада ам Азас хөлде чеде берген.

Б. МАНГЫСТАЙ.

* * *

УЛУГ-ХЕМ. Киров аттыг колхозтуң колхозчулары колхозтуң суурунда бо чазын дыка хөй үнүштерни тараан. Чуртталга бажыңы бүрүзүнде 4—5 ыяштарны өлүртиан. Оон аңгыда школа, эмнелге болгаш бүдүрүлге тудугларының чанында ыяштарны өлүртүп тараан. Тарып өлүрткен үнүштерниң азаалга, суггарылгазын эки чорудуп турар.

С. БЫШКАК-ООЛ.

Ясли ажыттынган

Барыын-Хемчик районнуң «Комсомол 30 чылы» колхозунда ясли ажыттынган. Ында 86 уругларны хүлээп алган.

Ам колхозчу иелер уругларын яслиде тургусканы-биле колхоз бүдүрүлгезинде ажылдап турар. Огородта 25, тудугда 25, фермада 10, дүк кыргыдазында 10, туүйбу бүдүрүлгезинде 35 кижи ажылдап турар.

М. ДЫЛАЙ.

Бистиң библиотекавыс

Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунда библиотека ажылдап турар. Оон эргелекчизинге комсомолчу Х. Анай ийи чыл дургузунда ажылдап келген. Библиотекада чечен чогаал, политиктиг болгаш кедээ ажыл-агый чогаалдары ийи муң үш чүс чыгам ном бар. Номчукчуларның саны чыл келген тудум-на өзүп, ам 462 кижи четкен, оон иштинде колхозчулар, кедээ ажыл-агый ажылдакчылары, школачылар бар.

Кедээ библиотеканың ишти арыг-силиг, чырык. Анай чаа номнарны үргүлчү чагыдып ап турар. Номчулга черинге улус черле үзүктелбес.

Номчукчуларның аразында янзы-бүрү номнарны номчуп турарларның саны хүн бүрүде-ле өзүп турар. Колхозчу Мандойлу улуг орус чогаалчы Л. Толстойнуң «Дайын болгаш тайбың», Мальцовтуң «Арыгларда» деп чогаалдарын номчуп турар. Малчын Санчай-оол С. Токаның «Араттың сөзү» деп тоожузун болгаш тыва чечен чогаалдарны парлап турар «Улуг-Хем» деп альманахтың бүгү номерлерин номчаан.

Библиотека эргелекчизи Х. Анай колхозта партия болгаш комсомол организациялары-биле дугуржуп алгаш, номчулга конференцияларын организастап турар. Фермаларда саанчыларга, кадарчыларга, механизаторларга номнарны Анай боду чедирип берип турар.

Библиотека түс санныг янзы-бүрү солуннарны болгаш журналдарны чагыдып алган. Ынчангаш колхозчулар хүннүпне кээп, чаа солуннарны номчуп турар.

С. СЕРИН-ООЛ.

ОКТЯБРЬНЫҢ 40 ЧЫЛ ОЮНГА АЛДАР КЫЛДЫР

Хову-Аксының тудугжуларында

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, Хову-Аксы комбинаттың тудугжулары Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга төлептиг ужуражыр дээш боттарынга тодаргай хүлээлгелерни алгаш чүткүлдүг ажылдап турарлар.

Боттарынга алган ол хүлээлгелерин күүсетпишаан, комбинаттың тудугжулары 1957 чылдың бирги кварталының планын хуусаа бетинде 123,3 хуу, а майның —150 хуу кылдыр күүсеткеннер.

Комбинаттың тудугжулар коллективиниң үстүнде эки көргүзүглери болза, СЭКП ТК-ның декабрь болгаш февраль Пленумнарының шиитпирлеринге сорук киирген ажылчыннарның чүткүлдүг күш-ажылының түңнелинде чедип алдынган дээрзин демдеглээр херек.

Социалистиг чарышка бедик көргүзүглерни чазаныкчыларның эш Абанкинге баштаткан бригадазы чедип ап турар. Чижээ ол бригада бо чылдың бирги кварталда бүдүрүлге планын 200 ажыг хуу, а апрельде—241 хуу күүсеткен. Чер казыкчыларының эш Оюн Долаажапка баштаткан бригадазы бодунуң бүдүрүлге планын ай санында үргүлчү ажыр күүседип, күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүн чедип ап турар, эш Пушкинниң удурткан бригадазы бо чылдың бирги кварталының планын хуусаа бетинде күүсеткен.

Чурттаар бажыңнарының тудугларында ажылдап турар комсомолчу-аныяктарның бригадалары (бригадирлер эштер Макаров, Верёвкин) бирги кварталда тудуг ажылдарының планын 121—152 хуу, а майда — 172 хуу кылдыр күүседип, мурнакчы ажылдаан.

Бистиң комбинаттың тудугжуларының үстүнде күш-ажылчы чедиишкиннериниң үндезини чүдел дизе, ажылчыннарның ортузунга партийжи масса-политиктиг ажылды күштелдиргенинде. Октябрьның төөгүлүг байырлалынга төлептиг ужуражыр дээш социалистиг чарышты оларның ортузунга калбартканында болуп турар.

«Үлетпүрнү болгаш тудугну эргелеп башкарар чорукту организастаарын улам ыяк сайзыраңгайжыдар дугайында» ССРЭ-ниң Дээди Совединиң VII сессиязының хүлээп алган Хоойлузун Хову-Аксының бүгү ажылчыннары улуг чүүлдүгзүнүүшкүн-биле уткуп, хүлээп албышаан, чаа бедиткен хүлээлгелерни боттарынга хүлээп алганнар.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга күш-ажылчы чаа-чаа чедиишкиннерлиг ужуражыр төлээде, бүгү ажылчыннарның ортузунга хүн бүрүнүң масса-политиктиг ажылын улам-на күштелдирери, социалистиг чарышты калбартыры комбинаттың партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларындан негеттинип турар.

Н. АНТОНОВ,
Хову-Аксы комбинатта партбюронуң секретары.

Байырлалга белек кылдыр

«Үлетпүрнү болгаш тудугну эргелеп башкарар чорукту организастаарын улам ыяк сайзыраңгайжыдар дугайында» ССРЭ-ниң Дээди Совединиң чедиги сессиязының болгаш РСФСР-ниң Дээди Совединиң дөрткү сессиязының шиитпирлерин Кызылдың аъш-чем комбинадының ажылчыннары улуг чүүлдүгзүнүүшкүн-биле уткуп хүлээп алгаш, продукция бүдүрериниң чыл планын Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнуң байырлалынга чедир күүсеткеш, планнаан дашкаар аъш-чем аймаан ажылчы чоннарга көвүдедир бүдүрүп бээрин хүлээнип алганнар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң болгаш РСФСР-ниң Дээди Совединиң сессияларының шиитпирлери бистиң комбинаттың ажылын экижидеринге база улуг ужур-дузалыг. Сессияларның шиитпирлерин амыдыралга чедиишкинниг күүсетпишаан, ажылчы чоннарга эки шынарлыг продукцияны бүдүрүп бээр бис.

А. АНАНЬИН.

* * *

Кызылдың № 1 АТБ-зының коллективи Октябрьның Улуг байырлалынга күш-ажылчы чаа-чаа чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш боттарынга бедиткен хүлээлгелерни алгаш, бедик көргүзүглерни чедип ап турарлар. Бүдүрүлге планын чедиишкинниг күүседиринге септевчилерниң ролю дыка улуг.

Боттарының алган хүлээлгелерин септевчилер чүгле долдур эвес, харын ажыр күүседип турар. Чижээ, комсомолчулар эштер Соколов, Фосенко олар хүн бүрүде боттарының нормаларын ийи катап ажыр күүседип турар.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга чедиишкинниг ужуражыр дээш чарыш чолаачыларның болгаш септевчилерниң ортузунга ам улам калбарган. Чолаачылар эштер Губанов, Зюзин, Стаценко боттарының бүдүрүлге планын бүдүн чартык катап ажыр күүседип турар.

В. КРЕСТЬЯНИНОВ.

Колхозчу малчыннарда

Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» кедээ ажыл-агый артелиниң малчыннары Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга чедиишкинниг ужуражыр дээш боттарынга алган бедиткен хүлээлгелерин күүседип, кызымаккай ажылдап турар.

Олар малдың чаш төлүн четче доруктуруп, малдың баш санын өстүреринге боттарының салыышкынын киирип турар. Чижээ, хойжулар Хүртең-оол 275 хураганнарны, Дамба-Лама 277 анайларны, Эмишкеек 365 анайларны, Маңзырыкчы 128 хураганнарны, инекчи Кончуккай 46 бызааларны менди камгалап алган.

Хойжу бүрүзү хой санындан 1,9—2 килограмм дүк кыргып алырын хүлээнген. Дүк кыргылдазы массалыы-биле эгелээн.

Д. ДЭЭРБЕК.

600 чүс баш хойга кажаа

ЭРЗИН. (**Бистиң корр**). Эрзин суурнуң албан организацияларының коллективтери районнуң колхозтарынга шефтеп, улуг дузаны көргүзүп турарлар.

Май айның сөөлгү хүннеринде «Чаа орук» кедээ ажыл-агый артелинге шефтээш, узуну 30 метр, доорозы 9 метр 600 баш хой кирер кажааны даш-биле туткаш колхоз баштаар черинге, колхозта партия организациязынга хүлээдип берген. Кажааның ишти, даштын балгаштааш чугайлаан.

Кажааның тудуунга район организацияларының коллективтеринден 16 кижи доктаамал ажылдаан болгаш коллективтерден хөй улус кээп ажылдап турганнар.

Тудугга доктаамал ажылдап турганнардан районнуң ыяш ажыл-агый чериниң коллективинден эштер Доржу, Лоозун, Хүлер, райкүүскомдан эштер Сарыгбан, Лопсан, Салаа, Дамбаа, Күрүне банкызының район конторазындан эш Күчүл, райподан эш Бечил эң-не идепкейлиг ажылдааннар. Колхозтуң чолаачызы Тоткан тудуг материалдарының сөөртүлгезин шак-даа иштинде үзүктедирбээнин демдеглээри чугула. Шефчи тудугжу бригаданы райкүүскомнуң колхозтар тудуунуң талазы-биле килдизиниң эргелекчизи эш Дамчай удуртуп турган.

Ук тудугну колхоз бодунуң күзели-биле кылган болза, оон өртээ 49 муң рубль турган. Организацияларның шеф дузаламчызы-биле колхоз чүгле 10 муң ажыг рубль үндүрген.

Шефчи тудугжуларның туткан кажаазын колхозка хүлээдип бээрде хөй кижи киржикчилиг митинг кылган. Митингиге СЭКП райкомунуң секретары Чимба, «Чаа орук» колхозтуң даргазы эш Бомбу болгаш ажылчы чоннар депутаттарының Эрзин район Совединиң күүсекчи комитединиң даргазы эш Аракчаа чуве чугаалааннар.

Херээженнер звенозу

Артель бүдүрүлгезинде тудуг ажылы, ылангыя бистиң областың амгы үезинде онза негелделиг. Тудуг материалынга чүгле ыяшты эвес, чуртта бар, үнези чиик, шынары эки өске-даа кургавырларны чеп ажыглаары чугула. Чөөн-Хемчик районда Ленин аттыг колхоз саман бүдүрүлгезин организастаанындан бээр ийи чыл безин четпээн. Ол чаа бүдүрүлгеде звено удуртукчузу Дамбадан өскези шупту херээженнер ажылдап турар.

Тудуг бригадазының саман бүдүрер ол звенозу кылган материалы-биле чуртталаның, культура амыдыралдың болгаш бүдүрүлгениң тудугларын база боттары кылып турар. Херээженнер звенозунуң бүдүргени саманнар-биле кылган тудуглар ам безин колхоз суурунда көвүдээн: чуртталаның 8 бажыңнарын, дөрт автомашиналарга гаражты, ажылчын 50 аъттарны чемгерип тургузарынга таарыштыр кылган кажааны 1956 чылда доозуп, ажыглалда киирген.

Звенонуң мурнунда бо чылын база биче эвес сорулгалар салдынган. Хамыктыя мурнунда эрткен чылын шала кылган 150 инектиг болгаш 150 бызааның кажааларын доозар, оон ыңай чуртталаның 5 бажыңнарын тудар. Амгы үеде кажааларның тудуу чедиишкинниг чорул турар, чуртталаның 2 бажыңнарының ханазын доозупкан.

Чаагайжыдылганың херээ дээш колхозчу херээженнерниң ол ак-сеткилдиг күш-ажылынга оларның азырап өстүргени школачылар эки дузалап, воскресниктерни чаңгыс эвес удаа организастап келген. Амгы, ылангыя чайгы дыштаныгга үезинде олар идепкейлиг ажылдап турар.

АЖЫКТЫГ ЭДЕ ТУРГУЗУЛГА

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак кедээ ажыл-агыйның шыңгыы көдүрериниче хемчеглерни үргүлчү ап, ол талазы-биле чогуур шиитпирлерни үндүргүлээн. Колхозчу бүдүрүлгени боттуг удуртурунга эң чугула чүүлдерниң бирээзи болза, партийжи удуртулганы колхоз бүдүрүлгезинге чоокшуладыры болур. Ол айтырыгны херек кырынга шиитпирлээр сорулга-биле СЭКП Бай-Хем райкому чамдык организастыг хемчеглерни алган.

Бистиң районда СЭКП райкомунуң чанынга райком секретарынга баштаткан МТС зоназының талазы-биле инструкторлар бөлүү колхозтарны 2—3 кылдыр хуваажып алгаш, ол черлерге быжыглатынып алган ажылдап турган чүве. Инструкторларның ажылын ынчаар тургусканы колхозтарның партия организацияларынга дузалаар, колхозчу активти баштаар черлерни долгандыр мобилизастаар, райком-биле өг организацияларның аразында харылзааны быжыглаар, төп черниң шиитпирлерин оон кудуву звенозарынга чедирип таныштырар талазы-биле эптиг турганын демдеглээр херек. МТС зоназы база-ла ажыктыг эде тургузулга болгай.

СЭКП райкому партийжи удуртулганы колхоз бүдүрүлгезинге чоокшуладыр дээш колхозтарга партия эге организацияларының хостатырган секретарьларын тургузулаан. Ол таарыштыр тургузуушкунунуң сөөлүнде партийжи-организастыг болгаш партийжи-политиктиг ажылды колхозка чорударынга элээн эптиг байдалдар тургустуна бергенин демдеглээ чогуур. Ылангыя «Октябрь 30 чылы» колхозта партия организациязының ажылындан чамдык чижектерни киирип болур.

Колхозтуң баштаар чери болгаш партия организациязы хуралга тургузар айтырыгны ханызы-биле өөренип көргеш, ынчан шиитпирлерни үндүрүп турар аргалыг болган. Коллективтиг үндүрген шиитпирниң күүселдезин организастаарын түс-түс кижилерге дааскаш, оон түңнелин хынап турар бис. Партияның ажык хуралдарын удаа-дараа чыыдырып, анаа партия кежигүнү эвес колхозчуларны чалап олурткаш, ол хуралдарга коммунистерниң мурнакчы ролюн демдеглеп турары колхозчу массаны күш-ажылчы мөөрейге болгаш сагылга-чурумга кижизидеринге улуг идиглиг болуп турар. Партияның ажык хуралынга шүгүмчүлелди, ылангыя адаандан өрү шүгүмчүлелди калбартканы ажыл-агыйның кандыг-даа адырында четпестерни илередиринге, ону өй-шаанда чайладырынга улуу-биле дузалап турар. Партийжи организастыг ажылды хостатырбаан-даа секретарь чогуур деңнелге чедир башкарып болур-ла, ынчалза-жок партия организациязының ажылын райкомнуң талазындан холгаарлап келгени партия организациязының бот-инициативазын моондактай бээр турган. Колхозтарга партия организацияларының хостатырган секретарьларын тургусканы коллективтиг шиитпирлерниң күүселдези дээш секретарьларның боттарының харыысалгалыг болурун чорууң улам күштелдирген. Амгы үеде боттарынга «идегежир», айтырыг бүрүзүнге айтыышкын манажыр чорукатарны болдурбайн, а бот-инициативтиг ажылдап турар апарган бис. Оон ыңай колхозта хөй-нитти организацияларының ажылын удуртурунга эптиг байдал база тургустунган.

1956—1957 чылдарның кыжында мал кыштаглалдышкынының эгелээриниң мурнуу чарыында колхозта элээн нарын байдал тургустуна берген турган. Малдың кышкы үеде турар оран-сууру белеткетинмээн, сиген белеткелиниң планы 28 хуу, силос салыышкынының — чүгле 26 хуу күүсетинген турган. Колхозтуң баштаар чериниң болгаш партбюронуң кежигүннери ук айтырыгны хандыр өөренип көрген болгаш ол дугайын партияның ажык хуралынга чугаалажырын организастаан. Колхозчу малчыннар мал чемин канчаар камнап чарыгдаарының аргаларын, оларны канчаар таарыштыр ажыглаарын айтып, боттарының саналдарын бергеннер. Хойжулар эштер Даваалай биле Санчат-оол олар хойнуң кышкы одарладыышкынын кончуг шын таарыштыр тургузуп ажылдааныннын түңнелинде, олар сүт-бараан фермазынга болгаш азырал аъттар чемгерилгезинге херегжээр сигеннерни боттарының мал чемиин балансызындан камнап бергеннер. Оларның кадарында турар хойлары чүгле менди чыл ашкан эвес, харын төрүүр 100 хой бүрүзүнден-не 105 хураганнарны камгалап алырын хандырганнар.

Колхозтуң баштаар чери болгаш партия организациязы тудуг материалдарын белеткээрин экижидеринче угланган хемчеглерни база ап турар. 1957 чылда тудугга херегжээр 1200 кубометр ыяшты белеткээр турган, 1692 кубометрин белеткеп алган. Оон соонда тудугжулар 7 бажыңнарның ханаазын салып дооскаалар. Тудугжуларга 10 хонуктуң ажыл онаалдазын берип каап турар. Ында күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедик болуп турар. Тудугжулар онаалданы чүгле күүседип турар эвес, харын-даа немелде төлевирни чедип ап турар апарганнар. Чижээ, Сергей Сиринчиктиң звенозу болгаш чазаныкчы Николай Арапчан он хонуктуң ажыл онаалдазын үргүлчү ажыр күүседип, немелде төлевирни доктаамал чедип ап турарлар.

Оон ыңай колхоз баштаар чери-биле партия организациязы колхозтуң сан-хөөзүн быжыглаарынче угланган хемчеглерни удаа-дараа ап келгенинниң түңнелинде колхозчуларга ай санында аванс тыпсыры ам быжыы-биле чурумчаан.

Ынчангаш бистиң колхозтуң ажыл-агый талазы-биле чамдык чедип алган чедиишкиннери партийжи удуртулганың элээн экижээниниден дыка хамаарылгалыг болган деп дидими-биле санап болур. Бистиң ажылывыста ам-даа четпестер бар, ынчалза-жок ында ажып эрттип шыдавас хире бергелер чок. Бистиң ажыл-чорудулгавыстың практиказын өөренип көргеш, колхозтарга партия организацияларының хостатырган секретарьларын тургузары дыка ажыктыг болуп турарын бүзүрел көрдүвүс.

Г. КИМЕЙ,
«Октябрь 30 чылы» колхозта партия организациязының секретары.

ХЕРЭЭЖЕННЕР—КОММУНИЗМНИҢ ИДЕПКЕЙЛИГ ТУРГУЗУКЧУЛАРЫ

Чурукта: Моторист Надежда Григорьевна Колмакова (солагай талазындан оң талазынче) тудугжулар Оленина, Аванкина Кызылдың Ленин кудумчузунда 16 квартиралыг чуртталга бажыңының тудуг шөлүнде.

Фото А. Дугержааның.

Дааранықчыларның чедиишкиннери

Кызылдың Раскова аттыг дааранылга комбинады областың улуг бүдүрүлгелериниң бирээзи. Мында ажылчыннарның кол нурууzу херээженнер. 260 ажыг кижиниң аразында эр ажылчыннар болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылар чүгле 20 хире кижи бар.

Совет кижилерниң материал-культурлуг херегледерин хандырар талазы-биле СЭКП XX съездизиниң айтыышкыннарын амыдыралга боттандырбышаан, херээжен ажылчыннар колдаан бүдүрүлгениң найыралдыг уран-шеверлериниң коллективи белен хеп аймаан бүдүрериниң онаалгазын чедиишкинниг күүседип турар.

Октябрьның 40 чыл оюнун байырлалынга күш-ажылчы чаа-чаа чедиишкиннерлиг уткуржыр дээш социалистиг чарышты калбартып чорутканының түңнелинде, коллектив 1957 чылдың бирги кварталының бүдүрүлге планын ниитизи-биле 106,1 хуу, апрельдиин—107,4 хуу, май айның—119,3 хуу күүседирин чедип алган.

Бүдүрүлге онаалгаларын күүседир талазы-биле бедик көргүзүглерлиг бригадалар болгаш мурнакчы ажылчыннар комбинатта хөй. Чижээ, нарын хептер даараар салбырда А. Юрьеваның бригадирлээни № 3 бригада бирги кварталдың бүдүрүлге планын 135 хуу, апрельдиин—156,8 хуу, май айның—137,1 хуу күүсеткен, С. Чечеткина—135, мастер Юрьева—126 хуу күүсеткеннер.

Ол-ла салбырдан Худорошкованың бригадирлээни № 1 бригада бүдүрүлге планын күүседир талазы-биле бедик көргүзүглерни үргүлчү чедип ап келген. Бригадир Н. Худорошкова боду май айның бүдүрүлге планын 158 хуу күүсеткен, ооң он кижиден тургустунган дааранықчылары бүдүрүлге планын шуптузу доктаамал ажыр күүседип турарлар.

Комбинаттың массалыг дааранылга салбырында А. Золотухинаның бригадирлээн № 4 бригада май айның бүдүрүлге планын 145 хуу күүсеткен. Ол салбырда чайгы платьелер дааараар бригаданың бригадири Н. Глушкова май айның бүдүрүлге планын 160 хуу, дааранықчы Ондар Сендажы—134 хуу күүсеткен.

Комбинатта дааранылганың уран-шевер аргазын тыва херээженнер чедиишкинниг шиңгээдип ап турарлар. Мында ажыл нормазын ажыр күүседип турар Ондар Сендажы ышкаш мурнакчыларның саны хөй. Чижээ область Советиниң депутады А. Дыртык май айның планын ажыр күүсеткен. Эш Дыртык комбинаттың мергежилдиг ажылчыны. Ол, массалыг дааранылга салбырында янзы-бүрү хеп аймаан бүдүрүп үндүрүп турар.

Дааранықчы Бошка Оюмаа ол комбинаттың хоочун ажылчыннарының бирээзи. Мында ол 11 чыл иштинде ажылдап турар. Бошка Оюмаа улуг үнелиг материалдардан бедик шынарлыг херээжен пальтоларны белеткеп, бүдүрүлге талазы-биле бедик көргүзүглерни үргүлчү чедип ап келген.

Дааранылга комбинадының ажылчыннары ооң инженер-техниктиг ажылдакчылары бүдүрүлгениң программазын чедиишкинниг боттандырары-биле кады бүдүрүлгениң техниказын улам-на сайзыраңгайжыдып, чаа-чаа машиналарны шиңгээдип ап турарлар. Чижээ, мурнунда өөктерни хол-биле илип турган болза ам оларны тускай машиналар-биле илип турар, тиг кыдыглары, өөк дижилери кыдыра дааараар тускай машиналарны комбинаттың ажылчыннары база-ла ажыглай бергеннер. Бо чорук хеп аймаанын кылыглараның өөк, дижи, тиглер дааараар ажылды хөй катап дүргедедир, ынчангаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, продукцияның бот-үнезин чиигедир арганы хандырып турар.

Ажылчы чоннарны хеп аймаанын бедик шынарлыг кылыглары-биле хандырзары комбинаттың ажылчыннарының кол сорулгазы. Олар боттарының аразында социалистиг чарышты улам-на калбартпышаан, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнуң төөгүлүг байырлалынга он айларның бүдүрүлге планын 105 хуу күүседири дээш күжениишкиннг ажылдап турарлар. Коллектив алдыгы беш чылдың ийиги чылының программазын чыл төнчүзүнге чедир ниитизи-биле 105 хуу кылдыр ажыр күүседир хүлээлгени алган.

С. ЛОПСАҢ.

Чоннуң үнү-биле

Атомнуг болгаш водородтуг чепсектиң шенелделерин соксадыр дугайында Тайбың камгалалының Совет комитединиң медеглелин бистиң улуг Төрээн чуртувустуң ажылчы чоннары изиг-биле деткип турар.

Бистиң төрээн Коммунистиг партиявыстың болгаш Совет чазаавыстың ниитики, даштыкы политиказы болза, бүгү делегейге быжыг тайбынче угланган. Бүгү совет улус тайбың тургузукчу күш-ажылга чардыкан ажылдап турар. Бистиң Совет чазаавыстың тайбың политиказын бүгү совет кижилер, ол ышкаш делегейниң депшилгелиг кижи төрелгетенни деткип, америк-англи империалистерниң ам-даа үргүлчүлевишаан турары массалыг узуткаашкынның чепсектериниң шенелделерин доп-дораан хоруурун негеп турарлар. Мен, алды уругларның иези болгаш, мээң уругларым дайын деп чүвени көрбейн, тайбың аас-кежикке чурттаарын күзеп турар мен. Ам уругларымның эң улуу—оглум кино механиги тускай эртемни чедип алган ажылдап турар. Ол—чоннуң тайбың күш-ажылының херээнге ооң салышкыны-дыр, киржип турары ол-дур. Оон өске уругларым Чадаана хоорайның № 1, № 2 ортумак школаларында өөренип, эртемнерни чедип ап турар. Бистиң аас-кежииниң болгаш келир үениң — бичии уруглар. Оларның дугайында партия биле чазактың улуг салышкынынга бүгү совет ие херээженнер чоргаарланып турарлар. Мен база оларның бирээзи мен. Уруглар, ниелер, бүгү-ле кижилер дайын көрбейн, тайбың аас-кежиктиг чурттаарын бүгү-ле совет херээженнер-биле кады негеп тур мен. Ядролуг чепсекти шенээрин үргүлчүлеп турар чорукту соксадыр дугайында бүгү совет улустуң шынгы негелдезинге бодумнуң үнүмнү кадып тур мен.

Хөй уруглуг ие С. ДАРЖЫК.

Доңгак Борбаковна Шура

«Торгалыг» кодээ ажыл-агый артелинде дөрт сүт-бараан фермалары бар. Сүт саалдазынга-даа, төрүттүнген бызааларын менди болгаш эки доруктуруп өстүрериинге-даа, ферманы арыг-шевер тургузарынга-даа Коъш-Теректе ийиги сүт-бараан фермазы эки ажылдап турар. Ооң көргүзүглери чүгле бодунуң колхозунда эвес, Өвүр районнуң өске-даа колхозтарында дээрге санатырып турар. Ол болза, күш-ажылдың организастыышын шын тургусканын, удуртулганы ажыл-ишке холбаштырганын херечилеп турар.

Доңгак Борбаковна Шура боду 12 инектерни сагбышаан, ферманың эргелекчи учётчиги хүлээлгезин ак-сеткилдиг күүседип турар. Ажыл-агый чылының баштайгы беш айларында ол ферма 16595 литр сүт сагган. Тодаргайлаарга: ушку фермадан 2 катап, дөрткүзүнден 5,5 муң литр, бирги фермадан 2,4 муң литр хөй сүт саап алган. Апрель болгаш майның саалда онаалдаларын, бүрүнеге сүт дужаар планнарын күүсеткен.

Аныяк кыс Д. Б. Шураның мергежилдиг удуртуп турарындан саанчылар-даа, кадарчылар-даа ниитиниң мал ажылы дээш чаңгыс эп-сеткилдиг. Олар чагыдып алган солуннарындан чаа-чаа чүүлдерни номчуп, фермада тургузуп алганы радиоприемниктен хүн бүрү дыңнап турарлар.

В. БАИР.

ЧОННУҢ КАДЫК ЧААГАЙ ЧУРТТАЛГАЗЫ ДЭЭШ

Кызыл хоорайның Малоенисейская кудумчузунда № 79 бажың бар. Ол дээрге, областың аптека эргелелиниң № 19 аптеказы. Аңаа кире бээрге, чоңга өөлдек, чазык, аныяк херээжен кижи мында ажылдап олурар—ук аптеканың эргелекчизи Галина Петровна Федорова.

Эш Федорова болза Красноярскийниң аптека школазын 1947 чылда кончуг эки өөренип доосkan. Чоннуң мурнунга бараан болуп, ажылчы чоннарның кадыы дээш ажылдаар, демисежир деп бодунуң алыс күзелин ынчаарда аныяк кыс чедип алган. Школаны ол ынчан доозупкаарга, ону Тыва областка ажылдаар кылдыр Кызыл хоорайже чорудупкан.

Аптека школазын чаа доосkan комсомолчу Федорованы областың кадык камгалал килдизи бистиң областың ырак районнарының бирээзи Өвүр районче ажылдадып чоруткан. Район төвү Хандагайтыга ол 1947 чылда чеде бээрге, ынчан аңаа аптека чок турган. Тус черниң партия, совет болгаш комсомол организацияларының дузазы-биле эш Федорова чаа аптеканы организастап ажыткан.

Бодунуң ажылынга таваржып турган бергелерни аныяк ажылдакчы ажып тиилевишаан, аптека эргелекчизиниң хүлээлгезин эки күүседип, чоннуң кадыы дээш могаг-шылаг чок ажылдап турган. Ажылчы чоннарга эмтиг өөлдек, дыннангыр ажылдакчы аараан кижилерниң эм херегледерин узуктелиишкин чок хандырып берип келген. Чоннуң кадыын камгалаары дээш бодунуң ак-сеткилдиг, кызымаккай ажылы-биле ол Өвүр районнуң ажылчы чоннарының бедик хүндүткелин чедип алган.

Чурукта: эш Г. Федорова ажылдаар черинде.

Эш Федорова бодунуң онаашкан ажылын ак-сеткилдиг күүсетпишаан, районнуң хөй-ниити амыдыралынга идепкейлиг киржип турган. Районнуң эмнелге коллективинде комсомол организациязының секретарынга болгаш ВЛКСМ райкомунуң бюрозунуң кежигүнүнге ол ажылдавышаан, аныяктарның коммунистиг кижизидилгезиниң херээнге идепкейлиг киржип, янзы-бүрү темаларга хөй санныг лекцияларны база илеткелдерни кылган.

Бодунуң өг-бүле чуртталгазының айы-биле эш Федорова бир чыл бурунгаар Кызыл хоорайга көжүп чедип келген. Кызыл хоорайның төөн талазынга чаа ажыттынган аптеканың эргелекчизинге ону томуйлаан. Чаа аптеканың ажылын эккидип организастаар талазы-биле ол улуг ажылдарны кылган. Ам ук аптека ажылчы чоннарның эм херегледерин чедиишкинниг хандырып турар.

Ажылчы чоннарның кадыы дээш бодунуң чаагай болгаш хүнзүлүг хүлээлгезин ол ак-сеткилдиг күүсетпишаан, хоорайның ажылчы чоннарының бедик хүндүткелин база чедип ап турар. Ол тыва дылды эки билир кылдыр өөренип алган.

— Чаа аптеканың эргелекчизи Галина Петровна чоңга дыка-ла өөлдек кижи-дир. Мээң алган эмнеримниң хантарынга ук эмнерни канчаар, хүнде каш катап ижерин тыва дыл кырынга бижип каан болду. Чоңга өөлдек, дыннангыр ажылдакчыга улуу-биле өөрүп четтирдим — деп Степная кудумчузунда Л. Хертек чугаалап турар.

Хоорайның хөй-ниити амыдыралынга эш Федорова база идепкейлиг киржип турар. Ол № 9 школаның ада-ие комитединиң кежигүнү. Тываның херээженнери улус ажыл-агыйының бүгү-ле адырларынга идепкейлиг киржип турарының дугайын коммунист эш Федорованың бо үлегер-чижээ тодаргай херечилеп турар.

Сөзү болгаш чуруу А. Дугержааның.

Колхоз бүдүрүлгезинде херээженнер

Улуг-Хем районнуң Калинин аттыг колхозу районнуң улуг колхозтарының бирээзи. Мында херээженнерниң колхоз бүдүрүлгезинге киржилгези эскиэип турар. Олар мал ажылының фермаларында, сүт саалдазында, тудугга болгаш хову бригадазында калбаа-биле ажылдап турарлар.

Ниитиниң ажыл-агыйын улам ыңай хөгжүдер дээш демиселге чүткүлдүг чоруун көргүзүп турар мурнакчыларның саны херээженнерниң аразында көвүдээн. Саанчы эш С. Серенмаа ол хүлээлгени 6 чыл иштинде күүседип, сүт саалдазының хемчээлин чыл бүрүде улгаттырып келген. Эш Серенмааның күш-ажылчы чедиишкиннерин колхоз баштаар черн бедик-биле үнелеп турар. Чер-чер Советтериниң чоокта чаа болуп эрткен соңгулдалар үезинде эш Серенмаа Улуг-Хем район Советиниң депутадынга соңгуткан. Аныяк херээжен эш У. Бөк-кыс, ол колхозтуң база бир мурнакчы саанчызы, сүт саалдазын көвүдедири дээш ол улам-на чүткүлдүг ажылдап турар.

Херээжен тудугжулар эштер Дамчат, Ханмаа, Уйнук оларның болгаш өскелерниң-даа эки ажылын онзалап демдеглээри чүгүза. Ол эштер саман бүдүрерин болгаш ооң-биле бажың туларының аргазын эки шиңгээдип алганнар. Оларның удурту газы-биле колхозчу херээженнер чуртталганың 3 улуг бажыңнарын саман-биле тудуп, ажыглалга киргеннер. Мында ыңаа хөй херээженнер ам дуржулгалыг тудугжулар апаргылаан.

Колхозтуң хову бригадазында эштер Хорлуу, Барыцмаа, Долчанмаа ажыл нормазын үргүлчү ажыр күүседип, таразыларга боттарының күш-ажылчы үлегерин көргүзүп келгеннер. Хлеб, булка кылыглар бүдүрерин эштер Далбаа, Серже, Уйнукай болгаш өскелер-даа дыка эки өөренип алганнар. Оларның быжырган хлебин колхозчулар шынарлыг деп үнелеп көрүп турар.

Үстүнде чедиишкиннер-биле чергелештир херээженнер ортузунда ажылдың четпестери база бар. Колхозта херээженнер чөвүлелиниң даргазы Тюлюш Серенмаа херээженнерниң ортузунга кижизидилгелиг ажылды четпес чорудуп, оларны ниитиниң күш-ажылынга киириштирер талазы-биле багай ажылдап келген. Ооң түңнелинде эрткен ажыл-агый чылында күш-ажыл кылып шыдаар колхозчу херээженнерниң иштинден 32 кижи күш-хүнүнүн минимумун чедир ажылдаваан болгаш 7 кижи колхоз бүдүрүлгезинге шуут киришпээн. Оларның аразында Тюлюш Серенмаа боду, Окония, Суруя, Кара-Бүске болгаш өскелер-даа бар.

Херээженнер чөвүлелиниң даргазы кижи колхоз бүдүрүлгезинге боду киришпейн турган, өске херээженнерни канчап организастап шыдаары! Колхозтуң херээженнери боттарының хүлээлгезин билирлер. Ниитиниң ажыл-агыйын хөгжүдер херекке оларның чүткүлдүү хүн бүрү бедип турар.

Ол колхозта херээжен чоннуң ортузунга картийжи политиктиг, культура-массалыг ажылды күштелдирип чорудары негеттинип турар. Бо талазы-биле колхозтуң партия организациязы (секретары эш Марташ) тодаргай хемчеглерни ап, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга күш-ажылчы чаа-чаа чедиишкиннииг уткуржырынче бүгү колхозчу херээженнерни организастаары чугула.

М. БАГАЛДАЙ.

Аныяк башкының чедиишкини

Баш-оол Уйнук башкы училищезин дооска-ла чүгле ийи чыл эрткен. Уйнук Быргысовна башкы ажылының баштайгы чылын, 1955—1956 өөредилге чылында, Улуг-Хем районнуң Хайыраканчеди чыл школазының 4-кү классынга эрттирген. Ажылдың арга-дуржулгазынга дадыкпаан аныяк башкыга бергелер таваржып турган. Ооң баштайгы 29 өөреникчилериниң 28-аи 4-кү классты эки доосkan. Ол башкы ажылының ийиги чылын Бай-Булуң чеди чыл школазының 4-кү «а» классынга эрттирген.

Уйнук Быргысовна өөредилге чылының баштайгы хүнүнден эгелээш-ле класска өөредилге-кижизидилгелиг ажылдарны болгаш ада-иелер-биле ажылды шын организастап, өөредилге эгелээриниң ырак мурнунда-ла класска чорудар ажылдарның планын чогаадып тургускаш, класстың иштин каастап-шимеп алыр. Классынга өөренир уругларның даңзызын тургускаш, оларның ада-иелери-биле таныжып чугаалажып каапкан, чүгле өөредип эгелээринге белен турар.

Аныяк башкы өөредилгениң бирги хүнүнден эгелээш-ле класска организастыг ажылдарны чорудуп, быжыг коллективти тургузуп алыр. Эң-не баштай класс даргазын соңгуп, класста эң эки өөредилгелиг, чурумнуг өөреникчилерден класстың активын тургускаш, оларга класс иштинге чорутса чогуур ажылдарны тургузунда хуваап бергилээр. «Өөреникчиниң сагып чоруур чурумунуң дугайында дүрүмну» болгаш «Өөреникчилерден школа иштинге чаңгыс аай негелделер дугайында дүрүмну» өөреникчилерге бөлүк-бөлүк аайы-биле таныштырып, ол дүрүмнерни өөреникчи бүрүзүнүң хажык чокка күүседирин чедип ап турар.

Класста өөредилге-кижизидилгелиг ажылдарның планнары чарык чылдар, үлдүүннер, айлар, неделялар аайы-биле тургустунган болгаш планда айыттынган чүүлдер шуптузу күүсеттинип турар. Уйнук Быргысовна Баш-оол класска кижизидилге ажылының планын чогаадырда, класстың ниити өөреникчилери-биле болгаш ада-иелер-биле сүмележип, оларның саналын ёзугаар эң чугула, херек кырында боттанып болур чүүлдерни айыткаш, ол ёзугаар ажылдап келген. Башкы чүгле боду чаасkaан эвес, а өөреникчилерге болгаш активке даянып, оларның дузаламчызы-биле ажылдап турар. Өөредилге чылының эгезинде өөреникчилер хана солуннарын, монтажтарны, лозунгуларны чүгле башкының киржилгези-биле кылып турган болза, а өөредилге чылының төнчүзүнде олар бүгү ажылдарны боттары кылып турар апарганнар.

Класста өөредилге-кижизидилгелиг ажылдарга пионерлерниң ролун Уйнук Быргысовна улуу-биле үнелээн болгаш класста пионер ажылынче кол кичээнгейни угландырган. Өөредилге чылының эгезинде өөреникчилерниң хөй нурууzу пионер эвес турган болза, өөредилге чылының төнчүзүнде шуптузу пионерлер болу бергеннер. Уйнук Быргысовна пионерлерниң сборларынга үргүлчү олуржуп, оларга чаа-чаа солун беседаларны кылып берип келген. Класстың хана солуну чыл дургузунда заачег ёзугаар 9 удаа үнген. Аңаа класстың амыдыралын үргүлчү чырыдып турар. Өөреникчилер «Пионерская правда», «Сылдысчыгаш» солуннарны чагыдып алган номчуп турарлар. Уйнук Быргысовнаның өөреникчилери школа библиотеказының доктаамал аалчылары. Класста орус дыл башкызы Евдокия Филипповна Скляренконуң удуртулгазы-биле «Витя Малеев бажыңында болгаш школада» деп номга орус болгаш тыва дылдар кырынга номчулга конференциязын эрттиргеннер.

Уйнук Быргысовна Баш-оол кичээлге эки белеткенип, аңаа көргүзүг материалдарын үргүлчү ажыглап, кичээлди уругларга билдингир, солун кылдыр эрттирип келген. Уроктарга херегләэр көргүзүг материалдарынга чүгле белен чүүлдерни ажыглаары-биле кызыгаарлатынмайн, боду янзы-бүрү чуруктарны, схемаларны, таблицаларны болгаш өске-даа материалдарны белеткеп ап, кичээлин байлак көргүзүглерлиг эрттирип келген. Аныяк башкы өөреникчилерниң кыдырааштарын үргүлчү хынап, өөреникчилерниң частырыгларын эдип, ооң соонда ол частырыгларны өөреникчилерниң катаптавазын чедип ап турар.

Ынчангаш ооң өөреникчилериниң кыдырааштары арыг-силиг, частырыглар ховар болуп турар. Дөрткү үлдүүннүң түңнелинде кынадда ажылдарга болгаш диктантыларга ооң өөреникчилери чүгле эки, кончуг эки демдектерлиг болганнар. Уйнук Быргысовна өөредилгезинге чыдын калып турар өөреникчилерже кол кичээнгейни салып, олар-биле немелде кичээлдерни чорутканының түңнелинде өөредилге чылының эгезинде багай өөренип турган Бөк-оол Уран-кыс, Оолак Рая олар өөредилге чылын эки доозуп, дараазының классынче шилчээннер.

Өөредилге чылының дургузунда ада-иелерниң хуралдарын 4 удаа чорудуп, аңаа уругларның өөредилгезинге болгаш кижизидилгезинге ада-иелерниң ролунуң, өөреникчиниң бажыңынга хүн чурумун канчаар сагырының дугайында беседаларны чоруткулаан болгаш ада-иелерниң бажыңнарынга үргүлчү барып, уругларның бажыңнарынга барып, оларның амыдырал чурттталгазы-биле таныжып турар.

Б. ДУПШУН.

Чаагайжыдылганың херээнге

Алигатыда «Комсомол 30 чылы» кодээ ажыл-агый артелиниң колхозчузу Доңгак Санаевна Севилбааның хары ам 52, назыны улгатса-даа ооң ак-сеткилдиг күш-ажылы өскелерге үлегерлиг болбушаан. Колхозтуң тудуг бригадазынга ол 1948 чылда ажылдап кирген. Баштайгы айларда чүгле бодунуң дузалал ажылдар күүседип турган, ооң удатпаанда десси чонулгага, а сөөлзүредир нарын чазанылгага база өөренип алган.

Чурттала, культура-амыдырал болгаш бүдүрүлге тудугларынга, ылангыя печкалар кылырынга туйбуунуң чугула негеттинип турарын эш Севилбаа кичээнгейлиг көрүп, туйбу бүдүрерининге мастер болурун сонуурган турган. Ооң күзели боттанган,— 1953 чылдан эгелээш артельдиң туйбу бүдүрүлгезинге ажылдап кирген.

Мергежилдиг бызанчы, туйбу кылырынга мастер Доңгак Санаевна Севилбааның ак-сеткилдиг күш-ажылы чүгле бодунуң колхозунда эвес, Барыын-Хемчик районда безин сураглыг. Ооң тудуңгур холдарының киржилгези-биле кылдынган туйбуларның бедик шынарын колхозчулар мактап, улам эки ажылдаарын күзеп турар.

«Комсомол 30 чылы» колхозтуң туйбу бүдүрүлгезинде 60 ажыг херээженнер бар, ажыл нормазын чедир күүсетпейн турарлар ында барык чок.

Төрээн колхозунуң улам ыңай хөгжүлдезин, чоннуң чаагай амыдыралы дээш демиселчи эш Севилбааның организакчы болгаш кызымак күш-ажылын колхоз баштаар чери үнелеп турар. Октябрьның алдарлыг 40 чыл оюнга чедиишкиннииг уткуржыр дээш ол улам бедиткен хүлээлгелиг ажылдап турар.

Т. ТЮЛЮШ.

Тес-Хем районнуң Сталин аттыг колхозунуң саанчылары Улуг Октябрьның 40 чыл оюнга чедиишкиннииг уткуржыр дээш сүт саап алырының планын күүседиринче кол кичээнгейни салып турар. Саанчылар Я. Саар, Д. Еремчик, Д. Ак-кыс олар эки саап турарлар.

Чурукта: ферма эргелекчизи Алдын-Херел ССРЭ-ниң Дээди Совединиң чедиги сессиязының материалдарын саанчыларга таныштырып турары.

Фото С. Феоктистовтуу

КНО-нуң чепсегленииишкинни дүжүрер талазы-биле Белеткел комитединде совет төлээлекчиге Француз патриоттарның организациязының чагаазы

ЛОНДОН. (СЭТА). Улурланыышкын шимчээшкининиң мурнунда шалүткен болгаш чепсээн хурааткан турган кирижикчилерниң болгаш патриоттарының Парижте француз национал федерациязындан КНО-нуң чепсегленииишкинни дүжүрер талазы-биле Комиссияның Белеткел комитединде Совет Эвилелиниң төлээлекчизиниң адынга дараазында чагаа кирген: «Мындаагылар! Мурнунда гитлерже Германияның шаажылал лагерьлеринге хоругдалга турган кижилер, лагерьлерге узуткатырган болгаш боозатырып каттыжаан француз патриоттарының өг-бүлелери болза улустар аразында дүшкүүрлүг чорууңга болгаш эндере чепсегленииишкинге онза дүвүреп турарлар, ол дүшкүүрлүг чорук кижи төрелгетениң келгейиниң үшкү дайынының айыылынга чедирип болур.

КНО-нуң чепсегленииишкинни дүжүрер талазы-биле Комиссияның СССР талазы силерниң төлээлеп турарыңар Белеткел комитединиң ажылын кончуг кичээнгейлиг-биле хайгаарап көрбүшаан, бүгүнүнүң чепсегленииишкинни дүжүрериниң айтырыын чиигедип болур чамдык таланың-даа дугуржулгазын кылырынга ангы сессия чедирген турзун дээш олар-биле күзеп турарлар.

Кижилерни гитлержи массалыг кырып-хыдыышкынның херечилери турган болгаш ооргтан когараан кижилер болуп турар олар атомнуг чепсектиң дүрген хөгжүлдезиниден болгаш ооң шенелделериниң кижи төрелгетенге уржуктарындан сезиглеп турарлар. Мынчангаш оларның мурнундан ханы хүндүлел-биле чугаалавышаан, силерниң күженииишкиниңер дүгуржулга дүргени-биле чардынган турар кылдыр угланган турарынче быжыы-биле негээрин дитиктивис, ол чорук атомнуг болгаш термоядролуг чепсекти хоругдаашкынже чедир ол шенелделерни соксадып болур ийик.

Бистиң кыйгырыывысче чугула кичээнгейни салыр боор силер дээрзиниң дугайында улуг-биле бүзүреп тур бис, ынчангаш бистиң ханызы-биле хүндүлеп турарывысты хүлээп алырын мындаагылар силерден дилеп тур бис.

Улурланыышкын шимчээшкининиң мурнунда шалүткен болгаш чепсээн хурааткан турган кирижикчилерниң болгаш патриоттарының мурнундан,

Чингиже секретарь **Ш. ЖУАНО**».

ССРЭ-ге болгаш улус демократиязының чурттарынга удур АКШ-тың хоралыг ажыл-чорудулгазы

ВАШИНГТОН. (СЭТА). ССРЭ-ге болгаш улус демократиязының чурттарынга удур шпионнуг-үрегдекчи болгаш хоралыг ажыл-чорудулганы чоокку үеде АКШ-тың күштелдирер деп турарының дугайын американ парлалганың дыңнадыглары херечилеп турар.

Ол сорулга-биле, тускай «хосталга херектериниң талазы-биле эргелелди» тургузарын көрүп турар хоойлу телевилелин чоокта чаа сенатка сенатор Дутлас киирген. Ооң сорулгазы болза ССРЭ-ге болгаш улус демократиязының чурттарынга үрегдекчи болгаш шпионнуг ажыл-чорудулганы калбартыры болуп турар. Шпионнуг болгаш үрегдекчи чорук кылырынын ол төвүн онза чугулага көрүп турар. Хоойлу телевилелин ёзугаар ол төп болза АКШ-тың президентизиниң шууг удуртулгазынга турар болгаш аңаа чагыртказ турар ужурлуг.

Ол эргелел ооң ынай «хүү азы чартык-хүү комиссияларның азы бөлүктерниң организацияларының» социалистиг чурттарга удур угланган үрегдекчи ажыл-чорудулгазын база акшаландырар. Хоойлу телевилелин ёзугаар алырга, эргелелдиң удуртукчузу АКШ-тың төп разведка эргелелиниң удуртукчузу-биле болгаш АКШ-тың күрүне секретары-биле сырый кады ажылдажылгалыг ажылдаар ужурлуг. АКШ-тың сан министерствозунуң чанынга тускай фондуну тургузарын хоойлу телевилели көрүп турар, ол фондудан эргелелдиң ажыл-чорудулгазынга чыл бүрүзүнде 20 миллион долларны үндүрүп берип турар.

Дугластың хоойлу телевилели ангы үеде сенаттың көрүлдешкүнүнде туруп турар.

Окинавада америк шериг эрге-чагыргаларның күчүлелдиг үүлгедиглери

ТОКИО. (СЭТА). «Асахи» солунунуң дыңнадыындан алырга, Окинавада америк командылал болза, шериг черлерин тургузары-биле түс черниң чурттакчыларының 225 муң цзобу черин (бир цзобу 0,99 га-биле дең) хураап алыр дугайында дужаалды июньнуң 4-те үндүрген. Бүдүн ай дургузунда үргүлчүлээн чугаалажылыышкыннарның чорудулгазында америк шериг эрге-чагыргалар боттарының негелделеринге чер эдилекчилерниң чөп-шээрелин чедип ап шыдаваан таләэде, олар күчүлелдиг хемчеглерни алыр деп шиитпирлээннер дээрзин дыңнадыгда тугаалап турар.

Окинаваның чер эдилекчилери улурланыышкынның меделгелин парлап үндүргеннер, ында болза АКШ-че ам чоруур деп турар премьер-министр Киси, орта чеде берген, ол айтырыгны президент Эйзенхауэр-биле тускай чугаалажып көрзүн деп неген турар.

Француз солун чепсегленииишкинни дүжүрер айтырыгның талазы-биле барыын талакы күрүнелерниң чажыт чугаалажыышкыннарының дугайында

ПАРИЖ. (СЭТА). Ангы үеде Вашингтонда, Лондонда, Парижте, Оттавада болгаш Боннда чепсегленииишкинни дүжүрериниң дугайында айтырыг талазы-биле чажыт чугаалажыышкыннарны чорудуп турар деп «Фран-тирер» солунунуң дашттыкы политика талазы-биле тайылбырлакчызы Шарль Ронсак бижээн. Ол чугаалажыышкыннарның сорулгазы болза Стассенниң Лондонда чедире берген америк планынга үндезилетинген чепсегленииишкинни дүжүрер айтырыгның талазы-биле барыын талакы күрүнелерниң турушттарын чөпшээрештирери болуп турар.

Багдад керээзиниң чөвүлелиниң үшкү сессиязының ажылының доозулганы

КАРАЧИ. (СЭТА). Багдад керээзиниң чөвүлелиниң үшкү сессиязы июньнуң 6-да мында доозулган. Хуралдарның доозулганының соонда дыңнадыг үндүрген, ында ылангыя «чамдык чазактар Багдад керээзинге идепкейлиг улурланырының политиказын чорудуп турар» деп демдеглээн.

Багдад керээзиниң Карачиге болгулаан хуралдары болза, оларның соруу кииринчилери «шериг хемчеглерни» күштелдирериниң айтырыын эң-не сонуурган турганнар болгаш экономиктиг айтырыгларны эң-не бичези-биле көрүп турганнар дээрзин көргүскен.

«Таймс оф Карачи» солунунуң дыңнадыындан алырга, чөвүлел болунуң сөөлгү хуралынга шериг комиссиязының илеткелин бадылаан, ылангыя шериг планнаашкынының Багдадта туруп турар каттышкан штабының составын көвүдедир дугайында шиитпирни хүлээп алган. «Морнинг ньюс» солунунуң дыңнадыындан алырга, багдад керээзиниң хаара түлүп турар районунга аэродромнарны болгаш радарлыг тургузугларны тудар дугайында шиитпир база хүлээп алдынган.

Англияның ийиги ядролуг чаза тевиишкини

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Юнайтед Пресс агентилелиниң Лондон корреспондентизиниң дамчыдып турары болза, Оожум океанда Рождества ортулуктуң районунга Англия май 31-де ийиги ядерлиг чаза тевиишкинни чоруткан.

АКШ-та ядролуг чепсектиң ийиги частыышкыны

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Юнайтед Пресс агентилелиниң дыңнадыын ёзугаар алырга, Невада штатка июньнуң 2-де ядролуг чепсектиң ийиги частыышкыны чоруткан.

Англияның общиналар палатазында

ЛОНДОН. (СЭТА). Парламент кежигүннери лейбористер июньнуң 4-те общиналар палатазынга, ядролуг чепсектиң моон соңгаргы шенелделерин соксадырын англи чазактан негээннер, ол чорук ядролуг чепсектиң шенелделерин хоругдаар дугайында улустар аразынын дугуржулгазын чарарынга идигни бээр ийик. Ол негелдени премьер-министр Макмилланның хүлээп албайн барганы лейбористерниң ханы килениин болдурган, олар туругузап келгеш, чазактың ээлээн туружунга дииниттиг-биле удурланып турганнар. Макмилланның сөстерин кезек када ыыт-шимээн хөме алы берген болгаш чүгле Спикерниң киржилгези-биле чугаазын ол уламчылаар аргалыг болган. Частыышкыннарның түңнелинде үнүп келир радиоактивтиг чаашкыннарның кижиниң кадыынга кандыг салдарлыг болурунуң дугайында барымдааларның тускай шинчилгезин чорудар деп лейбористерниң дилээн Макмиллан база хүлээп албайн барган.

Ядролуг чепсектиң кандыг-даа шенелделерин соксадыр дугайында улустар аразынын дугуржулгазын чарарынче кыйгырып турар 2 муң америк эртемденнериниң ат салганы бижииинче Макмилланның кичээнгейин лейбористиг оппозицияның удуртукчузу Гайтскелл углап турган. Ол бижиктиң дугайында дыңнадыгны парлалгадан көрген мен, шенелделерни кызыгаарлаарының аргаларының болгаш оларны контрольдаарының дугайында болуннуң санаын англи чазак шагда-ла киирген деп Макмиллан чугаалаан.

Англи чазактың саналдары шенелделерни соксадырынга эвес, а дансылаарынга хамаарышкан болгай деп лейборист Бивен орта удурланган. Бо теманы айтырыглар болгаш харыылар хевири-биле чугаалажыр бодалым чок деп Макмиллан медеглээн болгаш Англияга кыжанып турар чүү-бир тоолчургу агрессиядан камгаланыр дугайында хоозун чугаалар-биле чазактың туружун база катап шынзыктырарын ол оралдажып турган.

Англи ядролуг чепсектиң баштайгы ийи шенелделериниң түңнелдерин эмге өөренип көрүп турар болгаш ол түңнелдерни барымдаалааш, шенелделерниң моон соңгаарты программазын тодаргайлаан турар дээрзиниң дугайында Макмилланның сөстерин бүрүү шавыышкынның ыыткыр кыйгылары-биле үткээн.

«Ол шенелделерни доозулгуже чорудары чазактың хүлээлгези болур» деп түңнелинде Макмиллан медеглээн. «Чок болза чалалар-биле, чок болза чамдык дугуржулгаларның аргазы-биле, чок болза бүгү талаларлыг дугуржулгаларның аргазы-биле» чепсегленииишкин дүжүрүүшкүнүн эң улуг хемчээлдии-биле хандырар дээш бодундан хамаарышкан бүгү-ле чүүлдерни кылырын чазак оралдажып турар деп Макмилланның сөстери ооң соонда черле бүзүредилге чок болган.

Францияда чазак кризизи

ПАРИЖ. (СЭТА). Узамдыктыг болу берген чазак кризизин узуткаарының оралдажыышкыннарын республиканың президентизи Рене Коти июньнуң 5-тиң хүнүнүң бүгү дургузунда оралдажып турган. МРП («Улус-республиканчы шимчээшкини») партияның удуртукчузу Пьер Пфлимлен, чазакка киришпес деп социалистерниң шиитпирлээнинге холбаштыр, чазак тургузарының оралдажыышкынындан ойталааныныың соонда, президент болза, Елисей ордузунче Ги Моллени болгаш Рене Бийерни (радикал-социалист) чалагылаан. Оларның кайызы-даа чазак тургузарының хүлээлгезиниден ойталааннар. Ооң соонда радикал-социалист Бурже-Монурини президент чалаан. Сөөлгү дыңнадыгларны ёзугаар алырга, чазак тургузарының оралдажыышкыннарын кылыр дугайында президентиниң саналынга ол чөпшээрелин берип харыылаан.

Кызыл хоорай чыл бүрү сайзырап, кудумчулар асфальтылатынып, ыяш, чечек олуртулгазы калбарып турар. Мааа херээженнер улуг рольдуг болуп турар. Хоорай чаагайжыдылгазында агроном Мария Егоренконуң бригадазы бүдүн гектар садты тарып өстүрген.

Чуруктa: М. Г. Егоренконуң бригадазы сад ажаалгазында.

Фото С. Феоктистоовтуу.

Редакцияга ЧАГААЛАР

Дүрген шиитпирлээр

Чадаана хоорайдан автомашина-биле Кызылче угландыр үнүпкен улус Бора-Хөлдүң Хараган ховузун таварып, ону көрүп эрттери албан. Ында сиген кезер шөл-даа, тарытынган болгаш келир чылдарның чаж... дазынга андарып белеткээр шөлдер-даа Чөөн-Хемчик районнуң Сталин аттыг колхозунуң девискээри болур. Ооң-биле кады ында чайгы, күскү, кышкы, часкы одар черлери алээн хөй хемчээлдии-биле чаптыга... чыдар.

Чай боорга Хараганның чайгы одарларынга «Искра» колхоз-биле Сталин аттыг артельдиң хөй кодан малы кады-кожа чайлаар, кыш боорга Хараганның ол-бо талаларында дагларга, шаттарга бо-ла колхозтарның малчыннары кожа кыштаар. Күрүне актызы ёзугаар болунда быжыглатынган черни одарга-даа, сиген кезер, тараа тарыыр шөлдерге-даа ажыглаары Сталин аттыг колхозтуң өргези болур. Ынчангаш сиген кезер, тараа тарыыр шөл, одарлар дээш Сталин аттыг бөдээ ажыл-агый артели-биле «Искра» колхозтуң удуртукчуларының база колхозчу малчыннарның аразында маргылдаа сөөлгү беш-алды чылдарның дургузунда үргүлчүлеп келген. Сталин аттыг колхозтуң баштаар чериниң даргазы эш С. Ревнюк колхозтуң девискээриниң шөлүн чеп ажыглаар дээш «Искра» артельдиң баштаар чериниң даргазы эш М. Доктугу-биле каш удаа чугаалажып, оортан малын үндүрериниң негээрге, эш Доктугу удурланып, ук айтырыгны тоо-бодавайн турар. Сталин аттыг колхозтуң кол тараалан шөлү — Чаңгыс-Хадың ховузун эш Доктугу «Искраның» деп шамнап, ол орта чылдак каккаш, Хараганнан малын чайлатпайн турар. Херек кырында Чаңгыс-Хадыңның тарылга шөлү-даа, сиген ховузу-даа Күрүне актызы ёзугаар Сталин аттыг колхозтуң болуп турары база-ла шынныг.

«Искра» бөдээ ажыл-агый артелиниң үш кодан шээр малы Сталин аттыг артельдиң Хараганда сиген кезер шөлүн, бо чылын тарытынган тараазын чаза базып туруп берген. «Искра» колхозтуң малчыннары чыл бүрүде Сталин аттыг артельдиң девискээрин чаза бастырып, артельдиң сиген кезер шөлден когарадып келген.

Бо дугайы Чөөн-Хемчик райкүүскомга, СЭКП райкомунга билдиңгир. Район Советиниң сессияларынга, партия райкомунуң пленумнарынга болгаш чөвүлел хуралдарга санал бергеннер ол айтырыгны каш удаа көдүрүп келген. Ийи колхозтуң аразында маргылдаалыг айтырыг үр үениң иштинде үзе шиитпирлетинмээн.

Күрүне актызы ёзугаар колхозка быжыглатынган черни кайы-бир колхоз ийикпе, азы албан чери кара-туразында ажылап, ажыглап болбас. Ындыг болганда Хараганда тарылга база сиген шөлдерни, одар-белчиирлерни Сталин аттыг колхозка чөп-биле ажыгладыр дугайында дүрген шиитпирлээри негетиниң турар.

М. СЕВЕН,
«Шынның» корреспондентизи.

Колхозтуң электростанциязын доктаамал ажылдадыр

Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг колхозунуң электростанциязы доктаамал ажылдавайн келген, 25 эът күштүг локомобильди аңаа ажылдап турган механиктер ой-тап ажылдадып шыдавас турган. Механиктер үргүлчү солчуп турган. Ам бо чылын колхозта электростанциязын эки ажылдадып билир мергежилдиг механик чок.

Мурнунда ажылдап турган механиктерниң кайызы-даа ак-сеткилдиг ажылдавас кижилер болган, олар ажылга харысаалга чок, үргүлчү арагалаар, харын ажылын ээн каггаш үнүп чорүкшаннар. Колхоз баштаар чери болгаш МТС кадрларны шилип алыр, ажылга быжыктырар чорукче шынгыы кичээнгейин салбаан. Ам электростанциязында ажылдап турар колхозчулар Седип, Балыр-оол, пилорамада Дамдык олар локомобильди эки ажылдадып билбес, билип кулу болуп турар. Артель баштаар чери оларга боттуг дузалажырының хемчеглерин албаан.

Локомобиль күштүг одалгага бүс кужу-биле ажылдаар, ындыг турбуже, колхоз аңаа оттулар четчир кургаг ыяшты баш бурунгаар белеткеп албайн, хүнүн-не улур ыяш сөөртүп турган. Ол ыяшты одап турганындан ооң изии улуг эвес турган, ынчангаш станция эки чырык берип шыдавас. Станцияга ол ыяшты эки кыпсып чадап турда-ла, кывар, чаар материалдар хөй чарыгдатынып турар.

Электростанцияны доктаамал ажылдадырын колхозчу амыдырал боду-ла негеп турар. Локомобильди эки ажылдадып билир механик, ында ажылдап турар кадрларның мергежилин бедидеринге улуг дузаламчы негетиниң турар. Кургаг ыяшты, кывар, чаар материалдарны четчир-биле белеткээри, ооң-биле кады кудуктан суг үндүр сорулар насосту, пилораманы үрелиишкинге тавараштырбас дээш боттуг хемчеглерни алыры чугула.

Х. КАРА-ООЛ.

Редактор Н. С. ШОЙГУ.

КИНО

ТАНК БРИГАДАЗЫ

Чехословакияның «Шеригфильм» кино студиязының 1955 чылда Прагага үндүргени «Танк бригадазы» деп уран-чечен кино областың кино экраннарында үнүп эгелээн. Ол кинону 1957 чылда бистиң «Ленфильм» кино студиязы орус дылы кырынга үндүрген. Балтий далайдан Кара далай чедир шөйлү берген калбак фронтуга атказарлап турар фашистиг өжелекчилерни Совет Армия Төрээн чуртундан маадырлыы-биле үндүр сывырып турар. Ынчан 1944 чылдың ноябрь үези турган. Ада-чурттуң Улуг дайынының кадыг-берге хүннеринде Совет Эвилелинге тургустунган чех танк бригадазының солдаттары совет дайынчылар-биле кады араатанзаан фашистерни чылча шапышаан, боттарының төрээн чурту — Чехословакияның кызыгаарынче чоокшулап бар чорууурлар.

Араатанзаан өжелекчилерни ниити күш-биле тиилеп базарының тулчуушкуннарынга удаа-дараа киржип келген чех танкистер дайын соонда эрге-чагырганы ажылчын ангының холунга чаалап алырын күзээнин база дайын мурнунда помещиктерге канчаар хелечиктеп чораанын чугаалашпышаан, эрге-чагырганы помещиктерниң холунга арттырып болбас деп сүмелешкеш, ону канчап чедип алырын база дугуржуп ап турарлар.

Буржуаз чазактың Лондонга хоргадап чеде берген чамдык кежигүннери чех солдаттарның фронтуда байдалын билип алыр. Ынчангаш танк бригадазы улустуң ёзулуг шериниң үндезини болур бооринден коргуп турарлар. Танк бригадазының командири майор Сташектиң техника болгаш кижилер-биле дузалаар дугайында негелдезинге кандыг-даа харыы бербес.

Кадыр-беърт черде тулчуушкуннарга танк кирип болбас деп шериг уставында бар-даа болза үениң чугулазын, барымдаалааш, бедик артты ажып, дайзынга хенертен халдаашкын кылыр деп шиитпирлеп алганын Сташек Совет Командылалдың эгелчеглиг хуралдарының бирээзинге меделгээр. Чех танкистер Совет Командылал чериниң берген 16 танкыларны алгаш, дайзынны чылча шаварынга киржирлер. Танк бригадазының солдаттарының төрээн чуртун дүрген-не хостаар дээш маадырлыг демиседип турарынче кандыг-даа кичээнгей салбайн, харын танк шериниң уставын үреп, бедик даглыг черге тулчуушкунга киржип, техника болгаш кижи талазы-биле чидиргиг болган силер дээш Лондондан фронтуга келген буржуаз чазактың төлээлери Сташекти донгудар.

Даштыкы чуртче дезе берген буржуаз чазак кежигүннериниң даалгазын ёзугаар штаб начальниги капитан Ренч бригада иштинге хоралакчы ажылды чорудуп турар. «Шериг улус кажан-даа политикадан дашкаар болур, политиктиг айтырыглар оларга солун эвес, коммунистерге черле бүзүреп болбас, солдаттарга коммунистерниң саъылдарын халдадып болбас» деп, Сташекти ол сургап турар. Политажылдакчы лейтенант Томешти база политиктиг айтырыглар сонуургаарының орнунга, харын канчап чоон турган Лондонга барып, сагыш амыр «дыштаныр» дугайында бодаарын ол сүмелеп турар.

Совет Армияның кезээ Дукельск артты хостап апкаанда, ооң-биле кады чех танк бригадазы Чехословакияның кызыгаарынче кирипттер. Тулчуушкуннарының түңнелинде бригаданың танкылары ажытталдан үне берген. Төрээн чуртун хостаарынга буржуаз чазак техника талазы-биле дузалаар боор деп солдаттар идегевишаан турар. Бригаданы тарадыр дугайында чазак чериниң дужаалы Сташекке келир. Политажылдакчы Томеш болгаш патриотчу солдаттар бригаданы өске-даа кезектерже таратпас дээш, солдаттарның дайынчы сагыш-сеткилин көдүрер дээш улуг ажылды чорудуп турар.

Бир эвес дайын ажылчын ангыга ажык чок төнер болза, солдаттарның амыдыралы дайын мурнундагызындан экижи эвес деп олар ажыы-биле чугаалажып турарлар. Бисче чүге дузалавайн турар силер, дайын сөөлүнде эрге-чагырга кымның холунга кирерил? деп сержант Юрий Климков болгаш өскелерниң-даа айтырыгларынга фронтуга келген буржуаз чазактың төлээлери тодаргай харыы берип шыдаваан. Ооң соонда солдаттарның буржуаз чазакты, дайзынны көөр хенниң чогу улам киткеп, дайын сөөлүнде эрге-чагырганы ажылчын ангының холунга алыр дээш дайынга киржип турар бис деп олар чугаалажып турар.

Танк бригадазының дайынчылары Совет Эвилелиниң Кол Командылалындан дуза дилээр деп шиитпирлеп алыр. Дилегниң телевилелин бижээш политажылдакчы Томеш, майор Сташекке чеде бээр. Сташек бодамышаан олурар. Боттарывыстың чазаавыс безин бисти сандан үндүрүп турда Совет Эвилели бистиң дилээвиске кандыг харыы бээр ирги деп ол бодаңып олурар. Бисче дузалаарындан Совет Эвилели дадагалзаар деп бодай-дыр сен бе? деп Томеш айтырарга, Сташек, адыр оода борта политиктиг айтырыг көдүрбейн кор дээш, шынап-ла бисче дузалаар, ылангыя ниити херекке Совет Эвилели кажан-даа дадагалзавайн чораан, дузалаар-даа боор деп чугаалааш, дилегге адын салып берипттер.

Совет Командылал чери 160 танкыларны хүлээдип бээр. Бригада катап дайылдажыр болгаш Острава тулчуушкунунга киржир аргалыг болган. Хоорайже шаап халдаашкын үезинде капитан Ренч атказарлаар дугайында өскерликчи дужаал бээр. Ынзалаа-даа танкистер тулчуушкунну уламчылап турар. А ол болуунуң танкызын тедирлендирип алгаш бар чорда, ооң танкызы чылча шаптырар, болду дезерин оралдажып чораш, граната частыышкынынга тавараашкаш өлүр.

Бүгү-ле болдунар арганы херeглеп турган Совет Армияның кезектерин хоорайже кирбес дугайында фашист генерал дужаалды бээр. Совет Армияның шаап халдаашкынының чүнүн-биле-даа доктаалып болбас деп ол билгеш, боду дезе бээр. Араатанзаан дайзыннар дезип чоруурда турган хоорайларын өртедип, ооң чурттакчыларын кам хайыра чок өлүрүп турар. Ылангыя Острава хоорайже кирер улуг көвүрүгнү буза тевискеш, Совет Армияның кезектерин эрттирбес дээш фашистер бүгү күжүн ынаар угландырар. Хоорайга турган партизаннарның дидим, чүреккир ажылының түңнелинде немец өжелекчилер улуг көвүрүгнү буза тепсип күш четпейн баар. Совет Армияның хоорайга чоокшулап келгенин билген партизан оол немецтерниң истеп сүрүүшкүнүнге таваржып, балыглаткалаа үнгеп, соңн чорааш дайзыннарның көвүрүгнү буза тепсиринге белеткээн сывырындызын үзе кезипкен.

Бо кино немец фашистиг өжелекчилерге удур демиселге кижи бүрүзүнүң чаңгыс эп сеткилдиин көргүзүп шыдаан. Кинода кол рольдарны ойнап турар артистер дайынга удур демиселди ёзулуг көргүзүп шыдаанннар.

Т. САРАЕВА.

Гимнастика шупту кижилерге

Спорттуң алдарлыг мастери Н. П. Серый кижиниң организминге күш-культура мергежилдериниң эки салдарының, гимнастиканың хевирлериниң, эмчи хыналдазының болгаш бот-хыналданың дугайын база гимнастика мергежилдериниң аргазының, кижиниң дадыгып быжы... ының дугайын, болуун «Гимнастика шупту кижилерге» деп брошюразында чугаалап турар.

Школа назы четпээн, биче болгаш ортумак школа назылыг уругларга, херээженнерге, а ол ышкаш улгады берген кижилерге гимнастиканың дузазының автор демдеглээн.

Брошюраның бир бөлүүнде гантельдиг гимнастика дугайы бижиттинген. Автор ону чылдан эвээш эвес үеде эртенги гимнастика кылып келген, кадыкшылрак оолдарга болгаш эр кижилерге сүмелеп турар. Гантельдиг мергежилдер эгиннерниң, хоректиң ижинин, буттарның, шыгтан эъттерин сайзырадып, кижини күштүг, быжыг болдурар. Гантельдиг гимнастиканы 15 хардан эгелеп кылып болур. Гантельдер кодурер шимчээшкиниң бичии оолдар 1 килограммдан, а 18-тен 40 харга чедир назылыг эр кижилер—2—2.5 килограммдан эгелээр болза эки.

Хүннүң кылыр эртенги гимнастикадан ангыда шупту кижилерге агаар нарын немелде шимчээшкиннерниң хевирлери база болгаш арыг агаарга кылырын база сүмелеп турар.

Тыва областың санитар-чырыдыышкын бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторуң 3—62, редакторуң оралакчызының, иштики информация килдизиниң — 3—88, харыысалгалыг секретарьның, культура болгаш амыдырал килдизиниң 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үжетүр болгаш транспорт, кодээ ажыл-агый килдистериниң 8—68, чагаа килдизиниң база бухгалтерияның 3—65.

ТС—00191. Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылдан үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1957 ИЮНЬ 12 СРЕДА № 116 (3828)

Өртэ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

1957 чылдың май 28-те «Коламбиа Бродкастинг Систем» деп америк радиотелевизия компаниязының корреспондентилери-биле Н. С. Хрущевтуң беседазы (1—2 арыннарда).

Караганданың экономиктиг району (1 арын).

Финляндияның премьер-министри В. И. Сукселайнен-биле Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң беседазы. (3 арын).

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунда (3 арын).

Хөвениң дүрген быжар үнүжүнүң массалыг мочургаланыышкыны (3 арын).

Кедээ электрификаторларның Бүгү эвилел чөвүлел хуралы (3 арын).

ССРЭ-ниң кинематография ажылдакчыларының Эвилелиниң дугайында (3 арын).

О. Гаврилов. — Кукурузага чогуур кичээңгейни салыр. (3 арын).

М. Багалдай. — Азырал куш ажылынче кичээңгей салыр (3 арын).

Р. Хунай-оол. — Партия хуралдарының деңнелин бедидер (3 арын).

С. Очур. — «Коммунизм» оруктуң малчыннарында (4 арын).

С. Тушков.—Партияның болгаш чазактың Кыйгырыын деткип турар (4 арын).

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Коломбада сессиязының ажыттынарының мурнунда (4 арын).

Картофель тарылгазын дүрген доозар

Бо чылын областың колхозтарының болгаш совхозтарының мурнунда ниитизи-биле 2230 гектар шөлге картофель тарыыр деп чугула сорулга салдынган.

Картофельдиң улус ажыл-агыйынга улуг ужур-дузалыын чедир үнелеп көрбес чоруктар бистиң областың колхозтарында болгаш совхозтарында бо хүннерге чедир узуттатынмаан. Бо дугайын картофель тарылгазының чорууп турарының темпизи тодаргай херечилеп турар. Июнь 5-те медээ-биле алырга, областың колхозтарында картофель тарылгазы чүгле 80,5 хуу күүсеттинген. Бии-Хем, Чаа-Хөл, Тес-Хем, Эрзин районнарындан өске районнар картофель тарыыр планны анга чедир күүсетпээн. Совхозтарда байдал моортан база дээрелевейн турар.

Таңды, Бай-Тайга, Улуг-Хем, Барыын-Хемчик, Өвүр районнарында картофель тарылгазы дендии оожум темпилиг чорууп турар болгаш картофель тарыырының планын үзеринге чедирип турар.

Моон чогум чыдагааны чүл? Ол болза, бо районнарның удуртукчулары болгаш колхозтар даргалары үрезин материалдарны өй-шаанда белеткээр дугайында сагыш салбазынында болуп турар.

Өвүр, Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Сүт-Хөл болгаш өске-даа чамдык районнарның удуртукчулары чыдын-на үрезин сураганып, хөй акша хөреңги үндүрүп, кывар, чаар чүүл үндүрүп, автомашиналарны хөй маңнадып турар. Ол сураглаан үрезин чүгле чедир тыптынмайн баар эвес, харын картофельди тарыыр үезин эрттиреринге чедирип турган болгаш ол ам-даа үргүлчүлеп турар.

Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Өвүр районнарының дыка хөй кедээ ажыл-агый артельдериниң кежигүннеринде картофельдиң бедик дүжүдүнүн дугайында кандыг-даа бүзүредиг чүве чок. Хамыктың мурнунда картофель үрезини четпейн турар. Ынчангаш бо үш районнуң колхозтары картофель тарыырының планын үзеринге чедирип турар чүүл бар. Бо районнарның партия, совет органнарының удуртукчулары, колхозтар даргалары картофель тарылгазының, оон бедик дүжүттер алырының талазы-биле боттарының хүлээлгелерин канчап күүседир деп бодап турарлары? Азы картофель дугайында чүгле хуралдарга чугаалажып, шиитпирлер үндүргеш, оон-биле ол айтырыгны доозупканы ол бе? Картофель үрезинниң бар районнардан чүге садып, тып албааннары? Картофель тарылгазының планының күүселдезин чугаажок хандырар хүлээлгелиг партия райкомнарының, райкүүскомнарның удуртукчу ажылдакчыларының, колхозтар даргаларының картофель тарылгазын ынчаар көрүп турары окта таарышпас.

Картофель тарылгазының темпизи оожум чорууп турары-биле чергелештир барык-ла шупту колхозтарда картофельди тарыырының агротехниказын каржызы-биле хажыдып турар. Картофельди чүгле дөрбелчин-уяланчак арга-биле тарып олуртуру билдингир, чүгле ынчаарда тарылгаларның олуртулар аразының шын болбаазырадылгазы болдунар болгаш бедик дүжүттер алдынган турар. Ындыг түрбүже үстүнде айыттынган районнарда картофель тарылгазы агротехниканың негеделдеринден хажытынып турар. Картофель тарылгазын шыңгыы агротехниктиг негеделдерге хүүштүр чорудар талазы-биле МТС-терниң кол агрономнары болгаш колхозтарда агрономнар боттарының дорт хүлээлгелерин багай күүседип, колхозтарга практиктиг дузаламчыны көргүспейн турар.

Картофель тарылгазынга техниканы МТС-тер бо чылын дыка эрезгей, харысалга чок белеткээн. Оон барымдаазы болза, Кызыл-Мажалык, Сүт-Хөл, Бай-Тайга МТС-терде картофель олуртукчулары багай ажылдап, үрелиишкинге таваржып турары болур. Картофель тарылгазынга МТС-терниң багай белеткенгениниң, машинистерни өөредип сургаазынының түңнелинде картофельди дөрбелчин-уяланчак арга-биле олуртурун херек кырында боттандырбайн турар.

Бир эвес картофель тарылгазын дооспаан районнарның партия райкомнары, райкүүскомнар, МТС-тер, колхозтар баштаар черлери чоокку хүннер иштинде шиитпирлиг хемчеглер албас болза, картофель тарылгазының планы канчап-даа чединишкинниг күүсетинмес апаар.

Картофель чокта, кукуруза чогу ышкаш ниитиниң мал ажылын, ылангыя хаван ажылын көдүрүп шыдавазы ам тодаргай билдингир апарган. Бир эвес ол айтырыг билдингир болза, картофель тарылгазының талазы-биле мурнакчы районнардан хожудан турар районнарның партия, совет органнарының удуртукчулары картофель тарылгазының темпизин дүргедедириниң шиитпирлиг хемчээн ап, картофель тарылгазынга хайгааралды дыңзыдып, картофель тарылгазының планының күүселдезин хандырар ужурлуг.

Ам картофель тарылгазын чорударының таарымчалыг үези колхүүнда эртип турар. Бистиң соңгаарладып болбас сорулгавыс болза, картофель тарылгазында улуг хожудаашкынны шиитпирлии-биле узуткаары болур.

Картофель тарылгазының агротехниказын шыңгыы сагыыр, картофель тарыыр шөлдерни эки сайзырадыры, оларны чемиштидери, картофель тарыырының хуусааларын эрттирбези — агроном бүрүзүнүң хүлээлгези.

Партия райкомнарының секретарьлары, райкүүскомнарның даргалары, колхозтарда партия организацияларының секретарьлары, колхозар даргалары, МТС-тер болгаш совхозтар директорлары картофель тарылгазын чоокку хүннер иштинде доозар, картофель тарыырының планын ыяавыла күүседир дээш бүгү техниканы, тырттар күштерни бүдүрүкчүлүг ажыглаарын хандырар херек.

Караганданың экономиктиг району

КАРАГАНДА. (СЭТА). Экономика административтиг түс районнарны тургузар дугайында Казах ССР-ниң Дээди Совединиң бешки сессиязы хоойлуну хүлээп алган, Караганда, Акмолин болгаш Павлодарск областарга хамааржыр Караганданың экономиктиг району ол түс районнарның санынга база киржип турар. Ол районнуң улус ажыл-агый Совединиң эргелеп башкарылгазынга хөмүр даш, даг рудазының, металлургияның, химияның, машина тудуушкунунуң, энергетиканың болгаш үлетпүрүң өске-даа адырларының 240 бүдүрүлгелери, а ол ышкаш тудугнуң чүс ажыг организациялары кирген. Аңаа 6,2 миллиард рубль өртектиг үлетпүр продукциязын бо чылын бүдүрүп үндүрер.

Ук районнуң кол байлаа хөмүр даш, оон курлавырлары 50 миллиард тонна ажып турар. Караганданың хөмүр дажының 30 ажыг хуузун коксталырынга ажыглап болур.

Честиң, марганецтиң, вольфрамның, молибдениниң бар черлери Караганданың экономиктиг районунда ажыттынган, сурьманың, мөңгүн суунуң болгаш алдынның ында барын тодаргайлап илереткен.

Балхашскийниң чес эзилдирер күчүлүг заводу болгаш Темир-Тауну катап болбаазырадып кылыр заводу ында бар. Кара металлургияның күчүлүг заводу — Казахстанның магниткасы Караганданың чоогунда тургустунуп турар. Алюмин кылыр улуг завод Павлодарда база тургустунуп турар.

Машина тудуушкуну ында дүрген хөгжүдени алган. Даг шахтазының дериишкиннериниң заводтары Карагандада, кедээ ажыл-агый машиналарының заводу Акмолинскиде ажылдап турар. Комбайннарның чуртта эң улуг заводу Павлодарда тургустунуп турар. Чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң улуг перспективалары ында бар.

Караганданың экономиктиг району дээрге, андарган кур черлерниң крайы. Чүгле Акмолин областа безин 4 миллион гектар тараа культураларын тараан, чаа 94 совхозтарны организастаан. Павлодар областың ажыл-ишчилери ийи чартык миллион гектар чаа черлерни шиңгээдип алганнар. Улуг тудуушкун ховуларда чорууп турар. 800 километр узун дурттуг демир оруктуу чаа черлерде шөйген, тарааның 400 ажыг складтарын тудуп тургускан. Хоорайлар өзүп турар. Адыгы беш чылда ийи миллион хире дөрбелчин метр чуртталга шөлүн ында ажыглалга кирер.

1957 чылдың май 28-те „Коламбиа Бродкастинг Систем“ деп америк радиотелевизия компаниязының корреспондентилери-биле Н. С. ХРУЩЕВТУҢ БЕСЕДАЗЫ

СЭКП ТК-ның Бирги секретары эш Н. С. Хрущев 1957 чылдың май 28-те Кремльге «Коламбиа Бродкастинг Систем» деп америк радиотелевизия компаниязының төлээлекчилери дээргилер Шорр, Новинс болгаш Катлер оларны хүлээп алган болгаш оларның салган айтырыгларынга харылаан.

«Коламбиа Бродкастинг Систем» компаниязының төлээлекчилери-биле Н. С. Хрущевтуң беседазын плёнкага бижээн болгаш июнь 2-де АКШ-ка америк телевидение-биле дамчыткан.

Беседаның плёнкага бижиттинген текстизин моон адаанда парлаан.

Новинс. Дээрги Хрущев, манаа келириивисти Силерниң биеке чөпшээрениңер дээш бистер Силерге улуу-биле өөрүп четтирдивис. Бистерде хөй айтырыглар бар, Силерниң хелемечиңерни дамчыштыр ол айтырыгларны Силерге салыр күзелдиг бис, ынчангаш бистиң айтырыгларывыска Силерниң миллион-миллион американнарга улуг сонуурганчыг болуп турар харыыңар хөй болур боор дээрзинге бүзүрээр-дир мен.

Ынчаарга, бир эвес Силер белен болзуңарза, сэр, дээрги Шоррнуң салыр баштайгы айтырыындан эгелээлиңер.

Шорр. Дээрги Хрущев, мен бодаарымга, Силерниң чүрээңерге эң-не чоок болур темадан — кедээ ажыл-агыйдан эгелээрин чөпшээреп көрүңер.

Совет Эвилели сүт, саржаг болгаш эът бүдүрер талазы-биле Каттышкан Штаттарны эң чоокку каш чылдарда четер деп илеген турар дээрзин чоокта чаа чугаалаан болгай силер. Америк тускай эртемниглер ол дээрге, ылангыя мал ажылының талазы-биле, тодаргайлаарга малдың баш санын үштен ажыг катап өстүрери боттуг эвес сорулга-дыр дижип турарлар. Ону чедип алырын канчаар пландап турар силер?

Хрущев. Россияның ажылчын ангызы, Ленинге удурттурган бодунуң партиязынга баштаткаш, эрге-чагырганы бодунуң холунга алгаш, ажылчын ангыны деткиириниче күш-ажылчы тараачыннарны кыйгырып турда, харын чүгле хөй-хөй американнар эвес, а өске-даа чурттарда боттарын эртемденнер кылдыр адап чорууп хөй-хөй кижилер безин Совет эрге-чагырга чаңгыс ай-даа иштинде ыяэрнып туруп шыдаар деп бе ол дижип, бүзүревейн турганнар. Совет эрге-чагырга удавас дүжер деп олар бодап турганнар. «Делегейни сиригипкен 10 хүннер» деп номну бижээн силерниң чер чурттуг карачангыс Джон Рид чүвениң кедизин билип шыдаан болгаш чаа төөгүлүг үе эгелеп турар дээрзин көрген. Америкага болгаш Барыын чүкке Октябрь революциязын канчаар уткааннарыл деп чүвени чугаалап турарым ол.

Бистер боттарывыстың беш чыл планнарывысты боттандырып эгелей берген үевисте, бистерни хоозун бодакчылар дижип, Барыын чүкке барык кым-даа бистиң хемчеглеривиске бүзүревейн турган-на болгай.

40 чылдар эрткен, ынчаарга, бодувустуң үлетпүрүвүстүң продукция бүдүрерин 30 катап көвүдедип алган бис. Бистер Англияны, Францияны, Германияны ырак соовуста каапкаш, ам Американың Каттышкан Штаттары ышкаш ындыг эң улуг капиталистиг чурттуң соонда ийиги черже үне берген бис. Барааннарны чоннуң кижи бүрүзүнге онаагтыр бүдүрер талазы-биле мурнакчы капиталистиг чурттарны чедериниң үндезин сорулгазын шиитпирлээринче ам бис чыпшыр чоокшулап келген бис.

Хамыктың мурнунда сүт болгаш эът продуктуларын бүдүрер талазы-биле Каттышкан Штаттарны чедер деп сорулганы тодаргай шиитпирлээринге таарымчалыг байдалдар бар апарган деп санап турар бис. Сүттү болгаш ак-саржагны чоннуң кижи бүрүзүнге онаагтыр бүдүрер талазы-биле Каттышкан Штаттарны келир 1958 чылда чедер бис. Бо чылын бистер сүттү болгаш ак-саржагны бүдүрериниң хемчээлиниң талазы-биле Каттышкан Штаттарның деңнелинге турар, тодаргайлаарга Американың Каттышкан Штаттарының бүдүрери хирени бүдүрүп үндүрер боор бис. Ынчалза-даа бисте чоннуң саны Каттышкан Штаттарнындан хөй чүве болганда чоннуң кижи бүрүзүнге онаагтыр бүдүрериниң талазы-биле деңнежир төлээде биске ам-даа бир чыл херек. Ынчангаш 1958 чылды ындыг чыл кылдыр ап турарым ол.

Эът-биле байдал нарын болуп турарыла шын. Ынчангаш бистер эът талазы-биле 1960—1961 чылдарны ап турар бис. Чурт, улус шиитпирлээр чүве болганда ам тодаргай чугаалап шыдавас мен. Сорулганы Коммунистиг партияның Төп Комитеди болгаш Совет чазак салган, а чурт, тодаргайлаарга, колхозчулар, эр, херээжен ажылчыннар, инженерлер, зоотехниктер, агрономнар ол сорулганы шиитпирлээрлер, ынчангаш ону чижеглеп алырга 1960—1961 чылдарда кылдынган турар дээрзинге бүзүредиг бис. Ол болдунмас деп чугаалап турар Силерниң тускай эртемниглериңер бистиң чамдык экономистеривис-биле үн алчып каттыжып турар. Бистиң экономистеривис ол сорулганы чүгле 1975 чылда шиитпирлеп болур деп менээ база-ла чугаалааннар. Бистер боттарывыстың-даа, силерде-даа бүгү билигжилерни кочулап каалыңар, а сорулга канчап-даа шиитпирлеттинер.

Катлер. Дээрги Хрущев, эът дугайы менээ база-ла сонуурганчыг болуп тур. Делегейде чаңгыс-даа чурт эът бүдүрерин дөрт чыл дургузунда 3,5 катап көвүдедип чадаан деп тускай эртемниглерниң чугаалажып турарын дыңнаан мен. Силерде, коммунистерде инек бүрүзү ийистер берип турарын хандырарының кандыг-бир аргазы бар болуру магат чок ирги бе?

Хрущев. Бойдуска ол-даа туруп болур магат чок **(шимээргээшкин, каткы).** Инектер чүгле ийис эвес, харын үш-даа бызаалар төрүптер таварылгалар тургулаар, ынчалзажок, бис аңаа ынаныш салбайн турар бис. Ол сорулганы шиитпирлээрде мынчаар бодаан чүве: бистиң эът ажыл-агыйывыска кол черни хаван ээлээн турар, чүге дээрге хаван— телгүр мал болгай, ынчангаш эътти көвүдедириниң болдунар аргалары мында кызыгаар чок: куш база-ла улуг ужур-дузалыг—ында болдунар аргалар база-ла хөй. Инек эъдин бүдүрер талазы-биле бо беш чылда ам-даа чамдык четпестерлиг болур бис деп санап турар мен, ынчангаш бистер ам чаглыг эвес, а беконнуг угланыышкынның хаван эъдин хөйү-биле бүдүрериниче колдадып турар бис. Бекон чиир турар англичаннар чурттап-даа, багай эвес амыдырап-даа турарлар болгай. Орустарда, украиннерде болгаш Совет Эвилелиниң өске-даа улустарында беконну хуулдуруптар күш чок деп бе ынчаш? Мен бодаарымга ол база-ла кончуг эки, амданныг чем-дир.

Бир эвес силер кедээ ажыл-агыйга кандыг-бир хамаарылгалыг болзуңарза, дараазында чүүлдү барымдаалаар ужурлуг силер: бо үеге чедир бисте мыйыстыг бода малды нургулайында-ла чаңгыс харлыг турда соп турган, тодаргайлаарга бызааларны өлүрүп турган-дыр. Бистер ам мыйыстыг бода малды ийи-үш хар-назылыында согар дээш бызааларны согар чорукту эзээн соксадыр деп бодап турар бис. Ол таварылгада курлавырлар 2—3 катап өзүп болур, курлавырлар дээрге, чаңгыс айлыг, бир чыл назылыг бызааны өлүрүп турар бе, азы 2—3 харлыг малды өлүрүп турар бе деп чүведен хамаарыштыр өзер-ле болгай. А Каттышкан Штаттарны чедер дизе продуктулар бүдүрерин ылап-ла 3,15 катап көвүдедири биске чугула. 1960 чылда силер база-ла бичии бурунгаарлай бээр боор силер деп бодаар мен, ынчангаш бистер ону 3,5 катап көвүдедир кылдыр ап турар бис. Ол чорук 1960 чылда эвес-даа болза 1961 чылда болу бээр, бистер хомудавас бис, бистиң улузувус-даа ол дээш бодунуң Коммунистиг партиязының ТК-зынга болгаш бодунуң чазаанга хомудай бербес деп бодумнуң саналымга чугаалаан-на болгай мен.

Ол кайгамчык улуг сорулга, ынчаарга бис ону шиитпирлээр бис. Бис силерниң-биле тежележир аргалыг болганывысты мен сонуургап турар мен, а АБШ дээрге кончуг бай чурт болгай. Ол сорулганың биске ажыктыг кылдыр шиитпирлеттинерин Силерни база-ла муңгаратпас ужурлуг. АБШ продуктуларның бүгү хевирлерин бүдүрүп үндүрер талазы-биле капиталистиг чурттарның мурнунда чорууп турар. Силерни эртер бодап турар чаа чурттуң, социалистиг чурттуң тыптып келгени бо-дур. Бис ону кылып алыр-даа бис, силер бүзүреп көрүңер.

Шорр. Дээрги Хрущев Силерге эрткен чылын кызылтастың чаагай дүжүдү болган болгай. Бо чылын кызылтастың перспективазын канчаар үнелеп көрүп турар силер?

Хрущев. Ол чугула айтырыг. Эрткен чылын биске дүжүт эки болган, ынчалза-даа ол дүжүт чүгле Сибирьге болгаш Казахстанга эки болганын чугаалаар херек. Мурнунда Совет Эвилелиниң кол тараалан чери боор санадып турган Украинага эки дүжүт болбаан,—аңаа күзүн тараан барык-ла бүгү кызылтас өлген. Россияның эзээн хөй төп областарынга кызылтас база-ла өлүп калган. Ынчангаш эрткен чыл биске ындыг-ла таарымчалыг болбааны ол-дур. Бо чыл бисте ындызында эрткен чылдан дээре болуп турар: дээре чүвези чүл дээрге, ам Украинада күзүн тараан кызылтастың байдалы кончуг чаагай, Россияның төп областарында (Кара-хөрзүннүг кураг) дүжүттүң байдалы база-ла эки болуп турарында. Сибирьде болгаш Казахстанда дүжүттүң байдалы кончуг эки. Дүжүт байдалы Поволжьеде—ол дээрге Сталинград болгаш Каспий чанында районнар,— арай хирелиг, ынчалзажок, ол районнар хөй эвес тараа бээр черлер-дир, ынчангаш ол чорук бисти ындыг-ла кончуг сагыш аарттайн турар ийин.

Ынчалза-даа чазап сөглеп каар ужурлуг мен. Мен фермер амыдыралын билир мен. Фермер тараазын ажаагаш, складка урууп алганда, чүгле ынчан дүжүт дугайында сагыжы амыраар. Ынчангаш ам чамдык районнарда чүгле тарып турар аазы тарылганы чүгле доосхан чүве болганда, оваарымчалыг боопп көрээлиңер. Бир эвес дүжүт эрткен чылындан дорада болур чүве болза, ол чорук мал ажылын көдүрер, эът айтырыын шиитпирлээр талазы-биле салдынган сорулганы шиитпирлээринге бисти доктаатпас.

Новинс. Дээрги Хрущев, Силер бистиң чурттарывыстың улустарының аразынга чарыштың харылзааларын таарымчалыг чүүл деп адап турарыңарның дугайын чугаалаан болгай силер. Мен ам өске талаже шилчээш база ылаңгыя Барыын Европада болгаш делегейниң өске-даа диңтеринде байдалга холбаштыр ССРЭ биле Каттышкан Штаттарның аразында улустар аразының харылзааларының дугайын чугаалавышаан, Силерден айтырыксаан ийик мен, сэр: ам ийи чурттарның аразынга шиитпирлеттинер ужурлуг эң-не чидиг айтырыглар, Силерниң бодалыңар-биле алырга, кандыг болуп турар ирги?

Хрущев. Бол-даа чүүл—чурттарның аразында, хамыктың мурнунда, Каттышкан Штаттар биле Совет Эвилелиниң аразында харылзааларны таарымчалыг болдурары ол деп санаар мен. Таарымчалыг болдурары дээрге—садыглажылга талазында моондактарны чок кылыры ол деп билип турар мен. Садыглажылгадан эгелээр херек. Силер боттарыңарның «демир кежегенерин» узуткаар болгаш, адактың соолунде, совет поварлар Америкага чеде бээрге олардан кортпас ужурлуг силер: олар аңаа барган революция өскүде бербес-ле болгай. Культура төлээлерин солчур херек, бистиң улустарывыстың аразынга, бистиң ажыл-ишчи кижилеривистиң аразынга улам-на улуг келгээ-холбаа херек. Ону эң-не кол чүүл деп санап турар мен. Амдызында силерниинде ыгажып дорамчылажыр чорук болуп турар, силер бистиң-биле садыглажыксавас-тыр силер. Садыглажылгага хамаарылгалыг, силерниң политиктиг ажылдакчыларыңар ол чоруу-биле коммунизмге богарал чедирип турар бис деп санап турарлар. Ынчалза-даа шак оортан биске кончуг эвээш богарал таваржып турар, харын-на сыр дедир, силерниинден бистиң садып ап болгу дег, а силерниң оортан ажык ап болгудаарнер продукцияны бодувуска бүдүрериниче бисти ол чорук албадап турар деп чүвени көрүп турар силер. Ам дээрге бис ол продукцияны бодувус бүдүрүп ап база бурунгаарлап чорууп турар-ла болгай бис. Ол чорук моон соңгаар-даа ындыг болур.

Ындыг болза-даа бистерниң ынчаар көөр чорук байдалды дошкуурадып, харылзааларны дорайтадып, база делегейге шугулаашкынны тургузуп, дески турушту эвес кижилерге дайын-биле көөргетинер, дайын-биле кыжаныр арганы берип турар-дыр. Ол кончуг хоралыг. Улустар амыр тайбың турарын күзээр, кижизиг амыдырап чурттаарын күзеп турарлар. Бистер ол байдалдарны хандырып бээрин оралдажып, база ажыл-агый амыдыралы аңгы-аңгы укжад-тургузуглуг чурттарның аразынга, тодаргайлаарга капиталистиг чурттар биле социалистиг чурттарның аразынга тайбың кожа-хелбээ турарын хандырар дээш бодувустуң талавыстан бүгү-ле чүүлдерни кылып турар бис.

Новинс. Дээрги Хрущев, Силерниң чаңчаа чугаалаан чүүлдерден бистер Силерниң чуртуңарга аргып чорууруунуң улуг хосталгазын барыын талаңың дипломаттарынга чөпшээреп бээринге Силер белен-дир Силер деп түңнелди кылып болур бис бе, силер «Американың үнүнүң» дамчыдылгаларын дуй шавар чорууңарны соксадыр-дыр силер деп түңнелди кылып болур бис бе. Силерниң чугаалары-ңар келгээ-холбааның эгезин салыр дээш кандыг-бир базымнарны баш удур кылыр-дыр силер деп түңнелди кылып болур бис бе?

Хрущев. Элчин черниң ажылдакчыларының аргып чорууруунуң кызыгаарлаашкыннарын ап көрээл. Бир эвес кайы-кайызының дугуржуушкуну турар болза, бис экижилге кылырынга болгаш ол кызыгаарлаашкыннарны дужурерринге белен бис. Ол кызыгаарлаашкыннар болза, бистиң күрүнелеривистиң аразында багай тургустунган харылзааларының түңнелинде тывылган эрбенниг чорук болур-дур.

Новинс. Олар болза, Силерниң «демир кежегенерниң» кезээ болур деп чугаалап болбас ирги силер бе, дээрги Хрущев?

Хрущев. Бис силерниң «демир кежегенерге» харылап, бодувустуң шоолуг эвес шуугай кежегевисти база тургузуп турар бис. **(Шимээргээшкин).**

Ынчаарга ам силер менден «Американың үнүнге» хамаарыштыр айтырган болгай силер. Бистиң чуртувус кончуг музыкажы-хөгжүмчү чурт, ынчаарга силер Россиядан кончуг хөй эки ыраажыларның үнүп келгенин билир болгай силер. Ийет, ам-даа болза, бис ол талазы-биле эки черни ээлеп турар бис. Ынчангаш бис эки үн дыңнаар болзувусса, ону дуй шаап каар чүве эвес, харын ол үн бүгү чуртка дыңналзын дээш күш кииреринге оралдажыр бис. Бир эвес өске үн кулактың дыжыызын үреп турар болза, кижи бүрүзү радиону үштүп шыдаптар-ла болза, ону үштүп каап ар, а бир эвес үштүп шыдаваза—ол ону дуй шаап каар, чүге дээрге ындыг үн оон дыжыы аппарадынга багай салдарлыг апаар. Ынчангаш «Американың үнү», бир эвес ол Американың ёзулуг үнү болур болза,—бис дуй шаппас бис,— америк улусту хүндүлеп турар бис. Ынчаарга Американың үнү эвес, а кандыг-бир өжээргээн улуушкун дыңналып, Американың үнү кылдыр бодун адатынып турар болза, америк улустуң дугайында болгаш оон үнүнүң дугайында совет улуска шын эвес билиишкин турарын бис күзевес бис.

Новинс. Силер экономиктиг талага чарыш дугайын чугаалап тура ол-ла үеде идеяларның чарыжын хүлээвейн турар ышкаш-тыр силер, ында чөрүлдээ чок ирги бе дээрги Хрущев? Кижилер чүнү дыңнаар күзелдиин олар боттары шиитпирлээр арганы бээриниң орнунга, Силер шиитпирлеп турар-дыр силер.

Хрущев. Бисти улустан хоорукталдырар деп оралдажыышкыннар—үрелген патефонуң эрги хөгжүмү болур деп чүвени көрүп тур боор силер, ынчангаш ол хөгжүмнү кым-даа дыңнавайн турар. Совет чазактан өске Совет Эвилелиниң улузунуң болгаш бүгү чурттарның күш-ажылчы улузунуң эрге-ажыктарынга ол хире таарыжыр ындыг чазак чок, турбаан болгаш турбас, бистиң Коммунистиг партиявыстың политиказындан өске ындыг политика чок деп санап турар бис, чүге дээрге бис өске-даа чурттарга хамаарыштыр кандыг-даа багай сорулга салбайн турар бис. Ынчангаш бистиң чорудуп турар политикавыс дээрге чүгле Коммунистиг партияның политиказы эвес, Коммунистиг партия болза, бодунуң улузунуң авангарды болур. Ындыг болганда, ол дээрге улустуң политиказы, совет улустарның политиказы-дыр. Ынчангаш ону бис боттандырып чорудуп турар бис.

Ам чөрүлдээлер дугайында. Тайбың чарышты күзеп турар бис деп чугаалап турувуста бистиң медеглелдеривисте чөрүлдээлер бар бе? Бис чарышты күзээр бис, ынчангаш ол чарышка эң-не кадык күштерни илередип үндүрерин күзээр бис. Кадык күш деп бистиң, социалистиг системавысты адап турар бис, чүге дээрге ол эң-не дээштиглиг, эң-не аныяк система.

Бир эвес силер ниитилел корум-чурумнарының канчаар өзерлип турганы-биле таныш болзуңарза,—а силер төөгү талазы-биле таныш боор силер, — бистер өйү эрткен капиталистиг тургузугнуң салгакчылары болуп турар бис, ол тургузугнуң орнун социалистиг тургузуг, эң-не дээштиглиг тургузуг солуп кирген болгай. Силерниң уругларыңарның уруглары Америкага социализм үезинде чурттаар апаар. Ону силерге баш бурунгаар чугаалап тур мен. Уругларыңарның дугайында кортпаңар-даа, олар эртемниг социализмниң өөредиин болур ындыг дээштиглиг өөредигни боттарының кырган ачаларының канчап билбейн чораанын кайгаарлар боор.

Бир эвес капиталистиг болгаш социалистиг чурттарның идеологиязының дугайын чугаалаар болза, мында демисел, идеологтуг демисел чорууп турар деп чүвени бистер чажырбаан бис. Ынчанмыже бис идеологтуг демиселди кажан-даа дайын-биле бир демей кылдыр көрүп чорбаан бис. Ол дээрге идеяларның демиселин-дир. Ынчангаш эң-не күштүг, амыдырап шыдаар, улуска деткидип турар ындыг идея тиилээр. Бир эвес силерниң америк улус (ол ам марксисчи-ленинчи өөредигни деткивейн турар болгай) буржуаз ажылдакчыларны эдерип чорууп турар болза, оон уржуун дайынны эгелээр херектиг бе ынчаш? Оон уржуун бис Американы азы өске чурттарга өжээргээр бис бе ынчаш? Чок. Тайбың чурттап көрээлиңер, бистиң экономикавысты тайбың хөгжүдээлиңер, чаржып көрээлиңер, садыглажып, үлетпүрде, кедээ ажыл-агыйда, культура чединишкиннеринде дуржулганы солушкуп көрээлиңер, а кандыг тургузуг тиилеп үнерин шиитпирлээрин төөгүге берип каалыңар, бистиң улустарывыс кайы бирээзин шилип алзын. Мен ону эки негелде деп санаар мен. Бир эвес бистиң тургузуувус тиилээр, тодаргайлаарга социализм тиилээр деп чугаалап турар болзувусса, бодувустуң тургузуувусту, кымга-даа дайын-биле деген бээр бис дээш ол эвес-тир. Бурган-на өршээзин. Бистер ол тургузуг тиилээр, улустарның угаан-сарыылын чаалап алтар деп санаар бис. Ынчалза-даа чурт бүрүзүнүң тургузуу болза ук чурттуң улузу кайы тургузугну күзээн болур, ол ёзугаар тургустунар ужурлуг. Өске оруктуу

(Төнчүзү 2-ги арында).

1957 чылдың май 28-те „Коламбиа Бродкастинг Систем“ деп америк радиотелевизия компаниязының корреспондентилери-биле

Н. С. ХРУЩЕВТУҢ БЕСЕДАЗЫ

(Төнчүзү).

көрбейн турар болгаш боттарывыстың идеяларывысты албадап дөгевейн турар бис.

Силерниң салган айтырыгларыңарның харыызынга чугаалап болур чүү ол-дур.

Шорр. Дээрги Хрущев, чазак болгаш улус чарылбас дээр дугайында Силерниң сагындырыышкыңарны катап көөрүн чөпшээрен көрүнер. Социалистиг күрүнеге массалар-биле удуртукчуларының аразынга чөрүлдээлер турун болур дээр дугайында Пекинден кылган чоокта чаагы медеглелдиң дугайын ол меңээ сагындырып тур, ону сактырынга «Правдага» база чарлаан ышкаш-тыр. Ону «Правдага» чара парлааныштаан, совет коммунистер ол идеяны хүлээп көрбейн турар ирги бе, база Совет Эвилелинге хамаарыштыр оон ужур-утказы кандыг ирги?

Хрущев. Социалистиг-даа, капиталистиг-даа чурт бүрүзү боду хөгжүлделиг болгаш бодунуң хөгжүлдезиниң талазы-биле үе-чадаларлыг болур. Бис дөртен чыл доругунап тур бис, Кыдат Улус Республика 8 чыл доругунап турар. Ынчангаш биске бодунуң үезинде эргежок чугула турган чүүлдерни өске социалистиг чурттар катаптаар ужурлуу чер-ле албан эвес.

Улус бүрүзү боду төөгүлүг, боду чаңчылдарлыг болгай, ынчангаш коммунистиг партиялар болгаш чазактар ону өөренип көөр болгаш ону барымдаалаар ужурлуг. Бистиң кыдат өңнүктеривис социалистиг тургузуушкунунуң чорудулгазынга дыка хөй онзагай идеяларны боттандырып чорудуп турарлар. Чамдык идеялар — Кыдаттың онзагай байдалдарын барымдаалап турар, чаа идеялар-дыр, ынчангаш ону бистер черле таарымчалыг деп санап турар бис, ол марксизм-ленинизм-биле бичии-даа чөрүшпейн турар. Оон ужурунда оларга дыка хөйнү харлап, херек кырында деткип турар бис. Катаптаайн: чурт бүрүзү бодунуң байдалдарын барымдаалаар, аңаа таарыжыр чүүлдерни бодунуң чуртунга боттандырып чорудуп турар. Ол чорук кымны-даа хенудатпайн турар болгаш бистиң марксистиг-ленинчи нити үзел-бодалдарывыска чөрүшпейн турар.

Катлер. Дээрги Хрущев, Каттышкан Штаттар Совет Эвилелинге удур дайынны чугаа чок белеткеп турар деп чоокта чаа чугаалаан болгай Силер. Ол бүзүрээшкин ынчап-ла Совет Эвилелиниң политиказының үндезининде турар ирги бе!

Хрущев. Ол мээң бодалым эвес-тир. Мен чүгле силерниң политиктиг ажылдакчыларыңарның, силерниң генералдарыңарның, силерниң командылакчыларыңарның, адмиралдарыңарның чугаалап турар чүүлдериниң дугайын чугаалаан болгай мен. Силерниинде чугааларның кайызын ол-даар боор. АБШ Совет Эвилелин каш-ла шактар иштинде узуткап каап шыдаар деп ол чугааларда көргүзүп турарын бурган-на билир ыйнаан. Харын сыр дедир, бис ындыг херек кылбайн турар бис. Американың Каттышкан Штаттарын бистиң канчаар узуткаарывысты көргүзүп турар чугааларны бистиң политиктиг ажылдакчыларывыс кылбайн турар. Ол мелегей чорук-тур, ону бистиниде хоойлу ёзугаар безин хоруглап каан.

Шорр. Маршал Жуков ындыг янзы чүүлдү чугаалапканын сактып олур мен.

Хрущев. Маршал Жуковтуң чугаалаан чүүлүн силер сактыптыңарам. Мен бодаарымга Жуков ындыг чүве чугаалаваан. Бис Американы узуткап каар бис дээн чижектиг чүүлдү Жуков кажан, база кана чугаалапкан? — Силер айтыңарам, ыңар. Бис дараазында чүүлдү чугаалаан бис, аңаа удурланмас мен. Бир эвес АБШ-тың шериг ажылдакчылары болгаш чамдык политиктиг ажылдакчылары оор Совет Эвилелин узуткап шыдаптар деп чугаалап турар болза, бир эвес техника ам кандыг-бир чуртту узуткап каар аргалыг чүве болза, ол узуткаттырар деп турар чурт база-ла кандыг-бир чуртту узуткаар чадавас. Ол талазы-биле бодувустуң күштеривиске чигзиңнейн турар бис. А бир эвес кым-бир кижи өске чуртту узуткап каавсаар болза, — ындыг кижини угааның өскүнген тенек аарыг кижи дээр ийик мен, шак ындыг оралдажыышкын улуг бүураашкын халапты үүлгедир ийик, ол чорук кижи төрелгетенге улуг айыыл-халап болур ийик.

Бир эвес атомнуг дайын болу берзе ол дайынга капитализм өлүп каар деп бир-ле катап чугаалапкаш, ам ол үзел-бодалым өскертип турар ышкаш кылдыр чамдык кижилер мени чөнелеп турар болгай. Ону ам база катаптап тур мен. Ынчалзажок, бистиң бодалывыс-биле алырга, капитализмни дайынның болгаш дайынның үе-вүлежиишкиннериниң аргазы-биле эвес, а идеологтуг фронтуга, экономиктиг фронтуга демиселдиң аргазы-биле чок кылыр херек. Ынчангаш капитализм чүгле Совет Эвилелиниң күжүнге тиилеттирген турун болур чүве эвес деп санап турар бис. Американың Каттышкан Штаттарында капитализм-биле Американың ажылчын ангызы демисежир апаар.

Катлер. Дээрги Хрущев, Силер келир үениң дайыны капитализмни узуткап каар деп чап-чаа чугааладыңар. А келир үениң дайыны коммунизмни база-ла буза шаап каар деп санавас ирги силер бе?

Хрущев. Чок, буза шаппас ийик. Ол дайын бүгү кижи төрелгетенге улуг айыыл-халапты, кижи талазы-биле улуг чидириглиг, үнелиг чүүлдерниң үрелиишкиниң болурар ийик, ынчалзажок кижи төрелгетен, чүү-даа бол, өлүп калбас ийик. Бир тээ кижи төрелгетен амыдырап чурттаар болганда, кижиниң амыдырап чорууру идеялары база-ла амыдырап чурттаар, а марксизм-ленинизмниң идеялары өлүп чок болгай. Оон ужурунда кижи төрелгетен капитализмден адырлып алыр ийик. Ынчалза-даа дайын—аажок үнелиг чүүл эвес, ол аргаже кирген херээ чок. Дайын аргазы социалистиг-даа, капиталистиг-даа чурттарга хоралыг. Ынчангаш бис чаңгыс планетага чурттаар апаар-дыр бис.

Силерге капиталистиг хевирлер, биске социалистиг хевирлер солуургаачыг болуп турар, идеологтуг демиселди чорудар бис, чөрүлдээлерлиг болур бис, экономиктиг айтырыглардан чаржыр бис. Ынчалза-даа кады чурттаар апаар. Дайын чокка, тайбың чурттаксанчыг-дыр. Идеологтуг чөрүлдээлер турда болдунар-ла шаа-биле найыралдыг харылзаалардыг турун, өнчежип, найыралдажып болур бис деп санап турар бис. А ол чорук болдунуп болур. Бисти каттыштырып турар дыка хөй айтырыглар бистерде бар, ынчангаш бистер Американың Каттышкан Штаттарының улустары-биле күзелдиг кады ажылдажып болур ийик бис.

Шорр. Дээрги Хрущев, мээң черле бодап ыдазайн турарым бир чүве бар. Бир эвес ол чурт Совет Эвилелинге удур дайынны пландап турар деп ынчап-ла санап турар болзуңарза, ол чурт-биле кожа-хелбээ доктааашкынның дугайын канчап чугаалап болур Силер?

Хрущев. А бис чүнү канчаар боор бис. Бис болза силерниң дайын пландавазыңарны күзээр-дир бис, а силер пландап турар-дыр силер. Бис ону барымдаалап турар бис. Ынчалза-даа, шак ол дайын дыка аар үржүктарлыг болур, америк генералдарының шериг пландары боттанып шыдавас деп билип алыңар. Ынчангаш кожа-хелбээ доктуннаар херек. Бир эвес силер тайбың чурттаар күзелди бистиң илередип турарывыс ышкаш, илередиптер болзуңарза, бис бодувустуң улузувусту үндүрүглерден, чепсегленииниңге артык чарыгдалдарда хостаан, кижиниң амыдыралынга херек чок чүвелерни бүдүрериинге ажылчын күжүн киирбээн турар ийик бис. Ооргаан Американың, Совет Эвилелиниң улустарынга болгаш делегейниң бүгү улустарынга чүгле ажыктыг чүве болу боор ийик.

Америк улус-биле тайбың болгаш найыралдыг турарын көнчүг күзээр бис. Бистер найыралдыг турарын бистиң ийи күштүг күрүнелеривис чүгле кошкактарга удур каттышкан дээш күзеп турар эвес бис, бистиң найыралды күзеп турарывыс ужуру чүдел дээрге, бир эвес Каттышкан Штаттар-биле эки, найыралдыг харылзаалардыг турар болзувусса, ооргаан бүгү-ле өске чурттарның улустарынга база-ла ажыктыг болур болгай деп чүве-дир. Люксенбург биске кызаны бербес деп бодаар мен. Бистиң күрүнелеривистиң аразынга найыралдыг турар чорук өске-даа улустарга база ажыктыг болур.

Американың Каттышкан Штаттары-биле найыралдыг чурттаар дээн шак бо өчис чаагай күзелдиниңвисти бодуңарның таланарнан силерниң аппаратураңарны дамчыштыр, силерниң техниканарны дамчыштыр бодуңарның улузуңарга дамчыдып берип көрээн дээш силерге мен бо дугайын чугаалаарын көнчүг-ле күзээн мен.

Шорр. Ону тодаргай айтырыгже, чепсегленииишкин дүжүрериниң айтырыынче угландырарын меңээ чөпшээреп көрүнер. Каттышкан Штаттар чепсегленииишкин дүжүрер дугайында Лондонда катап эгелээн чугаалажыышкыныңарже, чепсегленииишкин дүжүрериниң улуг эвес кызыгаарлаашкынның базымының дугайы дээр саналдыг ээн кирген. Совет Эвилели атомнуг болгаш водородтуг бомбаларны шенээринде, ядролуг чепсектиң бодун-даа бүрүн болгаш дол-дораан хоруурунче улуг чүткүлдүг, оон-биле кады контроль дугайында айтырыгны үргүлчү-ле дыка бергедээшкинниг байдалга турган деп чүвени билир болгай бис. Ынчалза америк арганың—баштай шоолуг улуг эвес базымның үндезининге дугуржулга чедип алыңар деп чүвеге кандыг-бир ыланыыштыг көрүп турар силер бе?

Хрущев. Американың Каттышкан Штаттарының кандыг базымнарны кылыр деп бодап турары меңээ амдызында билдинмес-тир, чүге дээрге, дээрги Стассен бодунуң негелделерин ам-даа чугаалаваан болгай. Ынчаныжке чепсегленииишкин дүжүрериниң дугайында айтырыгны бүгү талазын харыда эвес-даа бол шиитпирлээри-биле хамык болурунга белен бис. Улуг чүүлге чоорту чеде бээр дээш бичии чүүлден эгелээринге бис чөпшээрежир бээр бис. Ол сорулга-биле бистер чепсектиг күштеривистиң кызырыдазын чаңгыс бодувус талавыстан чорудуп бис: боттарывыстың чепсектиг күштеривистен 1.800 муң кижи казаан бис. Чөөн Германияда боттарывыстың чепсектиг күштеривистен 30 муң ажыгны кызырган бис. Берге бугаар Финляндияга тудуп турган ши- [illegible] бис. Өске чурттар-биле кайы-кайывыстың [illegible] болган чепсегленииишкин дүжүрериниң бүдүүлерин дугайында дугуржуп алыр дээш дыка хөй чүүлдерни кылган болгай бис. Ынчаныжке амдызында АБШ-даа, Англия-даа, Франция-даа кайы-кайызындан аңаа ам-даа харыылаваанннар, аңаа көнчүг хомудаар бис.

Катлер. Силерниң чепсектиг күштериңерден 1.800.000 кижи казаанынар соонда совет чепсектиг күштерде чеже кижи артканы?

Хрущев. Силерни ындыг айтырыг салз бээр деп билбээн мен. Силерниң берген программаңарда ол айтырыг демдеглеттинмээн чораан, ынчангаш бистиң Камгалал министерливистиң шериглериниң санын чежел деп чүвени оон айтырып албаан мен. Оон ужурунда тодаргай сан-чурагайлар адаптарындан бергеннер-дир мен. А шак ындыг улуг күрүнени толдаалеп чорууру ындыг улуг толдаалакчыларга ылапты эвес сан-чурагайлар адап бээрин күзевес ийик мен. Ынчалзажок ол айтырыгны харыылаарынга кезээде белен бис.

Шорр. Чепсегленииишкин дүжүрери-биле холбашкан болгаш үр-үениң дургузунда мээн чедир билип чадап чорууруум айтырыгны салырын чөпшээрен көрүнер.

Атомнуг бомбаларны шенээрин чугаалажып турда Совет турун болза бүгү атомнуг болгаш водородтуг частышкыннарны тып ап болур кээрзинде болуп турар-дыр. Бир эвес Совет Эвилелиниң туружу шак ындыг болза, Силерниң чуртуңарга чоруттунган соолгу беш шенелдениң дугайын Совет чазак чүге баш удур сагындырбайн, харын-даа соолзурелир безин медээлевейн барган ирги!

Хрущев. А ол чорук кижи төрелгетенге чүнү бээрил? Чүнү-даа бербес. Ол кандыг ужур-дузалыгыл? Бир эвес частыышкын болдурун эрттирген болза, агаар-да халдавырлыг болур апаар ийнен. Бир эвес бижиге мен бомба частырар, агаарны халдавырлыг болдурар деп бээрдым. Ынчангаш оон кадыы дорайтаар апаар боор деп баш удур чугаалаар болзуңза, — аңаа чиик болбас. Частырыышкыннарны бүрүткеп демдеглээр дугайында айтырыгны мен хуурмак айтырыг деп санаар мен.

Частырыышкыннар чорударын соксадып көрээлиңер деп үндезин айтырыгны салып турар бис. А частырыышкыннарны демдеглеп бүрүткээр кижилер турар кижилер ол дугайын баш удур чарлап турар буяныг кижилер болур ону кылып турар эвес, а оларның боттарының чурт девискээри ындыг частырыышкыннар кылыр арга чок, ынчангаш олар боттарының бомбаларын улустар аразының шыроталарында турар бичии ортулуктарга частырар ужурлуг болганындан ону кылып турарлар. Ол черлерге нейтралдыг пароходтар эртип, самолеттар ужуп турар чадавас болган тоолзде, олар частырыышкыннарны сагындырыышкын чокка кылып шыдавастар. Бир эвес олар ону кылбас болза, канчаар-даа аажок улуг алгым-кырыштыг үнгени-ле ол. Бир эвес АБШ частырыышкыннарны сагындырыышкын чокка кылып болгу дег чурт девискээрлиг турган болза, ынчаар кылыр ийик. Ынчаарга ам чамдык кижилер водородтуг болгаш атомнуг чепсекти хоруур дугайында база частырыышкыннарны соксадыр дугайында айтырыгны дорт харыылаарындан ойталаарын күзеп турар. Кайы-бир чурт частырыышкынга белеткенип тура, баш удур сагындырар херек диин, олар ол дугайында маргыжарын күзеп турарлар. Ол дээрге хоозун маргылдаа-дыр, кижилерни негечи өрүкче углаар дээш оларның кичээнгейин чардыктырар тоолзде ол маргылдааны өскүде бергеннер. Ынчангаш бистер мынча дээр бис: частырыышкыннарны соксадып көрээлинер, шенелделерни соксадып көрээлиңер, водородтуг болгаш атомнуг чепсекти хоруулуңар, чепсектиг күштерни кызыраалыңар, а оон соонда чепсегленииишкинниң бүрүнү-биле дүжүрээлинер. Бистиң программавыс ол-дур, ооң чадаарда эвээш-бичеден-даа болза эгелээлинер, черле эгелеп көрээлинер. Оон башка амдызында чүгле чугаа-соттар болгаш кол-чугаалыг маргылдааларга чергежилгелер чорун турар-дыр.

Шорр. Бо айтырыгның талазы-биле чугаалажып көргүзээниң маргылдаалыг үр айтырыгга шаг-үе бистиңиде чедишпестер, ынчаныжке улуг эвес чүгле чаңгыс факт дугайын сөглеп каарын чөпшээреп көрүнер: Америк дипке атомнуг чепсектиң шенээшкиннери Каттышкан Штаттарда чарлаттынган турган чүве, оон иштинде Невада штатка моон сонгаар болур шенелдеер база-ла чарлаттынган.

Новикс. Дээрги Хрущев, бистиң ам чаа чугаалажып турганывыс-биле чүүлдешкен тамаже, чогум чул дээрге, Барыын Европа дугайында айтырыгже шилчиирин меңээ чөпшээрен көрүнер. Силер билир болгай силер, сэр, шериглерни үндүрүп болгу дег тодаргай байдалдарны хандырар дугайында аңзы-бүрү саналдар үнүп турган, ынчаарга ол айтырыглар Германияны катап каттыштырарынга база хамаарышкан.

Совет чазактың бодалы-биле алырга, Совет Эвилели бодун чогуур-биле айыыл чок кылдыр билгеш, бодунуң шериглерин ам оларның туруп турары чурттардан үндүрүп алырынга кандыг таарыжыр байдалдарны чугула деп көрүп турарын Силерден айтырар күзелдиг ийик мен.

Хрущев. Бүрүткел-демдеглээшкин дугайында салдынган айтырыгны дээрги Шорруга харыылаксаан ийик мен. Силерниң девискээриңер аңаа частырыышкыннарны сагындырыглыг чокка чорудуп болур хире ындыг делгем эвес болган чүве тоолзде, силер бүрүткел-демдеглээр ужурга таваржып турар силер деп мен тайылбырлаан болгай мен. Силерниң боттарыңарның география байдалыңарны барымдаалааш ынчаар кылып турар силер, ол байдал сагындырыг чокка частырыышкын кылыр арганы бербейн турар, оон-биле кады силер ону буяныг чаагай болуп алыксааш кылып турар-дыр силер. Ол шын эвес. Силер бодуңарның-даа улузуңарны, өске-даа улустарны астырып, төөредип турар-дыр силер. Бо айтырыгның талазы-биле ак-сеткилдиг маргылдааны болгаш политиканы чорудуп бээр силерниң, ол ажыктыг болур.

Ам—бистиң айыыл чок чорувуска хамаарыштыр. Бисти бир-ле чүведен корпуп, сүртен турар кылдыр үнелеп боор, — биске таарышпас. Бистер чүден-даа корт-пас бис. Бис дайын күзевес-тир бис, ынчалза-даа, ону чаңгыс бистер шиитпирлевес бис деп чугаалаар херек. Бир эвес дайынны биске дөгеп келзе, бистиң улузувус канчаар-даа аажок бедик сорукүр тулчур, бодунуң Төрээн чурту дээш шиитпирлиг туржур апаар.

Дайынны болдурбас тоолзде, кандыг базымнарны баш бурунгаар кылыр ужурлугул? Американың Каттышкан Штаттары болгаш өске-даа чурттар боттарының шериглерин Барыын Германиядан, Барыын талакы чурттардан, тодаргайлаарга Франциядан, Италиядан, Турциядан, Грециядан—оон ынай кайда шериглериңер барын билбес-тир мен—ортан чүге үндүрүп албас чүве деп ол. А ынчан бистер Германиядан, Польшадан, Венгриядан, Румыниядан үндүрүп алыр ийик бис. Өске чурттарда бистиң шериглеривис кайда-даа чок. Ол чорук көнчүг ажыктыг болур ийик, чаагай харылзааларны хынаарының болгаш дайын-биле чытталбас эки байдалды тургузарының баштайгы базы болур ийик. Ол чорук бистиң чурттарывыстың аразынга тургустунуп болур тайбың чаагай харылзааларга дөгүп бээр ийик. Ол дугайын бис чугаалап келген бис, ону катаптап тур бис, эргежок чугула бүгү-ле чүүлдерни кылырынга белен бис.

Шорр. Ону ол дугуржулганың күүселдезин контрольдаар агаар инспекциязының системазынче киирген турар ирги бе?

Хрущев. Ол өске айтырыг. Бис боттарывыстың шериглеривисти өске чурттардан үндүрер-дир бис, а инспекцияның дугайы чүү деп... Өске чурттарны канчаар инспекторлаарыл? Кожалар өөрээлиниң кожегезин хаай баарге, силерде ол кожаларның удур өөрээлин бакылаар күзел бар. Бис ону эпчок деп санааш, эгенар бис. Ынчаарга бир эвес силер ындыг чүвеге ынак болзуңарза дугуржуп алыыңар. — бис аңаа чөпшээрежир бис, ынчаныңа кайы-кайызынга таарымчалыг тодаргай байдалдар турда чөпшээрежир. Ол байдалдарны Лондонга ам Зорин чугаалаан чүве. Каттышкан Штаттар биске харыы бээр деп аазаан. Бис силерниң харыыңар манап турар бис. Ону силерниң чуртуңар хүлээп алыр ийик бе, кандыг ийик—мен ам чугаалаарындан бергеннер-дир мен.

Новикс. Дээрги Хрущев, Силер америк шериглерни Барыын Европадан үндүрериниң дугайын чугаалаарыңарда, Силер 3 муң миль ажыг хемчээлдиг черден үндүрүүшкүн дугайын чугаалап турарыңар ол болгай. Кажан Силер орус шериглерни Чөөн Германиядан үндүрериниң дугайын чугаалааныңарда ол дээрге 2 шак иштинде эрте берип болур чер аразының үнүп чорууштуну болур-ла болгай.

Бар боттуг чүвени көөр кижи болганыңарда, Силер аңаа кайы-кайызының бүзүрелин хандырар тоолзде кандыг-бир бадыга-магадылал кылып болгу дег деп санаар силер бе ынчаш? Россия чүнү кылырынга белениил?

Хрущев. Силер шериглер үндүрерииниң чер аразын санаарыңарда арифметиканы ындыг-ла көнчүг шын ажыглавайн баар-дыр силер. Силер бистиниге бодаарга оон чоок чер аразынга үндүрер-ле болгай силер. Чижээ, Англия чүгле Ла-Маншты ажылдыр турар, Американың Каттышкан Штаттары—океан кежилдир турар-дыр. АБШ-тан Германияга азы Францияга чедир пароходтуң кайы хире үр чорууруун чугаалаарындан бергеннер-дир мен, ынчалза-даа, санап көрүнерем, бистиң шериглеривисти сөөртекен поезд чижээлээр, Иркутскиден азы Владивостоктан кайы хире үр чоруур-дур. Бис силерниинден хөй чер аразы эртер-дир бис.

Оон ангыда, чепсегленииишкинниң дүжүрер дугайында чугаа чорун турда, боттарывыска бүзүрежип көрээлинер, а бирээвис өскезинче ийи дээрбечи дег кылдыр көрүшпээлинер. Ак-сеткилдиг кижиниң хемчээл көөрүн ёзугаар көржүп көрээлиңер, а бистер сөзүвүс бээр бис, бистиң сөзүвүстү хынаарының болдунар аргазын база бээр бис. Кайы-бир талаадан хенертен халдаашкын болдурбас тоолзде, тодаргай черлерге таныыл хайгаарал албаннарын тургузуп алыылыңар. Бистиң саналдап турар бо негелде-чүүлдеривис контрольду хандырарынга болгаш бир чурттуң өске чуртче хенертен халдаар чоруун болдурбазынга четчир.

Катлер. Дээрги Хрущев, бир эвес Силер боттарыңарның шериглериңерни Чөөн Европада чамдык күрүнелерден үндүре бээр болзуңарза, ол чурттарның чамдызы коммунистиг боон артпас боор деп чүведен Силер айыыдырыңмайн турар силер бе?

Хрущев. Ол дээрге силерже халдавыры халдаан тооз донак-тыр. Силер кайы-даа чуртта коммунистиг тургузуг бистиң чепсектиг күштеривиске ыдыртынып турар деп бодаар-дыр силер. Мен шак ындыг коммунистиг тургузуг дээш дайылдашпас ийик мен. Коммунистиг тургузуг улустуң күзел-соруунга үндезилеттинип турар ужурлуг, ынчаарга бир эвес ол тургузугну улус күзевес болза, ол бодунуң бүзээр тургузуун доктаадып алзын. Ынчангаш бистер бодувустуң шериглеривисти оларның турары бүгү чурттардан—Польшадан, Венгриядан, Румыниядан дидими-биле үндүрүп алыр бис, Чөөн Германиядан дидими-биле үндүрүп алыр бис, ынчаарга ол чурттарның улустары боттарының тургузуун улам эки камгалаар деп чүвеге бүзүрелдиг бис.

Шорр. Дээрги Хрущев, амгы үеде коммунистиг ёзу-чурум туруп турар чурт бүрүзүнде ол ёзу-чурум улустуң күзел соруунга үндезилеттинип турар деп чүвеге Силер бүзүрелдиг силер бе?

Хрущев. Шуут-ла бүзүрелдиг мен. Оон өске кандыг боор? Чан Кай-ши Кыдаттың улузун Тайваньда кандыг хемчеглер-биле тудуп турарын силер көрүнер даан. Чан Кай-шиниң Кыдаттың чурт девискээринге доктаадып турар дээш аңаа американнар 6 млрд. долларны чарыгдадылар чоп. А чүү болчук? Американнардан Чан Кай-шиниң алган бүгү-ле боо-чепсээ Мао Цзэ-дунунуң Кыдадының холунга кирген болгай. Ону кым кылганыл? Ону улус кылган, чүге дээрге Чан Кай-шиниң ёзу-чуруму кыдат улустуң күзелдеринге дүүшпээн, ынчангаш ол ёзу-чурум өлген.

Сактып көрүнер-даан, хааның Россияга кандыг ёзу-чурум туржук? Революсчуларны шаажылап өлүрүп турду. А чүү болган ийик? Улус тура халаан болгаш бодунуң көрүм-чурумнарын тургузуп алган болгай. Октябрь революциязының соонда биске удур барык-ла шупту күрүнелер дайын кылып келдилер. Биске удур силер, американнар база-ла дайылдажып турган болгай силер. Силер биске удур дайылдашкан ийик силер бе? Англичаннар-даа, француззтар-даа, биске удур черле кымны дайылдашпаан дээр ону. А чүү болчук? Улус бүгү интервентилерни узадыр октапкан болгаш совет тургузугну быжыглаарын хандырган болгай. Ынчангаш бистиң ёзу-чурумувус улустуң амыдырал эрге-ажыктарынга дүүжүп турар болгаш күш-ажылчы улус ол дээш демисежип турар ышкажыл.

1942 чылда немецтер Волгага келгеш, улус тура халыжар болгаш оларның ажылдашкыннеринге дузалаар деп бодаан болгай, сактып көрүнерем. А чүү болчук? Немецтерни чыгча шапкан, Гитлер черже кирген, а Совет Эвилели мандып, бодунуң социалистиг ажыл-агыйын хөгжүдүп, коммунистиг тургузугже бүзүрелдиг чорун орар болгай. Ам эът, сүт болгаш саржаг талазы-биле силерни чедип бар чор бис, үлетпүр талазы-биле чедер бис, бурунгаарлап чорууру болгаш бистиң чуртувуска коммунистиг ниитилелди тургузарын хандырар бис.

Шорр. Бис манаа, дээрги Хрущев, Силерниң-биле маргыжар дээш эвес, а Силерниң санал-оналыңарны билип алыр дээш келдивис. Ынчаарга бир тээ Силер Американың Формозада эпчок чоруктарының дугайында айтырыг көдүрген болганыңарда база бистер ажыт-чажыт чок чугаа чорудуп турар болган тоозвисто, мен чүгле ынчаар айтырыксаң тур мен. Силер бодаарыңарга, Венгрияда совет шериглер болгаш танкылар чокка Кадарның ёзу-чуруму үр ызырнып шыдаар бе?

Хрущев. Шенеп көрээлинер-даан. Болгарның шериглериңерни Германиядан болгаш Францияда үндүре бериңер, а бис—Германиядан, Польшадан, Венгриядан үндүрүп алыылы, Кадарның ёзу-чуруму —а ол венгр улустуң ёзу-чуруму болгай—чүс-чүс чылдарда делгерээр болгаш чечектелир деп чүвени көре бээр бис. Ажылчын ангы эрге-чагырганы тудуп алган черлерге ол бодунуң эрге-чагыргазын молчунчуулерге дүжүп бербес, а ону быжыглаар, бодунуң ажыл-агыйын, бодунуң культуразын быжыглаар апаар. Кадарның эрге-чагыргазы деп чүве ол-дур. Ол дээрге Кадарның эрге-чагыргазы эвес, Кадар дээрге—венгр улустуң айбычызы-дыр, ол венгр улустуң, оон ажылчын ангызының хереэ-дир.

Новикс. Дээрги Хрущев, бисте шоолуг эвес үе артты, ынчаарга арткан үениң чамдызын Силерге ындыг айтырыг салырынга ажыглаксап тур мен: бистиң чугаалашканывыс улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырар тоолзде база делегей улустарының аразынга бот-бодун эки билчир чорукче чоокшулаар тоолзде, силерниң бодалыңар-биле алырга, орустар, орус Совет чазак ам кандыг улуг базымны кылырынга белен ирги?

Хрущев. Мээн санап турарым болза, бистер ол базымнарны үргүлчү-ле дилеп, тып, оларны кылып турар бис. Ынчаныжке чаңгыс тала базымнарны кылып турар, а өске тала кылбас болза, бистер чүнү-даа чедип ап шыдавас болгай бис. Чүге дээрге делегейде дүшкүүрлүг чоруктуң чымчаашкыны чүгле бистиң чаңгыс талавыстан эвес, харын өске талаадан база хамааржыр-дыр. Американың-даа, Англияның-даа, Францияның-даа талазындан базымнарны кажан кылза бээрин манап турар бис, бис чыдып калбас болгаш оларны хомудады бербес бис деп чугаалап тур бис.

Бистиң ам-не дорт саналдарывыс ындыг: чепсегленииишкин дүжүрер талазы-биле бодувустуң планнарывысты саналдаан бис, ам садыглажылгада кызыгаарлаашкыннарны дүжүрер деп саналдап турар бис. Бистер «Демир кожегени» дүжүрер болгаш аңзы-бүрү айтырыглар болгаш тускай эртемнер талазы-биле толээлериң калбак солушкулгаазын чорудар деп Каттышкан Штаттарга саналдап тур бис. Оон ынай ам чүнү сактып болурул? Ам мен чугаалаарындан бергеннер-дир мен. Чугаалажып эгелээринге ол четчир боор деп бодаар мен. Бир эвес Америка шак-ла ынчаар харылзаан болза, бистер улуг дешпилгени кылган турар ийик бис.

Новикс. База бир айтырыг салырын меңээ чөпшээреп көрүнер, сэр. Дайынның доозулганының үезинден бээр дайын соолгундеги төөгү чамдык таварылгаларда Совет Эвилели шын эвес чүве кылып азы улустар аразының харылзааларынга алдагдалдарны болдуруп турган, ол алдагдалдар дүшкүүрлүг чоруктуң чамдык одагларының тыптырынга чедирген деп бодаарынга кандыг-бир үндезин барымдааларны берип турар деп санап болур ирги силер бе?

Хрущев. Силер кандыг алдагдалдарны ынчаар көрүп турарыңарны билбейн тур мен. Ол алдагдалдар кайы-даа талаадан болуп турганы чадавас боор деп бодаар мен. Бир эвес тыптып үнүп кээр маргылдаалыг айтырыгларны шиитпирлээрни угаангыр бодамчалыг көөр болза, чиигленишкиннерни болдурбайн бааары база чадавас турган боор.

Мен бодаарымга, болдунган чиигленишкин капиталистиг чурттарның талазындан бисти шенээр дээн күзелдиң түннели болган чадавас. Силерниң политиктиг ажылдакчыларыңар «кулданыгдаа» турар улустарны «хостааның» соонда ам бистиң-биле таптыг чугаалажырынга белениң чугаалаарда, олар Европаның социалистиг чурттарын ынчаар көрүп турарлар болгай. Ынчаныжке, дээргилер, кулданыг деп чүвени шак ынчаар билир болзуңарза, мен кулданыг дугайын бодувустуу-биле билип турар бис деп силерге чугаалаксап турар мен. Бистер капиталистиг тургузугну кижиге кулданыышкын деп санаар бис, бистер капиталистиг тургузугнуң байдалында чурттап турар улусту, капиталистиг кулданыгда турар улус-тур деп санаар бис. Бир эвес ол айтырыгга чиигленишкин болдуруптар болзувусса, эки түннелдерге чедеривис чегей-ле боор.

Новикс. Дээрги Хрущев, бо беседага ындыг маргыжыышкын чүге-даа чедирип шыдавас деп чүвеге бистер шуптувус чөпшээрежир бис дээрзинге бүзүрелдиг мен. Ынчаныжке бистер «Нацияның мурнунга» дамчыдар программага Силерниң чугааңар дээш оңза өөрүп четтирдивис.

Хрущев. Силер-биле ужуражыр, силерниң айтырыгларыңарны дыңнаар болгаш оларга харыылаар арганы меңээ силерниң тыпсып бергеннер дээш силерге бодумнуң таламдан өөрүп четтиргеним илередипсээн ийик мен. Батаптан көрейн, силерниң чуртуңар-биле, силерниң улузуңар-биле эки харылзаалардыг турар деп бистиң улузувустуң чаңгыс күзелин удуртулга болдуруп турар мен.

Силерниң улузуңарга байыр чедиреримни, эң эки күзээримни дамчыдарын дилеп тур мен.

Новосибирь далайның мөөннээшкини эгелээн

НОВОСИБИРЬ. (СЭТА). Новосибирскиниң гидролуг электростанциязының тудуунда бетон плотинаның хаалгазынче баштайгы моондакты июнь 6-ның кежээзинде дүй салган. Суг шыгжамырының — «Новосибирь далайның» мөөннээшкини оон соонда эгелей берген, суг шыгжамырының мөөннээшкини оларн каш үе-чадаларда боттанган турар.

Обь хемниң суунуң углаңнышкыны 800 метр хире калбак агып бадып чыткан черинде суглар ам плотинаның чээрби метр делгем суг оруктарын дамчыштыр агып чыдар. Плотинаның бүгү 8 суг оруктарын декаданың дургузунда суг моондактары-биле дуглаар, моондак бүрүзүнүң деңзизи 140 тонна. Декада эрткен соолгунде суг деңнели бедиир, ол чорук чөөк каналдарны база гидробелдириниң ажиктерлиг черлерин дамчыштыр судноларның аргыжарын эгелээр арганы бээр.

СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга тудугнуң кол инженери В. И. Бульминниң чугаалааны:

— Сибирьниң улуг хеми Обь хемге баштайгы гидростанцияның тудуушкунун доостурунуң чадазында кирген. Ол тудуушкунуң эгезиндеп бээр улуг хемчээлдиг ажылдар кылдынган. Дөрт километр узун дурттуг чер плотинага хөй миллион кубометр сайларны урган, он-он муң тонна металл конструкцияларны ГЭС-тиң бажыңында болгаш судноларны аргыжар черлерже эптээн, станцияның баштайгы агрегаттарының эптээшкини эгелээн.

Ажылдарның чугула үези ам келген—станцияның суг шыгжамырының мөөннээшкини эгелээн.

Финляндияның премьер-министри В. И. Сукселайнен-биле Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң беседазы

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА-ның тускай корр-). Июнь 7-де, пятницада болган беседага совет талазын ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү Н. С. Хрущев, ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министри А. А. Громыко, ССРЭ-ниң Культура министри Н. А. Михайлов, армия генералы И. А. Серов, ССРЭ-ниң Даштыкы садыг министриниң оралакчызы П. Н. Кумыкин, армия генералы М. С. Малинин, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң Коллегия кежигүнү Л. Ф. Ильичев, ССРЭ-ниң Финляндияда Элчини В. З. Лебедев, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң Билдис эргелекчизи Ф. Э. Молочков, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң билдис эргелекчизиниң оралакчызы С. А. Афанасьев олар киришкен.

Ук беседага Финляндияның талазындан киришкеннер: Премьер-Министри В. И. Сукселайнен, Министрлер Н. Мейнандер, И. Виролайнен болгаш Э. Кайтила, Статс-секретарь Л. Туоминен, Финляндияның ССРЭ-де Элчини Э. Вуори, Финляндияның ДХМ-ниң билдис эргелекчилери Р. Энкель, О. Кайла, И. Ванамо, а ол ышкаш Финляндияның садыг болгаш үлетпүр Министерствозунуң килдис начальниги Г. Корхонен.

10 шак 30 минутада эгелээш, 11 шак 45 минутада доозулган беседа найыралдың болгаш ажыт-чажыт чок чоруктуң ёзузунга болуп эрткен. Ийи чурттарга сонуургалдыг нийти айтырыгларның талазы-биле ажыктыг санал-оналдарны солчурунга таарымчалыг арга беседаның бүгү дургузунда бар болган.

Финляндияның болгаш Совет Эвилелиниң аразында кожа-хелбээ чаагай сеткилдиг харылзаалар амгы үеде аң-не таарымчалыг эки болгаш ийи күрүнелерниң талазындан шынчы сеткил-биле күзеп турары ол эки харылзааларны моон соңгаар база шак-ла ынчаар эки кылдыр камгалаарынга бүгү аргалар бар дээрзин ийи талалардан демдеглээн.

Чамдык айтырыгларны алгаш тодаргай үнелеп көөрүнге болгаш ажыл-чорудулгазының чаа аргаларын өөренип көөрүнге үш комиссияларны томуйлаары чогумчалыг деп санаан.

Ийи чурттарның аразынга нийтиг харылзааларны көөр комиссияга фин талазын: Даштыкы херектер министри И. Виролайнен, Статс-секретарь Л. Туоминен, Финляндияның ССРЭ-де Элчини Э. Вуори болгаш Финляндияның ДХМ-ниң Билдис эргелекчизи Р. Энкель; совет талазын: ССРЭ-ниң Даштыкы херектер Министри А. А. Громыко, ССРЭ-ниң Финляндияда Элчини В. З. Лебедев, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң Коллегия кежигүнү Л. Ф. Ильичев болгаш ССРЭ-ниң ДХМ-ниң Билдис эргелекчизиниң оралакчызы С. А. Афанасьев олар кирип турар.

Культураның айтырыгларын хамаарышкан экспертерниң кижилгези-биле өөренип көөрү Финляндияның Даштыкы херектер министри И. Виролайненге болгаш ССРЭ-ниң Культура министри Н. А. Михайловка дамчыдып бээрин шиитпирлээн.

Садыглажылганың айтырыгларын фин талазын Статс-секретарь Туоминен, Финляндияның ДХМ-ниң Билдис эргелекчизи О. Кайла, совет талазын — Даштыкы садыг министриниң оралакчызы П. Н. Кумыкин болгаш ССРЭ-ниң Финляндияда садыг төлээлекчизи А. Г. Дроздов олар өөренип көөр.

Делегей байдалын беседаның үезинде совет талазын база чугаалажып көрген болгаш тайбынны болгаш кады ажылдажылганың тайбын формаларын камгалаарынга илиглиг бээр деп ийи күрүнелерниң долу күзелдиин, найыралдың, кады ажылдажылганың болгаш кайы-кайызынга дуалажырының дугайында керээде илереттинген принциптерге дүүштүр Финляндия улуг күрүнелерниң эргежыктарының аразында чөрүлдээлерден дашкаар арттарынче, а ол ышкаш болуунуң нейтральдыг база тайбын политиказы-биле тайбың байдалдарны, ылангыя Соңгу Европага улам ынай хөгжүдеринге илиглиг өөрүнче чүткүп турарын демдеглээннер.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунда

Каховканың гидроэлектростанциязының тудуушкунунга болгаш бүрүн күчүлүг ажылдалга кирерингe чедип алган чедиишкиннери дээш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму ССРЭ-ниң Электри станцияларын министерствозунуң Ленин орденниг «Днепрострой» тудуг эргелелиниң ажылдакчыларының эң шылгараан тудугжуларының бөлүүн орденнер болгаш медальлар-биле шаңнаан.

Ленин орден-биле 28 кижини, Күш-ажылчы Кызыл Туг орден-биле 74 кижини шаңнаан.

«Хүндүлел демдээ» орден-биле 130 кижини, «Күш-ажылчы өрес маадыр чоруктуң» деп медаль-биле 174 кижини, «Күш-ажылчы шылгарал дээш» деп медаль-биле — 187 кижини шаңнаан.

Бүдүрүлгениң шылгараңгай чедиишкиннери дээш экскаватор машинизи А. К. Маслакка, бетонщик С. Н. Никулинге болгаш электромонтажниктер бригадири Н. Н. Синявскийге Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты тывыскан.

Хөвенниң дүрген бышар үнүжүнүң массалыг мочургаланышкыны

АНДИЖАН. (СЭТА). Тус черниң селекционерлериниң шинчилеп тывкаш, тускайлаан хөвенниң дүрген бышар бедик дүжүттүг «147-Ф» деп сорттуг үрезинин Фергана уңунуң колхозтары бо чылын беш муң хире гектар шөлерде тарааннар. Сыптарны сырый олуртканы, күжүрүн арыглаан хөрзүнге, а ол ышкаш сайзыт суглар чогунда черлерге таарыштыр таарааны ол чаа сорттуң эки өзүлдезин бо чылдың ында кавыскалыг чазынның байдалдары турза-даа хандырган. Хөвенниң ол «108-Ф» деп чаа сорттуг үрезини ийи неделя мурнай мочургаланып эгелээн.

Кедээ электрификаторларның Бүгү-эвилел чөвүлел хуралы

ЛЕНИНГРАД. (СЭТА). Кедээ черлерде электри установкаларны ажыглаар айтырыгларның талазы-биле Бүгү-эвилел чөвүлел хуралы июнь 7-де Ленинградта доозулган.

ССРЭ-ниң Кедээ ажыл-агый министерствозунуң кедээ электристанциялар талазы-биле Кол эргелелиниң начальниги эш Булефеевтиң илеткели колхозтарның, совхозтарның болгаш МТС-терниң электрижиделгезиниң байдалынга база ону алдыгы беш чылда сайзырадырының перспективаларынга хамаарыштыр болган. Чурттуң кедээ черлеринде бүгү электри установкаларының болгаш трансформатурлуг салбыр станцияларының күчүзү 3 миллион киловатт ажып турар, бүгү МТС-тер, барык бүгү совхозтар, колхозтарның дөрттүң үш кезээ электри энергиязын ажыглап турар.

Электрижиткен колхозтарның санын алдыгы беш чылда ийи катап көвүдедирин планнап көрген, ону бедик болгаш чавыс дамчыышкынның нийтизи-биле 500 муң километр узун дурттуг чаа кедээ электри шугумнарын тудуп тургузарының күүсели-биле чедип алыр.

Электри шугумнарын телевидээрниң болгаш тударының, оларны ажыглаарының хуусаазын уладырының, а ол ышкаш электри шугумнарын ажылдадып башкарарының дуржулгазын чөвүлел хуралдың киржикчилери солушканнар. Республикаларда болгаш областарда өзүп турар кедээ электри ажыл-агыйны эргелеп башкарарының чуруму сайзырангайжыдарынче болгаш өске-даа айтырыгларже улуг кичээнгейни чөвүлел хурал угландырган.

ССРЭ-ниң кинематография ажылдакчыларының Эвилелиниң дугайында

Совет кинематографияның идеялыг уран-чечен деңнелин улам ынай бедидери дээш демисээлге ССРЭ-ниң кинематография ажылдакчыларының чогаадыкчы идепкейлиг чоруун көдүрер сорулга-биле ССРЭ-ниң кинематография ажылдакчыларының Эвилелин тургузган, ук Эвилел кинодугаарларының, кинематографияның өөредилге болгаш эртем албан черлериниң чогаадыкчы ажылдакчыларын каттыштырып турар.

ССРЭ-ниң кинематография ажылдакчыларының Эвилелиниң оргкомитедин тургускан, оон даргазы И. А. Пырьев.

(СЭТА).

НОМЧУКЧУЛАРНЫҢ БИСКЕ БИЖИП ТУРАРЫ

Чаа-Хөл районунуң «Тиилелге» колхозунуң хойжузу Айырза чеди чыл иштинде нийтиниң өшкү малының кадаргазы, ол үениң иштинде өшкү малды чаңгыс-даа баш хорамча чок кадарып келген. Бо чылын анайлаан өшкүлеринден 233 анайларны четче доруктуруп өстүрген.

Т. ОПУШТАЙ.

Бай-Тайга районунуң Молотов аттыг колхозунуң хойжузу Хомушку Сүгерек колхозта дуржулгалыг хойжуларның бирээзи. Оон кадарынында 254 баш төрүүр хойлар бар. Оларның иштинден хураганназ 230 хойлардан 239 хураганнарны камгалап алган.

Д. САИН-ООЛ.

Кукурузага чогуур кичээнгейни салыр

Партия болгаш чазак мал чеми үнелиг культура кукурузаны өстүреринче улуг кичээнгей салып турар.

Бо чылын кукурузаның бедик дүжүттерин өстүрер дээш комсомолчу-аныяктар звенозун организастаарынче келзээшин комсомол организацияларын ВЛКСМ ТК болуунуң чагаазынга кыйгырган.

Оон бээр элээн үе эрткен. Ындыг турбуже Бии-Хем районунуң комсомол организациялары комсомолчу-аныяктар звеноларын тургузарынче, оларның ажылын удуртурунче чогуур кичээнгей салбайн турар чорук канчап-даа таарышпас.

Районнуң колхозтары бо чылын 985 гектар кукуруза тарыыр ужурлуг. Оон иштинден «Октябрь 30 чыл ою» колхоз 150 гектарны тарыырын планнаан. Колхозтуң комсомолчулары болгаш аныяктары кукуруза өстүреринге эң идепкейлиг киржир ужурлуг турбуже бо колхозтуң комсомол организациязы чүнү-даа кылбаан. Кукуруза өстүреринге комсомолчу-аныяктарның киржилгезиниң дугайында ВЛКСМ ТБ чагаазын комсомолчулар хуралынга чугаалашпаан болгаш кукуруза өстүрер талазы-биле звенону тургуспаан.

Бо дугайында бирги өалчегде ВЛКСМ райкому болгаш колхозта комсомол организациязының секретары эш В. Бычкова буруулуг. Колхозта комсомолчу-аныяктар звенозун тургузары-биле чорукткан эш Рябцева чүнү-даа кылбаан. Колхозка тускай звено тургустунуп шыдатынмас деп ол бадыткап турар. Кукуруза тарыыр талазы-биле колхозка дуалажыр кылдыр район төвүнде организациялардан комсомолчулар тускайлаан болза-даа, кукуруза тарылгазынче чаңгыс-даа комсомолчу чорутпаан, а олар кукуруза тарылгазынга кирипейн турарының түңнелинде кукуруза тарылгазы оожум чоруп турар.

«Ленинчи орук», «Кызыл тук» колхозтарда звенолар база тургустунмаан. Өске колхозтарга звеноларны тургусса-даа ажык далаш-биле, анаа ажылдаар кижилерни хынамча чок шилип алган.

ВЛКСМ райкому (секретары эш Думчева) кукуруза тарылгазының чедиишкининге доозар, ону оон ынай эки өстүрер талазы-биле аажок эренгей ажылдап турар.

— Районда кукуруза өстүрер звеноларда 116 кижи организастатынган, оларга 350 гектар кукурузаны быжыглаан деп эш Думчева чугаалап турар. Бир эвес бо сөстү хынамчалыг анализтеп, херектиң чогум ужуруун көөр болза, ол ындыг эвес болуп болур. Звеноларны организастаар талазы-биле чамдык харыысалгалыг кижилер бо дугайында чүнү-даа кылбаан.

ВЛКСМ райкомунуң бюро кежигүнү эш Агафонов звено тургузар талазы-биле даалганы күүсетпээн, кукуруза өстүрер комсомолчу-аныяктар семинарын эрттирбээн, ону эрттирерин-даа бодавайн турар. Чамдык звеноларга участоктарны быжыглаваан, звенолар кудулатпан хүлээлгелерин алган, а бир чамдыызы шуут хүлээлге албаанннар. Чижээ, «Октябрь 30 чыл ою» колхозта звено бир гектар кукурузадан чүгле 150 центнер ногаан массаны өстүрүп алыр деп хүлээлге алган.

Мурнакчы звеноларның дуржулгазы нептеретпейн турар. «Совет Тыва» колхозта комсомолчу-аныяктар звенозу эрткен чылын 23 гектар кукурузаның гектар бүрүзүнден 230 центнер ногаан массаны алган. Ол звенонуң дуржулгазын өөренип көрбээн болгаш өске колхозтарже дамчытпаан.

Херектиң ужуру шоодунчуг катты хевиринче кирген. Районда кукуруза тарылгазы канчаар чорул турарын комсомол райкому эскерип билбейн турар. ВЛКСМ райкомунуң ийи дугаар секретары эш Саин-оол бо айтырыгга чүгле «билбес мен» деп харылап олурар чорук чогенниг.

Бир эвес районда байдал бо хевээр үргүлчүлээр болза, кукурузаның эки дүжүттерин алыр деп идегээн хереэ чок.

ВЛКСМ райкому кукурузаның бедик дүжүттерин өстүрер талазы-биле звеноларны хүн бүрү удуртуп, социалистиг чарышты калбартып, оон боттуг күүселдезин чедип алыр ужурлуг.

О. ГАВРИЛОВ.

Допчулалдар

Бии-Хем районда Ленин аттыг колхозтуң тудуг бригадазы бо чылдың тудугларынга херегләэр ийи муң ажыг кубометр ыяшты тайгага белеткээш шуптузун сөөртүп алган. Сөөлгү хүннерге чедир бригада 7 чуртталга бажыңнарын, малдың элээн каш кажааларын туткан. Амгы үеде бригада 11 чуртталга бажыңнарының болгаш кедээ клубтуң тудугларында.

* * *

Чадаана МТС-тиң Сат Седипе удуртурган трактор бригадазы трактор ажылының чартык чыл планын хуусаа бетинде ажыр күүсеткен. Ында Кадыргы, Бурбулдей олар чылдың бүдүрүлге планын безин күүседир четкен. Мурнакчы трактористтерниң каңнап алган кывар чүүлү 2 тонна ажып турар, оон-биле 440 гектарда тарааны «С-6» комбайн-биле ажаап ап болур.

* * *

Таңды районда Сталин аттыг кедээ ажыл-агый артелиниң эш Биче-оолга удуртурган тудуг бригадазы инекке эки шынарлыг 2 кажааларны кылып дооскан. Амгы тудуп турары 60 бызаа кирер кажаа чоокку хүннерде ажыглалга шилчитинер. Ол ышкаш колхозтуң чаа чунар бажыңының тудуу база чедиишкинниг чоруп турар.

Азырал куш ажылынче кичээнгей салыр

Улуг-Хем районунуң Калинин аттыг кедээ ажыл-агый артелиниң баштаар черлиг нийтиниң куш ажылын хөгжүдеринче кичээнгейин суларадып турар.

Артель инкубатор станциязындан чылдың-на хөй санныг дагаа оолдарын садып ап келген. Чижээ, 1956 чылда 1000 баш дагаа оолдарын садып алган, оларның-биле каттышкан куш фермазынга 1300 баш куш турган.

Ам куш фермазында 300 баш четпес дагаалар арткан. 600 ажыг баш куштар янзы-бүрү чылдагааннардан өлген, 200 ажыг башты эьтке соккан.

Бо чоруктуң хараазы-биле колхозта куш ажылы орулгалыг болурундан, харын карылгалыг болуп турар. Куш фермазының эргелекчизи С. Быргыс, куш ажаакчызы Т. Дыртыына олар куштарны багай ажаап, оларның азырал ажаалдазын экижидер талазы-биле сагыш салбайн, дагаа чуургаларын чидиринге таварыштырып турары тодаргай. Оон барымдаазы болза, дагаалар төрүүр черинден өскээр бажыңнар, кажаалар чанынга, хараганнар, терезиннер аразында кайы хамаан чок чер санай төрүп кылаштажып чоруур болур.

Куш фермазынга ёзулуг корум-чурумну тургузаар, куштарның азырал ажаалдазын экижидер дугайында колхозтуң тускай эртемниглери харыысалга чок болуп турар.

Колхозтуң ревизия комиссиязының даргазы Төмүр-оол дагаа чуургаларының чарыгдалынга контрольду кошкак тургусканы-биле дагаа чуургалары чок ажыглатынмайн турар чижектер база бар.

Колхоз баштаар чери куш фермазынга корум-чурумну тургузуп, куш ажылын хөгжүдеринче кичээнгейни салыр ужурлуг.

М. БАГАЛДАЙ.

Областың аныяктарының чоокта чаа болуп эрткен фестивалының түңнел концертизинге нийти ыры бөлүү «Тываның фестиваль ыры» болгаш «Хандагайты» деп ырыларны солун болгаш эки күүсеткен.

Чурукта: нийти ыры бөлүүнүң түңнел концертке ырлап турганы.

Хойжу С. Сереңмаа

Эрзин районунуң «Коммунизмче орук» кедээ ажыл-агый артелиниң кежигүнү Сагаачы Сереңмаа артельдиң 350 ажыг баш төрүүр хойларын кадарып, болуунуң ажыл-ишке чүткүлдүг чоруун көргүзүп, нийтиниң мал ажылын бүгү хемчег-биле хөгжүдер дээш, амыр-дыш чок, күжениишкинниг ажылдап турар.

Бо ажыл-агый чылында төрээн 339 хойларының 350 ажыг хураганнарын хойжу кыс Сереңмаа менди доруктуруп алган. Сереңмааның кадарынында хойлардың болгаш хураганнарның деңнелдези эки.

Хойжу Сереңмаа эрткен чылын бир хойдан ортумаа-биле 2 килограмм дүктү кыргып алган. Ам ол кодаңда дүк кыргылдазы эгелээн.

Колхоз баштаар чери хойжу С. Сереңмааны өргектиг чүүлдер-биле каш удаа шаңнаан. Ол ышкаш ону районнуң хүндүлел самбыразынга база демдеглээн.

К. НУРЗАТ.

Колхозтуң тудуг бригадазында

Чаа-Хөл районунуң Молотов аттыг кедээ ажыл-агый артелиниң тудуг бригадазының ажыл-ишчилери ажыл-агый чылының бүдүрүлге планында көрдүнген тудугларны ой-шаанда, эки шынарлыг күүседир дээш улуг күжениишкинниг ажылдап турар.

Бригада 100 баш инек кирер 1 кажааның, чаа клубтуң, хову турлаазында культбазаның, 7 чуртталга бажыңнарының тудуун кол нуруузунда дооскан.

Тудугжулардан 22 кижи тудуг ажылынга боттарының мергежилдиг, кызымак чоруун көргүзүп, мурнакчылар болуп турар.

Тудугнуң техниказ нийтизи-биле эки чоруп турары-биле чергелештир тудуг ыяжының сөөртүлгези саадап турар. Тудуг бригадазынга ыяш сөөртүрү-биле быжыглаан 2 автомашинаны өске ажылдарга ажыглап турар. Ол ышкаш ыяш сөөртүлгезинге ажылдаар ужурлуг 25 аъттарга тергелер чедишпес, чамдыктары үрелик. 10 санныг тергелер бар. Тудуг ыяжын 40—60 километр черден аъттар-биле сөөртүп турда хөй шаг-үе эртип, тергелер үрелип турар. Ыяш дилер пилорама диңдирер ыяш чогундан ажылдал чок анаа турар.

Колхоз баштаар чери болгаш кедээ Совет тудуг ыяжының сөөртүлгезин дүргедедиринче кичээнгей салып, ыяш сөөртүр тергелерниң санын көвүдедип, автомашиналарны тудуг ыяжының сөөртүлгезинче кирер ужурлуг.

Х. ЧҮЛДҮМ.

Хой кыргылдазын чогуур үезинде доозар дээш

Бай-Тайга районунуң Сталин аттыг колхозунуң хоюн кыргыыр дээш МТС-тиң эш Суханова удуртурган электри кыргылда агрегады 13 хачылыг чеде берген. Июнь эгезинге чедир кыргаан 1400 хойдан 1835 килограмм дүктү кыргып алган. Агрегаттың кыргыкчылары Өлзей-оол, Биче-оол оларның бирээзи-ле хүнде 36 хойну кыргып турар. Колхозчулар Нуржут, Чывар, Долума хүнде 25 хойну кыргып, өскелерге үлегерлиг ажылдап турарлар.

Х. КАРА-ООЛ.

* * *

Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң малчыннары дүктү чидириг чокка ажаап алыры дээш белеткел ажылын багай эвес чоруткан. Кыргылдазы ийи төнчүзүнде эгелээн.

Баштайгы үш хүнде 759 хойну хол хачыларлыг кыргаан. Хой бүрүзүнден ортумаа-биле 1,5—2 кг дүкту кыргып ап турар. Хой кадарчызы Адыыаның болгаш Банчыктың хойларының дүгү аң хөй болуп турар.

Б. ЯРИН.

* * *

Бай-Тайга районунуң «Дөң-Терек» кедээ ажыл-агый артелиниң колхозчу херээженнери хой кыргылдазында идепкейлиг ажылдап турарлар. Анайның удуртканы 30 кижи баштайгы үш хүнде 390 ажыг хойну кыргаан.

С. ОЧУР.

Сталин аттыг колхозта хой кыргылдазы

Сүт-Хөл районунуң Сталин аттыг колхозта хой кыргылдазы июньнуң эгезинде эгелээн.

МТС-тиң электромеханиктиг кыргылда агрегады ийи өөлчеглиг ажылдап турар. Ол ышкаш хол хачылары-биле ажылдаар эң шыырак колхозчуларны кыргылданың тускай бригадазы кылдыр быжыглаан.

Колхоз баштаар чери болгаш партия организациязы дүк кыргылдазын организастыг эрттирер дээш улуг кичээнгей салып турар. Хой кыргылдазының пунктузун лозунг, плакаттар-биле дерип, шимээн, агитхуудусту хүн бүрү үндүрүп турар.

Баштайгы хүннер иштинде 600 ажыг хойларны кыргаан. Кыргыкчылар Өттүк, Сереңмаа, Дүкчан олар хүн норманы 120—150 хуу чедир күүседип, хүнде 23—25 хойларны кыргып турар.

М. ОЧУР.

Партия хуралдарының деңнелин бедидер

Партия хуралы — коммунистерни кижизидериниң школазы болур. Ол болза партийжи массаларның дуржулгазынга даянгаш, чугаалашкан айтырыгларны болгаш ону херек кырында боттандырарының аргаларын коллективтиг-биле шиитпирлеп көөрүнүң чугула чепсээ. Ынчангаш партия хуралдарын организас болгаш идей-политик талазы-биле бедик деңнелге доктаамал эрттирерин СЭКП Уставы негеп турар.

Чаа-Хөл районнуң колхозтарында партия организацияларының партия хуралдары эрткен чылдарга дөмейлээрге элээн белеткелдиг эртип, хуралга коммунистерниң идепкейлиг чоруу бедип турар. Бүгү коммунистерниң 80—90 ажыг хуузу хуралга олуржуп, оларның дыка хөйү санал-оналдарын берип турарлар.

Молотов аттыг колхозта партия организациязы (секретары эш Шактар), «Тиилелге» колхозта партия организациязы (секретары эш Сүктер) партийжы хуралдарын Устав ёзугаар ай санында чыылдырып, бир хуралга эң чугула ийиден хөй эвес айтырыгларны чугаалажып турар. Харыгда хөй янзы айтырыгларны чугаалажырга, ол хуралдың шынарын баксыраар, коммунистерниң идепкейлиг чавызаар деп чүве мурнуку чылдарның дуржулгазындан көзүлген.

Молотов аттыг колхозта партбюро коммунистерниң отчёт-соңгулдалыг хуралга берген шүүмчүлелчи саналдарының күүселдезиниң дугайында илеткелин бүгү кежигүннерниң хуралынга кылып берген. «Тиилелге» колхозта партия организациязы часкы тарылганың айтырыын чогуур үезинде бүгү кежигүннерниң хуралынга тургускан. Оон түңнелинде ажыл-агыйның чепсек херекселин эрте септетинген, үрезин-биле колхоз эки хандыртынган турган. Партия хуралдарын белеткээр ону эрттирер болгаш үндүрген шиитпирниң күүселдезиниң хынадазын организастаар талазы-биле Ленин аттыг колхозтуң партия организациязында база элээн экижээн.

Сөөлгү үеде коммунистерниң медерели болгаш хөй-нийтичи идепкейи бедип турар. Чижээ, «Тиилелге» колхозта эштер Сертип, Норбу, Балган, Суузун, Очур-оол олар чүгле бүдүрүлгениң мурнакчылары эвес, харын партия организациязының шыырак билиглиг агитаторлары, организакчылары болуп, кижизидилгелиг ажылды доктаамал чорудуп турарлар. Бүдүрүлгеге болгаш хөй-нийтиниң ажылынга мурнакчы коммунистерниң саны районнуң өске-даа партия организацияларында хөй.

Партия организациязының ажылының бир кол хевири актив-биле ажыл болур. Партия кежигүнү эвес активчилерни партияның ажык хуралдарынга үргүлчү олуруштуруп, оларга партийжи даалгаларны берип турган, оларның ажылычы мергежилин бедидер талазы-биле Ленин аттыг, Сталин аттыг колхозтарда партия организациялары сөөлгү үеде элээн ажылдарны чорудкан. Оон түңнелинде колхоз бүдүрүлгезиниң мурнакчыларын болгаш кедээ интеллигенцияның эң дээре төлээлекчилерин партияның хүрээлеңинге кирип алыр талазы-биле чамдык ажылдар чорудунган. Чижээ, Ленин аттыг колхозта партия организациязы эштер Хуваа-Сүрүң, Өчүр-оол, Дыдый-оол, Данзырың оларны, Сталин аттыг колхозта партия организациязы эштер Мартыгыр, Байыр-оол оларны СЭКП кежигүнүнге кандидаттар кылдыр, Молотов аттыг колхозта партия организациязы башкы эш Кызылтасты СЭКП-ниң кежигүнүнге хүлээп алган.

Молотов аттыг, Сталин аттыг колхозтарның партия эге организацияларының секретарьлары болгаш бюро кежигүннери комсомол, профэвилел организацияларының хуралдарынга үргүлчү олуржуп, кандыг-бир айтырыгның талазы-биле оларның илеткелдерин партбюронуң болгаш бүгү кежигүннерниң хуралдарынга дыңнап, оларга боттуг сүмелерни берип турар. Ол колхозтарга аныяктарның фестивалы бедик деңнелге эрткен.

Оон-биле чергелештир партия хуралдарын баш бурунгаар белеткээр талазы-биле чамдык четпестерни демдеглээри чугула. Сталин аттыг колхозта партия организациязы (секретары эш Шараван) партия хуралдарын декабрь, февраль айларда чыылдырбаан. Партия хуралдарының протоколдарын четче биживес, саналдыг шүүмчүлелдерни тодаргай демдеглевес, анаа олурушканнарның санын, хуралдың болуп эрткен ай, хүнүн айытпас чоруктар Сталин аттыг, Молотов аттыг болгаш «Тиилелге» колхозтарның партия эге организацияларында бар. Ол чорук хамыктың мурнунда эге организациялар секретарьларының ажылга негелде чогум көргүзүп турар. Бо четпестерни узуткап, партия хуралдарының идейлиг деңнелин бедидери чугула.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың кедээ ажыл-агыйны, үлетпүрнү улам ынай көдүреринче, улустуң материалдыг болгаш культурлуг чаагай амыдыралын бедидеринче угланган директиваларын амыдыралга боттандырарынга партия хуралдары чугула ужур-дузалыг.

Амыдыралдың чугула айтырыгларын шиитпирлээринге партия хуралдарының ролюн бедидери, үндүрген шиитпирлерниң күүселдезин дээш херек кырында организакчы ажылды күштелдирери колхозтарның партия организацияларының, партбюроларының, оларның секретарьларының чугула сорулгаларының бирээзи болур.

Р. ХУНАЙ-ООЛ,
СЭКП Чаа-Хөл райкомунуң организационнуг эргелекчизи.

„Коммунизмче оруктуң" малчыннарында

Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунда партия эге организациязы (секретары эш Дыртык) малчыннар ортузунда партийжи массалыг ажылды багай эвес чорудуп келген.

Мал ажылының түс-түс участоктарында партия организациязының быжыглап тургускан агитаторлары кодээ ажыл-агыйны улам ынай көдүрер дугайында Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың шиитпирлерин, мал ажылын хөгжүдер, оон продуктулуун бедидер талазы-биле областың, районнуң, колхозтуң мурнунда тургустунган сорулгаларны малчыннарга таныштырар талазы-биле улуг ажылды чорудуп келген.

Колхозтуң малчыннары партияның болгаш чазактың кыйгырыгларын таныышкаш, ниитиниң малының баш санын өстүрүп, оон продуктулуун улам-на бедидер дээш чүткүлүг ажылдап турарлар. Кадарчы Солакай 213 баш хойдан 217 хураганнарны алган, хой бүрүзүнден 2,2 кг дүктү кыргып алыр дээн малчынның хүлээлгезин боттуг херектен карыштпайн турар. Ол ышкаш кадарчы Хүртен-оол 316 хойдан 327 хураганны, өшкү кадарчызы Эмишкеек 295 өшкүден 324 анайны менди өстүрүп турарлар. Мал төлүнүң баш санын менди камгалап ап турар мурнакчы малчыннарның саны ол колхозта улам-на көвүдеп орар.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга тейлептиг ужуражыр дээш социалистиг чарышты малчыннар ортузунда калбартып чорутуп. Кадарчылар Биче-оол, Эмишкеек олар социалистиг хүлээлгелер ёзугаар кыштагларында чурттаар бажыңнарны боттарының күжү-биле тудуп ап турарлар. Чамдык кадарчылар, чижээ, Баадай, Дамбы-Сюрюн, Бээш олар түс-бүрүзү 600 баш хой кирер улуг кажааларның тудуун чорудуп турар болгаш үк кажааларны улуг байырлалга белек кылдыр доозар хүлээлгени алганнар. Колхозтуң малчыннары амгы үеде малдың чайлаглаашкынын организастыг чорудa бергеннер.

С. ОЧУР.

Партияның болгаш чазактың кыйгырыын деткип турар

Таңды районнуң «Кызыл партизан» кодээ ажыл-агый артелиниң Кара-Чыраада хой фермазының ажылдакчылары «Хой ажылын улам ынай хөгжүдериниң болгаш дүк бүдүрерин көвүдедириниң дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чагаазын улуг көдүрлүүшкүннүг дыңнап таныышкаш, хой ажылында хожудаашкынны ажып эртеринче угланган практиктиг хемчеглерни тодаргай чугаалашкан.

— Чоңгa кодээ ажыл-агый продуктуларының база чиик үлетпүрге чиг-эттиң элбекшилин чоокку чылдар иштинде чедип алыр дээш, партия болгаш чазак мал ажылын хөгжүдеринче база оон продуктулуун бедидеринче улуг кичээнгейни салып турар. Оон тодаргай бадыткаашкыны болза, СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чагаазы болур—деп агитатор эш Маадыр-оол чугаалаан.

Хой ажылының хөгжүлдези бистиң чурттуң өске областарында канчаар тургустунганының дугайын партияның болгаш чазактың чагаазында илеретпенин тайылбырлап дыңнаткаш, агитатор мал ажылының ол адыры «Кызыл партизан» колхозта кандыг байдалдыг турарын база чугаалаан. Хой ажылының хөгжүлдезиниң хожудаашкынының кол чылдагааны болза, мал чемнери-биле хандыртынмазы, эки дериттинген мал кажаалары чогу болгаш малдың азырал ажаалдазының багы болур.

— Бистиң партиявыстың Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чагаазы бистиң малчыннарга амыдыралчы улуг ужур дузалыг, ынчангаш ол чагааны изиг-биле деткип турмен—деп хойжу Сегбе чугаалаан. Бистиң колхозта хой ажылының хөгжүлдези ажыл багай байдалда тургустунган. Моон чылдагааны болза, малдың быжыг чем суурy чогунда. Чижээ, эрткен кышты канчаар эрттирдивис бис? Мал чеми бирык-ла чок чыгыы чыл ашкан деп чугаалаар ужурлуг бис. Бар турган бичии сигенниң фермаже сөөртүлгезин база саададып турган. Оон ужурундан чамдык хүннерде хойга каап бээр тудум сиген чок турдувус. Хой кажааларының чоогунга сигеннер тарыгаазын чорудар, кышкы одарларга мал чемнериниң магадылал фондузун курлавырларны тургузар, кукуруза силозу-биле хойларны азыраар деп чагаада айыткан кончуг шын-дыр.

Хойжу болуп, бо колхозка дыка-ла үр ажылдап келдим. Хой малдың баш санын ногаан, эки шынарлыг чем-биле хандырар дугайында колхоз баштаар чер кичээнгейни кошкадып турар. Бо чылын кажаалар чоогунда сигеннер тарыгаазын база чорутпаан. Колхозтуң удурттукчулары одар шынаалары эвижидеринче ынынай сагыш салбайн турар. Бо чазын мээн кадарып турар кодан хоюнга тускай одар черин быжыглап берген-не, харын. Ынчалза-даа, ол одарны бис шын ажыглап турар бис бе, кандыгыл дээрзин кодээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери бичии-даа сонуургавайн турары элдептиг чүве.

Малдың эдержилге кампаниязының болганчок-ла организас чок чорудуп турар бис. Чижээ, хой бригадири эш Евсеенконуң, зоотехник эш Нужкинаның бүрүзү-биле эрткен чылын хой малдың тарып бээзадылгазын үскен бис. Хойну февраль-март айларда хурганнадыр турган, май айда хураганнаткан бис.

Кодээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери төрүттүр хойларның кызыраар чоруу-биле демисел чорутпайн турар. Чижээ, бо чылын мээң коданымдан 14 хойжар кызырган. Ол болза, мээң 16—18 хире хураганнарны чедир албааным ол. Мал ажылының ветеринар хандырылгазы база багай чорутунуп турар.

Колхозта мал кажаалары чыл келген тудум-на эвижип турары чугаажок, ындыг болза-даа, бо талазы-биле бисте четпестер хөй. Чаа кажааларны эвээшти тудуп, эрги кажааларны багай септеп турар. Хой кажааларының чанында чылыг үгектер, клеткалар чок, кажаалар көрженден өй-шаанда арыглатынмайн турар. Бо бүгү малдың эвээш эвес өлүп хоралыынга чедирип турар.

— Хой кыргылдазының үезинде дүктүң хой чидирипи болдуруп турар бис—деп хойжу Сонгубаа чугаалаан. Ол болза, организас чок чорукан болуп турар. Хойжу Сегбениң кажаазында электрия кыргыда агрегадын дерип тургусканын барымдаалаалаш, мен бодумнуң кадарып турар кодан хойларымны Хадың-Аксындан 15 километр черге сүрүп келген мен. Ол чедип кээриңге агрегат ажылдавас болган. Агрегаттың механиги Давыдов чок, кайнаар-даа барганы билдинмээн. Ол чүгле 3 хонгаш дедир ээп келген.

Колхозтуң баштаар чери хой кыргыыр пунктуну эки дерип тургузуп шыдаваан, агрегаттың бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга таарышкан столдар болгаш өске-даа чүүлдер, агрегатка ажылдаар кыргыкчыларның белеткевээн болган. Кыргыкчыларның чамдыызы хойларны шынар чок кыргып, чамдыызын ол кезип каапкар чорукар турган. Ажылдың бо хире чүгула үези болуп турда кыргыда пунктузунга бригадир-даа, зоотехник-даа чок турганы четпес. Мындыг эренгей, харысалга чок удуртулга биске херек чок, оон-биле бүрүнгаар хөгжүп шыдавас бис. Бо четпестерни шиитпирлии-биле узуткаар, хой ажылын хөгжүдер, хойларның дүк продуктулуун бедидер талазы-биле партияның болгаш чазактың айтышкыннарын ажыл-херек кырынга күүседир дээш бүгү чүвени кылыр херек.

СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чагаазы бистиң хойжуларга онза ужур-дузалыг-дыр—деп, сураглыг хойжу эш Ноокай чугаалаан. Бо документини бистер ханызы-биле өөренир болгаш ону күүседиринче бүгү хемчегни алыр хүлээлгелиг бис. Чагаада айыткан четпестер бистиң колхозка бүрүнү-биле хамааржыр.

Хой ажылының хөгжүлдезинде хожудаашкынны ажып тиилээр төлээде, малдың эки азырал, ажаалдазын организастаары негеттинер. Бистиң артельде хойларны багай ажаап, ак-сеткилдиг эвес ажылдап, малдың каладын шын эвес организастап турар малчыннар база бар. Хойжу бүрүзү бодунуң ажыл-херээнге чивак болгаш ону эки билир ужурлуг. Ынчангаш хой ажылынга эң ак-сеткилдиг болгаш кызымаккай кижилерни шилип алыр ужурлуг.

Кодээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери биске боттуг дуза көргүспейн турар. Практиктиг сүмелер биске негеттинип турар. А, бис ону өй-шаанда албайн турар-дыр бис. Чүге дээрге, зоотехникти, мал эмчизин, ветфельдшерни мал одарларынга кончуг хаая көрүп турар бис.

Мээң коданымга хой кыргылдазы чогум кажан эгелээрил?—деп хой мал фермазының бригадири эш Евсеенкодан каш удаа айтырып турган мен. А, эш Евсеенкодан тодаргай харыы албаан мен. Колхозта хой кыргылдазы план-даа, чогуур учёт-даа чок чорутунуп турары харааданчыг.

Бистиң дугайывыста партия организациязы база уттуп турар. Бистиң одарлавысында культбаза бар. Ол эки-ле харын. Оон бүгү-ле ажылы кино чурукатар көргүзери-биле төнүп турар, ол хирезинде кинолар база-ла ховар көргүстүнүп турар. Агитаторнуң беседалары, ол ышкаш лекциялар кандыгыл дивзе, ол база чорутунмайн турар.

Ажылдың дуржулгазын солчур талазы-биле кым-даа ажылдавайн турар. Өске колхозтарның хойжулары канчаар ажылдап турарын бис билбес бис. Районда эки малчыннар бар, оларның эки үлегер-чижээн өөренип, улам эки ажылдап болур.

Ферманың бүгү хойжулары партияның болгаш чазактың чагаазын амыдыралга боттандырар дээш эрес сорулгалыг ажылдап, хой ажылының хөгжүлдезинде хожудаашкынны ажып тиилээрин түс-түс хүлээнгеннер.

С. ТУШКОВ.

Моол Арат Республика. Улан-Баторда шаажаң заводунуң эң дээре уран сиилинчи мастерлериниң бирээзи.

Фото А. Махвалдыы.

Кыдатта хөмүр даштыг чаа черлер

ПЕКИН. (СЭТА). Кыдаттың мурнуу талазында Юньнань можуда хөмүр даштың чаа чыдар черин шинчилеп тыпкан, оон курлавырын 800 миллион тонна деп тодаргайлаан. Хөмүр даштың ханы эвес картта чыдып турары ону казып алырын ажык арга-биле чорудуп болур болуп турар. Оон ырак эвес черде хөмүр даш чыдар черниң курлавырын 100 миллион тонна деп тодаргайлаан.

Сычуаньда эки дүжүт

ПЕКИН. (СЭТА). «Жэньминьжибао» солунуң дыңнадып турарындан алырга, БУР-нуң кол тараалаң районунда—Сычуань можуда күзүн тарыыр кызылтастың чочактараазын, эрте тарыыр ристиң болгаш өске-даа культураларның бедик дүжүүт ажаатынып алдынган. Ол можунуң уездилериниң улуг нуруузунда бо чылдың дүжүүт эрткен чылдыңындан хөй болган. Чижээлээрге, Лючжоу деп онза районда кызылтастың дүжүүт эрткен чылдан 13 хуу ажыт болган.

Хуайхэ хемниң эриктеринде турар районнарда кызылтастың эки дүжүүт өстүрүп алдынган.

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Коломбода сессиязының ажыттынарының мурнунда

КОЛОМБО. (СЭТА). Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң сессиязынга киржири-биле Цейлоннуң найыслалы Коломбода июнь 9-та Совет Эвилелиниң төлээлери чеде берген. Ында оон ынай Польшаның, Румынияның, Чехословакияның, Англияның, Австралияның, Индияның, Индонезияның, Сирияның, Францияның, Суданның болгаш өске-даа чурттарның төлээлери база чеде бергеннер. Сессияның ажылынга шуптузу 70 чурттардан 500 хире делегаттар киржир.

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң бир-ле дугаар ээй куруңениң девискээринде чорудуп турар амгы сессиязы Азияның болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң чурттарының тайбың талалакчыларының улуг сонуургалын болдурган. Ол чурттарның төлээлекчилери делегаттарның чартындан хөй кезии болуп турар. Олар аң-не янзы-бүрү политиктиг, хөй-нииити, шажын болгаш өске-даа организацияларны төлээлеп турарлар. Тайбың талалакчыларының эң-не хөй кижилиг төлээлери Индия, Япония болгаш Цейлон чорутткан. Чижээлээрге, япон төлээлериниң составында чурттуң янзы-бүрү политиктиг партияларының, хөй-нииити организацияларының болгаш белүктериниң кежигүннери бар болуп турар.

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң ажыттынар деп турар сессиязының белеткелинге цейлончуларның эң-не калбак кезээ киришкеннер. Цейлоннуң тайбың талалакчыларының тургусканы белеткел комитединге он-он организациялар болгаш аңгы-аңгы кижилер саң-хөө база өске-даа материалдыг дузаламчыны көргүскен. Белеткел комитединиң кыйгырыынга 300 ажыг аныяк цейлончулар уткуштур харыыны берип, сессияның хүннеринде төлээлерни эки-тура-биле болгаш халаска ажаар күзелин илереткеннер. Төлээлерни боттарының бажыңнарынга ажаап тургузар дугайында Цейлоннуң чурттакчыларындан чүс-чүс чагаалар комитетке кирип турар.

Тайбың камгалалының Бүгү-цейлон комитеди тускай бюллетень парлап үндүрген, ында болза бүгү делегейде тайбыңның талалакчыларынга цейлон улустуң мурнундан байырның сөстерин чедирип турар.

Июньнуң 9-та Цейлоннуң премьер-министри Бандаранаике бодунуң албан кылыр чериңге Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң төлээлекчилери Айвор Монтэгюну (Англия), доктор Битчлуну (Индия), Корнейчукту (Совет Эвилели), Лоран Казанованы (Франция) болгаш Бурханны (Кыдат Улус Республика) хүлээп алган.

Энергетика талазы-биле Бүгү-делегей конференциязының хуралдарының Белградта ажыттынганы

БЕЛГРАД. (СЭТА). Энергетика талазы-биле Бүгү-делегей конференциязының элгчелиг хуралы чоокта чаа мында ажыттынган, бо хурал ол организацияны тургусканындан бээр 30 чыл болганы-биле холбашкып турар. Оон ажылында 43 чурттарның муң ажыг төлээлекчилери киржип турар, оон иштинде электростанциялар министриниң оралакчызы А. С. Павленко баштаан Совет Эвилелиниң энергетиктериниң төлээлери болгаш улустар аразының янзы-бүрү 12 организацияларының төлээлекчилери база бар.

ССРЭ биле АКШ-тың аразында харылзааларны алгыдары дээш

ВАШИНГТОН. (СЭТА). ССРЭ-ниң АКШ-та элчини Г. Н. Зарубин чоокта чаа АКШ-тың күрүне секретарының Чөөн болгаш Барыын чүктүң аразында харылзаалар айтырыгларының талазы-биле дузалакчызы Лейсиге чораан. Билдине бергенинден алырга, ССРЭ биле АКШ-тың аразында культура, эртем болгаш техника талазы-биле харылзааларны дыка алгыдарынче угланган элээн каш саналдарны оон-биле чугаалажылга өйүнде Г. Н. Зарубин киирген.

Бот-боттарының чурттарынче артистерниң, музыкантыларның, театр, хореографтыг болгаш музыканчы коллективтерниң чоруужарын, медицина болгаш кадык камгалалының, геологияның, салгының талазы-биле, үлетпүрнуң, металлургия, хөмүр даш болгаш өске-даа адырларының талазы-биле тускай эртемниглерни солушчуп аргыжарын, база ийи чурттарның дээди өөредилге черлериниң ажылдакчыларының төлээлери-биле болгаш бөлүк херээжен башкылар-биле солушчурун ол саналдар көрүп турар. Ол саналдарның сорулгазы болза ийи чурттарның аразында харылзааларны хөгжүдеринге болгаш экижидеринге идигни бээри болуп турар.

„Совет улус тайбыңның херээ дээш ажылдап турар"

«Исландия—ССРЭ» ниитилелдиң төлээлери Совет Эвилелинге боттарының чорааныныӊ дугайында

РЕЙКЬЯВИК. (СЭТА). Рейкьявикке парлалга конференциязы болган, анда Даштыкы-биле культурлуг харылзаалар турар дугайында Бүгү-эвилел ниитилелиниң чалалгазын ёзугаар апрельдиң 26-дан майның 23-ке чедир Совет Эвилелинге аалчы болуп чоруп турган, «Исландия—ССРЭ» деп культурлуг харылзаа ниитилелиниң төлээлериниң кежигүннери Совет Эвилелинге чорааныныӊ дугайында медээлер кылганнар. Өзүп олурар салгакчылар дугайында, чаш уругларны кижизидер дугайында Совет чазактың сагыш салып турары, база Совет Эвилелиниң амыдыралдың бүгү-ле адырларында эр улус-биле бир деңнел эргени өдилеп турар херээженнерниң байдалы төлээлерге онза солун болган деп төлээлерниң удуртукчузу тудугжу ажылчын Адольф Петерсен чугаалаан. Ниитилелде совет херээженниң байдалы—исланд херээженнериниң ынчаар оралдажыр ужурлуг үлегери болгаш идеалы болуп турар деп төлээлерниң кежигүнү херээжен Згридур Сайльнд демдеглээн. Бистиң кызаан бүгү-ле чүүлериниң биске көргүскүлээн деп төлээлериниң кежигүннери айтып турганнар. Совет Эвилелинде тайбың тургузуганын делгереп турарын төлээлер онза кайгап сонуургаганнар. «Совет Эвилелиниң улузу, тайбың сорулганы салбышаан, келир үениң херээ дээш тургузуп болгаш ажылдап турарын кала-даа чораан чер болганга көрүп турдувус» деп Адольф Петерсен чугаалаан. Москва университединге, метрога, элээн каш колхозтарга, дыштаныр бажыңнарга, эмнелгелер болгаш школаларга чорулгааны төлээлерге улуг солун болган. Түңнелинде төлээлерниң удуртукчузу А. Петерсен болза «кала-даа чораам, бүгү совет кижилерниң күзели тайбыңның херээ болуп турар-дыр дээрзин төлээлер көрген» деп демдеглээн.

Керал штатта чаа чазактың ап турар хемчеглери

ДЕЛИ. (СЭТА). Керал штаттың саң министри Д. Менон болза ол штаттың коммунистиг партия баштап турар чазааның бюджедин хоойлужудулга хуралынга чоокта чаа киирген. Ук бюджет иленкейлиг балансты 733 муң рупий кылдыр көрүп турар. Ол иленкейлиг баланс чоннуң хөреңгитен кезээнге үндүрүг онаарын бедидип турган чедип алдынар. Кодээ ажыл-агый эт-хөреңгизинге үндүрүг онаарын, компанияларның кодээ ажыл-агый орулгаларынга немелде үндүрүг онаарын, 30 муң рупийден өрү саарылгалыг садыгжыларга болгаш өскелерге-даа үндүрүг онаарын бюджетте көрүп турар. Ол үндүрүглер немелде 23 миллион рупийни бээр.

«Индиан экспресстиң» дыңнадып турарындан алырга, үлетпүр кооперативтерин организастаарын болгаш штатта кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезин көвүдедири дээш шимчээшкинни чорударын Кералдың чазааның планы көрүп турар.

Чазактың киржилгези-биле хуу-өнчүнүң секторунга саазын, чадаг тергелер болгаш автомобиль дугуйлары бүдүрер талазы-биле бүдүрүлгелер тургузар дугайында чугаалажышкынны чазак чорудуп турар деп штаттың кол министри Намбудирипад медеглээн.

«Эйзенхауэрниң доктриназын» Йемен хүлээп албас

КАИР. (СЭТА). МЕН агентилелиниң Таизтен дыңнатканын ёзугаар алырга, Йемениң даштыкы херектер министриниң оралакчызы Кади Мохамед эль-Амри болза «Эйзенхауэрниң доктриназын» Йемен канчаар көрүп турарының дугайын чугаалааш, Йемен саң-хөө дузаламчызын херегледп турар болза-даа, чуртту даштыкы саадларга азы тергиидээшкинге чагыртыр сорулганы салып турар кандыг-даа планны хүлээп албас деп медеглээн. Бодунуң чуртунуң бүрүн эргезин болгаш хамаарышпас чоруун камгалаарын Йемениң хааны иман Ахмед оралдажып турар болгаш Йемениң хамаарышпас чоруунга база бүрүн эргезинге когарал чедирип болур кандыг-даа дузаламчыны Йемен хүлээп албас деп ол чугаалаан. Мохамед эль-Амриниң чугаалааны: «Алыр дузаламчы араб национал ниити эргежиктарын ёзугаар база Египет-биле, Саудо Аравиязы-биле, Сирия-биле болгаш Иордания-биле Йемениң чаргылааны ийи таланың дугуржулгаларын ёзугаар өске чурттар-биле Йемениң хостуг калы ажылдажылгазынга моондак болбас болза ол дузаламчыны Йемен кандыг-даа куруңнеден хүлээп алырынга белен». Араб чурттарның талазындан дузаламчы алырын Йемен күзеп турар деп ол немеп чугаалаан.

Францияда чазак кризизи

ПАРИЖ. (СЭТА). Франс Пресс агентилелиниң дыңнадыгын ёзугаар алырга, Француз социалистиг партияның удуртукчу комитеди болгаш парламент бөлүү 33-ке удур 51 бадылаашкын-биле Буржес-Монуриниң тургузарын оралдажыр чазаанга киржирин чөпшээрээр деп шиитпирлээн.

Иран ажылчыннарның байдалы

ТЕГЕРАН. (СЭТА). Иранда ажылчыннарның зар-берге байдалының дугайында дыңналыгларны солуннарда парлап үндүргүлээн. Алюминий үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниң ажылчыннары хонукта 12—16 шак ажылдап, күш-ажыл болгаш страхование хоойлузунуң талазы-биле олар кандыг-даа эргени өдилевейн турарлар деп «Посте техран» солун бижээн.

Даштыкыдан адаанажылганы шыдашпайн турар национал үлетпүрнүң хаалгылап турарындан чуртта ажыл чок чоруктуң үргүлчү өспүшкен турарын парлалга дыңнадып турар. Фабрикаларда ажыл чокталыр чорукар болган Иранче даштыкы бараанарны кызыгаар чокка киирип турары бистиң ада-чурттуң экономиказын кыжаныта таварыштырып турар деп «Дад» солун бижээн. «Посте техран» солунуң саң-түңнеринден алырга, амгы үеде амгы үлетпүрнүң бүдүрүлгелериниң 40 хуузу хагдынган, а ол бүдүрүлгелерниң ажылчыннары ажыл чок арткылаан.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

УЙГУ БОЛГАШ ДЫШ

Кижи дыштанмайн үргүлчү ажылдап шыдавас. Кижиниң организми үе-үениң дыштаныылгазын негеп турар. Хүнүң-не доктаатынган үе-шак эрттерге ажылын доктаадыш, элээн каш минутада (биче чапсарны) база ажыл хүнүнүң ортузунда бир шак иштинде (улуг чапсарны) кылыры чугула. Улуг чапсарны чем чииринге база ажыглаар.

Дыштаныыганы хүн-бүрүде кылыр, а улуг хүнну бүрүн дыштаныылгага ажыглаар ужурлуг. Ол болза, бүдүн хүннүң иштинде шимчээшкин чокка чыдар азы удуур дээни ол эвес. Культурлуг селгүүстээшкин, солун номнар номчуур, шашка, шыдырaa ойнаары, спортчу оюннарга, уран-чүүл белеткелдеринге киржири болгаш оон-даа өскелер колхозчуларга эки дыш болур.

Кижиниң амыдыралынга нерви системазының дузазының дугайын, кижиниң организминиң бүгү органнарының баштарыкчызы баш мээзи, тодаргайлаарга баш мээзиниң карты болур дээрзиниң дугайын эртемденнер үргүлчү чугаалап турарлар.

Кижиниң сергелең омак апаары баш мээзиниң картының хөделиишкининиң байдалы-биле тайылбырлаттынар. Нерви клеткалары дыш чокка үр ажылдаанда олар харыксыраар болгаш нерви аарыглары тыптып болур.

Уйгу баш мээзиниң нерви клеткаларынга амыр дыштыы хандырып турар. Уйгу үезинде кижиниң организминиң бүгү органнарының ажылы оожумнаар, олар дыштаны бээр.

Дүжээр чорук мээ картының бүгү клеткаларының дыштаныын доктаавааны-биле тайылбырлаттынар. Ол клеткаларының чамдыызы хөделип, сергээн турар апарганы ол. Ынчангаш кижи дүжей бээр. Кижи кылын уйгуну удуп чыдырда баш мээзиниң бүгү клеткалары долузу-биле доктаай бээр, ынчаар дүжээшкин болбас. Дүжевейн удаан кылын уйгу эң-не эки уйгу ол болур.

Чаңгыс ол-ла шак иштинде удуп чанчыгар чорук кижиниң кадыкшылынга улуг дузалыг. Ынчаан чанчыгарга кижи удуучал апаар, уйгузун хандыр удуур, эки дыштаныр болгаш сергелең оттур.

Ыржым байдал, арыг агаар база чиңг чырыктың чок болуру эки уйгу удуурунга улуг дузалыг.

Тодуг ижин эки уйгу удуурунга шаптыктыг. Ынчангаш кежээки чемни удуур мурнунда ийи шак бүрүнгаар чиири чугула.

Кажан кижи эрте удааш эртежик туруп келиринге чанчыккан уйгуну дыка ажыктыг деп санап турар. Улуг кижиниң уйгузу хонукта 7—8 шакка үргүлчүлээр ужурлуг.

Бир эвес кижи дүне ажылдаар ужурга таварышкан болза хүнүс 7—8 шак иштинде албан-биле удуур херек, чүге дизе, уйгуну чүнүң-биле-даа солуп болбас.

Уйгу ылангыя өзүп орар организмге эргежок чугула. Уругларның өй-таа удуурунуң үргүлчүлели мындыг болур ужурлуг: чаш уруг амыдыралының баштайгы айында 20—22 шак удуур, бир харга чедир үеде — 16—17 шк, 2—3 харга чедир үеде —15 шак, 4-тен 5 харга чедир үеде — 13 шак, 6-дан 7 харга чедир үеде — 12 шак, 8-тен 10 харга чедир үеде — 11 шак, 11-ден 17 харлыглар — 9 шак болгаш 17 хардан өрү назылыглар 8 шак иштинде удуур ужурлуг.

Тыва областың санитар-чырыдылгашкынының бажыны.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация килдизиниң — 3—88, харысалгалыг секретарының, культура болгаш амыдырал килдизиниң 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, кодээ ажыл-агый килдистериниң 3—68, чагаа килдизиниң база бухгалтерияның 3—65.

ТС—00194.

Культура өргелелиниң типографиязы

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген.

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1957 ИЮНЬ 13 ЧЕТВЕРГ № 117 (3829)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Н. А. Булганин болгаш Н. С. Хрущев бистиң-биле найыралдыг Финляндияда (1 арын).

В. И. Ленинниң чогаалдарының 36-гы тому (1 арын).

Тайбың камгалалының совет комитединде (1 арын).

Статистиктерниң Бүгү-эвилел хуралы доозулган (1 арын).

Чарышты боттуг удуртур (2 арын).

М. Кельчевский.— Эртем улуска бараан болуп турар (2 арын).

С. Огурцов.— Пролетаржы интернационализмниң тугунуң адаа-биле (2—3 арыннар).

С. Кызыл-оол.— Хөй ажылын улам сайзырадыр дээш (3 арын).

КЫЗЫЛДЫҢ ТУДУГЛАРЫНДА БОЛГАШ ЧААГАЙЖЫДЫЛГАЗЫНДА: **Д. Иргит, И. Исстин.**— Чурттаар бажыңнарының тудугларын улам калбартыр (3 арын).

Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң сессиязы (4 арын).

И. Ланицкий.— Делегей байдалының допчулалы (4 арын).

Суэц каналы ажыглаазының политиказындан Францияның өйталаанының дугайында «Аш-Шааб» солуннуң дыңнадыы (4 арын).

Англияда кеш-сөөк ылгаарының фактылары (4 арын).

Алдынган социалистиг хүлээлгелерни бүрүн күүседир

Бүгү кижи төрелгетенниң төөгүзүнде чаа үе-чаданы — коммунизмниң үе-чадазын ажыткан Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл болган оюн бо чылын совет улус делегейниң дептиилгелиг бүгү кижилери-биле кады байырлап эртирер. Аалдарлыг байырлалга күш-ажылчы чаа-чаа чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш социалистиг чарыш бистиң калбак делгем Төрээн чуртувустуң хоорайларында болгаш кодээ суурларында хүн бүрүде улам калбарып турар.

Улуг байырлалга аалдар кылдыр боттарынга бедиткен хүлээлгелерни албышаан, Кызыл хоорайның бүдүрүлге черлери нийти продукция бүдүрер планын бо чылдың дөрт айларында 114,2 хуу күүсеткеннер. Оон иштинде область типографиязының, Кызылдың төп автосептелге мастерскаязының, даг экспедициязының автобазазының коллективтери боттарынга алган социалистиг хүлээлгелерин чүгле чедир эвес, харын ыракта ажыр күүседип турарлар.

Үстүнде бүдүрүлгелерниң партия, профэвилел болгаш комсомол организациялары ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларының алган социалистиг хүлээлгелерин декада, ай санында түңнеп, бүдүрүлге хуралдарынга чугаалажып, ажылда бар чептестерни илеретпишаан, оларны дүрген чайладырынче угланган хемчеглерни ап чорудуп турарлар. Бүдүрүлгениң мурнакчылары боттарының бедик көргүзүглерин канчап, кандыг арга-биле чедип алганын хана солуннарга болгаш агитхуудустарга үргүлчү тодаргай чырыдып, мурнакчыларның дуржулгазын бүгү хемчеглер-биле нептередип, ажылчыннар ортузунга масса-политиктиг ажылды бедик деңнелде тургускан.

Туранның, Тожунуң болгаш Бай-Хаактың райүлетпүр комбинаттарының ажылчыннары Октябрь байырлалынга аалдар болдурган социалистиг чарышты калбартпышаан, алган хүлээлгелерин төлептиг күүседип, бо чылдың эрткен беш айларында боттарының бүдүрүлге планнарын ажыр күүсеткеннер. Бай-Хаактың райүлетпүр комбинады нийти продукция бүдүрер планын 1957 чылдың майда 130,5 хуу, барааныг продукцияны — 157,4 хуу күүсеткен. Ол комбинатта күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү элээн бедээн болгаш продукцияның бот-үнези чиигээн.

Тыва областың кодээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери бүгү улустуң калбак социалистиг чарыжынга идепкейлиг кириштипшаан, малдың баш санын өстүрер, продуктулуун бедидер, часкы хову ажылдарының планын күүседир талазы-биле кайгамчык эки түңнелдерни чедип ап турарлар. Сарыг-Сеп МТС-тиң бөлүк механизаторлары (удуртукчузу эш Билин) районнуң «Сталинчи орук» колхозунга бо чазын баргаш, 590 гектар шелга тараа культураларын 4-ле хүн иштинде тарып доосканнар.

Таңды районда «Кызыл партизан» колхозтуң хойжузу С. Севен бо чылын төрээн 650 хойларындан 670 хураганнарны, Чөөн-Хемчиктиң «Искра» колхозунуң хойжузу О. Шаравии 424 хойдан 430 хураганнарны, Тес-Хемниң Сталин аттыг колхозта Н. Седен 362 хойлардан 372 хураганнарны, Улуг-Хемде «СЭКП-ниң XIX съездизи» колхозтуң хойжузу О. Дөтпе 372 хойдан 404 хураганнарны менди камгалап алганнар, а «Элегес» совхозтуң хаван ажаакчызы М. Санкина хаван бүрүзүнден 22 хаван оолдарын доруктурган. Бии-Хемниң «Кызыл тараачын» колхозунуң саанчызы эш Садакова бо ажыл-агый чылының эгезинден бээр саар инек бүрүзүнден 1250 кг сүттү саап алган.

Боттарынга алган бедиткен хүлээлгелерин бүрүн күүседир дээш чүткүлдүг ажылдавышаан, улуг чедиишкиннерни чедип ап турар мурнакчыларның саны областың бүдүрүлге черлеринде, колхозтарында, совхозтарында, МТС-теринде хүн бүрү көвүдеп турар. Бүгү совет улус-биле кады Октябрьның Улуг байырлалынга чаа-чаа чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш Совет Тываның ажылчыннарының улуг сорук кириишкинниг ажылдап турарын үстүнде бүгү фактылар тодаргай херечилеп турар.

Бодунга алган социалистиг хүлээлгелерин бүдүрүлге черлери, колхозтар, совхозтар, МТС-тер бүрүн күүседир ужурлуг. Ыныг түрбүже, хуралдарга каас чүве чугаалаар, кыйгырыглар салыр, бедиткен хүлээлгелер алгаш күүсетпес, хоозун чулчуруушкун кылыр чамдык ажылдакчыларның бисте ам-даа барын демдеглээр херек. Маңаа чижек кылдыр Кызыл АТБ-зының начальниги эш Макаренкону, ында партия организациязының секретары эш Ванюковту, профэвилел местокомунуң даргазы эш Перекрестовту айтып болур.

Ол АТБ-ның коллективи чүък сөөртүлгезиниң чыл планын ноябрь 7-ге чедир күүседир деп бедиткен хүлээлгени бодунга алгаш, даг экспедициязының төп автобазазының коллективин социалистиг чарышка кыйгырган. Оон бээр ам ийи ай ашкан, а Кызыл АТБ-зының коллективи бодунуң социалистиг хүлээлгезин дендии багай күүседип турар: чүък сөөртүлгезиниң бот-үнезин 2 хуу чиигедир дээн хүлээлгезиниң орнунга, сөөртүлгениң бот-үнезин барык он хуу аарттаткан, кывар чүүлдү камнаар деп хүлээнгеш, 5 муң литрни ажыр чарыгдаан, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер деп хүлээлгени алган турган, а херек кырында чүү болганыл дээрге, апрель айда 135 чолаачыларның иштинден 112 кижи ай планын чедир күүсетпээн.

Алган хүлээлгелерин чүгле доцур эвес, харын ажыр күүседип болурунуң бүгү аргалары ол АТБ-да бар. Областа сураглыг Панасюра, Лущаев, Вахрушев, Марыненко, Грудинин, Ростовцев ышкаш бодунуң мурнакчы чолаачыларының эки дуржулгазын бүгү ажылчыннарның ортузунга администрация чери нептеретпейн турар. АТБ-ның партия, профэвилел болгаш комсомол организациялары алдынган хүлээлгелерниң күүселдезин организастаарының орнунга, ук хүлээлгелерни саазын кырынга бижээш, июнь эгезинге чедир стол иштинге шыгжап келгени илереэн.

Кызылдың алгы заводунуң директору эш Скрыль, мебель фабриказының директору эш Шарыпин, ол бүдүрүлгелерде партия организацияларының секретарьлары эштер Ермолаев, Бекасов олар алдынган хүлээлгелерниң күүселдезин организастаарын дыка харысалга чок көрүп турарлар. Аазаан сөзүнге ээ болбас, куруг шуугаазыннар кылыр чорук Шагаан-Арыг, Чадаана болгаш Сарыг-Септиң райүлетпүр комбинаттарында база бар.

Ажыл-агыйның кайы-даа адырынга социалистиг чарышты организастаарын ёзу барымдаалап, харысалга чок көөр ындыг хоралыг чорукту соксадыр болгаш алдынган хүлээлге бүрүзүн чогуур хуусаазында бүрүн күүседирин чедип алыр херек. Ажыл-ишчилерниң ортузунга социалистиг чарышты профессиялар аайы-биле түс-түс организастаарынче, бригадаларның база цехтерниң аразында чарышты улам калбартырынче кичээнгейни күштелдирери чугула.

Чарлынган социалистиг чарыштың, алдынган хүлээлгелерниң күүселдезиниң хүн бүрүде контрольдаары, оларның түңнелдерин декада, ай санында үндүрүп, бүдүрүлге хуралдарынга чугаалажыры, парлалгага чырыдары чер-черниң партия, совет, профэвилел болгаш комсомол организацияларындан негеттинип турар.

Октябрьның Улуг байырлалынга чаа-чаа чедиишкиннерлиг ужуражыылыңар!

Статистиктерниң Бүгү-эвилел хуралы доозулган

Статистиктерниң Бүгү-эвилел чөвүлел хуралы бодунуң ажылын июньнуң 8-те дооскан. Чөвүлел хурал болза, бистиң чуртка үлетпүрнү болгаш тудугну эргелеп башкарар чорукту организастаарын улам ынай сайзырангайжыдарынга онза бүгүда СЭКП ТБ болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ажылдап кылганы болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң VII сессиязының хүлээп алган хемчеглерин чүулдүг деп көрген.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери үлетпүрнү болгаш тудугну эргелеп башкарарының системазын эде организастаары-биле холбашкан практиктиг болгаш эртем талазы-биле айтырыгларны бүгү талалыг чугаалажып көрген. Статистиктиг ажылдың тепчүүлгезин боттандырары болза, отчеттуг чорукту чыыр болгаш ажылдаар кылыр талазы-биле күрүнениң статистиктиг органнарының, министерстволарның болгаш ведомстволарның ажылында чергелешкек чорукту узуткаар, күштүг болуп турар отчеттуг чорукту шыңгыы кызырар, учёт ажылдакчыларының аппаратын дыка кызырар арганы берип турар. Амгы үеде бо үениң саналга техниказы-биле болгаш бо үениң харылзаа херекселдери-биле хандыртынган машина-санаалга станциялары төпте-даа база чер-черде-даа тургустунуп турар.

Чурттакчы чоннуң ам болур чизе данзызының программазының болгаш организастыг планының кол-кол негелделериниң төлевилелин болгаш чизе данзының материалдарын ажылдап кылырының программазының төлевилелин чөвүлел хуралга чугаалажып көрген. Бо бүгү айтырыгларның талазы-биле саналдарны ажылдап кылган. Кол-кол методологтуг айтырыгларны болгаш улус ажыл-агыйының отчёттуг балансызының схемазын база чугаалажып көрген.

Хуралдың киржикчилери бүгү совет статистиктерге кыйгырыг үндүрген.

(СЭТА)

Н. А. Булганин болгаш Н. С. Хрущев бистиң-биле найыралдыг Финляндияда

ХЕЛЬСИНКИ, июнь 8. (СЭТА). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү Н. С. Хрущев Финляндияга чорупп турарының үшкү хүнүнде «Ариадне» деп пароходка олуруп алгаш, Фин мейналыының кашпалдарлыг ортулуктарынче аян-чорукту кылган.

Ол хүн 12 шак хиреде Н. А. Булганин, Н. С. Хрущев болгаш оларны үдеп чоруур кижилер «Хиеталахти» деп верфиге чедип келгеннер. Цехтерден үнүп келгилээн ажылчыннар совет аалчыларга байыр чедирген кыйгылар-биле оларны уткуп алганнар. Ында верфиге Финляндия Республиканың Президентизи У. Б. Кекконен, парламентиниң даргазы Б. А. Фагерхольм, Премьер-Министр В. И. Сукселайнен болгаш Финляндияның өске-даа күрүне ажылдакчылары чедип келген турган. Верфиниң эргелээр директор В. Вальфорска болгаш верфиниң өске-даа ажылдакчыларынга үдедип алгаш, Н. А. Булганин болгаш Н. С. Хрущев олар Совет Эвилелиниң чагыын ёзугаар верфиге тудуп кылган үш судноларның чанынга чедип келгеннер. «Финляндия—Совет Эвилели» деп ниитилелдиң салбырының өмүнээзинден база бүдүрүлге черинин бүгү ажылчыннарының мурнундан верфиниң ажылдакчызы Аарне Ланкинен совет аалчыларга байыр чедирген. Чугаазын дооскан соонда дарый Ланкинен бүдүрүлге черинин бүгү коллективиниң өмүнээзинден фотоальбомну Н. А. Булганинга болгаш Н. С. Хрущевка белек кылдыр дамчыдып берген. Верфиниң ажылчыннарының чедирген байырынга харылавышаан, Н. А. Булганинның чугаалааны болза:

— Эргим эштер! Силерниң чедирген байырынарга харыы кылдыр найыралдыг болгаш чүректиң ханызындан бистиң өөрүп четиришкиннивистиң сагыш сеткилин силерге илергейлээрин чөпшээреп көрүңер. Никита Сергеевич Хрущев болгаш мен силерниң чүректиң ханызындан биске чедирген эштиң байырынга кончуг өөрүп четирдивис, боттарывыстың өөлчээвисте сеткилдиң ханызындан силерге байыр чедирип тур бис, эргим өңнүктер. Силерниң иштиңерде верфиниң бүгү ажылчыннарынга, албан-хаакчыларынга, инженерлеринге болгаш техниктеринге база байыр чедирип тур бис. Бистиң бо ужуражылгавыс бистиң улустарывыстың өзүп турар найыралының үндезинин болзун. Совет болгаш финлянд улустарның найыралы кезээде мөңге болзун. Бистиң улустарывыстың чаагай чорүү дээш, келир үениң салгакчыларының аас-кежии дээш моон сонгаарда дем-каттыжып алгаш, кады демиселжир бис.

Н. С. Хрущев болгаш Н. А. Булганин оларга байыр чедирип келген ажылчын төлээлекчилерниң холдарын дыңзы-биле туткаңнар.

Н. С. Хрущевка эккеп тудускан альбомда бижээн чүүлдүг ажылчыннарның бирээзи номчаан. Ында чугаалап турары: «Дош бузар ледокол далайларның хериш доштарын канчаар буза үстүрүп турар болдур, улустарның аразында илегежилге болгаш кады хөделиишкин оларның аразында көөр хөөн чок чорукту ханаларын шак ынчаар узуткап турар».

— Кончуг-ла эки чугаалап каан-дыр. Бир эвес улустар найыралдажыр болгаш тайбынче оруктан мөөңнектарны буза шаап шыдаар болза, ол черле ындыг болур-даа —деп Н. С. Хрущев харылаан.

«Ариадне» деп пароходка совет аалчыларны У. Б. Кекконен, Б. А. Фагерхольм, В. И. Сукселайнен болгаш Финляндияның өске-даа удуртукчу ажылдакчылары үдеп чораан.

Пароход өөжум эжиндирип чорупкан. Ногаан ортулуктарның, көрүштүг чалгынарның кайгамчык чараш чүүлдери көстүп келген. Ук пароход Свеаборгскийниң төөгүлүг шивээзиниң чаны-биле эрткен. 50 ажыг чылдар бүрүнгаар аңаа шериглер хаан чазакка удур тура-халышкан кылганнар.

Ол солун аян-чорук ийи шак чартык үргүлчүлээн болгаш Хельсинкиниң Олимпиада пристаныының чанынга кээп доозулган. Пароход аңаа чедип келир өйде найыралдың дыка хөй хамаатылары аңаа шагда-ла чыглып кээп, Н. А. Булганинга болгаш Н. С. Хрущевка изиг байыр чедирип турганнар.

„Финляндия—Совет Эвилели“ ниитилел

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА-ның тускай корр.). «Финляндия—Совет Эвилели» деп ниитилелдиң июнь 8-тиң хүнүнүң ийиги чартыында тургускан байырлалынга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү Н. С. Хрущев олурушкан. Хельсинки хоорайның эң улуг залы Мессухаллинге болган ол байырлалга ниитилелдиң даргазы С. К. Кильпи болгаш Н. С. Хрущев олар чүве чугаалааннар.

Ол кежээ Совет элчин черинге кежээки шайлалга болган.

Финляндияның профэвилел шимчээшкининиң 50 чыл оюн таварыштырган байырлалга

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА-ның тускай корр.). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү Н. С. Хрущев болгаш оларны Финляндияда аян-чорукка үдеп чоруур кижилер июнь 9-та Финляндияның профэвилел шимчээшкининиң 50 чыл оюн таварыштыр болган байырлалынга киришкеннер.

Олимпиада стадионунга фин найыралдың хөй муң хамаатылары чыылган. Байырлалга Финляндия Республиканың Президентизи У. Б. Кекконен, Парламентиниң Даргазы Б. А. Фагерхольм, Премьер-Министр В. И. Сукселайнен киришкен. Стадионга чедип келген совет күрүне ажылдакчыларын чыылганнар бут кырынга тура ёзулап байыр чедиргеннер. Фин күрүне ажылдакчылары-биле болгаш совет аалчылар-биле кады хүндүлел лозазынга Финляндияның профэвилелдериниң Төп каттыжышкынының удуртукчулары (ФПТК) тургулаан.

ВЦСПС-тиң секретары А. И. Шевченкога баштаткан ССРЭ-ниң профэвилелдериниң төлээлери, а ол ышкаш дыка хөй чурттарның профэвилелдериниң төлээлери байырлалга база киришкеннер.

Фин профэвилел шимчээшкининиң 50 чыл оюн тураскааткан чуганы ФПТК даргазы Е. Антикайнен кылган.

ССРЭ-ниң элчин черииниң бажыңынга Хельсинкиде совет колонияның кежигүннери-биле Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң ужуражылгазы болган.

Премьер-Министр В. И. Сукселайненге болган хүлээп алышкын

Июнь 9-туң кежээзинде Финляндия Республиканың Премьер-Министри В. И. Сукселайнен ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганинның болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү Н. С. Хрущевтуң алдары дээш хүлээп алышкын кылган.

Хүлээп алышкынга совет таладан Н. А. Булганинны болгаш Н. С. Хрущевту Финляндияда аян-чорукка үдеп чоруур кижилер, Даштыкы херектер министри А. А. Громыко, Культура министри Н. А. Михайлов, армия генералы И. А. Серов, Даштыкы садыг министриниң оралакчызы П. Н. Кумыкин, армия генералы М. С. Малинин, ДХМ-ниң коллегия кежигүнү Ф. Ф. Молочков, ДХМ-ниң килдис эргелекчизиниң оралакчызы С. А. Афанасьев олурушкан. Финляндияда ССРЭ элчини В. З. Лебедев, элчин черинин харысалгалыг ажылдакчылары, садыг төлээлекчизи болгаш шериг атташезиниң аппарады база олурушкан.

Хүлээп алышкынга фин таладан олурушканнар: чазак кежигүннери, Финляндияның ССРЭ-де элчини Э. Вуори, чепсектиг күштерниң командылакчызы генерал Б. Хейсканен, парламентиниң депутаттары, политиктиг болгаш хөй-нийти организацияларының ажылдакчылары, эртемниң, культураның болгаш уран-чүүлдүң херенгитен бөлүктерниң төлээлекчилери.

Хүлээп алышкын чылыг, эп-найыралдыг байдалга эрткен.

Чуртту кезиир аян-чорук эгелээн

ЛАХТИ. (СЭТА). Финляндияның Президентизиниң болгаш чазааның чалалгазын ёзугаар Финляндияда чорупп турар ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү Н. С. Хрущев, база оларны үдеп чоруур кижилер июньнуң 10-да чуртта аян-чорук кылып эгелээн.

Оларның-биле кады Финлянд сейминиң Даргазы Б. А. Фагерхольм, Премьер-Министр В. И. Сукселайнен, даштыкы херектер Министри И. Виролайнен болгаш өске-даа албанның кижилери чорупканнар.

Эртенгиниң 10 шакта шуушкан машиналар совет аалчыларның Хельсинкиде турар бажыңындан Лахти хоорайже углаан чорупкан.

Орук холумак болгаш ине бүрүлүг ыяргалап эртеен. Чараш чурумалдыг бир суур өске бир ындыг суур-биле солчуп турар. Фин чечен чогаалдың улуг классиги Алексис Кивиниң чурттап турганы болгаш аңаа өлгени бажыңның чаны-биле машиналар эрткилээн.

Чаашкын турза-даа, кодээ суурларның чурттакчылары орукка үнгүлеп кээп тургулаан. Улуг-даа кижилер, уруглар-даа туктарны чайып, совет аалчылар олургулаан машиналарны байырлалдыы-биле ужуражып болгаш үдеп тургулаан.

В. И. Ленинниң чогаалдарының 36-гы тому

СЭКП ТК-ның доктаалын ёзугаар Марксизм-ленинизмниң институду В. И. Ленинниң Чогаалдарының дөртку үндүрүлгезинге немелде беш томнарны үндүрүп турар. Чооку хүннер иштинде 36-гы том үнер. Ында В. И. Ленинниң 1900—1923 чылдар үезинде чогаалдарын киирген.

34-кү болгаш 35-ки томнарда кирип турар чагаалар, телеграммалар, демдеглелдер-биле шуут холбашкан ленинчи чагаалар томда улуг черни ээлеп турар.

Төс чүс чылдарның эгезинде чагаалар болза, баштайгы нийти орус чажыт марксистчи «Искра» солунну болгаш «Заря» журналды тургузарының талазы-биле В. И. Ленинниң хөй талалыг ажыл-чорудулгазын тодаргайлап, ажык марксистиг болгаш экономизмге удур оон демиселин чырыдып турар. 1903—1904 чылдарның чагаалары болза, РСДАП-тың II съездизиниң соонда меньшевиктерниң хоралакчы дезорганизакчы хөделиишкиннеринге удур Владимир Ильичиниң демиселин илередип турар. Реакция үезиниң документилери Женевага «Пролетарий» солунну парлаарын катап тургузарынга В. И. Ленинниң кандыг хемчеглерни алганын көргүзүп, ажык болгаш чажыт үзүткакчыларга база революстуг марксистчи партияның теоретиктиг үндезиннерин камгалаар дээр оралдажылгаларга удур оон демиселин чырыдып, бүгү делегейниң социалистиг бюрозунга В. И. Ленинниң ажыл-чорудулгазын илередип турар.

Бирги делегей дайынының чылдарының чагаалары интернационалчы элементилерни сырый каттыштырарынга болгаш россий база бүгү делегей социал-демократиязының шовинизмин болгаш центризмин сойгалаарынга тураскаатынган.

Документилерниң улуг кезии Владимир Ильичиниң белеткел ажылдары планнар, конспектилер, дээвилелдер, тезистер болуп турар.

Томда В. И. Ленинниң Чогаалдарынга бир-ле дугаар кирип турар 59 чогаалдар, оон иштинде 1913—1914 чылдарда «Правдага» парлатынган ленинчи чүүлдер кирип турар, кезии ат салдынмаан, кезии янзы-бүрү чажыт аттарлыг; оларның Ленинге хамааржып турарын чоокта чаа алдынган архив документилеринге үндезилеп доктааткан.

1922 чылдың декабрьда—1923 чылдың январьда В. И. Ленинниң аас-биле адааны «Чагыг» деп аттыг «съездиге чагаа», «Бурлангага хоойлу үндүрер эргелиг хүлээлгелерни шилчидип бээр дугайында» база «Национальдар дугайында азы «автономизация» дугайында айтырыгга» деп чагаалар номда база киргилээн.

«Съездиге чагаазынга» В. И. Ленин Коммунистиг партияның чаңгыс эвин камгалаарының эргежок чугулазын айтып база партияның чаңгыс эвин камгалап алырын, ТК-ның ат-алдарын көдүрерин болгаш партия аппарадын экижидерин хандырып турар тодаргай хемчеглерни сүмелеп турар.

ССРЭ-ниң Советтериниң Бирги съездизин шуут белеткээрин болгаш эрттирериниң хүннеринде бижээн, В. И. Ленинниң «Национальдар дугайында азы «автономизация» дугайында» чагаазы Владимир Ильичиниң Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң ёзулуг сорук кирикчизи болгаш тургузукчузу кылдыр, шын национал политиканы чорударының дугайында, ССРЭ-ни быжыглаар дугайында оон сагыш салышкынын тодаргайлап турар. Пролетаржы интернационализмниң принциптерин боттандырарын, Совет Эвилелиниң улуг-даа, бичии-даа улустарының эп-найыралын быжыглаарын В. И. Ленин чагаада негеп турар.

Томну Күрүнениң политиктиг ном үндүрер чери үндүрүп турар болгаш В. И. Ленинниң Чогаалдарының дөртку үндүрүлгезиниң бижидикчилериниң ортузунга таратынган турар.

(СЭТА.)

Тайбың камгалалының Совет комитединде

Атомнуг болгаш водородтуг чепсектиң шенелделерин хоругдаары дээш ССРЭ-ге бо чылын майда эгелээн кампанияның баштайгы түңнелдерин Тайбың камгалалының Совет комитеди кылган.

Кампанияның бүгү улус шынарлыг болу берип турарын эвилелдешкен республикалардан, крайлардан болгаш областардан кирген дыңнадыглар көргүзүп турар. Москваның, Ленинградтың, Сталинградтың, Киевтиң, Алма-Атаның, Ташкентиниң, Таллинниң, Тбилисиниң, Ереванның, Риганың, Куйбышевтиң, Уфаның, Новосибирскиниң, Вологданың, Брянскиниң, Чкаловтуң, Иркутскиниң болгаш Совет Эвилелиниң өске-даа хөй-хөй хоорайларының заводтарынга, фабрикаларынга, албан черлеринге, өөредилге черлеринге хөй кижи киржикчилерлиг митингилер болгаш хуралдар болгулаан.

Электросталь, Тушино, Перово, Егорьевск, Коломна, Ногинск, Загорск, Орехово-Зуево, Серпухов, Дубно хоорайларының ажылчы чоннарының нийти-хоорай митингилеринге Москва чөөгүнүң чүс муң хире чурттакчылары киришкеннер.

Бүгү-ле эвилелдешкен республикаларга, хөй-хөй крайларга болгаш областарга тайбың камгалалының Комитеттериниң калбак пленумнарын чорутулаан, олар ядролуг чепсектиң шенелделерин хоругдаар дугайында кыйгырыгны деткээннер болгаш термоядролуг чепсектиң шенелделерин хоругдаар дугайында дугуржулганы чедип алыры дээш демиселге совет улустуң сорулгаларын чугаалажып көргүлээн.

Бистиң чуртувустуң хөй-нийти организациялары, институттары, кеску эртемденнери боттарының шиитпирлиг удурланышкынын медеглээннер болгаш атомнуг база водородтуг бомбаларны шенээрин доп-дораан соксадырын негеп турганнар.

Митингилерге, хуралдарга, конференцияларга, пленумнарга, беседаларга миллион-миллион совет кижилер киришкэннээн. Ажылчыннар, колхозчулар, интеллигенция, янзы-бүрү национальдарның төлээлекчилери, коммунистер болгаш партия кежигүнү эвестер—ССРЭ-ниң бүгү хамаатылары атомнуг болгаш водородтуг бомбаларны шенээрин хоругдаар дугайында Тайбың камгалалының Совет комитединиң медеглелин болгаш Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Бюрозунуң кыйгырыын чаңгыс эп-сеткил-биле деткип турарлар.

Ядролуг чепсектиң шенелделерин соксадыр болгаш ону хоругдаар дугайында айтырыг талазы-биле Совет чазактың эге саналын Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары бүрүнү-биле чүүлдүгзүнүп көрүп турарлар. Атомнуг болгаш водородтуг бомбаларны шенээрин хоругдаары дээш кампания болза Совет Эвилелинде чон болгаш чазак тайбың дээш демиселге чаңгыс аай болуп турар дээрзин чаа күш-биле көргүскен.

Митингилерге болгаш хуралдарга совет кижилер атомнуг дайынның кымсыкчыларының чүгледиглерин килең-биле өөрүүшаан, бүгү-ле чурттарда тайбынның талалакчылары-биле боттарының бүрүн эп-сеткил каттыштырылгазын медеглеп турарлар болгаш черниң кырынга тайбыдды камгалап алыры дээш шиитпирлиг хөделиишкиннерже чаагай сеткилдиң бүгү-ле кижилерин кыйгырып турарлар.

Ядролуг чепсектиң шенелделерин хоругдаар дугайында негелдени чаңгыс эп-сеткил-биле деткивишаан, совет ажылчыннар, шахтерлар, колхозчулар, угаан ажылының ажылдакчылары болза тайбың дээш боттарының күзелдерин эрес-маадырлыг күш-ажылы-биле бадыткап турарлар.

Атомнуг болгаш водородтуг бомбаларны сонгаарладышкын чокка соксадыры дээш база термоядролуг чепсекти моон соңгаар хоругдаары дээш кампания үргүлчүлеп турар.

ЧАРЫШТЫ БОТТУГ УДУРТУР

(СЭКП Кызыл хоорай комитединиң III пленуму)

Бистиң чурттуң улустары болгаш делегейниң ажылчы чоннары бо чылын төөгүнүң алдарлыг оюн — Октябрьның социалистиг Улуг революциязының дөртен чылын демдеглээр. Ол улуг байырлалга чедиишкинниг уужуражыры дээш Кызылдың ажылчы чоннары бүгү совет кижилер-биле бир демей күш-ажылчы улам сорук кириишкинниг ажылдап турар. Октябрьга алдар болдурган чарыш калбартан. СЭКП Кызыл хоорай комитединиң чоокта чаа болган үшкү пленумунга Кызылдың бүдүрүлге, транспорт болгаш тудуг организацияларында алдынган социалистиг хүлээлгелериниң канчаар күүсеттинип турарының дугайында айтырыгны чугаалашкан. Бо талазы-биле илеткелди СЭКП хоорай комитединиң секретары эш Киселев кылган.

Социалистиг чарышты калбартканының түңнелинде хоорайның бүдүрүлге болгаш транспорт организациялары чамдык чедиишкиннерлиг болганын пленум демдеглээн. Бо чылдың дөрт айларының планын бүдүрүлгелер ниитизи-биле 114,2 хуу күүсеткен. Ол арызында пландан ажыр 2286 муң рубльдиң продукциязын кылып үндүрген. Транспорт организациялары тонна-километр талазы-биле онаалданы 110,8 хуу, тонна талазы-биле 110,9 хуу күүсеткен. Чыл эгезинден бээр 11630 тонна янзы-бүрү чүъкту пландан ажыр сөөрткен.

Чарышты шын организастап, удуртулганы экижиткениниң түңнелинде область типографиязының коллективи алган социалистиг хүлээлгелерин багай эвес күүседип. Кызылдың бүдүрүлгелеринде мурнакчы болуп турарын илеткелчи демдеглээн. Дөрт айларының бүдүрүлге планын 106,4 хуу күүсеткен, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн пландан 2 хуу ажыр күүсеткен, а бараанның продукциязының бот-үнезин бирги кварталда 4,5 хуу чиигеткен. Моон түңнелинде коллектив пландан ажыр 20,3 рубльдиң орулгалыг болган. СЭКП хоорай комитединиң болгаш хоорай Советиниң күүскомунуң бүдүрүлгелер аразында шилчиир кызыл тугун типография ам ийи кварталдарда уламчылыр быжыг тудуп келген.

Моон-биле кады типографияның ажылында улуг четпестер барын пленум база демдеглээн. Чарыштың күүседиин өйшаанда түннеп, техниктиг өөредилгелерни чорудуп-даа турза, кылып үндүрген чамдык продукциязының шынары чавыс болуп турарын пленумга санал берген Вликанин болгаш өске-даа эштер тодаргай чижектерге көргүскен. Ол ышкаш эрткен чылын-на ажылдаарга кирер ужурлуг сес зал нити чурттаар бажыңның тудуун ам-даа дооспаан.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга алдар болдурган чарышка автотрестиниң төп автосептелге мастерскаязы база идепкейлиг киржип турар. Коллектив чылдың бүдүрүлге планын декабрь 20-де күүседирин, продукцияның бот-үнезин планда бердингенинге удур 2 хуу чиигедирин хүлээнген. Төп автосептелге мастерскаязы бо чылдың бирги кварталының планын 115,1 хуу, а апрельдиң онаалдазын 117,2 хуу күүсеткен. Ол ышкаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн планга удур 10,7 хуу бедиткен болгаш продукцияның бот-үнезин 6,5 хуу чиигедирин чедип алган. Коллектив бо арызында пландан ажыр 24,3 муң рубль орулгалыг болган.

Алган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг боттандырары дээш демиселдиң үезинде бедик көргүзүглерлиг болган коллективтер болгаш мурнакчы ажылчыннар Кызылдың бүдүрүлгелеринде хөй. Облпотребсоюзтуң АТК-зының чолаачылары Казанцев, Назытпай, бирги чүък АТК-ның токары Борисевич, «Тыва тудуг» трестизиниң дашчызы Самдан, штукатурщузу Черепанов ышкаш мурнакчы болгаш өскелерге үлегерлиг кижилер хөй илерээн.

Моон-биле кады чамдык бүдүрүлгелерниң удуртукчулары болгаш ында партия организациялары Октябрьга уткуштур алган хүлээлгелериниң күүседиизи дээш кичээнгей салбайн турары пленумга база илерээн. Манаа алгы заводун чижек кылдыр көргүзүп болур. Коллектив бирги кварталдың болгаш апрельдиң бүдүрүлге пландарын күүсеткен болза-даа, ону социалистиг чарышты шын организастап, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип турган эвес, а ажылчыннарның саны көвүдээниниден чедип алганы пленумга илерээн. Хүлээлгеде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 8 хуу бедидер дээн, а херек кырында планынга безин четпес. Чүгле 98,9 хуу болган, продукцияның бот-үнезин 8 хуу чиигедир дээш, ону чүгле 1,5 хуу күүсеткен; планда көрдүнген кол продукцияларының ассортиментилерин база күүсетпээн. Ылангыя 249 кидис идиктерин планынга чедир бербээн: бичии урууларга идиктер кылырын соолгу үеде шуут соксаткан.

Моон кол чылдагааны удуртулганың четпезинде. Алгы заводунуң директору эш Скрыль, ында парторганизация секретары эш Ермолаев, профком даргазы эш Кабаулов оларның четпес ажылдап турарын илеткелчи болгаш пленумга санал берген эштер Кошкаров, Хурекпен, Забеев олар шыңгыы шүгүмчүлээн.

Мебель фабриказының (директору эш Шарынин, парторганизация секретары эш Бекасов) байдал алгы заводундан база улуг дээредевес. Коллективтиң социалистиг хүлээлгезинде продукцияның бот-үнезин 4,2 хуу чиигедирин айыткан, а бирги кварталда бараанныг продукцияның үнези планга удур безин 6 хуу аартаан. Моон кол чылдагааны күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү чавыс болуп турарында. Чиг-эттиң, дузалал материалдарының, одалганың болгаш электри күжүнүң камналгазы дээш демисел коллективте багай тургустунган. Чүгле бирги кварталда бээн чиг-эт талазы-биле мебель фабриказы 11 муң рубльди ажыр чарыгдаан.

Социалистиг чарышты организастаар, алдынган хүлээлгелерниң күүседиизи дээш демисел, ылангыя партийжи-организастыг болгаш политиктиг-кижизидилге ажылы Кызылдың АТК-зында база эки эвес болуп турары пленумга илерээн. Октябрьның байырлалынга чедиишкинниг уужуражыры дээш ёзулуг массалыг ажыл коллективте организастаттынмаан, көску агитация чок, соңгулдалар кампаниязының үезинде кылган лозунгулар ам-даа турбушаан. «Тыва тудуг» трестиниң дөрт айларның бүдүрүлге планын чүгле 95 хуу күүсеткенин пленум дыка четпес деп демдеглээн. Тудуг материалының үлүштелиишкининден участоктарда ажылчыннарның хөй турары соолгу үеде көвүдээн.

«Тыва тудуг» трестизинде парторганизация секретары эш Кудрявцев бодунуң саналынга Козлованың, Олиннинаның, Херпектиң удурткан бригадаларның эки ажылдап, тудуг планын үргүлчү ажыр күүседип турарын чугаалаан. Ындыг-даа болза, коллектив ниитизи-биле алган социалистиг хүлээлгелерин чедир күүседип шыдавайн турарын ол миниип демдеглээн. Тудугларга күш-ажылды комплекстиг организастаарының ажыктыын практикага бүзүреткен, ону трестиниң калбартпайн, мурнакчы дуржулганы нептеретпейн, техниканы, механизмнерни чөп ажыглавайн турарын эш Кудрявцев чугаалаваан. Хоорай Советиниң күүскомунуң даргазы эш Курбатский «Тыва тудуг» трестизиниң болгаш облколхозтуң септелге тудуг конторазының ажылында улуг четпестерни шыңгыы шүгүмчүлээн.

Октябрьга уткуштур алган хүлээлгелерин түүйбу заводу, аъш-чем комбинаты ышкаш Кызылдың чамдык өске-даа бүдүрүлгелери база күүсетпейн турар. Илерээн ол бүгү четпестер болза, бисте чарыш ам-даа эки калбарбайн турарында, алдынган хүлээлгелерниң күүседиизи дээш боттуг хемчеглерни ажыл-агый, бүдүрүлге черлериниң удуртукчулары, партия, профэвилел организациялары четпес чорудуп турарында деп пленум айыткан. Социалистиг чарышты бүдүрүлгелер, бригадалар, цехтер аразынга, кижи бүрүзүнге чедир калбартыр. Ол ышкаш коммунал ажыл-агый, культура, медицина болгаш садыг организацияларының коллективинге чарышты үре-түңнелдиг организастаары база чугула.

Пленумга шупту 10 кижи санал берген. Чугаалашкан айтырыгның талазы-биле тодаргай хемчеглерни айыткан доктаалды пленум хүлээп алган.

Чурукта: Барыын-Хемчик районнда область фестивалынга киришкен бот-тывынгыр уран-чүүл бөлүүнүң киржикчилери чадаган-биле тыва ырыларны күүседип турары.
Фото С. Феоктистовтуу.

Малга быжыг чем суурну тургузарынга

АЛДЫН-БУЛАК. (Телефон-биле). Барыын-Хемчик районда «Ленин оруу» колхозу бо чылын мал чеми культураларның тарылгазынче кичээнгейни улгаттырган. Колхоз баштаар черниң даргазы эш Сендажының редакцияга дыңнатканы болза:

— Бистиң колхоз кукурузаны эрткен чылын 112 гектарга тараан, оон ногаан массазын гектардан 110 центнерни алган. Дүжүттүң ындыг чавыс көргүзүү ажаалданың четпезинден, хөрзүнну эки ажылдап белеткевээнинден болган. Бо чылын кукурузаның шөлүн 160 гектар чедир калбарткан бис. Ол болза, Барлыктың эки хөрзүннүг база суггаттыг черинде.

Дөрбелчин-уяланчак арга-биле чажарының мурнунда оон шөлүн шуптузун суггарган. Кукурузаны ажаап өстүрериңге Серажыга удурткан аныяктар звенозу бо чылын гектар бүрүзүнден 200 центнерден куду эвес ногаан массаны өстүрүп, ажаан алырын хүлээнген. Октябрьның байырлалынга уткуштур алган хүлээлгезин звено амыдырал кырынга күүседип шыдаар.

«Ленин оруу» колхоз мал чеминге көк суланы 60 гектарда, люцерналы 40 гектарда тараан. Ол ышкаш бар сиген шөлдерин суггарар, чаа черлерни немей тывар, аштап арыглаар хемчеглерни база чорудуп турар.

Малды одарладып семиртири-биле чайлаглаткан

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче оруу» колхозу малын одарладып семиртири-биле чайгы одарларже шилчиткен. Малчыннар малдың продуктулуун көвүдедир дээш чайгы одарларга малды планныы-биле кадарар.

Ам 8 муң баш мал чайлаглаан. Колхоз күрүнеге дужаар дээш 150 баш ыяштыг бода малды, 500 кутти, 200 өшкүнү, 100 чыгыны тускай семиртилгеде тургускан.

С. КЫЗЫЛ-ООЛ.

Эртем улуска бараан болуп турар

«ССРЭ-ниң Эртемнер Академиязы» павильонунда

Бо чылын Бүгү-эвилелдиң кодээ ажыл-агый болгаш үлетпүр делгелгелериниң девискээринде «ССРЭ-ниң Эртемнер Академиязы» павильону ажыттынган.

Бо павильонда Академияның чогаадыкчы коллективтериниң, институттарының чаа-чаа ажылдарын эң-не байлак кылдыр делгээн. Бөрүкчү болза, секунданың бир муң үлүүнге деп, микроскоптуг кесиндилерни хемчээр аргалыг улуг эвес хронографтыг счётчиктен эгелээш, суг адаанда ханызы 200 метр чедир флораны болгаш фаунаны шинчилээр арганы берип турар суг адаанының телевизорунга чедир машиналарның болгаш приборларның уникальныг экспонаттары-биле таныжар.

Энергетиктиг институттуң делгеп көргүскени ССРЭ-ниң чаңгыс аай энергетиктиг системазының бирги келчээниң электрижиткен диаграммазы үттүнүлүрбас сактыышкынны артырып турар, ол болза, Совет Эвилелиниң Европа кезээнде туткан болгаш ам тудуп турар чылыг болгаш суг күжү-биле ажылдаар станцияларны чаңгыс аай кылдыр каттыштырар. Артык күчүлүг болгаш артык ырак шугумнар-биле холбашкан 220,400 болгаш муңдан хөй вольтка санап каан энергия дамчыдылгазы болза, чурттуң электрижидериниң гениалдыг ленинчи планын амыдыралга турушту база хажык чок боттандырып турар партияның удуртулгазы-биле совет улус чүнү чедип алганының бүзүреддиг херечизи болур.

Совет энергетиктер чиик өртектиг энергияның алырының чаа оруктарын дилеп тып турар. Ол дугайын кадыг оттулар чүүлдү, хөмүр даштары, торфту, сланцыларны комплекстиг электротехнологтуг ажыглаарының схемазы болгаш Армения да Арарат шынаазында туттунуп турар электри станциязының македи ышкаш экспонаттар чугаалап турар, ол станция хүн энергиязынга ажылдаар. Кадыг оттулар чүүлдү болбаазырадырының чаа методу болза, бойдус газының болгаш нефтиниң бар турар курлавырын он-он катап ажып турар ол хире санның суук продуктуларын болгаш газты алыр арганы бээр.

Академияның институттары улус ажыл-агыйының улуг айтырыгларын шиитпирлеп турар. Металлургия институдунуң делгээ бо-дур. Ол болза, бүгү-ле эргежок чугула компонентилерни тудуп турар гранул хевирлиг шихталарны белеткээриниң чаа методунуң дугайын чугаалап турар. Гранулчуткан шихта-биле салдынган домна печкаларының бүдүрүкчүлүү 50-ден ажыг эвес хууга өзүп турар. Металлды болгаш өске-даа хөй чүүлдерни шинчилээринге херегээр бедик шынарлыг чаа аппаратураның шуткуушкунун алыр арганы берип турар кымышка аэлдирген канны вакуумчударының чаа методун металлургтар база көргүскен. 7-ден 27 микроннар чедир диаметрлиг микроудазыннар белеткээринге херегээр уникальныг тургузулганы көрүкчүлер сонуургап-биле көрүп турарлар. Ол караква өегенчиг-ле ылгалып көстүр, ону аажок чуга шил плёнкадан бүдүрүп үндүрүп турар.

Автоматика болгаш телемеханика институду эвээш эвес чаа приборларны делгеп көргүзүп турар, оон ажылдары үлетпүрнуң янзы-бүрү адырларында улам калбак ажыглалды ап турар. Ол приборларның арызында ам Москваның «Калып болгаш маска» заводунда нептерелип турар экспериментал пневматиктиг деп адаар регулятор кичээнгейни хараа тудуп турар. Ол болза, изиглер печкаларның ажылының максимальныг камналгазын хандырар.

Ала-чурт кристаллографиязының чедиишкиннерин павильонда аңгаа хөй шиитпирлеттинген улуг проблемалар көвирлиг делгеп көргүскен. Совет эртемденнер болза, бойдуста таваржып турар (алмазты кииримштирбишаан) бору өңгүр чүүлдерниң эң хөй кезиин кристаллдарны өстүрүп турган, кылымал ёзу-биле бүдүрүп болурун совет эртемденнер көргүскеннер. Ол прибор тудуушкунунуң болгаш радиотехника ажыглап турар пьезо-кристаллдар, люминофорнар болгаш оон-даа өске хөй чүүлдер болур.

Хөй санныг экспонаттарны чартык проводниктер, ядролуг физиканың, химияның, саналга машиналарының бөлүктеринде делгеп көргүскүлээн. Чижээ, саналга машиналарының бөлүүнде ажылдап турар блоктарны болгаш сагышка киир сагыныр турар тургузуглуг информация машиналарының белдирлерин көргүзүп турар, оон дузазы-биле математика талазындан нарын кезектерниң саналгаларының эргежок чугула медээзин дүрген ап, алак соолунде, кандыг-бир чогаалдың азы оон иштинде цитаттар кайда турарын, чүс-чүс муң томнар кайда кадагалаттынып турарын билип ап болур.

Географтар, океанографтар, хөрзүн эртемденнери, биохимиктер болгаш эртемниң өске-даа адырларының ажыл-ишчилери дыка солун ажылдарны делгеп көргүскеннер.

«ССРЭ-ниң Эртемнер Академиязы» павильонунуң бөлүк болгаш экспонат бүрүзү болза, ажылчы чоннарга бараан болур кылдыр тургускан эртем кайы хире дүрген өзүп турарының, бодунуң Төрээн чурттунуң экономиктиг күчү-шыдалын быжыглаар талазы-биле кижилерге ол эртем канчаар дузалап турарының тодаргай бадыткаашкыны болур.

М. КЕЛЧЕВСКИЙ.
(СЭТА-ның корреспондентизи).

Районнуң колхозтары шупту яслилерлиг

Колхоз бүрүзүнге, харын оон сүт-бараан фермаларынга доктаамал ажылдаар яслилер тургузар чорук бичии уругларны кадык, культурлуг өстүрерин, Төрээн чурттунуң ёзулуг хамаатылары кылдыр оларны шын кижизидерин хандырар. Ол ышкаш артель бүдүрүлгезинге колхозчу херээженнерниң долу киржиринге ясли база дузалаар.

Чаа-Хөл районнуң дөрт колхозтарының шуптузунда яслилер организастатынган, ында ниитизи-биле 160 уруглар ажаатырып турар. Колхозтар даргалары болгаш ында партия, комсомол организацияларының секретарьлары уруглар яслилериниң ажылынче кичээнгей салыры чугула. Яслилерниң дериилге хандырылгазын, аъш-чемин улам экижидер. Бо талазы-биле херээженнер чөвүлелдери ажылдары негеддениг.

Т. ОПУШТАЙ.

Хой ажылдыг бистиң совхозувуста

«Элегес» совхозтуң ажылының кол адыры хой ажылы болуп турар. Хой ажылын улам ындаа хөгжүдер болгаш дүк бүдүрерин көвүдедир дугайында СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң чоокта чаагы чагаазын совхозтуң бүгү малчыннары, хойжулары болгаш ажылчыннары калбаа-биле таныжып көрген.

Партияның болгаш чазактың үстүнде чагаазын совхозтуң хойжулары изии-биле деткээн болгаш совхозтуң хой ажылын ам-даа улам сайзырадыр талазы-биле тодаргай хемчеглерни планнаан. Совхозтуң нарын дүктүг хойларын кыргыыр өйү шала элек болуп турар, ынчангаш ону бедик деңнелге, бичии-даа дүк чидирбейн тураш чорудары шиитпирлээн.

Ол ышкаш хойларның үксаазын ам-даа улам экижидер, оларның чайгы одарладылгазында, семиртилгезинче улуг кичээнгей салырын совхозтуң хойжулары хүлээнип алганнар.

Пролетаржы интернационализмниң тугунуң адаа-биле

I.

Кижи төрелгетенниң төөгүзүнге чаа үени — капитализмниң бууран дүжериниң болгаш коммунизмниң идеяларының тиилээриниң үезин ажыткан Октябрьның социалистиг Улуг революциязы ниитилел хөгжүлдезиниң бүгү чорудулгазынга канчаар-даа аажок улуг саъдарны чедирген. Ооң күчүлүг саъдары-биле делегейниң бүгү чурттарында миллион-миллион ажылчы чоннар идепкейлиг-политиктиг амыдыралче оттуп кирген болгаш капиталдың дарлалындан боттарын хостаары дээш демиселди калбартып чорудабергеннер. Октябрь революциязының тиилелгезиниң түңнелинде улус массаларының социализмче чүткүлү чер-ле болганга улам күштелген, делегейниң ажылчын болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкинниң чаа чадаже көдүрлүп үнген. Октябрь революциязы болза коммунизмниң күштеринден бүгү делегейге өөрениге күчүлүг идигни берген.

Коммунистиг партиялар боттарының хөгжүлдезиниң оруунга улуг-улуг бергелерни ажып эртиишаан, ажылчын аңгының херээ дээш демиселге чедиишкиннерни чыя келген туруп-на көвүдедип турган болгаш эң-не кадыг-дошкун шылгалдалардан алдарлыы-биле шыгарап үнгеннер. Марксизм-ленинизмниң идеяларынга боттарының кызыгаар чок бердингени-биле коммунистиг партиялар ажылчы чоннарның ханы бүзүрелин болгаш ынакшылын чедип алганнар.

Кажан коммунистиг партиялар фашизмге болгаш империалистиг реакцияга удур демиселчилерниң эң-не дээре, мурнакчы күштерин боттарын долгандыр сырый каттыштырып, хосталгага ынакшылдыг улустарның тиилелгезинге, тайбыңның, социализмниң болгаш демократияның херээниң тиилелгезинге бүзүрел-биле чүс-чүс миллион ажылчыннарны, тараачыннарны, демниилгелиг интеллигенцияны чеңнеглеп турган үеде болур делегейниң ийиги дайынының чылдарында ажылчы чоннарның сеткилинге коммунистиг партияларның саъдары онза күштелген.

Фашистиг агрессорларга удур, хосталга болгаш хамаарышпас чорук дээш боттарының улустарының демиселин баштавышаан, коммунистиг партиялар болза ажылчын аңгының эрге-ажыктарының илередикчилери болгаш камгалакчылары, бүгү ажылчы чоннарның баштыңчылары болгаш организакчылары кылдыр боттарын база катап көргүскеннер. Аңгы дайзыннары-биле кадыг-дошкун туттуушкуннарның үезинде компартиялар боттарының хөй-хөй эң дээре оолдар, кыстарын оскунуп, улуг чидириглерге таваржып болза-даа олар чүгле кошкап суларавааан эвес, харын база улам быжыккаиннар. Дайын мурнундагы үе-биле деңнээрге коммунистиг болгаш ажылчын партиялар массалар-биле харылзааларын дыка быжыглаан, боттарының хүрээлениин сан талазы-биле сес катап көвүдеткеннер.

Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның удуртулгазы-биле социалистиг революциялар Кыдатка, Польшага, Чехословакияга, Румынияга, Болгарияга болгаш Европаның база Азияның өске-даа дыка хөй чурттарынга тиилээн. Соңгу чүктүң соок районнарындан мурнуу изиг чурттарга чедир, Оожум океандан Балтикага болгаш Адриатикага чедир чаптылган канчаар-даа аажок улуг девискээрде амгы үеде коммунизмниң чиңгир кызыл тугу киискип турар. Улустарының амыдыралы социализмниң хоойлуларын ёзугаар хөгжүп турар күрүнелерниң девискээринде миллиард хире кижи азы бүгү делегейниң чурттакчы чонунуң үштүн бир кезиинден хөйү чурттап турар. Ол күрүнелерниң коммунистиг болгаш ажылчын партиялары боттарының улустарының салым-чолу дээш, чаа ниитилелдиң тургузуушкуну дээш харысаалганы боттарынга бүрүнү-биле ап турар башкарыкчы партиялар апарганнар.

Капиталистиг чурттарда коммунистиг болгаш ажылчын партияларның байдалы база боттуу-биле өскерилген. Францияда, Италияда болгаш өске-даа хөй чурттарда компартиялар дайын соолундеги чылдарда ажылчы чоннарның кол-кол күштерин боттарының соондан аппар чыдар, ажылчын аңгының ёзулуг-ла политиктиг партиялары болу бергеннер. Чижээ, Италияның компартиязы бодунуң хүрээлениинде ийи миллион ажыг кижини каттыштырып турар. Францияның компартиязы беш чүс муң хире кежигүннерлиг болгаш чурттуң ажылчын аңгызының хөй кезииниң деткимчезин ап турар. Австрияның компартиязы бодунуң кежигүннериниң санын алды катап, Данияның компартиязы—барык-ла чеди катап, Норвегияның компартиязы—барык-ла беш катап, Финляндияның компартиязы—чижек-биле алырга бежен катап көвүдеткен. Делегейниң ийиги дайыны доозулганының соонда тайбыңның, социализмниң болгаш демократияның күштериниң чедип алган чедиишкиннериниң саъдары-биле дыка хөй чурттарга коммунистиг болгаш ажылчын партиялар бир-ле дугаар тургустунгулаан болгаш күчүлүг күш кылдыр өзүп үнген.

Марксистиг-ленинчи партиялар массаларны удуртурунуң канчаар-даа аажок улуг дуржулгазын чыылдырган болгаш хөй санныг ажылчын организацияларны, ажылчы чоннарның демниилгелиг эвилелдерин база ниитилелдерин тургускан болгаш боттарын долгандыр сырый каттыштырганнар. Ол партиялар болза, бүгү ниити тайбың болгаш айыыл чок чорук дээш, агрессчи бөлүктерниң чижээнишкиннеринге болгаш делегей реакциязының өнчүк чөңгээлеринге удур улустарның демиселиниң сорук кииркчилери болуп, империализмниң колониалдыг системазын үзүткээры дээш демиселге улуг салыышкынны кииргеннер. Улустары коммунистерни эдербишаан, социалдыг болгаш национал-хосталгалыг демиселди чыл келген тудуп-на улам күштелдирип турар Азияның, Африканың Латин Американың чурттарында коммунистиг болгаш ажылчын партияларның ролю база ат-алдары улам-на бедип турар.

Коммунистиг болгаш ажылчын партиялар пролетаржы интернационализмниң түп тудукчулары болуп, ажылчын шимчээшкининиң чаңгыс эви, түс-түс чурт бүрүзүнге база ол ышкаш бүгү делегейге бүгү-ле демниилгелиг күштерниң калы ажылдажылгазы дээш демиселчилер болуп турарлар. Ленинчи чагыгларга шынчы ол партиялар ажылчы чоннарның улустар аразынга сагыш-сеткил каттыштырылгазының принциптерин ыдыктыы-биле сагывышаан, пролетариаттың хүрээлениин, делегейниң ажылчын болгаш коммунистиг шимчээшкининиң күштерин бүгү-ле хемчеглер-биле быжыглап турарлар.

II.

Соолгу үеде коммунистиг болгаш ажылчын партияларның амыдыралынга, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлериниң болдурганы, чогаадыкчы идепкейлиг чорукдуң чаа көдүрлүүшкүнү болган. СЭКП-ның XX съездизиниң илиш үндүргени, улустар аразының амыдыралының эң чугула айтырыгларының талазы-биле чүүлдер, ийи системаларның тайбың кожазелбээ дегүннаашкынының дугайында, амгы үеде дайынны болдурбайн барып болур аргалының дугайында база янзы-бүрү чурттарның социализмче шилчиири янзы-бүрү хевирлиг болурунуң дугайында съездиниң түңнелдери ак-дүжүма партияларның чогаадыкчы бодалының болгаш политиктиг ажыл-чорудулгазының хөгжүлдезинге кайгамчык күштүг чогумчалыг саъдарны чедирген. Марксизм-ленинизмниң быжыг үндезининге даянып чагаш, коммунистиг болгаш ажылчын партиялар боттарының чурттарының национал байдалдарын болгаш тускай онзагай чүүлдерин бүгү талазы-биле анализтеп көрүп, социализм дээш демиселдиң ол байдалдарга болгаш онзагай чүүлдерге эң-не таарыжып турар шак ындыг хевирлерин болгаш аргаларын ажылдап кылып турарлар.

Бодунуң бурунгаар шимчээшкининиң оруктарын тодаргайлавышаан, коммунистиг болгаш ажылчын партиялар бодунуң ажылында болдунган чазыгларны болгаш четпестерни чайладырының, партия организацияларының болгаш удуртукчу органнарның дайынчы аргалының бедидериниң хемчеглерин база-ла ап турарлар. Ол талазы-биле олар онза кичээнгейни партияның иштики демократиязының үндезиннерин быжыглаарынче болгаш партийжи амыдыралдың ленинчи норма-чижектерин шыңгыы сагыырынче угландырып турарлар.

Соолгу айларда коммунистиг болгаш ажылчын партиялар чаа шыңгыы бергелер болгаш шылгалдалар-биле ужуражып, делегей реакциязының кадыг-дошкун халдаашкынын ажып эрттер ужурга таварышканнар. Эрткен чылдың күзүнүнде империалистиг бөлүктер коммунистиг шимчээшкинни сандарадыр, ооң чаңгыс эвин үзер, ак-дүжүма партияларның боттарын бакташтырар оралдажылышкынны кылганы билдингир болгаш. Ынчаарда реакция болза, Венгрияга контрреволюстуг үймээнни кыпсып, өске алаан каш чурттарга хоратан шовинистиг болгаш фашистиг күштерни үймээнче көдүрүп үндүрген. Реакция болза Францияга болгаш Голландияга компартияларның бажыңнарын үрегдээр чорукту организастаан, Италияга, Австрияга, Данияга, Швейцарияга болгаш өске-даа ылаан каш күрүнелерге антикоммунистиг чыскаалдарны кылгылаан. Реакцияның киткеп тургазынның хүннеринде хөй капиталистиг чурттарга коммунизмниң «үзүткаар», коммунистерге удур шаажылалдыг аажы-чаңнарны күштелдирер, марксчи партияларның ажыл-чорудулгазын хоругдаар дээн өнчүк-чөңгээлиг негелделер онза ыыткыры-биле дыңналып тургулаан. Империалистиг бөлүктер коммунизмге удур идеологтуг шавыышкынны онза күштелдиргеннер: олар социализм лагериниң күчүзүн кошкадырын, улус демократиязының чурттарын бот-боттарындан болгаш Совет Эвилелинден чарарын, делегейниң ажылчын шимчээшкинин сандарадырын, улустар аразының байдалын чидиглендирерин оралдажып турганнар.

Ынчалза-даа реакция бо удаада база-ла часкан болгаш аштырыышкынга таварышкан. Коммунистерниң чайгылып, салдынып турган чүгле шоолуг эвес кезээ реакцияның ол идеологтуг шавыышкынының, оон калчаалыг халдаашкыннарының болгаш кыжаныышкынының мурнунга шыдашпайн барган. Тайбың, социализм болгаш демократия дээш демиселчилерниң кол-кол күштерин ап көөр болза, олар дайзынның ыйыышкынынга быжыы-биле шыдажып үнген, оон халдаашкынының өйтүр шапкан болгаш боттарының хүрээлелиниң улам-на сырый каттыштырганнар.

III.

Делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң чаңгыс эвин болгаш күчүзүн империалистер чайгылдырып шыдавааннар. Чаңгыс-даа коммунистиг партия делегей реакциязының иргүл-мегезинге алысппаан, марксизм-ленинизмниң быжыг туружундан чайлаваан. Эрткен чылдың төнчүзүнде болгаш бо чылдың эгезинде болуп эрткилээн, социализм чурттарының коммунистиг болгаш ажылчын партияларының төлээлериниң чугаалажыышкыннары, дыка хөй капиталистиг күрүнелерниң компартияларының төлээлекчилериниң ужуражылгалары, а ол ышкаш, Италияның, Австрияның, Норвегияның, Данияның, АКШ-тың, Великобританияның болгаш өске-даа чурттарның компартияларының съездилери болза, коммунизмниң күштериниң сырый каттышканын, мурнакчы кижи төрелгетенниң чаагай әчис сорулгаларын боттандырары дээш бүгү-ле чүвени кылырынга оларның белеткиин тодаргайы-биле көргүскен.

Пролетаржы интернационализмниң улуг идеяларын бужартаптар дээн делегей реакциязының оралдажылышкыннарынга бүгү чурттарда ажылчын аңгының дайынчы партиялары чылча шавыышкынныг сөгүүнү берген болгаш ленинчи чагыгларны эдербишаан, акы-дуңма партияларның интернационалчы харылзааларынга болгаш ажылчы чоннарның улустар аразында эп-сетких каттыштырылгазын улам-на күштүү-биле быжыглаарынга боттарының шиитпирлээнин дугайын медеглээннер.

Делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң эң-не дуржулгалыг болгаш эң-не күштүг отрядтарының бирээзи, марксчи-ленинчи өөредигни хөгжүдеринге болгаш социализмниң тиилелгезиниң хөрээн-

Хой ажылын улам сайзырадыр дээш

Хой ажылын улам ыңай хөгжүдер болгаш дүк бүдүрерин көвүдедир дугайында партия, совет, комсомол органнарынга, көдээ ажыл-агыйның бүгү ажыл-ишчилеринге СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чагаазын бистиң колхозчуларывыс улуг сорук киириишкин-биле уткаан. Ол чагаа көдээниң ажыл-ишчилериниң ажыл-чорудулгазының база бир чугула программазы. РСФСР-ниң Соңгу-Барыын талакы районнарының көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының чөвүлел хуралынга болуну чугаазынга эш Н. С. Хрущев чоннуң кижи бүрүзүнге оналаштыр эът, саржаг болгаш сүт бүдүрер талазы-биле Американың Каттышкан Штаттарын эң чоокку чылдарда четтер болгаш эртер деп чугула улуг сорулганы салган. Бистиң артельдиң ажыл-ишчилери ол сорулганы ылап-биле чүгүлдүгзүнүп турар.

Ниитизинде хой ажылында чамдык чедиишкиннерни быжыглавышаан, четпестерни чайладыры онза негеттинип келген. Хойжулар 1635 төрээн хойдан 1644 хураганны мендилеп алган. Олар сөөлгү ийи чылда түс черниң элээн хой хойларын мериноc кошкарлар-биле эдериштирген, келир чылын хайнак дөтпе хураганнарлы 2 кодан кылдыр үзер. Хайнакталган аныяк хойларның дүгү 2,2—3 кг чедип турар. Колхозтуң 9 мериноc кошкарларының бирээзиниң-не дүгү 7 кг.

Хойжу Дагба-Доржу 236 хойдан 241 хураганны өстүрген, часкы кыргылдада хой бүрүзүнден 2 кг 100 грамм дүктү кыргып алган. Хойжу Сагбалдай 300 хойнуң 322 хураганын камгалап алган, хой бүрүзүнден 1 кг 800 грамм дүктү кыргаан. 500 хой, база ол хойнуң хураганы турар 2 чаа кажаалар туттунган. Хойнуң кышкы, часкы ажаалдазы эки, оон хорадан чүве чок.

Ындыг-даа болза, артельдиң хой ажылында четпестерни демдеглевишаан, ону дарый чайладыры чугула. 2000 ажыг хойларның бирээзинден кыргытынган дүк 1 кг 500 грамм болган, ол дээрте ам-даа эвээш-тир. Бар кажаалар малга дакпыш. Мал аарыгларынга удур баш бурунгаар хемчеглер алдынмайн турганындан 3 кодан хойга аарыг тыптып турган. Эрткен чылын үрелиг кошкарларның ажаалгазы баксыраан уржуунда, өдержилгеге эки ажыктыг болбаан. 70 ажыг хойлар кызыраан. Хойжулар болгаш мал ажылының тускай эртемнигтери үстүнде илереттинген четпестерни дарый чайладыр хүлээлгелиг, моон соңгаар катаптап болбас.

Хойжулар хойнуң баш санын өстүрер, дүк бүдүрерин көвүдедир дээш чаа хүлээлгелерни алган. Хойжу бүрүзү 6—10 тонна сигенни белеткээр, хойну, үрелиг кошкарларны эки семиртири-биле чайгы одарны 4—5 катап солуур. Колхоз мериноc кошкарларны 15 чедир садып алыр, күскү өдержилгеге оларны баш бурунгаар белеткээр. Хойжулар кыргытынмаан хойларның дүгүн чидириг чокка, дүрген кыргып алыры, күрүнеге дүк дужаарының планын долдур болгаш ажыр күүседири арткан. Селип, Дагба-Доржу, Сагбалдай дээн ышкаш хойжулар 100 хойдан-на 150—160 хураганны алыр, хой бүрүзүнден күскү агарлаашкын-биле кады 2,5 кг азы, оон хөй дүктү кыргып алыр, чайын хойну эки одарладып семиртир, кыштаглаашкынга үлегерлиг белеткенир деп хүлээлгелерни алган. Ам хамык ужур алган хүлээлгелерни үре-түңнелдиг күүседиринде.

С. КЫЗЫЛ-ООЛ,
Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозу.

Кызылдың № 2 тыва ортумак школазының өөреникчилери экзаменнерни уламчылап турар.
Чурукта: 10 «А, В» клазының өөреникчилери экзаменде.
Фото П. Колостуу.

Хову-Аксында бир чаа бажың

Хову-Аксының чаа бүдүрүлгезиниң тудугжуларының кол сорулгаларының бирээзи болза, бүдүрүлгениң ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары чурттаар чаа суурнуң тудуун чогуур хуусаазында шынарлыг доозары болуп турар. Ол суурнуң ангы турар суурдан өске черде, бир баалык ажылдыр тудуп турар. Ында баштайгы чамдык бажыңнарның тудуу ам доосту берген.

Ол-да бажыңнарның аразында ийи каът бир чаа бажыңның тудуу база доозулган. Ону бот ажылчыннар чурттаарынга таарыштыр кылган. Оон өрээл бүрүзүнге ийи-ийи кижи, ынчангаш шупту 101 кижи чурттаар, бажыңның бүгү-ле өрээлдерин бүс-биле чылыдар болгаш чурттаарынга эң-не таарымчалыг байдалды ында тургускан. Ылангыя ниити чунар чер, хеп чуур өрээл болгаш өске-даа тускай черлер бар.

Бажыңның өрээл бүрүзүнүң хемчээлин, чырыын кончуг таарыштыр кылган.

Оон ангыда өг-бүлелиг улустарга ийи-ийи болгаш сес-сес аал ишти чурттаар чаа бажыңнарны эң-не эптиг, делгем болгаш чырык, чылыг кылдыр тудуп турар.

Ол баштайгы бажыңнары чаа-ла туттунуп турар чаа суур бедизинде барып социалистиг хоорай болур, оон кудумчулары асфальтылатынар болгаш амыдыралга чугула чүүлдер, спорт шөлдери, эштир черлер, сөлгүүстээр скверлер аңаа туттунган турар.

Номчукчуларның бижип турары

УЛУГ-ХЕМ. «Х Улуг хурал» көдээ ажыл-агый артелиниң кежигүннери Надым-оол биле Дукарбан чыл-чылда бөрүлерни өлүрүп келгеннер. Олар бо чазын тайгага тудуг ыяжы белеткеп турган 8 бөрзекти үнгүрден уштуп өлүргеннер. Бөрзектерниң кештерин белеткел черинге дужаагаш шаңналын алганнар.

К. ОЙДУП-ООЛ.

* * *

ЧАА-ХӨЛ. Ленин аттыг колхозтуң тудугжулары болгаш малчыннары Чаш-Тала №1 сүт-бараан фермазын механизастап турар. Ферманы механизастаары Улуг Октябрьның 40 чыл оюнуң бетинде доозулур.

Х. САМДАН.

Чайлагладышкын эгелээн

БЕЛДИР-АРЫГ. (Телефон-биле). Тес-Хем районда Калинин аттыг колхоз бо чылын 11600 ажыг хойнуң дүгүн ажаап алыр. Июньнуң 10-га чедир 5311 хойнуң дүгү кыргытынган. Тес-Хем МТС-тиң чорудуп бергени 16 хачыларлыг ийи агрегаттарындан ангыда колхозчу херээженнерден 65 кижи хол хачыларлыг ажылдап турар.

Калинин аттыг колхоз бо чылын күрүнеге дужаар 4810 кг дүк планын шуптузун киирипкен, ам кыргыттынган дүктү күрүнеге садып турар. Сөөлгү хүннерде 5310 кг дүктү саткан, ам-даа 7 тонна хире дүктү күрүнеге саларын колхоз хүлээнген, харын оон-даа хөйнү садып болур арга бар.

Кыргылдазы доозулган хойларны кодан аайы-биле чайлагладып эгелээн. Бо ажылдарда зооветеринария ажылдакчыларының киржилгези биче эвес болуп турар. Шуурмакта 3 кодан, Шиви болгаш Өөрге чайлагларында 5 кодан хой база аныяк инектерниң 2 бөлүү барган. Июньнуң 11-ден эгелээш сүт-бараанның ийи фермалары база ийи кодан чылгы чайгы одарларже көжүрттүнген.

Кызылдың тудугларында болгаш чаагайжыдылгазында

Чуртталга бажыңнарының тудугларын улам калбартыр

Чаагайжыдыр кылдынган эки шынарлыг бажыңнарны ажылчы чоннарга бээр дугайында Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың салган сорулгаларын амыдыралга боттандырбышаан, Кызыл хоорайның тудуг организациялары база албан черлери чуртталга бажыңнарының тудуун бо чылын дыка калбарткан.

Кызылдың Ленин кудумчузунда 16 аал ишти чурттаар үш каът даш бажыңның тудуу ам дооступ турар болгаш удавас ажыглалга кирер, 18 аал ишти чурттаар үш каът чаа даш бажыңның тудуу Ленин кудумчузунда эгелээн. Боттарының ажылчыннарынга болгаш албан-хаакчыларынга бээр чуртталга бажыңнарының тудуушкунун хоорайда элээн хөй организациялар ажыл-агыйжы арга-биле боттары чедиишкинниг чорудуп турар. Ол чорук чуртталга бажыңнарының фондузун көвүдедир арганы берип турар.

Чуртталга бажыңнарының тудуун Кызылдың № 1 чуък АТБ-ның тудуг бригадазының (бригадир эш Степаненко) кежигүннери дүрген темпилиг болгаш эки шынарлыг кылдыр чорудуп турар. Тудуг ажылдарының планын ол бригада май айда 182 хуу кылдыр күүсеткен. Чуртталга бажыңнарының тудуун областың харылзаа эргелелиниң транспорт конторазының коллективи база чедиишкинниг чорудуп турарын демдеглээр херек.

Ажыл-агыйжы арга-биле чуртталга бажыңнарын тудуп турар организацияларның социалистиг чарыжынга Кызылдың ыяш заводунуң коллективи тиилекчи болуп турар. Эш Оюн Чамзының удурткан бригадазының кежигүннери бо чылын чуртталганың 6 бажыңнарын тудуп кылыр планныг. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга күш-ажылчы белектиг уружаар дээш социалистиг чарышты ол бригаданың кежигүннери боттарының аразынга калбартпышаан, ийи-ийи аал ишти чурттаар 4 бажыңнарның тудуун бүрүн доосканнар, ам ажыглалга киирген, а бешки бажыңның тудуун эгелей бергеннер. Улуг байырлалга чедир 2 бажыңнарны пландан дашкаар тудуп кылырын тудугжулар боттарынга хүлээнип алган, эрестиг ажылдап турарлар.

Чаа бажыңнарга чурттаар кижилерниң талазындан ук бажыңнарның тудуунга хостуг шактарда киржирин элээн хөй организациялар практикалап турар. Ол чорук чуртталга бажыңнарының тудуун дүргедедиринге база шынарын бедидеринге улуг ужур-дузалыг болуп турарын практика көргүскен. Чижээ, ыяш заводунуң тудуг бригадазының тудуп кылган 4 бажыңнарының тудуунга ук бажыңнарга чурттаар ажылчыннар эң идепкейлиг киришкен. Тудуг бригадазы чурттакчыларның деткимчези-биле чуртталга бажыңнарын эки шынарлыг кылдыр, хуусаа бетинде дооскан. Ол чугула практиканы Кызылдың № 1 чуък АТБ-ның, область типографиязының болгаш хоорайның коммунал ажыл-агый черлериниң тудугларында база калбаа-биле ажыглап эгелээн.

Чуртталга бажыңнарын тудары ышкаш ындыг чугула ажыл-херекче кичээңгей салбас, тудуг участоктарын чугула материалдар-биле чогуур үезинде хандырбас чоруктар хоорайның чамдык организацияларында ам-даа бар. Чижээ, областың машина-орук станциязының удуртукчузу эш Степанов чуртталга бажыңнарының тудуунче кичээңгейни сөөлгү үеде дыка кошкаткан. Оон түңнелинде чуртталга бажыңнарын тударының график планы ук организацияда күүсеттинмейн турар. Ийи аал ишти чурттаар чаа бажыңның тудуун бо чылдың март айның эгезинде Суворов кудумчузунда чорудуп эгелээн. Ук бажыңның тудуу амга чедир доозулбастаан. Оон чылдагааны чүдел? Бо айтырыгга хамаарыштыр тудуг бригадири эш Донгак Опайның чугаалап турары:

— Бистиң бригадавыстың тудуп турар бо бажыңның тудуунуң шак мынчаар саадап турарының кол чылдагааны чүдел дизе, машина-орук станциязының директору эш Степановтуң талазындан чуртталга бажыңның тудуун чугулалап көрбейн турарында. Чонган ыяштар, дилиг материалдары, шала кылыр ыяштар бисте ам шуут төндүген. Бо материалдар-биле тудугну хандырар дугайында айтырыгны хөй удаа тургузуп келген бис. А ол хирезе-ле бистиң негелдевисти администрация чери хандырбайн келген. Тудуг материалдарын бисте дарый чедирип бербес болза, бо бажыңның тудуу бо чылда доостуруп-даа билбес мен.

Ажылчыннарының чурттаар бажыңнарының тудуунуң дугайында шак ынчаар сагыш салбас чорукту машина-орук станциязының директору эш Степанов соксадыкш, тудугларны чугула материалдар-биле үзүктелиишкин чок хандырар дугайында үргүлчүнүң кичээнгейни салыр ужурлуг.

Тудуг материалдарын камныгалыг чарыглавас чорук «Тыва тудуг» трестизиниң тудуг шөлдеринде бар. Тудугга болгаш септелгеге чугула херектиг материал болур түйбуларны үрээр таварылгалар трестиң чамдык тудуг участоктарында сөөлгү үеде көвүдээн. Харын-даа, муң чыгам кезек түйбуларны тудуг трестизиниң бажыңының эжиинде теп каан, ында буступ, үрелип чыдар.

Чуртталга бажыңнарының тудугларында бар четпестерни шимчедирип үзүктелиишкинни дүргедедири, шынарын экижидери — тудугну чорудуп турар бүгү организациялардың соңгаарлалыг болбас чугула сорулгаларының бирээзи.

Д. ИРГИТ.

Тудугнуң темпизи оожум, шынары куду болуп турар

Тыва облпотребсоюзтуң кол тудуг килдизи (начальниги эш Наседкин) 12 квартиралыг чуртталга бажыңының тудуун Щетинкин кудумчузунда чорудуп турар. Ук тудуг облпотребсоюзтуң бажыңының мырыңай чанында. Ындыг турбуже, ол бажыңның тудуун облпотребсоюзтуң удуртукчуларының сонуургап көрбейн турары дыка чиктиг.

Ук бажыңның тудуу саадаан, тудугнуң техниктиг чурумнарын үрээн, кылган ажылдарның шынары дыка чавыс. Штукатуржулар бригадазының бригадири эш Банаеваның хомудал-биле чугаалап турары:

— Бо хире улуг бажыңның тудуун шак ынчаар куду шынарлыг кылып, тудугнуң техниктиг чурумун үреп болур турган бе? Чок! Кол тудуг килдизиниң начальниги эш Наседкин бо бүгү улуг четпестерни канчап эскербейн турар кижи боор? Бо бажыңның тудуунуң техниктиг удуртукчузу эш Тимаковка ол дугайын бистер, штукатуржулар, чаңгыс удаа эвес чугаалап келген бис, а ол болуңуң талазындан кандыг-даа хемчегни албаан.

Тудуг ажылдарының шынары дээш, чаагайжыдыр кылган бажыңны ажылчы чоннарга бүдүрүп бээр дээш ёзулуг сагыш човап турар штукатуржуларның бо хомудалы черле чөптүг.

Чуртталга бажыңының тудуг шөлүнде ажылчыннарның күш-ажылын дендии багай организастаан, тудуг материалдары-биле штукатуржуларның бригадазын үзүктелиишкинниг хандырып турар, а кажан материалдар төдүгенде, ажылчыннарның кылыр ажылы чок аңаа турары сөөлгү үеде көвүдээн.

Бо бажыңның тудуун 1957 чылдың август айда доозааш, ажыглалга киирген турарын планда көрген. А тудуг килдизиниң талазындан ук бажыңның тудуун мынчаар багай удуртур болза, тудугнуң графиги канчап күүсеттинерил?

Тудугнуң темпизин дүргедедири, шынарын экижидери облпотребсоюзтуң тудуг килдизинден негеттинип турар.

Н. КОСТИН.

Дүктү чидириг чок кыргып алырынче сагыш салыр

Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» көдээ ажыл-агый артели хой кыргылдазын май айны сөөлзүредир эгелээн.

Кыргылданы хол хачыларлыг тускай бригада чорудуп турар. Кыргыкчылар Матпаккай, Тамбы-Сүрүң, Банчык, Тагбаан, Сүрүң олар хой бүрүзүнден 2 килограмм 300 грамм дүктү кыргып, хүн нормазын 120—150 хуу күүселип, дүктү чидириг чокка кыргып ап турар.

Ындыг болза-даа, колхоз баштаар чери (даргазы эш Төгүс), хой мал фермазының эргелекчизи Мөнге олар дүктү чидириг чокка, өй-шаанда кыргып алырынче чогуур кичээнгей салбайн турар. Кыргытынган дүктү хүннүң-не склад эргелекчизинге дужаар ужурлуг турбуже, ону складка дужаавайн, таңныыл чок ээн черге 2—3 хонукта чыттырып турар. Чижээ, хойжу Сапыктың коданындан кырган 185 килограмм дүк 2 хонук иштинде ээн черге чыткан.

Ферма эргелекчизи болгаш учётчик эш Мөнге дүк сөөртүр сөөртүкчү, азы тергелиг аът негээрге колхоз даргазы эш Төгүс «тергелиг аът ап алгаш, хүнзедир чүнү кылыр сен, колхоз дүгүн кым оорлай бээр деп» — дээш тергелиг аът бербейн турар.

Бир эвес үргүлчү дүк сөөртүр кижи, азы тергелиг аът берип каан болза дүк ээн черге чытпас ийик.

Колхоз баштаар чери, партия организациязы дүктү чидириг чок кыргып алырынче сагыш салып, кыргылданы организастыг чорудар ужурлуг.

К. СЕМИС-ООЛ.

Хой кыргылдазы

Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң Ак-Булуңда хой кыргыыр бригадазы каш-ла хонукта бир муң ажыг хойну кыргаан. Кыргыкчы эш Дүгер хол хачызы-биле хүнде 30 хойну кыргып турар. Колхоз хой бүрүзүнден ортумаа-биле 1 кг 800 грамм дүктү кыргып ап турар. Чамдык хойжулар хой бүрүзүнден оон-даа хөй дүктү кыргып алган.

С. БАНЧЫК.

ге канчаар-даа аажок улуг салдышкынны киирген Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга боттарының долу бүзүрелдиин коммунистиг болгаш ажылчын партиялар бадыткааннар. Өске акы-дуңма партияларның херээнге СЭКП «холгаарлаашкынны» кылып турар, улус демократиязының чурттарын бодунга «чагырып алыр» деп ССРЭ чүткүп турар дээрзиниң база өске-даа чүүлдерниң дугайында дайзыннарның нүгүл-мегe хоозун бодалдарын ол партиялар шиитпирлиг-биле ойтур шапканнар.

ССРЭ-ге кандыг-бир хамаарылгалыг болурун азы чагыртырын Совет Эвилели кажан-даа, кымдан-даа негевейн турганы бүгү делегейге билдингир болгай. Ол дугайын СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлеринде мырыңай тодаргай айыткан; Совет Эвилели биле социалистиг өске-даа күрүнелерниң аразынга найыралды база кады ажылдажылганы хөгжүдериниң болгаш улам ыңай быжыглаарының үндезиннериниң дугайында ССР Эвилелиниң чазааның билдингир Декларациязында ол база катап бадыткатынган.

Сөөлгү үеде ССРЭ-ниң болгаш Кытаттың, Польшаның, Чехословакияның, Венгрияның, Румынияның, Болгарияның, Герман Демократтыг Республиканың, Албанияның, Моол Арат Республиканың чазак болгаш партия төлээлериниң аразынга болгулаан, найыралдың болгаш бот-бодун билчириниң ёзузунга эртилээн чугаалажылгаларыннары болза, акы-дуңма партияларның болгаш социалистиг күрүнелерниң аразында кандыг-бир боттуг чөрүлдээлер чок болгаш туруп-даа көрбээн, улустар аразының амыдыралының бүгү-ле чугула айтырыгларының база бот-бодунуң аразында харылзааларының талазы-биле оларның туруштары бүрүнү-биле каттыжып турар дээрзин база катап көргүскен.

Боттарының хүрээленнериниң чаңгыс эвин арыг болурун бүгү-ле хемчеглер-биле камгалаар, империалистиг реакцияга-даа удур болгаш ол ышкаш коммунистиг шимчээшкинниң база ниитилелди социалистиг чаартыры дээш улустарның демиселин кошкадып турар кандыг-даа дөргүнүң антимарксистиг база антисоциалистиг хөделиишкиннеринге-даа удур кады демисежиринге чайгылыш чок шиитпирлиин коммунистиг болгаш ажылчын партиялар илеретkeннер.

Пролетариат диктатуразының дугайында, партияның удуртукчу ролюнуң дугайында, тараачыннарның кол массалары-биле ажылчын ангының эвилелиниң дугайында болгаш өске-даа чүүлдер дугайында өөредиг ышкаш, марксизм-ленинизмниң ындыг кол-кол өөредиглерин ревизилээр болгаш пролетаржы интернационализмниң лозунгузун марксисчи-ленинчи өөредиг-биле дөмейлежир чүзү-даа чок «национал коммунизм» дээр лозунг-биле солуур дээш чаа илерээн «теоретиктерниң» оралдажышкыннары доңкун буруу шавышкынга таварышкан.

Бүгү делегейниң хемчээлинге коммунистиг шимчээшкинниң болгаш социалистиг революцияның хөгжүлдезиниң перспективаларынга хамаарыштыр В. И. Лениниң бижээнинден алырга, бир эвес ажылчын ангының национал отрядтары үргүлчү сагыш-сеткилин каттыштырып, бир эвес олар бот-боттарынга хүн-бүрүнүн интернационалчы деткимчезин көргүзүп, бир эвес коммунизмниң бүгү делегей шимчээшкини болгаш отряд бүрүзү боттарының хүрээлениериниң чаңгыс эви, сырый каттыжыышкыны болгаш демир дег сагыш-чуруму дээш могаг-шылаг чок демисежир болза чүгле ынчаарда капитализмни тиилеп ап база социализмниң тиилелгезин чедип ап болур. Ынчаарга «национал коммунизмниң» талалакчылары болза акы-дуңма партияларны болгаш социалистиг чурттарны идеология талазы-биле ангыландырарынче угланган үзелди суртаалдап турарлар. Херек кырында олар болза ол партияларны болгаш күрүнелерни пролетаржы ап-сеткил каттыштырылгазының идеязындан ойталаарынче кыйгырып, чаа делегейниң кады дем-биле эвес, а чаңгыс-чаңгыс, тодаргайлаарга сандаргай күштер-биле тургузарынче кыйгырып турар.

«Национал коммунизмниң» лозунгузун идип үндүрүп тура, ревизионистер болза, акы-дуңма партияларны политиктиг дайзынның мурнунга чепсек чок каап, оларның ангы талазы-биле серемчилелин кошкадыр болап турарлар, чүге дээрге олар болза делегейде удурланышкак ийи лагерьлерниң туруп турарын оюп эртип, оларның аразында чиңгиг идеологтуг демиселдиң барын ыттавайн эрттирип, пролетариат биле буржуазияның аразында, социализм биле капитализмниң аразында чөрүлдээлерни чок деп азы ыттавайн эрттирип турарлар. Коммунистиг шимчээшкинге, ажылчын ангының болгаш бүгү ажылчы чоннарның демиселиниң херээнге оларның «теориязы» кайы хире улуг хораны чедирип турарының дугайын чоокта чаа Венгрияга болган болуушкуннар херечилеп турар, аңаа «национал коммунизмниң» туруштарынга турган Имре Надь болгаш өске-даа өскерликчилер чарлдырыкчы ажыл-чорудулгазын венгр улустуң эрге-ажыктарын ажык садары-биле, контрреволюцияның лагеринче шилчири-биле дүжеганнар.

Социализмни тургузарының талазы-биле СЭКП-ниң дуржулгазы ангы үеде акы-дуңма партияларга чогуур ужур-дуза чок, ол дуржулга өске чурттарга чогууру-биле хереглеттинген туруп болбас дээр янзылыг ангы үениң ревизионистериниң бадыткаашкыны чүгле шын эвес чүүл болуп турар эвес, харын-даа хоралыг чүүл болуп турар деп коммунистиг болгаш ажылчын партиялар бадыткап көргеннер.

Ындыг янзылыг бадыткаашкын болза марксизм-ленинизмге шуут халдаашкын, ССРЭ-ниң кайгамчык улуг чедиишкиннерин бичеледир, совет ниитилел болгаш күрүне тургузуун бактап бужартадыр, СЭКП-ниң политиказын база Совет Эвилелиниң Компартиязының дуржулгазын ажыглап турар өске-даа дыка хөй акы-дуңма партаяларның политиказын бактаар дээн оралдажышкын болурундан өске чүве эвес-тир.

Социалистиг хөгжүлдениң чаңгыс аай оруунга чогаадыкчы янзы-бүрү болур чорук болза ангы-ангы чурттарга тодаргай херек кырында бар байдалдар-биле, ол чурттарның национал болгаш өске-даа тускай онзагай чүүлдери-биле тодарадынары чугаажок. Эрте-даа бол, орай-даа бол, бүгү-ле улустар социализмче кирер апаар деп айытпышаан, янзы-бүрү күрүнелерниң национал янзы байдалын болгаш онзагай чорууң шыңгыы барымдаалары эргежок чугула деп В. И. Ленин демдеглеп турган. Ынчалза-даа оон-биле кады Ленин болза, ССРЭ-де социалистиг революцияның хөгжүлдезиниң дүрүм ёзулаар кол-кол чүүлдери болгаш демдектери түс черниң, национал тускай онзагай чүүлү болур эвес, а бүгү делегейге ужур-дузалыг болур деп айтып турган. «Октябрь революциязының оруу болза кижи ниитилелиниң хөгжүлдезиниң улуг оруунуң чогуур үе-чадазынга революцияның болгаш тургузуушкунунуң бүгү-нити хөйлүзүн көргүзүп турар. Ол—чүгле Совет Эвилелиниң пролетариадынга үндезин кол орук эвес, харын база тиилелгени чедип алырда бүгү чурттарның пролетарийлери олап чорууур ужурлуг нити үндезин кол орук болур» деп кыдат «Жэньминьжибао» солун шын демдеглээн.

Революсчу өөредигниң үндезиннерин шиңгээдип алырынче, болунуң организацияларының ажыл-чорудулгазын марксизм-ленинизмни хереглээриниң суурунга тургузарынче боттарының бүгү кежигүннерин коммунистиг болгаш ажылчын партиялар кыйгырып турарлар. Дайзынның чимзениишкининге корунгур болурунуң, ажылчын шимчээшкинниң чаңгыс эвин божаннадырынче азы кошкадырынче угланган делегей реакциязының кандыг-даа үүлгедиглерин үзе шаварының эргежок чугулазының дугайын ажылчын ангының болгаш бүгү ажылчы чоннарның херээ дээш демиселчилерге ол бүгү чүүлдер база катап сагындырып турар. Тайбының, социализмниң болгаш демократияның күштеринге удур үрегдезги ажыл-чорудулгазын империалистиг бөлүктер күштелдирип турар амгы үениң байдалдарында марксисчи партияларның чаңгыс эвин улам ыңай быжыгаары болгаш оларның дайынчы аргалыын бедидери тергиин чугула ужур-дузалыг болуп турар.

Чаңгыс эп — коммунистиг болгаш ажылчын партияларның аштырбазының үндезини, социализм дээш демиселге оларның чедиишкиннерин хандырарының бирги негелдези болур.

С. ОГУРЦОВ.

Суггарылганы организастаар

Кызыл хоорайның албан организация болгаш бүдүрүлге черлериниң коллективтериниң база чурттакчы чонунуң идепкейлиг киржилгези-биле хоорайның чаагайжыдылга тудуг конторазы хоорайны ногаанчылар талазы-биле сөөлгү каш чылдарда чамдык ажылды кылган. Ындыг болза-даа суггарылганы багай организастаанындан чыл-чылда-ла хөй үнүштер курган каар чоруктар бар.

Чаагайжыдылга тудуг конторазы, чамдык организациялар бо чылын суггарылганы дыка багай организастаан. Ленин, Кочетов, Красноармейская кудумчуларда эрги-даа, чаа-даа олуртуп тараан үнүштерни суггарбайн турар. Каа-Хем кудумчузунда бо чазын олурткан ыяштарны, олурткан соонда суггарбаан. Үлетпүр барааннарының № 1 магазининиң чанында хоорайның сад-сесерлиин бо чылын суггарып көрбээн. Кадык камгалал килдизи, башкы училищези суггарылга организаставаан. Ында чечек тарыыр черлер курган калган.

Комсомольская кудумчуну чаагайжыдыр кылыр дугайында хоорайның комсомолчулары эрткен чылдың чазынында эгелекчи саналы үндүргеш, Красноармейская кудумчузундан Кызыл партизаннар кудумчузунга чедир үнүштерни олуртуп тарааннар. Комсомолчулар боттарының сөзүн ээлевээннер, ВЛКСМ хоорай комитеди оларны организаставаан. Бо кудумчунуң тудуун хоорайның чаагайжыдылга тудуг конторазы чорудуп турар, а комсомолчулар эрткен чылгы сөзүн уттупканнар. Мында бо чазын элээн хөй ыяшты немей олурткан, оларны чаңгыс-даа катап суггарбаан. Бир эвес ВЛКСМ хоорай комитеди комсомолчуларның эгелекчи чоруун деткип, оларны организастаан болза, комсомолдуң адын калгалаан Комсомольская кудумчу хоорайда бир көрүштүг кудумчу болур ийик.

А. ХҮРЕҢ-ООЛ.

ЧЫЛГЫЧЫ

Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозунуң чылгычызы Данзырын дөрт чыл иштинде ажыл аъттары кадарган. Данзырының мал ажылынга дуржулгазын көргеш, колхоз баштаар чери эрткен чылын 250 баш аныяк чылгы хүлээдип берген. Оон чылгызы кыштан хүр менди ашкан. Бо кодан чылгыда 60 баш аныяк бе бар, оларның 34-тү кулуннаан, кулуннары менди алдынган.

Н. ТАМДЫН.

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң сессиязы

КОЛОМБО, июнь 10. (СЭТА-ның тускай корр.). Хоорайда эң улуг «Гранд ориент хотел» деп отельдиң бажыңында бөгүн Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң сессиязы ажыттынган. Эртенгиниң 11 шак чартык турда янзы-бүрү өңнерлиг чечектер-биле шимээн кайгамчык улуг залды төлээлер дола берген турган. Ында делегейниң бүгү диптериниң—Азияның, Африканың, Американың, Европаның, Австралияның төлээлекчилери. Ында ангы-ангы политиктиг болгаш шажынчы үзелдерниң кижилери, янзы-бүрү өңнүг кештиг кижилер, эң-не янзы-бүрү эртемнерниң төлээлекчилери, өртемденнер, артистер, чурукчулар, чогаалчылар, шажынчылыг албанныглар, башкылар, фермерлер, коммерсантылар, ажылчыннар чыылган. Ынчалзажок ол бүгү кижилерни тайбынче ниити изиг чүткүл, дайынны боттурбас болгаш чепсектиг чаа чөрүлдээлерниң тыптып келир чоруундан кижи төрелгетенни чайладыр деп быжыг шииткирлиг чорук каттыштырган. Сессияда олуржуп турарларның аразында аалчылар болгаш хайгааракчылар хөй. Амгы сессия делегей парлалгазының улуг сонуургалын база болдурган. Американың, Англияның, Кыдат Улус Республиканың, Совет Эвилелиниң, Индияның болгаш өске-даа хөй-хөй чурттарның хөй-хөй улуг солуннарының, радиозунуң болгаш телеграф агентилелдериниң корреспондентилери сессияны чырыдып турарлар.

Залда цейлон барабаннарының үннери, национал аялганың үннери чаңгыланып турар — Цейлонга чаңчыл ёзугаар эргим болгаш кузенчиг аалчыларга ынчаар байыр чедирер. Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Бюрозунуң дааскаңы ёзугаар Француз национал хуралдың депутады Д.Астье де Ла Вижери сессияны ажыттынган деп чарлаан.

Баштайгы хуралдың даргазынга сессияның белеткел комитединиң даргазы Цейлоннуң юстиция министри сенатор М. У. Х де Сильваны соңгуур деп саналды сессияның төлээлери динмиттиг адыш часкаашкыны-биле үткээн.

Цейлоннуң бүгү тайбың талалакчыларынга көргүскен улуг алдар дээш өөрүп четтиргенин төлээлерге илергейлевишаан, де Сильваның чугаалааны болза: «Ол чаагай алдарны бистиң чуртувустуң улузу Цейлоннуң чазааның болгаш улузунуң тайбынче шынчы күзел-чүткүлүнге база тайбынга ажыктыг оларның күжениишкиннеринге ёзулуг үнелеп көргүшкүн кылдыр бедик-биле үнелээр дээрзин силерге бүзүредип болур мен. Бо хуралдарны Коломбога эрттирер дугайында Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң шииткирин Цейлоннуң улузу бедик көдүрлүүшкүн-биле харылзаан. Бо сессия-биле холбаштыр тайбыңның цейлон Чөвүлелиниң калбарткан кампаниязын хөй-ниитиниң эң-не калбак бөлүктери деткээн чүве».

Де Сильваның оон ыңай онзалап демдеглээни болза: «Бо сессия Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Азияда чорудуп турар баштайгы сессиязы болганы-биле бо онза ужур-дузалыг. Ындыг-даа ырак эвесте эрткен үеде делегейниң улустар аразында харылзааларының болгаш дайынның айтырыгларын хөй-хөй кижилер Барыын чүктүң чүгле хөй эвес бөлүк күчүлүг чурттарынга хамааржыр айтырыглар кылдыр көрүп турганнар. Азияның, Африканың, Ортаакы Чөөн чүктүң болгаш Латин Американың чурттарының улустары кижи төрелгетенниң аажок хөй нуруузу болуп турда-ла оларның санал-оналын айтырбайн турган болгаш оларже кичээнгейни салбайн турган. Оларны болган чок-ла өске чурттарның экономиказын болгаш оон туржук шериг авантюразын деткиириңге кижи күжүнүң болгаш чиг-эттиң аяза-ла үнер дезу кылдыр көрүп турганнар.

Ынчалза-даа үе-шаг өскерилген болгаш соксаал чокка өскерлип турар. Дарлатырган кижи төрелгетен база дагын оттуп, сагыш-сеткили хайныгып келген. Ол чурттарның улустары колониализмниң кинчи-бектериниң хосталган азы ол кинчи-бектерден хосталышкынның чорудулгазында турар. Оларның санал-оналдарын болгаш эрге-ажыктарын моон ыңай херекке албастап болбас. Олар дээрге тайбыңны камгалаары дээш демисежип турар моральдыг болгаш материалдыг күчүлүг күш болуп турар. Бандунгтуң төөгүлүг конференциязы ол фактыны маргылдаа чок тодаргай болдурган. Европада болгаш Барыын чүкте тайбың дээш шынна сеткил-биле демисежип турар күштер Азияның, Африканың болгаш делегейниң өске-даа диптериниң чоокта чаа хосталган улустары оларның күчүлүг эвилелчизи болуп турар дээрзин ам билип турарлар».

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң амгы сессиязы чугула айтырыгларны көөр болгаш бирги ээлчегде, ядролуг чепсекти шенээрин хоругдаары дээш бүгү-делегей шимчээшкинниң оруктарын болгаш аргаларын айтыр ужурлуг дээрзин де Сильва онзалап демдеглээн. Бо угланышкынга кандыг-даа боттуг базымны Цейлоннуң чазаа-даа, бүгү чону-даа деткиириңге белен деп ол айыткан. «Бир эвес бүгү делегейниң чазактары боттарының күжениишкиннерин бо сессияда бүгү делегейниң улустарының күжениишкиннерин каттыштырып турары ышкаш ынчалдыр каттыштырып алыр болза, улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктары кошкатынган болгаш тайбың кожа-хелбээ турарынче орук тывылган турар ийик» деп де Сильва бодунуң чугаазының түңнелинде айыткан.

Коломбонуң даргазы В. А. Сугатхадаса Коломбонуң чурттакчыларының өмүнээзинден сессияның киржикчилеринге байыр чедирип чүве чугаалааш, Коломбонуң бүгү чурттакчылары боттарының политиктиг болгаш шажынчы үзелдеринден хамаарылга чокка тайбыңны камгалаарын күзеп турар дээрзин онзалап демдеглээн.

Делегейниң хөй-хөй көскү политиктиг болгаш хөй-ниити ажылдакчыларындан сессияның адынга хөй санныг чагаалар кирип турар.

Бодунуң кадыының байдалындан хамааржыштыр сессияга барып шыдавазан, Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң даргазы Фредерик Жолио-Кюри бо сессияның улуг ужур-дузалыын бодунуң чагаазынга онзалап демдеглээн. Дайынны болдурбазының херээнге тайбың талалакчыларының шимчээшкининиң киирген салышкынының кайгамчык улуг үнелиин айыткаш, Жолио-Кюри оон-биле кады ядролуг чепсекти эндере бүдүрүп турарының болгаш ядролуг чепсекти шенээрииниң үргүлчүлеп турар чоруунуң ужурундан кижи төрелгетенге улуг айыылдың барын база айыткан. Ол чазылдыгылышкыннарын хоругдаары дээш мурнакчы кижи төрелгетен шииткирлиг демисежир дээрзинге быжыг бүзүрелин ол илергейлээн. Ону миллион-миллион кижилер негеп турар деп ол онзалап демдеглээн.

Камбоджаның премьер-министри ызыгуур салгаан дужаалдыг Нородом Сианук, Кентерберийн дуганының тергиилекчизи Хьюлетт Джонсон, Мексиканың президентизи чораан, «Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш» делегейниң Ленин чи шаңналының лауреады генерал Ласаро Карденас, Индияның генерал-губернатору чораан Раджагопалачария, көскү эртемден доктор Альбер Швейцер сессияже байырлыг бижиктер чорудуп, оон ажылы чедиишкинниг болурун күзээннер. Маргылдаалыг айтырыгларны тайбың шииткирлеп таарыштырарының база атомнуг болгаш водородтуг чепсекти база ол айыылдыг чепсек-биле шенелделер кылырын дораан хоругдаарының эргежок чугулазын олар шупту изиг-биле деткип турарлар.

Оон соонда индий төлээлерниң баштыңы доктор Китчлу чүве чугаалааш, тайбың дээш демиселдиң чамдык чадаарының дугайын база чугаалаан. Хамаарылгалыг улустарны кулданышкынның кинчизиниң адаанга күш-биле тудар дээр колонияларлыг күрүнелерниң чүткүүн ол буруу шапкаш, ол чорук база-ла улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын күштелдирерингe чедирип турар болгаш делегейниң улуг чөрүлдээлериниң айыылдыг оваарларын тургузуп турар деп чүвени онзалап демдеглээн. Амгы үеде АКШ-тың чорудуп турары колониалдыг эжелелдиң политиказын Китчлу шүгүмчүлээн.

Күрүнелер болза улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын кошкадырынче чүткүүр ужурлуг деп Китчлу медеглээн. Кыдат-биле садыглажылышкында кызыгаарлаашкынны кошкадыр деп англи чазактың шииткиринде ону бурунгаар чогуур базым кылдыр байыр чедирээ чогуур деп айыткаш, Китчлунуң онзалап демдеглээни болза: «Кыдат Улус Республика Каттышкан Нациялар Организациязында бодунуң олудун ээлеп алыр дугайында улуг айтырыг ам-даа шиитпирлетиннээн артып турар-дыр. Делегейниң ол органиазынга 600 миллион кыдат улустуң үнүн моон ыңай казып болбас».

Атомнуг болгаш водородтуг чепсекти хоругдаары база шенелделерниң термоядролуг чазылдырыгларын соксадыры дээш тайбыңның япон талалакчыларының демиселиниң дугайын чугаалаан япон төлээ профессор Каору Ясуинуң саналын сессияның киржикчилери улуг кичээнгей-биле дыңнааннар.

Сессия ажылын үргүлчүлеп турар.

Суэц каналды ажыглавазының политиказындан Францияның ойталаанының дугайында „Аш-Шааб" солуннуң дыңнадыы

КАИР. (СЭТА). «Аш-Шааб» солуннуң дыңнадыын ёзугаар алырга, Суэц каналды ажыглавазының политиказындан ойталаар болгаш ол чугула суг оруулап чоруурун француз судноларга чөпшээрээр деп француз чазак шииткирлээн.

Хостуг хүлээп турар акша-биле чогуур каайлыны төлевишаан, Суэц каналды ажыглаарын француз судноларга чөпшээрээрин Каирде швейцар элчин черин дамчыштыр француз эрге-чагыргалар чоокта чаа египет чазактан диле кылган деп ол солун бижип турар.

Индияда англи эжелелдиң тураскаалдарын узуткап турары

ДЕЛИ. (СЭТА). Июньнуң 7-же дүне индий найысылалдың парктарының бирээзинге англи генерал Никольсонга тураскаалды үреп каавыткан, ол генерал 1857 чылдагы индий национал тура-халыышкынны базарынга идепкейлиг киришкен.

База бир когарал...

ПАРИЖ. (СЭТА). Франс Пресс агентилелиниң Сайгондан дыңнадыын ёзугаар алырга, шериг «дузаламчызы» көргүзер талазы-биле америк миссияның ажылдакчызы майор Дэвид Филлипиниң чолаачылап чораны автомашинаның кулумчаа таварышканы сес харлыг вьетнам уруг июньнуң 7-де Сайгонга өлүп калган.

АКШ-тың чонунуң саны

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). АКШ-тың чизе бүрткел бюрозунуң дыңнадыындан алырга, Каттышкан Штаттарның чурттакчы чонунуң саны 171 миллион кижи болуп турар.

Окинаваны эжелээрин уламчылаарын АКШ бодап турар

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Японияның премьер-министри Кисиниң АКШ-биле ам чорудар деп турар чугаалажылышкынын холбаштыр, «алдарлыг бөлүктерге» чылдак тыртып алгаш, Юнайтед Пресс агентилели болза президент Эйзенхауэр «Окинаваны болгаш Рюкюнуң өске-даа ортулуктарын эргелээр талазы-биле Японияга эрге тыпсыр деп бодавайн турар» дээрзин дыңнаткан.

Ол бөлүктерниң медеглеп турарындан алырга, «стратегтиг ортулуктарның ол илчирбезинге долу эргезин болуунуң холунга хевээр артырар дугайында бодалын АКШ өскертпээн» дээрзин Эйзенхауэр-биле болгаш өске-даа америк албан кижилери-биле чугаалажылышкыннарның чорудулгазында Японияның премьер-министри бүзүрээр апаар деп ол агентилел дыңнадып турар.

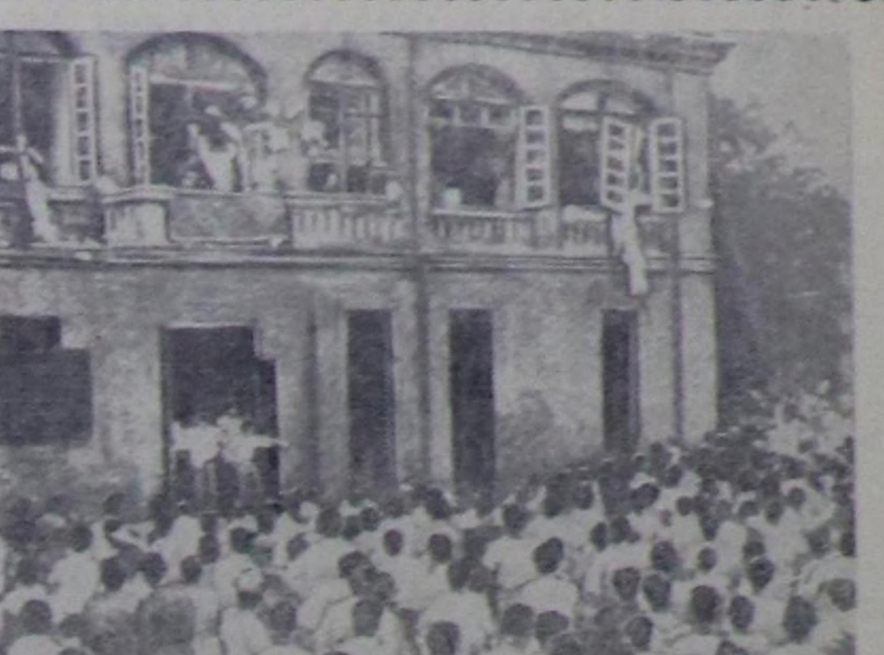

Тайбэй. АКШ-тың элчин бажыңының чанында американнарга удур массалыг чыскаал. Элчин чериниң бажыңы чыскаалдың киржикчилеринге үрегдетирген.
Чурукту Синьхуа агентилелинден фототелеграф-биле алган.

Англияда кеш-сөөк ылгаарының фактылары

ЛОНДОН. (СЭТА). Англияда кеш-сөөк ылгаар чүүл чок деп меге-нүгүлдерни англи буржуаз пропаганда күштүг-биле нептередип турар.

Ынчалза-даа барымдаалар ындыг эвес болуп турар. Нигерия, Ямайка, Кения ышкаш ындыг колониалдыг чурттардан хөй санныг негрлер сөөлгү чылдарда Англияда чеде бергеннер. Парлалганың хөй санныг херечилелдеринден алырга, ажыл чектүң харазы-биле олар Англияже чөрүй барганнар. Тускай медээлерни ёзугаар алырга, Англияда чүгле Вест-Индиядан келген 60 муң хире негрлер амгы үеде бар болуп турар. Ол негрлерниң улуг хөй нуруузу улуг үлетпүр хоорайларында чурттай берген.

Англияның эң улуг үлетпүр төптериниң бирээзи Бирмингамда негрлерниң байдалының дугайын чогаалчы Джон Даррагтың «Кеш өңү болгаш сеткил» деп аттыг, Англияга парлап үндүрген брошюразында чугаалап турар. Бажың ээлери оларга ыңай казанактар бергеш, оон холежиинге үш катап аар эртекти (чүгле орун дээш негр кижи неделяда үш фунт стерлингти төлеп турары ховар эвес) ап турарының дугайын херечилеп турар, хөй санныг барымдааларны, ажыл тып алырын бергелериниң дугайын, негрлерни кулу көрүп турарының дугайын болгаш өске-даа чүүлдерни автор көргүзүп турар.

Бирмингамда негрлерниң байдалының дугайын брошюраның авторунуң чорудканы 1000 ак кижилерни болгаш 1000 негрлерни айтырып көргени тодаргайы-биле херечилеп турар. «Бирмингамда кеш-сөөк ылгаар чүүл бар кылдыр санап турар силер бе?» деп айтырыгга, айтырыг салган ак кижилерниң 738-зи бар деп харылаан. «Бирмингамда кара кештиг ажылчыннар ак кештиг ажылчыннар-биле дөмей аргаларлыг болуп турар кылдыр санаар силер бе?» деп айтырыгга, айтырганнарның 866-зы чок деп харылаан.

Айтырыг салган 1000 негрлерниң иштинден «Кеш-сөөк ылгаар чүүл бар деп бодаар силер бе?» деп айтырыгга 854 кижи бар деп харылаан.

Англияда кеш-сөөк ылгаар чорукту хоойлу ёзугаар хоругдаарынче англи чазакты брошюраның автору кыйгырып турар.

Иорданияның элчинин Египеттен үндүр шөлүүр дугайында египет чазактың шиитпири

КАИР. (СЭТА). Египеттиң шериг аттажезиин болгаш чиңгине консулун Иорданиядан барымдаа чокка шөлүп үндүргениниң холбаштыр египет чазак медеглел үндүрген, ында чугаалап турары: «Иордан чазак дүжүметтери болза египет дипломаттарга удур сүлчээлер кылып турар болгаш ийи чурттарның аразында харылзааларны баксырадыры-биле ол бурууздылгаларны иордан чазак чылдак кылдыр ажыглаар дээш ол дипломаттарга удур меге-нүгүлдүг буруудадылышкыннарны харын-даа өскүдүп турар.

Моон ужурунда, Каирде иордан элчинниң доп-дораан чээрби дөрт шактарның иштинде кыйгыртып аппарын деп бодунуң негелдезин иордан чазакка египет чазак дыңнатпас арга чок болуп турар».

Делегей байдалының допчулалы

«Коламбиа» деп америк телевизор компаниязының корреспондентилери-биле Н. С. Хрущевтуң беседазы делегей парлалгазында «өске бүгү-ле дыңнадыгларны аткаар кызыпкан» деп Нью-Йоркутуң «Верайэти» журналы биживишаан, чигзиниг чок фактыны айыткан. Ол беседа туруп көрбээн калбак үнелээшкиннерни болдурган болгаш улустар аразының эң-не чугула айтырыгларынче база оларны шиитпирлээри-биле Совет Эвилелиниң саналдап турары практиктиг хемчеглерже делегейниң хөй-ниитизиниң кичээнгейин хаара туткан.

Даштыкы парлалга беседаны тайылбырлап айытпышаан, ында киирген тус-тус чүүлдерге хамааржыштыр онзалап демдеглээшкиннерни кылып турарлар. Н. С. Хрущевтуң беседазында илергейлетингенкол чүүл болза «тайбыңны күзээшкин, үлетпүрнүң, күш-ажылдың болгаш идеяларның талазынга капитализмниң болгаш коммунизмниң аразынга чарыш, а ол ышкаш культураның талазынга солчуушкунну калбартыры болур» деп «Вашингтон пост» солун санап турар. «Чөөн болгаш Барыын чүктерден, Төп Европадан шериглерни хаарытда үндүрериниң идеязын Хрущевтуң өөлек көргени дипломаттыг бөлүктерниң кичээнгейиниң төвүнде турар» деп «Нью-Йорк пост» солун санап турар. Н. С. Хрущев бодунуң «беседазынга Совет Эвилелиниң садыглажыр дээш күзелинге ынаныштыг кылып» турар дээрзинче ол-ла солун кичээнгейни угландырган. Совет Эвилелиниң болгаш АКШ-тың аразынга тайбың чарыштың болгаш кады ажылдажылганың болдунар аргалыының база эргежок чугулазының дугайында медеглелдер американнарның сагыш-сеткилин онза хайныктырган деп өске америк солуннар бижип турар.

Бир эвес бистиң чуртувуска болгаш бүгү социалистиг лагерьге хамааржыштыр америк пропаганданың хөй чылдарның дургузунда хүн келген туҳум-на кандыгожаннешкек хоп-нүгүлдү нептередип турарын барымдаалап көөр болза, америк телевизорлар көрүкчүлериниң болгаш радио дыңнакчыларының мурнунга Н. С. Хрущевтуң чугаазының ужур-дузазы онза билдингир апаар. Ол чугаа хөй-хөй ак-сеткилдиг американнарга карактарны ажыдып берген. «Аажок хөй американнарның бажыннарында телевизорлар экраннарынга совет удуртукчунуң көстүп келгенинин» ол фактызының улуг ужур-дузалыын демдеглээн Англияның «Ньюс кроникл» солуну ынчангаш шынныг болуп турар.

Н. С. Хрущевтуң беседазын бүгү-ле социалистиг чурттарга изиг чүүлдүгзүнүүшкүн-биле үткээн. «Совет Эвилели ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразынга харылзааларны база тайбың чарышты таарыштырарын күзеп турар» деп Кыдаттың «Женьминьжибао» солуну беседаны ынчаар тайылбырлаан. Н. С. Хрущев, «чүгле тайбыңны хевээр артырар дээр шииткирлиг тура-соруктуг онзалап демдеглээн эвес, харын дайынның кыжаныышкынын чайладырының тодаргай аргаларын база айыткан» деп Польшаның «Жолнеж вольность» солуну демдеглээн. Чехословакияның «Руде право» солунунуң онзалап демдеглээни болза: «Дугуржулганы чедип алыр, тайбыңны хандырар деп чаагай тура-соруктуг Совет Эвилели база дагын илергейлээн. Ам ээлчег өске талада, АКШ-тың чазаанда».

Тайбынче болгаш улустар аразынга үре-түңнелдиг кады ажылдажылгаже Совет Эвилелиниң күзел-чүткүлү Н. С. Хрущевтуң бүгү беседазын дамчыштыр онза тодаргай көстүп турар деп бүгү чурттарның демократтыг парлалгазы айтып турар. «Юманите» солунга Пьер Куртад түр үениң бодалдары-биле болдунган түр байдалдың политиказының дугайында эвес, харын «принципиалдыг политиканың» дугайында—ССРЭ-ниң чарлааны, чорудуп келгени база «бодунуң тооглузунуң эң-не берге үелеринде-даа, ам ол делегейниң үлетпүрлүг ийиги күрүнези болуп турар үеде-даа чорудуп турары «тайбың кожа-хелбээ турарының дугайында чугаа чоруп турар» деп түңнелди кылган. «Атомнуг чепсекти шингээдип турары-даа, фашизмни ашкан тиилелгени чедип алгаш, Совет Эвилелиниң чаалап алган ат-алдары-даа, экономика болгаш политика талазы-биле улуржаныышкак системаларлыг күрүнелерниң тайбың чурттап болгаш садыглажып бодурунуң база болур-даа ужурлуунуң кол принцивинден ойталаарынче ону албадаваан» деп П. Куртад бижээн.

АКШ-та болгаш барыын талакы өске-даа чурттарда улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын кошкадырынга сонуурган чок ындыг бөлүктерге Н. С. Хрущевтуң беседазының калбак нептеренгей чоруу улуг дүвүрээзинни болдурган. АКШ-тың күрүне департаментизиниң төлээлекчилери СЭКП ТК-ның Бирги секретарының медеглелдеринде «чаа чүү-даа чүве чок» деп хөй-ниитини бүзүредирин кызыдып, оон сөстериниң шынныын чигзиништигге тургузарын болгаш оон-даа өскелерни кылырын оралдашкан. Н. С. Хрущевтан айтырыг салып, чугаа ап, инициатива үндүрген дээш «Коламбиа» деп радиотелевизор компаниязын чамдык бедик албан дужаалдыг ажылдакчылар чемелеп турарлар. Ынчаарга америк албан бөлүктериниң кижилериниң кылыктыг ажынчак чоруу оларның туружунуң чүгле кошкаан, Н. С. Хрущевтуң бодуун, билдингир болгаш бүзүрелдиг сөстеринге оларның удурланыштыр тургузуп дег кандыг-бир үндезилелдиг барымдааларының оларда чогун тодаргай көргүскен. Ынчангаш ол чорук барыын талакы чурттарның парлалгазынга өскет чок эртпээн деп чүвени чугаалаар херек. Чижээлээрге, Францияның «Монд» солуну мынча деп бижээн: «Каттышкан Штаттарның албан бөлүктериниң кижилери чугаада чаа чүве чок деп айытпышаан, ээлепенигени чиктиглзиништиг илергейлеп турда, ол тооглулуг чугааны хайгаарап турган, телевизорларның миллион-миллион көрүкчүлери бир янзы бодап турары чадап чок».

Чүвениң алыс ужуру харын ындыг болуп турар деп америк парлалга база бадыткап турар. Ол дээрге «телевизорнуң эки дамчыдылгазы, эки политика болган, ынчангаш ол чедиишкинниг болган» деп чүвени миниип көрээлинер деп «Нью-Йорк пост» солуннуң хайгааракчызы М. Лернер бижээн. Улустар аразының харылзааларынга Н. С. Хрущевтуң беседазы ыракшыы салдарлыг болур деп хайгааракчы баш бурунгаар чугаалап турар.

Ынчангаш совет политиканың кол принциптериниң эш Хрущевтуң беседазында киирген бодуун болгаш билдингир тайылбыры АКШ-тың чагырыкчы бөлүктериниң дембээрээшкинде киирген деп чүвениң фактылар көргүзүп турар. Ол чорук дыка улуг хемчээлдииниде сөөлгү үеде америк даштыкы политиканың таварзы бергени берге байдал-биле холбаштыр болдунган. Тайваньда америк эжелекчилерге удур тура-халыышкыннар болгаш Латин Американың чамдык чурттарында хөлзээшкиннер, барыын талакы хөй-хөй күрүнелерниң америк албадалга чагыртпас дээр күзелиниң күштелиишкини чергелиг ындыг болуушкуннарның дугайын сагындырарга-ла четчир. АКШ-тың удур хөделиишкиннеринге чөрүштүр, Кыдат Улус Республика-биле садыглажылышкында кызыгаарлаашкыннарны кошкадыр деп Англияның чаңгыс талалыг шиитпири ындыг күзел чок чоруктуң тодаргай илерээшкини болуп турар. Ол шиитпир болза КУР-га хамааржыштыр Барыын Европаның өске-даа чурттары боттарының политиказын эде көөрүнге идиг болган. Күрүне департаментизиниң чорудуп турары боттуг эвес угланышкынны шүгүмчүлээр чорук Каттышкан Штаттарның бодунда база көскү күштелип турар. «Бистер дээрге чүгле бурап дүжүүшкүнге чедирип болур кеди чок байдалда турар-дыр бис» деп көскү америк солун ээзи Джон Коулз чоокта чаа медеглээн. Чепсегленишкиннерни дүжүрер талазы-биле барыын талакы күрүнелерге АКШ-тың чазааның төгээн туружу база улуг шүгүмчүлелге таваржып турар. КНО-нуң чепсегленишкиннерни дүжүрер талазы-биле Белеткел комитединге амгы лондон чугаалажылышкыннарын кичээнгейлиг хайгаарап турар делегейниң хөй-ниитизи практиктиг дугуржулганы чедип алырынга үргүлчү шаптыктап турары дээш барыын талакы күрүнелерниң төлээлекчилерин болгаш чок-ла шүгүмчүлеп турар. «Германияны каттыштырар дугайында айтырыгның талазы-биле дугуржулганың чогу чогунна харын аңаа чепсектерни кызыгаарлаар болгаш атомнуг чепсекти хоругдаар дугайында дугуржулганы кылырынга немелде чылдагаан болуп турар. Германияның чарлышкынының ажып эртиниээни база делегейниң кырынга диргелип келген айыылдың күштелиишкининиң фактызы чепсегленишкиннерни дүжүрер дугайында дугуржулганы уламдыктырарынга чылдак болбайн, харын ол дугуржулганы эң-не дүрген чедип алырынга үндезин болур ужурлуг» деп Италияның салдарлыг «Стампа» солуну чоокта чаа айтып турган.

Бодунуң чуртунуң даштыкы политиказынга хамааржыштыр өзүп турар шүгүмчүлелге харылзавышаан, америк буржуаз парлалганың чамдык кезии АКШ-тың даштыкы политиктиг угланышкынының боттуг эде көөрү айыттынып турар дээр аниныг бодалды тургузарын оралдажып турар. «Советтиг Россия-биле болгаш Кызыл Кыдат-биле кожа-хелбээ турарынче арганы АКШ кандыг-бир хемчээлге эгелээр ужурлуг дээр бодал чазак бөлүктеринде өзүп турар» деп «Ньюсуик» журнал чоокта чаа бадыткап турган.

Ынчалза-даа америк буржуаз хайгааракчыларының ындыг янзылыг баш бурунгаар чугаалаашкыннарын фактылар амдызында бадыткавайн турар. АКШ-тың камгалал министриниң оралакчызы Куорле чепсегленишкиннерни эндере бүдүрерин үргүлчүлээр деп сенаттың адак-комиссиязынга база дагын кыйгырыг салып, июнь 5-те чүве чугаалаан турган. ССРЭ-ге болгаш улус демократиязының чурттарынга удурланган хоралакчы-шимовчу ажыл-чорудулганы калбартып хүлээлгелиг президентиге чагырткан чаа, күрүне эргелелин тургузарын көрүп турар сенатор Дугластың хоойлузунуң телевизилелин сенатка көөр кылдыр киирип блан болуп турар.

Ол бүгү болза ам улуг кризисте таваржы берген «сооқ дайын-биле» горуттунген политикадан АКШ-тың салдарлыг бөлүктериниң чарлыр хөөн чогунун дугайын чугаалап турар.

Дүшкүүрлүг чоруктарны кошкадырының тодаргай программазын саналдаан Н. С. Хрущевтуң беседазынга хамаарыштыр делегейде чүүлдүгзүнүүшкүннүң албекиил үнелеп көргүшкүннери тайбың кожа-хелбээ турарының идеялары бүгү чурттарда хөй санныг талалакчыларлыын бадыткап турар. Оларның саны болза боттарының харылзааларын кайы-кайызын хүндүлээриниң, деп эргениң болгаш холгаарлашпастың сууруунга тургузуп турар ангы-ангы ниитилел системаларлыг чурттарның үре-түңнелдиг кады ажылдажылгазының тодаргай чижектериниң көвүдээниниң хире черге-биле өзүп турар. Ындыг харылзааларның чижээ ССРЭ-ниң болгаш Финляндияның аразында чаагай кожа-хелбээ чорук болгаш найырал болуп турар. Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң Финляндияда чорууп турарының амгы хүннеринде совет-финлянд харылзаалар тайбың кожа-хелбээ турарының принциптериниң тиилелгезиниң ындыг чырыткыланчак көргүзүү болу берген, ол чорук хөй-хөй даштыкы солуннарның демдеглеп турары-биле алырга, тайбың болгаш кады ажылдажып чурттаарынга күзелдиг бүгү чурттарга үлегер чижек болур.

И. ЛАНИЦКИЙ.

Редактор Н. С. ШОЙГУ.

Облтипографияның администрациязы, партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларны парлакчы, мурнакчы бүдүрүлгечи Павел Григорьевич МАРЬЯСОВТУҢ 1957 чылдың июнь 10-да элекке мөчээн дугайын качыыдал-биле дыңнатпышаан, оон төрелдеринге кажыыдалды илередип тур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация килдизиниң — 3—88, харыысалгалыг секретарының, культура болгаш амыдырал килдизиниң 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, кодээ ажыл-агый килдистериниң 3—68, чагаа килдизиниң база бухгалтерияның 3—65.

ТС-00195.

Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылдан үндезилеттинген.

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1957 ИЮНЬ 15 СУББОТА № 118 (3830)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮҮНГҮ СОЛУНДА:

ВЦСПС-тиң VI пленуму (1 арын).

СЭКП-ниң Амурда-Комсомольск хоорокомунуң секретары эш И. Я. Афоничкинге Амурда-Комсомольск хооркүүскомунуң даргазы эш Л. Н. Слободскойга ВЛКСМ-ниң Амурда-Комсомольск хоорокомунуң секретары эш В. В. Бабичиге (1 арын).

Тыва автономнуг областың бүгү херээженнеринге херээженнерниң бирги бүгү-тыва хуралының кыйгырыы (1 арын).

Н. А. Булганинниң болгаш Н. С. Хрущевтуң Финляндияга чоруп турганы (1 арын).

40 чыл мурнунда (2 арын).

М. Севен.—Алган хүлээлгени ыяавыла күүседир дээш (2 арын).

ОБЛАСТЫҢ КОЛХОЗТАРЫНДА (2 арын).

Херээженнерниң бүгү-тыва бирги хуралы (3 арын).

«Дейли экспресс» солуну капитан Д. Креббтиң дугайында (4 арын).

КИНО: С. Салчак.—«Екатерина Воронина» (4 арын).

Д. Арапчаа.—Национал шии театрының артистери кедээде (4 арын).

КҮРҮНЕГЕ ХӨЙ ЭЪТТИ, СҮТТҮ БОЛГАШ ДҮКТҮ БЭЭР

Чоннуң кижи бүрүзүнге онаалтыр эът, сүт болгаш саржаг бүдүрер талазы-биле Американың Каттышкан Штаттарын эң чоокку чылдарда четкеш ажар дугайында СЭКП ТК болгаш Совет чазак бүгү совет улустуң, эң ылаңгыя кодээ ажыл-агый ажылдакчыларының мурнунга эң чугула сорулганы салган. Ол кайгамчык улуг болгаш чаагай сорулганы кыска хуусаада боттандырарынче бүгү чурт хайныгып үнген.

Мал ажылының продуктулуун көвүдедир—эът, сүт болгаш дүк бүдүрерин эң чоокку чылдарда дыка бедидер дугайында бүгү совет улус-биле бир демей бистиң областың ажылчы чоннары боттарының бар аргаларын болгаш келир үелерги перспективаларын санап, чаа-чаа хүлээлгелерни ап турарлар. Областың бүгү колхоз, совхозтары мурнунда хүлээп алдынган 5 чыл планын эде көрүп, колхозчуларның болгаш совхоз ажылдакчыларының эгелекчи саналдарынга үндезилээш, чогуур немелделерни киирген.

Хамык ужур хүлээлгелерни алгаш ону чүгле саазынга бижип каарында эвес, алган хүлээлгелерни амыдыралга боттандырары болур. Кандыг-бир хуралдың иштинден аажок чаагай хүлээлгелер алыр, ук хүлээлгезин хурал доостуруп-биле кадыла уттуптар, бисте ындыг ажылдакчылар кайы хөй. Ажыл-агыйның кандыг-даа участогунда ажылдап турары ылгал чокка, ол кандыг-ла хүлээлге алган болур, ону ыяавыла күүседир ындыг ажылдакчыларны кижилидер, а бир эвес олар алган хүлээлгезин күүсетпес ындыг кижилерге чогуур харысалганы хүлээдир айтырыгны моон соңгаар чурумчударын СЭКП ТК сүмелеп турар.

Кодээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрер, ону чогуур өй-шаанда күрүнеге дужаар болгаш садарының ажылы бистиң алган хүлээлгелеривиске ырак-та дүүшпейн турарын айтыры эргежок чугула.

Бай-Тайга, Тес-Хем, Сүт-Хөл, Чаа-Хөл, болгаш Чөөн-Хемчик районнар бирги чартык чылда күрүнеге сүт дужаарының планын ырак-та күүсетпээн. Бай-Тайга районнуң колхозтары чартык чылда сагдынган бүгү сүдүнүң 9 хуузун күрүнеге дужааган ийикпе, чартык чылдың планын чүгле 13,9 хуу күүсеткен. Тес-Хем районнуң колхозтары чартык чылда ниитизи-биле 127,5 тонна сүт саап алган болза оон чүгле 16,1 тоннаны күрүнеге киирген болуп турар. Бо чорук СЭКП райкомнарының болгаш райкүүскомнарының талазындан сүттү планныг чарыгдаар дугайында хыналда тургуспааны-биле тайылбырлаттынар.

Бистиң областың күрүнеге берип турар кол продукциязының бирээзи хөй дүгү болур. Ам областың бүгү колхозтарында болгаш совхозтарында хөй кыргылдазы кидин-не чоруп турар, ынчаарга дүктү чогуур өйүнде чидириг чок ажаап алыр болгаш күрүнеге дужаарының ажылы дыка хөй колхозтарда организас чок байдалдыг эгелээн. Чижээ, Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозу хөй кыргылдазын чүгле кадарчыларның херээ кылдыр санап турар, ында Оскурбай, Седип, Сандып болгаш өскелер-даа хойларын чүгле боттары кыргаан күш четикпейн турарлар. Кыргылда агрегаттары үрелир, ортта ажылдавас тавырыгалар Бай-Тайга, Сүт-Хөл, Тес-Хем болгаш өске-даа районнарда бар.

Хөй кыргылдазында четпестерни чайладыр, кыргытынган дүктү күрүнеге дораан киирер болгаш белеткел органнарының талазындан ону чогуур өй-шаанда хүлээп алырының айтырыын чөп организастаары бо хүннерде эң чугула сорулга болур.

Күрүнеге эът дужаалгазының болгаш садып алыышкынының ажылы областың барык-ла бүгү районнарында ковчуг оожум тениилиг эгелеп турар. Өвүр, Барыын-Хемчик, Эрзин болгаш Чаа-Хөл районнары сөөлгү хүннерге чедир эът дужаалгазын эгелевээн. Ынчаарга эът бүдүрүлгезин көвүдедиринге кол чүүл болур хаванны өстүрер, шагның бүгү үелеринде ону семиртир азырап, күрүнеге киирер ажылды ол районнарда ам-даа чугулага көрбейн турар.

Партия райкомнарының, райкүүскомнарының, колхоз баштаар черлериниң болгаш кодээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң сорулгазы болза эът бүдүрүлгезин көвүдедир төлээде малдың чайгы семиртилгезин организастыг чорудар, ылаңгыя бирги чартык чылдың планын июль 1-ниң бетинде күүседир төлээде күрүнеге дужаар малдарны андыгаштан тускайлап үзеш тайга оъдарларынче үндүрер ужурлуг.

Чылдың түңнел отчёдун мурнунда чылдарда октябрь 1-де үндүрүп турган болза, ам чыл төнчүзүнде үндүрер кылдыр өскерилген. Чамдык ажыл-агый удуртукчулары эрткен чылдарда мал өстүрериниң күрүне планын «күүседир» сорулга-биле күрүнеге эът дужаалгазын аргалыг-ла болза октябрь 1-ге чедир соңгаарладырын оралдажып турганнар. Ындыг «кажар» арга күрүнеге-даа, ол ажыл-агыйга-даа ажык чок дээрзи тодаргай. Сорулга чүл дээрге чыл отчедун үнериниң мурнунда күрүне-биле үзе санашкан турар болгаш ажыл-агый болуунуң ниитики херегледеринге чарыгдалын үндүрген турар. Чыл отчедунда турар мал болза, келир чылдың планын күүседиринге бүрүн шилчээн турар. Ынчангаш колхоз баштаар черлери болгаш совхоз директорлары андыгаштан болдунар аргаларны хереглеп турган, мал өстүрериниң күрүне планын күүсетпишаан, күрүне-биле хуусаа бетинде үзе санажырының бүгү хемчеглерин алыр хүлээлгелиг.

Октябрьның төөгүлүг 40 чыл байырлалынга чедир күрүне мурнунга бүгү хүлээлгелерни долдур болгаш ажыр күүседири—оон иштинде малдың продуктуларын күрүнеге дужаарын болгаш садарын чугаа чокка күүседири, кодээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилериниң мурнунда эң хүндүлүг хүлээлге болур.

Партия, совет, комсомол болгаш кодээ ажыл-агыйның органнары мал ажылының продуктулуун көвүдедири дээш демисешпишаан, ол продуктуларны күрүнеге дужаарының болгаш садарының планнарын күүседиринге бүгү күштерни болгаш аргаларны мобилизастаар ужурлуг.

СЭКП-ниң Амурда-Комсомольск хоорокомунуң секретары эш И. Я. АФОНИЧКИНГЕ Амурда-Комсомольск хооркүүскомунуң даргазы эш Л. Н. СЛОБОДСКОЙГА ВЛКСМ-ниң Амурда-Комсомольск хоорокомунуң секретары эш В. В. БАБИЧИГЕ

СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели Амурда-Комсомольск хоорайның эр, херээжен ажылчыннарынга, инженер-техниктиг ажылдакчыларынга, албан-хаакчыларынга болгаш бүгү ажылчы чоннарынга алдарлыг үени—хоорайның үндезилеттингенинден бээр 25 чыл болганының холбаштыр изиг байырны чедирип тур.

1932 чылда Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың кыйгырыы-биле бистиң чуртувустуң комсомолчулары болгаш аныяктары тайга-сынның, өрүк-харылзаа чоктуң, үлетпүрлүг болгаш культурлуг төптерден ырактың берге байдалдарын турган үеде чалыы назынның хоорайын—Амурда-Комсомольскини үндезилээннер.

Эрткен 25 чылдарның дургузунда Амурда-Комсомольск хоорай Ыраккы Чөөн чүктүң үлетпүрлүг болгаш культурлуг улуг төвү боол өскен. Амгы үениң техниказы-биле чепсегленген хоорайның үлетпүр бүдүрүлгелери бистиң чуртувустуң улус ажыл-агыйынга чугула болгаш херектиг хөй продукцияны берип турар. Хоорайда дээди болгаш ортумак өөредилге черлери, театрлар, клубтар, библиотекалар ажыттынган.

Комсомольск хоорайның үндезилекчилериниң алдарлыг күш-ажылы совет улустуң патриотчу чоруунун шылгарангай үлегер чижээ боол, социализм тургузуушкунунуң төөгүзүнге база бир чайыннанчак чүүл боол кирер.

СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели Комсомольск хоорайның эр, херээжен ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары, албан-хаакчылары болгаш бүгү ажылчы чоннары хоорайның үлетпүрлүг болгаш культурлуг тургузуушкунун улам ыңай хөгжүдери дээш, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң шиитпирлерин күүседири дээш моон соңгаар-даа эрес-маадырлыг демисежирлер деп бүзүредин илергейлеп тур.

СЭКП ТК-ның Бирги секретары
Н. ХРУЩЕВ.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы
Н. БУЛГАНИН.

Тыва автономнуг областың бүгү херээженнеринге херээженнерниң бирги бүгү-тыва хуралының КЫЙГЫРЫЫ

Коммунистиг тургузуушкунуң СЭКП XX съездизинден салган сорулгаларын боттандырбышаан, бүгү совет улус Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чылын бүгү улустуң байырлаарынга канчаар-даа аажок улуг көдүрлүүшкүн-биле белеткенип турар бистиң Төрээн чуртувуска алдарлыг хүннерде бистер, делегаттар, херээженнерниң бирги бүгү-тыва хуралынга чыылдывыс.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың хүн бүрүде сагыш салыышкыны, улуг орус улустуң акы-дуңма дузаламчызы чүс-чүс чылдарда хожудангай чоруун кезээде узуткаар, экономиканың болгаш культураның хөгжүлдезинге улуг чедишкиннерни чедип алыр арганы тыва улуска берген.

Совет эрге-чагырганың чылдарында областа чурт үлетпүрү тургустунган, эвилелге ужур-дузалыг бүдүрүлгелерни тудуп турар. Областың бүдүрүлгелеринде ажылдап турар ажылчын, албан-хаакчыларының ниити саныңың 39,2 хуузу херээженнер. Дааранып комбинаттың бригадири Худорожкованың, тудуг трестизиниң штукатурлар бригадири Козловананың, Бай-Хаак райүлетпүр комбинадының мастери Чупинаның аттары бүгү областа билдингир.

Мурнунда суурлуң амыдыралдың демдээ безин чок турган черлерде чаагайжыды туттунган колхозчу суурлар өзүп үнүп турар. Арат ажыл-агыйлыг чораанның 98,3 хуузу колхозтарда каттышкан. Кодээ ажыл-агыйда муң-муң херээженнер ажылдап турар. Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң саанчызы У. Садакова, Улуг-Хем районнуң «Партияның XIX съездизи» колхозунуң кадарчызы Доңге Оолдук, «Элегес» совхозтуң хаван ажаакчызы М. Санкина, Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозунуң ногаа бригадири Алаш болгаш өскелер-даа ышкаш ындыг алдарлыг кижилерге областың ажылчы чоннары чоргаарланып турар.

Улус өөредилгезинде, кадык камгалалында болгаш культура тургузуушкунунда херээженнер улуг черни ээлеп турар. Областың 150 школаларында 1730 херээжен башкылар ажылдап турар, оларның иштинде 528 кижи үндезин национал-дыглар. Эмчилерниң болгаш эмчи сестраларының 91,9 хуузу херээженнер. Областың чонунуң аразында улуг авторитеттиг болуп турар кайгамчык ажыл-ишчилер херээжен башкыларның, эмнелге ажылдакчыларының аразында бар, ол болза РСФСР-ниң алдарлыг башкызы Дукежек, РСФСР-ниң алдарлыг эмчизи Ковицкая, область Совединиң депутады Маркова болгаш оон-даа өскелер хөй.

Бистиң чуртувуста херээженнер сагыш салыышкыны-биле болгаш кичээнгейлиг хүрээлеткен. Оларның күш-ажылының болгаш амыдыралының байдалдары чыл келген тудум-на экижип турар. Херээженнерниң саатанганының болгаш божаанының талазы-биле шөлээниң үргүлчүлели, хөй уруглардыг болгаш ботнелерге акша дузаламчылары улгаткан, школаларның, интернаттарның, школадан дашкаар албан черлериниң, уруглар консультацияларының, яслилериниң болгаш садтарының четкизи калбарып турар. Хөй уруглардыг иелерге «Маадыр ие» деп хүндүлүг атты тыпсып турар. Оларны орденнер-биле болгаш медальдар-биле шаңнап турар.

Алдыгы беш чылдың аажок улуг сорулгаларын күүседир дээш демиселге улам улуг күженишкиннерлиг ажылдаарын, ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң бүгү адырларынга херээженнерниң идепкейлиг киржилгезин Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың бо бүгү улуг сагыш салыышкыны бистерден негеп турар.

Херээженнер ажылдап турар үлетпүр бүдүрүлгелериниң чамдыызы ам-даа бүдүрүлге планнарын күүсетпейн турар, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү чавыс, продукцияның бот-үнези бедик. Чамдык колхозтарда болгаш совхозтарда ниитиниң малының баш санын өстүрериниң, оон продуктулуун бедидериниң, тараа болгаш ногаа культураларының дүжүттүүн бедидериниң талазы-биле хемчеглер четпес алдынып турар. Чамдык колхозтарда ажылчын күжү чедишпес турда, херээженнер күш-хүнүнүң доктаатынган минимумун күүсетпейн турарлар.

Бистер, херээженнерниң бүгү-тыва бирги хуралының киржикчилери Тыва автономнуг областың бүгү херээженнерин кыйгырарывыс болза:

1. Үлетпүр, транспорт болгаш тудуг талазы-биле бүдүрүлге планнарын хуусаа бетинде күүседирин, бүдүрүп үндүрүп турар продукцияның шынарын экижидерин, бот-үнезин чиигедирин чедип алыр, каминалганың чуруму дээш, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер дээш, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар дээш демисежир.

2. Кодээ ажыл-агый талазы-биле саар инек бүрүзүнден ортумаа-биле 840 килограмм сүттү саарын, хой бүрүзүнден 2,2 килограмм дүктү кыргыырын чедип алыр. Малдың чайгы оъдарладыышкынын эки организастаар, малдың быжыг чем-суурун тургузарын, нарын дүктүг хойларны өстүрериңге, хаван болгаш куш ажылын сайзырадырынга онза кичээнгейни салыр.

3. Колхозтарга, совхозтарга ногаа культураларының (картофельдиң, капустаның, помидорнуң, огурецтиң) эки дүжүүн хандырар. Тараа культураларының гектардан ортумаа-биле 13 центнер дүжүүн алыр.

4. Кол сорулганы—колхозчуларны өглерден чаагайжыды туткан бажыңнарже шилчидерин, бистиң хоорайларывысты, суурларывысты ногаанчыдарын болгаш чаагайжыдарын, оларны үлегерлиг корум-чурумга, эң-не арыг-шевер байдалга тургузарын шиитпирлээринге идепкейлиг киржир. Колхозчуларга 1800 чуртталга бажыңнарын тударынга киржир.

5. Бистиң уругларывыстың кижизидилгезинге болгаш өөредилгеге ап турары бүгү-ле школаларны, интернаттарны, уруглар яслилерин болгаш садтарын ёзулуг корум-чурумга киирер, ол албан черлериниң бистиң уругларывысты кижизидеринге дузалашпышаан, оларның чогумчалыг эки ажылдаарынга эргежок чугула таарымчалыг байдалды тургузар. Октябрьның 40 чыл оюнга чедир колдуунда бүгү колхозтарга, ажылчын суурларга божуур бажыңнар, үргүлчүнүң болгаш түр үениң яслилери, ниитиниң чунар бажыңнары бар турарын чедип алыр бис.

6. Бижик билбес чорукту узуткаар база бижикти биче билирлерни өөредирин ылангыя херээженнерниң ортузунга күштелдирер. Бижик билбес чорукту узуткаарының болгуннерин тургуспушаан база түс-тузунда өөредир чорукту организаставышаан, ол сорулганы күүседиринге кодээ интеллигенцияны, үстүкү класстарның өөреникчилерин, херээжен активчилерни мобилизастаар бис.

7. Бүгү-ле медицина пунктуларының, эмнелге черлериниң, божуур бажыңнарның чогумчалыг ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузар, оларны эмчилерниң болгаш акушерка-гинекологтарның мергежилдиг кадрлары-биле хандырар база оларны боттарывыстың кичээнгейливис болгаш сагыш салыышкынывыс-биле хүрээлээр бис.

Боттарывыстың хүлээлгелеривисти Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чылынга чедир чедиишкинниг күүседир, бистиң ынак Төрээн чуртувустуң күчү-шыдалын быжыглаарынга, бүгү делегейге тайбыңны камгалаарының херээнге бодувустуң төлептиг салыышкынывысты киирер дээш, кайда-даа ажылдап турар болзувусса, бүгү ажылдап турар участоктарывыска бүгү күжүвүстү, билиглеривисти болгаш дуржулгавысты бээринче Тыва автономнуг областың бүгү херээженнерин бистер, херээженнерниң бүгү-тыва хуралының киржикчилери, кыйгырып тур бис.

ВЦСПС-тиң VI пленуму

Июнь 11-де Эвилелдер Бажыңының Октябрьск залынга ВЦСПС-тиң VI ээлчеглиг пленуму ажылын эгелээн. Хүн айтырыында ийи айтырыглар бар: бүдүрүлгени болгаш тудугну эргелеп башкарар чорукту организастаарын улам ыңай сайзыраңгайжыдар талазы-биле хемчеглерге холбаштыр профэвилел организацияларының сорулгаларының дугайы болгаш организастыг айтырыглар.

Бирги айтырыгның талазы-биле илеткелди ВЦСПС-тиң даргазы эш Гришин кылган.

Бүдүрүлгени болгаш тудугну эргелеп башкарарының структуралын өскерткени болза, болуунуң хүрээлеңинде 47 миллион ажыг кижилерни бактаадып турар профэвилел организацияларының ажылын үндезини-биле өскейдирин негеп турар деп илеткелчи чугаалаан.

СЭКП-ниң XX съездизиниң соолунде профэвилелдерни ажылын алээн экижиткеннер, бүдүрүлгениң ажыл-херээнче, күш-ажылдың мурнакчы методтарын нептередиринче кичээнгей салып, социалистиг чарышты удуртурунче ханылан кирип турар апарганнар.

Илеткелчи профэвилел ажылының четпестеринге ааэн доктаадаан. Хөй-хөй организацияларлар ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының эрге-ажыктарын камгалаар талазы-биле оларга тывыскан эргелерни долузу-биле ажыглавайн, күш-ажылдың камгалалының норма-чижектерин чугаажок сагыырын, коллективтиг керээлер ёзугаар алдынган хүлээлгелерниң күүселдезин негевейн турары ховар эвес.

Эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин бүгү улус чугаалажып көрүп турар үеде, профэвилелдерниң ажылын экижидеринче угланган 56 муң саналдар кирген деп эш Гришин демдеглээн. Оларны өөренип көрген, ВЦСПС-тиң Президиуму алээн хөй профэвилелдерни быжыглаарын боттандырарының үези келген, ам үеде туруп турар 47 профессионал эвилелдерниң оруунга 18-зин артырып каар деп түңнелге келген.

Эш Гришинниң илеткелиниң талазы-биле саналдар эгелээн.

Баштайгы суггарылга

Чөөн-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң хову бригадазындан суггарыкчыларының ийи звенозу тургустунган. Бо ийи звенонуң кежигүннери 300 ажыг гектар тараа культураларын суггарар.

Суггарыкчылар Узун-Белде база Сарыг-Алаакта кызылтасты суггарып эгелээн. Сөөлгү хүннерге чедир 30 гектар тарааларның баштайгы суггарылгазы чорутунган. Суггарыкчылар аразында социалистиг чарыштыр, дүн-хүнде ээлчеглиг ажылдап турарлар.

Колхоз баштаар чери суггарыкчыларының сонуурганың бедидип, эки шынарлыг суггартынган тараа культураларының гектар бүрүзүнге-ле 3 рубльди немелде төлевирге санап бээрин шиитпирлээн.

Н. А. БУЛГАНИННЫҢ БОЛГАШ Н. С. ХРУЩЕВТУҢ ФИНЛЯНДИЯГА ЧОРУП ТУРГАНЫ

ЛАХТИ. (СЭТА-ның тускай корр.). Лахти хоорайның чагырганы ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганинниң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү Н. С. Хрущевтуң алдары дээш июньнуң 10-да кежээ дүштеки шайлалга кылган дээрзин моон мурнунда дыңнаткан болгай.

Аалчыларга байырлыг сөстер-биле Лахти хоорайның төлээлеткеннер чөвүлелиниң даргазы П. Мустакаллио чүве чугаалаан.

Лахтиге болгаш бистиң чуртувуска силерниң келип турарыңарны бистиң чуртувуска силерниң найыралдыг сеткилиңерниң илерелгези кылдыр санап турар бис деп ол чугаалаан. Бистиң чурттарывыстың аразында найырал бистиң хоорайывыска ылангыя экономика талазы-биле улуг ужур-дузалыг. Бистиң хоорайдан дашкаар үндүрүп садыглаар чүүлдериниң дыка хөй кезээ Совет Эвилелинче чоруп турар. Ол билдингир, чүге дээрге бистиң хоорайывыс бистиң чурттарывыстың найыралдарын каттыштырып турар демир оруунда турар болгаш харын ол оруктуң ачызы-биле хоорай төрүттүнүп келген. Бистиң хоорайывыстың дугайында силер эки кылдыр билип тур боор силер, база бистиң ала-чуртувустуң өске-даа черлериндээзи-биле бир демей бистиң мындаа Совет Эвилелин, оон улустарын болгаш удуртукчуларын чүгле найыралдың чаагай сеткил-биле көрүп турарынга бүзүрээн боор силер дээринге идегеп тур мен деп П. Мустакаллио уламчылаан.

Түңнелинде П. Мустакаллио болза Финляндияның улуг кожазы—Совет Эвилелиниң, оон улустарының чаагай чорук болгаш чечектелиишкини дээш йөрээл салган.

Харыы сөс-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин чүве чугаалаан.

Лахти хоорайның тывылганының болгаш хөгжээниниң төөгүзү болза Финляндияның үлетпүр хөгжүлдезиниң төөгүзүн, национал финлянд индустрияның тыптып келгениниң болгаш хөгжүлдезиниң төөгүзүн көргүзүп турар деп болуунуң чугаазынга Н. А. Булганин демдеглээн. Болуунуң индустриалдыг сурун тургузуп алыры кандыг-даа чурттуң тускай хамаарышпас чоруунуң болгаш экономиктиг чечектелиишкининиң эң чугула негелделериниң бирээзи болур.

Амгы совет-финлянд харылзаалар болза тайбың кожа-хелбээ догунаарының, боттарының иштики херектерин холтаарлашпазының болгаш бүрүн эргелерни хүндүлежириниң принциптеринге тургустунуп турар деп Н. А. Булганин уламчылаан.

Хамаарышпас национал экономиканы хөгжүдер талазы-биле улам ыңай чедиишкиннерни, тайбыңны болгаш чаагай чорукту совет улус сеткилдиң ханызындан силерге күзеп тур.

Найырал болгаш ССРЭ-ниң база Финляндияның аразында кайы-кайызынга-даа ажыктыг калбак экономиктиг кады ажылдажыгга дээш, Н. А. Булганин куңдага көдүрген.

Дүштеки шайлалга чылыг, найыралдыг байдалга эрткен.

ТАМПЕР. (СЭТА). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Н. А. Булганин, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү Н. С. Хрущев болгаш оларны үдеп чораан кижилер июньнуң 11-де Тампер хоорайга чеде бергеннер. Ол—Финляндияның улуг үлетпүр болгаш ажылчын төвү. Совет удуртукчуларны аңаа хоорай чагырганының даргазы Суло Тюппе болгаш хоорай өрге-чагыргаларының төлээлекчилери уткуп алган.

Оларны уткаан кижилер-биле кады совет аалчылар вокзалдан Н. А. Булганинниң болгаш Н. С. Хрущевтуң турар чери болур «Тампер» гостиницага чедир кудумчуларны долган муң-муң кижилер оларга күчүлүг кыйгылар-биле байыр чедирип турганнар.

Гостиницаның иштинден хоорай Чөвүлелиниң мурнундан хоорай Чөвүлелиниң даргазының оралакчызы Л. Сантамяки аалчыларга байыр чедирген.

Силерниң аан-чоруунарның үезинде бистиң чуртувустуң төп районнарынга база чедип келгеннер хоорай Чөвүлелинге улуг өөрүшкү болуп тур деп ол чугаалаан. Фин улуска сунган хол кылдыр, тайбыңның, найыралдың болгаш чаагай сеткилдиң хол тудуушкуну кылдыр ону бис көрүп турар бис. Бо районнуң чурттакчылары ол кол тудуушкунунга харыылаары улуг өөрүшкү болуп турар.

Хоорай Чөвүлелиниң даргазынга болгаш хоорай Чөвүлелиниң кежигүннеринге Н. А. Булганин чүве чугаалааш, чүректиң ханызындан байыр чедиргениниң дугайында оларга четиргенин илереткен.

Ол-ла хүн кежээ аалчыларның алдары дээш, хоорай Чөвүлели кежээки шайлалга тургускан. Тамперге чоруп турганының ийиги хүнүнде Н. А. Булганин, Н. С. Хрущев болгаш оларны үдээн кижилер «Локомо» деп акционерлиг ниитилелге хамааржып турар металл болбаазырадырының улуг бүдүрүлгезинге чораннар. Аалчылар заводтуң цехтерин көргүлээн. Оларга заводтуң чепсегледерин, ылангыя Совет Эвилелинге кылган товарь станогун көргүскен. Ол бүдүрүлге Совет Эвилелинден садып алган эвээш эвес машиналарны ажыглап турар.

Заводтуң хериминиң иштинге аалчыларны заводтуң ажылчыннарының кол бүзүреттирген кижизи Т. Нолунд уткуп алган. Ол кижи профэвилелдиң демдээн аалчыларга тураскаал кылдыр берген.

«Локомо» заводтан совет удуртукчулар болгаш оларны үдээн кижилер «Калева» деп уруглар бажыңынче, оон соонда В. И. Ленинниң музейинче чоруптаннар.

ТАМПЕР. (СЭТА). Н. А. Булганин, Н. С. Хрущев болгаш оларны үдеп чораан кижилер В. И. Ленинниң музейинге чорааның мурнунда дыңнаткан болгай.

Музейге совет күрүне ажылдакчыларынга музейниң баштаар черниң даргазы В. Ахти байыр чедирген. Бөрта Н. С. Хрущев база чүве чугаалаан. Совет күрүне ажылдакчылары музейниң делгээн чүүлдерин көргүлээн. Оон соонда Н. С. Хрущев, Н. А. Булганин болгаш ону үдеп чораан кижилер музей турар бажыңның ийиргиг черинге үне бергеннер. Музей баарынга чыылган чонга Н. С. Хрущев доочу чүве чугаалаан.

Ол черниң шагы-биле 15 шак турда Н. А. Булганин, Н. С. Хрущев болгаш ону үдээн кижилер тускай поезд-биле Тампер-ден Хельсинкиже чоруптаннар. Орук аайы-биле Хямеенлинна хоорайга поезд каш минутада доктааган, орта совет аалчыларга «Финляндия—Совет Эвилели» ниитилелдиң түс черде организациязының даргазы Х. Тойвола байыр чедирген.

Тускай поездиниң чоруп турганының бүгү оруунга суурларның болгаш демир орук черлериниң чурттакчылары орукта үнгүлеп келип, аалчыларга байыр чедирип турганнар.

40 чыл мурнунда

Тараачыннар депутаттарының I Бүгү-россий съездизи

1917 чылдың май 4—28 (май 17—июнь 10)

1917 чылдың май 4(17) хүнүнде Петроградта Улустуң бажыңынга тараачыннар депутаттарының I Бүгү-россий съездизи ажыттынган. Ол съезд болза, тараачын массалар дээш большевиктерниң демиселиниң чүгула үе-чадазы болган. Большевиктер ол демиселди В. И. Ленинниң Апрель тезистериниң болгаш партияның Апрель конференциязының соонда калбартып чоруткан. Съездиге губерниялардан болгаш шериг кезектеринден 1115 төлээлер олурушкан. Оларның хөй нурузу эсерлер болган ужурунда съездиниң шиитпирлериниң кандыг уткалыг болурун тодараткан. Чүл дизе, ол хөй нурузунуң чаа бадылаашкыны-биле Түр чазактың политиказын съезд чүүлдүг деп санаан.

Съездиниң большевиктер фракциязы төлээлериниң чүгле 2—3 хуузу болуп турган, оларга «партия кежигүнү эвес 14-тер» деп улуг эвес бөлүк хамаарыжып турган. Ол үеде Белоруссияның тараачыннарының болгаш барыын чүк фронтузунуң солдаттарының ортузунга ажылдап турган М. В. Фрунзе съездиниң большевиктер фракциязын удуртуп, съездиге Михайлов деп фамилиялыг боош алгаш чүве чугаалаан.

Эрге-чагырга, дайын болгаш чер дугайында айтырыглар съездиниң кол айтырыглары болуп турган. Съездиниң бирги хуралынга-ла Түр чазакты деткиириниң болгаш оон политиказынга удур революцияны большевиктер киирген. Дайын болгаш чер дугайында айтырыгларны чугаалажып турда тараачын чоннуң ёзулуг төлээлери үндезин айтырыглар талазы-биле эсержи баштыңнарының

саналынга каттышпайн турганнар.

Айтырыгның ужурундан съездиге чүве чугаалаар арга чок болганындан В. И. Ленин май 7(20)-де «Тараачын депутаттарының Бүгү-россий съездизиниң төлээлекчилеринге ажык чагааны» чоруткан. Ол чагаа май 11(24) хүнүнде «Солдатская правда» солунга парлаттынып үнген. Ол солунну съездиниң төлээлериниң аразынга калбаа-биле тараткан.

Төлээлерге эңза сонуургалдыг болуп турган үш айтырыгларны—дайын, чер болгаш эрге-чагырга дугайында айтырыгларны В. И. Ленин колдадыр айыткан. Ол айтырыгларны шиитпирлээри кол айтырыгдан — Советтерниң холунга эрге-чагырганы шилчидер дугайында айтырыгдан шуут хамаарыжыр деп В. И. Ленин айыткан.

Ажылчын ангының болгаш ядыы тараачыннарының быжыг эвилели аграр айтырыын шиитпирлээр чорукту хандырып шыдаар деп В. И. Ленин оон ыңай бижээн. «Бүгү чер ажылчы чоннарның холунга киирген турар төлээде, ашаа хоорай ажылчыннарының ядыы тараачыннар-биле (чартык пролетарийлер-биле) сырый эвилели эргежок чугула. Ындыг эвилел чокта капиталистерни тиилеп шыдавас. А бир эвес оларны тиилеп шыдавас болза улустуң холунга черниң кандыг-даа шилчилгези улусту түрегделден адырып ап шыдавас». (В. И. Ленин, Чогаалдар, том 24, арын 336).

Майның 22-де (июнь 4-те) В. И. Ленин съездиниң большевиктер фракциязының мурнундан аграр айтырыг талазы-биле чүве чугаалаан. Буржуазтыг Түр чазактың империалистиг политиказын, меньшевиктерниң болгаш эсерлерниң буржуазия-биле чөпшээрежикчи чорууң В. И. Ленин кай-хайыра чокка илереткен. Тараачын айтырыының талазы-биле большевиктерниң программазын: помещиктерниң черин доп-дораан хавырарын болгаш бүгү чуртка черни национализастаарын Ленин тодаргай болгаш билдингир-биле көргүскен.

Съездиге большевиктерниң чептереткен агитациязы, төлээлерниң аразынга большевикчи литератураны болгаш солуннарны тарадканы, ылаңгыя съездиге Лениниң чугаазы чүгле төлээлерни эвес, харын база бүгү тараачын чоннуң революсчуларынга дыка улуг рольду ойнаан. Төлээлер чер-черже таран чоруткаш, оларның хөй-хөйү чер айтырыын шиитпирлээрде, съездиге В. И. Ленинниң тараачыннарга сүмелээн тактиказын ажыглап эгелээннер. Ол чорук 1917 чылдың чайынында чуртка тараачыннар шимчээшкининиң калбак хемчээлдиг болганы-биле илеретинген.

Съездиге большевиктерниң ажылы болза, В. И. Ленинниң Апрель тезистеринге болгаш партияның Апрель конференциязының шиитпирлеринге үндезилээш бистиң партиявыстың массалар дээш калбартып чоруткан улуг демиселиниң үлегер чижээ болган.

Чурукта: Тараачыннар депутаттарының I Бүгү-россий съездизиниң хуралы.

Петроградтың фабрика-завод комитеттериниң бирги Бүгү-хоорай конференциязы

1917 чылдың май 30—июнь 3 (июнь 12—16-да)

Февраль революциязының тиилелгезиниң соонда Россияга ажылчын шимчээшкини ажылчын ангының организациязының чаа хевирин — фабрика-завод комитеттерин тургускан. Петроградтың фабрикаларынга, заводтарынга болгаш өске-даа үлетпүрлүг хоорайларга фабрика-завод комитеттери тыптып келген, бүдүрүлгелерге ажылчын контролюн болгаш 8 шактыг ажыл хүнүн тургузар сорулганы боттарының мурнунга салган. Ажылчын контролюнуң дугайында большевикчи лозунгуну ажылчыннар улуг күзелдиг-биле уткуп хүлээп алган. Чамдык хоорайларга (Петроградтың патрон, боо заводтарынга, Сестрорецкиниң боо заводунга болгаш өске-даа заводтарга) ажылчыннарның боттарының инициативазы-биле бүдүрүлгеге ажылчын контролю тургустунган.

Петроградтың фабрика-завод комитеттериниң большевиктер удуртулгазы-биле болган бирги Бүгү-хоорай конференциязы ажылчын контрольдуң дугайында айтырыгны шуут чугаалажып, оңу Советтерниң холунга эрге-ча-

гырганы шилчидер айтырыг-биле сырый холбаштырган. Конференцияга В. И. Ленин болгаш Я. М. Свердлов олуруушканнар.

Май 31-де (июнь 13-те) конференцияга үлетпүрнү ажылчыннарның контрольдаарының дугайында айтырыг талазы-биле В. И. Ленин чүве чугаалаан. «Ам социалистер киржип турар коалистиг чазак ол контрольду боттандырар талазы-биле анга чедир чүнү-даа кылбаан. Ынчангаш завод комитеттери саазын кырында эвес, а ёзулуг ажылчын контролюн күзеп турар деп чүве шуут билдингир болуп турар» (В. И. Ленин, Чогаалдар, том 24, арын 515).

Ажылчын контроль болгаш эрге-чагырганы Советтерге шилчидери дээш демисел дугайында В. И. Ленинниң бижээн резолюциязын конференция 335 бадылаашкын-биле хүлээп алган (шуут төлээлер 421 кижи турган).

Бүгү заводтар комитеттерин каттыштырып турар доктаамал төптү — фабрика-завод комитеттериниң Төп чөвүлелин конференция соңгуп тургускан. Фабрика-завод комитеттериниң уставының төлевилелин Төп чөвүлел чогаадып кылган болгаш парлап үндүрген. РСДАП(б)-ның ТБ-ны фабрика-завод комитеттериниң Төп Чөвүлелин дамчыштыр чуртта ажылчын массалар-биле харылзажып, оларны удуртуп турган. Петроградтың фабрика-завод комитеттериниң хөй нурузун 1917 чылдың майның төнчүзүнде большевиктер боттарының талазынче хандыдып алганының дугайын конференция херечилээн.

Чурукта: Петроградтың фабрика-завод комитеттериниң бирги Бүгү-хоорай конференциязының хуралы.

Номчукчуларның бижип турары

ЧӨӨН-ХЕМЧИК. «Большевик» колхозтуң хойжузу Доржу бо чылын 390 хойдан 395 хураганнарны камгалап алган. Хой бүрүзүнден 2 кг дүкту кыргып алган.

Х. Аракчаа.

БАЙ-ТАЙГА. «Малчын» кедээ ажыл-агый артельдиң малчыны Маннай хой кадарып чораш, бөрү уңгуру тып алгаш, оортан 6 бөрзекти өлүрүп каан. Бөрзектерниң кештерин белеткел черинге дужаагаш, шаңналын алган.

С. Самбуу.

ЭРЗИН. «Чаа орук» колхозта турум кинонуң механиктери комсомолчулар Дамы биле Кучеров чаа кинолорну район төвүнден барып ап, доктаамал үндүрүп турарлар. Чаа кинолорну үндүрериниң мурнунда колхозчуларга тайылбырлап бээрлер. Механиктер кинону чүгле колхоз төвүнге үндүрүп турар эвес, фермаларга, бригадаларга база барып үндүрүп турарлар.

Ш. Соян.

СҮТ-ХӨЛ. «Сталинчи орук» колхозтуң төвү — Ишкин-Аксы суурну негээнчилер дугайында Кызыл-Тайга кедээ Совет шиитпир үндүрген. Суурнуң чурттакчылары кедээ Советтиң шиитпирин күүсеткен. Суурда дыка хөй ыяштарны болгаш чечектерни тарып олурткан. Тарытынган үнүштерни суг-биле хандырар сорулга-биле суурда 5 кудукту касқан болгаш суурже буганы казып киирген.

М. Очур.

Совхозта «крокодил»

«Элегес» совхозта партия, комсомол болгаш профэвилел организацияларының органы «Крокодил «Элегес» совхозта чорун тур» деп адаан. Парлалганың кудуку звенозунуң ол органы куш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар, арагачылар болгаш ажыл-шагы үзерлер-биле шииттирлиг демиселди чорудар талазы-биле улуг рольдуг бооп турар. Ол «Крокодилин» айда 2 удаа доктаамал үндүрүп турар. Оон сөөлгү номеринде «Аванс соонда» деп эгениң адаанда ажылчыннар Далаажап, Элбек болгаш Шой-Сюрюн оларның арагага хандыкшып, ажылга үнмейн турарын сатираның чидиг сөстери-биле шүгүмчүлеп бижээш, оларны карикатура хевири-биле чуруп каан.

Ол-ла дугаарда «Хаваннарны хавантыг кээрү» деп карикатуралыг чурук-биле шүлүктеп бижээн чүүлде хаван ажаакчылары Гусарова биле Маковенко оларның хаваннарын багай ажаап турарын, Байкара Быштак-оолдуң ажылга чалгаа чоруун, Сюркөнуң ажылга ээрик келир чоруун чуруктары-биле калы бижээн.

Боттарының «Крокодилин» ажылчыннар хүндүлеп көөрлер. Олар: «Бистиң «Крокодилге» бижиттинген кижи анаа үнмес болгай. Чурум үрекчилерни хемчегин хүлээр деп чугаалап» турарлар.

— «Крокодилди» үндүрүп турар апарган сөөлүнде аныяктарның ортузунда чурум үрээр чорук дыка эвээжээн — деп комсомол организациязының секретары эш Боков медеглээн.

С. ТАМБА.

Колхозчуларның күш-ажылы

Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» кедээ ажыл-агый артелиниң кежигүннери 9 кижи тарылга шөлүн кажаалап турарлар.

Олар 5 километр черниң кажаазын туткан. Улуг назылыг колхозчулардан Сандый, Дембирел, Сан-Хөө, Сенги, Балкы олар хүн бүрү 2—2 күш-хүннерин ажылдап турганнар.

Оларның кылган ажылын колхоз баштаар чери, хову бригадазы эки деп хүлээп алган.

К. НУРЗАТ.

ОБЛАСТЫҢ КОЛХОЗТАРЫНДА

Малдың продуктулуун бедидер

БАЯН-ТАЛА. (Телефон-биле). Чөөн-Хемчик районда «Октябрь 30 чылы» колхозтуң баштаар чери ниитиниң мал ажылынче улуг кичээнгейни салып келген. Чайгы, күскү болгаш кышкы одарладышкынны шын организастап, кажаа турлагны улам-на таарымчалыг эдижиип, ылаңгыя малчыннарга дуржулгалыг колхозчуларны быжыглап турар. Чайын эки семирткен, кыжын хүр чыл ашкан малдың чаш төлү күштүг болгаш дорунгуу-даа, продуктулуу-даа бедик болурун ажылдың практиказы улам-на бадыткап турар.

Июньнуң 12-ге чедир кыргыттынган 4693 хоюндан колхоз 8 тонна 358 кг дүктү алган, азы хой бүрүзүнге 2 кг 200 ажыг грамм оналжып турар. Сураглыг малчын Сандыктың кадарган хоюнуң бирээзи-ле эрткен чылын агары-биле катай 3 кг 800 грамм дүк берген, а бо чылын чүгле часкы кыргылдага безин оон хоюнуң бирээзи ортумаа-биле 3 кг 110 грамм дүктү берген. Мешпен-оол, Бежикмаанай оларның кадарган хойларының дүгү база-ла бедик көргүзүглерлиг болган.

Колхозтуң кыргылда пунктуларында куш-ажылдың организастыы эки тургустунган. Хол хачыларлыг колхозчу херээженнерден аңгыда, Чадаана МТС-тиң чорудуп берген 12 хачыларлыг агрегады база бар. Чамдыктары кыргылдада, өскелери хойну тудкаш хүлүп берип турар, бир чамдык кижилер дүктү арыглап, кургадып, күрүнеге дужаары-биле белеткеп турар. Колхоз даргазы эш Самданның редакцияга дыңнатканы болза:

— Бо чылын бистиң колхоз күрүнеге 3 тонна 193 кг дүк дужаар планныг, ону шуптузун чогуур өйүнде берген бис. Оон ыңай белеткелдер чурумун ёзугаар 1 тонна 754 кг дүктү киирдивис, ам-даа 9 тонна ажыг дүктү берип шыдаар бис.

Чаагай дүжүттү өстүрүп алырынга

СҮТ-БАЖЫ. (Телефон-биле). Бай-Хем районда «Совет Тыва» колхоз бо чылын часкы хову ажылын мурнуку кайы-даа чылдардан организастыг чоруткан. Тараа культураларын ниитизи-биле 1954 гектарда чашкан азы бүдүрүлге планында көрдүнгенинден 164 гектар хөйнү тараан. Колхоз бо чылын 940 гектар кур черлерни шиңгээдип алган, хөрзүнну ажылдап белеткээни эки, ангы үеде тараан үнүжү чаагай болуп турар.

«Совет Тыва» колхоз бо чылын картофель, ногаа болгаш мал чеми культураларының тарылгазынче база улуг кичээнгейни салып турар. Бо талазы-биле тарылга шөлү эрткен чылдыында ырак калбарган. Хөрзүннү эки ажылдап белеткээнинден аңгыда ол культуралар шөлү шупту суггаттыг черлерде болганы чаагай дүжүттү алырынга база идегелдиг. Колхозта парторганизация секретары эш Чамбал-доонуң редакцияга дыңнатканы болза:

— Бо чылын бистиң колхоз картофельди 45 гектарда, ногааларны 12,5 гектарда олурткан. Мал чеминге кукурузаны 61 гектарда, чаңгыс чылдыг сигеннерни 123 гектарда, корнеплодту 10 гектарда тараан. Ангы үеде үнүш эки, ону ажаап өстүрерин Н. Таргаттың удурткан бригада кызымак ажылдап турар.

Ильичиниң лампочкалары кыва берген

Өвүр районнуң «Кызыл тук» кедээ ажыл-агый артелиниң бүгү колхозчуларының 95 хуузу культурлуг бажыңнарда чурттай бергеннер. Колхозка сууржулга ажылын Улуг октябрьның 40 чыл оюнга белек кылыр шиитпирлээр деп турар.

Колхозтуң тудуг бригадазының эш Апакка удурттуруң 10 кижи составтыг звенозу электростанцияның тудуун дооскаш, ажыглалда киирген. Ильичиниң лампочкалары июнь 2-де колхозчу суурда чайыннандыр кыва берген.

Б. МОНГУШ.

ЛЕНИН АТТЫГ КОЛХОЗТА

Тес-Хем районда Ленин аттыг колхозтуң тараажылары чайгы ажаалгаже чүгула кичээнгей салып турар. Суггаттың үш бугаларының аайы-биле звенолорну тургускан. Суггарыкчылар Дүшпүн, Седип-оол, Ензак, Барма, Үгер-Баа-хөө, Сарыг-оол олар хүнде 20—30 гектар тарааны суггарып турар.

* * *

МТС-тиң 5 хачыларлыг электри кыргылда агрегады, база 30 ажыг кижи хол хачыларлыг хой кыргылдазын бидин-не түлүк чорудуп турар. Баштайгы хүннерде кыргаан хойларының бирээзинден-не 2—3 килограмм дүктү кыргып алган.

* * *

Колхозтуң бүдүрүлге планында көрдүнген культура-амыдыралдың, чуртталганың болгаш мал кажааларының тудуглары күүседе бетинде кылыры дээш тудугжулар кызымак ажылдап турар. Тудугнуң 5 звенолары колхоз суурунга 6, фермаларга 6 чурттаар бажыңнарын тудуп дооскан.

Чайнза, Шыйлаа оларның удурткан тудугжулар ажылды шынарлыг болгаш дүрген кылыр талазы-биле мурнакчы болуп турар. Колхоз баштаар чери үлегерлиг бызанчыларның кижи бүрүзүнге 650 рубль немелде төлевирни берген.

Фермаларның херээжен тудугжулары ясли херимин кылырынга адагаштар оңгарларын казып белеткээш, клубту штукатурлаарынга дранканы хап дооскан. Чедир туттунмаан складты крышалап, ийи аал ниити чурттаар бажыңны, магазинниң 2 складын крышалап дооскан.

* * *

Берт-Даг кедээ Советиниң ийиги сессиязы чоокта чаа болуп эрткен. Анаа чаа өөредилге чылынга белеткелдер дугайында чеди чыл школазының директору эш Чылбак-оол илеткел кылган.

Школаның кыжын одаар ыяжын июнь 25-ке чедир школа чанынга сөөртүп белеткээр, база эге школаны чеди чыл школазындан ырак, хем кежилдир турганның уругларының өөренирнге болгаш башкыларның ажылдаарынга таарымча чогун барымдаалааш, ону август 1-ге чедир көжүрүп, тудуун доозар дугайында шиитпирни хүлээп алган.

Колхоз баштаар черинге 20 мүн рубльди школа көжүрериңге шилчиткен, ында дуржулгалыг 8 бызанчы ажылдап турар.

Школаның мастерскаязынга херегләэр бир мүң рубльди бот онаалда чыылдазындан ажыглаарын чөпшээрээн шиитпирни сессияга хүлээп алган.

С. СЫРАТ-ООЛ.

Алган хүлээлгени ыяавыла күүседир дээш

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының төөгүлүг 40 чыл оюнун байырлалынга чедир бүгү колхозчу өрегелерни өглерден чаагайжытындыр туттунган бажыңнарже шилчидер база культура-амыдыралдың, бүдүрүлгениң болгаш мал ажылының эки шынарлыг тудуглары дээш Чөөн-Хемчик районнуң колхозчу тудугжулары демисежип турарлар.

Кедээ ажыл-агый артельдериниң тудуг ажылдарында 697 кижи ажылдап турар. Оларга 170 аът, 12 автомашина, 102 терге быжыглаттынган. Тудуг ажылын шиитпирлээринге кышкы үеде ажаа ыяш материалды бүрүн белеткеп алырының чугулазын тудугжулар билгеннер. Ынчангаш кыштың калыг-берге соогунга-даа торулбайн оларның тайгаларга ажылдаанының түңнелинде районда 24.185 кубометр ыяш азы планындан дыка ажыг белеткеттинген. Белеткеттинген ыяштың 15.060 кубометри тудуг шөлдеринге чедиртинген.

Колхозтарның суурларынга, сүт-бараан фермаларынга болгаш кыштагларынга бо чылын чуртталганың 250 бажыңнары туттунары планнаттынган. Июнь 1-ге чедир 130 чуртталга бажыңнарын дооскун, 1956 чылда чедир кылдынмаан 18 бажыңны чедир кылып ажыглалда киирген. Ам 69 бажыңның тудуун кылып турар. Тудуг чогуур 4 клубтан «Кызыл тараачын» колхозта клуб кылдынган. Ленин аттыг, Жданов аттыг колхозтарда 2 клубтуң тудуушкунун чорудуп турар. Ленин аттыг, «Большевик», Сталин аттыг кедээ ажыл-агый артельдеринде 10—10 өрүттүг чунар бажыңнар кылдынган, пландан бирээзин ажыр туткан.

Чуртталга бажыңнарының тудуунун талазы-биле чарышка «Октябрь 30 чылы» артель (колхоз баштаар чериниң даргазы эш Сандан, тудуг бригадазының бригадири эш Долаштай) мурнуку одуругда чорун турар. Ында 26 чуртталга бажыңын тудуп, ажыглалда киирген, 4 бажыңны кылып турар. Эрткен чылын чедир кылдынмаан тудугларны кылган. Клуб тудуу бо колхозта эгелээн. Туттунуп турар бажыңнарны санаваска колхоз план ёзугаар ам 9 бажың тудар. «Коммунизмче орук» колхоз (даргазы эш Санчыжап, тудуг бригадазының бригадири эш Манзырыкчы) 16 чуртталга бажыңы тудар, 7 бажыңны чедир кылыр онаалгазын күүсеткен. «Искра» артель (даргазы эш Доктугу) 20 чуртталга бажыңнарының 17-зин туткан болгаш 4-тү тудуп турар.

Моон-биле кады чамдык колхозтарга чуртталга бажыңының тудуу дыка оожум чорун турар. Сталин аттыг (даргазы эш Ренчин, звено удуртукчузу эш А. Даады-Белек). Жданов аттыг (даргазы эш Тамбар, тудуг бригадазының бригадири эш Делгер-оол), «Большевик» (даргазы эш Тогус, тудуг бригадазының бригадири эш Комбу) колхозтарда чуртталга бажыңнарының тудуунуң темпизи оожум. Сталин аттыг колхоз 24 бажыңдан чүгле 6-ны туткан, 5 бажыңның тудуун чаа эгелеп турар. Ында эрткен чылын каналарын тургузуп каан алээн хөй бажыңнар ам-даа ажыглалда кирбээн. «Большевик» артель 12 бажың туткан болза-даа, олар ам-даа долузу-биле кылдынмаан. Жданов аттыг кедээ ажыл-агый артелинде байдал үстүнде колхозтардан дээрелевейн турар.

Мал ажылының тудугларының районга чорун турарын ап көөрге, бо чылгы планда районнуң колхозтарынга 540 инекке 7, 400 баш бызаага 5, 9000 баш шээр малга 18 кажаалар база 12.700 кушка 9 кажаалар тудары көрдүнген. Ынчаарга июнь 1-деги байдалдан алырга, 450 инекке 5 кажаа туттунуп турар. 1500 баш шээр мал турар 3 кажаа туттунган болгаш 800 баш хойнуң 2 кажаазының тудуушкунун чорудуп турар. База 3700 куш кирер 2 кажаа кылдынып турар. Кажаалар тудуунче «Искра» колхозтуң баштаар чери чүгула сагыш салып турар. Ында 1000 баш хой кирер 2 кажаа туттунган, а 100 баш инекке, 50 баш бызаага бир-бир кажааларның тудуун кылып турар.

Мал ажылының тудугларынга «Большевик», Сталин аттыг, Калинин аттыг колхозтар хожудап турарлар. Ылангыя «Большевик» артель 60 баш инекке, 80 баш бызаага бир-бир, 1000 хой кирер 2, 1500 куш турар кажаалар тудар турган оларның чаңгызының-даа тудуун эгелевээн. Харын ол кажаалар ыяжы безин белен эвес.

Колхозтарга бүдүрүлге тудуглары чугаар чорун турар. Кедээ ажыл-агый артельдеринде 2 тараа складын туттунган, бир склад кылдынып турар. Бир электростанциязы (Сталин аттыг артельде) туттунуп, ажыглалда кирген. Калинин аттыг колхозта электростанциязының тудуу чорудуп турар. Ол ышкаш «Коммунизмче орук» колхозта электростанциязының чаа бажыңының тудуу эгелээн. Өске-даа бүдүрүлге тудуглары артельде чугаар чорун турар.

Бо чылын колхозтарга силос салыр 760 тонна ишкир хемчээлдиг 7 чартык башнялар, 1800 тонна ишкир хемчээлдиг 5 траншеялар кылдынар. Ынчаарга бо тудугларны кылыр планныг колхозтар ам-даа эгелевээн. «Искра» колхозтуң эрги чартык башнялары, траншеялары бар болза-даа, малга силосту хөй хемчээлдиг-биле белеткээр дээш 100 тонна силос кирер 1 чартык башняны тудуп турар.

Колхозтарның тудуг ажылдарынга район төвүнүң бүдүрүлге, албан организация черлери улуг дузаны чедирип турарлар. Райкүүскомнуң коллективи шефке ап турары Сталин аттыг колхозка бодунуң күжү-биле электростанциязын чедир тудуп, дериглерин дооскаш, ажыглалга киирген. Райпо коллективи Ленин аттыг колхозка 26 кубометр ыяшты дажыртып бербишаан, чаа кылып турар клубтуң 23 соңга рамаларын чазааш, пилдеп берген болгаш 100 саңныг шиферни садып берген.

Кедээ ажыл-агый артельдеринде школаларның башкылары, ажылчыннары база үстүкү класстарның өөреникчилери бо чүгула ажылга боттуг дузаны көргүзүп турарлар. Чижээ, Баян-Тала чеди чыл школазының башкылар коллективи «Октябрь 30 чылы» артельге чуртталганың 3 бажыңнарын тудуп берген. Мыныг эгелээшкин-биле Хөндергей, Хорум-Даг, Ийме чеди чыл школаларының коллективтери колхозтарның тудугларынга шефтеп, улуг дузаны көргүзүп турарлар.

Организастыг ажылды улам дыңзыдып турган, тудуг ажылын хүүсээ бетинде чедиишкинниг боттандырар дээш колхозтар баштаар черлери, партия эге организациялары, кедээ Советтер бүгү-ле организастыг ажылды чорудары чүгула.

М. СЕВЕН.

«Шынның» корреспондентизи.

Күрүне планын күүседиринге

Чаа-Хөл районнуң колхозтары күрүнеге кедээ ажыл-агый продуктулары, ылангыя эът дужаар планын чогуур өйүнде күүседири дээш элээн боттуг хемчеглерни чорудуп турар. Ленин аттыг колхоз семиртилгеде 144 бода малды, 1085 шээр малды болгаш 34 хаваннарны тускайлап үскен. Эки семиртпээн малдың деңзизи база улуг болур, ынчангаш шынарлыг эътти дужаарга күрүнеге-даа ажыктыг, колхозка-даа орулгалыг болур.

Чуртка эът бүдүрерин көвүдедир, ылангыя күрүнеге эки шынарлыг эътти бээр сорулга-биле мал семиртилгези районнуң өске-даа колхозтарында организастатынган. Бо хүннерде ниитизи-биле 300 ажыг бода мал, 6700 шээр мал болгаш 93 хаваннар тускай семиртилгеде кирген.

А. СУНДУЙ.

Дүк кыргылдазы чедиишкинниг чоруп турар

Бии-Хем районнуң «СЭКП XX съездизи» кедээ ажыл-агый артели дүк кыргылдазын МТС-тиң бир электри кыргылда агрегадының база колхозтуң 63 хол хачыларлыг 4 бригадаларының күжү-биле чорудуп турар.

Дүк кыргылдазында бригадалар болгаш түс-түс кыргыкчылар дүк кыргылдазын чедиишкинниг чорудар дээш боттарының аразында социалистиг чууралгалерлиг ажылдап турар.

Дүк кыргылдазының Кара-Хаакта база Теректигде бригадалары мурнакчы бригадалар болуп турар. Бүгү бригадалар хүнүң-не ортумаа-биле 1200 килограмм дүктү складка дужаап турар.

Кыргыкчылардан Б. Биринней, О. Тыртык, Е. Адыяа, Р. Салчак, С. Тайдан олар хүнде 35—40 хойларны кыргып турар.

Р. ОЧУР-ООЛ.

Октябрьге уткуштур

Эрзин районнуң «Кызыл сылдыс» кедээ ажыл-агый артелиниң кежигүннери Улуг октябрьның 40 чыл оюнга уткуштур мал өстүрериниң планын күүседир, оон продуктулуун бедидер деп хүлээлгени алганнар.

Хой кадарчызы Хүүракайның кадарында 634 хайнак иртерден 1363, Төмүрнүң кадарып кыштааны 450 бөдүүн хойлардан 913 килограмм дүктү кыргып алган. Хой бүрүзүнден 2,5—3 килограмм чедир дүктү кыргып алганы малчыннарның сеткил ажыл-херек кырында боттанып турарынга факт болур.

С. КҮГҮЛ.

ХЕРЭЭЖЕННЕРНИҢ БҮГҮ-ТЫВА БИРГИ ХУРАЛЫ

СЭКП-ниң Тыва обкому херээженнерниң Бүгү-тыва бирги хуралын бо чылдың июньнуң 10-да Кызыл хоорайга эрттирген. Ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң дыка хөй херээжен мурнакчылары, соңгуткан делегаттар болгаш чалатканнар—үлетпүр ажылчыннары, колхозтарның болгаш совхозтарның малчыннары, хову бригадаларының ажылчыннары болгаш тудугжулар, улус өөредилгезиниң, кадык камгалалының ажылдакчылары, областың партия, совет, хөй-ниити организацияларының удуртукчулары болгаш активчилери ол хуралдың ажылынга киришкен.

«Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюн болгаш Тываның херээженнериниң сорулгаларының дугайында» СЭКП обкомунуң херээженнер ортузунга ажыл чорудар килдизиниң эргелекчизи эш Торуг-оолдуң илеткелин хурал чугаалашкан.

Айтырыгны чугаалажырынга делегаттар дыка идепкейлиг киришкен. Хуралга шупту 17 кижи санал берген. Чүве чугаалаан кижи бүрүзү совет Тываның экономиказында болгаш культуразында дыка улуг чаартылгалар болганын, областың херээженнериниң күш-ажылчы болгаш культурлуг депшилгезин улуг өөрүшкү-биле демдеглеп турган. Ооң-биле кады олар чамдык черлерде херээженнер ортузунга политиктиг кижизидилге ажылының четпестерин, херээженнерниң күш-ажылга бүрүн киржир аргаларының чамдык колхозтарда эки тургустунмайн турарын шүгүмчүлеп, четпестерни узуткаарының практиктиг аргаларын саналдап турганнар.

Херээженнерниң Бүгү-тыва бирги хуралы областың бүгү херээженнеринге кыйгырыг үндүрген. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюн ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң чаа-чаа чедиишкиннери-биле төлептиг уткуурунуң талазы-биле социалистиг хүлээлгелерни ол кыйгырыгда айыткан.

Хуралдың материалдарындан алдынган чамдык чүүлдерни бо солунда парладывыс.

Амыдырал чечектелип тур

(Чөөн-Хемчик районнуң делегады эш Барыканның чугаазындан)

Мен ам 64 харладым. Шаандагы феодалдыг Тыва-биле амгы Советтиг Тываны канчап-даа деңнээр аргажок болганын көрүп чор мен.

Тываның чонунуң моральдыг мөзү-шынары болгаш чурттаалгазы танытынмас кылдыр чаартынган. Ол дугайын колхозчу суурларның, районнар төптериниң болгаш Кызыл хоорайның өзүп сайзыраанының чараш-чаагай хевиринден көрүп тур бис.

Хондергейниң Даш-Булуңга чоокка чедир-ле чаңгыс-даа өрген чок турган чер болгай, ам ында колхозчу чараш суурну тургузуп алган бис. Суурда электростанциязы, ясли, клуб болгаш школа, магазин ажылдап турар. Бистиң районувустуң төвү—Чадаана хоорай сөөлгү он чылдың иштинде дыка дүрген өзүп сайзыраан. 1929—1930 чылдардагы Кызылды бодааш—амгы чаа Кызылды көргеш аныяк Совет Тываның чечектелиишкинин, ёзулуг-ла чырыткылыг чурттаалганың барымдаазын мага ханып көрдүм.

Коммунистиг партияның болгаш совет чазактың совет кижилер дугайында улуг сагыш салыышкынынга кызытаар чок өөрүшкүнү илередир шак ындыг ханы ут-

калыг, чечен сөстерни тыппас-тыр мен. Ол дугайын бистиң бо хуралывыска илеткелчи дыка эки чугаалады. Аас-кежиктиг амыдырал дугайында партиявыска болгаш чазаавыска четтирдивис.

Октябрь революциязының алдарлыг 40 чыл оюнуң улуг байырлалын чедиишкинниг уткуур дээш совет кижилерниң күш-ажылчы болгаш политиктиг идепкейи улам сорук кирип тур. Бистиң районувустуң колхозчу ажыл-ишчилери бо чылын өглерде бажыңнарже бүрүн шилчидир сорулганы салган. Социалистиг хүлээлгевисти күүседип шыдаар бис. Мээң колхозум («Кызыл тараачын») бо чылын чурттаалганың 24 бажыңнарын тудар планныг, ам 20 бажыңны туттувус, 4 бажыңны черде тудуп турар. Эки ажылдааш түңнүг амыдырал улам чаагайжыыр дээрзин билир бис. Мен кырызымза-даа, бистиң Төрээн чуртувуска коммунизмниң долу тиилелгезин көрүксеп тей бодап, огород бригадазында ажылдап тур мен.

Бистиң ажылывыста четпестер база бар. Ылангыя автомашиналарның күчүзү, чылгы малдың күжү четче ажыглатынмайн турар. Чүгле машиналарның артык кезектерин колхозтарга албайн берзе чогуур. Чер-черге бажыңның иштики херекселдерин бүдүрерин калбартыр херек. Демир орунларга херглел улгадып турар. Колхозчуларның шак ындыг өске-даа херекселдерни хандырарынга кичээнгей салза чогуур.

Улам эки ажылдаар

(Тес-Хем районнуң делегады эш Чурукпанның чугаазындан)

Күш-ажыл—чаагай амыдыралдың үндезини болгай. Ооң мурнунда чылдарда бистиң Калинин аттыг колхозувустуң херээженнериниң аразынга күш-хүнүнүң минимумун күүсетпестер хөй турган. Ынчаарга сөөлгү үеде байдал экижип турар.

Чаа ясли тургустувус. Ооң ачызында уруглар иелери колхоз бүдүрүлгезинге киржир аргалыг болган. Яслини дерип тургузарынга район төвүнүң херээженнери эки дузалашкан.

Октябрьның улуг байырлалын чедиишкинниг уткуур дээш ажыл калбарган. Чаа өөредилге чылынга школаны белеткеп, ооң оттулар ыяжын кактывыс, өрээлдерни чугайлап турар бис.

Бодаа ажыл-агыйның хөгжүлдези дээш демиселге херээженнерниң киржилгези экижип турар. Олар курболгаш курукпан черлерниң хараганнарының аштыргазын чоруткан. Бодум ногаа бри-

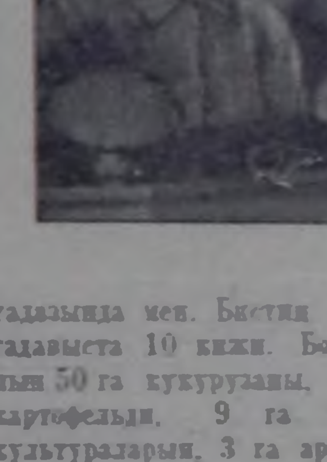

гадазында мен. Бистиң бригадавыста 10 кижи. Бо чылын 50 га кукурузаны, 16 га картофельди, 9 га ногаа культураларын, 3 га арбузту тарыдывыс. Ооң бедик дүжүттү алыр дээш ажаалгазын экижидип турар бис.

Хөй ажылын сайзырадыр, дүк бүдүрерин көвүдедир талазы-биле партияның болгаш чазактың салган сорулгалары бисти сорук кирип турар. Алтайның нарын дүктүг меринос хойларын тыва хойлар-биле хайнакташтырганывыстың түңнели эки болган. 2200 баш хойларның бирээзи-ле 3,5 кг дүктү берген.

Бисте четпестер база бар. Инектерден сүт саалдазының хемчээли эвээш. Ол болза, мал чеминиң четпес белеткевиткенивин, инектерниң багай ажаалдазының түңнели болур. Чамдык бүдүрүп алган продуктуларывысты ажыл-агыйжы эвес чоруктуң хоразында четче ажыглавайн турар бис. Ылангыя эрткен чылын ажаан алган картофельвисти доңурган бис. Ындыг четпестер-биле моон соңгаар шыңгыы демисежип, улам эки ажылдаар ужурлуг бис.

Байырлалга чедиишкинниг ужуражыр

(Өвүр районнуң делегады эш Алдын-кыстың чугаазындан)

Социалистиг чарыш-биле ажылдаары биске чаңчыл апарган. Бистиң районнуң колхозчу ажыл-ишчилери, ооң иштинде херээженнер Октябрь революциязының 40 чыл оюнга уткуштур калбарган чарышка сорук кириишкиниг баттыышканнар.

Эрткен чылын инек бүрүзүнден 500—600 литр сүттү сааганнар районда хөй. Бо чылын хойжулар Норбужук, Саибың олар хой санындан 2,4 кг дүктү кыргааннар. Районнуң колхозчулары ниитизи-биле бо чылын хой бүрүзүнден 2 кг дүктү кыргыырын, саар инек санындан 800 кг сүттү саарын, кодээ ажыл-агый продуктуларының белеткелдерин хуусаа бетинде күүседирин, бүгү колхозчуларны өглерден бажыңнарже шилчидип кирерин хүлээнген. Өвүржүлер боттарының берген сөзүн хе-

рек кырынга ээлээр дээш чүткүлдүг ажылдап турарлар. Мен бодум районнуң сан килдизиниң эргелекчизинде ажылдап турар мен. Улус ажыл-агыйын болгаш культура хөгжүлдезин чогуур үезинде акшаландырар, анда бердинген хөреңгилерниң чоптуг ажыглалы дээш кызымаккай ажылдаарын хүлээндим.

Маңаа холбаштыр четпестер дугайын чугаалаары чугула. Бистиң район мал ажылының продуктулуун бедидер талазы-биле мурнакчы райондардан ырак-та-ла хожудап турарывысты миннир ужурлуг бис.

Херээженнер ортузунга политкижизидилгелиг ажыл дыка кошкак чоруп келген. Чурттакчы чоңга эмнелге дузаламчызын көргүзер талазы-биле улуг четпестер турган. Ол четпестерни узуткаарынга херээженнер улуг рольду ойнаарлар.

Саннар болгаш фактылар

Улус ажыл-агыйының, культура тургузуушкунунуң херээженнер киришпейн турар чаңгыс-даа адыры областа чок. Үлетпүрде ажылдап турарларның 39,2 хуузу, колхоз бүдүрүлгезинде колхозчуларның 50 хуузу херээженнер.

Херээженнерниң эртем-билигже чүткүлү улгаткан. Бир эвес 1930 чылда тыва херээженнер бижик билбес турган болза, ам 13 кижи дээди эртемниг болган. Областа кадык камгалалының ажылдакчыларының 90 ажыг хуузу херээженнер. Областың сумуларының болгаш колхозтарының кижи эмнелгелеринде ортумак эртемниг 70 тыва херээженнер ажылдап турар. Совет Эвилелиниң янзы-бүрү хоорайларында эмнелгениң дээди өөредилге черлеринде 20 тыва уруглар өөренип турар. Кызылдың медицина училищезинде 183 херээженнер өөренип турар.

Школаларның херээжен башкыларының саны 1948 чылда 25 кижи турган болза, ам 1730 четкен, азы олар областа бүгү башкыларның 70 хуузу болуп турар. Оларның аразында тыва херээженнер 528 кижи. Херээженнерден Кызылдың күрүнениң башкы институдунда 106, Кызылдың башкы училищезинде 208 кижи өөренип турар.

1944 чылдан бээр областа хөй уруглардыг иелер 76 миллион рубль түңнүг күрүне дузаламчызын алган. 160 иелер Маадыр ие деп хүндүлүг атты алган, 800 ажыг иелер хөй уругларны төрээн болгаш кижизиткен дээш орденнер болгаш медальдар-биле шагнаткан.

Мурнакчыларга белектер тывысканы

Херээженнерниң Бүгү-тыва бирги хуралынга областың үлетпүр бүдүрүлгелеринден, тудугларындан, колхозтарындан болгаш совхозтарындан келген эң мурнакчы 30 херээженнерге Кызыл хоорайның бүдүрүлге болгаш албан черлериниң коллективтери белектер берген.

Ол белектерни коллективтерниң мурнундан обкомнуң даргазының ораланчызы эш Анчима хуралдың киржикчилериниң ниитизиг алдын часкаашкыннары-биле мурнакчыларның боттарынга тывыскан. Белекти ап турган кижи бүрүзү сеткилдиң ханызындан улуг өөрүшкүзүн илереди, совет эрге-чагырганың үезинде күш-ажыл — алдарның, хүндүлелдиң болгаш ак-сеткилдиг чоруктуң херээ апарганын чугаалаан. Октябрь революциязының алдарлыг 40 чыл оюнуң улуг байырлалынга уткуштур боттарының күш-ажылчы чедиишкиннерин улам өстүрериниң дугайында бедик хүлээлгелерни алганнар.

Оларның аразында Хову-Аксы бүдүрүлгезиниң ажылчыны Ильноарова радиоприемник алган. Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң саанчызы Дарый, Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң ногаа ажаакчызы Тагбы, «Тыва тудуг» трестизиниң штукатуржулар бригадазының бригадири Бозлова, Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозтуң хойжузу Сагаачы Серенма олар хол шактарын алгылаан. Ооң ышкаш улуг эртектиг янзы-бүрү нарын платье пөстерин, тюльдерни, стол шактарын алганнар база бар.

СЭКП обкомунуң секретары эш Тока хуралдың бүгү киржикчилеринге байыр чедирип чүве чугаалаан болгаш Тываның ажылчы херээженнери Октябрь революциязының байырлалынга төлептиг ужуражыр дээш боттарынга алган социалистиг хүлээлгелерни алдарлыы-биле күүседип шыдаарлар дээрзинге улуг идегелин илереткен.

Дүк бүдүрерин көвүдедир

(Эрзин районнуң делегады эш Белчээниң чугаазындан)

Хой ажылын улам хөгжүдерниң болгаш дүк бүдүрерин көвүдедирниң дугайында чурттуң мурнунга партияның болгаш чазактың салган чаа сорулгалары эрзинчилерни хей аът кирип турар.

Бистиң «Сталинчи орук» колхозувус бо чылын 8863 баш хойнуң дүгүн кыргыыр турган, ам 6000 ажыг баш хойнуң кыргаан. Бо ажылга херээженнер идепкейлиг киржип турар. Нарын дүктүг хойлар-биле хайнактаан 600 баш тыва хойларның бирээзинден-не 2,5 кг дүктү алган бис. Ниитизи-биле чазыкы кыргылда үезинде хой бүрүзүнден 1,6 кг дүктү кыргып алдывыс. Бо чылын хой санындан-на 1,8 кг дүктү кыргып алыр план чедиишкинниг күүсетпиниң болур аргалар бар. Чазын хойларның хараганнарда дүжүп калган дүктерин чыыр ажылды организастаан бис. Ооң ниитизи-биле 550 кг дүк чыгдынган. Ылангыя эш Шилиңаа 50 кг дүктү хараганнардан чыыган. Хойларны электри-биле кыргыыры улуг ажыктыг болган. Дүк кыр-

гыычызы Айыжыы хүнде 23—25 хойларны кыргып турган.

Бо чылын хойларны тарып бодалыр ажылды улам калбаа-биле чорудар бис. Колхоз даргазы эш Айдын-оол ол ажылга бодунуң тускай эртемниниң зайы-биле шуут киржирин болгаш чоу эки организастаарын хүлээнип турар.

Культура-чырыдылга ажылын улам күштелдирери чугула. Бо чылын колхозчуларның аразынга бижик билбес чорукту бүрүн узуткаарын чедип алыр бис. Амгы үеде 4 комсомолчулар бижик өөредилгезиниң бөлүктерин башкылап турар. Клуб эргелекчизи Моңгуш Быдак культура-массалыг ажылды эки организастап турар. Ында уран-чүүл бөлүгү район төвүнүң чурттакчыларынга болгаш «Кызыл сылдыс» колхозтуң кежигүннеринге концерттер көргүзүүлерин организастаан.

Ынчалза-даа бистиң колхозувуста күш хүнүнүң минимумун чедир күүсетпейн турар кижилер ам-даа бары харааланчыг. Ол болза, колхозчулар ортузунда кижизидилгелиг ажылдың ам-даа кошкак болуп турары-биле тайылбырлаттынар. Ол четпестерни узуткаар ужурлуг бис.

Колхозтарга яслилерни тургузар

(Тожу районнуң делегады эш Кукунуң чугаазындан)

Шаанда шагда Тожунуң иви ажылдыг болгаш аңчы араттары ыяш-даш аразынга хадың картындан шыпкан алажы өглерлиг, амыдыралга чедиишпес, чайын-даа, кыжын-даа ам кежи хептерлиг, дыка-ла түренги чурттап чорааннар.

Амгы Тожуну ол үелерниң деңнээринге диңмээш барымдаазы тывылбас. Тожу болза, Тываның база-ла чечектелип турар булуңу апарган. Араттар колхозтарже каттыжып, чараш суурларны тургузуп, культурлуг болгаш бай-шыырак чурттап турарлар.

Чаа амыдырал чоннуң күш-ажылчы болгаш политиктиг бодурулгушкунун хүн-бүрүде сорук кирип турар. Чоокка чедир-ле хой-хөй кижилер бодбаазырангай чаа техниканың сураан безин дыңнавайн чорааннар. Ам самолетка ужудуп чоруур, автомашиналарны болгаш тракторларны ажыглаары,

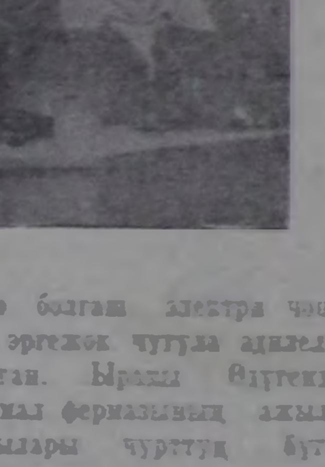

радио болгаш электра чоннуң эргежок чугула аңгылалы апарган. Ырак Өлүгенде иви мал фермазының ажылдакчылары чурттуң бүгү чүктеринден радио дамчылгазын дыңнап турар. Колхозтарда клубтар, эмнелгелер, хлеб быжырар черлер бар. Социалистиг ажыл-агыйның алдар-сураглыг мурнакчыларының саны-даа өскен. Бо дугайында улуг өрүс улуска четтирдивис!

Четпестер дугайын чугалаксавайн мен. Колхозтарның херээженнериниң ортузунда күш хүнүнүң минимумун чедир күүсетпээннер, дыка хөй. Ооң кол чылдагааны уруглар яслилерин тургуспаанында болган аныяк херээженнер ортузунда кижизидилге ажылының четпезинде болуп турар. Районнуң партия, совет, ажыл-агый организациялары ажыл-агый айтырыглары-биле политиктиг ажылды эки дүүштүрүп чорудары чугула. Колхозтарга уруглар яслилерни тургузары негеттинип турар.

Культурлуг чурттаалга дээш

(Сүт-Хөл районнуң делегады эш Допуй-оолдуң чугаазындан)

Бистиң районнуң колхозчу херээженнериниң күш-ажылчы болгаш культурлуг деңнези бедээн. Кодээ черлерде амыдырал улам-на чаартынып, чаагайжып турар. Шаандагы эрги байдалдан амгы чаа чурттаалганың культурлуг деңнилгезин бадым бүрүзүнде эскерип болурунуң бөскү демдектери бар.

Ол дугайын бодумнуң «Сталинчи орук» колхозумнуң чижээнден чугаалап көрейн. Колхозувус аныяк. Араттар 1946 чылда МЧАЭ кылдыр каттышкан, а 1949 чылдан бээр кодээ ажыл-агый артелинче шилчээн. Амгы үеде колхозтуң мурнакчылары болуп турар херээженнер хөй.

Чоокка чедир-ле ногаа культураларын танывас-даа, билбес-даа турган тыва херээженнер, ам оң тарып өстүрериниң, чемге ажыглаарының мастерлери апарганнар. Янзы-бүрү ногаа культураларының кижиниң кадыы быжыглаарынга дыка дузалыын ажар билип, оң боттарының бажыңнарының чанынга тарып өстүрерин чаңчыктып турарлар. Хазан

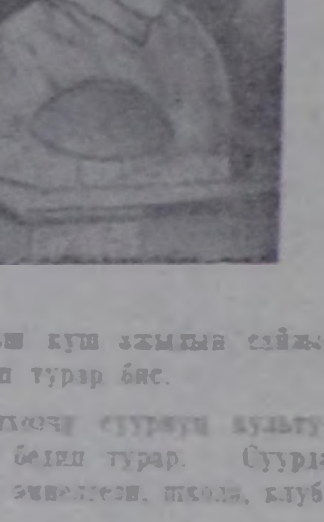

болгаш күш ажылын сайзырадып турар бис.

Колхозчу суурнуң культуразы бедип турар. Суурда кижи эмнелгези, школа, клуб, ясли болгаш магазин ажылдап турар. Ам ында он чылдың ортумак школазының тудуу эгелээн.

Херээженнер чаагайжыды тургускан колхозчу бажыңнарга культурлуг чурттаалганың башкарыкчылары болур ужурлуг. Мен, херээженнер чөвүлелиниң даргазында ажылдап турар мен. Моон соңгаар чурттаалганың культуразын улам бедидериниң талазы-биле тайылбыр-массалыг ажылдарны чорудары-биле херээженнер активин организастаар бис.

Сөөлгү үеде бистиң районнуң магазиннеринде [illegible] жаң аяктар, даалымба пөстер, бажың иштиниң эдилел-херекселдери саттынмайн турары хомудалчыг. Чоннуң чурттаалга-амыдырал херекселдеринге чогуур организацияларга улуг кичээнгейни салыры чугула.

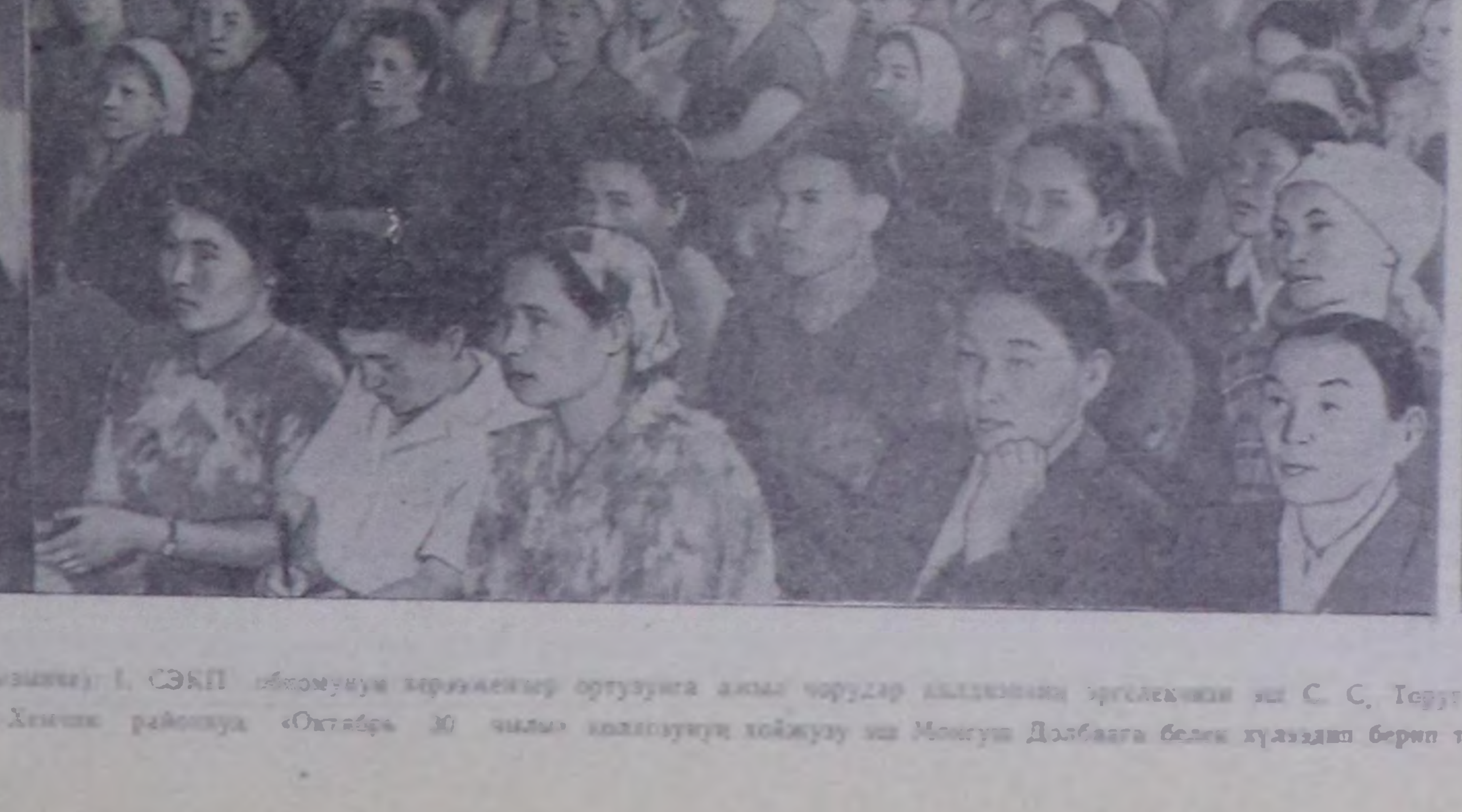

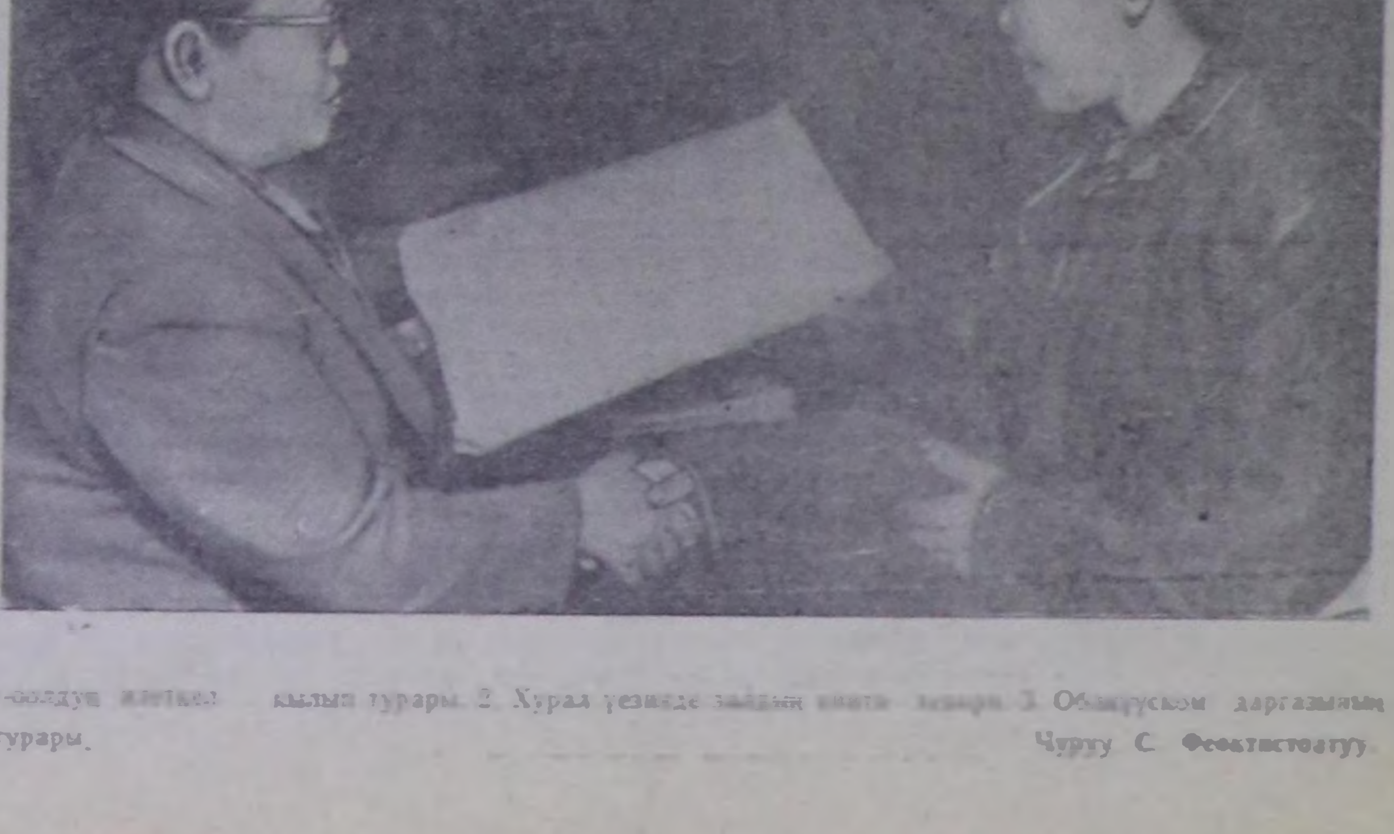

Чурукта: (солагай талазындан он талазынче) 1. СЭКП обкомунуң херээженнер ортузунга ажыл чорудар килдизиниң эргелекчизи эш С. С. Торуг-оолдуң илеткел кылып турары. 2. Хурал үезинде залдың [illegible]. 3. Обкомнуң даргазының ораланчызы эш Х. А. Анчыманың Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң хойжузу эш Моңгуш Долбаага белек хүлээдип берип турары.

Чуруу С. Феоктистовтуу.

Тайбының Бүгү-делегей Чөвүлелиниң сессиязында

КОЛОМБО, июнь 11. (СЭТА-ның тускай корр.). Бөгүн эртенги хуралга президиумнуң саналдааны, сессияның ажылының хүн чурумун төлээлер бир эп-сеткилдиг чүүлдүрүүнгеннер.

Мурнунда генерал-губернатор чорааш, Индияның хөй-ниитизиниң көскү ажылдакчызы Раджагопалачариның чагаазын Тайбының Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кежигүнү Моника Фелтон (Англия) номчаан. Ооң бижээни болза: «Дайынныңы хоругдаарын күзеп турар бис, чепсеглениишкиннерден ойталаарын күзеп турар бис, бүгү чурттарның аразында чаагай туралыг илереңнелерин күзеп турар бис, ядролуг чепсек бүрүн хоругдаттынгаш түрлерин болгаш чаңгыс-даа чурт оң бүтдерин үргүлчүлээрин күзеп турар бис. Шешеде чашылтырыгларын күзевейн турар бис».

Ооң соонда сессия тайбың дээш демиселдиң айтырыгларын чугаалажыпкынче шилчээн. Мурнундагы сессиялардан ылгаттыр, амгы сессия хүн чурумунуң бүгү айтырыгларын доктаадың алган. Төлээлер оларны сүртевип турар кандыг-даа айтырыгның талазы-биле чугаалаар эргени тывыскан.

Голландияның төлээзи Ван Доббен бирде дугаарында санал берип, Голландияда тайбың талалакчыларының шимчээшкининиң дугайын чугаалаан. Ядролуг чепсектерни хоругдаар чорукту Голландияның 100 эртемденнери деткип турар деп ол дыңнаткан.

Кайы-кайы хүндүлелдигжиринге болган бүгүдержиринге үндезилеп, чурттар аразында харылзаашкынның доктаадыр турган чеди айтырыгларын сессияның киржикчилери Пакистанның төлээзи Д. Ф. Мутахмед ылгырган.

Бразилияның болгаш АКШ-тың чазактарының аразында дугуржулгазы дүүштүр чурттуң девискээринде турар, болгаш башкартынар сиаредгарның базаларынга удур демисел комитединиң даргазы болуп турар бразиль сенатору Д. Велосо ол дугуржулгаа Бразилияның эрге-ажыктары кажаа чедирип турар чүве кылдыр тодарагайлаан. Бразиль улус тайбың кожаларбе турарының политиказын боттандырарын күзеп турар дээрзин ол онзалап демдеглээн.

Кипрниң төлээкчизи Д. Потамитистиң саналын төлээлер чылыы-биле уткаан. Колонизмдиниң удур, хамаарылбас чорук дээш бодунуң улузунуң демиселиниң дугайын ол чугаалаан.

Испан чогаалчы Д. Л. Барседо бодунуң саналынга мынча деп чугаалаан: Тайбының Бүгү-делегей Чөвүлелиниң сессиязында бир-ле дугаарында олурушкан турарым бо, ынчалзаза тайбының камгалалдары дээш демиселдиң кезээде бодунуң сорулгазы кылдыр салып келген мен. Мээн чурттумда тайбың талалакчыларының организастыг шимчээшкини чок-даа болза, испан улус чепсеглениишкиннерниң өндүре бүдүрерин сонуургавас дээш, атомнуг базаларны тударынга удур, шериг блоктарынга удур база массалыг узуткаашкының чепсектеринге удур демиселде турар. Тайбының Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кыйгырыгларын испаннар чүректериниң ишти-биле уткап келирлер.

Мурнуу Кореяда америк дайын белеткелдериниң агрессив будуш-шынарын БКДР-ниң тайбың талалакчыларының төлээлекчизи Хан Сер Я сойгалап илереткен.

Хөй-ниитиниң санал-оналының үнүн дыңнаарындан ойталап болгаш ядролуг чепсекти шенээрин үргүлчүлээр бодалдыг англи чазакты англи эртемден Д. Дж. Арнотт бүгү шапкан.

Бир-тээ Англияның чазаа ядролуг чазылдыглары үргүлчүлээржиреден оң туразы-биле ойталаарын күзевейн турар болганда оңу кылырлары тайбың шынактаар кужтер оңу албадаар ужуругт деп ол чугаалаан болгаш термоядролуг шенеделдерни саат чок соксадыр дээш демиселдиң комитетин тургузары саналдаан.

Эртенги хуралга япон профессор Хирабо болгаш америк профессор Скотт Ниринг санал бергеннер.

Чапсар үезинде айты-айты чурттарның төлээлери ужуражып, тайбының камгалалдарының айтырыгларын чугаалажып үргүлчүлээн. Оон соонда кежээки хурал чыылган.

БКР-ниң төлээлериниң баштыңы Го Мо-жоның саналын дилингинде адыш часкаашкыны-биле уткаан. Тайбының Бүгү-делегей Чөвүлелиниң амгы сессиязы Бандунгтуң утаан-бодалы болгаш Панч Шилдиң беш принциптери төрүттүнген Азияның девискээринде эртип турары-биле тоогулуг сессия болуп турар дээрин ол демдеглээн.

Амгы үеде термоядролуг чепсекти Каттышкан Штаттар, Англия болгаш Совет Эвилели шингээдип турар деп чугаалааш, ол бүгү чурттарның аразында чүгле Совет Эвилели водородтуг чепсекти хоругдаар дугайында саналдарны деткип турар деп чүвени Го Мо-жо демдеглээн. Кыдат улус ол совет саналдарны деткип турар деп ол чугаалаан.

Каттышкан Штаттарның утаан-бодалы чок болгаш айылдыг удурттурулгазы политиказын бүгү шаап турар бис деп Го Мо-жо чугаалаан.

Совет төлээлерниң баштыңы А. В. Корнейчуктуң чугаазын сессияның киржикчилери байырлашкынныг шилчип турар үргүлчүлээринде адыш часкаашкынныг-биле уткаанар. Совет Эвилелиниң улустар аразында тайбыңны быжыглаарынче, атомнуг болгаш водородтуг чепсекти хоругдаарынче угланган тайбыңча ынактыг политиказының дугайын Тайбының Бүгү-делегей Чөвүлелиниң сессиязының киржикчилеринге А. Е. Корнейчук тодаргай, чырыткылыг саналынга чугаалап берген.

„Дейли экспресс" солун капитан Л. Крэббтиң дугайында

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Бодунуң үезинде хөй шуугаашкын үндүрген капитан Л. Крэббтиң херээниң дугайында «Дейли экспресс» солуннуң парлап үндүрген чүүлдүнүн дончуулаан Ассошиэйтед Пресс агентилелдиң лондон корреспондентин дамчыткан. Протомут португга турган совет крейсер «Орджоникидзе»-ниң шинчилеп соругга-биле 14 айларның мурнунда чокшулдаарын оралдажып турарда Крэбб болза «америк разведказы ажылдап турган» деп ол солун бадыткап турар.

Совет механиктерниң дугайында Портсмутка ооң ап шыдаан медээзиниң кайы хире үнелиг болуп турарының хирези-биле Л. Крэббке төлээрни америк разведканың агентилери чепшээрээн турган деп солун бижип турар.

Бир эвес чорук бүттейн бирза, ол чүүл дугайында бис чүнү-даа билбес бис деп Каттышкан Штаттар медеглээр эвеспе дугайында бүгү сонуургаан турган.

Тирананың күрүне университедин үндезилеп тургусканы

ТИРАНА. (СЭТА). Тирананың күрүне университедин үндезилеп тургузар дугайында Албанияның Улус Республиказының Улус хуралының президиумунуң чарлыын июнь 11-де албани парлалга парлап үндүрген, ол болза албани улустуң хөй чүс чылдардагы төөгүзүнде бирги университет болур. Университетте —төөгү дыл өртеминиң, юритиктиң, экономиканың, инженерниң болгаш бойлус эртемнериниң алды факультеттерин тургускан.

Университеттиң баштайгы өөредилге чылы бо чылдың сентябрь 1-де ажыттынар.

Университетти үндезилеп тургусканын холбаштыр июньнуң 11-де Тиранага студентилерниң, культура, эртем ажылдакчыларының, школалар өөреникчилериниң, найысалда фабрикалар болгаш заводтарның ажылчын коллективтериниң төлээлекчилериниң хөй кижи киржикчилиг митингизи болган. Университет организастаарынга албани улуска Совет чазак болгаш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди улуг дузаламчыны көргүскен болгаш Москваның Ломоносов аттыг күрүне университединиң студентилериниң болгаш профессор-башкылар составының коллективи бирги албани университетти шефке алырынга белениин илереткен деп Тирананың күрүне университединиң ректору Зий Белычының медеглелин митингиниң киржикчилери улуг сорук киришкини-биле уткаан.

„Лидице чурттаар"

Делегейниң улустары эрткен дайынның коргунчуг чүүлдеринге удур

ПРАГА. (СЭТА). 1942 чылда Чехословакияга кара-туразында аажылап чоруп турган гитлержилер коргунчуг кемниг херекти үүлгеткеннер. Араатанзып калчааараан гитлержилер Прагадан 25 километр черде турар Лидице деп суурну шуут узуткааш, оон эр кижилерин элээди назылыглар-биле катай-хаара шуптузун боолагылап кааннар. Гитлержилер араатанзыг ёзу-биле 192 кижини өлүрген. Херээженнерни болгаш уругларны шаажылалдыг лагерьлерге хоругдааннар, оларның чамдызы база өлгүлээн.

Кем-буруу чок кижилерни ол ханныг ёзу-биле шаажылаан дугайында дыңнадыг чер кырында бүгү-ле ак-сеткилдиг кижилерниң чүректерин хайындырган. Элээн каш чурттарга дайынның чылдарында-ла Лидице суурну катап тургузары дээш шимчээшкин калбарган. Чехословакияның чазаа Лидицени катап тургузарынга 54 миллион 145 муң крон үндүрген.

Дайын доозулганының соонда Лидицени катап тургузары эгелээн. Чаагайжыдыр туткан бажыңнарны болгаш элээн каш хөй-ниитиниң тудугларын ол суурга туткулаан, суг дамчыдылгазын болгаш канализацияны чоруткан турган. Лидицеден Прага—Кладно чедир ол аразының топ оруун тударынга он-он чурттарның аныяктарының төлээлекчилери киришкилээн. 1954 чылда Лидицеге найыралдың болгаш тайбынның садын үндезилеп тургускан. Амгы үеде ол суурда 500 ажыг кижи чурттап турар.

Лидице болза амгы үеде чурттуң бүгү-ле булуңнарындан, база даштыкыдан муң-муң кижилер кээп көрүп турар чер болу берген. Ылангыя сөөлгү хүннерде ында көрүкчүлер онза көвүдээн. Фашизмден когарааннарның турасказын демдеглээр дээш хөй-хөй хоорайларның болгаш суурларның төлээлекчилери Лидицеге кээп турарлар. Лидицени хөй санныг даштыкы аалчылар база кээп көрүп турар.

Лидицени фашистерниң узуткап каапкандан бээр 15 чыл болганын холбаштыр найыралдың болгаш тайбынның байырлалдыг ужуражылгазынга июньнуң 10-да 12 чурттарның төлээлери келгилээн.

АКШ-та эндере чепсеглениишкинге кым байып турарыл

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Нью-Йорк хоорайда (Пенсильвания штат) үнүп турар «Эндейли» солун америк шериг-үлетпүр монополияларының кончааларының дугайында Барроу Лайонстың элээн каш чүүлдерин парлап үндүрген.

Америк концерннерге улуу-биле байыыр арганы берип турар бюджет талазы-биле хөй миллиард шериг чарыгдалдарын чонга хөй үндүрүг онаарының күсели-биле боттандырып турар деп автор айтып турар.

АКШ-тың чазак органнарының шериг талазы-биле садып алыышкыннары болза «федералдыг чарыгдалдарның кол чүүлү болу берген болгаш самолеттардан, снарядтардан база авианосецтерден идик-хеп болгаш аъш-чемге чедир продукцияның бүгү хевирлерин херек кырында хаара тудуп турар» деп Лайонс демдеглеп турар. Чепсектиң кол хевирлери—самолеттарны, атомнуг чепсекти болгаш шериг-далай судноларының эң чаа хевирлерин бүдүрүп үндүрүп турар үлетпүрнү дамчыштыр шериг чарыгдалдары АКШ-тың экономиказынга кол саълдарны чедирип турар. Эндере чепсеглениишкинге кымның байып турарын херечилеп турар тускай сан-түңнерни Лайонс көргүзүп турар. Чижээлээрге, шериг чепсектери бүдүрүп алыры-биле 130 миллиард доллар түңге баштайгы чарган керээлерниң нииты түңнүнден, 1955 чылдың январьдан 1956 чылдың июньга чедир 81,5 миллиард доллар болза 100 компанияларның кончаазы болуп кирген, ол компаниялар эң-не хөй чагыгларны алган турган. Ол болза нииты түңнүң 68,7 хуузу болуп турар, ынчаарга ол хуу кончуг дүргени-биле өзүп турар.

Эң улуг шериг-үлетпүр концерн «Дженерал моторс» болза 6 миллиард 965 миллион 300 муң доллар түңнүг чагыгны алгаш, 1950 чылдың июльдан 1956 чылдың июньга чедир 6 чылдарның дургузунда үстүнде айыткан даңзыга бирги черни ээлеп турган.

«Шериг чагыглары монополияларга, өске кымдан-даа артык чечектелиринге дузалап турар» деп Лайонс демдеглеп турар.

КИНО

„Екатерина Воронина"

Областың экраннарында А. Рыбаковтуң ол-ла ышкаш аттыг романын ёзугаар кылган «Екатерина Воронина» деп фильм үнүп эгелээн. Фильмниң сөс-чогаалын ол романның автору болу бижээн, тургузукчу—режиссер Н. Анненский. М. Горький аттыг киностудия 1957 чылда үндүрген.

Бо фильм—бистиң үениң дидим, сорукчур аныяк совет херээженниниң хуу-салымының, ооң нарын болгаш берге болуп эрткен чалыы үезиниң дугайын, ёзулуг найыралдың болгаш ынакшылдың дугайын чугаалап турар.

Екатерина Воронинаның хөглүг, аныяк үези, ооң дээди өөредилге дээш бодалы хеп-хенертен кадыг-дошкуну-биле доозулган, чүл дээрге дайын эгелээн. Катя шериг эмнелгезинге медсестра болуп ажылдап кирер.

Ол берге чылдарда Екатерина бир-ле дугаар кижиге ынакшый бээр. Эмнер алыры-биле фронтудан майор Мостовой чедип келир. Шынчы ынакшыл дугайында ооң сеткилдин ханызындан чугаалары, оон уяралдыг ырлары аныяк уругга кайгамчык эки сагындырып турар. Ынчангаш Мостовойга Екатерина ынакшый бээр.

Ол аразында Мостовой фронтуже чоруй баар, ынчангаш ынак кижизинден чагаа манаарының төнмес-батпас хүннери эгелээн. Чагаа келген, ынчалза-даа ол чагаа өөрүшкүнү эвес, а хомуданы, чөгениглиг эккелген, ында: «Мен өөдежок амытан болганым-даа чадавас... Дайын чоруп тур. Сээң амыдыралыңны боогдаар хөңнүм чугул»—деп Мостовой бижээн.

Дайын доозулган, хөй чылдар эрткен. Екатерина Воронина суг транспортунуң инженери болу берген.

Суг эртемниг чаа ажылдап кирген Екатерина Воронина судноларжу дүжүрер, чүүлдериниң деңнелдериниң мурнакчылары аразында доп-дораан саналдаар. Баштайгы үезинде Екатеринаны деткип турган, пароходство начальниги Леднев сөөлзүреди ол уругнуң кииргени улуг чаа чүүлдеринден сестип, коргуп эгелээр. Ынчалза-даа Екатерина орта доктаавааан.

Кичээңгейлиг, ээлдек Воронина кады ажылдап турар өөрүн эки билип алырын оралдажып турар. Көдүрер кран башкарыкчызы ажылгыр, эки Дуся Ошуркованың хуу-салымы дээш Воронина сагыш човап турар. Дусяның аныяанда ышкындырыглары, ону «сандаргай» херээжен кижи бергени Дуся биле штурман Сутыриниң аас-кежиин чүгле үреп каавытпаан.

Ошуркова дугайында чугааларга бүзүрепкеш, ону өске суг өртээлинче чорудар деп шиитпирни Леднев үндүрер. Кижиниң салымын ындыг янзы ёзу барымдаалап көөр чорукка Екатерина ханызы-биле кижигеннеп турар. Екатерина боду Ледневке ынак, ынчангаш ол төөгүнү уруг аар бодап эртип турар.

Леднев база Екатеринага ынак. Дүрген чүдүрүлге кылыры-биле Воронинаның организастааны ажыл чедимче чок болуп төнген соонда, оларның аразында харылзаазы элээн нарыыдай бээр. Удатпаанда Ледневти ажылындан дүжүрүп каан. Ону билип кааш, Екатерина ооң бодунга ол кижиниң кайы хире үнелиг болгаш чугула болуп турарын бодап каар.

Ледневтиң олуруп алгаш Москваже чорууp поездизи каш минута болгаш чорууp апарган. Хамык херээн каавыткааш, Екатерина вокзалче далажып чоруптар. Екатерина вагонга чүгүрүп чеде бергеш, эң сөөлгү медээ болу берген турда вагон иштинде Ледневти көрүп каар.

«Костя!»—деп дүвүрел-биле база идегел-биле Екатерина алгырар.

Поезд шимчеп чорупкан, ынчалза-даа поезд чорууп турда-ла Леднев дүже халааш, Екатеринаже чүгүрүптер. Фильм ындыг янзы доостур.

«Екатерина Воронинаны» көрүкчүлер черле сонуургал-биле көөр. Бистиң мурнувуста солун, угаанныг кижиниң амыдыралы чиик эвес, нарын болгаш черүлдээлерлиг хуу-салым көстүп эртип турар.

Кижиниң өзүп быжыгарының, ооң угаан-бодал, хөгжүлдезиниң темазын бо фильмде бүзүрелдиг-биле көргүскен. Бодунуң амыдыралының оруун чүгле эгелеп турар уругнуң мөзү-шынарының канчаар быжыгып турарын бис көөр бис. Бистиң караавыска-ла ооң иштики мөзүзү маадырланып, угаан-соруу быжыгып, медерели өзүп турар. Екатерина Воронинаның ролюн Л. Хитяева эки ойнаан.

Екатеринаның овур-хевиринде биске чүү эң-не солунул? Ооң сеткилиниң арыы, ээлдек, чымчаа, эки херээжен кижизини солун. Бирде еде-чара, бирде оп-чок, бирде ханы бодалдыг, ынчаарга берге үелерде—быжыг соруктуг, топтуг, чүвөнде бергедеп турда ону биддиртпейн барып билир, шак ындыг кылдыр Екатерина Воронина биске көстүп турар.

Ооң Мостовойга баштайгы ынакшылын ап көрээли. Чалыы, чаа чүве дээп көрбээн сеткилдиң мырыңай арыы-биле Екатерина ынакшып турар. Ооң соонда Мостовой кижи ынакшыыр хире эвес кижи болуп илерей келирге, ол чеже-даа кээп турда, Екатерина ону шиитпирлиг-биле хүлээп албайн баар.

Екатеринага өске кижи таваржы бээр, ол дээрге — Леднев деп үстүнде чугаалаан бис. Уругнуң иштинде баштай ындыг тодаргай эвес демисел, ооң соонда Ледневти аянныг кижи-дир деп бодалында хүндүлей бээри, оон аңаа ынакшый бээри—бо бүгүнү артист Л. Хитяева чедимчелиг көргүскен.

Демдеглезе чогуур чүүл болза, Ледневтиң ролюн артист Н. Малишевский четпес көргүскен. Ук бодалында ол кижини угаанныг, черле шынарлыг, ынчалза-даа бодунда элээн четпестерлиг кижи кылдыр көргүзер турган, харын ол четпестериниң ол улуг ышкындырыгларны кылган. Ол боду кызымак, ажылгыр кижи болза-даа, бодунуң кады ажылдап турар эштери-биле шын, эптиг ажылдап шыдаваан, улуургак байдалын көргүскен, ол чорук ооң улуг коллективти удуртур эргезин казып каар. Ол бүгү байдалды артист четче көргүзүп шыдавайн барган.

Түңнелинде чугаалаза чогуур чүүл болза, шынарлыг, көрүкчүнүң сеткилин хайындырып турар фильм экранда үнүп келген, бо фильмни көрүкчүлерниң бедии-биле үнелеп көөрү чугаажок.

С. САЛЧАК.

Национал шии театрының артистери көдээде

«ЧЕТИРДИВИС» ДЭЭННЕР

Национал театрның артистериниң тыва бөлүү чоокта чаа Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» колхозка чораш барганнар. Олар көдээниң ажыл-ишчилеринге бирги ээлчегде хакас чогаалчы Н. Кильчичаковтуң «Хайыраканныг өзен» деп үш көжегелиг беш көргүзүглүг шиизин тыва дылга көргүскен. Ук шиide чугаалап турар айтырыглар колхозчуларга таныш болгаш чоок.

Колхозчу аныяктарның арыг чаагай ынакшылы, ылангыя колхоз даргазының артельдиң ажыл-агыйының харыысалгалыг адырларынга бодунуң доргулторелдерин кирип ап, чүгле бодун тоглуп, колхозчуларның арга-сүмезин дыңнавас апарганы колхозчуларга оларның хүн бүрүдеги амыдыралы-биле холбашкан болганындан дыка солун болган. Шиини 400 ажыг колхозчулар көрген.

Шиide ойнап турар артистер В. Көк-оол, В. Монгальбии, О. Сии-оол, А. Доржу-Ханда олар онаашкан рольдарын боттары безин таныттынары берге кылдыр чедиишкинниг ойнааның көрүкчүлер улуг сонуургаан.

Х. АРАНЧАА.

ЧАЛГААРАНЧЫГ КОНЦЕРТ

Эрзин районнуң Нарын суурунуң колхозчу аныяктары Кызылдан артистер келир деп дыңнааш, ону четикпейн манап турганнар. Шынап-ла артистерниң сураа Самагалдайда, Сарыг-Булунда келген деп дыңналып турган. Адак соонда «Коммунизмче орук» колхозтуң төвү—Нарын суурга артистер чедип келген. Ажыл төнген соонда клуб чанынга чон эмгежок турган.

Концерт-даа үнүп эгелээн. Элээн каш номерлер үнгеш соонда залга шимээн-дааш улгадып, улустуң чалгаараны көстүп, чүвениң хевири билдинип келген. Артистерниң колхозчуларның кичээнгейин хаара тудуптар хире солун программаны тургузуп албааны тода. Чижекке бир шииден ойнаан үзүндүзүн алырга, ойнап турар артистер маадырларның чугаазын уттуп алган болгаш үргүлчү үзүктелип туруп алыр, а кезүлбес бир кижи залга доллур-ла ооң уттуп алган сөзүн алгырып адаан турган. Ол шииде кандыг-даа колхозчу амыдыралга дүгжүр чүве чок. Артистерниң ойнааны багай. Өске-даа номерлер база-ла чалгааранчыг болуп эрткен. Сагыш сеткилди хайныктырып келир чүве чок.

Артистер Самагалдайга-даа, Эрзинге-даа ойнап чорупп турганш, чүгле арагалаарынче хандыгып турганнар. Сценага безин эзирик үнүп келир таварылгалар эвээш эвес турган. «Коммунизмче орук» колхозка ук бөлүктүң удуртукчузу А. Сагды чем дугайында улуг шуугаазын үндүрген болгаш колхоз-биле санашпайн чорупкан.

О. ЧООДУ.

НӨРҮКЧҮЛЕР ХОМУДААН

Чаа-Хөл районнуң Культура бажыңынга, июнь 5-тиң кежээзинде, танцы болур деп чарлал астынган. Маңаа танцы, массалыг оюннар (шыдыраа, биллиард болгаш өске-даа) үргүлчү болуп турар. Суурнуң аныяктары ындыг хемчеглерге хандыкшылдыы-даа кончуг.

Танцы, массалыг оюннар болур кежээниң шаг-үезин четикпейн манап турган аныяктар хөй турган. Культура бажыңының чанында чарлалдар аар булунга өске бир чарлал көстүп келген. Ол болза, областың национал шии театрының артистериниң тыва бөлүүнүң чедип келгени ол болган.

Баштай айтырыг шиитпирлетинмейн турза-даа партия райкомунга, райкүүскомга чедир чугаалажып турганш, тыва бөлүктүң артистериниң «Ынакшышкан алды кижи» деп шиизи үнер деп чарлал солутунган. Артистер (удуртукчузу эш Намдараа) боттарының сорулгазын чедиишкинниг күүсеткен. Суурнуң чурттакчылары, ылангыя аныяктар, кончуг сонуургап көргеннер.

Оон-биле чергелештир көзүлген четпестерни демдеглээри чугула. Шиини кежээкиниң 8 шак 30 минутада эгелээр деп чарлаан-даа болза, көрүкчүлер эвээш болган ужурунда манаар ужурга таварышкан. Чүге дээрге область төвүнден артистер чедип келирин кым-даа билбээн болгаш дыңнаваан. Моон мурнунда чарлал баш бурунгаар чедип келген, аскылап каан турар.

Суурдан 3—8 километр черде чурттап турар Сталин аттыг, «Тиилелге» көдээ ажыл-агый артельдериниң колхозчулары хамаан чок суурнуң чурттакчылары безин чарлалды четче дыңнап четикпээннер. Шиигe көрүкчүлер безин кончуг эвээш болган. Чарлал баш бурунгаар дыңналган чүве болза, көрүкчүлер зал долу болур болгаш солун шиини көрүп ап четикпээнииниң дугайында чонның хомудалы-даа турбас ийик.

Мурнунда район төвүнге «Кремльдиң курантылары» деп шиини үндүрери-биле артистерниң база бир бөлүү чедип келген. Оларны эш Молчанов удуртуп чораан, ынчалза-даа, көрүкчүлер эвээш болганындан орулга хөй кирбес-тир деп чылдагааннап алгаш, ук шиини көргүспейн барган.

Д. АРАКЧАА,
«Шынның» корреспондентизи.

Культура-массалыг ажылды күштелдирер

Бай-Тайга районнуң Молотов аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң хову турлагларында, фермаларында колхозчулар кино-чуруктар көрбейн турар.

Часкы тарылга ажылының үезинде хову турлагларынга чаңгыс-даа кино үндүрбээн, район төвүнде, колхозта бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмнериниң ойнакчылары барып көрбээн. Районнуң культура килдизиниң эргелекчизи эш Бомбу киноларны хову турлагларынче чорударын аазап турза-даа чорутпайн келген.

Ыракта ажылдап турар колхозчуларга кино-чуруктар болгаш концерттер көргүзер талазы-биле культура-чырыдыышкын албан черлери сагыш салыры чугула. Ам колхозчу малчыннар чайлагларже көжүп, ниитиниң малын семиртир, ынчангаш колхоз баштаар чери, колхозта партия организациязы политкижизидилгелиг, культура-массалыг ажылды малчыннар ортузунга организастап чорудары чугула.

И. ДАҢЗЫ.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

Чаа антибиотик—тетрациклин

Антибиотиктер аарыгның үнчү бодун эвес, а ооң чүгле кандыг-бир талазын эмнээринге дуза чедирип болур аргалыг эмнер болур. Пенициллин чежедаа эмнээр күштүг хирезинде, ол безин шупту-ла аарыгларны экиртип шыдавазын билир болгай бис. Ынчангаш чаа антибиотиктерни дилеп тывар талазы-биле бүгү-ле чурттарда дыка улуг ажылдар чоруттунуп турар.

1947 чылда эртемденнер биомицинни (азы ауреомицинни) тыпкан. Ынчаарга ол антибиотик болза, ылангыя бактерияга удур күштүг чепсек болуру-биле кады кеш болгаш ижин тифтери, дизентерия, трахома, бруцеллез болгаш оон-даа өске халдавырлыг аарыгларны эмнээринге ажыктыг болуп турар. Бир-тээ биомицин тетрациклиннер деп адап турар каттыжыышкыннарның бөлүүнге хамаарыжып турар болганда, калбак саъдар хөделиишкинниг чаа антибиотиктерни ылангыя ол каттыжыышкыннарның иштинден дилеп тывары үргүлчүлээр деп шиитпирлээли.

Найы чыл эрткен соонда эртемденнер бодунуң онза бүдүжүнүң талазы-биле биомицинге чоокшулажып турар террамицинни ажыдып тыпкан. Ындыг болза-даа оларның кайызы-даа кижиниң хөңнүн булгандырар, кустурар болгаш куду олуртур таарымча чок реакцияны болган чок хөделдире бээр чүүл апарган.

Мындыг ажыктыг эки эмнерни ол таарымча чок онза байдалындан адырып ап болбас бе ынчаш?— деп айтырыг ам эртемденнерниң мурнунга туруп келген.

Террамицинге бодаарга, харын биомицин артык реакцияны болдуруп турары көргүстүнген. Ынчангаш эртемденнер ол чорукту биомициннин молекулунда хлорнуң атому бар болганы-биле тайылбырлатынар деп санаан. Ол бодалга үндезилетингеш хлордан биомицинни тускай арга-биле хостаарының дугайында бодал тыптып келген. Химиктиг нарын реакцияларны чорудуп турза-турза ол антибиотикти шынап-ла хлордан адырып каапкан. Ооң түңнелинде биомицинден-даа артык күштүг болгаш мурнундаагызы ышкаш кижиниң организмин хоранналдырыптар реакция барык чок, чаа эм—тетрациклин тыптып келген.

Ынчаарга эң-не солун чүве чүл дээр болза, элээн үелер эрткен соонда эртемденнер кандыг-даа өске холумак чок ёзулуг тетрациклинни тып алганы болур. Бир-тээ тетрациклинниң биологтуг синтези, ону химиктиг арга-биле кылып алырындан чиик болган ужурунда массалыы-биле бүдүрүп үндүреринче кирипкен.

Бистиң антибиотиктиг үлетпүрүвүс ам үеде тетрациклинни чедиишкинниг-биле бүдүрүп үндүрерин шиңгээдип алган.

Тыва областың санитар-чырыдыышкын бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация килдизиниң — 3—88, харыысалгалыг секретарының, культура болгаш амыдырал килдизиниң 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый килдистериниң 3—68, чагаа килдизиниң база бухгалтериязының 3—65.

ТС—00197. Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1957 ИЮНЬ 16 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 119 (3831)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮҮНГҮ СОЛУНДА:

Башкир АССР-ниң Дээди Соведиңге Башкир АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиңге СЭКП-ниң Башкир обкомунга (1 арын).

Башкир Автономнуг Совет Социалистиг Республиканы Ленин ордени-биле шаңнаар дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы (1 арын).

Н. А. Булганинниң болгаш Н. С. Хрущевтуң найыралдыг Финляндияга чорааныының сөөлгү хүну (1 арын).

40 чыл мурнунда (2 арын).

Бистиң аалчыларывыс чүнү көргенил (2 арын).

Тэңды районнуң ажылчы чонунуң амыдыралындан (3 арын).

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң сессиязында (4 арын).

«Мосфильм» кино студиязының артистери Тывада (4 арын).

Уругларның чайгы дыштанылгазы болгаш экскурсиязы (4 арын).

К. Хангалаев. — Школачыларның область спартакиадазы (4 арын).

Алжирде тура халышчыларга удур шаажылалдыг хемчеглерин Француз колонизаторлар күштелдирип турар (4 арын).

Башкир АССР-ниң Дээди Соведиңге
Башкир АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиңге
СЭКП-ниң Башкир обкомунга

Башкир улустуң улуг национал байырлалы—Башкирияның орус күрүнеге эки-тура-биле каттышканының 400 чыл болганын хоптаптыр Башкир Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың ажылчыннарынга, колхозчуларынга болгаш интеллигенциязынга, бүгү ажылчы чонунга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму, ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлели болгаш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди изиг байырын чедирип, амыр-мендизин айтырып тур.

Дөрт чүс чыл бурунгаар башкир улус бодунуң салым-чолун орус улус-биле кезээ-мөңгеде холбаштырган. Башкир улустуң шилип алганы Россияга эки-тура-биле каттыжарының оруу карачангыс шын орук болган дээрзин төөгүнүң бүгү дөрт чүс чыл дуржулгазы бүзүредлиг-биле көргүскен. Орус күрүнениң составынга Башкирияның киргени башкир улустуң экономиктиг болгаш культурлуг хөгжүлдезинге ханы демниилгелиг ужур-дузалыг болган.

Башкирияның Россияга каттышканы орус болгаш башкир улустарны чоокшулаштырган, а даштыкы эжелекчилерге болгаш ниити дайзын—хаанныг эрге-ёзуга удур оларның кады демисели оларның аразынга ады-дуюманың найыралдыг харылзааларын тургузарынга чедирген. Орус черге даштыкы халдакчылар кыжамыш турган таварыга бүрүзүнде ону камгалаары-биле бодунуң улуг акызы—орус улус-биле кады башкир улус хол-холундан туттунчуп алгаш туржуп турган. Ооң ачы дээрге оолдары XVII чүс чылдың эгезинде Мининниң болгаш Пожарскийниң отрядтарынга, 1812 чылдың Ада-чуртун дайынынга, 1853—56 чылдарда англи-француз интервентилерге удур дайынга маадырлыы-биле туржуп турганнар.

Крепостниктиг дарлалга удур Емельян Пугачевтуң удуртулгазы-биле орус тараачыннарның көдүрүп үнүргени демиселинге Башкирияның ажылчы чоннары идепкейлиг киришкеннер. Пугачевтуң шынчы эжи, башкир улустуң маадырлыг оглу—Салават Юлаевтиң эрес-маадырлыг чоруктарынга башкир улус-биле кады бистиң чурттуң бүгү-ле ажылчы чоннары чоргаарланып турар.

Хаанныг ёзунуң колонизаторжу политиказынга удур, орус помещиктерге болгаш капиталистерге база түс черниң татар болгаш башкир феодалдарынга удур хөй чүс чылдың демиселинге орус улустуң болгаш Россияның бүгү ажылчы чоннарының талазындан изиг деткимчени болгаш дузаламчыны башкир улус кезээде тып ап турган.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязы хаанныг Россияның бүгү улустарын, ооң иштинде база башкир улусту социалдыг болгаш национал дарлаар чорукту узуткаан, бүгү улустарның мурнунга хостуг национал хөгжүлдениң оруун ажыткан. Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың чайгылыш чогу-биле чорудуп турары ленинчи национал политика бистиң чурттуң бүгү улустарының экономика болгаш культура талазы-биле кестүп көрбээн сайзыралын хандырган, коммунизм тургузукчуларының найыралдыг акы-дуңма өг-бүлезинче оларны сырый каттыштырган.

Башкирияда улуг чаартылгалар болган.

Совет өрге-чагырганың чылдарында Башкир республиканың ажылчы чоннары Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле болгаш улуг орус улустуң акы-дуңма дузаламчызы-биле мурнакчы үлетпүрнү болгаш механизастатынган улуг көдээ ажыл-агыйны тургускан. Республикада 1000 ажыг улуг үлетпүр бүдүрүлгелери ажылдап турар, оларның продукциязы 1913 чыл-биле деңнээрге чүс ажыг катап өскен. Чуртта казып ап турар нефтиниң, кальцилиг соданың, хөмүр даш брикеттериниң дыка хөй кезээн, хөй санныг газты, металл кезер станоктарны болгаш үлетпүр продукциязының өске-даа чүгула хевирлерин Башкирия берип турар. Электри энергиязын ажылдап кылыры дыка өскен.

Бодунуң национал культуразын хөгжүдер талазы-биле башкир улус кайгамчык улуг чедиишкиннерни чедип алган. Эрткен шагда бодунуң бижик безин чок турган башкир улус национал интеллигенцияның хөй санныг кадрларлыг — башкыларлыг, эмчилерлиг, инженерлерлиг, агрономнарлыг, эртемниг, чогаалдың болгаш уран-чүүлдүң ажылдакчыларлыг болуп турар. Республикада беш муң хире эге болгаш ортумак школалар, чеди дээди өөредилге черлери, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының салбыры ажылдап турар. Бодунуң национал балетазы-биле, театр уран-чүүлү-биле, өзүп турар чечен чогаалы-биле башкир улус чоргаарланыр эргелиг.

Башкир улус ССРЭ-ниң улустарының акы-дуңма өг-бүлезинде дең эргелиг апарган. Башкир Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың чечектелиишкини, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунда ооң чедиишкиннери социалистиг тургузугнуң улуг чогаадыкчы күжүн, ССРЭ-ниң бүгү улустарының үзүлбес найыралын болгаш акы-дуңма кады ажылдажылгазын илезин-биле көргүзүп турар.

Советтиг Башкирияның ажылчыннары, колхозчулары, интеллигенциязы, бүгү ажылчы чону база Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездиниң салып берген сорулгаларын боттандырары дээш демиселге чогаадыкчы инициативазын болгаш идепкейин улам ыңай көдүрери-биле боттарының национал байырлалын демдеглеп, коммунистиг тургузуушкунунуң херээнге боттарының төлептиг салыышкынын кылыр дээрзинге ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди быжыг бүзүрелин илередип тур.

Үлетпүрнү болгаш көдээ ажыл-агыйны улам ыңай көдүрери дээш, ажыглаттыг чүс гектар чер бүрүзүнден 100 центнер эътти болгаш 400 центнер сүттү алыры дээш бүгү улустуң демиселинге чаа-чаа чедиишкиннерни алдарлыг башкир улуска күзеп тур бис!

Башкир Автономнуг Совет Социалистиг Республика делгерен болгаш чечектели турзун!

Бистиң чурттуң бүгү улустарының национал хамаарышпас чоруунуң болгаш хосталгазының, чечектелиишкининиң болгаш аас-кежиниң идегелдиг магадылалы—оларның үзүлбес найыралы делгерезин!

Бистиң улуг Төрээн чуртувус—бүгү делегейде тайбыңның күчүлүг чөлеңгиижи—Совет Социалистиг Республикаларның Эвилели делгерезин!

Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле коммунизмниң тиилелгезинче, бурунгаар!

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму. ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлели. СЭКП-ниң Төп Комитеди.

Башкир Автономнуг Совет Социалистиг Республиканы Ленин ордени-биле шаңнаар дугайында
ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң
ЧАРЛЫЫ

Башкирияның Россияга эки тура-биле каттышканының 400 чыл болганын демдеглээри-биле база үлетпүрнү, көдээ ажыл-агыйны болгаш культураны хөгжүдеринге башкир улустуң улуг чедиишкиннерин демдеглевишаан, Башкир Автономнуг Совет Социалистиг Республиканы Ленин ордени-биле шаңнаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. ВОРОШИЛОВ.
ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль, 1957 ч. июнь 13.

Колхозтарның малы чайлагда

Улуг-Хем районнуң Хендергениң эки оът-сигенниг сериин чайлагларында Маленков аттыг, Киров аттыг база «Бүш-ажылдың хостуу» колхозтарның малы одарлап турар. Районнуң культура киздизи малчыннар ортузунга культура-массалыг ажылды үзүктелиишкин чокка чорудар сорулга-биле таарыштыр кожээр кызыл өгнү ол чайлагларже үдүрген.

Маленков аттыг колхозтуң аныяктары кызыл өгге янзы-бүрү программалыг концертти белеткээш, чоокта чаа фермаларга көргүскеннер. Чайлагларже кожээр кинону база үдүрер.

Н. А. Булганинниң болгаш Н. С. Хрущевтуң найыралдыг Финляндияга чорааныының сөөлгү хүну

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). Күш-ажылчы амыдырал кажан Хельсинкиге эгелей берген турда, найысылалдың нефть хандырылга фирмаларының ажылчыннарының төлээлери ажылчын чолаачы Аарне Халме баштадыр Н. С. Хрущевтуң болгаш Н. А. Булганинниң туруп турган резиденциязынга эртен эртежик чедип келген. Төлээлерниң составында: мастер Лаури Ювонен, механик Рудольф Прис, маляр Мауно Лауко, контораның ажылдакчызы Каарло Кивилахти, склад ажылчыны Мартти Раутиайнен.

Н. А. Булганин болгаш Н. С. Хрущев олар ажылчын төлээлерге чүректиң ханызындан байыр чедиргеннер. Совет Эвилелиниң ажылчын ангызынга болгаш ажылчы чоннарынга фин ажылчыннарының ынак сеткилиниң дугайын ажылчыннарның өмүнээзинден Аарне Халме чугаалаан болгаш найыралдың байырын совет удуртукчуларга дамчыткан. Ооң соонда тураскаалдыг белектерни Н. А. Булганинга болгаш Н. С. Хрущевка ол тудускан.

Совет Эвилелиниң ажылчын ангызынга болгаш ажылчы чоннарынга Финляндияның ажылчыннарының чаагай сеткилиниң дугайында чылыг чымчак состерни дээш ажылчын төлээлерге ханы өөрүп четтиргенин Н. С. Хрущев илергейлээн болгаш Совет Эвилелиниң нүүрүнде, бистиң чургувустуң ажылчыннарының болгаш чонунуң нүүрүнде силер ам-не чаагай сеткилдиг өңнүктүг дээрзинге бүзүреп болур силер деп чугаалаан.

Н. С. Хрущев болгаш Н. А. Булганин олар фин ажылчын төлээлер-биле найыралдыг ёзу-биле байырлашканнар.

Ооң дараазында Хельсинки хоорайның үш тулуг фирмаларының ажылчыннарының төлээлекчилери ажылчын дашчы Онни Пакариненге баштадып алгаш резиденцияга чедип келген. Төлээлерниң аразында Арво Олкконен, Рауха Пелтонен, Кирсти Линдгрен, Айно Линдберг, Унто Ляявери, Сеа Карнонен, Каарло Линдле, Лемпи Юханссон олар бар. Хельсинкиниң тулуг ажылчыннарының өмүнээзинден олар Н. С. Хрущевка болгаш Н. А. Булганинга чүректиң ханызындан база байыр чедирген болгаш совет удуртукчуларының бо аян-чоруу Совет Эвилелиниң база Финляндияның аразында кожа-хелбээ найыралдыг харылзааларын улам-на быжыглаарынга, бүгү делегейге тайбыңны быжыктырарынга идиглиг болур дээрзинге идегелди илергейлээннер.

Харыы сөзүнге Н. С. Хрущевтуң чугаалааны:

— Совет Эвилелиниң болгаш совет улустуң дугайында силерниң чылыг чымчак чаагай сөстериңер дээш силерге чүректиң ханызындан өөрүп четтиридивис, эргим өңнүктер. Боттарыңарның кады ажылдап турар бүгү эштериңерге бистиң байырывысты дамчыдарын база бистиң чурттарывыстың аразында найыралдыг харылзаалар үргүлчү эккижээн турзун дээш бүгү-ле чүүлдерни кылырывысты оларга чугаалап бээрин силерден дилеп тур бис.

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүну Н. С. Хрущев олар июнь 13-те парлалга конференциязы кылган, фин, совет болгаш даштыкы солуннарның база агентилер черлериниң төлээлээн 300 хире журналистер анаа олурушкан. Ол парлалга конференциязынга Н. А. Булганинниң медегелин номчаан.

Силерниң чурттуңарга бистиң кээп чораанывыс ССРЭ-ниң болгаш Финляндияның политиктиг ажылдакчыларының аразынга, ылангыя сөөлгү чылдарда ол хире үре-түңнелдиг, таарымчалыг кылдыр тургустунган хуузунда харылзааларның улам ыңай хөгжүлдези болур турар деп Н. А. Булганинниң медегелинде чугаалап турар.

Финляндияга чеди хүннериниң дургузунда чорупп турганывыстың үезинде силерниң чуртуңарның удуртукчу ажылдакчылары-биле тускай-даа, тускай эвес-даа ужуражылгаларны бистер кылып, ук ужуражылгаларның үезинде ийи чурттарга сонуургадыг айтырыгларның талазы-биле санал-оналдарның солчуушкунун чорудуп, Республиканың Президентизи У. Кекконен, а ол ышкаш Премьер-Министр В. Сукселайнен, Даштыкы херектер министри Я. Виролайнен болгаш Финляндияның өске-даа күрүне ажылдакчылары-биле база чурттуң экономика болгаш культуразының төлээлекчилери-биле ажыт-чажыт чок, ажыктыг беседаларны кылган бис.

Фин улустуң күш-ажылга ынакшылдыы бистерни улуг-биле магадаткан. Талантылыг фин улустуң тургузукчу тайбың күш-ажылга чедип алган чедиишкиннериниң дугайын чуртунарга кылган аян-чоруувустуң түңнелинде билип алдывыс. Аалчыларны фин улустуң хүндүлээчел ёзу-биле хүлээп алыр чоруунуң дугайында, совет улустуң төлээлекчилериниң эвилең чаагай хүлээп алган дугайында сактыышкынны боттарывыстың чүректеривиске кадагалап алгаш, моортан чоруп тур бис.

ССРЭ-ниң болгаш Финляндияның аразында хөгжүп турар найыралдыг харылзаалар болза, күрүне бүрүн эргезин болгаш хамаарышпас чоруун, дең-эргелиин, иштики херектеринге холгаарлап кириштезин, ийи чурттарга ажыктыг политиктиг, экономиктиг болгаш культурлуг тайбың тургузуушкунун кайы-кайызының хүндүлеп көөрүнүң чаагай принциптеринге үндезилеттинген—деп Н. А. Булганин уламчылап айыткан.

Европаның соңгу чүгүнге быжыг тайбыңны хандырарын Совет чазак бодунуң чүгула сорулгаларының бирээзи деп кезээде көрүп келгенин Н. А. Булганин медеглээн.

Бүрүнелерниң бүрүн эргезин, хамаарышпас чоруун, дең эргелиин, иштики херектеринге холгаарлап кириштезинниң, кайы-кайызынга ажыктыг болур чорукту кайы-кайызының хүндүлеп көөрүнүң принциптеринге үндезилеттинген бүгү таланың найыралдыг харылзааларын соңгу чүк чурттары-биле хөгжүдеринге Совет Эвилели белен.

ССРЭ-ниң болгаш Финляндияның аразынга экономиктиг база культурлуг харылзааларының айтырыглары Хельсинкиге болган ужуражыышкыннарның болгаш беседаларның үезинде чедиишкинниг шиитпирлеттингенин бодунуң медегелиниң төнчүзүнде Н. А. Булганин демдеглээн.

Н. А. Булганинниң медегелин парлалга конференциязынга номчаан соонда Н. С. Хрущев чүве чугаалаан.

* * *

Июнь 13-те Финляндияның чазаа № 293 паровозту Совет Эвилелинге белек кылдыр байырлалдың ёзуу-биле дамчыдып берген. Тур чазактың истеп сүрүүшкүннеринден камгаланмышаан, Владимир Ильич Ленин 1917 чылдың августа кочегар кижиниң хевин кедип алгаш, ол паровоз-биле Финляндияже чоруй барган, а 1917 чылдың октябрьда Финляндиядан Петроградка дедир чедип келген.

Финляндияның чазааның өмүнээзинден Премьер-Министр В. И. Сукселайнен № 293 паровозту дамчыдып берген. Совет чазактың өмүнээзинден Н. А. Булганин болгаш Н. С. Хрущев олар ук паровозту хүлээп алганнар. Паровозту дамчыдып бээриниң ёзулалынга В. И. Сукселайнен болгаш Н. С. Хрущев олар чүве чугаалааннар.

* * *

Финляндия Республиканың Президентизиниң болгаш чазааның чалалаңының ёзугаар Финляндияга чораан ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүну Н. С. Хрущев олар июнь 13-те Төрээн чуртунче ээп чаныпканнар. Финляндияга Н. А. Булганинниң болгаш Н. С. Хрущевтуң аян-чоруунга оларны үдеп чораан кижилер база кады ушкуннер.

ССРЭ-ниң болгаш Финляндияның күрүне туктары-биле шиметтинген Хельсинкиниң кол вокзалынга Н. А. Булганинны болгаш Н. С. Хрущевту удээри-биле Финляндияның парламентизиниң Даргазы К.-А. Фагерхольм, Премьер-Министр Сукселайнен баштаан чазактың кежигүннери болгаш өске-даа тускай албан дужаалдыг кижилер, Совет элчин чериниң дипломаттыг составы чедип келген. Совет аалчыларның чуртунче чаныптары-биле холбаштыр Хельсинки хоорайның гарнизонунуң хүндүлүг таныылын чыскаап тургускан.

Н. А. Булганин вокзалга чыылганнарның мурнунга чүве чугаалаан.

Финляндия Республиканың вокзалга келген удуртукчулары болгаш өске-даа төлээлекчилери совет аалчыларны найыралдыг ёзу-биле үдээннер.

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге чартык миллион көрүкчүлер чораан

Июнь 12-де БКАД-ның 1957 чылда ажылының 10 хонук болганы түңнеттинген. Ол үениң иштинде делгелгеге чартык миллион хире кижи чораан, ооң иштинде 15 муң кижизи чурттуң бүгү республикаларындан, крайларындан болгаш областарындан организастыы-биле келген экскурсантылар болур. Делгелгеге 12 даштыкы күрүнелерден келген бүдүн чартык муң ажыг аалчылар база чораан.

Экскурсантыларга мурнакчы колхозтарның даргалары, Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң өске-даа мастерлери илеткелдерни кылып бергеннер. Делгелгеге тарааны аңгылап ажаар талазы-биле дуржулганы солушкан янзы-бүрү областарның механизаторларының ужуражылгазы база эрткен. Экскурсантылар Москва чоогунуң дээре ажылдыг ажыл-агыйларынга чоргулааннар. Консультацияларны экскурсантыларга тускай эртемниглер көдээ ажыл-агый техниказының шөлдеринге, тарылга экспонаттарының участоктарынга болгаш мал ажылының хоорайчыгажынга хүнну-не кылып берип турганнар.

Инектерни машина-биле саарыы, дээре малдарны көрүлде черинге эккеп көргүзери хүнну-не болуп турган. Мурнакчыларның дуржулгазының дугайында 200 ажыг хуудустарны экскурсантыларга парлап үндүрген.

БКАД-ге көрүкчүлерниң кээри хүн-бүрүзүнде-ле көвүдеп турар.

(СЭТА)

Улуг перспективалар

ИРКУТСК. (СЭТА). Иркутск областың девискээринде үлетпүр экономиктиг административтиг район тургустунган. Мурнунда хөй санныг министерстволарның болгаш ведомстволарның эргезинге турган бүдүрүлге, тудуг черлери ам улус ажыл-агыйның чөвүлелинче шилчиттирип турар.

—Иркутск областың үлетпүрүн болгаш тудуун эргелеп башкарарының чаа девискээр органнарының структура-тургузуу кандыгыл. Олар боттарының мурнунга бирги ээлчегде кандыг сорулгаларны салып турарыл.

Ындыг айтырыгларны СЭТА-ның корреспондентизи Иркутсктиң улус ажыл-агый чөвүлелиниң даргазы Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры М. Н. Маркеловка салган.

— Бистиң экономиктиг районувуста үлетпүрнү болгаш тудугну удуртур адырлар эргелелдерин болгаш комбинаттарын дамчыштыр боттанып—деп эш М. Н. Маркелов дыңнаткан. — Бисте адырлар аайы-биле ыяш үлетпүрүнүң, энергетиканың, тудугнуң, машина тудуушкунунуң, аъш-чем үлетпүрүнүң, материал-техниктиг хандырылганың — алды эргелелдери тургустунуп турар. Баштайгы ийи эргелелдер четчелеттинген, оон артканнары организастатынышкынының үе-чадазында турар.

Даг рудазының комбинады ажылдап кирип турар, ол болза, чурттуң чөөн талазында эң улуг «Черемхов уголь» трестиниң, «Лензолото» трестиниң ооң бүгү-ле алдын ургайлары-биле кады Мамсиниң слюда рудниктерин, слюда эргелелин, а ол ышкаш чиг эт болбаазырадыр болгаш дерилгелер септээр талазы-биле ажаан кады дузалал бүдүрүлге черлерин каттыштырып турар. Даг руда комбинадының составынга Ангара чанының кара металлургиязының баштайгызы болуп туттунуп турар Коршуновскийниң механизастатынган рудниги база кирер. Чаарты тургустунганының түңнелинде областың даг үлетпүрү улам ыңай хөгжүүр. Күчүлүг техникага болгаш Черемхово хөмүр дашчыларының мурнакчы дуржулгазынга үндезилээш демир рудазының ажык черге тывыжы эгелээр. Азейскиниң байлак черинин хөмүр дажы шиңгээдип алдынар.

Иркутсктиң улус ажыл-агый чөвүлелинде ооң биче эвес ужур-дузалыг өске комбинат болза, тулуг индустриязының бар болгаш туттунуп турар бүгү-ле тудуг бүдүрүлгелерин каттыштырып турар тудуг материалдарының комбинады болур. Байкалдың мурнуу эриинде механизастатынган карьерлиг, чурттуң чөөн талазында эң улуг Ангара цемент заводу бо чылдың сөөлзүредир ажылдап турар бүдүрүлгелерниң аразынче кирер.

Ангарада Керамика болгаш гипс заводтары база деритинип турар. Эң чоокку чылдарда Иркутск область боду четчир санныг цементилиг, шиферлиг, алебастрлыг болур. Братскиде, Сибирьниң Шеле-бетон заводтарын ажыглалга кирери бүдүрүлге база чуртталга тудугларын улуг хову — Усольеде чаа бетон болгаш демир-блоктуг болгаш улуг беңельниг тударының дешпилгелиг методтарын калбаа-биле херевлээр арганы бээр.

Чөөн Сибирь — чаа тудугларның оран. Чүгле Иркутск областа безин Иркутсктиң, Братскиниң болгаш Мамаканың үш гидроэлектростанциялары туттунуп турар. Иркутскиден ырак эвесте күчүлүг алюминий заводу деритинип турар. Нефть болбаазырадыр, химия, машина тудуушкун болгаш гидро үлетпүрүнүң чаа-чаа бүдүрүлгелери туттунуп турар. Бо бүгү болза, тудугларның тоң чүгула негелделерин болгаш херегледерни шиитпирлээрде бедик оперативтиг, бодалгыр болгаш эвилең чоруктуг Иркутсктиң улус ажыл-агый Чөвүлелиниң тулуг эргелелинден негеп турар-дыр.

Бо байдалдарга материал-техниктиг хандырылганың айтырыглары, тудугнуң мурнакчы дуржулгазын анализтеп түңнээр болгаш нептередири бирги черге ужур-дузалыг болуп турар.

Ыяш белеткээр болгаш ыяш болбаазырадыр үлетпүрүн байдалының дугайын чугаалавышаан, Иркутсктиң улус ажыл-агый чөвүлелиниң даргазының айытканы болза ол үлетпүрнүң бүдүрүп үндүрер продукциязының хемчээли 1960 чылга чедир ийи миллиард рубль чедер. Иркутск областан бүдүн чудуктарны үндүр сөөртпес, а чүгле дилген материалдарны үндүр сөөртүр деп сорулга салдынып турар. Ону боттандырар төлээде бо чылдан эгелээш областа ыяш диилер заводтарның тудуу калбарар. Ооң-биле кады, чүгле улуг заводтарны тудар эвес, харын база түс-түс ыяш ажыл-агыйларын хаштырар хүлээлгелиг. 2—3 рамалыг бичежек заводтарны тудар.

Эргелелдерден болгаш комбинаттардан аңгыда улус ажыл-агый чөвүлелиниң составынга ажылдаар 11 килдистер база кирер. Иркутсктиң улус ажыл-агый чөвүлели бодунуң составынга 457 ажылдакчыларлыг турар, ооң иштинде 79 кижи Москвада министерстволарның болгаш ведомстволарның аппаратындан келир.

Түңнелинде эш Маркеловтуң чугаалааны болза, бистиң мурнувуста эң чоокку үш сорулга, бирээде, түс-түс бүдүрүлгелерниң хожудаашкынының чылдагааннарын илередир болгаш оларның ажыктыы экижидерниң тодаргай хемчеглерин айтыр, ийиде, бүдүрүлгелерниң болгаш тудугларның кызыга белеткелин ажыглаашкан эгелээр база, үште, 1958 чылдың ажылын планнаарынче кирер сорулга туруп турар. Ажылчы чоннарның бүгү-ле эң чүгула болгаш үнелиг саналдарын практикага ажыглаар дээш бистер Н. С. Хрущевтуң илеткелин бүгү улустуң чугаалажып бергениниң материалдарын кичээңгейлиг өөренип көрүп турар бис.

Иркутск областың экономиказының мурнунда — улуг перспективалар турар. Беш чылды сөөлзүредир областың үлетпүрүнүң ниити продукциязының хемчээли ийи катап өөр, ооң энергетиктиг курлавырлары дыка өөр, ажыглалче чаа-чаа бүдүрүлгелер кирер, бүдүрүп үндүрер кылыглапрының ассортиментизи кыдарар. Партияның XX съездиниң салганы кайгамчык улуг сорулгаларны күүседири-биле Иркутсктиң экономиктиг административтиг районунуң улус ажыл-агый чөвүлели ажылдаар.

40 чыл мурнунда

Июнь чыскаалы

Чуртка экономиктиг үрелишкин, аштың айыылы, революстуг солдаттарны кадыг дошкун аажылап турар дугайында фронтудан медээлер, революсчу хөөнүүг ажылчыннардан адырлыр дээш улуг бүдүрүлгелерни Петроградтан көжүрерин Түр чазак бодап турар дугайында парлалганың дыңнадыглары—ол бүгү шуптузу Петроградка политиктиг байдалды мырыңай чидигледирген.

Большевиктерниң партиязы массаларның мөөңнеттинген революстуг күштеринге үнер эжик бээрин болгаш чаагаар болуп турар хөөн чоктаныр чоруктуң революстуг демиселдиң оруунга киирерин эргежок чугула деп санаан. Төп Комитеттиң, Петроград комитединиң болгаш большевиктерниң шериг организацияларының июнь 6(19) хүнүнде болган каттышкан хуралы июнь 10-да чыскаал чорудар деп шиитпир үндүрген. Чуртта бүгү эрге-чагырганы Советтерниң холунга шилчидеринче ундаан петроград ажылчыннарының болгаш солдаттарының күзелин Советтерниң Бүгү-россий съездизиниң мурнунда ол чыскаал илередир ужурлуг турган.

Буржуазия-биле чөпшээрежикчи партияларның баштыңнары белеткеп турар чыскаалдың дугайын билип каапкаш большевикчи сүлчээ дугайында чугаа-соттуг улуушкун үндүргеннер. Оларның негелдези-биле Советтерниң съездизи июнь 9(22) хүнүнде бадылаашкынның хөй нуруузу-биле чыскаал чорударынга удур бадылаан. Петроградка, үш хүннерде—июнь 10, 11, 12 хүннеринде кандыг-даа чыскаалдарны хоруглаан турган. Большевик партияның Төп Комитеди съездиниң шиитпиринге чагырткаш, чыскаал кылырын соксадыр дугайында июнь 9-туң орай кежээзинде шиитпир үндүрген. Массалар күдүмчүгэ чыскаалып үнеринче чүткүп турза-даа, съездиниң шиитпиринге чагыртыры эргежок чугула дээрзин массаларга большевиктер бүзүредип шыдаан.

Июнь 10-да болур чыскаалды соксаткан, ынчалза-даа массаларны чыскаалче чыгап киирип турган чыдагааны эсерлер болгаш меньшевиктер чайладып шыдаваннар. Ажылчыннарны болгаш солдаттарны чөпшээрекчи лозунгузунуң адаа-биле чыскаалга үндүрери оралдашкаш, Советтерниң 1 съездизи чыскаалды июнь 18-те (июль 1-де) чорудар деп шиитпирлээн.

Июньнуң он сести шилип алганы таварылга эвес. Ол хүнде фронтуга шавар халдаашкын эгелээр ужурлуг турган. Советтерниң Бүгү-россий съездизиниң политиказынга бүзүрелдиң лозунгузунуң адаа-биле чыскаалды чорударынга кордаан эсерлер болгаш меньшевиктер оон-биле фронтуга шавар халдаашкынны чүүлдүгтээндүрерин оралдашканнар. Ынчалза-даа буржуазия-биле чөпшээрежикчилер чазыпканнар. Большевиктер партиязының Төп Комитеди «Бүгү эрге-чагырганы Советтерге!», «10 капиталист-министрлерни ап октаал!», «Бүдүрүлгеге ажылчын контроль!», «Хлеб, тайбың, хосталга!» деп большевикчи лозунгуларның адаа-биле чыскаалга киржиринче Петроградтың ажылчыннарын болгаш солдаттарын кыйгырган.

Июнь 18-те Петроградтың булунчуларынга 500 муң чыгыы ажылчыннар болгаш солдаттар чыскаалып үнген. Большевиктерниң лозунгулары бижиттинген революстуг плакаттарлыг болгаш кызыл туктарлыг чыскаалдар хоорайның бүгү чүктеринден төвүнче шуужуп турган.

В. И. Ленинниң бижээни: «Большевикчи сүлчээ дугайында хоозун чугааларны чыскаал каш-да шактар иштинде хуу-ыйба кылдыр тарадыр хадыышкан болгаш Россияның ажылчы массаларының авангардызы, найыралдың үлетпүр пролетариаты болгаш оон шериглериниң хөй нуруузу бистиң партиявыстың кезээде камгалап турган лозунгулары дээш туржуп турарын маргыш чок илеш-биле көргүскен». (Ленин, Чогаалдар, том 25, арын 91).

Чыскаалдар Москвага, Киевке, Харьковка, Иваново-Вознесенскиге, Екатеринославка, Сормовога, Воронежке, Гомельге, Калугага, Тверьге болгаш өске-даа хоорайларга болгулаан.

В. И. Ленин июнь чыскаалың төөгү талазы-биле улуг ужур дузалыг деп көрген. Чүл дизе ол чыскаал революцияга унданыышкынны болгаш мунгашталыышкындан үнер эжикти айтып, революстуг пролетариаттың күштерниң болгаш политиказының көргүзүг болган. Июнь чыскаалы — революцияның социалистиг революцияже өзүп кирер оруунуң үе-чадазы, пролетариаттың диктатуразы дээш демиселдиң үе-чадазы болган.

Чурукта: «Дайын чок болзун!», «Бүгү эрге-чагырганы Советтерге!», «10 капиталист-министрлерни ап октаал!» деп большевикчи лозунгуларның адаа-биле Петроградка болган июнь чыскаалы.

БИСТИҢ ААЛЧЫЛАРЫВЫС ЧҮНҮ КӨРГЕНИЛ

Улуу-биле сонуургааннар

«Элегес» совхозтуң сууру байырлал хүнүнде дег шиметтинген турган. Клуб эжиинде «Совет-моол улустарның бузулбас найыралы делгерезин!» деп лозунг астынган. Аалчыларны хүлээп алырының шагы четпээнде-ле клуб чанынга кижилер чыглып келген, машина оруундан карак ылбас кайгаан турганнар.

— Бел чорлар! Бел чорлар!—деп үннер үнген соонда, «Победа» машиналар өдержип алган чымчаннатпышаан келгеш, моон чонуң мурнунга кээп тура дүшкеннер.

Машиналардан Тыва областың аныяктарының бирги фестивалынга чаладып келген Моолдуң Революстуг Аныяктарының эвилелиниң төлээлери бектүп үнгүлеп кээрге, совхозтуң ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары адыш часкаашкыны-биле уткааш, чылыг, найыралдыг мендилешкеш, эргим аалчыларны клубче чалап киргеннер.

Совхозтуң директору эш Берсенев ажыл-агыйның экономиктиг көргүзүглерин аалчыларга доңчузу-биле чугаалап таныштырган.

— Бистиң совхоз үжен чылдарда организастатынган. Ынчалзажок сөөлгү чылдарга чедир-ле хирелиг ажылдап келген деп, ол чугаазын эгелээн. —Бистиң Коммунистиг партиявыс болгаш Совет чазаавыс кур болгаш бурукшан черлерни шиңгээдип алыр, чуртка көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин улгаттырар дугайында шиитпирлиг хемчеглерни ап чорутткан. Ол хемчеглер бистиң совхозтуң ажылын чедиишкиниг болдурарынга база дузалаан. Бистиң совхоз тарыыга шөлүн 3 катап калбарткан. Ол чорук малдың продуктуулуун бедидер, үксаазын экижидер арганы берген.

Шынап-ла совхозтуң ажыл-агыйы көдүрүлген болгаш быжыккан. Бир эвес. 1953 чылда безин 3500 баш хойлар турган болза, ам 10.000 баш ашкан. Оон ыңай хойларның үксаазы экижээн, арыг мериноc (бирги класстың элитказы) эң эки шынарлыг дүктерни берип турар. Совхоз хой дүгүнден 1952 чылда 92 муң рубль орулганы киирип алган болза, ону 1956 чылда 671 муң рубль чедирген. 1 килограмм дүк мурнунда 13 рубль турган болза, 1956 чылда 26 рубль четкен, ол хой малдың үксаазын экижиткениниң болган. Сүт саалдазы база улгаткан. Бир эвес совхоз мурнунда сүттү барык бүдүрүп үндүрбес, чүгле иштики херегледе четчир хирени саап ап турган болза, ам сүттү бүдүрүп үндүрүп турар апарган. 1953 чылда саар инек бүрүзүнден-не 780 литр сүттү ап турган болза, 1956 чылда 2367 литр четкен. Совхозтуң ажыл-агыйы көдүрүлгени-биле чергелештир, оон сан-хөөзү база быжаан. Бир эвес совхоз 1953 чылда күрүнеден 700 муң рубльдиң дотациязын алган турган болза, 1956 чылда ол күрүнеге 651 муң рубльдиң орулгазын берген. Совхоз ам ийи чыл улаштыр Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң киржикчизи боор турар.

Моол аалчылар директор эш Берсеневке башталып алгаш, совхозтуң ажыл-агыйының адырлары-биле таныжкан. Олар хаван фермазынга баргаш, хаваннарның улуг-чаагайын, кажаа иштиниң, клеткаларның арыг-шевериң, күш-ажылын чиигедири-биле таарыштырып кылган аскылыг демир орукту, сугну долгап үндүрер үскүүштарлыг кудукту аажок сонуургааннар. Төрүүр хаван бүрүзүнден-не чыл бүрүде 20—23 хаван оолдарын ажаап ап турар Малания Аантоновна Санкина-биле аалчылар чугаалашканнар.

Моол аалчылар чиңгирлээр арылар турлаанга баргаш, арыларны канчаар ажаар дугайында оон эргелекчизи эш Скрыльдың беседазын дыңнааннар. Бир өг арыларны ажаарынга 9 рубль үнер болза, оон бээр орулгазы 18 рубль чедип турарын дыңнааш, аалчылар оон ажыктыын бүзүреп көргеннер.

Бо чылын 100 төрүүр хой бүрүзүнден-не 100 хураганнарны алган, арыг мериноc хойларның кадарчызы эш Чалбааның аалынга аалчылар баргаш, мериноc хойларның чиңге нарын дүгүн онза сонуургап көргеннер. Аалчылар силерниң хойларыңар дүктерин бончуг нарын, торгу удаазыны ышкаш-тыр деп чугаалап турганнар.

Моол аалчылар «Элегес» совхозтуң ажылы-биле таныжып көөрде, ону аназа чүгүртүр эвес, эң кичээнгейлиг-биле көрүп, херектиг чүүлдерни демдеглел дептерлеринге бижип ап, сонуургаан чүүлдерин тодаргайлап айтырып чорупп турганнар. Аалчылар совхозтуң мал ажылы-биле таныжып чорупп турганда: «Силер малыг-ла ажыл кылып турар кижи-дир силер. Хойларыңар-даа нарын дүктүг, улуг чаагай, инектериңер-даа эъткир, сүткүр, хаваннарыңар-даа улуг, семис. Силерни эң тергиин малчын кижи деп көрүп тур бис» деп зоотехник эш Казакова чугаалап турганнар.

Моол аалчылар совхозтуң ажылы-биле таныжып чорупп турган, оон удуртукчулары болгаш ажылчыннары-биле дыка үрде эдержип келген өңнүктер ышкаш найыралдажы бергеннер. Олар совет өңнүктеринге моолдуң сүлдезин сиилбээн тукчугаштарны кадап берип чорупп турганнар. Кажан, өңнүктер совхозтан үнүп чорупп тура, директор эш Берсенев, зоотехник эш Казакова, парторг эш Бидегаев, комсорг эш Боков болгаш өске-даа эштер-биле хол тутчуп, ошкажып тургаш үдешкеннер.

— Бистиңиге кээп турунар, өңнүктер! Силерниң малчыннар төлээлери маңаа кээрин күзээр бис! Бистиң өңнүктеривис, моол малчыннарга бистиң байырывысты чедиринер, өңнүктер! деп эш Берсенев чугаалаарга, ону аалчылар ол-бо талада үглеп, холга көдүрүп, ошкажып турганнар.

Төлээлерниң удуртукчузу эш Балзар, оон кежигүннери эштер Чахирханов, Багма, Дамба, ажылчын кыс Тамара, зоотехник Бегижап, арева ажылдакчылары эштер Буянды, Балбаан, акробат Ичин-Хорлуу, артист Чабзан олар совхозтуң удуртукчуларының болгаш ажылчыннарының чоок өңнүктери. Олар боттарының ээлчээнде: «Биске база аалдап келинер, өңнүктер, силерниң малчыннарыңар, тускай эртемниглериңер, бистериңиңге база аалдап келзин! дижип өңнүктерин база үдүр чалааннар.

Чурукта: Моол аалчыларның «Элегес» совхозтуң ажыл-агыйын көрүп турары.

— Байырлыг, өңнүктер!
— Байырлыг, өңнүктер!
— Ужурашкыже байырлыг!

С. ТАМБА.
Таңды район, «Элегес» совхоз.

Колхозчуларның амыдыралынга холбаштыр ажыл кошкак

1956—1957 өөредилге чылының эгезинде Таңды районнуң Чедерде «Тиилелге» колхозта партия организациязының чанынга 20 ажыг дыңнакчыларлыг политколаны организастаан. Политколаның пропагандистеринге Д. Доржу биле В. Чүдүмну томуйлаан турган. Ийи пропагандистер өөредилге чылының дургузунда чүгле чаңгыс кичээл чорудткан. Оон аңгыда колхоз баштаар чери, партия организациязы неделяда 2 удаа кичээл эртирер агротехниктиг курсту болгаш бригадирлерниң билиин бедидериниң тускай курсун база организастаан турган. Олар өөредилге чылының эгезинден төнчүзүнге чедир шиитпи-биле 3 удаа кичээлдер чорутткан.

Колхозчулар ортузунга лекцияларны, илеткелдерни, беседаларны, солун номчулгазын дыка четпес чорудуп турар. Колхозчуларның бажыңнарында радио точкаларын киирип каан болза-даа радио белдири ажылдавайн турар. Колхозчуларның чагыткан солуннары дыка озалдап турар.

Колхозта партия организациязы (секретары эш Дүкүл-оол) колхозчулар ортузунда политик-кижизидилгелиг ажылды дыка кошкак чорудуп турарының хараазы-биле колхозчуларның аразында чамдык дужок кижилер күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр, арага-хымыска хандыыр, шеш-содаа кылыр чүүлдер бар. Чижээ, колхоз санакчызы Федосеев, кассири Дүгержаа үргүлчү арагалап, хөй удаа ажылга үнмейн турган. Куулар Бады-Далай коммунист Дажы-Серенни бертик-межел кылдыр эттеп каан.

Мынчангаш «Тиилелге» колхозта партия организациязының политик-кижизидилгелиг ажылын күштелдирип, СЭКП Таңды райкомунуң талазындан боттуг хемчеглер алыры негеттинип турар.

О. ИМЫЖАА.

Школачыларның ажылынга холбаштыр номчукчуларның бижип турары

Эрзин районнуң Нарын чеди чыл школазының өөреникчилери өөредилге чылының дургузунда политехниктиг өөредилгениң эки шиңгээдип алганнар. Школаның үстүкү класстарының өөреникчилери күш-ажыл кичээлдеринге стол, сандайлар, сонга рамалары дээш ышкаш херекселдерни эки шынарлыг септеп, чаа херекселдерни боттары база кылып турганнар. Школачылар МТС-тиң бүдүн чартык тонна чүък сөөртүр үрелик автомашинаның септээш, ам ону школаның янзы-бүрү ажылдарынга ажыглап турар.

К. НҮРЗАТ.

* * *

Чаа-Хол ортумак школаның өөреникчилери төрээн школазының болгаш интернадының чанын чаагайжыдып ногаанчылар соруглга-биле хөй санның оңгарларын шагда-ла казып алган турганнар. Школачыларның аңаа олуртуп алганы 250 ажыг ыштары ам эки үнүп турар. Ыяштарның суггарылгазын эки организастаан.

А. ТАРААЧЫ.

* * *

Барыын-Хемчик районнуң Эрги-Барлык чеди чыл школазының башкылар чөвүдели өөреникчилерниң чайгы дыштаныгазын канчаар эрттирерин чугаалажып берген. Чолдак-Шыра-Булакка чаа организастатынар лагерьге 40 ажыг өөреникчилер чээрби хонук дургузунда турар.

Оон аңгыда школачыларның төрээн черинге аян-чорук кылып чорууру, кандыг ажылдарга киржири база көрдүнген. Школачылар биология кичээлдеринге херегээр гербарийлерни база чыырлар. Бо хемчеглерге белеткелдер шагда-ла доозулган болгаш маселалы-биле күүсеттинип эгелээн.

И. КЕЛИК-СЕНГИ.

Улуг-Хем районнуң Хайыракан чеди чыл школазының септелгези болгаш чаа өөредилге чылында одаар ыяш белеткели апрель айда эгелээн. Сенек бажы Алаагыдан деп черде 600 кубометр одаар ыяш белеткеттинген. Интернатты болгаш чунар бажыңны шифер-биле шагда-ла крышалаткан болгаш башкылар чурттаар чаа бажыңның тудуунуң ханазын доосткан. Школа девискээрин 340 метр черде чарааштыр херимнеп алган.

М. ДУНГАР-ООЛ.

* * *

Эрзин районнуң Мөрен чеди чыл школазының өөреникчилери школазын долгандыр 450 метр хемчээлдиг херим кылырынга идепкейлиг киришкеннер. Олар оон-биле кады бир улуг школаны крышалап доосканнар.

С. ОНДАР.

Шахтерлар Октябрь байырлалынга уткуштур

Элегес-Аксының хөмүр даш шахтазының ажылчыннары Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл болур оюнга чедиишкинниг ужуражыр дээш боттарының аразынга чарышты калбартыпкан, бо чылдың эрткен дөрт айларында хөмүр даш тывыжының планын ажыр күүседип келгеннер, а май айның бүдүрүлге планын 130 хуу күүсеткеннер.

Боттарының бүдүрүлге планын ай санында чүгле чедир эвес, харын ажыр күүседип турар мурнакчы шахтерларның саны шахтаның Элегес участогунда (участоктуң начальниги эш Швайко) сөөлгү үеде көвүдээн. Чижээ, хөмүр даш казыкчызы эш Андрей Алёшечкин майда болунуң бүдүрүлге планын 157 хуу, хөмүр даш дажыкчызы эш Алексей Түптүнхээ—172 хуу, эш Чагар-оол—127 хуу, эш Бонарчук — 133 хуу күүсеткилээннер.

Октябрь байырлалынга болгаш шахтерлар Хүнүнге алдар кылдыр социалистиг чарышты шахтерлар ам улам калбартып, июнь айда пландан дашкаар 500 тонна хөмүр дашты казып тыварын хүлээнип алган, чүткүлдүг ажылдап турарлар.

АЖЫЛЫНГА МАСТЕР

Чаа-Хол районнуң Ленин аттыг колхозунуң дарганы Моңгуш Сүдар ол ажылынга ам 7 чыл болган, артель бүдүрүлгезиниң хөгжүлдезинге бо аразында ол бичие эвес улуг хуузун киирген. Сүдарның хары ам 53, назыны улгатса-даа өскелерге оон күш-ажылчы үлегери үнелиг болбушаан.

Бо чылдың эгезинден бээр чаа 70 шанактарны кылган, 5 тергелерни шуут чаартып, 33 тергелерни бөдүүн септээн. Хову ажылының бригадазынга 36 илиирлерни, 4 сортировкаларны, 2 триерлерни, 23 терге хааржактарын септеп берген. Моон ап көөрге Сүдар чүгле дарган эвес, оон-биле кады мергежилдиг бызанчы болуп турар.

Колхозчуларның Тей-Баарындан казып үндүрген чаа бугазының тудуунга Сүдарның киржилгези база улуг болган. Суг бадырары берге 155 метр хире черге коошпа-хааржактар кылып турган 7 кижилиг звенону Сүдар удуртуп турган. Ол буганың суу колхоз төвүнде тарымалдарны хандырар.

О. БАДЫ-СҮРҮҢ.

Найыралдың илерээшкини

Тыва областың аныяктарының бирги фестивалынга аалчы болуп келген моол аныяктарның төлээлери Кызылга чорупп турар хүннеринде областың культура эргелелиниң типографиязынга чораанар. Оларны типографияның директору эш Бергер болгаш комсомол организациязының секретары эш Никифорова уткуп алгаш, парлалга бүдүрүлгезиниң ажыл-чорудулгазы-биле болгаш ажылчыннары-биле таныштырган.

Олар бүдүрүлгеде ажылдың организациязы-биле болгаш социалистиг чарыштың канчаар тургустунганы-биле, номнарны, солуннарны канчаар кылып үндүрүп турарының чорудулгалары-биле таныжканнар. Олар ылаңгыя комсомол организациязының болгаш аныяктар бригадазының ажылын улуу-биле сонуургааннар.

Коллективтиң алды айлар дургузунда салбайн тудуп келгени партия хоорбомунуң болгаш хоорбуусконнуң шилчиир Кызыл тугун төлээлер сонуургап көрүп, парлаар салбырга мурнакчы бригадир эш Бабарыгина-биле, 10 парлакчыларны өөреткен парлакчы эш Ткачев-биле болгаш өске-даа ажылчыннар-биле чугаалажып, моол төлээлер оларга ужурашканының болгаш найыралдың демдээ кылдыр херек демдектерни кадап бергеннер. Комсомол организациязының секретары эш Никифоровага моол артист херек демдээн кадаарга, совет-моол аныяктарның найыралынга тураскаал кылдыр комсомол демдээн артист өңнүүнге эш Никифорова база кадап берген.

Чурукта: Моол аалчыларның типографияда өрүүр машинаны көрүп турары.

Аалчылар парлаар салбырга чорупп турда, аңаа «Шын» солунну парлап турган. Солуннуң ол номеринде моол аалчыларның Кызылга кээп турганының чуруун парлаан болган. «Шынның» ол номерин аалчыларның кижи бүрүзү улуг өөрүшкү-биле тураскаал кылдыр алганнар.

Типографияга бүдүрүлге цехтерин көргениниң соонда, моол аалчыларга парлалга бүдүрүлгезиниң продукциязы—тыва дылга парлап үндүрген номнарны белек кылдыр берген болгаш типографияның ажылчыннары-биле аалчылар кады чурукка тырттырганнар.

Моолдан келген аалчылар оон ыңай септелге-механика заводунуң ажылы-биле таныжып, ылангыя ында шой эзилдирип турарын улуг сонуургал-биле көргеннер. Кызылдың көдээ ажыл-агый техникумунуң суртуулдарының амыдыралы-биле, өөредилгези-биле база таныжкан. Оон ыңай Хову-Аксының металлургия комбинадының тудуушкунунга болгаш өске-даа черлерге чорааннар.

Октябрьның 40 чыл оюнга уткуштур

Областың колхозтары Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга чедиишкинниг ужуражыры дээш кызымак ажылдап турар. Эрзин районнуң «Кызыл сылдыс» колхозунуң тудугжулары планда көрдүнген 21 бажыңнардан 11 бажыңнарны чылдың баштайгы чартыында доозуп ажыглалга киирген. Чурттаганың 8 бажыңнарының ханазын салып доосткан, эмнелге тудуун ажыглалга киирген. Электри станциязының тудуу август 1-де доостур.

Чаа тудугларга херегээр 12 тонна чугайны өртедип белеткээн, 4224 манзыны килерин доосткан. 43 тудугжуларның аразында Балин, Хубита, Чула, Мижаа, Дүдуп, Сазаа ышкаш хүн оналдазын 150—200 хуу күүседип турар мурнакчылар хөй.

С. КҮГҮЛ.

Тожу районнуң «Май бири» колхозта чеди чыл школазының коллективи интернатты улгаттырарын болгаш школаның өске-даа септелгелерин боттарының күжү-биле кылып алыр деп шиитпирлээн. Чаа өөредилге чылында бүрүн күрүне хандырылгазынга 100 уруг турар. Ынчангаш үүрмек септелгелерден аңгыда интернатты, столоваяны улгаттыр тудары база негеттинип турар.

Өөредилге чылы төнерге 7 кижи школа септелгезинде ажылдап кирген. Чугай хайындырар оңгарны белеткээш, ында 2 тонна ажыг чугайны чуурган. Септекчилер 4 класстыг балгаштап, чугайлап, башкылар чурттаар бажыңнарның кырын доваратаарын үстүкү класстарның өөреникчилерниң дузазы-биле доосткан. Хаван кажаазын, 20 дөрбелчин метр оңгарны склад тударынга белеткээн. Аът кажаазын херимнээн, столовая бажыңын штукатуралап доосткан. Бүгү септелгени июль 10-да доозары дээш ында күш-ажыл улам калбарып турар.

С. САМИЯ.

Таңды районнуң ажылчы чонунуң амыдыралындан

МАЙТАК ХОВУЗУНДА

Ховунуң сарыг кадары-биле шыптынган Майтак ховузу каш-каш километр чаттып чоруй барган. Ол черни мурнунда кым-даа тарып, аңдазын бизи деггип көрбээн. Ынчаарга, Таңды районнуң Жданов аттыг колхозунуң тараажылары ол ховуну шиңгээдип алырынга шагда-ла күзелдиг турганнар. Балгазын МТС чылбүрүде-ле чаа-чаа тракторлар-биле чепсегленип ап турар апарганы Майтак ховузун шиңгээдип алыр арганы берген.

Ында ам МТС-тиң № 2,3 бригадалары чедип келген, олар кур черни шиңгээдип ап эгелээн. Ылаңгыя № 3 бригадада (бригадири эш Рыбкин) ажыл эки чоруп турар. Ийи неделя иштинде бригада 392 гектар кур черни аңдарган. Кур чер шиңгээдилгезиниң талазы-биле ажылга трактористер Федор Бочкарев, Геннадий Ильин, Михаил Комлев болгаш Иван Комлев күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүн көргүзүп, ээлчег нормазын 130—150 хуу күүседип турарлар.

№ 3 бригадада механизаторларның турлаа чок болганының хараазы-биле олар майгында турар. Ынчалзажок оон иштин дерээни эки: демир оруннарлыг, шыдыраалап, даалылап ойнаар столдар бар. Олар хостуг шактарда ойнап хөглээр аргалыглар.

— Казахстанга кур чер шиңгээдири-биле кээп организастатынган колхозтар өрген чок черлерге кыжын келгилээн-не болгай. Бистерниң түр үеде майгында чурттап турарывысты кайгаан херээ чок. Колхоз хову турлаан тудар материалды белеткеп турар — деп бригадир эш Рыбкин чугаалап орар.

Сыныш чок тура-соруктуг, күш-ажылга ынак механизаторлар чуртка тараа бүдүрериниң көвүдедир талазы-биле партия болгаш чазактың салып турары сорулгаларны Майтак ховузунда эрестиг күүседип, ажылдап турарлар. Оларның бо чылын аңдарып, ажылдап кылып каан черинге келир чылдың чаагай дүжүдү өзүп үнер.

С. ТАМБА.

Чурукта: солагай талазында кур чер аңдарылгазында ажылдап турар Балгазын МТС-тиң № 30 «ДТ-54» трактору болгаш тырыкыда оон тракторизи Федор Андрианович Бочкарев. Оң талазында механизаторларның хостуг шакта шыдыраалап ойнап турары.

Олар улуг үүле бүдүргеннер

«Элегес» совхозтуң суурунга кежээкиниң 7 шак ажып турда чеде берген бис. Суурда улус аажок ховар, ында кайда бажыңнар чанында бичии уруглар элезин саарып ойнаан, аалдалдери чадаг тергелер мунуп алган хөглүг кончуг чарыштырып-даан турдулар. Совхоз конторазының дужунда чаа-ла эгелеп турар тудуг шөлүнде дөрт, беш хире кижи амыр соксаал чок ажылдап турган.

Суурнуң бажың бүрүзү ээлерин четикпейн манап турган ышкаш сагындырар.

— Улузу канчап барган суур боор?

— Харын, кайда бир черде хурал болуп туру ирги-бе?

Ол аразында кожавыста турган клубту көөрүвүске база шоочалыг болду.

Ынчап турувуста-ла хүүректер болгаш өске-даа херекселдер туткулаан кижилер суурнуң кедээзинден кылаштажып келип турду.

Аңаа турувуста совхоз партия организациязының секретары эш Бидигаев чедип келирге, суурнуң чурттакчылары канчап барганын оон айтырарывыска, олар совхозтуң кол бугазының септелгезинде ажылдап турарын тайылбырлады.

Эртенинде, ажыл шагы эгелеп чорда, совхозтуң конторазынга чедип келиривиске совхоз директору эш Берсенев база-ла бистиң-биле деңге келди. Совхозтуң амыдыралында бо хүннерде каныг чаа-чаа чүүлдер болуп турарын, ажылчыннар ам чүнү кылып турарын сонуургап айтырарывыска эш Берсенев өөрүшкүлүг кончуг, ара-аразында баштактаны аарак оргаш, биске мындыг чүве чугаалады:

— Бистиң совхозтуң ажылчыннары сөөлгү хүннерде совхозтуң кол бугазының септелгезинге ажылдааннар. Ол дээрге совхозтуң 1200 гектар тарылгазын суггарар буга чүве, ону сөөлгү 5—6 чылдарда чер-ле орта септеп көрбээн, ынчангаш ам бо чылын капитал септелге кылганывыс ол.

Ол буганың унунда бо чылын 100 гектар кукуруза база тараан бис, ылаңгыя ону ам дораан суггарары кончуг чугула болуп турар.

Буганың септелгезинге совхозтуң ажылчыннары, албан-хаакчылары, суурнуң чурттакчылары болгаш өг-бүле ээлери 200 ажыг кижи ажылдаан, олар чамдык черлерни бетоннап-даа, 14 километр хире черни арыглап, 800 кубометр хире довуракты буга иштинден үндүр октаан.

— Улуг үүле бүдүрген-дир силер але.

— Шынап-ла чон кончуг эки ажылдадылар. Чүгле совхозтуң ажылчын албан-хаакчылары эвес, а харын өг-бүле ээлери, столовая ажылчыннары болгаш өскелер-даа идепкейлиг ажылдадылар. Механизаторлар улуг механик эш Калининниң удуртулгазы-биле тергиин эки ажылдаан.

Ол ышкаш Каъктың сүт-бараан фермазының ажылчыннары ферма эргелекчизи эш Максимчуктуң, буга септелгезинге бригадирлеп келген эш Кыргыс Тас-оолдуң удуртулгазы-биле механизаторлардан дора болбааннар.

Оон ынай совхоз уруглар садының ажылдакчылары Тупицына, Пушкина, эмнелге ажылдакчызы Огнева, өг-бүле ээлери Могильникова, Николаева, Голиганова болгаш ажылчыннар Марченко, Горлов олар чер-ле кончуг кызымак, өске улустардан артыр ажылдап турганнар.

—Буга септелгезин каш хонукта доозар деп, канчаар планнап алган турган силер?

— Бис беш хонукта доозар деп планнап алган турган бис, чон чангыс эптиг, кызымак ажылдааныңдан ону үш-ле хонукта эки шынарлыг доозуптувус. Кожавыста Буденный аттыг колхозтуң удуртукчулары шала багай болдулар, оларның колхозчуларының хуузунда огородтарын база ол буганың суу-биле суггарар улус болгай, ынчангаш буга септелгезинге киржир бис деп аазап турган хирезинде-ле кирипшейн баардылар.

Күш-ажылга ынак кижилерниң бүдүрүп каан бо ажылынга эш Берсенев аажок өөрүп, таарзынып органы оон хүлүмзүрээн арнындан, күзелдиг, чугаакыр байдалындан-на көстүп орду.

Д. БАЙЫР-ООЛ.

Хой ажылын сайзырадырының ажыктыы

Бистиң колхоз бодунуң ажыл-агыйын ажыктыг кылдыр тургузарынче угланган хемчеглерни ап турар. Колхозтуң бүгү ажыл-агый адырлары шупту-ла ажыктыг болуру чугаажок. Оон иштинде мал ажылы аң чугула ажыктыг адырларның бирээзи. Бир эвес колхоз каш чылдар мурнунда мал ажылындан ажык албайн турган болза, чамдык хемчеглерни алганының түңнелинде эрткен чылын бис мал ажылындан 1 миллион 600 муң рубльдиң орулгазын кирип алган бис. Оон иштинде хой малдан кирер орулга база улуг черни ээлеп турар. Тодаргайлаарга, хой малдан 600 муң рубльдиң орулгазын кирип алган бис.

Хой малдың үксаазын экижидер хемчеглерни база эгелээн бис. Бисте ам бир кодан 500 баш каракуль хойлар болгаш өске бир кодан 200 баш меринос хойлар бар. Эрткен чылын колхозка дүктүң шынарын экижидер сорулга-биле 7 меринос кошкарларны эккеп алган бис.

Бистиң колхоз бир кыргыыр хойдан дүк алырының талазы-биле эрткен чылын районга ийиги черни алган, тодаргайлаарга, кыргыыр хой бүрүзүнден-не 1 килограмм 260 грамм дүктү алган. Бо чылын бистиң колхозтуң хойжулары хой бүрүзүнден-не 2 килограмм 400 грамм дүктү алыр хүлээлгелиг. Бисте ам кыргылда кидин түлүк чоруп турар. Баштайгы чижек саннарны ёзугаар алырга, бир хойдан-на 1,9 килограмм дүктү ап турар бис. Оон кырынга ийиги кыргылданы катай ап көөрге бистиң колхозчу хойжуларның ол хүлээлгези күүсетинери чугаажок. Төрээн чуртка хөй санныг дүктү, эътти бээр сорулга-биле төрүүр хойлардан эрте төрээн хураганнарны алыр арганы шенеп эгелээн бис. Тодаргайлаарга, эрткен чылын декабрь болгаш март айларда төрээн 1500 хураганнарывыс бар. Олар бистиң хөй дүк алыр болгаш өөр малдарның баш санын өстүрер сорулгавыска улуг идигни бээр.

Хой мал ажылының ажыктыын чугаалавышаан, колхозта ол талазы-биле шылгарап турар кижилерни демдеглээри чугула. Чижээ: Оюн Арбытай хой бүрүзүнден-не 109 хураганнарны, Семен Маадыр-оол —108 хураганнарны, Оюн Ланзы — 105 хураганнарны камгалап алган болгаш кодан хойларны хүр кыштаглатканнар. Оларның каладында хойларның дүгү арыг болгаш шынары эки болуп турар.

Колхоз биле МТС аразында керээни ёзугаар бисте хой кыргыыр талазы-биле электрижиткен 2 агрегаттар ажылдап турар. Оларның бирээзинде 12, өскезинде 6 хачылар бар. Оларның ажылын бүдүрүкчүлүг тургузуп, кыргылданы хол-биле чорудар арганы база хереглеп келгенивистиң түңнелинде каш-ла хүннерниң иштинде кыргыза чогуур 9400 баш хойларның дең кезиин июнь эгезинде кыргып апкан бис. Электри-биле кыргылда чорударынга колхозчулар Чыртай-уруг, Чылбак, Анай, Дүнзенмаа, Дордуп болгаш Б. Мая олар чүгле мергежээн эвес, харын 1,5 чартык норманы хүн-бүрүде күүседип турарлар.

Бистиң колхоз дүктү күрүнеге дужаарын болгаш садарын эгелээн. Бис 7 тонна дүктү күрүнеге дужааган болгаш саткан бис. Колхоз оортан 180 муң рубльдиң орулгазын кирип алган.

Колхозта хой ажылының талазы-биле чамдык чедишкиннеривис-биле чергелештир четпестерни база айытса чогуур. Аңаа бистиң хой малдың үксаазын кончуг оожум сайзырадып турарывыс хамааржыр. Бисте экижиткен үксааның каракуль болгаш меринос хойлары кончуг өвээш болуп турар. Ол четпестерни узуткаар дээш бо чылын меринос кошкарлар-биле тарып боозадыр арганы калбаа-биле хереглээр деп турар бис. Ынчангаш Элегесте тарып боозадыр черниң түдүүн кылып турар бис.

В. МИХАЙЛОВ.
Таңды, Сталин аттыг колхоз.

Кочетов суурда магазин эргелекчизи

Таңды районда Сталин аттыг колхозтуң төвү Кочетов суурда магазинниң эргелекчизи эш Абашкина ында ам 2 чыл ажыл ажылдап келген. Ол магазин чыл, квартал, ай санында-ла бараан саарылгазының планын ажыр күүседип турар.

Эш Абашкина бо чылдың бирги кварталда бараан саарылгазының планын 126,7 хуу, апрельдиң — 108 хуу, майның — 106,6 хуу күүсеткен. Эш Абашкинаның чедишкинниг ажылының кол үндезини — масса-биле оон ажылдап билиринде. Садыгжы хереглекчилерге ээлдек. Ол барааны чүгле садып үндүрер эвес, харын оон шынарын тайылбырлаар, хереглекчилерниң алыксап турар чүүлдерин чагып эккелдирип, садып алыкчыларга бараанннарны ораап, эптештир дүрүп берип турар.

Оон магазинниниң иштин, дашты арыг, бараанарны салганы чыскаалдыг. Магазинде хомудал болгаш саналдар бижиир дептерни аскан. Хереглекчилер орта алыксаан бараанарын бижип каап турар. Райподан бараан чагыдарда дептерде бижээн чагыгларны ол база чугула көрүп, барымдаалап турар.

Ол магазинге хүннүң-не он-он хереглекчилер кээп, культурлуг, ээлдек садыгжының холундан үлетпүр болгаш аъш-чем бараанарын алгаш чоруп турарлар, а садыгжы «ам-даа кээп турунар, эштер. Силерниң чагаан бараанарыңарны эккелдирер мен» дээр.

Райпо баштаар чери оон ажылын үнелеп көргеш, ону хүндүлел бижик-биле болгаш акша-биле каш-даа удаа шаңнаан.

Садыгжы эш Абашкина Октябрьның социалистиг революциязының 40 чыл оюнга чедишкиннинг уткуражыр дээш улуг күженииншкин-биле ажылдап турар.

Чурукта: Садыгжы Анастасия Емельяновна Авашкинаның садыглап турары.

Артельдиң малы чайлагларда

Таңды районунуң Калинин аттыг көдээ ажыл-агый артели ниитиниң бүгү чүзүн малдарын бо чылын организастыг чайлагладып турар.

Хойжулар К. Сүрүңчап, О. Кара-кыс, К. Нордуп, Севек-Доржу олар колхозтуң дөрт кодан хой малын Каък, Кара-Суг чайлагларында одарладып турар.

Инек малы О. Күмерелаа, О. Хүрен-оол, Седенбаа олар Каък-Хөл, Хадың, Кара-Суг чайлагларында одарладып, чайгы үеде инек малдың эъткир, сүткүр чоруун чедип алыр дээш кызымак ажылдап турарлар.

Артельдиң баштаар чери (даргазы эш Михеев) чайлагда малчыннарже кичээнгей салып, малчыннарның бүгү негелделерин өй-шаанда хандырып турар.

Малчыннарга көжер киноларны көргүзүп, ол ышкаш тускай почтальон солуннарны болгаш журналдарны ийи хонгаш-ла чедирип берип турар. Колхозта партия организациязы малчыннар ортузунга лекция, беседа болгаш солун номчулгазын база чорудуп турар. Ол ышкаш районуң автолавказы малчыннарны хереглел бараанарны-биле хандырып турар.

Т. ТАЖЫ-САМБУ.

Бараан дажыкчызы Семен Карелин

Семен Егорович Карелин Таңды райпозунда ам 12 чыл ажылдап турар. Ол үениң иштинде эш Карелин бодунуң мергежээни чаңгыс ажылды — магазиннерге барааны сөөртүп чедирерин болгаш ында саарылга чок үр чыдар бараанарны дүрген саарар сорулга-биле магазиннер аразынга сөөртүп чедирерин күүседип турар.

Магазиннер аразынга бараан сөөртүп чедирер ажылды Таңды райпозунуң ынчаар боттандырып чорутканы дыка ажыктыг. Магазиннер эргелекчилери болгаш хереглекчилер херeглээн бараанарын эш Карелинниң ап чорууру чагыдда дептеринге бижип каап турарлар. Ол чагыгларны ёзугаар эш Карелин бараанарны складтан үндүртүп ап турар. Райпо даргазы эш Панфиловтуң медеглелин ёзугаар алырга, магазиннер аразынга тускай сөөртүкчүнү тургусканы бараанарны дүрген сайгарып садыглаар арганы берген болгаш оларның чаңгыс черге шимчээшкин чокка мөөңнежи бээр чоруун болдурбайн турар.

Бараан сөөртүкчүзү эш Карелин Бай-Хаак, Дүрген, Ургайлыг, Доора-Хадын, Кара-Булуң, Алаак магазиннеринге бодунга быжыглаан үш аъттарлыг кожуглуг тергези-биле доктаамал эргип чоруп турар.

Ол орукту аштаза

Таңды районда «Межегей» совхозтуң Кара-Булуң биле Алаак аразында аргыжар оруу бар. Ол орук ам барык ажыглалдан үнген. Ол черлеп чоруур дээн машиналар болган чок-ла малгашка кадалып чыдып ап турарлар. Ол оруктуң багай болганы-биле совхоз Алаакта ажыл-агый чери-биле харылзажырда Успенка, Доора-Хадың суурларны тавараш, Межегейниң арыг баштааш, долганып чоруп турар.

Таңды районнуң орук килдизи болгаш совхозтуң дирекция чери Кара-Булуң — Алаак аразының оруун экижитпейн турары шын эвес.

Таңды районнуң Сталин аттыг колхозу районда база бир хөй хойлуг артель. Ында түк кыргылдазы организастыг болгаш изиг түлүк чоруп турар.

Чурукта: колхозтуң төп кыргылда пунктузунда (солагай талазындан оң талазынче) 1. Хойларны кыргып турары. 2. Кыргытынган дүктү деңзилеп хүлээп ап турары. 3. Дүктү сортировкалап турары. 4. Савалап турары болгаш дүктүг шоодайларны чыып турары.

Фото П. Колостуу.

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң сессиязында

КОЛОМБО, июнь 12. (СЭТА-ның тускай корр.). Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң сессиязының төлээлери бөгүн ийи кезек комиссияга чарлып алгаш, тайбың дээш демиселдиң амгы үелеги шиитпиринниң эң-не чугула айтырыгларын чугаалажып көргеннер. Бир комиссия улустар аразының дүшкүүрлүг чорукталары кошкадырының айтырыгларын чугаалажып турар. Ооң кежигүннери улустар аразында бүзүрешпес чорукту чайладырынга, а ол ышкаш тайбың кожа-хелбээ турарының байдалдарынга чурттар аразынга ажыл-ишчи чогумчалыг харылзааларны доктаадып тургузарынга идиг берги дег практиктиг хемчеглерниң саналдарын киирип турар.

Чурттар аразында садыг-үлетпүр болгаш культура харылзааларын хөгжүдериниң, садыглажыышкын талазында кандыг-даа хоругдалдарны болгаш кызыгаарлалдарны узуткаарының чугулазын комиссияның кежигүннери боттарының саналдарынга онзалап демдеглеп турарлар. Колониалдыг дарлалдың системазын узуткаары болгаш раса талазы-биле ылгай көрүүшкүнүң кайдыг-даа хевирлерин узуткаары улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун кошкадырының херээнге чугула рольду ойнаар ийик деп чүвени төлээлер база демдеглеп турарлар.

Өске комиссия чепсегленишкиннерни, ылангыя ядролуг чепсекти эндере бүдүрериниң айыылдыының дугайында айтырыгны чугаалажып турар. Чепсегленишкиннерни дүжүрери болгаш массалыг узуткаашкынның чепсектерин хоругдаары база шенелдениң термоядролуг чазылдырыгларын хоругдаары кижи төрелгетенниң мурнунда турар эң-не чугула айтырыгларның бирээзи болуп турар дээрзин комиссияның кежигүннери боттарының саналдарынга онзалап демдеглеп турарлар.

Радиоактивтиг дозун-биле атмосфераны халдавырландырып турар ядролуг чазылдырыгларны үргүлчүлеп турар чоруктуң айыылдыын санал бергеннер демдеглеп турар. Массалыг узуткаашкынның чепсектериниң шенелделерин саат чок соксадырын болгаш оларны бүрүн хоругдаарын чедип алыр дээш демиселди күштелдирерин олар саналдап турарлар.

Хиросима болгаш Нагасаки деп япон хоорайларже атомнуг халдаашкынның уржуктарының дугайында тайбыңның япон талалакчыларының тургускан фотодокументилериниң делгелгези төлээлерниң, аалчыларның болгаш хайгааракчыларның улуг кичээнгейин хаара тудуп турар. Ол улуг эвес делгелге болза, ядролуг чепсегленишкиннерниң эндере бүдүрерин үргүлчүлээр дээш чулчуруп турар болгаш ол чепсекти хоругдаарындан ойталап турар ындыг кижилерге удур сойгалап илередикчи документ болуп турар. Дайын кыпсыкчыларының кижи төрелгетенге кыжанып турары чепсекке удур япон улустуң демиселин көргүскен чуруктар япон улуска хамаарыштыр ииг ынакшылдың болгаш эп-сеткилди ханы каттыштырарының сагыш-бодалын хайныктырып турар.

Цейлон наймаалдың чону делегейниң тайбыңының төлээлекчилерин кичээнгей-биле болгаш сагыш салыышкын-биле бүрген турар. Тайбыңга ынакшылдыг бүгү кижи төрелгетенниң чаагай чоруу дээш кызыгаар чок демиселди боттарының хүлээн көргенниниң демдээ кылдыр ону оларга чугаалаар дээш төлээлерни хоорайның чурттакчылары чаагай чыттыг цейлон шайны кээп суксунназын дээш өг-бүлелеринге аалчылар кылдыр чалап турарлар.

КОЛОМБО. (СЭТА-ның тускай корр.). Июньнуң 13-те эртенден эгелээш Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң сессиязы пленарлыг хуралга база катап чыыгган. Румынияның, Ирландияның, Тунистиң, Исландияның, Аргентинаның, Герман Демократтыг Республиканың, Францияның, Пакистанның болгаш өске-даа чамдык чурттарның тайбың талалакчыларының төлээлекчилери сессияның илдирилиен чүве чугаалааннар. Аңаа болгаш ядролуг чепсектерниң соксавайн турар эндере чепсегленишкиннерниң, ядролуг чепсектиң шиичилелдиг частыышкыннарының болгаш Американың база Барыын Европаның агрессчи бөлүктериниң чамдык төлээлекчилериниң чугаалап турары ажык дайын пропагандазының кижи төрелгетенге кыжаныг болуп турарының дугайын бүгү санал бергеннер шуптузу чугаалап турганнар. Дайынның шуут кыжаныынга удур демисел-биле чергелештир колониализмни хевээр артырарының оралдажыышкыннарынга удур эң-не шиитпирлиг-биле демисел чорудары улустарга эргежок чугула деп хөй-хөй делегаттар демдеглеп турган. Улустарның хостаалгазы болгаш хамаарышпас чоруу бүгү-ниитиниң тайбының быжыглаарының херээнге салыышкын болур деп делегаттар айтып турган.

Эрги болгаш чаа колонизаторларның агрессиязынга удур буруудадыр доктаал ышкаш дыңналып турган улуг болгаш чайыннаалчак сөстер-биле Сирияның төлээзи, Дамасск университединиң геология институдунуң директору доктор Муели чүве чугаалаан. «Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүктүң херектеринге АКШ-тың холгаарлзашкыны араб чурттарның болгаш ылангыя Сирияның тайбың чоруунга кол кыжаныг болуп турар. Египетке удур агрессчи дайынны чорударының эрги колониалдыг аргаларының буурап дүшкениниң соонда, Каттышкан Штаттарның чаа колониализми Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүкче шургуп кирип турар» деп ол чугаалаан.

«Эйзенхауэрниң доктриназын» хүлээп алган чамдык араб чурттар америк шериг базаларының болу берип турар. Араб чурттарның аразында чөрүлдээлер болгаш адаанналжылгалар тургустунуп турар. Төлээлерниң дипмиттиг адыш часкаашкыны-биле Муелиниң чугаалааны: «Агрессор кым-даа болур болза, ону буруу шапкан турар ужурлуг. Тайбың дээш ёзулуг туржуп турар бүгү-ле кижилер колониализмни болгаш империализмни чидиг-биле буруу шавар ужурлуг». Коломбода болуп турар Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң сессиязын араб чурттар улуг ужур-дузалыг деп көрүп турар, чүге дээрге ол болза Египетке удур агрессияның буурап дүшкениниң соонда тайбың каттаралының баштайгы конференциязы болур деп ол оон ынай чугаалаан.

Египетке удур агрессияның буурап дүшкени болза, дайынның каргыштыг күштерин тайбыңның сырый каттышкан күштери тиилеп болур дээрзин херечилеп турар деп Муели чугаалаан.

Сиония болза колониалистерниң хоралыг ажыл-чорудулгазының шуут чери болуп турар дээрзин демдеглевишаан, Бандунгтуң угаан-бодалын ёзугаар хамаарышпас чоруктуң болгаш нейтралитеттиң талазы-биле бодунуң политиказын Сирия быжыы-биле барымдаалаар дээрзин делегаттарга Муели бүзүреткен.

Орус православ хүрээ-шажынның төлээзи Крутицкийниң болгаш Коломнаның митрополиди Николайның чугаазын сессияның киржикчилери улуг кичээнгей-биле дыңнааннар.

КОЛОМБО. (СЭТА-ның тускай корр.). Тайбың дээш демиселдиң тодаргай айтырыгларын чугаалажып көөрү-биле тургускулаан комиссияларның ажылының дугайында баштайгы отчеттарны Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң сессиязының делегаттары июньнуң 13-түң хүнүнүң ийиги чартыынга дыңнааннар.

Бирги комиссияның даалгазы-биле делегат Ж. Лаффит болза чепсегленишкиннин дүжүрериниң болгаш ядролуг чепсектиң база оон шенелделерин хоругдаарының айтырыгларының талазы-биле санал берипшкиннерниң чорудулгазының дугайын дыңнаткан. Ону барымдаалааш шиитпирлерни ажылдап кылып болгаш демиселдиң тодаргай планын тодарадып болур бөлүк айтырыгларның дугайында комиссияларның кежигүннери дугуржулганы чедип алган деп Лаффит демдеглээн.

Комиссияларның хуралдарынга чүве чугаалааннарның хөй нурууз күш дөгээриниң политиказынга ундуланып турган болгаш тайбың кожа-хелбээ доггуназарының принциптерин сагыырын база Бидат Улус Республикага КНО-да оон турун ёзугаар черин тыпсырын негеп турганнар деп Айвор Монтегю болуйнуң чугаазынга демдеглээн.

Комиссияларның илеткелдериниң соонда сессияның киржикчилери ниити санал берипшкиннеринче шилчээн.

Азияның улустарынга колониализмниң чаа хевирлерин күш-биле дөгээрининң америк планнарын Бирманың төлээзи У Мао Минт шүгүмчүлеп чугаалаан.

Ливанның төлээзи Седжанның чугаазын сессияның киржикчилери улуг кичээнгей-биле дыңнааннар. Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүкте АКШ-тың империалистиг өнчүк-чөңгээлерин ол чидиг-биле буруу шапкан.

Арабтарның ёзулуг өнүктери кымнарыл база дайзыннары кымнарыл дээрзин Египетке удур агрессия улам тодаргай-биле көргүскен деп Седжан медеглээн.

Египеттиң тайбың талалакчыларының сессияда чедип келгенниң дугайында даргалакчы А. Е. Корнейчуктуң дыңнадыын сессияның киржикчилери дипмиттиг адыш часкаашкыннары-биле уткааннар.

Азияның болгаш Европаның чурттарының хөй-хөй төлээлекчилери америк агрессчи политиканы шүгүмчүлеп чүве чугаалааннар. Азияның болгаш Африканың демиселче шимчеп кирипкен улустарын чепсектиң күжү-биле тудуп-доктаадырын оралдажып турар англи болгаш француз колонизаторларның үүлгедиглерин олар база буруу шаап турганнар.

Элээн каш делегаттар боттарының чугааларынга Европага тайбың таарыштырыгның айтырыгларының дугайын чугаалааннар.

„Мосфильм" киностудиязының артистери Тывада

Культура эргелелиниң чалааны ёзугаар июнь 14-те бистиң облеска «Мосфильм» киностудиязының артистери келген. Киностудияның харыысалгалыг редакторунуң оралакчызы эш Дөбредеев төлээлерни баштап чоруур.

Аалчыларның аразында «Мосфильм» киностудиязының режиссеру Фролов бар. Ол «Бирги хол хавы», «Кубаньның аалчызы», «Чаагай эртен» болгаш «Чылгычының ыры» деп киноларны дырткан. Төлээлерниң аразында дараазындагы актерлар бар:

Н. Рыбников.— «Заречная кудумчузунда час», «Белик», «Өске төрел» болгаш «Дувураазынның чалыы назыы» деп киноларда ойнап турар.

Д. Джурабаева.— «Чылгычының ыры» деп кинода кол рольду ойнап турар.

Т. Логинова. — «Орук», «Кубаньның аалчызы», «Бачым хүн» деп киноларда дырттырган.

Г. Юматов.— «Өжээннешкек казыргылар», «Педагогиктиг поэма», «Өске-өске салым-чол», «Шипканың маадырлары», «Олар бир дугаар турганнар», «Тайбың хүннер» болгаш «Адмирал Ушаков» деп киноларда ойнап турар.

А. Максимова.— «Ийи океанның чажыды» деп кинода дырттырган.

Кино артистери «Мосфильм» киностудиязының киноларының бирги областы фестивалынга киржир.

Олар кинолар эгелээриниң мурнунда көрүкчүлер-биле ужуражыр болгаш боттарының ажылының дугайында чугаалаарлар. Оларның ойнап турары кинолардан артистер боттары бичии-бичии бөлүүшкуннарны база көргүзерлер. Июнь 15-те Кызыл хоорайның кинофестивалынга киржирлер. Хоорайның кинотеатрларынга бо артистерниң кол рольдарны ойнап турары үстүнде адаттынган кинолар үнер.

Июнь 16-да Чагытай хөлге Бай-Хаактың, Сосновканың, Балгазынның чурттакчылары-биле актерларның ужуражылгазы болур. Бо суурларның бот-тывынгыр уран-чуул коллективтери артистерниң ойнаанының соонда концерт көргүзерлер. Кежээликтей «Кызыл партизан» колхозтуң болгаш Бай-Хаак суурнуң чурттакчылары-биле актерлар ужуражыр.

Киноактерлар июнь 19-та Барыын-Хемчик районче чоруур болгаш аңаа барып, ийи үстүн алгаш, «Ленин оруу» колхозтуң, Ак-Довурак суурнуң, ол ышкаш Кызыл-Мажалыктың чурттакчылары-биле ужуражыр. Июнь 20-де Чөөн-Хемчик районнуң дуржулга станциязынга болгаш «Искра» колхозунга баар. Олар дедир кээрде Чаа-Хөл, Улуг-Хем районнарны таварып кээрлер.

Июнь 14-те Кызылдың Гастелло аттыг дыштанылга паркының Ногаан театрынга көрүкчүлер-биле ужуражылга болган.

Уругларның чайгы дыштанылгазы болгаш экскурсиязы

Чурукта: Ленинградче экскурсиялап чоруткан бөлүк пионерлер.

Кызыл хоорайның № 1, № 2, № 3, № 7, № 9 школаларының эң эки өөреникчилери шупту 20 кижи Ленинград хоорайже экскурсиялап чорупканнар. Оларның аразында чүгле 5 демдектерге өөренген өөреникчилер Маша Докпит, Света Ондар, Галя Тембрек, Клара Данчай-оол, Лиза Лошкова, Катя Муравко бар.

Пионерлер Ленинградта Эрмитажка, Смольныйге, опера театрынга, Петропавловск шивээге, пионерлер Ордузунга, Пушкино хоорайга, Васильев ортулуунга баарлар. Олар хоорайга экскурсиялап, метрону, кышкы Ордуну, улуг-улуг фабрикаларны, заводтарны көөрлер. Ленинградка олар 8 хонук турарлар.

* *

Эрткен улуг хүнде, июнь 9-та областың пионер лагериниң байырлыг ажыдыышкыны болган, лагерьге 196 уруглар ада-иелер-биле келгеннер.

Пионерлер болгаш школачылар өөредилге чылының соонда аңаа эки дыштанырлар. Уруглар лагерьге хөглүг походтар, экскурсиялар кылырлар, спорт оюннары, пионер одагларынга солун кежээлер болур. Уругларны дуржулгалыг вожатыйлар, кижизидикчилер хайгаарап көөр.

Уругларның чемненилгезин эки организастаан. Олар хүнде дөрт катап чемненирлер.

* * *

Чоокта чаа Кызылдың пионерлери болгаш школачылары — аныяк аян-чорукчулар элээн каш бөлүктер болуп алгаш, туристиг походтар кылып чорупканнар.

Областың турис станциязының директору эш Л. М. Величко баштаан чеди, сес класстарның өөреникчилери Чагытай хөлде чеде берген дыштанып турарлар.

Олар аңаа областың IV турист слёдунга белеткел ажылын кылырлар.

Аян-чорукчуларның бир бөлүү Кызыл — Сарыг-сеп — Ильинка — Балгазын Чагытай хөл таварты походтаарлар. Олар Каа-Хемниң солун агаар байдузу-биле таныжарлар. Колхоз бүдүрүлгезиниң мурнакчылары-биле ужуражыр, партизаннар шимчээшкининиң төөгүзү-биле холбашкан черлерни өөренип көөр, колхозчуларга солун концерттерни көргүзерлер.

Чурукта: Кызылдың пионер лагериниң ажыттынганы.

Школачыларның областъ спартакиадазы

Кончуг аяс хүн болган. Районнарның, Кызыл хоорайның төлээлекчилери — өөреникчилер «Совет Тываның беш чылы» стадионну дола бергеннер. Олар чиик атлетикага, чадаг терге чарыжынга болгаш спорт гимнастиказынга күштүүн, аваангырын болгаш күш-культуржу мергежилин көргүзер дээш чыглып келгеннер.

Спартакиада парад-биле эгелээн. Кол судья В. Петров облоно эргелекчизи эш Б. Болдур-оолга парадты хүлээдип бээрге, аныяк күш-культуржуларга ол байыр чедирген болгаш оларның спартакиадага чаа-чаа чедиишкиннерлиг болурун кузээн.

Эрткен чылдың чемпионнары тукту көдүрген.

Бир дугаарында маңнаар черге уруглар үнүп келген. Чүс метрниң дистанциязынга 14,0 секундада маңнаан Ира Бондарева (Кызыл) тиилээн. Ийиги черде кызылчы Носова (14,4 секундага маңнаан), а дистанцияга үшкү черни 15,0 секундада эрткен Улуг-Хем районнуң төлээлекчизи Шахматова алган. Оолдарның аразынга чүс метрге маңнаарынга Хвойцев (Кызыл) тергиидээн. Ол 12,5 секундада келген. Улуг-Хем районнуң төлээзи Бакенов, Каа-Хемниң Шумов олар ийиги, үшкү черлерни ээлээннер. Оларның кайызы-даа дистанцияны 12,6 секундада эрткен. Оон соонда 200 метрге уругларның маргылдаазы болган. Бир дугаарында Кызылдың төлээлекчизи М. Соколова 30,4 секундада маңнап келген. Ийи болгаш үшкү черде Носова (Кызыл), Яковлева (Каа-Хем) олар. Ол дистанцияга оолдардан Таңды районнуң төлээлекчизи Михайлов эң кыска үеде 28,4 секундада маңнаан.

Уругларның черниң узунун халыырынга Ира Бондарева болуйнуң эрткен чылын тургусканы рекордтун ажып шыдаваан болгаш 4 метр 64 сантиметрни халаан азы эрткен чылдагызынга 7 сантиметр четпээн. Спорттуң бо хевириниң талазы-биле оолдар аразынга Каа-Хем районнан келген Юрков эң дээре көргүзүглүг болган болгаш узунунга 5 метр 20 сантиметрни халаан.

Черниң узунун халыыры доозулган соонда уруглар моондактап каан 80 метр черге маңнашкан. Бүгү моондактарны хала чекка эртип, ол дистанцияга 16,2 секундада келген Каа-Хем районнуң төлээлекчизи Алехина бир дугаар черни ээлээн, а 17,6 секундада маңнаан Богачева (Таңды) ийиги черни алган. Моондактыг 160 метрге оолдарның чарыжынга үе дистанцияны 22,2 секундада эрткен Павлухин (Бии-Хем) база-ла моондактыг 200 метрниң дистанциязынга бир дугаарында 31,9 секундада маңнап келген Шумов (Каа-Хем) олар бирги черни алган.

Узун дистанцияларга маңнаары спортсменнерден чүгле оларның техниктиг белеткелиниң аңгыда оларның тиилелге дээш демиселге шыдамыын база негеп турар. 800 метрниң чарыжынга Таңды районну төлээлеп келген Милютин 2 м. 26,6 секундада келген. Уругларның 400 метрге чарыжы дыка солун болган. Ол дистанцияга эрткен чылдың чемпиону Соколова-биле (Кызыл) эң шыырак дээн спортсменнер чарышкан. Соколова дистанцияны 1 м 10 секундада эрткеш, доктаар черге кээп турда көрүкчүлер ону адыш часкаашкыны-биле уткуп алган.

Оолдарның аразынга бедиин халыырынга 1954 чылда тургускан рекордту ашпааны хомудачыг. Узунунга 1,50 м халаан Зырянов (Каа-Хем) эң дээре түңнелди көргүскен. Бо талазы-биле уругларның көргүзүглери эки. Юртаева узунун халыырынга Зыряновтан чүгле 20 сантиметр чыдып калган.

Спартакиаданың үшкү хүнүнде болган оолдарның-даа, уругларның-даа 4х100 метрге эстафетазы кончуг солун болган. Эстафетага чеди команда кирипкен. Кызылдың оолдары, уруглары бир дугаарында келгеннер. Ийи дугаарында Таңды районну. Уругларның аразынга ийиги черде Улуг-Хем.

Бүдүн чартык километрни маңнап эртери-биле эң шыырак спортсменнер үнүп келген. Шак бо эң берге дистанцияга 5 м 02,8 секундада маңнап келген Пафенов бир дугаарында болган. Оон каш-ла чүстүк секундада соонап келген Алдын-оол (Сүт-Хөл) ийиги черни ээлээн.

Школачыларның спартакиадазынга чадаг терге чарыжын бир-ле дугаар киирген. Аңаа спортсменнер командалар айыы-биле киржир. Оолдар командалары 20 болгаш 25, уруглардыы — 10 болгаш 15 километрни эрттер. Уругларның 10 километрге бирги чер дээш чидиг демиселдиң түңнелинде Бии-Хем районнуң төлээлекчизи Жалобова мурнап келген. Оон он километрни эрткен шагы 24 минута 18 секунда.

Оолдарның дөрбен километрге чарыжынга дистанцияны 40 м 30 секундада эрткен Петров (Кызыл) бирги черни алган. Чадаг терге маргылдаазынга ниитизи-биле бирги черни 240 санныг чедип алган Таңды район, а ийиги черни Улуг-Хем район алган.

Спорт гимнастиказынга I болгаш II разрядтың ийи-ийи гимнастар күүсеткен. Бирги разряд көргүзүглеринге кызылчылар Чащухина, Жилкова, ийиги разрядтыынга база-ла кызылчылар Соколов, Комиссаров олар кирипкен. Спорт гимнастиказынга бирги черни 27 7,84 санныг Кызыл, ийиги черни Каа-Хем алган. Спорт гимнастиказынга Бии-Хем, Сүт-Хөл районнарның төлээлекчилери техника талазы-биле багай белеткелдиг келген.

Маргылдааларның бүгү хевирлеринге талазы-биле бирги черни Кызыл, ийи черни Таңды болгаш үшкү черни Улуг-Хем районнар алган.

Спартакиадага болгулаан чамдык четпестерни айтыры чугула. Школачыларның бо чылын болган спартакиадазын эрткен чылдарныынга деңнээн көөрге, спорттуң кайы-даа хевириниң талазы-биле рекордтар чаартынмаан болуп турар. Чамдык Барыын-Хемчик, Эрзин, Өвүр, Бай-Тайга дээн ышкаш районнар спартакиадага шуут кирипшээн.

Н. ХАНХАЛАЕВ.

Алжирде тура-халыкчыларга удур шаажылалдыг хемчеглерни француз колонизаторлар күштелдирип турар

ПАРИЖ. (СЭТА). Сөөлгү хүннерде Алжирде байдал онза нарыыдап турар. Колонизатор бөлүктер кээкүзү-биле идепкейжээн. Июньнуң 10-да Алжир хоорайга сөөк-язы ылгаарларының чыскаалы болган, оон киржикчилери калчаарап дембээрээн дүржоктар оруска таварышкан бүгү-ле мусульманнарны эттеп-соп чорууп турганнар. Чыскаалдың киржикчилери болза шериг трибуналдарындан өлүрүп шаажылаары-биле шиитиргилээн, ол хоругдалда турар алжир тура-халыкчыларны доп-дораан боолагылап каарын эрге-чагыргалардан негээри-биле хоорай кара-бажыңының чанынга чыглырын чарлааннар. Олар оон ынай ажыл соксадыышкыны кылырынче бүгү француззтарны кыйгырып турганнар.

Солуннарның дыңнадыгларындан алырга, тура-халааннарның чоокта чаагы хөделишкиннериниң соонда Алжирде турар тускай министр Лакост болза националистиг шимчээшкинниң киржикчилеринге удур «кадыг-дошкун хемчеглерни» алырын болгаш «демиселди күштелдирерин» арминга болгаш полицияга дужааган. Алжирде француз шериглериниң кол командылакчызы генерал Салон база ол-ла ышкаш дужаалды арминга үндүрген. Шериг болгаш хамааты администрацияның удуртукчуларының чөвүлел хуралын Лакост кылган. Тура-халааннарга удур демиселди күштелдирериниче угланган хемчеглерни чөвүлел хуралдың киржикчилери ажылдап кылган деп үндүрген тускай дыңнадыгда чугаалап турар.

Барыын Германияда америк болгаш англи солдаттарның кара-туразында аажылалдары

БЕРЛИН. (СЭТА). АДН агентилелиниң дыңнадыындан алырга, сөөлгү хүннерде Барыын Германияның элээн каш хоорайларынга америк солдаттарның чурттакчы чон-биле үскүлежиишкиннери болуп, оон түннелинде элээн хөй немец кижилер аарыг-биле балыгланган.

Аугсбургка ийи америк солдаттар немец кижиге халдааш, доктак-биле оон бажынче каш катап каккан. Хоорайның рестораннарының бирээзинге америк шериг албанныглар шөш-содаа чөнгээлеп үндүрүпкен, орта бир немец кижи дээр балыгланган.

Нюрнбергке америк армияның 6 солдаттары ийи немец кижилерни эттегилеп каан.

Барыын талакы күрүнелерниң шериг албанныгларының каржы үүлгедиглеринге килеңнээн немец чурттакчы чон оларга өйтүр шавыышкын бээрин хевар эвес оралдажып тургулаар. Чижээлээрге, июньнуң 1-де Барыын Берлинниң районнарының бирээзинге аныяк немецтер англи солдаттарны дажапканнар. Барыын Берлинниң аңаа чедип келген полициязы 9 немецтерни тудуп хоругдаан.

Итали тудугжуларның ажыл соксадыышкыны

РИМ. (СЭТА). Ажыл төлевирин бедидери болгаш ажыл хүнүн кызырары дээш, итали тудугжу ажылчыннар ажыл соксадыышкынын үргүлчүлеп турар. Тудугжулар июньнуң 10-да бир хүннүң ниити-итали ажыл соксадыышкынын чорудкан. Профэвилелдериниң эң улуг үш организациялары — күш-ажылдың бүгү-ниити итали конфедерациязының, «ажылчы чоннарның профэвилелдериниң итали конфедерациязының» болгаш «күш-ажылдың итали эвилелиниң» кады чарлааны ол ажыл соксадыышкынынга чурттуң тудуг ажылчыннарының 90 ажыг хуузу кирипкен.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, ниитиле амыдырал килдизиниң 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, кадээ ажыл-агый килдистериниң 3—68, информация килдизиниң — 3—88, харыысалгалыг секретарының, культура болгаш чагаа килдизиниң база бухгалтерияның 3—65.

ТС—01201. Культура эргелелиниң типографиязы

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1957 ИЮНЬ 19 СРЕДА № 121 (3833)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Башкир улустуң национал байырлалы (1 арын).
ВЦСПС-тиң VI пленуму (1 арын).
Совет-фин садыг харылзааларынга хамаарыштыр (1 арын).
ССРЭ-де атомнуг улуг электри станцияны тудуп турар (1 арын).
М. Севен.— Лекция пропагандазында четпестерни чайладыр (2 арын).
Т. Хевалыг.— Демниг куш-ажылдың түңнели (2 арын).
Н. Васильев.— Социалистиг болгаш буржуаз идеологиялар аптешпес (2 арын).
И. Кызыл-оол.— Дүк кыргылдазында болгаш хүлээп алыышкынында четпестерни чайладыр (3 арын).
М. Досун-оол.— Чаагайжыдылганың херээнге (3 арын).
К. Костин.— Эмнелгеге бир хүн (3 арын).
А. Солунам.— Пушкин кудумчузунда чаа болуушкун (3 арын).
Фин парлалга Н. А. Булганинниң болгаш Н. С. Хрущевтуң Финляндияда чораанының дугайында (4 арын).
Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң сессиязы (4 арын).
Ревизионистерге кыдат парлалганың айтыр шавыышкыны (4 арын).
Америк-чанкайшичи чаа өнчүк чөңгээге кыдат улус килеңнеп турар (4 арын).

Политиктиг болгаш эртем билиглерни массаларже

Культураның область эргелелиниң болгаш районнар салбырларының лекция пропагандазын чорудуларының талазы-биле хүлээлгелерин политиктиг болгаш эртем билиглер нептереддириниң талазы-биле Ниитилелдиң Тыва область болгаш районнар салбырларынга шилчидип бергениниң соонда областың ажылчы чонунуң ортузунга лекция пропагандазын улам ыңай экижидерниң талазы-биле чаңдык ажылдар чорутунган. Культура эргелелиниң область лекция бюрозунуң кежигүнү турган лекторларының, район Советтериниң культкомнарының чанында лекторлар бөлүктериниң болгаш кодээде лекторлар каттыжыышкыннарының аразындан 100 ажыг кижини ниитилелдиң кежигүнүнге кирип алган. Ниитилелдиң кежигүннериниң 40 ажыг кодээ бөлүктери районнарда тургустунган. Эрткен чылдың бо үези-биле деңнээрге бо чылдың дөрт айларының иштинде номчаан лекцияларның саны элээн хөй, ол лекцияларның хөй нуруузу солун болгаш бедик шынарлыг апарган.

Кызыл хоорайга, үлетпүр бүдүрүлгелерге, албан организация черлеринге, районнар төптеринге, колхозтарга СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарының дугайында хөй лекциялар номчуттунган. 1956 чылда ниитилелдиң область болгаш районнар салбырларының кежигүннери политиктиг болгаш эртем билиглериниң янзы-бүрү адырларының талазы-биле үш муң хире лекцияларны номчаан. оларны 112 муң кижи дыңнаан. Марксистиг-ленинчи теорияның чугула айтырыгларының, чурттуң иштики амыдыралының болгаш бүгү делегей байдалының дугайында бо чылын база-ла элээн хөй санныг лекциялар номчуттунган.

Ындыг болза-даа лекция пропагандазында улуг четпестер ам-даа бар деп чүвени айтыр херек. Лекция пропагандазында кол четпестер болза номчуттунуп турар лекцияларның коммунизм тургузуушкунунда практиказы-биле, областың үлетпүр бүдүрүлгелериниң, колхозтарының, совхозтарының, МТС-терниң ажыл-агыйы амыдыралы-биле холбаштырылгазы ам-даа ыңа четпес болуп турарында болур. Лекциялар колдуунда-ла ниити темаларга номчуттунуп турар болгаш үлетпүрүң, база кодээ ажыл-агыйның тодаргай экономиказының, техниктиг дериилгезиниң, бөйлүс эртеминиң болгаш эртем-атеистиг пропаганданың талазы-биле лекциялар ам-даа эвээш. Эң ылангыя областың үлетпүр бүдүрүлгелериниң болгаш кодээ ажыл-агыйның мурнакчыларының дуржулгазының дугайында тускай лекциялар чок.

Барыын-Хемчик, Эрзин, Тес-Хем, Чаа-Хөл, Тожу районнарда лекция пропагандазының калбарышкыны болгаш деңнели ажыл-агый культура тургузуушкунунуң болгаш ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезиниң сорулгаларынга ам-даа ыракта четпес харылзап турар. Олар Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга белеткелдериниң айтырыгларының талазы-биле лекция пропагандазын ам-даа калбартпаан, коммунизм тургузуушкунунга совет улустуң организакчы кужу болур СЭКП-ниң ролюнуң дугайында, коммунистиг партияның болгаш совет күрүнениң организакчызы В. И. Ленинниң дугайында, төөгүге улус массаларының ролюнуң дугайында лекцияларны ховар чорудуп турар.

Ниитилелдиң область болгаш районнар салбырлары кодээ интеллигенцияны: бүдүрүлге-биле шуут харылзаалыг болгаш практиктиг ажылдың дуржулгазын билир инженер-техниктиг ажылдакчыларны, кодээ ажыл-агыйның тускай эртемниглерин, башкыларны, эмчилерни лекция пропагандазынче ковчуг ховар киириштирип турар. Чижээ, Каа-Хемде болгаш Эрзинде район салбырлары эмчилерден чүгле чаңгыс болгаш кодээ ажыл-агыйның тускай эртемниглеринден 2 кижини ниитилелдиң кежигүнүнге киирип алган болуп турар. Ол чорук болза эртем-билиглерниң бүгү адырларының калбак пропагандазын организастаарын кызыгаарлап турар. Ындыг четпестерни чоокку үениң иштинде чайладыры болгаш ажылчы чонунуң ортузунга эртем-билиглерни нептередип шыдаар интеллигентилерни идеология ажылынче хөйү-биле хандырып киирери чугула.

Ам бо үеде ниитилелдиң Тыва салбыры бир муң чыгыы кежигүннерлиг болуп турар болза-даа оларның барык деңнезини лекция номчуваан турарлар. Ниитилелдиң кежигүннери эштер Чадамба, Санчай, Ирма, Бонгар, Ензак, Олан-оол, Бротский, Бурченко олар бо чылдың эгезинден бээр лекция номчуваан нар. Шак ындыг чорук-биле эптежип болбас.

Ниитилелдиң область болгаш районнар салбырлары номчудунуп турар лекцияларның чогуур контролюн боттандырбайн турар, оон ужурунда хөй-хөй лекцияларны идея-теоретик талазы-биле куду деңнелге номчуп турары ховар эвес. эртем билигниң бүгү адырларының талазы-биле барык-ла кандыг-даа темаларга лекцияларны номчуп чоруур «калбак» билиглиг лекторлар база бар болуп турар.

Бүгү лекторларның болгаш илеткелчилерниң база идеология фронтузунуң өске-даа ажылдакчыларының хүндүлүг хүлээлгези болза, Октябрь революциязының белеткелиниң болгаш чорудулгазының үезинде политиктиг чугула болуушкуннарны көскү чырыдары, коммунистиг партияның болгаш оон баштыңчызы — В. И. Ленинниң организакчы болгаш мобилизакчы улуг чаагай ролюн көргүзери, социалистиг революцияның болгаш пролетариаттың диктатуразының дугайында марксистиг-ленинчи өөредигниң улам-из тиилеп турар күжүн илередип көргүзери болур. Чаа ниитилел тургузуушкунунда бистиң чуртувустуң, социалистиг лагерьниң бүгү чурттарының улуг чедиишкиннерин, бистиң чуртувустуң улустарының найыралының болгаш пролетарлыг интернационализминиң ужур-дузазын көргүзер херек. Совет эрге-чагырганың дөртен чылының дургузунда Тываның ажылчы чоннарының чедиишкиннериниң калбаа-биле болгаш долузу-биле көргүзер, лекторлар болгаш илеткелчилерниң кылган лекциялары кайы-бир бүдүрүлгениң, колхозтуң, МТС-тиң, совхозтуң ажылында ам-даа бар четпестерни узуткаарынче тодаргай угланган турар ужурлуг.

Ниитилелдиң районнар салбырларының, секцияларының, бөлүктериниң составын чоокку үениң иштинде быжыглаар, политиктиг болгаш эртем билиглерниң талазы-биле лекцияларны үргүлчү номчууру эргежок чугула, ылангыя аныяктарның ортузунга лекция пропагандазын экижидеринче онза кичээнгейни салыр херек.

Партия организациялары ниитилелдиң чер-чер организацияларының ажыл-чорудулгазын хүн бүрү углап башкарары болгаш контрольдаары, оларның ажылынга оперативтиг удуртулганы күштелдирери эргежок чугула.

БАШКИР УЛУСТУҢ НАЦИОНАЛ БАЙЫРЛАЛЫ

Башкирияның Россияга эки-туралыг каттышканының 400 чыл болганы

УФА. (СЭТА). Башкир Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың ажылчыннары, колхозчу тараачыннары болгаш интеллигенциязы боттарының амыдыралында улуг болуушкунну—Башкирияның орус күрүнеге эки туралыг каттышканының 400 чыл болганын демдеглеп турарлар. Олар-биле кады бо төөгүлүг хүнну Совет Эвилелиниң бүгү улустары байырлап турар. ССРЭ-ниң чазаазының төлээлери, РСФСР-ниң чазааның төлээлери, Россия Федерациязының автономнуг республикаларының болгаш элээн хөй областарының база Украинаның төлээлери, а ол ышкаш Румынияның Бакэу хоорайының төлээлери Уфада чеде берген.

Алдарлыг болуушкун-биле холбаштыр июнь 15-те Уфага Башкир АССР-ниң Дээди Совединиң байырлыг сессиязы болган, аңаа хөй санныг аалчылар олуруушкан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш СЭКП-ниң Төп Комитединиң байырлыг чагаазын улуг кичээнгей-биле дыңнаан.

Республиканың Министрлер Чөвүлелиниң даргазы В. Г. Набиулин бодунуң илеткелинге орус күрүнеге каттыжары дээш башкир аймактарының шимчээшкини 1557 чылда боттанып доозулган деп чугаалаан.

— Чүс-чүс чылдар эрте бээр, а башкир улустуң сагыш сеткилинге, шаанда дарладып чораан өске-даа улустар-биле бир дөмей, кижи төрелгетенниң төөгүзүнге чаа үени ажыткан Октябрьның социалистиг Улуг революциязын национал кыдыг черлерниң ажылчы чоннарының дузаламчызы-биле тиилелгелиг өскүдүп үндүргени дээш тергээн Коммунистиг партияга, улуг акы—улуг орус улуска, орус пролетариатка ханызы-биле өөрүп четиргениниң бодалы кезээде кадагалаңып артар деп эш Набиулин уламчылап чугаалаан.

Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунда чаалап алыышкыннарының дугайын чугаалавышаан илеткелчи болза, Башкирия улуг индустриалдыг районнарның бирээзи апарган деп онзалап демдеглээн. Ында үлетпүрүнүң нефть, металл болбаазырадыр, машина тудар, химия, ыяш болбаазырадыр, чиик, аъш-чем болгаш өске-даа хөй-хөй адырлары тургустунган. Башкирияның үлетпүрүнүң ниити продукциязы 1913 чылдың деңнелинден 1956 чылга чедир 109 катап өскен.

Республика сайзыраңгай кодээ ажыл-агыйлыг. Ховү ажылдарының кол-кол хевирлери бүрүн механизастатынган. Чүгле соолгу үш чылдарның дургузунда колхозтарның болгаш совхозтарның тарылга шөлү 550 гектар ажыг өскен. Эрткен чылын олар 183 миллион пуд тарааны бүдүрген.

Башкирия—калбаа-биле бижик-билигтиг чоруктуң республиказы. Үндезин чонунуң иштинден чогаалчылар, композитор, музыкантылар, артистер, чурукчулар болгаш архитекторлар өзүп үнген.

Башкир улус орус улус-биле болгаш социалистиг Ада-чурттуң бүгү-ле улустары-биле найыралды ыдыктыы-биле хүндүткеп, кадагалап, ону ыдыктыы-биле камнап, ону чүс-чүс чылдар иштинде эң-не үнелиг эртине кылдыр кадагалаарын келир үениң салгакчыларынга чагып турар—деп, Набиулин түңнелинге чугаалаан.

Илеткел соолуунда ССРЭ-ниң чазак төлээлериниң баштыңы Н. М. Шверник 400 чыл оюнуң байырлалы-биле республиканың шаңнатканы Ленин орденин Башкир Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың удуртукчуларынга тывыскан. Оон соонда эш Шверник чүве чугаалаан. СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даасканын ёзугаар ол Башкирияның ажылчы чоннарынга бедик шаңнал хавыя-биле холбаштыр байыр чедирген.

— Бо шаңнал болза, хаанныг тургузугга удур, Совет эрге-чагырганы тургузары дээш, бистиң чуртувуска социализмниң тиилелгези дээш демиселге орус улус-биле кады Башкирияның ажылчыннарының, тараачыннарының болгаш интеллигенциязының чедип алган чедиишкиннерин болгаш төөгүдүг ачы-хавыяларын хүлээп көргениниң херечилели болур—деп эш Шверник чугаалаан.

Эш Шверник башкир улустуң демиселиниң болгаш тиилелгелериниң алдарлыг оруунуң дугайын, республиканың экономиказында болгаш культуразында кайгамчыктыг чаартылгаларның дугайын чугаалаан болгаш Башкирияның ажылчыннары бодунуң республиказын улам ыңай хөгжүдериниң сорулгазын алдарлыы-биле күүседир дээрзинге бүзүрелдиг илергейлээн.

Россий Федерациязының Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң өмүнээзинден РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы М. А. Яснов чүве чугаалаан. Башкирияның орус күрүнеге каттышканының депшилгелиг улуг ужур-дузазын демдеглээш, оон айытканы болза, орус болгаш башкир улустарның найыралы ниити дайзыннарга удур—дашкыы эжелекчилерге-даа, феодалдарга, помещиктерге, капиталистерге-даа удур, хаанныг ёзу-чурумга-даа удур кады демиселге өзүп быжыккан.

Бодунуң чугаазының соолгу кезээнге М. А. Яснов Октябрь революциязының 40 чыл оюнга алдар кылдыр улус ажыл-агый планнарын хуусаа бежтинде күүседири дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжының аажок калбак хемчээлиниң дугайын чугаалаан.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Министрлер чөвүлелиниң чедирген байырын ол номчаан.

Сессияга Уфаның паровоз септелге заводунуң слесары С. Г. Платунов, Туймаза районнуң Ленин аттыг колхозунуң даргазы М. Ш. Шафинов болгаш ССРЭ-ниң улустуң артизи Арслан Мубаряков чүве чугаалаан.

Акы-дунма республикаларның болгаш областарның төлээлериниң удуртукчулары башкир улуска изиг байыр чедирген болгаш республиканың ажыл-агыйын база культуразын хөгжүдерде оон улам ыңай чедиишкиннииг болурун күзээннер.

Башкир АССР-ниң Дээди Совединиң даргазы З. Н. Нуриевтиң чугаалааны болза:

— Башкирияның ажылчы чоннары бистиң улуг партиявыстың тиилелгелиг тугун, коммунизмниң тугун моон соңгаар-даа бедик тудар, улустарның найыралын карак огу дег кадагалаар, ажылчын ангының болгаш тараачыннарның эвилелин, социалистиг күрүнениң күчүзүн болгаш камгаланыр аргалыын быжыглаар.

Байырлыг сессияның киржикчилери ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунге, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге, СЭКП-ниң Төп Комитединге чорудар чагааны, а ол ышкаш улуг орус улуска, РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелинге чорудар чагааны хүлээп алган.

Июнь 15-тиң кежээзинде Уфага Башкирияның орус күрүнеге эки туралыг каттышканының 400 чыл болганынга холбаштырган митинг болган. Митингиге он-он муң ажылчы чоннар киришкен.

ВЦСПС-ТИҢ VI ПЛЕНУМУ

ВЦСПС-тиң VI пленуму ийи хүн иштинде ажылдааның соонда Москвага июнь 12-де доозулган. Пленум болза, «Үлетпүрнү болгаш тудугну эргелеп башкарар чорукту организастаарын улам ыңай сайзыраңгайжыдар талазы-биле хемчеглер-биле холбаштыр профессионал эвилелдериниң сорулгаларының дугайында» В. В. Гришинниң илеткелин чугаалашкан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң VIII сессиязының хүлээп алганы хоойлуга үндезилээш боттандырып турар, үлетпүрнү болгаш тудугну эргелеп башкарарын сайзыраңгайжыдар талазы-биле хемчеглер профэвилелдериниң ажылын үндезини-биле экижидеринге, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга оларның ролюн бедидеринге эргежок чугула байдалды тургузуп турарын санал шүгүмчүлелдерге айыткан.

Оон-биле чергелештир ораторлар профэвилел ажылында улуг четпестерни база айтып, ажыл-ишчи саналдарны киирбээннер. Ылангыя бүдүрүлгениң адырларының талазы-биле кызыы специализастатынган, аар, хөй чадалыг структуралыг, улуг аппараттыг, хөй санныг профэвилелдери чуртта бар дээрзин чугаалап тургулаан. Дыка хөй профэвилел органнары массалар-биле харылзааны кошкак боттандырып, бүдүрүлгени эргелеп башкарарынга четпес хаңылап кирип турар. Бо бүгү болза, профэвилел демократиязын улам ыңай калбартырынга, профэвилел активин калбартырынга болгаш ажылчы чоннарның массалыг бот-тывынгыр организациялары болур профэвилелдерин быжыглаарынга моондактап турар.

Профэвилелдерин улгаттыр каттыштырарын болгаш профэвилелдерин оперативтиг удуртурунуң кол айтырыын чер-черже шилчидерин көрүп турар ВЦСПС-тиң Президиумунуң ажылдап кылганы саналды пленум колдуунда чүүлдүг деп көрген. Пленумга киирген саналдарны барымдаалап, элээн хөй профэвилелдерин каттыштырарының талазы-биле хемчеглерни чоокку үеде ажылдап кылырын ВЦСПС-тиң Президиумунга дааскан.

Профэвилелдер чөвүлелиниң дугайында дүрүмнү база үлетпүрнү болгаш тудугну эргелеп башкарарының чаа структуразын барымдаалап Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжын организастаарының дугайында саналды ажылдап кылырын ВЦСПС-тиң Президиумунга база дааскан. Күш-ажылдың мурнакчы хевирлерин болгаш методтарын пропагандалаарынче, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаарынче угландырган турар ужурлуг бүдүрүлге хуралдарының ажыл-чорудулгазын болгаш культура-массалыг ажылды экижидериниң эргежок чугулазын пленумнуң шиитпиринде айтып турар.

ВЦСПС, профэвилелдериниң төп, республика, край, область комитеттери болгаш чөвүлелдери фабрика-завод болгаш чер-чер комитеттерин удуртурун үндезини-биле экижидер, профорганнарының аппаратының ажылдакчыларының ажылчын массалар-биле улам сырый харылзаазын хандырар ужурлуг.

Н. В. Попованың өске ажылче шилчээни-биле холбаштыр пленум ону ВЦСПС-тиң секретары хүлээлгезинден болгаш Президиум кежигүнүнден хостаан.

ССРЭ-ниң Агаар-Флодунуң Хүнүнге алдар кылдыр

Хоорайларда болгаш кодээ черлерде, шериг кезектеринде болгаш флоттарда ССРЭ-ниң Агаар-Флодунуң Хүнүнге белеткел эгелээн. ДОСААФ-тың эге организацияларында байырлалга алдар кылдыр бистиң Төрээн чуртувустуң ужар-чүүлүнүң алдарлыг төөгүзүнүң, хамааты болгаш Ада-чурт дайыннарының чылдарында ужудукчуларның кылганы эрес, маадырлыг чоруктарының дугайында илеткелдерни болгаш беседаларны чорудуп турар.

Бо хүннерде областарда, крайларда болгаш эвилелдешкен республикаларда аэроклубтарның болгаш ДОСААФ эге организацияларының муң-муң кежигүннери планер, парашют болгаш авиамодель спорт түнүн талазы-биле массалыг маргылдааларда киржип турар.

Тушино аэродромунга ужар-чүүлдүң улуг байырлалы болур. Агаар парадының программазында—Арнияга, Авиацияга болгаш Флотка дузалаар Бүгү-эвилелдиң эки-тура ниитилелиниң (ДОСААФ-тың) спортсменнериниң ужар-чүүл талазы-биле чедиишкиннериниң чыскаалы, совет шериг ужар-чүүлүнүң реактивтиг самолеттарга түс-түс база бөлүк ужудуушкуннар, термостуг парашютту ажыглавышаан, самолетту аэродромга хондурарының көргүзүү.

Чаа дайынчы болгаш пассажир самолеттарының ужудуушкунун агаар парадынга көргүзер, спортсмен-парашютчуларның түс-түс база бөлүк халыышкыннарын көргүзер турар. (СЭТА).

Чаагай дужутту өстүрүп алырынга

ЫЙГЫЛАК. (Телефон-биле). Барыын-Хемчик районда «Большевик» кодээ ажыл-агый артели бо чылын часкы тарылганы организастыг чорудуп. Колхозчу тараажыларының механизаторлар биле деңниг ажылдааның түңнелинде тараанын анты үнүжү чаагай дүжүттүг илередип турар. Үнүш деске, ылангыя баштай чашкан культуралар 15—20 сантиметр бедии келгилээн.

Колхозтуң ховү ажылының бригадазы ангы кичээңгейни тарааның чайгы ажаалдазынче угландырган. Боон, Ыйгылак болгаш Оорга буталарының суггарын халас агыспас дээш ында 25 суггарыкчылар дүн, хүнде ээлчежип ажылдап турар. Хирбиниң звенозунда 3 кижи бар. олар боттарында быжыглатынган 81 гектар тарааның баштайгы суггарылдагы ээлчээн доосан. Олар бо чылын суггарылданы үш катап чорудар деп турар.

Совет-Фин садыг харылзааларынга хамаарыштыр

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). Садыг айтырыгларының талазы-биле соолгу хүннерде Хельсинкиге чорутан совет-фин чугаалажыышкыннарының түңнелинде ССРЭ-ниң болгаш Финляндияның 1957 чылда бараанарны немей бержирииниң дугайында протоколга ат салдынган.

Ийи талаларның дугуржуп алганы немей бержир бараанарының ниити өртээ чүс миллион рубль ажып турар. Финляндиядан ССРЭ-же немей чорудар бараанарының санынга кирер чүүлдер: машина херекселдери, кудугуут шачирбелер, балансылар, целлюлоз-саазын болгаш чазаныга үлетпүрүнүң продукциязының янзы бүрү хевирлери. ССРЭ-ден Финляндияже нефть продуктуларын, хөмүр дажы, кара металлдарның прокадын, өңнүг чамдык металлдарны, чигирни болгаш кызылдасты немей чорудар.

Протоколга ат салганнар: Совет чазактың төлээлеткениниң ёзугаар—Даштыкы садыг министриниң оралакчызы П. Н. Кумыкин, фин чазактың төлээлеткениниң ёзугаар—Статс-секретарь Л. Туоминен.

Чурукта: ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Н. А. Булганин болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү Н. С. Хрущев Финляндияга чорып турда Финляндияның президентизи У. К. Кекконенниң (оң талазындан ийи дугаарында) хүлээп алганы. СЭТА-ның фотохрониказы.

ССРЭ-де атомнуг улуг электри станцияны тудуп турар

Совет Эвилелинде атомнуг улуг электри станция тудуушкунну эгелээн. Бо болза, атомнуг энергияны тайбың ажыглаарының планнарынга дүүштүр амгы үеде ССРЭ-де тудуп турар элээн хөй улуг атомнуг электри станцияларының бирээзи болур. Оон 420 муң киловатт күчүлүг баштайгы ээлчээ үлетпүр тогун 1960 чылда бээр деп бодап турар. Мында атомнуг реакторларга оттулар чүүл чаагаар бүткен болгаш болбаазыраткан уран холумаа болуп турар. Станциячы ССРЭ-ниң Европа кезээниң чаңгыс аай энергетиктиг системазынга тудуштурган турар.

5 муң киловатт күчүлүг делегейде баштайгы атомнуг электри станцияны ССРЭ-ге үш чыл бурунгаар ажыглалга киирген. Ону ажыглалга киирген үезинде чедип алган дуржулга эң улуг станцияларның тудуушкунунга эгелеп кирер арганы берген. Баштайгызындан ылгалыштыр чаа атомнуг электри станциязы ядролуг реакторларга ажылдаар турар, бирги контурда турар суг базышкынының ачызы-биле нейтроннарның оожумнадыкчызы болуп база харугда чылыг киирикчизи болуп турар.

275 градус температурага чедир изидип турар 30 муң кубометр чедир суг шак бүрүзүнде реакторатты дамчыштыр эрткен турар. Парогенераторларга ол чылыг ийиги контурнуң суунга дамчытынар. Орта турбиналарның хеделмишкиннинге шилчиир буc тыптыр. Оон бо азышкынны баштайгы атомнуг станцияның технологтуг схемазында хүлээп алдынганындан элээн каш катап артып турар.

Электри станцияның баштайгы ээлчээ ийи блоктардан тургустунуп турар. Оларның кайызы-даа бир ядролуг реакторатты болгаш 70—70 муң киловатт күчүлүг үш буc турбиналарын тудуштуруп турар. Оон башкарылгазын автоматиканың болгаш телемеханиканың дузазы-биле боттандырып турар. Ол болза, бердинген күчүнүң турушкуун бир хуугa чедир ылаптыы-биле деткиирин хандырар. Ажылдап турар персоналдың айыыл чок чоруун бүрүнү-биле магадылап турар камгалал системазын ажылдап кылган.

Атомнуг станцияны тудары-биле холбашкан элээн бедик капитал чарыгдалдар тура-даа оон ажылдап кылыр энергиязы дең күчүлүг чылыг электри станцияларының деңнели чижектиг болган турарын санал көрген.

„Коламбаи Бродкастинг Систем" деп америк радиотелевизор компанияның корреспондентилери-биле Н. С. Хрущевтуң чугаалашканы деп совет фильм

«Коламбаи Бродкастинг Систем» деп америк радиотелевизор компанияның корреспондентилери-биле Н. С. Хрущевтуң чугаалашканы деп документалдыг чаа фильм Москваның кинотеатрларында үнүп эгелээн. Документалдыг фильмнериниң Төп студиязының операторлары ук киносарлыганы тырттырып кылган.

Лекция пропагандазында четпестерни чайладыр

Лекция пропагандазының ажылын Чөөн-Хемчик районнуң партия организациязы элээн экижиткен.

Политиктиг болгаш эртем билиглерин нептередир талазы-биле Бүгү-эвилел ниитилелдиниң район салбырының кежигүннери бо чылдың беш айларының иштинде чон ортузунга янзы-бүрү темаларлыг 131 лекцияларны номчаан.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың иштики, даштыкы политиказын, ада-чурт эртемниң болгаш техниканың улуг чедиишкиннерин, социалистиг көдээ ажыл-агыйының хөгжүлдезин чонга таныштырар талазы-биле эки ажылдап турар лекторлар хөй. Ындыгларга эштер О. Ширнинмин, А. Самбуу, Н. Кызыл-оол, М. Доктугу, А. Аржаалай, Б. Дилгиже, В. Горшков, Б. Белекей болгаш өөн-даа өскелер хамааржыр.

Ынчалзажок лекция пропагандазының деңнели СЭКП-ниң XX съездизиниң салган негелделеринге ам-даа четпейн турар. Лекциялар ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң, ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезиниң сорулгалары-биле ам-даа четпес холбатынып турар. Бүгү-эвилел ниитилелдиниң район салбыры (даргазы эш О. Наксыл-оол) чурттакчы чоннарның ортузунга лекция пропагандазын нептередиринче организастыг ажылдарны четпес чорудуп, лекторлар-биле ажылды экижитпейн турар.

Ниитилелдиң район салбырының лекторлары 24 кижи, олардан эрткен беш айлар дургузунда 13 кижи лекция номчаан. Ниитилелдиң район салбырының кежигүннери — Жданов аттыг колхозтуң даргазы эш Б. Тамбар, Чадаана суму эртунак школазында эш Б. Сюттюг-оол, Баян-Тала чеди чыл школазының директору эш С. Дагба-Доржу, МТС-тиң кол зоотехниги эш Самбал, Ленин аттыг колхозтуң зоотехниги эш Пелчит олар бо чылдың беш айларының иштинде чаңгыс-даа лекция номчуваан.

Кандыг-даа темага лекциялар чогаадыр талазы-биле лекторлар чүнү-даа кылбайн турар. Ынчангаш чамдык лекторлар чогаатынган лекцияларны номчуп каары-биле кызыгаарлатынар чанчылдан адырылбайн турары дыка четпес. Бо чылдың иштинде көдээ ажыл-агый темаларынга чүгле 8 санныг, бойдус эртемниң темаларынга 4 санныг лекциялар номчуттунган. Көдээ ажыл-агый ажылдакчыларынга көдээ ажыл-агыйны механизастаар дугайында кончут эвээш лекция номчуттунган. Медицина дугайында лекциялар ниитилелдиң район салбырында элээн хөй бар турбуже, бо талазы-биле чаңгыс-даа лекция номчуттунмаан. Медицина темаларынга лекциялар номчуурунче эмнелге ажылдакчыларын эвилелдээр болгаш бодү лекция номчуур талазы-биле кол эчи, лектор эш Ю. Ковенский ажыл кылбайн турар.

Чамдык лекторлар лекцияларның номчуттунуп турарының шынары дээш сагыш салбас, көргүзүг материалдарын ажыглавас, номчаан темазынга областың, районнуң, колхоз бүдүрүлгезиниң бот тус амыдыралы-биле тодаргай холбаштырбас чүүлдер хөй. Белен бижимел лекцияны эгезинден төнчүзүнге чедир номчуп каары-биле кызыгаарлатынып турар. Районнуң Культура бажыңынга, бүдүрүлге, албан черлеринге лекциялар кончут эвээш санныг номчуттунуп турар. Бойдус эртемниң темаларынга, шажын-чүдүлгеге удур темаларга лекцияларны номчуур талазы-биле эң-не кызыы ажыл чорутунуп турар.

Лекция пропагандазын күштелдирер, ол ажылче хоорайның болгаш көдээниң интеллигенциязын калбаа-биле киириштирерниче ниитилелдиң район салбыры, СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизи, ВЛКСМ райкому сула ажылдап турарын айтыр херек.

Лекция пропагандазында бо четпестерни Ниитилелдиң район салбыры, СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизи, ВЛКСМ райкому база партия эге организацияларын чоокку үеде узуткаары негетинип турар.

М. СЕВЕН.

Кызылдың горгозунуң № 18 магазининиң садыгжызы Валентина Шишлянникова ай планын ажыр күүседип турар болгаш садып алыкчыларга ээлдек ажылдап, бодунуң хүлээлгезин ак-сеткилдиг күүседип турар.

Чурукта: В. Шишлянникованың садып алыкчыларга барааны садыглап турары.

„Межегей" совхоз солуннар албастаан

Таңды районнуң «Межегей» совхозунуң төвү—Алаак сурда чурттап турар ажылчын, албан-хаакчылар 1957 чылдың төп болгаш область, район солуннарын база журналдарны дыка хөйнү чагыдып алганнар. Баштайгы үеде олар чагыдгаларын хүн-бүрү ап, номчуп турганнар. Ынчан «Межегей» совхозка тускай почтальон ажылдап турган.

Майның баштайгы хүннериниң бирээзинде демги почтальонувус чедип келгеш—Бара-Булуң биле Алаак суурларының аразынга моон соңгаар почтальон турбас, смета чок дээр чүве-дир—деп, ындыг болган. Оон соонда солуннарывыс бир неделя азы 10 ажыг хонганда чорумал кижилер дамчыштыр суурга келир, а почта чедирип келген кижи солуннарны, журналдарны болгаш чагааларны кайы-бир кижиниң бажыңынга эккээп каапкаш баар, ынчангаш чагыкчылар чагыгларын четче албастаан. Ылангыя ыраккы оддарларда малчыннар солун көрбестээн. Малчын Оон Көк-оол «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарын бир ай иштинде албаан.

Алаак суурда почта хааржаан май 3-тен июнь 1-ге чедир ажытпаан. Июнь 1-де ук хааржакты ажыдарга ында чагаалар долган турган.

«Межегей» совхозтуң ажылчын, албан-хаакчылары солуннар болгаш журналдар келбестээн дугайында Таңды районнуң харылзаа конторазының начальниги эш Силепицинге каш удаа айтырыг тургузуп, негелде салырга —Алаак суурже почта чедирер смета чок, солуннарынар боттарыңар кээп ап турунар—деп каан.

Совхозтуң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының ортузунда парлалга тараадылгазы бо хире багай турда ында партия организациязы (секретары эш Силенников) болгаш совхоз директору эш Борисов кандыг-даа хемчег албайн турар.

Т. ТАЖИ-САМБУУ.

Демниг күш-ажылдың түңнели

Арыг-Бажы—Улуг-Хем районнуң Маленков аттыг колхозунуң ийиги хову бригадазының болгаш Шагаан-Арыг МТС-тиң ол колхозта ажылдап берип турар тоску трактор бригадазының төп турлаа. Арыг-Бажының ол, бо талалары ийи өзим арыг. Ында дыттар, шивилер, хадыннар, чодураалар, талдар болгаш оон-даа өске ыяштар хөйү-биле өзүп үнген, арыгларда инеккараа, кызылкат, чодураа, честеккат дээн ышкаш кат-чимистерниң кайызын ол дээр, ол черле элик, хүлбүс, койгун, күрту, торлаа, ас, күзен, морзук болгаш оон-даа өске аңнар бар. Мындыг байлактыг чер ниитиниң ажыл-агыйынга ажык-дузалыг болуп келгенин амыдырал көргүскен.

Арыг-Бажында алаактарның ийи талазындан үнүп чыдар кара суглар хову, негаа бригадаларының шөлдеринче агып бадып чыдар.

Трактор болгаш хову бригадалары бо чазын 2036 гектар тараа культураларын, ногааларны, кукурузаны, тарымал сигеннерни тараан, ылангыя 162,39 гектар кызылтас ханакарактай тарытынган. Бригадалар эрткен чылдың күзүнүнге тараан 147 гектар көктараанын, 102 гектар кызылтастың одуруглар аразын үлдүреткен, ол дээрге, херзиниң үнүшкүжүттүүн бедидеринге чүгула чүгл болур. Часкы хову ажылынга эш Букаринниң удурткан трактор бригадазының механизаторлары болгаш ийиги хову бригадазында колхозчулар шудургу ажылдааннар. Трактористер Стребков, Идам-оол, Чаш-оол, хову бригадазында Бугаллай, Байыр-оол болгаш өске-даа колхозчулар онаашкан ажылдарының нормазын хүн-бүрүде түс-түс ажыр күүсеткеннер. Олар ам тарааның суггарылгазын чорудуп, оон чайгы ажаалдазынче кичээнгейин угландырып турар. Эки дужутту өстүрүп алыр дээш колхозчулар өске-даа чамдык хемчеглерни боттандырып турар.

Механизаторларның болгаш ховуда ажылдап турар колхозчуларның чурттаар оран-сууру багай эвес кылдынган. Тарылга эгелээриниң мурнуу чарыында 5 өрээл чаа бажың тудуттунган болгаш ажыглалда кирген, ында кызыл булуң, столовая база бар. Бригадаларның төвүнде бир угда 5 кижи кирер чунар бажың ажылдап турар. Электростанция, дээрбе, хлеб быжырар чер ховунуң ажыл-ишчилериниң культурлуг амыдыралынга чүгула черни ээлеп турар.

Дужут ажаап алышкынынга чамдык белеткелдер чорутунуп турар. Тараа кургадыр чер, мотор-биле ажылдаар сортировка, автодензи ажыглалга кирген. Шала кылдынган склад тудуу дооступ турар, 500 тонна тараа урар чаа складтың ханазы бүрүн доозулган, ам шалазы кылдынып турар. Дужут ажаап алышкынының бетинде складтың тудуун доозар дээш тудугжулар кызымак ажылдап турар. Үш складтарның аразынга тарааны вагончугаштар-биле сөөртүр, колхозчулар оон чазаглыг оруунуң шугумун тургузуп турар. Трактор бригадазы чайгы чер андарылгазын чорутпушаан, андарган черлерниң бок үнүштерин арыглап, колхозчулар сиген ажаап алышкынынга белеткенип турар.

Ховунуң ажыл-ишчилериниң ортузунда агитация-массалыг ажыл багай эвес тургустунган. Бригадаларның төп турлаа лозунгулар, плакаттар болгаш туктар-биле шиметтинген. Агитаторлар Сынаа, Идам-оол, Чаш-оол олар агитхуузуктарны, көргүзүг самбыразын үргүлчү үндүрүп, хүндүлел самбыразынга мурнакчыларын илередип келген. Номчулгалар база чорутунуп турар, эштер Хурагандай, Балраа илеткелдерни, лекцияларны хөй удаа кылгылаан. МТС-тиң дирекциязы, колхоз баштаар чери эки ажылдаан трактор агрегадынга болгаш тудуг звенозунга шилчиир кызыл туктугаштарны тывыскан. Трактор бригадазында механизаторлар болгаш хову бригадазының кежигүннери Октябрьның 40 чыл оюнга алдар бөлдүрген социалистиг хүлээлгелерин үре-түңнелдиг күүседир дээш демисежип турар.

Т. ХОВАЛЫГ.

Чер-черде орук ашталгазынче кичээнгейни күштелдирер

Бистиң Тыва областың транспортунуң кол эдыры ам дээрезинде, автомобиль транспорту болуп турар. Мону барымдаалааш, Чөөн-Хемчик районда «Октябрь 30 чылы» көдээ ажыл-агый артелиниң кежигүннери район төвү-биле колхоз аразының машина аргыжар оруун аштаар дугайында дугуржуп алгаш, орук ашталгазынга шефти организастааннар.

Ук шефке 150 ажыг колхозчулар болгаш Баян-Тала көдээ Советтиң өске-даа хамаатылары киришкен. Колхозчулар орук ашталгазын чедиишкинниг чоруткаңнар, ам колхозтуң машиналары район төвү-биле моондак чок аргыжып турар апарган. Бир эвес ол орук ашталгазынга шефти организаставаан болза, оон ашталгазынга 15800 рубль колхозтан чарыгдатынар турган.

Орук ашталгазын организастаар талазы-биле колхоз баштаар чери (даргазы эш Самдан), көдээ Совет (даргазы эш Аракчаа) тодаргай хемчеглерни ап чоруткан болгаш орук ашталгазынче ажылчы чоннарны чедиишкинниг эвилелдеп шыдааннар. Орук ашталгазынга колхозчулар эштер Көшкендей, Алдын-Херел, Эртине, мал эмчизи Өлзей-оол, зоотехник Биче-оол, банкылар Бады-Чыргал, Серен болгаш өскелер-даа эң идепкейлиг киришкеннер.

С. СЕРИН-ООЛ.

* * *

Эрзин—бистиң областың ырак районнарының бирээзи. Орук харылзаазы оон улус ажыл-агыйынга улуг рольду ойнап турар. Ындыг турбуже, Эрзин суурнуң область төвү-биле болгаш өске-даа районнар-биле орук харылзаазы чедимче чок таварылгаларга болганчок-ла ужуражып келген.

Эрзин суур-биле Самагалдай аразында Чаарен арты кышкы үеде үргүлчү хорзүктүг болгаш ужурунда машиналарның аргыжарынга улуг моондакты таварыштырып келген, а чайгы үеде кажан чаашкын болганда ол аразының оруу малгашталы бергеш, орук харылзаазын база баксырадып турары хаая эвес. Ол улуг оруктуу кыжын болгаш чайгы үелерде аштаар дугайында чогуур кичээнгейниң салдынмайн турарын демдеглээр херек.

Район төвүнүң болгаш колхозтарның аразында орук харылзаазы база-ла ындыг эки эвес. Чижээ, «Чаа орук» колхоз-биле Эрзин суурнуң аразында орук автомашиналарның таарымчалыг аргыжарынга дыка моондактыг. Ындыг багай оруктарны аштап болурунуң бүгү аргалары бар. Орук ашталгазынче кичээнгейни күштелдирери Эрзин райкүүскомдан база колхозтарның баштаар черлеринден, көдээ Советтерден негетинип турар.

А. ДАМДЫҢ.

* * *

Өвүр районнуң төвү Хандагайты суурдан Кызыл хоорай баар кол орукта Хөндергейниң улуг арты туруп турар. Орук ашталгазын эки организаставайн турарының ужурунда автомашиналарның кыжын, чайын аргыжарынга Хөндергейниң арты улуг бергедээшкиннерни таварыштырып турарын Өвүрге чораан чолаачылар-даа, районнуң ол чурттуг хамаатылары-даа эки билир.

Ындыг болза-даа, Хөндергей оруун аштаарынга районнуң колхозтары эрткен чылын-даа, бо чылын-даа дыка сула киржип турарын демдеглээр херек. Чижээ, «Коммунизмче орук» колхоз (даргазы эш Шаалы), «Кызыл тук» колхоз (даргазы эш Очур) орук ашталгазынга эрткен чылын четпес киришкен.

Хөндергейниң оруун аштаарын көдээ Советтерниң болгаш районнуң колхозтарының кичээнгейиниң төвүнге тургузар херек.

Т. САРЫГ-ООЛ.

* * *

Таңды районнуң төвү Бай-Хаактың болгаш Кызыл аразында аргыжар кол оруунда Межегейниң база Улуг-Арыгның суглары бар. Ук сугларны кежилдир көвүрүглерни элээн каш чылдар бурунгаар тудуп кылган турган. Ук көвүрүглер ам барык ажыглалдан үнген. Оон чылдагааны чүдел диве, оларның септелгезин Бай-Хаак суур болгаш Межегей көдээ Советтери чыл бүрүде организаставайн келгенинде болуп турар.

Ол көвүрүглерниң септелгелерин кылыры-биле эрткен 1956 чылда анаа ыяш материалдарны дүжүрген турган, а ол материалдарны ам өскээр ажыглап каапкан. Көвүрүглерниң септелгезин бо чылын кылыр дээрге, ыяш материалдар чок ужурунда саадап турар. Ук көвүрүглерниң септелгезин дарый чорудар дугайында хамаарышкан көдээ Советтерни талазындан хемчегни алза чогуур.

Т. ТАЖЫ-НОРБУ.

Номчукчуларның биске бижээни

ЧӨӨН-ХЕМЧИК. Ленин аттыг колхозтуң почтачызы Ожупкан почтаны Чадаана хоорайдан барып ал, колхозчуларның чорудар чагаа-бижиктерин районнуң харылзаа конторазынга неделяда үш катап чедирип турар. Колхозчуларның чагыгазын, чагааларын ээлеринге дораан чедирип берип турар.

М. Чимбии.

КАА-ХЕМ. «Октябрь 30 чылы» колхозтуң малчыннары социалистиг чарышка алган хүлээлгелерин күүседип турар. Хойжулар Тавaалай төрээн 410 хойдан 430, Саңчат-оол 330 хойдан 345 хураганны, чылгычылар Саңчат-оол, Өдекей 38 беден 38 кулуннарны алган. Кадарчы Булзүкей 757 баш хойларның бирээзинден-не 1,2 кг дүктү кыргып алган.

Г. Кимей.

ЭРЗИН. «Сталинчи орук» колхозтуң колхозчулары болгаш колхозта школаның өөреникчилери суурну ногаанчыдар талазы-биле бо чазын улуг ажылды кылган. Суурда 2000 ажыг ыяшты олурткан, суггарылгазын эки организастап турар.

Х. Дармажап.

КЫЗЫЛ-ХООРАЙ. № 2 школаның өөреникчилериниң ада-иелери 22 кижи 1—7 болгаш 8—10 класстарның өөреникчилери-биле кады 4 класстарны чугайлап берген. Школаның септелгезинге төрелдер комитеди улуг дузаны көргүзүп, ада-иелерни, өөреникчилерни организастап турар.

А. ЭРТИНЕ.

Социалистиг болгаш буржуаз идеологиялар эптешпес

Делегейниң социалистиг болгаш капиталистиг ийи системалары туруп турар үеде чурттап турар бис. Оларның аразында харылзаа байдалының дугайында айтырыг — ангы үениң кол айтырыгларының бирээзи. Социалистиг болгаш капиталистиг чурттарның тайбың кожа-хелбээ турарының ленинчи принцивин Совет күрүне бодунуң даштыкы политиказынга быжыы-биле барымдаалап турар. Ийи системаларның экономиктиг тайбың чарыжының оруунга социализм тиилээр, чүге дээрге социализм капитализмден ниитилелдиг артык күштерлиг деп чүвеге совет кижилер бүзүределдиглер.

Ындыг-даа болза, социал-экономиктиг ийи системаларның тайбың кожа-хелбээ турарының принцивин идеология талазынче шилчидип болур дээни ол бе ынчаш? Ол эвес болбайн-аан. Күрүнелерниң аразында харылзааларны идеологтуг айтырыглар-биле холуп болбас. Социалистиг болгаш капиталистиг системаларның тайбың кожа-хелбээ турары болза, социалистиг болгаш капиталистиг идеологияларның демисели болбас дээни ол эвес, харын демисел болур дээни ол.

Оон өскээр болбас ужурлуг. Идеология дээрге кандыг-бир ангының билиг-хөннериниң болгаш идеяларының системазы болур. Социалистиг идеология болза, ажылчын ангының болгаш бүгү ажылчы чоннарның эрге-ажыктарын илередип болгаш камгалап турар, буржуаз идеология болза, капиталистерниң ангызының эрге-ажыктарын камгалап турар. Буржуазия-биле ажылчын ангының аразында ангы талазы-биле эптешкек чорук турбас, чүге дээрге, оларның эрге-ажыктары шуут удурланыышкак. Ынчангаш социалистиг болгаш буржуаз идеологияларның аразында эптежир чорук турбас. Бо чүс чылдың эгезинде-ле В. И. Ленин мынчаар бижээн: «...Айтырыг чүгле мынчаар тургустунуп турар: буржуаз азы социалистиг идеология. Мында ортузундаазы чок (азы кижи төрелгетен кандыг-даа «үшкү» идеологияны ажылдан кылбаан, черле ынчаш ангыларның удурлажышкак чоруктары-биле чардыкталган ниитилелде ангыдан дашкаар азы ангының кырында турар идеология кажан-даа турбас ужурлуг»). (Чогаалдар, т. 5, арын 355—356).

Ангы буржуаз идеология — реакциялыг, чоңга өжээнниг күш. Ажылчы чоннарны мегелээр болгаш капиталистиг тургузугну камгалаар, оон принцивчээн болгаш бужар багын чаап чажырар, ижелевчи дайыннарны болгаш колониалдыг дөрбедедди агартып шыназылар сорулгаларга буржуазия ол идеологияны ажыглап турар. Буржуаз идеология ортаакы үениң караңгы дүмбей чоруун солувушаан эртемни, литератураны, уран-чүүлдү байыдып, ниитилел деңнилгезиниң эдилевчизи турган үе шагда-ла эрткен. Ам бистиң үевисте буржуаз идеология болза, империализмниң экиртиннес арыглары чажырарын, оон бужар бак арнын каастаарын, ниитилел деңнилгезиниң херээн, коммунизмниң херээн бужартадып баксырадырын, нүгүлдээрин оралдажып турар. Ындыг-даа болза, империализмниң идеологтары капитализмниң ажы-биле камгалаарынга дитикпейн турар, чүге дээрге улус-массаларны олче ам хандыдып ап шыдавас. Ынчангаш реакционерлер идеологтуг ажылга янзы-бүрү кылдыр андарлып, хүндерлин хуулуп турарлар. Олар мегеге, демагогиктиг лозунгуларны ищип үндүрүп, капитализмни социализм дег кылдыр көргүзерин оралдажып турар болгаш оон-даа өске. Олар массаларның караан ажытап, оларны шын билигден, марксисчи-ленинчи идеялардан чайладып алырын оралдажып турарлар.

АКШ-тың вице-президентизи Р. Никсоннуң чоокта чаа кылган медеглели бо дугайында кончуг характерлиг болуп турар. «Кижилерниң угаан-бодалын болгаш чүректерин чаалап алыр ужурлуг шак ындыг идеологтуг программаны ажылдап кылырынче немелде күшту кандыг-даа эртек-үне-биле кылыр ужурлуг бис» деп ол чугаалаан.

Америк буржуазияның ындыг социал чагыгларын күүседир дээш эвээш эвес публицистер, социологтар, экономистер ажылдап турар. Чижээлээрге, «Улусчу капитализм» дугайында тоолду оларның ниити күжү-биле ажылдап кылган. Ажылчын ангыны мөлчүп турган аажок хөй бончаа ажык тып турар эң улуг америк монополияларның өзүлдезиниң дугайында хөйге билдингир фактылар турбуже, АКШ-та капиталистер болгаш ажылчыннар чок «чаа капитализм» тергүүнген деп ол тоолдуң авторлары бадыткап турарлар. Ол меге «теорияның» сорулгазы шуут-ла тодаргай: капиталистиг бажыңның эрги ханазын улусчу байдалдыг кылдыр эде бүдүүр болгаш капиталистиг монополияларның тергиилелин «хостуг делегей» ышкаш кылдыр көргүзер.

«Социал стратификация» деп адаар тускай теорияны буржуаз идеологтар ажылдап кылганнар. Ол теория ёзугаар алырга, «ангы» деп билигни «эргижирээн» деп чардаар болгаш «страты» азы социал бөлүктер деп билиг-биле солуп турар. Кижилерни ол бөлүктерге кандыг-даа демдек барымдаалавайн каттыштырар: профессиязын, эртемин, хөй-нити байдалын болгаш оон-даа өске... Ынчангаш кижилерниң ниитилелде байдалын тодарадып турар кол чүүлдер дугайын — оларның бүдүрүлге чепсээнге хамаарылгазының дугайын, фабрикалар, заводтар, чер болгаш бүдүрүлгениң өске-даа чепсек херекселин кымга хамааржырының дугайын ыттавайн турарлар.

Буржуаз ниитилелде ангыларның «хемеетен чиде бээриниң» дугайында ындыг илби-шидилер шуут-ла тодаргай сорулгалыг: капитализмниң ангы талазы-биле чидиглениш турар чөрүлдээлерин чаап чажырар, ангы демиселиниң идеязын чайладыр. Чижээ, ангы демисели Каттышкан Штаттарлан тып алыры дээрге,—ол шуут илегел чок херек-тир деп америк социолог С. Бьюкенен медеглээн.

АКШ-та массалыг ажыл соксадыышкыны, компартияның ажылдакчыларын шаажылап турары, дещилгелиг американнарның «хөөнүн» конгрессиниң янзы-бүрү комиссияларында хынап турары болгаш оон-даа өске ындыг фактыларны ам канчаарыл ынчаш? Оларның дугайын Бьюкенен ыттавайн турар. Чок, мөлчүкчүлер болгаш мөлчүдүкчүлер туруп турда, бирээлери бүдүрүлге чепсек херекселин эдилеп, а өскелери бодунуң ажылчын күжүн саттынар ужурга таваржып турда, ангы демисели черле чайлаш чок. Оон эң чүгула хевирлериниң бирээзи болза идеологтуг демисел болур, ынчангаш социалистиг болгаш буржуаз идеологияларның эптеш чогу ында көстүп турар.

Социалистиг идеология дээрге, социал болгаш национал дарлалдың бүгү хевирлеринге удур угланган ангы үениң эң улуг дещилгелиг күжү. Ол ханы интернационалчы болгаш гуманисчи, бөдүүн кижи дугайында, оон бүгү чогаадыкчы күштериниң чечектелиишкининиң дугайында сагыш салыышкын-биле ол сиңнишкен. Тайбыңны болгаш улустарның аразында найыралды камгалаары дээш ол демисежип турар. Марксизм-ленинизмниң теориязынга үндезилеттинген социалистиг идеология болза, кижи төрелгетенниң чырыткылыг келир үезинче — коммунизмче оруктү чырыдып турар, бистиң үениң үндезин айтырыгларын канчаар ниитиргиэ айтып берип турар. Социалистиг идеология, марксизм-ленинизмниң идеялары кижилерниң бодунче улуг күш-биле хаара тыртып турарының ужуру ында: олар ам безин чүс-чүс миллион кижилерниң угаан-медерелинде сиңниккен.

Социализмниң чедиишкининге империалистиг буржуазия аажок мөгүдеп турар. ССРЭ-ге болгаш улус демократиязының чурттарынга удур программаны ол үргүлчү чорудуп турар, ол пропаганданы чорударда кандыг-даа хоп, нүгүлдүң мурнунга безин доктаавайн турарлар. Нүгүл мегеге алыскан буржуаз журналистерден эгелээш «хөрлүг» профессорларга, бүгүнениң улуг ажылдакчыларынга чедир реакцияның бүгү идеологтуг күштери ол бужар-бак пропагандада киржип турар. Социалистиг идеяларның массаларда өзүп турар салдарын үзер деп оралдашпышаан, олар боттарының солуннарда чүүлдеринге болгаш аажок улуг номнарынга марксизм-ленинизмни янзы-бүрү арга-биле нүгүлдеп турарлар.

Эртем коммунизмниң «бүрүү шавар» (ам та каш катап чүве!) дээш капиталистиг чурттарда саазыннарны оваа-оваазы-биле чарыгдап турар. Чижээ, Ж. Дютрның «Революцияның ийи удурланышкаа» деп ному Парижте тыптып келген. Коммунизмниң бүрүү шаварынга кандыг-бир тодаргай бадыткалды автор ында кылырын күзевейн турар. «Кижи бүрүзү ниитиниң чаагай чорууунче ак сеткилдиг чүткүп турар ниитилел тургустунуп болур» деп бодалды ол анаа-ла «угаан чок» деп чарлап турар. Ниити чаагай чорукче чүткүл дугайында бодалдың боду безин капитализмниң камгалакчызынга билдинмес чиктиг чүве болуру черле билдингир. Ындыг-даа болза, ол чаагай идея бөдүүн ажыл-ишчилерге чоок болгаш билдингир, коммунизм дээш маадырлыг демиселче ол оларны соруг киирип турар.

Ажылчы чоннарның бүгү-делегей эп-сетгил каттыштырылгазы империалистерни онза мөгүдедип турар. Социализм тургузуп турар улустарны бот-боттарындан ангыландырар, марксисчи-ленинчи партияларның чаңгыс-эвин үраар, оларның хүрээлениинге сандараашкынны болдурар дээш олар үргүлчү оралдажып турарлар.

«Национал коммунизм» дугайында реакциялыг парлалганың ам ынчаар калчаарап турары хей эвес. Ындыг-даа болза, «национал коммунизм» дээрге делегей пролетариадының күжүн сандарадырын бодап турар бистиң дайзыннарывыстың хоозун бодалы деп чүве бүдүүге билдингир. Янзы-бүрү чурттарның коммунистиг партияларының ажыл-чорудулгазының хевирлеринде болгаш методтарында боттарының национал онза чүүлдери бар-даа болза, коммунистиг шимчээшкин бодунуң утка-шынарының талазы-биле интернационалчы. Ол чаңгыс-аай, чүге дээрге ол нити идеологияга, ажылчы чоннарны капиталистиг дарлалдан хостаары дээш, коммунизмни тургузары дээш демиселдиң нити сорулгазынга үндезилеттинген. А ол сорулгаларны боттандырары пролетариаттың бүгү делегей хемчээлинге кады куженнишкинин негеп турар.

Бүгү чурттарның коммунистиг партиялары пролетарскы интернационализмниң шыгатынган принциптеринге үндезилээш боттарының хүрээлениин сырый каттыштырып турарлар. Ол принциптер —ажылчын ангының бүгү-делегей деңкаттыштырылгазының идейлиг үндезини. Социалистиг лагерьниң чурттарының бузулбас чаңгыс-эви, акы-дуңма найыралы болгаш бот-боттарынга дузалажылгазы оларга үндезилеттинген болгаш оларга үндезилеттинген быжыгып турар.

Социалистиг лагерьниң туруп турары-биле делегей империализми чөпшээрежирин күзевейн турар болгаш социализм чурттарынга удур чаа-чаа атакаларны чорудуп турар. Улус демократиязының чурттарында дүрүм ёзугаар тургустунган эрге-чагырганы дүжүреринче болгаш улустуң дүжүргени капиталистиг ёзу-чурумну катап тургузарынче империализмниң агрессчи бөлүктери ажы-биле кыйгырып турар.

Боттарының чоңга удур пландарын амыдыралга боттандырар дээш империалистер канчаар оралдажып турарын Венгрияга болган болуушкун тодаргай көргүскен. Социалистиг лагерьниң чурттарынга удур хоралакчы ажыл чорудары-биле АКШ-тың тургусканы тускай пропаганда аппарады Венгрияга контрреволюстуг үймээнниң мурнунда калчаалы-биле ажылдап турганы билдингир болгай. Агаар шарларының дузазы-биле Венгрияже янзы-бүрү чеңгээлиг брошюраларны болгаш листовкаларны киир октап турганнар, америк акшага Барыын-Германияда туруп турар «Хостуг Европа» деп радиостанцияны социалистиг идеяларны янзы-бүрү аргалар-биле нүгүлдеп, улусчу Венгрияга согуушкун бээринче фашистиг-хортичи тоянчыларны хүн бүрү

Дүк кыргылдазында болгаш хүлээп алыышкынында четпестерни чайладыр

Дүк кыргылдазы чугула кампания. Бо ажылды чогуур өйүнде организастыг чорудары колхозтарның болгаш совхозтарның база белеткел органнарының эң чугула сорулгазы. Ындыг турбуже, бистиң областа дүк кыргылдазының чыл бүрүде чорып турарының практиказында ам-даа четпестер бар. Бо ажылды кол нуруузунда-ла кадарчыларның боттарынга дагзып каар, олар бир кодан хойну 10—20 хонуктарда кыргып келир, а кыргаан дүгүн складка боттары аппарып дужаап турары кайы хөй.

Дүктүң кыргылдазын болгаш дужаалгазын мындыг байдалдыг организастаар чорук бир чүүлүнде ажылга дыка сааттыг, ийи чүүлүнде кыргылданың шынарын кудуладып турар. Чижээ, Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозунуң хойжулары эштер Өсүр-оол, Өсүрбай, Седип, Сандык олар кадарган хойларын чылдынга боттары кыргааш, дужаап турар. Кыргаан дүктүң дужаалдазын тускай организастаар ужурлуг турган.

Кыргылда үезинде хөй бүрүзүнүң дүгүн аңгы-аңгы дензилеп, түс-түс сорттарын чамдык колхозтарда база боттандырбайн турар. А ужурунда болза, нарын-чиңге, чартык нарын-чиңге дүктерниң база чүзүнүн түс-түс аңгылап сорттаар турган. Дүктүң үчелүн шак ынчаар тургузар чорук хөй бүрүзүнүң үксаа шынарын, оон бээр дүгүнүң хемчээлин, хойларның продуктузунуң түс-түзүнда чазыг чок билип алырынга арганы бээр ийик.

Бистиң областың белеткел органнарында дүк хүлээп ап турарының практиказында улуг четпестерниң барын демдеглээр херек.

Дүкту хүлээп алырда, дүктүң аңгы-аңгы сорттарын тускайлап ылгавайн, харын барык хөй кезиин куду сорттарга доктааткаш, хүлээп алыр таварылгалар бар. Бо чорук бир талазында дүкту хүлээп ап турар ажылдакчыларның тускай мергежилдиниң чавызында, ийи талазында оларның ажылынга контрольду четпес тургусканында болур.

Ол ышкаш дүкту дужаап турар чамдык кижилерниң талазындан харысалга чок чүүлдерни болдуруп турары база кайы хөй. Колхозтарның баштаар черлери болгаш мында ажылдап турар тускай эртемниглер дүкту дужаарда, оон сорттарын хынамчалыг-биле ылгап албас, бөгүн арытлавайн, холуштур савалааш, хүлээп алыышкын пунктуларынче чорудуп турар чорукту моон соңгаар соксадыр херек.

Бо бүгү чүүлдер дүктүң шынарын дыка кудуладып, чогуур өртээнге дужаатывас, янзы-бүрү казылдаларга болганчок-ла таварыштырып, өртек-үнезин эскээдип, колхозтарның боттарынга улуг карактаны таварыштырып турар.

Чамдык белеткел черлериниң талазындан дүкту хүлээп алырда, чылдагаан чок черге дүктүң сорттун өжегээрээн кудуладыр таварылгалар бар. Ооң чижээн чаагыс Чөөн-Хемчик районнуң белеткел черлериниң практиказындан көрүп болур.

Тываның кодээ ажыл-агый дуржулга станциязы Чадаананың белеткел конторазынга дүк дужааган санында-ла дүктүң сортунуң, класының болгаш өске-даа шынарларының дугайында үш чылдың улаштыр белеткел конторазы-биле үргүлчү маргылдаалыг болуп келген. Чүге дээрге, дуржулга станциязы чыл бүрүде дүкту кыргаан соонда ооң түс-түс сорттарын, класстарын аңгылап арыглааш, аппарып дужаап чедире бээрге, Чадаананың белеткел конторазы ону хүлээп алыр санында өртээн кудуладыр турган.

Станцияның дирекция чери дужааган дүгүнүң шынарын шын тодаргайлаанынга ылаптыг бүзүрээр болган ужурунда белеткел конторазының талазындан дүктүң сортун болгаш өртээн чылдагаан чок черге кудуладып турарынга чөпшээрешпейн келген. Белеткел конторазының будулдурган ол шын эвес санаашкыннарын болгаш сорттаашкынын тодаргайлаан соонда дуржулга станциязы дужааган дүгүнүң чедир албаан өртээн 52 муң ажыг рубльын немей төлеттирип алган. А кодээ ажыл-агый артельдериниң хөй нуруузу база белеткел конторалары канчаар хүлээп алыр болдур, дүгүн шак-ла ынчаар хүлээдип берип турарлар.

Белеткел черлеринге дүкту хүлээп алырда ооң сорттуң болгаш өртээн ынчаар шын эвес кудуладыр чоруктуң болуп турар чылдагааны чүдел дизе, дүк хүлээп алырының саавырын белеткел конторaларының чамдык ажылдакчыларының хажыдып турарында, колхозтарда болгаш белеткел черлеринде ажылдап турар тускай эртемниглер дүктүң шынарын шын тодаргайлаарынче чогуур кичээнгейни салбайн турарында.

Бүгү хүлээп алыр хөй дүгүнге белеткелдиң чаа стандарттарын эрткен чылдан эгелеп тургускан: нарын-чиңге дүкке 7763-55 ЭБСТ (Эвилелдиң күрүне стандарты), чартык-нарын чиңге дүкке 7937-56 ЭБСТ, чартык кадыг дүкке — 7938-56 ЭБСТ, кадыг дүкке—7939-56 ЭБСТ. Бо стандарттарны эки өөренип шиңгээдип алыр болза, дүкту сорттап, класстап алырында ындыг-ла берге чүве чок.

Бо чаа стандарттарда аңгыда «Дүктү бүдүрерин болгаш белеткээрин улам ынай көвүдедир талазы-биле хемчеглер дугайында» ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1956 чылдың май 23-те хүлээп алган доктаалын ёзугаар колхозтарның дужаар дүгүнге чаа, бедиткен өртектерни база доктааткан. Ооң аңгыда күрүнениң садып алырының өртээ белеткел өртээнден бүдүн чартык катап өскен, а бир эвес колхозтар күрүнеге ыявыла дужаар хүлээлгезин ажыр күүседипкен болза, немелде өртекти база алыр.

Бо чаа стандарттар болгаш дүктүң садып алыр өртээн бедиткен хемчеглер хөй ажылын хөгжүдеринге болгаш дүкту кыргып алыр, ону камнап, харысалгалыг дужаар талазы-биле колхозтарның сонуургалын дыка бедиткен турар ужурлуг.

Ам үеде бистиң колхозтарывыста нарын-чиңге дүктүг хайнак хойлар элээн көвүдээн. Ыйлангыя, Өвүр, Эрзин болгаш Тес-Хем районнарында бо чылын кыргылдага кирер чиңге-нарын болгаш чартык чиңге-нарын дүктүг хайнак хойлар, мөөттер барык-ла 30—40 муң баш чедип турар. Чөөн-Хемчик районга 1955—1956 чылдарда чоруткан учет ёзугаар алырга, Чадаана, Хөндергей, Ийме, Баян-Тала девискээриниде колхозтарда безин чартык нарын-чиңге болгаш харын-даа нарын-чиңге дүктүг хайнак хойлар дыка көвүдээн болуп турар. Моон мурнунда ышкаш оларның дүгүн кадыг дүктер-биле холуй савалааш, дужаап турган чоруктарны ам черле болдуруп болбас. Чүге дээрге холуй дужаар чорук колхозтарның боттарынга болгаш күрүнеге улуг когарал болур деп чүвени билир херек.

Ам дүктүң кыргылдазының болгаш дужаалгазының кидин изиг-тулук үези. Үстүнде айыткан четпестерни болдурбас теләэде мындыг хемчеглерни боттандырары эргежок чугула: дүктүң кыргылдазын, ону ажаап савалаарын, сорттаарын болгаш класстаарын колхозтарның зоотехниктери боттарының шууд киржилгези-биле чорудар, дүктүң кыргылдазын болгаш дужаалдазын МТС-терниң тускай эртемниглери боттарының контролюнга алыр, белеткел черлериниң ажылдакчыларының харысалгазын бедидер болгаш оларның талазындан кым-даа болза, күрүнениң дүк хүлээп алыр саавырын хажыдып болбас.

Дүкту кыргып, ажаап алырының болгаш дужаарының саавыр чурумун шыңгыы сагып боттандырар болза, күрүнеге эки шынарлыг дүк дужаатынар болгаш колхозтар хөй-хөй орулгаларны киирип алган турар дээрзинге чигзиниишкин турбас.

И. КЫЗЫЛ-ООЛ,
ветеринария эртемнериниң кандидады.

Чаагайжыдылганың херээнге

Партия болгаш чазактың совет кижилерниң материал-культурлуг дениелин улам чаагайжыдары дээш салып турар сорулгаларын чедиишкиниг боттандырарынга кодээ Советтерниң ролю улуг. Бо талазы-биле Сүт-Хөл районда Алдан-Маадыр кодээ Совет багай эвес ажылдап турар. Советтиң удуртулгазында Калинин аттыг база Жданов аттыг—мындыг ийи колхоз бар. Колхозчу суурларны чаагайжыдары дээш чоннуң күжүн чып эвилелдээринге совет боттуг хемчеглерни организастап чоруткан.

Калинин аттыг колхозтуң төвү Кок-Терек ол районда анаяк суурларның бирээзи, ында чурттаганын, бүдүрүлге болгаш культура-амыдыралдың чаа-чаа тудуглары улам-на немежип турар. Бо чылын суурнуң чаны-биле бадырган бүгаңы чаартып алгыдарынга чоннуң күжүн шын организастаан. Ол болза, суурда ногаанчыдылганың тарымалдарын суггарарын болгаш колхозчуларның бажың чаны участоктарын хандырар. Бо-даа хемчеглерге, суурнуң арыг-шевер улам экижидеринге-даа Алдан-Маадыр кодээ Совет, ооң доктаамал ажылдаар комиссиялары көску ажылдап турар. Ара-Арганың оруун база аштап дооскан.

Жданов аттыг колхозтуң төвү Ак-Даш суурну чаагайжыдар талазы-биле боттуг хемчеглер чорутунуп турар. Тарымалдарны суггарарынга кудумчуларда арык-бугаларны чазап кылган. Чурттал-га бажыңнарын болгаш албан черлериниң тудугларын херимнээр база өске-даа ажылдарны организастап турар.

М. ДОСУН-ООЛ.

НОГААНЧЫДЫЛГА

Тожу ыяш-биле чежемейниң байлак-даа болза мурнуку чылдарда Тоора-Хем суурнуң кудумчуларынга чаңгыс-даа олурткан ыяш чок турган. Тоора-Хем кодээ Совет суурну ногаанчыдарының планын кылгаш, организацияларга, чурттакчыларга берген.

Албан организация черлери, чурттакчы чон бажыңнар чанында болгаш кудумчуларда ыяштарны олурткан, ажаалгазын эки чорудуп турарлар.

И. ДАРЫЯГЫ.

* * *

Улуг-Хем районнуң Киров аттыг колхозунуң баштаар чери болгаш партия организациязы колхозчу суурну ногаанчыдар дугайында планны кылгаш, 2700 янзы-бүрү үнүштү тарып олуртурун, партияның ажык хуралынга бадылаадып алган турган. План күүсетинмээн, бо чылын чүгле 500 янзы-бүрү үнүш олуртунган, ажаалгазы багай.

Колхоз баштаар чери болгаш партия эге организациязы колхозтуң суурун ногаанчыдар планны кылып, партияның ажык хуралынга бадылаадып алза-даа организастыг ажыл чорутпаан. Колхозчуларны организастап тургаш, суурну моон соңгаар ногаанчыдары чугула.

Д. ЧАМЗЫРЫҢ.

* * *

Өвүр районнуң төвү—Хандагайты суурга ыяштарны тарып турза-даа ажаалга, суггарылга чогундан кургап калыр турган.

Хандагайты суурну ногаанчыдар талазы-биле бо чылын элээн ажыл кылынган. Дыка хөй үнүштерни олуртуп тарааш, кажаалаан. Ыяштарны суг-биле хандырар сорулга-биле кудуктарны казып кылган.

Суурда тарып олурткан үнүштерниң суггарылгазын эки организастаан.

К. САГАН.

кыйтырып, Венгрияның арыг агаарын бужартадып турган.

Реакцияның аңгы тактиказының онза чүүлдериниң бирээзи Венгрияга болган болуушкуннар үезинде кончуг тодаргай көстүп турган: боттарының улуска удур ёзулуг арнын «хосталга» болгаш «демократия» деп сөстер-биле чаап чажырып турганнар. Боттарын «демократияның камгаланчылары» кылдыр чагдыныр алгаш, фашистиг тоянчылар коммунистерни болгаш Венгрияның өске-даа патриоттарын хилинчектеп, номнарны өртедип, музейлерни узуткап турганнар. «Демократия дээш демисел» деп лозунг-биле чагдыныр алгаш, олар Венгрияны фашизмниң болгаш дайынның одаанче база катап хуулдурарын оралдашканнар. «Хосталга» дугайында шуугаазынга хөлегеленип алгаш, олар херек кырында улус демократия тургузуун болгаш венгр улустуң бүгү социалистиг чаалап алыышкынын узуткаарынга, капитализмни Венгрияга катап тургузарынга белеткелди чорудуп турганнар.

Делегей реакциязының үлүечү Венгрияга удур хоралыг идеология ажылын кылып турганы хөй эвес. Ыйлангыя венгр интеллигенцияның аразында чайгылып турар биче буржуаз кижилерге ол элээн саъдарны халдаткан. Венгр парламентиниң чамдык органнары контрреволюстуг үймээнниң ырак мурнунда-ла, четпестерни шүгүмчүлээр деп чүвеге сылдактап алгаш херек кырында марксизм-ленинизмниң улуг идеяларын үндезин чокка бүрүү шаап, социализмни тургузарынга бүдүревес чорукту нептередип, улус демократтыг тургузуунуң ёзулуг үндезиннинге удур чүүлдер бижип, ооң-биле контрреволюцияга ажык берип турганын ооң-биле холбаштыр чугаалаары чугула.

Венгрияга болган чүве болза, идеология фронтузунга кезээде серемчилелдиг болурунуң дугайын биске чугаалап турар-дыр. Ол дээрге — чидиг демиселдиң фронтузу, маңаа тоомча чок болуп, буржуаз идеологияның кандыг-даа илерээшкини-биле эптежир байдалды болдуруп болбас.

ССРЭ-де социалистиг идеология шууд быжыккан. Коммунизм дээш демиселге бистиң улусту ол сорук киирип турар, совет эртемге, литературага болгаш уран чүүлге мурнакчы идеяларны ол киирип турар. Буржуаз идеологияның турарынга социал суур бистиң чуртта чок. Ындыг-даа болза, ооң ийи-чаңгыс илерээшкиннери совет ниитилелдиң амыдыралынга багай саъдарны халдадып турар. Ону болза, эрги үзел-хоонерниң, күш-ажылы болгаш ниитиниң өнчүзүн шын эвес көөр чоруктуң, националисчи аажы-чаңчылдарның, шажын чүдүлгениң артынчызының совет кижилерниң чамдык кезиинде артып калганы-биле тайылбырлаар.

Идея-политика талазы-биле турушту чоруу четпес кижилерге чогуур саъдарны база халдадып турар Барыын чүктүң буржуазияның реакциялыг идеологиязы янзы-бүрү оруктар-биле бистиң чуртувусче шургутунуп турарын ооң-биле кады утпас херек.

Бир эвес чогуур ойтур шавыышкынны бербес болза, биске өжээнешкек үзел-бодалдар болгаш хөөннер күштелип болур. Бистиң идеологтуг ажылывыс кошкак черге-ле капитализмниң чамдык кижилерниң медерелинде артыышкыннарының дирлиринге болгаш буржуаз идеологияның ийи-чаңгыс илерээшкиннерге таарымчалыг байдалдар аназ тургустуна бээр. Социалистиг идеологияның ужурдузазын бичелеир чорук бүрүзү, оон чайлаар чорук бүрүзү болза, буржуаз идеологияның күштелиишкини болганы ол деп Ленин демдеглеп чораан.

Бистиң партияның идеологтуг ажылы шаап халдаар, өске болгаш өжээниг үзел-бодалдарга эптеш чок мөөү-шынары-биле кезээде ылгалып чораан. Аңгы үеде, империалистиг идеология коммунизмге удур калчаалыг походту чорудуп турар үеде, бүгү совет кижилерни коммунизмниң чалгай идеяларынга кижизитпишаан, буржуаз идеологияны үргүлчү сойгалап илередири онза чугула болуп турар.

Н. ВАСИЛЬЕВ.

ЭМНЕЛГЕГЕ БИР ХҮН

КЕЗЕР ЭМЧИНИҢ СТОЛУНУҢ КЫРЫНДА

Тыва область эмнелгезиниң коллективиниң мурнундаагызы ышкаш аңаа-ла ажыл-ишчи хүнү турган. Ажыл хүнү база-ла эртидеги чаңчыл-биле кыска бүдүрүлге хуралчыгажы-биле эгелээн. Бир дугаарында дүнеки ээлчегде дежурныйлаан хонган эмчи илеткеп берген. Эрткен дүнүң болуушкуннарын тодазы-биле чугаалааш, эмчи аар аарыг кижилерниң дугайын чугаалаан.

— Аарыг Н. бо дүне эки удуп хонган. Ооң температуразы 37,2 градус чедир кудулай берген.

Ооң соонда улуг эмчи Б. Балчый-оол эмчиге чаа кээп чыткан Токарева болгаш өскелерниң дугайын тодаргайлап айтырган.

Кыска хуралчыгаш доозулган. Аарыг кижилерниң эртенги эргилдези эгелээн. Моол Арат Республикадан келген Ахамсүрен Үүм-бунуң орну. Ол ам удавас кара этине берген чанар.

...Тайгага аңнап чораан Кыргыс Маадыр-оол айыылдыг таварылгага таварыпкан, самолёт-биле область эмнелгезиниң кезер салбырынга эккелген.

Ону ол дораан-на кезер ужурлуг турган. Кезер эмчи Каннуников кижи кезип эмнээр өрээлче углапкан, аңаа уткуштур бир сестра далашкан. Кезер эмчи халадын кедип алырга ол ам-на эмчи хевир кире берген. Ол ак бөрттүг, а сестра ак аржыылдыг, ийилээн арнын ак пөс-биле шарып алган. Долгандыр-ла бүгү чүве ак ак чоорганнар, халаттар, салфеткалар, шарыг херекселдери.

Стол кырында ак чоорган-биле шыпкырып алган он алды харлыг оол—Кыргыс Маадыр-оол чыткан. Ооң ишти-хырнында борбак октуң он үш балыы бар.

Рентген чуруун эмчи сөөлгү катап чырык удур тудуп көрген.

...Беш шыйыы эттинген, ооң иштинде бичии кызыл дамырлар хаңзырап турган. Ийи, үш кескен соонда кижиниң иштин костүп келген.

Александр Иванович Каннуников хадаа көрүнмейн холун аткаар сунарга эмчи сестразы ооң холунга скальпель пинцет азы өске бир херекселди салып берип турган. Шак ындыг эптиг кады ажылдажылганы чедип алырда стол чанынга улуг медерел болгаш чаагай сеткил-биле дыка үр кады ажылдаар апаар. Кезер эмчиниң сестразы эмчиниң көзелин ооң салааларының биче-ле шимчээниинден билип ап, кезилде чоруп турда кандыг өскерилгелер болуп турарын дораан-на билип, чүү херек апаарын баш удур белеткеп турар.

Эмчиниң холу-даа дыка-ла уран. Ол далаш чок-даа болза, дүрген ажылдап турган. Аргалыг-ла болза кезилдениң шагын кызырары чугула. Балыглантан черлерни шак ынчаар арыглап турган. Эмчи бажын согаш кыныырга, арнының дери шала кырынче төктүп турган.

Ам-на кескен черни даарап каан. Кезилде төңген. Ам артканы оон белен. Эмчи чоруткан кезилдезиниң дугайында аарыг төөгүзүнүң дептеринге каш сөс бижип каан. Саазын кырынга бижиирге шупту белен болгаш бөдүүн.

Элээн болганда Маадыр-оолдуң орнунга эмчи база чедип келген. Эмчини чымчак хүлүмзүрүг-биле ол уткуп алгаш, өөрүшкүлүг хүлүмзүрүг-биле эки турарын чугаалап чыткан.

— Удавас аңаа апаар ол. Ол херек чок кижилерни бут кырынга тургузуп турган эмчилер-ле болгай—деп, ооң кожазы баштактаны зарак чугаалааш, чеди харлыг Валерий Шагаровтуң чыдар орнунче иинеп каан.

Шагаров чоокта чаа автомашина адаанче кире берген. Машина ооң ийик будун дискекке чедир сый баскан, а ол балыы шуптузу кежин ора теп үнүп келген. Ол ам этиннип эгелээн.

Эмчиге оон-даа нарын кезилделер таваржыр. Кол эмчи Заходякин балыглаан чүректе операция кылган. Чүрек хан эргилдезиниң төп органы болганда үнүр болгаш киир сорар насостарның ролюн күүседип турар тускай хевириниң шынгазы болур. Чүрек шыгаашнарының бодунда оон бодунуң тускай ажылдаарын хандырып турар нервилер тургустунган. Чүрек дүне-даа, хүнүс-даа дыштанмас. Ол бичии-ле ажылдавайн баар болза организм дораан-на өлүп каар.

Кезер эмчилер чүректиң хавын часкаш, аңаа турган багай ханнарны ырадып, чүрек хавын катап даарап каар деп турган чамдык дидим бодалдарны элээн билдингир кезер эмчилер безин бүрүү шаап, чүректе балыг эминтиниес болгаш шуут өлгени ол деп санап турган.

Тываның байдалынга Заходякин бир дугаар ындыг операцияны кылган. Ол эң-не аар болгаш харысалгалыг ажыл турган. Ындыг үелерде үени чүгле секундалар-биле санаар апаар... Балыглаанган черден Заходякин хан кучуктарны ап каггаш болгаш чүрек хавын торгу-биле даарап каан. Хан төктүрү шуут соксаан. Чүрек хавын даарап турда аарыг кижи үргүлчү угаан ышкынып турган болгаш оон судалы соксайн баргылаар, а хан базыышкыны тодаргайлатынмайн турган. Чүрек улам-на оожум чыыралы турган.

Кезер эмчи Каннуниковтуң ажылдап турары.

«Бир эвес чүрек шуут турупса канчаарыл» деп дүвүренчиг бодал кезер эмчиниң угаанынга кирип кээр. Өлүм-биле чурттаалганың аразында демисели чорул турган. Эм сыкыртыптарга чүрек сөп эгелей бээр. Ынчалза-даа аарыг кижиниң байдалы угаан чок хевээр. Шак ындыг минуталарны бодаарга төнмес-ле ышкаш сагындырар. Кезер эмчи дүвүреп, дыка бүженишкининг ажылдап турган, ынчалза-даа ону даштындан көөрге оожум. Заходякин чиик улуг тынгаш, хүлүмзүрээн. Аарыг кижиниң судалы сөп эгелээн болгаш ол угаан кирип келген.

Ынчалзажок чурттаалга дээш демисел ам-даа үргүлчүлевишаан.

Бистиң чуртувуста эмчи эртеми ырак-та бурунгаарлай берген. Чаартыкчыларның дуржулгазынга даянып алгаш, совет кезер эмчилер, оон иштинде Тыва область эмнелгезиниң коллективи, ажылдың чаа аргаларын болгаш методтарын үргүлчү чаартып, кижилерниң амы-тыны дээш кызымак демисежип турарлар. Ам чүректе балыгны безин эмнеп турар апарганнар. Оларның чүгле аарыгларын эмнеп турар эвес, харын оларны долу күштүг күш-ажылчылар хевээр үндүрүп турарлар.

Область эмнелгезиниң кезер салбырының эмчилери эштер Каннуников, Заходякин, Власов, Белоголовкина, Уколов, Бадмаева болгаш өске-даа эмнелге ажылдакчылары кижиниң амыдырал-чурттаалгазы дээш улуг күш үндүрүп турарлар. Олар хонуктуң кайы-даа үезинде дуза чедирип чедип кээрлер. Элээн болганда олар аарыг төөгүзүнге «Аарыг кижи эки удуп, ында-мында аарып тур деп хомудавайн турар болгаш тынызы хостуг» деп улуг чоргаарал-биле бижии турарлар.

Аарыг кижилер боттары эмчилерге өөрүп четиргенин илередип турарлар. Эмчилер палаталарга көстүп келгенде оларның карактары өөрүшкүлүг хып келир. Эмчилер оларның кижи бүрүзүнге чылыг чымчак сөстү сөглеп, бир-ле солун чүвени чугаалап четтигиптер.

Салбырда хомудал болгаш санал дептери бар. Ында колдуунда-ла аарыг кижилер өөрүп четиргенин бижип каан. Оларның чамдызы мындыг: «Ховалыг Кинни эки кескени дээш кезер эмчилер А. Ф. Заходякинге болгаш А. И. Каннуниковка өөрүп четиргенивисти илеретивис.

Бистер, оолдуң ада-иези, оларга узун чаагай чурттаалганы күзедивис. Чапаевтер».

ААРЫГНЫ ТОДАРАДЫРЫ — КАДЫКШЫЛ ДЭЭШ ДЕМИСЕЛДИҢ ЭҢ ЧУГУЛА ЧҮҮЛҮ

Нииити аарыглар салбырының ажылы кончуг нарын болгаш берге. Угаанйн ышкынып кан аарыг кижилер чүзүнүн аарып турарын чугаалап шыдавайн баар. Аарыгның дугайында чүү-даа билдинмес таварылгада эмчилерниң ажылы дыка нарыыдай бээр. Ооң бир чижээ, нииити аарыгның салбырынга 72 харлыг аар аараан Токареваны эккелген. Ооң судалы кончуг оожум согар, чүректиң ажылы үзүктелип турар. Эмчи шинчип көөрге чүрек тканьнарының чамдык черлери өлүглеңген болган. Оон алгаш көөрге гипертония болгу дег. Ханның эң улуг базыышкыны—260, а эң биче базыышкыны—120. Мээзе хан чүгүрүпкен-даа ышкаш.

Эмчи аарыг кижиниң амы-тыны дээш эң сөөлгү минуталарга чедир демисежип турар. Нииити аарыгны тодарадыр эмчи аарыг кижиниң орнунуң чанындан ыравастаан.

— Канчап бардынар, аргалыг болза, чугаалап көрүңер. Дораан экирди эмнеп каар бис...

Эмчи оожум чугаалаар деп бодаза-даа ооң үнү сиринчейнип турган.

Эмчиниң чүрээ алаан үе эрткенде даштавы бээр, чүте дээрге хөй эки, бак чүвелерни көрүп, шууд эрип калыр. Харын-даа тоовастай бээр болгаш арай кархы ышкаш болу бээр дижир.

Ынчалза-даа ол ындыг эвес. Көңгүс танывазы кижиниң безин таварышкаа човулаңын көргеш, эмчи боду база кудараи бээр. Чамдыкта олар аарыг кижилерниң хан-төрели-биле бир дөмей апаар. Чедиишкиннерге эмчилер чамдыкта чаш уруглар ышкаш өөрүп турарлар.

Нииити аарыглар салбырының эргелекчизи Маргарита Александровна Исаева бодунуң ажылынга кызымак. Ол аарыгларны тодарадырынга дыка мергежээн. Исаева эмнээшкиниң чаа, мурнакчы аргаларын болгаш дуржулгаларын үргүлчү ажыглап турар. Маргарита Александровна аарыг кижиниң байдалын эки билип албаан черде ооң орнунуң чанындан черле ыравас. Ам база-ла Токареваның чуртталгазы дээш дөрт ажыг шак иштинде демисежип келген.

Эмчи Е. Исаеваның ажылдап турары.

Эмчи чүгле эм-биле эмнээриниден аңгыда аарыг кижилер-биле чугаалажып турар. Чамдык кижилерни хомудатпайн, оларның шимчеп турарын сүмелээри ындыг-ла белен эвес. Аарыг К-ның нерв системалары үрелген. Удуй бээр болза, ол хевээр одунмайн барып болур. Ооң аарыының тывылган чылдагааны оглунуң озал-ондакка таварышканы. Ынчангаш аарыг кижилерниң сеткилин эмнээри эмчиге база таваржып келир.

Ындыг аарыг кижилер нииити аарыг салбырынга дыка хөй болур. Шак ындыг кижилер-биле эмчилер дыка үр чугаалажып, аарыг кижилер дугайында кирген шын эвес медээлерни тоовастар.

Область эмнелгезинде оон-даа өске салбырлар бар. Дүрген дузаламчының машиналары хоорайның кудумчуларынга дүн-хүн дивейн аар аарыг болгаш озал-ондакка таварышкан кижилерни эмнелгеже сөөртүп хап турарлар. Ол ышкаш районнардан база самолеттар-биле аарыг кижилерни эккеп турар.

К. КОСТИН.

Пушкин кудумчузунда чаа болуушкун

Эртенгиниң 9 шак шала четкелек. Хлеб сумказы болгаш өске-даа сава туткулаан хамаатылар Пушкин кудумчузунче чорупп турган.

Чанымга турган Ак-оолдан айтырдым:

— Бо чон мынаар-ла сектүп чорупп турар, чогум чүү болган дээр сен.

— Чүү бөорлаан Дружба кудумчузу септелтеже кире берген, болап автобус чорбастаан, ол дугайын дыңнаваан кижи бөөр сен бе.

Пушкин кудумчузунче кирип кээривис билек демги шуужуп турган хамаатыларывыс бистиң турганывыстан улуг ырак эвесте борбак бажыңчыгаш кыдыында мөөннежи берген турлар.

— Мында солун чүү тыпты берген чоор дээш, ажим шала далаш базыпты. Чүү-даа болганы шынап-ла билдинмес. Эжимден чыда калбазы-биле дүрген базып олур мен.

Чоокшулап келгеш көөрүвүске ак халаттыг кижи садыглаан тур: Пушкин кудумчузунга аъш-чем бараанарын садыглаар чаа киоск (бичии садыгжыгаш) ажыглатынган мындыг болду. Ол садыгда делгээн бар аъш-чем бараанарын көргеш ол чоок кавының чурттакчыларынга болгаш чорумал-даа кижилерниң арыннарында өөрүшкү хайнып турган.

— Кайы чапта туда каапкан чоор...

— Хлеб база садар деңердаан...

— Наташа! Бистиң чанывыста садыг ажыттына берген көрем, ам магазиннер кезивес болган-дыр бис—дишкен өөрүшкүнүң сестери кижилер аразында дыргын ужугуп чорупп турган. Оларга бис база каттыжып, херегледивисти каш базымдан тып алганывыстан, өөрүп турган бис.

Шынап-ла ол девискээрге моон мурнунда садыг чок турган. Кижилер сүскүнга ижер квасты, безин чадаарда оттүг ыяш садып алырда хоорай кирер турган. Ам мында ажыттынган аъш-чем бараанарын садар садыгжыгаш хемчээл талазы-биле бичии болзажок, ол чоок кавының чурттакчыларын хандырып турар. Садыгжыгашта хлеб, шай, дус, от, сүскүнга ижер чүүлдер, а чамдыкта сүт болгаш өске-даа чугула бараанар бар. Чоннуң чугула херегледиинге сагыш човангыр болганы дээш ук садыгжыгашты организастаан Кызыл горпозунуң ажылдакчыларынга өөрүп четириишкинни илергейлээр бодаан мен.

А. СОДУНАМ.

Фин парлалга Н. А. Булганинниң болгаш Н. С. Хрущевтуң Финляндияга чорааныныӊ дугайында

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганинниң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү Н. С. Хрущевтуң Финляндияга чорааныныӊ доозулганы фин парлалганың кичээнгейиниң төвүнде туруп турар. Хельсинкиниң июнь 14-те үнгүлээн солуннары көскү черлеринде улуг аттар-биле Хельсинкиге июньнуң 13-те болган парлалга конференциязынга Н. А. Булганинниң меделгелин болгаш Н. С. Хрущевтуң чугаазын парлап үндүрген. Хельсинкиде вокзалга болгаш Финляндияның девискээри-биле Совет Эвилелиниң кызыгаарынга чедир оларның чораан бүгү орууну дургузунда совет удуртукчуларны үдеп турганының дугайында улуг отчеттарны солуннар парлагылап турар.

Аграр эвилелиниң органы «Маакансa» солун ССРЭ-ниң удуртукчу күрүне ажылдакчыларының Финляндияга чорааныныӊ түңнелдериниң дугайында мурнуку чүүл парлап үндүрген. Совет Эвилелиниң удуртукчуларының биске чорааны доозулганының соонда, ол чорууишкун бүгүде талалар-биле эки бодалды артырган деп ол чүүлде демдеглеп турар. Совет удуртукчуларны боттарынга көөрү фин улуска таарымчалыг болган болгаш бот-боттарын билчиринге-даа, бистиң чурттарывыстың аразында чаагай чөпшүлдүг кожа-хелбээ турарынга-даа ол чорууишкун улуг ажыктыг болган дээрзинге фин улус бүзүреп турар.

Совет удуртукчуларның чоруп турганының үезинде кылып турган беседаларны ап көргеш, «Аамулехти» солун болза ол беседалар кайы-кайызы ден эргелиниң болгаш боттары хүндүлежириниң угаан-бодалынга чорутунгулаан, улуг күрүнениң болгаш оон шуут эрге-ажыктарынга хамааржып турар кожа биче чурттуң аразында харылзааларга ындыг чорук ховар таваржыр деп бижип турар.

Ревизионистерге кыдат парлалганың ойтур шавыышкыны

ПЕКИН. (СЭТА). Ажылдың стилин түрүмчүлдар талазы-биле коммунистиг партияга дуза көргүзер деп хевир-биле база шүгүмчүлел-биле чажыртынып алгаш, ажылчын антының маннайынга, улус демократиязының диктатуразынга халдаашкын кылып турар кижилерге ойтур шавыышкынны берип турар материалдар топ солуннарның арыннарында улам-на хөй черни ээлеп турар.

«Женьминьжибао» солунда демократтыг лиганың даргазының оралакчызы Чжан Бо-цзюньнуң (ол оон-биле кады «Гуанминжибао» солуннуң директору) чүүлүн парлап үндүрген. Чамдык хоралыг чугааларны моон мурнунда ол деткип чугаалап турган болза-даа, «Гуанминжибао» солуннуң кол редакторун Чу Ань-пиниң Коммунистиг партияның удуртукчу ролюнга халдаашкын кылып турган чүүлдерин июньнуң 12-де парлалга дамчыштыр ол буруу шаап бижээн.

Дыңнадыгларның бирээзинде айтып турарындан алырга, Чжан Бо-цзюнь (ол орук харылзаалар министри дужаалда туруп турар) болза компартияга удурланыштыр ийи партияларның оппозициязын тургускаш, оларның кежигүннериниң санын ийи миллион кижи чедирер деп күзелди беседага илередип турган. Оон бодалы-биле алырга, ол чорук Кыдатка эргелелдиң ийи партиядан тургустунган системалыг болур арганы бээр ийик.

Чжан Бо-цзюньнуң ол болгаш өске-даа чугаалары-биле холбаштыр демократтыг лиганың даргазының оралакчызы Ши Лян (ол юстиция министри) болза июньнуң 14-те чүүл парлап үндүрген, ында партия талазы-биле ол ажыниң «парлалгага бир янзы чугаалааш, хуузунда чугааларга Ху Фын ышкаш шак ындыг сойгалап илеретирген контрреволюсчуну безин шынзыдарынга чедип турар» зажы-байдалдарын буруу шаап турар.

Марксизм-ленинизмни ревизиялаар чорукту болдуруп, оппортунизмче чайгылып болбас деп, хоралыг бодалдыг шүгүмчүлекчилерге сагындырыг болур чүүлду билдингир чогаалчы Лао Шэ «Женьминьжибао» солунга июньнуң 14-те бижээн. Коммунистиг партияның ажылдың стилин чурумчулары дээш демиселинге дуза чедирер калык шүгүмчүлелди кылырынче ол кыйгырып турар.

ПЕКИН. (СЭТА). Буржуаз үзелдерни нептередип турар болгаш ыдалалдыг шинчилиг болуп турар хөй чүүлдерни сөөлгү үеде парлап үндүргени дээш Пекинде «Гуанминжибао» болгаш Шанхайда «Вэнбхуэбао» деп ийи солуннарны шүгүмчүлеп турар редакция чүүлүн «Женьминьжибао» солун июньнуң 14-те парлап үндүрген, ынчаарга үстүнде айыткан солуннар ол чүүлдерни боттары канчаар көрүп турарын илеретпээннер.

Коммунистиг эвес солуннарның ынавыла коммунистиг солуннар ышкаш болурунуң албан эвези билдингир деп «Женьминьжибао» бижип турар. Ынчалза-даа оларның кол угланыышкыны нитти болур ужурлуг. Парлалганы буржуаз ёзу-биле көөр чорукту узуткаарынче солун кыйгырып турар.

Америк-чанкайшичи чаа өнчүк-чөңгээге кыдат улус килеңнеп турар

ПЕКИН. (СЭТА). Кыдат Улус Республиканың Сватоу районда агаар девискээринче америк болгаш чанкайшичи шериг самолеттарының июнь 12-де шургуп киргенин холбаштыр июньнуң 13-те «Женьминьжибао» солун бүгү кыдат улустуң мурнундан килеңниг удурланыышкынны илереткен. «Женьминьжибао» солун «Чөңгээчилерге шиитпирлиг ойтур шавыышкын» деп мурнуку чүүлүнде ол үүлгедиглни Баттышкан Штаттарның Кыдатка удур чаа улуг өнчүк-чөңгээзи кылдыр санап турар. Америк чазакка шынгыы килеңин болгаш шиитпирлиг удурланыышкынын кыдат улус илередип турар деп ол чүүлде бижээн.

АБШ-тың ол өнчүк-чөңгээлиг үүлгедиин таварылга чүве эвес деп солун бижип турар. Тайваньга антиамериканчы демиселдер болгаш Кыдат-биле садыглажыр дугайында кызыгаарлаашкыннарны кошкадыр талазы-биле боду кымга-даа хамаарышпас хемчеглерни алырынче Англияның шилчээни Кыдатка удур өжээннээшкинниң болгаш агрессияның америк политиказын буурап дүжүушкунуң бизинде тургускан. Ындыг байдал турда Баттышкан Штаттар чаа сүлчээ кылырын бодап турар болгаш Кыдатка удур бодунуң өжээнниг болгаш агрессчи политиказын күш киирер дээш, Азияга чаа дүшкүүрлүг чорукту тургузарын оралдажып турар.

Кыдат улус кымга-даа кыжанмайн турар болгаш кымның-даа эргелеринге халдавайн турар. Ынчалза-даа өскелерниң талазындан кыжаныгларга болгаш халдаашкыннарга ол канчап-даа эптежип шыдавас дээрзин кыдат чазак моон мурнунда-даа меделгеп турган болгаш ам-даа меделгеп турар деп чүүлдүн түңнелинде чугаалап турар. Девискээр талазы-биле бодунуң бүдүн чоруун болгаш бүрүн эргезин камгалаарының эрге-ажыктары дээш кандыг-даа агрессорга шиитпирлиг ойтур шавыышкынны бээринге кыдат улус белен. Бир эвес америк агрессорлар бистиң чуртувуска халдап дитигиптер болза кыдат улустуң алдарлыг чепсектиг күштери оларга шиитпирлиг согуушкунну ыязывыла бээр апаар.

Бистиң чурттуң улузу кандыг-бир дүжүп бериишкинни кылыптар деп америк агрессорлар кандыг-даа ындыг кордал салып болбас ужурлуг. Кыдат улустуң күсели-биле чүү-бир ажык тып алыр деп олар кажан-даа кордал салып болбас ужурлуглар. Черде-даа, агаарда-даа болгаш далайда-даа кыдат девискээр ыдыктыг болгаш анаа дээп болбас. Боттарының өнчүк-чөңгээлериниң бүгү-ле уржуктарын дээш америк агрессорлар долу харысалганы хүлээр ужурлуг.

Суэц каналды ажыглавас дээр политиканың буурап дүшкени

ПАРИЖ. (СЭТА). Франс Пресс агентилелиниң дыңнатканындан алырга, француз чазак июнь 13-те бүгү француз суднолорга Суэц каналды ажыглаарын тускай чөпшээрээн. Июньнуң 21-ден эгелээш, ылангыя «Мессажери маритим» деп эң улуг француз пароход компаниязының суднолары каналдап аргып эгелээр.

Француз эрге-чагыргаларның айтыышкынын ёзугаар Францияның садыг болгаш пассажир суднолары Суэц каналды сес хире айларда ажыглавайн келгени билдингир болгай.

Каналды ажыглавас дээрзиниң Францияга когарал таварыштырып турган ол бодал чок хемчеглерни соксатканып Суэц каналга бодунуң бүрүн эргезин боттандырып турган Египетке хамаарыштыр күткүлдүг болгаш кыжаныгның политиказының буурап дүшкени кылдыр Францияның демократтыг бөлүктеринде көрүп турар.

Гаитиде күрүне эргилдези

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Юнайтед Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң Порт-о-Пренстен (Гаити) дыңнатканын ёзугаар алырга, июньнуң 14-те эртен ында күрүне эргилдези кылган болгаш түр чазакты дүжүргеш, президент Даниэль Финьольду тудуп хоругдаан.

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң сессиязы

КОЛОМБО. (СЭТА). Июньнуң 14-те Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң сессиязының киржикчилери болза улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун кошкадыр, чепсегленишкинниң дүжүрер болгаш ядролуг чепсекти хоругдаар сорулга-биле шиитпирлер ажылдап кылыр дугайында комиссиялар ажылдавышаан турган. Тайбыңны болгаш улустарның айыыл чок чоруун быжыгылаарынче угланган практиктиг саналдарны чүве чугаалаанарының хөй-хөйү киирип турганнар.

Сессиядан дашкаар үелерде янзы-бүрү чурттарның төлээлери оларның сеткилин хайындырып турар айтырыгларны чугаалажыры-биле найыралдыг байдалдыг ужуражып турарлар. Совет тайбың талалакчыларының төлээлеринге араб чурттарның төлээлери шагда-ла аалчы болуп чорааннар. Июньнуң 14-те совет төлээлер боттарынга мурнуу-африк диптиң төлээлекчилерин хүлээп алган. Ол хүлээп алыышкыннар болза, янзы-бүрү дылдарга чугаалаар болза-даа, бүгү кижи төрелгетенге амыдыралдың чугула болуп турар айтырыгларны шиитпирлээри-биле кады чыылган кижилерниң чүректиң хаяызындан сеткилдиң болгаш найыралдың байдалынга эртилеп турар.

«Жэньминьжибао» солун социализмниң күчүлүг базымының дугайында

ПЕКИН. (СЭТА). Ийи системаларның чарыжынга тулчунга чедир тиилелге кымның талазынга болурун болгаш делегейниң төөгү ареназындан кым чайлап дүжер апаарын дээрзин Октябрьның социалистиг революциязының соонда 40 чылдарның дургузунда төөгүнүң хөгжүлдези шагда-ла көргүскен деп Октябрьның социалистиг революциязының чоокшулап олурар 40 чыл оюнга холбаштырган чүүлүнде «Жэньминьжибао» солун июньнуң 14-те бижээн.

Социализмден артык күштүг капитализм чепсектиг күш-биле көргүзерин удаа-дараа оралдажып келген, ынчалза-даа 1919 биле 1941 чылда-даа, 1956 чылдың октябрьда Будапештиге-даа аштырыышкынга социализм эвес, а капитализм таварышкан.

Бодунуң эрткен-даа, амгы-даа болгаш келир-даа үезин социализм билир. Дөртен чылдарның дургузунда чедип алдынган бодунуң чедиишкиннеринге чоргаарланырының бүгү-ле үндезини ында бар. Бодунуң тиилелгелиг келир үезинге ол кажан-даа артык бүзүрелдиг. Москвада, Пекинде, Будапештиде, бүгү делегейде социализм бөгүн бурунгаар бар чыдар. Бистиң үевистиң ол кол агымын кым көрбейн турар болдур, ол кижи согур-биле дөмей чүнү-даа көрбес кижи болур.

Япон улустуң негелдези

Токиога болган митинг

ТОКИО. (СЭТА). Хөй муң ажылчы чоннар киржикчилиг митинг июнь 15-те Токионуң Хибия паркынга болган, премьер-министр Кисиниң АБШ-че баары-биле холбаштыр Американың Баттышкан Штаттарынга негелделерни ук митингиге көдүрүп үндүрген. Социалистиг болгаш коммунистиг партияларның, профэвилелдерниң, аныяктар, тараачыннар болгаш өске-даа организацияларның, шажын чүдүлгелиг бөлүктерниң төлээлекчилери ол митингиге киришкен.

Атомнуг дайынны белеткээринче угланган Баттышкан Штаттарның хөделиишкиннеринге япон улус килеңнеп турар деп митингиге чүве чугаалаан социалистиг партияның даргазы Судзуки меделгээн. АБШ-ка чорук чорааныныӊ үезинде Барыын Германияның канцлери Аденауэр барыын-герман армияны ядролуг чепсек-биле чепсеглээрин дугуржуп алганын сагындырбышаан, Кисиниң Америкага баар чоруу база шак ындыг дугуржулгага чедире берип чадавас ирги аар деп айыылзыныышкынны Судзуки илергейлээн. Бүгү япон улустуң чаңгыс эп-сеткилдиг чоруун болгаш сырый каттыжыышкынын АБШ-тың дайынзырак пландарынга удур тургузар ужурлуг бис деп Судзуки чугаалаан.

Японияның профэвилелдериниң чиигине чөвүлелиниң, профэвилелдериниң бүгү-япон чөвүлелиниң, чурттуң тараачын организацияларының төлээлекчилери митингиге база чүве чугаалааннар. Митингиниң киржикчилери декларацияны хүлээп алган. Японияның хамаарышпас чоруун кызыгаарлап турар деп эргелиг эвес америк-япон керээлерни узуткаарын, Японияның, АБШ-тың, КУР-нуң болгаш Совет Эвилелиниң киржилгези-биле коллективтиг айыыл чок чоруктуң системазын Ыраккы Чөөн чүкке тургузарын ол декларациязынга митингиниң киржикчилери негеп айытканнар. Амгы конституцияны чаартып көөрүнге болгаш Японияны катап чепсеглээринге олар база-ла удурланганнар.

Японияда америк базалар болгаш шериглер Японияның бүрүн эргезин үреп, улустар аразының дүшкүүрлүг чоруунуң чыдагааны болуп турар ужурунда бүгү америк базаларны узуткаарын болгаш америк шериглерни Япониядан үндүрүп чорударын бистер шиитпирлиг негеп турбис деп декларацияда оон ындай чугаалап турар.

Ядролуг чепсектиң шенелде шылгалдаларын доп-дораан соксадырын, ядролуг чепсекти хоругдаар дугайында улустар аразының дугуржулгазын чарарын, а ол ышкаш боттарының атомнуг базалары кылдыр американнарның хуулгуруп алганы Окинава болгаш Бонин ортулуктарга Японияның эргезин анаа дедир эгидерин декларацияда оон ындай айыткан.

Ядролуг чепсекти киир сөөртүп алырынга болгаш бодунуң девискээринге атомнуг кезектерни тургузарынга Япония кажан-даа чөпшээрешпес дээрзин Японияның премьер-министри америк чазакка тодаргай медеглээрин митингиниң киржикчилери негээннер.

Америк чагырыкчы бөлүктер-биле кады Кыдат дугайында айтырыгны Вашингтонга болур чугаалажыышкыннарның үезинде чугаалажып көөрүн Кисиден декларация негеп турар. Японияның болгаш Кыдаттың аразынга дипломаттыг харылзааларны катап тургузары, АБШ-тың болгаш Кыдаттың аразында харылзаа-байдалдарда дүшкүүрлүг чорукту кошкадыры, тайвань айтырыгны тайбың шиитпирлээри тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның болгаш дайынны боллурбазының эргежок чугула чүүлдери болуп турар деп декларацияда айыткан. Кыдат-биле садыглажылгада кызыгаарлаашкыннарны узуткаары база эргежок чугула деп митингиниң киржикчилери медеглээн.

Митингиниң сөөлүнде чыскаал болган.

Индонезиянын национал чөвүлелин тургусканы

ДЖАКАРТА. (СЭТА). Индонезияның чазааның чүүлдүг деп көргени национал чөвүлелдиң составын июньнуң 15-те ында чарлаан. Президент Сукарно баштаан национал чөвүлелдиң составында ниитилелдиң янзы-бүрү кезектерниң: ажылчыннарның, тараачыннарның, дайынның хоочун киржикчилериниң, бүдүрүлге ээлериниң, биче националдарның, янзы-бүрү шажын бөлүктериниң төлээлекчилери, Ува, Суматра, Калимантан, Сулавеси, Уса-Тенггар можуларның, Молукк ортулуктарның, Барыын Ирианның төлээлекчилери база чазактың албан-дужаалдыг кижилериниң төлээлекчилери киргилээн.

Национал чөвүлелдиң даргазының оралакчызынга болгаш чиигине секретарынга Али Састроамиджойонуң чазаанга даштыкы херектер министри турган Руслан Абдулганиниң томуйлаан.

Америк атом бүдүрүлгезинде частыышкын

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Юнайтед Пресс агентилелиниң Денверден (Колорадо штат) дыңнатканындан алырга, атомнуг энергия талазы-биле комиссияга хамааржып турар чажыт атом бүдүрүлгезинге июньнуң 14-те частыышкын болган, оон түңнелинде ийи ажылдакчы балыгланган.

Фото этюд

Фото С. Феоктистовтуу.

Бөрүлер-биле демисел

(Редакцияга чагаалардан допчулал)

Областың колхозтарының аңчылары болгаш малчыннары бөрү-биле демиселди үргүлчү чорудуп, улуг бөрүлерни болгаш бөрзектерни узуткап турарын бижээн чагаалар ажылчын болгаш көдээ корреспондентилерден редакцияга хөй-биле кээп турар.

Сүт-Хөл районда эш **О. Санчайның** бижээни болза, «Сталинчы орук» колхозтуң малчыны хоочун аңчы Сүге чыл-чылда-ла аңныыр ажылын чорудуп, колхозунга хөй орулганы киирип келген. 1957 чылда 200 ажыг диинни, 28 кушту, бир улуг бөрүнү болгаш 5 бөрзекти өлүрген. Ол-ла районнуң Киров аттыг колхозунуң инек кадарчызы Балгаан 6 оолдуг бир бөрү өлүргенин эш **С. Лопсаң** бижип турар.

Тожу районнуң «Совет Тыва» көдээ ажыл-агый артелиниң кежигүнү 68 харлыг Мырза аңныыр ажылын бичезинден тура кылып келген хоочун аңчы. Бөрүлерниң турар черин, оларның каяа төрүттүрүн ол эки билир. Мырза бо чазын аңнап чораш, 7 бөрзекти үнгүрден тып өлүрген.

Бо колхозтуң малчыннары Дагбажык, Чигжит олар 6 бөрзек өлүрген. Колхозчулар өлүрген бөрүлерниң кештерин белеткел черинге дужаагаш чогуур шаңналын алганнар деп, колхозчу **Б. Маңгыстай** редакцияга бижээн.

Эш **Я. Ондарның** бижээни болза, Сыстыг-Хем ыяш ажыл-агый черниң ажылдакчызы Данзын-оол 5 оолдуг бөрү өлүрген.

Эш **Д. Чамзырынның** Улуг-Хем районнадан бижип турары болза, Киров аттыг колхозтуң кежигүнү Лопсаң биле Базыр-оол аңнап чораш бөрү үңгүрү тып алгаш, оон 5 бөрзек өлүрген. Ол-ла районнуң Калинин аттыг колхозундан эш **И. Сендир-оолдуң** бижээни болза, колхозчулар Нуреат, Ириксин олар 6 бөрзек өлүргеш, кештерин белеткел черинге дужаагаш шаңнал алган.

Бай-Тайга районнуң «Малчын» көдээ ажыл-агый артелиниң чылгычылары Беже, Метпээ бо чазын 13 бөрзекти, бир улуг бөрүнү узуткаавын эш **С. Самбуу** бижээн.

Таңды районда эш **Ч. Маадыр-оолдуң** бижээни болза, Жданов аттыг колхозтуң кежигүнү хоочун аңчы 67 харлыг Сапык-көк 18 харлыындан эгелеп аңнап, чыл-чылда-ла бөрүлерни өлүрүп келген деп турар. Сапык-көк чоокта чаа Иртишке аңнап чораш 5 оолдуг бөрүнү узуткаан.

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчулары бистер, эш Сүрүң-биле ийилээ колхозтуң малчыннарының Улуг Чыргакы бажында чайлаанга чораш, ынай-бээр аң көрүп кылаштааш бис. 8 оолдуг бөрүге таварышкаш, оларны шуптузун өлүрүп каан бис деп, эш **М. Дадар-оол** боду бижээн. Ол-ла районнуң «Кызыл тараачын» көдээ ажыл-агый артелиниң малчыннары 4 бөрзекти узуткааш, кештерин белеткел черинге дужааганын эш **Х. Бюрбю** редакцияга бижээн.

СУД ЗАЛЫНДАН

Дамба Тюлюш Шойдунович 1947 чылда 61 баш мал оорлаан херекке киришкеш, 16 чылда шииттирген. 1953 чылда келдерел-биле хосталза-даа кем-буруулуг херектер үүлгедирин ол соксатпаан.

Оорланыр чоруун ол база-ла үргүлчүлеп турган 1956 чылдың июнь 4-те Чаа-Хөл районнуң Сталин аттыг колхозта Кара-Дамбаның аъдын ол оорлап алган. Сүт-хөл районда бодунуң таныжынга садыпканы илерээн. Оор Дамба Тюлюштү Чаа-Хөл районнуң улус суду ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1947 чылдың июнь 4-те үндүргени «Хамаатыларның хуу өнчүзүн камгалаарын күштелдирер дугайында» Чарлыының 1-ги чүүлүнүң бирги кезээ-биле РСФСР-ниң кеземче хоойлузунуң 51 чүүлүн херглевишаан 3 чылда эдип чазаар күш-ажыл лагеринге хосталгазын казып шииткен.

Донгак Биче-Хуна Балчанхоевич деп кижи 1956 чылдың октябрь-ноябрь айларында Чаа-Хөл районнуң белеткелдер конторазының чылгызын кадарып тургаш, бир аътты оорлап алган. Ол аътты саткаш, оон 550 ажыг рубльди бодунга ниитгээткени илерээн.

Чаа-Хөл районнуң улус суду ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1947 чылдың июнь 4-те үндүргени «Күрүнениң болгаш хөй-ниитиниң өнчүзүн оорлап самчыгдааннарга кеземче харысалгазы, хүлээдир дугайында» Чарлыының 3-ку чүүлү-биле 5 чылда эдип чазаар күш-ажыл лагеринге хоругдап шииткен. Херектениң оорлаан аъдының өртээн оон херенгизинден төлетиргеш, райпога эгидерин суд доктаалында айыткан.

А. ДОРЖУКАЙ.

Редакторнуң оралакчызы Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

Кижи канчап эзей бээрил

Эзээшкин эң-не янзы-янзы байдалдарда өөскүүр: уйгузураанда болгаш шагзыраанда, тунаргай бажынга үр турганда, аштааныда, сагыжысыраанда, чалгааранда. Кижи эзеп тура хире-хиреде херилгилээр.

Чүгле кижилер эвес, харын амытаннар база эзээр дээрзи билдингир. Амытаннарга дуржулга кылып тургаш, баш мээзиниң чамдык кезектерин хөделдирипттерге эзээшкинге кончуг дөмей болууишкунуң өөскүп болурун физиологтар илереткеннер. Эзээшкин дээрге, мээде «эзээшкин төптериниң» хөделиишкини болганда тыпты бээр янзы-янзы шынган эъттерниң таарышкан бүдүштериниң харылзы болуп тодаратынган.

Эзээшкин кандыг таварылгаларда тыптырыл? Бо айтырыгны харылзаарда эзээшкин болганда — тыныштың өскерлирин бодап көөрү чугула. Тынышты байдалын организмниң негелделери ёзугаар өскерилдирип тура, хөй санныг нерв болгаш химиктиг медээлерни эвилеңи-биле харылап, чаягаар-ла дүрген ажылдап тургулаар баш мээзиниң тускай төптери тынышты башкарып турар.

Уйгузураарының, туруп шагзыраарының, чалгаараарының болгаш оон-даа өске болууишкуннарның байдалдары бир аай хевирлиг болур: олар шупту-ла кижиниң шагжок болдуруп, шынган эъттерниң ажылын кошкадып, агаар солулгазын кудулаар — чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, организмниң бүгү амыдыралчы кезектериниң ажылдаары кошкай бээр. Ол душта төп нерв системазының ажылы калбаа-биле оожумнап доктаай бээр.

Таарымчалыг байдалдар турда ол доктаашкын улам хайылааарга кижи удуй бээр. Ынчалза-даа удуп болбас, а уйгузураар чорукту канчап-даа тургаш, шыдап эртер байдалдарга кижи хаая эвес таваржыр болгай. Ынчан төрүмелинден таарыштыр тургустунган, үр үениң хөгжүлдезинде тывылган харыы эзээшкин болу бээр.

Улуг тынар чорук чавызан бар чыткан өкпе альвеолаларын херилдирипттер. Ол чорук организмден углекислота деп хейниң артынчызын үндүреринге база ханче кислородтуң хөй-биле дамчып кирерииге дузалаар. Ханы улуг тынышкын херек клеткаларының чүвени киир сорарын күштелдирер, чоок кавызында дамырлардан хан чүрекче хөй-биле кирер, а оон соонда өкпеге баар. Ол чорукка херлиишкин база дузалап турар. Оон-биле кады баш мээзин кислород-биле хандырарын экижидер, мээниң амыдыралчы шинээзинге улуг дузаны чедирип турар. Ол бүгү болза кандыг бир кыска үениң иштинде организмниң амыдыралчы кезектериниң ажылын күштелдирер, ынчан нерв системазының доктаашкынын соксаар, кижиниң уйгузураар чоруу чиде бээр. Бир эвес байдалдар өскерилбес болза, эзээн болганда амыдыралчы кезектериниң ажылы катап оожумнаар болгаш кижи катап эзеп эгелээр.

Эзээшкин—төрүмелден бүткен чаягаар-ла болуп турар акт болза-даа чамдыкта кижи албаданып эзептип болур. Шагзыраан, удуваан кижи сергек улустарның аразынга эзептерге, эзээрин негеп турар хире организмниң кандыг-даа өскерлиишкини болбаанда-ла ук кижилер эзеп эгелей бээрлер. Бот-бодун анаа-ла өттүнчүр реакцияның тыптыры ол болур. Өске талазында кижи эзээн кааш катап улуг тыныглаан, шимчээшкиннерни күштелдирип тургаш, эзээшкинниң туразы-биле доктаадып, соксадып болур дээрзи билдингир. Бо байдал болза, эзээшкин-биле бир дөмей-организмниң, хамыктың мурнунда мээниң кислород-биле хандырарын экижидер түңнелди болдурар.

Эзээшкин нерв системазының чамдык аарыгларынга, а ол ышкаш хоралаанышкынга хаяа эвес холбажып турар. Эзээшкин билдингир чылдагааннар чокта удаа-даа үргүлчүлеп турар апарганда өнчиге шинчилери чугула.

Тыва областың санитар-чырыдыышкын бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, ниитики информация килдизиниң — 3—88, харысалгалыг секретарьның, культура болгаш амыдырал килдизиниң 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый килдистериниң 3—68, чагаа килдизиниң база бухгалтерияның 3—65.

ТС—01205 Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген.

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1957 ИЮНЬ 20 ЧЕТВЕРГ № 122 (3834)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

СЭКП обкомунда, облкүүскомда болгаш ВЛКСМ обкомунда (1 арын).

Октябрьның 40 чылынга уткуштур (1 арын).

Министерстволардан— улус ажыл-агыйы чөвүлелдеринче болгаш бүдүрүлгелерже (1 арын).

БИСТИҢ ОБЛАСТА (1 арын).

К. Салыы.— Комсомол ажылынга партийжи удуртулга кошкак (2 арын).

О. Төөү. — Чаагай дужутту өстүрер (2 арын).

«Мосфильм» киностудияның артистери-биле ужуражылышкын (2 арын).

С. Тамбиль.— Октябрьның 40 чыл оюнга алдар кылдыр (2 арын).

М. Севан. — Планны күүседир дээш (2 арын).

Мурнакчы садыг черлеринде (2 арын).

Төрээн чуртка мал ажылының хөй продуктуларын бериээл! (3 арын).

С. Иванов. — Делегей байдалының допчулалы (4 арын).

Тайбың таладакчыларының шимчээшкининиң хөгжүлдезинде чүгүла чада (4 арын).

Румынияның көдээ ажыл-агыйында социалистиг чаартылгалар (4 арын).

Америк шериг албанныгларының даштыкыда кемниг үүлгедиглери (4 арын).

Тудуг материалдарын белеткээринче кичээнгей салыр

Аныяк Тыва областың экономиказын болгаш культуразын хүрген хөгжүдер дугайында бистиң Коммунистиг партиявыс база Совет чазаавыс улуг сагыш салып келген болгаш салып-даа турар. Үлетпүр болгаш коммунал тудугларын боттандырарынга хөй түмнүт акша-хөреңгилерни бистиң обласка күрүне тускайлап берген. Чаа тудуглар-биле чергелештир, хоорайларны, районнар төптерин чаагайжыдарынга чурттаганың чаа-чаа бажыңнарын тударынга чарыгдатынар акша-хөреңгилерниң түңү эрткен чылдаазындан бо чылын 2,5 катап көвүдээн.

Үлетпүр болгаш коммунал тудугларының талазы-биле улуг соруглалар, ылангыя Кызыл хоорайның тудугжуларының мурнунда туруп турар. Кызыл хоорайның ажылчы чоннары чүгле бо чылын безин 9 муң дөрбелчин метр шөлдүг чуртталга бажыңнарын, а колхозчулар — муң беш чүс чаа бажыңнарны алырлар. Ооң-биле чергелештир, үлетпүрнүң болгаш культура-амыдыралдың чаа тудугларын боттандырар чугула соруглга бистиң мурнувуста туруп турар.

1957 чылда тудуг ажылдарын бүрүн боттандырары чурт иштиниң тудуг материалдарын чедишкинниг белеткээринден болгаш оларны камналгалыг ажыглаарындан дыка хамааржыр. Чурт иштиниң тудуг материалдарын — туйбуну, чугайны, дилиг материалдарын, дашты белеткеп алырынга улуг аргалар бистиң областа бар. Тудуг черлеринге эргежок чугула херегләтинер ол материалдарны белеткээринге курлавырлар областың кайы-даа девискээринде эгээртинмес хөй.

Чурт иштиниң тудуг материалдарын белеткээр чугула соруглганы тудуг материалдарының область эргелелиниң бүдүрүлгелери, үлетпүр комбинаттары болгаш олаар чүүлдер үлетпүрүнүң область эргелели боттандырар хүлээлгелиг. Ындыг болза-даа, чурт иштиниң тудуг материалдарын белеткээр хүлээлгелиг ол бүдүрүлге черлери боттарының планнарын багай күүседип, тудуг объектилерин чугула материалдар-биле үзүктелишкинниг хандырып турарын демдеглээр херек.

Тудугнуң дилиг материалдарын белеткээр планын Кызылдың ыяш заводу май айда чүгле 88 хуу күүсеткен. Кызылдың туйбу заводунуң ажылында улуг четпестер бар. Тудуг шөлдерин туйбулар-биле четпес хандырып, тудуг организацияларынга вуду шынарлыг продукцияны туйбу заводу берип турар ындыг факт-биле моон соңгаар канчап-даа эптежип болбас. Ыяш болгаш туйбу заводтарының буруузу-биле Кызыл хоорайның чамдык тудуг организациялары май айда боттарының тудуг планнарын чедир күүсетпейн барган.

Тудуг черлеринге эргежок чугула материал болур чугай-элезин блоктарны бүдүрүп кылырын туйбу заводу амга чедир боттандырбаан. Чугай-элезин блоктарны бүдүрүп кылыр чаа заводту ажыглалга кирер чугула соруглганы тудуг материалдарының область эргелелиниң начальниги эш Лутанин эң-не харысалга чок ёзу-биле көрүп турар. Чаа заводту удуртур кадрларны болгаш аңаа ажылдаар ажылчыннарны амга чедир шилип, белеткеп албаан, ол заводту ажыглалга кирери, чугай-элезин блоктарны бүдүрери чүгле ооң ужурунда мынчага чедир саадап келген.

Областың райүлетпүр комбинаттары тудугжуларының мурнунга боттарының хүлээлгелерин дыка четпес күүседип турарын база айтыр херек. Чурт иштиниң тудуг материалдарын белеткээр талазы-биле оларның мурнунда улуг соруглгалар туруп турар: олар бо чылын үш миллион ажыг кезек туйбуларны, 500 тонна хире чугайны, 13 муң тонна тудуг ыяжын белеткээш, чаа тудугларга бээр хүлээлгелиг. Ол соруглганы чедиишкинниг күүседиринге бүгү аргалар райүлетпүр комбинаттарында бар. Ылангыя, Тожунуң, Туранның, Бай-Хаактың райүлетпүр комбинаттары чурт иштиниң тудуг материалдарын белеткээр планнарын ажыр күүседир аргалыг.

Ындыг турбуже, тудуг материалдарын белеткээр планны райүлетпүр комбинаттары бо чылдың беш айларында чедир күүсетпээн. Туйбу болгаш чугай бүдүрерин, ылангыя Сарыг-Септиң райүлетпүр комбинадында (директору эш Камзалаков) дендии багай организастаан. Тудугнуң чугула материалдары болур туйбуну болгаш чугайны бүдүреринче Сарыг-Септиң үлетпүр комбинады амга чедир барык эгелеп кирбейн турда, Баа-Хемниң райкүүскому ооң-биле эптешпишаан туруп турар.

Тудуг материалдарын белеткээр планнарын райүлетпүр комбинаттары шак ынчаар күүсетпейн турарын эки билир хирезинде-ле, чурт үлетпүрүнүң область эргелели (начальниги эш Бошкаров) чогуур хемчээн албайн турарын демдеглээр херек.

Чурт иштиниң тудуг материалдарын белеткээринде шак ындыг улуг хожудаашкын-биле моон соңгаар чаңгыс-даа шакта эптежип болбас. Тудуг материалдарын белеткээр планны ыяавыла күүседирин чедип алыр төлээде, тудуг материалдарын белеткээринче бүгү-ле күштерни болгаш аргаларны эвилелдээри чугула.

Тудуг материалдарын белеткээрин дүргедедир талазы-биле чер-черниң партия болгаш совет органнарының соңгаарладып болбас чугула соруглгазы чүдел дизе, тудуг материалдарын белеткээр хүлээлгелиг организацияларның талазындан планын чедир күүсетпейн турарының чылдагаанарын доп-дораан тодаргайлаарында, оларның ажылынга хүн бүрүнүң контролюн тургузарында болур.

Колхозтарның, совхозтарның болгаш МТС-тернин тудугларынга херегләэр тудуг материалдарны белеткээринче кичээнгейни күштелдирери база чугула соругла. Тус черниң материалдарын: дашты, чугайны, элезинни, кулузунну болгаш өске-даа чүүлдерни арбыдадыр белеткээш, тудугларга ажыглаар талазы-биле Эрзин районнуң колхозтарының эки үлегер-чижээн областың бүгү колхозтарынга ажыглаза чогуур.

Чурт иштиниң тудуг материалдарын чедиишкинниг белеткээри материалдар бүдүрүлгезинде ажылчыннарның ортузунга масса-политиктиг ажылды күштелдирериннен, оларның аразынга социалистиг чарышты калбартырындан дыка хамааржыр. Ынчангаш, тудуг материалдарының белеткелинде ажылчыннарның ортузунга масса-политиктиг ажылды күштелдирери, мурнакчыларның дуржулгазын нептередири партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларындан негеттинип турар.

Чурт иштиниң тудуг материалдарын белеткээрин хүн бүрүнүң кичээнгейиниң төвүнге тургузаар херек.

СЭКП ОБКОМУНДА, ОБЛКҮҮСКОМДА БОЛГАШ ВЛКСМ ОБКОМУНДА

Инектерниң сүткүр продуктулуун бедиткени дээш СЭКП обкомунуң, облкүүскомнуң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл туктарын тыпсыр дугайында

Инектерниң сүткүр продуктулуун бедидери дээш районнарның, колхозтарның, сүт-бараан фермаларының болгаш саанчыларының аразында социалистиг чарыштың чугуп турарын чугаалашкаш, СЭКП обкомунуң бюрозу, область Совединиң күүскому болгаш ВЛКСМ обкомунуң бюрозу, бо чылдың июнь 1-ге байдал-биле алырга Бии-Хем, Баа-Хем болгаш Тожу районнарының колхозтары сүт саалдазының талазы-биле элээн эки көргүзүглерни, Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозу, Таңды районнуң «Революцияның чалбыыжы», Баа-Хем районнуң Молотов аттыг, «Тиилелге» колхозтары, Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң Туран болгаш Билелиг сүт-бараан фермалары, Таңды районнуң «Революцияның чалбыыжы» колхозунуң Үттүг-Турук сүт-бараан фермазы болгаш Улуг-Хем районнуң «Х улуг хурал» колхозунуң Оттук-Даш сүт-бараан фермазы сүт-саалдазының талазы-биле эң эки түңнелдерни чедип алганын демдеглээн. Саанчыларның ортузундан социалистиг чарышка Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң саанчылары У. Садакова, Д. Завьялова, Элексей Баир, Таңды районнуң «Революцияның чалбыыжы» колхозунуң саанчызы Т. Шведова, Баа-Хем районнуң Молотов аттыг колхозунуң саанчызы К. Бондаракова болгаш өскелер-даа эки түңнелдерни чедип алганнар.

Ындыг болза-даа, чамдык СЭКП райкомнары, райкүүскомнар, ВЛКСМ райкомнары болгаш МТС-тер сүт бүдүрерин көвүдедириниң херээнге удуртулганы кошкаткан. Ооң түңнелинде областың чамдык колхозтары бир баш саар инекке сүт саалдазын бууратткан, а Тес-Хем, Эрзин, Чаа-Хөл, Барыын-Хемчик болгаш Таңды районнарының көдээ ажыл-агыйы артельдеринде сүт бүдүрери 1956 чылдың чогуур үезинге деңнээрге эвээжээн.

СЭКП обкомунуң, ажылчы чоннарның депутаттарының область Совединиң күүскомунуң, ВЛКСМ обкомунуң доктааткаңы болза:

Бии-Хемде колхозтарның хөй кезии бир баш саар инекке онааштыр сүт саалдазын 1956 чылдың чогуур үезинге дөмейлээрге кудулатканы-биле холбаштыр, СЭКП обкомунуң, облкүүскомнуң болгаш ВЛКСМ обкомунуң районнар аразынга шилчиир Кызыл тугун Бии-Хем районда (СЭКП райкомунуң секретары эш Савкин, райкүүском даргазы эш Темир-оол, МТС директору эш Балабанов, ВЛКСМ райкомунуң секретары эш Базанцев, МТС-тиң кол зоотехниги эш Боромыслова) дедир алыр.

СЭКП обкомунуң, облкүүскомнуң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун арттырар деп шиитпирлээн черлер:

Колхозтар талазы-биле—саар инек бүрүзүнден 818,3 килограмм сүттү алган, **Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» көдээ ажыл-агыйы артелинге** (даргазы эш **Астафьев**, парторганизация секретары эш **Никитин**, комсомол организациязының секретары эш **Харченко**);

Сүт-бараан фермаларының талазы-биле — саар инек бүрүзүнден 865 килограмм сүттү алган, **Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң Туран сүт-бараан фермазынга** (ферма эргелекчизи эш **Доронин**).

Октябрьның 40 чылынга уткуштур

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының алдарлыг 40 чыл оюнга ажыл-ишчи белеткел бүгү чуртта калбарган. Хоочун большевиктер-биле, Советтерниң эрге-чагыргазы дээш революстуг тулчуушкуннарның киржикчилери-биле ужуражылышкыннарны бүдүрүлге болгаш албан черлеринде, колхозтарда, совхозтарда, МТС-терде, өөредилге черлеринде организастап, Улуг Октябрьның дугайында лекцияларны болгаш илеткелдерни кылып, 1917 чылдың маадырлыг хүннеринге тураскааткан делгелгелерни ажыдып турар.

Совет улустуң эрткен революстуг үезиниң дугайында лекцияларны Латвияның Коммунистиг партиязының Рига хоорномунда политиктиг чырыдыышкынның Бажыңында, «ВЭФ» деп электротехниктиг заводтуң клубунда болгаш өске-даа черлерде үргүлчү чорудуп турар. Латвия ССР-ниң Эртемнер академиязының эртемденнери, партияның харысалгалыг ажылдакчылары, дээди өөредилге черлериниң башкылары, хоочун большевиктер, Октябрь тулчуушкуннарының болгаш хамааты дайынның идепкейлиг киржикчилери лекцияларны номчуп турар.

Сталинабадта, Сталинскиде болгаш өске-даа хоорайларда лекцияларны үргүлчү чорудуп турар. Казахстанга Совет эрге-чагырганы тургузары дээш демиселдиң төөгүзү-биле холбашкан хөй санныг солун материалдарны Уральскиниң чурт шинчилелиниң музейинде чыып алган. В. Чапаевтиң болгаш Д. Фурмановтуң дугайында документилер хөй санныг экспонаттарның аразында бар.

Совет эрге-чагырганы тургускан дугайында, 1917 чылдың Октябрь хүннеринде Москвага дузалаары-биле ажылчыннарның чепсектиг отрядын организастааның база үдеп чоруткаңының дугайында юбилей экспозицияны М. Ф. Фрунзениң Шуйда күрүне музейинде белеткеп турар.

Краматорскиде машина тудуунуң Орджоникидзе аттыг заводунуң ажылчыннары революцияга хамаарыштырган бодуунуң музейин тургускаңнар. Революстуг шимчээшкинге заводтуң ажылчыннарының киришкениниң дугайын чугаалап турар документилерни ында делгээн.

Эртемденнерниң ажылдарын, чечен литератураны областарның болгаш республикаларның ном үндүрер черлери парлап үндүрүп турарлар. Чижээ, Литва ССР-ниң политиктиг, эртем литература парлап үндүрер чери шылгараңгай литва революционер В. Мицкявичюс-Капсукастың «Литвага баштайгы пролетар революциязы болгаш Совет эрге-чагырга» деп номун, элээн хөй авторларның «Литвага революстуг шимчээшкин» деп дем-биле кылган чыындызын болгаш өске-даа номнарны парлап үндүрүп турар.

Министерстволардан—улус ажыл-агыйы чөвүлелдеринче болгаш бүдүрүлгелерже

ДНЕПРОПЕТРОВСК, 12. (СЭТА). Украин ССР-ниң дүшкен кара металлургия министерствозунуң аппарадындан хосталган бедик билиглиг тускай эртемниглерниң баштайгы бөлүү экономиктиг районнарга болгаш республикаларның бүдүрүлгелеринге ажылдаары-биле үнүпкеннер. Металлурги заводтарының кол эргелелиниң план килдизиниң начальниги Д. Е. Головкону Запорожье экономиктиг административтиг районнуң улус ажыл-агыйы чөвүлелинге ажылдаары-биле чоруткан. Ол эргелелдиң кол инженери Н. И. Ижиков «Запорожсталь» заводка ажылдаар күзелин илереткен. «Укрглавкокс» хөмүрлерни нептередир болгаш белеткээр килдистиң улуг инженери Б. Н. Раевскийни Запорожьениң коксохимиктиг заводунче чорудуп турар.

Министерствонуң 20 ажыг удуртукчу ажылдакчылары оларны Сталинский улус ажыл-агыйы Чөвүлелинче болгаш ол областа бүдүрүлгелерже чорударын диләэннер. Техниктиг эргелелдиң начальниги В. В. Липицкий металлурги болгаш коксохимиктиг үлетпүр эргелелиниң кол инженеринге томуйлаткан. Ол-ла эргелелге мурнунда кол инженерлер тургулаан М. Н. Царев («Укрглавкокс») болгаш А. П. Ставерле («Укрглавогнеупор») ажылдаар.

Украин ССР-ниң дүшкен металлургия болгаш химия үлетпүрүнүң министерствозунуң бүдүрүлгелер тудуушкунунуң аппарадындан ийи чүс ажыг кижини тудуг организацияларынче чорудар. Ол бедик билиглиг кадрлар-биле участоктар болгаш монтаж эргелелдери, трестерниң техниктиг килдистери быжыглатынар.

БИСТИҢ ОБЛАСТА

Таңды районнуң «Кызыл партизан» колхозунуң саанчызы Анна Ак-ооловна Дажимба бодунга быжыглаан инектериндең хөй сүттү саап, хүлээлгезин ак-сеткилдиг күүседип турар.

Чурукта: А. А. Дажимба.

Тарааның үнүжү чаагай

СҮГ-АКСЫ. (Телефон-биле). Сүт-Хөл районда «Сталинчы орук» колхозтуң тарылгазының шөлү эрткен чылдыындан ыракта калбарган. Чуртка тараа бүдүрериң көвүдедиринге чүгле тарылга шөлүн калбартып турар эвес, бедик дүжүт алыры дээш ховунуң өске-даа ажылдарын агротехниканың негелделерин ёзугаар организастап турар.

Хөрзүнүң ажылдап кылганы багай эвес болганын хыналда көргүскен. Ол ышкаш колхозтуң бо чылын ажыглааны тараа культураларының 1218 гектар шөлүндең 1015 гектарны чажар мурнунда часкы суггарылга-биле хандырган. Колхоз баштаар черниң даргазы эш Лопсанның редакцияга дыңнатканы болза:

— Колхозчу тараажыларның механизаторлар-биле чаңгыс эп-сеткилдиг ажылдааның түңнелинде бистиң шөлдеривисте тараа чаагай үнүп, ам безин 30 сантиметр бедип келгилээн. Суггарылдаа 32 кижини тускайлап быжыглаан бис, олар дөрт бугаларның сугларын чөп ажыглап эгелей берген. Гектар бүрүзүнден 16 центнерден эвээш эвес тарааны өстүрүп, ажаап алыр дээн соруглгавыс күүсеттинген турар.

Келир чылдың дүжүдүнге

ЧАДААНА. («Шынның» корр.). Чөөн-Хемчик районнуң колхозтары чайгы чер андарылгазының планын дооскан, ам күскү чер андарылгазынче шилчээн. Чижээ, «Коммунизмче орук» колхозта ажылдап турар эш Андрусовтуң № 7 трактор бригадазының механизаторлары 625 гектар чайгы андарылганың планын 830 гектар кылдыр күүсеткен, Ленин аттыг колхозта эш Очаковскийниң № 5 трактор бригадазы планындан 148 гектарны ажыр андарган, а күскү чер андарылгазынга хамаарыштыр ол бригада 470 гектарны база чарган.

Районда чайгы чер андарылгазының ындыг чедишкиниг болуп турары Чадаана МТС-тиң септелгеге эки белеткенгенин херечилеп турар. Ол ышкаш Октябрьның алдарлыг 40 чыл оюнга уткуштур алган социалистиг хүлээлгелерниң күүселдези дээш механизаторлар-даа, колхозчу тараажылар-даа чаңгыс эп-сеткилдиг ажылдап турар.

Тываның көдээ ажыл-агыйының дуржулга станциязының саанчызы Ондар Дандаш бодунуң хүлээнген ажылынга ак-сеткилдиг ажылдап турар. Бо чылдың январь 1-ден июнь 1-ге чедир бодунга быжыглаан саар инек бүрүзүнден 1021 кг сүттү саап алган.

Чурукта: Ондар Дандаш.

Электри станциялыг болган

Чөөн-Хемчик районда «Большевик» колхозтуң бо чылын кылып эгелээни электри станциязының тудуу барык доозулган. Ол ышкаш чурттаалга бажыңнарынга, бүдүрүлге болгаш культура-амыдырал албан черлеринге чырык кирери-биле адагаштарны кудумчуларда кадап белеткээн, ам чүгле удазын шөери арткан.

Төрээн суурун электриниг болдурары дээш ажылга мурнакчы болган Баян, Намзынчап, Чүлдүм, Седен-оол ышкаш уран шевер колхозчуларны хөйнү демдеглеп болур. Колхозтуң төвүн Ильичиниң лампочказы удавас чырыдып эгелээр.

Дүктү чидириг чок камгалап алыры дээш

Улуг-Хем районнуң Сталин аттыг көдээ ажыл-агыйы артелиниң малчыннары хөй кыргылдазын организастыг чорудуп турар. Кыргаан 3300 хойдан 3450 килограмм дүктү ажаап алган. Колхозчулардан хол хачыларлыг 42 кижи ажылдап турар.

Моон-биле кады четпестерни база айтыр херек. Улуг-Хемниң райпозунуң белеткелдер конторазы дүк хүлээп алыышкынын багай организастап турар. Апрельде кыргаан теве дүгүн шыгжаар чер тыппайн колхозчуларның күш-хүнүнге хуваап берген. Бо чылын кыргаан дүк сугар кип, шоодайны колхозка бербээн. Ынчангаш дүк дужаалдазы саадап. мынчага чедир чүгле чаңгыс тонназы кирген. Дүк хүлээп алыышкынынче кичээнгей салыр үе келген.

МТС-тиң чорудканы 12 хачыларлыг агрегат үргүлчү үрелир, бо аразында чүгле 93 хой кыргаан. Дуржулга чок, аныяк механизатор агрегатты ажыглап билбес болган. Агрегатты удуртуп келген Серенмаа каңдыг-даа хемчег албаан. Ынчангаш хөй хойну чүгле хол хачыларлыг кыргыыр ужурга таварышкан.

* * *

БОПТУ-АКСЫ. (Телефон-биле). Баа-Хем районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң колхозчулары дүктү чидириг чок ажаап алыры дээш күженишкинниг ажылдап турар. Кыргытынган 3100 ажыг хойдан 2795 килограмм дүк алган. Түнзейпей Танияның кадарганы 550 баш хой өске малчыннарнындан хөй дүктү берген.

Хол хачыларлыг ажылдап турарларда Дмитриева, Адыяа олар хүн онаалдазын үргүлчү ажыр күүседип, мурнакчы болуп келген. Дүк дужаар планны колхоз 50 хуу күүсеткен, дүк дужаалдазы уламчылап турар.

Хой кыргылдазын дооскан

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агыйы артели МТС-тиң электри кыргылда агрегады-биле хой кыргылдазын организастыг эгелээш, 4200 баш хойларны кыргып дооскан.

Бир хойдан ортумак дүк кыргылдазы 1 килограмм 500 грамм болган. Колхозчулар Дагба-Доржу, Оолакай, Лындуп-Доржу болгаш оон-даа өскелер хой кыргылдазынга мурнакчы ажылдаан.

Күрүнеге дүк дужааганындан колхоз 77 муң рубльдиң орулгазын алган. Колхозтуң ажыл-ишчилери ам хураганнар кыргылдазынче кирген.

Колхозта ясли

Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг колхозта чоокта чаа ясли ажыткан. Яслиниң бажыңын доозуп, ону дериирнинге колхоз баштаар чери (даргазы С. Комбу) кыска хуусаада улуг күштерни салган. Бызаңчылар Мазылай, Мөнге-Баян, Чанзан, Айдан болгаш оон-даа өскелер ооң тудуунга идепкейлиг ажылдаан. Яслиниң бажыңы, херексели, стол, сандайы таарымчалыг.

Ам ында үжен ажыг уругларны ажаап турар. Уруглары яслиде турар дыка хөй иелер ам колхоз бүдүрүлгезинге ажылдаар аргалыг болганнар. Ынчалза-даа ында ойнаарактар, аяктынар, ойнаар херекселдер амдыызында чогун ясли эргелекчизи эш Чаңоо хомудап турар. Ол чүүлдерни четчелээри чугула.

Төрээн колхозунда

Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунда эге школаның өөреникчилери чайгы дыштаныгазын чөп ажыглавышаан, төрээн колхозунуң ажылынга идепкейлиг киржип турар. Шивилигниң Курган-Адыр, Кара-Суг колхозтуң тудуг ыяжы сөөртүрүнге чугула чери, ооң оруу бо чылын дыка үрелген, машина чорутунмас апарган турган. Ону эштап кылырынга колхозчу аныяктар биле кады школачылар идепкейлиг киришкен.

Артель бүдүрүлгезиниң бүгү-ле адырларында: фермаларда, чайлагларда, тудуг шөлдеринде, бажың чаны участоктарда школачылар хөглүг ажылдап турар. Манаа Санчы, Баң-оол, Кара-оол ышкаш күш-ажылга үлегерлиг өөреникчилерни хөйнү илередип болур.

Тудуг ыяжы

Таңды районнуң «Межегей» совхозунуң М. Севенге удуртурган тудуг бригадазындан 17 кижи тайгага 5 хонук тудуг ыяжы кескен. Бо аразында олар 373 кубометр тудуг ыяжын белеткээш машина оруунда әккеп чыгган.

Белеткеттинген ыяшты тудуг шөлдеринче 2 автомашина-биле сөөртүп турар.

Комсомол ажылында партийжи удуртулга кошкак

Тес-Хем районда Калинин аттыг колхозтуң комсомолчулары болгаш анныктары колхоз бүдүрүлгезинде улуг күш болуп киржип турар. Оларның аразында хүлээнген ажылдарын чедиишкинниг күүседип турар мурнакчылар хөй, чижээ анныяк саанчылар Хавак, Балыраа, Тамара олар боттарынга бижыытаан инек бүрүзүнден бо чылын 1000 литр сүт саап алырын хүлээнгеш, 6 айга чедир түс-бүрүзү 400 литрден дыка ажыг сүттү саап, алган хүлээлгезин күүседир дээш шиитпирлиг ажылдап турарлар.

Хову бригадазында анныктарның бедик дүжүт звенозу тургустунган. Ында комсомолчулар тарааның чайгы суггарылгазын эгелеп чорудап бергеннер, звенонуң кежигүннериниң аразында бедик дүжүт дээш чүткүлдүг ажылдап турар комсомолчулар Санчай, Чылбак ышкаш мурнакчы анныктар улам-на көвүдеп турар.

Ындыг болза-даа, ол колхозта комсомол организациязынга партийжи удуртулганы партия эге организациязы (секретары эш Сандан) четпес боттандырып келген. Ооң уламындан комсомол организациязы бодунуң хүлээлгелерин багай күүседип турар. Комсомол эге организациязы (секретары Бугалдай) комсомолчуларның болгаш анныктарның ортузунга политкижизидилгелиг, организас-массалыг ажылдарны сөөлгү үеде барык чорутпастаан: Чижээ, комсомолчуларның нийти хуралы бо чылдың эгезинден бээр чүгле 2 катап чыылган, ол хуралдарга комсомолчуларның эвээш кезии олуруушкан болуп турар. Чамдык комсомолчулар кежигүн дагывырын каш айлар дургузунда хавыртпайн турарлар.

Комсомолчуларның ортузунга политкижизидилгелиг ажылды кошкак чорудуп турарындан оон хүрээлениниң өзүлдези ковчуг эвээш. Бо чылдың эгезинден бээр комсомол организациязы ВЛКСМ-ниң хүрээлениинге чүгле 3 кижини хүлээп алган, а ол колхозта комсомолдуң хүрээлениинге кирерин күзээн мурнакчы ажылдап турар оолдар болгаш кыстар дыка хөй.

Комсомол организациязы комсомолчуларның болгаш анныктарның ортузунга лекцияларны, илеткелдерни, беседаларны организаставайн турарлар. Анныктар ортузунда культура-массалыг ажыл база-ла куду деңнелде. Оон харааззы-биле комсомолчулар совет анныктарның Москвага чаа эртер фестивалынга ындыг-ла эки түңнел көргүзүп шыдавааннар. Комсомол организациязы эрткен өөредилге чылында комсомолчуларның болгаш анныктарның политиктиг өөредилгезин эң багай организастааныының уламындан 60 ажыг кижи каяа-даа өөренмейн турганы хомудаачыг.

Комсомол организациязы комсомолчу агитаторларның даңзызын ёзу барымдаалап чогаадып каан чыдар, а херек кырында агитация ажылы чорувайн турар. Ооң чылдагааны чүдел? Комсомол эге организациязының секретарьлары Бугалдай, Демир олар агитаторларның ажылын башкарып, чогуур дузаны чедирбейн турганы-биле тайылбырлатынар.

Бо чылдың апрель айда коммунистерниң нийти хуралынга комсомол организациязының ажылын чугаалашкаш, тодаргай хемчеглер айыткан делгеренгей шиитпирни хүлээп алган, ынчалза-даа партия эге организациязы, оон секретары эш Сандан нийти хуралдың үндүрген шиитпириниң күүселдезин организаставаан, ол шиитпирни комсомол организациязы канчаар күүседип турарын чаңгыс-даа катап сонуурган көрбээн ужурунда комсомол организациязының ажылынга боттуг өскерилге чок болуп турар.

Комсомолчуларның болгаш анныктарның ортузунга масса-политиктиг ажылды кошкак тургусканының түңнелинде анныктарның болгаш комсомолчуларның аразында чамдык кижилер арагалаар, хөй нийтиге таарымча чок чүүлдер кылыр таварылгалар ховар эвес бар, чижээ, комсомолчу Шыдыраа мурнунда эки ажылдап турган, а сөөлгү үеде ол мораль талазы-биле будалып, арагалап эгелээн, киномеханиги Эревол чамдыкта ээрик кино үндүрер бээр турган. Ийи-чаңгыс комсомолчуларның шак ындыг тенек чок үүлгедиглерин сөксадыр дугайында комсомол организациязының хуралынга чаңгыс-даа катап чугаалажып көрбээн.

Калинин аттыг колхозта комсомол эге организациязының ажылының ындыг кудуу деңнели ВЛКСМ-ниң Тес-Хем райкомунга шагда-ла билдингир, комсомол райкомунуң секретары эш Кызыл-оол, ооң чамдык ажылдакчылары колхозка барык хүннүң чыгыы кээп турза-даа, оларның ажылга чедирген боттуг дузазы-даа чок, аңаа-ла эрентейлеп турары элдептиг чүве.

К. САЛЫЫ.
«Шынның» корреспондентизи.

„Мосфильм" киностудияның артистери-биле ужуражышкын

Июнь 14-те, Кызылга культура эргелелиниң чалааның ёзугаар «Мосфильмниң» бөлүк кино артистери чедип келгеннер. Аалчыларны Кызылдың аэродромунга областың культура эргелелиниң начальниги эш Чадамбага баштатхан культура ажылдакчылары чылыы-биле уткуп алганнар. Уткуп келгеннер аалчыларга дириг чечектериниң букеттерин тудусканнар.

Бежээ, 8 шакта, паркта ногаан театрга кино артистери-биле кино көрүкчүлериниң ужуражылгазы болган. Ужуражылга хуралын эш Чадамба ажыткаш, национал театрның артизи эш Өлзей-оолга, анныяк кино көрүкчүзү Зинаида Стрелковскаяга, кино көрүкчүзү С. Тамба оларга сөс бергилээн. Олар культура ажылдакчыларының болгаш кино көрүкчүлериниң мурнундан аалчыларга, оларны дамчыштыр бүгү кино ажылдакчыларынга байыр чедирбишаан, «Мосфильмниң» артистери Тывага удаа-дараа кээп турарын, областың ажылчы чоннарының анныдралын көргүскен чаа кинону чогаадып тургузарын күзээн саналдарны кииргеннер.

Даразында аалчылар мидирге унуп келгилээш, боттарының чогаадыкчы ажылының дугайын көрүкчүлерге допчулап чугаалааннар. «Мосфильмниң» артистери Тывага кино-чуруктарның фестивалы болуп турар үеде келген, ынчангаш ол бежээ, ужуражылга соонда, көрүкчүлер Николай Рыбниковтуң ойнап турган тыртырганы «Бедик» деп уран-чечен кино-чурукту көргеннер.

Чурукта: Кызылдың культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг паркының ногаан театрынга Мосфильмниң киностудиязының артистери-биле ужуражылга. Солагай талазындан оң талазынче 1. Көрүкчүлер. 2. Артистер президиумда.
Фото Г. Сиротининиң.

Октябрьның 40 чылынга алдар кылдыр
Кызылдың ыяш заводунда

Болунуң ажылчыннарын чуртталга бажыңнары-биле бо чылын бүрүн хандырар сорулганы Кызылдың ыяш заводунуң дирекциязы салган. Ол сорулга ам чедиишкинниг күүсеттинип турар. Чижээ, бо чылдың бирги кварталында 4 бажыңнарны ажыглалга киирген. Бажың бүрүзүнге ийи-ийи аал ишти чурттаар.

Ажыглалга киирген ол бажыңнарның шынары эки. Ында сес аал ишти чурттай берген. Чуртталга бажыңнарының тудуунга анаа чурттаар ажылчыннар боттарының хостуг шактарында эң идепкейлиг киришкен. Ол чорук тудугнуң темпизин дүргедедиринге, шынарын экижидеринге биче эвес рольду ойнаан.

Нийтизи-биле алды аал ишти чурттаар улуг бажыңның тудуун бызанчылар бригадазының кежигүннери ам кылып эгелээн. Ол бажыңның тудуун Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга белек кылдыр ноябрьның эгезинде бүрүн доозар, улуг байырлалдын хүнүнде ук бажыңга ажылчыннар чурттап эгелээр.

Тудуг бригадазында эштер Кондауров, Балдан, Кузьмин олар хүн бүрүдеги нормаларын 130—140 хуу күүседип, чаңгыштың мурнакчылары болуп турарлар.

* * *

Тудугга чугула херэглелтиннер дилиг материалдарны тудуг шөлдеринге белеткеп бээрин ыяш заводу майның сөөлгү чеди хонуунда алзэн көвүдеткен. Ону чедип алырда ыяш диилдирер пилораманың ажылын экижиткен.

Майның сөөлгү чеди хонуунда ыяш заводу нийтизи-биле 692 кубометр ыяшты тудуг организацияларынга дилип берген, ооң иштинде эш Воротниковтуң баштаан диликчилер бригадазы 367 кубометр, эш Гужиктиң бригадазы 324 кубометр ыяшты чеди хонукта дилип, мурнакчы ажылдаан.

Ыяш заводунуң диликчи ажылчыннары Октябрь байырлалынга күш-ажылчы чаа-чаа чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш ажылдын темпизин улам дүргедедип, шынарын бедидип турарлар. Моон-биле чергелештир, ажылда четпестерни демдеглезе чогуур. Чижээ, күш-ажылдың сагылга-чурумун ам-даа кошкак. Дары-Сюрюн, Никифоров ышкаш чамдык ажылчыннар 2—3 хүннерде ажылга үнмес чоруктарны болдуруп турда, заводтуң дирекциязы болгаш местком чогуур хемчээн албаан.

Октябрь революциязының 40 чыл оюнга алдар кылдыр алдынган социалистиг хүлээлгелерни чедиишкинниг күүседир талазында, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаары эргежок чугула.

С. ТАМБИЛЬ.

Мурнакчы садыг черлеринде

Чөөн-Хемчик районнуң Хорум-Дагга кооп магазин ажылчы чоннарның херэглелдерин багай эвес хандырып турар. Магазинниң ишти, дашты арыг силиг, ында бараанарны корум-чурумнуг кылдыр делгеп чыскааган, бараанарның өртектерин кескү саннар-биле тодаргай кылдыр түс-түс бижээн.

Колхозчулар болгаш өске-даа чурттакчылар кандыг бараанарны кайы үеде чугула херэглеп турарын магазин эргелекчизи эш Мунзук үргүлчү сонуурган, садып алыкчыларның херэглээн бараанарын районнуң складындан эккелдирип турар. Бо чорук бараан саарылгазының планын чүгле долдур эвес, а ажыр күүседир арганы аңаа ай санында берип турар.

Садыгжы эш Мунзук Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга чедиишкинниг ужуражыр дээш бараан саарылгазының планын ай санында 150 хуудан куду эвес күүседирин хүлээнген.

М. Сынаа.

* * *

Үлетпүр болгаш аъш-чемниң бараанарынга ажылчы чоннарның калбак херэглелдерин уэуткелишкин чок чедиишкинниг хандырар дээш чүткүлдүг ажылдап турар садыгжылар Бай-Тайга районда бар. Чижээ, районнуң Молотов аттыг кооп ажыл-агый артелинде магазин эргелекчизи эш Салчак Очур садыг шугумунга ам 15 чылдарның дургузунда ажылдап келген. Тээли суурда садыгжы эш Валентина Животова 1952 чылдан бээр садыглап, бо аразында нийтиниң өнчүзүн карак огу дег камгалап, ажылчы чоннарның херэглелдерин эки хандырып келген.

Бо дуржулгалыг мурнакчы садыгжыларның эргелеп турар магазиннеринде совет садыгның культуразы бүрүн бар деп чугаалап болур: магазиннерниң иштинде база даштында арыг-шеверниң чурумун үргүлчү сагып турар, хомудалдар болгаш саналдар бижиир дептерлер бар, магазиннер айыткан шактарында ол-ла ёзугаар ажыттынып турар, садыгжылар аңаа келген херэглекчилерге эптиг, ээлдек болгаш оон-даа өске.

Эштер Очур болгаш Животова олар садып алыкчылар-биле сырый харылзааны тургусканнар. Оларның ортузунга беседаларны чорудуп, хуралдарны ай-айде организастап эрттирип, херэглекчилерниң саналдарын, чагыгларын барымдаалап, ажылда четпестерни садып алыкчыларның талазындан илередирге ук четпестерни узуткаарынче угланган дүрген хемчеглерни ап чорудуп турарлар.

Мурнакчы садыгжылар эштер Очур, Животова олар херэглекчилерниң хүндүткелин чедип алганнар. Оларны танывас кижи бүтү районда барык чок деп санап болур. Олар бараан саарылгазының ай, квартал планнарын үргүлчү ажыр күүседип келген болгаш бо чылдың планын улуг байырлалга белек кылдыр ноябрь 7-ге чедир күүседирин хүлээнип алган ажылдап турарлар.

Д. Хомушку.

* * *

Областың ырак районнарының бирээзи болур Өвүр районнуң «Коммунизмче оруу» колхозунда магазин эргелекчизи эш Өмчүр районда дээре ажылдыг садыгжыларның бирээзи. Ол ам 8 чылдарның дургузунда садыг шугумунга ажылдап келген.

Бо аразында эш Өмчүр садыг ажылының биче эвес дуржулгазын шиңгээдип алган. Бараан саарылгазының планын эш Өмчүрнүң эргелекчилээн магазини ай санында барык ийи чүс хуу чедир күүседип келген.

Дуржулгалыг садыгжы эш Өмчүр чүгле колхоз суурунда садыглап турар эвес, харын колхоз төвүнден 40—50 километр ыракта малчыннарга чугула херэглелдиң бараанарын аппарып садыглап турар. Серинни, оъттуг, шыктыг тайгаларда малды одарладып, семиртип турар малчыннарның ортузунга садыгны эки организастаарынче ол амгы үеде кичээнгей салып турар.

Маңаа холбаштыр, мурнакчы садыгжының ажылынга чамдык четпестерни база демдеглезе чогуур. Чүл дээрге, демир оруннар, ээрлер, патефон, диш чуур порошоктар дээн ышкаш чамдык бараанар амгы үеде ол магазинде чок. Бо бараанарны эккелдирер дугайында айтырыгны эргелекчи райпо баштаар черинге тургусса-даа, ук бараанар магазинде амдызында кезүлбейн турары хомудаачыг.

Ажылда четпестерни шиитпирлиг узуткавышаан, улам эрестиг ажылдаары чугула.

Чаагай дүжүттү өстүрер

Алдыгы беш чылдың ийиги чылының планын чедиишкинниг күүседир, Октябрьның социалистиг революциязының 40 чыл оюнга алдар болдурган социалистиг хүлээлгелерниң эки үрезиннели дээш Чаа-Хөл районнуң кооп ажыл-агыйының ажыл-ишчилери деңнежип турар. Колхозтар тараа культураларының нийти планын 101 хуу, оон иштинде кол культура — кызылтасты — 107 хуу күүсеткен. Районда тарылга шөлү эрткен чылдыындан 109,2 хуу калбарган. Сталин аттыг Молотов аттыг артельдер Шанчының кур черинде 2260 гектар тараа культураларын, оон иштинде 1000 гектар кызылтасты тараан. Колхозчулар, механизаторлар бо чазын кызымак ажылдааш, тарылганы 8—9 ажыл хүннеринде бедик агротехниктиг деңнелге дооскан.

Сталин аттыг колхозта трактор бригадазы (бригадири эш Савченко), эш Очур-оолдуң удурткан хову бригадазының ажыл-ишчилери-биле кады тарылганы 7 ажыл хүнүнде доозуп, бедик агротехниктиг деңнелге, эки шынарлыг эрттирген. «Тиилелге» колхозтуң хову бригадазында эш Мартыгыр тарылга шөлүнче үрезин сөөртүр нормазын 140 хуу, тараа суггарыкчызы эш Шойдак-оол хүнде нормазын 150 хуу күүседип турган. Ындыг мурнакчылар кайы-даа колхозтарда бар.

Колхозтар баштаар черлери МТС-тиң механизаторларының болгаш колхозчуларның бүдүрүкчүлүг ажылдарынга алзэн таарымчалыг байдалды тургускан. Чижээ, Шанчының кур черлериниң хову турлагларында чаа чуртталга бажыңнары болгаш өске-даа тудуглар кылдынган, часкы хову ажылдарының үезинде аңаа столовайлар организастатынган.

Партия райкому, колхозтарда партия эге организациялары часкы хову ажылының үезинде агитация-массалыг ажылды күштелдирген. 125 агитаторлар болгаш илеткелчилер 475 катап беседаларны, номчулгаларны, илеткелдерни болгаш лекцияларны колхозчуларның ортузунга чоруткан. Партия эге организациялары, колхозтарның баштаар черлери социалистиг чарыштың түңнелдерин он хонгаш-ла үндүрүп турар.

Колхозтар суггаттыг черлерде тарааларны суггарар 15 муң метр узун дурттуг бугаларны аштап арыглаан болгаш септээн. Олар суггаттыг черлерде тарыылган тараа культураларын массалыы-биле суггарып турар. Молотов аттыг колхозта эш Тас-оолга удурткан тараа суггарар звено 150 гектар тарааны суггарган. Колхозчулар Шаравии, Сүрүүкей тараа суггарар нормазын хүн бүрүде 120—150 хуу күүседип турган. Сталин аттыг, «Тиилелге» колхозтарның тараа суггарар звенолары Булакта, Бедик-Хавакта болгаш Терезин шөлүнде тарааларны калбаа-биле суггарып турар.

Часкы хову ажылының үезинде чедип алган чамдык чедиишкиннер-биле чергелештир четпестерни демдеглевейн барып болбас. Шанчыда, Бара-Суг шөлүнде болгаш Кежегелиг ховуда тараан тарааларның үнүжү эки, июньнуң 5-ке чедир 10—20 сантиметр чедир өзүп үнген, ында бок үнүштер барык-ла чок. Ындыг-даа болза, тарааны чогуур үезинде суггарарынче Ленин аттыг колхозтуң баштаар черниң даргазы эш Федотов сагыш салбайн, суггарылганы хожудадып турар. Тараа шөлүнде кинин-не тыптып турар бок үнүштерни аштап арыглаар ажыл организастатынмаан. Сталин аттыг колхозтуң Булакта, «Тиилелге» колхозтуң Терезин ховузунда тарааларын өргелер кыргып чий берген.

Колхозтарның баштаар черлери, партия эге организациялары тараа культураларының суггарылдазын чогуур үезинде график ёзугаар чорудары чугула. Колхозчулар тараа шөлүнде бок үнүштерни доп-дораан арыглап аштаар, өргелерни, күскелерни узуткап кырар, куштарны хоюткулаар херек. Тарааның хоралакчыларын узуткаар, бок үнүштерни арыглаар чорукка комсомолчуларның, анныктарның, пионерлерниң болгаш школачыларның киржилгези улуг ужур-дузалыг.

Дүжүт ажаан алышкынынга белеткелдер районнуң колхозтарында четпес чорул турар, бо талазы-биле тодаргай кылдынган ажыл чок. Дүжүт ажаан алышкынынга бүгү-ле белеткелдерни кыска хуусаада доозарынче колхозтарның баштаар черлери болгаш МТС-тиң удуртукчулары улуг кичээнгейни салыр херек.

Эки дүжүттү өстүрери болгаш ажаап алыры — колхозчуларның, механизаторларның кызымак күш-ажылындан болгаш бо чугула ажыл-херекке районнуң партия, совет, кооп ажыл-агый органнарының оперативтиг удуртулгазындан, тода организакчы чорудудан хамааржыр.

О. ТОВУ.
СЭКП Чаа-Хөл райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи.

Планны күүседир дээш

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының төөгүлүг 40 чыл оюнга тудуг ажылының талазы-биле төлептиг ужуражыр дээш алган хүлээлгелерин Сүт-Хөл районнуң Киров аттыг колхозунуң тудуг бригадазының кежигүннери багай эвес күүседип турарлар.

Колхозчуларны өглерден чаагайжыды туткан чуртталга бажыңнарынче бүрүн шилчидер планында көрдүнген бүдүрүлгеге, мал ажылының тудугларын ажыр күүседир дээш социалистиг чарыш звенолар, түс-түс кижилер аразында калбарган. Тудуг бригадазында 78 кижи, 13 аът, 5 терге, 3 автомашина ажылдап турар.

Тудуг бригадазының ажыл-ишчилериниң ортузунга күш-ажылды чөп организастааның ачызында июнь 10-га чедир ында алзэн ажылдар кылдынган. Бо чылын 15 чуртталга бажыңнарын тудар, чедир кылдынмаан 8 бажыңны чедир дериири көрдүнген. Ам колхоз суурунда, сүт-бараан фермаларында болгаш мал кыштагларында нийтизи-биле 12 чуртталга бажыңнары кылдынган, 6 бажыңның хаазының тудуу доозулган. Эрткен чылын чедир кылдынмаан 5 бажыңны доосkan, арткан 3 бажыңның чедир кылырын июнь 25-те доозар дээш бызанчылар шудургу ажылдап турарлар. Электростанцияның бажыңының кол тудуу доозулган, ам соңга, хаалгаларын кылып турар. 13 өрээлдиг эмнелгениң тудуу эгелээн.

Мал ажылының тудуу планда көрдүнгенинден ажыр күүсеттинип турар. Ийи-Дытта, Шагбан-Терекке, Хүүректигниң Улуг-Алырда нийтизи-биле 200 ажыг баш инек кирер 3 кажааны тудуп доосkan. 2070 баш ишкэр мал турар 4 кажаа тудар турган болза, Терезинниг-Өдекте, Өөругда бирээзинге-ле 350 баш хой кирер 3 кажааларны, телевилел ёзугаар Ак-Ой-биле Хүүректигде 360—360 баш өшкү, Чиңге-Хемде 350 баш өшкү кирер 3 бөлүүн кажааларны кылган. Оон ангыда 44х8 метр хемчээлдиг хаван кажаазының тудуу кылдынып турар. Тудугжулар бүдүрүлге планында көрдүнмезежок. Ишкин болгаш Хүүректиг ынчаар чурттап турар малчыннар ортузунга культура-массалыг ажыл чорудар номчулга бажыңын Ак-Ой-Аксында туткан.

Бригаданың эш О. Самбууга удурткан туйибу звенозу 150 санныг туйибу бүдүрүп үндүрер турганш, ам 15.000 хире туйибуну хап белеткээн, эртедип турар звено июнь ай иштинде 30 ажыг муң туйибуну тудугга бээр.

Тудуг бригадазында социалистиг чарыш калбарган. Ооң уламындан звенонарда мурнакчыларның саны өзүп турар. Чижээ, электростанцияның бажыңының тудуунда ажылдап турар звенода О. Бердай-оол, С. Чаш-оол, ийи аал ишти чурттаар башкылар бажыңның тудуун кылып турар звенода С. Бавуу, С. Бүдүр-оол, М. Лопсан-оол олар хүн-бүрүнүң ажыл онаалгаларын 125—200 хуу күүседип турарлар. Туйибу кылып турар эш Тоюнмаа хүнде-ле 800—1000 туйибуну хептеп турар. Ол ышкаш тудугжу херээжен Дендий-оол, Ийит-оол, Эдмеге, Севилбаа болгаш өскелер-даа улуг нормазын ажыр күүседип турарлар.

Киров аттыг колхозтуң тудугжулары боттарының мурнунда салдынган сорулганы эрестиг күүседиринге бүдүрелдилер.

М. СЕВЕН.

Тарааның чайгы ажаалгазын күштелдирер

Улуг-Хем районнуң Киров аттыг колхозу эрткен чылдарга бодаарга, тарылганы бо чылын эки шынарлыг чоруткан. Шык базырыышкыны чогуур үезинде болдунган. Тарылга шөлүнүң сайзырадып кылдынганы эки. Бежээ ховузунда болгаш Дергүнде 400 гектар тарааның үнүжү эки, 15—20 сантиметр чедип турар. Ындыг-даа болза, тарааларны суггарары негеттинип турар, чамдык черлерде тарааларның сывы арай саргарыксай берген, чүге дээрге, ону чогуур үезинде суггарбааныңдан ол ындыг байдалга таварышкан.

Колхозчулар 4 кол бугаларны, биче хемчээлдиг дузалал 7 буганы тараа суггарарынга белеткээн тедээде, ону ам чоп ажыглаары арткан. Бирги хову бригадазы 100 гектар, ийиги бригада 55 гектар тарааны суггарган. Ындыг-даа болза, суггарылга чогуур негелдезинге четпээн, суггарылга бугаларлыг бүгү-ле тарааларны шуптузун дарый суггарары чугула. Байзында-даа 15 кижи составтыг суггарылганың 2 звенозы боттарының ажылының темпизин дүргедедир болгаш шынарын экижидер хүлээлгелиг.

Д. ЧАМЗЫРЫҢ.

Хаван ажаакчызы

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» кооп ажыл-агый артелиниң кежигүнү Өшкү-оол үш чыл дургузунда хаван ажаарынга ажылдап келген. Баштай, төрүүр 17 хаваннар хүлээп алгаш, оларны 1956 чылда 227 баш чедир өстүрген.

Эрткен күзүн Өшкү-оолга төрүүр 20 хаваннар артырып берген турган, ам оон 117 чаш оолдарын бүрүн камгалап алган доруктуруп турар. Бо чылын хаваннарын 260 баш чедирерин хүлээнген ажылдап турар. Октябрьның алдарлыг 40 чыл оюнга чедиишкиннерлиг ужуражыры дээш хаванның чеими, чайгы ажаалгазын экижидеринче ол кол кичээнгей салып, зооветеринария ажылдакчыларының сүмезин үргүлчү ап турар.

Бүгү-ажылга кызымак, мурнакчы дуржулгазын барымдаалааш, колхоз баштаар чери Өшкү-оолга эрткен чылын күш-хүннериниң немелде төлевиринге 2 хаван оолдарын берген.

С. ЛА-СЮРЮН.

Кедээ ажыл-агый продуктуларын белеткээринче кичээнгейни күштелдирер

Кедээ ажыл-агый продуктуларын: эътти, сүттү болгаш дүктү бүдүрерин көвүдедири, оларны хейиү белеткээри чугула сорулга. Ындыг турбуже, эът, сүт, дүк белеткелдери Сүт-Хөл районда өожум чорудуп турар.

Белеткелге дужаар малдарны көктүгшыктыг, серинн тайгаларга семиртир азыраар ажылды районнуң кайы-даа колхозтарында бо чылын дыка четпес организастаан. Районнуң колхозтары бо чылдың эгезинден бээр сүт саалдазын алзэн көвүдеткен-даа болза, сүт дужаар планын июнь 1-ге чедир чүгле он ажыг хуу кылдыр күүсеткен.

Районнуң Сталин аттыг, «Сталинчы орук» колхозтары сүт дужаар планын чедиишкинниг күүседип болур бүгү аргалыг турган-да, сүттүң дужаалгазын эң хожудадып турар. Эът, сүт, дүк дужаар чугула ажылче Алдан-Маадыр, Суг-Аксы болгаш Сүт-Хөл кооп Советтери шоолуг кичээнгей салбайн турарын демдеглээр херек.

Белеткелге дужаар малдарны семиртиринче кичээнгейни күштелдирбишаан, эът, дүк, сүт дужаалдазын организастыг чорударынга колхозтарның баштаар черлеринден болгаш кооп Советтерден негеттинип турар.

Л. САЛЧАК.

Солун шии

Областың национал театрының тыва бөлүүнүң артистери Сүт-Хөл районнуң төвү Суг-Аксы суурнуң чурттакчыларынга, Киров аттыг, «Сталинчы орук», Калинин аттыг, Жданов аттыг колхозтарның кежигүннеринге солун шиини көргүскеннер.

Июнь 6—11 хүннеринде район төвүнге ийи катап, кооп ажыл-агый артельдериниң суурларынга «Алдаан ынактар» деп шиини үндүргеннер. Шиини үндүргүлээн черлерге көрүкчүлер улуг сонуургал-биле көргеннер. Район төвүнге, артельдерге ук шиини шупту 4 муң ажыг кижи көрген.

С. МОНГУШ-ООЛ.

Төрээн чуртка мал ажылының хөй продуктуларын берээл!

Фермаларның ажыл-ишчилери! Малдың продуктулуун бедидерин чедип алыңар, Хакасия-биле чарышка бирги чер дээш демисежиңер!

Көргүзүглерни 1957 ч. январь 1-ден июнь 1-ге чедир медээ ёзугаар берген

Инек бүрүзүнден сүт саалдазының талазы-биле мурнакчы колхозтар

Колхозтар	Районнар	1957 ч. январь 1-ден июнь 1-ге чедир саган сүт (кг-биле)	1956 ч. июнь 1-де турганы (кг-биле)	1956 чылга деңнээрге 1957 чылда сагган сүттүң хуузу
«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	818	614	133,2
«Революцияның чалбыыжы»	Таңды	623	506	123,1
Молотов аттыг	Каа-Хем	608	390	154,6
«Тиилелге»	Каа-Хем	596	472	126,2
«Октябрь 14 чылы»	Каа-Хем	502	347	144,6
«Күш-ажылдың хостуу»	Улуг-Хем	494	427	115,7
Ленин аттыг	Бии-Хем	493	296	166,5
«Кызыл туг»	Каа-Хем	461	422	109,2
«Х Улуг Хурал»	Улуг-Хем	427	368	116,0
«Искра»	Бии-Хем	424	229	185,1
Калинин аттыг	Таңды	408	237	172,1
«Сталинчи оруқ»	Каа-Хем	394	254	155,1
«Сталинчи оруқ»	Сүт-Хөл	391	191	204,7
«Торгалыг»	Өвүр	384	190	202,1
«Коммунизимче оруқ»	Өвүр	378	159	237,0
Ленин аттыг	Чөөн-Хемчик	372	347	107,2
Сталин аттыг	Сүт-Хөл	356	92	387,0
«Комсомол 30 чылы»	Барыын-Хемчик	352	244	144,2
«Май 1-и»	Тожу	351	—	—
«Искра»	Чөөн-Хемчик	348	259	134,3
Кочетов аттыг	Бии-Хем	343	439	78,1
«Октябрь 30 чылы»	Каа-Хем	318	227	140,0

Инек бүрүзүнден сүт саалдазының талазы-биле мурнакчы фермалар

Фермалар	Колхозтар	Районнар	1957 ч. январь 1-ден июнь 1-ге чедир саган сүт (кг-биле)	Фермалар эргелекчилериниң фамилиялары
Туран	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	865	Д. С. Доронин
Билелиг	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	846	П. Т. Байыр
Марачевка	«Революцияның чалбыыжы»	Таңды	744	Я. А. Перетягин
Оттук-Даш	«Х Улуг Хурал»	Улуг-Хем	730	Милюхин
Төп	«Тиилелге»	Каа-Хем	717	—
Төп	Молотов аттыг	Каа-Хем	653	—
Бирги СБФ	«Күш-ажылдың хостуу»	Улуг-Хем	554	И. П. Фитин
Тарлаг	Ленин аттыг	Бии-Хем	539	М. Б. Дамба
Балгазын	«Революцияның чалбыыжы»	Таңды	496	—
Хүт	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	469	В. Н. Кунаев
Хадын	Кочетов аттыг	Бии-Хем	489	А. С. Македонов
Малиновка	Ленин аттыг	Бии-Хем	453	Д. А. Норит
Эрбек	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	443	
Өөк	«Искра»	Бии-Хем	426	Я. Г. Сандин
Могай	«Искра»	Бии-Хем	413	В. И. Астафьев
Доора-Хадын	Калинин аттыг	Таңды	402	М. Тасмуг-оол
Ургайлыг	Калинин аттыг	Таңды	378	И. Г. Полунин
Төп	Жданов аттыг	Таңды	369	А. Г. Рогалев
Төп	«Кызыл партизан»	Таңды	367	А. В. Буриков
Ийиги СБФ	«Күш-ажылдың хостуу»	Улуг-Хем	361	Тумат Санчы
Төп	Сталин аттыг	Таңды	293	О. Кара-оол
Төп	«Тиилелге»	Таңды	248	
Шанган	Сталин аттыг	Таңды	244	Фунтай
Азээт	Кочетов аттыг	Бии-Хем	221	П. С. Моады

Областың колхозтарында куш чуургаларын бүдүрүп турарының талазы-биле медээ

(1957 ч. 5 июнь 1-ге чедир)

Колхозтар	Районнар	100 гектар тараа культураларынга хамаарыштыр алдынган чуургалар	1 кые дагаадан алдынган чуургалар	Ниити алдынган чуургалар
«СЭКП ХХ съездизи»	Бии-Хем	1918	20,4	13427
«Тиилелге»	Каа-Хем	1388	71,0	24987
Ленин аттыг	Бии-Хем	1273	50,9	26735
«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	1221	39,4	35904
«Искра»	Бии-Хем	940	29,5	22578
«Ленинчи оруқ»	Каа-Хем	898	21,0	8988
Кочетов аттыг	Бии-Хем	569	21,3	15707
«Октябрь 30 чылы»	Каа-Хем	376	16,0	6030
«Октябрь 14 чылы»	Каа-Хем	361	10,0	5326
«Совет Тыва»	Каа-Хем	328	22,0	6570
Молотов аттыг	Каа-Хем	249	35,0	4240
«Кызыл сылдыс»	Бии-Хем	222	71,5	3817

ОБЛАСТЫҢ КОЛХОЗТАРЫНЫҢ МУРНАКЧЫ СААНЧЫЛАРЫ

Фамилиялары болгаш аттары	Районнар, колхозтар	1957 ч. июнь 1-ге чедир инек бүрүзүнден сагган сүт (кг-биле)	Фамилиялары болгаш аттары	Районнар, колхозтар	1957 ч. июнь 1-ге чедир инек бүрүзүнден сагган сүт (кг-биле)
У. С. Садакова	Бии-Хем «Кызыл тараачын»	1044	Л. Багрецова	Улуг-Хем «Күш-ажылдың хостуу»	685
Д. Р. Завьялова	Бии-Хем «Кызыл тараачын»	1019	Е. Петенева	Улуг-Хем «Күш-ажылдың хостуу»	680
Элесхей Байыр	Бии-Хем «Кызыл тараачын»	991	Г. С. Пахомова	Улуг-Хем «Күш-ажылдың хостуу»	664
У. Биче-уруг	Бии-Хем «Кызыл тараачын»	920	Байкара Бадыма	Улуг-Хем «10 Улуг Хурал»	663
Т. А. Шведова	Таңды «Революцияның чалбыыжы»	898	К. Старедумова	Каа-Хем «Кызыл туг»	661
С. П. Чадаш	Бии-Хем «Кызыл тараачын»	894	Серемаа Дужук-пен	Улуг-Хем «Х Улуг Хурал»	659
А. Ч. Бартына	Бии-Хем «Кызыл тараачын»	864	А. Д. Дюбина	Бии-Хем «Кызыл тараачын»	653
З. Ш. Тембаева	Бии-Хем «Кызыл тараачын»	861	Л. Кыргыс	Улуг-Хем «Күш-ажылдың хостуу»	646
Маады Эрембуу	Бии-Хем «Кызыл тараачын»	857	Е. К. Агапова	Таңды Жданов аттыг	643
К. П. Кандаракова	Каа-Хем Молотов аттыг	840	Т. Ф. Быстрова	Таңды «Революцияның чалбыыжы»	641
Л. Дыспык	Бии-Хем «Кызыл тараачын»	827	О. Х. Чимбиян	Каа-Хем Молотов аттыг	640
Г. Н. Федулова	Бии-Хем «Кызыл тараачын»	819	А. С. Клепикова	Таңды Жданов аттыг	636
О. Бильчирмаа	Таңды «Революцияның чалбыыжы»	810	Е. Дудина	Улуг-Хем «Күш-ажылдың хостуу»	637
К. А. Бунина	Таңды «Революцияның чалбыыжы»	808	В. Кыргыс	Улуг-Хем «10 Улуг Хурал»	626
М. П. Шумова	Таңды «Революцияның чалбыыжы»	793	П. И. Формова	Бии-Хем Кочетов аттыг	616
К. И. Шаламова	Бии-Хем «Кызыл тараачын»	789	Г. Т. Юмина	Таңды «Революцияның чалбыыжы»	612
А. Т. Болотова	Таңды «Революцияның чалбыыжы»	785	К. Н. Варламова	Таңды «Революцияның чалбыыжы»	598
И. С. Толмачева	Каа-Хем «Тиилелге»	782	Т. Байкара	Бии-Хем Кочетов аттыг	584
К. Л. Якунина	Каа-Хем «Тиилелге»	763	М. И. Кибардина	Таңды «Революцияның чалбыыжы»	577
Н. Ч. Байкара	Улуг-Хем «10 Улуг Хурал»	758	И. Г. Фефелова	Таңды Жданов аттыг	571
Х. Тарыймаа	Таңды «Революцияның чалбыыжы»	746	М. К. Түлүш	Улуг-Хем «Күш-ажылдың хостуу»	561
Ш. Сундуй	Бии-Хем «Кызыл тараачын»	741	Түлүш Деңмаа	Улуг-Хем «Күш-ажылдың хостуу»	557
З. П. Фролкова	Таңды «Революцияның чалбыыжы»	740	А. И. Спиридонова	Таңды «Кызыл тараачын»	551
С. А. Милюхина	Улуг-Хем «10 Улуг Хурал»	727	М. Ф. Хроменко	Таңды Калинин аттыг	543
М. Балдан	Улуг-Хем «Күш-ажылдың хостуу»	708	В. Серебренникова	Каа-Хем «Кызыл туг»	542
В. Федосихина	Улуг-Хем «Күш-ажылдың хостуу»	701			

Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң саанчызы

У. САДАКОВА.

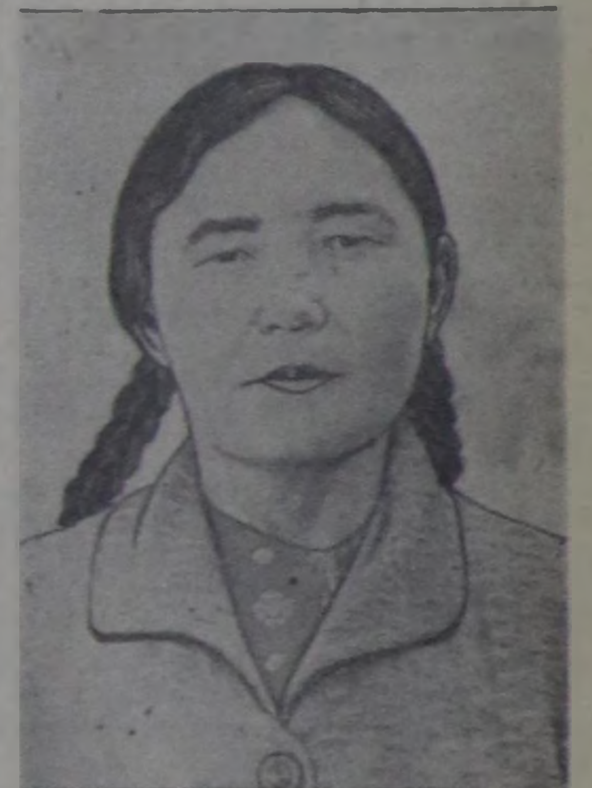

Каа-Хем районнуң Молотов аттыг колхозунуң саанчызы

О. ЧИМБИЯН.

Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозунуң саанчызы

Г. ПОХОМОВА.

ОБЛАСТЫҢ РАЙОННАРЫНЫҢ КОЛХОЗТАРЫНДА ЭЪТ-СҮТ УГЛАНЫЫШКЫННЫГ ИНЕК БҮРҮЗҮНДЕН СҮТ СААЛДАЗЫ

Районнар	1957 ч. июнь 1-ге чедир саган сүт (кг-биле)
Бии-Хем	417,5
Каа-Хем	395,4
Таңды	332,5
Тожу	325,2
Чөөн-Хемчик	314,9
Өвүр	289,3
Тес-Хем	283,3
Улуг-Хем	279,9
Сүт-Хөл	271,9
Эрзин	236,7
Чаа-Хөл	189,2
Барыын-Хемчик	150,0

ОБЛАСТЫҢ РАЙОННАРЫНДА ИНЕК БҮРҮЗҮНДЕН СҮТ СААЛДАЗЫ

Районнар	1957 ч. июнь 1-ге чедир инек бүрүзүнден саган сүт (кг-биле)	1956 ч. июнь 1-де турганы (кг-биле)
Бии-Хем	392,5	382,6
Тожу	325,0	232,0
Каа-Хем	296,0	281,4
Таңды	226,1	149,5
Улуг-Хем	196,7	207,0
Чөөн-Хемчик	180,9	185,0
Өвүр	176,2	154,7
Сүт-Хөл	135,5	130,0
Эрзин	132,0	187,5
Чаа-Хөл	114,0	150,7
Барыын-Хемчик	107,6	107,2
Тес-Хем	95,6	144,4
Бай-Тайга	74,9	54,6

ОБЛАСТЫҢ СОВХОЗТАРЫНДА ИНЕК БҮРҮЗҮНДЕН СҮТ СААЛДАЗЫ

(1957 чылдың январь 1-ден июнь 1-ге чедир)

«Элегест»	1003
«Өөк»	714
«Межегей»	679
«УТБА 25 чылы»	458
«Барлык»	331

Хаван эьдин күрүнеге дужаар талазы-биле мурнакчы колхозтар

(1957 ч. июнь 1-ге чедир).

Колхозтар	Районнар	100 гектар тарыга шөлүнге хамаарыштыр хаван эьдин дужааганы (центнер-биле)
«Кызыл туг»	Каа-Хем	10,1
«Ленинчи оруқ»	Каа-Хем	4,5
Кочетов аттыг	Бии-Хем	3,27
«Сталинчи оруқ»	Каа-Хем	2,0
«Октябрь 30 чылы»	Каа-Хем	1,7
«Октябрь 14 чылы»	Каа-Хем	1,66
Молотов аттыг	Каа-Хем	1,6
Ленин аттыг	Бии-Хем	1,58
Ворошилов аттыг	Каа-Хем	1,45
«Искра»	Бии-Хем	1,18

Хураганнарны бүрүн камгалап алган мурнакчы хойжулар

Хойжуларның фамилиялары	Колхоз	Район	Хойжуга бижыглаан хойлар	Мендиалдынган хураганнарның саны
К. Бугалдай	«Тиилелге»	Таңды	559	559
О. Шаравии	«Искра»	Чөөн-Хемчик	426	430
Шантар Базы	«Чаа оруқ»	Эрзин	397	411
О. Ширимаа	«Тиилелге»	Таңды	392	417
И. Доржу	Молотов аттыг	Бай-Тайга	317	340
А. Даваа	«Чаа оруқ»	Эрзин	317	323
Т. Делбиң	Молотов аттыг	Бай-Тайга	317	317
Даваа Меңге	«Чаа оруқ»	Эрзин	304	308
С. Терештей	«Мурнакчы»	Бай-Тайга	280	282
С. П. Серээ	Сталин аттыг	Бай-Тайга	261	271

Областың совхозтарының мурнакчы саанчылары

Саанчыларның фамилиялары	Совхозтар	1957 ч. январь 1-ден июнь 1-ге чедир инек бүрүзүнден сагган сүт (кг-биле)	Саанчыларның фамилиялары	Совхозтар	1957 ч. январь 1-ден июнь 1-ге чедир инек бүрүзүнден сагган сүт (кг-биле)
А. Белова	«Элегес»	1188	Нару Миля	«Межегей»	838
А. Грачева	«Элегес»	1171	А. Суворова	«Межегей»	829
Е. Грачева	«Элегес»	1155	М. Апоненова	«Өөк»	824
Н. Нефедова	«Элегес»	1137	Н. Тюшанова	«Элегес»	800
В. Чащина	«Элегес»	1094	Н. Никифорова	«Межегей»	788
Оюн Клара	«Элегес»	926	Морозова	«Элегес»	776
О. Мигачева	«Өөк»	914	Л. Дьяченко	«Өөк»	762

«Элегес» совхоз сүт саалдазының болгаш хой ажылының талазы-биле Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агыйның делгелгезиниң ам бо чыл хүрүзүнде киржикчизи болуп турар. Шынап-ла совхозта сүт саалдазы сөөлгү чылдарда дыка көвүдээн. Совхоз 1953 чылда бир инектен ортумаа-биле 600—800 кг сүт саап ап турган болза, 1956 чылда бир инектен-не ортумаа-биле 2367 кг сүт саап алган. Сүт саалдазын ам-даа көвүдедир дээш совхозтуң саанчылары бедик хүлээлгелер алган ажылдап турарлар.

Чурукта: «Элегес» совхозтуң кезек инектерин сугда деңзээлеп турары. Мурнунда тергелиг хөглүг сүт дажыкчылары.

Фото П. Колостуу.

Делегей байдалының допчулалы

ТАЙБЫҢНЫҢ БОЛГАШ НАЙЫРАЛДЫҢ ХЕРЭЭНГЕ

Н. А. Булганинниң болгаш Н. С. Хрущевтуң Финляндияга чорааны ёзулуг тайбыңның болгаш найыралдың эрге-ажыы дээш чорууушкун болган. Болуп эрткен чугаалажыышкыннарга чугаа болза, ийи чурттарның аразынга найыралдыг харылзааларны тургузарының дугайында болбаан. Ындыг харылзаалар ол ийи чурттарның аразында шагда-ла туруп турар болгаш найыралдың, кады ажылдажылганың база бот-боттарынга дузалажырының дугайында дугуржулга-биле быжыглатынган болуп турар. Совет-финлянд дыңнадыгга айтып турары: «Туруп турар найыралдыг кожа-хелбээ турар чорук болза, бот-боттарын хүндүлежиринге болгаш дузалажырынга база идегежиринге үндезилетинген». Ийи чурттар болза, «ол ак-сеткилдиң кожа-хелбээ харылзааларын моон соңгаар-даа эки, эп-найыралчы болгаш ёзулуг-ла бот-боттарынга идегежир чорукка үндезилетинген болурунче чалбыыштыы-биле чүткүүрүнге быжыг бүзүреддиг». Ынчангаш Хельсинкиге болган чугаалажыышкыннарга Совет Эвилели-биле Финляндияның аразында туруп турар найыралдың болгаш ак-сеткилдиң кожа-хелбээ харылзааларын быжыглаарының болгаш хөгжүдериниң дугайында чугаа болган.

Совет-финлянд дыңнадыг болза, улустар аразының дүшкүүрлүг чоруунуң бүлүрттүг суундан балык тударынга ынак ындыг кижилерниң болгаш янзы-бүрү бак сагыштыгларның даманнарының адаанда турган тепкижин ужур октапкан. «Кансан уутисет» деп фин солун барыын чүктүң хопчу мегечилерин сойгалавышаан, «Финляндия биле Совет Эвилелиниң аразында найырал чүү хире делгем үндезин-биле тургустунуп турарыл дээрзин барыын чүкте билбейн турар ийикпе азы билип алырын күзевейн-даа турарлар» деп бижээн.

Тайбың ёзу-биле кожа-хелбээ турарының политиказы, нейтралитеттиң болгаш улуг күрүнелерниң бөлүглежиишкиннеринге киришпезиниң политиказы болза, Финляндияның дайын сөөлүндеги байдалынга эки салдарын чедирген. Ол политика болза, финляндияның айыыл чок чоруун хандырары-биле кады Совет Эвилелиниң соңгу-барыын кызыгаарларының айыыл чок чоруун база-ла хандыргаш, оон-биле Европаның соңгу талазынга тайбыңны быжыглаарынга идигни берген. Ийи чурттарның экономиктиг харылзаалары база-ла боттарынга ажыктыг кылдыр хөгжүп турар. Совет-финлянд садыгның хемчээли 1950 чылдан 1956 чылга чедир 3,5 катап өскен. Амгы үеде барык-ла 100 млн. рубль түңге боттарының аразында немелде бараан садыглажыышкынының болгаш Финляндияның Ленинград девискээри-биле шаандан тура чанчыл болган садыг харылзааларын хөгжүдериниң дугайында дугуржуушкун база чедип алдынган. Тайбың ёзу-биле кожа-хелбээ турарының политиказы ийи чурттарның аразында культура, эртем, спорт харылзааларын улам быжыглаарынга идиг болган.

Совет-финлянд дыңнадыгда демдеглетингени: «Финляндия нейтралдыг чурт болган ужурунда улустар аразының амыдыралында чөрүлдээлиг чоруктарга деткимчени бээр бүгү чүүлдерден моон соңгаар-даа өжегээр чайлаар болгаш улустарның аразынга чогумчалыг чүүлдерге деткимче болур, оларны чоокшуладыр база чөрүлдээни чок кылыр бүгү чүүлдерниң эрге-ажыы дээш ажылдаар». Дыңнадыгда айыткаңы болза, ССРЭ-ниң болгаш Финляндияның чазактары «Каттышкан Нациялар Организациязының Уставын ёзугаар тайбыңның болгаш айыыл чок чорукту деткиирниче чайгылыш чокка чүткүн турар» болгаш «чепсек дүжүрериниң талазы-биле херек кырында түңнелдерни чедип алырының улуг ужур-дузалыын үнелеп «база» улустар аразының чогуур хыналдазын тургускаш, атомнуг болгаш водородтуг чепсектерни чугаа чокка хоруурун, а ол ышкаш айыттынган чепсектиң шенелдезин доп-дораан ыявыла соксадырын баш удур көрүп турар улустар аразының ындыг дугуржулгаларын кылыры эргежок чугула деп санап турар».

Совет-финлянд харылзаа болза, ангы-ангы социал-политиктиг системаларның күрүнелерниң аразында харылзааларның үлегер-чижээ болуп турар болганда Европаның соңгу талазында туруп турар чурттарга онза ужур-дузалыг. Н. А. Булганинниң болгаш Н. С. Хрущевтуң Финляндияга чорааныңга Скандинав чурттарының хөй-ниитизиниң ыяк кичээнгейи салып турганы ооң-биле тайылбырлатынар.

«Стокгольмсм теднинген» деп швед солунуң бижээни болза, ийи ангы ниитилел системаларлыг күрүнелерниң тайбың ёзу-биле кожа-хелбээ туруп болурунуң аргазын совет-финлянд харылзаа көргүзүп турар. «Финляндия биле Совет Эвилелиниң аразында эки харылзааларны Скандинав чурттар бедин-биле үнелеп көрүп турар» деп ол солун медеглээн. Совет удуртукчуларының Финляндияга чорааны Европаның соңгу чүгүнге тайбыңны быжыглаарынга деткимчелиг болур деп оларның депшилгелиг парлалгазы демдеглеп турар.

Совет-финлянд дыңнадыгга ийи чурттар болза Европаның соңгу талазында турар чурттарның аразынга найыралдыг харылзааларны быжыглаарынче болгаш оларның бот-боттарын билчир чоруун экижидеринче боттарының чүткүп турарын демдеглээннер. Н. С. Хрущев Хельсинкиге болган парлалга конференциязынга чүве чугаалааш, тайбыңны быжыглаарының эки херээн «делегейниң кайы-даа дивинден — соңгу-даа, мурнуу-даа болгаш барыын-даа талазындан эгелеп болур» деп демдеглээн.

Скандинав чурттарында реаксылыг бөлүктер улустар аразынга дүшкүүрлүг чорукту тургузар дээш эвээш эвес күжениишкинни кылып турар, ынчангаш Европаның Соңгу талазынга тайбыңны быжыглаар чорук амгы үеде улуг ужур-дузалыг болуп турар. Соңгу-атлантика бөлүглежиишкининиң кежигүннери болуп турар Норвегияның болгаш Данияның чазактары ол-ла чурттарның эрге-ажыктарынга болгаш бүгү-ниитиниң тайбыңының-даа эрге-ажыктарынга чөрүлдээлиг НАТО-нуң шериг политиказындан ам-даа халбактанмышаан турар.

Империалистерниң дайын белеткелиниң күштелиишкини-биле тайылбырлатынар амгы үе-байдалда совет удуртукчуларның Финляндияга тайбыңның болгаш найыралдың эрге-ажыы дээш чорааны шылгарангай болуушкун болур. Н. А. Булганинниң болгаш Н. С. Хрущевту Финляндияга эң-не изин-биле уткуп-хүлээп алганы болгаш оларның Хельсинкиге кылган чугаалажыышкыннарының түңнелдери болза, ол ийи чурттарның улустары боттарының чазактарының бүгү делегейге тайбыңны быжыглаарынче угланган политиказын долузу-биле чүүлзүнүп көрүп турар дээрзиниң дугайын херечилеп турар.

«КҮСКЕ ЧЕДИР ТҮР АРГА»

Буржес-Монурининң тургусканы чаа француз чазак парламентиге ындыг-ла улуг эвес хөй кезиниң бүзүрелин алырга, ооң-биле чазак кризизи шиитпирлетинген турда, Рейтер агентилелиниң корреспондентизиниң херечилеп турарын ёзугаар, Национал хуралдың кожегелериниң артындан «Күске чедир түр арга-дыр ийин» дээн сөстерни дыңнап болур. Чоокку үелерде Национал хуралды дыштаныры-биле тарадыр болгаш чүгле чай төнчүзүнде ам катап чыглыр деп чүвени ол сөстерниң чогаадыкчылары барымдаалап көргеннер. Чаа чазактың мөңге болгаш быжыг эвези ооң-биле илеретинген. Ол-ла корреспондентиниң чугаалаанын ёзугаар алырга, чамдык хайгааракчылар Буржес-Монуриниң чазаанга турар хуусааны оон-даа чөгенчиг кыска кылдыр баш удур санап көргеннер.

Ги Молленин дүшкениниң сөөлүнде чазакты тургузарын элээн каш ажылдакчыларга дараалаштыр дагзып келген, ынчалза-даа оларның оралдажыышкыннары чедимче чок болгулаан. Оон чазак кризизи узамдыккаш турупкан. Оон ужурундан дыка хөй депутаттар болгаш бүдүн-бүдүн парламент бөлүктери безин национал хуралга чаа чазактың программазын чүмү-биле чүүлзүнерин эвес, а кризисти кандыг-даа чөпшүл аргаларны кылып тургаш узуткаарын бодааш Буржес-Монуриниң чазаан деткээн бооп бадылааннар. «Эмин эртир узамдыккан кризисти узуткаар күзел улуг болуп турда безин алжир болгаш саң-хөө айтырыглар талазы-биле Национал хуралда улуг чөрүлдээлер барын Буржес-Монури дээш ындыг-ла хөй эвес санныг бердинген бадылаашкын көргүзүп турар» деп Рейтер агентилелиниң корреспондентизи демдеглээн.

Чаа француз чазактың программазында чазак кризизин болдура берген чылдагааннарның ам-даа узуткатынмаан ооң туружунуң быжыг эвес, божаңнаажын көргүзүп турар. Буржес-Монури херек кырында реаксылыг бөлүктерниң эрге-ажыын барымдаалаан политиканы чорударын хүлээнген. «Юманите» солун Буржес-Монуриниң чазаанын дугайын кончуг шын тайылбырлаан: «Чаа чазакты мурнундагызы ышкаш шак-ла ындыг деп санаар болза, шын эвес. Херек кырында ол оон дыка дора».

Чаңгыс-даа парламент бөлүү чаа чазакты долузу-биле деткивейн турар дээрзин Национал хуралга бадылаашкын көргүскен. Буржес-Монуриниң хамааржып турары радикалдарның партиязының Мендес-Франска баштаткан хөй болгаш салдарлыг бөлүү безин чазакка идегээринге удур бадылаан. Социалист-депутаттар партийжи сагылга-чурумга чагырткаш, чазакты чүүлзүнгеннер. Ынчалза-даа парлалганың чаңгыс эп-сеткилдиг бодап турары-биле алырга, социалист партияда чөрүлдээ болуп турар. Июньнуң төнчүзүнде ол партияның съездизинге ындыг ханы чөрүлдээ көстүп үнүп кээр боор деп билип турарлар.

Ынчангаш эң-не чүүл-бүрү угланыышкыннарлыг хайгааракчылар чаа чазак кеди чок болгаш чаа кризис болур деп санап турарлар. Чазак кризизинден уштунарының аргазын Францияның депшилгелиг хөй-ниитизи айтып турар. Чөөн хөй-нурууга даяныр болгаш Францияның эрге-ажыктарын барымдаалаан чазакты чуртка тургузарын француз улустуң хөй нуруузу күзеп турар. А ол эрге-ажыктар Алжирде дайынны соксадырын, алжир айтырыын тайбың ёзу-биле шиитпирлээрин, АКШ-тан хамаарышпас даштыкы политиканы чорударын, дайын белеткелинге үнүп турар акша-хөреңгилерни экономиканы болгаш саң-хөөнү эдеринге, ажылчы чоннарның байдалын экижидеринге чарыгдаарын негеп турар.

С. ИВАНОВ.

Чехословак Республикада аныяктарның болгаш студентилерниң VI Бүгү-делегей фестивалынга белеткел чоруп турар. Москваже чорууруунуң эргезин чехословак аныяктарның эң дээре төлээлекчилеринге тывыскан. Оларның аразында—«Кызыл Явур» күражыл-агыйның (Борборжан районда) килдис эргелекчизи Милада Кубицова. Эрткен чылын Кубицованы күражыл-агыйның эң дээре ферма эргелекчизи кылдыр демдеглээн турган. Күражыл-агыйның эргелели ону фестивальга төлээ кылдыр чорудар деп шиитпирлээн.

Чурукта: Милада Кубицова ажылының өйүнде.

Фото Э. Беранның.
Чехословак телеграф агентилели.

ДОПЧУ МЕДЭЭЛЕР

Кыдат Улус Республика-биле, Корей Демократтыг Республика-биле болгаш Вьетнамның Демократтыг Республиказы-биле садыглажылгада элээн хөй кызыгаарлаашкыннарны голланд чазактың күш чок болдурар деп шиитпирлээни билдинге берген. Франс Пресс агентилелдиң дыңнатканындан алырга, Бельгияның даштыкы херектер министерствозу медеглел парлап үндүрген, ында болза Бельгиядан КУР-же үндүрүп садыглаарынга чөпшээрээн барааннарның даңзызын Совет Эвилели-биле болгаш социалистиг лагерьниң европа чурттары-биле садыглажылгада хүлээп алдынган барааннарның даңзызы-биле деңнээр деп Бельгия шиитпирлээн дээрзин чугаалап турар.

* * *

Июньнуң 14-те тускай чорулга-биле Индияның премьер-министри Неру Сирияда чеде берген. Неру Сирияның президентизи Шукри Куатли-биле ужурашкан. Сирий премьер-министр Сабли Асалиниң медеглээнинден алырга, Азия чурттарынга хамаарышкан элээн хөй айтырыгларны Сирияның чазаа-биле Неру чугаалажып көрген.

* * *

Оклахома-ситиде (АКШ-тың Оклахома штатта) үлетпүр болгаш уран кылыг делгелгези ажыттынган. АКШ-тың мурнуу-барыын талазынга делгелгелерни организастап турганының бүгү дургузунда эң-не хөй санныг чурттар ол делгелгеде киришкен, оларның аразында Совет Эвилели, Индия, Франция, Италия, Япония болгаш өске-даа чурттар бар деп «Оклахомен» солун бижээн. Совет Эвилелиниң делгелгезинде делгээн өске чүүлдерден аңгыда нефть алыр черлерни өрүмнээринге чепсеглелдер бар дээрзин ол солун онзалап демдеглеп турар.

* * *

Польша Улус Республиканың болгаш Герман Демократтыг Республиканың аразында 1957 чылда барааннар солчуруунуң болгаш төлелгениң дугайында дугуржулгага немелде нийги протоколга Варшавага ат салган, ол протокол ийи чурттарның аразында бараан саарылгазын улам ыңай калбартырын көрүп турар.

* * *

Японияда грипптиң халдавырлыг аарыы уламчылавышаан турар. Парлалганың дыңнадыындан алырга, аараан кижилерниң саны шагда-ла 2,5 миллион ажа берген. Чурттуң хөй-хөй школалары ажылдавайн турар.

(СЭТА).

Тайбың талалакчыларының шимчээшкининиң хөгжүлдезинде чугула чада

КОЛОМБО. (СЭТА). Чеди хүн ажылдаазының соонда Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң (ТБЧ-ның) сессиязы мында болуунуң ажылын дооскан.

ТБЧ-ның амгы сессиязы мооң мурнунда сессиялардан элээн каш онза чүүлдер-биле ылгалып турар. Тайбың талалакчыларының шимчээшкининиң бүгү төөгүзүнде ТБЧ-ның сессиязы бир-ле дугаар азий күрүнениң найысылалында чорудунуп турар чорук болгаш кижи төрелгетенге эң-не үнелиг чүү — тайбыңны камгалаар дугайында чаңгыс аай сагыш салыышкыны-биле сырый каттышкан кижилерге ол күрүне болуунуң чуртунуң эжиин аалчыгы ёзу-биле ажыдып берген чорук улуг чугула болуушкун болур деп санал бериишкиннерниң чорудулгазында чүве чугаалаан хөй-хөй ораторларның демдеглеп тургулааны таварылга чүве эвес.

Сессияны Коломбога чорутканы болза, Африканың, Азияның болгаш Латин-Американың чурттарының хөй миллион улустары-биле Европаның тайбың дээш демиселчилериниң шимчээшкининиң улуг эп-сеткил каттыштырылгазының көргүзүү болган. Империализмниң «үлежип болгаш чагырып тур» деп эрги политиказының чылча шавыышкынныг база эттинмес кылдыр бүүрап дүжүп турарын ол эп-сеткил каттыштырылгазы көргүскен. Барык 80 чурттарның төлээлекчилери ол дугайын сессияның бедик индиринден чугаалап турганнар. Шимчээшкинче кирипкен миллион-миллион кижилерни кулданыгның болгаш ядаралдың кинчизинге тударын оралдажып турар империализмниң хоралыг күштеринге удур ол хире киленниг буруу шавыышкыннар тайбың талалакчыларының шимчээшкининге төөгүзүнде кажан-даа ынчаар дыңналып көрбээни-биле сессияның индириинден дыңналып турган.

Хөй-хөй чурттарның чазактарының болгаш парламентилериниң кежигүннери, хөреңгитен бөлүктерниң болгаш шажын чүдүлгезиниң төлээлекчилери, эртемденнер, чогаалчылар, чурукчулар, эмчилер, башкылар, бажың ээлери, ламалар, профэвилелдерниң ажылдакчылары, улустар аразының хөй-хөй организацияларының база хөй чурттарның эң-не янзы-бүрү организацияларының төлээлекчилери сессияның индириинден чүве чугаалааннар. Олар шуптузу — канчап-даа тургаш тайбыңны камгалап алыр ужурлуг деп чаңгыс бодалды үлежип турганнар.

Ниити политиктиг айтырыгларның болгаш чепсегленишкинни дүжүрериниң айтырыгларының талазы-биле сессияның шиитпирлери тайбың талалакчыларының шимчээшкининиң улам ыңайгы хөгжүлдезинге чугула ужур-дузалыг болуп турар, ол шиитпирлерде тайбыңче улустарның чайгылыш чок күзел-соруу илеретинген.

Хөй-хөй делегаттарның ТБЧ-ның Коломбога болган сессиязының ажылын хайгаарап көрүп турган аалчыларның болгаш хайгааракчыларның бодалдарындан алырга, бо болуушкун болза, тайбың талалакчыларының шимчээшкининиң хөгжүлдезинге чугула чада болуп турар. Тайбың дээш демиселчилерниң хүрээлеңинче чаа-чаа күштер каттыжып кирген дээрзин ТБЧ-ның Коломбога болган сессиязы көргүскен.

Улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун кошкадырынче болгаш дайынның айыылын кошкадырынче угланган политиканы чайгылыш чокка чорудуп турар Совет Эвилелиниң улузунга болгаш чазаанга чер бөмбүрзээниң улустарының сеткил ханыышкынының чайынналчак көргүзүү болурун доозулган сессия көргүскен. Чепсегленишкинни дүжүрериниң болгаш ядролуг чепсекти хоругдаарының дугайында айтырыг талазы-биле Совет чазактың тайбың саналдары база Чоокку Чөөн чүктүң болгаш Европаның айтырыгларын таарыштырып шиитпирлээр херектиң дугайында Совет чазактың саналдары болза дайынның кыжаныындан кижи төрелгетенни камгалап болур боттуг үндезин болур-дур деп сессияга чүве чугаалап турган он-он кижилерниң демдеглеп тургулааны таварылга эвес.

Румынияның көдээ ажыл-агыйында социалистиг чаартылгалар

БУХАРЕСТ. (СЭТА). Бо чылдың баштайгы дөрт айларында Румынияның коллективтиг ажыл-агыйларынга болгаш көдээ ажыл-агый эштелгелеринге ажылчы тараачыннарның 240 муң ажыг өг-бүлелери киргилээн, ол болза, 1956 чылдың ол-ла үезинге бодаарга бир чартык катап хөй.

Констанц, Галацк болгаш Бухарест областарның 13 районнарының тараачыннары долузу-биле кооперастатынган.

Румын Улус Республиканың партия болгаш күрүне органнары көдээ ажыл-агыйны социалистиг чаартырының талазы-биле боттарының дуржулгазын база өске-даа социалистиг чурттарның дуржулгазын ажыглавышаан, көдээ ажыл-агыйның социалистиг секторун улус ажыл-агыйынга барааннын тараанын бүгү бүдүрүлгезиниң 60—70 хуузун амгы беш чылдың төнчүзүнде берип болуру дээш демисежип турар.

СУД ЗАЛЫНДАН

Оорлар шииттирген

Сүт-Хөл районнуң Жданов аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң кежигүннери турган Ондар Дакар-оол, Ооржак Кинмчик олар колхозтуң ажылын кылбайн, колхозчуларның күш-ажылы-биле, хөй-ниитиниң хөреңгизи-биле амыдырап, чурттап чорааннар. Олар бо чылдың апрель айда боттарының колхозунуң ийи болдургазын оорлап алгаш, Киров аттыг колхозтуң инек кадарчызы боттарының төрели болур Ыдым-оолга аппарып бергеннер. Дакар-оол биле Кинмчик Ыдым-оолга болдургаларны аппарып берип тура, боттарывыстың болдургаларывыс чүве, маңаа турзун деп мегелеп каан.

Оорларның херээн Сүт-Хөл районнуң улус суду көргеш, Дакар-оолду 10 чылда, Кинмчикти 8 чылда эдип чазаар күш-ажыл лагеринге шииткен.

Д. ДАМДЫН.

Редакторнуң оралакчызы
Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

Америк шериг албанныгларның даштыкыда кемниг үүлгедиглери

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «Нью-Йорк геральд трибун» солуннуң Вашингтондан дыңнатканын ёзугаар алырга, даштыкыда чепсектиг күштерниң эрге чурумунуң дугайында дугуржулгаларга үндезилетингеш, америк шериг албаның 32 муң хире кижилеринге кемниг херек үүлгеткен деп буруудадыгны көдүрүп үндүрген турган. Ынчалза-даа оларның чүгле 305-жин кара-бажыңга хоругдаары-биле шииткен. Оон арткаанарынга штрафтар онааган азы сагындырыглар кылган болуп турар.

Америк шериг албанныглар онза хөй санныг кемниг херектерни Японияга кылганнар.

«Нью-Йорк таймс» солуннуң дыңнадыындан алырга, 1953 чылдың сөөлүнден 1956 чылдың декабрь бирээге чедир америк шериг албаның 12581 кижилерниң шиидер ужурлуг буруудадыышкыннарын япон судтар көдүрүп үндүрген. Оларның иштинден чүгле 396 таварылгада херектер япон судтуң көөрүнге кирген. Олардан чүгле 87 кижини кара-бажыңнаары-биле шииткен.

Америк шериг албанныгларның кылып турган үүлгедиглери болза кижилер өлүрери, үптээшкин, кижилерге халдаашкыннар болгаш херээженнерни күчүлээшкиннер болуп турар деп солун бижип турар.

Францияда ажыл соксадыышкыны

ПАРИЖ. (СЭТА). Француз үлетпүрүнүң элээн хөй адырларының ажылчы чоннары боттарының материалдыг байдалын экижидерин чедип алыр дээш ажыл соксадырының шимчээшкинин чорудуп турарлар. Нор департаментиниң пөс бүдүрүлгелеринге кыска үениң ажыл соксадыышкыннары болгулаан, оларның ажылчыннары шөлээ пособиелерин көвүдедирин негеп турар. «Юманитениң» медээзинден алырга, ол ажыл соксадыышкынында 6 муң хире пөсчүлер киржип турар. Валансьенниң ажыл төлевирин өстүрерин чедип алыр деп турар металлургтары ажыл соксадыышкынын элээн каш хүннерде кылып келген.

Эро департаментиде көдээ ажыл-агый ажылчыннары база ажыл төлевирин өстүрер дугайында негелдени салып үндүргеннер.

Совет Эвилелинге 27 корабльдер

БРЮСЕЛЬ. (СЭТА). Тамиз хоорайның судно тудар черинге «Иван-Москвин» деп чүък теплоходун сугже үндүрген, ооң суг дензизи 9.200 тонна болгаш ону Бельгияның судно тудар «Боель» деп фирмазы Совет Эвилелинге тудуп тургускан. Ол болза «Боель» фирманың совет чагыг-биле тудкан 27-ги корабли болур. Чоокку хүннерде «Василий Качалов» деп корабльге совет тукту көдүрер болгаш ол судно бельги барааннар чүдүрүп алгаш Совет Эвилелинче чоруур.

Венгрияда контрреволюсчуларны шииткени

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Контрреволюсчулар Йожеф Надьты болгаш Имрь Фаркашты Будапештиниң суду өлүрери-биле шииткен, олар болза контрреволюстуг үймээнниң үезинде Кошут шаңналдарының лауреады ажылчын Андраш Бордашты өлүргеннер болгаш Венгрияда улус-демократтыг тургузугну дүжүреринче угланган үргедекчи ажыл-чорудулганы чорудуп турганнар.

РСФСР-НИҢ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ МИНИСТЕРСТВОЗУНУҢ ТЫВА КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ТЕХНИКУМУ

1957—1958 өөредилге чылынга өөреникчилер чыылдазын чарлап тур

Заочно өөренир салбырлар:
1. Агрономиктиг.
2. Зоотехниктиг.
3. Көдээ ажыл-агыйда бухгалтер учедунуң.

Шуут өөренир салбырлар:
1. Агрономиктиг.
2. Зоотехниктиг.
3. Ветеринарлыг.
4. Көдээ ажыл-агыйда бухгалтер учёдунуң.

Бүгү салбырларга өөрениринин хуусаазы 4 чыл, заочно өөренир салбырларга 5 чыл.

Техникумга эр-даа, херээжен-даа, 14-тен, 30 хар чедир назылыг, чеди чыл школазының хемчээли-биле эртемниг, ССРЭ хамаатыларын хүлээп алыр.

Кирериниң экзаменнерин Кызылга август 1-ден 20-ге чедир, дараазында эртемнерге чорудар:
а) орус дыл (бижимел диктант);
б) орус дыл болгаш литературлуг номчулга (аас-биле);
в) сан (аас-биле).

Кончуг эки өөренгеннерни экзаменнер чокка хүлээп алыр.

10 класс дооскаңнарны хостуг чер барда сан (бижимел болгаш аас-биле), орус дыл болгаш литература талазы-биле (сочинение) чеди чыл школазының хемчээли-биле экзаменнерни дужаадып тургаш, 2-ги курска хүлээп алыр.

Билдириишкинни дараазында капсырылдалар-биле техникумнуң директорунуң адынга киирер:
1. Эртемниң дугайында херечилел (чүгле бодун);
2. Нотариаль конторазындан шынзыткан төрүттүнгениниң дугайында херечилел (паспорттуң бодунга ап чоруур);
3. Допчу намдар;
4. Үш фото чурук (бөрт чок тырттырган, 3×2 см хемчээлдиг);
5. Эмчиниң бүрүткеп долдурганы кадыының дугайында шынзылга (форма 286);
6. Кылып турган ажылының болгаш ажыл стажының дугайында ажылдап турган черинден алган шынзылга;
7. Колхоз даргазы, МТС директору болгаш хөй-нииити организацияларының удуртукчуларының адын салган, сөөлгү ажылдап турган черинден характеристика;
8. Чурттап турган черинден шынзылга.

Тайылбыр: 6 болгаш 7 пункттарда айыткан документилерни чүгле ийи чыл болгаш оон өрү практиктиг ажыл стажтыг кижилер киирер.

Кирериниң экзаменнерин чедиишкинниг дужааганда конкурстан дашкаар хүлээп алырлар:
а) көдээ ажыл-агыйга ийи чылдан эвээш эвес практиктиг ажыл стажтыг кижилер;
б) Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери;
в) Чингине шериг албаның хуусаазын доосканының соонда запасче шилчиткен шериг албанныглар.

Колхозчу араттарның ажы-төлүн күрүнениң бүрүн хандырылгазынга алыр. Өске националдарның өөреникчилерни ай санында дараазында хемчээлдиг стипендия-биле хандырар:
1-ги курска 140 рубль;
2-ги курска 160 рубль;
3-кү курска 180 рубль;
4-кү курска 200 рубль.

Техникумнуң адреси: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, бажың № 5, телефоннар — 5-56, 5-61.

ДИРЕКЦИЯ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация килдизиниң — 3—88, харыысалгалыг секретарьның, культура болгаш амыдырал килдизиниң 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый килдистериниң 3—68, чагаа килдизиниң база бухгалтерияның 3—65.

ТС—01207

Культура эргелелиниң типографиязы

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылдан үнделиретинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1957 ИЮНЬ 22 СУББОТА № 123 (3835)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Ленинград байырлалга белеткенип турар (1 арын).
ССРЭ-ниң Дээди Совединиң төлээлериниң Кыдат Улус Республикаже баар деп турарынга хамаарыштыр (1 арын).
Бистиң чуртувуста (1 арын).
С. Комбуй-оол. — Районнуң бүгү коммунистериниң хуралы (2 арын).
Д. Арапчаа. — «Ленинчи» хана солуннуң арыннарындан (2 арын).
ДӨРТЕН ЧЫЛ МУРНУНДА: М. Спрыгин. Февраль революциязынга киришкеним (2 арын).
Мал чемнерин белеткээри—мал ажылының чугула сорулгазы (2 арын).
Областың колхозчу малчыннарында (3 арын).
РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР (3 арын).
П. Ушаков. — Малдың чайгы лагерьлиг ажаалдазы (3 арын).
Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң сессиязының документилери (3 арын).
Кенияның патриоттары демиселди үргүлчүлеп турар (4 арын).
Кыдат солуннар Совет чазактың чаа саналдарының дугайында (4 арын).
Кино артизи Д. Джурбаева-биле ужуражылышкын (4 арын).

Колхозтарда тудугларны хүн бүрү удуртур

Тываның көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери Коммунистиг партияның XX съездизиниң шиитпирлерин боттандырары дээш демисешпишаан, алдыгы беш чылдың онаалдаларын хуусаа бетинде күүседири дээш чарышты хүн бүрүде улам калбартып турар. Бистиң областың байдалынга көдээ ажыл-агыйның бүгү адырларын улам ынай дүрген көдүрерде болгаш колхозчуларның чаагай байдалын өстүрерде колхозтарга тудугларны бүгү талалыг калбартыры, кежиктиг чораан колхозчу араттарны сууржуп амыдыралче шилчидери онза ужур-дузалыг.

Бистиң партиявыс болгаш Совет чазак Тываның ажылчы чоннарының дугайында доктаамал сагыш салып база улуг дузалажылганы көргүзүп турар. Көдээ ажыл-агый артельдериниң тудугларынга бүрүн чыл бүрүде хөй акша хөрөнгини, четчир санныг ыяшты, тудуг материалдарын үндүрүп берип турар.

Областың дыка хөй колхозтары күрүнениң дузаламчызын болгаш боттарының иштики курлавырларын билдилиг-биле ажыглап тургаш, тудуг талазы-биле планныг төлевилелдерни чыл бүрүде чүгле доолдур эвес, харын ажыр күүседип турарлар. Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң кежигүннери кайгамчык чаагай үлегерни көргүзүп турар, олар сөөлгү каш чылдар иштинде 250 ажыг чуртталга бажыңнарын, уруглар яслизин, школаны, интернатты, кижи эмнелгезиниң пунктузун болгаш ажыл-агыйның өске-даа тудугларын тутканнар.

Бо чедиишкиннер болза, колхозтуң баштаар чери (даргазы эш Доктугу) болгаш партия эге организациязы тудуг айтырыглары-биле хүн бүрүде тодаргай ажылдап турары-биле тайылбырлатынар. Көдээ ажыл-агый артелинде коммунистер болгаш комсомолчулар колдап турар доктаамал тудуг бригадазы ажылдап турган. Бүдүрер ажылдың нормаларын ажыр күүседири дээш социалистиг чарышты бригаданың иштинде калбарткан. Бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап болур бүгү байдалды тургускан.

Ол-ла районнуң «Коммунизмче орук» колхозтуң тудуг бригадазы база үлегерлиг ажылдап турар. Бо колхозка чүгле 1956 чылда безин 29 чуртталга бажыңнарын, 2300 баш мал кирер кажааларны, 500 тонна ишкир тараа шыгжаар черни, тараа кургадыр черни болгаш божуур бажыңны туткан. Колхозчу суурда клуб, чунар бажың, хлеб быжырар чер, электри станция болгаш радио ажылдап турар.

Чөөн-Хемчик районнуң ажылчы чоннары партияның болгаш чазактың сагыш салыышкынынга харыы кылдыр Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнуң байырлалынга чедир бүгү колхозчуларны өглерден чуртталга бажыңнарынче шилчидип кирер, а ол ышкаш мал кажааларының, бүдүрүлге болгаш культура-амыдырал тудугларын талазы-биле оналдаларны хуусаа бетинде күүседир деп кайгамчык чаагай эгелээшкинниң инициатору болган.

СЭКП обкому чөөнхемчикчилерниң парлалгага парлатынган кыйгырыын деткээн болгаш ону колхозтарда, бригадаларда, мал ажылының фермаларында хуралдарга чугаалажырын болгаш областың көдээ ажыл-агый артельдеринде тудугларның темпилерин күштелдирери дээш чарышты калбартырын партия райкомнарынга, райкүүскомнарга дааскан.

Боттарының хүлээлгелерин боттандырбышаан, Чөөн-Хемчик районнуң көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери ыяш материалдар белеткээриниң планын март айда-ла 115 хуу күүсеткен, районнуң колхозтарында ам 148 чуртталга бажыңнары туттунган.

Чөөнхемчикчилерниң чаагай эгелээшкинин деткивишаан, Эрзинниң тудугжулары бо чылын 187 чуртталга бажыңнарын, 11 бүдүрүлге болгаш культура-амыдырал тудугларын, элээн хөй санныг мал кажааларын тудар деп шиитпирлээннер. «Коммунизмче орук», «Кызыл сылдыс» колхозтарның кежигүннери алган хүлээлгелерин боттандырар талазы-биле дээре көргүзүглерни чедип алган. Сүт-Хөл районнуң «Сталинчи орук» болгаш Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артельдери боттарының октябрь мурнуунуң хүлээлгелерин күүседир дээш база кызымаккай ажылдап турулар.

Ындыг болза-даа, эки фактылар-биле чергелештир чамдык районнарның колхозтарында чуртталга бажыңнарының тудуушкуну, бүдүрүлгениң, культура-амыдыралдың тудуглары багай чорутуунуп турарын уттуп болбас. Чижээ, июнь 1-де медээ-биле алырга чуртталга бажыңнары тударының планы Барыын-Хемчик районда 36,7 хуу, Каа-Хемде—23,1 хуу, а Бай-Тайгада 19 хуу база Таңдыда чүгле 13,9 хуу күүсеттинген. Өске тудугларның тудуушкуну база багай чорутуунуп турарын демдеглээри эргежок чугула. Бүдүрүлге тудуглары Барыын-Хемчикте 12,5 хуу, Таңдыда чүгле 9,5 хуу күүсеттингени ол дугайын херечилеп турар. Улуг-Хем районда, ыңгыя Маленков аттыг, Жданов аттыг колхозтарда тудуглар оожум чоруп турар.

СЭКП райкомнары болгаш райкүүскомнар колхозтарда тудугларның херээнче кичээнгейни шиитпирлиг-биле күштелдирер, колхозтар доктаатынган планнарны болгаш хүлээп алдынган хүлээлгелерни күүседирин тодаргай база хүн бүрү удуртур ужурлуг. Мурнакчы бригадаларның болгаш тус-тус тудугжуларның дуржулгазын дамчыдарын калбаа-биле организастаар, массалыг социалистиг чарышты калбартыр херек.

Областың колхозтары тудуг ажылын дүргедедир, тудугларны тударының планнарының болгаш хүлээп алдынган социалистиг хүлээлгелерниң чедиишкиниг күүселдезин хандырар аргаларлыг. Колхозчу тудугжулар болгаш областың көдээ ажыл-агыйының бүгү ажыл-ишчилери Улуг Октябрьның 40 чыл оюнга колхоз тудуунуң талазы-биле төлептиг көргүзүглерлиг уткуур болур.

Хүндүлел самбыразы

Улуг Октябрьның байырлалынга белек кылдыр бүдүрүлгеге чедиш алган бедик көргүзүглери дээш СЭКП-ниң Кызыл хоорkomунуң кирип келгениниң ёзугаар моон адаанда мурнакчыларны областың Хүндүлел самбыразынга кирери болза:

Ч. Ооржак, «Тыва тудуг» трестизиниң бызанчызы, ай санында бодунуң бүдүрүлге планын 150 хуу кылдыр күүседип турар.

Н. Кривощекова, хоорайда чуртталга бажыңнарының тудуунда штукатуржу, бодунуң бүдүрүлге планнарын ай санында 140 хуудан өрү күүседип келген.

Г. Зайцев, «Тыва тудуг» трестизиниң бызанчызы, хүн бүрүде бодунуң бүдүрүлге нормазын 160 хуу күүседип турар.

Кызылдың паротурбиналыг электростанциязының тудуунда монтажчыларның бригадазы (бригадири эш **Г. Коляденко**), эптеп кылыр ажылдарның планын ай санында үргүлчү 130 хуудан өрү күүседип келген.

В. Тоних, облпотребсоюзтуң тудуг конторазының бызанчызы, бодунуң бүдүрүлге планын бо чылдың эртен беш айларында 125 хуу кылдыр күүсеткен.

В. Филимонов, облпотребсоюзтуң тудуг конторазында бызанчылар бригадазының бригадири, оон бригадазы бүдүрүлге программазын ай санында 150 хуу чедир күүседип турар.

Колхоз тудугларынга

Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг колхозунуң тудуг бригадазындан 42 кижини туйбу бүдүрер звено кылдыр тургускан. Звено сөөлгү хүннерге чедир 65 муң туйбуларны кылган, бүдүрген туйбуларның шынары багай эвес болуп турарын практика көргүскен.

Звенода күш-ажылдың организастыы эки, ажылдың бүдүнгүрү, продукцияның шынары дээш чарыш кижи бүрүзүн улам сорук кирип турар. Кускаал, Дарья, Анчымаа, Кожуп-оол ышкаш хүнде ажыл нормазын доктаамал ажыр күүседип турарлар бүдүрүлгеде хөй.

Х. КАРА-ООЛ.

Колхоз тудугларынга саман материал чугула негелделиг, оон шынары-даа эки, үнези-даа чиик, быжыг-даа болур. Бай-Тайга районда «Тиилелге» колхозтуң Бакчатка удурткан херээженнер звенозу дыка эки ажылдап турар.

Звенода 17 кижи бар, оларга школачылар аңгы дыштаныыга үезинде база дузалажып турар. Оларда Шожутмаа, Өкпей, Калдар ышкаш мастерлер хөй.

Б. БАРБА.

Өвүр районнуң «Кызыл тук» колхозунда Намажааның удуртуп турары саман кылыр звено үр эвес үениң иштинде 15 муң самаңнарны бүдүрген. Оларның кылганы саманнар-биле чуртталганың 2 бажыңнарын тудуп турар.

С. КАЛИН.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң төлээлериниң Кыдат Улус Республикаже баар деп турарынга хамаарыштыр

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединиң Даргазы эш П. П. Лобановтуң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединиң Даргазы эш В. Т. Лацистиң адынга улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының Доктаамал комитединиң Даргазы эш Лю Шао-циниң дараазындаагы чагаазын Кыдат Улус Республиканың ССРЭ-де элчини эш Лю Сяо 1957 чылдың март 1-де дамчыдып берген:

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединиң Даргазы Павел Павлович ЛОБАНОВКА

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединиң Даргазы Вилис Тенисович ЛАЦИСКЕ

Найыралдың чалалгазын ёзугаар Кыдатка кээр кылдыр улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының Доктаамал комитединиң өмүнээзинден база бодумнуң хуумдан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединиң болгаш Националдар Совединиң төлээлерин чалаар аас-кежиктиг болдум.

Силерниң төлээлериңерниң Кыдатка келир аян-чоруу Кыдаттың болгаш Совет Эвилелиниң улустарының аразында акы-дуңмалышкы найыралды улам ынай хөгжүдеринге база быжыглаарынга, Кыдаттың болгаш Совет Эвилелиниң парламентарийлериниң аразынга сырый кады ажылдажылгага идиглиг болур дээрзинге ханы бүзүрелдиг мен.

Бистиң чалалгавысты хүлээп алган тарыгаа силерниң төлээлериңерниң чедип келиринге таарымчалыг үезин бисте дыңналырын дилеодивис.

Бедик хүндүткел-биле
Улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының Доктаамал комитединиң Даргазы **ЛЮ ШАО-ЦИ.**

Пекин.
1957 чылдың февраль 16-да.

Эптер П. П. Лобанов болгаш В. Т. Лацис олар КУР-нуң ССРЭ-де элчини эш Лю Сяону дамчыштыр эш Лю Шао-циге дараазында харыызын 1957 чылдың март 18-те чорутканнар:

Улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының Доктаамал комитединиң Даргазы эш ЛЮ ШАО-ЦИГЕ

Найыралдың чалалгазын ёзугаар ССРЭ-ниң Дээди Совединиң төлээлери Кыдат Улус Республикаже чорудар дугайында улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының чалалгазын ССР Эвилелиниң Дээди Соведи сеткилдиң улуг ханыышкыны-биле хүлээп ап тур. Улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралынга бир эвес ол үе тааржыр болза, бистиң төлээлеривис удуг чуртка 1957 чылдың сентябрьда барып шыдаар ийик.

Төлээлерниң ол аян-чоруу бистиң улустарывыстың аразында акы-дуңмалышкы найыралды улам ынай хөгжүдеринге база быжыглаарынга, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң болгаш улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының депутаттарының аразынга сырый кады ажылдажылгага идиглиг болур дээрзинге силерниң ханы бүзүрелиңерге база каттыжып тур бис.

Силерни бедик-биле хүндүлеп турарывыска бистиң шынзыдыывысты болгаш силерниң бодуңарга, улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралынга болгаш бүгү кыдат улуска эң чаагай күзээшкинивисти хүлээп ап көрүңер, эргим эш Лю Шао-ци.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединиң Даргазы **П. ЛОБАНОВ.**
ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединиң Даргазы **В. ЛАЦИС.**

Москва, Кремль. 1957 чылдың март 18-те.

Ленинград байырлалга белеткенип турар

Нева-Хемде Ленинград чечектелип, улам-на кайгамчык улуг чаагай болгаш каас чараш хоорай апар чыдар. Ленинградтың чиңгир ногаан каасталгазы, аккызыл туктар хөлбеңейнип турар. Нарва воротазының, москва заставазының артында ленинградчыларның күш-ажылчы чедиишкиннериниң дугайын чугаалап турар плакаттар болгаш транспарантылар бар.

Улуг Ленинниң хоорайы байырлалга белеткенип турар. Июньнуң 23-те бүгү чурт оон 250 чыл оюн демдеглээр. Бо хүннерде бүдүрүлге коллективтериниң күш-ажылчы чарыжы чоруп турар. Заводтар, фабрикалар чартык чыл планының хуусаа бетинде күүсеттингенин рапорттап турар. Киров, «Станколит», Куйбышев аттыг карбюратор, уран чурумалдыг, шил сорттуг сава болгаш өске-даа заводтар алдарлыг күш-ажылчы тиилелгелериниң дугайын рапорттааннар.

Дыка хөй бүдүрүлгелерниң коллективтери байырлалга байырлал белектерин белеткээннер. «Русские самоцветы» деп заводтуң дээре даш сиилбикчилери болгаш алдын-биле каасталга кылыр кижилери урал даштарындан уникальдыг вазаны кылганнар. Ону хоорайның шаңнатканы Ленин болгаш Кызыл Тук орденнериниң мөңгүннелчек дүрзүлелдери каастап турар.

Хоорайның бүдүрүлгелеринде, албан черлеринде, өөредилге черлеринде, клубтарында алдарлыг байырлалга тураскааткан байырлыг хуралдар эртип турар. Бөгүн Сталинский районнуң чүс-чүс ажылчыннары, инженерлери, эртемденнери, партия болгаш совет ажылдакчылары Выборг Культура-бажыңының делгем залын долдур олургулапканнар. Илеткелчи — СЭКП райкомунуң секретары эш Попов хоорайның шаандакы болгаш амгы алдарлыг чоруктарын, Выборг талазының ажылчы чоннарының коммунизм тургузуушкунунга киржилгезиниң дугайын чугаалаан.

Эвилелдешкен болгаш автономнуг республикалардан, ол ышкаш чурттуң улуг-улуг хоорайларындан байырлалга келгилеп турар эргим аалчыларны Ленинград өөрүшкү-биле уткуп ап турар. Невада хоорайның 250 чылының байырлалынга дыка хөй найысылалдарның болгаш элээн хөй даштыкы чурттарның улуг-улуг хоорайларының төлээлери база киржирлер. Оларның чамдыызы Ленинградта четкилеп келгилээннер. Кыдат Улус Республикадан келген, Пекинниң Мэриниң оралакчызы эш Фыцзи баштаан, Кореяның Улус Демократтыг Республиказындан келген, Пхеньян хоорайның улус комитединиң даргазы эш Ден Ен Пхе баштаан аалчыларны хөй-ниити төлээлекчилери чылыы-биле уткааннар.

(СЭТА).

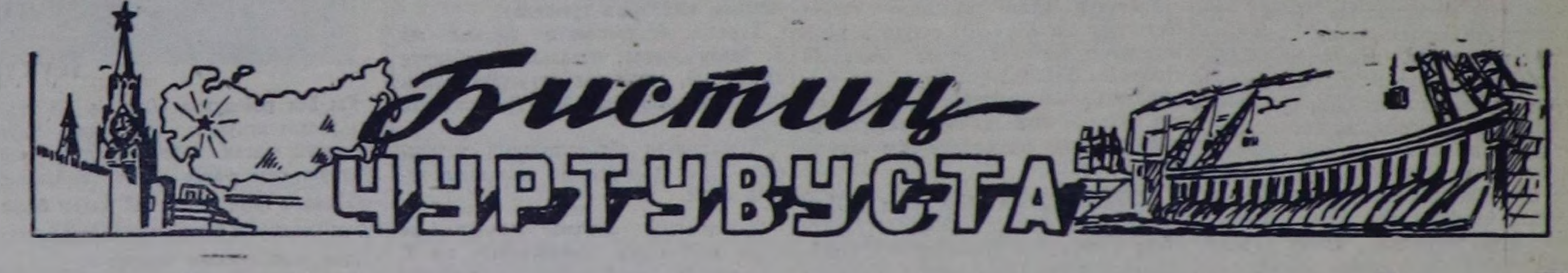

Кабардин-Балкар АССР-ниң культура ажылдакчыларының Москвага келгени

Июнь 17-де Курск вокзалга найысылалдың хөй-ниити төлээлекчилери, литература болгаш уран-чүүл ажылдакчылары чыылган. Олар болза, Кабарданың орус күрүнеге эки-тура-биле каттышканының 400 чыл болганын таварыштыр боттарының чедиишкиннерин көргүзери-биле Москвада келген Кабардин-Балкар АССР-ниң уран-чүүл коллективтериниң киржикчилерин уткууру-биле чыылганнар.

10 шак 50 минут. Поезд перронда кээп турупкан. Вагондан республиканың төлээлери, чогаалчылар, композиторлар, чурукчулар, артистер, бот-тывынгыр уран-чүүлдүң киржикчилери үнгүлеп келгилээн. Москвачылар аалчыларга чүректиң ханызындан байыр чедирип, оларга чечектер тудусканнар.

Митинг эгелээн.

ССРЭ-ниң Культура министри Н. А. Михайлов талантылыг Кабардин-Балкар улустуң алдарлыг төлээлекчилеринге изиг байыр чедирген.

Найысылалдың уран-чүүлдер ажылдакчыларының өмүнээзинден ССРЭ-ниң улустуң артизи М. Ф. Астанкин, совет литераторларның өмүнээзинден — ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар чериниң секретары С. В. Смирнов аалчыларга изиг байыр чедиргеннер. Кабардин-Балкар АССР-ниң улустуң артизи Б. Н. Сибекова харыы сөс ап чүве чугаалаан. Ол москвачыларга чүректиң ханызындан байыр чедирген.

Түңнелинде Кабардин-Балкар республиканың культура министри Б. М. Карданов чүве чугаалаан болгаш Кабардин-Балкар улуска ынакшылдың чылыг сөстери дээш чүве чугаалаанаарга өөрүп четтиргенин илереткен.

(СЭТА).

№ 293 паровоз Совет Эвилелинде чедип келген

СТАНЦИЯ ЛУЖАЙКА. Июнь 17. (СЭТА). Финляндияның чазаа ССРЭ-ниң чазаанга июнь 13-те байырлыы-биле дамчыдып бергени № 293 паровоз бөгүн Совет Эвилелиниң девискээринде чедип келген. Фин демир орукчулар 1917 чылдың августа Разлив станциядан Финляндияга В. И. Ленинни ол паровозка чедире бергени, а оон соонда 1917 чылдың октябрьда ону революстуг Петроградче чедирип келгени билдингир болгай.

Октябрьский оруктуң начальнигиниң оралакчызы Н. А. Соколовка болгаш ол магистральдың бүгү делегей харылзааларының килдизиниң эргелекчизи Е. Д. Яцукка баштаткан төлээлекчилери Совет Эвилели-биле кызыгаарлажып турар Вайниккала деп фин станцияга чеде бергеннер. Фин күрүне демир оруктарының төлээлекчилери аңаа база чеде бергеннер.

Хельсинкиден чедип келген, бустуг турган төөгүлүг паровозче совет болгаш фин демир орукчулар углап чорупканнар. Машинист Т. Солио болгаш машинистиң дузалакчызы Х. Яякколдуң фин найысылалдан Вайниккала станцияга экелгени Локомотивче Выборг депозунуң дээре бүдүрүлгечилери машинист В. В. Тепляков болгаш оон дузалакчызы В. Н. Серков чоокшулап келгеннер. Олар паровозту хүлээп алганнар.

16 шак 30 минутада эдиски болгаш паровозта тургузуп каан медээ коңгазының даажы дыңналган. Ол мурнунда база ындыг турган, аас-кежиктиг орук чоруурун күзээн № 293 паровоз станциядан күрүне кызыгаарынче үнүпкен. 24 минута болган соонда ол Лужайка деп совет кызыгаар станциязынга чедип келген.

Байырлалдыг ёзу-биле каастап шиметинген Лужайка станциязының перронунга туктарлыг демир орукчулар, Выборгтуң ажылчы чоннарының төлээлекчилери болгаш колхозчулар чыылганнар. Олар «Финляндияның чазаа бо паровозту, берге үеде Финляндияның девискээринге В. И. Ленинниң аңаа чорааныңга тураскаал кылдыр Совет Социалистиг Республикаларның чазаанга белекке берген. 13.6.1957 ч.» — деп фин болгаш орус дылдар кырында бижиглелдиг чес самбыраны быжыглаан паровозче углай базыпканнар. Улуг кижилер-биле кады станцияга келген бичии уруглар локомотивти хову чечектериниң салбактары-биле каастап шимеп турган. Херээженнерниң бирээзи оон кырынга В. И. Ленинниң портредин тургузуп каан.

Перронга митинг эгелээн. Ону ажыдып тура, СЭКП-ниң Ленинград область комитединиң секретары А. И. Попов уттундурбас хүннерниң кайгамчыктыг тураскаалы —паровозтуң совет черге чедип келгени-биле холбаштыр бистиң чурттуң бүгү кижилери көрүп турар өөрүшкүлүг болуушкунуң дугайын чугаалаан.

Оон соонда: хоочун демир орукчуларның өмүнээзинден — Выборг вокзалының начальниги, 1917 чылдан бээр СЭКП кежигүнү Б. Б. Кондуков, СЭКП Выборг райкомунуң секретары М. К. Кучеренко, электроинструментилерниң Выборг заводунуң хоочун бүдүрүлгечизи П. В. Лядов, аныяктарның өмүнээзинден — Геннадий Новоселов чүве чугаалагылааннар.

Чыылганнар хоочун большевик Л. П. Парвиайненниң өөрүнчүг чугаазын ханы кичээнгей-биле дыңнааннар, оон аазы Карель мойналынга көгээде бодунуң бажыңынга Ильичини чажырып турган. 1917 чылдың июль болуушкуннарының соонда Ильичини чажырарынга бодунуң ашаа Эйно Рахья-биле кады дузалажып турган хүннериниң дугайын ол сактып чугаалаан. Бо паровозка В. И. Ленин кызыгаарны эртир айыылдыг орукту канчаар доосканын эш Парвиайнен чугаалаан.

Митинг төнген. Хоочун медээ коңгазының үнү локомотивке база катап дыңналган, ынчангаш паровоз Лужайка станцияның перронундан оожум үнүпкен.

Украин малчыннарның чедиишкиннериниң дугайында тематиктиг кино үндүрүлгелери

КИЕВ. 17. (СЭТА). Хроника-документальдыг фильмнерниң украин студиязы малдың баш санын көвүдедири болгаш оон продуктулуун бедидери дээш республиканың малчыннарының демиселинге тураскааткан дыка хөй тематиктиг кино-үндүрүлгелерин белеткеп турар. «Бүгү улустуң херээ» деп тускай журналдың тыртырылгазы доозулган.

...Полтавада Буденный аттыг колхоз. Оон делгем одарлары мал чемнери-биле байлак. Мында 1300 баш мыйыстыг бода малды кадарып турар. Дүне бүгү малды чайгы лагерьлерниң туруштарынче кирип кажаалап турар. Мал дүрген деңзи немеп, хөй сүт берзин дээш саанчыларның, инекчилерниң сагыш човангыр холдары-биле бүгү байдалдар тургустунган. Колхозчуларның санап көргени-биле алырга олар ажыглалдыг 100 гектар черге 70-тен эвээш эвес центнер эътти болгаш өске-даа хөй продукцияны бо чылын безин дужаарлар.

В. И. Ленинге тураскаалды Амурда Комсомольскиде тургусканы

АМУРДА КОМСОМОЛЬСК. (СЭТА). Бодунуң төрээн хоорайының алдарлыг 25 чыл болганын Амурда Комсомольскиниң чурттакчылары бүгү улустуң улуг өөрүшкүлүг байырлалы-биле демдеглээннер.

Коммунистиг партияның болгаш делегейде баштайгы социалистиг күрүнениң үндезилекчизи В. И. Ленинге тураскаалды ажыдарынга хамаарыштыр болган байырлалга киржири-биле хоорайның 10 муң ажыг чурттакчылары В. И. Ленин аттыг шөлге чыылганнар.

Торгу шывыгны ажыдыптарга, улуг тураскаал чыылганнарның мурнунга көстүп келген. Революцияның баштынчызының беш метр статуязын куу гранитти кылгаш, постаментиде тургускан.

Районнуң бүгү коммунистериниң хуралы

Чоокта чаа Барыын-Хемчик районнуң бүгү коммунистериниң хуралы болуп эртген. Хуралга интеллигенция ортузунда кижизидилге ажылының байдалын, СЭКП обкомунуң IV-кү пленумунуң түңнелдеринге холбаштыр районнуң партийн организацияларының сорулгалары, малга быжыг чем-суурун тургузар дугайында партия организацияларының сорулгаларын база организастыг айтырыгны коммунистер чугаалажып көргеннер.

Бир дугаар айтырыгның талазы-биле СЭКП райкомунуң бирги секретары эш М. Пахомов илеткел кылган. Мурнунда чылдарга бодаарга районда интеллигенция ортузунга ажылдың экижээнин, СЭКП райкомунуң бюрозундан чамдык ажылдарны кылганын илеткелчи чугаалаан. Чүгле бо чылын районнуң бүгү интеллигенциязының хуралын бир удаа, башкыларның хуралын ийи удаа чыылдырганы, партияның XX съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, школаның өөредилге кижизидилгелиг ажылын экижидер база Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга чедиишкиннинг ужуражыр дугайында айтырыгларны ол хуралдарга чугаалажып келген. Оон аңгыда кадык камгалал ажылдакчыларының хуралын база чыылдырып, чоннуң ортузунга санитар-профилактиктиг ажылды калбартыр, эмнелге салбырларының ажылын бедик деңнелге тургузар айтырыгларны чугаалажып турган.

Үстүнде демдеглеп ап чоруткан ының түңнелинде районнуң ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң херээнге интеллигентилерниң—кожээ ажыл-агыйының тускай эртемниглериниң, башкыларның, эмнелге ажылдакчыларының, бүдүрүлгелерниң инженер-техниктиг ажылдакчыларының киржилгези улам-на калбарып турар. Олар чоннуң ортузунга партияның болгаш чазактың салган сорулгаларын тайылбырлап, оларны күүседиринче массаларны организастап турарлар.

Интеллигенцияның иштинден дыка хөй эштер партия организацияларының пропагандистери, агитаторлары болуп ажылдап турар. Чижээ башкылардан Шадрина, Бунгаалай, кожээ ажыл-агыйның тускай эртемниглеринден Гондин, Октя, эмнелге ажылдакчыларындан Остапина, Пугачева, Чаа-Адыр бүдүрүлгезинде инженер—Суслов ышкаш дуржулгалыг пропагандистер болгаш агитаторлар районда хөй. Лекторлардан Кулева, Маадыр, Доржу болгаш өске-даа эштер чон ортузунга янзы-бүрү темаларлыг лекция, илеткелдерни хөй удаа номчуп келгеннер. Партияның политөөредилгезинде интеллигенцияның иштинден 217 кижи хаара туттунган, янзы-бүрү өөредилге черлеринде бот-өөредилге-биле 76 кижи өөренип турар.

Интеллигенция ортузунга ажылды сеглүг үеде экижиткен-даа болза, улуг четпестерниң ам-даа барын илеткелчи чугаалаан. Чамдык парторганизациялар, кожээ Советтер болгаш колхоз баштаар черлери кожээ ажыл-агыйның тускай эртемниглерин, эмчилерин, башкыларны олурар оран-бажың, транспорт чепсектери-биле четче хандырбайн турар. Хөндөлең школазының башкылары район-биле харылзажырда үргүлчү чадаг ылаштажыр ужурга таваржып келген. Ында кижи эмчизи эш Останина районда дуржулгалыг эмчилерниң бирээзи. Ынчалза-даа фермалар, малчыннар, хову турлаглар кезиинге таарымчалыг байдалды колхоз баштаар чери аңаа хандырып бербейн турар. Мунар аът берзе-даа эзер, чүген тывылбас таварылгалар хөй. Ол ышкаш Шекпээр кожээ Соведи (даргазы Хүлер-оол) башкыларны таарымчалыг оран-бажың-биле мынчага чедир хандырбайн келген.

Аксы-Барлыкта эмчи Вавилина болунга онаашкан ажылынга кызымаккай эвес, хөй-ниитиниң кандыг-даа ажылында киришпейн турар. Ол комсомол кежигүнү. Ындыг турда-ла ында комсомол эге организациязындан Вавилинаның ажылынга харысалга чогуп болгаш өске-даа четпес аажы чаңын эки билир турган, комсомол талазы-биле аңаа хемчег хүлээтпээни канчап-даа таарышпас.

Шекпээр школазының башкызы, СЭКП райкомунуң пленум кежигүнү Сержинмаа 1949 чылдан бээр Кызылдың башкы училищезиниң заочниги болуп санатырып келген болгаш ол өөредилгезин ам-даа дооспаан, харын-даа бирги курста хевээр артпышаан. Ак-Довурак школазының башкызы Бакаан ортумак эртемниг болза-даа болунуң билиин бедидер өөш оралдашпайн, боду кайда-даа өөренмейн турар.

Районнуң чамдык харысалгалыг ажылдакчыларында безин боттарының политиктиг билиин бедидерин оралдашпас чорук илереп турар. Райпо даргазы Пичугин, культура килдизиниң эргелекчизи Мөңгүн-оол олар СЭКП райкомунуң чанында экономика школазынга дыңнакчылар болуп кирип алгаш, дыка хөй кичээлдерни үскени-биле школаның түңнел кичээлинге безин келбээннер.

Интеллигенция ортузунга партийжи ажылдың кошкак тургустунганындан арагалаар, ажыл-шагы үзер, прогулдаар чорук чамдык коммунистерниң талазында-даа бар. Районнуң аныяктар фестивалы болган хүнде Шепкээр кожээ Советтиң даргазы Хүлер-оол, «Кызыл тараачын» колхозта партия организациязының секретары Дарый-оол олар ийи хүн улай арагалааш ажылга үнмээннер. Сан килдизиниң эргелекчизи Сыдам-оол арагалаар чорукче хандыкаш, ажылынга үш хүн улай үнмейн турган. «Большевик» колхозтуң партия организациязының секретары турган Банчыыр-оол арагалаар чорукче шуут суңгукаш, ажылындан үндүрткен.

Чоннуң ортузунга лекция пропагандазын калбартып чорудар херекке чамдык харысалгалыг ажылдакчыларның киришпейн турары илеткелден илерээн. Чижээ, райкомнуң лекторлар бөлүүнүң кежигүннери эштер Бара-оол, Сүтдүр, Дорун-оол, Дажы, Сыдам-оол олар чангыс-даа лекция, илеткелдер кылбайн, «лектор» деп ат кадагалап турарлар. Ылаңгыя улус судунуң, шагдаа чериниң болгаш райпрокуратураның ажылдакчылары боттарының шугуму-биле совет хоойлужудулга темаларынга лекциялар, илеткелдер чорутпайн келген.

Районнуң «Чаа амыдырал» солуну (редакторы эш Бара-оол) солуннуң идей-политиктиг деңнелин ам-даа бедитпейн турар. Эш Бара-оол редакторга бир чыл ажылдааш, бо аразында чаңгыс-даа катап колхозка барбаан. Ооң ажылдакчылары колхозтар амыдыралы-биле таныжпайн турар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң VII-ги сессиязының болгаш СЭКП обкомунуң IV-кү пленумунуң түңнелдериниң дугайында илеткелчи болза үлетпүр бүдүрүлге организацияларын удуртур талазы-биле СЭКП райкомунда болгаш райкүүскомда улуг четпестерниң барын иштиг чугаалаан. Чижээ районнуң үлетпүр комбинадын дүжүрер ужурга таварышкан чорук, Ак-Довуракта Бузьмин удурткан бүдүрүлге чери бодунуң бүдүрүлге планын күүсетпейн келгенин, Кызыл-Мажалык АТБ-зы бүдүрүлге планнарын күүседип турза-даа оон сентелге ажылының чавыс шынарлыг болуп турары—бүдүрүлгелерниң ажылынга удуртулганың четпезин херечилеп турар деп ол демдеглээн.

Илеткелдиң соонда МТС-те партия организациязының секретары эш Чигжит сес алгаш болунуң коллективинде аныяк тускай эртемниглерниң ортузунга идеологтуг ажылды багай тургусканын иштиг чугаалаан. Районнуң культура килдизи (эргелекчизи Мөңгүн-оол) МТС-тиң клубунуң ажылын экижидер талазы-биле кандыг-даа хемчег албаан болгаш мынчага чедир ооң ажиин безин ажылап көрбээн деп ол шүгүмчүлээн.

Час-Адырда бүдүрүлге чери удуртулга талазы-биле Барыын-Хемчик районда, а акша-хөрөнги хандырылгазын Бай-Тайга район харылзап турар чорукту таарымча чок деп айыткаш, ону эде тургузарын өөренип көөрүн ук бүдүрүлгениң начальниги эш Седенов районнуң удуртур органнарындан дилеп турган. «Кызыл тараачын» колхозтуң партия организациязының секретары Дарый-оол СЭКП райкомунуң лекторлар бөлүүнүң кошкак ажылдап, колхозчулар ортузунга лекция, илеткелдерни кончуг ховар номчуп турарын демдеглээш, ол ажылды калбартырын негээн. Эш Сүтдүр болунуң саналынга районнуң удуртур ажылдакчылары ырак черлерде малчыннарга четпейн турарын демдеглээн. Кызыл-Тайгада малчыннар ийи, үш чыл иштинде-даа солун албайн турар чорукту соксадырын колхоз баштаар чериндөн ол негээн. Бирги айтырыгның талазы-биле хуралга оон ынай эштер Бапий-оол, Даржаа, Салчак, Бузьмин, Эртине болгаш өскелер-даа саналдарын бергеннер.

Ийиги айтырыг талазы-биле хуралдың киржикчилери сиген кезиидезинге белеткелдер дугайында райкүүском даргазы эш А. Таңдың-оолдуң илеткелин дыңнап чугаалашкан. Сиген кезиидезиниң үезинге чедир ам каш хонуктар арткан турда колхозтарның, совхозтуң болгаш МТС-тиң талазындан белеткел ажылдарын кончуг кошкак чорудуп турарын илеткелчи четпес деп демдеглээн. МТС(директору Гудков) сиген кезер, бөлер машиналарны септээрин эгелевейн турар, сиген кезер өйү ам-даа алек дээш ол чугула ажылга белеткенир талазы-биле колхозтар, кожээ Советтер удуртукчуларындан кандыг-даа боттуг ажыл кылбайн турар чорукту илеткелчи чидии-биле шүгүмчүлээш, ук ажылды доп-дораан эгелеп чорударын олардан шыңгыы негээн.

Ийи дугаар айтырыгның талазы-биле сес кижи санал бергеш, малдың быжыг чем суурү—сиген кезиидезинге белеткелди дүргедедиринче хуралдың бүгү киржикчилерин кыйгырып турганнар.

Хуралга облкүүскомнуң даргазы эш А. Чимба чүве чугаалааш, районнуң ажыл-агый, культура тургузуушкунун экижидер талазы-биле боттуг саналдарын берген.

Чугаалашкан айтырыгларның талазы-биле хурал делгеренгей доктаалды хүлээп алган.

Организастыг айтырыг талазы-биле СЭКП райкомунуң кежигүнүнге эш Т. Тэлганчикти немей соңгаан, пленумдан эш Талганчикти СЭКП райкомунуң ийиги секретарынга бадылаан.

С. КОМБУЙ-ООЛ.
«Шынның» корреспондентизи.

ДӨРТЕҢ ЧЫЛДАР МУРНУНДА

Февраль революциязынга киришкеним

1910 чылда Устап Уран-Хай крайының Каа-Хемде Бүрен хемге адам, мен-биле кады көжүп келген бис. Ынчаарда мен 16 харлыг турган мен.

1916 чылда, делегейниң бирги улуг дайынының кидин-не хып турган үезинде Тывадан мени шериг албанынче алгаш барган. Ол үеде орус-герман фронтузунга байдал дыка берге турган. II Николай хаан багай чепсегленген, шериг талазы-биле эртем билиг чок орус солдаттарны немец үгер боодарының аксынче хүн бүрүде 10—10 муңу-биле кийр ойладып турган. Ынчаарда солдаттарның хөөн-бодалы дыка кударгай турганнар. Мээн-биле кады шеригге хавыртып келген хөй чаа солдаттарны Россияның найысылалы Петроградтан ырак эвесте, Кронштат биле аразы 21 километр Стрельна деп черге ийиги пулемет полкунге киирген. Ынчаарда Бол системалыг пулемётту өөренип турган бис. Элээн каш айларда аңаа өөренген соонда фронтуже чоруур үе чоокшулап келген. 1917 чылда эрги сан-биле февральдың төнчүзүнде Петроградка революция үнгеш, хааның ёзу-чурумну ап октапкан. Бистиң полк аңаа база киришкен чүве.

Шериг кезектеринге большевик агитаторлар чорупп турган-даа болза, чамдык солдаттар Петроградта чүү болуп турарын, ажылчыннарның революцияга белеткенип турарын билбес турганнар.

Февраль 27-де, эртен кичээлге пулемёт өөренип орган бис. (Ынчаарда бистиң командавыс чепсээн апкан, фронт чоруур ужурлуг турган).

Чазып каан пулемёт чанынга олуруп уста, таңныыл маңнап келгеш: «Оренбаум талазындан боолар дааштааткыны дыңналып тур» дээн (ынчаарда аңаа 1-ги пулемёт полку турган). Офицер таңныылды дедир ойладып чорудупкан. 10 хире минута болганда таңныыл база-ла маңнап келген: «Чепсектиг солдаттар ап четти. Шыңданар, белеткениңер» деп алгырган. Бистер чаңгыс кижи дег тура халышкаш, дөгерин берген бис, офицер бисти тудуп шыдаваан. Бистер чүвени ужурун биле тыртып каан бис.

Солдаттар боттары чепсек складын ажыткаш, оъх-чемзекти: винтовкаларны, пулемёттарны ап чепсегленипкеннер. Оон Петроградче чорупкан бис. Бистерниң-биле кады полк болгаш рота командирлери база чоруп каапнар, ынчалзажок олар бисти командылавайн аңаа-ла аргажоктуң кырындан эдерип чораанңар. Полктуң музыка кезээ база чоруп каан. Петроградче чаа таварып киргеш, ажылчыннар-биле каттыжып алгаш полицейжилер-биле атқылажып эгелээн бис. Олар пулеметтарны янзы-бүрү черлерде салып алгылаан, оортан бистерже от ажыдып турганнар, ынчалзажок бистерни чүү-даа доктаадып шыдавас турган. Чүгле мээң кады чорааным кезек безин 800 хире пу-

М. СПРЫГИН

лемёттарны аңаа хунаап алган. Өске-даа шериг кезектери, чепсегленген ажылчыннар шак ынчаар маадырлыг тулушкаш царизмни дүжүр октаан.

Петроградка тулчуушкуннар үезинде хамык шериг кезектериниң солдаттары кудумчу тулчуушкуннары доозулган соонда боттарының өөрүн дилеп турганнар, мен бодумнуң шериг кезээмни дилеп чораш, столовайга кирип келиримге дүш боол бодумнуң черим чурттуг Тывадан келген солдат Тараканов Федор Евдокимович-биле ужуражы бердивис. Хаан дүжүп октаткан, ам капиталистерни база чок кылыр деп чүвени мөлдүк-калдык муң-не билип турган бис. Ынчангаш бистер дайынчы өңнүктер Тывага баргаш чүнү кылыр апаарывысты ыска шакта каш-ла сөстер-биле дугуржуп алган бис. Шынап-ла кайывыс-даа ол революсчу оруувустан чайлавайн, аңаа шынчы арткан бис.

1918 чылда Тывага чанып кээримге байдал дүвүренчиг турган. Брюков, Беспалов оларның удуртулгазы-биле Белосарскага чыылган большевиктерниң съездизин ак казактар тарадыр ойлаткан. Мелегин, Сафронов дээн черлеглиг кижилер ында-мында дээрбечи-бөлүктерни чыып алгаш тараачыннарны коргуткан, көгүткен зажок-ла тургулааннар. Байдал нарын-даа турза большевизмниң идеязын шиңгээдип алган кижилер быжыг турушундан чайлаваан.

Чоннуң хостуг тайбың чурттаалгазы дээш демиселчилерни актар өлүрүп-чилирип, хап-соп, канчап турбааннар дээр боор. Аңаа холбаштыр чамдык болуушкуннарны сактып болур. Бажаа актар Белбейниң чурттакчыларының боо-чепсээн хураан, кызылдарга үлүр күштү мөөңнеп эгелей бээрге ону өске эштеринге медээлээр дээш Гаврил Бочкин биле Архип Попов олар Грязнухага (амгы Бүрен-Аксынга) келгеш, Ванифатый Серебрянников дээр кижиниң бажынынга чаштынып хонуп чыткан нар. Ону саттынықчы кижи дең билбээннер. Серебрянников оларны Мелегинниң дээрбечилеринге айтып берипкен. Бочкинни-даа, Поповту-даа, большевик Панны-даа актар араатанзыг өлүрүп кааннар. Оон ол дээрбечи бөлүк Дерзиг өрү барып туруп алганнар. Дерзиг чурттуг ядыы арат Санчаа ол дугайын Сарыг-Септиң большевиктеринге сеглээр дээш бадыпкан. Мелегинниң дээрбечилери ону билип [illegible]аннар. Үстүү-Сарыг-Сепке баш доозун [illegible]геш Мамонтов биле Елкин дээр ийи дээрбечилер ону тудуп алган, дээрбечилер Санчааны хилинчектеп-хилинчектеп, диригге хөөп кааннар. Санчаа кончуг-ла эки ак-сеткилдиг, көгүдүг кижи чораан. Ол орус дылды эки билир, орус эш-өөрү-биле чоок харылзаалыг турганындан чүвениң ужурун билип апкан, тыва чоннуң иштинде база бир онаа эвес кижи турган.

Баа-Хемге хөделип турган Мелегин, Сафроновтуң ол дээрбечи бөлүү чеже-найның-даа араатанзыг турза, оларны бистер, партизаннар чылча-шаап шыдаан бис. Ынчангаш келир үениң кижилеринге тайбың, хостуг чурттаалганы тургузарынга боттарывыстың улуг хуузуусту киириштирер аргалыг болган бис. Чээрби чылдар эрткен соонда 1942 чылда хар-назының улгады берген болза-даа немец фашизмге удур Ада-чурттуң Улуг дайынынга эки турам-биле барып киришкен мен. «Германияны ажып тиилээни дээш», «Дайынчы шылгарал дээш» медальдар-биле Совет чазак мени шаңнаан. Ол шаңнал болза Төрээн чурттуңга, Коммунистиг партияга, совет улуска мээң барааш болуп чоруурумнуң тураскаал херечизи болур.

М. СПРЫГИН.
С. К. Кочетовтуң партизан отрядының 5 ротазының дайынчызы чораан.

Мал чемнери белеткээри—мал ажылының чугула сорулгазы

Кукурузаның бедик дүжүдү дээш

Баа-Хем районунуң «Октябрь 30 чылы» колхоз кукуруза өстүреринче улуг кичээнгей салган. Колхоз баштаар чер кукуруза силозу-биле чүгле мыйыстыг бода малды эвес, харын хой малды безин бүрүн хандырып болур хире байдалдыг кукуруза тарылгазынга тургускан.

Кукуруза тарыыры-биле эң арыг, бур черлиг участокту тускайлааш, гектар бүрүзүнге 20 тонна өдекти төккен болгаш 100 гектар шөлге тарылга мурнунуң суггарылгазын чорудкан. Суггарыкчылар Федченко болгаш Селин олар онаашкан участогун кончуг эки шынарлыг суггарган.

МТС-тиң механизаторлары кукуруза тарыыр шөлдү суггарылга соонда дүжениелээн, ол ышкаш СД—24 деп дискалыг сеялка-биле кукуруза үрезинин чаштырган.

Кукуруза чаштырган агрегат, ооң ажылдакчылары Строев, Зерницкий, Зубова, Чирков, Вагутева олар ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүн хандырып, кукуруза тарылгазын бедик агротехниктиг деңнелге эрттирген. Тракторист Строев хүнде 7 гектарны чаштырар нормалыг тургаш, 18 гектар чедир чаштырып турган.

Кукурузаны чайгы үеде эки ажаары-биле Валентина Метелевага удурткан комсомолчу-аныяктар звенозун 10 кижи составтыг кылдыр тургускан. Колхоз баштаар чери минеральдыг чемишчидилгени—суперфосфатты, аммиак селитразын болгаш калийлиг дусту комсомолчу-аныяктар звенозунга үлдүрүп берген.

Комсомолчу-аныяктар звенозу бир гектардан 200 центнер ногаан массаны алыр деп хүлээлгелиг күженишкин-биле ажылдап турар.

А. НИКОЛАЕВ.

Малга быжыг чем суурну тургузар

ЧАДААНА. **(Телефон-биле).** Кандыг-даа ажылдың чедиишкининг болуру хыналчалыг белеткелден болгаш организастыг удуртулгадан чугула хамааржыр. Чөөн-Хемчик районда Жданов аттыг колхоз сиген кезиидезинге белеткелди организастыг чорудуп турар.

Колхозтуң сиген шөлдериниң элээн кезии суггартынган, чаа шөлдер немей калбартыр талазы-биле база биче эвес ажылдар чорутунган. Сигенниң үнүжү багай эвес, ону малга чемгир эки үеде ажаап алыры дээш белеткелдерни чедиишкиниг чорудуп турар. Аът-биле сиген кестирер 6 машиналардан 5 машина септетинген, 5 дырбаалтар база белен. Оон ынай холдуң 22 кадыырлары, 150 айыырлар болгаш 120 дырбаалтар септетинген.

Мал чеми белеткээр үеде ажылчын планы колхоз баштаар чери чугаалып тургускан. Ол ёзугаар алырга, сиген белеткээрин колхозтуң чүгле тускай организастаан ийиги бригадазы чорудар эвес, ол чугула болгаш харысалгалыг ажылга фермалар, хаҕын малчын бүрүзү киржирин графикте көргүскен. Сигенни ажаап алыр үе келирге, олче кол кичээнгейни угландырар.

Сиген белеткелдеринче кичээнгей салыр

Сигенни малга чемгир, эки хөлүлүг үеде ажаап алыр. Улус ажыл-агыйында ол чугула кампания ажылының эгелээр хүннери чоокшулап келген. «Межегей» совхозта бо талазы-биле белеткел аңгачедир кылдынмайн турары дыка четпес.

Эрткен чылдарда Ленин аттыг колхозтуң суггаттыг ажыглап турганы, ам «Межегей» совхозтуң 700 ажыг гектар сиген шөлүн бо чылын суггарбаан, ынчангаш оон үнүжү чавыс болган. Ол ышкаш элээн хөй сиген шөлдерин камгалал чогундан мал чааш баып, кестинер арга чок кылдыр үреп турар. Ону чүгле Калинин аттыг колхозтуң эвес, совхозтуң болунуң безин малы одарлап чайлаан.

Мал чеми белеткээринге херглээр машина-чепсек, дериг-херекселдерин амга чедир септеп эгелевээн. Аът-биле сиген кестирер элээн хөй машиналар, бөлдүрер дырбаалтар, холдуң херекселдери үрелик чыткылаар. Оларны болуп септедир айтырыгны совхозтуң директору эш Борисов, ында парторганизация секретары эш Сиплонков оларның кайызы-даа сонуургавайн турар. Олар ону «эргижирээн» чепсектер, ажылдың ол аргазын «хожудангай» хевир кылдыр санап, сигенни чүгле трактор күжү-биле ажаап алыр чүве деп турарлар.

Таарымчалыг делгем шөлдер суггартынмаан, амгы үеде эки үнүштүг шөлдер Межегейниң алаактарында болгай, олче трактор амдызында кирип болбас. Мал чеми белеткээр ажылды чугулага көөрү ылаңгыя ажыл-агый удуртукчуларындан онза негелделиг.

И. КЕЛИК-СЕНГИ.

Номчукчуларның биске бижээни

ӨВҮР. «Совет Тываның 5 чылы» колхоз бо чылын «ТТ—54» маркалыг пилорама тургускан. Пилорама март айдан бээр 1000 кубометр дилиг материалдазын тудугга берген.

Ш. Доржу.

ЭРЗИН. «Коммунизмче орук» колхозтуң эш Ноозуңга баштаткан 9 кижи составтыг чугай өртедир звенозу баштайгы хүннерде 20 тонна чугайны бүдүрүп кылган. Звено чугай өртедирин үргүлчүлеп турар. Сундуй, Херчун, Ойдуп, Очур олар хүн нормазын ажыр күүседип турарлар.

В. Саң-хөө.

ЧАА-ХӨЛ. Молотов аттыг кожээ ажыл-агый артели чоокта чаа Чадаананың инкубатор станциязындан 1000 дагаа оолдары садып алган. Олдорнын ажаалгазы эки, турар кажаазы таарыштыр кылдынган.

Х. Товариштай.

ЧӨӨН-ХЕМЧИК. «Коммунизмче орук» колхозтуң тудугжу херээженнери улуг ажылды бүдүрүп турарлар. Бо чылын тудугга херглээр 280 кубометр ыяшты кезип белеткээш, ишкири 108 кубометр хемчээлдиг чер подвалды каскан, уруглар яслизин штукатуралаан. Оон аңгыда суурда дыка хөй ыяшты олурткан.

О. Семис-оол.

„Ленинчи“ хана солуннуң арыннарындан

Улуг-Хем районнуң Ленин аттыг колхозта партия, комсомол организацияларының болгаш колхоз баштаар черниң органы — «Ленинчи» хана солуун чыл эгезинден бээр алды удаа үнген.

Ооң июньнуң эгезинде үнген номеринде мал ажылын сайзырадыр, ооң продуктулуун бедидер дээш демиселче эр, херээжен колхозчуларның, ылаңгыя мал ажылдакчыларының кол кичээнгейин угландырып бижээн.

Солуннуң мурнуку чүүлү «Хой кыргылдазының темпизин дүргедедир» деп эгелиг үнген. Ында хой кыргылдазында киржип турар колхозчуларның чедиишкиниг ажылдарын демдеглээн. Үш хүннериң иштинде херээженнер хол хачызы-биле 1386 баш хойларны кыргаан. Колхозчулар эштер Чүлдүм, Маннак-оол, Барашпай, Ыммаа болгаш өскелер-даа хүнде чээрби хой кыргыыр тургаш, 30-тен 45 чедир кыргып турганнар.

Оон ыңай малдың чаш төлүн менди камгалап алыр талазы-биле алган хүлээлгезин ажыр күүсеткен мурнакчы малчыннарны илередип бижээн. Чижээ, хойжулар Көк-оол 380 төрээн хоюндан 382 хураганны, Доржу 220 төрээн хоюндан 230 хураганны база өшкү кадарчызы Шулуукай 342 төрээн өшкүзүнден 358 анайны бүрүн камгалап алганнар.

Мурнуку чүүлде чедиишкиннерни демдеглеп, четпестерни чидии-биле илеретипшан, ону чайладырының тодаргай хемчеглерин база айыткан.

Шагаан-Арыг МТС-тиң электри-биле кыргыыр агрегады багай ажылдап, ооң он ийи хачызының чүгле 5—6-зы хөделип турар. Ындыг турбуже МТС-тиң директоры Ленин аттыг колхозка багай дузалажып турар. Шынында электри-биле кыргылда дөзүзү-биле ажылдаар ужурлуг, чүге дээрге, хөй дүкту ажаап алыры ооң хамааржыр.

Ол ышкаш партия организациязы, колхозтуң баштаар чери хой кыргылдазынче кичээнгей салбайн, негелдеги болгаш ажылга хыналданы дыңнытпайн турары бижиттинген материалдардан илереп турар. Ылаңгыя бригадир эш Хираншпен ажылды шын организастап удуртурунуң орнунга ажылга үнмейн прогул кылып, арагалап турар.

Ол-ла солуннуң арнында өске-даа темаларга чугула материалдарны калбаа-биле чырыткан. Эң ылаңгыя шүгүмчүлелдиг материалдарны ук солуннуң бижикчилери бижээн. Ооң чижээнге мындыг материалды көргүзүп болур:

Майның 29-та партия кежигүннериниң хуралы болган. Аңаа коммунист эш Өней-оол эзирик чедип келген. Ол, баштай колхоз даргазы эш Бончукка, ооң соонда партия организациязының секретары эш Кызыл-оолга ораажып, ол-бо сөстер чугаалап эгелээн. Эш Өней-оол эш-өөрүнүң чөптүг сүмелерин хүндүлеп көрбээн.

Ол дугайын бижикчи эш Бөрген-оол хана солунга бижээн. Ону колхозчулар номчааш, кайгап чугаалажып турар:—Канчап ынчыг эвеил, артында-за партия кежигүнү кижи ынчаар арагалап алган чоруур — дижип турганнар.

Колхозта партия организациязы хана солуну чогуур үелеринде үнген турзун дээш, ооң материалдары шынарлыг болзун дээш удуртулганы боттандырып турар болза-даа солуннуң бо үнген дугаарында чамдык четпестерни демдеглеп чогуур. «Хой кыргылдазы» деп мурнуку чүүлде бижиттинген мурнакчыларны, «Нормазын ажыр күүседип турар» деп өске бир чүүлде база дапкырлап бижээн. Ооң түңнелинде мурнакчыларның көргүзүглери сеглүг материалда чаңдыызының көвүдээни-даа, өскелериниң эвээжээни-даа бар болган. Моон соңгаар редколлегия ындыг материалдарны көрүп, хынап тургаш үндүрери чугула.

Колхозта партия, комсомол организациялары «Ленинчи» хана солуннуң ажылын улам экижидип, ооң шынарын бедидер дээш редколлегияны ам-даа боттуг удуртуру чугула.

Д. АРАКЧАА.
«Шынның» корреспондентизи.

Колхозчу малчынның амыдыралы байлак

Таңды районнуң Калинин аттыг колхозунуң малчыны Оюн Кара-кыс хой ажылында ам он чыл болган. Эң-не баштай 400 хой хүлээп алган, ооң ака ажаан, чайын болгаш кыжын үргүлчү одар таарыштыр көжүп турарындан чылдың кайы-даа үелеринде хою семис, чаш төлү менди өзүп келген. Төрээн колхозунга бо аразында ол чеже аныяк хойларны немей өстүрүп бербээн дээр. Ооң ак-сеткилдиг күш-ажылын колхоз баштаар чери база чаңгыс эвес удаа үнелеп көрген.

Кара-кыстың кадарылгазында ам 315 хой бар, бо чылын төрээн 422 хоюндан 438 хураганнарны менди доруктурган. Ажылдап алганы 1200 күш-хүнүнеринге 2400 ажыг рубльдиң болгаш продукт талазы-биле база хөйнү алган. Колхозчу малчынның амыдыралы байлак.

Областың колхозчу малчыннарында

Колхозтуң чайлагларында

ХОРУМ-ДАГ. (Телефон-биле). Чайын эки семирткен мал кышка шыдамык, а күштүг чыл ашкан малдың чаш төлү-даа бөткүр, дүрген доругуучал, продуктулуг-даа бедик болурун ажылдың практиказы улам-на бүзүредип турар. Чөөн-Хемчик районда Жданов аттыг колхоз бо чылын мал чайлагладыышкынын багай эвес организастаан.

Хамыктың мурнунда хой кыргылдазын дүрген доозар турган, күш-ажылды шын организастаанындан ол сорулга чедиишкинниг күүсеттинген. Күрүнеге 838 кг дүк дужаар хүлээлгезин колхоз база күүсеткен, белеткелдер чурумун ёзугаар 1 тонна 200 килограмм дүктү саткан, ам-даа 800 кг дүктү киирер деп турар. Ол ышкаш малдың аарыг, кадык байдалын шинчиир, одарлар аайы-биле таарыштыр үзер база өске-даа белеткел ажылдарын колхоз багай эвес чоруткан.

Жданов аттыг колхоз 5380 ажыт малын июньнуң 14-тен 19-ка чедир шуптузун чайлагладыпкан. Хойну 6, өшкүнү 2 кезек, аныяк инектерни болгаш бызааларны 2 кезек, чылгыны 2 бөлүк одарладып чорудупкан. Малчыннар-биле кады колхозтуң зооветеринария ажылдакчылары база [illegible]ңкен.

Чайлагларда малчыннарга концерт оюн көргүзери-биле колхозта комсомол организациязы школачыларның болгаш аныяктарның каттышкан культбригадазын белеткеп турар. Ол ышкаш кежер кинону база организастаан.

Хаваннарны ажаап өстүреринче сагыш салыр

Тожу районнуң «Май 1-ги» колхозунуң хаван ажаакчызы Б. Долгар бодунуң онаашкан ажылынга кызымак, эрткен чылын төрээн хаван бүрүзүнден 15 хаван оолдарын менди алган. Ол-ла чылын артельге хаван ажылындан 17 муң 120 рубль орулганы киирген. Бо чылын төрээн хаваннарның оолдарын хаван ажаакчызы чидирбит чокка ажаап турар. Күрүнеге эът кылдыр дужааганындан аңгыда, 36 хаваннар ам семиртип азыралда туруп турар.

Ындыг-даа болза, колхоз баштаар чери хаван ажылынче четпес сагыш салган. Хаван фермазы чогум кажа тургустунарын ам-даа шиитпирлетинмээн, хаваннарга турум, эки деритинген кажаа чок, чем белеткээр тускай сава херекселдер, чем каап бээр савалар кончуг эвээш. Ам бо четпестерни дарый чайладыры ылаңгыя хаван ажаакчызын эки кылдынган чуртталга бажыңы-биле хандырары негеттинип турар.

А. ДОРЖУ.

МАЛ ЧЕМИ БЕЛЕТКЭЭРИНЧЕ КИЧЭЭНГЕЙ САЛЫР

Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» кызээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары мал чеми белеткээринге кичээнгей салып турар. Сиген кезер 12 звенода шупту 218 кижини тургускан. Сиген кестирер 8 аът машиналарын болгаш 4 дырбаштарны белеткээн, холдуң 40 кадыырларын септээн. Ол ажылга киирери-биле 100 ажыг аъттарны тускайлап үскен, «ХТЗ» деп маркалыг бир трактор база белен.

Колхоз бо чылын 17520 центнер сигенни болгаш 5331 центнер силосту белеткээр планныг.

М. ОЧУР.

Хой ажылының улам ыңай чедиишкиннери

«Хой ажылын улам ыңай хөгжүдер болгаш дүк бүдүрерин көвүдедир дугайында» СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чагаазы ажылчы чоннарның политиктиг болгаш бүдүрүлгечи идепкейиниң чаа чалгыын хайныктырган. Партияның болгаш чазактың ол чагаазын Бии-Хем районнуң хойжулары, партия, совет активи-биле кады таныжып, хой ажылын сайзырадыр талазы-биле сорулгаларны чугаалажыры-биле чоокта чаа чөвүлел хуралга чыылган.

Районнуң колхозчулары, МТС болгаш совхоз ажылдакчылары бүгү совет улус-биле кады хой малдың баш санын улам ыңай өстүрер болгаш дүк бүдүрерин көвүдедир дээш күженишкиннинг демисежип турар.

СЭКП ТК Сентябрь Пленумунуң доктаалы үнген соонда (1953 чылда) районнуң колхозтарында хой, өшкү малдың баш саны 53 хуу, төрүүр хойларның 64 хуу өскен, дүктүң ниити чыылдазы ийи катап көвүдээн, бир баштан ортумак дүк кыргылдазы 40 хуу көвүдээн. Колхозтарның чүгле хой ажылындан акша орулгазы 1954 чылда 486,6 муң рубль турганындан 1956 чылда 1 миллион 167 муң рубль четкен, оон иштинде дүк сатканындан орулгалар 1954 чылда 207 муң рубль турганындан 1956 чылда 606 муң рубль четкен.

Хой ажылының дыка хой мурнакчылары бедик көргүзүглерни чедип ап, колхозтарның байлакшыл чоруун көвүдедип турар. «Тиилелге» колхозтуң хойжузу эш Торжу 100 баш төрүүр хойдан чыл бүрүде 103—105 баш хураганнарны ап, менди доруктуруп турар. Ленин аттыг колхозтуң хойжузу М. Чимба, Кочетов аттыг колхозтуң хойжузу Сотпар-оол оларга бижыглаан хой малдың баш санын-даа, оон чаш төлүн-даа бүрүн камгалап ап турар.

Хой ажылының хөгжүлдезиниң талазы-биле районда чамдык чедиишкиннер-биле чергелештир хой ажылында улуг четпестер бар. Хой ажылын бүгү хемчег-биле хөгжүдеринге ажыглап болгу дег аргалар ажыглаттынмайн турар. Дүк кыргылдазы дыка кудук, хой санныг хой мал кызырап, база азырал ажаалдазының багындан өлүп хорап турар. Оон түңнелинде колхозтар хой продукциязын чедир албайн, улуг когарал таваржып турар. Район эрткен чылын бир баш хойдан 2 килограмм 100 грамм дүк кыргып алыр планныг турган 1 килограмм 900 грамм дүк кыргып алган.

«Тиилелге», «Кызыл сылдыс» колхозтар оон-даа эвээш дүк кыргып алган.

Районнуң колхозтарында төрүүр хойларның барык 25 хуузу кызыраан, азы колхозтар 4 муң хире хураганнарны чедир албаан. Чүс баш төрүүр хойдан чаш төлүн үнүүшкүнү база аажок эвээш. Эрткен чылдың Октябрьдан бо чылдың июньге чедир дыка хой хой, өшкү болгаш оларның чаш төлү өлүп хораан, оон түңнелинде колхозтар хой санныг, кештиг, эътти база дүктү освунган. Бо бүгү болза, районнуң удуртур ажылдакчылары, колхозтар даргалары болгаш кедээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери хой ажылынга удуртулганы кошкатканының түңнели болур.

Дыка хой мурнакчы хойжулар хой ажылында четпестерни илередип, чөвүлел хуралга тодаргай саналдарны кииргеннер.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери хой ажылын бүгү хемчег-биле хөгжүдериниң оруктарын айтып, хой ажылының дугайында партияның болгаш чазактың чагаазын изиг-биле деткип, районнуң бүгү эр, херээжен колхозчуларынга кыйгырыг үндүрген.

Я. ЖУКОВ.

Өвүр районда «Кызыл тук» колхозтуң сарлыы чыл бүрүде өзүлделиг болуп турар. Болдургаларны санаваска безин колхозтуң улуг сарлыктары бо чылын 335 баш чедир өскен. Оон иштинде төрүүр 132, а немей төрүүр хунажын 28 сарлыктар бар. Оон сүдү ындыг-ла хөй эвес, хүнде 2 литр хире, а үскүр шынзы анаа инектинден ыракта бедик. Сарлык ажаалда улуг негевес мал, чылдың кышкы берге үезинде кажаа хереглевес, кадыр дагларга семирип кыштаар, а чайын тайгаларга чоруур. Ол чүгле сүт продуктуну бээр эвес эът, дүк талазы-биле база биче эвес орулганы киирип турар.

Чурукта: «Кызыл тук» колхозтуң одарда сарлыктары.

Фото О. Толгар-оолду.

Ниитиниң хой ажылынга кызымак

Бай-Тайга районнуң Молотов аттыг колхозунуң хойжузу эш Доржу барык-ла беш чыл ажыг үениң дургузунда артельдиң хоюн ажаап, кадарып келген, оон ажаалгазында хойнуң баш саны чыл санында өзүлделиг.

Кыжын хой тургузар делгем, чылыг кажаалар бар. Хойга кыжын чидиртир немелде чем кылдыр суланы ол тараан, бодунуң күжү-биле сиген кезер черин суггарган, оон сиген кезип алырынга белеткенип турар. Хой ам чайгы одарладыышкында, бо чылын төрээн 323 хойдан 335 хураган менди алдынган. Хойжу хой бүрүзүнден часкы кыргылдада 1 кг 800 грамм дүктү кыргып алган, алдыгы беш чылдың сөөлгү чылы — 1960 чылда хой бүрүзүнден 3 кг чедир дүктү кыргып алыр дээ ол хүлээлге алган.

Х. САМДАНЧАП.

Хураганнарны бүрүн камгалап алыр

Барыын-Хемчик районнуң «Комсомол 30 чылы» колхозунуң хойжузу М. Долбашагның кайы-даа үезинде хойнуң одарладыышкынын эки чорудуп келген. Хойга кажаалар четчир болгаш эки деритинген.

Бо хойжу чеди чыл чыгыы үениң дургузунда 1750 хураганны колхозунга өстүрүп берген. 1957 чылда төрээн 255 хойларның 258 хураганнарын менди алган. Хойларның дүккүрүн көвүдедиринче ол улуг кичээнгейни угландырып турар.

Х. ДОРЖУ.

ХОЙ КЫРГЫЛДАЗЫНГА ШЕФ

Тес-Хем районнуң баштаар чериниң коллективи Сталин аттыг колхозтуң Шара-Нуурда хой фермазынга шеф организастаан. Олар дөрт хүн 560 хойнуң дүгүн хол хачыларлыг кыргып берген.

Шефчилерниң иштинде Араядол, Симчитмаа, Ликтан ышкаш эки ажылдааннарны хойну илередип болур. Колхоз баштаар чери шефчилерге өөрүп четтиргенин илереткен.

В. САРБАА.

* * *

«Межегей» совхозтуң малчыннары Чонуй болгаш Оюн олар кадарган хоюн дүрген кыргыткаш, чайгы семиртилгеже чорудар сорулга-биле Алаак суурга чоокшуладып келгеннер. Суурда ажылчын херээженнер ол ийи кодан хойну хол хачыларлыг кыргыырын шиитпирлээн.

Ажыл хөглүг эгелээн. Дөрт хүн 700 ажыт хойну кыргып доозкан болгаш оон алдынган 1 тонна 500 килограмм дүктү кургадып арыглааш, совхозта хүлээдип бергеннер. Чамдык херээженнер хүнде 20 хой чедир кыргып турган.

И. КЕЛИК-СЕНГИ.

ХОЙ КЫРГЫЛДАЗЫ

Эрзин районнуң «Чаа орук» колхозунуң хоюн Тес-Хем МТС-тиң 12 хачылыг агрегады болгаш хол хачызы-биле 30 кижи кыргып турар.

Хой бүрүзүнден ортумаа биле 1,5—2,5 чедир дүктү кыргып ап турар.

Ш. СОЯН.

Редакцияга чагаалар

Библиотека ажылын бедидер

Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунга эрткен чылын библиотека ажыттынган. Оон эргелекчизинге эш Балган кирген. Баштайгы үеде Балган шору ажылдап турган. Сөөлгү үеде библиотеканы ажытпас апарган. Номчукчулар алган номнарын дужаавайн турар, а чамдык кижилер алган номнарын Балганга дужаарга хүлээткен дугайында демдеглел кылбайн турар Библиотеканың номнары чидип турар.

Библиотекага ойнаар херекселдер—хылдыг музыка, шыдыраа болгаш өске-даа чүүлдер база турган. Ойнаар херекселдер читкен. Библиотекага номчулга конференциязы организастап, оон ажылын экижидери негеттинип турар апарган.

М. КЫЗЫЛ-ООЛ.

Садыгжы хүлээлгезин багай күүседип турар

«Элегес» совхозунуң Бањкта фермазында магазинниң эргелекчизи эш Харитонова бодунуң хүлээлгезин багай күүседип, садып алыкчыларга ээлдек эвес чоруктарны болдуруп турар. Садыгда бар барааннарны чамдык садып алыкчыларга бербейн, а бодунуң таныш-көрүштеринге берип турары ховар эвес.

Чижээ, «Любитель» деп чурук тырттар аппаратка хереглээр калбак фленкаларны садып алыр дээш чедип келиримге «бо фленкалар садыгда эвээш арткан, мээң оглумда база ындыг аппарат бар чүве, арткан фленкаларны оглумга бээр мен» дээш меңээ бербейн барган. Ол ышкаш хамаатты Оюн Минчиймаага үнүш саржаан өртээн улгаттырган, саткан чүүлү база бар.

Ол магазинниң мурнунда эргелекчизи эш Беспалова чоңга эптиг, ээлдек садыглап, бодунуң хүлээлгезин эки күүседип турбуже, ону ажылдан үндүргеш, оон орнунга мурнунда өске черге багай ажылдааш ажылдан үндүрткен Харитонованы совхозта рабкоопту баштаар чериниң кииргенин кижи кайгаар чүве.

Магазин эргелекчизи эш Харитонованың ажылының четпестеринге хамаарыштыр дарый хемчээн алза чогуур.

Т. МОНГУШ.

Кадрларны шын шилиир

Кандыг-даа ажылга кадрларны шын шилип алыр, таарыштыр тургузар болгаш кижизидер дугайында улуг кичээнгейни бистиң Коммунистиг партиявыс угландырып келген болгаш угландырып-даа турар. Кадрларны шын шилип алырының партийжи принцивин Бай-Тайганың хереглечилер ниитилелиниң баштаар чери чамдыкта хажыдып турар.

Садыг ажылынга кижилерни киирип алырда, оларны эки хандыр хынап, өөренип көрбес чоруктарны райпо баштаар чериниң даргазы эш Довадор болдуруп келген. Оон ужурунда садыг ажылынга иегел чок, таварылга болган кижилер шургуп кире бергеш, ниитиниң социалистиг өнчүзүнге улуг когаралдарны чедирип турган.

Мурнунда оор херек үүлгеткеш, шииттирип чораан Сотпаны эрткен чылын райпо баштаар чери белеткелдер шугумунга хүлээп алган, а ол кижи онаашкан хүлээлгезин ак-сеткилдиг күүседириниң орнунга, арагалап, хой-ниитиниң социалистиг өнчүзүн самчыгдаан. Мал хүлээп алыр черге арагачы Манчын-оол, Чимит-оол ышкаш кижилерни база киирип алган турган. Ол кижилер хереглел кооперациязының хой муң рубль хөреңгизин база самчыгдап чок кылган болуп турар.

Ажыл дилеп чедип келген кижи бүрүзү-биле хандыр таныжып көрбес, оларны ажылга хүлээп алыр дугайында айтырыгны райпо баштаар чериниң хуралынга ёзулуг чугаалажып көрбес чоруктарны райпо даргазы эш Довадор болдуруп турган.

Кадрларны шын шилип алырының партийжи принцивин шыңгыы сагыыр херек.

С. АДЫГ.

„Одаар ыяш чок тур“

Бистиң колхозтуң төвүнге кончуг эки чунар бажыңны тудуп кааныындан бээр бир чыл чоокшулап турар. Ынчалзажок ол 1956 чылдың 9 айдан бээр мынчага чедир ажыглалга кирбээн.

Колхозчулар болгаш суурнуң чурттакчылары чунар бажыңны ажыглалга киирер дугайында колхоз баштаар черден негелде тургузарга «Одаар ыяш чок тур» деп каар боордан өске, кандыг-даа хемчег албас. Ону черле чөптүг чылдагаан деп санап болбас. Чүге дээрге бистиң колхозтуң төвү Балгазынның ыяштыг аргаларындан база Элегес-Аксының хөмүр дажындан ындыг кончуг ырак эвесте турар. Бисте ону сөөртүр машиналар-даа, чолаачылар-даа хөй.

Чоннуң бо талазы-биле негелдезин хандырарының улуу сөөлгү үеде колхоз баштаар чери ону дагаа кажаазынче шилчиткен. Бистиң колхозтуң даргазы эш Бара-оол болгаш оон оралакчызы Чүлдүм олар бир неделя эртерге-ле дыштаныр хүнде Кызыл хоорайже хап киргеш, ында чунар бажыңнарга чунуп алгаш чедип кээп турарлар. Ынчангаш олар чунар бажың дугайында айтырыгны чугулага көрбейн турарының ужуру ында болуп чадавас.

О. ИМЫЖАА.

Таңды район, «Тиилелге» колхоз.

МАЛДЫҢ ЧАЙГЫ ЛАГЕРЬЛИГ АЖААЛДАЗЫ

Инектерниң сүт талазы-биле продуктулуун дүрген бедидеринге, хойларның дүк продуктулуун, бүгү чүзүн малдың деңгилдезин бедидеринге болгаш чаш малдың эки өзүп хөгжүүрүнге дузалап турар чугула хемчеглерниң бирээзи болза, бүгү чүзүн малдың чайгы лагерь ажаалдазын шын организастаары болур.

Чайгы үеде одар сигени болза, малга эргежок чугула шиңгээлдиг бүдүмелдерни болгаш витаминнерни боттарында тудуп турары болгаш малга белеткеп турар кандыг-даа нарын рационнар-биле солуттунуп шыдатынмазы билдингир.

Мал одар ажаалдазының үезинде үзүктел чок шимчээшкинге туруп, арыг агаарны, хүннүң херелин ажыглап турар, ол болза, эки шынарлыг чем—чаа сиген-биле кады малдың деңгилдезин, продуктулуун бедидеринге, малдың иштики организминиң болгаш мага-бодунуң хевирлериниң ий-тавында сайзыраарынга, таарымча чок даштыкы байдалдарга болгаш аарыгларга малдың удурланыр аргазынга дузалап турар.

Малдың чайгы одарладыышкынының үезинде бистиң областың колхозтары чылда саар сүттүң 70 хире хуузун саап, малдың эки семиртилгезин ап турар. Чайгы одар ажаалдазы малдың организмин быжыглап, оларның төлүүр чоруун бедидип турар. Малдың одар ажаалдазының кайы хире ужур-дузалыы, одарларның шын ажыглалын организастаары кайы хире чугулазы оортан билдингир апаар.

Чайгы үеде инектерниң бедик сүт саалдазы, чаш малдың өзүлдези, мыйыстыг бода малдың, хойларның болгаш өшкүлерниң семиртилгези ийи кол чылдагаандан: одарның шынарындан, инекчиниң, хойжунуң, чылгычының малды кадарып, чайгы одарны ажыглап билириниден хамааржыр.

Инектерниң сүт продуктулуун дүрген бедидеринге дузалап турар чугула хемчеглерниң иштинден инектерниң чайгы лагерьлиг ажаалдазын болгаш инектерни ногаан, чүлүктүг база концентраттыг чемнер-биле немей чемгерерин дүүштүр бүдүрбүшаан, одарны ажыглаарының загоннуг методун демдеглээр херек.

Чайгы үеде одарларны шын ажыглаамда дүн-хүн иштинде инек бүрүзүнден 15—16 килограмм сүттү саап ап болурун дуржулга көргүскен. Бир эвес одар чеминге хой эвес концентраттарны немеп база ногаан немелде чемгерилгени организастаар болза, инек бүрүзүнден сүт саалдазын дүн-хүн иштинде 25—30 килограмм чедир бедидип болур.

Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунга одарларны эң эки ажыглаары-биле оларны түс-түс чүзүн малдарга бижыглаан, оларга загоннуг системаны доктааткан. Ол одарларны сүттүг инектер одарладыры-биле түс-түс кызыгаарлааш, 6—7 загоннар кылгаш, ээлчештирип одарладыр.

Малды баштай бир загонга 5—6 хонук дургузунда одарладыр, ол загонда оът, сиген баксырай бээрге дараазында загонче шилчиткеш, база-ла ол чурум-биле өске загоннарга уламчылаар. 30—40 хонгаш баштайгы загонну катап ажыглап эгелээр.

Одарны эң-не таарымчалыг ажыглаарда ферма бүрүзүнге шыңгыы хүн чурумун: малды кадарарының, суггарарының, саарының, арыглап аштаарының, дыштандырарының шаг-үезин доктаадыры эргежок чугула. Чайгы үеде малды кадарарының эң эки үези эртен, кежээ база дүне болур. Саар инектерге, семиртилге малынга дүнеки кадатты ажыглаары инектерниң сүт продуктулуун бедидеринге, семиртилге малынга дириг деңзи немелдези алырынга дузалаар чугула хемчеглерниң бирээзи болур.

Мал одарладыышкынының бо онза чүүлүн барымдаалааш, Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозтуң Туран фермазы, Таңды районнуң «Революцияның чалбыыжы» колхозтуң Үттүг-Туруг фермазы, Баа-Хем районнуң «Тиилелге» колхозтуң Шивилиг фермазы 1956 чылда мындыг хүн чурумун доктаатканнар: 3 шактан 4 шак 30 минутага чедир эртенги саалда; 4 шак 30 минутадан 12 шакка чедир—суггарылгага болгаш кадат; 12 шактан хүндүскүнүн 3—4 шакка чедир — инектерни дыштандырары, суггарары, ногаан оът, сиген, концентраттар-биле немей чемгерери, дус каап бээри; хүндүскүнүн 3—4 шактан 8 шакка чедир—кадат; 8 шактан 9 шак 30 минутага чедир—суггарылгага болгаш саалда; кежээкиниң 9 шак 30 минутадан дүнекиниң 12 шакка чедир — дүнеки кадат болгаш суггарылга; 12 шактан 3 шакка чедир — инектерниң дыштанылгазы.

Хүннүң мындыг чуруму болза, саар инек бүрүзүнден сүт саалдазын 1956 чылда «Кызыл тараачын» колхозтуң Туран фермазынга 2027 килограмм чедирер арганы берген. Дээре саанчы Д. Завьялова саар инек бүрүзүнден 2425 килограмм, саанчы У. Садакова — 2111 килограмм, саанчы Бичии-уруг—2110 килограмм сүттү саап алганнар, ол фермада чамдык инектер чыл иштинде 3000—3500 литр сүттү берген. Баа-Хем районнуң «Тиилелге» колхозунда саар инек бүрүзүнден сүт саалдазы 1956 чылда 1955 чылга бодаарга 2,7 катап көвүдээн. А, эрткен чыл-биле деңнээрге ол колхозта сүт саалдазы 27 хуу, Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозта 20,3 хуу, Баа-Хем районнуң Молотов аттыг колхозта 55 хуу, «Октябрь 14 чылы» колхозта 44,9 хуу көвүдээн.

Бо колхозтарга сүт саалдазын бедидеринге инектерни көк сула-биле, кукуруза-биле, алактыг люцерна сиген-биле немей чемгергени улуг салдарны көргүскен. Ол ышкаш инектерге концентраттарны, дусту берип турары база салдарлыг болган.

Мал чайын-даа, кыжын-даа арыг, эки шынарлыг сугну ижер ужурлуун дуржулга көргүзүп турар. Малдың суггадын чогуур өйүнде эки хандырып одарладыр болза, инектерниң сүт саалдазы 10—15 хуу бедиир. Автосуггарылга чок болза, инектер бүдүн дүн-хүн иштинде суггаттан качыгдавас кылдыр сугатты ынчаар организастаар херек. Чамдык колхозтарда ышкаш инектерни дүн-хүн иштинде чүгле 1—2 катап суггарар чорук-биле эптежип болбас. Чайгы үеде инектерни 4 катап суггарары чугула.

Хүн чурумун шыңгыы сагывайн, саалданың техниказын шын организаставайн сүт саалдазын бедидип ап шыдавас дээрзин мурнакчы саанчылар бадыткап турар. Таңды районнуң «Революцияның чалбыыжы» колхозунуң мурнакчы саанчылары М. Шумова, Билчирмаа олар бүгү ажылды шыңгыы доктааттынган хүн чурумун ёзугаар күүседип, саалда мурнунда инектерни, база оларның турар черин аштап, арыглап турар. Оон соонда инектерниң эмиглерин чылыг суг-биле чуп, арыг аржыыл-биле эмиг дошпуларын кургадыр чодуп, дузаваан саржаг, азы вазелин-биле чаггаш, саап эгелеп турар. Саалда үезинде инектиң эмиглерин үштен эвээш эвес катап массаштап турар. Чогум саалда эгелей бергенде инектерни аажок хүрген саап турар.

Семиртилгеде хойлар, өшкүлер, эъттиг угланыышкынының мыйыстыг бода мал, чылгы мал бүдүн чай иштинде чаггаар бүткен одарны ажыглап турар. Ол таварылгада малды кадарарының техниказы болгаш одарларны ажыглаарының корум-чуруму малдың продуктулуун бедидеринге болгаш чаш малдың өзүп хөгжүүрүнге шиитпирлиг фактор болуп турар.

Бо малдарны семиртилгеге тургузарда оларның эр, кызын, назы харын аңгылап, түс-түс кодан бөлүк аайы-биле үзери чугула. Ол малдарны ынчаар үспейн холуштур тургузар болза, малдың кадарары нарыыдаар болгаш малга шоолуг семиртилге-даа алдынмас апаар.

Одарларны шын ажыглаарын хандырар тээде, семиртилге малының кадарынга таарыштыр тургустунган хүн чурумун шыңгыы сагыыры эргежок чугула. Оон кол чүүлү малды кадарар, суггарар, дыштандырар шактарын бичии-даа хажытпазы болур.

Бистиң областың колхозтарында семиртилгениң мыйыстыг бода малын кадарып турар мурнакчы инекчилерниң хөй кезии чайгы үеде мындыг хүн чурумун ажыглап турар: эртенгиниң 3 шактан 7 шакка чедир кадат; 7 шактан 8 шакка чедир — суггарылга; 8 шактан 11 шакка чедир — кадат; 11 шактан хүндүскүнүн 1 шакка чедир — дыштанылга; 1 шактан кежээкиниң 6 шакка чедир—кадат; 6 шактан 7 шакка чедир—суггарылга болгаш дус каап бээри; кежээкиниң 7 шактан дүнекиниң 11 шакка чедир — кадат болгаш оон ынай дыштанылга.

Бо чурумну областың колхозтарының бүгү-ле сувай инек мал кадарчыларынга нептередири чугула.

Шак мындыг хүн чурумун эдерип сагаанда мал семиртилгезиниң кадарчылары дүн-хүн иштинде 1200—1500 грамм дириг деңзи немелдезин, семиртилге хойларын кадарып турар хойжулар дүн-хүн иштинде 200 грамм чедир дириг деңзи немелдезин чедип ап болур.

Семиртилгениң бода малының одар ажаалдазының айыттынган чурумун күүседип турган, Баа-Хем районнуң «Тиилелге» колхозунуң инекчизи эш Коңчук-оол 1956 чылда бир баштан дүн-хүн иштинде 1200 грамм деңзи немелдезин, Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хоссугу» колхозтуң инекчизи Тюлюш Сундуй 1522 грамм деңзи немелдезин алган. Чөөн-Хемчик районнуң Сталин аттыг колхозунуң инекчизи Ховалыг Тыртык, Сүт-Хөл районнуң Киров аттыг колхозунуң инекчилери Чигжит болгаш Досумаа олар мыйыстыг бода малдың семиртилгезиниң талазы-биле элээн каш чыл иштинде 950—1000 грамм ортумак деңзи немелдезин ап келгеннер.

Айыткан деңзи немелдезин болза, мал кадарының система чок үезинде алдынган деңзи немелдезинден (400—500 грамм) 2—3 катап бедик болуп турар.

Малдың семиртилгезиниң үезинде шын кадатты нептередири болза, бараанныг эът бүдүрериниң база чиик өртектиг чаш төлү өстүрүп алырының талазы-биле колхоз бүрүзүнге аажок улуг курлавыр болуп турар.

1957 чылда бистиң областың колхозтары бети дээрге-ле 12 муң баш мыйыстыг бода малды, 160 муң баш хойларны болгаш өшкүлерни күрүнениң эът планынга дужаар ужурлуг. Ынчангаш продукция единицазын бүдүреринге күш-ажылдың база хөреңгилерниң эң эвээш чарыгдалдары-биле чаггаар бүткен одарларга малды семиртири эът бүдүрерин дыка көвүдедир арганы бээр дээрзин колхоз бүрүзү өөренип көөрү эргежок чугула.

Күрүнеге дужаар бүгү мыйыстыг бода малдың семиртилгезиниң организастаашкынын хандырганда дириг деңзи-биле 9.600 центнер деңзи немелдезин бээр, бир эвес малдың семиртилгезин ынчаар организаставас болза ол чүгле 4.800 центнер деңзи немелдезин бээр. Хойларның болгаш өшкүлерниң семиртилгезин организастаанда дужаттынар мал дүн-хүн иштинде 24 муң центнер деңзи немелдезин бээр, бир эвес оларны сула одарга одарладыр болза олар чүгле 12 муң центнер деңзи немелдезин азы 2 катап эвээш эътти бээр. Ол хире хөй эътти чидирери чүгле ажыл-агыйжы эвес чорук болур эвес, харын кем-буруулуг херек болуру билдингир.

Эът, сүт, саржаг болгаш дүк бүдүрериниң талазы-биле партияның болгаш чазактың салып турар сорулгаларын чедиишкинниг күүседир тедээде, бо чылын ниитиниң бүгү малының чайгы лагерь ажаалдазын колхоз бүрүзүнге шын организастаары, малдың загоннуг кадалдының мурнакчы методун ажыглаары, ынчангаш мал ажылының продукциязын бүдүрерин көвүдедирин чедип алыры эргежок чугула.

П. УШАКОВ,
Облкедээ ажыл-агый эргелелиниң кол зоотехниги.

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң сессиязының документилери

Ядролуг шенелделерни доп-дораан соксадыр дугайында Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Коломбода сессиязының бүгү чазактарга кыйгырыы

Ядролуг шенелделерни үргүлчүлээринден үнүп турар айыылдарны медереп миннириинче кеску эртемденнер делегейни хайныктырган. Чазактар, парламентилер, дыка хөй чурттарда чүзүн-баазын улуг-улуг организациялар болгаш чүдүлге-сүзүк база шажын-чүдүлге баштыңнары ол шенелделерни соксадырын негеп турар.

Ядролуг тайбыңчыдылганы чедип алыр сорулга-биле бүгү-делегей хемчээлдерлиг кампанияны эгелээн, Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлели хөй-ниитиниң бо улуг шимчээшкинин делегейниң бүгү күштериниң болгаш бүгү улустарының ниити күзел-соруунуң улам калбарып турар илереэшкини кылдыр көрүп турар.

Хөй-ниитиниң санал-оналының бо күчүлүг илередиишкини турбуже, эксперименталдыг частыышкыннар агаарны, черни болгаш сугну хоралаарын болгаш бүгү кижи төрелгетенниң келир үезинге кыжанырын мурнукузу хевээр үргүлчүлеп турар. Олар ам эндере чепсеглээшкиннерниң эң дээди чадазы болуп турар болгаш эчизинде барып чүгле канчаар-даа аажок улуг аар-берге уржукка — атомнуг дайынга чедирип болур.

Бүгү-ле эксперименталдыг частыышкыннар талазы-биле тайбыңчыдылганы доп-дораан чарлаарын болгаш бүгү-ле ол медилиг частыышкыннарны хоругдаар дугайында дугуржулгага келир сорулга-биле чугаалажыышкыннарны дүргедедирин бо чорук хамааржып турар чазактардан негеп тур бис.

Шенелделерни кызыгаарлаар азы бүрүткээр дугайында саналдар проблеманы шиитпирлевейн турар, чүге дээрге, олар шенелделерни соксадырынга чедирбес. Эксперименталдыг частыышкыннарны соксадыр дугайында дугуржулга болза, дүшкүүрлүг чорукту кошкадырының аргазы-биле бүгү-делегей байдалын экижидер идегелди тургузар, ынчангаш массалыг узуткаашкынның бо кижизиг эвес чепсээн бүрүнү-биле хоругдаарынга болгаш чепсекти бүгү-ниитизи-биле дүжүрериңге орукту ажыдып турар.

Бижиге ыдыктыг кылдыр чаазатынган бүгү чүүлдерниң нүүрү-биле ындыг шенелделерни доп-дораан соксадыр дээш хөделиринче делегейниң бүгү чазактарын кыйгырып тур бис.

Эксперименталдыг частыышкыннарга удур чаңгыс аай хөделиишкиннерже кыйгырыг

Сан чок хөй миллион эрлер болгаш херээженнер келир үени улам өзүп турар хоржээшкин-биле көрүп турар. Кижи төрелгетен кандыг янзылыг чоруп турарыл? Бүгү чурттарда эң-не ат-алдарлыг эртемденнер хамаатылар кылдыр боттарының харыысалгазын медереп билбишаан, ядролуг чепсектиң шенелделерин үргүлчүлээн таварылгада амгы келир үеги-даа салгалдарга кыжанган турар сан чок хөй озал-ондактарның дугайын кижи төрелгетенге сагындырып турар. Кижи төрелгетенниң арын-нүүрү ол шенелделерни соксадырын негеп турар. Кижи төрелгетенниң салым-чолунга сагыш салып турар бүгү кижилерниң арын-нүүрү, ол сорулганы чедип алыр дээш ниити күжениишкиннерге каттыжарынче оларны даандырып турар.

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлели ядролуг шыгалдаларның айыылдарынга төнчүнү салырынче чүткүп турар бүгү-ле ниитилелдер-биле, шимчээшкиннер-биле, организациялар-биле, эвилелдер-биле, бөлүктер-биле база түс-түс кижилер-биле харылзаага доп-дораан кириптеринге белен. Үзел-бодалдарда азы бүгү делегей болуушкуннарының үнелелинге чөрүлдээлер ышкаш ажылдың методтарында, оруктарында азы хевирлеринде кандыг-даа чөрүлдээлер бо ниити проблемаларны шиитпирлээринге моондак болбас ужурлуг.

Бо нарын берге үеде кижи төрелгетенниң камгалаарының бедик хүлээлгезинге болуп бердинген кижилерни келир үениң салгакчылары улуг өөрүшкүлел-биле сактып көөрлер.

Кенияның патриоттары демиселди үргүлчүлеп турар

КЕНИЯ. Англи эрге-чагыргалар бодунуң бо колониязының национал-хосталгалыг шимчээшкинин базар дээш хөй күжениишкиннерни салып турган. Моортан 1956 чылдың төнчүзүнге чедир англи шериглерниң болгаш полицияның түс черниң чонун ханныг каржы аажылап турарының дугайында кижи кайгаар медээлер тарап турган. Ол аажылаашкыннарның түңнелинде хөй муң тайбың кижилер кырылган болгаш колонизаторлар Кенияда «тайбыңчыралды чургускан бис» деп мактанып турар апарганнар. Ынчалза-даа чартык чыл безин эртпээнде Лондондан ол англи колонияда национал-хосталгалыг шимчээшкинниң чаа көдүрлүүшкуннериниң дугайын дыңнады берген. Майның 23-те «үрегдекчи чорудулгага» удур демиселди дыңзыткан дугайын база катап чарлаан. «Манчестер гардиан» деп англи солун «Кенияда байдал айыылдыг болгаш алызында барып частыышкынныг болур» деп демдеглээн.

Кенияның чону—5,7 миллион кижи. Оларның кол кезээ—5,5 миллион кижи—негрлер уктуг африканчылар болур. Европейжилер, коллуунда-ла англичаннар, шуптузу чүгле 50 муң кижи. Кенияның эң-не хөй санныг (2,2 миллион кижи) улузу болза чурттуң ортаа талазында чурттап турар кикуйлар деп аймак болур.

Англи колонизаторлар Кенияны XIX чүс чылдың төнчүзүнде эжелеп алган. Олар келгеш, чуртту массалыг-биле үптээн болгаш үндезин чонуң үнүш-дүжүттүг чер хадыланнарын эжелеп алганнар. Ам эң-не эки черлерде колонизаторлар кофе болгаш хевең тарып турарлар. Бир европейжи кижиге 240 га үнүш-дүжүттүг черлер, а бир африканчы кижиге—чүгле 3 га чер онаажыр (ол безин чурттуң сандаар районнарында). Хөй-хөй африканчылар шуут чер чок болгаш европейжилерниң фермерлеринге хөлечиктээр ужурга таваржып турар. Оларга фермерниң түскайлап берип турары хемзиг черниң өртээнге олар бүгү өг-бүлези-биле фермерге чыл дургузунда 180-ден эвээш эвес хүнде ажылдап берип турар.

Кенияның кадээ районнарының үндезин чурттакчыларынга чиижең кержээлерни албадал-биле онаап турар, ол кержээлерни ёзугаар кадээ ажыл-агыйның продукциязын англи фермерлерге барык өртек чокка садарын оларга хүлээдип турар. Ол кержээлерниң негелделериниң улуг зарбергезин «Нейе цюрхер цейтунг» деп швейцар солун «кулчу» кержээлер деп адаан.

Кенияның черниң байлаа болур чес, цинк болгаш өске-даа өңнүг металлдарның чыдар черлерин ажылдап кылырынга негрлерниң күжүн араатан ёзу-биле молчүүрүнден колонизаторлар канчаар-даа аажок улуг кончааны ап турарлар. Колониалдыг эрге-чагыргаларның политиказы африканчыларны херек кырында кулдар болдурарынче угланган. Кенияда үндезин чон кижилер-биле деңге ажылдаан-даа болза, төлевирни оон дыка эвээшти алыр деп чуруи доктаатынган. Чижээлээрге, Найробиде (Кенияның найысылалы) негр ажылчынның ажыл төлевириниң доктаатынган эң бичие хемчээ айда 74 шиллинг болуп турар, а европейжи ажылчын айда 740-тен 2200 чедир шиллинг ажылдап ап турар. Африканчылар чүгле хөделдээр, кара ажыл кылыр болгаш эң-не куду төлевирлиг албан-дужаалдарны эдилеп болур. Ажылчы чоннарның хөй нуруузу хензиг ажыл төлевири алыр болгаш боттарының өг-бүлезин аргажок чем-биле безин хандырып шыдавас. Чартык аш байдалда чурттап турар.

Негрлерниң өг-бүлезиниң ядыы байдалының фактыларын Бүгү делегейниң Кызыл крестизиниң Кенияга чораан төлээлери көрүп билген. 1956 чылдың январь 6-да «Бирмингам пост» деп англи солуннуң чарлааны комитеттиң илеткелинде чугаалап турары болза, төлээлерниң кежигүннери «чүвениң байдалын бижиири безин берге деп көрген. Чүс-чүс уруглар аштан өлүп турар; аъш-чемниң чедимче чогу кайда-даа көстүп турар. Дыка хөй уруглар арып баксыраанындан кылаштаар хамаан чок, харын бут кырынга безин туруп шыдавас».

Амыдырал деңнелиниң чавызы болгаш кадык камгалалының кандыг-бир системазының чогу чоннуң иштинде аарыыр чоруктуң канчаар-даа аажок улуг өзеринге идиг берип турар. Малярия, тиф болгаш туберкулёз Кенияда массалыг аарыглар болу берген.

Түс черниң чону кадыг-дошкун ылгал көөр чорукка хүн-бүрүнүң амыдыралында безин таваржып турар. Африканчы кым-даа кижи болза, ак кижилер кирер бажыңнарның, клубтарның азы гостиницаларның эргинин безин артап болбас.

Кенияның үндезин чону барык калбаа-биле бижик билбес. Эртем чедип алган бир африканчы кижиниң чугаалааны: «Бис хожуланган-ла болур болзувусса, ак кижиге ол улам эки. Англичаннар эртем-билигге черле удурланып апаарлар, чүге дээрге, бис эртем-билигни чедип алганывыс түдүм-на олар дезип үнер апаарлар болгай». Англияның колониялар министри Леннокс-Бойд чоокта чаа общиналар палатазынга 1957—1960 чылдарда Кенияда негрлерни чырыдарынга дээзевилээн херенги улгадырдан туржук, харын 10 хуу кызырлыр деп мелегдээн.

Политика талазы-биле эрге чок чорук болгаш амыдыралдың ядарангай байдалы Кенияның улус массазының дүрүм ёзугаар килеңнээшкинин болгаш хилээшкинин үндүрген. Англи эрге-чагыргалар аңаа харыы кылдыр 1952 чылдың Октябрьда ук колонияга онза байдалды тургускан. Чонну аглаар, массалыг-биле тудуп хоругдаар чорук эгелээн. Террорга кыстырган чон дагларже болгаш аргалыг районнарже үнүп, аңаа боо-чепсектиг отрядтарны тургузуп турганнар. Чоннуң удурланыышкынныг шимчээшкини, национал-хосталгалыг демисел ындыг янзы тывылган.

Англи чазак Кенияда национал-хосталгалыг шимчээшкинни базары-биле шеригни чоруткан. Колонизаторларның каржы-дерзии чоруу кызыгаар чок. Индияның «Хиндустан стандарт» деп солуну «муң-муң африканчылар оран-бажың чок артканнар, чүге дээрге оларның оран-савазын оък-чепсек болгаш бульдозерлер-биле үрегдеп каан» деп бижээн. Чурттуң ишти кижи азып өлүрер адагаштар-биле шыптынган, оларга немештир кижилер азып өлүрерниң кожуп чоруур адагаштары база бар. Колониалдыг шеригниң чамдык батальоннары болза национал-хосталгалыг шимчээшкинниң киржикчилерин соонда билип алырда эптиг кылдыр африканчыларның холдарын одура кезип турганнар.

Кенияның камгалал чок чонунга удур англи колонизаторлар кырып-хыдыырының дайынын чоруткан. «Нейе цюрхер цейтунг» деп швейцар солуннуң дыңнатканының ёзугаар алырга, «Англияның чамдык шериг кезектеринге кым хөй африканчыларны өлүрер эвес деп бир янзының «спорт маргылдаазын» чорудуп турганнар, ынчаарга, чамдык англи роталар командирлери халун эрткеш, бир өлүрген кижи бажынга 5-тен 10 чедир шиллинг өртекти онаап турганнар.

Кенияның тайбың чонунга удур ханныг аажылаашкын 4 чыл үргүлчүлээн. Оон түңнелинде муң-муң кижилерни өлүрген болгаш он-он муң кижилер кара бажыңнарда, шаажылал лагерьлеринде киргилээн. Кенияның шаажылал лагерьлеринде национал-хосталгалыг шимчээшкинниң ам-даа 32 муң ажыг киржикчилери хиачектенип чыдар. Олар онза аар, дорамчылалдыг байдалда турар. Оларның аразында хоругдатырган чаш уруглар база хөй.

Боттарының колониалдыг тергиидээшкинин дүрүм барымдаалаан чүве кылдыр көргүзер дээш, колонизаторлар болза 1954 чылдың апрельден эгелээш, Кенияга конституция деп аттыг чүве тургускан. Ол конституция болза чүгле кеш-сөөк ылгаар чорукту, чурттуң үндезин чонунуң деп эргелиг эвезин дүрүмчүткен болгаш колонизаторларның кызыгаар чок кара-туразында чоруун чажырарының шырынмазы болган. Ол конституцияны ёзугаар алырга, Кенияның Хоойлужудулга чөвүлелинче европейжилер 3,5 муң кижи бүрүзүнден бир төлээни, а негрлер 750 муң кижи бүрүзүнден бир төлээни соңгуур деп чүвени чугаалаарга-ла билдингир. Кенияның үндезин чонунуң иштинден соңгулда эргезин чүгле шимчевес өт-хөреңгилиг, чогуур оруглалыг болгаш эртем-билиглиг кижилер эдилеп турар. Конституция болза, национал-хосталгалыг шимчээшкинниң киржикчилериниң соңгулда эргезин казаан. Херек кырында Кенияның чонунуң дыка хөй улуг нуруузу соңгулда эргезин казыткан.

Бо чылдың мартта Кенияның Хоойлужудулга чөвүлелинге соңгулдалар болган. Ол соңгулдаларга киржири-биле чүгле 120 муң негрлерни данзылаан, ол болза бүгү үндезин чоннуң ийи-ле хуузу болур. Соңгулдаларга белеткелдиң үезинде, чурттуң иштинге колонизаторларның албадап онаашдырганы конституцияны күш чок болдурар дугайында болгаш негр чонга политиктиг эргени тыпсыр дугайында негелделер дыңзып турган. Соңгулда мурнуунуң манифестизинге Кенияның профэвилелдериниң чиңгине секретары Том Мбойа болза колониалдыг конституцияны күш чок болдурар база Хоойлужудулга чөвүлелинге негр кежигүннерниң санын көвүдедир дугайында демиселче негрлерни кыйгырып турган. Ол кыйгырыг Кенияның чурттакчылары — негрлерниң ортузунга улуг хайныышкынны үндүрген.

Хамаарышпас чорук дээш, колониалдыг ёзу-чурумну узуткаары дээш демиселдер чурттуң иштинде база катап өзүп турар. Чоокта чаа Кенияның патриоттары чаңгыс эптиг политиктиг организация — Национал конгрессти тургузар дээш оралдажыышкынны кылганнар. Ынчалза-даа англи эрге-чагыргалар ону данзылап бүрүткээринден ойталаан.

Колонизаторларның ындыг янзылыг хоругдаашкыннары болгаш өске-даа кеземче хемчеглери Кенияның улус массазының национал-хосталгалыг шимчээшкининиң идеязын бооп тудуп шыдавас. Кенияның национал-хосталгалыг шимчээшкининиң база бир баштыңчызы М. Копнапгениң чугаалааны: «Африканчылар чүнү кузээрин боттары билир. Африканчылар кажан-даа шаандакы амыдыралче ээлбестер деп чүвени ам эң каргыс-даа колонизаторлар билир ужурлуг. Даштыкылар тергиидээн, африканчылар кул болган турар эрги Чөөн Африка өлген»... Кенияның чону демиселин үргүлчүлеп турар.

Д. КАСАТКИН.

Кыдат солуннар Совет чазактың чаа саналының дугайында

ПЕКИН. (СЭТА). КНО-нуң чепсегленииишкинни дүжүрер талазы-биле Комиссиязының Белеткел Комитединге ССРЭ-ниң төлээлекчизиниң чаа саналының дугайында дыңнадыгны Кыдаттың бүгү төп солуннары июнь 16-да улуг-улуг эгелерлиг кылдыр боттарының кеску черлеринде парлагылаан.

«Бүгү чурттарның улустарының күзел соруун боттандырар төлээде, атомнуг болгаш водородтуг чепсектиң бүгү шыгалда шенелделерин 2—3 чылдарда-даа болза, доп-дораан соксадырын болгаш ССРЭ-ниң, АКШ-тың, Англияның девискээрлеринге база Оожум далайның районунга контроль албаннарын тургузарын Совет Эвилели саналдап турар» деп «Жэньминьжибао» солун бодунуң чүүлүнүң эгезинде бижээн.

«Чепсегленииишкинни бүгү ниити дүжүрерин чедип алырынче орукка чаа базымны Совет чазак кылган» деп «Дагунбао» солун демдеглээн.

Чепсегленииишкинни дүжүрер дугайында айтырыгны шиитпирлээрин Барыын талакы күрүнелер эң-не саададып турар болгаш атомнуг база водородтуг чепсекти херек кырында хоругдаарын болгаш атомнуг шенелделерни соксадырын чазылдырыышкыннарны бүрүткээр дугайында саналдар-биле солуурун оралдажып турарлар деп кыдат солуннар айыткан.

Болгарияда судно тудуушкунунун хөгжүлдези

СОФИЯ. (СЭТА). Улус эрге-чагыргазының чылдарының дургузунда судно тудуушкуну Болгарияның аар үлетпүрүнүң мурнакчы адырларының бирээзи болу берген. Варна хоорайда судно тудуушкунунуң болгаш септелгезиниң Г. Димитров аттыг заводу чурттуң мурнакчы бүдүрүлгелериниң бирээзи болу берген. Оон продукция бүдүрери чыл-чылы-биле өзүп турар. Амгы үеде завод хемниң болгаш далайның судноларын тудуп болгаш септеп турар. Болгар судно тудугжулары эки келир үелиг болуп турар. Совет Эвилели-биле чарган үр чыл хуусаалыг дугуржулганы ёзугаар Г. Димитров аттыг завод 1960 чылга чедир совет флотка 80 судноларны тудуп бээр.

Ажыл төлевирин бедидери дээш англи ажылчы чоннарның демисели

ЛОНДОН. (СЭТА). Парлалганың дыңнадыгларындан алырга, Мерсей хемде суг өртээлиниң 800 ажылчыннары ажыл төлевирин көвүдедир болгаш ажыл хүнүн кызырар дугайында боттарының негелделерин деткиири-биле июньнуң 17-де ажыл соксадыышкыны чарлааннар.

Англияда, Уэльсте болгаш Шотландияда автобус шугумнарын хандырып турар чолаачылар, кондукторлар болгаш септекчи ажылчыннар база ажыл төлевирин бедидер дугайында негелдени үндүрген.

АКШ-та көстүп көрбээн изиг

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Юнайтед Пресс агентилелдиң дыңнадыындан алырга, АКШ-тың девискээриниң хөй кезиинде көстүп көрбээн изиг үш хүн уламчылап турар. Эң улуг изиг Чикагога болган — орта изиг, Цельсия-биле алырга, хөлегелиг черге 35 ажыг градус болган. Нью-Йоркка изиг 34 градус четкен. Болуп көрбээн изиг Нью-Йоркка болгаш Чикагога энергияның чедишпезинге чедирген, албан черлериниң болгаш заводтарның ажылын үскен. Оон-биле чергелештир АКШ-тың чөөн талакы штаттарынга улуг чайыктарның соонда үерлээшкин эгелээн. АКШ-тың чөөн талакы штаттарының чавызааштарынга болуп эрткен шуурганнар үрегделдерни болдургулаан.

Ассошиэйтед Пресс агентилелдиң медээзинден алырга, июньнуң 15-тен эгелээш изигниң болгаш үерлээшкинниң түңнелинде 147 кижи өлген.

Антиамериканчы чыскаалдың киржикчилерин шаажылаарын чанкайшичилер белеткеп турар

ПЕКИН. (СЭТА). Тайбэйден дыңнадыгны барымдаалааш, Синьхуа агентилелиниң дамчыдып турарындан алырга, Тайваньга антиамериканчы демиселдерниң үезинде чанкайшичи полиция 111 патриоттарны тудуп хоругдаан болгаш оларның 41-ге удур кеземче херээн көдүрүп үндүрген. Судка шилчидер патриоттарның аразында ажылчыннар, өөреникчилер болгаш садыгжылар база бар.

Ядролуг чепсектиң шенелделерин АКШ үргүлчүлеп турар

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Америк агентилелдерниң дыңнадыгларындан алырга, Невада штатта шенелде черинге июньнуң 18-те ядролуг чепсектиң чаа частыышкынын кылган.

Тес-Хем районнуң Калинин аттыг колхозунуң тудугжулары бо чылын кол тудугларны тудар. Тудугжулар чурттаглаңның 82 бажыңнарын, фермада 104 баш малга кажаа, далган дээрбезин болгаш өске-даа тудугларны тудуп турар. Ында Ч. Чоодуга удуртурган тудуг бригадазы эки ажылдап, планын ажыр күүседип турар.

Чурукта: Ч. Чоодунуң бригадазы чурттаглаң бажыңнарының тудуунда.

Кино артизи Д. Джурбаева-биле ужуражыышкын

«Чылгычының ырызы» деп кинофильмде башкы Сесегтиң ролюн ойнап күүсеткен кино артизи Д. Джурбаева-биле көрүкчүлерниң ужуражылгазы бо чылдың июнь 18-те «Восток» деп кинотеатрга болган.

Кинода башкы Сесегтиң ролюн ойнап күүседир дээш канчаар ажылдааның база кандыг-кандыг бергелерге таваржып турганын эш Джурбаева көрүкчүлерге тодаргай чугаалап бергенин ол ужуражылгага олурушканнар улуг сонуургал-биле дыңнааннар.

Боттарының сонуурган айтырыгларын көрүкчүлер артистен салырга, ол тодаргай харылап берген. Ук ужуражылганың соолунде «Чылгычының ырызы» деп өңнүг уран-чечен кино болган.

Көрүкчүлер сонуурган

Областың национал театрының артистериниң тыва бөлүү Таңды районнуң «Тиилелге» колхозунга солун шии көргүскен. Н. Кальгучаковтуң «Хайыраканның өзен» деп шиизин аңаа чыылган 500 хире кижи кончуг сонуурган.

Шиниде рольдарны артистерниң түс бүрү эки ойнааның көрүкчүлерниң дыңнатыг адың часкаашкыннары илередип турган. Маңаа Монгалбии, Сии-оол, Бак-оол болгаш өскелерниң-даа мергежилдииң чижек кылдыр айтып болур.

С. НАНЗАЛМАА.

Ногаанчыдылга

Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң төвүн сайзырадыр дээш суурнуң чурттакчылары бо чылын улуг ажылдарны кылган. Ниитизи-биле суурда 1300 янзы-бүрү ыяштарны олурткан.

Ыяштарны тараар, долгандыр кажаалагылаан. Олуртунган ыяштарның өзүлдези эки.

Колхозта чеди чыл школазының өөреникчилери ногаанчыдылгага идепкейлиг киржип, школазын долгандыр ыяштарны олуртушкан, түскай участокта кызылгат, инеккараа болгаш ытгадын тараан. Тарып олурткан үнүштерниң ажаалгазын эки организастаан.

Х. АРАКЧАА.

Ыяш камгалалын күштелдирер

Бистиң областың Тес-Хем районнуң девискээриниң кол ыяштары дыт, пөш, шиви. Бо ыяштарның иштинден дытты болгаш шивини тудугга хөй ажыглап турар. Пөш болза, үнелиг чамдык аңнарның, чижээ диндинин кол турлаа болуп турар.

Чурттуң ыяжы — күрүнениң социалистиг өнчүзү, ол дугайын ССРЭ-ниң хамааты бүрүзү эки билир. Ынчангаш, бүгү улустуң өнчүзү болур ыяшты камгалаары хамааты бүрүзүнүң хуузулуг хүлээлгези. Чамдык хамаатылар кажан аргага чораш, отту серемчилел чок ажыглаан ужурунда өрт үнгеш аргалышка улуг когаралды таварыштырып турганы бистерге чажыт эвес.

Районнуң девискээри Сайлыг-Хемте 1953 чылда-ла болган өрттүң уржуктары ам-даа бар: аңаа болган өрт ол черниң ыяжының өзүлдезин барык 5 чыл чедир саадаткан. Ленин аттыг колхозтуң девискээринге 1954 чылда өрт болган, ук өрт ол колхозтуң 100 тонна сигенин узуткаан турган. Өрт болган ол черниң үнүжү амга чедир багай болуп турар. Ол өрттер болза, отту серемчилел чок ажыглааныңың уржуундан болганын база катап демдеглеве чогуур.

Ыяшты болгаш чурттуң одар-белчиирин өрттен камгалаарын күштелдирери хамааты бүрүзүнүң чугула хүлээлгези, а кажан өрт болу берген таварылгада ону узуткаарынга эң идепкейлиг киржири оларның черчүп болбас хүлээлгези болур.

В. УЛАКОВ.

Ары ажылының ажыктыы

«Элегес» совхозу сөөлгү үеде ары ажылынче улуг кичээнгейни салып турар апарган.

Сөөлгү чылдарда ары өглерин 96-га чедирген. Ары өглерин, оларның чурттап амыдыраарынга таарышкан, хөй чечектерлиг черде аппарып тудуп кылган. Ары ажылын эргелеп турар эш Скрыль бодунуң хүлээлгезин ак-сеткилдиг кызымак күүседип турар.

Совхозтуң ары ажылының ажыктыы улуг апарган. Бир килограмм ары чигирин бүдүрүп алырынга совхоз 9 рубльди чарыгдап турар болза, ол-ла 1 кг ары чигиринден алыр орулгазы 18 рубль болур.

БӨРҮГЕ УДУР ДЕМИСЕЛ

Дыштаныр хүн турган. Колхозчу аңчыларның сагыжы кайын дээр. Колхозчулар Байысылаң, О. Делик, хоочун аңчы Сарыг-Деге олар ийи чүкче хапканнар. Аңчы Байысылаң биле О. Делик Шыңдызының Кара-Сирбектен сес бөрээктерни, а аңчы Сарыг-Деге база 8 бөрээктерни кырып узуткаан.

— Дыка-ла хөй чылдарда аңнап келдим. Бөрүлерниң ижээнин эндевестээн мен. Малдың дайзыннары кокаарактарны ам моон-биле 59-ту чок кылдым — деп, хоочун аңчы Сарыг-Деге хөөреп орар.

Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг колхозунуң аңчылары малдың хоралыг дайзыны бөрүлерни шак ынчаар узуткап турарлар.

К. КОНГА.

• • •

А. Бады-Очур Бай-Тайга районнуң «Малчын» кадээ ажыл-агый артелиниң дуржулгалыг аңчызы. Бады-Очур чыл-чылда-ла оюк тывыжындан колхозунга хөй орулганы киирип келген.

Дуржулгалыг аңчы 1955 чылдан эгелеп бөрү-биле демисежип келген. Бо аразында 30 бөрүнү өлүрген. Бады-Очур бо чазын 13 бөрээктерни узуткап каан.

Б. МИЖИТ.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

КОЛХОЗТАР БАШТААР ЧЕРЛЕРИ, ХАМААТЫЛАР!

Малдың эки-тура страхованиезиниң кержээлерин чарыңар!

Курстрахование черн зарыгның азы озал-ондактың түңнелинде мал өлгенде эгидиишкинни кержээлер ёзугаар төлеп берип турар.

Страхованиеге хүлээп алыр малдар: чылгы мал, мыйыстыг бода мал, хойлар, өшкүлер болгаш өске-даа малдар.

Страхование кержээлерин чарарда курстрахованиениң инспекциязынга барыңар. Хамаатылар страхованиениң агентилеринге барып болур.

Курстрахование эргелели.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, ниитиле информация килдизиниң — 3—88, харыысалгалыг секретарының, культура болгаш амыдырал килдизиниң 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, кадээ ажыл-агый килдистериниң 3—68, чагаа килдизиниң база бухгалтерияның 3—65.

ТС—01208 Культура эргелелиниң типографиязы

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылдан үндүрүлдүнген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1957 ИЮНЬ 23 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 124 (3836)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

СЭКП ОБКОМУНДА БОЛГАШ ОБЛКҮҮСКОМДА: Хой ажылын улам ыңай хөгжүдер болгаш дүк бүдүрерин көвүдедир хемчеглер дугайында (1 арын).

Ленинград хоорайны болгаш «Ленинградская правда» солунну Ленин ордени-биле шаңнаар дугайында база Ленинград хоорайның мурнакчы ажылчыннарынга болгаш эртем ажылдакчыларынга Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты тыпсыр дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыктары (1 арын).

Бүгү совет улустуң байырлалы (2 арын).

П. Киселев.—Түннелдер болгаш сорулгалар (2 арын).

Б. Шактар-оол—Өөреникчилерниң кедээ ажыл-агый практиказы (3 арын).

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР (3 арын).

И. Дудинский.—Шын орук-биле (2—3 арыннар).

Хостуг, демократтыг Америка оо бе (4 арын).

Египет улустуң национал байырлалы (4 арын).

Кыдатта тараа культураларының эки дүжүдү (4 арын).

Француз-тунис харылзааларга (4 арын).

СЭКП ОБКОМУНДА БОЛГАШ ОБЛКҮҮСКОМДА

Хой ажылын улам ыңай хөгжүдер болгаш дүк бүдүрерин көвүдедир талазы-биле хемчеглер дугайында

Хой ажылын улам ыңай хөгжүдер болгаш дүк бүдүрерин көвүдедир талазы-биле хемчеглерни СЭКП обкому болгаш облкүүском чугаалажып көрген.

СЭКП обкомунуң болгаш ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң күүскомунуң **доктаатканы болза:**

1. Колхозтарга хойларның баш санын 1956 чылдыынга деңнээрге 1960 чылдың төнчүзүнге чедир ийиден эвээш эвес катап, дүк бүдүрерин — 2,8 катап көвүдедир, совхозтарга — хойларның баш санын 2-ден эвээш эвес катап, дүк бүдүрерин — 2,7 катап көвүдедир.

2. Хой хойлары кызыраан болгаш хураганнары чок арткан хойларлыг колхозтарга болгаш совхозтарга ноябрьда база декабрьда олардан хураган алыр сорулга-биле хойларны эдерииштирерин болгаш тарып бооладырын саат чок организастаарын СЭКП райкомнарынга болгаш райкүүскомнарга, МТС-терниң болгаш совхозтарның директорларынга СЭКП обкому болгаш облкүүском хүлээткен.

3. Төрүп өзеринге таарышкак төрүүр хойларны дужаар, садар болгаш эътке херглеп үлүрер чорукту чортпазын. 1957—1958 чылда төрүүр хойларның 10—12 хуузун, дараазындагы чылдарда 15—17 хуузун браактаар чорукту доктаадырын колхозтарга болгаш совхозтарга сүмелээн. Хойларның баш санын өстүрер болгаш эътти күрүнеге дужаар талазы-биле планныг онаалдалар күүсетпинге чедир колхозтар хойларны рынокка садыглаар болгаш иштики херегледерге чарыгдаар чорукту хоруглаан.

4. Төрүүр хойларның баш санының кызыраар чоруун эвээжедир, хураганның ажыктыг алынышкынын болгаш оон дириг деңзизин бедидер, хураганнарның хорамшкынын эвээжедир, а ол ышкаш ол баш санын немелде дүкү кыргын алыр дээш колхозтарга болгаш совхозтарга хойларның кышкы база часкы эрте (февраль-март) оолдаашкынын СЭКП райкомнары, райкүүскомнар, МТС-тер болгаш совхозтар директорлары 1957 чылда нептередир хүлээлгелиг. Колхозтарга хойларны тарып бооладырын тарып бооладылышкын эгелээриниң мурнунда 1,5—2 ай бурунгаар хураганнары хелерниден чарып турган, сентябрьның эгезинде эгелээрин сүмелээн. Ажыл-агый бүрүзүнде төрүүр хойларның баш санының 80—90-дан эвээш эвес хуузун тарып-бооладылышкын-биле эң чоокку үеде хаара тударын. 1957 чылда хойларны тарып бооладырының чаа чаңгыс ай 50 пунктуларын колхозтарга немей тударын, хойларны тарып бооладыр талазы-биле 52 инструкторларны болгаш колхозтарга хой тарып бооладыр 150 колхозчу техниктерни кыска хуусаалыг курстарга белеткээрин; кедээ ажыл-агый малдарын тарып бооладыр талазы-биле күрүне станциязын организастаар чорукту 1957 чылда доозарын (бар бүдүрүлге кажааларының дериин хандырарын, станцияны эргежок чугула кадрлар-биле четчелээрин областың кедээ ажыл-агый эргелелинге, СЭКП райкомнарынга, райкүүскомнарга, МТС-тер болгаш совхозтар директорларынга СЭКП обкому болгаш облкүүском хүлээткен.

6. Таңды, Бии-Хем болгаш Каа-Хем районнарның колхозтарынга 10 муңдан эвээш эвес төрүүр каракуль хойларны тарып бооладыры-биле «СЖК» деп сыворотканы белеткээрин дуржулга станциязынга болгаш областың ветбаклабораториязынга организастаар чорукту кедээ ажыл-агыйның область эргелелиниң хүлээлгези кылдыр киирген.

7. Хойларның дүктүг продуктулуун эң хүрген бедидери-биле кедээ ажыл-агыйның область эргелели, СЭКП райкомнары болгаш райкүүскомнар 1960 чылдың төнчүзүнге чедир областың колхозтарынга 540 муңдан эвээш эвес нарын, чартык нарын болгаш чартык бөдүүн дүктүг хойларлыг болгаш 180 муң каракуль хойларлыг, совхозтарга нарын болгаш чартык нарын дүктүг — 58 муң хойларлыг болуру-биле бөдүүн дүктүг хойларны чартык бөдүүн дүктүг, чартык нарын болгаш нарын дүктүг хойлар болдурар талазы-биле ажылды күштелдирер хүлээлгелиг.

Ол сорулга-биле сүмелээни болза:

а) алдыгы беш чылдың төнчүзүнге чедир экижиткен хойларның баш санын кодан хойнуң 82 хуузу чедирер дээш Эрзин, Тес-Хем, Өвүр районнарга нарын болгаш чартык нарын дүктүг хой ажылын бүгү хемчеглер-биле хөгжүдеринче угланыышкынны алыр;

б) 1960 чылга чедир экижиткен хойларның баш санын ниити хойга 70 хуу чедирип турган, Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Сүт-Хөл, Чөөн-Хемчик, Чаа-Хөл районнарга колдуунда нарын, чартык нарын болгаш чартык бөдүүн дүктүг хой ажылын хөгжүдер.

в) Бии-Хем, Таңды, Улуг-Хем, Каа-Хем, Тожу районнарга нарын дүктүг хой ажылын хөгжүдер талазы-биле ажылды чорудар болгаш көк каракульду өстүрерин калбак хемчээлдерге чорудуп турган, бар каракуль хойларны экижидер; 1960 чылда 55 хуузун эвээш эвес нарын, чартык нарын болгаш чартык бөдүүн дүктүг хойларлыг болур;

г) нарын дүктүг уксааларның бүдүрүкчүлери-биле чурт хойларын хайнакташтырганындан ийиги салгалдыг хайнактарын алган колхозтарга оларны «бодунга» өстүрүп сайзырадыр, а совхозтарга — үшкү салгалдың хайнактарын алгыжеге чедир хайнактаашкынны үргүлчүлээр. Чаңгыс коданда ийиги салгалдың хайнак хойларлыг колхозтарга төрел малдарның эдержип өзерин болдурбазы-биле колхозтар аразынга кошкар хураганнарны солчуруп организастаар;

д) бирги болгаш ийиги салгалдың хайнак кошкар хураганнарын шенекчилер кылдыр ажыглап турган, доруктуруп өстүреринге болгаш тарып бооладылышкынның соонда хойларның коданынче шилчидеринге артырар;

е) алдыгы беш чылдың төнчүзүнге чедир нарын дүктүг уксааларының 2000 үрелиг кошкарларын обласче киирер болгаш областың иштинге чыл бүрү 300—400 баштан эвээш эвес санныг бүдүрүкчүлерни доруктуруп өстүрерин эгелээр;

ж) бүгү-ле колхозтарга болгаш совхозтарга үрелел учёдун таарыштыр тургузар, бонитировканы ой-шаанда чорудар херек, аңгы-аңгы уксааларның бүдүрүкчүлерин чаңгыс коданда эдержилгеге киирер чорукту болдурбас.

з) бүгү-ле колхозтарга болгаш совхозтарга хураганнарны доруктуруп өстүрериниң сакман болгаш кошар-база методун нептередир. Хойларның бедик продуктулуг чаш төлүн алыр болгаш оларны доруктуруп өстүрер база оларны кышка эки белеткээри-биле хойларны саар чорукту колхозтарга хоругдаар.

8. Областың колхозтарынга хайнак хураганнарны өстүрер, тежээр болгаш чемгерер талазы-биле саавырны 1957 чылдың август 1-ден орайтатпайн парлап үндүрерин кедээ ажыл-агый эргелелинге СЭКП обкому болгаш облкүүском хүлээткен.

9. Кедээ ажыл-агыйның область эргелелинге, СЭКП райкомнарынга, райкүүскомнарга, МТС-тер болгаш совхозтар директорларынга дараазындагы хүлээлгени киирген:

а) сезон одарларын кадарчылар бригадаларынга быжыглап турган, чаңгыс одарга эмин эрттир хөй хойлар одарладырын болдурбайн, хойларны одарладырының үзүктээр системазын нептередип турган, ол одарларны шын ажыглаарын организастаар: одарларны дескилээрини, фрезерлээрини болгаш оът, сиген тарыырының аргазы-биле оларны экижидер, суг хөөлбектерин, кудуктарны тударының болгаш суггу сөөртүп чедирериниң аргазы-биле одарларга хойларны суггарар чорукту организастаарының хераан экижидер.

б) чаягаар бүткен одарларны элээн четче ажыглаары-биле суг чок, ынчалза-даа мал чеминиң талазы-биле үнелиг 600 муң гектар шөлге одарларны шинчилээрин болгаш суглуг болдурарын дүргедедир, суг чок одарларга 1957 чылда 15 кудуктарны, 1958 чылда — 40, 1959 чылда — 50, 1960 чылда — 25 кудуктарны тудар.

в) хойларның кыштаглаар черлеринге малдың бөдүүн чемнерин төрүүр хой бүрүзүнге 1,5 центнер болуруун барымдаалаар, концентраттарны—20 килограммдан, силосту—40 килограммдан эвээш эвес магадылал курлавырларын тургузар, мал чемнери оът сигеннерни, ылангыя силостаар кукурузаны тарыырын болгаш кажаалар чоогунга мал чемнерин белеткээрин хандырар;

г) хойларны тарып бооладылышкын үезинде одарладыры-биле июльде суланы, чингетарааны, көктарааны тарыыр.

10. Таңды сынның даг одарларын ажыглаарының аргаларын өөренип көөрүн Таңды, Улуг-Хем, Чаа-Хөл, Чөөн-Хемчик районнарның колхозтарынга сүмелээр.

11. Малдың кышкы оолдаашкынының чорудуларынга чиик өртектиг чер, хыырыгыын, шит болгаш саман кажаалар тударын нептередип турган, хойларга 1957 чылда 174.180 баш, 1958 чылда—114.730 баш, 1959 чылда—135.560 баш, 1960 чылда—141.800 баш хой кирер кажааларны тударын хандырарын колхозтар тудуунуң эргелелинге, кедээ ажыл-агый эргелелинге, СЭКП райкомнарынга, райкүүскомнарга хүлээдир.

12. Колхозтарга хойларны электромеханиктиг кыргыдарының дараазындагы планын доктаадыр: 1957 чылда—280 муң бажы, 1958 чылда—350 муң, 1959 чылда—450 муң болгаш 1960 чылда—550 муң бажы.

13. Дүгү 4,5 сантиметрден кыска эвес ажык оолдаттынган чартык нарын болгаш чартык бөдүүн дүктүг хураганнарны кыргыырын колхозтарга болгаш совхозтарга август 1-ден орайтатпайн чорударын СЭКП райкомнарынга, райкүүскомнарга, МТС-тер директорларынга хүлээдир.

14. Беш тонна ажыг дүк алдынган колхозтарга дүктүң артык дужаалдазын организастаарын кедээ ажыл-агый эргелелинге, облпотребсоюзка (эш Агапова), СЭКП райкомнарынга, райкүүскомнарга хүлээдир.

15. Дүктүң ниити ажыктыг үнүүшкүнүн көвүдедир сорулга-биле ажыл-агыйга иртгерни кодан хойга 13—20 хуу чедирип турган, оларны 2—3—5 харлыынга чедир тударын колхозтарга сүмелээр.

16. Хой ажылын хөгжүдеринге колхозчуларның материалдыг сонуургалын бедидер сорулга-биле колхозтарга сүмелээри болза:

а) хойжуларга күш-ажылдың магадылал төлевирин тараа-биле болгаш акша-биле төлээрин нептередир, оларның хемчээлин колхозчуларның ниити хуралынга доктаадыр болгаш дүк кыргылдазының, чаш малдың ажыктыг үнүүшкүнүнүң, малдың баш санын камгалаарының талазы-биле планны күүсеткенде бээр.

б) кышкы үеде сүргүн одарларга хойларны ажаап турар ажылдакчыларга күш-хүннерин 25 хуу чедир көвүдеткен өртектер барымдаалап санап бээр;

в) сакманщиктерниң күш-ажылының төлевирин мынчаар нептередир:

	Нарын болгаш чартык нарын дүктүг хойлар		Чартык бөдүүн болгаш бөдүүн дүктүг хойлар	
	Сакманщикке быжыглаан хойларның хураганнарының саны	Камгалаттынган 10 хураган бүрүзүнге-ле хүнде күш хүннерин мынчаар санаар	Сакманщикке быжыглаан хойларның хураганнарының саны	Камгалаттынган 10 хураган бүрүзүнге-ле хүнде күш хүннерин мынчаар санаар
5 хүннер чедир	20	1	30	0,6
10 хүннер чедир	30	0,7	60	0,3
11-ден 20 хүннер чедир	40	0,5	90	0,2
21-ден 30 хүннер чедир	60	0,3	120	0,15
30-ден 40 хүннер чедир	120	0,2	240	0,08

г) күштүг болуп турар төлевир-биле чергелештир хойжуларга дараазындагы немелде төлевирни бээр: дүк кыргылдазының планын доолдур болгаш ажыр күүсеткени дээш ниити кыргылдадан натура-биле 1 хуузун болгаш пландан ажыр кыргыттынган дүктен 15 хуузу, оон аңгыда акша-биле—пландан ажыр алдынган дүктүң өртек үнезиниң (садып алыр өртектер-биле) 20 хуузун;

д) кадарчыларга быжыглаан хойларның күрүнеге дужаап турар баш санының 80 хуузун ортумактан өрү деңгилделиг болгаш 20 хуузун—ортумак деңгилделиг турда дужааганы дээш ортумактан өрү деңгилделиг дужаатынган баш санының түс бүрүзү дээш дириг деңзи-биле 1 килограмм эътти бээр;

е) 75 хураганнарны 45 хонук назы чедир өстүрүп доруктурган сакманщиктерге 1—2 хураганнарны бээр.

17. Хой хойлар турар черлерге библиотечкаларлыг, радиолуг, чунар бажыңныг, бирги чергениң эргежок чугула бараанnарлыг ларектарлыг культстанnарны 1957 чылдың ноябрь 1-ге чедир хуусаада СЭКП райкомнары, райкүүскомнар, МТС-тер директорлары дерип тургузар хүлээлгелиг.

Быштаглаашкын черлеринге кадарчылар чурттаар чуртталга бажыңнарының тудуун организастаар, а чайгы үеде бүгү чаагайжыды туттунган көжүп чоруур вагончугаштар-биле, майгыннар-биле азы өглер-биле малчыннарны хандырар.

18. Кедээ ажыл-агый эргелели, СЭКП райкомнары, райкүүскомнар колхозтарга болгаш совхозтарга хойжу кадрларны шилип алырын болган таарыштыр тургузарын экижидер, хой фермаларынче коммунистерни болгаш комсомолчуларны чорудар, малчыннарның ортузунга масса-политиктиг ажылды күштелдирер хүлээлгелиг.

19. СЭКП райкомнары болгаш райкүүскомнар хойжулар бригадаларының турар черлеринге зоовет-тускай эртемниглерниң, медицина, садыг болгаш культура-чырыдылышкын ажылдакчыларының ажылынга шыңгыы контрольду тургузуп турган, хойжуларже оларның план ёзугаар үргүлчү баргылап турарын (график ёзугаар) доктаадып тургузар ужурлуг.

20. Хойжуларның байырлалын чыл бүрү чорударын доктаадыр.

21. Кедээ ажыл-агыйның область эргелелинге хүлээткени болза:

а) хой ажылының мурнакчы ажылдакчыларын шаңнаары-биле шынзылгаларны болгаш «Эң дээре хойжу» деп херек демдектерин белеткээр дугайында айтырыгны 1957 чылдың ноябрь 1-ге чедир хуусаада шиитпирлээр.

б) хойларны бонитировкалаар, тарып бооладыр болгаш дүктү классировкалаар талазы-биле семинар кичээлдерлиг, хой ажылында үрелел хераанниң талазы-биле колхозтарның зоовет-тускай эртемниглериниң бөлүк-бөлүк чөвүлел хуралдарын эртирер;

в) хой ажылында үрелел ажылы, хойларны чемгерери болгаш азырап тежээри, хойларның одар ажаалдазы, эртеги оолдаашкын, тарып бооладылышкын, хойжуларның күш-ажылын организастаары болгаш төлээри, хураганнарны сакманныг доруктуруп өстүрери, хыргыыш-шит болгаш чер оңгар кажааларны тудары, хураганнарны доруктуруп өстүрери деп бөлүктерлиг «Хойжунуң библиотечказын» тыва дылга 1957 чылда парлап үндүрер.

г) колхозтарның болгаш совхозтарның, хойжу бригадаларның болгаш мурнакчы хойжуларның хой ажылының талазы-биле көргүзүглерлиг бюллетеньнин квартал санында парлап үндүрер.

22. Кедээ ажыл-агыйның область эргелелинге, СЭКП райкомнарынга болгаш райкүүскомнарынга СЭКП обкомунуң болгаш облкүүскомунуң хүлээткени болза:

а) профилактиктиг болгаш эмнелге сорулгазы-биле хойларны болгаш өшкүлерни кеъш аарыгларынга удур чуп эмнээр;

б) малдың кыжа куртар-биле аарыы-биле аарыыр чоруу бар ажыл-агыйларга хойларны аарыгларга удур дегельминизастаар ажылды чорудар;

в) төрүүр хойларны дизентерияга удур вакцина-биле тарып эмнээрин хойларның оолдаарының мурнунда бир ай бурунгаар чорудар;

г) хойлар ара салыр таварылгаларда ажыл-агыйларга бруцеллезтуг деп билдинген хойларны болгаш өшкүлерни аңгы коданнарга үзүп турган, хойларның болгаш өшкүлерниң бруцеллезуун аллергиктиг арга-биле шинчилеп чорудар.

Ажылдың организастыы эки

Чөөн-Хемчик районда «Большевик» сөөртүп алган турган.
колхоз бо чылын бүдүрүлге, культура-амылырал тудугларындан аңгыда чурттаганың безин 25 бажыңнарын кылыр планныг. Тудугга материал белеткээринге таарымчалыг кышкы үени колхоз чеп ажыглаан. Ниитизи-биле 2350 кубометр тудуг ыяжы белеткээр пландан 100 кубометрни ажыр белеткээн болгаш оон 1200 кубометрин кыжын-на тудуг шөлдеринге

Белеткел багай эвес, күш-ажылдың организастыын эки тургусканындан тудугнуң темпизи аңгы үеде дүрген чоруп турар. Чурттаганың 4 бажыңнарын шуут ажыглаалда киирген. 5 бажыңнарны доозар четкен, 6 бажыңнарының ханаларын салып турар. Ол ышкаш ортумак школаның 12 өрээлдерлиг даш тудуунуң фундаментизин база салып эгелээн.

Ленинградты Ленин ордени-биле шаңнаар дугайында

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ЧАРЛЫЫ

Ленинградтың ажылчы чоннарының төрээн чурттуң мурнунга шылгарангай алдар-хавыязы дээш, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының хүннеринде болгаш Ада-чурттуң Улуг дайынында немец-фашистиг эжелекчилерге удур демиселге оларның илереткени эрес-дидим болгаш маадырлыг чоруу дээш, үлетпүрнү база культураны хөгжүдеринге, чаа техниканы сайзырадырынга болгаш шиңгээдип алырынга чедип алган чедиишкиннери дээш, Ленинград хоорайның 250 чыл болганын холбаштыр, Ленинградты **Ленин** ордени-биле шаңнаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. ВОРОШИЛОВ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль. 1957 ч. июнь 21.

„Ленинградская правда" солунну Ленин ордени-биле шаңнаар дугайында

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ЧАРЛЫЫ

Ленинград хоорайның 250 чыл болганы-биле холбаштыр база «Ленинградская правда» солуннуң революсчу алдар-хавыязын, үлетпүрнүң улам ыңай көдүрериниче, эртемни болгаш культураны хөгжүдеринче, кедээ ажыл-агыйның продукциязының бүдүрүлгезин көвүдедиринче ажылчы чоннарны мобилизастаар талазы-биле оон үре-түңнелдиг ажыл-чорудулгазын демдеглевишаан, «Ленинградская правда» солунну **Ленин** ордени-биле шаңнаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. ВОРОШИЛОВ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль. 1957 ч. июнь 21.

Ленинград хоорайның мурнакчы ажылчыннарынга, тудугжуларынга болгаш эртем ажылдакчыларынга социалистиг күш-ажылдың маадыры атты тыпсыр дугайында

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ЧАРЛЫЫ

Бүдүрүлге талазы-биле, эртемни болгаш техниканы хөгжүдер талазы-биле шылгарангай чедиишкиннери дээш база Ленинград хоорайның үлетпүрүнүң, транспортунуң бүдүрүлгелеринге болгаш тудугларынга күш-ажылдың чаа дээштиглелиг аргаларын шиңгээдип алыр болгаш нептередир талазы-биле киирген улуг салыышкыны дээш, **Ленин** ордени база **«Кадыыр болгаш маска»** деп Алдын металлды тывыспышаан, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты дараазында эштерге тыпсыр:

1. **Бородулин** Александр Васильевич — Ленинградтың металл заводунуң фрезеровщиги.
2. **Варламов** Павел Михайлович — каң-прокат болгаш каң-хендир заводунуң мастер-ажылдакчызы.
3. **Васильева** Елизавета Романовна — «Кызыл херел» заводтуң эптекчизи.
4. **Васильев** Михаил Васильевич — Колленинград тудугнуң дашчыларының бригадири.
5. **Виноградов** Анатолий Васильевич — Ижорск заводунуң каң эзилдирикчизи.
6. **Гаврилов** Илья Гаврилович — «Вильнюс» теплоходтуң капитаны.
7. **Добышев** Кондратий Филиппович — «Большевик» заводтуң чаазаныкчызы.
8. **Еремеев** Александр Сергеевич — С. М. Киров аттыг «Электросила» заводтуң кол конструкторунуң оралакчызы.
9. **Карасев** Владимир Якумович — Киров заводунуң токарь-таарыштырыкчызы.
10. **Карпов** Иван Васильевич — «Ленотделстрой» № 1 трестиниң штукатуржуларының бригадири.
11. **Ковалев** Николай Николаевич — Металл заводунуң турбиналарының кол конструктору.
12. **Лебедев** Александр Алексеевич — Күрүнениң оптика институдунуң салбыр начальниги, академик.
13. **Лягин** Александр Иванович — «Кызыл выборгчу» заводтуң эзилдирикчизи.
14. **Мирошников** Александр Карпович — Киров заводунуң цех начальниги.
15. **Михайлов** Василий Михайлович — балтий заводтуң дарганы.
16. **Першин** Николай Иванович—С. М. Киров аттыг «Электросила» заводтуң токарь-карусельщиги.
17. **Липатов** Тимофей Иванович — «Аврора» крейсерниң командириниң оралакчызы.
18. **Поргинева** Ульяна Яковлевна—С. М. Киров аттыг удазын ээрер комбинаттың удазын ээрикчизи.
19. **Смирнов** Павел Евдокимович — Октябрь демир оруунуң Ленинград — Сортировочная станциязында паровоз депозунуң машинизи.
20. **Штрихина** Александра Георгиевна — «Скороход» фабриканың хеп быжыкчызы.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. ВОРОШИЛОВ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль 1957 ч. июнь 21.

ССРЭ-ниң чонунуң чизе бүрүткелинге белеткел

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шиитпири ёзугаар 1959 чылдың январьда чонунуң бүгү-эвилел чизе бүрүткелин чорударын мурнунда-ла дыңнаткан болгай. Аңаа белеткел кылдыр ССРЭ-ниң Төп статистика эргелели чизе бүрүткел программазының, формаларының болгаш документилерниң төлевилелин хыналары-биле шилип алдынган черлерге шенелде бүрүткелди кылып чорудар.

Чонунуң чизе бүрүткелиниң шенелдезин 1957 чылдың август 1-де Москва областың Чехов районунга, Ленинградтың Невский районунга, Новосибирск областың Волотнинский районунга, Дагестан АССР-ниң Кайтакский районунга, Украин ССР-ниң Сталино хоорайынга, Казах ССР-ниң Акмолинск областың Сталин районунга болгаш Латвия ССР-ниң Тукумский районунга кылып чорудар.

Бо чүүлда херекке счетчиктер, инструктор-контролёрлар, чизе бүрүткел салбырларының эргелекчилери болгаш оларның дузалакчылары кылдыр ийи муң хире экономистерни статистиктерни, бухгалтерлерни, дээди өөредилге черлериниң студентилерин болгаш өскелерни-даа киириштирер. Москваның экономика-статистика институду шенелде чизе бүрүткелге киржир кылдыр үстүкү курстарның 600 хире студентилерин районнарже чорудуп бээр. Ук чорук оон-биле кады оларның бүдүрүлге практиказы болур. Июнь 18-те экономика-статистика институнга чер-черлерже чорудар студентилерниң бирги сургалдалыг хуралы болган.

Чизе бүрүткел чорудары-биле шилип алдынган районнарда аңгы үеде чурттакчылыг черлерниң болгаш бажын эргелелдерниң даңзызы чогаатынган, картографиктиг материалдарны белеткеп, организастыг планнарны чогаадып турар.

БҮГҮ СОВЕТ УЛУСТУҢ БАЙЫРЛАЛЫ

Ленинград хоорайның 250 чыл болганы

Бөгүн бүгү чурт Ленинградтың 250 чыл болганының оюн демдеглеп турар. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының тывылганы Ленин хоорайның төрүттүнген куу — чүгле ленинградчыларның эвес, харын бүгү совет кижилерниң байырлалы.

Россияның хожудангай чорууш ажык эртерин өрелдажып, «адалай чанынга бут кырынга быжыг туруп алырын» чедип алган, бодунуң ол үезинде шылгарангай күрүне ажылдакчызы болган полководчу чораан — I Петр хаан Петербургту тургускан. Балтий далайның чанынга Петербургту үндезилеп тургускан чорук орус күрүнениң экономиказын болгаш культуразын хөгжүдеринге, ооң бүгү делегейге харылзаазын болгаш ат алдарын бышкылдаарынга улуг дептиилдиг ужур-дузалыг болган. Россияның хөгжүлдезинге Петербургтуң ужур-дузазын тайылбырлааш, К. Маркс бодаа: «Ол хире улуг Нация далайлар эриктеринден болгаш хемнер өөштеринден хоорлу берген турзун деп чүвени кым-даа бодавас. Бодунуң чуртунуң хожудангай хөгжүлдезинге мырыңай-ла эргежок чугула бүгү чүүлдү Пётр алган-дыр» деп айыткан.

Нева хемниң эриинге хоорай тургусканы хөй муң бодуун кижилерниң: дашчыларның, бызанчыларның, дарганнарның маадырлыг чорууболур. Ленинград хоорайның төөгүзү-биле ады болгаш ажыл-ижи холбашкан улуг орус улустуң сураглыг кижилериниң — Михаил Ломоносовтуң, Александр Пушкинниң, Грибоедовтуң, Крыловтуң, Лермонтовтуң, Гогольдуң, Некрасовтуң, Достоевскийниң, Гончаровтуң, Тургеневтиң, Салтыков-Щедринниң аттарын чүс чыл эрткен соонда улуг хүндүлел-биле адап турар бис.

1893 чылдың август 31 хүнү Владимир Ильич Ленинниң аңаа келгениниң үези болуп Петербургтуң төөгүзүнге кирген. Ленинниң тургусканы марксистиг революстуг партияның удурткулгазы-биле ажылчын аңгының маадырлыг демиселиниң түңнелинде Петербург пролетар революциязының төрүттүнген хоорайы болган.

Революция мурнунда Петербург Россияның улуг үлетпүрлүг төвү турган деп чүве билдингир. Хоорайның хөй-хөй алдар сураглыг заводтары — Путилов, Ижорск, Невск, Балтий, Металлический болгаш өске-даа заводтар ам чүс-чүс бежен ажыг чылдарда туруп турар. Питтерниң ажылчын аңгызы хааныг Россияга революстуг шимчээшкинниң эгелекчизи болгаш мурнакчы отряды болган, а Петербург-революстуг улуг бөлдүүшкүннерниң аренаzы болган.

Улуг Октябрьның үезинде бээр, фабрикалар болгаш заводтар ажылчы чоннуң холунга киргенинден бээр хоорайның үлетпүрү канчаар хөгжүп келгени? Моон адаанда саннар ол айтырыгга тодаргай харыыны берип турар. Ленинградтың улуг үлетпүрүнүң нийти продукциязы **1913 чыл-биле деңнээрге 1940 чылда 12 катап, 1950 чылда — 16 катап болгаш 1956 чылда 32 катап өскен.**

Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында, хоорай дээскиндир хүрээлеп турган үеде шыдажыр аргажок бергелерни Ленинград чурттап эрттирген деп чүвени кым-даа билбес боор. Дайын аңаа аар бачыгларны тавартырган. 1945 чылда хоорайның үлетпүрү 1940 чылдыңындан үш ажыг катап эвээш продукцияны берген. Хоорайның ажыл-кычалери үрелип будалган бүдүрүлгелерни бүгү чурттуң дузаламчызы-биле катап тургускан болгаш бүдүрүлгениң дайын мурнундагы деңнелин чүгле чедип алган эвес, харын ашкан.

Революция мурнундагы Россияга гидравликтиг турбиналарны мырыңай кылбайн турган, оларны бисте 1928 чылдан эгелеп бүдүрүп үндүрген. Гидравликтиг турбиналарның тудуунуң эгелекчизи Ленин хоорай болган. 1928 чылда гидротурбинаның бүгү ада-чурт бүдүрүлгезин чүгле Ленинградка мөөңнетинниң күчүзүнүң талазы-биле чүгле 8,4 муң киловатт турган, а эрткен 1956 чылда Ленинград гидротурбиналарның нийти күчүнүң талазы-биле чүс муң киловатты үндүрген.

Ленинградты техниктиг дептилгениң хоорайы деп адап турары маргылдаа чок шын. Хоорайның бүдүрүлгелери чаа, нарын техника-биле бүрүн хандыртынган, беш чылдың чылдарының дургузунда Ленинградка эң чаа, чугула машиналарны, механизмнерни, аппараттарны, херекселдерни чогаадып үндүрген. Хоорай ниитиниң бүдүрүлгелеринде автоматика болгаш телемеханика тургузугларын, автомат-шугумнарын кылган, ол болза техниктиг дептилге дээш демиселге ленинградчыларның чедип алган улуг чедиишкиннериниң түңнели болур.

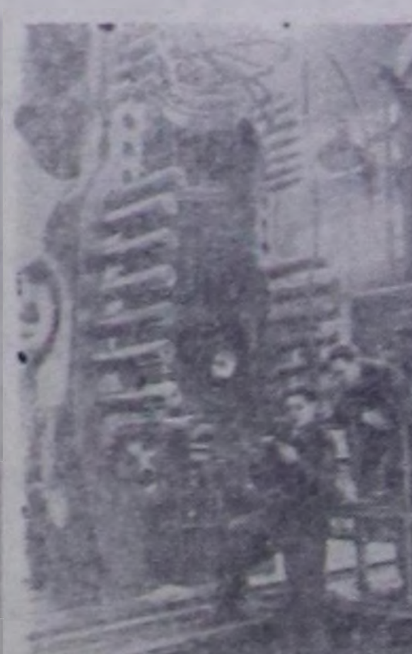

Ленинградтың 250 чылынга алдар кылдыр демир кылыглар заводунуң коллективи чартык чылдың планын хуусаа бетинде күүсеткен. Заводтуң ажылчыннары 150 муң киловатт күштүг СВК-150 деп бус турбиназын кылып үндүрген.

Чурукта: СВК-150 деп турбинаның күштүг базымышкыннарыг кезээни В. К. Слободяник биле В. С. Леникес оларның элтеп кылып турары. Фото **А. Михайловтуу**. СЭТА-ның фотохроникаzы.

Чаа техниканы шиңгээдип нептередиишкени, мергежилдиг ажылчыннарның өзүлдези болза 1913 чыл-биле деңнээрге 1956 чылда Ленинградтың улуг-улуг үлетпүр черлеринге ажыл хүнүн ээвээш кызырган турда-ла күш ажылдың бүдүрүкчүлүү 11 ажыг катап бедидеринге чедирген.

Хоорайның улус ажыл-агыйынга капитал салышкынының хемчээ сөөлгү чылдарда дыка улгаткан, чуртталга бажыңнарының, школаларның, уруглар садтарының болгаш яслилериниң тудуу калбарган. Чүгле дайын сөөлүндеги үеде **Ленинградта 8 миллион ажыг квадрат метр нийти шөлдүг чуртталга бажыңнары туттунган болгаш ажыглаалга кирген.** Хоорайның коммунал ажылынга дыка хөй акша-хөреңги кирип турар. Дайын мурнунда үе-биле деңнээрге 1956 чылда газ четкизиниң узун дурту 12 катап, газ кирген чуртталга бажыңнарының саны — 10 катап өскен.

Хоорайның ажылчы чонунуң чаагай байдалы өзүп, үлетпүр болгаш чем продукту бараанаарының садыглаашкынын калбарып турар. Чижээлээрге, **1940 чыл-биле деңнээрге 1956 чылда ажылчын өг-бүлелерге чаа продукт болгаш кат-чимис аймаан херегләэри 4,9 катап, сүттү — 2,4 катап, сүт продуктуларын — барык — 2,5 катап, үс-саржагны — 1,6 катап, эът болгаш эът продуктуларын — бүдүн чартык ажыг катап, дүктен кылган болгаш торгу пөстерни садып алыры 7,1 катап өскен.**

1956 чылда хоорайның дээди өөредилге черлеринге (заочное өөредилгени кады алырга) 155 муң ажыг студентилер өөренип турган ийикпе азы революция мурнундагы үе-биле деңнээрге 3,6 катап хөй болган.

Бистиң чуртувуста социалистиг экономиканың, культураның болгаш улустуң чаагай байдалының чайгылыш чок көдүрлүүшкүнү Ленинградтың чижээнден тодаргай көстүп турар.

* * *

Бистиң чуртувустуң ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң бүгү адырларынга мергежилдиг кадрлар белеткеп бээриниң херээнге Ленинград улуг салыышкынны киирип турар. Ленинградта А. А. Жданов аттыг күрүне университединде болгаш хоорайның өске-даа дээди өөредилге черлеринде Совет Социалистиг Республикаларының Эвилелиниң база Европаның болгаш Азияның улус демократтыг чурттарының хөй санныг төлээлери дээди эртемни ап турарлар.

Тускай эртемниг кадрларны белеткээриниң ол улуг ролюн күүседип турар Ленин хоорайның ролюн Тыва автономнуг областың ажылчы чоннары эки билир болгаш Совет Тывага тускай эртемниг кадрларны белеткээринге улуг дузаламчыны көргүзүп турары дээш Ленинградтың ажылчы чоннарынга улуг өөрүп четтиргенин бөгүн илередип турарлар.

Тыва ортумак школаны бир-ле дугаар доозуп үгеннерниң аразындан тыва аныяктарның бөлүү Ленинград университединиң чөөн-чук факультедин 1952—1953 чылдарда доосканы дээди эртемни алганнар. Дээди университет эртемниң дипломун алган аныяк тыва башкылар Е. Салзынмаа, З. Арагачы, К. Байкара, У. Ондар болгаш эртемниң аныяк ажылдакчылары Ю. Аранчын, А. Калзан дылдың, литератураның болгаш төөгүнүң Кызылда эртем шинчилел институдунда эртем ажылдакчылары, күрүнениң педагогика институдунда, ортумак школаларда педагогик болуп чедиишкинниг ажылдап турарлар.

1955 чылда А. Н. Островский аттыг Ленинградтың театр институдун элээн хөй тыва аныяктар — Ч. Мартай-оол, В. Монгалбии, К. Сагды, О. Сиин-оол, Г. Дүтержаа болгаш өскелер-даа дооскаңнар. Театр талазы-биле дээди эртемни алган аныяк тыва артистер театрның уран-чечен эртем билиин мурнакчы совет культураның мастарларының ортузунда нептередип турарлар.

Кызылдың № 2 тыва школазының бот-тывыныр уран-чүүл бөлгүмүнүң удуртукчузу турган эш Р. Кенденбиль Ленинград консерваториязының музыка училищезинде музыка эртемни ап турар. Шаанда ядыы-мөчүү араттың оглу чораан С. Лензызы ам Совет уран чараш чурулгазының дээди тускай эртемниг сураглыг кижилериниң удуртулгазы-биле чурулга уран-чүүлдүң Академиязында курс эртип турар.

Областың ортумак школаларын дооскан тыва аныяктар Ленинградтың янзы-бүрү дээди өөредилге черлеринде өөренип турарлар.

Тайга-Таңды аразында Хүтхемге ядыы араттың шаанда чадыынга төрүттүнүп өскен мен. Коммунистиг партияның болгаш Совет чазаамның ачы авыралы-биле бистиң төрээн чуртувустуң төөгүзүнде кайгамчыктыг үени — маадыр хоорай Ленинградтың 250 чыл болган оюн ленинградчылар-биле кады демдеглеп, бодумнуң тыва эш-өөрүм биле кады бо чылын дээди эртем доозуп турар өөрүшкүмнү илередир сөс меңээ тывылбас-тыр.

М. МААДЫ,
Ленинградта А. А. Жданов аттыг күрүне университединиң V курзунуң студентизи.

Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң үндезилекчизи Владимир Ильич Ленинниң ады-биле холбашкан төөгүлүг черлер Ленинград хоорайда дыка хөй.
Чурукта: Финляндский вокзалдың чанында Ленинге шолу ортузунда В. И. Ленинге тураскаал.
СЭТА-ның фотохроникаzы.

Чурукта: Ленинград хоорайда Фонтанка хемни кежилдир Аничков көвүрүгүнүң хевири.
Фото **П. Федотовтуу**.
СЭТА-ның фотохроникаzы.

ТҮҢНЕЛДЕР БОЛГАШ СОРУЛГАЛАР

(Кызыл хоорайның школаларының эрткен өөредилге чылында ажылының түңнелдеринге холбаштыр)

Кызыл хоорайның школаларында өөредилге чылы доозулган. Хөй-хөй школаларның коллективтери аныяк салгакчыларны өөредир болгаш кижизидер талазы-биле партияның болгаш чазактың оларның мурнунга салган сорулгаларын күүседир дээш кызымаккай, ак-сеткилдиг ажылдааның ооң түңнелдерин көргүзүп турар. Эң ээре түңнелдерни № 9 (директору эш Клюшин), № 6 (директору эш Ерманкина), № 5 (директору эш Толстикова), № 4 (эргелекчизи эш Сватикова) школалар чедип алганнар. Ол школалар бүгү-ниитиниң өөредилгезиниң хойлузун долузу-биле күүсеткеннер. Ол школаларга хамааржыр турар девискээрде чурттап турар уруглар өөредилгеге бүрүнү-биле хаара туттунган. Оон ынай өөреникчилерниң талазындан чөптүг чылдагаан чокка кичээл үзер чорук база болбаан. Ол бүгү болза, ада-иелер-биле сырый харылзааның түңнелинде чедип алдынган. Чижээ, № 9 школа ада-иелерге ай санында лекцияларны кылып, уругларны өг-бүлеге шын кижизидер талазы-биле консультацияларны чорудуп турган. «Совет школачының моральдыг мөзү-шынары», «Кымдан үлегер алырыл», «Ажылдап билир кижилерниң дугайында» болгаш өске-даа темаларга делгелгелерни база организастаан.

Ол школаларда өөредилге-кижизидилгелиг ажыл база багай эвес тургустунган. Ооң түңнелинде эрткен өөредилге чылында өөредилге программазын № 5 школа 97 хуу, № 4 школа 95 хуу, № 9 школа 91,7 хуу күүсеткеннер.

Хоорайның школаларында бодунуң кызымак күш-ажылы-биле өөреникчилерниң өөредилге программазын күүседирин долузу-биле чедип ап, оларга ханы болгаш быжыг билигни берген хөй-хөй башкылар бар. № 9 школада биология башкызы эш Антипина бодунуң башкылап турар эртемнеринге өөреникчилерниң хандыкшылын чедип алган. Ооң түңнелинде өөреникчилер биология эртеминге чүгле 4—5 демдектерлиг өөренгеннер. Антипина класстан дашкаар ажылды эки чорудуп, кичээлдерге көргүзүг материалдарынга областың болгаш чурттуң амыдыралындан солун хандыкшылдыг чижектерни киирип турар.

Башкылар З. Сыпкина болгаш Б. Осипова олар өөреникчилер ортузунга база эки ажылдааннар. Олар чыдып калып турган өөреникчилер-биле түс-тузунда тускай кичээлдерни чорудуп турган, оларны эки өөреникчилерниң деңнелинге четирип турган. Бо башкылар класстың өөредилге кижизидилгелиг ажылынга башкының эки дузалакчызы — өөреникчилерниң активин тургузуп алган турганнар. Ол ышкаш № 2 школаның литература башкызы М. Титова хөй чылдарның дургузунда эки түңнелди чедип ап келген. Ол, өөреникчилерниң кыдыраажтарын кончуг хынамчалыг хынап, частыргыларны болдурбас дээш улуг ажылды чорудуп турар. Ол диктантылар бижилерде-даа, класска домактар-даа сайгарып турганда кижизидикчи утка-шынарлыг, идейлиг утказы шын домактарны шилип ап турар.

Бо чылын хоорайның школалары политехниктиг өөредилгени боттандырар талазы-биле элээн чедиишкиннерни чедип алган. Башкыларның хөй нуруузу кичээлдерни амыдырал-биле холбаштырып, практиктиг ажыл-биле чорудуп турганнар.

Физика, химия, математика, биология болгаш география башкылары ол эртемнерге бүгү практиктиг болгаш лабораториялыг ажылдарны чоруткан. Дөрткү уулунда школалар шуптузу хоорайның үлетпүр бүдүрүлгелеринче (электри станциязы, типография, алгы заводу, АТК, аъш-чем комбинады, инкубатор станциязы, түүйбү заводу) экскурсияларны чоруткан. Эрткен өөредилге чылында хоорайның дөрт школалары өөредилге кабинеттерлиг, а чедиинде чазаныр черлер организастатынган болгаш аңаа үргүлчү кичээлдерни чорудуп турган. № 2—3 школаларга машиналар өөренирин организастаан. Ол школаларның өөреникчилери ам машиналарны чолаачылаарын өөренип, чанчыгып алганнар. Школалар бүрүзүнде өөредилге-дуржулга участоктары бар, оларның чамдыктарында, ылангыя № 1, 3 школаларда ажылдар эки организастатынган.

Школаларның хөй нуруузунда техника болгаш эртемнер бөлгүмнери ажылдап турган. Чижээлээрге, № 7 школага «Аныяк пионер» деп «фабрика» организастатынган. Аңаа өөреникчилер улуг сонуургал-биле киржип турганнар. Уругларның VI техниктиг делгелгезинге № 7 школа бирги черни алган.

Школаларның өөреникчилери бо чылын хоорайның чаагайжыдылгазынга болгаш ногаанчыдылгазынга идепкейлиг-биле киришкеннер. № 2 школаның өөреникчилери бодунуң күжү-биле школа девискээринден аңгыда бир сессерликти кылып, ында дыка хөй ыяшты олурткан.

Эрткен өөредилге чылында чамдык школа коллективтериниң, ылангыя башкыларның кылган улуг ажылын үнелеп көрбүшаан, оон-биле кады өөредилге-кижизидилгелиг ажылга турган четпестерни айтыры чугула. Чамдык школаларда өөреникчилерниң өөредилгезиниң шынары амдаа куду болуп артыышаан. Чижээ, 229 школачылар өөренип турган клазынга катап олурган болгаш 247 өөреникчилер күскү экзаменге арткан. Бо дээрге улуг четпес чорук-тур. Өөредилге чылының түңнелдериниң дугайында саннарны анализтээп көөрге, хөй-хөй өөреникчилерниң билиин хынаваан болгаш быжыг эвес болуп турар. Школаларда 745 комсомолчуларның чүгле үжү өөредилге чылын кончуг эки демдектерлиг дооскан. 80 хире комсомолчулар катап олурган болгаш күскү экзаменге артканнар.

Эрткен өөредилге чылының дургузунда чамдык башкылар кичээлдерни чорударда эртем болгаш идей талазы-биле куду деңнелге эрттирип турган деп чүвени бо бүгү чугаалап турар. Чамдык башкылар кичээлдерни багай эрттирер, ынчангаш өөреникчилер эртемнерни эки шиңгээдип албайн турар. Кижизидилге ажылы чүгле өөреникчилерниң ортузунда эвес, а башкыларның аразында база багай тургустунган. Башкыларның барык-ла кезиик хирези кандыг-даа өөредилгеге хаара туттунмаан болгаш чамдык бот өөредилге-биле өөренип турар башкылар өөредилге планын күүсетпээннер. Б. Чанчына, Л. Аверьянова, Н. Чучева олар өөредилге планын күүсетпээнинден аңгыда кышкы сессияга шуут кириппээннер.

Партия хоорkomунуң чанында кежээки университетке чүгле 27 башкылар өөренип турган.

Чамдык башкыларның идея талазы-биле быжыг кандатынмазынындан өөреникчилер ортузунга кижизидилге ажылынга улуг четпестерни болдуруп турган. № 3 школада кижизидилге ажылы дыка багай тургустунган. Ол школаның ийи онгу-класстылары (Пахонов биле Юшков) школага арагалап турганы-биле экзаменге кирбээннер. Школага болуп турган кежээлерге шош-содаа болу бээр таварылгалар база тургулаан. Ол школага эртемнер болгаш техника талазы-биле бөлгүмнер багай ажылдап, школа чаныының дуржулга-участогунга өөреникчилерниң ажылын багай организастаан. Оон-биле чергелештир кичээлдерге өөреникчилерниң чуруну багай, кичээлди карташ калбаа-биле чорууp болгаш кичээлди шуут үзер, саадаар таварылгалар хөй турган.

№ 8 школага кижизидилге ажылы база багай тургустунган. Чамдык өөреникчилер Немков, Сухорослов (чедигиклассчылар), Хурыштев (6 класстың) склатан спирт оорлааш, ам байысаалгада кирип турарлар.

Хоорайда педагогика пропагандазы багай тургустунган. Башкылар бүдүрүлге черлеринге кончуг эвээш лекцияларны кылып, өг-бүлеге уругларны кижизидериниң аргаларының болгаш хевирлериниң дугайында илеткелдерни кылбайн турар. Агитатор башкылар кончуг эвээш.

Чамдык башкылар амыдыралга болгаш хөй-ниитиниң черлеринге боттарын дыка эпчок, шын эвес ап чорууpлар. Чижээ, Лебедев (№ 3 школа), Царицына (№ 10 школа), Морозова олар паркка боттарының өөреникчилери-биле кады арагалап турган. Бо таварылга хоорайның бүгү чурттакчыларынга билдингир. Ынчангаш бо чорук чүгле оларның боттарының эвес, а хоорайның бүгү башкыларының ат-авторитедин баксырадып турар. Ынчангаш мындыг барымдааларны аңаа эртирип болбас ужурлуг.

Бо чылдың август айда башкыларның область съездизи болур. Ол кончуг улуг болуушкун. Өзүп орар салгакчыларны өөредир болгаш кижизидер талазы-биле башкыларның кылган ажылының түңнелин съезд үндүрүп, мурнакчы башкыларның дуржулгазын калбартыр.

Өөредилге чылы дооступ, өөреникчилерниң чайгы дыштанылгазы чорып барганы-биле холбаштыр башкыларның сорулгазы болза, өөреникчилер эки дыштанып, чаа өөредилге чылын чедиишкинниг эгелээр кылдыр оларның дыштанылгазын эки организастаары болур. Күскү экзаменнерге артып калган өөреникчилерниң экзаменнерин чедиишкинниг дужаарынга дараазында клазынче шилчиирин чедип алыры башкылардан улуг ажылды негеп турар.

Школаларны чаа өөредилге чылынга белеткеп турар үеде, школа бүрүзүнге политехниктиг өөредилгениң базазын тургузар дээш неделде хемчеглерни чорудары негеттинип турар. № 1, 7, 10 школаларга мастерскаяларның тудуун доозуп, ону эт-херекселдер-биле бүрүн дерирни негеттинип турар.

П. КИСЕЛЕВ,
СЭКП Кызыл хоорkomунуң секретары.

ПЕТРОГРАДКА 40 ЧЫЛДАР МУРНУНДА

Ажылчыннар болгаш солдаттар депутаттарының Бирги Бүгү-российский съездизи

Советтерниң бирги Бүгү-российский съездизи 1917 чылдың июнь 3-24 (июнь 16—июль 7) хүннеринде болуп эрткен. Аңаа 1000 ажыг төлээлер олурушкан. Ажылчыннар, солдаттар болгаш тараачыннар депутаттарының 305 Советтери, дайылдажып турар арминның 21 организациялары, тылдың 8 шериг организацияларының болгаш флоттуң 5 организацияларының съездиге төлээлер чоруткан.

Съезд болза эрге-чагырганы долузу-биле шуут холга алыр бүгү аргаларлыг турган. Бүгү эрге-чагырганы Советтерге тайбың арга-биле шилчип болур арга бар деп В. И. Ленин санаан. Эрге-чагырганың Советтерге шилчип болурунга шаптык болуп шыдаар күштер чуртта чок деп ол айыткан.

Ынчалза-даа меньшевиктер болгаш эсерлер удурткан съезд эрге-чагырганы холга алырын күзевээн.

Большевик партия съездиниң индирин Түр чазактың империалистиг политиказын, меньшевиктерниң болгаш эсерлерниң буржуазия-биле чөпшээрежикчи чорууп илередиринге, бодунуң революстуг шугумун массаларга тайылбырлап бээринге ажыглаан. Большевиктер боттарының бүгү чугааларынга эрге-чагырга болгаш тайбың дугайында айтырыгны көдүрген.

«Бистиң холувуска эрге-чагырганы бериңер, бис силерниң оруннарны ээлеп алыыл деп чугаалап болур политиктиг партия Россияда амгы үеде чок»—деп меньшевик Церетели съездиге медеглээн.

Ынчаарга В. И. Ленинниң мынча дээн чугаазы хенертен мыткыры-биле чаңгыланган: «Ындыг партия бар!».

В. И. Ленин индирге үнүп келгеш, Түр чазакты канчаар көөрүнүң дугайында чүве чугаалап, социалистиг революция дээш демиселдиң большевиктиг планын үндезилээн.

Съездиге В. И. Ленинниң чугаалааны: «Советтер дээрге—буржуаз-парламентизмниг күрүнениң чаңгыс-даа аңаа хевиринге туруп шыдавас болгаш буржуаз чазак-биле кожа туруп шыдавас албан чери болур.

Ол дээрге—бистиң партийжи резолюцияларывыста тараачын-пролетаржы демократтыг республика деп адап турарывыс күрүнениң, карачаңгыс эрге-чагырга ажылчыннар болгаш солдаттар депутаттарының Советтеринге хамааржыр күрүнениң чаа, эң-не демократтыг хевири ол.» (В. И. Ленин, Чогаалдар, том 25, арын 4).

В. И. Ленин дайын дугайында чүве чугаалааш, дайынның империалистиг характерин илередип, демократтыг керээни чарарынче оруктуу көргүзүп, экономика болгаш политика талазы-биле революстуг чаартылгаларның программазын үндезилээн.

В. И. Ленинниң чугаазы съездиниң бөдүүн төлээлеринге дыка сонуурганчыг болган.

Бүгү кол айтырыглар талазы-биле боттарының резолюциязын съездиге кантаралавышаан, большевиктер массаларны революстуг демиселче мобилизастаар талазы-биле дыка улуг ажылды кылганнар.

Большевиктерниң съездиге чугаалары чүгле төлээлерже эвес, харын база ажылчы чоннарның калбак массаларынче угланган сөстер болган. Эсерлерге болгаш меньшевиктерге удурткан съезд Түр чазакка бүзүрел дугайында резолюцияны хүлээп алган. Ол чорук съездиниң ажылының оон ынайгы характерин көргүскен. Дайын дугайында айтырыг талазы-биле Түр чазактың политиказын съезд чүүлдүг деп көрүп, 8 шактыг ажыл хүнүн доп-дораан доктаадыр дугайында шиитпир үндүреринден ойталаан. Ол хирезинде революстуг Кронштадты чаажыктырар дугайында айтырыгны хөйү-биле чугаалашкан.

Советтерниң съездизинге большевиктер эвээш нуруулуг болган-даа болза, Петроградтың, Москваның болгаш өске-даа хоорайларның революстуг ажылчыннары болгаш солдаттары олар-биле чаңгыс-аай сеткил сагыштыг болуп, олар-биле кады чоруп турганнар.

В. И. Ленинниң чугаазы, большевиктерниң чугаалары ажылчы чоннарның ортузунче ханызы-биле сиңнигип кирип, ажылчыннарның аңгы талазы-биле медерелин бедидеринге идиг болган.

Съездиниң ажылдап турган хүннеринде болган июнь чыскаалы массаларга большевик партияның салдарының өскениниң тодаргай херечизи болган.

Чурукта: Ажылчыннар болгаш солдаттар депутаттарының Петроград Советиниң съездизиниң хуралы.

Дээди өөредилге черлериниң нийти эртемнер кафедраларының эргелекчилериниң Бүгү-эвилел чөвүлел хуралында

Чурттуң дээди өөредилге черлериниң нийти эртемнер кафедраларының эргелекчилериниң Бүгү-эвилел чөвүлел хуралы бодунуң ажылын Москвада үргүлчүлеп турар. СЭКП төөгүзүнүң, политиктиг экономиканың болгаш философияның секцияларының түңнел хуралдары июнь 19-та болган. СЭКП төөгүзүнүң курзунуң, политиктиг экономиканың, диалектиктиг болгаш төөгү материализминиң талазы-биле программаларның төлевилелдерин чугаалажып көрген.

(СЭТА).

Колхозтарга оруктарны МТС-тер тудуп турар

ОМСК. (СЭТА). Колхозтар-биле районнар төптерин харылзаштырар шоссе оруктарны машина-трактор станциялары Иртыш чоогунда ховуларда тудуп эгелей берген. Ол эгелекчи чоруктуң инициатору Полтава МТС оруг кылыр техника-биле эки хандыртынган отрядты тургускан.

Сибирьниң ошагай байдалдарын барымдаалааш, көдээниң механизаторлары хар ызыртынмас дээр шосселерни тургузуп турар. Ындыг оруктарның кырын аалы бедиткен, а хову талазында бугаларны мырыңай кадыр эвес кылып турар. Ындыг оруктарга хар ызыртынмас.

Келир чылдың тарылгазынга белеткел

Шагаан-Арыг МТС-тиң колхозтарга ажылдап турар трактор бригадалары часкы тарылганы агротехниканың бедик негелделерин ээгаар кыска үеде доосканнар. Ам чайгы чер аңдарылгазын чорудуп турар. Калинин аттыг колхозта трактор бригадалары келир чылдың дүжүүнге 1100 гектар ажыг черни аңдарган. Улуг-Хем районунуң Баян-Кол болгаш Сенек шөлдеринде 1100 гектар ажыг кур болгаш курукан черни чарган.

Эш Ленинниң удурткан № 8 трактор бригадазының механизаторлары 760 гектарны чарып, оваашкан планын 122 хуу күүсеткен. Эш Базыр-оолдуң удурткан № 7 бригаданың механизаторлары планын 104 хуу күүсеткен.

В. ТОГЛАКПАН.

Чөөн-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунда хойжу эш Кара-сал Дуктей-оол хойларының чайгы семиртилгезин эки организаставышаан бо чылын ажаап алган хурагаңнарының деңгилдезин эки организастаан.

Чурукта: хойжу эш Дуктей-оол хураганнары-биле кады.

Фото С. Феоктистовтуу.

Номчукчуларның биске бижээни

Эрзин районнуң Нарын чеди чыл школазы 1956—57 өөредилге чылын чедиишкинниг дооскан. 180 өөреникчилерниң 150-ни дараазында класстарже шилчээн. Эге класстарның башкылары эштер Аракчаа, Таңгыт эки түңнелдиг болганнар. Комсомолчу өөреникчилерниң өөредилгезиниң шынары багай эвес болган.

К. Нурзат.

Таңды районнуң «Межегей» совхозу хой кыргылдазын дооскан. Кыргылданы 13 кижи хол хачызы-биле чоруткан. Комсикийниң бригадазы 700 ажыг хойну дөрт хүн кыргааш социалистиг чарыштың бирги черин ээлээн. Хойжу Чонуй 328 баш улуг хойларның бирээзинден-не 2 кг, Данзын-оол 413 анъяк хойларының бирээзинден-не 1,8 кг дүкту кыргып алганнар.

Т. Тажи-Самбуу.

Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозу Хандагайты суурда көдээ ажыл-агый продуктузу садар ларёк ажыткан. Баштайгы хүннерде элээн хөй сүт, хымыс, быштак, ааржы болгаш чаа ногаа аймаа ларёкка келген. Моон соңгаар ларёкка эът, саржаг база келир.

Т. Сарыг-оол.

Тожу районнуң «Май бири» колхозунуң оттулар ыяш белеткээр бригадазы 3600 кубометр ыяштыы хап тургускан. Оон иштинден 1000 кубометрни колхозта чеди чыл школазынга болгаш 1040 кубометрни район организацияларынга белеткеп берген.

А. Баанка.

Өөреникчилерниң көдээ ажыл-агый практиказы

Эртемнерниң үндезиннери-биле өөреникчилерни чепсеглээрде оларның школага алганы теоретиктиг билиглерин амыдыралдан, практикадан хоорук чорууй узуткап, ону амыдырал-биле быжыг харылзаштырар дугайында чугула сорулгазы совет школаның мурнунга партия салган. 5, 6, 7, 8, 9 класстарның өөреникчилериниң бир болгаш ийи неделяларда көдээ ажыл-агый ажылдарынга бүдүрүлге практиказын эрттирери—көдээ ажыл-агый ажылдарын канчаар кылырынга, оон чепсек техниказын таныжы-биле билип алыр талазы-биле оларга дузалаан.

Өөреникчилерни күш-ажылга ынак, кижилерни хүндүлээр, социалистиг өнчүнү камгалап камнаар кылдыр кижизидери—совет педагогиканың эң чугула сорулгаларының бирээзи. Күш-ажыл кижизидилгезиниң чорудулгазы өөреникчилерни аажы-чаңының болгаш күзел-сорукчун база туруштуг быжыг, шыдамыккай тәлептиг болурунуң шынарларынга кижизидер. Күш-ажыл кижизидилгезиниң үезинде өөреникчилерниң мурнунга перспективтиг тодаргай сорулгалар тургустунар.

Эрзин районнуң Сарыг-Булуң ортумак школазы бо сорулгаларны күүседир дээш эвээш эвес ажылдарны чорудуп, чамдык эки түңнелдерни чедип алган. 4, 5, 6, 7 класстарның өөреникчилери школаның өөредилге-дуржулга участогунда кукуруза болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа культураларын тараан, ону өстүрүп турар. Олар юннаттарның область маргылдаазынга бирги черни алганнар. Бистиң школаның өөреникчилериниң эң эки төлээлери Светлана Барий, Таня Баир олар Бүгү-эвилелдиң Москвада көдээ ажыл-агый делгелгезинче экскурсиялап чоруур аас-кежиктиг болганнар. 5, 6 класстарның 60 ажыг өөреникчилери башкы Тетенькинниң удуртулгазы-биле июнь 1-ден август 20-ге чедир өөредилге дуржулга участогунга практикалаарының расписаниезин чогаадып тургускаш, ам ажылдап эгелей бергеннер.

Бо болза, көдээ ажыл-агыйның янзы-бүрү культураларын тарып өстүрер, сайзырадыр дугайында практиктиг билиглерни өөреникчилерниң чедип алырынга дузалаар.

Өөредилге чылының төнчүзүнде бистиң школаның 8, 9 класстарының 60 хире өөреникчилери көдээ ажыл-агыйның бүдүрүлге практиказын колхозтарга болгаш школаның дузалаар ажыл-агый черинге ийи неделяда эрттирип турар. Ол өөреникчилер бригадалар, звенолар болуп алган ажылдап турарлар. Ылангыя башкы А. Калинина удурткан 8 «в» классының 25 өөреникчилери «Кызыл сылдыс» колхозка 5 га картофельди, 10 га кукурузаны дөрбелчин-уяланчак арга-биле тарыырын өөренгеннер. Олар 3 километр черге буга каскан. Өөреникчилер теоретиктиг билиин практика-биле ындаар холбаштырып турар.

Эрзин район —мал ажылдыг район. Колхозтарда мал ажылының байдалы-биле таныжар, ылангыя дүк кыргылдазын чорудары-биле мурнакчы малчыннар хойдан хөй дүкту канчап чедип ап турарын таныжары-биле өөреникчилерниң 3 бригадалары «Кызыл сылдыс», «Чаа орук» колхозтарда башкылар Седипков, Арапчорнуң удуртулгазы-биле ажылдап турар. Олар 1000 хойларны кыргып, 2 тонна ажыг дүкту белеткээннер. Ылангыя «Чаа орук» колхозта башкы Седипковтуң удурткан бригадазы эң эки ажылдаан. Школаның дузалаар ажыл-агыйында бригада бир га картофельди дөрбелчин-уяланчак арга-биле тараан.

Бистиң өөреникчилеривис школаның 300 ажыг метр херим кажаазын туткаш, будуп алганнар. Олар 100 ажыг чаш ыяштарны тарып олуртканнар. Оларны ам доктаамал ажаап турар.

Практиканың тодаргай планы чедир тургустунмааны-биле көдээ ажыл-агыйны сайзырадырының чугула айтырыгларын өөреникчилер чедир билип ап шыдаваан. Көдээ ажыл-агыйны механизастаары ышкаш чугула теманы билип алырынга таарымчалыг байдалдар районда ам-даа чедир тургустунмаан. Тараа культураларының дүжүүн канчаар бедидип, малдың продуктулуун канчаар көвүдедир дугайында чугула айтырыгларны өөренип, таныжары чедир шиитпирлетинмээн.

Б. ШАКТАР-ООЛ,
Сарыг-Булуң ортумак школаның директору.

Кызылдың Ленин кудумчузу чаагайжыды туттунуп, суг дамчыдылгазының ол шугуму тургустунуп турар.

Чурукта: Николай Самороков болгаш Тамбутик Ким оларның сайларны кастырып турары.

Фото П. Колостуу.

Тураскаалдыг чер

Таңды районда Сталин аттыг колхозтуң төвү Кочетов суурда тураскаалдыг чер бар. Ол болза, 1918—1921 чылдарда Тывага хамааты дайынның үезинде ак дээрбечилерге удур демисежип турган, мөчээн партизаннарның тураскаалы. Ону долгандыр ыяштарны болгаш чечектерни тараан. Кочетовчулар ол тураскаалга кээп чечектерни салып турарлар. Көдээ Совет бо чылын ол тураскаалдың херимин чаарткан, чечектерни болгаш ыяштарны немей олурткан. Тураскаалдың кол кудумчуже талазында: «1918—1921 чылдарда хамааты дайынның үезинде Советтерниң эрге-чагыргазы дээш мөчээн Тываның партизаннарынга мөңге алдар!» деп алдын үжүктер-биле бижип каан.

Суурнуң чурттакчылары болгаш аңаа келген аалчылар бо чылын—Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнда алдарлыг партизаннарның тураскаалынга кээп чечектер салып, бажын мөгейтип, оларның чырыткылыг өвүр-хевирин сактып тураскаарлар.

Чурукта: Кызыл партизаннарга Кочетов суурда тураскаал.

Сөзү С. Тамбаныы.
Фото П. Колостуу.

Чаа өөредилге чылынга

Чаа-Хөл районнуң Молотов аттыг колхозунда школаны бо чылын капитал септелгеге кирипр апарган. Ол ажылды чедиишкинниг чорударынга белеткел организастыг эгелээн турган. Септелгеге херектиг ыяш материалдарны, штукатура кылырынга дранка, дой довурак, чугай болгаш негеттинер өске-даа чүүлдерни баш бурунгаар белеткеп алган турган.

Амгы үеде ажыл кидин-не түлүктеп турар. Школаны долгандыр херимнээри доозулган, класстарны малгаштап турар. Бо бүгү ажылдарны школа директору эш Шыдыраа боду удуртуп турар.

Х. ТОВАРИШТАЙ.

Редакцияга ЧАГААЛАР

Сыстыг-Хемниң ыяш ажыл-агый черинин ажылында четпестерни чайладыр

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының төөгүлүг 40 чыл оюнга чедиишкинниг уткуур дээш социалистиг чарыш бүгү чуртта калбарган, хөй-хөй бүдүрүлгелерниң ажылчыннары боттарынга бедиткен хүлээлгелерни алгаш, эрестиг күүседип турар. Бо хүннерде Тожунуң Сыстыг-Хемде ыяш ажыл-агый чери болуунуң бүдүрүлге планнарын чедир күүсетпейн турарын таарымчалыг деп черле санап болбас.

Ыяш кезип белеткээриниң планы бо чылдың бирги кварталында 74 хуу, сөөртүрүнүң планы чүгле 65 хуу кылдыр күүсетинген. Бүдүрүлге планын чылдың бо ийиги кварталында бүрүн күүседиринче углаган демисел база-ла кошкак чорып турар.

Болуунуң бүдүрүлге планын Сыстыг-Хемниң ыяш ажыл-агый черинин шак мынчаар чедимче чок күүседип турарының кол чылдагааны чүдел дизе, ажылчыннарның күш-ажылын багай организастаанында, оларның ортузунга партийжи масса-политиктиг ажылды куду деңнелде тургусканында. Ажылчын кижи бүрүзүнүң күш-ажылын шын, таарыштыр организастаар дугайында ол бүдүрүлге черинин директору эш Быков сагыш салбайн келген.

Бүдүрүлге черинде ажылдап турар бүгү ажылчыннарның ортузунга партияның масса-политиктиг ажылын бедик деңнелге тургузуп болурунуң бүгү аргалары бар турбуже, партия эге организациязының секретары эш Пичике ол аргаларны мынчага чедир ажыглавайн, активке даянмайн келген.

Хамаарышкан көдээ Совет (даргазы эш Баян-оол), партия эге организациязы бүдүрүлге черинин ажыл-чорудулгазынче ханыпап кирбейн, а сан-медээлер ап, четпестерни узуткаар талазы-биле боттуг хемчеглерни ап чорутпайн турар.

Боттарының бүдүрүлге планын чүгле долдур эвес, харын ажыр күүседип турар эштер Доржу, Комбу, Чөлдүрек, Серен ышкаш мурнакчы ажылчыннар Сыстыг-Хемниң ыяш ажыл-агый черинде бар. Ындыг болза-даа, мурнакчы ажылчыннарның дуржулгазын нептередир, ажылчыннар ортузунга социалистиг чарышты калбартыр дугайында хемчеглерни партия, профэвилел организациялары-даа, дирекция черя-даа ап чорутпайн келгениң демдеглээр херек.

Бүдүрүлге чери болуунуң планын чедиишкинниг күүсеткен турарын чедип алыр төлээде, план күүседкен-биле холбашкан айтырыгларны коммунистерниң хуралдарынга, а ол ышкаш ында көдээ Советтиң сессияларынга чугаалажып көөрү негеттинип турар.

Сыстыг-Хемниң ыяш ажыл-агый черинин ажылында бо четпестерни шиитпирлиг узуткаарынче угланган хемчеглерни алыры чугула.

А. ДОРЖУ.

Клубтуң ажылын экижидер

Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозунда кончуг эки көдээ клуб бар. Оон эргелекчизи Ойдуптуң четпес, харын шуут ажылдавайн турарындан клубка массалыг кежээлер, концерт көргүзүглер болбастаан. Клубтуң иштики дериглери база четпес, шимелде багай, көскү агитацияга хамаарышкан чүүлдер чок.

Клубта тускай механиктиг турум кино бар, ажылдакчылары четчир хирезинде кинону безин айның эгезинде, төнчүзүнде барып көргүскүлээр. Малчыннар, колхозтуң ыракта бригадалары кино көөрүн негеп турар. Ол ышкаш клубта библиотеканың ажылында база улуг четпестер бар. Көдээ Советтиң талазындан, ында партия, комсомол организацияларындан клубтуң ажылын боттуг удуртуру негеттинип турар.

С. БАНЧЫК.

Яслиде четпестер

Бии-Хем районнуң «СЭКП ХХ съездизи» көдээ ажыл-агый артелиниң чаш уруглардыг колхозчулары уругларын яслиге аппарып кааш улуг ажылдарны бүдүрүп турарлар. Колхозчу яслиге хүн бүрү 25—30 уруглар кээп турар.

Яслиниң эргежок чугула херекселдер-биле хандырар дугайында ясли эргелекчизи Козлова болгаш колхоз баштаар чери кичээнгей салбайн турар. Яслиде чүгле 5 орун бар, уруглар кедер хеп чедишпес. боттарының бажыннарындан кедип келген идик, хевин кедип хүнзээрлер.

Козлова яслини арыг-шевер тургузар талазы-биле ажыл чорутпайн турар. Яслиниң иштиболгаш дашты хирлиг.

Ясли уруглар ойнаар чүүлдер-биле хандыртынмаан, ынчангаш уругларда аакталыр чоруктар бар. Уруглар аакталы бээрге Козлова ону херекке албайн турар.

Уруглар яслизинге эргежок чугула херекселдерни тыптынып алыры негеттинип турар апарган.

М. МАРТ.

АЖААЛГАЗЫ БАГАЙ

Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң суурунга бо чылын элээн хөй янзы-бүрү ыяштарны болгаш чадан үнүштерни тарып олурткан.

Олурткан ыяштарның ажаалгазын багай чорутканындан түңнел чок болуп турар. Үнүштерни кажаалаваанындан мал базып, суггарбаанындан курап турар.

Суурну чаагайжыдар, ногаанчыдар сорулга-биле тарып олурткан үнүштерни ажаап, суггарар талазы-биле Чадаана көдээ Совет, колхоз баштаар чери чогуур хемчеглерни ап, колхозчуларны организастаары чугула.

М. МАЖАА.

ШЫН ОРУК-БИЛЕ

(Улус демократиязының европа чурттарында 1956 чылдын ажыл-агый түңнелдери)

Улус демократиязының чурттарының ажылчы чоннарының шилип алганы социализм тургузарының оруу экономиканың дүрген хөгжүлдезин болгаш улустуң чаагай чоруунуң соксаал чок өзүлдезин хандырып турар дээрзин чыл бүрүзү чаа-чаа көргүзүглер-биле херечилеп турар.

Улус демократиязының европа чурттарында эрткен чылын үлетпүр продукциязының немей өзүлдези 7 хуудан (ГДР), 16 хуу (Болгария) четкен. Ол чурттарның ниитизи-биле үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли бо чылдың эгезинге чедир дайын мурнундагы деңнелинден 3,5 катап ашкан.

Барыын Европаның капиталистиг чурттары экономиказын сергедир дээш боо-чепсекти эңдере бүдүрүп, өске-даа доора хемчеглерни күштелдирип турза-даа, 1956 чылда бодунуң бүдүрүлгезин чүгле 3,5 хуу көвүдеткеннер. Англи, Швеция, Дания дээн ышкаш чурттарда өзүлдениң хуузу оон-даа куду болган. Барыын Европаның капиталистиг чурттарының үлетпүр бүдүрүлгезиниң ниити хемчээли дайын мурнундагы деңнелинден амгы үеде ийиден эвээш катап өскен.

1956 чылда улус демократиязының чурттарының экономиктиг хөгжүлдези делегей байдалының нарыыдашканныг үезинде эрткен. Империалистер эңдере чепсегленииишкинниң политиказын уламчылап турган. Социалистиг күрүнелерниң өзүп турар күчүзүнден болгаш сырый каттышкан чоруундан корткан империалистер венгр улустуң тайбың күш-ажылын үзерин. Венгрияның ажылчы чоннарының социалистиг улуг чаалап алыышкынын чок кылырын оралдашканнар. Контрреволюстуг үймээнниң түңнелинде Венгрияның экономиказы материал талазы-биле улуг когаралга таварышкан.

Венгр патриоттарның чүткүлдүг күш-ажылы, Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг лагерьниң өске-даа күрүнелериниң дузаламчызы улусчу Венгрияга үймээниң экономикага таварыштырган уржуктарын дүрген узуткаар арганы берген. Ынчалзажок 1956 чылдың бүдүрүлге планы ынаа элээн чедир күүсетинмээн.

ҮЛЕТПҮР ХӨГЖҮЛДЕЗИНИҢ ӨРҮЛЕП ТУРАР ШУГУМУ

Чиг-эт чедишпээни-биле планын чедир күүсетпейн барган Венгрия болгаш ГДР-ден аңгыда улус демократиязының европа чурттары 1956 чылдың бүдүрүлге планнарын шупту ажыр күүсеткеннер.

Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның чайгылыш чок чорудуп турары аар үлетпүрнү сайзырадырынче угланыг кайгамчыктыг түңнелдерни берип турар. Улус демократиязының европа чурттары кыска хуусаа иштинде экономиктиг хөгжүлдеде дыка улуг базымны кылган. Ол дугайында мындыг сан түңнер тодаргайы-биле көргүзүп турар.

ҮЛЕТПҮР ПРОДУКЦИЯЗЫНЫҢ ЭҢ ЧУГУЛА ХЕВИРЛЕРИНИҢ БҮДҮРҮЛГЕЗИ:

	Электри энергиязы (Млрд кв-тш-биле)		Хөмүр даш (хүрең-биле када) (млн. тонна-биле)		Ш о й (Муң тонна-биле)		К а н (Муң тонна-биле)		Прокат (Муң тонна-биле)	
	дайын мурнунда деңели	1956 ч.	дайын мурнунда деңели	1956 ч.	дайын мурнунда деңели	1956 ч.	дайын мурнунда деңели	1956 ч.	дайын мурнунда деңели	1956 ч.
Польша	3,9	19,5	38,1	95,1	720	3500	1468	5000	1600	3000
Чехословакия	4,1	16,6	34,7	69,6	1700	3300	2300	4900	1600	3300
ГДР	14,0	31,2	104,6	208,6	202	1574	1199	2740	898	2036
Румыния	1,1	4,9	2,8	6,6	133	584	284	730	318	590
Венгрия	1,4	5,4	9,4	22,3	335	855	647	1629	470	883
Болгария	0,3	2,4	2,1	11 [illegible]	—	—	—	130	—	—

Улусчу эрге-чагырганың чылдарында Европада улус демократиязының чурттарының энергия базазы дыка быжыккан. Ол чурттарда амгы үеде электри энергиязының чыл иштинде бүдүрүлгези 80 млд киловатт шак турган. Польша, Чехословакия, Герман Демократтыг Республика, Венгрия кан болгаш шой эзилдирилгезин элээн көвүдедирин чедип алган. 1956 чылда чаа-чаа шахтыларны, домен болгаш мартен печкаларны, кокс батарейлерин, руда арыглап ылгаар установкаларны ажыглалга киирген.

Экономиканы чиг-эттиң болгаш одалганың чугула хевирлери-биле хандырарынга, казып тывар чүүлдер үлетпүрүнүң адырларын сайзырадырынга улус демократиязының чурттарының мурнунга чаа тургузуг калбак перспективаларны ажыткан. Улус демократиязының европа чурттарында 1956 чылда хөмүр даш тывыжы 413 млн тонна хире болган, а дайын мурнунда чыл бүрүде-ле 192 млн тоннаны казып турган.

Нефть тывыжы база чайгылыш чокка өзүп турар. Кайгамчык чедиишкинни румын нефтичилер чедип алганнар, олар 1956 чылда 11 млн тонна нефтини тыпкан, ол болза дайын мурнунда эң хөй дээн тывыштыг чылдарның деңнелинден 2 млн тонна хөй болуп турар. Румынияда, Польшада болгаш Болгарияда нефтилиг чаа черлер ажыттынган.

Улус демократиязының чурттарында демир рудазының, өңнүг металлдарның тывыжын, химиктиг удобрениелерниң, пластмассаның болгаш тудуг материалдарының бүдүрүлгезин өстүреринге 1956 чылда дыка хөй чүүлдерни кылган.

Ынчалза-даа улус демократиязының европа чурттарында чиг-эт айтырыы эң чугула айтырыг болуп артпышаан. Демир рудазының, хөмүрнүң, металл коксазының, өңнүг металлдарның чедишпейн турар чоруу ол чурттарда үлетпүрнүң ажылын нарыыдадып турар.

Улус демократиязының европа күрүнелериниң чиг-эт айтырыын шиитпирлээри оларның боттарының чиг-эт базаларын хөгжүдериниң болгаш база социалистиг лагерьниң бүгү чурттарының үлетпүрүн специализастаарын болгаш кооперастаарын шын организастаарындан хамааржыр.

ИНДУСТРИЯНЫҢ ЧҮРЭЭ

Бир эвес металлды индустрияның шыңгаан эъттери деп адап болур болза, оон чүрээ машина тудуушкуну болур. Улус демократиязының европа чурттарында үлетпүрнүң чаңгыс-даа адырынга машина тудуушкунунда ышкаш ындыг улуг эргилде болбаан боор. Ам ол чурттарда домен болгаш прокат дериглелеринден эгелээш, эң нарын хемчег херекселдеринге, контроль херекселдеринге чедир янзы-бүрү продуктуларны бүдүрүп турар машина тудуушкунунуң бүгү хевирлерлиг бүдүрүлгелери бар.

Чижээ, Польшада машиналар бүдүрүп үндүрүүшкүнү 1956 чылда дайын мурнундагызындан 9 катап ажыр өскен. Бир эвес 1937 чылда чуртка шупту 1,7 муң тонна станок дериглерни бүдүрүп турган болза, 1956 чылда 29 муң тонна хирени үндүрген. Станоктарның элээн хөй кезии—амгы үениң нарын автоматтары болгаш чартык автоматтары болган. Дайын мурнунда Польша автомобильдерни болгаш тракторларны үндүрбейн турган. 1956 чылда чуртка 12.338 чүък база 6.106 чиик автомобильдерни болгаш 8.500 ажыг тракторларны бүдүрүп үндүрген. Көдээ ажыл-агыйга 662 тараа комбайннарын кылып үндүрген.

Чехословакия капиталистиг тургузугнуң үезинде-ле сайзыраңгай машина тудуушкуннуг чурт турган. Ынчалза-даа улусчу Чехословакияда машина тудуушкунунуң эрги бүдүрүлгелери—«Шкода», Витковицкиниң заводтары, Праганың «ЧКД» болгаш өске-даа бүдүрүлгелер дыка калбарган. Машина дериглерин бүдүрер хөй-хөй чаа заводтарны туткан. 1956 чылда Чехословакияның машина тудуушкунунуң заводтары дайын мурнундагызындан 4,2 катап хөй продукцияны берген. Ол продукцияның иштинде күчүлүг генераторлар, аар станоктар болгаш металл ажылдап кылыр прессер, прокат дериглери, пароходтар, энергия поездилери, локомотивтер, чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнге машиналар, автомобильдер болгаш тракторлар бар. Улус демократиязының чурттарын машиналар болгаш дериглер-биле хандырар талазы-биле Чехословакия Совет Эвилелиниң соолунде бирги черни ээлеп турар. Чехословакияның экспортунда машина тудуушкунунуң үлетпүрүнүң продукциязы 1938 чылда 6,4 хуу турганындан 1956 чылда 42,3 хууга чедир өскен.

Герман Демократтыг Республикада машина тудуушкуну база үлетпүрнүң кол адыры болуп турар. Улустуң эрге-чагырганың чылдарында машина бүдүрүүшкүнү 2,5 катап өскен. 1956 чылда бүдүрүлгеге чаа-чаа хевириниң хөй станоктарын шиңгээдип киирген, оларның иштинде бүгү талаларын чонаар болгаш фрезерлиг автоматтыг станоктар, металлдарны индустриялыг арга-биле ажылдап кылырынга херектиг дериглер, даг үттээр болгаш дарганнап-таптаар дериглерниң чаа хевирлери, чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнге машиналар болгаш агрегаттар бар. Кайызы-даа 10—10 муң тонна суг базыышкынныг 4 судноларны ажыглалга киирген. Республикада «ИЛ—14» деп пассажир самолеттарын хөйү-биле бүдүрүп үндүрери эгелээн.

Мурнунда эң бедүүн дериглерни безин дашкаартан кирип сөөртүп турган Румыния биле Болгария ышкаш ындыг чурттарда безин экономикада көскү черни машина тудуушкуну ээлеп турар.

1956 чылда Совет Эвилелиниң дузаламчызы-биле Европаның бүгү улус-демократтыг чурттары барык шуптузу атомнуг чепсекти тайбың сорулгага ажыглаар талазы-биле эртем шинчилел черлериниң төптерин тударын уламчылаан.

Улус демократиязының европа чурттарында ажыл-агый тургузуушкунунуң эрткен чылда онзагай болган чүүлү болза, чурт бүрүзүнүң тускайлаң бойдус байдалын кажангызындан-даа артык өөренип көрүп, ында бар курлавырларны чөп ажыглаарынче чүткүүшкүнүң тодаргай илерээни болур.

Эрткен чылын ол чурттарга үлетпүр ажылының шынар талазы-биле бедик көргүзүглери дээш, дериг-херекселдерни эң долузу-биле ажыглаары, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрери, өзүг-үнени чигедири дээш демиселди калбаа-биле чорутканн. Техниктиг дешпилгеени үлетпүрнүң бүгү адырларынга оон ынай хөгжүдери, бар турган бүдүрүлге күштеринге мурнундагызындан хөй болгаш эки шынарлыг продукцияны үндүрерин хандырары партия организацияларының, ажыл-агый болгаш күрүне эргелелдериниң органнарының кичээнгейиниң төвүнге турган. Үлетпүрнү удуртурун сайзыраңгайжыдар болгаш планнаашкынның системазын экижидер талазы-биле канчаар-даа аажок улуг ажыл чорутунуп турар.

УЛУСТУҢ ЧААГАЙ ЧОРУУНГА

1956 чыл улус демократиязының барык бүгү чурттарынга үлетпүр болгаш аъш-чем бараанарының бүдүрүлгезиниң шыңгыы өзүлдезиниң чылы болган. Социализмниң материалдыг үндезини—аар үлетпүрге улуг хөреңги салыышкыны улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга амгы үениң техниктиг суурун тургускаш, калбак хереглелдиң бараанарын бүдүрерин дыка бурунгаарладыр арганы берген.

Чижээ, Польшаны ап көрээлиңер. 1956 чылда чуртка хевен-саазын кылыглыг 556,6 млн метр пөстерни бүдүрген, а 1938 чылда ону 287,6 млн метрни бүдүрүп турган. Ол-ла үениң дургузунда дүктен кылган пөстерниң бүдүрүлгези 37,7 млн метрден 76,1 млн метрге чедир, хөм идиктер—2,8 млн эштен 26,9 млн эшке чедир, чигир—505,9 муң тоннадан 776 муң тоннага чедир өскен. Болгария 1956 чылда 1944 чыл-биле

(Төнчүзү 4-кү арында.).

Хостуг, демократтыг Америка ол бе

Риганың аэродромунга июнь 14-те Козмин ашак-кадай карактарының чаштарын чотунмушаан самолеттан ыглажып дүжүп келгенин «Правда» солун бижээн.

Козмин ашак-кадай Төрээн чуртунга ээп келген хирезинде-ле чүге ыглажып каны?

Онгу класстың өөреникчизи турган Надя Колыбанскаяны гитлерчилер ажылдадыр дээш 1943 чылда Осипенко деп совет хоорайдан Германияже сөөртүп алгаш барган. Шыдажыр аргажок аар берге ажылдың үжурунда Надя анаа бир чыл болгаш аарый бергеш, госпитальга кире берген. Дайын үезинде аар балыглатырган фашистиг шериглерге туттурган, совет офицер Георгий Константинович Козмин-биле Надя госпитальга таныжып, сөөлүнде оон калайы апарган.

Дайын төнүп турда олар Германияның эжелеп чагырарының америк зоназында хоругдап кижилерниң лагеринге турганнар. Бүдүн беш чылдарның дургузунда олар бир лагерьден бир лагерьже көжүп, аар, берге ажылдарны кылып, аш, түренгиниң хөй катап көрүп келгеннер. Совет эрге-чагырганың төлээлекчилери-биле харылзажыр деп бодаан оларның хөй удаагы оралдажыышкыны кандыг-даа түңнел чок болган, чүге дээрге, ол төлээлекчилерден чажырар дээш оларны үргүлчү ынай, бээр көжүрүп турганының чылдагааны ол чүве-дир.

Барыын Европаның чурттарында хоругдап кижилерни «ажаап таарыштырар» хүлээлгени «Уорлд черч сервис» деп шажынчы организация болунга алгаш, оларның арзынга Чаа черлерде кайгамчык амыдырал дугайын суртаалдап, кижилерни мун-муну-биле пароходтарга олуртуулааш Америкаже, Канадаже, Австралияже, Мурнуу Америкаже чорудуп турган. Ынчалдыр чоруткан кижилер-биле кады Козмин ашак-кадай болгаш оларның уруглары — үш харлыг Ростислав, ийи харлыг Юрий болгаш ырынай чаш Павел 1950 чылдың сентябрьда америк черге барып пароходтан дүшкеннер.

Козминнерни Арканзас штатта фермер Томпсон деп кижиге ажылдадып каан. Ол кижи боду хоорайга чурттап турган болгаш ээн болгаш-ла ажыл-агыйын кээп көрүп каар, Козминнерге консервалап каан продуктулар эккеп бээр турган. Ол дээрге кандыг-даа амдан чок чем турган, ийи ай эрткен сөөлүнде Козмин англи дылды биче билир, номчуур апаргаш, консерваның даштын номчуурга «Ыттарга» деп бижип каан болган.

Кыш дүшкен. Козмин ыш доорап, мал ажаап, эртенден эгелээш караңгы дүнеге чедир ажылдап турган, а бичии казанакчыгаш бажынга оон бичии уругларны соокка доңуп, аштап, суксап турганнар. Орустуң холдары чүгле ийи, а аастары беш-тир дээш Томпсон Козминге чүнү-даа төлевейн турган.

Адак сөөлүнде Козмин шыдашпайн ол кижини судка билдирген. Оон түңнели чүү болганыл дээрге, Козминниң ажылындан үндүр сывыргаш арай боорда Чикагога чедер биче хөреңги берген.

Доктаамал ажыл-даа, чурттаар бажыңдаа чок, дыл база билбес Козминнер үш чаш уруглары-биле Чикагога дыка үр үеде түреп-түреп адак сөөлүнде демир орук вагоннарын чуур кижи болуп ажылдай берген.

Аар берге амыдыралга шыдажып чадааш олар 1953 чылда-ла төрээн чуртунче ээп чанарын шиитпирлеп алганнар. Ол бодалын Чикагода ындыг байдалдыг чамдык кижилерге чугаалаан. Оларның чамдыызы Козминнерни деткип-даа, чамдыызы «Сибирьже шөлүлге» биле коргудуп-даа турганнар. Ынчап турда-ла Козминниң төрээн чуртунче, Совет Эвилелинче чанар деп турарының дугайын бир тоянчы, өскерликчи кижи америк эрге-чагырга черинге барып медээлепкен.

Козминнерге кандыг-бир кижилер кээп, чуртунче чанмас дугайында оларны сургап, коргудуп эгелээн, ындыг-даа болза, Козмин дөмей-ле чанар деп шиитпирлеп алган.

1953 чылдың июль 23-те Надежда Михайловна Козмина үш бичии уругларын эдертип алгаш бир хөл кыдыынга селгүүстеп, химиренип ырлап чорда полиция машиназы хенертен оон чанынга кээп тура дүшкеш, ону база үш чаш уругларын алгырты, кышкырты машинаже кийр идип алганнар. Полиция черинге апаргаш, хөй-ниитиниң ыржым чорууну ол «үрээн» дугайында бажыннатырганын Надежда Михайловнага тайылбырлааннар. Херээжен кижи шуут үлурланы бээрге оон хол, будун хүлээш, бир госпитальга апаргаш, тенек аарыг кижилерниң камеринге суп каан. Бадайын бажыннааныңга шынгыы үлурланган дээш үлатпаанда Козминниң будун база холдарын демирлеп каан анаа эккелген.

Оларның уругларын уруглар азыраар черге суд шиитпири-биле берип каан. Уругларын алыр дугайында оларның хөй удаа негелдези кандыг-даа түңнел чок болган.

Надежда Михайловнаны тенек аарыг кижилер бажыңындан үш ай болгаш а Козминниң будун база-ла тенек аараан кижилер бажыңындан ийи чыл болгаш хостаан.

Бодунуң өңнүктериниң дузазы-биле Козмин арай боорда ажыл тып алгаш, бичии булуңчугаш хөлезилеп алгаш чурттап турган. Ынчалза-даа ССРЭ-же чанар күзелинден олар черле ойталаваан.

Козмин ССРЭ-ниң Вашингтонда консулу чери-биле харылзашкаш төрээн чуртунче чанар күзелин анаа чугаалаан. Козминниң өг-бүлези болгаш оон уругларын ССРЭ-же чандырар дугайында консуль чериниң негелделерин АКШ-тың күрдепартаментизи (даштыкы херектер министерствозу) тооваан, оон арткаш Козминнер уругларын кижизидип ап шыдавас болганда уругларын бербес деп кончуг нүгүлдүг харыы берип турганнар.

Бо чылдың июнь 11-де Козмин ашак-кадай такси ап алгаш Нью-Йорк баар демир орукка олурар дээш вокзалче баг чорда полиция машиназы оларны сүрүп тургаш, оларның дөртку оглу он айлыг Петязын база алгырты, кышкырты хунаап алгаш барганнар. Ынчангаш Козминнерниң дөрт уругларын ындыг янзы, кандыг-даа барымдаа чок черге, дүрүм чок ёзу биле хунаап ап чыып калганнар.

Кижиниң эргелерниң, хостуг чоруунуң болгаш демократия дугайында Американың Каттышкан Штаттарының удурукчулары парлалгага, радиога, харындаа делегейниң авторитеттиг улуг хуралдарынга безин бо-ла алгыржы берген турарлар болгай. Шынап-ла хостуг болгаш демократтыг Америка ол бе ынчаш.

Надежда Михайловна Козмина Рига аэродромунга кээп дүжүп тура мынча дээн:

— Төрээн совет чериниске улуг өөрүшкү-биле дүштүвүс, ындыг-даа болза, бистиң өөрүшкүвүстү сеткиливистиң улуг хомудалы дүй шаап турар-дыр. Американың Каттышкан Штаттарының араатан-зыг дээрбечилери бистиң эң-не эргим үнелиг чүүлүвүс—дөрт уругларывысты хунаап алганнар. Бистиң дөрт уругларывысты эгидип бээрин америк эрге-чагыргалардан негеп тур бис. Бистиң хомудалывысты, ажывысты илередиптер еш чок. Чаш уругларны ада иезинден чүгле кижи дурайзун оскунганнар хунаап ап болур.

...Мээн чаш уругларымны камгалажырын делегейниң бүгү иелеринден, ак-сеткилдиг бүгү кижилерден дилеедим...»

Козминнерниң болгаш оларның чаш уругларының дугайында америк эрге-чагырга черлериниң үүлгеткен херээнге совет улус улуг-биле ажынып турар. Ол дугайында чагаалар «Правда» солуннуң редакциязынга кээп турар.

Египет улустуң национал байырлалы

КАИР. (СЭТА). Июньнуң 18-те египет улус Хамаарышпас чоруктуң болгаш Республиканың Хүнүн байырлап эрттирген. Дөрт чылдарның мурнунда чуртка хааныг ёзу-чурумну узуткаан болгаш Египетти республика кылдыр чарлаан. Байырлалга холбаштыр Каирниң кудумчуларын национал туктар-биле болгаш хостулга шимчээшкининиң үш өңнүг туктары-биле шимээн турган. Байырлалды таварыштыр хоорайның фабрикалары болгаш заводтары ажылдаваан.

Парлалганың дыңнадыгларындан алырга, президент Насерниң адынга даштыкы күрүнелерниң чазактарының баштыңнарындан, база аңгы-аңгы политиктиг болгаш күрүне ажылдакчыларындан байырлыг телеграммалар кирген.

Хамаарышпас чоруктуң болгаш Республиканың Хүнүн байырлаары бо чылын Египет Республиканың бирги парламентизи — Национал хуралче соңгулдаларга белеткел-биле дүгжүп турар. Республиканың Национал чөвүлелинден чөпшээрээни Национал хуралче кандидаттарның даңзызын чоокта чаа парлап үндүрген. Амгы үеде идепкейлиг соңгулда кампаниязы калбарып турар. Соңгулдалар мурнунуң митингилерин болгаш соңгукчуларның кандидаттар-биле ужуражыышкыннарын чорудуп турар. Чер болганда соңгулда лозунгулары, плакаттары база кандидаттарның чуруктары көстүп тургулаар.

Байырлалга холбаштыр солуннар мурнуку чүүлдерни парлап үндүргүлээн. Республиканы чарлааның соонда дөрт чылдарның дургузунда болунуң национал күзел-бодалын боттандырар талазы-биле Египет улуг чедиишкиннерни чедип алган деп «Аль-Гумхурия» солун бижээн. Египетти республика кылдыр чарлааны болза «херек кырында политиктиг, экономиктиг болгаш социалдыг айтырыглар талазы-биле чуртка улуг өскерилгени кылган революция болуп турар. Республика тургузуунуң үезинде даштыкы эжелекчи шериглерни чурттан долузу-биле үндүрерин Египет чедип алган. Феодализмге чылча шавыышкынныг согугну таварыштырган» деп ол солун бижип турар.

ШЫН ОРУК-БИЛЕ

(Төнчүзү).

деңнээрге чигирни 2,5 катап хөйнү, үнүш үстерин—3 катап, эът продуктуларын—5 катап, пивону—10 катап хөйнү кылып үндүрген. 7 млн чурттакчылыг чурт—Болгария—эрткен чылын 141,6 млн метр хөвенден кылган пөстерни болгаш 12,7 млн метр дүктен кылган пөстерни бүдүрүп үндүрген. Улустуң калбак херглел бараанынарының бүдүрүлгези Албанияда база дүрген өзүп турар.

Польша, Чехословакия, Герман Демократтыг Республика ышкаш ындыг чурттарда радиоприемниктер, телевизорлар, холодильниктер, пылесостар, хеп чуур машиналар, чадаг тергелер, мотоциклдер бүдүрүп үндүрери дүрген өзүп турар.

Ынчалза-даа улустуң калбак херглелдерниң бүдүрүлгези хоорайның болгаш кодээниң ажыл-ишчилериниң өзүп турар херглелдеринден ам-даа хожудап каан турар. Улус демократиязының европа чурттарының чамдыызында чамдык херглел бараанннары чедишпес чорук амыдыралда бар болуп турар.

Оон чылдагааны үлетпүрнүң кылып үндүрүп шыдаар хемчээлинден херглел чүүлдериниң ажып турарында. Ылаңгыя ындыг чүүлдерни маңаа көрзе чогуур, улустуң эрге-чагыргазының чылдарында хоорай чурттакчыларының саны кедергей дүрген өскен. Индустриализацияның чорудулгазы-биле холбаштыр үлетпүрде болгаш транспортта ажылдап турар кижилерниң саны өскен. Чижээ, Польшада 1957 чылдың эгезинге чедир ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның саны 6,8 млн кижи чедир өскен, а 1937 чылда 2,8 млн турган, ол-ла үениң иштинде Чехословакияга ол 2,5 млн кижиден 4,5 млн кижиге чедир өскен. А үлетпүрге чиг-этти болгаш чурттакчы чонга аъш-чем чүүлүн хандырар ужурлуг кодээ ажыл-агый ол чурттарда күштүг өзүп турар херглелдерниң деңнелинден элээн хожудап турар.

Ынчангаш улус демократиязының европа күрүнелеринде кодээ ажыл-агыйга бүдүрүкчү күштерни дүрген көдүрериниң айтырыы кол экономиктиг айтырыг болуп артпышаан. Агаар бойдусунуң таарымча чок байдалдыг болганы-биле 1956 чылда улус демократиязының европа чурттарының хөй кезиинге тараа культураларының дүжүдү мурнуңда чылдагызындан куду болган. Мал ажылы улуг чедиишкин-биле хөгжээн. Ол чурттарның барык шуптузунга мыйыстыг бода малдың, хойнуң болгаш ылаңгыя хаванның баш саны көвүдээн.

Кодээ ажыл-агыйны хөгжүдериниң айтырыы улус демократиязының европа чурттарында коммунистиг болгаш ажылчын партияларның база чазактарының кичээнгейиниң төвүнде туруп турар. Сөөлгү чылдарның дургузунда кодээ ажыл-агыйже хөреңги салыышкынның дыка көвүдээни экономиканың ол адырының хөгжүлдезинде ам безин элээн түңнелдерни бере берген. Кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң механизастаашкыны, херглеп турар удобрениелерниң саны өзүп, суггарыга болгаш сугландырылга шөлдери калбарып турар. 1956 чылда ол чурттарның кодээ ажыл-агыйы 29 муң ажыг тракторларны, 5000 ажыг комбайннарны болгаш өске-даа хөй-хөй машиналарны алган.

Болгарияда, Чехословакияда, Герман Демократтыг Республикада, Румынияда болгаш Албанияда чүс-чүс, муң-муң чаа бүдүрүлге кооперативтери тыптып келген. Бо чылдың эгезинге чедир социалистиг сектор (бүдүрүлге кооперативтери болгаш күрүнелиг ажыл-агыйлар) Болгарияда чурттуң бүгү тарылга шөлүнүң 80 хуу хирезин, Чехословакияда—46 хуузун, Албанияда—40 хуузун, ГДР-де болгаш Румынияда—30 ажыг хуузун ээлеп турган. Ол чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партиялары бүдүрүлге кооперативтерин хөгжүдеринче угланыгны чайгылыш чокка чорудуп турар. Чүге дээрге кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезин үндезини-биле көдүрериниң болгаш тараачыннарның амыдырал деңнелин бедидериниң шылгатынган оруу кол угланыг болуп турар. Венгрияга контрреволюстуг үймээнниң үезинде тарап сандараан чамдык бүдүрүлге кооперативтериниң орнунга 1957 чылдың февральга чедир безин 880 чаа кооперативтер организастатынган.

Польшаның кодээзинде бүдүрүлге кооперастаашкынының байдалы оон бир янзы. 1956 чылдың октябрьда Польшага турган 10.500 бүдүрүлге кооперативтериниң 75 хуу хирези оон сөөлгү айларында тарап сандараан. Тарай берген кооперативтерниң дыка хөй кезии эки организастатынган, бедик продуктулуг ажыл-агыйлар турган. Польша парлалганың демдеглеп турарын ёзугаар алырга сөөлгү үеде Польшаның каттышкан ажылчын партиязы тараачыннар ортузунга болунуң ажылын күштелдирип, күш-ажылдың коллективтиг хевиринче оларның чүткүлүнге дузалап турар.

Тараачыннарның боттарының кылган ажылының түңнелинге сонуургалдыг болурун күштелдирер дээш 1956 чылда улус демократиязының европа чурттарында дыка хөй чүүлдерни кылган.

* * *

Улус демократиязының чурттарының улус ажыл-агыйының перспективтиг пландары чоокку чылдарда экономиканың күчүлүг көдүрлүүшкүнүн болгаш ажылчы чоннарның амыдырал деңнелин улуу-биле бедидерин көрүп турар. Ол чурттарның чоруп орар оруу—социализмниң оруу оларның моон ыңайгы экономиктиг болгаш культурлуг депшилгеже баарынга карачаңгыс шын орук.

И. ДУДИНСКИЙ.

Кыдатта тараа культураларының эки дүжүдү

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилелиниң дыңнадыындан алырга, бо чылын Кыдатта кызылтастың байлак дүжүдү өстүрүп алдынган.

Цзянсу можуга бо чылын 7 миллиард цзинь (1 цзинь—0,5 кг деңнежир) арбайны, кырдыгкараны болгаш кызылтасты ажаап алыр деп турар, ол болза эрткен чылын ажаап алганынга дөмейлээрге 550 миллион цзинь хөй болуру ол.

Шэньси можуда 24 миллион му (1 му—гектарның 15 хуваарга оон бир кезии) черде база кызылтастың байлак дүжүдү өстүрүп алдынган. Мында 4 миллиард 350 миллион ажыг цзинь кызылтасты ажаап алыр деп турар, ол болза бедик дүжүттүг болган 1954 чылга дөмейлээрге 100 миллион цзинь ажыг болуру ол.

Хубэй можуда арбай болгаш кызылтастың чаа дүжүдү шагда-ла рынокта кирип эгелей берген.

Хубэй можуда кызылтас ажаап алыышкыны 150 миллион цзинь хире кевүдээр.

СОВЕТ-ФИНЛЯНД ЭКОНОМИКТИГ ХАРЫЛЗААЛАРГА

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). «Раума репола» деп фин акционерлиг ниитилел чоокта чаа чардынган дугуржулганы ёзугаар Совет Эвилелинге 1960 чылга чедир кайызы-даа 4—4 муң тонна чүък көдүрер моторлуг 10 танкерлерни бүдүрүп бээр. Бирги танкерни шагда-ла ол акционерлиг ниитилелдиң суюо тудар черинде кылып эгелей берген.

Француз-тунис харылзаалар

ПАРИЖ (СЭТА). Парлалганың дыңнадыгларындан алырга, француз чазак июнь 19-та болуннуң хуралынга Тунисте байдалдың дугайында даштыкы херектер министри Кристиан Пинонуң дыңнадыын дыңнап чугаалашкаш, Бизерта деп тунис портче немелде шериг чорудар деп шиитпирлээн.

Ону холбаштыр «Юманите» солун болза «ындыг шиитпир ындында-ла дүшкүүрлүг байдалды улам улуу-биле нарыыдадыр апаар» деп демдеглеп турар. Тунис чазактың чөпшээрели чокка француз шериг каттыжыышкыннарының кандыг-даа хөделиишкиннерин боллурбас сорулга-биле чурттуң кол-кол оруктарында чепсектиг танныыл бөлүктерни Тунистиң эрге-чагыргалары тургузувулаан дээрзин ук солун сагындырып турар.

Хельсинкиниң ажылчы чоннарының массалыг хуралы

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). Чоннуң ээзеп-хөреңгилиг кезектериниң амыдыралының деңнелинге улуг капиталдың халдаашкынынга удур демиселге холбаштырган ажылчы чоннарның хөй муң кижилер киржикчилиг хуралы Хельсинкиниң Хаканиеми шөлүнге июньнуң 17-де болган.

Хуралды Финляндияның коммунистиг партиязының Хельсинкиниң хоорай комитеди организастаан.

Хуралга Финляндияның коммунистиг партиязының чиңгине секретары Пессе чуве чугаалаан. Амгы чазактың экономика талазы-биле бижыгарының программазын болгаш база далаштыг программаны ажылчы чоннарның амыдырал деңнелин баксырадырынче угланган программалар кылдыр ол тодаргайлап чугаалаан.

Капиталистиг фирмаларга тывыскан үндүрүтүнүң болгаш өске-даа таланың чиигеделерин күш чок болдурарынче угланган боттуг хемчеглерни алырын, чаш уругларга пособиелер төлээрин соңгаарладыр дугайында парламентиже киирген хоойлу төлевилелин дедир ап алырын, херегледиң бараанынарының өртектериниң улгадырынга чедирген хемчеглерни соксадырын, бүдүрүлге ээлериниң сөөлгү чылдарда ажылчыннарга таварыштырганы когарадларны ажыл-төлевирин улгаттырар хевир-биле дедир төлеп бээринче бүдүрүлге ээлерин албадаарын чазактан ол хурал негээн.

Сирий солун АКШ биле Иорданияның аразында чажыт дугуржулга дугайында

ДАМАСК. (СЭТА). Иорданияның төлээлекчилериниң болгаш Амманда АКШ-тың элчин чериниң аразынга чоокта чаа чажыт чугаалажыышкыннар болуп эрткен, ол чугаалажыышкыннар Мафрак аэродромга атомнуг базаны тургузарын АКШ-ка чөпшээрээр дугайында дугуржулга чаргазы-биле доозулган деп «Аль-хадара» солун дыңнаткан. Ону Ортаакы Чөөн чүкке америк шериг-далай базазы кылдыр ажыглаары-биле Мафракта базаны АКШ-тың командылалының эргезинге недель бурунгаар Иордания шилчидип берген деп ол солун немеп бижээн.

Англия водородтуг бомбаның ушкү частыышкынын чоруткан

ЛОНДОН. (СЭТА). Июньнуң 18-те Оожум океанның төп кезээнге улуг бедикке англи водородтуг бомбаның частыышкынын кылган дээрзин англи хандырылга министерствозу дыңнаткан. Ол болза ядролуг чепсекти Англияның Рождество ортулук районунда шенеп турарының иштинде ушкү частыышкын болуп турар.

Чурукта: Кызылдың пионер лагериниң дыштанып турар уруглары Каа-Хемниң эриинде. Фото А. Смагинниң.

Кызыл-Тейде чаагайжыдылга

Өвүр районнуң «Кызыл туг» колхозунуң төвү Кызыл-Тей суур улам-на калбарып, мында чурттаганың, бүдүрүлге болгаш культура-амыдыралдың чаа тудугларын улам-на немежип турар. Бо чылын ол колхоз чаа электри станциязы база кылып алган.

Кызыл-Тей суурну бо чылдың июнь 1-ден эгелээш Ильичиниң лампочказы чайынандыр чырыткан. Электри күжүн артель бүдүрүлгезинде механизастаашкынга база ажыглаар деп турар. Ол колхоз эрткен чылын радио белдирип база тургузуп алган.

С. АГБААН.

Чөөн-Хемчик райпозунуң тудуглары

Ажылчы чоннарның чурттаар бажыңнары-биле бүрүн хандырар дугайында Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың чугула айтыышкынын амыдыралга боттандырбышаан, Чөөн-Хемчик райпозунуң баштаар чери чурттаар бажыңнарының тудуун бо чылын элээн калбарткан.

Ниитизи-биле 350 дөрбелчин метр шөлдүг 10 санныг чурттаар бажыңнарын туткаш, бо чылын ажылчыннарга болгаш албан-хаакчыларга бээр сорулгалыг райпо баштаар чери салган. Ол сорулга ам чедиишкинниг боттанып турар. 70 дөрбелчин метр шөлдүг чурттаар бажыңнарының тудуу доозулган, 169 дөрбелчин метр шөлдүг 4 бажыңнарның тудуу ам доостур чыгаан.

Чурттаар бажыңнарының тудуу-биле чергелештир бүдүрүлге тудугларын райпо база чорудуп турар. Чижээ, 5 автомашиналар кирер гаражтың, бир кедээ магазинниң, дус болгаш өске-даа бараннарны шыгжаар 2 складтарның, дус дээрбелээр дээрбениң тудуглары амгы үеде дүрген темпилиг чоруп турар.

М. ОЧУР.

ХӨЛ ШЫДЫРАА

Бөгүн шыдыраачыларга дараазындагы этюдту бодаарын сүмелеедивис. Оон анаа бодалгадан ылгалыр чүүлү болза, ону бодаарынга эргежок чугула болуп турар көштерниң санын айытпааны болур. Ынчалза-даа этюд чүгле чаңгыс тывар өрүктүг. Этюдту колдуунда-ла шыдыраачыларның практиктиг амыдыралындан алган. Ынчангаш ону тываргa практикант-шыдыраачыларга улуг ажыктыг.

ДИАГРАММА

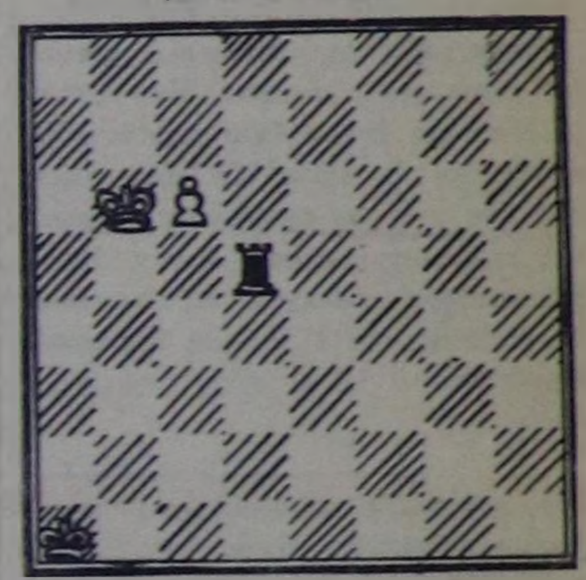

Ак тала эгелээш, тыып алыр.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

РОСПОТРЕБСОЮЗТУН ИРКУТСК БЕЛЕТКЕЛ ТЕХНИКУМУ

1957—1958 өөредилге чылында бирги курска июнь 1-ден эгелеп өөреникчилер чыылдазын чарлап тур

Техникум 30 харга чедир назылыг хамаатыларны хүлээп ап турар.

7—8—9 класс дооскаңнарны бараан эртемниң салбырының бирги курзунга хүлээп алыр. Өөредилгениң хуусаазы 3 чыл.

10 класс эртемниг кижилерни аңныыр ажылының салбырынга хүлээп алыр. Өөредилгениң хуусаазы 2 чыл.

Бараан эртемниң салбырынга кирерлер мындыг экзаменнерни дужаарлар:

1. Орус дыл (бижимел диктант);
2. Орус дыл болгаш литературлуг номчулга (аас-биле);
3. Сан (аас-биле).

Аңныыр ажылының салбырынга кирерлер мындыг экзаменнерни дужаарлар:

1. Орус дыл болгаш литература (бижимел сочинение);
2. ССРЭ төөгүзү (бижимел).

Техникум: дүктүң шынарын тодарадып ажылдаар бараан эртемниг техниктерни, дүктүң шынарының талазы-биле лабораторийлар эргелекчилерин, «Роспотребсоюзтуң» крайларда, областарда болгаш районнарда белеткел конторааларынга ажылдаар бараан эртемниг инспекторларны белеткеп турар.

Аңныыр ажылының салбырынга: аңныыр эртемниглерни, аңныыр техниктерни, аңныыр организакчыларын, аңныыр болгаш аң ажылдыг ажыл-агыйларны организастаар болгаш чорудар талазы-биле аңныыр эртемниглерни белеткеп турар.

Билдириишкиннерни июнь 1-ден июль 1-ге чедир хүлээп алыр.

Техникумга кирер кижилер дараазында документилерни киирип кээр:

1. Кирериниң дугайында техникумнуң директорунуң адынга билдириишкин;
2. Эртемниң дугайында херечилел (чүгле оон бодун);
3. Нотариаль конторазындан шынзыткан төрүттүнгениниң дугайында херечилел;
4. Дончу намдар;
5. Фоточурук (3 х 4 см хемчээлдиг);
6. Кадыының байдалының дугайында шынзылга;
7. Чурттап турар чериниден шынзылга;
8. Паспорт, шериг билети, азы келдириишкин херечилели (боду эккеп көргүзер);
9. Ажыл стажын болгаш албан дужаалын айыткан, ажылдап турган чериниден тывыскан шынзылга-характеристика (бүдүрүлге ажылдакчыларынга);
10. Албанга чорууруңун шынзылгазы (херглел кооперациязындан чоруткаңнарга).

Хүлээп алырының экзаменнерин август 5-тен август 20-ге чедир чорудар.

Кичээлдер сентябрь 1-ден эгелээр.

Техникумга хүлээп алганнарга ниити чурттаар черниң орнунга бажың дөлезизин төлеп бээр.

Документилерни тыва облпотребсоюзтуң кадр килдизи дамчыштыр кылыр. Оон адрези: Кызыл хоорай, Щетинкин кудумчузу, бажың № 30.

Техникумнуң адрези: Иркутск хоорай, Коммунарлар кудумчузу, бажың № 1.

ДИРЕКЦИЯ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, ниити информация килдизиниң — 3—88, харыысалгалыг секретарының, культура болгаш амыдырал килдизиниң 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, кодээ ажыл-агый килдистериниң 3—68, чагаа килдизиниң база бухгалтерияның 3—65.

ТС—01209. Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үнелеткеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1957 ИЮНЬ 25 ВТОРНИК № 125 (3837)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

ССРЭ-нин Дээди Соведининиң Президиумунда (1 арын).

Ленининиң хоорайының ажылчы чоннарынга Ажылчы чоннар депутаттарының Ленинград хоорай Совединиң СЭКП-нин Ленинград хоорай комитединге (1 арын).

Ленинград хоорайның музейлеринде (1 арын).

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: Б. Томарев.—Партия эге организацияларынга улуртулганы күштелдирер (2 арын)

В. Содунам.—Бижик билбес болгаш биче билир чоруктуг уругчаар (2 арын).

С. Титаренко.—Улустарның төөгүлүг салым-чолунга Октябрь революциязының шинтпирлиг саңдары (2—3 арыннарда).

САДЫГ БОЛГАШ ХЕРЕГЛЕЛ ТЕМАЗЫНГА: К. Саган, М. Кызыл-оол, В. Тюлюш, Х. Кызаннай, К. Кендон.—Садыг черлериниң ажылын бедик деңнелче (3 арын).

Д. Арамчаа, Т. Сюртюн.—Школаларны чаа өөредилге чылынга белеткээри—бүгүнниитиниң херээ район Совединиң сессиязынга (3 арын).

Совет чазактың бехаэ—«ИЛ-14» самолетту Албаниянның чазаанга дамчыдып берген (4 арын).

АКЫ-ДҮНМА КОММУНИСТИГ БОЛГАШ АЖЫЛЧЫН ПАРТИЯЛАРДА: Е. Киселев.—Партия өөредилгезиниң хевирлериниң сайзырангайжыдыгазы (4 арын).

Бүгү тарааларны сагыш човаңгыр ажаар

Бедик дүжүт дээш улуг үлчүүшкүннарның баштайгы ие-чазазы — тарааларның чаштырылгазы областа июньның бирги чартыныңа доозулган. Ынчалзажок тараажылар ам оожургаар ие-шаг чок. Колхозчулардан, МТС-тер болгаш совхозтар ажылдакчыларындан эвээш эвес күженишкиннери негеп турар ол демиселлиң чаа ие-чазазы эгелээн. Кандыг-даа культураны сагыш човаңгыр өстүрер деп чер ажылының мастерлери чугаалап турарлар. Олар тарааларның ажаалдазын барык-ла оларны чаштырып тараан хүнүнден эгелеп турар.

Эртхен чылын хову ажыдакчылары чамдык черлерге тарылга доозулган соонда алзын оожурган, ховуларже үр геде хайгаарал салбайын турганы чажыт эвес. Бок үнүттер өзүп үнгүлээш, культурлуг үнүттерни үлеп, дүжүттүң эки үлүүн тараажылардан хүнзай баары үр болбас-ла болгай. Эртхен чылын дыка хөй колхозтарга болгаш чамдык совхозтарга ыңдыг болган.

Улуг-Хем районнуң Ленин аттыг, Калинин аттыг, Киров аттыг, Маленков аттыг көдээ ажыл-агый артельдериниң тараа ховуларында ам хөй санныг бок үнүттер өзүп, үнүп ында тарааларның өзүлдезин саададып турар. Партия райкому, райкүүском, Шагаан-Арыг МТС, айыткан колхозтарның баштаар черлери тарааларның бок үнүттерин үзуткаар талазы-биле боттуг хемчеглер албайн турары окта таарышпас.

Бо чылын бүгү культураларның тарылгалары онза кичээнгейни негеп турар. Үзамдыкан соок кавыскалыг чазын тарылга мурнунда багай сайзыраткан дыка хөй ховуларда бок-үнүттер ам өзүп үнүп турар апарган. Бир эвес оларны үзуткаарынче ий-шаанда хемчег албас болза, дүжүттүң дедир ээп келбес чидириглеринге чедирип болур.

Олуртуп тараан культуралар онза улуг кичээнгейни негеп турары биллингир. Культиваторларны ылаптыг хынаар, четпестерин үзуткаар, ажылга таарыштыр дериир ие келген.

Эш механизатор! Олуртуп тараан культураларны культивастаар ажыл сенээ онаажып турар, анаа баш бүрүңгаар хынамчалыг белеткээн машиналарны болгаш дериг-херекселди хынап, ховулар-биле баш бүрүңгаар танышып ал. Чаагай дүжүттү өстүрериниң чедишкинни хамыктың мурнунда сенден хамаарыжыр. Ховуга чаңгыс-даа бок үнүш артырбазын оралдаш. Сээн ажылыңны бүдүрген ажылыңның шынарын барымдаалап үнелеп көөр.

Элбекшил дүжүттү алырынга тараларны ий-шаанда шынарлыг суггарары улуг ужур-дузалыг. Тарааларның суггарылгазын Барыын-Хемчик, Улуг-Хем районнары алзаан организастыг чорудуп турар. Барыын-Хемчикте 3293 гектар, Улуг-Хемде — 1778 гектар тараалар суггартынган. Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозта эш Маковкин бригадирлээн хову бригадазы агроном эш Мирюктүң удуртулгазы-биле бүгү тараа культураларының баштайгы суггарылгазын доозкан. Ол ышкаш Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозта эш Хирбээге удурткан суггарылга звенозу, Сүт-Хөл районнуң Сталин аттыг, Жданов аттыг, колхозтарында суггарыкчылар бригадалары бүгү тарааларның суггарылгазын эки чорудуп турар.

Чаа-Хөл, Бии-Хем, Чөөн-Хемчик, Өвүр, Эрзин болгаш Тес-Хем районнарның партия, совет органнарының удуртукчулары, колхозтар баштаар черлериниң даргалары тарааларның чайгы ажаалдазынче, оларның суггарылгазынче хынамча салбайн турар. Ылаңгыя Чаа-Хөл район бо хүннерге чедир 275 гектар тарааларны, Чөөн-Хемчик — 221 гектарны, Тес-Хем — 289 гектарны, Эрзин — 142 гектарны, Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг колхозу 10 гектарны, Сталин аттыг колхоз 35 гектарны суггарган. Ол-ла районда Молотов аттыг, «Тинелге» колхозтарның удуртукчулары тараа суггарылгазынче кичээнгейни кошкаткан. Бии-Хем районнуң «СЭБП XX съездизи» колхозу, «Кызыл тараачын» колхозунуң Эрбекте салбыры тарзалар суггарылгазын онза багай организастаан.

Өргелер-биле демиселче тараажыларның кичээнгейин угландырарын байдал албадап турар. Ол айыылдыг хоралакчылар бо чылын дыка хөй санныг типтип келгилээн. Өрге бүрүзү бир пуд чедир тарааны узуткап каар аргалыг. Өргелерни хөйнү кырып өлүрүп турар тараажылар хөй тарааларны камгалап ап турары биллингир. Тараанның хоралакчыларын бүгү аргалар-биле узуткаар дээш боттуг демиселди чорудар херек.

Партия, совет органнарның удуртукчулары, МТС-тер директорлары, колхозтар даргалары болгаш тускай эртемниглер бүгү тарааларны суггат-биле бүрүн хандырарынче бүгү хемчеглерни алыры чугула.

Бо чазын ховуларга үндүрген күш-ажыл тараажы бүрүзүнге үнелиг. Бо чылын Тываның тараажыларындан хөй мүн пуд тараалы, мал ажылының продуктуларын совет чурт негеп турар. Күш-ажылывыс халас барбас кылдыр, Төрээн чурттуң идегелин күүседир дээш күженишкиннерни бичии-даа кошкатпайн чаагай дүжүттү өстүрер дээш ам өзүлүг чүткүлдүг ажылдаар ужурлуг.

Тываның көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери бо чайны бедик агротехниканың чайы болдурар херек. Чүгле чай эвес, а 1957 чыл — Совет эге-чагырганың 40 чыл ойнуң байырлалының чылы — чер ажылының бедик культуразының чылы, байлак дүжүттүң чылы болдураал!

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунда

Ленинград хоорайның 250 чыл болганын байырлавышаан база үлетпүрүнүң, эртеминиң болгаш культураның хөгжүлдезинге хоорайның ажылчы чоннарының ачы-хавыяаларын демдеглевишаан, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму Ленинградтың ажылчыннарының, инженерлериниң болгаш техниктериниң, эртеминиң база культураның ажылдакчыларының партия, совет, профэвилел, комсомол болгаш өске-даа организацияларының улуг бөлүүн орденнер болгаш медальдар-биле шаннаан. Шупту 7214 кижи шаннатырган, оларның иштинден Ленин ордени-биле — 339, Күш-ажылын Кызыл Тук ордени-биле — 1253, «Хүндүлелдиң демдээ» орден-биле—1835, «Күш-ажылчы маадырлыг чорук дээш» деп медаль-биле — 2014, «Күш-ажылчы шыгарал дээш» деп медаль-биле—1773 кижи

(СЭТА).

* * *

Мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң бедик темпилери дээш база көдээ ажыл-агыйның 100 гектар ажыглал черинге хамаарыштыр оларны бүдүрерин көвүдеткени дээш, көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээр болгаш садып алыр планнарын чедишкинниг күүсеткени дээш, Ленинград хоорайның ажылчы чоннарын чалаң сүт, эт, картофель болгаш ногаалар-биле хандырарын экижиткени дээш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму Ленинград областың хөй санныг колхозчуларын, МТС-териң болгаш совхозтарының ажылдакчыларының, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң, партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарының ажылдакчыларының улуг бөлүүн орденнер болгаш медальдар-биле шаннаан. Шупту 717 кижи шаннатырган, оларның иштинден Ленин ордени-биле — 41, Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени-биле — 95, «Хүндүлелдиң демдээ» орден-биле — 166, «Күш-ажылчы маадырлыг чорук дээш» деп медаль-биле — 214, «Күш-ажылчы шыгарал дээш» деп медаль-биле — 201 кижи шаннаткан.

Мал ажылынга шыгарангай чедишкиннери дээш эштер А. М. Городинскийге, Ф. А. Ивановка, З. П. Петровага, М. К. Сафроновага, А. Е. Федоровага, М. А. Шагинага, М. Е. Южикинзага Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры деп атты тывыскан.

Ленинград хоорайның 250 чыл болганын демдеглеп байырлавышаан, база совет ураң-чүүлдүң хөгжүлдезинге шыгарангай ачы-хавыяаларын демдеглевишаан, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму Ленинградтың ураң-чүүлүнүң ажылдакчылары Н. М. Дудинскаяга, Г. А. Товстоноговка, К. М. Сергеевке, ССРЭ-ниң улустуң артизи деп атты, В. В. Лишевке — ССРЭ-ниң улустуң чурукчузу деп атты тывыскан. (СЭТА).

Ленинниң хоорайының ажылчы чоннарынга Ажылчы чоннар депутаттарының Ленинград хоорай Совединге СЭКП-ниң Ленинград хоорай комитединге

Хоорайның үндезилетингенининден бээр 250 чыл болганы-биле Ленинградтың ажылчы чоннарынга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму, ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлели, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди изиг байыр чедирип база амыр-мендизин айтырып тур.

Бистиң Төрээн чуртувустуң кол далай кызыгаарларының үлүвас-чытпас камгалакчызы болуу берген шивээ-хоорай, порт-хоорай Неваның эриктеринге ийи чартыс чүс чыдың мурнунда үндезилетинген. Зодчийлериниң генналдыг мергежили, делегейниң эң чараш хоорайларының бирээзи болур ол хоорайга алдарны тургускан орус улустуң күш-ажылының улуг чагайы ында синнижкен. Ленинградтың маадырлыг төөгүзү-биле, бистиң күрүневистиң бүгү-шыдалын хөгжүдеринге болгаш быжыглаарынга оон нииитиге хүлээп көрүлген ачы-хавыяалары-биле совет кижилер чоргаарланып турар.

Хаан ёзугуна болгаш буржуазнига удур пролетариаттың революстуг демиселиниң кажан-даа оңуп читпес, чыриткыланчак арыннары Ленинградтың чыл демдеглелинде кижи бижитинген. Питериниң ажылчыннызары Россияның бүгү-ле хөй муң кижилиг пролетаржы өг-бүлези-биле бир дөмей, революциянның түгүн бедик көдүрген. Ленинград — Улуг Октябрьның кавайы. Бүгү ажылчы чоннарның баштынчызы болган башкызы Владимир Ильич Ленин партияның база революциянның күштерин анаа чыып тургускан болгаш сырый каттыштырган. Эрги ёзу-чуруумче «Авроранын» баштайгы адыышкыны — кижи төрелгетенге чаа оруктарны херели-биле чырыдып берген адыышкын анаа чаңгылзынган. Ленинград болза буржуаз-помещик тургузугнуң членгижин үрей шапкан социалистиг революциянның үндезинни болуу берген. Пролетар диктатуразының В. И. Ленинге баштаткан делегейге баштайгы күрүнезинин Совет чазаан тургускан, ажылчыннар, солдаттар болгаш тараачыннар Советтеринин төөгүлүг Бүгү-россий съездизи 1917 чылдың октябрьда Смольныйга хуралдап турган.

Ленинградтың ажылчыннарының эрес-маадырлыг чоруктары бодунуң хосталгазы дээш делегей пролетариадының демиселиниң төөгүзүнде мөңге шагда кирген. Революциянның мурнунга оларның ачы-хавыяларын демдеглевишаан, улуг Ленинниң бижээни болза: «Совет республиканың ийи чыл ойнуң хүнүнде баштайгы байыр чедирилгези петроградчы ажылчыннарга чедиртинер. Революсчу ажылчыннарның болгаш солдаттарның авангарды болур, Россияның болгаш бүгү делегейниң ажылчы массаларының авангарды болур петроградчы ажылчыннарга буржуазниянын эрге-чагыргазын бир-ле дугаарында дүжүрген болгаш капитализмге база империализмге удур пролетар революциязының түгүн көдүрүп үндүрген».

Хамаагы дайынның болгаш даштыкы интервенциянның чылдарында Ленинградтың ажылчыннары бистиң чуртувустуң бүгү күш-ажылчы улузу-биле кады Совет эрге-чагырганы, социалистиг күрүнениң хамаарышпас чоруун камгалаарынче коргуш чок көдүрүп үнген, ашка болгаш үрелиишкинге удур демиселче чоруп турган, хүлээлгени күүседиринин, эң бедик маадырлыг чоруктуң, делегейге көстүп көрбээн революстуг көдүрүүшкүнүнүң болгаш эрес-маадырлыг чоруктуң үлегер-чижектерин көргүскен.

Ленинград — революсчу-хоорай, дайынчы-хоорай, ажыл-ишчи-хоорай. Ленинградчылар — социалистиг ниитилелиниң тургузукчуларының мурнакчы отряды. Бүгү чуртту хаара түткан социалистиг чарыштың чалбыжы чырыткыландыр аңаа хыш үнген. Индустриализацияның арсеналы Ленинград социализминиң материал-техниктиг суурун тургузарынга, бистиң Ада-чуртувустуң камгаланыр күүгүзүн быжыглаарынга эң улуг салыышкынны киргерген.

Ада-чурттуң улуг дайынының сүртенчиг үезинде ленинградчыларның эрес-маадырлыг чоруу өлүм чок. Агаардан кадыг-дошкун бомбалаашкын-даа, артиллерия адыышкыны-даа, өлүмүң доктаамал кыжаныышкыны-даа ленинградчыларның демир дег тура-соруун болгаш патриотчу сагыш-сеткилин үреп шыдаваан. Бүзөөлетирген хоорайның тос чүс хүннер камгалалы — амгы үениң кижилериниң кайгаашкынын болгаш магадалыкының болдурган эрес-шудургу болгаш маадырлыг чоруктуң кайгамчыктыг тоожузу-дур, ол чорук ажылчы салгакчыларының сагыш-сеткилинге мөңге шагда арттар. Ленинградчылар Төрээн чурттуңга эчизинге чедир шынчы болуп артканнар. Маадыр-хоорай деп ол атты совет улус Ленинградка өөрүп четириишкинбиле тывыскан.

Ленинградчылар экономиканың болгаш культураның улам ынайгы көдүрүүшкүнүн дайын соөлүндеги үеде чүткүлүг чедип ап турарлар. Коммунистиг партияның XX съездизиниң төөгүлүг шинтпирлерин күүсетпишаан, Ленинградтың ажылчы чоннары дээди техниканың суурунга бүдүрүлгени соксаал чок сайзырангайжыдып, ону организастаарын экижидип, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн чайгыыш чок көдүрер дээш демисежип турар. Ленинград болза техниктиг депшилгениң неперединчизи, бүдүрүлгечи болгаш техниктиг мурнакчы дүржүлганың лабораторизязы кылдыр дүрүм ёзугаар санатының турар. Улус ажыл-агыйының ён-не янзы-бүрү адырларынга хереглээр чаа техника ында ленинградчыларның ухлу-биле түргустунуп, бүдүрүлгениң чаартыкчыларының кайгамчыктыг ягелээшкиннерни төрүттүнүп турар. Ленининиң хоорайының ажылчын ынгызынга совет улус ынчангаш чоргаарланып турары ол!

Алдыгы беш чылда техниктиг депшилгениң оруу-биле улам-на дүрген бүрүнгаарлаар, продукция үндүрериниң ийи катап көвүдедир деп чугула соруга хоорайның үлетпүрүнүң мурнунда турар. Үлетпүрнү болгаш түдүгнү эгелеп башкарарын организастаар чорукту сайзырангайжыдары Ленинградтың экономиктиг районун хөгжүдеринге чаа калбак аргаларны ажыдып турар.

Хоорайның төөгүзү орус национал культураның болгаш эртеминиң өзүлдезин-биле болгаш чечектелиишкинин-биле чарыыбас холбаалыг. Ломоносов, Пушкин, Гоголь, Некрасов, Тургенев, Салтыков-Щедрин, Горький, Репин, Суриков, Глинка, Чайковский, Римский-Корсаков, Менделеев, Павлов болгаш орус бодалдың өске-даа хөй-хөй гениилери аңаа чурттап, боттарының үнелеп четиннес чогаалдарын тургузуп чорааннар.

Ленинград болза, мурнакчы культураның, эртемчи бодалдың эң улуг төптеринниң бирээзи, дээди өөредилге черлериниң, эртем-шинчилел институттарының, музейлериниң, театрларның, клубтарның болгаш библиотекаларның хоорайы болуп келген, болуп турар болгаш болур-даа. Совет улустуң эң-не янак хоорайларының бирээзи болур Ленининиң хоорайы хүн келген түдүм-на экижип база чаагайжыды туттунуп турар.

Хоорайның ажылчы чоннары, Ленинградтың партия организациязы Коммунистиг партияның Төп Комитединиң болгаш Совет чазактың шынчы чөленгижи болуп, боттарының революсчу болгаш күш-ажылчы алдарлыг чанчылдарын ыдыктыы-биле камгалап болгаш көвүдедип турар. Совет эрге-чагырганың 40 чыл ойнуга үжураажырынга белеткеникишаан, ол кайгамчыктыг хүнүнүң алдары дээш социалистиг чарыышты олар калбаа-биле нептереткеннер. Ленинградчылар бүгү совет улус-биле кады бистиң Төрээн чуртувустуң экономиктиг күүү-шыдалын быжыглап, бүгү делегейде тайбыныың херээн камгалап, дайын кыпсыкчыларының чимеништикиннерин көргүүр хайгаарап, Совет Эвилелиниң камгаланыр аргазын күштелдирип турар.

Ленинградтың ажылчы чоннары боттарының хоорайының үндезилетингенининден бээр 250 чыл болганын демдеглеишаан, партияның XX съездизиниң шинтпирлерин күүседиринче бүгү күженишкиннерни салыр дээрзинге ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди быжыг бүзүрелин илергейлеп тур.

Коммунизминиң тиилелгези дээш бүгү улустуң улуг демиселинге чаа-чаа чедишкиннерлиг болуруун алдарлыг ленинградчыларга изин-биле күзеп тур бис!

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ

ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ

Ленинград хоорайның музейлеринде

Маадыр хоорай—Ленинградтың ажылчы чоннары оон төөгүзүн сонуургалыгыбле өөренип турарлар. Россияның хосталгалыг шинчээшкининиң төөгүзүнге Ада-чурт эртеминиң болгаш техниказының, культуразының болгаш ураң-чүүлүнүң хөгжүлдезинге Петербургтуң—Петроградтың—Ленинградтың ужур-дузазын көргүзүп турар ном-дептерлер кончуг калбаа-биле ажыглатынып турар.

Сураглыг хоорайның 250 чыл ойнуң байырлалын холбаштыр муң-муң ленинградчылар В. И. Ленининиң Төп музейиниң филиалынга, Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң улуг үндезилекчизининиң чуруттан, ажылдан чорааны бажыннарга барып турганнар.

1703 чылдың майда Петербургка тутунган Петр 1-ниң тускай даш-халыптыг бажыңчыгажынга дыка хөй кижилер чоранннар. Ол бажыңчыгаштың баштайгы хевири ыынчага чедир ол хевээр арттып калган.

Совет кижи бүрүзүнге ең эргим чоок А. С. Пушкининиң, Н. А. Некрасовтуң музей-бажыннарынга, М. В. Ломоносовтуң, А. В. Суворовтуң, И. П. Павловтуң музейлеринге экскурсантылар үзүктел чок кээп турганнар.

Ленинград 50 ажыг музейлерлиг. Оларның бирээзин хоорайның хөгжүлдезинге тускайлап турасказаткан. Ол болза Ленинградтың төөгүзүнүң Бүрүне музейи. Ол музей 1917 чылдың октябрьда «Аврора» крейсериниң турган черининиң дужунда Неваның эриинде үш каът ак бажында туруп турар.

Ол музейниң ээлбек көргүзүглери неметингеи. Ам ында чаа-чаа залдар ажыттына берген.

Баштайгы чылдарда хоорайның төрүттүнгенинге болгаш оон хөгжүлдезинге турасказаткан өрээлдерде ол үениң херек кырында чүүлдери—бажың херекселдери, стол, сандайлар, ураң-чүүлүң херекселдери делгетинген. Петр үезиниң Петербургун көргүзүп турар хөлчок чараш өрээлдиң каастала-шимелдези доозулган.

XIX векти ниити чартыныңа Петербургка капиталистиг араатаннарның кара-туразында аажылаашкының көргүзүп турар хөй санныг чаа-чаа документилер, фоточуруктар, макеттер залда делгетингилээн. 70—80 чылдардагы Петербургтуң хевирлериниң элээн каш фоточуруктары ында көргүстүнген. Ол чуруктарда балган-балдырлыг кудумчуччугаштар, чүзү-даа чок ажылчын кижилериниң хонажы бооп турган чамдыгыр бичии бажыңчыгаштар тырттынган.

1890 чылдардан 1917 чылдың февральга чедир революстуг шимчээшкининиң төөгүзүнге тураскаатказан зал солун кылдыр шиметинген. Революстуг шуургының канчаар өзүп көдүрүп келгенин, улуг Ленининиң үндезилеп тургусканы партияга баштатырган чоннуң хаан чазакты канчаар дүжүргенин көргүзүп турар ол үениң солуннарының чанында онон документилер, чуруктар делгетингеи. Тускай өрээлдерни Октябрьның социалистиг Улуг революциязын белеткээнининиң болгаш ону боттандырып чорутканының үезинин Петроградынга тураскаатказан.

Музейниң социалистиг Ленинградка тураскаатказан көргүзүглери калбарган. Ынчаар көргүзүглер ам 20 өрээлдерде салынган. Хамаагы дайынның үттүмбүрбээ болуушкуннарын, кадыг-дошкун аңгы демиселиниң үезинде чаа амыралды тургузуп шыдаан чоннуң маадырлыг хүженишкиннерин көргүскен документилер музейде киргеи.

«Скороход» дээр фабриканың аш-чем кылыр ажылчыннарының отрядының сеткүүлдерин ында делгээн. Ук отряд коонын болгаш магадалыкының болдурган эрес-шудургу болгаш маадырлыг чоруктуң кайгамчыктыг тоожузу-дур, ол чорук ажылчы салгакчыларының сагыш-сеткилинге мөңге шагда арттар. Ленинградчылар Төрээн чурттуңга эчизинге чедир шынчы болуп артканнар. Маадыр-хоорай деп ол атты совет улус Ленинградка өөрүп четириишкинбиле тывыскан.

Чурукта: Ленинградтың Тинелге паркында Совет Эвилелиниң ийи дапкыр Маадырларының Аллеязында.

Ленинградчылар экономиканың болгаш культураның улам ынайгы көдүрүүшкүнүн дайын соөлүндеги үеде чүткүлүг чедип ап турарлар. Коммунистиг партияның XX съездизиниң төөгүлүг шинтпирлерин күүсетпишаан, Ленинградтың ажылчы чоннары дээди техниканың суурунга бүдүрүлгени соксаал чок сайзырангайжыдып, ону организастаарын экижидип, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн чайгыыш чок көдүрер дээш демисежип турар. Ленинград болза техниктиг депшилгениң неперединчизи, бүдүрүлгечи болгаш техниктиг мурнакчы дүржүлганың лабораторизязы кылдыр дүрүм ёзугаар санатының турар. Улус ажыл-агыйының ён-не янзы-бүрү адырларынга хереглээр чаа техника ында ленинградчыларның ухлу-биле түргустунуп, бүдүрүлгениң чаартыкчыларының кайгамчыктыг ягелээшкиннерни төрүттүнүп турар. Ленининиң хоорайының ажылчын ынгызынга совет улус ынчангаш чоргаарланып турары ол!

Алдыгы беш чылда техниктиг депшилгениң оруу-биле улам-на дүрген бүрүнгаарлаар, продукция үндүрериниң ийи катап көвүдедир деп чугула соруга хоорайның үлетпүрүнүң мурнунда турар. Үлетпүрнү болгаш түдүгнү эгелеп башкарарын организастаар чорукту сайзырангайжыдары Ленинградтың экономиктиг районун хөгжүдеринге чаа калбак аргаларны ажыдып турар.

Хоорайның төөгүзү орус национал культураның болгаш эртеминиң өзүлдезин-биле болгаш чечектелиишкинин-биле чарыыбас холбаалыг. Ломоносов, Пушкин, Гоголь, Некрасов, Тургенев, Салтыков-Щедрин, Горький, Репин, Суриков, Глинка, Чайковский, Римский-Корсаков, Менделеев, Павлов болгаш орус бодалдың өске-даа хөй-хөй гениилери аңаа чурттап, боттарының үнелеп четиннес чогаалдарын тургузуп чорааннар.

Ленинград болза, мурнакчы культураның, эртемчи бодалдың эң улуг төптеринниң бирээзи, дээди өөредилге черлериниң, эртем-шинчилел институттарының, музейлериниң, театрларның, клубтарның болгаш библиотекаларның хоорайы болуп келген, болуп турар болгаш болур-даа. Совет улустуң эң-не янак хоорайларының бирээзи болур Ленининиң хоорайы хүн келген түдүм-на экижип база чаагайжыды туттунуп турар.

Хоорайның ажылчы чоннары, Ленинградтың партия организациязы Коммунистиг партияның Төп Комитединиң болгаш Совет чазактың шынчы чөленгижи болуп, боттарының революсчу болгаш күш-ажылчы алдарлыг чанчылдарын ыдыктыы-биле камгалап болгаш көвүдедип турар. Совет эрге-чагырганың 40 чыл ойнуга үжураажырынга белеткеникишаан, ол кайгамчыктыг хүнүнүң алдары дээш социалистиг чарыышты олар калбаа-биле нептереткеннер. Ленинградчылар бүгү совет улус-биле кады бистиң Төрээн чуртувустуң экономиктиг күүү-шыдалын быжыглап, бүгү делегейде тайбыныың херээн камгалап, дайын кыпсыкчыларының чимеништикиннерин көргүүр хайгаарап, Совет Эвилелиниң камгаланыр аргазын күштелдирип турар.

Ленинградтың ажылчы чоннары боттарының хоорайының үндезилетингенининден бээр 250 чыл болганын демдеглеишаан, партияның XX съездизиниң шинтпирлерин күүседиринче бүгү күженишкиннерни салыр дээрзинге ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди быжыг бүзүрелин илергейлеп тур.

Коммунизминиң тиилелгези дээш бүгү улустуң улуг демиселинге чаа-чаа чедишкиннерлиг болуруун алдарлыг ленинградчыларга изин-биле күзеп тур бис!

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ

ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ

Байырлыг, өңнүктер

Кызылдың Гастелло аттыг культура болгаш дыштанылга паркында Ногаан театрга «Мосфильм» киностудиязының артистери-биле кызылчыларның ужуражыгазы болган. Тывага чоруп турганының болгаш кинону канчаар кылып үндүрериниң дугайында студиянның бол редакторунуң орлакчызы эш Добродеев доп-чулап чугаалаан. Ооң соонда кызылчылар «Мосфильмниң» үндүргени киноларның дугайында боттарының санал-оналын бергеннер. Эки кылдынган кинолар-биле кады чамдык четпестерлиг киноларны олар шыңгыы шүүмчүлээннер.

Тывага келген кино артистери көрүкчүлерниң хөй санныг айтырыгларынга харыылаан. Киностудиянның адынын кырынга болган шүүмчүлелдерни хүлээп алган.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

Партия эге организацияларынга удуртулганы күштелдирер

Партия эге организациялары — бистиң партиявыстың үндезини. Олар боттарының ажылын шуут-ла массаның ортузунда чорудуп турарлар. Кайда-ла партийжи-организастыг болгаш партийжи-политиктиг ажыл эки тургустунган болдур, кайда-ла СЭКП райкомунуң талазындан эге организацияларга удуртулганы экижиткен болдур — ында ажыл-агыйжы чедиишкиннер улам-на улуг болгаш быжыг болуп турарын партия организацияларының ажылының дуржулгалары көргүскен.

Ынчаарга Бай-Тайга районнуң партия организациязында 15 эге организациялар бар, оларның иштинден колхозтарда 6, школаларда 3, МТС-те 1, албан черлеринде 4 болгаш девискээр барымдаалаан 1 парторганизациялар бар.

СЭКП райкому партия эге организацияларын удуртур талазы-биле чамдык чедиишкиннерлиг болган. Районнуң партия конференциязы эрткен соонда (1956 чылдың октябрьдан бээр) 6 эге организациялар секретарьларының илеткелдерин райком бюрозунга чугаалашкан. Ылангыя «Тиилелге» колхозта коммунистерниң политиктиг өөредилгезиниң шынарының дугайында, «Мурнакчы» колхозта политик-массалыг ажылдың дугайында, Тээлиниң ортумак школазында өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың дугайында болгаш өске-даа чугула айтырыгларны бюро чугаалашкан. Ол-ла үениң дургузунда парторганизацияларының секретарьларының ийи хонук семинарын бир удаа чыылдырган. Коммунистерниң шынаң составы экижээн. Эге организациялар секретарьларының аразында дооспаан дээди эртемниг 5 кижи, ортумак эртемниг 4, дооспаан ортумак эртемниг 3 кижи бар.

Ол бүгү болгаш өске-даа хемчеглер парторганизацияларының ажыл-чорудулгазын экижидеринге улуг идиглиг болган. Сталин аттыг, «Мурнакчы» колхозтарда, Тээли ортумак школада партия организациялары партия хуралдарынга эң-не чугула болгаш амыдыралчы айтырыгларны чугаалажып турар. МТС-тиң, Молотов аттыг болгаш Сталин аттыг, «Тиилелге» колхозтарының партия организациялары администрацияның ажыл-чорудулгазын контрольдаар эгезин эки ажыглап, көдээниң ажыл-ишчилериниң мурнунда тургустунган ажыл-агыйжы сорулгаларны боттандырар кээш организакчы ажылдарны идепкейлиг чорудуп турарлар. Хөй-хөй коммунистер колхоз бүдүрүлгезинге боттарының ёзулуг-ла авангардтыг ролюн көргүзүп турарлар. Ылангыя Молотов аттыг колхозта коммунистерден бригадир Содунам, тулугжу Мандыт, хойжу Комбужап, саанчы Долгар олар болгаш өскелер-даа эң эки ажылдап турарлар.

Оон-биле чергелештир СЭКП-ниң Бай-Тайга райкомунуң партия эге организацияларын удуртулгазында улуг четпестер бар. Райкомнуң ажылдакчылары болгаш бюрозунуң кежигүннери колхозтарга, албан черлеринге баргылаанда, парторганизацияларның ажылынче ханылап кирбейн, оларга практиктиг дузаламчыны кошкак көргүзүп, чамдыкта чүгле ажыл-агый айтырыглары-биле кызыгаарлатынган, а ол талазы-биле сорулгаларны партийжи-политиктиг ажыл-биле холбаштырбайн турар.

Оон түңнелинде чамдык парторганизацияларының иштики партийжи ажылдарының деңнели дыка чавыс. Райкүүскомнуң, МТС-тиң, «Тиилелге» колхозтуң партбюролары боттарының хуралдарын эвээш чыылдырып турарлар. Чижээ, «Тиилелге» колхозтуң парторганизациязының бюрозунуң хуралы 1956 чылдың декабрьда, 1957 чылдың январь, апрель, май айларда болуп көрбээн.

МТС-те, «Тиилелге» болгаш Молотов аттыг колхозтарда парторганизацияларның бюро кежигүннериниң аразында ажыл хуваалдазы шын эвес тургустунган. Чижээ, МТС-тиң партия организациязы директор эш Алымовка тудуг ажылын, тракторлар болгаш көдээ ажыл-агый машиналарын септээрин, механик эш Делег-оолга трактор бригадазының ажылын, тракторист эш Чүлдүм-оолга № 4 бригаданың тракторларының ажылын хайгаараарын даскан. Ол эштерниң боттарының дорт харылаар ажыл-хүлээлгезин партийжи даалга деп санап турары канчап-даа шын эвес.

Коммунистерни кижизидериниң школазы—партия хуралдарын дыка үзүктелиишкиниг чыылдырып турар. Ылангыя районнуң партия организациязы 1956 чылдың декабрьда, 1957 чылдың март, апрель, май айларда коммунистерниң хуралдарын чыылдырбаан. МТС-тиң партия организациязы (секретары эш Паву) эрткен чылдың сентябрьда, бо чылдың январь, февраль, апрель, май айларда партия хуралын чыылдырбааны илереэн.

Районнуң, райкүүскомнуң, МТС-тиң, «Дөң-Терек» колхозтуң партия организациялары партия хуралдарын кончуг далаш-биле белеткээр, айтырыгларны белеткээринге коммунистерни киириштирбейн турарлар. Кымга-даа, чүнү-даа хүлээттейн турар аңаа-ла эрөнгей шиитпирлер хүлээп ап турар. Чижээлээрге, МТС-тиң партия организациязы 1957 чылдың март 27-де отчет-соңгулдалыг партия хуралынга «коммунистерниң шүгүмчүлелиниң дугайында» айтырыгны көрген, бо айтырыгның талазы-биле демдеглээр кезээнге чүнү-даа ыттавайн, доктаадыр кезээнде дөрт-ле чүүл айыткан шиитпирни хүлээп алган. Ында мынчаар айыткан:

«1. Профэвилелинге болгаш комсомолга удуртулганы күштелдирер.

2. Күш-ажылдың сагылга-чурумун таарыштыр тургузарынче хемчеглер алыр.

3. Кадрларның ажылга ызырынмас ужугар чоруун узуткаарынче хемчеглер алыр.

4. Социалистиг чарыштың түгүн көдүрер» деп, кончуг эрөнгей доктаал хүлээн алган.

Үндүрген шиитпирлерниң контролюн СЭКП райкомунуң болгаш партия эге организацияларының талазындан дыка кошкак тургускан.

Аныяк коммунистер-биле болгаш партия кежигүнүнге кандидаттар-биле ажылды партия организациялары четпес чорудуп турар. Райкомнуң партия учётунда партия кежигүнүнге 27 кандидаттар бар, оларның иштинден 17 кижи кандидат стажын шагда-ла эрттирген.

Чамдык партия организацияларында коммунистер колхоз бүдүрүлгезинге идепкейлиг киржиринче колхозчуларны мобилизаставайн, оларга партийжи саълдарны чедирбейн турарлар. Чижээлээрге, «Дөң-Терек» колхозта күш-ажыл кылып шыдаар 390 колхозчулардан 157 кижи күш-хүнүнүң минимумун күүсетпээн, а 58 кижи колхоз бүдүрүлгезинге ырынай киришпейн турар. Сталин аттыг колхозта күш-ажыл кылып шыдаар 939 колхозчуларның иштинден 198 кижи 1957 чылдың бирги кварталында күш-хүнүнүң минимумун ажылдап албаан болгаш 106 кижи колхоз бүдүрүлгезинге ырынай киришпээн.

Кежигүн дадывырларын хавырарының талазы-биле СЭКП ТК-ның саавырын хөй-хөй партия организацияларында хажып турар. Кежигүн дадывырларының төлевириниң дацызын алфавит барымдаалавайн тургускан, эге организациялар секретарьларының болгаш дадывыр төлээн коммунистерниң хол үжүүн салдырбаан болуп турар. Партияның Уставын хажыдар таварыгы бар болуп турар, партия кежигүнүнге кандидат эш Намчал 8 айның кежигүн дадывырын төлевээн. Ынчаарга партия организациязының секретары эш Паву СЭКП райкомунуң бюрозунуң шиитпири чокка, райком секретарының чөпшээрели ёзугаар 8 айларның дадывырын эш Намчалдан харыгда хавырып алган.

Чамдык партия организацияларында партийжи ажыл-агыйны сандаргай салыпкан байдал бар. Коммунистерниң учёт дептеринде чамдык кезенектерни бүрүткевээн, партия организациязындан үнүп чорүй барган коммунистерни партия учётундан үндүр биживээн.

Партийжи чугула документ болур — партия хуралдарының протоколдарын чамдыкта кылбайн турар. Протоколдарны шын бижиир болгаш чогаадып тургузар талазы-биле партия организацияларының секретарьларын СЭКП райкому өөретпейн турар.

СЭКП райкому партия эге организацияларынга удуртулганы экижидер, партияның иштики ажылын экижидеринче онза кичээнгейни салыр, даскан ажыл дугайында бүгү коммунистерниң харыысалгазын бедидер ужурлуг. Ол болза Бай-Тайга районнуң ажылчы чонунуң мурнунда салдынган ажыл-агый, политиктиг сорулгаларны чедиишкинниг күүседиринге улуг идиг болур.

Б. ТОКАРЕВ.

Бай-Хаак райпозунуң сава садыының садыгжызы Евдокия Александровна Иконникова садып алыкчыларга ээлдек, эки ажылдап турар.

Чурукта: Е. А. Иконникова.

Колхозчу тудугжуларда

Барыын-Хемчик районнуң «Комсомол 30 чылы» колхозунуң баштаар чери тудуг бригадазындан түүйбу кылыр звенону үзүп тургускан, ында 50 ажыг кижи ажылдап турар. Олар июньнуң баштайгы чартыында 60 муң түүйбуну белеткээн болгаш 40 муңну хептеп кылган. Планда 100 муң түүйбу кылыр, ону ажыр күүседир деп шиитпирлеп алган бедик көдүрлүүшкүннүг ажылдап турар.

Звенода Сотпа, Салбак, Севильбаа, Доптукай, Хола ышкаш эки мергежилдиг ажылдап турарлар хөй. Звенонуң кылганы эки шынарлыг түүйбуларын районнуң колхозтарда школалары, «Барлык» совхозу хөйү-биле садып ап турар.

М. ДЫЛАЙ.

* * *

Өвүр районнуң «Коммунизиче оруқ» колхозунуң тудугжулары чуртталга бажыңнары тудар планны Октябрьның 40 чыл оюнуң бетинде бурун доозар хүлээлге алган. Планда чурттаганың 30 бажыңнарын кылыры көрдүнген, а тудугжулар 55 бажыңны тудар деп шиитпирлээннер.

Тудугжуларның хүлээлгези ажыл-ишке дугжуп турар. Чурттаганың 30 бажыңнарын ажыглалга кииргенн. Ол ышкаш яслиниң чуңар бажыңның ханазын база салып доосқан.

Тудуг бригадазында Амырбиликниң удурткан 6 кижилиг звено 10 ажыг бажыңның ханазын салып доосқан. Тудугнуң звенолар аразында шилчиир кызыл түгүн олар тиилеп алган. Бончай-оол, Амырбилик, Бенен-оол олар мурнакчы дуржулгазын өскелерге көргүзүп турар. Бора-Шайда Борбай-оолдуң удуртканы 8 кижилиг звено база эки ажылдап турар.

Т. САРЫГ-ООЛ.

Дүктү чидириг чокка алыр

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг колхозунда хой кыргылдазы организастыг чоруп турар. Шактар-оолдуң кадарганы 500 ажыг хойну бирээзинден-не 1,8 килограмм дүктү кыргып алган. Хол хачылары кыргып турарларда Чындак ышкаш хүнде 32 хойну кыргып, оналдазын 175 хуу чедир күүседип турар мурнакчылар хөй.

М. ИЧИҢ.

Бижик билбес болгаш биче билир чорукту узуткаар

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының мурнунда Тыва улус бүгүдезиниң үжүк бижии чок, караңгы өдүүлүг чораан.

Тывага национал-хосталгалыг революцияның тиилээниниң соонда, ылангыя тыва улус ССРЭ-ниң составынга каттышканындан бээр оларның национал хевирлиг, социалистиг утка-шынарлыг культуразы улуг чедиишкиннерлиг хөгжүп, чечектелип турар.

Оон тодаргай чижээн мындыг саннардан көрүп болур. 1930—1931 өөредилге чылында Тывага эвээш санныг өөреникчилерлиг 7 эге школа турган. Совет Эвилелинге Тыва каттыжарының мурнунда ажы 1942—1943 өөредилге чылында 110 эге, 8 чеди чыл, 2 ортумак школалар турган, аңаа 9190 өөреникчилер өөренип, 394 башкылар ажылдап турган.

Бо эрткен үениң иштинде школаларның четкизи калбарган, бүгү ниитиниң ыявыла өөренир чеди чыл өөредилгезиниң хоойлузу чедиишкинниг боттанып турар. Областа ам 30 муң ажыг өөреникчилерлиг, 2656 башкыларлыг 49 эге, 73 чеди чыл база 28 ортумак школалар ажылдап турар. 1942—43 өөредилге чылы-биле деңнээрге өөреникчилерниң саны 3,3 катап, башкыларның саны 6,7 катап өскен.

1930 чылга чедир Тывага бижик билир кижилер чоннуң чүгле 1—2 хуузу болуп турган болгаш олар колдуунда эрги ыдыгуурттан ангының төлээлекчилери болуп турганнар. 1943 чылда чоннуң бижик билир чоруу 90 хуу чедип турган. Амгы үеде улуг назылыг чонну бижикке өөредириниң айтырыы барык-ла шиитпирлеттинип турар. Ындыг болзада улуг назылыг чоннуң ортузунда бижикти билбес болгаш биче билир кижилер ам-даа артып калганын демдеглээри чугула. Сөөлгү чылдарда чамдык СЭКП райкомнарының, райкүүскомнарның база областың улус өөредилге килдизиниң талазындан улуг назылыг чонну бижикке өөредирин кошкак удуртканының түңнелинде, бо чугула ажылче хөй-ниитиниң кичээнгейин кошкаа болгаш бо сорулгага ажыглаары-биле үндүрүп берген акша-хөреңги ажыглаттынмайн келген. Ылангыя 1955 база 1956 чылдарда Тожу районга бижик билбес чаңгыс-даа улуг назылыг кижини бижикке өөретпээни илереэн.

Совет улус Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл болур оюнга ажыл-агыйның, экономиканың, эртемниң болгаш культураның канчаар-даа аажок улуг чедиишкиннери-биле уткуражыр деп турар. Улуг назылыг чоннуң ортузунда бижик билбес чорукту узуткаары партия, комсомол, профэвилел организацияларының, культура-чырыдыышкын албан черлериниң, улус өөредилге органнарының ажылдакчыларының чугула сорулгазы.

СЭКП-ниң Тыва обкомунуң бюрозу бижик билбес чорукту бо чылдың октябрь айга чедир бурунгу-биле узуткаарын областың, партия, совет база өске-даа хөй-нииити организацияларынга дааскан.

Бижик өөредилгези Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозтуң сүт-бараан фермазында (культармейжи саанчы Кара-Бүске), Сүт-Хөл районнуң Жданов аттыг колхозта (культармейжилер эштер Баваа—школа башкызы, Тораа—ноңчулга бажыңының эргелекчизи), Калинин аттыг колхозта (культармейжилер—башкылар Беликпаа, Кара-кыс болгаш оон-даа өскелер) эки чоруп турар. «Искра» колхозтуң № 1 сүт-бараан фермазында эки деритинген кызыл булуңга кичээлдер үзүктел чок, бедик деңнелде эртип турар. Кызыл булуңнуң эргелекчизи, комсомолчу саанчы эш Бара-кыс кичээл бүрүзүнге көргүзүг материалдарын ажыглап, кичээлдерге эң-не кызымаккай белеткенип турар.

Ындыг болза-даа бо чугула айтырыгны чамдык районнарда ам-даа чедир организаставайн турар. Ылангыя Таңды районнуң Хову-Аксы суурда мынчага чедир бижик билбестерниң учёду кылдынмаан болгаш оларның ортузунда ажыл чорутунмайн турар. Хову-Аксы суур Совединиң даргазы эш Бузьмин бо талазы-биле ажыл чорудар хамаан чок, бижик билбес кижилерниң санын безин билбес болган. Ындыг байдал турбуже СЭКП-ниң Таңды райкому база райкүүском тодаргай хемчег албаан болгаш чүгле бижик өөредилгезин эгелээр дугайында доктаал үндүрери-биле кызыгаарлаттынган.

Бай-Тайга, Баа-Хем районнары мынчага чедир бижик билбес кижилерниң санын тодаратпаан болгаш ол дугайында база-ла шиитпирлиг хемчеглерни албааннар.

Улуг назылыг чонну бижикке өөредириниң талазы-биле ажылга ону өөредириниң методиказын эки билир башкы кадрларны ажыглаары чугула. Бо талазы-биле ажыл бисте база четпес, ылангыя Тожу районунда культармейжи башкылар эвээш.

Бо чугула ажылга профэвилелиниң база культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылдакчылары кошкак киржип турар. Областың улус өөредилгезиниң килдизи амдыгаа чедир-ле районнарда байдалдарны билбес болуп, бо чугула ажылды эрөнгей удуртуп турарын айтыры чугула.

Областың ном садыы мынчага чедир бижик бөлгүмнерни четчир санныг өөредилге номнары-биле хандырып шыдаваан.

Улуг назылыг чонну бижикке өөредир талазы-биле ажылды Октябрьның 40 чыл оюнга чедир боттандырар төлээде партияның район, хоорай комитеттери бүгү хөй-нииттини, комсомол, профэвилел база культура-чырыдыышкынның албан черлериниң ажылдакчыларын бо ажылче эжилелдээр ужурлуг.

Амгы үеде школа башкылары боттарының ээлчеглиг шөлээлерин эрттирип база бот-өөредилгениң янзы-бүрү хевирлеринче хаара туттунганы-биле чергелештир чамдык бижик бөлгүмнери башкы чок артып калып турар таварылгалар бар. Ындыг байдал Баа-Хем районнуң «Совет Тыва» колхозта туруп турар. Оларны элээди класстарның өөреникчилери-биле солуур херек.

Школаларда өөредилге чылы колдуунда доозулган. 6, 8, 9 класстарның өөреникчилери ээлдарынче чаңгылай берген. Бижик бөлгүмнериниң ажылынче школаның элээди класстарының өөреникчилерин хаара тудары эргежок чугула. Чайгы үеде школага артып калыр башкылар болгаш школа директорлары культармейжилерге методиктиг дузаларны чедирер болгаш бо ажылды организастаар талазы-биле боттуг дузаларны көдээ Советтерге, партия организацияларынга чедирер хүлээлгелиг.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга уткуштур улуг назылыг чоннуң ортузунга бижик билбес болгаш биче билир чорукту узуткаары—бистиң чугула сорулгавыс.

В. СОДУНАМ,
СЭКП обкомунуң инструктору.

Улустарның төөгүлүг салым-чолунга Октябрь революциязының шиитпирлиг саълдары

1917 чылдың Октябры совет чурттуң улустарының, а ол ышкаш бүгү делегейниң ажылчы чоннарының амыдыралынга чаа үениң эгези болуп кирген. Октябрь революциязы болза бодунуң үезин эртир чурттаан капиталистиг системаның оруунга бадыткаттынган чаа, социалистиг ниитилел тургузуунуң эгези болган.

Бурунгуларның болгаш улустарның амыдыралынга чаа революстуг эргилделер болгулаан. Чижээ, он сески чүс чылда Англияга болгаш Голландияга революциялар болгулаан, он сески чүс чылдың төнчүзүнде бодунуң алыс түңнелериниң талазы-биле ханы буржуаз революцияның үезин Франция чурттап эрткен. Он тоску чүс чылдың дургузунда революстуг шуурган Италияны, Германияны, Австрияны, Венгрияны болгаш Барыын Европаның өске-даа чурттарын хоме алган. 1905—1907 чылдарның болгаш 1917 чылдың февральда бистиң чуртувус хааның ёзуга удур ийи революцияларны чурттап эрткен.

Шаандагы революцияларның чаңгызы-даа ниитилел амыдыралынга, кижилерниң угаан-бодалынга болгаш амыдырал-чурттагалынга Октябрь революциязы ышкаш шак ындыг улуг саълдарны чедирип көрбээн. Ол болза Октябрь революциязының принципиалдыг, чаа хевириниң революциязы болганы-биле тайылбырлаттынар.

Эрткен үелерниң революстуг эргилделери чүгле бир мөлчүкчүлерни өске мөлчүкчүлерниң дужурун каары-биле болуп каап турган: миллион-миллион ажылчыннарның болгаш тараачыннарның күш-ажылын мөлчүүрүнүң күсели-биле байып турган буржуазия помещиктерниң оруунга кире берип турган.

Төөгүнү капитализмге удур эргилдирер, кижини кижи мөлчүүр чорукту узуткаар дээш маадырлыг оралдажыышкынны кылган. 1871 чылдың чүгле Париж Коммуназы деңги революциялардан чүгле ылгалдыг болуп турган. Ынчалза-даа ол оралдажыышкын чедиишкинниг болбаан. Парижке ажылчыннарның эрге-чагыргазы чүгле 72 хүннерде туруп шыдаан.

Чүгле совет революция капиталистерниң болгаш помещиктерниң шуут тиилеп, күш-ажылчы тараачыннарның миллион-миллион массалары-биле аккы-дүңма эвилелге даянып турар ажылчын ангыга эрге-чагырганы эң-не баштай берген болгаш социализмниң тиилелгелиг тургузуушкунунуң үндезиннерин салган.

Эртемниг коммунизмниң үндезилекчизи Карл Маркс революцияны төөгүнүң дүргедикчизи деп адаан.

Бүгү-ле эрги, реакциалыг чүүлдерни буза шаап, база чаа, демниилгелиг чүүлге оруктуг салып турар революстуг эргилделер ниитилел амыдыралын дүрген темпилер-биле бурунгаар чорудуп олурар. Октябрьның социалистиг революциязы, өске кандыг-даа революцияларга бодаарга, төөгүлүг чорудулгага күчүлүг идигни берген түңнелдериниң саълдары-биле болуп келген болгаш болуп турар.

Россияга октябрь эргилдезиниң соонда хөй-хөй буржуаз эртемденнер болгаш политиктер аяаэ үр үениң дургузунда ол болуушкунну херекке албайн, харын кочулап турганнар. Становта ажылдап турар ажылчын, ыяш андазын-биле тараа тарып турар тараачын бурунгуни эргелел башкарып, кандыг бир чүвени кылып шыдаар бе—дижип, ол дээргилер идаарген турганнар болгай. Совет эрге-чагырга дээрге, хөй чүве-дир, ол үр туруп-даа шыдавас дижип турганнар. Хамаатың дайынның болгаш даштыкы интервенцияның чылдарында буржуаз солуннар Совет эрге-чагырга сөөлгү хүннерин чурттап эртирип турар, Россияга эрги буржуаз помещик тургузуг база катап удавас тургустунар деп бүгү делегейге хөй катап чарлап-даа турганнар.

Чылдар эртип, Совет эрге-чагырга амыдырап чурттап, быжыгып, амыдыралчы чаа күштерни немеп ап, чуртка эң улуг социал чаартыгыларны боттандырган.

Кыдыра бодап турганнар коргуп, ыглаңайнып турар апарганнар. Октябрь революциязының херээ быжыг, эрге-чагырганы бодунуң холунга алган ажылчыннар болгаш тараачыннар буржуазияны дагын эгиптес, улус бодунуң социалистиг чаалап алыышкынын кээш туржуп билир деп чүвени олар көргеннер.

Бо чылдың мартта «Нью-Йорк пост» деп америк солун Россияга буржуаз-демократтыг революцияның дөртен чылынга холбаштыр эрги Россияның болгаш Совет Эвилелиниң дугайын эки билир Джордж Кэннан деп кижиниң чүүлүн парлаан. Хаан ёзузу душкен болгаш эрге-чагырга орус буржуазия кирген, ол хире эки аргаларны эртиришкенинге ханы муңгагдааның ол илереткен. Октябрь революциязын Кэннан капиталистиг делегейниң кара хүнү деп санап турар. Большевиктер чүнү кузээрин билген болгаш эрги тургузугнуң талалакчыларының кылып шыдавас чүүлүн улуска аазааны-биле олар 1917 чылдың октябрьда тиилээн деп чүвени хүлээп көөр ужурга ол таварышкан. Шын чүвени черле шын дээр апаар.

Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле ажылчыннарның болгаш тараачыннарның өскүткени, Октябрь революциязы чүгле капитализмниң деңгээлин буза шапкан, помещиктерни болгаш капиталистерни ырадыр октапкан эвес, харын улуска материалдыг чаагай чүүлдерни база берген.

Социалистиг тургузуушкунунуң чорудулгазында улустуң амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг деңнелиниң чайгылыш чок өзүлдезинге эргежок чугула экономиктиг байдалдар тургустунган. Октябрьның социалистиг Улуг революциязы аңгы болгаш национал талазы-биле дарладыг, улустарның национал эрге чок чоруун бурун узуткаан. Октябрь революциязы нациларның долу дең эргезин чарлаан болгаш амыдырал кырынга боттандырган, чаа, социалистиг нациларның чечектелиишкинин хандырган.

Буржуаз революцияларның мурнакчы баштыңчылары бүдүн чартык чүс болгаш ийи чүс бежен чылдар мурнунда национал дең эрге чок чорукташ кижи төрелгетенниң хосталгазын улустарга аазааннар деп В. И. Ленин айыткан. Ынчалза-даа ол аазаашкынын күүсетпээннер. Күүседип-даа шыдавас турганнар, чүге дизе, «ыдыктыг хуу өнчүге» хүндүткел аңаа шаңгтык болган. «Бистиң пролетаржы революциявыска ол «ыдыктыг хуу өнчүге», ол каргыштыг «хүндүткел» турбаан» деп Владимир Ильич демдеглээн.

Мынчангаш Октябрьның социалистиг революциязы бүгү-ле мөлчүктенеерниң болгаш дарлаткаңнарның чүректеринге улуг көдүрлүүшкүнүн оттуп кывыскан, мынчангаш капиталистиг кулданыышкындан хосталырынче, хостуг социалистиг амыдыралче бүгү делегейниң улустарынга оруктуу айыткан чырыткы болган.

Капиталистиг чурттарда ажылчыннарның революстуг демисели болгаш колония база хамаарылгалыг чурттарда дарлаткан улустарның национал-хосталгалыг шимчээшкини дөртен чылдарда Улуг Октябрьның социалистиг Улуг революциязының шиитпирлиг саълдары-биле хөгжүп келген.

Октябрь революциязының бүгү делегейге төөгүлүг ужур-дузазын тодаргай билип алыр төлээде, хамыктың мурнунда эрткен дөртен чылдарның дургузунда делегейге кандыг өскерилгелер болганын көрүп көрээлиңер. Мөлчүкчү аңгылардан болгаш кижини кижи мөлчүүр чоруктан хостуг мораль-политиктиг чаңгыс эви-биле сырый каттышкан, социализмден коммунизмче чоокту шилчилгениң сорулгаларын чедиишкинниг шиитпирлеп турар ажылчыннардан, тараачыннардан болгаш күш-ажылчы интеллигенциядан тургустунган чаа, социалистиг ниитилелди Совет Эвилелинде тургускан.

Совет улус фашистиг агрессорларга удур аар-берге дайынга бодунуң социалистиг ада-чурттун камгалап алган, делегей хөгжүлдезиниң бүгү чорудулгазынга улам-на күштүг саълдарны көргүзүп турар социалистиг күрүнезин быжыглаан, оон ат-алдарын бедик көдүрген. Ырак эвес эрткен үеде хожудаңгай болгаш кошкак чурт болуп турган, бистиң чуртувустуң күчүзүн болгаш ат-алдарын чүгле бистиң өннүктеривис эвес, харын бистиң эң өжээнниг дайзыннарывыс хүлээп көрүп турар делегейде күчүлүг күрүне болу берген.

Делегейниң ийиги дайынның соонда Европада болгаш Азияда элээн хөй чурттар капиталистиг системадан адырылган, Октябрь революциязының эң баштай ажытканы хөгжүлдениң чаа, социалистиг оруунда кирген. Оон иштинде улуг Октябрьның соонда империализмге эң-не күчүлүг согуушкун болза бодунуң чаа, улус-демократтыг күрүнезин тургускан, социализмни тургузары дээш бодунуң алдарлыг Коммунистиг партиязының долганыр сырый каттышкан, алды чүс миллион кыдат улустуң тиилелгези болур.

Делегейниң социалистиг системазы тургустунган, ол система 900 миллион ажыг чоннуг он ажыт күрүнелерни каттыштырып турар.

Оон-биле холбаштыр Ленинниң 36 чыл мурнунда чугаалааны, өттүр көрүкчү сөстерни сагынмайн барып болбас: «Империалистиг дайындан, империалистиг делегейден баштайгы большевик революция чер кырында баштайгы чүс-чүс миллион кижилерни адырып алган. Даараазында ындыг дайыннардан болгаш ындыг делегейден бүгү кижи төрелгетен адырлыр» (Чог., т. 33, арын 35, 4-кү үндүргени).

Капитализмниң раексылыг күштериниң кызел-соруунга чөрүштүр дугуннап, хүнбүрүде өзүп, быжыгып турар делегейниң социалистиг системазының тудуп турары бистиң үевистиң онза чүүлү болур. Социализмниң чурттары ам делегей бөмбүрзээниң девискээриниң чээрби беш ажыт хуузун ээлеп, делегейниң үлетпүр продукциязының үжен хире хуузун бүдүрүп үндүрүп турар.

Дөртен чылдар мурнунда буржуазияның идеологтары болгаш оларның реформистиг чалчалары кайы-бир чуртка социализмни тургузары дээрге—ботаннас куруг бузел, тоолчугаш-тыр дижип алгыржып турган болза, ам олар социализмни туруп турар факт кылдыр хүлээп көөр ужурга таварышканнар.

Буржуазия амгы үеде социалистиг ниитилелди тургузуп болбас дээр дугайын эвес, а харын бодунда бар бүгү-ле аргаларны херглеп турганнаш, социалистиг лагерьниң чурттарында ол тургузуушкунга канчап-ла шаптыктаар дугайын чугаалап турар.

Капиталистиг болгаш социалистиг системаларның кожа-хелбээ турарындан болгаш тайбың экономиктиг чарыжындан империалистер коргуп турарлар, чүге дээрге, олар кандыг-бир эки чүвени социализмге удурланыштыр тургузуптар шинээ чоктар. Социалистиг чурттарга удур оларның могаг чок өжээнниг ажыл-чорудулгазы ында болуп турар.

Эң-не күчүлүг социалистиг күрүне болуп турар Совет Эвилелинге удур империалистер онза шынгыы атаканы кылып турарлар. Бодунуң сатыныкчы публицистериниң, төөгүчүлериниң, философтарының дузазы-биле буржуазия социалистиг чурттарның улуг кады ажылдажылгазынга Совет Эвилелиниң ролюн бичеледирип, социалистиг ниитилелди тургузарынга совет улустуң дуржулгазының ужур-дузазын кудуладырын оралдажып турар. Тус-тус чурттарның социализмче хөгжүүрүнүң онзагай, национал байдалдарынга чаг-

САДЫГ БОЛГАШ ХЕРЕГЛЕЛ ТЕМАЗЫНГА

САДЫГ ЧЕРЛЕРИНИҢ АЖЫЛЫН БЕДИК ДЕҢНЕЛЧЕ

Ажылчы чоннарның материалдыг болгаш культурлуг деңнели бедээн тудум-на оларның херегледери база өзүп турар. Ындыг турбуже, Өвүр районнуң садыг черлери ажылчы чоннарның чамдык херегледерин чедир хандырбайн турар. Хуузунда мотоцикл болгаш чадаг-тергени садып ап, ажыглап турарларның саны районда сөөлгү үеде көвүдээн, а оларның артык кезектерин, чижээ, мотоциклге херегләр камералар, дугуйлар, аккумуляторлар, цилиндрлер болгаш өске-даа кезектер районнуң кайы-даа садыг четкизинде чок.

Оон ужурунда хамаатыларның чаа садып алган мотоциклинин азы чадаг-тергезиниң бир кезээ үрели бээрге ажыглаары үнүп турары ховар эвес. Маңаа чижек кылдыр Хандагайты суурнуң чурттакчылары эштер Базыр-оол, Бүрбү оларны айтып болур. Мотоциклге болгаш чадаг-тергеге херегләр артык кезектерин облпотребсоюзтуң төп садыг базазындан әккелдирер дугайында дилегни бо эштер районуң даргазы эш Парчынга болгаш садыг килдизиниң эргелекчизи эш Улановка хөй удаа кирип келген. Ындыг болза-даа, оларның дилээ амга чедир күүсетиннмейн турар.

Бо бараанарны районга әккелдирер дугайында хемчегни райпо баштаар чери ап чорудар ужурлуг.

К. САГАН.

* * *

Бай-Тайга районнуң «Тиилелге» колхозта магазин чоннуң чугула херегле бараанарын садыглаар талазы-биле четпес ажылдап турар. Үк магазин бараан сларылгазының квартал болгаш ай пландарын чедир күүсетпейн келген.

Ол магазинниң эргелекчизи турган эш Похорукова совет садыгның чурумун чаңдыкта үреп, садып алыкчыларга ээлдек эвес чоруктарны болдуруп келген. Чижээ, 65 рубль өртектиг кышкы бөртү колхозчу Эртинеге 80 рубльга садыглаан.

Ырак черлерде чурттап, ажылдап турар малчыннарга бирги ээлчегниң чугула бараанарын аппарып садыглаардан туржук, магазинге чедип келген малчыннарга безин чугула херегле бараанарын орта садыглавайн келген. Чижээ, малчын Сундуй кажан садыгга чедип келирге, оозу хаалгыг болган, ааэн манап турган, а кажан Похорукова садыын ажыдыптарга, ол малчын керосин, оттуг ыяш айтырарга, «чок», деп харыылаан. Ужуру болза, ол бараанар бар турган. Бо дугайын суурнуң чурттакчызы эш Сундуй тодаргай билир.

Чоннуң чугула херегле бараанары болганчок-ла үзүктели бээр, а оларны чогуур үезинде райпо складындан әккеп алыр дугайында магазинниң чаа эргелекчизи Х. Салчак база сагыш салбайн турар. Бо магазинниң ажылын экижидери, чогуур хемчээн алыры райпо баштаар черинден негеттинип турар.

М. КЫЗЫЛ-ООЛ.

* * *

Улуг-Хемде Маленков аттыг кодээ ажыл-агый артели районда улуг колхозтарның бирээзи. Ынчалзажок, ол колхозта кодээ магазин колхозчуларның үлетпүр болгаш аъш-чем бараанарынга херегледерин багай хандырып турар.

Колхозчу ажыл-ишчилерниң херегледерин бүрүн хандырып болурунуң бүгү аргалары бар: магазин делгем, оон бажыңын бо чылдың февральда туткаш, ажыглалга киирген, колхоз төвү-биле райпо аразы ындыг-ла ырак эвес.

Колхозта магазинниң эргелекчизинге кандыг-даа практика чок, аныяк оолду — Бочегуровту райпо баштаар черинин чорутканы черле шын эвес болган. Магазин эргелекчизи эш Бочегуров ажылынга мергежип, ажылчы чоннарның херегледерин ак-сеткилдиг хандырарының орнунга, ажылынга харысалгазын чидирип, ажыл шагын үзүп, арагалап турар.

Колхозтуң девискээри улуг, оон малчыннары ааэн хөй кезек черлерде турар. А оларның ортузунга чорумал садыгны организастаар дугайында негелде турбуже, магазин эргелекчизи Бочегуров мынчага чедир дерги садыгны чангыс-даа катап организаставаан.

Улуг-Хем райпозунуң баштаар чери бо магазинниң ажылын кажан экижидер ирги?

В. ТЮЛЮШ.

* * *

Областың ырак районнарының бирээзи болур Тожу районнуң Сыстыг-Хемге магазинни организастаандан бээр ам барык 30 чыл чедип турар. Ажылчын суур бо аразында өскен, а оон чурттакчыларының саны ааэн каш катап көвүдээн. Ындыг турбуже, үк суурга үжен чыл бурунгаар туткан магазин, оон склады ам-даа хевээр.

Ужуру болза, аңаа чаа магазинни, складты тудар азы эрги магазинни болгаш складты алгыдар ужурлуг турган. Бо дугайында суурнуң чурттакчыларының негелдези Тожу райпозунуң баштаар черинге кончуг эки билдингир. Ынчалзажок, чаа магазин, склад тудар дугайында хуучуларның дилеглерин райпо баштаар чери амга чедир күүсетпейн турар.

Магазин болгаш склад эргижирээн ужурунда, чайгы үеде чаашкынга дамдылаар, кыжын хыраалаар чорук сөөлгү үеде көвүдээн, оон уламындан ында бараанарның үрелип турары хаая эвес. Сыстыг-Хемге чаа магазинни болгаш складты тудуп кылыр өйү ам келген.

Х. КЫЗАҢНАЙ.

* * *

Сүт-Хөл районнуң Биров аттыг колхозта амгы ажылдап турар магазин эмин эртир биче, кажан аңаа он шаа кижилер кирип келирге, ол дораан-на сыңышпайн баар. Колхозка чаа магазинни 1955 чылда-ла тудуп эгелээн. Ужуру болза, оон тудуун ол-ла чылын дооскаш, ажыглалга киирип болур турган, а оон тудуу амга чедир доозулбастаан.

Үк магазинниң тудуунуң мынчаар саадап турарының дугайында айтырыгны хуучулар боттарының хуралынга чыл бүрүде тургузуп келген. Хуралдарга келген районуң төлээлери ол магазинниң тудуун дораан доостурар дугайында аазап-ла турган, а херек кырында магазинниң чаа бажыңының тудуу доозулбастаан.

Моон кол чылдагааны чүдел дизе, магазинниң тудуунче Сүт-Хөл райпозунуң баштаар черинин сагыш салбайн турарында. Магазинниң чаа бажыңының тудуун дүрген дооскаш, ажыглалга киирерин садып алыкчылар негеп турар.

К. КЕНДЕН.

Ниитиниң чемненилге черлериниң ажылын экижидер

Чаа-Хөл районнуң төвү Чаа-Хөл суурда столовая тургустунгандан бээр дыка үр үе эрткен. Ындыг болза-даа үк столованың ажылы сегнир хамаан чок, харын сөөлгү үеде улам дорайтаан.

Столовайда белеткеп турар чемнерниң шынары чавыс, хемчээли эвээш, аңаа чемненип келген кижилерге столовая ажылдакчыларының талазындан ээлдек эвес чоруктары болдуруп турар. Чижээ, районнуң Ак-Дуруг кодээ Советинден келген хамааты Сандак чоокта чаа столовайга келгеш, чемнер дээш толон бижидери-биле ээлчег ёзугаар буфетке турун алырга буфет эргелекчизи уруг ол кижиге хамыктың сөөлүнде толон бижип берген. Кижилерниң арын-нүүрүн, кеттинген идик-хевин барымдаалаар, таныш-көрүш тырттар шак ындыг чоруктар столованың өске-даа ажылдакчыларында бар.

Бо столованың ажылында ол четпестерни дарый узуткаарынче угланган хемчеглерни ала чогуур.

А. ЧАМБАЛ.

* * *

Өвүр районнуң херегледикчилер ниитилелиниң баштаар чери районнуң Торгалыг суурга ниитиниң чемненилге черин база хлеб быжырар пекарьняны үш чыл бурунгаар — 1954 чылда тургускан. Ол чорук ажылчы чоннарның херегледерин хандырарынга чугула ужур-дузалыг болган.

Ынчалзажок, ол столованың ажылы сөөлгү үеде дыка баксыраан, кылган чемнерниң шынары чавыс, чамдыкта чемненикчилерге сооп калган чемнерни әккеп берип турары ховар эвес. Столованың ажылының шак мынчаар баксыраанының кол чылдагааны чүдел дизе, оон эргелекчизи Чондан-оол бодунуң ажылынга харысалга чоктанып, арагалап, хөй-ниитиниң чурумун үреп эгелээн. Ол чоокта чаа биче хулиган херек үүлгеткеш, хоругдатырып турганы маңаа тодаргай барымдаа болур.

Столовая эргелекчизи Чондан-оол ол столованың ажылын сөөлгү үеде шак ынчаар баксыраткан. Столовая ажылдакчыларының ортузунга кандыг-даа ажыл черутунмастаан, столованы тускай эртемниг, ажылдап шыдаар кадрлар-биле хандырар дугайында райпо баштаар чери амдызында бодавайн-даа турар.

Торгалыг столовазының ажылын экижидеринче угланган хемчеглерни алыры Өвүр райпозунуң баштаар черинден негеттинип турар.

М. ИМАЖАП.

* * *

Бай-Тайга районнуң Мугур-Аксы суур ол районнуң кодээ черлеринде улуг суурларның бирээзи. Чурттакчыларның саны-даа арбын, кодээниң херегликчилер ниитилели-даа бар. Ындыг турбуже Мугур-Аксы суурга чаа столованы тургузар дугайында Мөңгүн-Тайганың сельпозунуң сагыш салбайн турарын кижи кайгаар чүве.

Суурга столованы ажыдар дугайында чурттакчыларның база колхозчуларның негелдези шагда-ла турган. Чоннуң бо чөптүг негелдезин сельпо баштаар черинин хандырбайн турар чылдагааны чүде ирги?

Мугур-Аксы суурга чаа столованы тургузар айтырыгны дарый шиитпирлеп, чоннуң негелдезин хандырар херек.

С. БАЛДАҢ.

* * *

Ажылчы чоннарның негелдезин ёзугаар дынып алгаш, ССРЭ-ге Октябрь революциязының болгаш социализм тургузуушкунунуң чорудулгазында бодунуң тодаргай боттанышкынын алган нииты оңза болгаш дүрүм ёзугаар болдунган чүүлдерни херексевейн, чүзүн-баазын чагдынчак коммунистер, ревизионистер буржуазияның ол бужар чүдек херээнге шуут дузаны чедирип турарлар.

Октябрь революциязы колония болгаш хамаарылгалыг чурттарның чүс-чүс миллион улустарының салым-чолунга база улуг салдарны чедирген. Империализмниң колониальдыг системазынга эң күштүг согуушкунну таварыштырган.

Колониализмниң бүгү системазының бууреашкыны эгелээн. Социалистиг революцияны өскүткеш, хосталганың болгаш тускай хамаарышпас күрүнениң оруунда Кыдат кирген. Кыдатка болган тиилелгелиг революция улустарның национал-хосталгалыг демиселиниң кодурлуушкунунге эң-не таарымчалыг салдарны көргүзүп турар. Колония азы чартык колония чораан Индия, Бирма, Египет, Сирия, Ливан болгаш өске-даа ындыг чурттар хамаарышпас чорукту чедип алганнар.

Хосталганың болгаш национал хамаарышпас чоруктуң үре-түңнелин көре берген улустар кулданыышкынга турарын оон ынай күзевестер. Ол улустар Совет Эвилелиниң, бүгү социалистиг лагерьниң иштиинден хосталгага болгаш хамаарышпас чорукка оларның эргелерин камгалап турар боттарының мораль-политиктиг чөленгиижин, бодунуң идегелдиг өннүүн көрүп турарлар.

Октябрь революциязының улуг чаагайы оон ынай чүдел дизе, оон тиилээниинден бээр тайбың болгаш найырал дээш демисежип турар улустарның дайынга удур демиселинге чаа үениң эгелээни болур.

Империалистиг дайыннарның дугайында айтырыг, 1914 чылдан эгелеп делегей бомбурээниң бүгү чурттарының бүгү политиказының эң чугула айтырыы апарган, дайынны төрүттүндүрүп турар сацхоо капиталының политиказының дугайында айтырыг болур деп, В. И. Ленин айыткан. Ол айтырыгга бистиң Октябрь революциявыс бүгү делегей төөгүзүнге чаа үени ажыткан.

Совет эрге-чагырганың хоойлу ёзугаар хүлээп алган баштайгы актыларының бирээзи болза, 1917 чылдың ноябрьда Советтерниң ийиги Бүгү-российт съездизиниң хүлээп алганы, тайбың дугайында декрет болур. Ажылчын-тараачын Совет чазак бүгү чазактарга болгаш улустарга чөптүг демократтыг тайбынны дугуржур, дайынның политиказындан, өскениң черлерин ээлээриниңден болгаш өске улустарны күчүлел-биле каттыштырарындан ойталаар деп саналды киирген.

Тайбың дээш, дайындан революстуг арга-биле үнери дээш демисел—шынчы херек болурун улустар Совет Эвилелиниң дуржулгазындан улам-на бүзүреп турган. Совет Эвилелиниң чайгылыш чок чорудуп турары, күрүнелерниң социал тургузуундан хамаарылга чокка оларның тайбың кожа-хелбээ турарының политиказы бүгү дөпшилгелиг кижи төрелгетенниң чаагай күзелдеринге дүгжүп турар. Ол политиканы ам социалистиг лагерьниң бүгү чурттары, а ол ышкаш Европаның болгаш Азияның социалистиг эвес хөй-хөй күрүнелери чорудуп турар.

Чепсегленишкиннерни эндере бүдүрерин соксадырын, кыжанышкыннарның болгаш дайын авантюраларының политиказындан ойталаарын улустар улам күштүг-биле негеп турарлар. Бистиң үевисте тайбынның күштери агрессорларны кынчыктырбас болгаш чаа дайынны өскүдерин болдурбас шак ындыг улуг күш болуп турар.

Октябрь революциязы кижилерниң чүгле экономиктиг болгаш ниитилел-политиктиг амыдыралынга эвес, харын ажылчы чоннарның идеологиязынга, оларның медерелинге үндезин эргилдени кылган.

Дарлакчыларга болгаш дарлатканнарга кижилерниң хуваалтынганын «бурганның күзелиниң түңнелдери болур, чамдык кижилер дериткиже ажылдаан турарын, а өскелер оларның күш-ажылының үре-түңнелин шиңгээткен турарын бурган боду номнаан деп мөге бодалды мөлчүкчү аңгылар чүс-чүс чылдарның дургузунда улус массаларның медерелинге сиңниктирерин оралдажып келгеннер.

Чечен чогаалды, уран-чүүлдү школаны, хүрээни мөлчүкчүлер өнчү-хөреңгилиг кижилерниң эрге-чагыргазынга ажылчы чоннарның чүдүүр болгаш кул ёзу-биле чагыртыр чоруунга ажыглап келгеннер. Бистиң үевисте безин капиталистиг чурттарда буржуазия болгаш оларның реформистиг чашпаачылары боттарының күштеринге бүзүревес чоруктуң хораны-биле ажылчы чоннарның медерелин төөредирин оралдажып, капиталистиг тургузуг мөңге болгаш тендиш дивес чүве деп тоолчугаштар-биле оларны мегелеп турарлар.

Октябрь революциязы социал-реформизмниң идеологиязынга болгаш капитализмниң мөңгезиниң дугайында буржуаз теорияларга үгдүнмес согуушкуннарны тавырыштырган. Капитализм узуткатынып болур болгаш узуткатынар ужурлуг дээрзин Октябрь революциязы тодаргай бергүскен.

Октябрь болза марксизм-ленинизмниң идеяларының—чүс-чүс миллион кижилерниң медерелинде шиңгээдип алдынган идеяларның тиилелгези болган болгаш материалдыг күчүлүг күш болу берген.

Мынчангаш ниитилел амыдыралының кайы-даа талаларын ап көөр болзувусса, Октябрьның социалистиг революциязының күчүлүг салдары көстүп турар. «...Совет революция кижи төрелгетен ниитилелин дыка бурунгаарлаткан, «журтүнмес чырык чалбыышты кывысан» деп, бодунуң «Индияны ажытканы» деп номунга Джавахарлал Неру бижээн.

Улуг Октябрьның идеялары тайбың дээш, демократия болгаш социализм дээш, бүгү күш-ажылчы кижи төрелгетенниң чырыткылыг келир үези дээш демиселче улус массаларны хөй-аът киирип келген болгаш киирер.

С. ТИТАРЕНКО.

Школаларны чаа өөредилге чылынга белеткээри—бүгү-ниитиниң херээ

РАЙОН СОВЕДИНИҢ СЕССИЯЗЫНГА

Чоокта чаа Чаа-Хөл район Советиниң ушкү сессиязынга «1956—57 өөредилге чылында школаларның өөредилгезиниң түңнели болгаш чаа өөредилге чылынга белеткелдериниң дугайында» райкүүсеком даргазы эш Доржулдайның илеткелин чугаалашкан.

Районда ийи ортумак, ийи чеди чыл болгаш бир эге школа ажылдап турар. Улус өөредилгезиниң херээн экижидер талазы-биле кодээ Советтерниң ролю сөөлгү чылдарда ааэн бедээнин, оон түңнелинде школаларның өөредилге-кижизидилгелиг ажылы, оон шынары экижип турарын илеткелчи демдеглээн.

Районнуң башкы кадрларында ортумак болгаш дээди өөредилге черлерин доосканнарның саны өзүп, оларның аразында мурнакчы башкылар илереп турар. Ак-Туруг школазында эш Логунова, Булун-Терек школазында эштер Фалеева, Стрижева, Чаа-Хөл ортумак школада эштер Горбылева, Чүсүкей, Кривогузова, Поленок болгаш өске-даа башкылар кызымаккай ажылдап турарлар.

Районнуң школаларынга эрткен өөредилге чылында өөрензе чогуур уругларның 96,4 хуузу хаара туттунган. Өөредилге чылының сөөлгү түңнелинге 1454 өөреникчи киришкен, олардан 174 өөреникчилер күскү шылгалдалыг болган, 219 өөреникчилер өөренип турган класстарынга катап олурган.

Чылдың өөредилге түңнелиндан ап көөрге, чамдык школаларның класстарында өөредилгениң шынары куду болуп турар. Ак-Туруг ортумак школаның дөрткү класстарында 85 өөреникчилерден 14-тү күскү шылгалдалыг, 20 өөреникчилер класстарынга катап олурган. Чаа-Хөл ортумак школаның VII «б» VIII «а» класстарының өөредилгезиниң шынары чүгле 50—50 ажыг хуу болган.

Районда чамдык школаларның директорлары, эргелекчилери өөредилге чылының дургузунда өөреникчилерниң школазын кааптап баар чоруктары-биле демисел чорутпайн турар. Чаа-Хөл ортумак школадан 59 өөреникчи, Үрбүнүң чеди чыл школазындан 40 ажыг школачылар өөредилгезин каттап чорутканнар. Ол болза, чүгле бо школаларда өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың кошкак тургустунганы-биле тайылбырлатынар.

Школаларда политехнизацияның өөредилгези ам-даа экиживейн турар. Школаларның өөредилге мастерскаялары бар болза-даа оон дериг-херекселдери чедишпес. Чаа-Хөл МТС бо талазы-биле школаларга багай дузалап, чамдык техникаларны, херекселдерни хандырза-даа олар ажыглаттынмайн чыдар.

Школаларда өөредилге кижизидилгелиг ажылдарның деңнелин бедидеринге интернаттарда кижизидилгелиг ажыл улуг ужур-дузалыг. Ындыг турбуже, интернат ажылынче кодээ Советтер чогуур кичээнгейни ам-даа салбайн турар. Районда күрүнениң долу хандырылгазы-биле өөренип турар уругларның барык 50 ажыг хуузу ада-иелерин, дөргүл-төрелдериниң бажыңнарында чурттап турар. Интернаттарның ажылдакчылары-биле ажыл дыка багай тургустунган. Чижээ, Чаа-Хөл ортумак школазынга интернат эргелекчизинден дөрт кижи халашкан.

Чаа өөредилге чылынга белеткелди Үрбүнүң чеди чыл школазы (директору эш Шатаев) чүгээр эки чорудуп турар. Школа чугайлатынган, ам чүгле будуурру арткан. Ында капитал септелге барык-ла доостур чыгаан. Ындыг болза-даа районну ниитизи-биле алырга ол талазы-биле ажылдар дыка хожудап турар. Школаларга оттулар ыяштың чүгле 42 хуузу белеткеттинген. Чаа-Хөл ортумак школаның септелгезин чорударынга улуг ажылдар негеттинип турар.

Сессияга санал-онал берген депутаттар болгаш активтер районда улус өөредилгезиниң, ылангыя школаларның ажылында улуг четпестер барын демдеглээннер.

Депутат эш Мадыр-оол бодунуң саналынга Ак-Туругда уруглар бажыңында кижизидилге ажылы кончуг кошкак тургустунган, ынчангаш ында чамдык уруглар оорлаар, хулиганнаар херек-биле холбажыр чоруктар турган. Ол болза, ында кижизидилге ажылының багай тургустунганы-биле тайылбырлатынар дээрзин ол чугаалаан.

Школаларны септээри бүгү-ниитиниң херээ. Ындыг турбуже, чамдык кодээ Советтер, колхоз баштаар черлери школаларже сагыш салбайн турар дээрзин Булун-Терек чеди чыл школазының директору эш Шыдыраа чугаалаан. Ол ышкаш районнуң саң килдизи школаларны чогуур үезинде акшаландырбайн турар. Молотов аттыг колхозтуң баштаар чери школага оттулар ыяшты амдыгаа чедир сөөртүп бербейн турар деп ол шүгүмчүлеп чугаалаан.

Сталин аттыг колхозтуң даргазы эш Балчый-оол, Молотов аттыг колхозтуң даргазы эш Дайгиранза олар сессияга санал бергеш, школаларны чаа өөредилге чылынга бүгү талазы-биле үлегерлиг белеткээринге ам-даа кошкак дузалажып турарын миниип чугаалааш, колхозтар боттарының күжү-биле чүнү кылып берип болурул дээрзин олар сессияга дыңнатканнар. Колхозтуң школазынга интернат тудуп тургузуп бээриниң дугайында Сталин аттыг колхозтуң баштаар черинин хуралынга шиитпирлээн. Ынчангаш ол колхоз конторазын школага интернат кылдыр берген, столованы, хлеб быжырар черни тургузарын көрген. Ынчаарга Молотов аттыг колхозтуң баштаар чери ыракты малчыннарның уштүрт уруглары өөренир, а оларның шупту тузу күрүне хандырылгазынга кирбейн турарын барымдаалааш, оларның чурттаар бажыңын, аъжын-чемин нииты кылдыр колхоз төвүнге тургузарын чаа өөредилге чылы-биле эгелээри-биле практикалап көөрүн шиитпирлээн.

Депутат эш Горбылева бодунуң саналынга районнуң саң килдизи школаларның, интернаттарның капитал-даа, аңаа-даа септелгезинге көрдүнген акша хөреңгини август, сентябрь айларда үндүрүп берип турары дээш шынгыы шүгүмчүлээн. Сессияга санал берген өске-даа депутаттар болгаш активтер школаларны чаа өөредилге чылынга белеткээр талазы-биле ажылдарда четпестерни дарый узуткаар дугайында тодаргай чугаалааннар.

Районда школаларның чаа өөредилге чылынга белеткелин улам күштелдирер талазы-биле сессия шиитпирни хүлээп алган.

Д. АРАКЧАА,
Т. СЮРТЮК.

Чаа өөредилге чылынга белеткел

Бай-Тайга районнуң Бай-Тал ортумак школазында чаа өөредилге чылынга үткүштүр чамдык ажылдар кылдынган болгаш септелге кидин түлүк уламчылап турар.

Башкыларның, ажылчыннарның күжү-биле хлеб быжырар черин тудуш үш өрээл столованы тудуп дооскан. Столованың хлеб быжырар, чем хайындырар печкалары ам белен. Транка чарар, бажыңның кырын, доразын хөмер, подвал казар ажылдарга колхозчу херээженнер идепкейлиг киржип турар.

Чунар-бажыңда бир өрээлди немей тударын доозуп турар. Эрги интернаттың шалазын тырып, чугайлап каапкан. Бай-Талдың адаа талазынга турган эрги суурундан интернат кылдыр бир бажыңны колхоз көжүрүп берген, ону тудуп турар.

Өөреникчилерниң күжү-биле чаа школаның чанында ийи чүс ажыг хадың, терек, тал, дытты олурткан. Ам ында ногаан арыгжыгаш өзүп келген. Школа чанының өөредилге-дуржулга участогунда огурец, помидор, фасоль, горох, бобы, капуста, арбуз болгаш өске-даа чүүлдерни тарып олурткан. Ында юннаттар башкы Кагай-оолдуң удуртулгазы-биле ажылдап турарлар.

Септелге ажылдарында чамдык четпестерни база маңаа чугаалаары чугула. Бай-Талче көжүрген интернаттың чүгле ханазы туттунган. Бажыңның шалазы, дээвири кылдынмаан. Колхозтуң маңза дилер пилорамазы ажылдавастааның ужурундан маңза айтырыы бергедеп турар. Үк бажыңны крышалаар, штукатурлаар, печкаларны салыр, шалазын будуур дээш ам-даа дыка хөй ажылдарны кылыр ужурлуг. Ынчангаш көжүрген интернаттың тудуу кончуг оожум чорup, колхоз эки хемчег албайн турар.

Ортумак школаның чаа бажыңның эрткен чылын-на демир-биле крышалаан. Ол мынчага чедир будутунмаан. Печкалар салыр ажылдарда улуг четпестер бар. Оларны колдуунда-ла чыл бүрүде чаартыр ужур таваржып турар, чүге дизе ону багай кылып турар. Ынчангаш эң эки печка кылыр кижилерни тыпкаш, харысалганы улгаттырары чугула.

Школа чанынга эрткен чылын кудук кастырган. Аңаа хөй түңнүг акшаны чарыгдаан. Ынчалзажок мынчага чедир оон суун кым-даа ишпээн.

Одаар ыяшты колхоз тайгада белеткээн. Чогум чежени белеткээни билдинмес, ону школаның талазындан кым-даа хүлээп албаан. Ыяштың сөөртүлгези кончуг оожум чорup турар. Школа чанында ам чүгле 50 кубометр хире ыяш сөөртүнген.

Уругларга таарыжыр чайгы, кышкы идик-хеп районда дыка ховар. Бажын шалазы будуур будук көнгүс чок. Шил, олифт, замазка, кадаг ышкаш чугула материалдар чедишпес. Бо талазы-биле Бай-Тайганың райпозу (даргазы Г. Доватер) школаларны чоокку хүүсаада четче хандырарынче сагыш салбайн турар. Ол ышкаш районнуң саң килдизи школа септелгезинге дөзевилээн акша-хөреңгини чогуур өйүнде үндүрүп бербейн турар.

Идик-хепти, өөредилге херекселдерин, номнарны четчелеп септээри, одаар ыяшты белеткээринче оон сөөртүлгезин дүргедедиринче, школа, интернаттың, башкылар бажыңнарының нииты септелгезинче школаның дирекция чери (директору Маадыр А. С.) кодээ Совет кол кичээнгейин салыры чугула.

Бир эвес үстүнде чүүлдер чогуур өйүнде күүсетинзе, үк школа чаа өөредилге чылынга чедишкинниг ужуражыры чугаажок.

К. КОНГА.

Школаны үлегерлиг белеткээр

ЧЫРАА-БАЖЫ. (Телефон-биле). Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозунда чеди чыл школазы белеткел ажылдарын чыл бүрү хынамчалыг чорудуп келген. Эрткен чылын белеткеп алган оттулар ыяжы ажыглаанындан артып, келир чылче шилчээн. 1957—1958 өөредилге чылынга 700 кубометр оттулар ыяшты план ёзугаар база чогуур өйүнде белеткээн, оон иштинден 300 кубометрни школа чанында әккеп чыып алган.

Школа өөредилге чылын чедиишкиниг дооскан, амгы кичээнгей келир чылга белеткелче угланган. Школаның директору эш Канчыыр-оолдуң редакцияга дыңнатканы болза:

— Бисте 10 печкалардан өске капитал улуг септелгелер негеттинмейн турар. Школаның септелгези өөредилге доозулган дораан эгелээн. Бызанчыларда 10 кижи доктаамал ажылдап турар, олар июнь 20-ге чедир 18 сандайларны, 7 столдарны болгаш 10 парталарны септээн. Печкалар тургузарынга ажылчыннардан аңгыда 2 мастерлер бар, бо хүнверде 2 печкаларны шуут дооскан.

Октябрьның алдарлыг 40 чыл оюнга үткүштүр школаны көрүштүг, бүгү талазы-биле таарымчалыг дериинге коллектив чангыс ап-сеткилдиг. Ажылдың бүдүнгүрү, эки шынары дээш чарыш кижи бүрүзүн улам-на сорук киирип турар. Школа өөредилгениң тускай мастерскаялыг, оон дериглези эки. Ол ышкаш дозулап будуур ажылдарны чоокку хүннерде база эгелээр деп турар.

КОЛХОЗТУҢ КҮЖҮ-БИЛЕ

Нарында чеди чыл школазының келир өөредилге чылынга белеткелдерин чорударынга «Коммунизмче орук» колхозтуң баштаар чери улуг дузаны көргүзүп турар. Колхозтуң төвүнде эрги клубтуң бажыңын школага берген. Ам ону 40 оруннуг интернат кылдыр белеткеп турар.

Оон-биле кады школаның үүрмек септелгелерин школаның техниктиг ажылчыннары, чамдык башкылары, үстүкү класстарның өөреникчилери чорудуп турар.

С. БАНЧЫК.

Эрзин район.

Чөөн-Хемчиктиң Ийме школазында

Бистиң Ийме школазынга септелге эгелээнден бээр башкылар чурттаар 3 өрээл бажыңның крышалаан, школаны долгандыр херимнеп дооскан. Кылза чогуур 10 чаа печкаларны салып дооскан. Школа келир өөредилге чылында одаар ыяш-биле бүрүн хандыртынган. Ам 610 кубометр ыяшты сөөртүп алган.

М. ШОГЖАЛ.

Школа септелгезинде

Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозта эге школа өөредилге чылы доозулгандан бээр школаның 5 өрээлдерин, столованың 2 өрээлдерин штукатурлап, үрелген черлерин септеп дооскан. Бир аал чурттаар башкылар бажыңын крышалаандаа бол 5 аал нииты чурттаар башкылар бажыңының септелгезинде мырыңай тол дегбээн. Интернатка 1, школага 1 печкаларны база чунар бажыңга 1 печканы тудар ужурлуг. Оон материалы безин белен эвес. Ол ышкаш чунар бажыңның крышазы база бир аал чурттаар башкы бажыңының крышазын кылыр материал ам-даа белеткетинмээн. Ам школаның чоогунда чүгле 96 кубометр ыяш бар. А арткан 600 кубометр ыяш ам-даа тайгада хевээр.

Т. САРЫГ-ООЛ.

Совет чазактың белээ—„ИЛ-14“ самолетту Албанияның чазаанга дамчыдып берген

ТИРАНА. (СЭТА). Совет чазактың Албанияның Улус Республиказының чазаанга белекке бергени «ИЛ-14» деп самолетту байырлалдыг-биле дамчыдып бээриниң ёзулалы Тирананың аэропортунга июньнуң 21-де болган. Ук белекти Албанияның Улус Республиказының Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Мехмет Шехуга ССРЭ-ниң Албанияда элчини В. И. Иванов дамчыдып берген.

Самолетту дамчыдып бээриниң байырлалдыг ёзулалынга Албанияның Улус Республиказының Улус хуралының даргазы Рита Марко, Министрлер Чөвүлелиниң даргазының бирги оралакчызы Гого Нуши, Даштыкы херектер министри Бехар Штюла, Өрүк харылзаалар министри Тониз Якова, Иштики херектер министри Кадри Хазбиу, министерстволарның харыысалгалыг ажылдакчылары, хөй-ниитиниң төлээлекчилери киришкен.

Аэропортка микрофон мурнунга ССРЭ-ниң элчини В. И. Иванов болгаш Албанияның Улус Республиказының Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Мехмет Шеху олар чугаа солушканнар. Албанияның чазаанын болгаш улузунуң мурнундан Мехмет Шеху болза акы-дуңманың белээ—«ИЛ-14» деп самолетту бергени дээш ССРЭ-ниң чазаанга, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединге болгаш совет улуска чүректиң ханызындан четтиргенин илереткен.

КУДР-да 2 миллион өөреникчилер

ПХЕНЬЯН. (СЭТА). КУДР-ның чазаа өөредилгениң хөгжүлдезинге улуг кичээнгейни салып турар. Бо чылын республикада өөредилге четкизин алгыдарынга, эрткен чылга бодаарга, 48 хуудан ажыг акша-хөреңгини дозевилээн. Бо чылын ортумак школаларының өөреникчилериниң саны 170 муң кижиден ажыг кылдыр көвүдээр.

Техниктиг тускай эртемниглер белеткээр талазы-биле улуг чедиишкиннер чедип алдынган. Элээн каш чаа техниктиг өөредилге черлери ажыттынгылаар. Бо чылын техниктиг школаларга өөреникчилерниң саны 9 муңдан ажыг кижи кылдыр көвүдээр.

Амгы үеде КУДР-да шуптузу дээди өөредилгениң 17 черлери, 306 ортумак болгаш долу эвес ортумак школалар база янзы-бүрү 3777 курстар бар болуп турар. Өөреникчилерниң ниити саны 2 миллион кижи ажып турар.

Англи чепсектиг күштерниң агрессчи үүлгедиглеринге Йемениниң удурланыышкыны

ЛОНДОН. (СЭТА). Йемениниң Лондонда миссия чери медеглел чарлап үндүрген, ында болза англи чепсектиг күштерниң Йеменге удур чаа агрессчи үүлгедииниң дугайын дыңнадып турар. Медеглелде чугаалааны: «Июнь 17-ден 18-че дүне англи реактивтиг самолеттар Йеменде Хариба районнуң Шукейр деп танныыл черниң кыры-биле каш удаа ужуп эрттип, өрт үндүрер бомбаларны октагылап турган. Йемениниң херээн бүзүретирген кижи июньнуң 20-де ол өнчүк-чөнгээлиг үүлгедигге удур бодунуң чазааның шиитпирлиг удурланыышкынын дамчыдып берген болгаш ындыг үүлгедиглерни узуткаарын база ол ындыг чоруктарны моон соңгаар катаптавазын негээн».

Америк-япон чугаалажыышкыннар

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Июнь 20-де хүннүң ийиги чартыында Японияның премьер-министри Киси АКШ-тың күрүне секретары Даллес-биле база катап чугаалашкан. Чугаалажыышкыннарга америк таладан садыг министри Уикс, саң министри Хэмфри, көдээ ажыл-агый министерстволунуң, экспорт-импорт банкызының болгаш өске-даа организацияларның төлээлекчилери база киришкилээн.

Күрүне департаментизиниң төлээлекчизиниң медеглээнинден алырга, ол ужуражыышкынның үезинде «колдуунда экономиктиг айтырыглар талазы-биле санал-онал солуушкуннары» болган. Премьер-министр Киси ылангыя Японияның экономиказын тодаргайлап чугаалааш, Япония биле АКШ-тың аразында садыглажылганың айтырыгларын көдүрүп үндүрген болгаш АКШ-че япон барааны киирип садыглаарын кызыгаарлап турар чамдык америк штаттарның хоойлуларынче онза кичээнгейни углаан деп ол төлээлекчи айыткан. Япон төлээлер, оон ыңай, Япония биле КУР-нуң аразында харылзаалар дугайында айтырыгны, оон иштинде КУР-биле садыглажылганы алгыдарының айтырыын көдүрүп үндүрген.

Ол айтырыгларның кайызының-даа талазы-биле «кандыг-бир тодаргай шиитпир четпиин алдынмаан» деп күрүне департаментизиниң төлээлекчизи оон ыңай медеглээн.

Италияда чазак кризизи үргүлчүлеп турар

РИМ. (СЭТА). Италияда чазак кризизи узандыккан. Христиан-демократтыг партияның секретары Фанфаниниң «төптүң» партиязының төлээлекчилеринден «демократтыг эп-сеткил каттыжыышкыны» деп адаар чазакты тургузар дээн оралдажыышкыны бүтпейн барган.

Июньнуң 21-де Фанфани республиканың президентизи Гронкиге чорааш, «төптүң» чазаан тодаргайлаарга христиан-демократтыг, либералдыг, социал-демократтыг болгаш республиканчы партияларның төлээлекчилеринден чазакты тургузарының болдунмазын аңаа дыңнаткан. «Мессаджеро» солуннуң дыңнадыын ёзугаар алырга, чаңгыс христиан-демократтыг партиядан тургустунган чазакты тургузарын Фанфаниге Гронки саналдаан.

Чурукта: Оожум Океанның Рождество ортулуктарга Англияның водородтуг чепсекти шенээринге удур япон студентилериниң Токиода англи элчин черниң бажыңының чанынга чыскаалы.

Фото Джапан Пресстиң.

Токиога студентилер чыскаалы

ТОКИО. (СЭТА). Студентилер бот-эргелелиниң органнарының бүгү-япон федерациязының кыйгырыы-биле найысылалдың дээди өөредилге черлериниң өөреникчилери болза Окинава ортулукту эгидип бээрин негеп, Токиода америк элчин черниң мурнунга июнь 20-де чыскаал кылган. Америк элчин черниниң бажыңынга чыскаалчылар «Окинаваны АКШ-тың атомнуг базазы кылырын болдурбас бис!», «Американнар, Окинаваны эгидип бериңер, Окинаваның иштики херээнче холгаарлаарын соксадыңар!», «АКШ болгаш Англия, чепсек дужурер талазы-биле чаа совет саналдарны хүлээп алыңар!» деп лозунгуларлыг четкилеп келгеннер.

Япон эрге-чагыргалар америк элчин черин камгалаары-биле полицияның улуг бөлүктерин чорудкан.

Америк элчин черниниң шуут чоогунда турар токио телеграфының бажыңынга митинг болган, аңаа студентилер чүве чугаалааш, АКШ-тың агрессчи политиказын буруу шааш, чоннуң күзел-соруун боттандырар талазы-биле шиитпирлиг хемчеглерни алырын чазактан неген турганнар. Митинг болган черниң чанында турар албан черлериниң албан хаакчылары студентилерниң кыйгырыгларын изиг-биле деткип, ораторларның чугаалары найыралдыг адыш часкаашкыннары-биле уткуп тургулаан.

Чыскаалчылар резолюция хүлээп алгаш, америк төлээлекчилерге боттарының негелделерин дужаап бээр дээш америк элчин черниниң бажыңынче кирерин оралдашкылаан, ынчалза-даа оларны полицияның күштүг бөлүктери уткаан. Полиция биле студентилерниң аразынга үскүлежиишкин болган. Полиция элээн каш чыскаалчыларны тудуп хоругдаан.

Бельгияда ажыл соксадыышкыннары

БРЮССЕЛЬ. (СЭТА). Бельгияда ажылчы чоннарның ажыл төлевириниң бедидерин болгаш күш-ажылдың байдалын экижидерин дээш шимчээшкини калбарып турар. Антверпен можуда тудуг ажылчыннарының ажыл соксадыышкыны дөрт хүн уламчылап турар. Оларның-биле эп-сеткил каттыжыышкынының демдээ кылдыр Фляндрияның тудугжулары база ажылын соксатканнар.

Ажыл соксадыышкыннары ажылчыннарның улуг сырый каттыжыышкыныг байдалы-биле эрттип турар. Чижээлээрге, Остен хоорайда ийи улуг фирмалар ажыл соксатканнарның негелделерин хандырарынга белениң илередирге, ол фирмаларның ажылчыннары болза өске бүдүрүлгелерде боттарының эштери-биле эп-сеткил каттыжыышкынының илередир дээш, ажыл соксадыышкынын уламчылаар деп шиитпирлээннер. Бүгү тудугжуларның негелделерин хандырып бээрин олар негээннер.

БРЮССЕЛЬ. (СЭТА). Ажыл соксадыышкынының шимчээшкининче бельги ажылчыннарының улам чаа-чаа отрядтары каттыжып кирип турар, олар болза ажыл төлевириниң бедидерин болгаш күш-ажылдың байдалын экижидерин негеп турарлар. Антверпенниң тудугжуларының эгелээн ажыл соксадыышкынынга июньнуң 21-де Брюссельдиң тудугжулары—6 муң хире ажылчыннар каттышканнар. Тудуг үлетпүрүнүң ажыл соксадыышкынын чорудуп турар ажылчыннарның ниити саны ам 45 муң кижи чедип турар. Ажыл соксаткан тудугжуларның муң-муң төлээлекчилери Бельгияның тудугжуларының төп профэвилелиниң удуртулгазының организастааны Брюссельге болур митингиже июньнуң 21-де чоргулапканнар. Тудугжуларның негелделерин хандырбаанда ажыл соксадыышкынын уламчылаарынга боттарының шиитпирлиин митингиниң киржикчилери медеглээннер. Льежтиң үлетпүр бассейниниң муң-муң металлургтары ажыл төлевирин бедидерин негеп, июньнуң 20-де 48 шактыг ажыл соксадыышкынын эгелээннер.

Редакцияга ЧАГААЛАР

Хоойлуга хажыдыышкын болдурбас

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың ажылчы чоннарның амыдырал байдалын экижидеринче угландыр чорудуп турар хемчеглериниң ниити системазында чоннуң төлеп турары үндүрүг төлевирлериниң чиигеделдери база кирип турар. Айда 450 рубль чедир шалың ап турар ажылчын, албан-хаакчыларга үндүрүгнүң немелде чиигеделдерин доктаадыр дугайында Совет чазактың бо чылдың март айда хүлээп алган шиитпирин ол хемчеглерниң санынга база киирген турар ужурлуг. Ажылчын, албан-хаакчыларның ол бөлүүнге олча-ажык үндүрүүнү, бот эр, херээжен кижилерден болгаш өг-бүле бижигүннери эвээш кижилерден тырттар үндүрүгнүң хемчээли дыка чиигээн.

Куду телевирлиг ажылчын, албан-хаакчыларга үндүрүглерниң чаа чиигеделдерин практика кырынга шын боттандырып чорудары бүдүрүлгелерниң, албан черлериниң болгаш организацияларның төлевиринден үндүрүг тырттып турар саналга ажылдакчыларындан шуут хамааржыр. Бо талазы-биле хоойлуга чорушттур база ажылчын, албан-хаакчыларның материалдыг сонуургалынга когарал кылдыр чаңгыс-даа частырыгны болдурбас ужурлуг.

Ындыг турда-ла бистиң областың тус-тус бүдүрүлгелеринде, албан черлеринде болгаш организацияларга чамдык бухгалтерлер ажылчын, албан-хаакчылардан үндүрүглер тырттарын дыка харысалга чок чорудуп, хоойлуга баржы хажыдыышкыннарны болдуруп турарлар.

Кызылдың мебель фабриказынга (улуг бухгалтер Черкашина) бо чылдың март айда шалыңдан үндүрүглер тырттып турган, хоойлуга чорушкак 17 таварылгаларны болдурган. Чижээ, 371 рубль шалың алыр хамааты Чагар-оолдан чүгле 50 копеек тырттар турган, 15 рубль 97 копеекти тырткан. Оон аңгыда ук Чагар-оолду бот кижилерден тырттар үндүрүгден шуут хостаар ужурлуг турда, 22 рубль 26 копеекти оон шалыңындан тырткан. Фабриканың ажылдакчызы Максимовтан (шалыңы 373 рубль) олча-ажык үндүрүүнге чүгле 81 копеек тырттар ужурлуг турган, 16 рубль 11 копеекти тырткан. Кызыл горпозунуң транспорт килдизи (улуг бухгалтери Махова) март, апрель айларда ажылчын, албан-хаакчыларның шалыңындан үндүрүглер тырттып турган, куду телевирлиг ажылчын, албан-хаакчыларның үндүрүглерин шын эвес санап, 31 частырыгларны болдурган. Үндүрүглерден бүрүнү-биле хостаар ужурлуг турган 11 кижиден үндүрүглерни ол тырттып турган. Чижээ, хамааты Сулкиден 15 рубль 36 копеекти, хамааты Анкудиновадан 19 рубль 03 копеекти дүрүм чокка тырткан болгаш оон-даа өске. Ол болгаш элээн хөй өске-даа фактылар болза партияның болгаш чазактың үндүрүг политиказының чамдык организацияларда хажыдып турарын, үндүрүглерни дураазы-биле тырттып төлетирер чоруктарның болуп турарын тодаргай херечилеп турар.

Сорулга болза бүдүрүлгелерде, албан черлеринде болгаш организацияларда шалыңдан үндүрүглер тырттып турар саналга ажылдакчылары куду телевирлиг ажылчын, албан-хаакчылардан төлевир тырттарының чаа чурумун оваарымчалыг өөренип тургаш, телевирлерни шын тырттарын хандырары болур.

Саң органнары ажылдың ол участоктарынга контрольду күштелдирер болгаш хоойлуларны хажыдып турар кижилерге доктаатынган норма ёзугаар хемчеглерни көргүзер хүлээлгелиг.

В. ЦЫПКИН.

Суур Совединиң ажылын экижидер

Эрзин районнуң Эрзин суур Соведи эрткен соңгулдалар үезинде соңгукчуларның берген чагыгларын четпес күүседип турар. Чер-чер Советтериниң соңгулдаларындан бээр элээн үр үе эрткен турда-ла суур Совединиң сессиязы чаңгыс удаа болган, аңаа организастыг айтырыг чугаалашкан болгаш доктаамал комиссияларның составын бадылаан.

Суур Совединиң 15 депутаттарының иштинден соңгутканының соонда бодунуң соңгукчулары-биле чаңгыс-даа депутат ужурашпаан. Депутаттар-биле харылзаа бошкак.

Суурга кудук казарын, бок төгер оңгарлар казарын май айда доозар деп пландаан болза-даа ол план саазын кырында арткан. Чурттакчы чоннуң кадыын камгалаар, культурлуг чорууп бедидер дээш ажыл онза четпес. Чуртталга бажыңнарының чанында болгаш чамдык албан, организация черлеринде безин арыгланыр бажыңнар чок болуп турар.

Суур Совединден чурттакчыларның малын кадарарын организастаар ажылче чогуур кичээнгей салбаан ужурунда чамдык чурттакчылар малын кадартка киирбейн, суур чоогунда чоннуң тараан ногааларын оларга үредип эгелээн.

Суурнуң чурттакчылары бо чылын эрткен чылдарга деңнээрге күрүнеге көдээ ажыл-агый продуктуларын 1.5 катап хөйнү дужаар. А херек кырында ол планныг хүлээлгениң күүселдези кончуг четпес. Чурттакчыларның иштинден сөөлгү үеге чедир күрүне мурнунга хүлээлгезин күүсеткен чаңгыс-даа кижи чок.

— Суур Совединиң ажылы дыка аар-дыр, черле шыдавас хире-дир мен. Элээн хөй депутаттарны соңгуп каан. Чогум чүнү кылыр улус чүве ыйнаан, кандыг бир даалга бээрге база күүсетпес ийикпе азы шуут келбес боор түр—деп суур Совединиң даргазы эш Тарначи чугаалап орар.

К. САЛЫЫ.
«Шынның» корреспондентизи.

Арагалаар чоруктуң уржуу

Бо чылдың баштайгы үш айларында Чаа-Хөл районнуң улус судунга РСФСР-ниң Дээди Совединиң «Биче хулиган херек үүлгеткеннерге харыысаалга хүлээдир дугайында» 1956 чылдың декабрь 19-тагы Чарлыы-биле шииттирген 31 ажыг кижиниң хөй кезии эзирик турган чурумун үрээннер.

Арагалаар чоруктуң уржуу-биле социалистиг хоойлу дүрүм үрээш кеземче харыысалгазынга оназажыр чоруктар районда эвээш эвес. Чижээ, В. Назаров 1956 чылдың декабрь 21-де арагалааш, Чаа-Хөл ортумак школаның класстарынга кирип, сандай тудуп алгаш, өөреникчилерни сывырып турган, оон ыңай магазинге баргаш, үш шил спиртти ниидин бузуп каан туттурган. Улус суду Назаровту 1 чыл 6 айда хосталгазын казып шииткен.

Районнуң столоваязынга ээртир арагалап алгаш, тавактар бузуп, сапог мастерскаязынга хер-херекселлер үреп каан, П. Юшаков, районнуң садыгжызы Огневаның бак сөстер-биле дорамчылап, хамааты Чүнчааның аскынче арага куду турган Б. Ондар чижектиг элээн хөй кижилер РСФСР-ниң кеземче хоойлузунуң 74 чүүлү-биле шииттиргеннер.

Бо чорук болза районнуң хоойлу ажылдакчыларының талазындан чоннуң ортузунга Совет хоойлу-дүрүмнүң таныштырылгазын калбартпайн, кемниг херек үүлгедир чоруктарга удур демиселди кошкак чорудуп турары-биле тайылбырлатынар. Мурнунда улус шииткекчизи турган Ахмадулина 20 ажыг хамаатыларның хомудал билдиришкиннерин кандыг-даа шимчээшкин чокка шыгжап каапкан чорук илереэн.

Мындыг четпестерни чайладып, чоннуң ортузунга хоойлу-дүрүм таныштырылгазын калбартыры база кандыг-даа хевир-биле хулиган херек үүлгедирлерге удур эптеш чок демисежири районнуң хоойлу-дүрүм ажылдакчыларының чугула сорулгазы.

А. ДОРЖУКАЙ.

АКЫ-ДУНМА КОММУНИСТИГ БОЛГАШ АЖЫЛЧЫН ПАРТИЯЛАРДА

Партия өөредилгезиниң хевирлериниң сайзырангайжыдылгазы

Социализмниң тиилээриниң боттуг чүүлдериниң бирээзи болза партия кежигүннериниң марксисчи-ленинчи кижизидилгези, теорияның, ниитилел хөгжүлдезиниң хоойлуларының болгаш шимчедикчи күштериниң база бодунуң революсчу практиказынга марксисчи-ленинчи өөредигден Румынияның ажылчын партиязының кылып турар түңнелдериниң ханы билиглери-биле оларны чепсеглээри болур деп Румынияның ажылчын партиязының (РАП) ийиги съезди айыткан.

Съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, кадрларны теория талазы-биле белеткээр болгаш идеология талазы-биле каннаар дугайында Ажылчын партия делгеренгей ажыл-чорудулганы калбарткан.

1956 чылда Румынияның ажылчын партиязының ТК чанынга Ниитилел эртемнериниң институдун тургускан. Институттуң аспирантылары марксисчи-ленинчи философияны болгаш политэкономияны, Румынияның ажылчын партиязының болгаш Румын Улус Республиказының төөгүзүн, СЭКП-ниң болгаш делегейниң ажылчын шимчээшкининиң төөгүзүн өөренип турарлар. Ниитилел эртемнериниң институдунда өөредилгени болза партияның болгаш чоннуң амыдыралында чугула ужур-дузалыг болуп турар эң чугула теоретиктиг айтырыгларны ажылдап кылыры-биле база социалистиг тургузуушкунга партияның чып алганы практиктиг дуржулганы ниитилештирип түңнээри-биле болгаш марксисчи-ленинчи чырыдары-биле холбаштырып турар.

Партия кадрларын белеткээриниң херээнге, Ниитилел эртемнериниң институду-биле чергелештир, Румынияның ажылчын партиязының ТК чанында партияның Штефан Георгиу аттыг Дээди школазы кеску черни ээлеп турар. Ол школаны үндезилеп тургусканындан бээр 11 чылдың дургузунда ону партияның муң ажыг активчилери доозкан.

Амгы үеде Штефан Георгиу аттыг школаның үш чыл хуусаалыг кол болгаш беш чыл хуусаалыг заочный (бот өөредилгелиг) салбырларында 1100 ажыг дыңнакчылар өөренип турар. Оларның аразында — партия болгаш күрүне аппаратының ажылдакчылары, партия райкомнарының секретарьлары, журналистер, профэвилелдериниң удуртукчу активи өөренип турар.

Кадрлар өөредиринге партияның чыл болгаш алды ай хуусаалыг школалары база чугула рольду ойнап турар. Республикада үжен ындыг школалар бар. Партияның болгаш профэвилелдериниң обкомнарының база райкомнарының инструкторлары, улус советтериниң ажылдакчылары, партия эге организацияларының секретарьлары оларда өөренип турар. Бухарестиде, Яссыда, Клужта партияның ийи чыл хуусаалыг үш школалары ажылдап турар. Олар чүгле көдээ ажыл-агыйга кадрларны белеткеп турар.

Партияның ортумак болгаш дээди өөредилге черлеринге кадрларның билиин бедидип белеткээри-биле чергелештир массалыг партийжи өөредилгениң системазы калбак делгерээн. Оларның бүгү хевирлери 500 муң ажыг коммунистерни болгаш партия кежигүнү эвестерни хаара тудуп турар.

Партияның ийиги съездизиниң соонда чорутунган ажылдың түңнелин кылбышаан, кадрларны идейлиг чепсеглээшкин талазы-биле дыка түңнелдер чедип алдынган деп РАП ТК демдеглээн. Оон-биле чергелештир элээн боттуг четпестер база бар.

Идеология талазы-биле ажылда четпестерни шүгүмчүлевишаан, партия кежигүннериниң, бирги ээлчегде партийжи кадрларның, колдуунда В. И. Ленинниң чогаалдарынга болгаш партия документилеринге үндезилетингени. СЭКП-ниң төөгүлүг дуржулгаларын үндезилеглиин-биле өөренириниң эргежок чугулазынче партия организацияларының кичээнгейин РАП ТК угландырган. Марксизм-ленинизмниң кол чүүлдерин башкылаарда, делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң чугула айтырыгларынче онза кичээнгейни салыр херек деп РАП ТК айтып турар. Ону боттандырарда СЭКП-ниң XX съездизиниң салганы теоретиктиг айтырыгларын өөренири чугула ужур-дузалыг болур.

Ол айтыышкыннарның барымдаалааш, кадрларның идейлиг кижизидилгезиниң деңнелиниң бедиишкининиң болгаш теорияның социализм тургузуушкунунуң практиказы-биле дүгжүлгезин хандырып турар хемчеглерни партия организациялары ап турар.

Бо херекке партияның дээди өөредилге черлери улуг ужур-дузалыг болуп турар. Ниитилел эртемнериниң институду бодунуң ажыл-чорудулгазының баштайгы базымындан эгелээш, фабрикаларның болгаш заводтарның, эртем-шинчилел албан черлериниң партия организациялары-биле быжыг харылзааларны тургускан. Институттуң аспирантылары үлетпүр бүдүрүлгелерде политиктиг ажылды үргүлчү чорудуп турар. Мынча олар янзы-бүрү бөлгүмнерни болгаш курстарны удуртуп, партия амыдыралынче болгаш бүдүрүлгениң ажыл-чорудулгазынче ханызы-биле кирип турарлар. Ол чорук эки түңнелдерни берип турар. Аспирантылар болза марксисчи-ленинчи теорияны шиңгээдип алыр талазы-биле бүдүрүлгечилерге дузалап турар болгаш боттарының ээлчээнде практиктиг дуржулга-биле боттарының билиглерин байыдып ап турарлар.

РАП төөгүзүнүң институду-биле сырый харылзаа аспирантыларга улуг ажыкты берип турар. Ол албан черин дамчыштыр, чажыт ажыл кылып чоргулаан хоочун коммунистер-биле харылзааны аспирантылар тургусканнар, ол хоочун коммунистер эртемниң ол аныяк ажылдакчыларынга үнелиг четпес дузаламчызын көргүзүп турар.

Сөөлгү чылда массалыг партийжи өөредилгениң хевирлеринде болгаш шынарында боттуг өскерилгелер болгулаан. Партия амыдыралының ленинчи нормаларын практика кырынга боттандырарынга дузаа көргүзер, революсчу серемчилелди бедидер, буржуаз идеологияның илерээлгелеринге удур демиселге партия организацияларының дайынчы аргалыын көдүрер болгаш социалистиг тургузуушкуннуң практиктиг сорулгаларын шиитпирлээринге эргежок чугула тодаргай экономиканың билиглери-биле коммунистерни болгаш партия кежигүнү эвестерни чепсеглээр кылдыр өөредилгениң кол чүткүлүн ынаар угландырган.

Ол сорулга-биле Румынияның ажылчын партиязының төөгүзүн өөренир талазы-биле бөлгүмнерде кол кичээнгейни 1944 чылдың август 23-түң (Румынияның фашистиг дарлалдан хосталганының хүнүнүң) соонда үеже, а СЭКП төөгүзүнүң талазы-биле бөлгүмнерде — октябрь сөөлүнүң үезинче кол кичээнгейни салган. Румынияның ажылчын партиязының болгаш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының шиитпирлерин болгаш өске-даа документилерин, ылангыя СЭКП-ниң XX съездизинге көдүрүп үндүрген айтырыгларны ханызы-биле өөренири программаларда көрдүнгүлээн. Партияның кежээки школаларының болгаш марксизм-ленинизм институттарының программаларында социализмниң политиктиг экономиязын, тодаргай экономиканы, делегейниң ажылчын шимчээшкинин өөренириниче хөй шактарны киирген.

Партия кежигүннериниң экономиктиг билиглерже улуу-биле чүткүп турары бо чылын өөредилгениң онза шынары болу берген. Политиктиг экономиканы өөрениириниң талазы-биле бөлгүмнерниң саны ийи катап өскен, а тодаргай экономика талазы-биле бөлгүмнерниң саны 2.5 муңдан 10 муң чедир көвүдээн. Дуржулганың көргүзүп турарындан алырга, тодаргай экономиканы өөренир талазы-биле бөлгүмнер болза кадрлар белеткелинде бир хеп болу берген чүүлдү ажып тиилээринге, ол-бо бүдүрүлгениң азы албан черниниң тодаргай байдалдарынче партия өөредилгезин чоокшуладырынга эң-не чедиишкинниг-биле дузалап турар шак ындыг хевир болуп турар. Өөредилгениң бо хевири коммунистерниң аразында эң-не улуг алдаржаан.

Дооступ турар өөредилге чылында политиктиг өөредилгениң база бир ылгалдыг демдээ бар. Ол дээрге интеллигенцияның идейжидии турары болур. Партияның чоруткан улуг ажылдарының түңнелинде румын эртемденнер болгаш культура ажылдакчылары улам улуг шиитпирлиг-биле ажылчын аңгының идеологтуг туружунче шилчип кирип турар. Оон херечизи болза марксисчи-ленинчи теорияны өөренииниче интеллигенцияның кончуг улуу-биле чүткүп турары болур. Угаан ажылының кижилери философияже, ылангыя марксисчи эстетикаже улуг сонуургалды илередип турар. Марксисчи философияның ол адырын өөренип турар бөлгүмнерниң саны үштен ажыг катап көвүдээн.

Кадрларны марксисчи-ленинчи теория-биле чүткүлдүг чепсеглевишаан, Румынияның ажылчын партиязы чурттуң экономиказының болгаш культуразының чедиишкинниг хөгжүлдезин хандырып, империалистерниң чижээнниишкиннеринге чоннуң серемчилелин бедидип, социализмни тургузарының оруунда Румынияның тиилелгелиг шимчээшкининге бүгү-ле байдалдарны тургузуп турар.

Е. КИСЕЛЕВ.

Бухарест хоорай.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики амыдырал килдизиниң 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый килдистериниң 3—68, информация килдизиниң — 3—88, харыысалгалыг секретарьның, культура болгаш чагаа килдизиниң база бухгалтерияның 3—65.

ТС—01210. Культура эргелелиниң типографиязы

БУГУ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылдан үндүрүлгеннен

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1957 ИЮНЬ 26 СРЕДА № 126 (3838)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Ленинградка болган байырлыг хурал (1 арын).
Ленинградта байырлал (1 арын).
Тываның партизаннарының сактыышкыннары. **А. Юртаев.**— Ам тоолчургу сагындырар (2 арын).
М. Хлебников.—Кижиниң сеткили өрттүп келир (2 арын).
Н. Петров.—Башкылар ортузунга бижилге чүге үзүктелгенил? (2 арын).
ДӨРТЕН ЧЫЛДАР МУРНУНДА: «Ындыг партия бар» (2—3 арыннар).
А. Намзын.—Тудугнуң темпизин дүргедедир, шынарын экижидер (3 арын).
Н. Николаев.—Сиген кезилдезинге хынамчалыг белеткенир (3 арын).
Автомашиналарны колхозтарга чоп ажыглаарынче кичээнгейни күштелдирер (3 арын).
Америк реакцияның түлгедиглери (4 арын).
Кореяның тайбынчыдыышкынга талазы-биле шериг комиссиязының хуралы (4 арын).
АКШ-тың чаа сүлчээзи корей хөй-ниитини бүрүү шаап турар (4 арын).
СЕАТО-га Бирма кажан-даа кирбес (4 арын).
Францияның национал хуралында (4 арын).
Хол бөмбүүнүң болгаш баскетболдуң область маргылдаазы (4 арын).

Бүдүрүлгеде мастерлерниң болгаш бригадирлерниң ролюн улам бедидер

Үлетпүрнү болгаш тудугну эргелеп башкарар чорукту организастаарын улам ыңай сайзырангайжыдар дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң чедиги сессиязының шиитпирлери бистиң Төрээн чуртувустуң социалистиг экономиказының моон соңгаарты улам шапкын хөгжүлдезинге төөгүлүг ужур-дузалыг.

Удуртулганы үлетпүр болгаш тудуг черлеринче улам-на чоокшуладыр дугайында сессияның салган чугула сорулгазы ам амыдыралда чедиишкиннинг боттанып турар. Ол чорук үлетпүрнүң болгаш тудугнуң кол айтырыгларын дүрген болгаш шын шиитпирлээринге база түс чериниң курлавырларын чедиишкинниг ажыглаарынга улуг арганы бээр.

Үлетпүрнү болгаш тудугну эргелеп башкарар чорукту организастаарын улам ыңай сайзырангайжыдары ышкаш ындыг чугула херекке бүдүрүлге-биле дорт харылзаалыг кижилерниң — бүдүрүлгеде мастерлерниң, бригадирлерниң болгаш цехтер начальниктериниң ролю дыка улуг. Мастерлер, бригадирлер, цехтер начальниктери — бүдүрүлгениң командирлери. Олар боттарының хүндүлүг болгаш харыысалгалыг ролюн чедиишкиннинг күүседип турарын чедип алыр талазы-биле, мастер, бригадир, цехтиң начальниги бүрүзү-биле ажылды күштелдирери, оларның техниктиг тускай мергежилин база ниити билиин бедидер дугайында хүн бүрүде сагыш салыры эргежок чугула.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң чедиги сессиязының шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш база Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга чедиишкиннинг уткуужар дээш бистиң областың бүдүрүлге черлериниң коллективтериниң хөй нурууузу чыл планын ноябрь 1-ге чедир күүседирин, продукцияның шынарын улам экижидерин, бот-үнезин чиигедирин хүлээнип алган чүткүлдүг ажылдап турарлар. Бо чылдың эрткен беш айларының планын Кызыл хоорайның бүдүрүлге черлери ажыр күүсеткен. Туранның, Бай-Хаактың район үлетпүр комбинаттары барааның продукцияны 1957 чылдың майда бүдүрүп үндүрер планын хуусаа бетинде ажыр күүсеткеннер.

Область типографиязының коллективи бодунуң бүдүрүлге планын ай санында үргүлчү ажыр күүсеттинишаан, СЭКП хоорайкомунуң болгаш хоорайның күүсекчи комитединиң шилчиир Кызыл тугун быжыы-биле тудуп турар. Бүдүрүлге планын типография коллективиниң чедиишкинниг күүседиринге ында мастерлерниң, бригадирлерниң болгаш цехтер начальниктериниң улуг рольду ойнап турарын онзалап демдеглээр херек.

Типографияның дептерлээр цехиниң начальниги эш Боробованың эки ажылын онзалап айытса чогуур. Ол дээрге, бүдүрүлгениң хоочун мастери, бодунуң ажылынга ынак болгаш ону эки башкарып турар. Ооң цехинде аныяк ажылчыннар хөй. Эш Боробова бодунуң дуржулгазын аныяк ажылчыннарга күзелдиг-биле дамчыдыпшаан, оларның ортузунга кижизидилге ажылын хүн бүрүде чорудуп турар. «Элегес» шахтазында эш Швайко, Тожунуң район үлетпүр комбинадында эш Данзынай, «Тыва тудуг» трестизинде эш Хертек Темир, Кызылдың алгы заводунда эш Бай-Бара ышкаш бүдүрүлгениң ёзулуг командирлери бистиң областа хөй.

Бүдүрүлге планының чедиишкинниг күүседири, продукцияның шынарын бедидери болгаш ооң бот-үнезин чиигедири, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери дээш демиселдиң чедиишкиннинг болуру бүдүрүлгеде мастерлерниң, бригадирлерниң болгаш цехтер начальниктериниң талазындан бүдүрүлгени билдилиг башкарып, ажылчыннарның күш-ажылын ёзулуг организастап шыдаарындан дыка хамаарлыр. Ындыг турбуже, чамдык бүдүрүлге черлериниң директорлары, ында партия болгаш профэвилел организациялары мастерлерниң, бригадирлерниң болгаш цех начальниктериниң ролюн аңгы чедир шоолуг үнелевейн турары хомудаачыг. «Тыва тудуг» трестизиниң шугумунда хөй санныг мастерлер, бригадирлер бар, а оларның ортузунга партийжи масса-политиктиг ажылды трестиниң партия организациязы четпес чорудуп турар. Мурнакчы мастерлерниң, бригадирлерниң чөвүлел хуралдарын кылып, оларның дуржулгазын нептередир чугула сорулга турбуже, тудуг трестизиниң администрациязы-даа, ында партия организациязы-даа тудуг мастерлери, бригадирлери-биле ёзулуг ажылды чорутпайн турарын демдеглээр херек.

Бүдүрүлге черлериниң удуртукчуларының, ында партия болгаш профэвилел организацияларының чугула сорулгазы чүдел дизе, мастер, бригадир болгаш цех начальниги кижи бүрүзү бүдүрүлгеде бодунуң участогунуң ёзулуг организакчызы, бүгү ажылчыннарның кижизидикчизи болган турарын чедип алырында. Бо сорулганы амыдырал кырынга чедип алыр таладе, бүдүрүлгениң командирлери болур мастерлерниң, бригадирлерниң болгаш цехтер начальниктериниң ролюн бедидери, оларның ортузунга организакчы болгаш масса-политиктиг ажылды хүн бүрүде күштелдирери эргежок чугула.

Бүдүрүлгениң мастер, бригадир бүрүзү бодунуң техниктиг тускай мергежилин канчаар калбартып турарын база бодунуң ниити билиин кайда, канчаар бедидип ап турарын бүдүрүлге черлериниң удуртукчулары, ында партия организациялары тодаргай билген, оларның ажылынга практиктиг дузаны чедирген турар ужурлуг.

Ажылчыннарның ортузунга социалистиг чарышты организастаары, оларның күш-ажылынга таарымчалыг бүгү байдалдарны тургузары, продукцияның шынарын бедидери, бот-үнезин чиигедири база чиг-эттиң, электроэнергияның болгаш одаар түлдериниң камнаары дээш демиселди чорудары бүдүрүлгеде мастер, бригадир бүрүзүнүң чугула хүлээлгези болур. Бүдүрүлгеге күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаары, продукцияның үрей кылыр чоруктарга удур шиитпирлиг демиселди чорудары мастер, бригадир, цех начальниги кижиниң кол сорулгаларының бирээзи.

Мастер, бригадир азы цех начальнигиниң тургускан айтырыгларын болгаш салган негелделерин бүдүрүлге черлериниң удуртукчулары дыңнангыр ёзу-биле көөр, чогуур үезинде шиитпирлеп, хандырып бээр ужурлуг. Мастерлерниң, бригадирлерниң болгаш цехтер начальниктериниң ажылынга хүн бүрүнүң удуртулгазын күштелдирбишаан, оларга практиктиг дузаны чедирбишаан, бүдүрүлгеге оларның ролюн улам-на бедидерин ССРЭ-ниң Дээди Совединиң чедиги сессиязының салган сорулгалары бүдүрүлге черлериниң удуртукчуларындан, ында партия, профэвилел организацияларындан негеп турар.

Сиген кезилдезинче кирипкен

СҮГ-БАЖЫ. **(Телефон-биле).** Таңды районнуң «Тиилелге» колхозунуң колхозчулары малга эки шынарлыг сигенни чогуур өй-шаанда ажаап алыр дээш сиген кезилдезинче кирипкен. Коммунист Оюн Сыңгылдаага удуртурган 2 сиген кезер машиналыг, 10 аъттыг, 8 кижилиг звено Улуг-Шоолунуң Чаңгыс-Ыргай деп черге июнь 22-де 6 гектар черниң сигенин кескен. Звенода агитация массалыг ажыл багай эвес тургустунган. Агитатор Седен-оол колхозчу ажыл-ишчилерниң изиг-түлүк ажылының баштайгы хүнүнден эгелээш беседа, солун номчулгаларын чорудуп турар.

Сигенни чемгир үеде ажаап алыр

Улус ажыл-агыйында чугула кампания болур мал чеми белеткээриниң үези келген. Бо талазы-биле машина-трактор станцияларының мурнунда улуг сорулгалар салдынып турар. Бай-Тайга МТС-тиң механизаторлары сиген кезилдезинге белеткелин мурнуку чылдардан эрте болгаш шынарлыг доозкан. МТС-те парторганизация секретары эш Павунуң редакцияга дыңнатканы болза:

— Бо чылын бистиң МТС районнуң колхозтарынга керээ ёзугаар 1100 гектарның сигенин кестирип бээр, ооң иштинден 350 гектарның сигенин бөлдүргеш сараалтап тургузар сорулгалыг. Ол ышкаш силостаарынга 950 тонна сигенни кескеш дорап бээр, ооң ыңай колхозтарда аазаан хөй шөлдерде тарытынган чаңгыс чылдың сигеннерин база кестирер. МТС-тиң бо талазы-биле белеткели багай эвес. «ХТЗ-7» болгаш «ДТ-24» тракторлары бүрүн септетинген, сиген кестирер машиналар база белен. Бөлдүреринге болгаш сараалтаарынга «У-2» маркалыг 3 тракторларны тускай херекселдерлиг дерип белеткээн.

Кандыг-даа ажылдың чедиишкиннинг болуру ханымчалыг белеткелден болгаш организастыг удуртулгадан чугула хамааржыр. Сигенни малга чемгир эки үеде ажаап алыры дээш белеткелдерни районнуң колхозтары база организастыг чорудуп турар.

Ленинградка болган байырлыг хурал

ЛЕНИНГРАД. Ленинградчылар бодунуң Төрээн хоорайының 250 чыл оюн байырлалдыг демдеглеп эрттирген. Проспектилер, шөлдер, эрик талалары тода, каас-көө кылдыр шиметтингилээн. Ленинградты Ленин ордени-биле шаңнаар дугайында, 20 ленинградчыларга—мурнакчы ажылчыннарга, тудугжуларга болгаш эртем ажылдакчыларынга—Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты тывсыр дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң солуннарда парлаттынган Чарлыктары Ленинниң хоорайының ажылчыннарынга улуг өөрүшкүлелди хайныктырган. Төрээн чурттуң мурнунга улуг алдар-хавыяалары дээш чазактың дээди шаңналдарын алган хоорайның 250 чыл оюнга тураскааткан хөй кижилиг митингилер бүдүрүлгелерге болгулаан.

С. М. Киров аттыг опера болгаш балет театрынга ажылчы чоннарның депутаттарының хоорай Совединиң байырлыг сессиязы болган. Ажылчы чоннарның депутаттарының хоорай Совединиң даргазы эш Н. И. Смирнов хоорайның ийи чүс бежен чыл оюнун дугайында илеткел кылган.

— Совет күрүнениң үндезилекчизи—улуг Ленинниң адын ленинградчылар өөрүшкүлел-биле эдилеп турарлар—деп илеткелчи чугаалаан. Ленинград—үш революцияларның кавайы. Ленинниң ат салганы Совет эрге-чагырганың баштайгы декреттери моон чоруп турган. Маадыр-хоорай, ажыл-ишчи хоорай — деп бистиң Төрээн чуртувустуң ажылчы чоннары Ленинградты ынчаар билип турар.

Ооң соонда ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң секретары эш Георгадзеге сөс берген. Ленинградты Ленин ордени-биле шаңнаар дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын ол номчаан.

Сценаже Ленинградтың тугун үндүрүп келген. Шупту бут кырынга туруп келгилээн болгаш дииниттиг адыш часкааннар. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү эш А. А. Андреев Ленинград хоорайның үшкү шаңналы—Ленин орденин тывыскан. Дээди шаңналды СЭКП Ленинград обкомунуң бирги секретары Ф. Р. Козлов, ажылчы чоннарның депутаттарының хоорай Совединиң даргазы Н. И. Смирнов болгаш СЭКП хооркомунуң секретары И. В. Спиридонов хүлээп алган.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү А. А. Андреев аңаа чүве чугаалаан. Ону сессияның киржикчилери чылыы-биле уткаан.

Эш А. А. Андреев бедик болгаш алдарлыг шаңнал-биле холбаштыр ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, Коммунистиг партияның Төп Комитединиң болгаш Совет чазактың өмүнээзинден ленинградчыларга изиг байыр чедирип, коммунизм тургузарының бүгү улусчу херээ дээш демиселге улам ыңайгы чедиишкиннерлиг болурун оларга күзээн.

Ленинградтың байырлалы чүгле ленинградчыларның байырлалы эвес —деп эш Андреев чугаалаан. Бо болза, бүгү совет улустуң, бүгү бурунгаар депшилгелиг кижилерниң байырлалы-дыр. Үш революцияларның хоорайының, Улуг Октябрьның кавайының байырлалын чүгле совет кижилер эвес, харын бүгү даштыкы өңнүктер, Октябрьның чаалап алышкыннарын үнелеп турар бүгү кижилер өөрүшкүлүг-биле демдеглеп турар.

Бодунуң төөгүлүг революстуг чанчылдары-биле Ленинград совет кижилерге үнелиг. Бистиң Коммунистиг партиявысының болгаш Совет күрүнениң үндезилекчизи Владимир Ильич Ленинниң амыдыралының болгаш маадырлыг революстуг ажыл-чорудулгазының дугайын бүгүдези мында сагындырып турар болганының ужурунда онза үнелиг.

1905—1907 чылдарның бирги орус революциязы Петербургка эгелээн, 1917 чылдың февральда маңаа хаанны чылча шаапкан. Кижи төрелгетенниң төөгүзүнге чаа үениң эгези 1917 чылдың кайгамчыктыг октябрь хүннеринде легендарлыг «Аврораның» даштаашкыны ноортан медээ берген.

Бистиң чуртка социалистиг революцияның тиилелгезиниң дугайында өлүр чок ленинчи сөстер Смольныйдан бүгү делегейге чаңгыланып турган.

Маңаа улуг Ленинге баштаткан Совет чазак тургустунган, совет эрге-чагырганың бузулбас фундаментизи салдынган болгаш тайбың дугайында база чер дугайында төөгүлүг декреттер чарлаттынган.

Ленинградчылар күш-ажылдың кайгамчык чаагай үлегер-чижээн көргүскүлээн, социализм тургузукчуларының баштайгы одуругларынга кезээде чоруп келгеннер—деп, эш Андреев оон ыңай айыткан.

Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында Ленинградтың маадырлыг чоруун совет улус кажан-даа утпас.

Бодунуң 250 чыл оюн байырлап турар Ленинградтың бүгү төөгүзү Совет чурттуң амыдыралынга ооң канчаар-даа аажок улуг ужур-дузалыының дугайын чугаалап турар. Дээди чергениң продукциязын бүдүрүп үндүрүп турар улуг бүдүрүлгелер Ленинградта ажылдап турар. Мында хөй-хөй дээди өөредилге черлери, эртем институттары болгаш культурлуг албан черлери туруп турар. Бо чылын Улуг Октябрьның 40 чыл оюнга болгаш төрээн хоорайының байырлалынга алдар болдурган социалистиг чарышты калбартыпшаан, ленинградчылар үлетпүр продукциязын бүдүрүп үндүрериниң талазы-биле бо чылдың бирги чартык чылының планын Ленинградтың байырлалының хүнүнге чедир хуусаа бетинде күүсеткишаан, бүдүрүлгениң чаа тиилелгезин чаалап алганнар — деп, оратор чугаазын уламчылаан.

Ленинградчыларга бодунуң чугаазының түңнелинде эш Андреевтиң чугаалааны болза:

— Силер болуңарның хоорайыңарның алдарлыг революстуг болгаш күш-ажылчы чанчылдарын ыдыктыы-биле кадагалап база улам көвүдедип, Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың шиитпирлериниң күүселдези дээш демиселчилерниң бирги одуругларынга кезээде чорур боор силер деп идегелди илередирин чөпшээреп көрүңер.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумундан, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинден болгаш СЭКП Төп Комитединден Ленинград хоорайның ажылчы чоннарынга байырының текстизин ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, Совет чазактың болгаш партияның Төп Комитединиң даалгазын ёзугаар эш Андреев номчуп чарлаан.

Ленинградтың металл заводунуң фрезеровщиги Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры эш Бородулин, академик Костенко, Ленинградтың Жданов аттыг университединиң студентизи Маркова, а ол ышкаш даштыкы найыралдарның байырлалга келген төлээлекчилери, акы-дуңма эвилелдешкен республикаларның болгаш хоорайның төлээлекчилери сессияга чүве чугаалааннар.

(СЭТА).

ЛЕНИНГРАДТА БАЙЫРЛАЛ

ЛЕНИНГРАД. (СЭТА). Он-он муң ленинградчылар кудумчуларга, проспектилерге, шөлдерге эрткен дыштаныр хүнде байырлалга үнгеннер. Чер болганда байырлалдыг хөлзээшкин. Үш орденниг хоорайның алдарлыг байырлалынга тураскааткан, бодунуң хемчээлиниң талазы-биле кажан-даа көстүп көрбээн театр көргүзүглерин көөр дээш хөй-хөй кижилер Киров аттыг стадионче чоруп турган.

Стадион канчаар-даа аажок улуг театр залы кылдыр хуула берген. Ооң улуг делгеминден эстрада көдүрлүп үнүп турган. Спортсменнерниң күчүлүг холдарында туткулаан, он-он туктар аңаа кежеге болуп турган.

СЭКП хооркомунуң бирги секретары эш И. В. Спиридонов Ленинградтың алдарлыг байырлалы-биле холбаштыр байырлал эгелээриниң мурнунда чыылганнарга изиг байыр чедирген.

...Шериг далайжыларының ниити хөгжүмү тоннель иштинден үнүп келген. Ленинградчылар болгаш байырлалга келгилээн акы-дуңма республикаларның база даштыкы чурттарның аалчыларының шыгырт долдур олургулапкан индирлериниң чаны-биле олар байырлыг маршты үнүнүң адаа-биле эрткеннер. Ооң соонда үш революцияларның алдарлыг ветераннары стадионнуң ортузу-биле эрткилээннер.

Мотоциклчилер көстүп келгеннер. Машина бүрүзүнге акы-дуңма совет республикаларның национал хевин кеткен, ол республикаларның туктарын болгаш маадыр хоорайларның эмблемаларын туткулаан спорсменнер.

Индирлер кырында ак-көк пөстер хөлбеңнейнип турган. Фанфаристерниң «Шупту дыңнаңар»! — деп медээзи дыңналып турган. Ооң соонда «тукту көдүрер!»—деп команда дыңналган. Чиңгир кызыл тук киискип үнген соонда Совет Эвилелиниң Гимнизи чаңгыланган. Ак-көк дээрде «250» деп канчаар-даа аажок улуг ак чурагай тыптып келген. Пионерлер Ленинградтың аалчыларынга дириг чечектерниң салбактарын эккеп бергеннер. Фанфарлар база катап чаңгыланган. Чурагай чиде берген, Бирги Петрниң ады көстүп келген. Семеновский болгаш Преображенский полктарының «солдаттары» барабаннарның үнүнүң адаа-биле эстрадаже үнгеннер. Дириг кежеге шимчеп кожуп турган болгаш көрүкчүлерниң мурнунга Бирги Петр бодунуң дузалакчылары-биле кады көстүп келген.

Көрүкчүлерниң мурнунга хоорайның амыдыралындан болуушкуннар көстүп келир. Ак-көк дээрде: «XVIII, XIV, XX» деп чурагайлар солчуп турарлар. Ийи баштыг ээргиниң хөлегези оожум көстүп келир, ону ийи кызыл шугум-биле үзе шыйып кааптар. Петербургка 1917 чылдың алдарлыг болуушкуну көрүкчүлерниң мурнунга көстүп кээр. «Социалистиг революция делгерезин!» — деп броневик кырында чарлал кылып турар улуг Ленинниң хевири тургустунуп кээр.

Ооң соонда «Ыдыктыг дайын» деп ырының аялгазы чаңгыланып үнер. Эстраданың төвүнде «Ленинградтың камгалалы дээш» деп медаль көстүп келир. Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында Ленинградтың маадырлыг камгалалының болуушкуннары сагышка кирип турар. Хөгжүм М. Глинканың «Иван Сусанин» деп операзының түңнел кезээн күүседир.

Сигналдыг пионерлер шөлче үне чүгүрүп кээр. Делегейниң демократтыг аныяктарының гимнизи чаңгыланып турар. ССРЭ-ниң улустарының национал костюмнерин кеткилээн 1320 аныяк оолдар болгаш кыстар найыралдың хөглүг ырын күүседир. Олар боттарының оюнун доозуп турган, чүс-чүс көге-бугаларны агаарже ужудуп үндүргеннер.

Ырыны шериг далайжылары солаан. Олар дүрген чыскаалы-биле «250 чыл» деп сөстү тургускан. Ооң соонда олар база катап тарай берген, шөлге баштай беш алыр сылдыс, ооң соонда «СЭКП» деп үжүглер көстүп келир.

Далайжыларны солуп, аныяк күш-культуржулар — Ленинградтың школачылары үнгеннер.

Хөй санныг көрүкчүлер чиик атлетиктерниң, мотоциклдерниң, аът мунукчуларының, гимнасчыларының, янзы-бүрү спорт-ниитилелдериниң көргүзүглерин улуг сонуургал-биле хайгаарап көргеннер. Москваның, Ленинградтың болгаш чурттуң өске-даа хоорайларының артистери боттарының уран-чүүлүн байырлалга көргүскеннер.

Байырлал чер болганга хөглүг болуп турган. Янзы-бүрү районнарның шөлдеринге, парктарынга, садтарынга улустуң селгүүстээшкиннери болгулаан.

20 чыл болган чапсарның соонда Неваның кырынга хүн дүш турда үгер боо адыышкыны дыңналган. Ол болза далай хоорайының хоочун чаңчылын көргүскен Петропавловский шивээзиниң Нарышкино бастионунда тургускан үгер боо болган.

Хүннүң төнчүзүнде 22 шакта алдарлыг байырлалга алдар болдурган Төрээн чурттуң салюду — артиллерия салюдунуң даштаашкыны дыңналган.

(СЭТА).

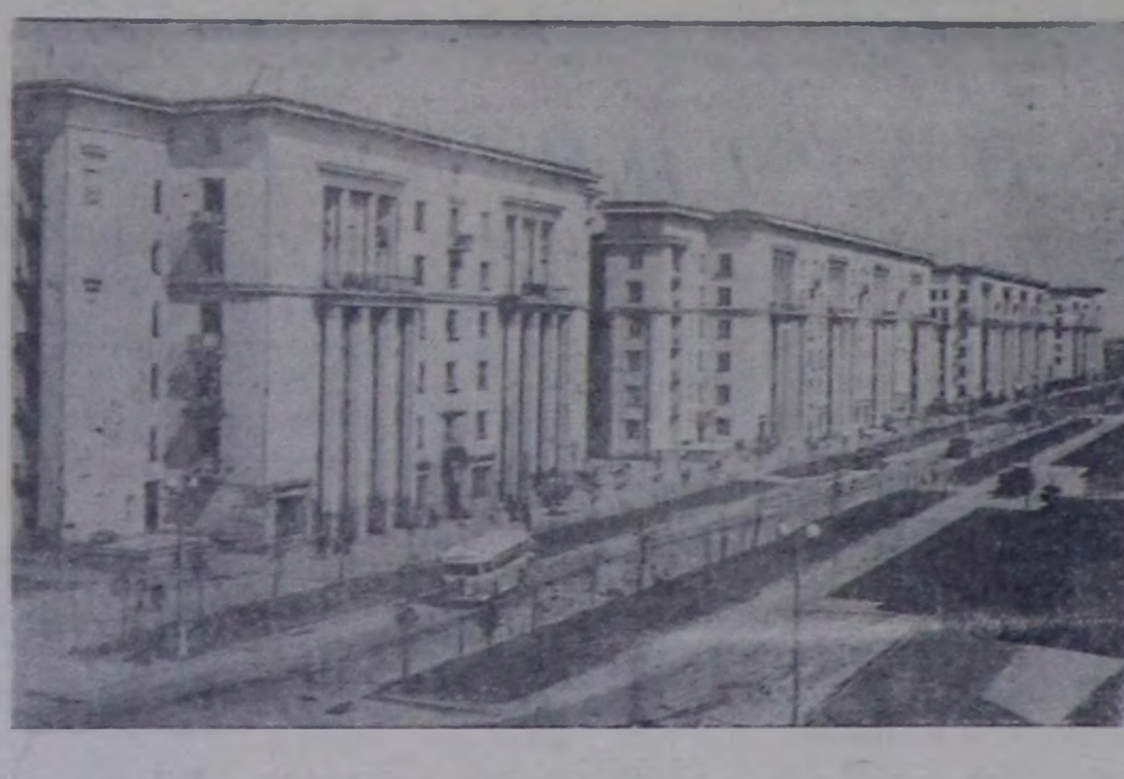

Ленинград хоорайның улуг үлетпүрлүг районнарының бирээзи—Невская застава совет чылдарда таныттынмазы-биле чаартынып өскерилген. Куруг турган черлерде чаагайжыды туттунган хөй каъттыг чуртталга бажыңнарының кварталдары өзүп үнген.
Чурукта: Ивановская кудумчу (ону шаанда Шелиловка деп адап турган).
Фото **Н. Науменков биле П. Федотовтуу.** СЭТА-ның фотохроиказы.

Колхозтуң малы чайлагларда

НАРЫН. **(Телефон-биле).** «Коммунизмче орук» бодаа ажыл-агый артели Эрзин районда улуг колхозтарның бирээзи. Эрткен чылын чайгы семиртилгени шын организастап, кышкы оларны чоп ажыглаарындан колхозтуң малы хүр чыл ашкан. Ажылының дуржулгазын быжыглавышаан, бо чылын мал чайлаглаадыышкынын база белеткелдиг чорутуван. Колхоз даргазы эш Шойжунуң редакцияга дыңнатканы болза:

—Малды ылангыя хойну чогуур өйүнде чайлагладыры дүк кыргылдаазын дүрген доозарындан чугула хамааржыр турган. Бо чылын 8300 хойнуң дүгүн ажаап алыр планныг бис, а июньнуң 20-ге чедир 7300 хой кыргытынган. Оларны шуптузун колхозчулар хол хачыларлыг кыргааннар. МТС 6 муң хойну кыргыдып бээр керээзин үскен, чорудуп берген агрегады чартык ай дургузунда чүгле 50 хойнуң дүгүн кыргаан. Боттуг хемчег албайн, чүгле керээге идегеп олурган болза, бисте хөй кыргыдазы бергедээр турган. Ам кыргылда барык доозулган, арткан муң хире хой чоокку хүннерде бүрүн кыргытынар.

Семис кыштаглаан, ажаалдазы эки малдың продуктулуу база бедик болурун ажылдың практиказы улам-на бүзүредип турар. Колхозтуң хою чүгле часкы чаңгыс кыргылда-биле безин бирээзи-ле 1,3 кг дүктү берген. Бүрүнеге дужаар 2 тонна 200 килограмм дүгүн хуусаа бетинде күүсеткен, а белеткелдер чурумун ёзугаар 6 тонна дүктү киирген, бүрүнеге ам-даа 7,5 тонннаны садарын белеткеп турар. Маңаа районнуң белеткелдер конторазының (директору Севеклит) дүк хүлээп алырының талазы-биле четпес ажылдап, колхозтарны саза-биле хандырбайн турарын база айтыр херек.

Кыргытынмаан хөй эвес хойдан аңгыда колхозтуң бүгү малы сериин тайгаларның чайлагларында четкилей берген. Колхоз төвүнден 110 километр черде — Качыктың эки одарларында 3100 хой, 320 инек болгаш 700 ажыг чылгы барган, а 500 хире чылгыны Биндиликче чорутар. Колхозтуң сүт-бараан фермалары Нарынның Тоотуг болгаш Көкчек деп таарымчалыг черлеринде көжүртүнген, инектиң сүдү мурнукузундан көвүдээнин саанчылар чугаалап турар.

Колхоз баштаар чери болгаш ында партия организациязы чайлагларда малчыннарның херегдевин хандырар, ылаңгыя дерги садыгларын, культбригада болгаш кино организастаарынга хемчеглерни ап эгелээн. Ол ышкаш солун номчулгаларын, беседаларны болук малчыннар аайы-биле чорудуп турар агитаторларны база быжыглаан.

Кызымак малчын

Барын-Хемчик районда «Кызыл тараачын» колхозтуң малчыны Успун-Дагба хой ажылынга ам беш чыл ажып турар. Ооң кадарган хою ажаалда хайгааралдың экизинден чыл бүрү менди болуп келген, төрээн колхозунга бо аразында ол чеже хойларны немей өстүрүп бербээн дээр. Бо чылын төрээн 303 хоюнуң 304 хураганнарын база шуптузун доруктуруп өстүрген.

Хоюнуң часкы кыргылдаазын чогуур өйүнде чорутпан, Успун-Дагба ам Аянгатының Час-Адыр деп черде көжүп чеде берген. Хоюнуң эки семиририн барымдаалааш, бо чайын беш кезек одар солуп көжерин пландап турар.

ТЫВАНЫҢ ПАРТИЗАННАРЫНЫҢ САКТЫЫШКЫННАРЫ

АМ ТООЛЧУРГУ САГЫНДЫРАР

1920 чылдың ноябрь чуве. Бояровкага (Бонгу-Аксынга) Макар Тараканов ап четкен. Оон бистиң солдар чыглып келгенивисте эш Тараканов чугаалаан:

— Даниловкада Мелегин отряд тургузуп алган дуржоктаныпт туруп бергендир, эштер. Бир эвес бистер дүрген хемчег албас болзувусса, олар оон-даа дуржоктаныр, тараачыннарны кургаладыр, оон отряды-даа күштели бээр.

Оон сүмелешкеш, мынчаар дугуржуушкан бис: Кызылда эштер Филиппов биле Бозулин оларга медеглээр, ол аразында Чоок-Хавының партизаннарын тулчуушкунга белеткээр.

Эштер Филиппов биле Бозулинниң адынга чагаа бижээш, Квитных, Сафронов, Малышев Леонтий оларны база мени Кызылче чорудупканнар. Чаңгыс кижи чоруурда ондагайлыг турган. Бежээ карангылап бээри билек ангы «Октябрь 30 чылы» колхозтуң фермазы турар черден кежкеш, Кызылче хапта-ла берген бис.

Аъттарның халыжып орары-даа кончуг. Дүн ортузу эрте хонуп чорда Белоцарскиге (Кызылга) кире халыдып келдивис. Бистерни патрульдар доктаадынчаа. Оон штабче алгаш чорупканнар. Штаб ынчаарда ангы Ленин кудумчузунда бир бажыңга турган. Аңаа соолунде ТАРЭ Төп Комитеди турган, ында ам профэвилелдерниң обкомнары турар. Бистерни аңаа киирип келген.

Улуг столда дең чырыында чазык шырайлыг эр олур. Эзээн хөй дайынчыларны чыскаай салгылап каан. Деңги орган эш бистер-биле чугаалажы берген:

— Кайыын келдиңер, эштер.

— Каа-Хемден. Бижик чедирип чор бис.

— Кайыл оонар?

— Бо ийин.

Деңги эш бижикти часкаш, ноңчаам бир дайынчыга дужаай-дыр:

— Палихарп Николаевичтиң бээр чалап келиңер, чугула херек бар.

Дайынчы, дужаалды катантааш, эргилгеш үне берди. Каш-ла минута болганда эш Бозулин ап четкен. Бисти хүлээп алган эш аңаа бижикти түттүрүпту.

А. ЮРТАЕВ.

—Четирдивис, эштер —деп ийи командир барык бир үн-биле чугаалаалар.—Амдызында дыштаныш, чемненип алыңар, эштер. Бо эштерниң аъттарын база—деп, бир дайынчыга дужаады.

Бистерни кожа оралче киире берген. Аңаа барган изиг чем ижип, дыштаныш орувуста штаб диңмиттиг-ле апарган: «Дайынчы белеткелди тынаңар!» Взвод командирлерин менче! дээн дужаалдар үнүп, дайынчылар ыңай-бээр шуужуп, үнүп-кирип хөделип-ле берген.

Эштер Филиппов биле Бозулин олар бистерни отрядка кадып алгаш, Каа-Хемче чорупкан. Бежээ Бояровкага кээривиске өөрүвүс партизаннар белен турганнар. Ол-ла дүне Каа-Хемни ору чоктааш, ыраккы дап хаалап чорда, Даниловканы бүзээлепкен бис.

Шеригниң бажар тактиказы күштүг-ле ийин. Бажан хамык белеткел доозулганда команда үнген: «1 рота, 5 рота, 7 рота, 6 рота». «Бурунгаар!». «Ура!»: Ынчангаш бистиң эвээш отрядывыс алзээн хөй роталар апарган. Суурнуң кайы-даа талазында «ура», кайда-даа рота шериг. Ынчангаш Даниловкага турган дээрбечи бөлүкту ырааныа чыгча-шаап каапкан бис. Мамонтов деп дээрбечи Сарыг-Сепче ыдып берген. Аажок туманныг эртен чуве. Ону районнуң ангы культура бажыңы турар чер чанынга четкеш, туткан бис.

Оон эгелээш-ле Мелегин—Сафроновтуң бөлүүнү кайда-ла тыпты бер-дир, ол-ла черинге барып чыгча-шаап каап, тарадыр ойладып турар апарган бис.

Мен 1896 чылда төрүттүнген, аваам назылай берген хиремде-ле күш-ажылдан уннаэн мен. Эрткен 1956 чылда 500 ажыг күш-хүнүн ажылдаан мен. Мен амдаа тайбың чечектелиишкиниң мурнуу дээш ажылдавышаан, аныяктарга эрткен үелерни, 40 чыл бурунгаар болган кайгамчыктыг болуушкуннарны чугаалап берип чоруур мен. Ам бистиң чуртувус чечектелиишкиниң үезинде, күчү-шыдалдыг апарганының үезинде болунуң баштайгы салымишкыннарын сактыры, тоолда ышкаш болза-даа, өкизи кончуг боор тур.

А. ЮРТАЕВ.

партизан, «Ленинчи орук» колхозтуң кежигүнү.

Чурукта: А. Белова, Таңды районнуң «Элегес» совхозунуң мурнакчы саанчызы. Белова бо чылдың январь 1-ден июнь 1-ге чедир инектенве 1188 кг сүттү саап алган.

Фото С. Феоктистовтуу.

Хожудангай турганындан мурнакчы болган

КЫЗЫЛ-ДАГ. (Телефон-биле). «Тииленге» кодээ ажыл-агый артели тудуг ажылының талазы-биле Бай-Тайга районунда хожудангай колхозка санатырып келген. Күш-ажылды шын организастап, удуртулганы экижиткениңден ол колхоз чүгле мурнакчыларның деңнелиниге четкен эвес, бо чылын СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомунуң тудугга мурнакчы болган колхозтарга тыпсыр кызыл тугун тиилеп алган.

Артельдиң бүдүрүлге планында көрдүнгенин ёзугаар алырга, бо чылын чурттаганың 37 бажыңнарын кылыр. Колхозтуң ангы кужүңге бодаарга ол чиик эвес сорулга. Тудуг материалын чогуур өйүнде четчир белеткээш, ажылды боттуг организастааныңдан чартык чыл четпес үеде безин 41 чурттаглга бажыңнарын кылган, оон иштинден 28 бажыңнарны шуут ажыглалга киирген. Ол ышкаш бирээзинге-ле 500 хой кирер 2 кажаа тудар турган, херек кырында 1500 хойга 3 кажааны кылган, 55 бызаага чаа кажаа база доозулган, чазаныылга мастерскаязы ажыглалда кирген.

Коммунист Барбаның удурткан тудуг бригадазында кижилер ажылдың участок айы-биле звенолярда хуваатынган, аразында чарыштыг. Тудуг ыяжы белеткээринде, пилорамада, түүйбу бүдүрүлгезинде кижилерден аңгыда бызанчыларның 6 звенолары бар. Хана солунун өй шаанда үндүрүп, көргүзүг самбыразын организастап турар.

Чөптүг негелде

Эрзин районнуң төвүнде болган кодээ суурларында майдан эгелеп радио үнү кончуг багай дыңналыр, чамдыкта ийи-үш хонукта шуут ыттавайн баар таварылгалар бар апарган. Мөрен, Бай-Даг, Булун-Бажы суурларга дамчыдылга шуут дыңналбастаан.

Районда радио дамчыдылгазының байдалы ындыг турупда кандыг-даа хемчег албайн турар. Бо кончуг чөптүг негелде.

К. ӨЛЗЕЙ.

Башкылар ортузунга бижидилге чүге үзүктелгенил?

Бо чылдың ийги чартыының бижидилге компаниязы апрельдиң 20-ден эгелээн. Бо дугайын парлалга болгаш радио дамчыштыр калбаа-биле чарлаан. Почта ажылдакчылары бо талазы-биле областың бүгү школаларынга ажыл чорудкан, солуннарны болгаш журналдарны бижидерниң планын школа бүрүзүнге чедиргеп, чагыгларны хүлээп алырының корум-чурумун болгаш өске-даа организастыг хемчеглерни баш бурунгаар тайылбырлаан. Ынчаарга школаларның партия болгаш профэвилелдерниң организацияларының башкыларның ортузунга бижидилгени чорудкаш, шаның бээрниң хүнүнде санажылга кылыры арткан турган. Бир эвес ынчаар чорудкан болза башкыларны чылдың төнчүзүнге чедир, ынчаарга өөреникчилерни чайгы дыштанылга үезинде солуннар болгаш журналдар-биле хандырып болур турган ийик.

Школаларның директорлары, партия болгаш комсомол организацияларын калбак бижидилге талазы-биле организас-массалыг ажыл чорутпаан. Ынчангаш бо чылдың июль 1-ден эгелеп «Учительская газета» 432 кезек, «Пионерская правда» —1194, «Комсомольская правда»— 963, улус өөредилгезиниң талазы-биле 120 журналдар чагытынмайн артар деп барган.

Союзпечатьтың инструкторун эш Чаплыгина Барыын-Хемчик районнуң школаларынга солуннар болгаш журналдар чагылгазын дүргедедир дугайында ында районо эргелекчизи эш Папый-оол-биле беседа кылып чугаалажырга оон чугаазаны болза:

—Силерге херектиг чуве болганда, солуннарны болгаш журналдарны бодуңарла тарадып көрүңер, мен ындыг ажыл кылбас кижи мен — деп каан. Моон ап көөрге массаларны, ылангыя өзүп орар салгакчыларны, школачыларны бижидерниң херээнге совет парлалганың ролюн районо эргелекчизиниң канчаар билип турары илден-тир. Комсомолчуларның болгаш школачыларның ортузунга парлалга тарадылгазын комсомол райкому (секретары А. Буулар) чугула көрбээн деп чүвени айтыр херек. Районда «Сылдысчыгаштың» 609 кезээниң, аныяктарның төп болгаш область парлалгазының 300 ажыг кезээниң чагылгазы Барыын-Хемчик районда ам үстүп турар. Чөөн-Хемчик районда солуннар болгаш журналдар бижидилгези база-ла үстүп турар.

Школаларда ажыл ам бо үеде улуг болуп турар деп чуве кымга-даа билдингир. Ынчалза-даа школаларның ажылынга болгаш ылангыя өөреникчилерни кижизидеринге хүн бүрү улуг дузаны көргүзүп турар парлалганы школаларның директорларының болгаш өөредилге эргелекчилериниң талазындан чедир үнелеп көрбейн турары шын эвес.

Масса-политиктиг ажыл бүдүрүлге ажылындан хоорук туруп болбас деп чүвени уттуп болбас. Бистиң парлалгавыс болза бүдүрүлгениң кандыг-даа сорулгаларын күүседиринче массаларның организакчызы, а школаларга болза өзүп орар салгакчыларны кижизидериниң организакчызы болуп турар.

Ортумак болгаш долу эвес ортумак школаларда комсомол назылыг уруглар болгаш оолдар өөренип турар болганда ында комсомол организацияларының ажылын, ылангыя аныяктарның болгаш уругларның ортузунга солуннар болгаш журналдар тарадырын ВЛКСМ райкомнары долузу-биле харыылаар ужурлуг. Ындыг турбуже ВЛКСМ Бии-Хем райкому (секретары Казанцев) аныяктарның солуннарының болгаш журналдарының бижидилгезин чорударының талазы-биле районнуң харылзаа конторазынга дузалажып боон аазап келген, ынчалза-даа ол аазаашкын куруг аазаашкын болуп арткан. а дыка хөй аныяктар чылдың ийги чартыында номчуур солуннар болгаш журналдар алырының аргазы чок апарганнар.

Комсомолчу бүрүзү, пионер болгаш башкы бүрүзү солуннуг, журналдыг турар кылдыр партия, комсомол болгаш профэвилел организациялары организас-массалыг ажылды чорудкан болза, солуннар болгаш журналдар бижидилгези үзүлбээн турар ийик.

Н. ПЕТРОВ.

Кодээ ажыл-агый үндүрүүнүң болгаш ыявыла дужаалгаларның талазы-биле чаа чиигелделер

Колхоз өнчүзүн камгалаар талазы-биле ССРЭ хамаатызы хүлээлгезин күүсеткениңге холбаштыр инвалид болган колхоз кежигүннеринге кодээ ажыл-агый үндүрүүн оваарда болгаш мал ажылының күрүнеге ыявыла дужаар продуктуларын санаарда тускай чиигелделерни тыпсырын чазак доктааткан.

Колхозтуң ындыг кежигүннери I азы II бөлүктүң инвалидинге санатырган болгаш күрүнеден пенсияны ап турар база өг-бүлезиниң кежигүнүнде ажылдап шыдаар кижизи чок болза оларны эът, дүкту ыявыла дужаарындан, а ол ышкаш кодээ ажыл-агый үндүрүүн төлээриңден бүрүн хостаар. Ажылдап шыдаар кижилери барда эът, дүк дужаарының болгаш кодээ ажыл-агый үндүрүүнүң төлетирер ужурлуг түңнүң чартыын чиигедир.

Ындыг ажыл-агыйларның өг-бүлезинде ажылдап шыдаар кижилерниң бар, чогу хамаан чокка оларны сүт дужаалгазындан бүрүн хостаар.

Айыткан чиигелделерни 1957 чылдан эгелеп тыпсыр. Чаа чиигелделер алыр эргелиг бүгү ажыл-агыйларга оларны бүрүнү-биле шын тыпсырын хандырар сорулга саң органнарының мурнунда тургустунган.

В. ЦЫПКИН.

Кижиниң сеткили өөрүп келир

Врангельди чыгча-шавар сорулга-биле бистерни Тывадан алгаш барган. Минусинск хоорайга баарывыска: «Силер чокка-ла Врангель аайлатына бээр. Силер назылаан солдаттар чанындар эштер. Аныяктар Врангельди чыгча-шаап кааптар» дээш, Тываже дедир чорудупкан. Туранга кээривиске, Шмаков деп офицер штабынче алгаш барган. Актар кидин-не кужур чыып турар үеде таваржып каап тур бис.

Шмаков ынт чогу-биле чугаалай-дыр:

— Ээп чедип келгениңер боол тур. Ынаар барган хээрене чок хары. Шынза Советтер дүшкен. Силер ам Тывага, маңаа херек силер. Биске каттыжыңар. Оон башка...

Дыка үр чугаалажып келгенивистиң соолунде, Турандан үнмейн, таныштарывыс бажыңнарынга хонуп алгаш, эртен чедип кээривисти арай боорда чөпшээредип алдывыс.

Эртен Шмаковка баар чуве кайда боор. Ол дүне чаштынып хонгулааш, кончуг эрте чыглып, ончалажып алгаш, Өөк. Чихачевка таварааш, Каа-Хемче чанып кан бис. Чүге дээрге, биске чепсегленип алыры херек турган. Каа-Хемниң партизаннарының чепсээн хураар деп Мелегинниң дужаалы тураа-даа дайынчыларывысты аң адыгеллдиг черлерге чажыргылап каан турган бис.

Бистер Бояровкага келгеш дыңнаарывыска Мелегин Сарыг-Септе быжыглангаш турупкан сураглыг болган. Бояровка чурттуг хоочун партизан организакчыларының бирээзи, штабывыс начальниги Алексей Петрович Квитных, рота командири Сергей Хлебников болгаш отрядтың командири Сергей Кузьмич Бочетов суугларга баштаткан бистиң отрядывыс актарны Сарыг-Сеп, Даниловка, Белбей, Сизим ынчаар истеп-сүрүп тарадыр ойлатпылаан бис.

М. ХЛЕБНИКОВ.

Мен 1919 чылдың сентябрь 10-да Кызылга болган улуг тулчуушкунга, Таңды эдээн дүргаар Максимовка, Балгазын, Шуурмак ынчаар болган тулчуушкуннарга шуптузунга киришкен мен. Партизан эш-өөрүм-биле кады ол-ла чоруп турган. Тываны ак дээрбечилерден хостаарынга киржилгелиг болганыма өөрүүр мен. Ак дээрбечилерден болгаш феодалдарның эрге-чагыргазындан Тыва хосталгаш, тускай күрүне боол догуннааш, капиталистиг эвес орук-биле хөгжүп чоруп оргаш, Совет Эвилелинге каттышкан.

Тыва ам Советтиг. Бистерниң шаанда партизаннап, актарны ойладып чоруп тургулаанывыс ээн чыгы черлерде ам сайгылгаанныг чаа суурлар бар апарган. Каа-Хемниң делгемнеринде тракторлар болгаш комбайннарның моторлары диңмирен дагжап турар. Ол бүгүнү көргеш, кижиниң сеткили өөрүүр-дир.

М. ХЛЕБНИКОВ, партизан.

ДӨРТЕН ЧЫЛ МУРНУНДА

„ЫНДЫГ ПАРТИЯ БАР!“

Большевиктер партиязы, Апрель конференциязының шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, массаларны бодунуң талазынче чаалап алыр, оларны дайынчы кижизидерниң болгаш организастаарының талазы-биле аажок улуг ажылды калбарткан. Ол ажыл ажыкы ажылчын организацияларының — фабрика, завод комитеттериниң болгаш профессионал эвилелдерниң ортузунга, а ол ышкаш солдаттар болгаш матростар ортузунга калбак чорутунган. Советтерге улуг кезии болуп алыр, оларны эрге-чагырганың карачангыс органнары болдурар, ынчангаш революцияның улам ыңай хөгжүлдезин, оон үнлезин сорулгаларын шиитпирлээрин хандырар дээш большевиктер демисежип турганнар. Болуушкуннарның бүгү чорудулгазы большевик партияның шугумунуң шынының ажылчы чонга шак бүрүзүнде бүзүредип, империалистиг буржуазияның соонга сөөртүнүп турган меньшевиктерниң болгаш эсерлерниң улуска удур арын иштүн оларга көргүзүп турган.

Большевикчи агитацияның саъдары-биле ажылчы чоннуң калбак массалары политиктиг демиселче улам-на көдүрлүп, Ленинниң партиязының талазынче кирип турар апарган. Ол чорук ажылчыннар болгаш солдаттар Советтериниң Бирги Бүгү россий съездизиниң болгаш оон-биле холбаштыр Петроградка июнь демонстрациязының хүннеринде ончалза күштелген.

Советтерниң съездизи 1917 чылдың июнь 3-те (16-да) ажыттынган. Аңаа 1090 төлээлер олуруушкан, оларның иштинден 822 кижи бадылаар эргелиг, оон өскелери чөвүлээр эргелиг турган. Съездиге биче буржуаз блок колдап турган. Эсерлерге 285 мандаттар, меньшевиктерге 248 мандаттар турган. Ол партияларны барык-ла бүгү-ле биче түрмек фракциялар чугаа чокка эдерип турганнар. Ол үеде большевиктер Советтерге эвээш нурууузу болуп, олар съездиге чүгле 105 төлээлерлиг турганнар. Съездиге төлээлерниң ёзу барымдаалаан деңзигүрү партияның чурттуң иштинде күштериниң шынныг деңзигүрүн илеретпейн турган. Ол дугайын съездиниң мурнуу чарыында эрткен фабрика-завод комитеттериниң Петроград конференциязы херечилеп турар, аңаа төлээлерниң дөрттүң үш кезии большевиктерни эдерген.

Советтерниң съездизинге чалалга билеттиг киришкен мен. Төлээлерни солуннар биле, листовкалар-биле болгаш өске-даа литература-биле хандырарын болук эштерим-биле мензэ даскан турган. Съездиниң большевик фракциязы президиумунуң солагай талазынга чаңгыс аай болук олурганнар. Большевик төлээлерниң аразынга Ленин, Свердлов, Сталин, Дзержинский, Подвойский, Крыленко, Гусев, Боллантай, Муранов, Невский болгаш өскелер-даа бар.

Меньшевиктер болгаш эсерлер Советтерниң ол съездизиниң ээлери бис деп бодап турганнар. Съездиниң хүн айтырыынга турган бүгү-ле илеткелдерни олар боттарының аразынга хуваажып алганнар.

Петроград Совединиң даргазы меньшевик Чхеидзе байыр чедирип чуве чугаалааш съездини ажыткан. Ол болза, биче буржуазчы демократтың ёзулуг-ла кол болгаш ужуру билдинмес чугаазы болган. «Бүгү революстуг күштерни каттыжыңар», «Чаңгыс сагыш-бодалдың чоогунга каттыжыңар» дээш, оон-даа өске кол чугааларны Чхеидзе харам чокка эдип турган. Ынчалза-даа ажылчыннарны болгаш солдаттарны дүвүредип турган революцияның кол айтырыгларының дугайында оон чугаазынга чаңгыс сөс-даа, революцияның улам ыңай хөгжүлдезиниң сорулгаларының дугайында үн-даа чок болган. Түңнелинде, бодунуң чугаазынга «задерей берген» Чхеидзе болза Церетелиниң коалициялыг Түр чазааның министрлериниң бирээзи, меньшевиктерниң баштыңын куржактап, ошкап турган. Советтерниң Бирги Бүгү россий Съездизиниң ынчаар ажытынганы» ол съездиниң сөрүк киирип, оон биче буржуазчы удуртукчуларының алыс утка шынарын тодарадып турган ышкаш болган.

Советтерниң съездизи июнь 4-те «ажыл-иштчи» кезээнче шилчээн. Хүн айтырыының бирги чүүлүнүң талазы-биле Түр чазакты канчаар көөр дугайында меньшевикчи кочкү ажылдакчы Либер илеткел кылган. «Мээн сорулгам болза, революстуг Түр чазактың политиказының шугумун айтыры болуп турар», ынчаарга политиктиг үр сорулгазының дугайында херек туруп турар»... Ол болза капиталистерниң чазаа-ның чөгенчиг концузунуң ролюнга чедир Советтерни кудулады дужуруп турган, буржуаз Түр чазакты ажык деткииириниң болгаш бүгү хемчег-биле быжыглаарының «шугуму», революцияны баксыраадырының болгаш өлүр базарының «шугуму» турган.

Чурукта: Чуруукчу Е. Кибриктиң «Ындыг партия бар!» деп чуруу.

Либерниң илеткели оон чаңгыс бодалдыглаарының талазындан безин кайгап магадаар чорукту үндүрбээни болза меньшевиктерниң болгаш эсерлерниң «шугумунуң» чөпшээрекчи байдалдыының аң тодаргай херечизи болуп турган. Илеткелдиң соонда съездиниң президиуму кежээге чедир чапсарлаарын далажып чарлаан.

Либерниң илеткелиниң талазы-биле кежээки хуралга бир-ле дугаарында Церетели сөс алган. Баас-коя кара костюм кедип алган, театрда дег аян-биле оратор европ профессорны сактып чугаалаан. Социалист министрниң чугаазы хоозун болгаш коя турган. «Революцияның тиилелгелериниң» дугайын, «революстуг демократияның» дугайын ол чугаалааш ооң-биле кады улустуң эң-не үнделин эрге-ажыктарын феодалчы ёзу-биле херекке албайн турган.

Советтерниң съездизиниң индириинден Церетели империалистиг орус буржуазияны болгаш оон кол партиязы—кадеттерни кызымаа-биле бүзүредип, оларга бодунуң шынчызын чашпаа ёзу-биле таңгырагалп турган. Дайын чүге узамдыгып турары чуртта чүге үрелиишкин болгаш аш болуп турары, оон үнер арга кайдал? Церетелиниң харыызы чүгле чаңгыс турган: Советтерниң талазындан Түр чазакка бүзүредир болгаш деткимчени күштелдирер, фронтуларга тиилелгени чедип алыр дээш арменың сагыга-чурумун болгаш дайынчы аргазын быжыглаар херек, чер-черде бот эргелеллерни соксадыр, Түр чазактың төлевилеп алганы планын күүседиринге моондак болуп турарлар-биле (тодаргайлаарга большевиктер-биле) күштүг демисежир.

Церетели бодунуң узун чугаазынга буржуаз эрге-чагырга чокка чурт олур деп көргүзүп, буржуазия-биле меньшевиктерниң болгаш эсерлерниң коалициязын шынзыдып турган. «Бо үеде эрге-чагырганы бистиң холувуска бериңер, силер үнүңер, силерниң орнуңарны бистер ээлээр дээр хире политиктиг партия Россияда чок»... деп Церетели бадыткап турган. Сөс бүрүзүн шыңгыызы-биле деңдеглевишаан, шимээн чок турган залга:

— Ындыг партия Россияда чок?—деп катап-катап чугаалаан.

— Ындыг партия бар—деп, хеп-хенертен зал иштинге база-ла ыыткыр үн үнген.

Ону Ленин чугаалаан. Оон сөзү электри оду ышкаш болган. Меньшевиктерге болгаш эсерлерге дидим кыйгырыгны кым үндүргенин көөр дээш төлээлер туруп келгеннер. Съездиниң президиумунуң аразында холзээзин үнген. Залга аажок ангы кыжыкы үнүп—оңнуктер хүлээп көрүп, дайзыннар сулараап турганнар. Церетели индирге суржээп, чугаазын уламчылаза-даа, ол чугаалаар чуве тыппайн, бодунуң чугаазын арай боорда дооскаш, индирден дүже берген.

Революцияның улуг баштыңчызы—Ленин индирге үнүп келди. Ында көөргединер чуве чок. Узун эвес сыныг, мага боду кулер, тырың, шевергип хак кылдыр баглаан галстуктуг, бодунуң костюм кедген, улуска чоок болгаш ээлдек бодунуң бестүр турган. Ол хүннерде съездиниң дыка хөй бөлүүн төлээлери Ленинни эң-не баштай көргени ол. Олар ону улуг сонуургал-биле дыңнавсап, четтикпейн манап турганнар.

— Кайда олуруп турар бис — Бүгү россий съездизинде ам чыглып келген чү деп Советтерил ол, ону мырыңай билдинмес кылдыр балаш каап, оон чайлаар дээш маңаа ол дугайын хемчээл чок хөй чугаалап турар ол чү ындыг демократия чүвел ол. Чүге дээрге Советтерниң Бүгү россий съездизиниң мурнунга революстуг демократия дугайын чугаалап турар хирезинде ол албан черниң характер байдалын, оон ангылыг составын, революцияга оон ролюн чаап чажырып, ол дугайында чаңгыс үн-даа ыттавайн тургаш-ла, демократтарның адын былаажып турары—өлдептиг-дир.

Меньшевиктерниң болгаш эсерлерниң чөпшээрекчи чорууун сойгалап илеретпишаан, В. И. Ленин буржуаз Түр чазакты канчаар көөр дугайында большевик партияның үзел-бодалын тодаргай илереткен. Айтырыг мынчаар туруп турар: бир болза парламент албан черлерлиг болгаш аас кырында хөй аазаашкынныг буржуаз чазак, бир-ле болза Советтерниң революстуг эрге-чагыргазы, ажылчы чоннуң эрге-чагыргазы турар деп ол чугаалаан. Эрге-чагырга чүгле Советтерниң холунче шилчиир чорук капиталистерни болгаш помещиктерни тиилээр арганы ажылчы чонга бээр.

Меньшевиктерниң баштыңы Церетелиже көрүнгеш, Ленин большевиктер партиязының мурнундан дидим биле болгаш шиитпирлиг-биле мынчаар медеглээн:

— Эрге-чагырганы бодунга долузу-биле алтарынга белеин илередиптер хире политиктиг партия Россияда чок деп болар чугаалады. Мен «бар!» деп харыылап тур мен. Чаңгыс-даа партия ооргаан ойталавас, бистиң-даа партиявыс ооргаан ойталавас: эрге-чагырганы бүрүну-биле алырынга минута бүрүзүнде ол белен».

Ленинниң чугаазының бөдүүн төлээлерниң массазынга улуг саъдарын, чаап чажырар дээш съездиниң чагырыкчылары оон чугаазын катты-биле, кыжырыыш-

Тудугнуң темпизин дүргедедир, шынарын экижидер

Октябрьның 40 чыл оюнуң улуг байырлалынга төлептиг уткуражыр дээш Сүт-Хөл районнуң колхозтары колхозчу өрегелерни өглерден чуртталга бажыңнарынче шилчидерин айтырыын үзе шиитпирлээр деп сорулганы салган. Оон-биле чергелештир ниитиниң малынга чаа кажаалар тудар, бүдүрүлгениң, культура-амыдыралдың тудугларының планын күүседир дээш демисежип турар. Колхозтар тудуу—бистиң районнуң байдалынга чугула айтырыг. Ындыг турбуже, колхозтар мурнуку чылдарда тудугларының планын күүседип шыдавайн келгенин демдеглээр херек. Ындыг байдалдан чайлаарының үези келген.

Чөөн-хемчиктиглерниң инициативазын бистиң колхозчуларывыс, механизаторларывыс деткээн, тудуг планын айыткан хуусаада күүседир талазы-биле социалистиг хүлээлгелерни алганнар. Районнуң колхозтары 130 чаа чуртталга бажыңнарын, ниитизи-биле 9309 баш мал кирер 31 кажааларны, бүдүрүлгениң, культура-амыдыралдың элээн хөй тудугларын кылыр планныг.

Мурнуку чылдарга бодаарга, тудуг бригадалары ажылдаар кижилер болгаш тырттар күштер-биле багай эвес хандыртынган, тудуг ажылын эки организастыг чорудуп турар апарган. Тудугжулар бо чылын чаңгыс аай төлевилел ёзугаар 78 чуртталга бажыңнарын, 4970 баш мал кирер 19 кажааларны, 3 электри станцияларының тудугларын, үрүглар яслилерин 3-тү, кижи эмнелгезиниң салбырының бажыңын туткан. Оон аңгыда чаңгыс аай хевирлиг эвес 40 ажыг бажыңнар база туттунган. «Сталинчы орук» колхозтуң тудугжузу эш Самдан, Калинин аттыг колхозта эш Депең дээн ышкаш мурнакчы тудугжулар түс-түс онаашкан ажылдарының нормазын үргүлчү ажыр күүседип турар. Сталин аттыг колхозта коммунист эш Төмүр-оолдуң удурткан 12 кижи составтыг херээженнер звенозу каш-ла хүнде 30 муң ажыг саманны белеткээн. Олар саман-биле 200 олуттуг клубту тудуп турар. Долбаа, Намчал, Чылбак олар саман бүдүрер нормазын 150—200 хуу күүседип келген. СЭКП райкому болгаш райкүүском бирги кварталда колхозтарның тудуг талазы-биле социалистиг чарыжының түңнелин үндүрген, тудуг ажылын өске колхозтардан дээре чорудуп турар «Сталинчы орук» колхозка шилчиир Кызыл тукту тывыскан. Ийиги кварталда ол колхоз тудуг талазы-биле база-ла дээре ажылдап турар.

Ындыг-даа болза, тудуг ажылында улуг четпестерни демдеглевейн барып болбас. Артельдер 8500 кубометр ыяшты белеткээр турган, июньга чедир чүгле 5400 кубометрни белеткээн. Тудуг шөлдеринде чүгле 3300 кубометр ыяш сөөртүнген. 1200 кубометр даш белеткээриниң орнунга 450 кубометр белеткеттинген. Колхозтарда пилорамалар доктаамал ажылдавайн, хол-биле ыяш диллери кылдынмайн турарындан кылын, чуга маңзылар тудугга чедишпестээн. Ынчангаш дыка хөй бажыңнар четче кылдынмайн турар. Киров аттыг колхоз мурнуку чылдарда саман-биле тудугларны кылып турган, а бо чылын саман-биле чаңгыс-даа тудуг кылбаан. Чамдык колхозтар саман бүдүрериниче азы оон-биле тудуг кылырынче шоолуг сагыш салбастаан, шак ындыг чорук шын эвес.

Тудугнуң темпизин дүргедедирде болгаш шынарын экижидерде хамыктың мурнунда тудуг материалдарын четчири-биле белеткеп, ону тудуг участоктарынче дүрген сөөртүп алыры эң чугула. Саман, туйбу бүдүрер, оон-биле тудуг кылыр талазы-биле сөөлгү чылдарда чыгдынган дуржулганы бүгү колхозтарга нептередири негеттинип турар.

Районнуң девискээри тудуг ыяжының талазы-биле чегей байдалдыг. Ынчангаш саман, туйбу, даш дээн ышкаш оон-даа өске түс чериниң тудуг материалдарын ажыглаарынче колхозтарның баштаар черлери болгаш партия эге организациялары улуг кичээнгейни салыр ужурлуг. Колхозтар тырттар дириг күштерни тудуг материалдары сөөртүрүнче соңгаарладыышкын чокка бүрүн ажыглаар херек.

Райкүүскомнуң чанында колхоз тудуунуң килдизи (эргелекчизи эш Прыгунов) колхозтарның янзы-бүрү тудугларынга техниктиг удуртулганы кажангызындан-даа артык күштелдирер үези келген. Райпо колхоз тудуунга хереглээр янзы-бүрү материалдар, ылангыя шиферни, цементини болгаш өске-даа материалдар-биле колхозтарны өй-шаанда хандырар хүлээлгелиг.

СЭКП райкому, райкүүском колхозтар тудуунга удуртулгазын ам-даа чогуур негелдезинге чедир күштелдирип шыдавайн турарын миннип демдеглээр ужурлуг бис. Партия райкому болгаш эге организациялары колхозтар тудуунга оперативтиг, тода удуртулганы болгаш боттуг организакчы ажылды улам-на күштелдирери амгы үеде онза негеттинип турар. Көдээ Советтерниң, комсомол организацияларының өске-даа хөй-нииттиң кичээнгейин тудугларны чедиишкинниг чорударынче угландырары чугула.

А. НАМЗЫҢ,
СЭКП Сүт-Хөл райкомунуң секретары.

Ажылчы чоннарга чаагайжыдар кылдынган, эки шынарлыг бажыңнарны тудуп бээр дугайында Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың салган сорулгазын амыдыралга чедиишкинниг боттандырар дээш база Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга күш-ажылчы чаа-чаа белектерлиг уткуражыр дээш чүктүлдүг ажылдап турар мурнакчы тудугжулар Кызыл хоорайда болгаш районнарда дыка хөй. Оларның шудургу күш-ажылы чуртталга шөлүнүң фондузун үргүлчү көвүдедип турар. Кызылда 16 аал ишти чурттаар чаа бажыңның тудуунда монтажчы эш Плющ хүн бүрүде нормазын 180 хуу кылдыр күүседип турар.

Чуруңта: Кызылда чаа туттунуп турар 16 аал ишти чурттаар чаа бажыңның тудуунда монтажчы (эптекчи) эш А. Плющтуң эптеп каннаар ажылдарны күүседип турары.

Сөзү болгаш фотозу **А. Дутержааның.**

Сиген кезилдезинге хынамчалыг белеткенир

Малга быжыг чем-сугну тургузары хамыктың мурнунда сиген кезилдезинге болгаш силос салыышкынынга үлегерлиг белеткениринден улуу-биле хамааржыр.

Ындыг турбуже Чаа-Хөл районнуң колхозтары болгаш МТС бо чылдың июнь онга чедир көдээ ажыл-агыйның чепсек-херекселдерин—сиген кезер машиналарны, аът дырбааштарын, холдуң үүрмек херекселдерин болгаш өске-даа чүүлдерни белеткевейн турар.

Районнуң колхозтарында ниитизи-биле аът-биле сиген кезер 20 ажаг машина, аъттың 19 дырбааштары бар. Ынчаарга оларны чаңгыс черге чыгтаап септээр ажыл ам-даа эгелевээни сиген кезилдезинге белен эвезин тодаргай херечилеп турар. Ол ышкаш силос шыгжаар эрги оңгарларны аштаар, чаа оңгарларны немей кылып, тудуп белеткээр ажыл база-ла чорутунмайн турар.

Оон ыңай МТС сиген болгаш силос ажаап алыышкынынга багай белеткелдиг ужуражып турар. Чүл дээрге, сиген кезеринге боду чорууру ийи, тракторларга кожар беш, силос доораар ийи машиналар болгаш ийи силос комбайны бар турбуже олар мынчага чедир септетинмейн турар.

Бо үстүнде фактылар болза, МТС-тиң дирекциязының болгаш колхоз баштаар черлериниң удуртукчуларының талазындан малга быжыг чем-сугну тургузарының белеткелдерин болгаш ону бүдүрерин организастаарын чедир үнелевейн, багай удуртуп турарын айтып турар. Сиген кезилдезиниң база силос салыышкынының белеткелинде бар четпестерни кыска хуусаада чайладыры негеттинип турар.

Оон-биле чергелештир чамдык колхозтарның баштаар черлери сиген шөлдерин машина-биле кезер кылдыр, ону аштап белеткээринге, сиген шөлүнде малды чайлагладып одарладырынче четпес кичээнгей салып турарын демдеглээри чугула. Бо талазы-биле тодаргай хемчеглерни чорудуп, бригадаларны кижи болгаш тыртар күштер-биле четчелеп, ажылчы планын кылып, ону боттандырары чугула.

Мал чеминге быжыг чем-сугну белеткээринге МТС-те болгаш колхозтарда барла техниканы, чепсек-херекселдерни, курлавырларны база бүгү күштү долузу-биле ажыглап, мал чемин белеткээрининиң планын ажыр күүседир дээш хынамчалыг белеткенири МТС-тиң инженер техниктиг ажылдакчыларының, колхозтарның удуртукчуларының соңгаарладып болбас сорулгазы болур.

Ынчангаш эрткен чылда болган четпестерни бо чылын катаптавазының база илеретинген четпестерни чайладырының дугайында МТС-тиң болгаш колхозтарның удуртукчуларындан СЭКП райкому болгаш райкүүском шыңгыы негээр ужурлуг.

Н. НИКОЛАЕВ.

Чаагай дүжүттү өстүрүп алырынга

БУЛУН-ТЕРЕК. (Телефон-биле). Чаа-Хөл районнуң Молотов аттыг колхозунуң таразы чаагай үнүп турар. Суггаттыг шөлдерде 420 гектар тарадан 262 гектарны суггарган. Аймырыг, Күзег, Бедик-Хавак бугаларының суу элбек, ону бүрүн ажыглаары-биле ында 16 суггарыкчылар ажылдап турар.

Чеди хонуктуң семинары

Көдээ Советтер ажылдакчыларының билиин бедидер сорулга-биле облкүүском чеди хонуктуң семинарын организастаан. Июнь 24-те эгелээн семинарда райкүүском даргаларының оралакчылары болгаш райкүүскомнар секретарьлары өөренип турар. Баштайгы лекцияны СЭКП обкомунуң лектору эш Буренов номчаан.

Семинарга колхоз бүдүрүлгезин пландаары болгаш организастаары, улус өөредилгезиниң органнарын удуртурунга черчер Советтерниң сорулгазы, Советтерниң организас массалыг ажылын ам-даа улам экижидер, масса-биле харылзаазын улам быжыглаар дугайында СЭКП Төп комитединиң доктаалы болгаш өске-даа темаларга лекция болур.

Автомашиналарны колхозтарга чөп ажыглаарынче кичээнгейни күштелдирер

Бистиң областың колхозтарында автомашиналар сөөлгү чылдарда дыка көвүдээн. Ындыг болза-даа, автомашиналарны чамдык колхозтарда четпес ажыглап, машинаның чорударының техниктиг чурумнарын каржызы-биле үреп, оларны камналга чок эдилеп турарының фактылары бар.

Бо чоруктарның болуп турар кол чылдагааны чүдел дизе, чамдык колхозтарның баштаар черлериниң талазындан автомашиналарны башкарар чолаачыларга кижилерни хүлээп алырда эки хынавас, бир колхозтан азы организациядан үндүрткен уулчумал, арагачы чолаачыларны ажылга хүлээп ап турарында болур.

Шак ындыг кижилер колхозтарның автомашиналарын үрелдир маңнадып, оларның артык көзектерин самчыгдавышаан, колхозтарның экономиказынга улуг когаралды таварыштырып турары хоғар эвес.

Улуг-Хем районда Эйлиг-Хемниң Сталин аттыг колхозунуң баштаар чери бо чылдың эгезинде чолаачы Михаил Маадыр-оолду Кызылга чүък чедирери-биле чоруткан. Ол чолаачы Элегес-Аксынга келгеш ында столовайга эзиртир арагалааш, оортан чорупкан. Элегес-Аксындан Кызыл чедир орук ара бир машинага оон автомобилин үскүлешкеш үрелтен. Чөөн-Хемчик районда Калинин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң баштаар чери автомашина чолаачылаар билии болгаш шынзылгазы чок Куулар Арандолду чолаачыладып алган турган, а ол кижи колхозтуң автомашиназын барык сандан үндүрген.

Колхозтарда автомашиналарның ажыглалын экижидеринче кичээнгейни күштелдирер херек.

А. ДАНЬШИН.

* * *

Бодунга хүлээнип алган автомашиналарын камналгалыг чорудуп, ак-сеткилиг ажылдап турар чолаачылар Бай-Тайга районнуң колхозтарында болгаш МТС-те бар. Чижээ, МТС-тиң чолаачызы эш Дубераков, Сталин аттыг колхозтуң чолаачызы эш Даржаа, райкүүскомнуң чолаачызы эш Бим болгаш өскелер-даа боттарының хүлээп алган автомашиналарының техниктиг ахаалдазын эки хандырып, камналгалыг башкарып турар.

Оон-биле чергелештир, боттарынга хүлээп алган автомашиналарын камнавас, оон эртсе автомашинаны башкарарының техниктиг чурумнарын үрээр, машинаны эзирик чолаачылаар таварылгалар МТС-те болгаш районнуң чамдык колхозтарында бар. Ол чорук автомашиналарны дүрген сандан үндүрүп турар. Колхозтарның автомашиналарының хөй нуруузу колдуунда-ла 40.000 километр чедир маңнааш, үрелип турар.

Чолаачыларның ажылын колхозтарның баштаар черлериниң талазындан барык хайгаарап көрбейн турарын ажыглап алгаш, чамдык чолаачылар колхозтарның социалистиг хөй-нииити өнчүзү болур автомашиналарны боттарының хуузунда херектеринге ажыглап турар чүүлдер бистиң районга мурнунда-даа турган, амгы-даа үеде бар.

Чижээ, «Малчын» колхозтуң чолаачызы С. Очур колхоз баштаар чериниң кандыг-даа чөпшээрели чокка автомашиназынга олуруп алгаш, «Тиилелге» колхозта бодунуң төрелдеринге барып чораан. Ол ышкаш ындыг фактыларны санаар болза кайы хөй.

Колхозтарның болгаш МТС-тиң чамдык автомашиналарының чогуур хемчээлинге четпейн ажыглалдан үнүп турарының база бир кол чылдагааны чүдел дизе, автомашиналарны кышкы үеде чылыг гараждар-биле чедир хандырбайн турарында.

Автомашиналарны чөп ажыглаарынче кичээнгейни күштелдирери колхозтарның баштаар черлеринден болгаш МТС-тиң дирекциязындан негеттинип турар.

К. ЧҮЛДҮМ.

* * *

Автомашиналарны камнавас, өскээр ажыглаар чоруктар чүгле колхозтарда эвес харын чамдык албан организация черлеринде база бар. Моон тодаргай чижээн облпотребсоюзтуң «ГАЗ-51» деп маркалыг № 23-58 автомашиназының чолаачызы эш Охотниковтуң хуузунда бир «аян-чоруудан» көрүп болур.

Бо чылдың апрель эгезинде чолаачы Охотников бодунуң машиназынга кадайын олуртуп алгаш, Бара-Булунче баары-биле Таңдының Бай-Хаакка чедип келген. Оортан 8 кижини олуртуп алгаш, Бара-Булунче чорупкан.

Ынчаарда Охотников бодунуң автомашиназын эзирик чолаачылап, ону каш удаа оңгарларже киир халыткан. Хөй-нииттиң өнчүзү болур автомашинаны чолаачы Охотников шак ынчаар үрей халыдып турда облпотребсоюзтуң транспорт конторазы кандыг хемчег алган ирги, база ол дугайын күрүнениң автоинспекция чериниң ажылдакчылары билир ирги бе?

Д. ЧЫРГАЛ-ООЛ.

* * *

Автомашиналарны чөп ажыглаарынче кичээнгей салбас чорук Эрзин районнуң албан черлеринде болгаш чамдык колхозтарында ам-даа бар. Аар-саар үүрмек чоруктарга чүък машиналарын чүгүртүр таварылгалар колхозтарга эрткен чылын-даа, бо-даа чылын хөй турган. Ол чорук автомашиналарның эдилелинге болгаш оларның кывар, чаар материалдарынга улуг карыштыгалыг болуп турар.

«Чаа орук» колхозтуң баштаар чери өглерни көжүреринге сөөлгү үеде чүгле автомашиналарны ажыглап турган, а өглерни көжүреринге транспорттуң өске хевирлерин база ажыглап болур болгай.

Автомашиналарны башкарарының чурумун чамдык чолаачыларның талазындан үрээр чоруктарга удур демиселди чамдык колхозтарда дыка четпес чорудуп турар. Оон түңнелинде «Коммунизмче орук» колхозта Калын-оол, «Чаа орук» колхозта Чакар, Доткан, «Кызыл сылдыс» колхозта Чүмбүл олар колхоз баштаар черлериниң кандыг-даа чөпшээрели чокка колхозтарның авомашиналарын хуузунда херектеринге ажыглап турганнар.

Бо үстүнде четпестерниң кол чылдагааны чүдел дизе, машина чолаачызынга кижилерни хүлээп алырда чамдык колхозтарның баштаар черлери эки хынап көрбейн келгенинде болгаш чолаачылар ортузунга ажылды багай чорудуп турарында. Чолаачы кадрлар-биле ажылды күштелдиреринче кичээнгейни салза чогуур.

Ч. ДОНГАК.

кын-биле үзе кирип турганнар. Революцияның кол айтырыгларының талазы-биле большевиктер партиязының кол шугумун туюлунга чедир тайылбырлап, чурттуң ол үеде кире берген турганы баш мунгаш чоруктан үнер эжикти тода айытпышаан, меньшевик-эсержи баштыңнарның согуушкунун Ленин өткүт чидиг тайылбырлаашкын-биле чайыннанчак өйтүр шаппан.

Далаш чок болгаш бүзүрелдиг ленинчи чугаа дыңналып турда съездиниң бодуун төлээлериниң, ылангыя солдаттарның хөөн-бодалы чоорту чазалып турган. Олар Түр чазактың үргүлчүлеп турары дээрбечи дайынның дугайында буржуаз чазактың-даа, оон биче буржуазчы эвилелдилериниң-даа бээр хоңнуг чок болгаш ерип-даа шыдавазы тайбың дугайында Лениниң сөзүн күзелдиг дыңнап турганнар. Дайынны соксатпаанда, тайбыңның доктаатпаанда «барык социалисчи министрлерниң» ол бүгү сөстери — анаа чүгле чүлчуруушкун, ажылчы чонну нүгүлдеп мегелээни болур.

Съездиниң угаан оскунган «сээдери» президиумде бачымдап турганнар. Даргалап орган кижи «Силерниң шагыңар төнген» — деп, Ленинни каржы үзе кирип эрган. «Чартык минута болгаш доозуптар мен»! — деп, Владимир Ильич аңаа ээлдек харылап турган. Залга эп чок шимээн көдүрүлген. Президиумге шиитпирлиг удурланыышкын болгаш Ленинге шакты узадып берзин деп негелде үнген.

Төлээлерниң улуг нуруузу адыш часкап турганнар. Удурланыышкынга шыдашпайн президиум ораторга шакты узадып бээр апарган. Ынчангаш Ленин бодунуң чугаазын үргүлчүлеп турган, чугаа элээн үр узап турза-даа ону ам кым-даа үзе кирер деп бодаваан.

Съездиниң аңаа төлээлериниң—ажылчыннарның болгаш солдаттарның адыш часкаашкынының адаа-биле Ленин бодунуң чугаазын мындыг сөстер-биле доосткан:

— Эң ядыы таравачыннарның деткимчези-биле революсчу пролетариаттың холунга эрге-чагырганың шилчири болза, кижи төрелгетенге эң-не таарымчалыг, эң-не аарыглыг эвес хевирлерге тайбың дээш революсчу демиселче шилчилге ол болур, ол болза Россияга-даа, бүгү делегейге-даа эрге-чагырга болгаш тиилелге ажылчын аңгыга хандыртынганы ол болур—деп.

Лениниң чугаазынга амырап хангын сагыш-бодалдарны кошкадыр дээш съездиниң президиуму беш хүннер иштинде эң-не шыырак меньшевик-эсер ораторларны ындырже салып үндүрүп турганнар. Лениниң соонда Керенский дораан-на сөс алган, оон улаштыр меньшевик Скобелев, оон соон улаштыр эсерлерниң баштыңы Чернов чүве чугаалаан. Меньшевик Данны база-ла ындырже үндүр тыртып келгеннер. Ол «атаканың» кажар оптуу мындыг: ленинчи чугааның ажылчыннарга саълдарын күш-ажыл талазы-биле министр Скобелев, тараачыннарга саълдарын—чер ажылының министри Чернов, солдаттарга болгаш матростарга саълдарын «солдаттар херээниң талазы-биле түскай эртемниг» Дан кошкадыр ужурлуг турган. Церетели биле Скобелев кандыг-даа ээлчег чокка сөс алгаш, каш-даа катап чүве чугаалааннар. Оларның бүгү-ле согуннары чүгле чаңгыс точкаже — Ленинче угланган турган.

Ынчалза-даа большевиктер боттарының чепсээн салбааннар болгаш съездиниң бодуун төлээлериниң ортузунга Лениниң лозунгузу дээш эң күштүг агитацияны үргүлчүлеп турганнар. Съездиниң хуралдарының чапсарлаашкынының аразында меньшевик фракцияның хуралдары үзүктел чок болуп турган. Ол хуралдарның хөй кезии ажык болуп тургулаан болгаш оларга чүгле партия кежигүнү эвес төлээлер эвес, харын өске партияларның бодуун кежигүннери база-ла олуржуп турганнар.

Номнарның, журналдарның, брошюраларның болгаш солуннарның садыглаашкынын аңаа калбаа-биле чорудуп турган. Төлээлер бүгү-ле литератураларны дыка хөйү-биле садып ап турганнар, чүге дээрге ол литератураны кижи бүрүзү-ле бодунуң соңгукчуларынга чедирер күзелдиг турган. Ындыг негелдени чүгле большевиктер хандырар аргалыг турганнар.

Чүък машиналары большевиктерниң «Прибой» деп ном үндүрер чериниң болгаш «Правданың» редакциязының ном складынга чаа литература ап, хүнде каш удаа кээп турган. Ынчангаш бистиң киоскавыс эртен, хүндүс болгаш дүне ажылдап үзүктел чокка дежурныйлап турган. Бол-ла чүве бистер бодувустуң дайынчы хуудустарывысты болгаш брошюраларывысты анаа-ла «садыглап» турган эвес, харын бодунуң агитациязын аңаа чорударын оралдажып турган меньшевиктерниң болгаш эсерлерниң атакаларын өйтүр шаппышаан, съездиниң төлээлерин—ажылчыннарны болгаш солдаттарны ёзулуг-ла агитастап турган бис. Съездиниң ажыттынганындан бээр беш хүннерниң дургузунда бодуун төлээлер боттарының политиктиг үзел-туружун эде көрүп, шынгыы боданып турар апарганнар.

Түр чазакты канчаар көөр дугайында илеткелдиң талазы-биле резолюцияны бадылаары чоокшулап келген, а съездиниң «Ээлериниң» ол хүннерде кызымак чедип ап турганы шак ол чаңгыс үнүүг болур чорукту съездиниң биче буржуазчы блогунуң ортузунга билир хире-даа эвес турган. Фракция хуралдарынга меньшевиктерниң болгаш эсерлерниң баштыңнары каттышкан меньшевик-эсерже резолюцияны деткиириндин ойталавазын бодунуң бүгү төлээлеринден партийжи чурум ёзугаар негеп турганнар. Ынчап турза-даа оларның резолюцияны чүгле 534 бадылаашкынны алган. Большевиктерниң съездиге киирген резолюциязы меньшевиктерниң болгаш эсерлерниң бадылаашкынының улуг нуруузу удурланганы-биле хүлээп алдынмайн барган.

Ынчалза-даа меньшевиктерниң болгаш эсерлерниң ол «тиилелгези» кайы хире чөгенчиг болганы деп чүвени билир дизе ол үеде Ленинни көөр херек турган. «Тиилекчилерни» ынчаарда кочулап турган Владимир Ильичиниң арнын ам сактып чорупр мен: «Олар арифметиканы эки-ле билбес-тирлер» деп чугаалап турган. Меньшевиктер болгаш эсерлер бодунуң резолюциязы дээш боттарының чаңгыс сагыш-бодалдыгтарының бүгү бадылаашкынының безин долузу-биле ап шыдаваанар: съездиге олар 700-тен эвээш кижи санадып турган болза-даа, 543 бадылаашкынны алганнар. Дайын болгаш тайбың дугайында Советтерниң съездизинге В. И. Ленин июнь 9-та чүве чугаалаан. Ол кайгамчык чугаазынга Ленин дайын болгаш тайбың айтырыгларының талазы-биле меньшевиктерниң болгаш эсерлерниң чашпаа чөпшээрекчи политиказын өлүмнүг шүгүмчүлелге таварыштырган, экономика болгаш политика талазы-биле революстуг чаартылгаларның программазын үндезилээн, демократтыг тайбыңны тургузарынче оруктуу айыткан.

Түр чазакты болгаш дээрбечи дайынны канчаар көөр дугайында В. И. Лениниң чугаазы массаларны революсчу демиселче соруп кирип, революцияның тиилелгезинге оларның идегелин быжыглап турган.

Ол хүннерде ажылчын болгаш солдат массаларының улуг көдүрлүүшкүнү ленинчи лозунгуларның адаанга оларның канчаар найыралдыг сырый каттыжып турарын көргүскен. Чыскаал организастаар болгаш Советтерниң съездизинге негелделер салыр дээш Петроградтың ажылчын организацияларынга июньнуң эгезинде массалыг компания эгелээн. Большевиктер партиязының Төп Комитеди питержилерни деткээн болгаш «Бүгү эрге-чагырганы Советтерге», «Он капиталист-министрлерни ап октаал!», «Бүдүрүлгеге ажылчын контроль», «Хлеб, тайбың, хосталга!» деп большевикчи лозунгу-биле чыскаалып үнеринче ажылчыннарны болгаш солдаттарны кыйгырып, июнь 10-да политиктиг демонстрация кылыр деп чарлаан. Эр, херээжен ажылчыннар, солдаттар болгаш матростар ол чыскаалга күштүг белеткенип турар апарган. Ынчалза-даа Советтерниң съездизиниң эсер-меньшевикчи чагырыкчылары шиитпирлиг удурланып эгелээннер. Олар большевиктерни кыпсынчыг каргавышаан чыскаалды съезд дүрген хоругдазын деп негеп турганнар.

Бир солун чүүлдү сонуургап тур мен. Ол июньнуң 9 кежээзинде болган чүве. Чапчаа эккелген чаа хуудустар болгаш брошюралар хуралдап турган залдың чоогунга шары-биле болук чыткан. Съездиниң төлээлеринге литератураларуулеп бээр дээш, шарыг чазып турган мен. Хенертен мээң кичээнгейимни бир-ле чүве чара кирген: чаданың доора ыяжында Ленин баартактанып туруп алган бир-ле кижини дыңнап турган. Меньшевиктерниң иштинден Ленинни таныыр бир-ле кижи турган боор, Ильичиниң хевинде өөгүн эргек бажы-биле бөөлденирип, ону кызымаа-биле бир-ле чүвеге бүзүредип турган. Ленин ыыттавайн дыңнап тур он, а оон караанда кочулаан байдал илдең. Дыңнап туруп алган мен. Демонстрацияны соксадыр деп Ленинни меньшевик бүзүредип турганы ол чүве-дир. Бараан кажары-биле шимеш кылгаш Владимир Ильич, ону көгүдүп турган меньшевикке, олар, меньшевиктер болгаш эсерлер боттары фабрикаларга, заводтарга болгаш шериг кезектеринге барзыннар, массалар оларның сөзүн дыңнап, чыскаалды соксадырын чөпшээрээр магат чок деп саналдаан. Меньшевиктер боттары-ла ойталаар апарганнар. Чөпшээрекчилерни массалар дыңнаар хөөн чок-тур деп чүвеге меньшевиктер болгаш эсерлер кайы-ла коступ келген черинге бүзүреп турганнар. Ол үениң кескү меньшевиктерниң бирээзи — Суханов мынчаар медеглээн: «Бисти дыңнаар-даа хөөн чок турлар, чүгле большевиктерге бүзүрээр-дирлер» дээн.

Ынчаарга Советтерниң съездизиниң президиуму эң-не келергей хемчеглерни алырынче далажыпкан болгаш июньнуң 10—11—12 хүннерниң дургузунда кандыг-даа чыскаалдарны хоругдаар дугайында шиитпирни съездини дамчыштыр июнь 9 дүнезинде 12 шакта хүлээп алган. Ол шиитпирге удурланыр болза революсчу кадрларны согуушкунуң айыылының мурнунга салганы ол турган. Чыскаалды соксадыр дугайында большевиктерниң ТК-зы июнь 10 хүнезинде шиитпир хүлээп алган, ол шиитпирни дораан-на амыдыралга боттандырган. Ленинчи партияның ээлдек болгаш организастыг чоруу аңаа илереп турган.

Советтерниң съездизи үш хүн—июньнуң 10, 11, 12 хүннеринде чыскаал болурун хоругдаан-на болгай, а дараазында хүннерде канчаарыл деп айтырыгга харыны ажылчыннар болгаш солдаттар съездиден негеп турган. Массаларның иштинде хөөн чоктаныр чорук өзүп турган, ынчангаш съезд дүжүп бериишкин кылыр апарган. Февраль революциязынга кириишкеш өлгеннерниң хөөрүнге ёзулал кылыры-биле июнь 18-те Марсово шөлге чыскаал кылыр деп съезд бодунуң алы-биле чарлапкан. Съездиниң меньшевик-эсер удуртулгазы ындыг арга-биле массаларның хөөн бодалын ээп алырын кордааннар. Ынчалза-даа оларга ол улуг ышкыныырыг болган.

Петроградтың ажылчыннары болгаш солдаттары большевиктер партиязының ленинчи тугунуң адаанга улам сырый каттышканнар, июньнуң 18-тиң дыштаныр хүнүнде 500 муң хире ажылчыннар болгаш солдаттар Петроградтың кудумчуларынга үнүп келгеннер: «Бүгү эрге-чагырганы Советтерге», «Он капиталист-министрлерни ап октаал!», «Дайын чок болзун!» «Хлеб, тайбың, чер!» дээн лозунгулар чыскаалганнарның колонналарының кырынга кинскип турган. Съездиниң чарлааны аңаа чыскаалдың орнунга политиктиг улуг чыскаал болуп, чонну революцияның улам ыңай хөгжүлдезинче кыйгырып турган.

Июнь 22-де В. И. Ленин «Правдага» мынчаар бижээн: «Июнь 18-тиң чыскаалы революстуг угланыышкынны айтып турар, баш мунгаш чоруктан үнер эжикти айтып турар революсчу пролетариаттың күштериниң болгаш политиказының көргүзүү болган»—дээн.

Июнь 18-те ажылчыннарның болгаш солдаттарның политиктиг улуг чыскаалы июнь 4-те Советтерниң съездизинге «ындыг партия бар!» деп чугаалаан Лениниң сөзүнүң кескү бадыткаашкыны болган болгаш Лениниң тургускан Коммунистиг партияны долгандыр улам сырый каттышкан хөй миллион ажылчыннарның, тараачыннарның болгаш солдаттарның ёзулуг үнү болган.

С. ШУЛЬГА,
1916 чылдан бээр СЭКП кежигүнү.

Америк реакцияның үүлгедиглери

Америк эртемден Уильям Шервуд 41 харлыында бодунуң амызынга четтинген деп медээни бо чылдың июнь 16-да телеграф дамчыткан. Америк болгаш англи парлалга база Стенфорд университединге ол эртемденниң өөрү кижилер Шервудту бодунуң амыдыралын зар айыыздыг—чиңгелээр (рак) аарыгга удур демиселге берген «кайгамчык эки биохимик» кижи деп бир үн-биле айтып турар.

Эртемден Шервуд чүге өлүмге хамаарышкан ындыг базымны кылганыл? Ортаа харыыны өлүмнүг хоранны ижиптериниң мурнуу чарыында ооң бижип каан чагааларындан тып алыр бис. Ооң бир чагаазында бижээни: «Мээң амы-тынымга болгаш мээң чурттаалгамга төлээлекчилер палатазының комиссиязы кыжанып турар. Ийи хонгаш мени хөйнүң мурнунга уштукап каар... Дараазындагы каш чылдарны шинчилел чердеринге эртирипсээн кижи мен, а ам ол үени карабажынга эртирер апаар-дыр мен». Өске бир чагаазында Шервуд болза «төлээлекчилер палатазының комиссиязының хоругдаарлаашкынынга килеңнеп тур мен, чүге дээрге ол чорук кижи төрелгетенге улуг ужур-дузалыг ажыл кылырыының орнунга улуг үнелиг хөй шакты хей чарыгдаарынга мени албадап турар-дыр» деп сеткил килеңнээшкини-биле бижээн.

Антиамериканчы ажыл-чорудулга истеп-хынаар талазы-биле буржарланып алдаржаан комиссияның арааттаннары ол өйде Сан-Францискога ээлчеглиг «албыстар сүргүүшкүнүн» кылыр бодап турганнар болгаш ол дугайында эртемден Шервудту хиинчектээр дей бергеннер. Ынчаарга ам көөп, ол өлүп калганда, «албыстар аннакчылары» болза дөмейлээр чүве чок каржы, ыят чогу-биле ооң өлүп калганын ыглап турарлар. Төлээлекчилер палатазының комиссиязының кежигүннериниң бирээзи ол эртемденниң тураскаалын буржартадып: «ол дээрге—ёзулуг калап болган-дыр. Бис оортан эң үнелиг медээ алыр бодап турган бис» деп медеглээн.

Шервуд буруулуг чүнү кылыпканыл? «Нью-Йорк геральд трибюн» солунунуң тайылбырлаанындан алырга, АКШ-тың юстиция министерствозунуң иштүзү кылырынга мергежээн шиипкиннериниң бирээзи болза, Уильям Шервуд 1938 чылда чамдык коммунистер база киришкен санал бериишкиннериниң бирээзинге киржип турган кижи деп медээлээн турган. Хосталганың америк боой тудукчулары ол дугайын биле тыртып каан, ол эртемденни доп-дораан хиинчектээр деп шиитпирлээннер.

Бөгүнгү Америказынга комиссияже чүгле кыйгыртканчорук безин бодумнуң эртем ажыл-чорудулгамны уламчылаар аргамны чаглаар-ла үзер деп Шервуд билир турган. Бүгү-ле хевириин болгаш албан дужаалдың реакционерлери ону нүгүлдеп, ооң чаагай адын бакка дужурүп эгелээр, ооң өг-бүлезин кескинди хлеб чокка артырып каар дээрзин ол билир турган. Оон туржук, реакционерлериң өнчүк-чөнгээлиг айтырыгларынга харыылааарындан Шервудтуң ойталаары азы американнарның чечени-биле чугаалап турары ышкаш, «оларның мурнунга союп-мөгейеринден» ойталаары ону карабажының кадыг-берге шаажылалынга дөмей-ле киирер турган. Ынчапташ аныяк эртемден бодунуң амызынга боду четтинип каан.

«Комиссияның оруу амы-тынын ышкынганнар-биле болгаш үрегдеп каан аныяк салымнар-биле доолган» деп Шервуд чугаалап турган. Шервудтуң өлүрүнүн мурнунда сөглээн ол сөстери болза, реакцияның болгаш ортаакы чүс чылдың арааттаннарының ёзу-чурумун Каттышкан Штаттарга нептередип турарларга каргыш болуп дыңналып турар. Шынап-ла, кандыг-даа буруузу чок, ак-сеткилдиг чүс-чүс болгаш муң-муң кижилерниң амыдыралын америк реакционерлер үреп бертип, узуткап каан.

Харын АКШ-тың конгрезиниң ол истекчилери боттарының истеп сүрүүшкүнү-биле база ыдалаашкыннары-биле билдингир канада эртемден болгаш дипломат Герберт Норманны боду өлүрүнгеринге чедиргеннер. Норманның өлгенин америк болгаш канада хөй-ниити «мүгүлдүн аргазы-биле өлүрүүшкүн» деп демдеглеп турган. Гарвард университединиң профессору, чогаал талазы-биле билдингир америк эртемден Фрэнсис Отто Маттиссенниң өйү четпээнде өлүп калганы база-ла реакционерлерниң дерзиин араатан ажыл-чорудулгазы-биле холбашкан, олар ону янзы-бүрү хевирниң «истелге» комиссияларынче сөөртүп турганнар. Маттиссен болза, ооң бодунун ак-сеткилдиг адын каржызы-биле буржартадыр чорукту болдурбас дээш, Бостон хоорайга бажыңның 12-ги каъдындан халый берген.

«Бижиир ыттар ойладып турар, ынчангаш кижиниң амыдыралында бүгү-ле кылып каан чүүлдерии чигзиниглиг» деп турар апарган деп өлүрүнүн мурнунда бодунуң чагаазынга америк инженер Раймонт Каплан бижээн. Сенатаның истелге комиссиязының ында удур көдүрүп үндүрген дорамчылалдарындан болгаш буруудадыышкыннарындан чайлаар дээш, чүък машиназының дугуйларының адаанче ол инженер халый берген.

Чоокта чаа-ла миллион-миллион американнар Канеда Ли, Филип, Лоб, Джозеф Бромберг, Джон Гарфилд болгаш Мэди Кристиан ышкаш, театрның база киноуну ол шылгараан мастерлерниң мергежилдиг ойнарынга өөрүп кайгап турганнар. Ынчаарга олар ам шагда-ла өлгүлээн. Чүгле оларны америк «албыстар аннакчылары» төңмес-батпазы-биле истеп-сүрүп турганы дээш, чогаадыкчы күштериниң чечектелиишкиниңин үезинде оларның чамдыызы боттарының амызынга четтингилээн, а өскелери өйү четпээнде хөөрже кире бергеннер. Кристиансының хөөрүнге билдингир америк шииччи Эльмер Райс мынча деп чугаалаан: «Ол херээжен кижини ооң амыдыралының сөөлгү човулаңныг айларында билип турган азы көрүп турган кижи бүрүзү, ооң өлүмүн кижилер өлүрерин боттарының түскай эртеми кылып алган «албыстар аннакчыларының» калчаалыг үүлгедиглери дүргедеткен дээри чугаажок».

АКШ-тың Гарри Уайт, Лоурнес Даггэн, Джон Уинэнт, Мортон Бент, Уолмер Марвин Смит болгаш өске-даа хөй-хөй политиктиг болгаш хөй-ниити ажылдакчыларының өлгүлеп калганының чылдагааннары АКШ-тың конгрезиниң дерзии реакционерлериниң чимзениишкиннери болган дээрзин АКШ-тың реакцылыг парлалгазы безин билиннмес аргажок болган.

Ол бүгүнүң соонда, эки хөлези ап турар пропагандистер АКШ-та «бодалга хостуг», интеллигеннерге капиталистиг ниитилел эртем болгаш уран-чогаадылга талазы-биле ёзулуг хосталганы хандырып турар деп канчап чулчуруп дитиргерлерил! Буржуаз хосталга дээрге—монополиялар ээлеринге бараан болурунуң хосталгазы болур.

Америк интеллигенция бодунуң халаптыг байдалга туруп турарын билир.

— Дорамчылалдың, нүгүлдүң болгаш базымчаның ол кампаниязын американнар ам-даа чеже чыл иштинде шыдажып келир чүве ирги?—деп «Нейшнл гардиен» солун килең-биле айтырып турар. Фашисчи реакционерлерниң кем-буруулуг үүлгедиглерин узуткаарын Американың бүгү-ле ак-сеткилдиг кижилери негеп турар. «Нью-Йорк пост» деп буржуаз солун конгресстиң истелге комиссияларының ажыл-чорудулгазын тайылбырлап тура, ону «бужар болгаш хирлиг» чорук деп адаан. Хамааты хосталгаларны камгалаарының Нью-Йоркта комитеди америк реакционерлерниң чимзениишкиннерин буруу шаппышаан, «оларның үүлгедиглери бүгү-ле төлептиг американчыларның аразынга хорадап килеңнээриниң болгаш чүдексиннериниң өспүшаан турар сеткил-бодалын болдуруп турар» деп медеглээн.

СЕАТО-га Бирма кажан-даа киришпес

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилелиниң дыңнатканындан алырга, Японияга чорааныының соонда өрүк аайы-биле Гонконгта туруп турар, Бирманың премьер-министриниң оралакчызы У Ба Све болза Бирма кажан-даа СЕАТО-нуң организацияларынга киришпес деп медеглээн.

Бис кандыг-даа шериг бөлүглеллеринге удур бис, чүге дээрге олар улустар аразының дүшкүүрлүг чорууунуң үндезини болуп турар деп санап турар бис дээрзин У Ба Све чугаалаан.

КУР-биле садыглажылгада кызыгаарлаашкыннарны Франция кошкадып турар

ПАРИЖ. (СЭТА). «Франс суар» солунунуң дыңнадыындан алырга, Француз чазак болза Англияның болгаш өске-даа барыын талакы чурттарның үлегерин эдерип, Кыдат Улус Республика-биле садыглажылгада кызыгаарлаашкыннарны кошкадыр деп шиитпирлээн.

Таиландының улузу хамаарышпас чорукту бижыглаарын негеп турар

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилелиниң дыңнадыындан алырга, америк шериг човулекчилериниң Таиландыда түргүлап турары таиланд улустуң эктинге аар чүктеши болуп чүгле онаажып турар болгаш ооң национал төлептиг чоруун чүгле дорамчылап турар чүве эвес, харын база Таиландының хамаарышпас чоруун болгаш бүрүн эргезин үреп турар деп Бангкокта үнүп турар «Карпап» деп солун бижаан.

«Дейли мейл» солун база Таиландыны америк хамаарылгадан хостаар дугайында шиитпирлиг хемчеглерни алырынче таиланд чазакты кыйгырып турар болгаш антиамериканчы хөөннерниң өзүп турары болза Таиландыда империалистиг тергиидээшкинниң ханы айыылдыын таиланд улустуң билип алганының түңнели болур деп айтып турар. АКШ-ка хамаарылгалыг чорукту соксадырын болгаш чурттуу ёзулуг түскай хамаарышпас күрүне болдурарын таиланд улус чазактан негеп турар деп ол солун демдеглеп турар.

КУР-нун агаар девискээринче чанкайшичи самолеттарның шургуушкуну

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилелиниң дамчытканындан алырга, июньнуң 22-де эртен Шаньтоу (Сватоу) районуну кырынга чанкайшичи реактивтиг хыдыкчы самолетту дүңгүүштеп адар артиллерия үрегдей адып каан.

Июньнуң 20-де 14 шак 02 минута турда дөрт чанкайшичи самолеттар Шаньтоу районче шургуп кирген. Оларның бирээзин үрегдей боолапкан болгаш Наньао ортулуктуң чөөн талазында сугже ол барып дүшкен.

Июньнуң 21-де дүште улустуң хосталгалыг армиязының кезээниң дүңгүүштеп адар артиллериязы база бир чанкайшичи хыдыкчы самолетту үрегдей аткан.

Мурнуу Кореяда америк шериг албанныгларның үүлгедиглери

ПХЕНЬЯН. (СЭТА). «Кенхян синмун» деп мурнуу-корей солунунуң дыңнадыын барымдаалзаш, Кореяның төп телеграф агентилелиниң дыңнатканындан алырга, Мурнуу Кореяга чоокта чаа шериг полициязының америк албан-хаакчызы кижи Чунчху станциязга (Соңгу Кенсан мужуда) бөлүк корей аныяктарже хол боозу-биле боолагылааш, оларның ийизин балыглап каан.

Балыгланган аныяктарның бирээзиниң эт-севин болгаш 11 муң вон түңнүг акшазын ол америк кижи үптеп алгаш барган.

Окинавада америк солдаттарның кара-туразында аажылалдары

ТОКИО. (СЭТА). Каттышкан Штаттарның эжелеп алганы Окинава ортулукта америк солдаттарның кара-туразында аажылалдары үргүлчүлеп турар. «Майници» солунунуң дыңнатканындан алырга, Наха хоорайның чагыргазының улус-демократтыг партиядан тургускан митингизи болуп турган бажыңынче чоокта чаа ийи америк солдаттар шургуп кире бергеш, ораторлар чүве чугаалап турган индирже даш-биле дажап туруп бергеннер.

Митингиниң ол үүлгедиигге килеңнеп хорадаан киржикчилери америк солдаттарны сегиргилеп алгаш, оларны шыңгыыы-биле кезеткеннер. Ол херекке полиция киржи берген.

Кыдатта калбак экранныг кино

ПЕКИН. (СЭТА). Кыдатта бир дугаар калбак экранныг кинотеатр август бирээде Пекинге ажыттынар. «Найыслал» деп кинотеатрны ол дугайында түскай дерип кылган. «Бэйцзинжибао» солунунуң дыңнатканындан алырга, Кыдатта алгыг экранга бир дугаар үнер кинофильм болза, «Эгелээшкин» деп өңнүг, чечен совет фильм болур.

Кыдат кино ажылдакчылары амгы үеде «Хуанхэ» деп бир дугаар алгыг экранныг документалдыг өңнүг фильмни тырттып чорук турар.

Кореяда тайбыңчыдылга талазы-биле шериг комиссиязының хуралы

Тен Гук Ноктун медеглели

ПХЕНЬЯН. (СЭТА). Пхеньян радиозунуң дыңнатканындан алырга, америк таланың саналын ёзугаар тайбыңчыдылга талазы-биле шериг комиссиязының 75-ки хуралын чоокта чаа кылган. Тайбыңчыдылга дугайында дугуржулганы күш чок болдурарын, Мурнуу Кореяже чепсектиң чаа хевирлерин кииргеш, ооң-биле агрессчи атомнуг дайын чорударынга Мурнуу Кореяны суур кылып алырын америк дайынзырак бөлүктерни бодап турарын америк тала ол хуралга көргүскен.

Корей-кыдат таланың кол төлээзи генерал-майор Тен Гук Нок болза Кореяда тайбыңчыдылга дугайында дугуржулганы америк таланың үрээр бодап турарынга шиитпирлиг удурланыышкынны медеглээн болгаш ол дугуржулганы үрээриниден үнүп келир уржуктар дугайында бүгү харыысалга америк талага бүрүнү-биле онаажыр апаар дээрзин сагындырган.

АКШ-тың чаа сүлчээзин корей хөй-ниити буруу шаап турар

ПХЕНЬЯН. (СЭТА). «КНО-нуң чепсектиг күштериниң» командылалын бо чылың июль 1-ден эгелээш, Токиодан Сеулче көжүрер дээн АКШ-тың бодалын буруу шаап турар мурнуку чүүлдерни «Надон синмун» болгаш «Минчжу Чосон» солуннар чоокта чаа бижигилээн.

Ол планны боттандырары АКШ-тың Мурнуу Кореяда шериг эжелелин күштелдиреринге чедирер болгаш Кореяда дүшкүүрлүг чорукту хаңыладыр деп «Нодон синмун» солун бижээн.

Корей айтырыгны тайбыңы-биле шиитпирлээринче хемчеглерни КУДР-нуң чазаа удаа-дараа ап келген деп солун демдеглеп турар. Ынчалза-даа америк империалистер тайбыңчыдылга дугайында дугуржулганы үреп болгаш Ли Сын Манны «Соңгу чүкче шавыышкынче ыдалап» үргүлчүлеп турар. Лисынманчы шериглерни көвүдедип, Мурнуу Кореяда турар америк чепсектиг күштерни дүрүм чок ёзу-биле күштелдирип, атомнуг чепсекти болгаш боду башкартынар снарядтарны Мурнуу Кореяже киирериниң оралдажыышкыннарын кылып турар.

ФРАНЦИЯНЫҢ НАЦИОНАЛ ХУРАЛЫНДА

Буржес-Монуриниң чазаа бүзүрел дугайында айтырыгны тургускан

ПАРИЖ. (СЭТА). Францияның Национал хуралынга июньнуң 21-де Буржес-Монуриниң чазааның саң-хөө дугайында хоойлу төлевилеллериниң талазы-биле санал бериишкиннери эгелээн.

Чурт күрүне саңының талазы-биле кризистиң байдалы турда ол санал бериишкиннери эгелээн, ол кризис болза колдуунда Алжирде колониалдыг дайынның чорудуларынга хөй чарыгдалдарны болгаш НАТО-нуң хуралелиниге эңдере чепсегленииишкиннерни холбаштыр болу берген. Француз банкының директору Баумгартнерниң медеглелинден алырга, Франция амгы үеде «халаптыг» эвес-даа болза «шыңгыы берге» деп тайылбырлап болур байдалда туруп турар. Оон дыңнатканы болза, эрткен чылын даштыкы акшаның курлавыры 800 миллион долларга кызырылган болгаш бо чылдың баштайгы алды айларының дургузунда ол ам база 800 миллион долларга кызырлыр. Саң министри Гайярның медеглээниниден алырга, күрүне саңының ниити каражазы 1957 чылда 1200 миллиард франк, а 1958 чылда 1800 миллиард франк чедер.

Даштыкы акшаны камнаарының сорулгазы-биле чүрче дашказартан бараан киирерин чазак улуу-биле кызыгаарлаан. Бюджеттиң каражазын эвээжелирин күзээш, саң-хөө талазы-биле хоойлу төлевилеллерни Национал хуралга чазак киирген. Ол төлевилел чаа үндүрүглерни онаарын көрүп турар, ол онаалда болза 1957 чылда 170 миллиард франк болгаш 1958 чылда 320 миллиард франк немелде түңну күрүне саңынга кирерин хандырар ужурлуг. Оон-биле кады бензинниң, ажыл-агый барааннарының өртектери, почта-телеграф төлелгелериниң болгаш өске-даа чүүлдерниң төлевири улгадыр. Чазак ооң ынай капиталистиг компаниларның чарлаан көнчаалзарының болгаш чиг-эдиниң база белен продукциязының курлавырларынга үндүрүг онаарын биче улгаттырарын бодап турар. Ынчалза-даа чазактың саң-хөө талазы-биле хоойлу төлевилелдери болза кол нуруузунда ажылчы чоннарның эктинге аар чүктелиг болуп дүжерин билип алыры берге чүве эвес.

Санал бериишкиннери нарын байдал-биле эгелээн, национал хуралдың саң-хөө комиссиязы ооң мурнуу чарыында чазактың төлевилелдерин үндезин кылдыр. 13 бадылаашкын дадагалзаан, 14 бадылаашкын удур бадылаан турда чүгле 17 бадылаашкын-биле чүүлдүг деп көргени бензин ол дугайында херечи болуп турар. Ынчаарга бензин өртээн улгаттырар дугайында төлевилелди ол комиссия шуут хүлээп албайн барган.

Депутат-коммунист Ламп санал берип чүве чугаалаан, саң-хөө айтырыгларының талазы-биле санал бериишкиннерин алжир айтырыының талазы-биле санал бериишкиннери эгелээже чедир база «херекгиттеннерни үндүрүг төлээлеринге албадалдынар» деп негелде-биле хөделиринче чазак санал киирбиже чедир соңгаарлаадырын негеп турар резолюцияны киирген, ынчалза-даа ол резолюцияны 150-ге удур 425 бадылаашкын-биле хүлээп албайн барган.

Депутаттарны албадаар сорулга-биле база хоойлу төлевилеледерни чазактың чөпшээрээни чамдык өскерилгелер-биле бадылаарын негевишаан, бүзүрел дугайында айтырыгны Буржес-Монури тургускан.

Хол бөмбүүнүң болгаш баскетболдуң область маргылдаазы

Кызылдың Гастелло аттыг культура болгаш дыштаныыга паркынга июнь 16-дан 20-ге чедир хол бөмбүүнүң болгаш баскетболдуң область маргылдаазы болган. Аңаа өөлдарның болгаш уругларның 18 командалары киришкен. Беш хонук дургузунда оларның аразынга чидиг демисел чоруп келген. Болуп эрткен хол бөмбүүнүң область маргылдаазы Кызылдың аныяк хол бөмбүкчүлериниң мергежилиниң өскенин көргүскен.

Олар баштайгы хүнден эгелээш-ле маргылдаа төнгүже чедир бирги черни салбааннар. Ол ышкаш ийиги черге кирген Улуг-Хем районунуң болгаш үшкү черни алган Чаа-Хол районунуң командалары база багай эвес ойнааннар. Ынчалза-даа чамдык Чөөн-Хемчик болгаш Барыын-Хемчик районнарының командалары кошкак ойнааннар.

Эң дээре болган командалар — Кызыл хоорайның болгаш Улуг-Хем районнуң хол бөмбүкчүлериниң ужуражылгазы солун болган. Оюнунуң баштайгы минуталарындан эгелээш-ле инициативаны кызылчылар ап, баштайгы оюнга 15:7 санныг кылдыр үдүп алган. Ийиги ойнаашкын оон солун болган. Баштайгы минуталарда Улуг-Хемниң ойнакчылары улуг чедиишкинниг ойнап болза-даа, Кызылдың ойнакчылары оларның частырыын, шыв эвес ойнаарын ажыглап алган, оюнну 15:10 санга үдүп алган. Ынчангаш оюн ниитизи-биле 2:0 санныг болуп, кызылчыларның тиилелгези-биле доозулган.

Хол бөмбүүнүң маргылдаазынга уругларның командалары киришкен. Оларның аразындан бирги черни Кызыл, ийи дугаарын Баа-Хем район алган. Область маргылдаазынга чүгле ийи районнарның уруглар командазы киришкени комсомол райкомнарының болгаш күш-культура комитеттериниң уругларны спортка хаара тудар талазы-биле кошкак ажылдап турарын херечилеп турар.

Хол бөмбүүнүң область маргылдаазынга Бии-Хем, Тес-Хем, Эрзин болгаш Өвүр районнарның командалары шуут киришпээн. Ол ышкаш чамдык Баа-Хем, Сүт-Хол болгаш Барыын-Хемчик районнарның командаларынга Кызыл хоорайның чамдык кижилери ойнап турган.

Баскетбол маргылдаазынга районнарның командалары кончуг кошкак белеткелдиг келген болгаш Кызыл хоорайның командазынга хөй санны берип, дораана уттуруп турганнар. Чижээ, Улуг-Хем районнуң командазын Кызыл хоорайның баскетболчулары 175—15 санга удуп алган. Ынчангаш баскетболга бирги черни Кызыл, ийиги черни Чаа-Хол болгаш үшкү черни Баа-Хем алган. Баскетбол маргылдаазынга Кызылдан өске чергелер уругларның чаңгыс-даа командазы кирбээн.

Хол бөмбүүнүң болгаш баскетболдуң маргылдаазынга тиилээн командаларны кубоктар база күш-культура болгаш спорт талазы-биле область комитединиң бирги чергениң дипломнары-биле шаңнаан.

Чурукта: Тиилекчи болган Кызыл командазының киржикчилери.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

Этилдеп каан бензинден хораннанышкынны чайладыры

Этилдеп каан бензин — бедик шынарлыг кывар чүүл. Ону автотранспортка, ол ышкаш тракторлар болгаш комбайннар ажылдадырынга калбаа-биле хереглеп турар. Ону аңаа бензинге этилдиг суук чүүлдү холуп турган кылыр.

Этилдиг бензин-биле машиналар ажылдадырын, түскай (курска өөренген) чолаачыларга болгаш заправщиктерге чөпшээрээр. Бир эвес чолаачылар, трактористер этилдеп каан бензин болгаш антифриз-биле ажылдаарының санитар-техниктиг минимумун эртпээн, экзаменнерин дужаавааш болза, ол чүүл-биле ажылдаарын оларга чөпшээревес.

Этилдиг суук чүүл хоран болур. Ында кижиниң организмин хораннаар саVддарлыг тетраэтилсвинец холуп каан. Этилдиг бензинин кайы-хамаанчок аажылаарга тетраэтилсвинец бензин-биле кады кешке деггеш, ону тавартыханче кирип хораанаанышкынны болдурар.

Ылаңгыя тетраэтилсвинец кижиниң иштинче киргенде кончуг айыылдыг. Этилдиг бензинниң бузун тыныштар болза кижи хоранназы бээр.

Автомашиналарга, тракторларга болгаш комбайннарга бензинни кайы-хамаанчок ажыкка кудуп турда, этилдиг бензин төгүлгеш, ажылдакчының хевинге азы эъдинге былчажы бээр. Бензин системазын шын эвес дамчыдыпканда болгаш аас-биле сорганда аасче ол кирген, иштинче дамчый берип болур. Этилдиг бензин шыгжап турган складка төгүлгенде ону агаарлатпас болза тетраэтилсвинецтиң бустарынга ажылчыннар хораннанып болур. Этилдиг бензинни ажык азы агар савага ап чорааңда хораннааашкын база болур. Этилдиг бензин-биле примус кыпсып, түскай от шап, хеп аштаанда база аңаа былгашкан хол-биле чем тудуп чээнде хорзаннанышкын тыптып турган таварылгалар бар.

Ажылдакчы кижи этилдиг бензин-биле ажылдап тургаш, ооң хоразын чайладырының бүгү-ле аргаларын билир болза хораннанышкын кажан-даа болбас.

Этилдиг бензин-биле хораннанганының шинчи-демдектери кончуг оожум билдинер болгаш билдинмейн барып-даа болур. Тетраэтилсвинец кижиниң организминче кежип, азы иштинче таварты киргени баштайгы үеде кандыг-даа аарышкын болдурбас. Ынчалза-даа элээн үе эртгенде кижиниң бажы аарып, шагзырап, арып эгелээр, чем чиир хөңнү чидер, уйгузу келбестей бээр. Аар хораннанышкын үезинде мээниң ажылы үрелгеш, кижини өлүмге таварыштырып болур.

Этилдиг бензинден тыптып болур хораннанышкынны чайладырда дараазында дүрүмнерни сагыыры чугула: ону бажын иштинге ажыглап болбас, ооң-биле автомашиналарны ажылдадыр үеде шыңгыы хынамчалыг кудар (чаштатпас болгаш төкпес херек) машинаже ону кударын механизастаары, түскай хепти, резин хол хаптарын хереглээри, а ажык кудулганың үезинде противогазты кедери чугула. Ол бензинни аскы мунгаш, бүдүн савага кадагалаар болгаш түскай машинага дажыглаар херек.

Бензин системаларын резин дамчыптыр аас-биле соруп болбас, бо дугайында түскай насосту азы өске-даа херекселдерни ажыглаар херек. Этилдиг бензин кешке дүшкен таварылгада ону керосинге суккан хевен-биле өваарымчалыг чодар, а ооң соонда ол черин изиг суг-биле саваннап чуур. Кырынче этилдиг бензин төктү берген машина кезектерин болгаш херекселдерин керосинниг пөс-биле аштаар, а оон соонда ол пөсту ыяавыла өртедир. Ук бензин черге төктү бергенде ол черниң хөрзүнүнге хлорлуг кашицаны (хлорлуг чугайның бир кезээн 2 кезек сугга холуур) чажып, хоразын арыдырар. Этилдиг бензинге ажылдап чорууп кижилер дараазында чурумнарны ыявыла сагыыр: дүшка үргүлчү кирер, холун саван-биле эки чуур. Түскай хевин салгынга кургады салып, а оон соонда 10 хуулуг саван эмидирин-биле чаап тургаш, 10 хонукта бирээден ээзин эвес катап чуур (1 кг саванны ведро иштиг сугга эзиндирер). Түскай хепти бажыңынга кедип алгаш келир чорукту шыңгыы хоругдаар. Этилдиг бензинни шыгжап турар складты үргүлчү агаарладыры чугула. Ук бензинни чүгле сут акпас, хөй үнмес мунгаш савага шыгжаарын чөпшээрээр. Этилдиг бензин куткан саваны дараазында арга-биле хоразын чидирер: доскаарның даштын болгаш иштин этил чок бензин-биле азы керосин-биле ийи катап ыяк хынамчалыг чуур. Ону чуурунга херегзээн бензин этилдиг бензин-биле бир дөмей апаар дээрзин билгеш, ону ажыглаарда этилдиг бензинни ажыглаарының үстүнде айыткан бүгү чурумнарын эдерип сагыыр ужурлуг.

Тыва областың санитар-чырыдыышкын бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация килдизиниң — 3—88, харысалгалыг секретарьның, культура болгаш амыдырал килдизиниң 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый килдистериниң 3—68, чагаа килдизиниң база бухгалтерияның 3—65.

ТС—01212. Культура өргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

ИЮНЬ 1957 29 СУББОТА № 128 (3840)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

БИСТИҢ ЧУРТУВУСТА (1 арын).
ОБЛАСТЫҢ ХОВУЛАРЫНДА (1 арын).
ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: В. Макеев.— Чайгы үеде агитас-массалыг ажылды улам калбартыр (2 арын).
С. Паву. — Пропагандистерниң өөредилгези (2 арын).
ССР Эвилелиниң Даштыкы Херектер Министри А. А. Громыконуң парлалга конференциязынга медеглели (2 арын).
Д. Ендан. — Бышкан билигниң аттестадыын өөрүшкү-биле ап турганнар (2 арын).
О. Тову. — Актуругжуларның эгелекчи саналы (3 арын).
Б. Степанчук, П. Белых, С. Нэтпит-оол. — Кызылдың ниити чемненилге черлериниң (3 арын).
В. Федоров. — Коммунистиг ужудуушкуннарның бүдүүзүнде (2—3 арыннарда).
Кыдаттың автомобиль тудугжуларының чедиишкиннери (4 арын).
Америк империализмге удур демиселдиң хүнү (4 арын).
Улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының сессиязының ажыттынганы (4 арын).
Францияның национал хуралында (4 арын).
ЭМЧИНИҢ СҮМЕЗИ: Ю. Зеликман.— Ынмыраалары болгаш хуулчуктерни чок кылыңар (4 арын).

Кедээде культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылын бедик деңнелче

Областың кедээ ажыл-агыйының мурнунда салдынган улуг сорулгаларны шиитпирлээринче кедээниң ажыл-ишчилерин мобилизастаарының херээнге кедээде культура-чырыдыышкын албан черлериниң ролю улуг. Бар аргаларын шын ажыглап, масса-биле харылзаалыг ажылдап турар культура-чырыдыышкын албан черлери кедээниң ажыл-ишчилериниң ортузунда көскү ажылдарны кылып, эки көргүзүглерни чедип ап турар.

Ыраккы Тожу районнуң «Май 1» колхозунда кедээ клубтуң эргелекчизинге инициативтиг аныяк ажылдакчы А. Чараш-оол ажылдап эгелээн соонда клубтуң ажылы экижип, ында ыры болгаш хөгжүм бөлгүмнери ажылдап эгелээн. Ол бөлүүнүң ажылын эгелээрде кедээ суурнуң активин клубтуң ажылынга киириштирип организастаарындан эгелээн. Клубтуң эргелекчизи аныяктарның чогаадыкчы инициативазын көдүргениниң ачызында школаның интернат эргелекчизи Саая Самыя бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмүнүң идепкейлиг киржикчизи болуп, «Чечектел, байлак Тожувус» деп ырының сөзүн чогааткан, а А. Чараш-оол боду оон аялгазын чогааткан. Башкы Х. Очур түс чериниң амыдыралынга холбашкан кожамыктарны чогааткан. Клуб эргелекчизиниң инициативазының болгаш ооң активиниң чогаадыкчы чорудунуң түңнелинде ол колхозтуң төлээлекчилери район фестивалынга бирги черни ээлевишаан, область фестивалынга улуг чедиишкинниг киришкен.

— Фестиваль бисте хөй чүвени өөретти. Ам-даа эки ажылдаар күзел сеткил-сагышты амыратпайн турар. Ам культбригада организастап алгаш, малчыннар ортузунга ажылдаар бис—деп Алексей Чараш-оол чугаалап турар.

Ынчангаш чедиишкинге мензэргенмейн, улам чаа чедиишкиннерже чүткүлдүг культура-чырыдыышкын ажылдакчызының үлегер-чижээн А. Чараш-оол көргүзүп турар.

Ол ышкаш Балгазынның культура бажыңы, Каа-Хем районнуң «Тинделге» колхозунда, Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунда кедээ клубтар чижектиг кедээниң ажыл-ишчилериниң ортузунга культура-чырыдыышкын ажылын доктаамал чорудуп турар черлер областа эвээш эвес. Ылангыя «Искра» колхозтуң сүт-бараан фермазында кызыл булуң эки дериттинген. Ында саанчылар кандыг-даа номнарны ап номчуп турарлар.

Ынчалза-даа областа ам-даа хөй-хөй клубтар, культура бажыңнары, библиотекалар боттарының ажылын хову турлагтарынче, мал фермаларынче, чайлагларда малчыннарже угландырбайн турар. Каа-Хем районнуң «Совет Тыва» колхозундан эш С. Донзуму редакцияга бижип турары: «Кедээ клубта бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмү чок, фермаларга болгаш хову турлагтарынга концерттер организаставайн, клубтуң дирекциязының талазындан колхозчулар ортузунга лекциялар, беседалар чорутпайн турар. Аныяктар боттарының хостуг шактарында кандыг-даа культура-массалыг хемчеглер организаставайн турар». Оон ынай оон бижип турары: «Колхозта почтачы Ч. Долзатмаа колхозчуларның чагыткан солуннарын, журналдарын четче чедирип бербейн, ылангыя мал фермаларында ажылдап турарларның чагылдаларын чедирип бербейн турар. Байдал ындыг болуп турда, колхозта партия организациязы кандыг-даа хемчег албайн турар».

Редакцияга чер-черден кээп турар ындыг чижектиг чагаалар кедээниң культура-чырыдыышкынның чамдык албан черлери, ылангыя клубтар болгаш культура бажыңнары септелгеге чыдак каккаш чайгы үеде боттарының ажылын кошкадып турарын херечилеп турар.

Аныяктарның область фестивалы эрткен соонда кайда-даа бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмнери ажылын соксаткан. Чижээ, Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунда кедээ клубтуң эргелекчизи эш Дакпай боду-биле фестивальга чедиишкинниг киришкен хиреэнде, бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмүнүң ажылын бадсыраткан, бригадаларда, фермаларда ажылдап турар колхозчуларның культурлуг хандырылгазын четпес организастап турар. Өвүр районнуң культура бажыңында бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмнериниң ажылдары соксаан. Дыштанылга кежээлери, номчукчулар конференцияларын чорутпастай берген. Ол районнуң мал фермаларында, чайлагларында лекциялар номчутунмайн турар.

Кедээде кино үнүргүлгези чүгле колхозтар төвүнге мөлдүк чегей болуп турар боордан башка, фермаларда, чайлагларда малчыннарга четпейн турар. Каа-Хем районнуң Шынаа кедээ Совети малчыннар ортузунга кино көргүзер дээрге, кино ажылдакчыларын транспорт-биле хандырбайн турар.

Кедээ чоннуң ортузунга чайгы үеде культура-чырыдыышкын ажылын боттуг удуртурун областың культура эргелелинден, районнарның культура килдистеринден негеттинип турар. А партия организациялары культура-чырыдыышкын албан черлерин боттарының ёзулуг дузалакчылары болдуруп алыр хүлээлгелиг.

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак кедээге культура-чырыдыышкын ажылын көдүрер чорукту чугулга көрүп турар. Партия, совет, профэвилел болгаш комсомол организациялары колхозтарга, МТС-терге болгаш совхозтарга политиктиг болгаш культура-массалыг ажылды чорударынче боттарының кичээнгейин күштелдирерин кедээ ажыл-агыйның бүгү ажыл-ишчилеринге СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Быйтыргызында чугудалап айыткан. Политиктиг темаларга, кедээ ажыл-агый айтырыгларының дугайында илеткелдерни, лекцияларны, беседаларны кедээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилериниң ортузунга доктаамал чорударын, кинолар болгаш бот-тывынгыр уран-чүүл көргүзүглерин экижидерин хандырар херек. Бо ажылдарга кедээ интеллигенцияны, партия, совет органнарының ажылдакчыларын, кедээ ажыл-агыйның мурнакчыларын киириштирери эргежок чугула.

Культура-чырыдыышкын албан черлериниң сорулгазы улуу-биле өскен үеде, ол черлерни тодаргай удуртуру негеттинер. Культура бажыңнары, клубтар, номчулга бажыңнары, библиотекалар, кызыл булуңнар кедээге масса-политиктиг ажылды чорудар талазы-биле партия организацияларының дааныр чери болуп ужурлуг.

Кедээ культура-чырыдыышкын ажылдакчыларының ажылдаар чери — колхозтарның бүдүрүлге бригадалары, мал фермалары, чайлаглар болур ужурлуг. Олар боттарының бүгү ажыл-чорудулгазын амыдырал-биле, түс чериниң тодаргай сорулгалары-биле, районнуң, колхозтуң сорулгазы-биле сырый холбаштырып тургаш, коммунистиг тургузуушкунуң чаа чедиишкиннери дээш демиселге боттарының салыышкынын киирер хүлээлгелиг.

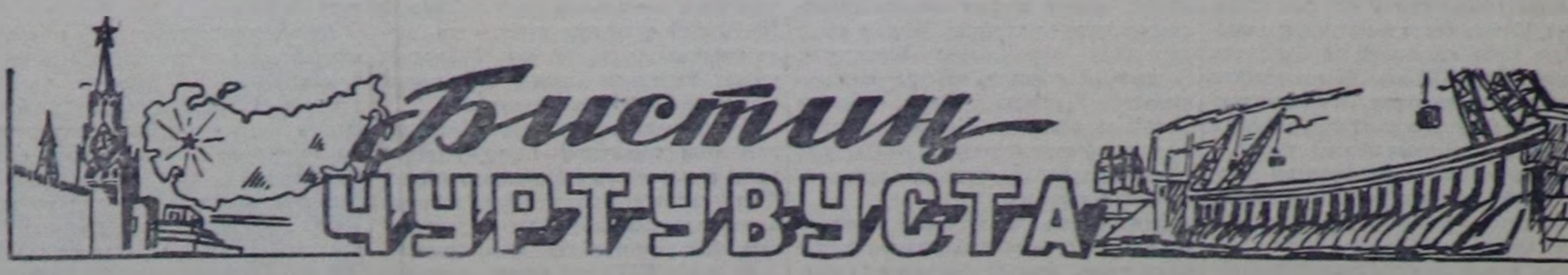

★ ★ Якут АССР 35 чыл болган

ЯКУТСК. (СЭТА). 35 чыл бурунгаар Якут АССР-ни тургускан. Хаанныг дарлалдан адырылган, дойоннарның кулданыышкынындан хосталып турар якут ажылчы массалар оттуп келгеш, орус ажылчыннарның болгаш тараачыннарның дузаламчызы-биле ажылчы чоннарның боттарының эрге-чагыргазын долузу-биле быжыглаарының оруунга туруп шылдаар деп идегелдиг ырак Якутияның ажылчы чоннарынга байыр чедирип тургаш, В. И. Ленин илергейлеп турган.

Владимир Ильичиниң ол сөстери боттанган. Хаанныг ёзунуң талазындан шөлүлгениң болгаш шаажылалдың чери кылып алган турган, кажан шагда хожудангай ол крайның арын-шырайы таныттынмас кылдыр өскерилген. Тээгү талазы-биле кыска хуусааның иштинде якут улус амыдыралдың бүгү-ле адырларында кайгамчык улуг чедиишкиннерни чедип алган. Бөгүнгү Якутия — чечектелип турар совет республика болур. Революция мурнундагы үе-биле деңнээрге, оон үлетпүрүнүң ниити продукциязы 1956 чылда барык 48 катап өскен. Тайгада болгаш тундрада: Алдан, Иера-Аскы, Батагай, Чульман, Эльдикан болгаш өске-даа индустриальдыг чаа төптер тургулап келген. Якутияның алдын, коргулчун, слюда балык, ыяш, судно тудуу, тудуг материалдары болгаш аъш-чем дээн ышкаш үлетпүрүнүң чаа-чаа адырларының продукциязын чурт ап турар.

Якутияда чурттуң экономиктиг администратывтиг районнарының бирээзин тургускан. Якутияның улус ажыл-агыйы Чөвүлели ажылдап кирипкен. Республиканың алмаз үлетпүрүнүң келир үези кончуг улуг. Якутияның чериниң иштинде хөмүр дашты, демирниң, вольфрамның эгээртинмес курлавырлары бар болуп турар. Якутия — өлүк бөөр кол черлериниң бирээзи.

Якут кедээниң овур-хевири үндезининбиле чаартынган. Чаа-чаа колхоз суурлары тургулап келген. Радио, сайгылгаан чер болганда бар. Якутияның колхозтары МТС-терниң дузаламчызы-биле чүгле коктарааны, арбайны, кызылтасты болгаш сулаяны эвес, харын база ногааларны, капустаны, помидорну, огурецти база чединмейниниң-биле тарып өстүрүп турар. Бо чылын республикада ногаа-мал ажылы угланыышкынныг элээн каш совхозтарны тургускан.

Революция мурнунда якуттарның аразында бижик билир кижилер 0,7 хуу турган. Ам Якутия — бижикти чон калбаа-биле билириниң республиказы апарган. Чүс-чүс школалар, техникумнар ажылдап турар. Бо хүннерде якут университеттиң баштайгы студентилер доозарлар. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының якут салбыры улуг ажылды кылып турар. Якуттарның иштинден мергежилдиг эртемденнер, чогаалчылар, артистер, чурукчулар дөмийн үнгүлээн.

Бөгүнүү республиказының 35 чыл болганын Якутияның ажылчы чоннары күш-ажылдың улуг чедиишкиннери-биле уткааннар. Ол алдарлыг оюнуң база Улуг Октябрьның 40 чыл оюнуң алдары дээш социалистиг чарыштарның чедиишкиннериниң дугайында дыңнадыглар бүгү-ле булуңнардан кирип турар.

Республиканың 35 чыл болганын холбаштыр хуралдар, илеткелдер болгаш лекциялар болгулап турар. Ол ойга алдар кылдыр Якутияда улустуң байырлалдарын чорудуп турар. Республиканың 35 чыл болганын холбаштыр аныяктарның бирги республика фестивалы Якутияда дөрт хүн үргүлчүлеп турар.

Эрткен чылдаазындан 2 миллион тонна хөй сүт

Чурттуң колхозтары болгаш совхозтары бо чылдың беш айларының дургузунда эрткен чылдың ол-ла үезиндээзинден 2 миллион тонна хөй сүттү чуртка бергеннер. Малдың сүт продукциязы база өскен: колхозтарның болгаш совхозтарның фермаларында инек бүрүзүнден сүт саап алыры ортумаа-биле 20 хуу көвүдээн.

Сүт бүдүрүлгезин дүрген көвүдедир дээш чарыштың мурнуку одуруунда беш айларының дургузунда инек бүрүзүнден ортумаа-биле 1369 килограмм сүттү сааган Москва областың колхозтары болгаш совхозтары чоруп турар. Ол ышкаш мурнуку одурагларда Ленинград, Рязань, Воронеж, Мурманск, Фрунзе, Николаев болгаш чурттуң өске-даа областары бар. Туланың колхозтарында болгаш совхозтарында сүттүң ниити бүдүрүлгези 64 хуу көвүдээн, а инек бүрүзүнден ортумаа-биле 1061 килограмм сүттү саап, эрткен чылдаазындан 322 килограмм көвүдеткен.

Сүттүң ниити саалдазы Смоленск, Калуга, Брянск, Тюмень, Ростов областарда, Литвада, Белоруссияда, Узбекистанда элээн көвүдээн.

Сүт белеткелдериниң болгаш күрүнеге сүт дужаарының чартык чыл планы хөй-хөй областарда болгаш республикаларда хуусаа бетинде күүсеттинген болгаш ажыр күүсеттинген.

(СЭТА).

★ ★ Улуг Октябрьның 40 чылынга

Оларның чаа чурттаан чери

ОМСК. (СЭТА). Украинадан Сибирь ховуларынче 1957 чылдың көжүкчүлери четкилеп келген. Одесса, Азово, Полтавка — ак бажыңныгларның суурларының, кудумчуларының чүрээнге чоок аттар болуп турар, оларда чиимистиг ногаан ыяштар хөй. Чаа көжүп келгеннерни Полтавканың үндезилекчилери — 1885 чылдың көжүкчүлери изиг-биле хүлээп алганнар. Эрги болгаш чаа чурттакчылар партия райкомунга чыылган. Оларның чаа көжүп келген черинге амыдырал канчаар тергүнген дээрзиниң дугайын ээн ховуларга 60 ажыг чылдар бурунгаар тергелерлиг четкилеп келген баштайгы көжүкчүлер М. И. Романенко, П. Л. Семененко болгаш С. М. Северин олар чаа көжүп келгеннерге чугаалап бергеннер.

Прииртышьени шиңгээдип алыры баштайгыларга берге болуп турган. 30 онгарларны казып, оларның кырын шириктер-биле дуглааш, аңаа чурттап турганнар. Олар ындыг чер онгарларынга түр турар боор бис деп бодап турган болза-даа 10—11 чылдарда чурттаар ужурга таварышканнар. Алды ажыл-агый бүрүзү-ле бир ыяш андазынныг, олар-биле баштайгы 500 десятин черни андарганнар. Хову крайның ынчаардагы чаңгыс-ла төвү — Омскиже дус, серенги садып алыр дээш кээп тургулаан.

Чаа чурттакчылар дыка хөй солун чүүлдерни өске-даа эрги чурттакчылардан дыңнааннар. Революция мурнунда орус болгаш украин тараачыннар — көжүкчүлер Прииртышьениң байлактарын шиңгээдип алыр талазы-биле элээш эвес ажылды кылганнар. Ынчалза-даа ол ажылды өскелер ажыглап турган. Олче салып кирген баштайгы демир орук-биле Прииртышьеге Даниядан, Швециядан, Англиядан, Германиядан болгаш АКШ-тан садыгжыларның канчаар сөктүп кирип турганын кырганнар амдыгаа чедир сактып чугаалап турарлар. Даштыкы фирмалар (садыг черлери) Сибирьниң тараазын болгаш саржаан тараачыннардан өртек чокка ап, боттарының холдарынга хаара аспактап, саарып садыглаары-биле демир оруктарга сөөртүп чорул-ла турганнар. Чүгле Улуг Октябрьның сөөлүнге ховуларга ээ болур чорук улусче шилчээн.

1957 чылда чаа көжүп келгеннер районнуң делгелгезин, оларның мурнунда чурттап турганнарның алдарлыг херектериниң дугайын чугаалап турар документилерни кадагалаан түс чериниң музейин, Совет эрге-чагырганың дөртен чылдарының дургузунда Омскиниң Прииртышьезиниң таныттынмас кылдыр чаартынганын улуг хүндүткел-биле көрүп турарлар.

Улуг Октябрьның дөртен чыл оюнга областың бүгү колхозтары миллион-миллион орулгаларлыг ужуражып турар. Омскиниң демир орук магистралындан ховуларже колхозтарның акша-хөреңгизи-биле тудуп тургускулаан бедик вольттуг электрошугумнары ханылап киргилээн. Кажан бир үеде кижи чурттаар чер бажыңнар тургулаан черлерде чаагайжызы түттүнген Полтавка, Одесса, Азово, Русская Поляна болгаш дыка хөй өске-даа район төптери өзүп үнгүлээн. Исиль-Куль, Называевск, Калачинск черлериг чаа-чаа хоорайлар тургулай берген.

Миллион ажыг гектар күр чер андартынган, тарылга шөлү 4 миллион хире гектар болуп калбарган соонда областың экономиказы сөөлгү чылдар иштинде онза шапкыны-биле хөгжээн. Аңаа үндезилээш түс-бүрүзү 20—50 муң гектар тарылга шөлдүг 50 совхозтар тургустунган. Кедээде улуг тудуг калбарган. Ам Омскиниң Прииртышьезинде районнарның 42 культура бажыңнары, ийи муң ажыг клубтар болгаш библиотекалар, чүс-чүс эмнелгелер, колхозтарның радио бедирлери болгаш кинотеатрлары ажылдап турар.

Бөгүнүү чаа төрээн чери-биле таныжып, чаа көжүп келген чон оларга белеткээн бажыңнарда суурлап, күш-ажылчы амыдыралын эгелеп чоруда бергеннер.

Азырал тоолайларның 500 фермалары

ЧЕРКАССЫ. (СЭТА). Областың колхозтары бо чылын эъг бүдүрүлгезин 100 гектар чер бүрүзүнге 40 центнер чедирерин хүлээнгеннер. Кедээниң ажыл-ишчилери мал ажылының бүгү адырларын, оон иштинде азырал тоолай ажылын күжениишкинниг хөгжүдүп турарлар.

Эрткен чылын күрүнеге 27 муң центнер азырал тоолай эъди дужаатынган, а ол болза 9 муң баш бода малды камгалап артырганы болур-дур. Оон-биле кады продукцияның чүс центнер бүрүзүнүң бүдүрүлгезинге мал ажылының өске адырларындан каш катап эвээш чемнер чарыгдатынган боор турар.

Областың элээн районнарының азырал тоолай ажыл-агыйы мал ажылындан кирип турар орулгаларның барык үштүң бир кезиин берип турар.

Амгы үеде областың колхозтарында азырал тоолайның 500 фермалары бар, ол болза 1955 чылдаазындан 12 катап хөй болуп турары ол. Бо чылдың эгезинден тура эгир чылдың шак ол үезиндээзинден 15 катап ажыг продукция күрүнеге дужаатынган. Октябрьның 40 чыл оюнга чедир бүгү артан кедээ ажыл-агый фермаларынга ындыг фермалар тургустунгулаан турар.

(СЭТА).

ОБЛАСТЫҢ ХОВУЛАРЫНДА

Хой кыргылдазы чедиишкинниг чорутунган

Бай-Тайга районнуң колхозтарында хой кыргылдазы часкы доңаттың элээн хүннерде үргүлчүлээниниден орай эгелээн. Ынчалза-даа МТС-тиң талазындан техниктиг хемчеглерни алганы-биле хой кыргылдазы кыска үениң иштинде чедиишкинниг чорутунган. Районнуң чамдык колхозтары ол чугула кампания ажылын эки организастааш, амгы үеде хоюнуң барык нуруузун чайлагладыпкан.

Мөңгүн-Тайгада «Малчын» колхозта ажылдап турар бирээзи-ле 12 хачыларлыг алды агрегаттардан аңгыла районнуң өске колхозтарынга ындыг дөрт агрегаттарны МТС чогуур өйүнде база дерип белеткээн турган. Чүгле ол дөрт агрегаттар безин июнь 22-ге чедир 21,5 муң хойнуң дүгүн кыргыткан. Колхозтарда хол хачыларлыг бригадалар база организастыг ажылдап турар.

Мал кыштагладыышкынның эки организастаанындан «Мурнакчы», «Дөң-Терек», «Малчын» колхозтарның хою дүккүр болуп турарын баштайгы часкы кыргылда илереткен. Моон-биле кады чамдык колхозтарда хойнуң дүк продуктузу ам-даа дыка чавыс болуп турарын база айтыр херек. Чижээ, Молотов аттыг колхозтуң кыргытынган 1858 хою чүгле 1807 кг дүк берген.

Төрээн колхозунуң улам байлакшылынга

АРЫГ-БАЖЫ. (Телефон-биле). Улуг-Хем районда Маленков аттыг колхоз бо чылын ногаа тарылгазының шөлүн эрткен чылга удур 12 хуу калбарткан. 1956 чылда картофельди 25 гектарга олурткан турган, бо чылын олуртканы 42 гектар, а ногаа культураларын ниитизи-биле 29 гектарда олурткан.

Колхозтуң эш Ангакпанга удуртурган 60 кижи составтыг бригадазы амгы кичээнгейни ногааларның чайгы ажаалдазынче угландырган. Бок үнүштерни арыглап ылангыя ногааларны хүн-бүрү суггарып турарындан үнүш дыка эки болуп турар. Колхозта парторганизация секретары эш Сарыг-оолдуң редакцияга дыңнатканы болза:

— Бистиң ногаа ажылында бригадавыс эрткен чылын 94 муң рубльдиң орулгазын берген. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга уткуштур алган хүлээлгезинде бригада бо чылын 150 муң рубль орулганы чедип алырын айыткан. Колхозчу ишчилерниң саңу боттуг ажыл-херектен карыштас.

Тарааның үнүжү чаагай

ТЭЭЛИ. (Телефон-биле). Бай-Тайга районда Молотов аттыг колхозтуң тараажылары Октябрьның алдарлыг 40 чыл оюнга уткуштур чаагай дүжүттү өстүрүп, ажаап алыры дээш кызымак ажылдап турар. Үнүшке чериниң чогуур шыгы чугула ужур-дузалыг. Ол колхозтуң тарылга шөлүнүң барык нуруузу суггаттыг шөлдерде, ынчангаш гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 20 центнер тарааны алырынга колхозчулар бүзүреддиг.

Часкы хову ажылын агротехниктиг негелделер ёзугаар организастыг чорудкан. Ол дээрге бедик дүжүт өстүрүп алырынга ажылдың чүгле эгези, оон удаа чок негелде тарааның чайгы шын ажаалдазында тургустунуп турар. Колхозта бо талазы-биле ажыл багай эвес чорупт турар. Суггарылданы чазын чажар мурнунда база чорудкан. Чайын 1190 гектарның баштайгы суггарылдазын чогуур өйүнде организастаан, а ийиги ээлчег-биле 360 гектар тарааны суггарган.

Колхозтуң хову ажылының бригадазы чайгы суггарылдада 28 кижилиг түскай бөлүктү быжыглаан. Олар суггат бугаларының аайы-биле звеноларда чарлып алган, аразында чарыштыг ажылдап турар. Маадырның звенозу 35 гектар тараазының ийиги ээлчегде суггарылдазын база доозкан, ол участокта тарааның үнүжү ам 30 сантиметр ажын турар. Буян, Дандын-Сүрүң оларның ажаап өстүрүп турары участоктар база чаагай.

Тарааның чайгы суггарылгазы

Чаагай дүжүттү өстүрүп алырынга чериниң чогуур шыгы чугула негеделиг. Сүт-Хөл районда «Сталинчы орук» колхоз бо чазын 985 гектар шөлдү чажар мурнунда суггаргаш тараан. Колхозтуң хову ажылының бригадазы амгы кичээнгейин чайгы суггарылдаже угландырып турар.

Суггарылда звенозунда 30 кижини түскайлап быжыглаан. Олар суггат бугаларының аайы-биле бөлүктерге үстүп алган, сугну халас агыспас дээш дүн, хүн солчуглерни тургускан ажылдап турар. Июнь 20-ге чедир 1040 гектар тараа суггартынган. Звено амгы үеде тарааның ийиги суггарылдазын чорудуп турар.

Дүжүт ажаап алыышкынынга

Чөөн-Хемчик районнуң шөлдеринде бо чылын тарааның үнүжү дыка эки болуп турар. Ол болза, колхозчу тараажыларның механизаторлар-биле демниг күш-ажылының түңнели. Чаагай дүжүттү чидириг чокка ажаап алырынга белеткелдер амгы үеде районнуң бүгү-ле черлеринде калбарып турар.

Чадааның машина-трактор станциязының механизаторлары кажангызындан-даа артык күжениишкинниг ажылдап турар. Чүге дээрге, мал чемин белеткээриниң үези база келген. Сиген кестирер машиналарны, өске-даа кожулда херекселдерни септевишаан, дүжүт ажаап алыышкынынга база белеткенип апарган. МТС-тиң септелге мастерскаязында дүн, хүннүң ээлчеглиг соксаал чок ажылдары кайнылып турар.

МТС-те бо чылын септелгеге 20 комбайннар кирер, а июнь 22-ге чедир оортан 17 комбайннар септетинген, арткан 3 комбайннар база доостур четкен. Моон-биле кады молотилкаларны, саваң бөлдүрүкчүлерни болгаш дүжүт алыышкынының үезинде херегжээр өске-даа техникаларны септээри база организастыг чоруп турар.

• • •

Чадаана МТС-тиң машина паркызы улам-на калбарып, чыл бүрү чаа техникаларны ап турар. Чүгле бо чылын безин «ДТ-54»—4, «ДТ-24»—2 тракторлары; тарааның «С-6»—5, силостуң—3 комбайнарын болгаш 4 жаткаларны, 6 сеялкаларны, 3 культиваторларны, 2 сенокосилкаларны, хой кыргылдар 2 агрегаттарны база кедээ ажыл-агыйның өске-даа техникаларын болгаш дерилгелерни алган.

Үнүжү эки

ИЙИ-ТАЛ. (Телефон-биле). Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг кедээ ажыл-агый артели бо чылын Чээнектиң кур черинден элээн хөй гектарны шиңгээдип, тараа культураларын тараан.

Колхозчу тараажылар-биле Шагаан-Арыг МТС-тиң колхозта ажылдап берип турар трактор бригадазының механизаторлары тарыганы кыска хуусаада бедик агротехниктиг байдалга эрттиргеннер. Чээнек ховузунда 450 гектар кызылтас, а 60 гектар сула, 30 гектар арбай тарытынган.

— Чээнекке сөөлгү хүннерде чаъс алзан чагган, кызылтас, сула ам 30—35 сантиметр чедир, бир дески үнүп чыдар, бок үнүштер ам дааредзинде үнмээн. Чээнек ховузунда сугат чок, ындыг болза-даа шык чер, ынчангаш тарааның үнүжү дыка эки — деп, колхозчу Кендем редакцияга дыңнаткан.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

Чайгы үеде агитас-массалыг ажылды улам калбартыр

Бии-Хем районнуң колхозчулары, МТС болгаш совхоз ажылчыннары бистиң областың ажылчы чоннары-биле кады Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга төлептиг уткуужуру-биле кодаа ажыл-агый бүдүрүлгезин кодурер дээш, СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин чедиишкинниг күүседир дээш социалистиг чарышты калбарткан. Партияның болгаш чазактың шиитпирлери-биле сорук кирген бии-хемчилер бо чылын кодаа ажыл-агыйның бүгү культураларының бедик дүжүдүн чедип алырын хүлээнгеннер.

Бедик дүжүт дээш демиселдиң баштайгы үе-чадазын, часкы тарылганы районнуң колхозтары, «Өөк» совхоз эрткен чылдарга бодаарга бо чылын оң эки хуусааларда эрттирген. Чамдык колхозтар, чижээ, Ленин аттыг колхоз (даргазы эш Мучаев, партия организациязының секретары эш Береговой), «Кызыл сылдыс» (эштер Шевцов, Дамчай), «Тиилелге» (эштер Куприянов, Меңге) тараа культураларының тарылгазын 5 — 6 ажыл хүннеринде дооскан. Дыка хөй механизаторлар болгаш колхозчулар часкы тарылгага күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүн көргүскеннер. Чижээлээрге, трактористер Мезёв, Гончаров, Деев болгаш өскелер-даа ДТ-54 трактор-биле хүнде 48 гектарны чаштырар нормалыг турган 100—120 гектарны чаштырып турганнар.

Картофель болгаш кукуруза тарылгазын район ам дооскан. Часкы тарылганы агротехниктиг эки хуусааларда чорудкан чорук болуунуң эки түңнелдерин берип турар. Колхозтарның шөлдеринде тараа культуралары ам дески чаагай үнүп эгелээн.

Колхозчуларның болгаш механизаторларның ортузунга партийжи-политиктиг болгаш культура-массалыг ажылды чогуур-ру-биле организастаан чорук часкы хову ажылдарын чедиишкинниг чорударынга идиг берген. Хову ажылдары эгелээриниң ырактан мурнунда-ла партия райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизи часкы тарылга үезинде чорудар агитация-массалыг ажылдың тодаргай планын ажылдап кылган. Политиктиг ажыл-биле холбашкан бүгү-ле айтырыгларны планга баш удур көрген. Партия эге организациялары кодаа интеллигенцияның болгаш бүдүрүлгеде ажылдап турар кижилерниң аразындан агитаторларны шилип алгаш, бөлүктер аайы-биле оларның чөвүлел хуралдарын болгаш семинарларын эрттирген.

Бригадаларга болгаш түс-түс агрегаттарга агитаторларны быжыглаан турган. Агитаторлар хову бригадаларынга солуннар номчуулгаларын, беседаларны чорудуп турганнар. Ленин аттыг, Бочетов аттыг колхозтарның болгаш «Өөк» совхозтуң партия организациялары — секретарылары Береговой, Ершов, Кононенко социалистиг чарышты эки организастап, ажылдың түңнелдерин хүн-бүрү түңнеп, көргүзүг самбыраларынга азып көргүзүп турганнар. Районнуң агитаторларының хөй нуруузу оларга дааскан ажылды ак-сеткилдиг күүседип турарлар. Бочетов аттыг колхозтуң агитаторлары Верещагина, Смирнова, Бол Эртине, «Кызыл сылдыс» колхозтуң Удумбараа, Чоңдаш, «Кызыл тараачын» колхозтуң Макаров, Кунаев, Фунтиков болгаш өскелер-даа ховуларның ажыл-ишчилериниң ортузунда хүндүлелдиг болуп турарлар.

Беседаларның тематиказын агитаторларга партия организациялары шилип берип турар. Агитация-массалыг ажылдың кол материалдары партияның болгаш чазактың шиитпирлери, СЭКП ТК-ның февраль Пленумунуң материалдары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң VII сессиязынга эш Хрущевтуң илеткелиниң тезистери болгаш өске-даа чугула материалдар болуп турар.

Хову бригадаларында ажылдап турар колхозчуларга болгаш механизаторларга кино-чурукту үргүлчү көргүзер сорулга-биле кожер кинону тускайлап тургускан. Районнуң культура бажыңының культбригадазы урал-чүүл бөлүүнүң бот-тывынгыр концерт-шии көргүзүглерин көргүзүп, оон-биле чергелештир лекцияларны номчулгазын организастап турар.

СЭКП райкому болгаш партия эге организацияларының часкы тарылга үезинде политиктиг ажылдың түңнелин быжыглаар болгаш чайгы үеде агитация-массалыг ажылды улам калбартырын ханыдыр сорулганы салган. Тарылганың чайгы ажаалгазын эки организастаар, малдың чаш төлүн бүрүн өстүрүп алыр, ажыл-агыйның болгаш культураның тудугларын дүрген темп-биле чорудар талазы-биле Бии-Хемниң ажыл-ишчилериниң мурнунда улуг сорулгалар туруп турар. Партия организацияларының агитация-массалыг ажылы ам ол сорулгаларны шиитпирлээринче угланган. Районнуң партия организациялары часкы тарылга үезинде масса-политиктиг ажылдарның түңнелдериниң болгаш чайгы үеде сорулгаларының дугайында айтырыгларны боттарының хуралдарынга чугаалажып көргүлээн болгаш тодаргай хемчеглерни айыткан.

Колхозтарга, мал ажылының фермаларынга болгаш хову бригадаларынга хөй ажылын хөгжүдер болгаш дүк бүдүрүлгезин көвүдедир дугайында СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чагаазын таныжып көргеш, районнуң хойжулары 1956 чыл-биле деңнээрге 1960 чылда хойларның баш санын 2 катап, дүк бүдүрүлгезин 2,5 катап көвүдедир деп хүлээлгени алган. Районнуң хойжулары алган хүлээлгелерин күүседиринге шиитпирлиглер.

В. МАКЕЕВ.
СЭКП Бии-Хем райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи.

Пропагандистерниң өөредилгези

Бистиң партиялыг ажылчы массаларның ортузунга идеологтуг ажылче бодуунуң кичээнгейин кошкатпайн келген болгаш ам улам күштелдирип турар. СЭКП обкомунуң бюрозунуң доктаалын ёзугаар партия чырыдылгазының четкизинге келир өөредилге чылында ажылдаар пропагандистерниң эй хуусаалыг өөредилгези июньнуң 25-те эгелээн.

Июльдуң 5-ке чедир политиктиг болгаш теоретиктиг нииты лекциялар болур, а 6-дан соңгаар түс-түс бөлүктерге кичээлдер эгелээр. СЭКП төөгүзү, политэкономия болгаш философия башкылаар пропагандистерниң бөлүктери турар. Ынчаарга агарполитиканың болгаш политшколалар башкылаар пропагандистер СЭКП төөгүзү башкылаар пропагандистерниң бөлүүнге өөренирлер.

Өөредилгелер июль 18-ке чедир болур. Лекциялардан аңгыда дуржулга солчуруунуң талазы-биле 4 шактыг семинар кичээли база болур. Арткан хүннерде Бызыдыңның бүдүрүлгелеринге болгаш чамдык мурнакчы колхозтарга экскурсия организастатынар.

С. ПАВУ.

Хана солун

Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунуң партия база комсомол органы «Чаа амыдырал» хана солуннуң редколлегиязы (редактору эш Чаш-оол) колхоз бүдүрүлгезинде чедиишкиннерни болгаш четпестерни чырыдып, масса чон-биле тудуш харылзаалыг ажылдап келген.

Солун, чыл эгезинден бээр 8 катап үнген. Бо аразында «Чаа амыдыралга» эш Хавактың бүгү саанчыларга «Бедик сүт саалдазын канчаар чедип алыры?» деп сүмези болгаш хову бригадири Хаяң-оолдуң «Бедик дүжүт дээш», Ишкиниң «Шыдарлыг тудуг дээш» деп материалдары болгаш оон-даа өске мурнакчы колхозчуларның дуржулгазын илереткен материалдар үнгүлээн.

Кодээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдедиринче, оон шынарын экижидеринче, малдың баш санын өстүрериңче колхозчу ажыл-ишчилерни хана солун мобилизастап турар. Улуг Октябрьның 40 чыл оюнга холбаштыр колхозчуларның социалистиг чарышка алган хүлээлгелериниң үре-түңнелин хана солунга доктаамал чырыдып, чедиишкиннерни болгаш четпестерни илередип турар.

К. МАШПАН-ООЛ.

Спорт ажылын экижидер

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг колхозунда «Колхозчу» деп спорт ниитилелиниң кудуку организациязының ажылы чорувайн келген. Сууда комсомолчулар болгаш аныяктар дыка хөй, ындыг болза-даа колхозта комсомол организациязының секретары Хураган-оол чылдың кайы-даа үезинде аныяктарны күш-культураже организаставайн келген.

Комсомол организациязы болгаш спортчу организацияның күш-культура ажылынче кошкак кичээнгей салганындан спорт херекселдери—хол, бут бөмбүктери болгаш четкилер шупту ис чок читкен.

О. КЫЗЫЛ-ООЛ.

Чоннуң сонуургалында

Областың национал театрының артистериниң эш Намдараага удуртурган бөлүү барыын талазы районнарда чедиишкинниг ойнап чоруп турар. Бай-Тайга районнуң Культура бажыңынга көргүскен «Ынакшылкан алды кижилер» деп шиини аңаа чыылган чон улуг сонуургал-биле көрген.

Шиини эгелээр шагы чоокшулап келген турган, а Культура бажыңының залында хостуг олут чок. Олуттарга хамаарыштыр билет шупту саттынган, а шиини ол кежээ көрүп четтикпээннер дыка хөй турган, олар дараазының хүннеринде чедиштир көрүп турудаан.

Кежээниң, ылаңгыя колхозчу ажылдаарга таарышкан ол шиини Сүт-Хөлге болгаш өске-даа районнарга чон улуг сонуургалдыг көрүп турган. Артистарның ол бөлүү ам Чөөн-Хемчик районга ойнап чоруп турар.

М. ШУР-ООЛ.

ССР Эвилелиниң Даштыкы Херектер Министри А. А. Громыконуң парлалга конференциязынга МЕДЕГЛЕЛИ

АКШ-тың сенадының даштыкы херектер талазы-биле комиссиязының хаалгалыг хуралынга соңгу-атлантика блогунуң (НАТО-нуң) чепсектиг күштериниң дээди командылакчызы генерал Норстэдтиң кылган медеглелин чоокта чаа америк болгаш европа парлалгага чарлаан.

Соңгу-атлантика блогунуң шериг политиказын таарыштырып тургузарынга кошкун рольду ойнап турар америк генерал Норстэдтиң медеглели бодунуң агрессчи болгаш турамык чоруу-биле бодунче кичээнгейни угландырбайн барып шыдавас.

Бо дээрге НАТО-нуң шериг ажылдакчыларының ындыг янзылыг медеглелдер кылып турарының баштайгы таварылгазы эвес болдур ийин. Ол херекке чамдык чанчыкан байдал безин тургустунган. НАТО-да удуртур албан-дужаалдарны ээлеп турар генералдар айыттынган шериг блогунуң чурттарының чепсегленишкиннерин эндере бүдүреринче угланган шериг дөзевилелдерин чугаалажып турда база чепсегленишкиннерни дужурер айтырыгның талазы-биле чугаалажышкыннар үезинде чугаалажышкыннарның киржикчилериниң туруштары чепсегленишкиннерни дужурериниң кайы-бир айтырыгларының талазы-биле чоокшулажып турда, эн-не шууган, чудуруктарын чайып эгелей бээрлер.

Бо херекке америк шериг төлээлекчилери ындыг хөөнну кылып турары чанчыл болу берген.

Ээлчеглиг дайынзырак медеглелдерге чылдак кылдыр Норстэд атлантика бөлүглежиишкиниң чурттарынга чепсегленишкиннерни эндере бүдүреринге ажыглатынып турары билдингир «айыыл чок чорукту кайы-кайызы ханыржырының программазы» дижир чүвениң дугайында айтырыгны АКШ-тың конгрезинге чугаалажып көөрүн шилип алган.

Совет Эвилелиниң талазындан туруп турар дээр аянныг шериг кыжанылышкынындан камгаланыр сорулга-биле АКШ-тың болгаш соңгу-атлантика блогунуң шериг күчүзүн өстүрериниң эргежок чугулазының дугайында хоозун-мете чугаалар чанчыл болган үнелээшкинни бергеш, Норстэд угаан-бодал чок чулчуруушкуннарын кылып, соңгу-атлантика блогунуң шериг планнарының дугайын ыыт чок чугаалап турган.

Бистерге сонуургамчыг чүве генерал Норстэдтиң хуузунда мөзү-шынары-даа эвес болгаш оон стратегтиг салым-чаяаннары-даа эвес деп чүве билдингир. Ону тоовааль. Бистерге сонуургамчыг чүве Норстэд болгаш оон медеглели болуп турар, чүге дээрге, ол медеглел НАТО-нуң шериг херектерин башкарып турар ындыг бөлүктериниң ёзулуг арнын, ынчангаш ол шериг бөлүглежиишкиниң ёзулуг агрессчи бүдүш шынарын тодаргайлап турар-дыр.

Америк сенаттың комиссиязынга бодунуң кылган медеглелинге Норстэд черле чүнү чугаалаваан дээр! Мурнундагы командылакчызының үлегерин эдербишаан, атомнуг дайынче болгаш чепсегленишкиннерни эндере бүдүрерин үргүлчүлээринче кыйгырыг салып турган, ол хамыктың мурнунда болун илередип көргүзерин бодунуң хүлээлгези кылдыр көрген. Ол чүгле НАТО-нуң шериг күчүзүн эвес, харын оон-биле кады ол блоктуң чепсектиг күштерин хөгжүдериниң херээнге америк аг-шеригниң ачы-хавылазын база харугда мактап көргүзериниден ол тыртылбаан.

НАТО болза «Россияда амгы үеде бар кандыг-бир шериг ужур-дузалыг бүгү-ле чүүлдерин узуткап шыдаар» арга-мергежилдиг болуп турар дээр аянныг кылдыр ол медеглээн. Норстэдтиң харамдык чоргу биче эвес деп чүве илдең-дир. Хөйнү-даа эвес, эвээшти-даа эвес, харын Совет Эвилелинде «шериг ужур-дузалыг бүгү-ле чүүлдерни» узуткап чок кылыры аңаа херектиг болуп турар ышкажыл.

Америк генерал улам-на хандыр сиңнигип чугаалатынган болгаш даштыкы ла америк шериг базаларындан хөделбишаан, Совет Эвилелинче «бүгү дөрт талалардан халдаарын» деткип чугаалаан.

«Бүгү дөрт талалар», тодаргайлаарга, барыын, чөөн, соңгу болгаш мурнуу чүктер, чүгле Совет Эвилелинде эвес, харын дайын авантюраларының оруунга туруп алырын дитигипкен дег агрессорда база туруп турар деп чүвени чугаага хандыкшаан генерал Норстэд эксербейн барганы ол боор оң.

Ол мактаныкчы америк генералдың өске чугаазының дугайында база ынчаар чугаалаза чогуур. НАТО-нуң чепсектиг күштери айыттынган ужар-чүүл базаларындан «бистерге күзенчиг халдаашкынны ап чорудар төлээде, четчир санныг самолеттарны» Совет Эвилелинче салып киириптип болур деп, Норстэд медеглээн. Ынчаарга самолеттар чүгле чаңгыс углааныышкынга, чүгле агрессорнуң талазындан эвес, харын агрессорнуң талазынче база ужуп шыдаар аргалыг деп чүвени манаа база-ла генерал илергей-ле эксербейн барган-дыр. Моон-биле кады НАТО-нуң шериг ажылдакчыларының аразында эн-не «изиг баштыгларга» безин бо дугайы база-ла билдингир турар ужурлуг болгу дег.

Чепсегленишкиннерни эндере бүдүреринге улам-на хөй дөзевилелдерин америк конгрезстен, а херек кырында америк үндүрүг төлекчизинден ушта тыртып алыр дээр оралдажыышкыннарга генерал Норстэд канчаарга-даа оожургавайн турар. Америк шериг ведомствозу болгаш НАТО «ээлгир арга-мергежилдиг» болур ужурлуг болгаш ону чедип алырынга акша, акша, акша-ла херек деп ол чулчуруп турган. Оон-биле кады «ээлгир арга-мергежилдиг» болуру деп чүл дээрге Баттышкан Штаттарның бодунуң девискээринден база Совет Эвилелин бомбалаашкыннарга таварыштырар аргалыг болур дээни ол-дур деп ол тайылбырлап турган.

Ынчаарга чаа дайынның өртүн кыпсып үндүрерин дитики дег кандыг-даа агрессор далайларның болгаш океаннарның безин шывыының адаанга сагыш-амыр олуруп шыдавас ийик деп ам безин маргылдаа чок болу берген алызындан шынныг чорукту өске кым-даа эвес, харын амгы үениң шериг ажылдакчылары билип алган турар үе шагда-ла келген. Амгы үениң шериг техниказының хөгжүлдези чаа дайынны өөскүткен күрүнеазы күрүнелер тулчуушкуннар шөлүнүң хажыызынга артып калыр болур дээр чорукнарга кордатынган кандыг-даа планнар—хоозун куруг чүвелер болу берген ындыг чадада амгы үеде безин четкен деп чүвени ол ажылдакчылар билбээн туруп шыдавас. Ындыг янзылыг хоозун чүүлдерни нептеретпишаан, Норстэд чепсегленишкиннерни эндере бүдүрерин үргүлчүлээриниң болгаш атомнуг дайынның өске-даа камгалакчылары-биле бир домей, олар шын эвес чүвени чугаалап турар деп чүвени билир. Ынчалзажок оларны ол шоолуг дүвүретпейн турар. Атомнуг болгаш водородтуг бомбаларны бүдүреринге чаа-чаа миллиард-миллиард долларны канчап-даа турташ чедип алыры оларга ажыктыг.

Европадан америк чепсектиг күштерни кандыг-даа байдалдыг үндүреринге Норстэд база шиитпирлиг удурланып чугаалаан деп чүвени чугаалатынган чүүлге немээр болза НАТО-нуң эн-не агрессчи бөлүктериниң ол шериг бөлүглежиишкинни камгаланыкчы бүдүш-шынарлыг дээр аянныг чүвезиниң дугайын кандыг-даа ниитилчү медеглелдер-биле чажырып болбас ажыт-чажыт чок программазы бистерниң мурнувуска көстүп келир.

НАТО-нуң чепсектиг күштериниң дээди командылакчызының медеглели чүнү айтып турарыл? — деп дүрүм ёзугаар айтырыг тыптып турар. Ол чүл—бодунга контрольду чидирген генералдың дембээрели бе азы делегей байдалын дембээредиринге, «соок дайынны» үрдүндүреринге, шериг калчааралдың хөөктүрериңге, ынчангаш боо-чепсектерни дужаарындан аажок хөй ажык-кончаалдарны моон соңгаар-даа ушта соруп алыр талазы-биле шериг фабрикантыларынга дузалаарынга кордатынган баш бурунгаар бодап кылган, кыжаныкчы медеглел бе? Ылаңгыя чогум-на амгы үе оон кыпсыкчы чугаазынга шилип алдынган деп чүвени барымдаалап алыр болза, ол дээрге карартуразында барган генералдың дембээрели эвес деп чүве тодаргай.

Тайбыңга ынакшылдыг күрүнелерниң күженишкиннериниң, а ол ышкаш делегейниң чаа дайыны улустарга кайы-хире санап четтинмес дендии ядарал-түреглелдерни таварыштырыгы дегин билип турар, атлантика блогунуң бодунуң чурттарында ындыг күштерниң күженишкиннериниң түңнели болуп, делегей байдалында таарыштырылганың чогуур деңнелдери соолту үеде көстүп келгени билдингир болгай. Чепсегленишкиннерни дужурер талазы-биле болуп турар чугаалажышкыннарның үезинде чепсегленишкиннерни дужурериниң талазынга чамдык-безиктей чорудар хемчеглерниң талазы-биле, ылаңгыя делегейниң калбак бөлүктеринде чөптүг-биле демдеглеп турары ышкаш күрүнелер аразынга дугуржулганың аргазын чиигедип турар бодунуң чаа саналдарын Совет Эвилели киирениниң соонда дугуржуушкун чедип алырының аргазы айытынып келген ол байдалды моон-биле холбаштыр онзалап демдеглезе чогуур.

Чепсегленишкиннерни дужурер талазы-биле чугаалажышкыннарның бүгү киржикчилери ындыг байдалдарда чепсегленишкиннерни дужурериниң айтырыгларын шиитпирлээринге улустарның ханы сонуургалын барымдаалавышаан, ол чугаалажышкыннарның чорудулгазында чогумчалыг байдалды деткииринге идиг бээр дээш онза оваарымчалыг болгаш шыдамышкынныг чорууң илередири эргежок чугула болгу дег. Ынчалза-даа америк генералдарда болгаш «соок дайынның» өске-даа бурээ-бушкүүржүлеринде ындыг байдалды тургузар дугайында сагыш салыр чүве кайда боор. Ол дээрге оларның аажы-чаңынга таарышпас. Европага, Азияга, Африкага чаа-чаа америк шериг базалары оларга херек. Хамыктың мурнунда французтардан, немецтерден, бельгилерден, голландылардан болгаш оларга үгер-боз чемижи болуруунуң ролюн берип турар өске-даа чурттарның — НАТО-нуң киржикчилериниң улустарындан чечелетинген чаа-чаа полкулар болгаш дивизиялар оларга херек.

Генерал Норстэдтиң медеглелинче база НАТО-нуң шериг болгаш харын шериг эвес-даа ажылдакчыларының ындыг янзылыг медеглелдеринче кичээнгей салбайн барып болур деп чугаалаар чадавас, чүге дээрге ындыг медеглелдерниң алыс сорулгазы — шериг бюджеттерин көвүдедирин чедип алыры, ынчангаш оон-биле үндүрүг аартадырының ээриндерин улам-на киир ээрери болуп турар. Барыын талакы чурттарның парлалгазының чамдык органнарында барык ындыг янзылыг чугаалар кирип турар: америк генералдың шугаазынныг чугааларынче кичээнгей салбаза ажырбас. Оон-биле кады НАТО-нуң политиказын генерал Норстэд тодаргайлавайн турар болгай деп айтып турар. Ынчалзажок ол чугаалар бүзүренчиг эвес.

Бир эвес Норстэд болгаш НАТО-нуң кыпсыкчы медеглелдер кылып турар өске-даа шериг ажылдакчылары ол шериг бөлүглежиишкиниң удуртур бөлүктериниң хөөннерин илергейлевейн турган болза, оларга ойтур шавыышкын бердинген болгаш оларны боттарының олуттарынга олурткан турар ийик деп бодаар ужурлуг кылдыр чугаалап болур. Ынчалза-даа ындыг янзылыг чүү-даа болбаан. Норстэдтиң чугаазын тайбыңга ынакшылдыг бүгү бөлүктер шиитпирлиг буруу шаап турда, АКШ-тың, а ол ышкаш НАТО-нуң өске-даа киржикчилериниң талазындан ол чугааны буруу шаап турар кандыг-даа медеглелдер кылдынмаан. Ол чүл дээрге, Норстэдтиң чугаалаан бодалдары НАТО-нуң удуртур бөлүктеринге ниитизи-биле таарыжып турар дээни ол тур.

Ынчаарга ол бөлүглежиишкиниң чепсектиг күштериниң дээди командылакчызы чергелиг, НАТО-нуң шериг ажылдакчылары оон удуртукчуларының политиктиг үзелдерин черле илеретпейн турар-даа дээн дийик бис. Ынчаарга ол байдал ол генералдарның кыпсыкчы чугааларын ындыг-ла өнчүк-чөңгээлиг эвес болгаш ындыг-ла айыылдыг эвес кылып турар бе ынчаш? Канчаарга-даа ындыг эвес. Ол чорук харын тайбыңның херээнге база НАТО-нуң киржикчилери чурттарның улустарынга кандыг айыыл ол бөлүглежиишкиниң туруп турары-биле, оон шериг планнары-биле болгаш НАТО-нуң чепсектиг күштериниң удуртур албан дужаалдарында ындыг шериг ажылдакчыларының турары-биле холбаазын көргүзүп турар.

Херек кырында Европада, Азияда болгаш делегейниң өске-даа районнарында өске күрүнелерниң девискээрлеринде америк шериг базалары чүгле «камгалалдың сорулгаларынче» угланган чүве деп амдыгаа чедир бистерге бүзээредип келгеннер. Ылаңгыя девискээринде эвээш эвес америк шериг базалары тургустунганы билдингир Великобританияның чазаанын талазындан ындыг медеглелдерни үргүлчү дыңнаар ужур таваржып турган. Великобританияның, Францияның, Данияның, Норвегияның болгаш соңгу-атлантика блогунда кирип турар өске-даа чурттарның чазактарының талазындан ындыг янзылыг бүзээредилгелер амгы үеле-даа четчип турар. Ынчаарга Норстэдтиң агрессчи болгаш кыпсыкчы чугаазы-биле ол бүзээредилгелерни канчаар дүүштүрүп болурул? Оларны дүүштүрер арга чогу билдингир. А ындыг болганда, НАТО камгалал сорулгаларын салып турар, ол шериг бөлүглежиишкиниң чурттарының девискээринде америк шериг базаларының бар чоруу база-ла камгалал сорулгаларын салып турар дээр аянныг чүве дугайты кандыг-даа медеглелдерниң өртек-үнези чүү болурул?

Ол айтырыгга харыы чаңгыс боор болур: НАТО-нуң камгаланыкчы бүдүш-шынарлыының дугайында медеглелдер болгаш ол бөлүглежиишкиниң боттандырып турары хемчеглер Европага тайбыңның салым-чолу дээш, бүгү-нииты тайбыңның салым-чолу дээш дүрүм ёзугаар дүвүреэнниң илергейлеп турар улустарның серемчилелин сударадырынче угланган. Херек кырында улустарга улуг айыылдыг ындыг планнар боттанып турар. Ылаңгыя Европа күрүнелериниң девискээрлеринге атомнуг чепсекти таарыштыр тургузарының планнары-биле болгаш барыын-герман бундесверни ядролуг чепсек-биле чепсеглээриниң планнары-биле холбаштыр байдал нарыыдап турар, хамаарышкан күрүнелерниң чазактарының кичээнгейин олче Совет чазак каш-даа удаа угландырып келген.

Бир эвес НАТО-нуң киржикчилери чурттарда—Францияда, Барыын Германияда, Норвегияда, Данияда болгаш өскелерде-даа—НАТО агрессчи сорулгаларны салбайын турар деп идегелдер-биле боттарын оожургадып турар кижилер ам-даа бар чүве болза, Норстэдтиң медеглели ындыг идегелдерниң үндезин чогун база дагын көргүзүп болур ужурлуг турган ийик кылдыр бодаар бис. Ол медеглел болза соңгу-атлантика блогунуң агрессчи политиказының аппар чыдары олуттуг ужуктарга база ол блоктуң шериг планнарынга дүүштүр оларны ажыглаары-биле боттарының девискээринде даштыкы шериг базаларын тургускан болгаш тургузарын бодап турар чурттарның күрүне ажылдакчыларының боттарынга ап турар харысалгазынга хамаарыштыр Совет чазактың сагындырыгларының чөптүүн болгаш өй-шаанда болганын бадыткап турар база бир херечи болуп турар.

Ылаңгыя бир эвес чепсегленишкиннерни дужурер талазы-биле ам Лондонда болуп турар чугаалажышкыннарны өөренип көөр болза бо бүгүден кандыг түңнел үнүп турарыл? Чаңгыс түңнел негеттинип турар: бир эвес чугаалажышкыннарның киржикчизи болуп турар Американың Баттышкан Штаттары күрүнелер аразынга өргежок чугула дугуржуушкунну чедип алырынга идиг бээрин шынавыла күзеп турар болза, Норстэдтиң чугаазы янзылыг агрессчи болгаш кыпсыкчы чугаалар туруп шыдавас. Ынчаарга бир эвес Норстэд болгаш «соок дайынның» база чепсегленишкиннерни эндере бүдүрериниң ол янзылыг сөглүүкчүлери АКШ-тың ёзулуг политиказын илередип турар чүве болза, чепсегленишкиннерни дужурер талазы-биле чугаалажышкыннарда АКШ-тың киржилгезин канчаар үнелезе чогуурул—ол чугаалажышкыннарны чепсегленишкиннерни эндере бүдүрерин үргүлчүлээринче болгаш күштеңдиреринче күзел-чүткүлүн чаап-чажырар шырымга кылдыр ажыглап турары ол эвес ийнен?

Ол ийи дээрге дүүшпес чүүлдер-дир. Ол айтырыгга чүгле АКШ-тың чазаа харыы берип болуру билдингир.

Бышкан билигниң аттестадын өөрүшкү-биле ап турганнар

Июнь 22 Кызылдың № 2 ортумак школазының бо чылын дооскан онгуклассчыларынга уттундурбас болуп арткан. Доозукчулар болгаш башкылар коллективи, ада-иелер-биле каттышкаш чылдың-на эрттирер байырлыг кежээниң эгелээрин четтикпейн манап турган.

Ол ындыг болур-даа ужурлуг. Чүге дээрге уругларның он чыл дургузунда ортумак билигни чедип алыр дээш күжүн харам чокка салып келгениниң түңнели-дир. Школаның залы байырлыг шимчилел кирген турган. Доозукчуларны, башкыларны, ада-иелерни залче чалаан. Оон соонда кежээ эгелээн.

Школаның директору Ася Александровна Федченко байырлыг кежээни ажыткан. Ол, өөреникчилерниң школаны чедиишкинниг доосканынга байыр чедирген болгаш бышкан билигни чедип алыры дээш өөреникчилер эвээш эвес күженишкиннерни үндүргенин чугаалавышаан, оларның моон соңгаар улам-на чедиишкинниг болурун күзээн.

— Бо чылын ортумак школаны 65 өөреникчилер дооскан. Олар шупту бышкан билигниң аттестады деп документин холга алыр эргелиг болганнар дээрзин эш Федченко дыңнаткан. Доозукчу бүрүзү музыканың болгаш байырлыг адыш часкаашкынының үделгези-биле бышкан билигниң аттестадын өөрүшкү-биле ап турганнар.

Доозукчуларның аразындан Зоя Моландай бүгү эртемнерге эки, кончуг эки демдектерлиг болган. Аңаа бышкан билигниң аттестады-биле кады мөңгүн медальды тывыскан. Бышкан билигниң аттестаттарын тывыскылаан соонда, ада-иелерниң, башкыларның мурнундан кежээниң чамдык киржикчилери сөс ап, чүве чугаалааннар. Чүве чугаалаан кижи бүрүзү доозукчуларның чедиишкиннерлиг болганынга өөрүшкүзүн илередип, оларның ниитилел моон соңгаар уламчылап өөрениринге, бүдүрүлгеге шуут барып ажылдаарларга улуг чедиишкиннерлиг болурун сеткилдиң ханызындан күзеп турганнар.

Кежээге доозукчуларның организастааны концерти болган.

Д. ЕНДАН.

Колхозтарда куш фермалары

Сүт-Хөл районда Калинин аттыг колхозтуң куш фермазында ажыл эрткен чылдазындан экижээн. Кажаа турлагны таарымчалыг кылган, ажаалданы болгаш чеңгериндени зооветеринарни негелделерин баштаар чорудуп турар, ферманың арыг-шевери база багай эвес. Куш ажылдакчызы эш Сеңдиң ол ажылынга улам-на мергежип турар.

Фермада 258 дагаалар бар, амгы үеде оларны Ара-Артада чайгы фермаже кожуре берген, ында байдал улам-на эки болуп турар. Ферма бо чылын дагаадан ниитизи-биле 16 муң чуурга алырын хүлээнген, 10 муң чуурга алдынган.

«Сталинчы орук» колхозунуң куш фермазының эргелекчизи эш Балдаа ол ажылында ам үш чыл болган. Фермада торгуур 400 ажыг дагаалар бар, таарымчалыг тургусканындан дагаалар ниитизи-биле хүнде ортумаа-биле 300 чуургаларны берип турар.

Ферманың ажылдакчылары Октябрьның адаарлыг 40 чыл оюнга уткуштур төрээн колхозунга бо чылын 21 муң чуурганы бээри хүлээнген. Июньнуң 15-ке чедир 15 муң чуурганы ферма дужааган.

М. СЕВЕН.

Актуругжуларның эгелекчи саналы

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг кодээ ажыл-агый артелиниң баштаар чери болгаш партия эге организациязы күрүнеге дужаар эът планын кыска хуусаада күүседип, малды эки семиртип, дужаарының болгаш Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга белек кылдыр пландан ажыр хөй эътти күрүнеге дужаар талазы-биле социалистиг хүлээлгезин боттандырары дээш тодаргай хемчеглерни ап турар.

Колхозта партия организациязының активчилери күрүнеге эът, дүк болгаш сүт дужаалгаларын хуусаа бетинде доозар болгаш ажыр күүседир дээш кым чүнү кылып турарын чугаалажып көрген.

— Колхозтуң күрүнеге дужаар малын чаңгыс черге одарладып кадарып, оон-биле шаг-үе эртирип турбайн, бо чылын күрүнеге дужаар малды колхоз районга доп-дораан дензилгедип алгаш, ол малды колхозтуң бодунуң күжү-биле Чеди-Хөл мал базазынга чедир бир ай одарладып чедиргеш, оон семиртилге дензизин планга киирип алыр деп санал бар—деп парторганизация секретары эш Данзын чугаалаан.

Колхозчулар ол-даа ажок шын саналдыр, мал сүреринге-ле эң шыырак, сагыш човаангыр колхозчуларны киирери чугула-дыр дижиннер.

Ол-даа саналдарны деткивишаан, колхозтуң оралакчы даргазы эш Дугар-оол туруп келгеш,— бо дыка шын санал-дыр, эштер. Бир талазында колхозка, ийи талазында күрүне планын эрте күүседир деп салган сорулгаавысты чедип алырынга улуг ажыктыг бээр. Ам үш хонгаш 600 баш ажыг шээр малды, 40 баш ажыг бода малды сүрүп үндүрери-биле шилип үзүп белетпенир-дир. Ону сүрерине мааза эштерниң саналы ышкаш, шак ындыг колхозчулардан тып чорудары-биле сүмележип, доп-дораан боттарының күзелин база айтырып алыр-дыр—дээн.

Активтиң хөй кезиинин саналын барымдаалаааш, Хураган-оол, Хүрак, Көк-оол. Сенгии оларны мал сүрүкчүлери кылдыр бадылаан.

Ленин аттыг колхоз күрүнеге дужаар малын Чаа-Хөл райпозунуң мал хүлээп алыр черинге июнь 16-да сүрүп чедирген. Районнуң өске колхозтарын мурнай 338 баш шээр малды, 39 баш мыйыстыг бода малды күрүнеге дужааганын белеткел чери хүлээп алгаш, оон семиртилгеге немешкен дензизин колхозка санаары-биле Чеди-Хөл базазынче сүрген мал кылдыр чедирилге фактуразын кылып берген.

Ленин аттыг колхозтуң бо эгелекчи черүүн эдерип, районнуң өске колхозтары күрүнеге дужаар малын орукка семиртип чораш, Чеди-Хөл базазынга боттары чедирип дужаар ажылды чорудуп турар.

Колхозтарның эгелекчи саналын үнелеп, деткивишаан, СЭКП райкому мал одарладып сүргеннериниң ортузунга политик-массалыг ажылды кылып чорууру-биле СЭКП райкомунуң инструктору эш А. Сундуйну олар-биле кады чорууру кылдыр томуйлаан. Райпо баштаар чери бодунуң төлээзин мал хүлээдир үеде Чеди-Хөл базазынче чорударын база хүлээнген.

Актуругжуларның бо эгелекчи чорууу областың колхозтарынга эки үлегер болур болгаш Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга аллдар болдурган социалистиг чарышка эки черан ээлээр ужурлуг.

О. ТОВУ.

Область Советиниң депутады, диг мастери эш И. Швайко шахтерларның күш-ажылын эки организастывышаан, хөмүр даш тывыжын көвүдедиринче база продукцияның бот-үнезин чиигедиринче угланган хемчеглерни ап чорудуп турар.

Чурукта: «Элегес» шахтазының начальниги эш Швайко.

Сөзү А. Дутержаавы. Фотозу П. Колостуу.

Номчукчуларнын биске бижээни

ЧӨӨН-ХЕМЧИК. Калинин аттыг колхоз часны кыргылдада хөй бүрүзүнден ортумаа-биле 1,2 кг дүк алган. Хой кыргылдазынга 25 херээженнер үргүлчү ажылдааннар. Амбаа, Шончуңмаа олар хол хачызы-биле хүнде 16—20 хойну кыргып, социалистиг чарыштың мурнакчылары болганнар. Кыргылда доозулган соонда хойларны 2 катап чуулган.

Х. Доржу.

ӨВҮР. «Кызыл туг» колхоз-биле Хандагайты аразынга машина оруу чок турган. Колхозчу суур-биле район төвүнүң аразынга машина чоруур орук аштап кылыр дугайында колхоз баштаар чери шиитпир үндүрген. Хачы, Буура арттарның болгаш Хөрумнуг-Ойнуң оруун аштап кылган. Орук аштаалгазынга Семис-оолдуң бригадирлээни хову бригадазы эки ажылдаан. Колхозчулар Мөңгүн-оол, Алдын-оол, Тевер-оол, Сапык олар хүн нормазын 150 хуу чедир күүседип, социалистиг чарыштың мурнакчылары болганнар.

М. Манзыр-оол.

БАЙ-ТАЙГА. «Малчын» колхоз мал чеминге херекслээри-биле Каргының Чеди-Тей деп черде шенелде кылдыр 30 гектар сула тараан. Суланы тараан болгаш ону ажаар бригаданы тарылга ажылынга дуржулгалыг Достай удуртуп турар. Суланың үнүшү бо чылын эки болур болза, келир чылдан эгелеп өске тараа культураларының шенелде тарылгазын чорудаа бээр. Чеди-Тейде 220 ажыг гектар эки херзүннүг кур чер бар.

Х. Адыг.

УЛУГ-ХЕМ. Сталин аттыг кодээ ажыл-агый артелиниң кежигүннери Сүрүң-оол, Келимей, Терек-оол, Сандык малдың хоралыг дайзыны бөрү-биле демиседи үргүлчү чорудуп келгеннер. Олар чылчылда-ла каш бөрүнү өлүрүп, колхозунга хөй орулганы киирип келгеннер. Дуржулгалыг аңчылар бо чазын 2 улуг бөрүлерни болгаш 12 бөрзектерни узуткаан.

К. Сандый.

Өөредилге-дуржулга участогу

Сарыг-Булуң ортумак школазының өөредилге-дуржулга участогунга өөреникчилер кодээ ажыл-агый культураларын өстүрүп турарлар. Аңаа өөреникчилер чазын, чайын ээлчег-биле ажылдап турарлар. Өөредилге-дуржулга участогунга өөреникчилер кодээ ажыл-агыйның тараа культураларын, янзы-бүрү ногааларны болгаш өске-даа үнүштерни тарып өөренмишаан, күш-ажылдың арга-мергежилинге чаңчыгып турарлар.

Бистиң өөредилге-дуржулга участогувус 1954 чылда тургустунган. Оон шөлү 0,5 га. Ол участокка бүгү ажылды өөреникчилер хол-биле кылып турар. Дуржулга шөлүн өөреникчилер боттарының күжү-биле кажаалап алганнар.

Бистиң школаның өөредилге-дуржулга участогунга эрткен чылын 87 сорттарның янзы-бүрү техниктиг болгаш тараа культураларын, ногааларны тарып өстүрүп өөренип турганнар. Үрезиннерни Чадааназың дуржулга станциязындан, Грибовскийниң селекциялыг станциязындан чагыдып алгылаан.

Эрткен чылын эки ажаалганы чорутканы-биле бистиң дуржулга участогувус багай эвес дүжүттү алыр арганы берген. Аңаа тараан культураларның дүжүдү районнуң колхозтарынындан-даа артык болгулаан.

Бистиң школаның өөреникчилери кукурузаның мочургаларын 3 чылдар дургузунда ап турарлар. Ам бодувустуң үрезинивисти тарып турар бис.

Өөредилге-дуржулга участогунга школаның 5—6 класстарының 90 ажыг өөреникчилери ээлчег-биле июнь 1-ден август 20-ге чедир кодээ ажыл-агыйның бүдүрүлге практиказын эртерлер.

Б. ШАКТАР-ООЛ.

Колхозчу чылгычы

Улуг-Хем районнуң Эйлиг-Хемде Сталин аттыг колхозтуң чылгычызы К. Борбак-оол 1950 чылдан бээр чылгычылап келген. Оон кадарган малының баш саны өзүп, чыл-бүрүде ортумактан өрү дентилгелиг болуп турар.

Колхоз 1954 чылда дон үксаалыг аскыр садып алгаш, Борбак-оолдун чылгызынга салган. Чылгычы 1956 чылга чедир ийи чыл иштинде төрүттүнген 60 хайнак кулуннарны менди камгалап алган. Бо чылын төрээн 35 белерниң кулуннарын четче алган.

Кызылдың ниити чемненилге черлеринде

Сөөлгү чылдарда хөй-ниити чемненилге черлериниң ажылы экээн экижээн. Оларның хөй нуруузу-ла чемненикчилер боттары чемин столдарже дажыглап алыр арга-биле ажылдап турар. Чемненикчилер боттары чемин дажыгаап алыр аргаже ниити чемненилгениң 13 бүдүрүлгелери шилчээн. Столоваяларның, чайналарының заалдарын чаартыр эде тудуганының түннелинде 310 ажыг олуттар немешкен. Бызылда № 1 чайнаяның коллективи Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш чем саарыглазының планын хуусаа бетинде күүседир, эки шынарлыг янзы-бүрү чемнерни белеткээр, херглекчилерни сагыш човангыр болгаш дүрген хандырар деп хүлээлгени алганнар. Чайнаяның ажылдакчылары бо хүлээлгезин багай эвес күүседип турарлар. 1957 чылдың бирги кварталында эки ажылыг болганы дээш СЭКП Кызыл хоорkомунуң болгаш хоорkүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун чайнаяның коллективинге тывыскан.

Чайная нийти кварталда база-ла планын ажыр күүседип турар. Май айның бараан саарыгазының планын 103 хуу күүсеткен. Июнь айның планын июнь 19-та күүседипкен.

Чайнаяның ажылдакчылары чемненикчилерни ээлдек болгаш сагыш човангыр ёзу-биле хүлээп ап турар. Повар эш Воронцова чемненикчилерниң ёзулуг хүндүткелин чедип алган.

Поварларның ажылынга болгаш чемниң шынарын экижидеринге ниити чемненилге черлериниң аныяк технологу Г. Стефанкова улуг дузаны чедирип турар. Ол 1956 чылда Ленинградтың нииги чемненилге черлериниң техникумун дооскаш, Тывага кээп ажылдап эгелээн. Чайнаяның ажылдакчыларында оон-даа өске мурнакчылар хөй. Олар шилчиир Кызыл тугту салбас дээш кызымак ажылдап турарлар.

№ 2 столовая (директору эш Монгуш) № 1 чайная-биле бир демей байдалдарлыг хирезинде-ле, оон ажылдап турары чайнадан ыравта дора. 1957 чылдың бирги кварталының бүдүрүлге планын күүсетпээн. Кылып белеткээн чемнериниң шынары кудуу, азы менюда адатынган чемнериниң колдуу-ла чок болур таварылгабарык-ла хүнүң чыгам болуп турар. Арыг-шевериниң чурумнарын чаңгыс удаа эвес хажыдып келген. Ынчангаш хомудалдар дептеринде чемненикчилерниң хомудалы хөй.

Улуг күш үнер ажылдарны механизастаарынче кичээнгей салдынмайн турар. Картофель арыглаар машина кандыг-даа ажыглал чок даштын дадарып чыдар. Столоваяның девискээри хиргиг. Белеткээн чемнерниң иштинден чыдыг берген эът болгаш дүдүй берген рулет шыгжагга чыткан чоокта чаа илерээн. Столовайга спирт болгаш водка сада бээр таварылгалар турган. Хөй-ниитиниң чемненилге черинге ээлик келгеш, корум-чурум үрээр кижилерге удур шиитпирлиг демиседии чорударының орнунга, ындыг кижилерни аидажылдар чорукттарны столованың дирекция чери бодуруп келген.

№ 3 столовайда байдал база-ла багай. Столовайга келгеш, тапкылап, чуруп үреп олурган кижилерни соксадыр, сагындырар хүлээлгелиг хирезинде-ле, үк столовайда киоскиниң садыгжызы Вдовинаның ындыг чуруп үрекчилери-биле кады чаңгыс столда олуруп алган, оларның-биле найыралдыг хөөрешкен турары хаая эвес. Столовайга келген чемненикчилерге болгаш өске-даа херглекчилерге эптиг, ээлдек эвес, каржы чорукттарны эш Вдовина болдуруп турар.

Ол столовайда чамдык чемнерни белеткеп турарының шынары кудуу. Белеткеп турар янзы-бүрү чемнерге эзбээ-биле херглээр капустаны эки чүтбайн турарындан ол чемнерни чиир арга чок ажыг болуп турар. Шынары баксыраан, дүдүй берген салат болгаш винегретти буфеттиң делгээринге салган турган. Щи биле борщту чаңгыс савага хайындырган, оортан кудуп ап турар. Чем кылырынга херглээр херекселдер үрелип, ажыглаар арга чок кылдыр эргижирээн. Чиг эътти бырынга салгаш, үүрмектээр ыяжын чүгбайн-даа, дүс-биле арыглаавайн-даа турар.

Столоваяның эргезинде буфеттер, киоскилер планын ыравта чедир күүсетпейн келген. Чижээ, столовайда төп буфетти алырга, ол май айның планын чүгле 31 хуу күүсеткен. Ол столовайда сметана, хөй эъди, согуна дээн ышкаш продуктулар үзүктелип турар. Амгы үеде столовайда эът шуут үзүлген. Чаа эът, сметана, согуна ышкаш продуктуларны тып алыр талазы-биле столоваяның дирекциязы хемчег албайн турар.

Ол столовайда хомудал дептери барык ийи ай дургузунда чок болуп турар.

Мурнундаазынга бодаарга № 4 столовая (директор эш Киселева), № 3 чайная (директору эш Остахова) ажылын элээн экижиткен. Ынчалза-даа, ниитиниң бо чемненилге черлеринде окрошка болгаш өске-даа соок чемнерни белеткевейн турары хомудаанчыг.

Байдал № 1 столовайда эң-не багай. Эчки, механизация болгаш башкы училищелериниң, кодээ ажыл-агый техникумунуң студентилери ол столовайда чемненип турар. Бижи бодап көөрге, үк столовайга бүгү байдалды эки кылдыр тургузку дег. Ынчалзажок ёзулуг корум-чуруму, арыг-шевер ында чок. Бо столовайга хамаарылгалыг үстүнде өөредилге черлериниң мурнунда дежурнийларны тускайлап, чурумну столовайга тудуп турган болза, ол чорук ам шуут уттундурган.

Столовайда белеткеп турар чемнерниң шынары дыка багай. Бир катап дүштеки чемге эът чок мун, гуляш, чигирлиг шай бар болган. Ужуру болза, ол чемнерни эки шынарлыг кылдыр белеткеп ап болур турган. Ынчалза-даа, мурнунда эки повар деп санатырып турган Рыбалкина ам чемнерни эң кудуу шынарлыг кылдыр белеткеп турар апарган.

Столовайга-даа, оон складтарынга-даа арыглаашкынның чорудары чугула негеттинип турар. Далгандан кылган чемнерни чадыг чок, шык черлерде кадагалап турар ужурунда, үк чемнер шыгып, баксырап турары ховар эвес. Столоваяның директору эш Онучин бо бүгүнү көрүп, билип тургаш-ла, четпестерни чайладырынче угланган хемчеглерни мыначага чедир албайн келген.

Кызыл хоорайның кайы-даа столоваяларынга соңгаларны четкилеп, эки бызыгаары, үүрмек сентелгелерни чорудары, арыг-шевериниң чурумнарын шыңгыы сагыыры негеттинип турар. Хоорайда нииттиниң чемненилге черлериниң ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузарынче горпонуң талазындан чогуур кичээнгейни салыры чугула. № 4 столоваяның девискээри болгаш хаыы-даа, бухиязы-даа дыка дакпыш. Чаа столовая тудар деп шагда-ла шиитпирлеседаа, ону тудар черин чүгле чаа шилип алган. № 1 чайнаада кухня, чемненир зал база-ла дапкыш болуп турар.

Мурну амдан киирер бүрүлер хоорайның хөй-нииги чемненилге черлеринде чок, чамдыктарында далган чедишпес, а өскелеринде перец, горчица чок болуп турар. Бо дугайында горпо ажылдакчылары, хамыктың мурнунда хөй-нииги чемненилге черлериниң салбырының начальниги эш Щеглов эки билир. Чемге херглээр тускай чүүлдерниң складтарда келгениин, үлетинмейн оларның складта дыка үр чыдарын эш Щеглов база-ла билир. Чемге херглээр чүүл-бүрү бо чүүлдерни хоорайда нииги чемненилге черлери хөй удаа негеп туруза-даа, оларны эш Щеглов кайы-даа столоваяже үр үениң иштинде чорудуп бербейн келген.

Горпо шугумунда нииги чемненилге черлеринге ажыглаары-биле 200 баш хаваннарны тускай семирти азырап келген, а хаван эъди херек кырында столоваяларда көзүлбейн турар. Ниитиниң чемненилге черлери янзы-бүрү продуктулар-биле үзүктел чок хандырары горпонуң баштаар черинден негеттинип турар.

Столоваяларга болгаш чайнааларга чемнерни эки шынарлыг, амданныг кылдыр белеткээрин, чемненикчилерни саадашкын чокка, ээлдек ёзу-биле культурлуг хандырарын чемненикчи бүрүзү негеп турар. Ниитиниң чемненилге черлери бо кол сорулгазын боттандырган турарын чедип алыр тала:де, столоваяларга болгаш чайнааларга бодунуң удуртулгазын горпо баштаар чери күштелдирер ужурлуг.

«Шынның» рейд бригадазы:

Б. СТЕПАНЧУК, облпотребсоюзтуң бүдүрүлге салбырының технологу;

П. БЕЛЫХ, облпотребсоюзтуң нииги чемненилге черлериниң технологу;

С. НАТПИТ-ООЛ, «Шынның» тускай корреспондентизи.

Тарааның чайгы ажаалдазынче кичээңгейни улгаттырар

«Дөң-Терек» кодээ ажыл-агый артели часкы тарылга талазы-биле Бай-Тайга районнуң өске колхозтарындан дээре көргүзүглерлиг болган. Тарылганы 9 ажыл хүннеринде агротехниктиг негелделер ёзугаар дооскан. Тараа культураларының тарылгазы планындан 23 хуу ажыр чаптынган. Картофель болгаш ногаа олуртулгазы база багай эвес болган.

Часкы хову ажылы бедик дүжүт өстүрүп алырынга ажылдың чүгле эгези болур, а чайгы ажаалда оон дудак чок негелделиг деп чүвени билири чугула. Тээли суур Советиниң чоокта чаа болган үшкү сессиязынга «Дөң-Терек» колхозтуң чайгы тараа ажаалдазының дугайында айтырыгны чугаалашкан.

Колхозтуң агроному эш Макарның илеткелиинден болгаш сессияга бердинген саналдалардан алырга, колхозта, тараа суггарылдазы органнзас чок болуп турар. Суггарылдада 25 кижини бэжыглаан, а Балдар-оол ышкаш чамдык кижилер ажылга үнмейн турар. Дүн, хүнүң ээлчеглерни тургуспаанындан сут чамдык үелерде хөй агып чыткылаар.

А. НОРЖУН.

Космиктиг ужудуушкуннарның бүдүүзүнде

1957 чылдың июль 1-ден 1958 чылдың декабрь 31-ге чедир үргүлчүлээр ам болур деп турар делегейниң геофизиктиг чылынга эртем талазы-биле кайгамчыктыг болуушкуннарның бирээзи болза, Черниң кылымал эдеринчилерин салып үндүрери болур. Ол болза эртемниң болгаш техниканың сайзыралында Черниң тыртылышкынының канчаар-даа аажок күчүлүг күштерин кижиниң тиилээнин бадыткаан чаа базымның херечизи болур. Ол чорук болза, планеттер аразының октаргайын чагырып алыр дээш демиселдиң ол чокка бодаан-даа херек чок эң чугула байдалдарның бирээзи.

Аар үлетпүр талазы-биле эң-не күчүлүг ийи чурттар — Совет Эвилели биле Американың Каттышкан Штаттары Черниң эдеринчилерин салып үндүрер дугайын албан ёзузу-биле медеглээннер. Амгы үеде Чер, оон атмосферазының, Космиктиг октаргайның дугайында кижиниң билиглериниң болбаазыралынга база ам болур деп турар космиктиг ужудуушкуннарны белеткээринге чугула ужур-дузалыг бо кайгамчыктыг болуушкунга эртем талазы-биле бүгү таланың белеткели чоруп турар.

АГААР ОКЕАНЫНЫҢ КАЪТТАРЫНГА

Черниң кылымал эдеринчизин тургузар дугайында айтырыгны практика кырынга шиитпирлээринге эртем шинчиледелериниң болгаш дуржулгаларының канчаар-даа аажок улуг күштери негеттинген.

Амгы үениң бүгү-ле реактивтиг техниказының үндезини болур реактивтиг шинчээшкинниң теориязының үндезилекчизи бистиң кайгамчыктыг ада-чуртувус, делегейде суралгыг эрдемден болгаш чогаадыкчы Константин Эдуардович Циолковский болур. К. Э. Циолковскийниң төрүттүнген хүнүнден бээр бо чылдың сентябрьда чүс чыл болганын демдеглеп эртер. Ол болза, делегейниң геофизиктиг чылын эрттирери-биле база Черниң кылымал эдеринчилериниң дузазы-биле атмосфераны геофизиканың кончуг үр өөренип көргениниң ам болур баштайгы шенелделери-биле дүгжүп турар. Эдеринчилерни салып үндүрер чорук черни долгандыр атмосфераның даштынга шинчеп чоруур ёзулуг эдеринчизи ай ышкаш доктаамал ажылдаар обсерваторияны тургузарының дугайында улуг эртемденниң бодалдарын боттандырарынга дыка чоокшулаар.

Амгы чүс чылдарның эгезинде-ле К. Э. Циолковский «Реактивтиг херекселдер-биле өртемчейниң октаргайын шинчилээри» деп бодунуң ажылынга реактивтиг техниканың теоретиктиг үндезинин ажылдап кылган. Оон дузазы-биле кижи төрелгетен планеттер аразының октаргайын чагырып алыр дээш демиселди чорудар. Ынчалзажок улуг эртемденниң бодалдарын боттандырарынга эртем биле техниканың ынчаарлгы деңнели ырыкай-ла дүүшпес турган. Циолковскийниң чамдык диди идеялары атомнуг энергияның база электрониканың адырларында кайгамчыктыг ажыдыышкыннарлыг бистиң чүс чылывыста, математика, физика, газтыг динамика, реактивтиг техниканың, эргелеп башкарарының теориязының болгаш бедик сайзыралдыг индустрия-биле холбашкан, эртем болгаш техниканың өске-даа адырларының дүрген сайзыралының үезинде чүгле ынчан амыдыралга боттаныр аргалыг болган.

Черниң кылымал эдеринчилерин ам салып үндүреринге чедир ракеталарның дузазы-биле дыка үр үеде атмосфераның шинчилелдери болуп эрткилээн. Шинчилээриниң бо аргазы болза сайзыраңгай техниканы негээр болгаш чүгле амгы үениң күчүлүг индустриялыг чурттарынга боол болур, ынчангаш даштыкыда ол шинчилел чүгле АКШ-та кептерелди алган.

Сөөлгү чылдарда Совет Эвилелинге ракетаның ачызы-биле шинчилелдерниң дыка калбак программаларын күүсеткен. Бо сорулгаларга херглээри-биле бисте ракеталарның тускай конструкциязын кылган. Олар диаметри 40 сантиметр ийи метр узун цилиндрлерден тургустунган ийи демир контейнерни четсе чогуур бедиинче четкеш октап бадырыптар, болу ажыттынар тускай механизмнер-биле хандыртынган болур. Цилиндрлер иштинде хемчээр, демдеглел кылыр болгаш башкарар янзы-бүрү аппаратуралар база агаарны шинчилээри-биле ап чоруур шил савалар бар. Цилиндрниң үстүкү талазында парашют чоруур, контейнерниң бадыышкынының үезинде 10—12 километр бедикке бөдү-ла ажыттына бээр болгаш ап чораан чүгүн черже оожум салып бадырыптар. Ол, контейнерниң черже бадыышкынының үезинде, бүгү-ле аппаратураны бүдүн арттырарын магадылаары-биле база черге дүшкен үезинде кандыг-бир чүүлге үскеш үрелбезин дээш чымчактап каан идегелдиг амортизаторлар-биле хандыртынган.

Ракетаның бажы талазында чамдык хемчээр аппараттар болгаш херекселдер чоруур. Оларның көргүзүглери черже радио-биле дамчыттынар.

Шак ындыг ракеталарны тургузуп кылыры ындыг-ла белен эвес. Аңаа күштүг сиилгиишкиннерниң болгаш кончуг дүргедээшкиниң үезинде бузурелдиг болгаш ылап шын көргүзүглерни айтыр ындыг аппаратураны ажылдап кылыр болгаш белеткээр апаар. Оон аңгыда ол кончуг тарамык атмосфераның иштинге ходелип ажылдаар ужурлуг. Чүс километр бедикте агаарның базыышкыны далай деңнелинде базыышкынындан миллион катап эвээш дээрезин чугаалаарга-ла четчир. Ынчалзажок совет аппаратура шинчилээшкиннерниң ол хире канчаар-даа аажок берге үелеринде ажылдап болурунун идегелдиин бадыткаан.

Атмосфераның үстүкү каъттарының ракеталыг шинчилелдери эртемге кончуг хөй ажыктыг медээлерни берген. Ылангыя бедип үнгени-биле чергелештир агаарның температуразы дыка хөй өскерлиишкиннерге таваржыры тодаратынган. 25—30 километр бедиирге температура кудулаар болгаш 50—60 градус чедир соок апаар. Ынчалза-даа оон соолунде ол чоорту бедий бээр, 45—55 километрниң деңнинге баарга чылый бээр, чамдыкта 30—35 градус чылыг болгулаар. 75—80 километр бедикке 70 градуска чедир соор, а агаар шинчилээр ракеталарның чамдык бодуруулгуушкуннериниң үезинде температура 90 градус соок болгулааны илеретинген.

Улустар аразының геофизиктиг чылының дургузунда атмосфераның даштыкы каъттарының ракеталыг шинчилелдери дыка калбаа-биле чорутунар. Совет Эвилели Арктикага — Франц-Иосифтиң Черинге ракеталарның 25 салыышкынынарын, чурттуң ортаакы широталарынга 70-ни база Антарктиданың Мирный районунга 30 салыышкыннарны кылырын доктааткан.

Космиктиг октаргайже кижи ужудуп болур дугайында айтырыгны тургузарының бетинде диргт органнзмге ол ужудуушкуннарның онзагай байдалдары кандыг салдарлыг болурун тодарадыр херек.

Ракеталар болгаш башкарыкчы снарядтар талазы-биле эрткен чылдың декабрьда Парижке болган улустар аразының Бирги конгрезинге совет төлээлерниң кежигүнү А. В. Покровскийниң илеткели онза солун болган. Бистиң чуртувуска кылдыкан шинчилелдерниң түңнелинде ракеталарның бедиктерге кончуг дүрген ужудуушкунунуң үезинде бөдин диргт органнзмнер амыдырап болурун бадыткаан дээрин совет эртемден конгрестиң киржикчилеринге дыңнаткан.

Бо талазы-биле дуржулга кылыр диргт амытыннарга ыттарны ажыглаан. Оларны талыгыр бедикке ужар ракетаның бажында агаар өтпес кылдыр ыяк дүгдаан өрээлчигешке суп каан. Ол өрээлчигеште агаарның базыышкынын база температуразын, диргт амытыннарның мага-бодунуң температуразын, тынышкының дүргенин болгаш судалының согарын бөдү-ла демдеглеп чоруур аппаратура бар. Ужудуушкун үезинде ыттарның ниити чорун чоруур байдалын өрээлчигешке бызытлап таарыштырган киноаппарат-биле тырттып ап чораан. Шанта 4.300 километр дүргедээшкинниң үезинде ужудуушкунуң бедии 110 километр чедип чораан.

База бир шинчилелдиг ыттарны баштары тынып чоруур белен кислородтуг скафандр дээр мунгаш херекселдиң иштинге салгаш, ракетаның бажында агаар өтпес кылдыр ыяк дугдаваан өрээлчигешке суккаш шинчилеп көрген. Парашюттары болгаш демдеглеп чоруур аппаратуразы-биле катай олар улуг эвес тергежиктерге быжыглатынган, а оларны автоматтыг октаар катапульт деп херекселдиң ачызы-биле чогуур бедиктерден ыттары-биле кады шывадантар болгаш парашюттары-биле кады бады кээр.

Бо ийи таварылгаларның кайызында-даа ыттар менди чаагай черге дүжүп келгеннер. Диргт амыттаннарның органнзмнге-даа, оларның амыдырал чурттаалгазынга-даа саъыдар-халдавырлыг кандыг-даа кемдээшкиннер болгаш онзагай өскерлиишкиннер болбаан, ужудуушкуннар соолунде оларның ниити байдалы кончалбаан-даа. Бо болза, ракеталарның иштинге кижиниң агаарже үнүп болурун бадыткап турар.

ЧЕРНИҢ КЫЛЫМАЛ ЭДЕРИНЧИЛЕРИ

Ракеталарның дузазы-биле атмосфераның даштыкы каъттарының шинчилелдери болза эртем биле техниканың улуг чедиишкиннери болур болгаш Черниң агаар картының дугайында бистиң билиглеривисти улам-на ылавылаарынга кончуг хөй чүүлдү берген. Шинчилелдерниң четпес чүүлү чүгел диве, ракеталарның талыгыр бедиктерге кончуг кыска үе иштинде чоруурy болур. Ынчангаш ол болза атмосфераның даштыкы каъттарында бодуушкуннарны үргүлчү шинчилеп көөр арганы бербейн турар. Үр үеде ажылдап ходелир автоматтыг лаборатория ышкаш, Черниң кылымал эдеринчизин тургузуп кылырының чугула бору бергениниң ужуру бо тур.

Черниң кылымал эдеринчилериң салып үндүрери—ракеталыг шинчилелдерге бодаарга, оон-даа нарын херек болур. Эртемниң бо шинчилелдиг дуржулгазын боттандырарда дыка бергелерни ажып эртер апаар.

Хамыктың мурнунда ол эдеринчи кандыгар аар, эпчок болбас ужурлуг. Эдеринчини келир үелеги орбитазынга (дескиннер оруунга) азы Черден тура ээзэн каш чүс километр ыравка дескиннер оруунга чедирер тала:де, ону салып үндүреринге ажыглаар ракета системазынга чүс-чүс килограмм кывар чүүлдү эдеринчиниң дензизиниң килограмм бүрүзүнге чарыгдаар апаар. Ындыгының ужурунда эдеринчи аар болган тудум-на ракетаның тургузуушкуну нарын болгаш улуг болу бээр ужурлуг. Баштайгы таварылгаларда бо нарыылдаашкыннардан чайлаары чугула. Ынчангаш, эдеринчиниң кылырының бир кол чугула чүүлү болза, оон эң таарымчалыг болурунда болган аргалыг-ла болза оон дензизин чиигедири болур.

Оон аңгыда, эдеринчи бодунуң шинчээшкининиң үезинде атмосфераның даштыкы каъттарының геофизиказын бүгү тала-биле шинчилеп чоруур тускай хевириниң эртем лабораториязы хевирлиг болур ужурлуг. Ол, космиктиг херелдениишкиннерни, Черниң магниттиг шөлүнүң күженнишкиниң Хүнүң тогериктелчек херелдениишкининиң эртип чоруур октаргайында планеттарның аарганчыг тоглаанчыларының база аңаа тоглаанчыларының күжүн, энергиязын болгаш оон-даа өске чүүлдерни айтып демдеглээр ужурлуг. Оон-биле чергелештир илеретинген медээлер чазыг чокка ылап шынын-биле Черже дамчыттынар. Ынчангаш эдеринчиниң шинчилелдер-биле алдынган медээлерни Черже дамчыдып шыдаар, идегелдиг ылап шыны-биле айтып демдеглевишаан, анализтап чоруур аппара-

(Төнчүзү 4-кү арында.).

Кыдаттың автомобиль тудугжуларының чедиишкиннери

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилелдиң дамчытканы: Чанчуньда бирги автомобиль заводунуң коллективи бирги беш чылдың бүдүрүлге планын хуусаадан 6 ай бурунгаар күүсеткен.

Июньнуң 25-ке чедир ол завод «Хосталга» деп 4 муң автомашиналарны бүдүрүп үндүрген.

Ваг хемде электростанциялар тудуу

ПРАГА. (СЭТА). Алдыы Татрахтан агып үнгеш, Дунайже кирип чыдар Ваг деп даг хемин чагырып алыр дугайында словак улус эрте шагдан бээр бодап чораан. Ынчалза-даа словактар ол бодалдарын чүгле улус-демократтыг тургузуг үезинде боттандырар аргалыг болган. Дайын соолунуң үезинде Ваг хемге электростанциялар тударының төлевилелин ажылдап кылган болгаш гидроэлектростанцияларны Костелинге, Ново-Местога, Горнистрелке, Скалкка шагда-ла туткулаан турган. Эң чоокку чылдарда ам база үш гидроэлектростанцияларның тудуу эгелээр.

Ваг хемде электростанциялар амгы үеде Словакияда гидростанцияларның ажылдап кылып турар электроэнергиязының $^1/_4$ кезиин берип турар.

Америк империализмге удур демиселдиң хүнү

ПХЕНЬЯН. (СЭТА). Корей Улус-Демократтыг Республикага америк-лисынманчы агрессорларның халдаан хүнүнден бээр июньнуң 25-те 7 чыл болган. Ол хүнну корей улус америк империализмге удур демиселдиң хүнү кылдыр демдеглээн. «Нодон синмун» солун бо дугайында «Төөгүнүң дуржулгазын агрессорлар утпас ужурлуг» деп мурнуку чүүл бижээн. Солуннар оон ыңай хөй-нийти организацияларының удуртукчуларының, чоннуң янзы-бүрү кезектериниң төлээлекчилериниң чүүлдерин парлагылап турар, ол чүүлдерде болза Кореяның ажылчы чоннарының төрээн чуртту тайбың арга-биле каттыштырарынче изиг күзелдиин, чурттуң соңгу кезээнге социалистиг тургузуушкунуң херээнге чаа-чаа чедиишкиннерни чедип алырынга оларның шиитпирлиин илередип турар.

Июньнуң 24-те кежээ Пхеньянда Моранбон театрга америк империалистерге удур демиселдиң хүнүнге холбаштырган, найысылалдың хөй-ниитизиниң хуралы болган. Улустуң Дээди хуралының президиумунуң даргазы Ким Ду Бон, министрлер кабинединиң даргазының оралакчызы Ким Ир, Кореяның Күш-ажыл партиязының ТК даргазының оралакчызы Ким Чан Ман, өске-даа демократтыг болгаш хөй-нийти организацияларының удуртукчулары, Кореяның улустуң армиязының офицерлери болгаш генералдары база Кыдаттың улусчу эки-турачыларының төлээлери ол хуралга олурушкулаан.

Хуралга генерал-лейтенант Кна Цой Ин илеткел кылган. Кореяда тайбынчыдыга дугайында дугуржулганы чаңгыс талалап күш чок болдурарын оралдажып турар америк империалистерниң болгаш мурнуу-корей эрге-чагыргаларның чаа агрессиг бодалдарын илеткелчи буруу шапкан болгаш БУДР-ның чазааның корей айтырыгны тайбың арга-биле шиитпирлээринче угланган хемчеглериниң дугайын чугаалап берген. Ол дугайында тайбынчыдыганы быжыг тайбың кылдыр шилчидери, Кореядан бүгү-ле дааштыкы шериглерни үндүрери, Соңгу болгаш Мурнуу Кореяның төлээлекчилериниң киржилгези-биле соңуургалдыг чурттарның улустар аразының конференциязын чыылдырары эргежок чугула деп ол чугаалаан.

Кыдаттың улусчу эки-турачыларының кезектериниң төлээлериниң баштыңы генерал-майор Дин Лай-фу хуралга чүве чугаалаан.

Кыдат Улус Республика. Пекинниң автобус паркында 600 машина санатынып турар. Чурттуң хосталырының мурнунга чедир 5 километр дурттуг чаңгыс орукка чүгле 5 автобустар чоруп турган болза амгы үеде кыдат найысыланда 27 маршруттар-биле автобустар аргыжып турар. Автобус шугумнарының ниити узуну 356 километр чедип турар.

Чурукта: Пекинниң төвүнде автобус станциязы.
Фото **Мынь Сю-фэнни.**

Улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының сессиязының ажыттынганы

ПЕКИН. (СЭТА). Кыдат Улус Республиканың күрүне эрге-чагыргазының дээди органы — Улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының ээлчеглиг сессиязы июньнуң 26-да мында ажыттынган. Сессия Күрүне чөвүлелиниң премьери Чжоу Энь-лайның чазактың ажылының дугайында илеткели-биле эгелээн.

Түс чериниң шагы-биле 15 шак турда депутаттар болгаш аалчылар чыглы берген турган «Хуайжэньтан» залга Кыдат Улус Республиканың даргазы Мао Цзэдун, республиканың даргазының оралакчызы Чжу Дэ, Улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының Доктаамал комитединиң даргазы Лю Шао-ци болгаш өске-даа күрүне ажылдакчылары олуржуп турган.

Чазактың ажылының дугайында илеткелдиң соонда депутаттар амгы сессияга дараазында айтырыгларны дыңнап чугаалажыр: күрүне бюджединиң дугайы, эрткен чылда улус ажыл-агый планын күүсеткенниниң түңнелдериниң болгаш 1957 чылдың планының дугайы улустуң дээди судунуң, улустуң дээди прокуратуразының болгаш Улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының Доктаамал комитединиң ажылының дугайы, автономнуг чаа ийи районнар тургузарының дугайы.

«Жэньминьжибао» солун сессияга байыр чедирбишаан, сессияның төп сорулгазы — моон соңгаарты ажылдың шугумун айтыры, бирги беш чыл планының дөстүр чылы — 1957 чылдың планын болгаш бюджедин хүлээп алыры болур деп мурнуку чүүлүнде демдеглеп турар. Ооң-биле кады солун болза «күрүне ажыл-чорудулгазының бүгү талаларының дугайында шын эвес барының чайгылыышкынныг чугааларга чогуур харыны бээриниң» эргежок чугулазын айтып турар.

Францияның национал хуралында

ПАРИЖ. (СЭТА). Францияның национал хуралынга үш хүн дүргүзунда санал бериишкиннериниң соонда июньнуң 25-че дүне Буржес-Монуриниң чазаанга бүзүрел дугайында айтырыг талазы-биле бадылаашкын болган, ол чазак колдуунда радикалдардан болгаш социалистерден тургустунган. Национал хурал 210-га удур 251 бадылаашкын-биле чазакка бүзүрелин илереткен.

Санал бериишкиннериниң чорудулгазында коммунистерниң парламент бөлүү болза чазактың хоойлу төлевилелдерин шүгүмчүлеп, Алжирде дайынны соксатпайн турган Францияның саң-хөө талазы-биле берге байдалын канчап-даа экижидип шыдавас, ынчаарга Алжирде дайынга хүн-бүрүзүнде 1,5 миллиард франк чарыгдатының турар болгай деп айтып турган.

Чазактың саналдааны саң-хөө хемчеглерин чамдык барының бөлүктер коммунистерниң саналдарынга мырыңай удур туруш-биле шүгүмчүлеп турганнар. Чижээлээрге, «хамаарышпастарның» бөлүү болза чазактың хоойлу төлевилелдериниң капиталистиг монополияларга үндүрүг онаарын чамдык улгатырарын көрүп турар талазынга таарзынмазын илереткен.

Парламент тайылбырлакчыларының бодалы-биле алырга, чазакты тургусканының соонда оңгу хүнде-ле бүзүрел дугайында айтырыгны тургусканы болза саң-хөө талазы-биле чаа хоойлу төлевилелдериниң алдар чогун-даа, Францияда политиктиг байдалдың туруш чогун-даа херечилеп турар.

Ындыг байдалдар турда чазакка бүзүрел көргүзеринден ойталаар чорук чазактың чаа кризизин болдурары ол болуп турган, ынчаарга Национал хуралдың евратом болгаш «ниити рынок» дугайында керээлерни парламентиниң дүргени-биле бадылаарын чедип алыксап турар барыын үзелдиглери оортан коргуп турган. «Хамаарышпастарның» бөлүү саң-хөө талазы-биле чамдык хемчеглерге удурланып турза-даа, бадылаашкынның мурнунда түскай чыылгаш, 30 бадылаашкын дагалзаан, 8 ухурланган турда 41 бадылаашкын-биле чазакка бүзүрел дээш бадылаар деп шиитпирлээни харын ооң-биле тайылбырлатынар. Аңаа улаштыр чазакты деткиир деп шиитпирни барыын католиктиг — МРП партия хүлээп алган. Мынчангаш барыын партияларның бадылаашкыннарының ачызы-биле чазак бүзүредин алган.

Демократтыг парлалга чазактың саң-хөө талазы-биле чаа хемчеглерин буруу шаап, оларның оозу ажылчы чоннарның эктинге аар чүктешки болуп онаажыр деп бижип турар.

Чехословакияда шажынчылар бөлүүнүң өскерликчи ажыл-чорудулгазын сойгалап илереткени

ПРАГА. (СЭТА). Шажын албанныглар бөлүүнүң күрүнеге удур ажыл-чорудулгазын сойгалап илередип турар материалдарны «Руде право» солун июньнуң 25-те парлап үндүрген. Күрүнениң айыыл чок чорук органнары ыяңгыя ол өскерликчи бөлүктүң баштыңы В. Филипец деп ламаны сойгалап илереткен.

В. Филипец болза Липтальск дуганның херээжен ламаларын өскерликчи ажыл-чорудулгаже киир тырткан. Дуганның бодунга чажыт черлерни дерээн турган, оларның иштинде контрреволюстуг хуудустар көвүдедип парлаар машиналар болгаш өске-даа чүүлдер турган.

Бельгияда ажыл соксадыышкынының шимчээшкини калбарып турар

БРЮССЕЛЬ. (СЭТА). Бельги тудугжуларының болгаш металлургтарның ажыл төлевирин бедидерин болгаш күш-ажылдың байдалын экижидерин негеп турар демисели улам-на калбарып турар. Солуннарның медээлери-биле алырга, чуртта ажыл соксатканнарның саны 130 муң хире кижи болуп турар.

Антверпенниң тудугжуларының июнь 17-де эгелээн ажыл-соксадыышкыны чурттуң өске районнарынче нептерей берген. Бүгү Фландрияның база Брюссельдиң болгаш чамдык өске-даа районнарның ажылчыннары ажылын соксаткылаан.

Льежтиң металлургтарының июнь 20-де эгелээн ажыл соксадыышкыны база улуу-биле калбарып турар. Ында 80 муң кижи киржип турар деп солуннар дыңнадып турар.

Льеж райондан депутат коммунист Тео Дежас болза премьер-министрже телеграмма чоруткан. Ында ажыл соксатканнарның негелделерин хандырар дугайында хемчеглер алырынче чазакты кыйгырып турар.

ЭМЧИНИН СҮМЕЗИ

Ымыраааларны болгаш хүлчүктерни чок кылыңар

Хан сорар амытаннар—ымыраалар болгаш хүлчүктер тулаа болгаш аъргаарыглыг черлерде тараан. Ымыраалар болза, малярия, туляремия, энцефалит деп аарыгларның дамчыдыкчылары болур. Бойдуста ымыраааларның янзы-бүрү хевирлери бар, оларның түс-бүрүзү онза-онза байдалдарлыг. Чижээлээрге, малярилыг ымыраалар олуруп турган үеде көөрге узун дурттуг, оларның бажы ханаже үзегер, а хырны ханадан хоорук болур. Анза ымыраалар ханага ыргая берген олурар. Ымыраааларның өзүп-төрүүр байдалы болза: кыс ымыраа сугга бир удаада 200—250 чуурга салыр, оон 2—3 хонганда ол чуургадан личинка үнер, оон 8—15 хонганда личинка куколка деп хавык болу бээр, оон 2—3 хонганда ымыраа болуп өзүп үнер.

Чуурга салырынга кыс ымыраалар колдуунда-ла агым суглуг эвес хөөлбектерни болгаш улуг хемнерниң турум черлерин ажыглаар. Дүнүк оран-савага-даа, ажык агаарлыг черге-даа ымыраалар кижини колдуунда-ла кежээ ийикпе дүне ызырар. Хүндүс ымыраалар кижиниң оран-бажыңнарынга, мал кажааларынга, ыяш, чыраа хөлегелээн өлең сигеннер аразынга чаштынар.

Ымыраааларны чок кылыр чорук колдуунда-ла баш удур алдынар хемчеглер болур. Ымыраааларның куколкалары болгаш личинкалары бар хөөлбектер кырынга үс айнактыг бүдүмелдер төгер: керосин, мазут, чаашкын үстери болгаш оон-даа өске. Үс айнактыг бүдүмелдер сугнуң кырынга личинкалар болгаш куколкаларның тыныжын бачыдадыр шырынма тургузар болгаш ымыраааларга база хоран болур. Ымыраалар малдың ханынга тоткаш, кижиже халдавас. Малга ымыраааларның улуг хоразы чок. Оран-бажың иштин ымыраадан камгалаарда соңгаларны болгаш эжиктерни көжегелээр болгаш ханаларны база дээвирни ДДТ деп эм-биле хеме чажып каар. Кижиниң бодун камгалаарда ам бо үеде эки чепсек болза, диметифталат болур, ооң-биле идик-хепти болгаш эът-боттуң ажык черлерин чаар. Бистиң чуртувуста ымыраааларны узуткаарын ниити күрүне хемчээли-биле чорудуп турар, ыяңгыя тулаааларны кургадып, өске-даа гидромелиоративтиг хемчеглерни чорудуп турар. Бо чугула херекке кижи бүрүзү кажаа-хоразының девискээрин арыг ажаары-биле киржип болур. Чаңгыс-даа шалбааны, суг долган чаңгыс-даа оңгарны аңаа эртирип болбас. Суггарыгга буталарын эки харагалзаар болгаш ооң суунуң доктаап, хөөлбектелир чоруун болдурбас. Чамдыкта шалбааларны оңгарларда, доскаарларда сугларны уттунтар чүүлдер бар. Чаңгыс доскаар сугга безин дыка хөй ымыраа өзүп-төрүүр. Чижээлээрге, 16 хонукта турган доскаардан 19110 чуургалар, куколкалар болгаш личинкалар тывылган. Ымыраалар-биле демисежириниң үстүнде айыткан хемчеглерин чорударынга хөй херенги негеттинмес болгаш оларны чонның күжү-биле күүседип болур.

Хүлчүктүң ымыраадан ылгалыр чүүлү болза, олар боттарының чуургаларын агым сугларга болгаш саарыг черлерге салырында. Кыс хүлчүк бүрүзү 300 чуурга салып турар. 10 хонганда чуургадан личинка, 20—25 хонгаш личинкадан куколка, а куколкадан 20 хонгаш хүлчүк үнер. Кижини хүлчүк хүндүс ызырар. Хүлчүктер эгээртинмес хөйү-биле частып үнгеш, кижи болгаш малга ыш-туман дег халдааш, ызырып, кулаан, думчуун, боостаазын дуй алгаш, оларны шыдажыр аргажок кылдыр бачыдадып каар. Хүлчүк ызырган чер изиир, ооң орну кызар, оон суглангылааш, соонда барып сорбуланыр. Хүлчүк ымыраа ышкаш, аарыглар тарадыкчызы болуп болур, ындыг-даа болза, ол айтырыг ам-даа шиитпирлеттинмээн. Ымыраааларга бодаарга хүлчүктер малга бөнчүг аар саъдарлыг. Малды хүлчүк дыка чиирге баксыраар, ыяңгыя өкпези сөлгектелир, чүрек аъдинте хан дүжер болгаш оон-даа өске. Хүлчүктерниң халдаашкынындан мал өлүп болур. Хүлчүк-биле демисежири берге, чүге дээрге, оларның личинкалары дүрген агымныг сугларда турар болгаш хораннаар чүүлдерни херелээри берге. Хүлчүкке удур ыш дузалыг болгаш түскай камгалал четкилери херек.

Хан сорар паразиттерни (мириттерни) чок кылыңар! Олар аарыг тараткаш, кижиниң ажыл кылыр шинээзин кудулады, ооң-биле улус ажыл-агыйынга когаралды чедирип турар.

Эмчи **Ю. ЗЕЛИКМАН.**

Эки ажылдыг почтачы

Кара сумка астып алган, улгады берген херээжен кижи бажың бүрүзүн тавар ып, чамдыкта колхозчуларга ужуражып, колхозчу суурнуң кудумчузун өрү чоктап олурган.

— Ол кым боор, дуңмам?—деп, айтырдым.

—Анна Сафроновна-дыр. Ол болза, бистиң почтачывыс эш Наговицынның кадайы болгай. Чаа келген солуннарны, журналдарны болгаш чагаа-бижиктерни ээлеринге үлеп берип чоруур ол-дур. Таптыг көөр болзуңза, чамдык бажыңнарны боттары дугаарлап алган болгай — деп, дүнеки ээлчээн эрттиргеш, бажыңынче чанып бар чораан, кеткен хеви кара үс апарган, арнында довураа безин хевээр аныяк оол тайылбырлады.

— Силерде кандыг чагылгалар барыл?

— «Шын», «Советская Россия» болгаш «Тываның Аныяктары» деп солуннарны чагыткан мен. Ол солуннарны чогуур үезинде ап, номчуп турар мен— деп, чоргаар харыылады.

Ооң ашаа Г. М. Наговицын колхозта почтачы болуп, үр үеде ажылдап келген. Ол, назылай-даа берген болза, онаашкан хүлээлгезин ак-сеткилдиг күүседип, почтаны Торгалыгның харылзаа салбырындан үзүктел чок экээп турар. Эккелген почтаны түс-түс ээлеринге, бажың бүрүзүнге чедирерииге ооң кадайы идепкейлиг дузалап турар.

Улуг-Хем районнуң Киров аттыг бедээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары эки ажылдыг почтачыларын мактап турарлар.

Д. АРАКЧАА.

Редактор **К. С. ШОЙГУ.**

ШКОЛАЧЫЛАРГА СҮМЕ

Тапкылаваңар

Тапкылаарга кижиниң организмин хораннаар. Чүректи тапкы дүрген ажылдаарынче албадаар. Ынчангаш чүректиң ажылдаары эртеден баксыраар. Тапкылаарга ханның чүгүрер дамырлары ээлгир эвес болгаш быжыг эвес апаар.

Такпы ыжы өкпеге хоралыг.

Такпылаарга кижиниң бажы аарыычал, угаан баксырап, уттуучал, ажынчак апаар. Такпы чем хайындырарын, көөрүн, дыңнаарын баксырадыр. Диштерни саргартыр болгаш үрээр.

Такпылаарга ам-даа быжыкпаан, аныяк организмге улуг хоралыг. Такпылаары — хоралыг чаңчыл. Тапкы дырттар улуг кижилерни өттүнмеңер. Такпылаарга кандыг-даа чаагай атка четпес силер, а чүгле кадыыңарны баксырадыр.

КАРААҢАР КАМГАЛАҢАР

Чүгле чырык эки турда номчуттун азы бижиттин. Чырык багай турда номчуурга азы бижиирге карактар туруптар болгаш ыракта чүве көрбес апаар.

Столга ора бажыңны дорт тут. Эвин эртир доңгаарга шыңганнар эвин эртир дыңзый бээр болгаш карактар үргүлчү ажылдаар апаар, ынчангаш карактар үрелир.

Дыштанмайн үр ажылдаарга карактар база туруптар. Ынчангаш аазаа болгаш-ла дыштанып туруңар.

Чыда ном номчуваңар, караңар үреп алыр силер.

Хирлиг аржыыл азы холдарыңар-биле караңар чотпаңар. Ону дамчыштыр караңарже микробтар кирип, караңар аарып эгелээр.

Озал-ондакка таварышкаш база карак чок болуп болур. Рогатка дээш ышкаш айыылдыг оюн-биле ойнаваңар. Бижек, сереэ болгаш өске-даа бистиг эт-херекселди оваарымчалыг ажыглаңар.

Карааңарны бичии-ле эпчоктадыып алгаш, дүрген-не эмчиге барыңар. «Бодунуң эрте бээрин» манаваңар.

Бир эвес эмчи карак шили бижип берген болза, ону үргүлчү суп чор. Ол карааңны камгалаарынга дузалаар.

ХОЛУҢАР ЧУҢАР

Арыг кеш боду-ла микробтарны өлүрер, а хирлиг болза чүгле микробтарның оон ыңай чурттаарынга дузалаар. Шоолуг арыг чорбас кижилерниң аарыыр чылдагааны ол.

Холуңарны шетка-биле саваннап турган чуңар.
Чем чиир мурнунда холуңар чуңар.
Холдарыңарны хирлендиргеш, дораан-на чуп алыңар.
Дыргактарыңар кыскалады кезиңер.

Тыва областың санитар-чырыдыышкынын бажыңы.

Космиктиг ужудуушкуннарның бүдүүзүнде

(Төнчүзү).

турэ болгаш радио станциязы-биле эдеринчиниң чепсеглээри эргежок чугула. Сорулга чүл дизе, бо-ла бүгү дериишкиннер идегелдиг, ылап шынны айтырындан аңгыда, эдерикчиниң деңзи-биле хемчээлин улгатырбас төлээде, оларны кончуг эптиг болгаш чиик кылдыр кылыр.

Адактың соолунде, эдеринчини ооң келир үедеги орбитазынга чедирип алырын ажып эрттер улуг берге туруп турар. Ракетаның кончуг дүрген ужудуушкунунуң үезинде (секундада сес километр ужугар деп алырга) безин шимчээшкинниң улгадыышкынынга-даа, дүргедээшкининге-даа ылап шын болур чорукту эргежок сагыыр апаар болгай. Дүргедээшкин бердиигенинден секундада чүгле каш ончук метр азы шимчээшкинниң уг-шиииге чаңгыс градус безин өскерлир болза, эдеринчи бодунуң орбитазынче барбайн баар. Ракетаның ужугуушкунун боттары башкарып чоруур херекселдериниң ылап шын ажылдаарының кайы хире чугулазы моортан-на билдингир-дир.

Ынчангаш Черниң кылымал эдеринчизин тургузуп кылырын болгаш салып үндүрерин бедик билиг-мергежилдиг эртемден, инженер, конструктор кадрларлыг болгаш күчүлүг техника база бүдүрүлге баазалыг күрүне кылып шыдаар. Бо байдалдар чокка эдеринчиниң бодунуң база ону салып үндүреринге херектиг ракеталыг тургузугнуң нарын база ылаптыг херекселдериниң бүдүн бөлүүн белеткээри-биле холбашкан эртем-техниктиг чугула айтырыглар шиитпирлеп шыдатынмас.

Черниң амгы эдеринчилери Черже дедир ээп келбес. Десингениниң аайы-биле атмосфераның кончуг тарамык даштыкы каъттарынга чоруур-даа болза, олар бодунуң дүргениниң чамдык кезиин чидириптер, черниң эң-не чавыс база эң-не сырый агаар каъттарынче кудулап баткаш, аэродинамиктиг шонуушкунуң түңнелинде өрттенип каарлар. Ындыгның ужурунда, эртемденнер чүгле эдеринчиден атмосфераның даштыкы каъттарының дугайында Черже радио-биле дамчыштынар медээлер ап турары-биле сеткил ханып турарлар. Бо медээлер канчаар-даа аажок чугула ужур-дузалыг. Ынчалза-даа олар ам-даа шупту эвес. Ынчангаш моон соңгаар эдеринчини эртем-шинчилелдиң аппаратуразы-биле кады бүрүнчетче бүдүнге Черже эгидип алырын канчап чедип алыр талазы-биле айтырыгларны шиитпирлээр дээш эртемденнер болгаш инженерлер амгы үеде күжениишкиннег ажылдап турарлар. Бир эвес космиктиг октаргайче моон соңгаар экипажтыг ракеталар-биле ужудуушкуннарны кылыр деп бодаар болза, үстүнде айтырыгны шиитпирлээри теоретиктиг болурундан аңгыда, харын практиктиг ужур-дузалыг болур.

АТМОСФЕРАНЫҢ ЫНДЫНДА

1911 чылда К. Э. Циолковский мынча деп бижээн: «Кижи төрелгетен Чер кырынга мөңгези-биле таптап турбас, харын чырыкты база октаргайны сүргеш, баштай атмосфераның даштынче ханылап кирер, а ооң соолунде хүн чоогунуң октаргайын чаалап алыр». Черниң баштайгы эдеринчилерин салып үндүрер чорук атмосфера ындының, а ооң соонда планеттер аразының ужудуушкунунга кижи төрелгетенни эккээр «дидим» эгелээшкин ол болур.

Космиктиг октаргайның моон соңгаарты шинчилелдериниң база бир үе-чадазы болза нургулайында, Айның кылымал эдеринчизин кылып тургузары болур. Ол болза, агаар чок октаргайга эдеринчини Черден эң ырак орбитага аппаар болгаш ук эдеринчи эң соолунде ону Айның орбитазынга чедире бээр шак ындыг, шоолуг эвес тырттар күштүг-даа бол, чиик хөделдирикчи-биле хандыртынган болур. Ол болза, амгы үеде хүнниң энергиязының ачызы-биле электриде ажыглап турар хөделдирикчи хевирлиг болуп чадавас. Хамык ужур чүдел дизе, ол хевирлерниң ажыктыг кылдынының коэфициентизин бедидери болур. Ол атомнуг энергия биле ажылдаар хөделдирикчилиг боол база билиш чок. Шак ындыг хөделдирикчилерни кылыры-биле холбашкан шинчилелдер амгы үеде чорутунуп турар. Оон аңгыда Айның эдеринчилериниң ужудуушкуннарының эң-не чырыткыланчак ужугар оруу шинчилетинип турар. Бо бүгү эртем шинчилелдиг ажылдар чоокку чылдарда боттуг практиктиг ужур-дузалыг болу бээр.

Элээн ыракы келир үениң төлевилелдерин ажылдап кылыры-биле холбашкан шинчилелдер база уламчылап турар. Экипажтыг космиктиг корабльдерниң ужудуушкуннарының, Айга хонарының, Марска болгаш өске-даа планеттерже ужудар аргазын бүгү тала-биле көрүп турар. Олар бистерниң бөгүнгү херек кырында бар амыдыралывыстан ырак-даа болза, ол эртем шинчилелдиг ажылдарның ажык дузазы канчаар-даа аажок улуг. Олар шак ындыг экспедицияларның бергедээшкиннерин тайылбырлаар, оон ыңайгы шинчилээшкиннерниң оруктарын айтыр. Чижээ, техниканың бо үедеги деңнелинде Айга барып хона кааптар, Черже дедир ээп келир ужудуушкун кылыры-биле миллион-миллион тонна деңзилиг ракеталыг демир-орук негетинер дээрзин олар көргүзүп турар. Шинчилекчилерниң тывынгыр бодалдары ооң үнер аргазын дилевишаан, хамыктың мурнунда планеттер аразының аразынга станция кылдыр Черниң кончуг улуг кылымал эдеринчизин кылырын бодап турарлар. Ужудуушкуннуң схемазының шак ындыг тургузуунуң үезинде ракеталыг демир оруктуң эге деңзизи дыка кызырлыр.

Ынчалза-даа эртем болгаш техника чаңгыс-ла черге турбас, олар үргүлчү сайзырап хөгжүүр. Реактивтиг техника сайзыраар, чаа-чаа чогаадыышкыннар болгаш реактивтиг хөделдирикчилерниң ёзулуг чаа хевирлери тургустунар дээрзинге дагалзаа турбас.

Барык-ла чээрби беш чылдар бурунгаар 1933 чылдың май бирээде, Кызыл шөлге К. Э. Циолковскийниң келир үеде долу бүзүрелдиг чидиг сөстери радио дамчыштыр чаңгыланып турган. Улуг эртемден мынча дээн:

«Реактивтиг хөделдирикчилер-биле дөртен чыл ажылдап келдим, хөй чүс чылдар эрткен соолунде Марска селгүүстээшкин эгелээр деп бодап тур мен. Ынчалза-даа, үе хуусаа өскерлип турар болгай. Силерниң кончуг хөйүнер атмосфера ындының баштайгы аян-чоруунун херечилери болурунарга бүзүрээр мен...»

Ол шак ынчаар болур-даа. Улуг эртемдениң кайгамчыктыг бодалы херек кырында боттаныр.

В. ФЕДОРОВ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация килдизиниң — 3—88, харыысалгалыг секретарьның, культура болгаш амыдырал килдизиниң 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үнетүр болгаш транспорт, кодээ ажыл-агый килдистериниң 3—68, чагаа килдизиниң база бухгалтерияның 3—65.

ТС—01216. Культура өргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген.

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1957 ИЮНЬ 30 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 129 (3841)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Бистиң чуртувуста (1 арын).
Учеттуң болгаш отчеттуң чаңгыс-аай төпчүткен системазы (1 арын).
Шилип кезерин эгелээн (1 арын).
С. Белоконь.—ССРЭ-ниң Агаар Флодунуң Хүнү (2 арын).
Ю. Дамдакай.— Чаа өөредилге чылында четпестерни чайладыр (2 арын).
Д. Алексеев. — Шахтерлар ортузунга культура-массалыг ажылды күштелдирер (2 арын).
Чечен чогаалдыг бөлүк (3 арын).
Мурнакчы шахтер Николай Намдак (3 арын).
Аныяктарның болгаш студентилерниң VI Бүгү-делегей фестивалының эстафетазы Улан-Баторда келген (4 арын).
Нациялар дем-каттыштырылгазының чурттарының премьер-министрлериниң конференциязы (4 арын).
Президент Эйзенхауэрниң парлалга конференциязы (4 арын).
Л. Соловникина. — Аныяк туристерниң дөртку область следу (4 арын).
М. Подключников. — Машиналар болгаш кижилер (4 арын).

КУКУРУЗАНЫҢ БЕДИК ДҮЖҮДҮН ӨСТҮРЕР

Чоннуң кижи бүрүзүнге онаалтыр эът, сүт болгаш саржаг бүдүрер талазы-биле Американың Каттышкан Штаттарын эң чоокку чылдарда чедер—деп Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының салган сорулгазын күүседир дээш бистиң чуртувуста бүгү улустуң шимчээшкини хүн-бүрү улам калбарып турар.

Салдынган улуг сорулганы чедип алырының шиитпирлиг чүүлдериниң бирээзи колхозтарга болгаш совхозтарга малдың чем суурун быжыглаары, ниитиниң мал ажылынга элбекшилдиг янзы-бүрү, бедик хоолулуг чемнерни белеткээри болур. Мында кукуруза ышкаш ындыг эң үнелиг культура улуг рольдуг болуру чугаажок.

Бистиң областың колхозтарынга болгаш совхозтарынга кукуруза тарылгазы эрткен чылдарга бодаарга бо чылын элээн калбарган болгаш организастыг эрткен. Чөөн-Хемчик район кукуруза тарылгазының планын 126,9 хуу күүсеткен. Ол ышкаш Улуг-Хем, Каа-Хем, Тес-Хем, Бай-Тайга районнар кукуруза тарылгазының планын база эки күүсеткеннер. Ооң-биле чергелештир бо чылын Таңды, Барыын-Хемчик ышкаш кукуруза тарылгазының планын күүсетпээн районнарны демдеглээр херек.

Ынчаарга кукурузаны чүгле тарыыр эвес, а база өстүрер херек дээрзин билдингир. Тарылга—кукурузаның ногаан массазының болгаш мочактарының бедик дүжүдү дээш демиселдиң чүгле баштайгы үе-чадазы болур. Ам колхозтар, совхозтар болгаш МТС-тер тарылгаларның ажаалгазын канчаар организастаанындан ажыл-херектиң чедиишкиннери хамааржыр апаар.

Баа-Хем районнуң «Октябрь 14 чылы», Молотов аттыг колхозтарында кукурузаның чаагай үнүжү үнүп турар болгаш эки ажаалганы чорудуп турар. Ыландыя колхозтуң кукурузачылары культивастаашкынны эгелээн. Ооң-биле кады суперфосфат, калийлиг дус дээн ышкаш минералдыг удобрениелер-биле немелде чемишчидилгени чорудуп берген. — Өй-шаанда культивастаашкынны чорутпаан участоктарга кукуруза үш метр чедир бедип үнер болгаш гектардан дөрт чүс центнер чедир ногаан массаның дүжүдүн ап болурун эрткен чылдың практиказы көргүскен—деп колхозтуң агроному эш Н. Агапов чугаалап турар.

Ынчалза-даа кукурузаның бедик дүжүдүн өстүрүп алыры дээш демисел бүгүде черлерде бир дөмей чорбайн турарын демдеглээр херек. Чаа-Хөл районнуң ап көөрге, ында колхозтарның даргалары болгаш Чаа-Хөл МТС (директору эш Стихарев, кол агроному эш Агольцев) кукурузаның ажаалгазынче сагыш салбайн турарлар. Кукуруза чаа үнүп олурда илиирткээр, бок-үнүштерни аштап арыглаар, суггарар, одуруглар аразын үлдүредир дээн ышкаш хемчеглер чорутпайн турар. Механизация кужу-биле одуруглар аразының сайзырадылгазын чедиишкинниг чорударын хандырар тарылганың дөрбелчиннээр аргазын Чаа-Хөл районда барык чорутпаан. Бо чорук чүгле ажаалтаны бергедедир эвес, харын дүжүттү кудуладырынга чедирер апаар.

Кукурузаны тарып каан соонда чаңгаар үнүп [illegible] ыйнаан дээр хөөн-биле ооң тарылга соондагы ажаалгазынче сагыш салбайн олуруп бээр эрткен чылдарның практиказының багай түңнелдерин бо чылын чүгле Чаа-Хөл эвес, өске-даа районнарда катаптап турар.

Ам кукуруза тарылгаларының ажаалгазында бүгү ажылдарны бедик шынарлыг чорударының чугула үези. Бисте бар машиналарны, кадрларны ап көөрге, бүгү колхозтар, совхозтар болгаш МТС-тер тарылгаларның ажаалгазының талазы-биле ажылдарны өй-шаанда чорудуп шыдаар. Айтырыг болза чүгле бар аргаларны ажыл-агыйжы ёзу-биле ажыглаарында болуп турар.

Сөөлгү хүннерге чедир агаар-бойдустуң байдалы бир эвес шынгыы демисел чорутпаан черлерге культуралыг үнүштерни бок-үнүштер баксырады бээр арганы болдурган. Кукуруза тарылгаларында бок-үнүштерни узуткаар демиселди ажыл-агый бүрүзүнге күштелдирери, ыландыя ортумак болгаш чиик илиирлер-биле илиирткээшкинни база культивастаашкынны болгаш чер-черниң байдалдарынга таарыштыр өске-даа хемчеглерни чорудары чугула.

Кукуруза кандаашкынга улуг быжыг турулгалыг культураларның бирээзи. Ынчалза-даа бистиң областың байдалдарынга ону суггарары негеттинип турар. Ындыг турбуже, бо чылын областың районнары суггаттыг черге кукурузаның бүгү тарылгазының чүгле 32 хуу хирезин тараан болгаш тарылга соонда баштайгы ээлчегде чүгле 80 ажыг гектарны суггарган чорук кукурузаны өстүреринче чоргур кичээнгей ам-даа салдынмайн турарын айтып турар. Кукурузаның суггарттынып болур-ла черлеринде тарылгаларын өй-шаанда суггарарынче күштү эвилелдээри, үнүштерге немелде чемишчидилгелерни чорудары эргежок чугула.

Кукурузаның бедик дүжүдү дээш демиселдиң херээнге улуг салыышкынны комсомолчулар болгаш аныяктар кирер ужурлуг. Кукуруза өстүрер талазы-биле комсомолчу-аныяктар звеноларының ажылын күштелдирери, оларга быжыглаан участоктардан ногаан массаның болгаш мочактарның элбекшилдиг дүжүдүн алырынга бүгү байдалдарны оларга тургузуп бээри эргежок чугула.

Кукуруза тарылгаларының ажаалгазының талазы-биле бүгү ажылдарны дүрген болгаш бедик шынарлыг чорудары механизаторлардан дыка хамааржыр. Кукуруза ажаалгазында агрегат бүрүзү ийи ээлчегде, үзүктелиишкин чокка ажылдаан турар кылдыр ажылды организастаар херек. МТС-терниң, колхозтарның, совхозтарның агрономнарының хүлээлгези чүл дизе, кукуруза шөлдеринге доктаамал барып, үнүштерниң байдалын хынаар, күш-ажылды шын организастаар, техниканы бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаар талазы-биле механизаторларга болгаш колхозчуларга дузалаары болур.

Кукурузаның бедик дүжүдүн өстүрүп алыры дээш демиселдиң шиитпирлиг үези келген. Партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарының удуртукчулары, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери ол демиселди шын башкарып, удуртур хүлээлгелиг. Эң үнелиг культура болур кукурузаның ажаалгазын хынамчалыг болгаш ынакшылдыг чорутпушаан, колхозчулар, совхозтарның болгаш МТС-терниң ажылдакчылары, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери кукуруза тарылгазының бүгү шөлдеринге бедик дүжүттү алырын хандырар ужурлуг. Ол дээрге ниитиниң мал ажылының чем суурун шыңгыы быжыглап, ооң баш санын өстүреринге, продуктулуун дыка бедидерин хандырарынга чугаажок дузалаар.

Шилип кезерин эгелээн

КӨК-ЧЫРАА. (Телефон-биле). Улуг-Хем районда Ленин аттыг колхоз бо чылын мал чеминге 30 муң центнер сиген белеткээр планныг. Бо чугула кампания ажылынга колхозтуң белеткели багай эвес болганын ажылдың баштайгы хүннери илереткен. Колхозтуң даргазы эш Бончуктуң редакцияга дыңнатканы болза:

— Сигенниң үнүжү бо чылын дески эвес болуп турар. Моон орайтаарга сигенниң чемгир шынары кудулаар, а чөптүр өйүнде ажаап алырга ооң малга хоолулуу бедик болур. Мону барымдаалааш бистиң колхоз июнь 28-те сигенни шилип кезерин эгелей берген. Көк-Чыраада 2 аът машиналарлыг кирген, а Шаңгыштыг-Арыгда 19 кижи хол кадыырларлыг кестирип турар.

Күш-ажылдың организастыы багай эвес тургустунган. Ажылдың бүдүнгүрү, эки шынары дээш чарыш кижи бүрүзүн улам сорук кирип турар. Хүнниң баштайгы чартыында безин олардан Эремаа 2 гектарның, а Балбак-оол 2.5 гектарның сигенин кескеннер, ындыг мурнакчылар сиген шөлдеринде хөй. Колхоз баштаар чери чоокку хүннерде 5 аът машиналарын, 2 тракторларны болгаш хол кадыырларлыг элээн каш кижилерни сиген шөлдеринче немей үндүрерин белеткеп турар.

* * *

БАЖЫҢ-АЛААК. (Телефон-биле). Чөөн-Хемчик районда «Искра» көдээ ажыл-агый артели эрткен чылын мал чеми белеткээриниң планын областың колхозтарын мурнап күүсеткен.

Сигенни малга чемгир, эки үеде белеткеп алыры чугула. Ынчангаш мал чеми белеткээриниң планын чүгле сан талазы-биле эвес, сигенниң бедик хоолулуг ногаан шынарынче база улуг кичээнгей салыр херек. «Искра» колхоз мал чеми белеткээр ажылды июнь 25-те эгелей берген.

Дөргүнде Дамдыңчаптың удурткаа бригадада 2 аът машиналарындан аңгыда хол кадыырларлыг 13 кижи бар, ол хире күштүг бригада Эрээнде база ажылдап кирген, оларны Чамыяң эки удуртуп турар. Чалааның Чал-Оруктаа Шыраптың сиген белеткээр бригадазы база ажылдап кирипкен. Колхозтуң сиген шөлдеринде күш хүн-бүрү улам-на немежип турар.

БИСТИҢ ЧУРТУВУСТА

Узбек ССР. Ташкентиниң консерва заводу чаа дүжүттүң каттарын болбаазырадып эгелээн. Моортан чурттуң янзы-бүрү хоорайларынче он-он муң лаазаа көккат вареньелерин чүдүрүп чорудуп турар.

Улуг Октябрьның дөртен чыл оюн бүдүрүлгениң коллективи чыл планын хуусаа бетинде күүседип ужуражыр деп шиитпирлээн.

Чурукта: комсомолчу Х. Пулатходжаева чимис цехинде ажылдап тур. Ээлчег нормазын ол 120—125 хуу күүседип турар.

Фото Г. Пунан биле Р. Шамсутдиновтуу.

СЭТА-ның фотохроникасы.

Новосибирск ГЭС-тиң шлюзу ажыглалда кирген

НОВОСИБИРСК. Новосибирск ГЭС-тиң тудуунуң оң талакы эрии байырлалдыг болгаш хөглүг кылдыр көстүп турган.

Июнь 27-де ол черниң шагы-биле 4 шак турда шлюзтуң шупту үш камераларының суг долдуруушкуну эгелээн. Канчаар-даа аажок улуг бетон котлаваннар удаа-дараалаштыр долдунуп турган. Алдыкы канал талазындан судноолар флотилиязы чоокшулап келген. Өңгүр туктарлыг «Александр Невский», «Перевал», «Пушкин» деп пароходтар, теплоходтар болгаш катералары база келгилээн.

Шлюзта ээлчегни техник Иван Болдуй ээлепкен. Обьуң чаа уну-биле чоруптар баштайгы судноларның оруун ажыдар чаагай алдар чээрби беш харлыг ол аныяк тускай эртемниг оолга онаашкан.

Шлюзтуң суг шыгжамырынче дөрт корабльдерниң кирипкенин муң-муң новосибирскилер база тудугжулар адыш часкаашкыннары-биле уткааннар.

Новосибирск гидробелдириниң чаа суг оруу-биле баштайгы корабльдер чедиишкинниг эрте бергеннер. Күш-ажылчы алдарлыг тиилелгеге тураскааткан байырлыг митинг суг дажыырының үстүкү каналының эрик кырынга болган.

Ленинчи комсомолдуң кыйгырыы-биле

Кур черлерниң ажыл-ишчилериниң дүжүттү чидириг чокка база дүрген ажаап алырынга дузалаар дугайында ВЛКСМ ТК-ның кыйгырыын аныяктар бедик көдүрлүүшкүннүг уткааннар. Чер болганда, бүдүрүлгелерде, өөредилге черлеринде кур черлерни шиңгээдип алырының районнарынче чорудар отрядтар, бригадалар тургустунуп турар.

Комсомол хуралдарынга, комсомолдуң райкомнарынче адрестээн билдириишкиннеринге оолдар, кыстар таваа дээш демиселге киржиринге боттарының изиг күзелдиниң дугайын чугаалап турарлар.

«Дүжүт ажаап алырынга кур черлеринге дузалажыр дугайында ВЛКСМ ТК-ның кыйгырыын улуг кичээнгей-биле номчаан мен. Мен өске-даа эш-өөрлер-биле кады кайы-даа районче үнүптерин күзеп тур мен. Бергелерден корткайн тур мен» деп, Риганың вагон кылыр заводунуң аныяк ажылчыны Леон Миллер бижип турар.

Тбилисиниң паровоз септээр заводунуң бир цехинге болган аныяктар хуралынга слесарь Лаврентий Хубашвилиниң сөс алгаш чугаалааны болза:

— Эрткен күзүн Грузияның ийи муң ажыг оолдар, кыстары кур черлерниң дүжүдүн ажаап алырынга киришкеннер. Кур черлерге удатпас база изиг-түлүк үе келир болгай. Ынчангаш бистерниң кижи бүрүвүс ол ажаап алыышкынга киржир аас-кежиктиг.

Ол бүдүрүлгениң чүс ажыг аныяк патриоттары кур черлерге барып дузалажырын шиитпирлээннер. Оларның аразында бызанчылар Владимир Кочнашвили, Сергей Джугели болгаш өскезер-даа бар. Грузияның көдээ ажыл-агый институдунуң студентилеринден чүс-чүс билдириишкиннер келген. Оларның аразында ВЛКСМ ТК-ның «Чаа черлерни шиңгээдип алганы дээш» деп херек демдектери-биле болгаш хүндүлүг бижиктер-биле шаңнатырган Гурам Хаиндрава, Роберт Айвазов олар бар.

Кур черлерге Москваның Тимирязев районнуң өөредилге черлериниң студентилери эрткен чылын алдарлыы-биле ажылдааннар. Көдээ ажыл-агыйны механизастаарының болгаш электрофикастаарының институдунуң 500 ажыг студентилери комбайнерлерниң болгаш трактористерниң эртемин чедип алырының курстарынга өөренгеннер. Кур черлерге комсомолчулар дүжүт ажаап алырының 120 агрегаттарының ажылын башкарып чорударлар. Казахстанче аъттаныштарынга Б. Н. Тимирязев аттыг көдээ ажыл-агый академиязының, сүт ажыл-агыйының инженерлер институдунуң студентилери боттуг белеткенип турарлар.

Аныяктарның патриоттуг чүткүлүнүң дугайында медээлер чурттуң бүгү черлеринден кээп турар. Ташкентиде көдээ ажыл-агый институдунуң студентилери боттарының 350 төлээлекчилерин чорударлар. Орел областа бүдүн чартык муң аныяк оолдар, кыстар чөөн районнарже хаптар деп турарлар. Орёлдуң педагогика институдунуң төөгү-филологияның ийиги курзунуң студентилери бүдүн шалыпчы бригаданы тургузуп турарлар. Горький хоорайдан болгаш областан Казахстанче, Алтайже, Новосибирск облазче аъттаныптарын күзээннерден ам безин 12 муң билдириишкиннер келген.

Эрткен чылын Кустанай облазка бир муң хире аныяк новгородчулар ажылдааннар. Ам ынаар баарын күзээннер оон-даа хөй. Ырак-узак оруксче Мордовияның чүс-чүс оолдар, кыстары белеткени бергеннер. Республиканың Рузаевка, Ардатов болгаш өске-даа хоорайларындан аныяктар аъттаныптарлар. ВЛКСМ ТК-ның кыйгырыын Воронежтиң аныяктарының ортузунга база чугаалажып көрген. Воронежтиң көдээ ажыл-агый, педагогика болгаш медицина институттарының, экскаватор заводунуң ажылчыннарының университединиң болгаш өске-даа өөредилге черлериниң студентилеринден болгаш дааранылга фабриканың база бүдүрүлге черлериниң аныяктарындан баштайгы чүс-чүс билдириишкиннер кирген.

(СЭТА).

Ровно область. Березновск районнуң Тимошенко аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң бызаа ажаакчызы О. Н. Григорчук бичии малдарны кызымак ажаап турар. Оон ажаап турары бөлүк бызааларның бирээзи-ле хонукта 700—800 грамм немелде деңзилиг болуп турар.

Чурукта: О. Н. Григорчуктуң малдың чайгы лагеринде бызааларын хынап көрүп турары.

Фото А. Плотоновтуу.

СЭТА-ның фотохроникасы.

Көдээ ажыл-агый хроникасы

Казахстанда уксаа экижидериниң казах аргар-меринос уксаалыг чаа хой алдынган. Ол хой болза даглыг черлерниң өске-даа шак ындыг уксаалыг хойларындан кончуг дүккүрү-биле ылгалдыг.

* * *

«Запчасть» деп пенза завод төрүүр дагаалары бөлүү-биле тургузарынга таарымчалыг батарея көзенектерлиг конструкцияны калбаа-биле үндүрерин шиңгээдип алганнар. Заводтуң конструкторлары көзенек бүрүзүнүң деңзизин 380 килограммга чиигеткеннер.

* * *

Кубаньның хөй-ниитизи сураглыг селекционер А. Ф. Бучинскийниң ажыл-чорудулгазының 35 чыл оюн демдеглеп эрттиргеннер. Ол эртемдениң кылып үндүргени такпының чаа-чаа сорттары чурттуң мурнуу чүгүнүң селекционерлеринге удуртулга бооп турар.

* * *

Ставропольдуң Петровский районда кадарчыларның өөредилге курстары тургустунган. Хой ажаалдазының ол курстарынга чеди болгаш онгу класстарның 150 хире доозукчулары өөренир күзелдиин илереткеннер.

(СЭТА).

Орёл облазында баштайгы шахта

БОЛХОВ. (Орёл облазы). Болховтуң соңгу-барыын талазында городок дээр суурнуң чоок кавызында Орел облазында баштайгы шахтаның тудуу эгелээн. Шахтага «Ленинниң» деп атты тывыскан. Бүдүн чартык ай болгаш ол шахта одалгага хөмүрнү берип тер.

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинде «машина тудуушкуну» деп павильон.

СЭТА-ның фотохроникасы.

Учёттуң болгаш отчёттуң чаңгыс-аай төпчүткен системазы

Үлетпүрнү болгаш тудугну эргелеп башкарарының системазын эде тургузары-биле холбаштыр учеттуң болгаш статистиканың чаңгыс-аай төпчүткен системазын тургузары, отчет кылырын кызыраары болгаш бөдүүнчүдери, ооң бүгү ажылдаашкынын механизастаары эргежок чугула деп ССРЭ-ниң Дээди Совединиң чедиги сессиязынга эш Н. С. Хрущевтуң илеткелинде айыткан.

Учеттуң болгаш отчет кылырының төпчүткен системазын техниктиг суурбиле хандырар төлээде, эвилелдешкен республикаларның болгаш үлетпүрлүг улуг областарның статистиктиг эргелелдериниң чанынга машина-саналга станцияларын организастагылаарын Төп Статистика Эргелелинге (ТСЭ) ССРЭ-ниң чазаа даскан турган.

Учеттуң болгаш статистиканың чаңгыс-аай төпчүткен системазын тургузарының сорулгазын канчаар боттандырып турары? Машина-саналга станцияларын организастаар дугайында чазактың шиитпири канчаар күүсеттинип турары? ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Төп статистика эргелелиниң начальниги профессор В. Н. Старовскийге СЭТА-ның корреспондентизи ындыг айтырыгларны салган. Ол айтырыгларга харылап, эш Старовскийниң чугаалааны:

— Үлетпүрнү болгаш тудугну удуртурунуң эрги хевири турда учетту болгаш статистиканы организастаарынга улуг четпестер турган. Ол четпестер болза статистиктиг отчеттар кылып киирер чорукка хөй дапкырлап хоолгалаар чүүлдер турганы база отчет кылырының бөдүүнге болгаш эге учетка артык чүүлдерниң бар болуп турганы болур. Күрүне статистиказының органнарындан аңгыда отчет кылырының эмнежок хөй санныг бүрүткелдерин министерстволар, ведомстволар болгаш оларның кол эргелелдери чыып ап турганнар. Үлетпүрнү болгаш тудугну эргелеп башкарарын эде организастаары ол четпестерни узуткаар арганы бээр.

Бо талазы-биле амгы үеде практика кырында чү кылдынып турары?

1957 чылдың июньнуң отчет кылыышкынындан эгелээш, отчет кылырының статистиктиг медээлерин алырын болгаш ажылдап кылырын күрүне статистиказының органнарынга төпчүдер. Үлетпүр бүдүрүлгелери, тудуглар болгаш организациялар доктаатынган отчет чүүлдерин чогуур областың, крайның болгаш республиканың статистика эргелелдеринче киргилээр ужурлуг. Ниити девискээр талазы-биле-даа, тус-тус ажыл-агый чөвүлелдериниң-даа талазы-биле күрүне планының күүселдезин, ажыл-агый адырларының хөгжүлдезин тодаргайлап турар статистиктиг медээлерниң оон ыңайгы бүгү ажылдап кылыышкынын ССРЭ-ниң ТСЭ органнары кылып чорудар. Улус ажыл-агый Чөвүлелдери, удуртукчу партия болгаш совет органнар, план комиссиялары болза үлетпүрнү болгаш тудугну планнаарынга база удуртурунга эргежок чугула статистиктиг материалдарны ССРЭ-ниң ТСЭ-ниң чер-черде органнарындан ап турар апаар. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Төп статистика эргелели медээлерни бодунуң чер-черде органнарындан алыр болгаш оларны ажылдап кылгаш, ССРЭ-ниң чазаанга, ССРЭ-ниң Күрпланынга болгаш өске-даа төп органнарга кирип турар болур.

Ындыг система болза эргежок чугула отчеттуг медээлерни алырын чүгле дүргедедир эвес, харын база учет болгаш отчет кылырынга үнер чарыгдалдарны дыка кызырар арганы база бээр.

Ынчалза-даа бо херектиң бо чүгле чаңгыс талазы-дыр. Статистиктиг отчет кылырының эрттип турарын болгаш ажылдап кылыышкынының төпчүдери-биле чергелештир ССРЭ-ниң ТСЭ болза турун турар статистиктиг отчет кылыышкынын улуу-биле кызырар, бөдүүнчүдер болгаш чаңгыс-аай болдурар талазы-биле ажылды чорудуп турар.

Бо чүүлдерни барымдалааш, отчет кылырының чаа хевирлиг бүрүткелдерин ТСЭ ажылдап кылган. Бо чаа чүүлдерни ажыглага кирип эгелей бээриниң мурнунда ол бүгүнү план органнары-биле, улус ажыл-агый чөвүлелдери-биле болгаш өске-даа сонуургалдыг организациялар-биле чоокку үеде чугаалажып көөр деп бодап турар бис.

Учет болгаш отчет кылырын төпчүдер чорук механизастаашкынны улуу-биле экижитпес болза болдунмас, чүге дээрге отчеттуг түңнелдерни чогуур өйүнде болгаш бедик шынарлыы-биле ажылдап кылырын хол-биле кылыр болза орта он-он муң кижи негетинер апаар ийик.

Чазактың даалгазын ёзугаар ССРЭ-ниң ТСЭ системазынга 107 чаа машина-саналга станциязын, ооң иштинде бүгү-ле экономиктиг административтиг районнарга станцияларны тургузар.

Ол черле чогум кандыг аай станциялар чүвел? Чижээ, Ленинградты болгаш Ленинград областы хандырар, улуг-ла дээн станцияларның бирээзи 100 машиналарлыг болур болгаш оларны 160 ажылдакчылар хандырар.

Хөй-хөй республикаларда, областарда болгаш крайларда машина-саналга станцияларын тургузар талазы-биле ажылдар дооступ турар. Саналга машиналарынга ажылдаар операторларны белеткээри дооступ турар. Машина-саналга станцияларын организастаарынга болгаш ажаарынга эргежок чугула акша-хөреңгини дээвилээн. Машина-саналганың янзы-бүрү 2 муң хире машиналарын чер-черлерже чүдүрүп чорутулаан.

Бүгү-ле төлевилээн станцияларны ажыглалга кирер төлээде ам-даа хөй ажылдарны кылыр. Чижээлээрге, Узбек ССР-ниң бүгү областарында, Казах ССР-ниң чамдык областарында (Мурнуу Казахстан, Семипалатинск), Россия Федерациязының Горький, Молотов областарында, Удмурд АССР-де, Хабаровск крайда болгаш өске-даа черлерде чер-черниң организациялары станциялар турар бажыңнарны ам-даа үндүрүп бербээннер. Чамдык областарда машиналарга тускай мебельдерни белеткевээн.

Бүгү 107 машина-саналга станцияларын организастаар ажылды дүрген доозарының талазы-биле хемчеглерни ап турар. Станцияларны мергежилдиг удуртукчу кадрлар-биле болгаш тускай эртемниглер-биле, механизаторлар-биле ыландыя механиктер-биле чечелештирериниң-даа, эргежок чугула бажың-балгаттар-биле хандырарының-даа талазы-биле чер-черниң партия болгаш совет органнарының дузаламчызынга даянып бодап турар бис.

Учетту механизастаары болза, күрүне планнаашкынынга болгаш үлетпүрнү база тудугну оперативтиг удуртурунга эргежок чугула отчеттуг медээлерни ажылдап кылырын хөй хемчээлдиг-биле дүргедедир арганы бээр база учет ажылында турар ажылдакчыларның санын дыка кызырар.

ССРЭ-НИҢ АГААР ФЛОДУНУҢ ХҮНҮ

С. БЕЛОКОНЬ,
ужар чүүлдүң генерал-лейтенантызы

Бистиң ужар-чүүлдүвүстүң хөгжүлдезинде чедип алган улуг чедиишкиннерин демдеглээри-биле ССРЭ-ниң Агаар Флодунуң Хүнүн чыл бүрүде байырлаарын Совет чазак 1933 чылда доктааткан. Оон эгелээш-ле ол хүн совет улустуң чаңчыл болган ынак байырлалдарының бирээзи апарган.

Чедип алган чедиишкиннериниң дугайында боттарының чөпүүн, чазааның болгаш партиязының мурнунга ужар-чүүл ажылдакчылары санажырлар, боттарының ужар-чүүл болгаш дайынчы мергежилин, эртемниң болгаш техниканың чаа-чаа чедиишкиннерин көргүзерлер, бистиң ужар-чүүлдүвүстү улам ыңай сайзырадырынга боттарының күштерин мобилизастаарлар.

Совет ужар-чүүлдүн хөгжүлдезин бистиң чурттуң ажылчы чоннары оон-биле кады улуг чоргааралдыг түннеп көөрлер, бистиң ужудукчуларывыстың, ужар-чүүл конструкторларының, эртемденнериниң, ужар-чүүл үлетпүрүнүң, хамаатының ужар-чүүл флодунуң болгаш Армияга, Авиацияга болгаш Флотка дузалаарының эки-тура Ниитилелиниң ажылдакчыларының улуг чедиишкиннерин демдеглээрлер.

Бистиң Төрээн чуртувус Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың удурталгазы-биле күчүлүг ужар-чүүлдүг күрүне кылдыр хуулган, ол бирги чергениң болбаазырангай ужар-чүүл техникалыг, мораль-дайынчы талазы-биле бедик шынарлыг болгаш ужар-чүүл херээниң талазы-биле быжыг билиглиг ужудукчулардыг болгаш техниктиг кадрларлыг.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының алдарлыг 40 чыл оюнга белеткел-биле холбаштыр бүгү улустуң патриоттуг көдүрлүүшкүнүнүң үезинде совет улус бо чылын Агаар Флодунуң Хүнүн демдеглээрлер.

СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлеринде айыттынган коммунизм тургузуушкунунуң аажок улуг программазын бистиң чурттуң ажылчын ангызы, колхозчу тараачыннары болгаш интеллигенциязы Коммунистиг партияның удурталгазы-биле амыдыралга боттандырып турарлар.

Тайбың күш-ажылды кылып, тайбың дээш кызымак шудургу демисежип турувусса-даа, империалистиг күрүнелерниң дайынзырак удуртукчулары ССРЭ-ге болгаш улус демократтыг чурттарынга удур дайынны ажыы-биле белеткеп турар деп чүвени медерел билбейн барып шыдавас бис. Ындыг байдалдарда бис кезээде белен, бистиң чурттуң оран камгалалының болгаш Совет Чепсектиг Күштерниң күчүзүн быжыглаар ужурлуг бис. Бо-ла херекке бистиң Төрээн чуртувустуң агаар кызыгаарын серемчилелдиг камгалап турар совет ужар-чүүл чугула черни ээлеп турар.

* * *

Октябрь революциязының мурнунда бистиң чуртувус бодунуң ада-чурт ужар-чүүлүн тургузуп ап шыдавас турган. Оон чылдагааны болза, хааның Россияның техника-экономиктиг хожудангай чоруу, ол ёзу чуруунуң чаңгыс черге таптааш ының болур. Ындыг-даа болза бистиң чуртувус ужар-чүүлдүң төрүттүнген чурту болуп турар. Шылгарангай эртемденнер—агаарга ужукчулар, ужар-чүүл конструкторлары, чогаадыкчылар болгаш ужудукчулар орус улустуң арызындан үнген.

75 чылдар мурнунда, 1882 чылдың чайынында, орус чогаадыкчы А. Ф. Можайский делегейге эң баштайгы самолетту кылган, оон соолунде оон шенеддерин эгелээн.

Орустуң алдарлыг патриоттары—эртемденнер М. В. Ломоносов, Д. И. Менделеев, В. И. Ленинниң «Орус ужар-чүүлдүң адазы» деп адааны Н. Е. Жуковский олар амгы ужар-чүүлдүн теоретиктиг үндезинин тургусканнар. Ракетодинамиканың болгаш ракеттиг шимчедикчиниң үндезиннерин делегейге бир-ле дугаарында бистиң К. Э. Циолковский ажылдап кылган. Өске-даа хөй-хөй орус эртемденнер ужар-чүүлдүн болгаш агаарга ужударының хөгжүлдезинге төлептиг салыышкыннарны киирген; олар эң чугула айтырыгларны шиитпирлээн болгаш олар чокка амгы ужар-чүүлдү болгаш оон моон соңгаарғы депшилгезин билип ап-даа шыдавас.

Ужудуушкун херээниң шылгарангай мастерлери—эң нарын ужудулгаларның эгезин салган болгаш ужар-чүүлдү дайынчы байдалга ажыглаарының чамдык хевирлерин ажылдап кылган орус ужудукчулар М. Ефимов, П. Нестеров, К. Арцеулов, Е. Крупень болгаш өскелер-даа ужар-чүүл культуразының хөгжүлдезинге үнелеп четтинмес салыышкынны киирген.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязы бистиң чуртка күчүлүг ужар-чүүлдү тургузарынга калбак аргаларны ажыткан. Чурттуң оран камгалалынга болгаш улус ажыл-агыйының хөгжүлдезинге ужар-чүүлдүн улуг ужур-дузазын баш бурунгаар көргеш, күчүлүг агаар флодун тургузар дугайында партия болгаш чазак Совет эрге-чагырганың чылдарындан эгелээш-ле могаг чок сагыш салып келген. Бо талазы-биле В. И. Ленинниң аажок улуг ачы-хавыялалыг. Орустуң улуг эртемденнери—Н. Е. Жуковский, К. Э. Циолковский, С. А. Чаплыгин, а ол ышкаш ол үениң эң-дээре инженерлери болгаш техниктери совет ужар-чүүлдү тургузар талазы-биле В. И. Ленинниң айтыышкынын ёзугаар идепкейлиг чогаадыкчы ажылче хаара туттунган турган.

Дайзыннарны чылча шавар талазы-биле хамааты дайынның чылдарында-ла аныяк совет ужар-чүүл улуг рольду ойнаан. Совет ужудукчулар разведкалаар ужудуушкуннарны чедиишкинниг чорудуп, дайзынның шериглерин бомбалап, дайзын-биле агаарга тулчуп, оларны аңаа тиилеп турган.

Империалистер бисти кажан-даа оожургатпас болгаш бистиң социалистиг тургузуушкунувуска шаптык болур дээш янзы-бүрү чүүлдерни кыла бээр дээрзин баш бурунгаар көрбүшаан партия болгаш чазак хамааты дайынның доозулганының соолунде Совет күрүнениң оран камгалалын хандырарының армиязын, ужар-чүүлүн болгаш флодун быжыглаар дугайында үргүлчү сагыш салып келген.

Бүгү-ле техниктиг кезектерже, оон ниитиде ужар-чүүл кезээнче онза кичээнгейни салырын В. И. Ленинниң айтыышкынын күүсеткеш РКП (б) X съездизи 1921 чылдың мартта негээн. «Күш-ажылчы улус, агаар флодун тудуңар!» деп, партия кыйгырыг үндүрген. Чуртка совет ужар-чүүлдү быжыглаар дугайында шимчээшкин ол деоугунуң адаа-биле калбарган. Ада-чурттуң самолёдун тудар талазы-биле хемчеглерни ап чорутган. Хамаатының агаар флодунуң эгезин 1923 чылда салган. Агаар флодунуң өңнүктериниң эки-тура Ниитилелин тургускан. Оон түңнелинде самолет тудуунуң талазы-биле даштыкыдан хамаарылгалыг чоруувустан 1925 чылда-ла хосталган бис.

Ындыг-даа болза, чурттуң социалистиг индустриализациязын боттандырып турган дайын мурнундагы беш чыл планнарының чылдарында совет Агаар флоду эң-не долу чечектелиишкинин алган. Ада-чурттуң самолет тудуунуң болгаш мотор тудуунуң материал техниктиг быжыг суурун ынчаарда салган турган. Ол суурга даянып алгаш чурттуң ужар-чүүл заводтары ийиги беш чыл планының чылдарында боттарының продукцияларының хемчээлин беш чартык катап көвүдеткеннер. Ужар-чүүлдүң совет конструкторлары самолеттарның—ужуулга, тактика талазы-биле шылгараан бомбардировщиктерниң, хыдыкчыларның таарымчалыг, өлээн хөй конструкцияларын ол үеде чогаадып кылганнар.

Ужар-чүүл техниказын тургузары-биле кады ужар-чүүлдүн кадрларын белеткээр болгаш кижизидер дугайында Коммунистиг партия сагыш салып турган. Агаар флодунуң составы партияның Төп Комитединиң айтыышкынын ёзугаар ужар-чүүл школаларынче мобилизастаткан коммунистер болгаш комсомолчулардан четчелеттинип турган.

Чурттуң Шериг Агаар Күштерин комсомол шефке алыр дугайында ВЛКСМ-ниң IX съездизи 1931 чылда шиитпир хүлээп алган, ужар-чүүл талазы-биле тускай эртемнерни чедип алыр дээн чалбыыштыг патриоттар — муң-муң комсомолчулар ужар-чүүлге келгеннер.

Коммунистиг партияның кижизидип кааны совет ужудукчулар дайын мурнунда чылдарда ырааның, дүргениниң, бедиинин болгаш чыык көдүрериниң талазы-биле делегейниң 168 рекордтарындан боттарының ада-чуртунуң самолёттарынга 62 рекордтарны чаалап алган болгаш дыка хөй дидим ужудуушкуннарны кылганнар. В. П. Чкаловтуң болгаш М. М. Громовтуң экипажтарының Москвадан Соңгу полюс дамчыштыр Американың Каттышкан Штаттарынче маадырлыг ажыр ужудуушкунну боттандырганындан бээр бо чылын 20 чыл болуп турар. Бистиң чуртувус ужар-чүүлдүң улуг күрүнези болуп алдаржааның ол ужудуушкуннар тодаргай херечизи болган.

Ада-чурттуң самолеттары-биле үргүлчү четчелеттинип турар бистиң Хамааты агаар-флодувус бурунгаар дыка ырак баскан, Агаар-биле шугумнуң узунунуң болгаш оларга чыык сөөртүлгезиниң талазы-биле ССРЭ делегейде бирги черни ээлээн.

Совет ужар-чүүлдүң мөге күжү Ада-чурттуң Улуг дайынның чылдарында онза тодаргай илерээн. Кургаг чер шериг болгаш шериг-далай күштери-биле эвилележип турган, күчүлүг агаар флоттуг күштүг болгаш техника талазы-биле хандыртынган дайзынның чепсектиг демиселинге аажок аар бергелерни олар ажып тиилевишаан, совет ужур-чүүл дайзынның атакаларын өрес-маадырлыы-биле ойтур шаап турган болгаш ол демиселдиң үезинде агаарга тергиилелди чедип ап шыдаан.

Москва чанынга тулчуушкунга, Сталинград операциязынга, Курск дугазының тулчуушкунунга, 1944 чылдың шаан хадап турган операцияларынга совет ужар-чүүл фашистиг эжелекчилерге күчүлүг согуушкуннарны берген, бистиң чер кырының шериглеривистиң хостуг дайылдажырын хандырган болгаш фашистерниң чоңну агаардан бомбалаарын болдурбаан.

Бистиң ужар-чүүлдүвүстүң-даа, ССРЭ-ниң Чепсектиг бүгү Күштериниң-даа өзүп турар күжүнүң болгаш күчүзүнүң тодаргай көргүзүү болза, Берлин дээш тулчуушкун болган, оон түңнелинде дайзын чылча шаптырган болгаш дужуп берген.

Ада-чурттуң Улуг дайынның чылдарында совет ужудукчулар үш миллион ажыг дайынчы ужудуушкуннарны кылганнар. Бистиң Төрээн чуртувустуң дайзыннары-биле демисежип турган маадырлыг чоруун, эрес-дидим чоруун, дайынчы мергежилдиин болгаш бодунуң улузунга база Коммунистиг партияга кызыгаар чок бердингенин олар массалыы-биле көргүскеннер. Инженерлерниң, техниктерниң, механиктерниң болгаш ужар-чүүлдүң өске-даа тускай эртемниглерниң хүн бүрүдеги күш-ажылы ёзулуг маадырлыг чорук болган.

Совет ужар-чүүл ажылдакчыларының Ада-чурттуң Улуг дайынның чылдарында маадырлыг чоруктарын партия болгаш чазак бедии-биле үнелеп көрген. Оларның иштинден 200 муң ажыг кижи орденнер болгаш метальдар-биле шаңнаткылаан, ийи муң ажыг кижи Совет Эвилелиниң маадырлары болган, эң-не шылгараан ужудукчулар—А. И. Покрышкин болгаш И. Н. Кожедуб оларга үш дакпыр маадырлар деп ол бедик аттарны тывыскан.

Коммунизм тургузуушкунунуң талазы-биле совет улустуң дайын соолунде чылдарда чедиишкиннери болза, совет ужар-чүүлдүң хөгжүлдезинге болгаш болбаазыралынга чаа, эң-не бедик үе-чада болган. Совет экономиканың аажок улуг аргаларлыг болганындан бистиң ужар-чүүлдүвүс чаа амгы үениң дайынчы техниказы-биле чепсеглениш турар.

СЭКП-ниң XX съездизинге демдеглээниң ёзугаар алырга, бир эвес агрессорлар халдап келир таварылгага турар болза, бодунуң мурнунга тургустунуп келир кандыг-даа сорулгаларны шиитпирлеп шыдаар бирги чергениң реактивтиг ужар-чүүл ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң составында бар.

Эң-не чаа, улам-на болбаазыраан ужар-чүүл техниказын Совет Эвилелиниң агаар флоду чыл бүрүде ап турар. Хыдыкчы ужудукчулар ам самолеттарга үнның дүргениниден ажыр ужудуп турарлар. Олар стратосфераның кызыгаарын чиигн-биле эрткеш, аңаа хостуу-биле ужуп турар. Реактивтиг самолеттарның ужуп турар девискээри улам-на алгып бар чоруур. Амгы үениң реактивтиг бомбардировщиги муң-муң километр-биле хемчээр бедикти болгаш ыракты ажып эртер аргалыг болуп турар.

Самолеттарның болгаш шимчедикчилерниң кол-кол конструкторлары—А. Н. Туполев, С. В. Ильюшин, А. И. Микоян, М. И. Гуревич, В. М. Мясищев, А. С. Яковлев, А. С. Лавочкин, П. О. Сухой, В. Я. Климов, С. К. Туманский, А. М. Люлько, О. К. Антонов болгаш Ужар-чүүл үлетпүрүнүң өске-даа хөй-хөй ажылдакчылары ужар-чүүлдүң чаа техниказын тургузарынга улуг алдар хавыялалыг болганнар. Шынар талазы-биле оон-даа артык самолеттарны эң-не чоокку үеде кылыптар, ужар-чүүлдүң хөгжүлдезинге чаа-шураашкынны ол кылыр.

Ужар-чүүлдү техника талазы-биле чепсеглеп хандырарының дугайында доктаамал сагыш салбышаан, социалистиг Төрээн чуртунга кызыгаар чок бердинген тура-соруктуг болгаш билиглиг дайынчыларны кижизидер дугайында Коммунистиг партия биле Совет чазак бүгү хемчеглерни ап турар.

СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлеринге сорук кирген болгаш Улуг Октябрьның 40 чыл оюнга төлептиг ужуражыр дээш белеткенип турар совет ужар-чүүлдүң бүгү ажылдакчылары ужар-чүүлдү эң болбаазырангай өөренип алыр дээш, боттарының салбырларын болгаш кезектерин дайынчы белен тургузар дээш кызымак ажылдап турарлар.

Улус ажыл-агыйының эң кол адырларының бирээзи Хамаатының Агаар-флоду чыл бүрүде өзүп, быжыгып турар. 50 олуттуг бир шакта 800 километр дүрген ужар «ТУ—104» деп реактивтиг самолеттарны 1957 чылда колдуг шугумнарда ужуда берген. Ындыг машина АКШ-та-даа, Англияда-даа чок.

70 кижи олурар «ТУ—104» деп чаа самолет удавас ажыглалга кирер. Ол ышкаш өске-даа эң чаа болбаазырангай самолеттар удавас бистиң чуртка ужуп эгелээрлер.

Армияга, Ужар-чүүлге болгаш Флотка дузалаарының Кызыл Тук орденниг Бүгү-эвилел эки-тура ниитилели совет ужар-чүүлдүн хөгжүлдезинге улуг салыышкынны киирип турар.

Бистиң ужар-чүүлдүвүс ам-даа күчүлүг, коммунизмни тургузуп турар чурттуң төлептиг ужар-чүүлү болзун дээш совет улус болгаш Коммунистиг партия бүгү-ле чүүлдерни кылып турар.

Совет ужар-чүүлдүн бүгү ажылдакчылары армия болгаш флот-биле кады бистиң улустуң тайбың күш-ажылын, Төрээн чуртунуң күрүне эрге-ажыктарын серемчилелдиг камгалап турарлар.

Кызыл горпозунуң № 1 чайнаазында ниитиниң чемненилге черин эки тургускан. Улуг повар Воронцованың сменазы чемненикчилерге эки амданныг чемни белеткеп, чемненилге залын арыг-шевер тургускан. Чайнааның чем дажыкчызы Ф. Щербакова чемненикчилерге хлебти чогуур үезинде белеткеп, столдарны аштап, эки ажылдап турар.

Чурукта: официантка Ф. Щербакованың ажылдап турары.

Фото П. Колостуу.

Номчукчуларның биске бижээни

Улуг-Хем районнуң «X Улуг хурал» недээ ажыл-агый артели часкы кыргылдада 8000 баш хойларны кыргаан. Хойдан 1,6—2,8 кг чедир дүктү алган. Колхозтуң малчыннары хой кыргылдазын дооскаш, чуулдаже кирипкеннер. Чуулдада 18 кижи ажылдап турар. Олар каш хонуң иштинде 2800 баш хойларны чурган.

К. ОЙДУП-ООЛ.

Барыын-Хемчик районнуң «Комсомол 30 чылы» колхозу хойнуң часкы кыргылдазын дооскаш, чуулданы эгелээн. Малчыннар мал эмчизи Аңгырбанның удурталгазы-биле бир хүн 3315 баш шээр малды чурган. Колхоз шээр малын 15 кодан кылдыр үскеш серимн чайлагларже одарладып үндүрген.

М. ДЫЛАЙ.

Каа-Хем районнуң Хрущев аттыг колхозунуң тудуг бригадазы 1700 баш шээр мал турар чаңгыс аай хевирниң 4 кажааларын, малчыннар чурттаар 3 бажыңны тудуп, ажыглалда киирген, 700 баш шээр малга бир кажааны тудуп эгелээн.

С. АК-ООЛ.

Бай-Тайга районнуң «Тиилеге» недээ ажыл-агый артелиниң хой кыргылдазында МТС-тиң кыргылда эргелээ ажылдап турар. Ында ажылдап турар дүрмүлгалыг кыргыкчылар хүн бүрү 300 хойну кыргып турарлар. Хой бүрүзүнден ортумаа-биле 1,6 кг дүктү ап турар. Колхозчу кыргыкчылар Сагдый, Артаа, Долума, Лама-Сүү, Сендажы олар 1600 хойну кыргааш ниитизи-биле 2235,7 кг дүк кыргааннар.

О. САЛЧАК.

Хаван ажаакчызы

Улуг-Хем районнуң Эйлиг-Хемде Сталин аттыг колхозтуң хаван ажаакчызы Минчинмаа 3 чыл иштинде ажылдап келген. Чыл бүрүде хаван оолдарын чидириг чок ап, оларның ажаалгазын эки чорудуп келген.

Бо чылын баштайгы төрээн 3 хавандан 32 оолдарны менди алган, оларны семис шыырак доруктуруп турар. Хаванның чаш оолдары дорукуже даарган, соктап каан чиңгетарааны болгаш өске-даа чемнерни берип турар.

Чаа төрээн база төрүүр четкен хаваннарны клеткаларга тургузуп, оларның чемин таарыштырып, турар черин үргүлчү кургаглап турар.

Н. САНДЫЙ.

Чаа өөредилге чылында ол четпестерни чайладыр

Таңды районнуң партия чырыдыышкынының четкизиниң бөлгүмнеринге болгаш политшколаларынга өөредилге чылы түңнел кичээлдер-биле доозулган. Ол кичээлдерге өөредилгениң түңнелдерин болгаш эрткен өөредилге чылында бар турган четпестерни илередип чугаалашкан.

Партияның XX съездизиниң соонда районнуң коммунистериниң болгаш партия кежигүнү эвес активиниң марксисчи-ленинчи теорияны, ылангыя тодаргай экономиканы, политэкономияны болгаш агар политиканы өөренириниге идепкей сонуургалы бедээн. 1956—1957 өөредилге чылында партия чырыдыышкынының системазында СЭКП төөгүзүн, тодаргай экономиканы, политэкономияны болгаш агар политиканы өөрениринин бөлгүмнеринге, ийи чылдың экономика школазынга шуугу 364 кижи, марксисчи-ленинчи теорияны 11 кижи бот-кичээл-биле өөренип турган.

Агар политика өөрениринин талазы-биле районга 11 бөлгүмнер ажылдап турган. Дыңнакчыларның хөй кезии чурттуң иштики политиктиг амыдыралының болгаш улустар арызындагы байдалдың талазы-биле айтырыгларны марксисчи-ленинчи бодал-биле ханы өөренип, партияның болгаш чазактың шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш идепкейлиг демисежип турар апарган.

Пропагандистерниң, лекторларның, консультантыларның болгаш башкыларның хөй кезии эки ажылдап турар. Пропагандистерден Хову-Аксының бүдүрүлге черинде Сунчугашев, Матюшов, Тарасов, Бай-Хаак МТС-те Маслов, «Элегес» совхозта Савельев болгаш Элегес суурда Санчай-оол олар кичээл бүрүзүнге хынамчалыг белеткенип, бүдүрүлгениң практиктиг ажылы-биле теорияны холбаштырып турарлар. Ынчангаш кичээлдер үзүлбейн доктаамал болуп, дыңнакчыларга солун эртип турган.

Партия чырыдыышкынының четкизинде чамдык таарымчалыг талалары бар болза-даа улуг четпестер бар болган деп чүвени айтыр херек. Жданов аттыг колхозтуң партия организациязының чанында агар политика бөлгүмү (пропагандизи эш Артёпов) өөредилге чылының иштинде чүгле 2 кичээл чоруткан. Партия райкому пропагандист эш Артёповка чугур дузаламчыны көргүзүп турган болза-даа бөлгүмнүң ажылын эки шыдаваан. Буденный аттыг колхозта политбөлгүм (пропагандистери эштер Байлан-оол, Галкин), «Кызыл партизан» колхозта бөлгүм (партия организациязының секретары эш Доржу) өөренге чогуур темаларының программазын доспааннар.

Марксисчи-ленинчи теорияны боттары өөренип турарларының өөредилгези кошкак тургустунган. Бүгү өөредилге чылының дургузунда оларга лекцияларны кончуг ховар номчутунган.

Партия чырыдыышкынының четкизинде бо бүгү четпестер болза СЭКП райкомунуң талазындан коммунистерниң өөредилгезинге контрольду болгаш удурталганы кошкак тургусканында болур. Эрткен өөредилге чылының эгезинде партия райкому, оон пропаганда болгаш агитация килдизи партия чырыдыышкынының четкизин четчелээрде түс-түс коммунистер-биле беседа чорудуп шыдаваан болгаш өөредилгениң кандыг хевирин шилип алырының талазы-биле оларга сүмелеп, дузалашпаан. Бо чылын четчелээшкинниң корум-чурумун бир янзы чорудар апаар. Ам колхозтарның, МТС-тиң, совхозтарның партия организацияларының удурталгазында шыырак билиглиг, белеткелдиг кадрлар көргенде партия чырыдыышкынының четчелээшкинин оларга хүлээдири чугула болуп турар. Олар болза коммунистерниң болгаш активтиң боттарын, оларның теоретиктиг белеткелин, эртем билиглериниң кайы адырларынга оларның сонуургалын эки билирлер. Партия райкому, оон пропаганда болгаш агитация килдизи чаа өөредилге чылынга белеткелдиң контролюн күштелдирер болгаш партия эге организацияларының секретарьларынга бүгү таланың дузаламчызын көргүзер ужурлуг.

Ам партияның бүгү эге организацияларында партия чырыдыышкынының четчелээшкинин болгаш пропагандистерни шилип алырын чорудуп турар.

Коммунистерниң марксисчи-ленинчи өөредилгезиниң болгаш хамыктың мурнунда бот кичээл-биле өөренип турарларның өөредилгезиниң контролюн СЭКП райкому болгаш эге организациялары чаа өөредилге чылында бодунуң холунга алыр ужурлуг.

Ю. ТАМДАКАЙ,
СЭКП Таңды райкомунуң секретары.

Шахтёрлар ортузунга культура-массалыг ажылды күштелдирер

«Кызыл-Хавак» шахтазы болза, бистиң областа хөмүр даш тывыжының кол шахталарының бирээзи. Ындыг турбуже, ында ажылдап турар шахтерлар ортузунга культура-массалыг ажылды дыка багай тургускан, бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмүн шахтерлар ортузунга организаставаан, кинофильмнер Кызыл-Хавак суурга болбаандан бээр ам барык дөрт ай эрткен.

Шахта эргелели болгаш ында партия, профэвилел организациялары шахтёрларның культурлуг негелделерин хандырар дугайында шоолуг сагыш салбайн келген. Оон ужурунда клуб, радио, библиотека, номчулга бажыны Кызыл-Хавакта амга чедир чок.

«Кызыл Хавак шахтазында шахтёрларның чагаан солуннары болгаш журналдары улуг саадаашкынныг кээп турар. Ажылчыннар ортузунга быжыглаан агитаторлар ёзулуг ажылдавайн келген. «Кызыл-Хавак» шахтазында ажылчыннарның ортузунга масса-политиктиг болгаш культура-массалыг ажылды шак ынчаар куду деңнелде тургускан чорук бүдүрүүге планның күүседиринге идиглиг бербейн турарын айтыр херек. Чижээ, ол шахта хөмүр даш тывыжының май айда планын чүгле 80 хуу кылдыр күүсеткен. А. «Кызыл-Хавак» шахтазының кожазы «Элегес» шахтазында байдал оон ыракта өске. Ажылчыннар ортузунга масса-политиктиг болгаш культура-массалыг ажылды «Элегес» шахтазында эки тургускан, ажылчыннарның социалистиг чарыжын калбарткан. Май айда хөмүр даш тывыжының планын «Элегес» шахтазының 130 хуу кылдыр күүсеткени таварылга эвес, а ол шахтада ажылчыннар июнь айның бүдүрүүге планын база чедиишкинниг күүседип турарлар.

«Кызыл-Хавак» шахтазының ажылчыннарының ортузунга масса-политиктиг болгаш культура-массалыг ажылды күштелдирери эргежок чугула негетинип келген.

Д. АЛЕКСЕЕВ.

Фермада уруглар яслизи

Каа-Хем районда «Октябрь 14 чылы» колхозтуң Мергенде сүт-бараан фермазының (эргелекчизи эш Елисеев) ажылдакчылары бо чылын саар инек бүрүзүнден 1400 кг сүт алырын хүлээвтен, а июнь 1-ге чедир саап алганы 660 кг болган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүзүн бедидеринге ылангыя саанчыларга таарымчалыг байдалды тургузары чугула.

Колхоз баштаар чери болгаш ында парторганизация фермага доктаамал ажылдаар ясли тургузарын чугулалап көрген. Фермага чаа бажыңны туткан, ол таарымчалыг дериирин база дооскан. Эрткен чазын ажыткан яслиде ферма ажылдакчыларының 16 уруглары ажаатырып турар.

Н. ПЛЯСОВСКИХ.

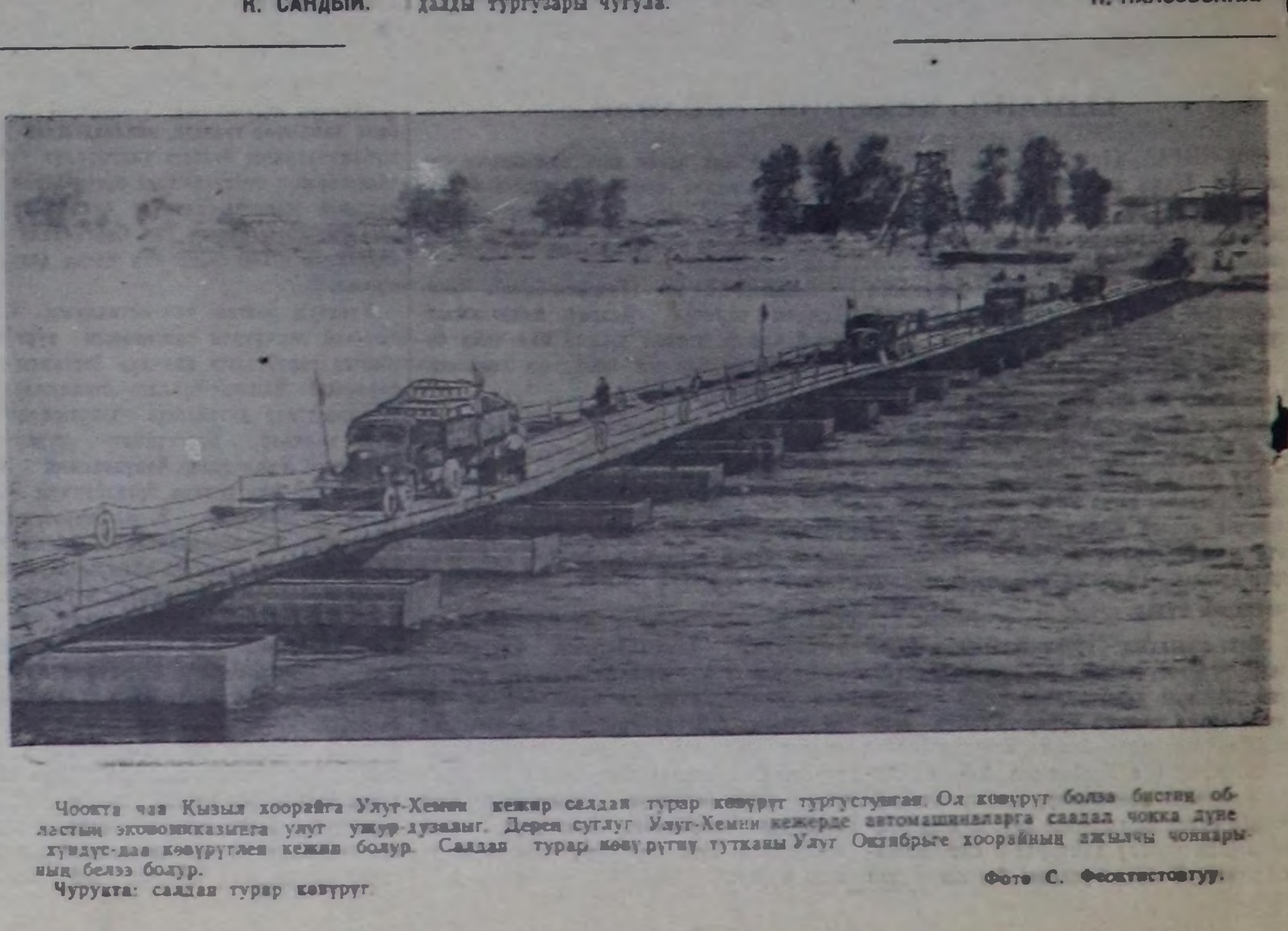

Чоокта чаа Кызыл хоорайга Улуг-Хемни кежир салдап турар көвүрүг тургустунган. Ол көвүрүг болза бистиң областың экономиказынга улуг ужур-дузалыг. Дерең суглуг Улуг-Хемни кежерде автомашиналарга салдал чокка дүне хүндүс-даа көвүрүглеп кежип болур. Салдап турар көвүрүгнү тудканы Улуг Октябрьге хоорайның ажылчы чоннарының белээ болур.

Чурукта: салдап турар көвүрүг.

Фото С. Феоктистовтуу.

ЧЕЧЕН ЧОГААЛДЫГ БУЛУҢ

Шынчы бис

Өндүр башкы Ленинниң
Өөредир дээн чагыгларын,
Чалгын кылган пионерлер
Частың чараш чечээ дег бис.

Шылгалданың оруун эрттип,
Шыгаралды чаалап алган
Хавылалыг комсомолдуң
Хажыш дивес салгалы бис.

Ажыл-ишке кежээ диртир
Алдарывыс ышкынмас бис,
Амыр тайбың чурталганы
Алызынга чедирер бис.

Тургузукчу иживистиң
Түгүн бедик киискиткен —
Коммунистиг партияга,
Кончуг ынак, шынчы-даа бис.

В. ЭРЕНЧИН.

Эртен эрте

1.

Каранггы даң кожегезин
Кажарарын чиже берген.
Мөөрүк сыннар сиртериинден
Мөңгүн хаза хереп келген.

Дүннеп хонган куштар шупту
Дүвүреп ужуп эгелээннер,
Удавазында колхозчу суур
Өгүзүндан оттуп келген

Кажаазында инектерин
Саанчылар саай берген.
Бидоннарже куткан сүттү
Бөлек-уруг хемчээн турган.

2.

Айыраң шиник чайгы черде
Алдын херел ойнай берген
Дээди Москва өткүт үнү
Делгем чуртче тарап үнген.

Уруг туткан аъттыг ашак
Суурнуң ниизи бөле шапкаш,
Уаун-Сайыр аксындыва
Сүрүп алгаш, чорувуткан.

Хепээн, сараат бедип турар
Хөлбен дески ногаан шывче
Чычаан долу колхозчулар
Ырлыг-шоорлуг түтсупканнар.

Улуг үүле кылыкчызы
Уран-шевер бызанчының
Кылыш бистиг балдылары
Кыңгырткайндыр ырлажыпкан.

Чайгы хүнүү колхозчу чон
Шак-ла ынчаар уткуп алгаш,
Далай, хемниң чалгыы ышкаш,
Тайбың ишче хайнып кирген.

Н. ТЮЛЮШ.

Моортай биле ыт

(Басня)

Гитлержи фашистиг эжелекчилерге удур тулчуп турган француз партизаннар, гитлержи генерал Шнейдельге чагыртпас бис деп турар. (Солундан).

Сирттегер бөргүнде кас демдектиг,
Шилдегер арнында көк сорбулуг,
Моңзугур ыт чедип келген:
— Моон соңгаар менээ чагырттын,
Мени дыңнаар сен, билип ал!—деп,
Моортайны коскей берген.
— Дайзыннар болуп чораан-даа бис,
Дайзыннар болуп арттар-даа бис,
Мен-не сени тогбас мен — дээш,
Моортай аажок дажыпкан-дыр.

С. СЮРЮН-ООЛ.

Ажылчы чон оглу мен

Ээп өскен кем болган эргим чурттум.
Эге шүлүүм сени ырлаан, үнүн тыпкан.
Элбек байлаан, делгем үлүн сөске шуткуп,
Эптиг, күштүг чонум-биле ырлап чор мен.
Хөөг таалал кавайынга чайгатырар
Хоозун сөстүң алгакчызы эвес болгаш,
Авы-дунма найыралды алдаржыдып
Аттыг-чарлыг тудугларын туткуп чор мен.
Далай күжүн дамды деткип, доктурган дег,
Тайбың ишке үлүүм киирген — өөрүп чор мен.
Ада-чуртум кызыгаарын камгалажып,
Ажы-төлдүң келир өйүн хүлээнген мен.
Өөрүшкүлүг чурттаганын, кежик чолдуң
Өндүр хүнү — Коммунистиг партияны
Ажыл-биле ханы тудуш төрүттүнгеп
Ажылчы чон оглу болгаш ырлап чор мен.

О. СУВАКПИТ.

Неман хем

Үнүн дургаар амыдырал хайнып турар
Улуг, чаагай оожум суглуг Неман хемниң
Дөңгеликтиг, элезинниг эриктери
Төрээн черим — Улуг-Хемни сагындырар.
Пассажирлер, бараан сөөрткен пароходтар,
Парустарлыг хөй-хөй хеме үзүктел чок
Өскеп, бадып шуужуп турда, чүрээм өөрүп,
Өөнүктерим аразында хоглуг чор мен.
Эриктери чурумалдыг Неман хемниң
Эргим ынак аалчызы боон чурттап турган,
Улуг-Хемни, Неманны мээн чүрээм
Угбашкы дег, төрелдештир йөрээп чору.

В. МОНГУШ, солдат.

Кара-Талдың бугазы

Фермадан шөйлүп үнген оруң мени
Белдир-Тайга баарындан кежиргештиң,
Чоокта чаа-ла хуу чонну деп турган
Чоон дыттыг Кара-Талга киирип келди.
Халас агып бадып чыткан Торгалыг суун
Кара-Талдың улуг сайдан чире каскаш,
Кажандан бээр кандап, онуп суксап чыткан
Каът-Хавак ховузунче четкен чыдыр.
Шапкын хем дег, агым буга эриктерин
Чап-чаа үнген хаак, шетчик—үнүш кааскаан.
Чиргилчинниң карак четпес чайгы хову
Чиңгир ногаан торгу кеткен чалыы кыс-ла.
Каът-Хавак адыы, үстүү ховуларын
Кайгамчыктыг байлак тараа шыва алган.
Ортузунче аъттыг кижи кире бээрге
Оон чүгле хораан көрүп халдып ордум.

Т. КЫЗЫЛ-ООЛ.

ЦИРККЕ ЧОРААШ

Чааты биле Хеременин агымы дег,
Чажымдан-на таныырым ыр театр долду.
Удатпаанда Оскал-оолдуң цирк болуу
Уур, бала олуп-солуп, ойнап үнду.
Оолчук шаамдан кады өскен чажыттарым—
Очур биле Хензиг-оолду таныш кагдым
(Чиге көрүп топтавышаан, холум чайдым):
Чиңге демир кырын ортта самнадылар.
Холунде-ле болчуп орар хөңнүм билген
Көрүкчүлер адын часкап үдеп кагды.
Шапкын саарыг шаалаажы дег дииниттедди.
Шала ширини даанайзымаар кожам безин
Рампаның[1] оду ышкаш чайнай берди —
Ырла диве чажам дивес ышкаш болду!

Ю. КЮНЗЕГЕШ.

[1] Рампа—сцена чырыдар сайгылгааннарны көрүкчүлерден дуглаан.

С. КУДАШ.

Чаъстыг дүне

Чаагай чыттыг хоюг мёдтүн дамдызы дег
Чаъстың суунга бажын шывыы дазылаан тур.
Чаашкын кезек соксаш кынгаш, ол-ла дораан
Чайгы дүнде база катап сиңиреп кээр.

Орайтааже ажыл кылгаш, човааннарның
Карактары уйгузураан шимдиниир кээр.
Оожум сугда холзэй берген чалгыг-даа дег
Карачаңгыс Чечек угбай удуп чадаан.

Бүрген дүннүң оожум болгаш сугур чаъзы
Кадавыстың сеткилин чоп дүүреткенин
Канчап черле чүрээ ынчаар соканын-даа
Бүгүдези, кожалары билбес турган.

—Кырган кижи аңаа чырган чурттазын—дээш
Ак-көк баштыг Чечек угбай-тараажыга
Артели чаа бажың туткаш, дозулап каан.
Кыскыл өңнүг чайгы хады чуксуп турган.

Баштайгы дүн Чечек угбай удуп чадаан
Сагыжында—эрттип келген чурттаалгазы.
Чап-чаа туткан чырык, чылыг, улуг бажың
Шаанда шагда дүшке безин кирбейн чораан.

Чалыы кыстар найыралда чеңнепи дег
Чаашкын ам-даа шывыгларда дазылаан тур.
Чалыы шаның кударалын сагынмышаан,
Чечек угбай сээлгү кожун байырлааны ол.

Шагда эрткен чурттаганы эргий кезип,
Сагыш-бодал кушкаш ышкаш ужуп турган.
Бодал шуңту бажынны кээп йөрээр дээнсиг
Кырганга-даа уйгу-чыдын бербес болган.

Ажыл-ишке човуурган холун сыртааш,
Амдыы кырган турар хөөн чок таалап чыткан.
Чаашкын даажы синген агаар оожум удаан.
Бодал ышкаш чаъсты база төнчү чок дег.

Орузундан очулдурган. С. Натпит-оол.

Бистиң областа чечен чогаалга салым-чаяанныг эгелеп чоруур аныяк чогаалчылар өзүп орар. Оларның бирээзинге Кызылдың башкы училищезиниң доозукчузу Салчак Молдурга хамааржыр. Ол чогаал ажылын школага өөренип турган-ла бижип эгелээн.

Бо чылын С. Молдурга Кызылдың башкы училищезин чедиишкинниг доозуп турары-биле кады чалыы назынның байырлалынга — областың аныяктарының фестивалынга «Тываның фестиваль ыры» деп ырының бижээн.

Чурукта: С. Молдурга.

Чолаачылар найыралы

Кеткен хевим кара үс дээш,
Безаоде-ле бензинниг дээш,
Чолаачының чамдык улус
Човулаңныг күжүр дижир

Хоорай, кодээ — чоннуң оруун
Кончуг эки таныыр, билир
Чолаачының күдү көөр дег,
Шолук, кенен сеткил ховар.

Кандыг-ла бир чылдак болгаш,
Халдып орган чычаан доктаар
Дунчуп келген эжи шофёр
Дуза, сүме катпайн барбас.

Берге, дөштүг оруктарга
Бензин, масло четпейн-даа баар.
База-ла бир эжи аа кээр,
Пактан дораан куда шаан бээр.

Хорткук, малгаш машинаны
Хөөледип чыттырып аар.
(Чорук чораан чамдык улус
Чолаачының хей-ле кончуур)

Уткуй, соондан бир-ле эжи
Удатпан чок маңнадып кээр,
Канат хергеш, төрепчилээш,
Кадыг черже ушта сөөртүр.

Дувү, хары ээргиштелген
Дүнелерде, кыжын соокта,
Кайын-даа бол, эжи кээрге,
Гараж эжиин ажыдып бээр.

Чорук, үүле бүдүрер деп,
Сорулгазы чаңгыс болгаш,
Элээн, сынган кезектерин
Эккелчип аар, септежип аар.

Чогаалымның маадырлары
Чолаачылар, ажылчыннар
Аразында найыралдыг,
Ажыл-ишке кежээ улус.

С. ТАМБА.

Картошканың хомудалы

Бай-Тайга районнуң «Дөн-Терек» колхозка эрткен чылын тараан картофельдиң чайгы ажаалгазын четпес чорутканы-биле картофельди хонак, чашпан үглээн турган. Бо шүлүк ынчан ол колхозтуң хову бригадазының агитхуудузунга үнген.

Мени билбес кижи турбас,
Менден өөр ужур ховар,
Садыг, базаар, столга-даа
Салым, чолум—чоңга сүүзүн...

Чааын мени ажаап шуглааш,
Чажы ышкаш өпейлеп каар.
Чайы кээрге сеткил саргып
Чаашкыннаалдыр ыглаптар мен

Биленимни соглеп берейн:
Киди хүреш өйү турда
Хонак, чашпан чулуум соруп,
Холум, будум хулун келди.

Харым четчир, түлүк өйде
Харык чок боон она бердим
Кайгамчыктыг алдын күсте
Хавылым артар, чөгенчиг-дир.

Бригадирим, агрономум,
Бисти утпа, дилеп тур мен.
Алым-бажым үттуптуң бе?
Аанайтың картошкаң мен.

С. САМБА-ЛЮНДУП.

Мурнакчы шахтёр Николай Намдак

Элегестиң хөмүр даш бүдүрүлгезинде шахтёр эш Николай Намдак 1953 чылда Совет Армияның хүрээлениниден халажып чанып келген, «Элегес» шахтазынга ажылдап эгелээн. Кажан ол шериг албаның эрттирип турган чылдарында бистиң Төрээн чуртувустуң алдарлыг шахтёрларының маадырлыг чанчылдарының дугайында лекцияларны, беседаларны улуг сонуургал-биле дыңнап чораан.

— Хөмүр даш дээрге, чурттуң үлетнүрүнге улуг ужур-дузалыг ёзулуг кара алдын-дыр — деп лекция болгаш беседа кылган кижилерниң ол сөстерин Николай кажан-даа утпас. Шериг албаның эрттирген соолунде хөмүр даш бүдүрүлгезинге барып ажылдаарын ол ынчангаш тодаргай шиитпирлеп алган. Бо дугайында Николай Намдактың сактып чугаалан турары:

— Шахтёр деп алдарлыг болгаш хүндүлүг атты чедип алыр дээш бо бүдүрүлгеге черинге ажылдап кирген мен. Баштай өөреникчилеп кирдим, оон башка шахтёр болуру дораан-на чедип алдынмас болгай, ёзулуг шахтёрнуң мергежилин шиңгээдип алырынга бети-ле дээрге бүдүн чартык чыл негеттинер. Бодумнуң салган сорулганы чедип алганымга, Ада-чуртумнуң он-он муң шахтёрларының бирээзи болганымга бөгүн дыка-ла өөрүүр мен.

Бодунга таваржып турган бергелерни аныяк оол ынчаарда кады ажылдап турган дуржулгалыг орус эштериниң дузазы-биле ажып тиилевишаан, шахтёр деп бедик атты чаңгыс-ла чыл болгаш чедип ап, оон сонгаар боду чааскаан ажылдап шыдаар кылдыр шуудай берген. Шахтёр кижиниң дуржулгазын болгаш ёзулуг мергежилин ол чоорту шиңгээдип апкан. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл болуру оюнга база бистиң чуртувустуң дагжыларының алдарлыг байырлалы — шахтёр Хүнүнге күш-ажылчы чаа-чаа тиилелгелерлиг ужуражыр дээш шахтёрларның чарыжынга идепкейлиг киришпишаан, аныяк шахтёр эш Намдак бодунуң бүдүрүлге нормаларын ай санында ыракта ажыр күүседип турар. Чижээ, май айда хөмүр даш тывыжының планын хуусаа бетинде 130 хуу кылдыр күүсеткен, и июнь айның планын база-ла ыракта ажыр күүсеткен.

— Улуг байырлалга күш-ажылчы белек кылдыр бо чылдың дургузунда казып тывар хөмүр дажының планын ноябрь 1-нин бетинде бүрүн күүседир, а чыл төнчүзүнге чедир элээн каш тонна хөмүр дашты пландан дашкаар казып тывар деп хүлээлгени алган ажылдап турар кижи мен. Аныяк Кызыл хоорайынга болгаш бистиң областың өске-даа черлеринде чаа-чаа бүдүрүлгелер тургустунган-даа, тургустунуп-даа турарын кончуг эки билир мен. Ол бүдүрүлгелерге хөмүр даш чугула херегзетинин турар. Ынчангаш, бодумнуң социалистиг хүлээлгемни күүседип-даа шыдаар мен. Мээң күш-ажылчы чедиишкиним бистиң калбак делгем Төрээн чуртувустуң экономиктиг күчү-шыдалын быжыглаар херекке бичии-даа болза салдыышкын болзун — деп Николай Намдак чугаалап турар.

Аныяк шахтёрнуң алган хүлээлгелери болгаш күш-ажылчы чедиишкиннери «Элегес» шахтазының бүгү ажылчыннарының соруу кииирип турар. Бодунуң шахтёр эш-өөрүнүң ёзулуг хүндүткелин ол чаалап алган.

Чурукта: шахтёр Николай Намдак.

Сөзү А. Дугержааның.

Фото П. Колостуу.

Кызымак суггарыкчы

Өвүр районнуң Хандагайты суурда 600 ажыг янзы-бүрү ыяштар тараан сесерлик бар. Суур Соведи чайгы үеде ыяштарның ажаалгазын үргүлчү чорударын-биле Д. Хуваны быжыглаан.

Ажаакчы ыяштарны чүгле эртен, кежээ суггарары-биле кызыгаарлаттынмайн, ыяш бүрүзүн хайгаарап, оларның дөстериниң ийи үш хонгаш чымчадыр контарып турар. Сесерликте олурткан ыяштарның бүрүлери четчележиин үнүп келген болгаш өзүлдези дыка эки.

Д. СПИРИН.

МАРИШАНЫҢ САЛЫМЫ

ОЧЕРК

Усинскиниң чазаглыг оруу. Орук кызып турар ажылчыннарның сээлгер хадылар чанында бедик ногаан сиген аразында майгыннары агарып тургулаан. Аңаа ажылдап турган кижилер аажок удаан, чүгле повар Мариша эртенги даң хаазы эгелээрн-биле кады чем белеткеп эгелээн. Оон чанында терге кырынга удук чыткан бичии уруг оттуп келгеш, хөөкүй авазынга дыка хүзүйетпес-даа дээш ышкаш оожуму кончуг ыглай бээр турган. Оттан чаштанчылзар ырады чаштай бергеш, шалыңныг сиген кырынче ужуга бергилээр...

Оон соонда, дөрт чыл эрткенде, ол ашаа-биле кады Кызыл хоорайга көжүп чедип келгенде өг-бүлеге база ийи кижи немешкен. Ол дээрге, оларның уругларының Володя биле Валя-дыр. Аас-кежиктиг, өөрүшкүлүг не ажыл-агыйы-даа кылып, уругларын-даа ажаап четтигип турган. Маришаның кожалары олче топтап көрүп олуруп-олуруп, адаарган-биле мынча дээр турганнар.

— Хөөкүй Маришаның кежээзин кандыг дээр боор! Бүгү-ле ажылын кылып четтигиптер кижи-дир ийин. Арыг-силиг деп чүвезин көрбее бе!

Мариша уругларынче көргеш, чүгле өөрүшкүзүү-биле хүлүмзүрүп каар турган. Ынчалза-даа оон дүжүнге-даа кирбейн чораны кончуг таарымча чок чорук чоокшулап орган. Оон ашаа Степан өг-бүлезинден дезип, кежээни-не бажындан чоруткаш чиде бээр, а чамдыкта дыка орайтай бергенде эзириг чедип келгеш, өг-бүлеге каржы дошкун чоруун көргүскүлээр апарган.

Мариша уругларын удудуп каап, шимээн бүрүзүн дыңнаалап, үш-дүн ортузунга чедир-ле ашаан манап орар, а ынаарга өөзү тендирвишаан ажикке бестүн келгеш, мынчаар алгырып кончуттунуп эгелээр:

— Сээң херээң чок. Ажы-төлү чок өске кижи тып алган мен. Билдиңгир-дир бе? Чүү-хөөң болуп алгаш, дораан чөөрүр черинче чоруп чор.

Маришаның хомудаанынга караанып чажы төктүп, харлыгып келир турган. Мариша ол човулаңныг байдалдан ырап, уругларын ап алгаш кожаларынче чорутпар турган...

Ада-чурттуң Улуг дайыны эгелээн. Төрээн чуртун камгалаары-биле хөй-хөй кижилер дайынче аъттаныпкан. Шеригже Степан база чорупкан. Мариша үш уруглары-биле чааскаан арткан. Оларны өстүрүп, кижизидеринге дыка хөй бергелер тавармыр дээрзин Мариша билип турган. Ынчалза-даа Мариша чааскаансырап, хей уругларын азыраарындан, бергелерден корттаан. Чоп ону аңаа-ла артырып кагбас деп ол бүзүреп чораан. Бажыңынга уругларын боттарын артырып каап почтага чагаа дажыкчылап ажылдай берген, ынчангаш өлче даң бажыңда-ла чоруптар турган. Удавас дайынның ажын тиилээр деп улуг идегел-биле бүзүревишаан, ол бүжениишкининиг-биле ажылдап турган.

Мариша солун-даа, чагаа-даа бүрүзүн ээнинге ынавыла чедирерин оралдажып турган. Ол бодунуң эш-өөрүнге өөрүшкүлүн-даа, кударалын-даа ажыы-биле чугаалаар турган. Элээн орайтай бергенде чанып келирге, бажың иштин ындыг-ла чылыг эвес, а уруглары удуй берген болурлар. Оларны оттуруп алгаш, чемгерип, бодунуң улуг хлебин үжээлдирзинге үлеп бергеш, чыттырып каар.

Мариша дайын чылдарының кадыг-бергелерин кызымаккайы-биле ажып эрттипшаан эрестиг ажылдап, уругларын невиң улуг ынакшылы болган хайыралы-биле өстүрүп кижизидип турган.

Дайын төнген. Хөй-хөй херээжен кижилер өг-бүлезиниң эр ээлериниң ээп кээрин манап турганнар. Аас-кежиктиг салым-хуу ам бо удаада таваржыр иргин бе дээн ышкаш Мариша база-ла ашаан манап турган. Ынчалза-даа Степанның арагалаары хевээр чанып келген. Степан өг-бүлези-биле бичии када чурттап турган, шуут чоруй барган. Оон уруглары ада чокка чанчыгып калган болгаш оон дугайында бодавас-даа апарганнар. Ынчан оларның оң улуу Коля он бир харлыг, а Володязы он харлыг турган. Олар нелээн школага өөренмишаан, бажың ажылынга дузалажып турганнар.

Кыштың узун кежээлеринде Мариша уругларынга хөйлең даарап азы уругларының уктарын аргаан, даартагы хүнүнүн кичээлинге белеткетинген уругларын ыңда-хаая көрүп каап олургулаар. Бир-ле катап Коляны санның бодалгазын бодап чадап каан. Адак соонда ам-на кээп айтырган.

— Авай, ончуктуг үүрмек санны канчаар үлээрин айтып берем.

Мариша оглунуң кыдыраажын көргеш, хүлүмзүрээн.

— Чок оглум, билир шаам-биле дузалап чораан мен. Ам ону бодап шыдавас тур мен. Мээң билиим-даа аргажок-ла болгай оглум. Чүгле үш-ле класс дооскан кижи болгай мен.

Шынап-ла кежээки школага кирип алгаш өөрензэ канчан баар деп ол бодунуң иштинде бодаңган. Оон эгелээш-ле ол номдан чарылбас апарган. Ол уругларын школага өөредири-биле кады күш-ажылга база чанчыктырып турган. Коля ийик-хеп септээр, Володя чазаныр ажылга ынак апарган. Валя бичезиндээ-не ийик-хеп, аяк-сава чуп, хеп быжып даарыларгы өөренип алган. Авазының ажылга ынаан уруглары дөзеп турганнар.

Марина Алексеевнага ам харысалгалыг ажыл болур акша шилчилгелерин кижилерниң бажыңынга чедирип бээрин дагзып каан. Бежен ажыг пенсионерлерниң бажыңнарын бир хүнде кезип, кижи бүрүзү-биле сеткилдиг ханызындан чугаалажып четтигиптер турган. Бижиге чылыг-чымчак сөс чамдыкта чүден-даа үнелиг апаар. Чамдык инвалидтер почтага чедип шыдавас апаргаш, Марина Алексеевнага мынчап чагаан турарлар:

— Сен-не Марина оон-биле сүржүн көрем. Хонук хуусаа доостур дей берди.

Чамдыкта инвалидтер өске черже көжүп чоруй баарга адрезин билдинмейн баар. Марина ону ылавылап дилеп тыпкаш, шилчилгени чоруур өйүнде шилчилип бээр.

Ол бодунуң дыңнангыр ээлек чоруу-биле хоорайның чурттакчыларының хүндүлелин чаалап алган. Марина Алексеевна кыштың чыкылаза соогунда-даа, чайның изиинде-даа, кудун турар чаашкынында-даа сумказын астып алган хоорайның кудумчуларынга бо-ла чоруур. Бөгүн болза-даа харысалгалыг ажылды ол он алды чылдар дургузунда ак сеткилдии-биле күүседип келген. Оон бажынын дүгү агарып келген болза-даа улус ону ам-даа шаандакызы ышкаш Мариша деп часеды аарак адап турарлар. Марина Алексеевна ак-сеткилдиг күш-ажылы дээш та чеже шаңналдарны ап келген.

Кызылдың харылзаа конторазының хүндүлел деңнеринге оон адын база кииргени.

Марина Алексеевна бо чылын область Совединиң депутадынга соңгуттурган. Соңгукчулар оон дуза дилеп, сүме айтырып бо-ла чедип келген турарлар. Бир-ле катап ак аржыылдыг кырган кадай бодунуң бажыңының хаалгазының чанында туруп алган хол булгаан турган.

— Кире дүшкеш барам, кызым.—дээн.

— Чү болганыл кырган,—деп, Марина оон-биле кожаландыр олурган айтырган.

— Бажыңы сентээр үе келген. Бодумнуң холдарым эзлбес апарган кижидир мен. Дуза кадар дугайында чугаалажып көр, кызым.

Марина блокнодун ужулгаш «Өлүп калган Переводчиковтуң авазының бажыңын септээри негетинин турар» деп бижип алган.

Ажыл үезинде аңаа бот-не Галина Барасева чедип келген. Уругаар садынга уруун киирип алырынга дузалажырын дилээн. Дузалашпас дээр арга бар эвес, аңаа база дузалашкан.

...Хоорайның кырынга кежээки ышкир дүшкен. Марина Ощенковның бажыңында чидиг чырык хып турган. Владимир ажылдан чедип келген. Ол ам сан-хоо институдунда заочно өөренип турар, а Валентина кежээки чемин белеткээн. Бөгүн оларның өг-бүлезинге дыка өөрүнчүг болуушкун болган. Николай шериг албаны эрттирип турар черинден чурукчуг чагаа чорудкан. Дайынчы болгаш политиктиг белеткелге кончуг эки чедиишкиннерлиг болганы дээш ону полктуң тугунуң чанынга тыртырып каан болган. Артиллерист кижи деп чүвени погоннарында демдектер чугаалап турган.

— Даарта харызын бижиили, авай — дээш, Валентина үргүлчүлээн — мээң он дугаар классче шилчээнимни ол ам-даа билбес-ле болгай—дээн.

—Дыштаныр хүнде стадионга чордувус деп база бижип каг уруум—дээш Марина Алексеевна радиоприемникти таарыштырып каан—оон бут бөмбүүнге ынаа кончуг болбас ийикпе—деп уламчылаан.

Найыралдыг өг-бүле чаңгыс стол артынга база катап чыглып келген.

Е. МЕРКУШИН.

Аныяктарның болгаш студентилерниң VI Бүгү-делегей фестивалының эстафетазы Улан-Баторда келген

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Аныяктарның болгаш студентилерниң алдыгы Бүгү-делегей фестивалынга адаар болдурган эстафета июньнуң 26-да Улан-Баторда келген, ол эстафета Пхеньяньчжоньдан эгелээш, Пхеньян биле Пекинни дамчыштыр улуг орукту эрткен.

Эстафетаның чедип келгенинге холбаштырган митингиге найысылал аныяктарының төлээлекчилери совет аныяктарга байырлыг чагааны хүлээп алган, ол чагааны эстафета-биле кады ССРЭ-ниң аныяктарының төлээлекчилеринге дамчыдып бээр.

Улан-Баторга эстафетаны чүгүрүкчүлер хүлээп алгаш, ону оон ыңай ССРЭ-ниң кызыгаарынче алгаш чорупканнар.

КУР-биле харылзааны чогумчудар!

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КУР-ну хүлээп көөрү болгаш оон-биле садыг харылзааларын тургузары дээш негелделер АКШ-та күштелип турарын америк парлалганың дыңнадыглары көргүзүп турар.

Чикагода үнүп турар «Саутерн экономист» солуннуң бижип турары: «Биске ол таарлыр, таарышпас-даа бол, КУР-нуң амгы чазаа дөмей-ле чазак, ынчангаш улустар аразының чурумун ёзугаар ону хүлээп билген турарынга ол эргелиг. Бир эвес Каттышкан Штаттар КУР-ну садыг талазы-биле кара дапзыга киирип алганын хевээр тургузар болза, америк үлетпүр Кыдат-биле садыглажылга бодунуң үлүүн ышкынар апаар».

«Де-Мойн реджистер» солун Нью-Гемптон (Айова штат) чурттуг номчукчунуң чагаазын парлап үндүрген. Оон бижип турары: «Каттышкан Штаттарның КУР-га хамаарыштыр политиказы кижи эптежип шыдажыр аргажок турган, бүгү-ниитиниң тайбынынга болгаш дензигүүрлүг болур чорукка бүгү-ле чурттар-биле найыралдыг харылзаадан өске чүү-даа чүве эки дуза көргүзүп шыдавас».

Нациялар дем-каттыштырылгазының чурттарының премьер-министрлериниң конференциязы

ЛОНДОН. (СЭТА). Июньнуң 26-да Лондонга Нациялар дем-каттыштырылгазының премьер-министрлериниң конференциязы ажыттынган, ында Англияның, Канаданың, Индияның, Австралияның, Пакистанның, Родезия биле Ньясаленд Федерациязының, Гананың премьер-министрлери болгаш Чаа Зеландияның, Цейлоннуң база Мурнуу-Африка Эвилелиниң министрлери (бо чурттарның премьер-министрлери янзы-бүрү чылдагааннар-биле мында киришпээн) киржип турар.

Конференция хаалгыг байдалдыг, тускай хүн айтырыы чок эртип турар. Ынчалза-даа парлалганың тайылбырларындан алырга, премьер-министрлериниң 1956 чылдың чайынында болган сөөлгү конференциязындан бээр делегейге болуп эрткен болуушкуннарны барымдаалааш, политиктиг болгаш экономиктиг хөй айтырыгларны конференция чугаалажып көөр. Рейтер агентилелиниң тайылбырлакчызы Фрэзер Уайтон болза конференцияга чугаалажып көөрү-биле болаан дараазында айтырыгларны санап турар: Чөөн болгаш Барыын чүктерниң аразында харылзаалар, Мурнуу-Чөөн Азияда болгаш Ыраккы Чөөн чүкте байдал, Кыдат Улус Республика-биле харылзаалар, ядролуг чепсектиң шенелделериниң дугайында айтырыг талазы-биле санал-онаа солчуушкуннарын киириштирбишаан, чепсегленишкинниң дужурериниң айтырыы, Англияның кол чүткүлдү ядролуг чепсекче углаңдырып турар шериг талазы-биле чаа политиказы, нациялар дем-каттыштырылгазының экономика болгаш садыг талазы-биле айтырыглары болгаш оон-даа өске. Шериг талазы-биле айтырыгларны чугаалажып көөрүнге киржиринден моон мурнунда ойталаан Индия болгаш Цейлон, бодап турарындан алырга, бо удаада база-ла ындыг турушта хевээр туруп турарлар. Нациялар дем-каттыштырылгазының чурттары биле АКШ-тың аразында, британ доминионнар биле Англияның аразында чөрүлдээлерниң күштелип турарының байдалында конференция чыылган деп англи солуннарның тайылбырлакчылары демдеглеп турар. Тайылбырлакчыларның чаңгыс аай бодалдарын ёзугаар алырга, Каттышкан Штаттардан хамаарылгалыг болуп турар чорукка таарышпайн турар чамдык доминионнар черле хамаарылга чок политиканы чорударын, империяның садыглажылгазын алгыдарын болгаш англи капитал салыышкыннарын көвүдедирин негээрлер. АКШ-биле садыглажылгадан хоражазы үргүлчү өзүп турар Канадага ол айтырыг онза чидиг болуп турар. «Скотсмен» солуннуң тайылбырлакчызының сөстери-биле алырга, Канаданы чагыртан байдалга тургузарын бодап турар деп АКШ-ты канадчылар буруудадып турарлар. Индия, Австралия, Гана болгаш дем-каттыштырылгазының өске-даа чамдык чурттары капитал салыышкынының талазы-биле улуг херекселдиг болуп турар. Ынчаарга суэц авантюразының түңнелинде боду безин сан-хөө талазы-биле улам ханылзан улуг бергелерде таваржып турар Англия ол негелделерни хандырып шыдавас.

КУР-биле харылзаалар дугайында айтырыг конференцияга улуг черни ээлээр. Нациялар дем-каттыштырылгазы ол айтырыглар талазы-биле АКШ-тың политиказынга чөрүлдешкек шугумну ээлеп турарлар. Каттышкан Штаттарның Кыдат-биле садыглажылга дугайында доггэни кызыгаарлаашкынын Англияның кошкатканы болза, Каттышкан Нациялар Организациязында КУР-нуң эргелерин хүлээп алыр дугайында айтырыгны конференцияга тургузарынга таарышчалыг байдалды тургускан деп чамдык тайылбырлакчылар чугаалап турар.

Тайылбырлардан ап көөрге, шериг айтырыгларының талазы-биле чугаалажышкыннарның чорудулгазында, ылангыя доминионнарның чепсектиг күштерин атомнуг болгаш водородтуг чепсек-биле чепсеглээр дугайында айтырыгны чугаалажып көөр.

Президент Эйзенхауэрниң парлалга конференциязы

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Июньнуң 26-да президент Эйзенхауэрниң ээлчеглиг парлалга конференциязы болган. Атомнуг болгаш водородтуг чепсектиң шенелделерин соксадырының айтырыының талазы-биле америк хөй-ниитиниң онза сонуургалдыг болуп турарын база Эйзенхауэрниң бодунуң, Ак бажыңның болгаш Даллестиң бо айтырыг талазы-биле меделгелеринде будалышкыннының болдурганы дүвүрелдиң дугайын президентиге салган айтырыглар херечилеп турар.

Атомнуг болгаш водородтуг чепсектиң шенелделерин соксадыр талазы-биле АКШ-тың туружун тодаргайлап чугаалаарын президентиден айтырарга, ол болза, моон мурнунда эрткен парлалга конференциязынга чугаалаан чугаазынга шуут удур. чепсегленишкинниң дужурериниң бирги базымы деп адаар чүүлдүң чарылбас кезээ кылдыр шенелделерни чогуур хүрээа иштинде соксадырын көрүп турар саналдарны АКШ шагда-ла кылган деп чугаалаан. Атомнуг материалдарны шеригниң сорулгаларынга бүдүрерин соксадыр дугайында дугуржулганы, аная чепсектерниң чамдык эге кызырышкыннарын чорударын болгаш инспекцияның база контрольдуң системазын чугаа чокка ол базым киириштирип турар деп президент немеп чугаалаан.

Президентиниң чугаазы-биле алырга, шенелделерни соксадыр дугайында айтырыгның өске талазы база бар болуп турар. Ол болза амгы үеде АКШ-тың эртемденнери «арыг» деп адаар (тодаргайлаарга радиоактивтиг турнугуушкуну эвээш) бомбаларны бүдүрүп турары-биле холбашкан дээр хевирлиг ол чугаалап турган. Ол эртемденнер менээ: бистиң ажылывысты 4—5 чылдар иштинде уламчылаар арганы бериңер, ынчаарда бис шуут арыг бомбаны алыр бис дижирлер-дир деп Эйзенхауэр уламчылаан.

Эйзенхауэрниң сөстери-биле алырга, термоядролуг чепсектиң шенелделерин чорудары болза кезектерге үстүп чарлыр материалдарны тайбың сорулгаларга моон соңгаар ажыглаарынга эргежок чугула чүвезиг кылдыр ол эртемденнер бадыткап турарлар. Ындыг янзылыг «барымдааларга» чылдак тыртып алгаш, шенелделерни соксадыр дугайында чугаалажышкыннарны АКШ чорудуп турар болган үжурунда, бо талазы-биле бис ажык чок байдалга таваржы бээриниң айыылын АКШ бодунга тургузуп турар деп Эйзенхауэр бадыткап турган. Ынчалза-даа, бо талазы-биле бодалдарны, чүл дизе, шенелделерни үргүлчүлеп турарын холбаштыр бүгү-ниитиниң карадалын барымдаалап көргеш, бо айтырыг талазы-биле чугаалажышкыннарга бис бурунгаар чоруур ужурлуг бис, ынчангаш бистиң туружувустан ойталаарының кандыг-даа бодалы бисте чок деп ол медеглээн.

Президентиге оон ыңай салтылаан айтырыглардан алырга, «арыг» деп адаар бомбаны алыр сорулга-биле шенелделерни уламчылаарының эргежок чугулазының дугайында «барымдааларга» корреспондентилер ханмайн артып калганнар. «Арыг» бомба деп ол чүнү ынчаар билип турарын база келир дайынга «хирлиг» бомбаны ажыглавайн баар дээрзиниң магадылалы чүдел деп Эйзенхауэрден айтырыг салган. Ол айтырыгта харылап тургаш, «арыг» бомбаларның черле айыыл чок болурун бүзүредип турар кандыг-бир шынзыдыглыг барымдааларны президент херек кырында тып шыдавайн барган. Ындыг бомбалар үрелишкинниң районун чүгле шилип алган чери-биле кызыгаарлаар арганы бээр деп ол бадыткап турган.

Чепсегленишкинниң дужурери биче базымнар-биле, черле биче базымнар-биле бүдер ужурлуг, ол базымнарның янзы-байдалы кандыг болурун амдызында ам-даа билбес мен деп президент оон ыңай бадыткап турган.

Корейдан дашкыы шериглерни үндүрер болгаш корей айтырыгны тайбың арга-биле шиитпирлээринге идиг бээр сорулга-биле, сонуургалдыг талаларны калбаа-биле киириштирип тургаш, улустар аразының конференциязын чыыр дугайында Корей Улус-Демократтыг Республиканың саналын ап көргеш, Эйзенхауэр болза ол саналдарның чүгле ниити чүүлдеринге үндезилеттиниип алгаш ол саналдар талазы-биле тодаргай санал-бодал кыла албас мен, АКШ оон тодаргай чүүлдери-биле баштай таныжар ужурлуг деп медеглээн.

Японияда чамдык америк шериглерни үндүрер дугайында аазаашкын ол шериглерни делегейниң өске районнарындан база үндүрер дээни ол бе деп айтырыгны Эйзенхауэрден оон ыңай салган. Бо айтырыг талазы-биле чазакта амдызында тодаргай план чок болгаш чурттуң дашында туруп турар америк шериг каттыжыышкыннарының чамдык эде органистаар дугайында айтырыгны камгалал министерствозу элээн каш айларның иштинде чугаалажып көрүп турар чүве. ынчаарга ол эде организастааашкын болза шериг каттыжыышкыннарының кижи составын шоолуг эвес чамдык кызырып тургаш, оларның боолакчы күчүзүн күштелдирер сорулганы салып турар деп президент чугаалаан. Шериг каттыжыышкыннарының боттарын үндүрер дугайында план чүл дээрге, ындыг план бисте чок деп президент чугаалаан.

Чурттуң иштики байдалынга холбашкан айтырыгларга харылап тура, Эйзенхауэр болза акшаның үнези кудулаарының кыжаныы бар болуп турарын билинген болгаш сөөлгү айда өртектиң дүргени-биле улгадышкыны көстүп турарын дүвүрел-биле чугаалаан.

Бельгияда ажыл соксадыышкыны

БРЮССЕЛЬ. (СЭТА). Бельги металлургтарның болгаш тудугжуларның ажыл соксадыышкыны улам улуу-биле калбарган. Ында ам 200 муң ажыт кижи киржип турар. Ажыл төлевирин өстүрерин болгаш амыдыралдың байдалын экижидерин негеп ажыл соксаткан ажылчы чоннарның бүгү чуртта массалыг митингилери болгаш чыскаалдары болгулап турар.

Чилиниң депутаттар палатазында

МОНТЕВИДЕО. (СЭТА). «Эль Сигло» солуннуң дыңнадып турарындан алырга, атомнуг болгаш водородтуг чепсектиң шенелделерин соксадырынче кыйгырыгны АКШ-ка, Совет Эвилелинге болгаш Англияга чиди чазак кызыын дээрзиниң дугайында шиитпирни Чилиниң депутаттар палатазы хүлээп алган.

Аныяк туристерниң дөрткү область слёду

Чоокта чаа Чагытай хөлдүң эриинге аныяк туристерниң дөрткү область слёду болуп эрткен. Слётту Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга турасваал болдурган. Слёдка областың школаларының үстүкү класстарының 300 ажыг өөреникчилери киришкен. Аңаа районнардан болгаш Кызыл хоорайдан туристерниң 16 бөлүктери келген. Оларның хөй нуруузу походка эки белеткенгеннер. Туристерниң хүн демдеглелдерин болгаш чыып алган материалдарындан алгаш көөрге, олар походка чораш колхозтарга ажылдап, чурттакчы чонга уран-чүүлдүң концерттерин көргүзүп, суурларның аныяктары-биле хол бөмбүүнүң маргылдааларын чорудуп чорааннар. Оон-биле кады Тывага партизан шимчээшкининиң дугайында хөй-хөй солун чүүлдерни чыып, областың болгаш районнарның алдарлыг кижилери-биле ужуражыышкыннарны организастап, төрээн чериниң байлактарын өөренип чорааннар.

Ылангыя Сүт-Хөл, Эрзин, Бии-Хем районнарның болгаш Кызыл хоорайның № 1 школазының аныяк туристериниң поход үезинде чорутткан ажылының түңнелин онзалап демдеглээри чугула. Оларның бөлүк бүрүзүнде геологтар, биологтар, агаар шинчилекчилери, фотографтар чораан болгаш олар боттарының ажылын түс-түзүнда план ёзугаар кылып, хүн демдеглелин чорутпушаан, дыка солун чүүлдерлиг келгеннер.

Слёдтуң ажыдылгазын байырлалдыг байдал-биле чоруткан. Аян-чорукчуларның бөлүк бүрүзүнүң командирлери рапорттарын берген соонда, Чөөн-Хемчик районнуң төлээлекчилери болгаш уругларның спорт школазының аныяк туристериниң төлээлекчилери туку көдүрген. Бежээ «Найыралдың одаан» ажыткан. Аңаа туристерниң бот-тывызыгыр уран-чүүл көргүзүглери болгулаан.

Туристерниң слёдунуң программазынга янзы-бүрү чүүлдерни киирген. Чижээ: кандыг-бир чүүлдүң бедиин, ыраан тодарадыр, үнүштерниң адын илередир болгаш эмнелге талазы-биле баштайгы дузаламчыны көргүзери, үе-шагны шак чокка тодарадыры болгаш оон-даа өске чүүлдер кирип турган. Оон аңызы Мажалык хемниң агымының дүргенин, калбаан база ханызын тодарадыр. Ол ышкаш аңаа 200 метрге чадаг чарыштың эстафетазы, майгыннар тургузары, одагланыры, аъш-чем хайындырары бо чүүлдер база улуг сонуургалдыг болуп турган.

Кандыг-бир чүүлдүң бедиин болгаш ыраак, чоогун тодарадыр талазы-биле Бай-Тайганың туристери бирги черни алган. Хааны өрү үнеринге Кызылда уругларның спорт школазының бөлүү, суг хемчээлдерин санаарынга Туранның ортумак школазының бөлүү, агаарның байдалын шын тодарадырынга Кызылдың № 2 ортумак школазының туристери элээн эки түңнелдиг болган.

Слёдка ниити маргылдааларның талазы-биле Кызылдың № 1 школазының туристери бирги черни алган. Ынчангаш ол коллективти бирги чергениң дипломун болгаш Байкал хөлче баар халас путевка-биле шаңнаан. Ийиги черни Туран хоорайның № 2 ортумак школазының туристери алган. Ол бөлүктү ийиги чергениң дипломун-биле база вымпель болгаш өртектиг чүүлдер-биле шаңнаан. Туристиг чаңчылдарның талазы-биле багай эвес түңнелдерни көргүскен туристерге өртектиг шаңналдарны тывыскан.

Областың аныяк туристериниң дөрткү слёду болза, оон бүгү киржикчилери туристерниң билип алза чогуур эргежок чаңчылдары-биле чепсегленгенин дээрзин көргүскен. Ындыг болза-даа оларның чамдыктары теория талазы-биле өөренген чүүлдерин практика кырынга багай ажыглааның көргүскеннер. Бо талазы-биле Сүт-Хөл районнуң келген туристерниң бөлүүн оон чижээнге киирер херек.

Үстүкү класстарның аныяк туристериниң слёду болза, областың районнарының чамдык школаларында башкылар коллективтери класстан дашкаар ажылче улуг кичээнгейни салып, уруглар походтарга белеткениринин болгаш аңаа чорудурунуң талазы-биле элээн быжыг билиглер-биле чепсегленгенин көргүскен. Ындыг болза-даа, чамдык школаларның удуртукчулары бо чугула херекти ийиги чергениң херээ кылдыр санап турарлар. Бо талазы-биле улуг буруу облоноға, ылангыя оон эргелекчизиниң оралакчызы Соколовка хамаарыжыр ужурлуг. Облонунуң талазындан слёдка инспекторларын безин чорутпаан. Дараазында чылда болур слёдтарга улус өөредилгезиниң органнарының талазындан шак мындыг харысалга чок чорукту болдурбас ужурлуг.

Мотоциклистерниң хөй хүннүг чарыжы

СЕРПУХОВ. (СЭТА). Москва чоогунда Расторшеводан мотоцикл чарыжының хөй хүннүг Бүгү-эвилел маргылдаазы эгелеп үнүпкен. Ол болза ССРЭ-ниң ДОСААФ Төп комитединиң чорудуп турары совет мотоциклистерниң чаңчыл болган үшкү каргыдаазы ол.

Бирги чер дээш демисегле ДОСААФ-тың, спорт ниитилелдериниң болгаш ведомстволарның мотоклубтарының күштүг 300 ажыг мотоциклистери киржип турар. Олар 2 муң километр янзы-бүрү оруктарны эртер, оон иштинде туулаалыг черлер, кадырдан бадар, кадыр үнер черлер бар.

ДОПЧУЗУ-БИЛЕ

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг колхозунуң тудугжулары 750 баш хөй турар узуну 30 метр, дооразы 9 метр кашааны Чиңге-Ховуда тудуп ажыглалда киирген. Тудугжулар Манзы-Шири, Суван, Артынашык олар улуг нормазын үргүлчү ажыр күүседип турганнар.

С. Чычаан-оол.

Барыын-Хемчик районнуң төвү—Кызыл-Мажалык суурда бо чылын дыка хөй ыяш олуртунган. Суурнуң чүгле төп сесерлиинде безин 300 ажыг ыяшты олурткан. Кол-кол кудумчуларның ыдыында, албан черлериниң, чурттаар бажыңнарының чанында янзы-бүрү үнүштерни тараан. Ыяштарның суггарылгазын буга суу-биле чорудуп турар.

Д. Шактар.

Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» колхозу сиген ажаап алыр машина-херекселдерниң септелгезин дооскан, сиген кезеринге белен. Аът-биле сиген кестирер 10, бөлер 6 машиналар септетинген, хөлдүн 30 айыыр, 15 дырбааш, 38 хомут бар.

К. Ойдуп-оол.

ШЫДЫРАА

Алдарлыг этюдтар тургузукчузу Н. Заходякинниң тургусканы этюдту тывары номчукчуларга сүмелеливис.

Ак тала эгелээш, кара таланы утуп алыр.

ХАРЫЫ

№ 120 (3832) «Шын» солунга үнген шыдыраа бодалгазын Чаа-Хөл районнуң Булуң-Терек суурда номчукчу С. Кызыл-оол бир дугаарында шын тыпкан. С. Кызыл-оол ак тала-биле эгелээш, ооңну мынчаар дооскан.

1. Лg 3—a3 g4—g3
2. Ла 3—a1 в2 : a1
3. Фа 8 : a1 x

Барыын-Хемчик районда оол А. Кунгалай база шын тыпкан.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

МАШИНАЛАР БОЛГАШ КИЖИЛЕР

«Хорьх» деп автомобиль заводунуң канчаар-даа аажок улуг цехинде даашкымээн-даа аажок: он-он станоктарның моторлары дирилеп, кижилерниң үннери дыңналгылаар. Чүгле ол улуг бажыңның чаңгыс-ла булуңунда ыржым-шимээн. Каразымаар баштыг ажылчын кижи үстели берген комбинезон кедипкен, чиңгир-ногаан өңнүг станоктарның одуруглары дургаар далаш чогу-биле кылаштавышаан, кезектерниң шимчээшкиннерин таваар көрүп каап турар. Ында автоматтыг станоктар шугумунда цилиндрлер блогунуң баштарын болбаазырадып кылып турар.

Ол шугумда Рихард Вайнерт баштайгы-ла хүнүнде ажылдап турары ол эвес. Ынчалза-даа амдыгаа чедир-ле ол ында механизмнерниң чазыг чок ажылдап турарын магадавышаан турар. Ол белен кылдынган кезектерни көрүп алгаш, чоокта чаа-ла оларны аңаа станоктарга шаандакы арга-биле чазадып кылып турганын сактып келир. Ынчан Вайнерд өрүмнекчи турган. Ол, станоктарның чанынга ары-хүнү бадыр-ла, ол үрели бербезин, соора барбазын дээш машиналар чанында туруп алган, өрүмнү чаза кайгаан турар. 50 килограмм чедип турар демир кезекти хол-биле аппарып таарыштырар болгаш адырар ужурлуг турган. Хүннүң дургузунда оон холдарын 40—50 кезектер дамчып эртер, ол дээрге 2—2,5 тонна. Кежээликтеп келгенде Рихардтың холдары эгиннери үгдунмастай бээр турган.

Вайнерт ол ажылды чиигедип ап болур дээрзинге дадагалзал чок турган. Ол боду безин элээн каш чаартыкчы саналдарны бодап турган. Ынчалза-даа цехке автоматтыг станоктар шугумун тургузарының дугайында чугаалажы бергенде, оон сагыш-сеткили бичии-ле када серт кылынган: а ол кезектерни ажылдап кылып турар ажылчыннар канчаарлары? Шаандакы Германияга мындыг турган: чаа машиналарны тургусканда, кижилерни ажылындан үндүр сывырыптар... Ынчалза-даа Вайнерт удатпаанда бодунуң ол читпеннишкиниин боду шоола берген. Социализмни тургузуп турар Герман Демократтыг Республикада бүдүрүлге болза, кандыг-даа ажыл чокталыр чорукттуң дугайында чугаа турбас кылдыр ынчаар шапкын өзүп турар. Ынчангаш ажылчыннар шуптузу ол-ла заводунда артып калган, тускай эртемнерниң аайы-биле ажылдап турарлар. А оон мурнунда 60 хире кижилерниң болбаазырадып кылыры кезектерни ам автоматтарның дузазы-биле чеди-ле ажылчыннар кандыг-даа бергедээшкин чокка ажылдап кылып турар.

«Хорьх» заводтуң кол технологунуң столунуң кырында чыткан «Кижилер болгаш автоматтар» деп улуг эвес номчугашты көрүп каан мен. Ону ажыткаш, эрткен чылдың чазынында Германияның Чаңгыс аай социалистиг партиязының үшкү конференциязынга чаңгыланып турган сөстерни номчудум: «Ийиги беш чыл планының чорудуушкунунуң үезинде бистер чаа үлетпүр революциязын эгелээр ужурлуг бис». Оон ыңай бүдүрүлгени автоматизастаары, механизастаары болгаш чаартыры болза, ол революцияның эң-не чугула кезээ болур, оларның дузазы-биле ГДР-ниң үлетпүрүнүң деңнели улуу-биле көдүртүнген турар ужурлуг деп бижээн болду.

Берлинниң «Зееленбиндерхалле» заводунга ол сөстерни чаңгыланып турганы ол үеден бээр, ам бир чыл хире үе эрткен. Ынчангаш ам заводтуң цехтеринге чорууруга, партияның ол шиитпириниң амыдырал кырынга канчаар боттанып турары базым бүрүзүнде илден апарган. Чер болганда күш-ажылды чиигедип, шак-үени камналгалыг кылдыр кызырып турар чаа-чаа станоктар, мерген болгаш эмин эртир нарын эвес механизмнер, эптиг херекселдер таварышкылаар. Оларның кайызы-даа он-он кижилерниң чогаадыкчы тывынгыр чогаадыгларының үре-түңнелдери-дир. Кандыг-ла бир чаа чүүлдерни бодап кылгаш, мурнакчы техниканы тургузарының ажылдарынга бодунуң салыышкынын кылыр дээш оралдашпаан кижилер ховар. Партия болза, ажылчын аңгының болгаш интеллигенцияның улуг техниктиг дуржулгазынга, өзүп турар бүдүрүлгечи болгаш политиктиг идепкейинге даянмышаан, бүдүрүлгени автоматизастаарының, механизастаарының болгаш модернизастаарының сорулгазын шиитпирлеп турар.

Бүдүрүлгени автоматизастаары-биле болгаш механизастаары-биле база бүгү үлетпүрүн техниктиг деңнелин бедидери-биле холбашкан айтырыгларны шинчилеп өөренири-биле Карл-Маркс—штадт хоорайда бүдүрүлгениң технологиязының болгаш организастаашкынының эртем-шинчилел институдун тургускан. Ол амдаа аныяк институт. Ону тургузарының дугайында шиитпирни эрткен чылдың майда үндүрген. Институттуң удуртукчузу профессор Небель мынча деп чугаалап турар:

—Шаанда болза, бистиң институдувустуң ажылын калбартып чорударынга дыка хөй айлар негетиннер ийик. Бо болза биске чаа херек болгай, ынчангаш эгезинден тура-ла дыка хөй айтырыглар туруп келгилээн: ажылдакчыларның составы кандыг болурул, бирги ээлчегде кандыг-кандыг айтырыгларны шиитпирлезе чогуурул, оларны өөренип көөрүнче канчаар эгелеп кирерил? Бо бүгү айтырыгларга совет эш-өөр харылап бергеннер. Бистиң бөлүк ажылдакчыларывыс Совет Эвилелинге баргаш, Москвада, Ленинградта болгаш Краматорскиде бистиң ышкаш шак-ла ындыг институттарның ажыл-чорудулгалары-биле таныжканнар. Оон соонда бистиң дилээнивис ёзугаар кезек совет тускай эртемниглер биске база чедип келгеннер. Бистерниң-биле кады олар чүвениң байдалы-биле таныжканнар. Эштиүнүн санал-онаа солчуушкуннарынга бистер ниитизи-биле дугжуп турар түңнелдиг кылгаш, оон эвээш эвес үнелиг сүмелерни алгылаан бис. Ол болза, деңнерелиг, акы-дуңмалышкы кады ажылдажылганың кайгамчыктыг үлегер-чижээ болган. Оон соонда институт бистиң үлетпүрүвүстүң дыка хөй чугула айтырыгларын шиитпирлээринче кириптер аргалыг болган.

Германияның Чаңгыс аай социалистиг партиязының инициативазы-биле эгелээн бүдүрүлгени механизастаары болгаш автоматизастаары дээш шимчээшкин уламна калбарып бар чоруур. Бранденбургта трактор заводунда илчирбе дугуйларының кезектерин кылырының автоматтыг станоктар шугумун ажылдадып киирген. Гёрлицаның вагон тудугжулары демир тудуштур канаар автоматты кылып алганнар. Кведлинбургта хемчег херекселдериниң пружиналарын кылыр ажылды автоматизастаан. Лейпцигтиң чоогунда автомат-биле ажылдаар чигир заводун эптеп тургускан.

Бүдүрүлгени автоматизастаарының болгаш механизастаарының оруунда ам-даа бергелер болгаш шаптыктаашкыннар эвээш эвес. Инженерлерниң дилии бодалдарын кылырынга херенги бо-ла четпестей бергилээр. Герман Демократтыг Республиканың үлетпүрүнүң бурунгаар шимчээшкининге шаптыктаар дээн ындыг идегеттер дугуйларже чамдыкта демир-даа дора суптар таварылгалар бар.

Ынчалза-даа ындыг бергелер эттинип турар болгаш амыдырал соксаал чок бурунгаар бар чыдар. Герман Демократтыг Республиканың үлетпүрү ийиги беш чылдың төнчүзүнде делегейде эң-не мурнакчы бүдүрүлгелерниң бирээзи апарган турар.

Чаа техниканың кайгамчыктыг энтузиастарының бирээзи — Националь шаңналдың лауреады, Магдебургтуң станок кылыр заводунуң кол инженери Мориц Шобель-биле беседаны, социалистиг ниитилелге бүдүрүлгени автоматизастаарының улуг ужур-дузазының дугайында оон хаалы сөстерни кижи сактып каар. Оон чугаалааны болза:

— Социалистиг ниитилелге чаа-чаа бедик бүдүрүкчүлүг машиналар кижини улам-на чаагайжыды алдаржыдар, оон мурнунга сагыш-сеткил өзүлдезиниң кызыгаар чок болдунар аргаларны ажыдып бээр. Ам бисте ажылчын кижи бүдүрүлгеге 8 шакты ажылдап эртирер-дир. Ийиги беш чылда-ла биске ажыл шагын 7 шакка чедир кызырган турар болгай. А үези келирге, бүдүрүлгени автоматизастаар чорук ажыл шагын 5—4—3 шак чедир кызырар арганы бээр. Ындыг болганда ажылчын кижи хойну номчуп, өөренип, бодунуң бүгү-ле мергежилдерин улам болбаазырадыр арганы алыр. Оон хөй-ниитиниң-даа ажылын кылырынга болгаш дыштанырынга-даа шак-үези хөй болур. Ынчангаш ам бистиң кылып турар чүүлдеривистиң утка-шынары болгаш эчис сорулгазы шак ындыг болуп турар.

М. ПОДКЛЮЧНИКОВ.

Берлин хоорай.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация килдизиниң — 3—88, харысаалгалыг секретарьның, культура болгаш амыдырал килдизиниң 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агыл килдистериниң 3—68, чагаа килдизиниң база бухгалтерияның 3—65.

ТС—01217. Культура эргелелиниң типографиязы.